TRACTATVS DE IVRISDICTIONE PER, ET INTER IVDICEM ECCLESIASTICVM, ET SECVLAREM EXERCENDA,

IN OMNI FORO, ET PRINCIPVM CONSISTORIIS versantibus, maximè necessarius,

DOCTORIS MARTÆ, IVRISCONSVLTI
Neapolitani, in alma vrbe Aduocati,

IN QVO SINGVLORVM PRINCIPVM IVRISDICTIONES, & Dominia tractantur, & quomodo in casibus mixtæ Iurisdictionis procedendum sit, atque mandata Principum exequenda, & de Præuentionibus atque Inhibitionibus, ac Excommunicationibus ferendis, ob ipsam iurisdictionem.

DISCVTIVNTVR ETIAM OMNES ARTICVLI LEGVM, Statutorum, atque Edictorum Principum secularium, an comprehendant ecclesiasticos, & eorum bona: Tractatúrque de omnibus casibus iudiciorum ciuilium, & criminalium, in quibus dubitatur, an seculares iudices procedant contra ecclesiasticos.

Conuentus — Ste Marie de Scala

COLONIAE ALLOBROGVM,
Apud PHILIPPVM ALBERTVM,
M. DC. XX.

SANCTISSIMO, ET BEATISSIMO PATRI ET DOMINO NOSTRO PAVLO QVINTO

Pontifici Optimo Maximo.

DOCTOR MARTA SEMPITERNAM Felicitatem.

VETERIBVS monimentis testatum iamdiu vidimus, & quotidiano vsu receptum est, vt ipsi Summo Pontifici, quo nil excelsius in terris inter homines reperitur, quo in maiore dignitatis fastigio positus est, eo homines leuiora munera soleant offerre, vel quod paria, & digna dare diffidant, & quasi maiora voluerint, suarum virium tenuitatem doceant, vel quod verisimilius est, aduertant in donis, datoris potius deuotum animum spectari, quàm rei magnitudinem.

Ego, sanctissime Pontifex, dum ad osculandos pedes sanctitatis vestræ excurrere paro, conditionis meæ tenuitatis conscius, non alio officij genere ad illos procumbere licere videor, quàm offerendo hæc de Iurisdictione Ecclesiæ à me tot annis elucubrata volumina, & nunc expurgata felicissimo, atque augustissimo nomini tuo consecrata.

Et sanè cuinam potius tot lustrorum Iurisdictionis lucubrationes debentur, quàm tibi, qui es Vicarius Dei in terris, & à quo emanat omnis iurisdictio, vnicus in Orbe Pontifex, Imperator, & Rex, omnium Principum superior, rerumque & personarum supremus, & Dominus?

Qui sic iustè Christi populum, & Ecclesiæ auctoritatem regis, ita feliciter sacræ Theologiæ, & Iurisprudentiæ vim exerces, atque cęteros diuersarum virtutum, ac scientiarum gradus colis, quę te diuina quadam animi pręstantia ad summum omnium dignitatum fastigium euexerunt, cuius oues lupus

)a(2 non

non diſperdet, nec inueniet dormientem, imo die, noctuque vigilantem pro noſtra omniúmque ſalute, vt triumphet Eccleſia tali, ac tanto dotata paſtore, lętentur omnes in domino, exultent iuſti, & glorientur omnes recti corde.

Tibi igitur de Iuriſdictione tua libros, velut arcus triumphales ad æternam tuam memoriam, vt par eſt, celebrandam offero, & conſecro.

Vtinam Deus ipſe, cuius tu perſonam geris in terris, te firmum valentémque reddat, vt omni corporis moleſtia liberatus, diuinum illud munus fortiter obire poſſis, atque omnem curam in ſalute commiſſi tibi grègis, ſanandíſque reipublicę vulneribus ponere.

INDEX

INDEX PRIMVS, IN QVO MATERIÆ IVRISDICTIONIS IN TOTO OPERE CONTENTÆ PER CAPITA SVBIICIVNTVR.

INDEX CAPITVM SECVNDÆ PARTIS.

INDEX CAPITVM TERTIÆ PARTIS.

INDEX CAPITVM QVARTÆ Partis.

Argumenta casuum primæ Centuriæ.

petens

ARGVMENTA CASVVM
SECVNDAE CENTVRIAE.

Lai-

DOCTORIS MARTÆ

IVRISCONSVLTI NEAPOLITANI, ET IN ROMANA CVRIA ADVOCATI,

Tractatus,

DE IVRISDICTIONE INTER IVDICEM Ecclesiasticum, & Laicum exercenda.

PROOEMIVM.

REm non nouam, neque insolitam aggredimur, sed antiquis etiam Iurisconsultis placitam. Tractatum omnium practicarum quæstionum iurisdictionis inter vtrumque iudicem, omnibus quidem exoptatum, sed quem interea nullus integrè ad effectum ducere ausus est.

Arduum sanè opus, quod non leuiter & perfunctoriè, vt plurimi fecerunt, sed accuratè, & vt rei dignitas, & difficultas exigit, pertractandū est. Quantis enim difficultatibus inuoluta sint iurisdictionis monumenta, est explicatu difficillimum, quod quidem minimè mirandum est: nam sunt prius multa cognitione comprehendenda, sine quibus haud facilè quisque poterit ad illarum scientiā peruenire. Primùm sunt omnes leges atque iudicia mente complectenda: item historiæ cognitio & totius antiquitatis memoria, quæ non solùm ex sanctis literis, verùm etiam ex Græcis & Latinis scriptoribus est diligentissimè repetenda. Nec interim disserendi facultas negligenda est, vt implicita definiendo explicari valeant, & ambigua distingui, & argumentum ratione concludi, vera denique à falsis internosci, ne videlicet veritatis locum vanitas fucata, inani quadam speciè veritatis, obtineat.

Deinde opus est arte latius & vberius disserendi, vt facilius intelligi possit, quantis difficultatibus & contradictionibus plena sint scripta antiquiorum Doctorum, etiam iuris canonici, qui hanc materiam sparsim aliquando tetigerunt.

Tanta est igitur huius operis magnitudo, vt quò plura diffinias, eò maiora semper occurrant, habet enim fructuum innumerosam congeriem, vt veluti ex pingui agro, solo hærentibus seminibus, omni collecta fruge, post metentium terga spicas legere, ac ex grandi vindemia racemos carpere semper supersit, sicuti ex magno flumine noui semper riuuli renascuntur.

Quare non est dissimulandum iis, qui vel doctrina culti, vel rerum vsu exerciti sunt, inprimis arduum, & fortè ex omni humano opere longè difficillimum fore.

Ego Iacobus Antonius Marta, ingenio, ac doctrina me aliis inferiorem agnoscens, qui neque illius acumine, neque literarum scientia sum cum doctissimis, & eloquentissimis vllo modo comparandus, tanti operis prouinciam tentare non audebam.

Sed quia mirantur omnes, quid est, quod pro iurisdictionis ecclesiasticæ dignitate nequaquam satis multi ingenio, & excelsa naturæ vi præstantes viri iam inde ab initio sunt inuenti, qui vice publica commoti, eius propugnationem fortem aduersus eos suscipere voluerunt, quorum libidinoso sceleris furore, & effrenata audacia ius dicendi ecclesiæ vsurpantium, omnia diuina, humanáque iura & Principum priuilegia insolenter violata, corrupta, atque euersa videntur.

Vt alios mei ordinis professores elicerem, hāc inaccessam, & præruptis viis asperam viam, primus ipse volui periclitari, ac me præcentare, atque hominum iudiciis credere, saltem aliis ad sequendum viam aperiam: Nam si turpe est huiusmodi causis vel inimicis negare patrocinium, quantò magis iurisdictioni ecclesiæ, & veritati?

Laudandum certè desiderium, cùm etiam votum non assecutis, pulchrum & magnificum apud graues viros existimetur.

Est enim verè grauis, & solidæ gloriæ in tantis malis subuenire diuinæ ditioni, & omnes ægras, ac laborantes eius partes oculis inrètis intueri, atque in suam tutelam suscipere, eámq; in magnis tempestatum fluctibus afflictam, & prope demersam, non modò extollere, sed etiam amplificare posse pristinam eius dignitatem, atque omnia ea ad suum splendorem, & gloriam reuocare, quæ temporum, atque hominum iniuriis dilapsa in perniciem defluxerunt, quò magis iurisdictio ecclesiastica dignitatis suæ ornamenta, & stabilitatis suæ præsidia retinere possit.

Nec verò sum nescius molestissimam esse prouinciam eorum, qui diu, multúmque elaborarent, atque in hominum indoctorum reprehensiones incurrere: Hæc est fundi nostri literarij calamitas, veniam nobis dari volumus, quam aliis denegamus, iniquam in nos ipsos legem sancientes: Quòd si mutuis auxiliis starent docti, studiis mirum quanta fieret accessio, omnes enim in maius prouehere niteremur, nec aliis eodem contendentibus, viam calumniando obsepirent.

Quæ cùm ita sint, reformidandum censeo, ne plerisque parùm instructus in hac materia videar, qui ad opus tam exquisitæ dignitatis accedam. Sed omnia, quæ tetulimus eiusmodi sunt, quæ possunt humano studio, ac diligentia comparari, propterea semper nitar ingenij tarditatem labore, & diligentia compensare, atque id efficere, vt quando cætera omnia doctrinæ præsidia, atque adiumenta nobis deerunt, studium certè, & diligentia minimè desideretur.

Itaque diuino fretus auxilio, profundi huius fluminis vadis exploratis, vetticosis fluctibus me commitam, difficilémque hunc nodum Gordianum, non ense tocidendum, sed magna arte & industria, atque spiritus sancti gratia explicandum, hac ratione soluere aggredior.

Omnipotens desiderium meum exaudiat, & librum scribat ipse qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circundem illum quasi coronam mihi per singulos gradus meos pronunciabo illum, & quasi principi offeram eum. Iob. cap. 31.

Iurisdictionis igitur hic tractatus quatuor principalibus absoluitur partibus. In prima agitur de origine, progressu, ac finibus iurisdictionis, & dominij, iam ab ipso mundi exordio singulariter describendo ditionem omnium, summi Pontificis, Imperatoris, cæterorúmque Regum, ac Principum totius orbis, atque etiam Rerumpublicarum, & Statuum, vtque mutuo auxilio iuuari debeant, ideóque de ipsa imploratione auxiliaris brachij latissimè pertractatur.

Secunda pars per quinquaginta capita declarat omnes casus mixtæ Iurisdictionis, & quomodo præuentione acquiratur, atque de inhibitionibus à superiore iudice peragendis.

Tertia verò totam definit excommunicationis materiam ad effectum ipsius iurisdictionis, vbi habetur practica monitoriorum, & censurarum relaxandarum. Item agitur de effectibus ipsarum, appellationibus, & absolutionibus, atque remediis, quæ latis censuris, adhibenda sunt pro ipsa iurisdictione.

In quarta parte per duas centurias casuum discutiuntur omnes articuli legum Imperialium, Statutorum, Constitutionum, edictorúmque Principum secularium, an comprehendant Ecclesiasticos, & eorum bona, atque disputatur de omnibus casibus iudiciorum ciuilium, & criminalium, in quibus seculares iudices putant habere iurisdictionem in ecclesiasticos.

Quæ omnia si non potero perficere, nec omnino quæ pollicitus sum explere, id ab ingenij mei tenuitate, & minimè exquisita rerum doctrina proficiscitur: cura certè, & diligentia non deerit, quam etiam vtramque rem multum exacuit studium, quo valdè tot lustris incensus fui satisfaciendi Romanę ecclesiæ, vt non indignum illa, pro qua scripta erunt, omnino foret.

Venia autem dignus ero, qui nulli labori parcens, non malè penitus, negligenterque quod suscepi efficiam, quamuis numeros omnes propter difficultatem operis non impleuerim, nec fastigium ipsi, quod optabam, imposuerim.

Hoc certè præ me fero, vt si quod volui, non essem assecutus, meæ operæ insumptæ non pœniterer, si viam, quam cæteri sternerent, ipse aperirem.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Iurisdictionis potestas vnde descendat.*
2 *Dominium habuit originem à Deo.*
3 *Dominium ab initio soli Adamo fuisse datum,& nu.5.*
4 c.dilectissimis 12.q.1.*declaratur.*
7 *Dominium ab initio fuisse proprium,non commune, & nu.21.*
8 *Pronomen* suum *denotat dominium, iurisdictionem, proprietatem,& protectionem.*
9 *Dominium quomodo probetur de iure diuino.*
10 *Iuris naturalis effectus.*
11 *Dominij acquirendi modi sunt introducti de iure gentium.*
12 c.quo iure,dist.8.*intelligentia.*
13 *Dominium esse de iure humano, secundùm Theologos, quomodo intelligatur.*
14 *Dominium an aliquando capiatur pro iurisdictione.*
15 *Iurisdictio non fuit in statu innocentiæ,sed post peccatum.*
16 *Deus ab initio rexit mundũ per seipsum vsque ad Noë.*
17 *Senior de familia gerebat imperium omnium de familia.*
18 l.1.ff.de constit.princip.*declaratur.*
19 *Populus quare non potuit dare dominium, & iurisdictionem in principem.*
20 *Dominia non esse introducta de iure gentium.*
22 l.ex hoc iure,ff.de iust.& iur. *declaratur.*
23 *Verbum,* distinguere, *quid significet.*
24 *Accursius sibi contrarius reprobatur.*
25 *Dominium non esse de iure gentium primario,quod est ius naturæ.*
26 *Ius naturale hominum quid sit.*
27 *Ius gentium quomodo differat à iure naturæ.*
28 l.in pecudum,ff.de vsur. *declaratur.*
29 *Proprietas, & dominium quomodo differant.*
30 *Natura apud Iurisconsultos sumitur prò Deo.*
31 *Ius naturale non est diuinum propter subalternationem supernaturalis.*

CAPVT I.

Dominium rerum habuisse originem de iure diuino, non humano, atque soli Adamo fuisse elargitum.

1 DE origine, & progressu Iurisdictionis pertractantibus,necessarium est cognoscere vnde iurisdictionis † potestas descendat: prouenit autem à dominio, à quo inseparabilis est, ergo inprimis quærendum est de ipsius origine.

2 Et decisiuè procedendo, dico originem † dominij fuisse à Deo: Nam *Gen.cap.1.* dixit Dominus primis parentibus: *Crescite, multiplicamini, replete terram,& subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & vniuersis animantibus, quæ mouentur super terram.* Alia litera, loco eius quod dicitur,*& subiicite eam,* dicit, *& dominamini ei*, & hanc sequitur D.August.*super Gen.*ad literam, *& in li.14.de ciuit.Dei,c.21.* & sequitur, *dominamini piscibus maris,& volatilibus cæli,& vniuersis animantibus,quæ mouentur super terram,* & hanc opinionem probat D.Thom.*in 1.part.qu.96.art.1.& art.2.* & aliis etiam mediis probat *in li.3.de regimine Princip.c.1.* omne dominium esse à Deo.

3 Sed hoc dominium † soli Adamo fuit elargitum:solus enim illius benedictionis tempore formatus erat, non Eua,*c.hæc imago 33.q.5.* & ita ordo sacræ scripturæ demonstrat,Eua autem fuit in paradiso formata,Adamo eò loci translato, *d.c.1.Gen.* ergo ante Euæ formationem temporalium rerum dominium fuerat Adami proprium non commune cum Eua, nam solus erat,& eius respecto, qui sociis caret, nihil commune dici potest.

Item *Ecclesiastici c.17.* dicitur: *Deus creauit hominem de terra,& secundùm imaginem suam fecit illum:* & sequitur; *& dedit potestatem eorum, quæ sunt super terram,& posuit timorem illius super omnem carnem,& dominatus est bestiis,ac volatilibus,*ergo solus fuit,qui pro illo tempore dominium habuit.

Item Dionysius *in lib.de diuinis nominib.c.12.* à Dominio dicitur dominus,dominator, & dominatus:vnde cùm de solo Adamo dicatur quod dominatus est bestiis, constat dominium illius fuisse proprium, non commune,& sequitur text.*Gen.c.1.& creauit ei adiutorium sibi simile, videlicet Euam*, & tunc dominium fuit cõmunicatum. Præterea post lapsum primorũ parentum, & ante diluuiũ, ac antequam essent reges,potuit aliquis dicere,hoc meum est: nam *Gen.c.3.* Deus dixit ad Adamum, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo.*

Et hoc probat tex.*in c.dilectissimis.*† 12.q.2.vbi Beatus Clemens ait, communis enim vsus omnium,quæ sunt in hoc mundo omnibus esse hominibus debuit, sed per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, alius illud: Nec ex eo textu probatur primos parentes coniunctim habuisse temporalium rerum dominium, imò retorquetur,quòd diuisim habuerint, & ex auctoritate Philosophi, quæ eò loci inducitur, hoc concluditur: Habet enim, sicut non potest diuidi aër, neque splendor solis: Ita nec aliqua communiter data ad habendum, ex quibus verbis habetur, bona temporalia cõmuniter fuisse data ad habendum, ab eo, qui dare potuit,scilicet Deo,& illi.qui capax erat,nimirum homini,eius igitur proprium dominium factum est.Nec † Philosophus aëris,& solis splendoris comparationẽ inducit ad temporalia respectu dominij, vt sicut non habent illorum dominium, ita nec temporalium rerum, sed respectu indiuisibilitatis duntaxat comparationem fecit,vt sicut non potest diuidi aër,neq; splendor, ita nec reliqua communiter data ad habendum hominibus diuidi debent. 4 5

Probatur etiam *ex libro Sapientiæ cap.9.*ibi,*Deus patrum nostrorum, & diuinæ misericordiæ, omnia bona quæ fecisti seruo tuo,& sapientia tua constituisti hominem,qui dominaretur † creaturæ tuæ,quæ à te facta est.*Item Abel secundogenitus Adami obtulit de primogenitis gregis sui,*Gen.c.4.* ergo poterat dicere se habere sui gregis dominium proprium. 6

Item post diluuium,præter ius gentium,poterat aliquis dicere † quid esse suum. Nam *Gen.c.9.*habetur, *Noë plantauit vineam, ac vinum ex ea bibit*, & negari non potest vtriusque fuisse dominium, quo tempore nullus fuerat rex. Et *Gen.c.12.*dixit Dominus ad Abraham,*in terra Canaam semini tuo dabo terram hãc,*quod fecit: ergo descendentes ex semine Abrahæ poterant dicere,ista terra est nostra.Item *Gen.c.26.*cùm descendisset Isaac in Geraro,dixit Dominus ei,*dabo tibi,& semini tuo vniuersas regiones istas*, quarum regionum ipse, & semen eius, non de iure gentium, sed ex largitione Dei,fuerunt Domini. Item *Num.c.21.*dicitur,*vnusquisque quod in terra prædicta rapuerat, suum erat,* quod nõ erat per iura Regum.cùm ille populus Israeliticus, adhuc Regem non haberet, sed Dux tantùm Moyses præerat,& *Num.c.33.*Dominus ad Moysen dixit: *præcipe filiis Israel,& dic ad eos,cùm transieritis Iordanem, intrantes terram Canaam, disperdite cunctos habitatores illius, ego dedi vobis illam, in possessionem, quam diuidatis vobis sorte,*quod fecerunt, vt legitur *Io-* 7

fue c.13. quilibet ergo illorũ potuit dicere partem, quæ
sibi obuenit esse suã, quare hoc nõ iure gentiũ, sed di-
uino, quia populo Reges non erant. Itẽ *Num.c.35.* Do-
minus ad Moysen dixit; *præcipe filijs Israel, vt dent Le-*
uitis de possessionib. suis vrbes ad habitandũ, & suburbia
sua pro pecoribus & iumentis; quod fecerunt, *vt cap.14.*
Iosue. poterant igitur antequam illas darent possessio-
nes, suas confiteri.

8 Sed pronomen † *suum* importat dominium, *l. nati*
salum, §. meum. ff. de rei vindic. gl. in §. cùm in suo. Inst. de
rer. diuis. Bart. *in l. cùm ret. C. si aliena res pign. da. sit.*
& l. C. de thes. l. 10. Card. *in cle. si. de procur.* Hippolyt.
Rimin. *in consil. 191. num. 16. volum. 2.* Et hoc prono-
men, *suum*, tripliciter dicitur, vel ratione iurisdictio-
nis, vel proprietatis, vel protectionis, & est latũ voca-
bulũ, Sebast. *in consuet. Neapol. quæ incipit, si quis habet,*
in ver. suis, tãtò magis poterãt dicere Leuitæ ex quo e-
rãt ipsorũ per ordinationẽ diuinã, cùm Reges eo tem-
pore nõ habebant. Quare clarè patet, post lapsum pri-
morũ parentũ, ante diluuium, antéq; creationẽ Regũ,
fuisse dominia propria, & probatur idem *in c.1. 24. q. 9.*

9 Quòd autẽ nullo iure humano, sed † diuino dunta-
xat tẽporaliũ rerũ dominiũ sit hominib. largitũ pro-
batur ratione, quia nemo rẽ dare potest, cuius non est,
vel alter eius volũtate, sed Deus est omniũ rerũ tẽpo-
raliũ Dominus, vel ratione creationis, quia de nihilo
fecerat, vel iure factionis, quia de propria rei natura il-
lã fecerat, ergo nullus Rex de illorũ dominio sine vo-
lũtate Dei disponere potuit. Vnde patet, quòd neque
10 iure naturali † primæuo, quòd omnib. animãtib. cõmu-
ne est, quia illud nihil statuit, sed inclinat, seu dirigit
ad aliqua. Nec de iuregentiũ, nec de iure Regũ, vel Im-
peratorũ fuit rerũ tẽporaliũ dominiũ introductũ, sed
per ipsum Deũ, qui fuit, & semper erit rerũ Dominus
primis parẽtib. collatũ, & solus Adam dominus factus
11 est, ante formationẽ Euæ: Fateor de iure gentium, & si
ciuili, multos fuisse dominij acquirẽdi modos introdu-
ctus, modumq; agendi pro illis rebus tẽporalib. for-
matũ in iudicio, circa sui iuris propositionẽ: Ideo non
12 obstat *c. quo † iure, dist. 8.* quia D. August. loquitur ibi
de iure agendi in iudicio, cuius formam introduxit ius
ciuile, & hoc voluit dicere per illa verba, tolle ius Imp.
nullus. n. potest in iudicio proponere, quòd hęc villa
sit sua, nisi per iura Imp. & ita intelligenda est opinio
13 illorũ Theologorũ, qui tenent dominiũ † esse de iure
humano, videlicet quoad formam agendi, & vindican-
di rem suam, prout August. intelligitur: Item quia hoc
dixit disputãdo cũ hæreticis, quia *in c.1. 23. q. 17.* idẽ Au-
gust. firmauit contrarium: ait enim, quamuis res quæ-
cumque tenerentur, non tirè à quocumque possideri
possunt, nisi vel iure diuino, quo cuncta iustorũ sunt,
vel humano, quod in potestate est Regum terræ.

14 Et licet aliquando dominium † capiatur pro iurisdi-
15 ctione D. Thom. *in 1. part. q. 96. art. 4.* Tamen † Adam
in statu innocentiæ dominium non habuit super Eua:
nam dicit D. August. *li. 19. de ciu. Dei.* hominem ratio-
nalem ad imaginẽ suã factũ, non voluit Deus, nisi ir-
rationalibus dominari, non hominẽ homini, sed ho-
minem pecori: At hominem subesse homini inductũ
est ratione peccati, *Gen. c. 3. Et eris subdita viro.* Et quòd
dominiũ in hoc articulo differat à iurisdictione, pro-
16 batur: nam Deus † ab initio rexit mundũ per seipsum,
vsq; ad Noë, Innoc. *in c. licet ex suscepta, nu. 3. vers. quod*
melius intelligas de foro comp. & ibi Anchar. *n. 11. vers. à*
principio. Felyn. & cæteri Canonistæ. Petr. Bertrand. *in*
tract. de iurisdict. eccles. & secul. c. 1. n. 9.

Et obseruauit Arist. ab antiquissimis temporibus, vt
17 refert *in 2. lib. polit. c. 1.* quòd quãdiu senior † vnius fa-
miliæ viuebat tamdiu imperium gerebat, & filij nati,
pendente vita eius, non principes aliorum natorum,
vel familiarum additarum, sed Duces dicebantur sub
imperio senioris, vt habetur *Gen. c. 36.* dũ de Idumæo-
rum Ducibus agitur, viuente Esau, qui erat pater Idu-
mæorum, ergo Adam iurisdictionem non habuit su-
per alijs rationalibus, sed tantùm quandam præemi-
nentiam, tanquam senior & magis expertus ad diri-
gendum alios ad proprium bonum eius, qui directus
est, vel ad bonum commune.

Ex his infertur primò, errare Iurisconsultos, qui pu-
tant dominium fuisse commune ab initio, & ita fuisse
populorum: Nam probatum est dominium fuisse ab i-
nitio priuatum, & soli Adamo cõcessum, *& l. 1. ff. † de* 18
caust. prin. & §. sed quod pr. Inst. de iur. nat. gent. & ciu.
quæ intelliguntur de Populo Romano, non bene alle-
gantur ad fauorẽ Principum particularium, qui præ-
scripserunt ex aliquo titulo præcedenti contra Impe-
rium Romanum, & quantum ad Populum † Romanũ, 19
ostendam infra *in c. 3.* initium habuisse per vsurpatio-
nem, ergo Principi dare, neque in eum transferre po-
terat dominium & iurisdictionem, quam iustè non ha-
bebat, ex reg. *l. lex vectigali. ff. de pignor. cum similib.*

Secundo infertur non esse veram opinionẽ Accur-
sij *in l. in rebus, in ver. naturaliter. C. de iure dot.* volẽtis
quòd ab initio humanæ creaturæ non distinguebatur
dominiũ, nisi quantũ ad vsum, quia omnia erant com-
munia, sed postea de iuregentium † fuerint introducta 20
dominia, & hanc opinionẽ sequuntur ciuilistæ, Bart. *in*
l. ex hoc iure, & ibi cæteri Doct. ff. de iust. & iur. & in l. 1.
ff. de acq. rer. dom. Bart. & Doct. *in l. si in quod. ff. de cond.*
indebit. Michael Vulcar. *in tract. de regim. mundi, q. 1. n.*
6. & probant hanc esse com. opin. Doct. Corn. Benin-
cas. *in tract. de paupert. q. 3. n. 12.* Addentes ad Ias. *in d. l.*
ex hoc iure, n. 44. Marant. *de ord. iud. part. 3. n. 7. Syntag.*
Com. opin. tom. 1. loc. 2. cap. 1. col. 1. ver. nihilominus ipsum
dominium, & mouẽtur omnes per tex. *in d. l. ex hoc iure.*

Quia satis superq; ex allegatis tex. apparet contrariũ.
Addi etiã possunt ad hoc leges † Dei, quib. pręcipitur: 21
Furtum non facies: Rem proximi tui non concupisces. Itẽ,
non apparebis in conspectu Domini Dei tui vacuus. Quæ
leges frustratoriæ essent, nisi dominium esset ab ipso
Deo datum. Quare sic expono *legẽ, † ex hoc iure,* in cõ- 22
trarium allegatã, *in vers. dominia distincta.* Ex quo mul-
tiplicatis gentib. varia contractuũ, & conuentionum
genera in mores, & cõsuetudines introducta sunt, quæ
licet vtilitatis gratia videbantur inuenta, tamen etiam
habebant honestatem: fidem. n. datam seruare debe-
bant, propterea distincta, id est ordinata dominia, vt
vnusquisq; mediantib. varijs contractib. ab ipsis gen-
tib. inuentis, obtinuisset fidem datam seruari. Distin-
guere † propriè pertinet ad leges. Vnde Cicero *in 2. li.* 23
de leg. lex est iustorũ, & iniustorũ distinctia. Sanè intel-
lectua iste suadetur ex *vers. regna condita, &c.* Quia in-
uentis contractib. controuersiæ super rebus cõtractis
oriebantur, vtile non modò fuit, sed necessariũ depu-
tare aliquos ministros, qui controuersias audirent &
cauerent ne à potentioribus humiles vim aliquã pate-
rentur, quare Reges & magistratus cõstituerunt, non
modò nõ aduersante, sed etiã suffragante naturali ra-
tione, sc. vt maioribus pareamus: Idem suadetur ex *a-*
lio vers. & termini agris positi. Quia cùm distinguere sit
artificiosè diuidere, ad distinguendum propriè domi-
nia, posuerunt terminos agris, vt faciliora essent com-
mercia; non ergo dominia inuenerunt.

Item Accursius † suis dictis non stetit, quia *in d. l. ex* 24
hoc iure, in ver. dominia distincta. firmauit illa esse de iu-
re diuino; ergo præfata communis opinio, neque lege,

neque

neque Accursij auctoritate, quem sibi contrarium,
Doctores vt antesignanum sequuti sunt, subsistere
non potest.
Tertio infertur multò magis errare eos modernio-
25 res, qui tenent secundum legistas, dominium † esse de
iure gentiũ primario, quod est idem quod ius naturæ,
l.1.ff.de acq.rer.dom. Tantò magis, quia dicũt iure fun-
dari dominium, esse de iure naturæ, per *l.in pecudum.ff.
de vsur. in vers. absurdum enim videbatur hominem in
fructu esse, cùm omnes fructus rerum natura, gratia homi-
nis comparauerit:* & item habetur *in §.in pecudum, In-
stit.de rer.diuis.* Vnde infertũr, si dominium est de iure
naturali, ergo est de iure diuino, quia ius naturale de-
pendet à iure supernaturali similiter diuino. Quia ius
26 gentium primarium est idem quod ius † naturale ho-
minum, sed hoc fuit creatum à Deo ad simplicẽ finem
conseruandi indiuidua, & perpetuandi generationem,
ergo non potuit inducere dominium, sed iuxta Doct.
27 superius allegatos ius gentium † secundarium intro-
duxit dominium, quod differt à iure naturæ, siue iure
gentiũ primario, natura, fine, & præceptis, & propter-
ea differunt specie, vt magistraliter declarat hos termi-
nos Bolognett. *in tract. de multiplici signif. & diff. iuris
& fact. n.15. & n.18.* & inde poterunt edoceri.
28 Item *l.in pecudum.* nõ est bene allegata. Primo, quia
nos loquimur de dominio, quod est ius disponendi
de re, Bart. *in l.si quis vi, §.differentia, ff.de acqu.poss.ss.*
sed ibi loquitur de fructibus rerum, id est proprieta-
29 tis: proprietas autem & dominium differunt vt genus
& species, quia proprietas est ipsa res, *l.interdum. l.
quæst.ff.de verb.signif.* Item dominium inest personæ
singulari, cuius est, sed proprietas non denotat quod
sit alicuius singularis hominis, Aret. *in §.omnium n.21.*
30 *Inst.de actionib.* Item ibi natura † sumitur pro Deo, vt
exponit glo. *in d.§.in pecudum, in v.r.natura,* & clarius
habetur *Inst.de iure nat. gent. & ciuil. in princ. & l.1.§.
ius naturale, ff.ead.tit.* sicut sępe solitum est apud Iuris-
consultos, vnde retentis suis terminis, posset argumẽ-
tum retorqueri, atque probari esse de iure diuino.
Denique non valet argumentum; est de iure natu-
31 ræ, ergo † diuino: quia consequentia subalternationis
non probat: nam etiam apud Philosophos anima sen-
sitiua, & vegetatiua in homine sunt subalternatæ in-
tellectiuæ, & tamen species distinctæ sunt, ac differunt,
& sicut species differt à genere, ita res subalternata
differt à suo capite.

SVMMARIA.

1 *Adam quomodo fuit constitutus dominus rerum, & quando fuit factus monarcha.*
2 *Dominium Adami quomodo progressum est ad posteros.*
3 *Tyrannis primo à quo inuenta.*
4 *Gigantum vrbs quæ fuerit.*
5 *Sancti patres trahunt originem à Seth filio Adami.*
6 *Genealogia Adami vsque ad Noë, penes quos fuit dominium rerum.*
7 *Noë, quando suscepit filios, & quando fabricauit arcam.*
8 *Noë successores quas partes mundi legitimè habitarunt, & potiti sunt.*
9 *Nationes quæ originem habuerunt à filiis Noë.*
10 *Idololatria quando originem habuit.*
11 *Dominium rerum ab exitu Noë de arca, vsque ad Abraham fuit penes successores Noë.*
12 *Nemroth quando ædificauerit turrim.*
13 *Linguarum nationum diuersitas quando originem habuit.*

CAPVT II.

Dominium Adami quomodo probetur continuatum per suas generationes vsque ad Moysen.

ADam † igitur vnus Dominus omnium rerum 1
inprimis cõstitutus est, & post peccatum sequu-
tum, quia opus erat regimine imperfectionis naturæ,
iterum solus Monarcha constitutus est, & dictum mu-
lieri; *Et eris subdita viro, Gen.c.3.* propterea tamdiu hæc
monarchia durauit, quamdiu vixit.
Sed videamus, vt post mortem Adami, illius domi-
nium † per successionem vsque progressum est, etiam 2
post diluuium. Primogenitus Adami fuit Cain, cui
Deus propter fratris Abel necem maledixit: Hic pri-
mus ante diluuium secundum Iosephum speciem re-
gni constituit, † vel tyrannidis, & ædificauit quendam 3
locum nomine Nain, postea ciuitatem, auctus familia,
& ibi fuit initium primi regni, & sedes latrocinij: nam
eius familia semper infestauit pios, deinde ædificauit
ciuitatem Enoch, *Gen.c.4.* quam sedem tyrannidis po-
suit, viuente patre suo Adamo, vt testatur Berosus *lib.
1.* qui attestatur eam maximam † Gigantum fuisse vr- 4
bem, & vniuerso orbe dominabatur ab occasu solis
ad ortum, & hæc tyrannis Cain durauit vsque ad dilu-
uium cum eius posteritate: Et quidem tyrannis dici
potest, cùm ab imperio paterno se subduxerit vsur-
pando sibi potestatem, Adami descendentes per vim
subiiciendo sibi, & opprimendo.
Occiso Abel, Adamo natus est filius Seth nomine, à
quo † sancti patres originem trahunt, hic post 912. an- 5
nos è vita migrauit, multosque filios reliquit, centum
& quinque annis natus genuit Enoch, † & hic nona- 6
ginta annis natus genuit Cainan, qui sexaginta annos
habens genuit Malaleel, quem alij vocarũt Mahaleel,
& hic centum sexaginta quinque annis natus genuit
Iared, post cuius ortum 730. annis superuixit, & Iared
160. annos habens genuit Henoch, qui interpretatur
septima requies, & natus est anno mundi 1022. iuxta
computationem Hebræorum, sed secundum septua-
ginta interpretes anno 1121. & superuixit 375. annis, &
cùm fuerit charus Deo, dicunt raptum fuisse ad Para-
disum, superuicturum vsque ad diem iudicij. Enoch
autem annos habens sexaginta quinque genuit Matu-
salem, qui natus est anno à creatione mundi 1287. iux-
ta dictos interpretes, vitámque protraxit ad nongen-
tos sexaginta nouem annos, & licèt ipsi interpretes
velint superuixisse quatuordecim annos post diluuiũ,
tamen non legitur fuisse in Arca, & D. Hieronymus
affirmat in eodem diluuij anno periisse, sepultúmque
fuisse septem diebus ante diluuium.
Matusalem igitur, dum esset annorum 187. genuit
Lamech, & hic genuit Noë, anno mundi 1454. & vixit
secundùm dictos interpretes annis 753.
Denique Noë, † quingentis annis natus, genuit 7
Cham, Sem, & Iaphet, & post centum annos iussu Dei,
intrarunt arcam, & factum est diluuium vniuersale su-
per totam terram, anno à creatione mundi 1666. & an-
te natiuitatem Domini nostri 2959 licèt secundùm
Hebræos fuerit anno mundi 1656 & secundùm Euse-
bium, & ipsos septuaginta interpretes anno 1242. &
D. August. 2262. & D. Hieron. aliquid minus, quàm
duo millia. Tamen in hac opinionum varietate, satis
placet opinio Eliæ Rabbini, ac Lactantij Firmiani cõ-
cordium, quorum sententiam plurimi scribentium
amplectuntur; & hæc hominum computatio certio-
rem reddit.
Post 150. dies diluuij, decrescentibus aquis, Arca in

ſeptimo menſe, in quodam Armeniæ monte obſirmatur, qui adhæc vſque tempora, exitus dictus eſt, inde terra incepit apparere, dein aquis exſiccata & habitabilis æſtimata, omnes ab Arca exeuntes, Noë cum vxore, & filiis, altare fabricato, reddentes gratias Deo, obtulerunt ſacrificium.

8 Sem, † Cham, & Iaphet, inter quós Noë mundum diuiſerat, per ipſum negãtes, iure legitimo terram habitare inceperunt, à quibus variæ nationes, ciuitates, & prouinciæ originem trahunt.

Sem potitus eſt Aſia, & ſpecialiter illius partis orientis Syriæ, Cham potitus eſt Africa, Ægypto, & Arabia, Iaphetus, qui à poëtis dicitur Iapetus, potitus eſt Europa, propterea Aſia vocari deberet Semia, Africa Chamerica, & Europa Iaphetia.

9 Iaphetus † ſeptem genuit filios, qui à monte Tauro, & ab Amano in Aſiam progreſſi vſque ad flumen Tanai, & in Europa vſque ad flumen Hadi, à quibus nomina illæ nationes deſumpſerunt. A Gomer filio Iapheti originem habuerunt Itali, item Gomari, qui hodie vocantur Galatæ. A Magog altero filio vocati ſunt Magogi hodie Scythæ: à Iauan dicti ſunt Iones, hodie Græci: à Madai dicti ſunt Madæi: à Thobelo dicti ſunt Thobæi, qui hodie Iberi nuncupantur: à Moſoch dicti ſunt Moſchouæi, qui hodie ſunt in Cappadocia dicti Moſchouitæ, & in Amazonis appellati Amazoni: à Thira, dicti ſunt Thiri, hodie Thraces appellati. Item à prædictis filiis Iapheti, vt potui colligere ex Chronographis, duxerunt originem iſti eius deſcendentes & loca, quibus potiti ſunt: Aſcanaſſus, à quo Aſcanaſſi originem habent, qui hodie Regeni appellantur, Rifatus à quo Rifatei, qui hodie vocantur Paphlagonij, Thorgama, qui cognomen dedit Thorgameis, & poſtea dicti ſunt Phryges, Eliſanus dedit nomen Eliſeis, & hodie appellantur Eoleſij, Tharſeus à quo cognominantur Tharſei, qui vocabantur Cilices, quorum præcipua ciuitas Tharus nominata eſt, Chetim à quo dicti ſunt Chetimæ, hodie Cypriotæ in Inſula Cypro.

Præterea filij Cham, qui poſſederunt Soriam, montem Libanum, & Amanum, totámque regionem prope mare, potiti ſunt vſque ad Oceanum, Chus, à quo dicti ſunt Chuſæi, hodie Æthiopes Meſarian, à quo Meſreoti qui ſunt Ægyptij, Fut potitus eſt Lybia, cuius habitatores dicti ſunt Futi, & regio Futa poſtea Lybia appellata eſt à Lybio filio Meſrem, Chanaan potitus eſt Chananæs, quæ poſtea Iudæa vocata eſt. Itē filij Meſrem potiti ſunt tota terra, quæ eſt à Gaza, vſq; ad Ægyptum, cuius vna pars dicta eſt Philiſtim, à Græcis Palęſtina, Sidonius primogenitus Chanaam ædificauit ciuitatem in Phœnicia, quam appellauit Sidonem: Anſthes fundauit ciuitatem Amatham, quam habitauerunt Macedones, cuius nomen poſtea dictum eſt Epiphania.

Denique filij Sem potiti ſunt illa portione terræ in Aſia à principio Euphratis, vſque ad Oceanum Indiæ, Elam à quo dicti ſunt Elamæi, à quibus originem habuerunt Perſæ, Aſſur ædificauit ciuitatem, quam vocauit Ninum, Arphaxad à quo originem habuerunt, Chaldæi, & Arabes, Aram, à quo originem habent Syri, quos ipſe voluit dici Arameoa, à quo deſcendunt Ludi, qui poſtea dicti ſunt Lydij. Item ab Aram filio Sem nati ſunt tres filij, quorum primus ædificauit Taraconidem, alter Armeniam, tertius Bactrianam. Item Arphaxad filius Sem genuit Salam, qui potitus eſt Indiis, à quo ipſæ Indiæ habent principium, Sala verò procreauit Heber, à quo cognomen ſumpſerunt Hebræi, Heber autem genuit Phaleg, qui ab aliis dictus
eſt Pelig, Phaleg genuit Ren, circa cuius tempus incepit Nemroth Saturnius Babyloniæ, ſecundus nepos Cham, Reu genuit Sanic, & hic genuit Nachor, quo tempore fuit Belus Iuppiter ſecundus Rex Aſſyriorũ, Nachor genuit Thàrem, quo tempore Ninus tertius Rex Aſſyriorum ſuo patri Belo erexit ſtatuam in tem-
plo, & originem habuit Idololatria, † Thares genuit 10
Abraham, Nachor, & Aram, qui fuit pater Loth.
In hac † igitur ſecunda ætate, quæ incipit ab exitu 11
arcæ per Noe, & durat vſq; ad natiuitatem Abraham, quæ ſecundùm ſeptuaginta Interpretes, & Euſebium fuit annorum 942. licet Hebręi dicant fuiſſe 292. & D. Auguſt. 1032. & Beda 522. clarè apparet dominium orbis terræ; & omnium eius partium, iure legitimo fuiſſe penes deſcendentes Noë, atque hoc indicat text. *Gen. c. 10. in fi.* & rurſus *c. 11. verſ. generationes diſtribuntur Noe*, & poſtea additur: *hæ familia Noë iuxta populos, & nationes ſuas, ab his diuiſa ſunt gentes in terra poſt diluuium, erat autem terra labij vnius.*

Sed quia Nemroth † filius Chus filij Cham, cum 12
multis aliis peccarunt in Deum, ædificantes turrim altiſſimam paſſuum 5174. vt huius ſceleris pœnam luerent, Deus confudit linguas eorum, ne audiret vnuſquiſque vocem proximi ſui, quę iccirco turris Babel, & linguæ confuſæ nuncupata eſt. Itaque imperfecto, & derelicto opere, vagantes per mundũ, lingna-
rum † diuerſitatum fuerunt auctores, fuitque ſecunda 13
tyrannis in mundo orta, inde vt Euſebius de temporibus refert Dynaſtiæ, ſeu potentatus primi fuerunt in Ægypto, & Beroſus in primo, comprobat.

S V M M A R I A.

1 *Abraham quando natus eſt.*
2 *Moyſes quando præficitur populo Iſraelitico.*
3 *Aaron an fuerit collega Moyſis.*
4 *Moyſes Iuriſdictionis conſtitutus à Deo.*
5 *Moyſes factus eſt princeps populi in temporalibus.*
6 *Septuaginta viri fuerunt electi à Moyſe in auxilium oneris, non autem principes.*
7 *Ioſue fuit electus ſucceſſor Moyſis, & habuit principatum à ſummo ſacerdote.*
8 *Iudices quando fuerunt electi à Deo, vt præeſſent iuriſdictioni populi ſui.*
9 *Iuriſdictionis vſus poſt iudices fuit datus à Deo ſacerdotibus.*
10 *Samuel quando vnxit Saulem.*
11 *Iuriſdictio populi iterum redacta ad ſacerdotes, tempore Machabæorum.*

CAPVT III.

Iuriſdictio ab initio cui fuerit data à Deo, & quomodo continuata in ſucceſſores.

NAſcitur Abraham † anno 43. Nini, teſte Euſebio, 1
in quo incipit tertia ætas mundi, & ab hoc Patriarchæ omnes habẽt originem. Item ſexaginta quatuor annis poſt mortem Ioſephi pronepotis Abrami, octoginta annis natus erat Moyſes, anno à creatione mundi 2453. Cúmque Deus Optimus Maximus elegiſſet ſibi populum peculiarem Iſraeliticum, quem per
Moyſen † præcepit deduci de terra Ægypti, vſque ad 2
Iordanem, regimini dicti populi vnũ præpoſuit Moyſen, non plures, neque permiſit populo ſibi Principẽ eligere, aut ſeipſum regere, ſed vocato Moyſi omnem dedit poteſtatem ac iuriſdictionem, iuſſitque eundem ad Ægypti Regem, populumque venire, cui leges tradidit, vt populo daret. Hoc eſt igitur iuriſdictionis initium in populo Dei.

Nec

3 Nec Dominus dedit Moysi Collegam Aaron, † ex quo se excusabar coram eo, quòd tanto oneri insufficiens erat, sed adiunxit fratrem tanquam ministrum, executorem, atque sui muneris & iurisdictionis interpretem; imò iratus est Dominus Moysi, cur tanquam non idoneus recusaret, dixit, *Exodi cap.* 14. *Aaron frater tuus Leuites scio quòd eloquens sit, ecce ipse egredietur in occursum tuum, vidensque te, lætabitur, loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius, & ego in ore tuo, & tu in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis, & ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum, tu autem eris ei, in his, quæ ad Deum pertinent, &c.* Ergo cōstat Deum voluntati Moysis subiecisse voluntatem, & executionem Aaronis.

4 Moyses igitur Princeps † legationis Dei, & illius iurisdictionis est constitutus, *Exodi c.*28. *& c.*29. Vnde ipse consecrauit Aaron, & filios eius in sacerdotes, atq; obtulit sacrificia Domino, ergo præfuit in spirituali-
5 bus. Quod autem fuerit Princeps † populi in temporalibus probat *c.*11. *Numeri*. Nam cùm Moyses querebatur apud Deum, se non posse populi peruicaciā ferre, iussit Moysi, non autem populo, vt eligeret septuaginta viros de senioribus Israel, quos ipse nosset esse senes & magistros, dixitque ei: *duces ad ostium tabernaculi fæderis, facies que stare tecum, vt descendam, & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, vt sustentent tecum onus populi, ne tu solus graueris.*

6 Isti igitur septuaginta † viri fuerunt electi in auxilium oneris, non Principes, & sub Moyse, & de spiritu eius haberent. Alia huius rei exempla sunt, *Numeri c.* 12. *& Exodi c.*18. *& c.*24. Denique postquam Moyses quadraginta annis ab exitu Israel de Ægypto, præfuisset vtrique Iurisdictioni spirituali, ac temporali, centū viginti annos natus, moriturus, rogauit Deum, vt populo Ducem eligeret, *Numeri cap.*16. *Prouideat*, inquit, *Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc, & possit exire, ac intrare ante eos, vel introducere, ne sit populus Domini sicut oues sine
7 Pastore, &c.* Dixit autem Dominus: *tolle Iosue † filium Nun, virum, in quo est spiritus Dei, & pone manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta, cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ vt omnis audiat Synagoga filiorum Israel, Numeri c.*27. Et postea Deus ipse allocutus est Iosue, vt principatum susciperet à summo sacerdote, tanquam illi subiectus, *Iosue c.*1. *Surge, & transi Iordanem, &c.* Ex his patet officium sacerdotis in persona Moysi, ipsum non exclusisse ab officio iudicis in temporalibus, sed magis reddidisse idoneum, vti magis Deo familiarem, à quo pendet omne bonum iudicium.

Post Patriarchas Deus rexit populum suum per Iu-
8 dices, † qui gubernabant populum, atque administrabant iustitiam: Non vtebantur Diademate neque sceptro sicut Reges, eorumque Principatus non erat hæreditarius, Deus igitur ad hanc dignitatem vocabat, qui populum suum regeret, vt habetur *in lib. Iudicum.* Sed ministerium iudicum non excludebat recursum ad summum sacerdotem, *Deuteron. c.*17.

Et post duodecim Iudices voluit populū suum regi
9 per Sacerdotes, † cuius ordinis Heli fuit primus Sacerdos, qui præ nimia libertate, quam concessit filiis fuit à Deo punitus, Samuel etiam fuit Sacerdos, & princeps in temporalibus, vt habetur *in li.*1. *Regum c.*1. *vsque ad c.*25. Ipso autem seniore effecto, populus Israeliticis petiit sibi Regem, quod valdè displicuit Domino, & dixit Samueli, *non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* 2. *lib. Reg. c.*8. Sed vt populo complace-
ret, iussit Samueli, † vt Saulem inungeret in Regem 10
populi, inde popul' Israeliticus cœpit regi per Reges à Dauid vsq; ad Sedechiā vltimū Regem Iudæorum.

Deinde tempore † Machabæorum iterum redactū 11
est regimen ad Sacerdotes, qui erant Pontifices, ac Reges, seu Duces habentes regimen tam in spiritualibus, quàm temporalibus: Apud eos enim regnum fuit in Iuda Machabæo, Ionatha, & Simone, atque Ioanne filio Simonis, qui habuerunt iurisdictionem in spiritualibus, & temporalibus, vt legitur *in* 1. *lib. &* 2. *Machabæorum.* Et hoc est initium, & progressus iurisdictionis in populo Dei, à qua trahit originem omnis iusta Principum iurisdictio.

S V M M A R I A.

1 *Imperia quatuor ab initio fuerunt per vsurpationem.*
2 *Monarchia Assyriorum quando incepit, & quantum durauit.*
3 *Assyrij à quo dicti sunt, & originem habent.*
4 *Populus Babylonicus fuit primus in mundo.*
5 *Assyria regio describitur.*
6 *Monarchia Medorum à quo originem habuit, & quantum durauit.*
7 *Media regionis descriptio.*
8 *Monarchia sub Cyro, & Dario fuit ex duobus regnis Babylonicorum, & Medorum.*
9 *Macedonicum regnum quando originem habuit, & quantùm durauit.*
10 *Macedonicæ regionis descriptio.*
11 *Alexander Magnus quomodo, & quando mortuus esset & de eius Monarchia.*
12 *Thraciæ regionis descriptio.*
13 *Syriæ regni descriptio.*
14 *Amazonum regnum quando initium habuit, & quantum durauit.*
15 *Amazonum nomen non esse fabulosum, sed probari verum.*
16 *Monarchia Græcorum quando inceperit, & quantum durauerit.*
17 *Aegypti regni descriptio.*
18 *Monarchia Romanorum quàm maximos limites habuerit.*
19 *Assyriorum Imperium quomodo probetur illegitimum.*
20 *Imperium Medorum, & Persarum fuit per violentiam.*
21 *Imperium Cyri, an fuerit approbatum per Deum.*
22 *Imperiū Græcorum nō fuit legitimū, sed vsurpatum.*
23 *Imperium Romanorum quando insurrexit per potentiam.*
24 *Romuli lex non poterat ligare fratrem.*
25 *Verbum, occisus, quid importet.*
26 *Romanorum bellum cum vicinis quando inceperit.*
27 *Romani occuparunt sedes alienas per vim.*
28 *Imperia quatuor à quo probentur esse magna latrocinia.*
29 *Imperia quatuor sub qua visione fuerint ostensa Danieli.*
30 *Imperia quatuor per vsurpationem, non potuerunt dare iurisdictionem Imperatori.*
31 *Imperia quatuor an acquisiuerint iusto bello.*
32 *Bellum nunquam dicitur indictum in testamento veteri, nisi ex certis causis.*
33 *Bellum iniustum est causa amplianda ditionis.*
34 *Monarchia omnes inceperunt per vsurpationem, & violentiam.*
35 *Iudæorum ruina, & exterminium quando, & à quo factum.*

36 *Romani non potuerunt, post Christi aduentum, populos debellare.*

37 *Regnum ab infidelibus est ablatum, & datum fidelibus.*

38 *Infideles debere subijci fidelibus, non econtra.*

39 *Infideles non habere dominium, nec posse debellari victos.*

CAP. IV.

Quatuor Imperia fuisse per vsurpationem acquisita, neque legitimum habuisse iurisdictionis initium.

1 EX prædictis clarè patet, quòd potestas iurisdictionis † temporalis, quantum ad quatuor Imperia non fuit legitima, sed per vsurpationem, & occupationem nata. Nam,

2 Prima Monarchia, quæ fuit Assyriorum † secūdum Iustinum *lib.1.* durauit 1300. annos, Diodorus Siculus vult à Nino ad Sardanapalum, triginta numero Reges Imperium Assyriorum tenuisse annis 1350. secundum Eusebium verò, cuius receptior est sententia, anni sunt 1239. Feruntur autem à diluuio vsque ad monarchiam Assyriorum, anni 249. vt notat Annius ad Metasthenem *de iudicio temporum.*

3 Assyrij † dicebantur à nomine Nini, qui proprio nomine Assyrius dicebatur, & licet D. August. *in l.16. de ciuit. Dei cap.4.* dicat Assyrios dictos esse ab Assur ex filiis Sem, tamē Annius mouetur apparenti ratione, cùm Ninus fuerit de descendentibus Chā, qui diuersa parte terræ potiti sunt: & vt scribit Xenophon *in lib. de æquiuocis,* Ninus fuit nepos Nemroth, dicitur enim fuit principiū, siue sedes regni Nemroth Babel vocatus Babyloniā, & Arach, & Acach, & Galanne in terra Sennaar, de terra illa egressus Assur ædificauit Niniuem, &c. Item Berosus consentiens cum

4 Moyse, dicit, primum † in orbe terrarum fuisse populum Babylonicum, & ibi Nemrothum cum populo in campo Sennaar designasse vrbem ac ædificasse turrim, quam deduxit ad altitudinem montium, &c. vt regnum regnorum dici deberet, idque factum fuisse anno à diluuio 131.

5 Assyria, † vbi eorum monarchia originem habuit, est regio Asiæ, quæ ab oriente terminatur vsq; ad Indos, ab occidente mari mediterraneo, & Ægypto, à Septentrione habet Armeniam, & Cappadociam, à Meridie verò sinu finitur Arabico, Megasthenes addit ex Susiana bibliotheca, in qua Persarum annales erant fuisse Bellochum Sardanapali occultū hostem, qui illius militiæ præfectus erat, atq; Arbacem tunc, Medorum Principem partitos Assyriorum monarchiam, ea lege, vt Bellochus Babyloniam, Arbaces Mediam, ac Persas regerent: itaque interfecto Sardanapalo duæ monarchiæ factæ sunt.

6 Secunda ergo monarchia, † quæ fuit Medorum, & originem habuit ab Arbace, incepit anno 6. Regis Oziæ, durauitque secundum Eusebium 128. annis.

7 Media † est regio propè Assyriam, & Persiam, atque mare Hircanum, in Asia minore, terminetur à Septētrione mari Hircano, ab occidente habet Armeniam, & Assyriam, à meridie Persiam, ab oriēte Hircaniam, & Parthiam: Addit Strabo de situ orbis, Mediam fuisse regionem potentissimam, aliquando partitam, quarum altera pars vocabatur Media maior, altera verò Atropacia: In maiori ciuitas metropolis vocabatur Ecbatana caput totius Imperij.

8 Sed ex istis duobus regnis † Babylonicorū, & Medorū, iterum fuit vnita Monarchia sub Cyro, & Dario, qui in Persas transtulerunt, occiso Balthasare Rege Babylonicorum: Anno igitur 30. captiuitatis Iudaicæ Olympiade 55. fuit Cyrus Rex Persarum primus, qui 30. annos regnauit, & dedit principium huic Monarchiæ, & tantæ quidem fuit magnitudinis, quæ extendebatur ab Indiis ad Æthiopiam, atque continebat 27. prouincias, omnes bello occupatas.

9 Regnum † Macedonicum originem habuit secundum Iustinum *in lib.1. histor.* à Carnao Macedone, viro strenuissimo, qui post multa bella contra vicinos Reges, occupauit Macedoniam, inibi solium regni obfirmauit Carnaus, eiusque dominium incepit anno 12. imperij Oziæ, regnauit 28. annos.

10 Macedonia † est prouincia Europæ, quæ secūdum Solinum ab oriente terminatur cum Thracia, à meridie cum Epirota Thessaliæ, ab occidente cum Græcia, & Dalmatia, à septentrione cum Paphlagonia. Hoc imperium dominabatur 10. Populis, vt ait Plinius, & Mygdonios fuisse appellatos, dicit solitus sic illos de terra Mygdonia, & Thessalia, qui, vno nomine postea Macedones sunt appellati. Potentior, atque illustrior fuit ista monarchia tempore Alexandri 11 † Magni, qui cum veneno mortuus esset, anno 32. suæ vitæ, & anno 7. suæ monarchiæ nullum habens legitimum successorem, eius Imperium inter Duces sui exercitus diuisum est, quorum quatuordecim post mortem Alexandri occuparunt etiam regum titulos, atque comprehendebantur omnes sub hac Persarum monarchia Reges Macedonum, Thraciæ, Ponti, Syriæ & Ægypti.

12 Thracia † regio est Europæ ab occidente terminatur cum Macedonia, à Septentrione cum Istro, ab oriente cum Ponto, à meridie cum mari Ægeo quā multi dicunt sic nuncupari ab amœnitate loci infœcundi, frigidi, & asperi. 13 Regnum Syriæ est in regione Asiæ ab oriente terminatur cum Euphrate, ab occidente cum Ægypto, à septentrione habet Armeniam, & Cappadociam, à meridie verò finitur sinu Arabico. 14 Regnum Amazonum † initium habuit tempore Ragau infra Scythas, & Albanos: istæ erant fœminæ Scythicæ habitantes prope flumen Tanaim, & postea occuparunt omnia loca vicina flumini Thermodonti, inde vocatum est regnum Amazonium, & denique occuparunt maiorem partem Asię, sed debellaræ fuerunt ab Hercule, & à Bellerophōte filio Glauci Regis Corinthij, vt scribunt Iustinus, & Diodorus Siculus. 15 Nec est † amplectenda moderniorum opinio, annotantium fabulosum nomen. Quia Plutarchus in vita Alexandri, non hoc dicit pro certo, & refert grauissimos viros qui affirmatiuam tenent. Addendi sunt Strabo *de situ orbis lib.11.* Iustinus *lib.2.* Diodor. Sicul. *lib.3. cap.11. & lib.4. cap.4. & lib.5. cap.2.* Seneca *in Troade 6. & in Agamen.3.* Hermop. in Plinium *lib.36. cap.5.* Vergilius *in 11. Aeneid.* Martial. *lib.10.* Val. Flacc. *lib.5.* Statius *lib.12.* Syl. *lib. 8.* Lactantius, Salustius Claudianus Sabinus, Strach. Mant. & alij multi quos omitto, qui omnes Amazones habuerunt pro firmo. Addo D. Hieronymum qui debet claudere os nostro æmulo, me in hoc infestati, *in lib. 2. contra Iouinianum num.25. vers. Macte virtute.* & ibi addentes Scholia, qui alios adducunt.

16 Tertia monarchia fuit Græcorum post 191. annos regni Persarum anno à creatione mundi 3634. & anni 320. ante natiuitatem Domini, quorum dominium translatū est à partib. orientis, & ab Asia, hodie verò est in Europa in occidente. Hæc Monarchia originem habuit ab Alexandro Magno Macedonum Rege, toti⁹ orbis occupatore & in facie sibi à pirata dictū est.

Regnum

17 Regnum Ægypti † est in partibus Aphricæ, primus
Rex, qui illud occupauit, fuit Mistaim, & durauit vsq;
ad Augustum: Scribit Plinius ab oriente terminari cũ
mari rubro, & Assyria, ab occidente cum Circene, &
reliqua parte Aphricæ, & à meridie per totum mare
Ægypti extendi: Tredecim habuit Reges post Ale-
xandrum à Ptolemæo filio Lagi vsq; ad Cleopatram,
ideo verior opinio est, illud durasse 270. annorum spa-
tio, qui semper alios debellando dilatarunt Monar-
chiam.

18 Quarta & vltima Monarchia † fuit Romanorum,
quæ amplissimos habuit limites, in Europa potieba-
tur Italia, Austria, Dalmatia, & peruenerunt vsque ad
Danubium, totámque Græciam includendo etiã po-
tentissimas respublicas Athenarũ, & Lacedæmonio-
rum, atque Thebarum, item Corinthium, Noreã, Re-
gnum Macedonicum, Albaniam, & Thraciam, item
Insulas Siciliæ, Sardiniæ, Candiæ, Cypri, Rhodij, Ni-
gropontis, atque omnes Insulas maris Mediterranei.
Item Hispaniam, Galliam, & Alemaniam inferiorem
infra Rhenum, atque Angliam, & Scotiam. Item occu-
parunt Aphricam totam, præsertim terram habitabi-
lem, & destruxerunt potentissimam ciuitatem Car-
thaginis, occuparunt Soriam, Phœniciam, Palestinã,
Iudæam, Erigiam, Cariam, Ciliciam, Bithyniam, Ægy-
ptum, Cappadociam, Armeniã, Colchum, Albaniam,
Iberiam, & multas alias, in quibus post occupationem
& debellationem, vel erant absoluti domini, vel ma-
nutenebant Reges, ita quòd nunquam fuerit majus
imperium, nec à quoquam potuit sub iuga deduci, nisi
à seipsis destrui, cùm propter eorum discordias dede-
runt occasionem subiici vni Cæsari.

Quare hæc omnia imperia, vt demonstratum est,
fuerunt illegitima, & per violentiam occupata. Sed a-
ge, probemus hanc veritatem de singulis Imperiis per
19 auctoritatem. De Imperio quidem † Assyriorũ patet,
cùm inceperit à Nemroth, de quo dicitur *Genes. c. 10.*
quòd ipse cœpit esse fortis, & potens in terra, & erat robu-
stus venator coram Domino, id est oppressor hominum,
vt exponunt ibi communiter omnes Glossatores, vn-
de per violentiam & oppressionem aliorum, ipse ac-
20 quisiuit sibi regionem & imperium. De Imperio †
Medorum, & Persarum, quòd fuerit per violentiam
occupatum, patet *Daniel. c. 5.* vbi legitur, quod inter-
fecto Balthasare Rege Babylonis per Cyrum, & Da-
rium, translatum est Imperium in Medos, & Per-
sas.

21 Nec obstat quod de Cyro † probatum fuerat per I-
saiam *c. 45. Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram,*
vt subiiciam ante faciem eius gentes, & dorsa Regũ ver-
tam. Ergo videtur quod voluntate, & auctoritate Dei
legitimè successit in regnũ, & habuit imperium. Quia
respondetur secundum D. August. cùm Deus sit sum-
mè bonus, non permittit fieri malum, sed bonum eli-
cit ex malo, & quia præuiderat quod Cyrus, occupato
imperio, permissurus esset filiis Israel exire de capti-
uitate, & redire in Hierusalem ad cultum Dei, quod
erat valdè bonum, & cessit ad magnam gloriam suam,
ideo permisit venire ad imperium, licèt per vsurpa-
tionem. Ex hoc duo sequuta sunt bona, nimirum in-
terfectio Regis Balthasaris, qui vasa Domini expo-
suerat bibenda cum concubinis, vt legitur *Daniel. c. 5.*
& liberatio populi Dei de captiuitate Babylonis. Lo-
cus igitur Isaiæ *in vers. Christo meo Cyro*, non est intel-
ligendus quod auctoritate Dei obtinuerit imperium,
sed per ipsum datur intelligi impertinentia resisten-
di Balthasari, & Regibus sibi adhærentibus. Et hoc
valdè probatur ex litera *illius capituli, in vers. accinxi,*
& non cognouisti me, quia in bellando non habuisti ocu-
lum ad Deum, ego tamen totam ordinaui ad liberatio-
nem populi mei. Et sic ille textus non probat legiti-
mum Cyri Imperium.

Neque imperium † Græcorum fuit legitimum, sed 22
potentia & armorum violentia occupatum, nam le-
gitur in principio libri Machabæorum, quòd Alexan-
der Rex Græcorum percussit Darium Regem Persa-
rum, & Medorum, & constituit prælia multa, ac inter-
fecit Reges, & sic obtinuit Imperium.

Denique † quod Imperium † Romanorum insur- 23
rexerit per potentiam, & singularem prudentiam, scri-
bunt Alberic. *in l. 1. col. 1. Cod. de summa trinit.* Cardi-
nal. *in c. venerabilem col. 2. de elect.* Tiraqnell. *de iure*
primoge. quæst. 17. opinion. 4. num. 25. Et si rem istam à
Romulo primo vrbis fundatore deducamus; Nónne
omnes in ipsum inuehũt, quòd fratrem occidit, trun-
cando eũ capite, *l. fin. ff. de rer. diuis. §. religiosi, vbi gloss.*
Instit. eod. tit. Vnde versus Lucani; *Fraterno primi ma-*
duerũt sanguine muri. Nec valet excusatio Baldi *in d. l.*
fin. dum dicit, legem Romuli † occidisse, nõ fratrem, 24
quia par in parem non habet imperium, vnde cum
fuisset æqualis fratri, non poterat illum ligare, *l. ille à*
quo §. tempestiuum. ff. ad Trebell. l. apud eum in princip.
ff. de manumiss. Bart. *in l. omnes populi*, Glo. *in c. nunc au-*
tem dist. 21. Item *in d. l. fin.* occisus † traditur, quid au- 25
tem importet verbum *occisus*, notum est *lib. 1. § occiso-*
rum ff. ad Syll. Præterea Roma cũ primum cõdita est,
vix habuit octodecim milaria à portis vrbis, peperit
sibi Imperium cum vicinos subiugaret, & occuparet.
Romulus cum sibi fuerint denegata connubia à Sabi-
nis, Albanis, & aliis vicinis, finxit velle ludere ludos,
qua nouitate † allecti vicini, vt spectaculum noui po- 26
puli viderent, accesserunt cum vxoribus & filiabus,
quas postea rapuerunt, inde orto bello, eos vicerunt,
occuparunt, ac Romanæ ditioni addiderunt. Deinde
auctis viribus paulatim dominia vsurpauerunt, & hæc
est origo Romani Imperij. Vnde dicit Innoc. *in c.*
quod super his, de voto. Per vim Romanos † occupasse 27
sedes alienas, quam originem firmarunt etiam Albe-
ric. *in d. l. 1. num. 20. Cod. de summa trinit. & ibi* Bald. *in*
princip. Io. Fab. *in §. sed quod Principi. Instit. de iure nat.*
gent. & ciuil. in ver. populus. Angel. *in l. deprecatio. ff. ad*
l. Rhod. de iact. & in sua dispuratione incip. reuocata
guerra. Restaur. Castald. *in tract. de Imperatore, quæst.*
4. num. 3. vbi allegat Orosium, Eutropium, Policrat.
Luciũ Florum, Pompon. Iustin. Io. de Lignano, & Ol-
dradum. Addo D. August. *in lib. 4. de ciuitat. Dei*, qua-
tuor Imperia magna † latrocinia esse dicentem, addu- 28
cto etiam Pyratæ cuiusdam exemplo, qui captus ante
Magnum Alexandrum ductus, cum interrogaretur,
qua causa mare haberet infestum: *Quod tibi*, inquit, *vt*
orbem terrarum habeas infestum, sed quo ego, exiguo na-
uigio facio, latro vocor, tu autem, qui magna classe id fa-
cis, Imperator, Alciat. *in l. bona ciuitatis, in fin. ff. de verb.*
significat. Ideo hæc † imperia fuerunt ostensa Danieli 29
in visione, ad similitudinem non hominum, sed be-
stiarum, quia nõ insurrexerunt per viam rationis, sed
impetu sensualitatis, quantum ad sui primam origi-
nem, de quibus dici potest, quod habetur Oseæ *cap. 8.*
Ipsi regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, &
non cognoui eos.

Quare hæc Imperia † non potuerunt dare Impera- 30
tori iurisdictionem, quam nõ habebant, nisi ex vsur-
patione, *l. omnes populi. Digest. de iustitia & iure. lege*
fin. Digest. de iurisdictione omniũ iudicum c. vt animarũ
de con-

de consilit.lib.6.c.omnes consistere ant iquis. Et dicit Aristoteles *in lib.4. Politic.* commensurandam esse vim legis à potestate condentis. Nec potuit lex Hortensia, qua tuentur se Imperatores, *§. quod princip. Instit.de iure nat.gent.& ciuil.l.2.§.nouissimè.ff. de orig.iur.* vniuersale mundi regimen & iurisdictionem transferre.

31 Neque obstat,† quod quidam Doctores Neoterici replicabant, dicta quatuor imperia iusto bello gentium, & populorũ dominium acquisiuisse. Item quia iustum est eorum dominium. Quia generaliter lo-
32 quendo, in testamento veteri nunquam legitur † indictum bellum, nisi, vel quia nolebant dare trãsitum, vel quia eos offenderant, vt Madianitæ, vel vt recuperarent sua, diuina largitione concessa, imò *Deuterono. cap.2.* Deus prohibuit populo Israelitico, ne debellaret gentiles habitantes in monte Seir. Item iniustum
33 est bellum, † quod ditionis ampliandæ causa aliis ciuitatibus, & vicinis innocentibus infertur, quo nomine Ninus notatur à Iustino *lib.1.*& ab aliis Alexander Magnus,& plurimi, qui potius magni prædones, quàm Reges mereotur appellari, commiserunt enim in legem diuinam, & naturalem, occidentes, alterum lædentes, & aliena vsurpantes. Item populum proprium, quem custodire debebant, periculis mortis temerè exposuerunt. Item deterius Deum offenderunt, quia studiosè vindicandi animo bellum fecerunt, sicut D. August. dixit *in lib.22. contra Faustum Manichæum,cap. 74.& 75.* relatus à Gratiano *in c. quid culpatur.23.q.1.*

34 Quare cùm omnes monarchiæ † per vsurpationẽ, & violentam occupationem inceperint, dignum fuit, vt propter eorum iniustitias de gente in gentẽ transferrentur, *Ecclesiast. cap.10.* Et de Iudæis scribit Iosephus *lib.20.cap.5. antiquit atum,* ob frequentes inquiens hominum cædes, quæ in templo fiebãt, Iudæi arbitrati sunt Deum fuisse eis aduersatum, vt vrbẽ Romanis traderet, & templum veluti nequam suo habitaculo mundum tradidisse,& vt purgatio fieret vastatis, &c. Vnde cũ Dominus noster Iesus Christus fu-
35 turam Iudæis † ruinam prædixerit,& Hierosolymitanæ ciuitatis euersionem *Luc.cap.19. & cap. 21.* & *Matthæi cap.24.* & *Marc.cap.13.* & *Isaiæ cap.13.* & *Hierem. cap.4.* & *in Threnn, seu lamentationibus eiusdem*, Vespasianus, & Titus qui simul imperatoris nomẽ vsurparunt, diuinæ huius voluntatis ministri fuerunt, sicut de Cyro suprà dixi. Vtitur enim Deus tyrannis & inimicis suis, vt se vindicet de aliis inimicis, & tyrannis, vt impij flagellent impios, sic Adonibesech Rex Pheresæorum, & Chananæorum cùm Reges septuaginta, amputatis manuum & pedum extremitatibus sub mẽsa more canum aluisset, à Iudæis victus similiter periit, *Iudic.cap.16.*

36 Et specialiter loquendo de Romanis, † quomodo post Christi aduentũ, potueruot multos populos debellare, ae vindicare, & sibi supponere cùm Christo filio Dei, omnis potentia, omnis iurisdictio, omnis Principatus de iure delatus est,& ex iusta causa, & per illum qui supremam manum habet, neque errare potest, omni infideli subtracta est, vt probatur *Ecclesia-*
37 *stici c.10.regnum de gente † in gentem transferetur propter iniustitias,& iniurias & contumelias ac diuersos dolos.* Et probat Io. Maiorin. *in 2.sent.in dist.44.qu.3.* hoc comprobari *per c.transl ato.de consti.* in personã Christi filij Dei viui, vnde & ipse dixit, *auferetur à vobis regnum,& dabitur genti facienti fructus eius.* Propterea
38 Maiorin. constanter defendit infideles † debere subiici fidelibus, non econtra, vt legitur,& notatur *in c.1. in fine,& c.multorum,& c.& si Iudæos.§. inhibemus.de Iudæis.* ergo bellum Romanor. iustum esse non potuit post aduentum Christi, cum ab eis fuerit domioaodi abdicata potestas, præsertim in Christi fideles, qui & ipsi Romanis infidelibus dominari debebãt, nulla ergo ratione iusti belli, potuit supradicta nostra conclusio impugnari. Nec valet consequentia, infideliũ † est 39
iustum dominium; ergo debellando vicinos, eosq; sub iuga deducendo, iustum bellum egisse dicuntur; Cum & si inter rationes iusti consideretur potestas, & dominium belligerantis, tamen& dominium non debet esse vsurpatum & iusta bellandi causa non est contra ius naturale, atque diuinum: At quatuor imperia, vt probatum est, originem vsurpati dominij habuerunt, & inferius cùm de potestate Papæ agam, valentis transferre dominia infidelium, ostendam apud eos nunquam fuisse iustum rerum dominium.

SVMMARIA.

1 *Romani quando inceperint se dare virtutibus.*
2 *Imperium Romanorum quomodo fuerit auctum ex voluntate Dei.*
3 *Imperium Romanum fuit approbatum sub testamento nouo.*
4 *Christus quem censum iusserit dari Cæsari.*
5 *Imperium Romanorum commendatum à Pontificibus.*
6 *Imperium Romanum probatur approbatum ex donatione Constantini.*
7 *Imperator est ecclesiæ feudatarius.*
8 *Feudatarius potest pacisci,& donare vtile dominium directo domino.*
9 *Imperator iurat fidelitatem Papæ.*
10 *Dominus directus feudi non potest ingredi possessionem feudatarij sine censa.*
11 *Donatio Constantini fuit potius recognitio in Ecclesiam.*
12 *Feudum per recognitionem constituitur.*
13 *Dominium transit in Ecclesiasticas personas sine traditione.*
14 *Recognitionis approbatio est conceptio feudi.*
15 *Imperium quando fuerit translatum in Germanos.*
16 *Origo translationis imperij quæ fuerit,& quando attendenda.*
17 *Patritiatus dignitas fuit concessa tempore Hadriani Papæ.*
18 *Imperij translationem per Papam qui comprobent.*
19 *Imperij translatio an fuerit duplex de Græcis in Francos,& de Francis in Germanos.*
20 *Galli non veniunt appellatione Theutonicorum.*

CAP. V.

Imperium Romanum quomodo probetur fuisse approbatum.

ROmano. Imperiũ ab initio fuisse auctũ per occupationẽ& vsurpatioñẽ ex dictis in præcedẽti capite, nemo est, qui dubitare possit: Sed quia aucto imperio in immẽsũ & expulso Rege Tarquinio, atq; cõsulibus institutis, Romani † adeò se virtutibus dedere, 1
vt cupidi gloriæ multa bona,& admirãda, ac laudabilia fecerint, de quib. per D. August. *in lib.5. de ciuitate Dei cap.12.* Propterea meruerunt, vt Deus optimus maximus, quamuis eum non colerent, eorum augeret imperium, † ita ibi D. August. comprobat, & D. 2
Thom. *in lib.3. de regimine Princip.cap. 4.* dicit id fuisse à Deo prouisum propter Zelum patriæ, & *cap.5.* dicit, propter leges iustas quas tradiderunt, meruerunt iu-
stum

stum dominium; ita etiam dixit D. Hieronymus vt
habetur *in c. omnes. circa medium. 28. q. 1.* virtutibus Ro-
mani promeruerunt Imperium, quod intelligendum
est, post multum tempus iniustæ occupationis, vnde
D. August. *in lib. 5. de ciuitate Dei, cap. 15.* hoc meritum
dixit esse mercedis temporalis, quod Deus ipse reddit
bonis moribus viuentibus iuxtà illud, perceperunt
mercedem suam.

Sed quia tempore natiuitatis Domini nostri redem-
ptoris Romani gloriosis virtutibus viuebant, ideo le-
3 gitur † approbatum sub testamento nouo, & ab ipso
eodem Christo. Nam Lucæ *cap. 2. exiit edictum à Cæ-
sare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Et Lucæ
*cap. 3. Anno quintodecimo Tiberij Cæsaris procurante Pon-
tio Pilato.* Item Matthæi *cap. 22.* & Lucæ *cap. 20.* Vbi
4 Dominus † noster interrogatus an liceret tributum
dari, cognita nequitia Pharisæorum interrogantium,
ait, *quid me tentatis Hipocritæ, ostendite mihi numisma
census, at illi obtulerunt ei denariũ. & ait illis Iesus, cuius
est imago hæc? Dicunt ei, Cæsaris; Tunc ait illis, reddite er-
go quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ex his
igitur patet approbatio Cæsaris, cum etsi Cæsaris i-
maginem reddendam esse dixerit, verbo *reddere,* vsus
est, quod significat retrò dare, *l. cum quidam vxori ff. de
legat. 2. l. reddendi verbum in fine ff. de verb. significat.*
Alexand. *in consil. 92. nu. 3. vol. 1.* & ita per verbum *red-
dere* confirmat quod suum erat.

Item Melchiades Papa *in c. futuram. 12. q. 1.* commen-
5 dat imperium † Romanorum, & præsertim gloriosis-
simum Constantinum, quem, nisi fuisset iustus Impe-
rij possessor, non laudasset, sed monuisset, iuxtà regu-
lam *c. nouit. de iudic. & c. ad Apostolicæ. de re iudic.*

6 Præterea nisi dicamus quod Imperatores † ab eo
tempore iustè possederint, sequeretur quòd frustra
quæreremus an donatio esset facta per Cõstantinum,
Imò non esset valida: Probatur consequentia. Nam
præsupposito quòd omnis potestas, omne dominium,
& omnis Principatus sit translatus in Christum, vt di-
xi in præcedenti cap. in fine, & posteà relictum sit Pe-
tro, vt dicã infra, frustrà quæreretur an donatio esset
facta ecclesiæ per Constantinum, quę cùm omnia
haberet, donatione nõ indigebat, & magis frustrato-
rium esset quærere, an dicta donatio valeret; sed de v-
troq; dubitatur apud scriptores; ergo opus est dicere
quòd Imperium Romanorum fuerit approbatum, at-
7 que ipse imperator † constitutus fuerit vniuersalis ec-
clesiæ feudatarius, prout dicit Io. Hugo in *l. quadriuij
Ecclesia in princip.* & probat latius Restaur. Castald. *in
tract. de Imperatore quæst. 36. num. 9. & seq.* post alios
quos citat. Sic probatur à simili. Nam Rex Siciliæ est
8 feudatarius † ecclesiæ, *c. ad Apostolicæ. de re iudic. lib. 6.*
& ideo habet vtile dominium regni & naturalem pos-
sessionem, *c. cæterũ, de iudiciis.* & sicut posset super illo
vtili dominio & possessione pacisci cum Ecclesia, &
summo Pontifice, vt notant omnes *in d. c. cæterũ, & in
tit. de controu. feud. apud par. term.* Ergo tantò magis
potest illud vtile dominiũ, & possessionẽ quam habet
Rex donare Ecclesię, & valida esset donatio, ita pos-
9 set hoc facere Imperator, † qui eodem modo est Ec-
clesiæ feudatarius & iurat eodem modo Papæ fideli-
tatem, & homagium, *c. tibi domino dist. 63. & clem. 1. de
iureiur.* Falsitas consequentis probatur. Nam dicen-
do aliter Ecclesię fundatę per vniuersum orbem su-
per prædiis donatis per Imperatores, non essent iu-
10 stè ædificatæ, quia nõ licet directo † domino ingredi
possessionẽ rerum feudatarij sine causa, *clem. pastoralis.
de re iudic. & c. 1. de feud. sine culp. non amitt. c. 1. §. fin.
quo tempor. mil. c. 1. §. fin. de allodiis.* Sed Ecclesia tenet
quòd iustè possideantur vigore huius tituli donatio-
nis & prohibuit sub anathemate, ne vlli liceat in du-
bium hoc reuocare, vt latè scribo infra, in capite de
donatione Constantini, ergo dicendum est Imperium
fuisse approbatum.

Imò tenendo quòd illa donatio † Constantini fue- 11
rit potiùs quędã recognitio in Ecclesiam & summum
Pontificem, penes quẽ erat directum dominium om-
nium rerum, adhuc sequitur idem effectus confirma-
tionis imperij. Nam per ipsam recognitionem feudũ 12
constituitur, Iacobin. *in sua instit. ver. dictique va-
salli.* Ias. *in l. 2. num. 158. C. de iure emphyt.* Bald. *in c. 1. in
princip. n. 13. de cap. qui cur. vendid.* Christofor. de Ca-
stellion *in cons. 4. n. 7.* Natta *in consil. 634. nu. 11. & seq.*
Bursatt. *in cons. 46. n. 14. & seq. vol. 1.* Præsertim si reco-
gnitio facta sit in Ecclesiam † vel ecclesiasticam per- 13
sonam, penes quam dominium transit ex contractu,
absque traditione, Bartol. & Alex. *in l. si rem aliquam.
ff. de acqu. poss.* Felyn. *in c. cum Bertoldus. n. 28. de re iud.*
Ias. *in d. l. 2. num. 177. C. de iure emphyt.* dicendum est,
quòd Ecclesia approbando † talem recognitionem, 14
tacitè approbauerit totum Imperium Romanum es-
se in feudum Imperatoris Constantini recognoscen-
tis, ac successorum, & ita sequitur idem effectus argu-
menti propositi pro confirmatione Imperij.

Deniq; confirmationem imperij † fortiter probat 15
translatio facta per summũ Pontificem de Gręcis in
Germanos, siue Theutonicos, prout dicunt iura no-
stra *in c. venerabilem. de electione, & in c. in diem dist. 5.*
Nam cum Constantin. post donationem siue reco-
gnitionem Constantinopoli habitare cœperit, vt di-
cit Abb. *in d. c. venerabilẽ, in prin.* & ita etiam succes-
sores, atq; Ecclesia Romana opprimeretur ab Astul-
pho Longobardorum Rege, deinde à Desiderio eius
successore: atque Imperatores orientis Constantini
successores, requisiti ab Ecclesia, nollent impartiri pa-
trociniũ, Stephanus Papa secundus, natione Romanus
imperium transtulit de Gręcis in Germanos.

Et licet Doctores nostri in huius tẽporis iustifica-
tione diuersificent, quia gloss. *in d. c. venerabilem.* hoc
tempus assignat, & quòd Carolus fuit coronatus à
Leone Papa quindecim annis post, siue anno domini
750. secundum Laudensem, vel 753. secundũ Cardina-
lem *in clem. 1. de iureiur. in princip. in ver. transtulit &
in spec. Histor. li. 24. cap. 56.* Aluarott. *in titulo quis dica-
tur Dux,* dicit hoc fuisse anno 756. Hostiens. & Gloss.
in d. c. venerabilem. in ver. transtulit. dicunt Carolũ co-
ronatum sub Leone tertio elapsis quindecim annis,
sed Ioan. Andr. dicit factam fuisse translationem anno
774. Aluarott. ibidẽ dicit, factam fuisse à Leone quar-
to anno 802. dicens hanc esse veritatẽ, & patere pos-
se ex Annalibus summorum Pontificum.

Et Platina qui vitas, & facta Romanorum Pontifi-
cum eleganter conscripsit, in vita Leonis Papę tertij,
dicit, Põtifex, Carolo, optimè de Ecclesia merito, ali-
quam gratiam relaturus, cùm videret Imperatores
Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri & ob eã
rem, vrbem, ac Italiam ipsam magnam calamitatem
passã in Basilica Petri post solemnia, Populi Romani
precibus, ipsum Carolum Imperatorem magna voce
decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo
Romano, Carolo Augusto à Deo coronato, magno &
pacifico Imperatori, vita & victoria, & paulò post
subiungit, Pontifex item Carolum inunxit: quarę
Platina vult translationem fuisse factam tempore
Leonis tertij, cum quo concordat Sabellic. *Ennead. 8.
l. 8.* subdens, creditũ iam inde Imperij arbitriũ Apost.
sedis esse, & hãc esse veriorẽ opinionẽ ꝓbat D. Cardi-
nalis

nalis Bellarminus, *in lib. 1. de translatione imperij, c. 4.* vbi omnium historicorum testimonia adducit.

Tamen pro concordia nostrorum Doctorum dici potest, quod sub Stephano secũdo Papa, prima causa fuit translationis imperij: negligente enim Constantino auxiliari ecclesię ab Astulpho vexatæ, Pipinus Caroli pater ad patrocinium ecclesiæ euocatus, de Astulpho victoriosus triumphauit; Quare Hadrianus Papa primus, approbante concilio approbauit, & statuit, vt Rex Pipini filius optimè de ecclesia, & Italia meritus patritiatus Romani dignitate fungeretur, de quo per Sabellic. *lib. 8. cap. 8.* mortuo dein Constantino Imperatore, sedente adhuc Hadriano, qui 24. annos pontificatum gesserat, cui successit Leo tertius, cum videret se Caroli strenuitate restitutum, Imperium in Carolum, acclamante populo, transtulit, & hæc vera, & realis fuit Imperij translatio.

16 Itaque saluari potest glossa *in d. c. venerabilem,* considerata origine † quando nimirum cœperit Carolus bene de ecclesia mereri, & pro hoc facit *c. literis. de rescript.* vbi notat Abb. factum debere à principio denominari, non à fine, licet principium non sit necessitatiuum, sed exhortatiuum solum.

Ex quo sequitur non esse veram opinionem August. de Anton. *in tract. de potestate Papæ, quæst. 37. art.*
17 *8.* volẽtis quod tempore Hadriani † fuisset translatum Imperium *per c. Hadrianus dist. 63.* Quia aliud est patritiatus, de quo ibi, & aliud imperium, & eo tempore erat adhuc Imperium apud Græcos, vt dictum est, & latè probat Io. Lecirier *in tract. de primogenit. l. 2. quæ. 2. §. viso.*

Nec egemus altera probatione ad comprobandam hanc summi Pontificis auctoritatem circa translatio-
18 nem, † & confirmationem Imperij, at qui alios desideraret, perlegat plenissimum libellum sapientissimi Cardinalis de translatione imperij, atque Platinam in vita Gregorij Quinti, qui postea edidit sanctionem de eligendo Imperatore, atque ad Germanos electionem spectare declarauit.

19 Et licet propterea duplicem † Imperij translationem constituant, alteram de Græcis ad Francos, cuius natione erat Carolus magnus, præsertim, quia post eos subsequuti sunt quàm plurimi huius nationis Imperatores, vt legitur *in Longobarda, de episcop. & cleric. l. de iniusto & l. de ecclesiis, & in 1. secundum canonicam 23. qu. fin.* Item legitur *in Catalogo Imperatorum,* atque *in cap. 1. libri secundi, de translatione Imperij.* Et hanc opinionem videtur amplecti D. Thom. *in lib. 3. de regim. princip. cap. 19.* Tamen text. *in d. c. venerabilem. de electione* dicit, Imperium fuisse translatum in Germanos in personam Caroli Magni, Item *d. c. in diem distinct. 5.* dicit in Theutonicos, † quorum appellatione non veniunt Galli, & ex aliis etiam rationibus, & locis Restaur. Castald. *in d. tract. de Imperatore, quæst. 36.* probat vnicam fuisse factam Imperii translationem in Theutonicos, de quo prounnc non disputo, quia non est præsentis speculationis.

S V M M A R I A.

1. *Dominium, & iurisdictio an fato dentur siue stellis, & secundis causis.*
2. *Roma quando fuerit ædificata secundum opinionem Astrologorum.*
3. *Astrologi decepti sunt in computatione stellarum finientium imperia.*
4. *Mundus sub qua constellatione creatus fuerit.*
5. *Mensis primus anni qui sit secundum Ægyptios.*
6. *Monarchia, & regna quando incipiant secundùm aliquos astrologos.*
7. *Imperiorum mutatio an possit oriri ex computatione certorum numerorum.*
8. *Numeri qui dant mutationem hominibus.*
9. *Cometæ quando prænunciant regni interitum.*
10. *Cometæ in quo signo denotant bella.*
11. *Regnorum fata an dependeant ab eclipsibus solis, & lunæ.*
12. *Dominia, imperia, & iurisdictiones dantur sola voluntate Dei, & num. 14. & num. 17.*
13. *Imperia, & regna ob quas causas euertuntur.*
15. *Princeps nullus potest sibi tollere successorem.*
16. *Tiberius quare aliquos occidebat indagata illorum natiuitate.*
18. *Tyranni ad quem effectum vocentur à Deo.*
19. *Temporum resolutiones non esse hominibus cognitas, nisi Deo placuerit.*
20. *Regnorum mutatio ob peccata permittitur.*
21. *Imperiorum mutationes quando censeantur per benignitate Dei.*
22. *Astrologi quando deiecti ab vrbe, etiam à Papa.*
23. *Astrologis nullo modo esse credendum.*
24. *Astrologi non possunt assignare causam diuersitatis geminorum natorum.*
25. *Astrologorum prædictiones de regno reiiciuntur à Deo.*
26. *Cognitio futurorum, & eorum quæ sunt supra nos est fugienda.*
27. *Prouidentia diuina non excludit secundas causas, quas facit executrices.*
28. *Deus fecit constellationes ad bonum finem hominis, quas solet mutare.*
29. *Deus qui prævidit futura, præordinauit etiam sua instrumenta.*
30. *Astrologus non potest prauidere effectum constellationum aliquando mutatum esse.*
32. *Cometæ, & eclipses sunt potius signa, quàm causa.*

CAP. VI.

Neque Dominium, neque Iurisdictionem habere originem à fato, aut secundis causis fluxi, sed à sola Dei voluntate.

MOdò reiiciamus opiniones eorũ, qui putãt dominiũ † & iurisdictionem fato dari & auferri, 1
atque secundis causis. Nam Cardanus ab extrema stella Caudæ Vrsę maioris arbitratus est prouenire: Hanc enim cùm Roma conderetur, ipsi verticalem fuisse docet, quæ deinde postquam recessit, & à vertice declinauit, Romanum quoque Imperium paulatim labi, & attenuari cœpisse, ait: Eadem deinde stella cum verticem Byzantij occuparet, Imperium ab eo deuexit, ac transtulit, & prout iterum vel deflexit, vel accessit, ita sedem Romani imperij constituit, & infirmauit, donec tandem Germanis stella hæc verticalis facta, Imperij molem ad eos perduxerit.

Sed hæc opinio reprobatur primo in suis principiis. Nam si stella hodie est in secundo gradu Virginis, & retrogradiendo iuxtà proportiones stellarum fixarũ, necessario tunc tẽporis esse debebat in 39. gradu Leonis, sed communis est omnium Astrologorum † sententia, Romã ædificatam esse in 21. Aprilis, quæ dies hodie tenet 9. gradum Tauri, ergo tunc temporis tenebat 19. gradum Arietis, qua ratione impossibile est fuisse verticalem, existente sole in meridiano Romæ, deficiebant enim quatuor signa, & 20. gradus. Præterea

3 terea omnes Astrologi,†in computatione stellarũ fi-
nientium Imperia decepti sunt in principio falso,eo-
rum enim omniũ coaceruata est opinio, tẽpore crea-
4 tionis mundi †solem fuisse in signo Arietis,sed dece-
pti sunt in multis signis, quia ordinatur in lege Dei,
Exo.c.23. solẽnitates fieri in exitu anni, die 15.septimi
mensis,qui antea primus erat mensis,& in hoc conue-
niunt omnes Interpretes Hebræi,Ioseph.*in lib.1.anti-
quit.c.3.* Rabi Eleazar *in Genesim*, Rabi Abrahã Aben
*in Esdram c.*7.Sed verum est annum incipere vbi fini-
tur,annique finem esse diem septimi mensis, ergo o-
portet concludere,solem fuisse in signo libræ,dicente
lege Dei,hæc verba,Mensem Abib deinceps futurum
esse primum, quia illo mense ab Ægypto traduxerat
suum populum,*Exodi cap.*12. Qui est mensis Martius,
Tisris septimus,qui est mensis Septẽbris,in quo nulla
est difficultas inter Hebræos,& vide Cassan. *in consil.*
5 303.Et licet Ægyptij †erant hostes Hebræorum,tamẽ
semper retinuerunt mensem Septembris pro primo
mense anni,ex falso igitur principio creationis mun-
di,non potest inferri calculando ad directiones Impe-
rij,dominij,& iurisdictionis.

Non desunt etiam, qui nouis Copernici specula-
6 tionibus demonstrant omnes Monarchias † & regna
cœpisse,& adaucta esse,cum centrum eccentrici in ali-
quo insigni loco parui circuli fuerit, In cuius circum-
ferentia ab ortu in occasum centrum eccentrici exi-
stit: Itaque cum solis esset maxima excentricitas Ro-
manum Imperium ad Monarchiam declinasse,& sicut
illa decreuit, ita & hoc tanquam consenescens, defe-
cisse referunt:cum itaque cẽtrum eccentrici solis per-
ueniret ad quadrantem, & terminum mediocrem, a-
liud magnum imperium exortum est,quod velocissi-
mè ad motus rationem creuit,etiam infra centum an-
nos,minima futura sit eccentricitas, hoc quoque Im-
perium finietur.

Io.Bodinus etiam à sancta Romana Ecclesia repro-
batus *in lib.4.de repub.c.2.* Certos duntaxat numeros
7 arbitratus est reperiri,qui mutationum†,prædictarum
causa sint,videlicet quadratos, & solidos septẽ, & no-
uem,eos etiam,qui ex amborum multiplicatione na-
scuntur,asserens numeros perfectos esse,quatuor, sci-
licet,sex,viginti octo,quatuor centum,nonaginta sex,
& octo mille centum & viginti octo, quorum neque
primus,neque vltimus mutationibus prædictis de'er-
uire potest,primus quidem propter breuitatem,at vl-
timus quia egreditur ætatem mundi.

Hanc opinionem probant à simili, sicut in fœminis
8 numerus † senarius dat mutationem, & septenarius
masculis,ita numerus solidus septenarius, & numerus
quadratus multiplicatus per septenarios, ostendunt
mutationem,atque ruinam imperij,ita præteritam,si-
cut futuram. Item sicut numerus septem, aut nouem
dat principium humani ortus, & numerus resultans à
multiplicatione vnius per alterum plerumque vitam
cum morte mutare facit, ita numerus septingentum
viginti nouem,qui solidus nomen est, plerumq; mu-
tat imperia Item omnes antiqui obseruarunt numerũ
sexaginta trium, qui multiplicatus constat ex ratione
septem per nouem,mortalem esse senibus,in qua æta-
te infiniti celebres viri mortui sunt. Platonẽ scribunt
periisse anno octagesimo primo, qui sunt duodecim
septenarij, pauci perueniunt ad tredecim, vt ferunt
de Diuo Hieronymo,& Isocrate: Cur igitur idem de
Imperio dicendum non est.

9 Dicunt multi Cometas † prænuntiare regni interi-
tum,si elongetur à sole vndecim signis.Ptolom.*apho-
rism.*100.Et Ludouic.de Regiis *aphoris.*98.*&* 137. Di-
cit per Cometarũ apparitionem in signis regiis, dũ
mouentur motu sensibili de vno signo ad aliud regna
mutantur, præsertim si plures vno anno apparebunt,
nunquam enim eueniunt sine magna mutatione re-
gnorum illius climatis in quo apparebunt, & Mizal-
dus *in li.2.Cometographiæ*, obserua,inquit, in fatali re-
gni exitu,si cometa sit in cõstitutione Ptolomæi:Ho-
rum exempla multa refert Ioachimus Camerarius *in
lib.2.de ostentis*,& Plinius *li.*2.Iulius Obsequens *in lib.
de prodigiis.* Visis trabibus,quas Græci docos vocant,
Lacedæmonij classe victi imperium amisere Græciæ.
Plinius *in lib.2.c.*26. Post mortem Iulij Cæsaris,cum
Octauius principatum acciperet,& ludos ei consecra-
ret, stella crinita per septem dies continuos infulsit,
exoriens circa vndecimã horam. Sueton.in Iulio Cæ-
sare c.88. Quod signum iucundum Augusto fuisse Pli-
nius ait *in lib.2.c.*25. Dio Cassius *in lib.45 hist.* Iulius
Obsequẽs *in li.de prodigiis.c.*128. Sed habuit mutatio-
nem reipubl.Romanæ,quæ libertatẽ,ac statum,quem
oppresserat Iulius Cæsar tyrannicè, tunc spõte delatã
per decem annos,singulos primum, deinde in perpe-
tuum,amisit. Anno 452. Luna offuscata Cometes ap-
paruit, & statim Attila Hunnorum Rex multarum a-
quilonarium gẽtium auxilio, à Pannonis egressus,in-
uasit Imperium occidentale.Circiter annum Domini
613.Cometes per mensem apparuit,tum Cosroës Per-
sarũ Rex Hierosolymam diripuit. Decimo tertio an-
no Imperij Iustiniani Cometa†in sagittario visus est, 10
in Italia cum Gothis bella gesta sunt,& à Narsete au-
xiliis Longobardorum extincti: Anno 838. apparuit
Cometes in signo libræ, quo anno Normanni Vual-
chaum vastarunt insulam, & anno sequenti Ennicus
Arista factus est Rex Nauarræ primus,& ab eo succes-
sores, vt dicit Vaschus in *Chronicis Hispaniæ*, sub anno
Domini 1274 Vuernerus *in fasciculo temporum in sex-
ta ætate*, Cometam dicit apparuisse, quo tẽpore Tar-
tari inuaserunt Imperium Constantinopolitanũ,Sara-
ceni,Tripoli capta, nomen Christianorũ deleuerunt,
Sultanus idem fecit de Ancona ciuitate, & quindecim
aliis ciuitatibus,in quibus Christianorũ occisa tercen-
tũ millia.Itẽ aliæ clades sequutæ sunt,ex crudeli bello
inter Pisanos,& Venetos ob dominiũ Corcyræ Insu-
læ. Refert idem Guernerus *in d.sexta ætate*, sub anno
1472. transiuisse super Coloniam in opposito libræ
Cometam die 21.Ianuarij.& caudam longã quasi gra-
duum triginta misisse ad occidentem, & sub die 3 Fe-
bruarij stetisse in Ariete, ac caudã misisse ad pleiades
versus orientem,albam, aliquando flammeã, & valde
crinitam, quo tempore Carolus Dux Burgũdiæ mul-
tas subuertit ciuitates,& anno sequenti inuasit, & pos-
sedit Geldriam,& Lotharingiam, & circa hæc tem-
pora Mahometes II.Imperator Turcarum XI.contra
Christianos duo Imperia euertit Constantinopolita-
num,& Trapezuntium,Regna duodecim Christianis
ademit, cepit ducentas vrbes, Jalcidem insulam, &
Scodram Venetis ademit. Rhodum oppugnauit, Ita-
liam capta Hydrunte,inuasit,multa alia prætereo.

Putant etiam Astrologi fata †regnorum dependere 11
ab eclipsibus Solis,& Lunæ. Anno domini 806.quarta
die Septembr.fuit eclipsis Lunæ existentis in 16.parte
piscium sole existente in 16. parte virginis. Anno se-
quenti 807.eclipsis facta est Solis,die 9.Februar.stante
vtroque Sydere in 25.parte aquarij, & eodem mense,
die 28. iterum eclipsis Lunæ facta est. Sole morãte in
11.parte piscium,& Luna in 11.parte virginis,& iterum
die 18. Augusti, facta est eclipsis Lunæ, hora 3 noctis,
Sole posito in 5.parte virginis, & Luna in 5.parte pi-
scium,vt testatur Rheginus *in 2.lib.Chronicorum.* Tũc

cœperunt mutari regna per Carolum Imperatorem
contra Gentiles,Saracenos,Germanos, Sclauos, & a-
lios. Anno Domini 1197.Solis eclipsis adeo magna fa-
cta est,vt stellæ per diem visæ sint, tanquam in nocte,
& die 6.Septembr. & mense sequenti Balduinus Rex
Hierosolymorum à Saladino captus, & Hierosolyma
amissa est.

Sed isti delirant,vt ait Seneca *Epistola* 11.qui fato,aut
12 secundis causis ascribunt. Nos à causa † Principe id
petimus,ex quo suspensa sunt omnia, & à quo sunt o-
mnes causarum causæ. Vnde Daniel c.2.dicitur,*Illius*
est sapientia,& maiestas,ille tempus & horam mutat,ille
Reges repudiat & constituit.Et *Psalm*.143.*Qui dat salu-*
tem Regib.Vnde D.Paul.*ad Roman*.c.13.*Quæ potestates*
sunt à Deo ordinatæ sunt. Et *Prou*.c.16.*libra, & pondus*
iudicia domini sunt.Sic diuinitus excitati,& adiuti fue-
runt Dauid,Salomon,Iosaphat, Ezechias, Iosias, Na-
buchodonosor,Cyrus,Constantinus,Theodosius,Ca-
rolus Magnus,vt & imperia restituerent,&Ecclesiam
adiuuarent,sicut quoque excitati sunt,& adiuti diuini-
tus,vt imperia,& disciplinam restituerent, etiã si do-
ctrinam de Deo ignorarent,Themistocles,Aristides,
Alexander Macedo,Fabius,Marcellus, Scipio, Paulus
Æmilius,Augustus, nam & hi quoque res generi hu-
mano salutares gesserunt, & politias mediocriter ere-
xerunt,& constituerunt:Quemadmodum quoque re-
13 gna † & imperia ob impietatem,libidines,& alia sce-
lera euertuntur,ac mutantur,vnde *Prouerb* c.25. *Aufer*
impietatem de vultu Regis, & firmabitur iustitiã Thro-
nus eius. Et *Prouerb*.c.28 *Propter peccata terra,sæpe mu-*
tantur principes, & propter virum prudentem,atque in-
telligentem,diuturna erunt imperia. Et *Sapientia cap*.5.
Malitia euertit sedes potentum. Et *Leuitic*.c.18. *Omnis*
anima,quæ facit has abominationes,delebitur.

Nullam igitur dominij ac iurisdictionis imperij ve-
ram causam, eiusque mutationis assignari posse arbi-
14 tror, quàm † voluntatem Dei. Sic Plato,etiam inter
Ethnicos existimauit, Reges eligi, imperare, tolli, &
respublicas quoque corruere,& deprimi, atque resur-
15 gere.Inde experti sumus neminem †potuisse sibi tol-
lere successorem, quia Dei voluntate fuerat designa-
tus. Astiages metuens sibi nasci successorem ex filia
Mandane iuxta reuelatum somnium, voluit perdere
ex illa natum filium,sed non potuit perdere Cyrũ, vt
testatur Herodotus *in lib*.1. Amulius voluit oppresso
fratre,regni Latij consorte, Numitore,in se transfer-
re,ac successionem sui generis regnum incarcerata fi-
lia Numitoris,& partu eius Romuli,& Remi exposi-
to, & necari iusso, ne illi esset ex stirpe successor, sed
non potuit, quia diuina illi prouidentia ad imperium
vocati sunt,Iustinus *lib*.43. Liuius,& alij. Saul voluit
sæpe Dauidem necare,suspicatus,tanquam meliorem
à Deo electum,regnaturum, sed non potuit 1.*lib.Reg.*
cap.18. Salomon voluit interficere Ieroboam seruum
suum,siue præfectum tributorum, eo quòd intellexe-
rat illum regnaturum in decem tribubus post mortẽ
suam ex Prophetia Asiæ Silonitis Prophetæ, sed non
potuit, Dominus enim ita decreuerat ob peccatum
Salomonis,3.*Reg*.c.11. atque ideo effugiẽs manus eius,
aufugit in Ægyptum ad Sesac Regem Ægypti, donec
mortuus fuerit Salomon. & successerit Roboam in
Regem: Qui consultus à Populo de remittendis tri-
butis, cùm noluisset, dedit occasionem implendi vo-
luntatẽ Dei, atque elegerunt decem tribus iuxta præ-
dictionem Prophetæ, Ieroboam in Regem 3.*Reg.cap*.
16 12.*&* 2.*Paralipom.cap*.10.*&* c.11. Tiberius † Cæsar post
mortem Germanici,factus crudelis,Astrologiæ se de-
dit in hominum perniciem, multos enim occidebat,
indagata illorum natiuitate, si quid excellens habuis-
sent, quod Imperio dignum erat, sed Galbam Impe-
ratorem futurum non interemit. Dio Cassius *in li*.57.
Historia. Vocauit Deus ad regendum populum suum
Mosen. *Exodi* c.3.Sed non vocauit post eos filios suos,
sed Iosue, *Deuteron*.c.31 & Iosue c.1. Plures alios vo-
cauerat,vt in libro Iudicum. Item Heli, sed eum pro-
pter peccatum principatu reprobauit 1.*lib. Reg*.c.3. *&*
c.4. vocauit Saulem, 1.*lib. Reg*.c.9.*&* c.10. sed propter
eius peccatum reprobauit, 1.*lib.Reg*.c.15. Item vocauit
Dauid,& progeniem eius,1.*Reg*.c.16. sed propter pec-
catum Salomonis abstulit regnum decem tribus,3.*lib.*
Reg.c.12.

Quare Dei prouidentia † ineffabilis curat regna 17
oriri,mutari, & interire, Regésque vocari ac deiici.
Nec dicitur approbare tyrannos,quos vocat †ad casti- 18
gationem scelestorum,vt sint ministri suę voluntatis,
vt vocauit Cyrum Isaiæ c.45.& dixi supra, vocauit Ie-
roboam ad vindicandum peccatum Salomonis, & vt
ille adimeret decem tribus de regno filij eius Roboã,
3.*lib.Reg.cap*.11. *& cap*.12. *&* 2. *lib.Paralipom.cap* 9. *&*
cap.10. Sed Ieroboam incidit in peiorem Idololatriã,
quàm Salomon, 3.*lib.Reg*.c.13. Item vocauit Baassam
in Regem Iuda, qui percussit Nadab filium Ieroboã,
& omnem domum eius, vt non relinqueret mingen-
tem ad parietem 3.*lib.Reg.cap*.14.*& cap*.15. Sed ex eo,
cum fuit scissus populus Israel à domo Dauid, proie-
cit Deus omne semen Israel à facie sua, & afflixit eos,
donec disperderet,4.*lib.Reg.cap*.16. Alia multa exem-
pla prætereo ex libris Regum, ex quibus clarius ap-
paret regnorum mutationes,& in alterum translatio-
nes nullo modo absque Dei voluntate fieri, sed tem-
porũ †resolutiones non esse hominibus cognitas,nisi 19
in quantum Deo placuerit reuelare: Ita Dominus no-
ster Iesus Christus monuit discipulos,cùm de destru-
ctione Hierusalem ageret, & interrogaretur quando
illa futura essent, atque finis seculi adesset, & quando
regnum Israel esset restituturus: Respondit, non est
vestrum nosse tempora,& momenta,quę pater posuit
in sua potestate, *Actuum* c.1.Matthæi c.24.Marc.*cap*.13.
Luc.c.21.

Sed quia regnorum †mutatio sæpissimè à Deo pro- 20
pter hominũ peccata permittitur, vt patet in Monar-
chia Caini, qui vnà cum subditis per diluuium finem
accepit ex Dei iusta sententia, qui cum videret quòd
omnis caro corrupisset viam suam super terram,dixit
ad Noë: *Finis vniuersæ carnis venit corã me,repleta est*
terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum
terra.Genes.c.6.Dominus autem noster præ sua maxi-
ma benignitate reuelat plerumque futuras proximas
† mutationes,vel signis,vel prodigiis,vel Propheтiis, 21
aut aliis modis, prout sapientiæ suæ incõprehensibili
visum fuerit expedire; Imò admonet nos,non solum
per Angelos nostros custodes, sed etiam per Angelos
tutelares & defensores Principatuum,atque regnorũ,
quorumque auxilio regna cõseruantur, ac proteguntur.
tur. D.Clemens *in lib*.2.*recognitionum*, refert,diuum
Petrum asseruisse,cuiusque gentis proprium esse An-
gelũ.Item Dionysius Areopagita *in lib.de cælesti Hie-*
rarchia, c.9. Synagoge Iudæorum,ait,peculiarem cu-
stodem fuisse Michaelem. Item Persarum alterum,&
Persici Regni, Daniel c.10.*&* c.12.

Ideo remedium est, vt sic admoniti recurramus ad
Deum aduersus tot futuras calamitates,& ab ipso ira-
to misericordiam inuocemus, orationibus, & suppli-
cationibus publ.atque priuatis insistamus,vitæ mores
corruptos emendemus, mandata eius diligenter exe-
quamur.Cuius rei exemplũ habetur *in lib.Exod.cap*.12.

Cùm

Cum enim Deus vellet delere populum propter idololatriam, dixit ad Moysem: *Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciámque te in gentem magnã:* Moyses autem orauit Dominum Deum, dicens: *Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robusta? Nequaquam dicant Aegyptij, callide eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret de terra, quiescat ira tua, & esto placabilis super ira populi tui: Recordare Abraham, & Isaac, & Israel seruorum tuorum, &c.* Itẽ Amos c.7. Præuidit Propheta in visione locustæ totius Israel absumptionem, sed oratione sua eam plagam, aliásq; postea comminatas auertit. Item sententiam suam reuocauit Deus pronũtiatam contra Achab per Eliam, cùm ipse humiliatus orasset, ieiunasset, dormisset in sacco, & humiliatus ambulasset, translata est priuatio regni in filium eius. 3.*lib. Reg.* c.21.

Ideo non obstant quæ ab Astrologis vanè in hoc negotio dicta sunt. Nam prætermissa eorum reprobatione, quæ ex eorundem principiis oritur, ne videar potius astrologia defendere Iurisdictionem, quã Dei voluntate illã asserere, à quo datum esse ab initio pro-
22 batum est. Dico Astrologorum † genus temerarium esse, ac procax, atque tranquillæ vitæ contrarium fugiendum, vt hoc breuissimum vitæ tempus absque superuacuis curis agamus: Quamobrem, & meritò, anno ab vrbe condita 720. Agrippa ædilis Astrologos, & præstigiatores vrbe eiecit, vt scribit Dio Cassius *in li. 45. histor.* Idem fecit Vitellius Imperator factus, vt ait Xiphilinus ex Dione, in Vitellio, & temporibus nostris Sixtus V. Pontifex Maximus Astrologiam sub anathemate prohibuit, & Astrologos foro sanctæ Inquisitionis subiecit.

23 Et quod nullo modo sit Astrologis † credendum, sic deduco: quot sunt errores in Ephemeridibus diuersorum, in quorũ aliquibus leguntur planetæ directi, in aliis retrogradi, in aliis stationarij? Imò in Lunæ motu nobis proximioris, & magis cognitæ, nullus ex astrologis alteri cõsentit propter maximas cõtrarietates Alphonsi & Copernici. Itẽ quomodo Horoscopus ciuitatis haberi potest pro Horoscopo Imperij? cũ etiã experiẽtia docuerit ciuitates submersas esse, Imperiũ autem remansisse, vt de Carthagine omnes testantur.

Et sicut non possunt Astrologi assignare causam;
24 Cur † in vita Geminorum, in actibus, euentibus, professionib. artibus, honoribus, cæterísque rebus ad humanam vitam pertinentibus plerumque sit tanta diuersitas, vt similiores sint potius extranei, quàm ipsi inter se, qui eadẽ vita sunt orti: Sic ex Horoscopi stella non possunt mutationis imperij causam assignare: cur Esau, & Iacob gemini nati, moribus, & actib. dispares, vt Iacob plantam Esau teneret: In his diuina voluntas peruertit ordinem naturę, Primo ante tempus discordes in ventre matris fecit, & pugnaces, *Gen. cap.* 25. *Et contendebant in vtero eius paruuli*, &c.

Dum prædicitur Babylonici Regni destructio ex A-
25 strologorum † supputationibus Esaias dicit *in cap.* 47. *Sta cum incantatoribus tuis & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior: Defecisti in multitudine consiliorum tuorum, stent, & saluent te Augures cæli, qui contemplantur Sydera, & supputabant menses, vt ex eis annuntiarent ventura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos, non liberabunt animam suam de manu flammæ, &c.* Ex quibus ostenditur contemplationem Syderum, & supputationem mensium satis displicere Deo ad prænuntiendum futura, præsertim circa destructionem, & mutationem regnorũ, quę in manu Dei, & diuina mẽte existunt: Vnde *Ecclesiast. c.3. Altiora te ne scrutatus fueris.* Et postea subdit: *Mul-* 26
tos enim supplantauit suspitio illorum, & in vanitate detinuit sensus eorum. Et *Ecclesiast. c.7. Quid necesse est homini maiora se quærere, cum ignoret quid conducat sibi in vita sua?* Et post pauca; *neq. plus sapias quàm necesse est ne obstupescas.* Hinc Apostolus cùm de prædestinatione verba ageret, & peruenisset ad illud, quare quosdã eligat, alios verò reprobet; vt de Iacob, quem dilexit, Esau autem odio habuit, profundissimè intulit, *ô altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inperscrutabiles viæ eius.*

Et licet diuina prouidentia † non excludat secundas 27
causas, sed executrices ipsas facit, quia ad prouidẽtiam duo requiruntur, videlicet ordinatio, & ordinis executio, Deus autem ipse quoad ordinationem regit, & gubernat omnia, cum sit primum mouens, non motum, ipsum autem non minus mouet, quã secundo mouentia, sed magis, quia sine eo, non mouent alia, & quicquid agit secunda causa agit prima, sed nobiliori modo: Et secũda causa agit quoad executionem ordinis, aliter in rebus non esset ordo causarum, qui est nobi-
lior, quam effectuum. Tamẽ ipse Deus optimus † ma- 28
ximus has constellationes fecit ad bonum finẽ hominis, ergo oportet, vt Deus aliquando mutet operationes constellationum, secundum finem, per quem sunt, quia sunt ordinatæ ad hominis finem bonum: quare si deberet euenire gladius, vel pestis alicui Imperio, vel homini, aut penuria, vel siccitas, poterit Deus per orationes, & preces, & alicuius sanctitatem mutare, dare pluuiãm, pacem, & abundantiam, non obstantibus cõ-
stellationibus, & sicut Deus præuidit † ab æterno futu- 29
ra, ita præordinauit omnia sua instrumenta & cœlum, & stellas ad ordinem suæ præuisionis, si igitur posset Astrologus præuidere causam secundam dominationum, & Principatuum, quomodo posset præuidere
hanc causam † ex præordinatione Dei mutandam esse? 30
Sensum Domini quis nouit, aut quis consiliarius eius fuit: dicit Apostolus. Et alibi: *Ita distant viæ meæ à viis vestris & cogitationes meæ à cogitationibus vestris*, ait Dominus, *sicut cæli à terra.*

Opinio Io. Bodini in seq. Cap. vbi de numeris, & opinione Platonis agitur, reprobatur.

Quia verò dicuntur de Cometis † & Eclipsibus, illa 31
causa non sunt, nec effectus de quibus agimus, sed tantum signa, vt probat Arist. *in lib. de meteor.* Et ibi latissimè Albertus Magnus, & quando præstigia dubitarentur, debet rogari omnipotens Deus vt auertat, vt dixi suprà atque delere consuetudinem peccandi: *Nouerit enim Deus mutare sententiam, si tu noueris emendare delictum. c. nouerit de pœnit. dist.* 1.

SVMMARIA.

1 *Imperij mutationis causam quam senserit Plato.*
2 *Imperij quot annis significent perfectionem, & quot annis ruinam.*
3 *Imperij status, & ruina an ex numeris deprehendatur.*
4 *Numeri qui tribuunt legibus mutationem.*
5 *Proportio in quibus numeris inueniatur.*
6 *Imperium, & resp. an deficiant, cum deficit harmonia.*
7 *Platonis opinio de mutatione Imperij reprobatur.*
8 *Numerus non adesse virtutem.*
9 *Numeri an occultiore significato aliud significent.*
10 *Imperij & status mutatio ex quib. causis dependeat.*
11 *Imperium & status præcipue conseruatur religione.*
12 *Imperium quomodo conseruetur in subditos.*
13 *Index iustus primum quæritur in republica.*

CAP. VII.

Dominium, & Iurisdictionem Imperiorum aliqua humana ratione posse conseruari.

1 PRimo videamus quid senserit Plato; Causam † mutationis Imperij arbitratur, quia in eius generatione iungitur sesquitertiæ quinarius numerus, hoc est, sicut sesquitertia ratio διατεσσάρων quæ est imago optimæ reipublicæ aucta secúdum ternarij perfectionem non producit retinentia suæ originis iustam harmoniam, & suauitatem, sed dissonantiam, ita & optima Respubl. cùm peruenit ad sui auctionem, non retinet suum naturalem statum ab initio constitutú, sed prorsus contraria producit, destruentia harmoniam ipsius, scilicet leges, & totam Imperij formam.

Et vt numeris hæc Platonis opinio perspicua fiat, componatur ratio sesquitertia, quę est διατεσσάρων ter, & prodibit dupla super decem partiens vigesimas septimas, quæ consistit inter duos cubos, nempe 64. & 27. Cadant igitur inter eos duo medio loco proportionalia, hoc modo 64.48.36.27. Conferantur autem primo tres numeri quicunque, medio exempto, & habebimus rationem, quę est semidiatonicum diapente; Conferantur postea extremi numeri 64. & 27. Et habebimus rationem, quæ est diapason cum semiditono.

Horum igitur modorum, & violenta inter ipsos dissonantia consideretur. Ascendamus primo per septimam ex T. vt in F. fa vt, postea ex hoc per decimam ascendamus vsque ad excellentes in A la mi re, simul igitur sonantibus horum trium locorum vocibus, audiemus dirum vlulatum, imò clamores Lapitharú, & Centaurorum inter se dissono, vario ac difformi rugitu certantium: Hæc tanta dissonantia non solum à musicis, sed ab omnibus etiam cantoribus malè audit: Distat enim à T. vt decima sexta: Diligenter igitur consideretur per has duas dissonantias non simpliciter, & per se esse dissonas, sed etiam inter se, tanquam duo pessima contraria mala acerrimè pugnare, qua maxima pugna, strepitu, ac tumultu omnes totius Scalæ cú διατεσσάρων optimæ harmoniæ, non modò non audiuntur, sed prorsus obruuntur, & intereunt.

Ita dicit Plato fieri in optima republica, quæ naturali modo perfecta secundum ternarium, cú aucta est, profert sibi contraria, quæ inter se violentissimè pugnant, faciunt turbationes, & totales mutationes le-
2 gum, & Imperiorum afferunt †: Cùm autem hi numeri 64. & 27. proferant eas dissonantias multiplicentur simul inter se, tum eum producent numerum annorú, quo ista contraria euertentia leges, & statum rerumpublicarum existunt, nempe annos 1728. Horum partem sub triplam super tripartientem octauas, tribuunt mutationibus principatuum, nempe annos 1512. Cubú ex octo, ad quæ duodecim habent sesqui alteram rationem, hoc est 12. habent se ad 8. vt 3. ad 2. quæ est ratio viuidi, & gestientis diapente.

Status igitur, & leges constituunt hanc exhilarantem suauitatem diapente, dum Principes manent simplices
† numeri, hoc est subiecti legibus, vt binarius multis 3
modis est subiectus ternario, cùm verò fiunt solidi, hoc est negligentes legum, contemptoresque omnis disciplinæ, sua tátum quærentes, nec statum publicum augentes, turbant hanc concinoam, & viuificam diapente harmoniam, qua turbatione sibi interitum accesseruot vltra, Sicut octonarius repræsentans Principes, dum nullum alium numerum, nisi se, ter auget, procreat eum numerum, quem Plato constituit euersorem Principatuum: Habet autem hæc ratio celeriores mutationes, quia ratio sesquitertia legum, vt conuenit diapente, quod vehementius fertor, & est excitatius quàm διατεσσάρων, quod etsi dulcisonans, aliquaoto tamen remissius, ac languidius sonat: Talis est status legum, & reipublicæ, si non accedat heroïcus quidam zelus magistratuum, qui est viua vox legum constituens diapente harmoniam, ita vt perfectissima & absolutissima harmonia omnes alias complectens, nempe suauissimum diapason omnis dissonantię expers, superior quoque numerus inuenitur, si digrámmatos numerus fiat solidus, hoc est si 12. quæ numerant arcam prioris quadraoguli cubicè multiplicentur, hoc simplici modo procedit Aristoteles, & ante ipsum Plato, qui præterea dicit, cum numeris laterum pro ratione, quam habent ad vnitatem progreditur vsque ad quintum locum, hoc modo.

	1	
4	——	3
16	——	9
64	——	27
264	——	81
1024	——	243

Isti numeri aggregati † cum vnitate numerum con- 4
stituunt 1728. quem Plato tribuit totalibus legum mutationibus.

Sed Valentinus Forsterus *in tractatu de historia iuris ciuilis Romanorum, capite de causis mutationum imperij*, aliter explicat Platonis intentionem, supponit e-
nim proportionem † triplam, & quadruplam in late- 5
ribus, quod est falsum; nam ex huiusmodi proportione destruerentur fundamenta numeri nuptialis, qui est in dupla, atque tripla ratione: Item Forsterus asserit similem proportionem in numeris 27. & 64. sicut est in numeris 3. & 4. quod est impossibile per naturam, & contra fundamenta scientiæ Mathematicæ, vt probat doctissimus Beda in proportionibus Arithmeticæ.

Deducamus aliter, & faciliori modo Platonis men-
tem, Imperia, & respublicas deficere † cum deficit 6
harmonia, ipsa verò conseruari. Harmoniam deficere cùm discedimus à quarta & quinta numeri nuptialis, hic quidem numerus ab vnitate incipit, qui virgo, & inuiolabilis remanet in latera proportionis duplæ, & triplæ distenditur per numeros pares, & impares: pares quidem fœminis, impares verò masculis tribuit, medium autem numeris perfectis, & imperfectis repleatur quadratis, cubitibus, sphæricis, & quomodolibet proportionalibus, quare durabit imperium rectè fundatum, quousque conseruabitur har-

harmonia vnitatis in dextera, quæ est in 8. Item duorum ad tres, quæ est quinta, item trium ad quatuor, quæ est quarta, & ab vnitate ad tres, quæ est decima quinta: Sin autem à quatuor ad nouem fluxerint, à quibus numeria deest harmoniæ proportio, dissona discrepantia sequitur, quæ totam corrumpit reipublicæ harmoniam.

	1	
	2	3
	4	9
	8	27
	16	81

7 Sed contra opinionem † Platonis argumentari potest ex eiusdem principiis: dicit harmoniam amitti, si progrediatur ad tertiam, & quartam, sed quis impedit impleri triangulum numeri nuptialis, & sic continuari harmoniam, aderunt enim iidem concentus, qui in primis quatuor numeris repositi sunt: Præterea ex matrimonio numeri duorum, & trium, generantur sex, qui infra quatuor, & nouem inuenitur in eadem domo duorum, & trium, quæ est quinta eodem modo inter octo, & viginti septem inuenitur proportio, & dulcedo harmoniaca; Item inter 16. & 81. omnes boni concentus inuenientur, & ita si esset vera Platonis opinio, respublicæ, & imperia essent immortalia: Vnde Cicero existimauit impossibile ex concentib. reip. alteratæ ipsam alterari, & mutari: Solus Polybius *in li.* 4. visus est in hoc imaginem veritatis attingere, de republica Cynethensi in Arcadia loquens, quæ cum primum musicæ delectationem prætermiserit, seditiones, & ciuilia bella passa est, gentes ferè inhumanæ, & quasi populus barbarus euaserunt.

8 Nec potest dici numeris † adesse virtutem: Quid est enim numerus, nisi differentia temporis, secundum Aristotelem *in li. 4. Physicarum textu* 105. quid tempus nisi mensura motus, & secundum Euclidem *in lib. 7. element.* est numerus ex vnitatibus composita multitudo, has autem vnitates, ac motus, non omnes æqualiter numerant. Vna gens quædam est Thracum, quæ vsque ad quatuor terminat numerandi seriē, eo quod amplius meminisse non potest, instar puerorum, neque vsum habet rerum multarum, teste Aristotele *in 15. parte problemat.* 3. Ergo regula fallacissima, quæ neq; vera in omnibus, nec semper, & hoc est argumentum Aristot. *in lib. 1. posterior. c.* 4. Vnde sacri Theologi communiter non in numero, sed in numerata virtutem collocarunt: nisi diceremus virtutem quam Iurisconsulti considerarunt pluries, videlicet: Numerus pluralis continet singularitates. *l. fi. §. sin autem dubius, & ibi gloss. in vers. tabulariorum. C. de iure delib.* de quo sæpius in iure, vt *l. 1. C. de his qui in Eccles. manumitt. & l. orphanotraphos. C. de episc. & cleric. & l. 2. §. quod ait prætor. ff. de vi bon. rapt. & §. oportet verò in auth. de instrum. caut. & fid.* Cum concordantibus per Tiraquell. *de retract. consanguin. §. 1. gloss. 21. nu. 8.* hæc sola est virtus numeri, continere, & resolui, sed non ad hoc numerorum propositum illa virtus applicatur; ergo erroneè illi ascribitur.

9 Et licet aliqui pertinaces dicant, numerum † occultiore significato longè aliud esse, quàm vulgus existimat, sanè Plato, dicendo, omnia Deum in pondere, numero, & mensura fecisse, dum numeros, mensuras, ac solida in medium adducit, per numeros vult intelligi ipsas rerum naturalium species, formasque substantiales, quas etiam Aristoteles numeris comparat, per mensuras autem certas, & instrumentales figuras, vel magnitudines speciebus certis accommodatas, per solida denique, atque vires significat qualitates, & quę cum molibus penitus protenduntur, & præstant motionibus, & actionibus momentum: Ex qua reconditiore disciplina scribit Macrobius numerorum certā, & constitutam rationem animas sociare corporibus, qui numeri dum supersunt; perseuerat animati corpus, cum deficiunt, arcana illa vis soluitur, qua societas ipsa constabat, & hoc est quod fatum, & fatalia tēpora vitæ vocant. Vnde Vergil. *lib. 10. Aeneid.* 109. *Explebò numerum, reddarque tenebris.* Et Philosophi veteres dixerunt, animam esse numerum sese mouentem, quod Pythagoricum esse decretum probat Plutarc. *in lib. 4. de placitis Philosopharum.*

Sed ista auditu iucunda delectant, ad fabulas autem conuertuntur, & in idem incidunt, quod sū. contra Astrologos est reprobatum.

Propterea credo, vt experientia nostrorum temporum docuit, omnem imperij, atque status † mutationē 10
ex tribus dependere, si diuinus cultus non obseruetur, pro vt sancta præcipit Ecclesia; item si ius æquum non seruetur omnibus, in honoribus fauendo potentioribus, & virtuti, in re pecuniaria vero, & commodis pauperibus. Demum si cùm plebs ipsa facile seducatur, & deserat defensores, siue magistratus non creentur, Tribunis similes è corpore ipsius, annui, acres, & boni, vt sic in officio contineantur, & facilè congregentur, eorumque vtilitati consulant, & præsertim eorum abundantiæ, si quis hæc agat, diuturnius, & securius viuet Imperium.

Circa religionem quidem omnes concurrunt, nihil firmius, aut efficacius reperiri ad imperij, † & status 11
conseruationem, ea præcipuum est monarchię fundamentum, dominationum, legumque executionis, atq; subditorum obedientiæ, reuerentiæ magistratuum, timoris, pœnæ, ac denique amicitiæ conseruandæ. propterea summa ratio pro religione facit, *l. & si quis ff. de religios. & sumpt. funer.* & ita semper obseruatū est, vt quemadmodum propter dissimilitudinem dogmatū, & rituum religio ipsa diuiditur, ita populus quoq. propter diuersa religionis studia, in diuersas partes scindatur, & quam quisq; religionem, & sectam sequitur, eius quoq; principem colat, ac veneretur, impugnatorem verò hostili mente prosequatur, vt de Alexādro Constantinopolitano, & Eusebio Nicomediensi, & aliis, Ecclesiasticæ tradunt historiæ Tripon. *li. 1. c.* 17.

Circa secundum, summum bonum † est in rebus iu- 12
stitiam colere, & vnicuique iura seruare, atque in subditis non sinere quod potestatis est, fieri, at quod æquum est custodire, & Adhęc enim debēt Monarchię, & respub. anhelare. Remota iustitia, quid aliud sunt dominia, Iurisdictiones, & imperia, nisi latrocinia? quā seruasse dicuntur veteres, qui diuinæ legis notitiā non habebant, & quæ in eorum erant statuta legibus, in se ipsis prius, vt ait Valerius, deinde in aliis obseruasse, vt euitarēt Anacarsis opprobrium, qui aliquorum leges subditos tantum alligantes, aranearum telis comparauit: Obseruarunt & Principes leges suas: cum si in gubernanda republica quęratur primùm æquus, & iustus iudex, † ac dominus; atque iustum definiant, qui 13
legem obseruat, exemplis igitur plus moueant, quàm verbis. Principis cor in manu Dei est, dum leges condit, ipsisque minimè ligatur, quibus superior est in vniuersaliter corrigendo ea, quæ temporum varietas, vrgens necessitas, atque vtilitas mutari exposcant: Obliuiscantur commodorum suorum, & leges obseruabunt, etiam in coniunctis.

Ad salubritatem imperij, † omniumque vtilitatem, 14
totum corpus curent; partem verò aliquam nō atten-

dant,alteram deferant.Ita fiet,vt qui legem pręesse iu-
beant,Deum simul,& leges præesse iubeant. Qui io-
stũ dicunt,quod potentiori est vtile,ferre leges,princi-
patum quemque ad suam vtilitatem, popularem gu-
bernationem populares, tyrannicam verò tyrannicas,
aliisque omnibus idem accidere,non aduertunt secre-
tam reluctantiam populi, vnde discordiæ, seditiones,
contentionesque fluctuant ad regni perniciem.

15 Antiqui consules reipubl. † præsidentes, pauperes
erãt in rebus priuatis, Valerius adeò pauper,vt nummis
à populo collectis, eius sepultura curaretur, Marcus
Curio cum magnum pondus auri oblatum fuisset, i
psum respuens,ait: *non aurum præclarum habere sibi vi-
deri,sed habentibus aurum imperare:* quod & Fabritius
consul respondit alteri ministro. Qui iustitiæ legem
non custodit, horrendè, & citò apparebit Dominus,
iudicium ei durissimum ex ore Sapientis semper mi-
nans, & hoc Salomon expertus in scipso, regnum à
Deo scissum, seruóque proprio datum est, licet post
mortem ipsius,ob merita Dauid patris eius.

In honoribus fauendum est potentioribus,& virtu-
16 ti:Tres sunt † enim in Monarchia dominandi formæ,
vna, quæ potentioribus fauet,nunc (ne exemplo desit
inuidia) omittenda,cum nullibi fermè non adsit. Al-
tera,quæ nouis fauet hominibus,vt Turcica,& Britã-
nica. Tertia,quæ potentiorum insolentiam vlciscitur,
illorum autem honoribus fauet,hæc sola & diuturna,
& iusta est,nam secunda & si insita sit,plena est tumul-
tibus,carétque iustitia.quod per iocuriam potentiorũ
fiat, vnde inter Turcas, & Britannos tot cædes: Sed
Britannica adhuc inconstantior est, quoniam plures
familiæ ausæ sunt de regno certare, quod in Regno
Franciæ experientia docuit,solaque consuetudine stat
illud regnum,quod per quantamcumque seditionem,
coniurationem,proditionem,atque cladem,nunquam
neq; in domos,neq; in agros, neque imbellem turbã
sæuitur,qui mos si non esset, iam vicies regnum Afri-
canorum more funditus euersum esset. At in Otto-
mannis nondum bellum ab aliquo,qui ea aliena fami-
lia esset oriundus, exarsit: Dum autem fauet potenti-
bus, potentes autem variantur iuxta singulos Princi-
pes,vt ex miseria fiant optimates, ita fit, vt lanx quasi
æquetur,appellarique possit potius fortuna,quàm in-
iuria: At prima forma iniqua est, & minimè diuturna,
dum qui iacet,iacere semper cogitur,qui autem vrget,
acrius instat,securus conditionis suæ ac fortis.

17 Regna,quæ † potentibus fauent,sunt inualida,osten-
dit Neapolitanorum, Taurinensium, & Salassiorũm
status, qui dominos commutarunt, alios omitto con-
sulto:Solæ Venetiæ diu steterunt, quæ ius æquum cu-
stodiunt melius, Turcarum potentia stat ob reuolu-
tionem,quia omnes sunt serui, nec potentia, vel opes
ad descendentes perueniunt: Incredibile est quam fa-
cilè concidant regna ista, in quibus iudices potentio-
ribus fauent,nam Neapolitanum regnum, ac Medio-
lanensis status,bellorum tempore, vix toto trimestri
tempore conciderunt prorsus,Taurinorum vel men-
se toto,Sallassiorum verò,vix octo diebus. Quare re-
18 gnum † cum factione optimatium,diuturnum esse nõ
potest,cum populari verò, atque iusta administratio-
ne diuturnius ac quantum humanæ vires patiuntur,
19 perpetuum:Speciosa est pompa † procerum,sed vt vi-
trea organa,magni sumptus, sed inutilea, si petis non
dant,si imperas,non obediunt. vndique discordiæ,se-
ditiones, atque contentiones fluctuant, præsertim si
proprietas nationis id suadeat,Regia magnitudini aut
inuident,si nihil dent, aut damnosi si dant, aliquando
verò vtroque modo noxij, ergo nihil est nocentius

Regibus procerum potentia:ostendũt qui conati sunt
regnum iustè retinere, cũ persæpe cogerentur poten-
tiam procerum frangere in ipso regnandi medio, vel
etiam circa initia conciderunt, vt Caligula, Nero, &
multi alij. Qui verò perdurarunt,non solum posteris
totum regnum reliquerunt, sed etiam ipsi tutò, &
quiete regnarunt,vt Augustus,& Pertinax,Seuerus.

Si potentibus faueant Principes, † si illos plus iusto 20
euehant,tria maxima sequuntur incommoda, quæ ad
euersionem dominationis faciunt: Primum,quod pe-
cuniæ in paucos,& potentes cogentur,vnde necessita-
tiatempore tributa exigere non licebit, & ideo victi
cessere semper Galli, à plebe enim facile est pecunias
semper habere,tum quia facilius parent, tum quia au-
ctis vectigalibus, crescunt reditus Principum absque
periculo.Secundum si per iniusta procedatur,&ad po-
tentiores † semper vadat fauor,necesse est,vt breui res 21
ad tyrannidem vadat, & regnum, & respublica ruat,
quod & Romæ,& in Parthorum,ac Britannorum, a-
liisque plurimis Regibus euenit, qui ab his, qui iniu-
stè euexerant,euersi sunt. Denique crescente potentia
vel vnius ad fastigium, vel plurium Satraparũ valdè,
necesse est,vt regnum maximo cum Rege in periculo
sit, siuè illi inter se conueniant, siue diffidant, ergo
nõ solùm honestius,ac magis pium est fauere tenuio-
ribus, sed etiam securius Principi, atque diuturnitati
reipublicæ,& cuiusuis dominationis vtilius.

In commoditatibus fauendum est Populo. Nam
pleba † ieiuna nescit timere Principes:Itaque quod fe- 22
runt Apollinem Pythium oraculum edidisse,Spartam
nulla re alia,nisi auaritia † esse perituram,Cicero inter- 23
pretatur *in lib.2.officiorum*, non solùm Lacedæmoniis,
sed etiam omnibus populis prædixisse,sic potestas iu-
diciorum à senatu in equitea translata, vectigalia, id
est imperij patrimonium per seditionem suppressit,
Lucius Flor *in.lib.3.c.12.* Sic potentiorum auaritia,qua
plebs depulsa agris suis fuit, seditioni Gracchanæ oc-
casionem præbuit,per quam lex agraria lata est,vt ne-
mini liceret vltra quadraginta telluris iugera possid e-
re, quæ multorum deinde malorum causa fuit, Luc.
Flor.*lib.3.c.14.* Iam & ob auaritiam, & impotentiam
fœneratorum, quibus integra quoque seruiliter ser-
uientibus in sacrum montem plebs armata secessit,se-
ditio orta est. Luc. Flor.*lib 1.c.3.* Fremebant enim pri-
mom se foris pro libertate,& imperio decertãtes, do-
mi à ciuibus captos,& oppressos esse,propterea subdi-
ti contra Principes facillimè prouocantur, quod &
veterum testimonio,& exemplo confirmat Appianus
in lib.de ciuilibus bellis Romanorum.

Multas quoque eiusdem generis seditiones † ex hi- 24
storicis recensere possem, iisdem radicibus ortas, ad-
uersus populum, aliæ propter mutationem monetæ,
vel diminutionem libræ,aut propter nouas pensiones
siue vectigalia,aliæ propter salis,& noua,atque insoli-
ta tributa, aut propter subsidium rebus venundandis
impositum, aliasque iniustas exactiones, vel similes
causas in Germania,Gallia, Anglia,atque Italia, aliisq;
nationibus excitatæ traduntur,sed hæc omnia notiora
sunt, & vulgaria. atque Boërius *in lib.de seditiosis* cu-
mulat,quæ tantisper admonuisse sufficiat.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio in genere quid sit.*
2 *Officium quid sit.*
3 *Iurisdictio vnde oriatur.*
4 *Iudicandi auctoritas olim penes quem fuerit, & nunc penes quem sit.*

5 *Iuris-*

5 *Iurisdictio in quot species diuidatur.*
6 *Iurisdictio plenissima qualis sit.*
7 *Iurisdictio simpliciter nuncupata qualis sit.*
8 *Iurisdictio quæ respicit imperium, quomodo diuidatur.*
9 *Iurisdictio ecclesiastica quid sit.*
10 *Iurisdictio secularis quid sit.*
11 *Moyses fuit sacerdos, & iudicauit populum in temporalibus.*
12 *Iurisdictio secularis quomodo fuerit permissa in vsurpatoribus.*
13 *Obediendum an sit Principibus infidelibus.*
14 *Iurisdictio secularis quomodo sit confirmata in successoribus vsurpatorum.*
15 *Vsurpata censentur legitima post confirmationem.*
16 *Possessionis nacta origo quando non sit inspicienda.*
17 *Imperium quomodo probetur confirmatum.*
18 *Papa, & Imperator quomodo sint iudices hominum.*
19 *Violentiæ vitium quomodo purgatum sit.*
20 *Reges, & Imperator possunt se tueri præscriptione.*

CAP. VIII.

De Definitione vtriusque Iurisdictionis.

MOdò sequitur, secundùm ordinem doctrinæ, de
definitione iurisdictionis agere: est autem *iuris-*
1 *dictio † officium, & auctoritas iuris dicendi: l. 1. §. damus ff.*
de suspect. tutor. id est facultas administrandæ iustitiæ,
& æquitatis statuendæ, & potestas quædam gubernã-
di populum iure, ac legibus: Dicitur *officium*, vt sic cõ-
2 prehendatur iuris dicendi necessitas: Nam † officium
est quod vnumquemque facere oportet; ergo qui iudi-
candi munus semel susceperit, ius reddere cogitur,
auth. vt differentes iudices audire, &c. Et grauibus sup-
ponitur pœnis magistratus, qui iustitiam iustè depre-
cantibus per sordes, aut gratiam denegant. Item ius
dicere est iustitiam exercere, vnde dicitur iurisdictio,
3 non † dicio iuris. Ditio est imperium, & potestas: Po-
testatem verò ius habet vbique terrarũ, quæ legibus,
& moribus reguntur, & sæpe iurisdictio, modicis ad-
modum finibus circumscribitur, quæ nulla est extra
territorium ius dicenti, *l. fin. de iurisdict. om. iud.* Nec
solum iurisdictio est facultas iuris dicendi, sed est li-
centia iudicis dandi litigãtibus, *l. 1. ff. de iurisdict. om. iu-
dic.* Nec solùm iurisdictio est facultas iuris dicẽdi, sed
est licentia iudicis dandi litigantibus, *l. 1. ff. de iurisdict.
omn. iud.* Qui autem iudicem dat partibus, ipse per da-
tum, seu delegatum iudicem ius dicere videtur.
4 Hæc ampla iudicandi auctoritas olim Romæ à se-
natu duntaxat, vel Populo tribuebatur magistratibus.
Nunc autem à solo Principe descendit, quo omnis
potestas est, cui soli nunc quod olim Populo iureiu-
rando promittunt præstituros se bonam conscientiã,
atque optimum seruitium, quicumque rerum admi-
nistrationem suscipiunt, vt in *auth. Iusiurandum quod
præstatur ab his, &c.* priuati hoc non faciunt, *l. 3. C. de
iurisdi. om. iudic. c. significasti. de foro compet.*
5 Hoc iurisdictionis † nomen in duas species diuidi-
tur, quarum altera dicitur plenissima iurisdictio, *l. si in
aliquam §. ff. de offic. proconsul.* quam qui habet, maiore
nulla potestate impeditur. Nam maius omnibus ha-
bet Imperium & omnium magistratuum partes, qui
quoquomodo ius dicit, ad ipsum pertinens Suetonius
in Caligula vocat hanc liberam iurisdictionem, & ad-
dit, Magistratibus liberam iurisdictionem sine appel-
6 latione concessit, quàm † plenissimam iurisdictio-
nem causidici vocant altam, mediam, & bassam iusti-
tiam, alij nuncupant omnimodam iurisdictionem,
clem. 1. de foro compet.

Altera species iurisdictionis circa ciuilium tantùm
causarum iurisdictionem versatur, quæ iure actionis
expediuntur, & Iurisdictio simpliciter † nuncupatur, 7
contracto genere in suam speciem ex vsu verbi, pri-
natã tantùm vtilitatẽ respiciens, & in iure cuique red-
dẽdo æquabiliter cõsistens, neque ius vitæ, & necis si-
bi vendicat, nisi quatenus interpellatur, non habet
magnam cũ officij proprij, & motu suo proprio, pau-
ca facit in puniendis etiam sceleribus, nemo enim di-
cit Legatum proconsulis animaduersionem habere,
qui neque coërcendi, neque atrociter verberandi ius
habet, & tamẽ habet iurisdictionem. *l. si quid erit ff. de
offic. proconsul. l. 1. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdict.*
Qui igitur mandat iurisdictionem, simplicem man-
dasse intelligitur, cætera verò reseruasse: nam merum,
& mixtum imperiũ sub simplici nomine Iurisdictio-
nis non intelliguntur. Bald. *in c. quanto. de iudic.* Abb.
in c. conquestus. de foro compet. vbi id probant, & in vsu
etiam Iurisconsultorum occurrit, vt Iurisdictio sit a-
lia ab imperio, & potestate, sed in solo iure reddendo
petentibus partibus consistat. *l. sed & si §. ait prætor. ff.
ex quib. caus. maior. l. pen. ff. de iudic.*

Sed hæc Iurisdictionis diuisio respicit concessio-
nem ipsius, Iurisdictionis † verò diuisio, quæ potesta- 8
tem respicit, & imperium, est bipartita, vnde Spiritua-
lis vna, altera secularis dicitur. Quidam dicunt spiri-
tualem, in quantum ponit diuinum dominium, esse il-
lam; propter quam omnes creaturę subiiciuntur crea-
tori: Secularem verò, in quantum ponit humanum
dominium, dicunt illam, qua rerũ dominia subiiciun-
tur creaturis, *l. ex hoc iure ff. de iust. & iur.* & hanc iu-
risdictionem Iurisconsultos aiunt, vocare dominium,
Accurs. *in l. rectè ff. de verb. signific.* Canonistæ *in c. quo
iure dist. 8.*

Nos autem ponimus iurisdictionem diuidi in Ec-
clesiasticam, & secularem, & hæc diuisio pertinet ad
totum hũc tractatum. Atque diffinitur: *Iurisdictio ec-
clesiastica † est potestas diuina, post diluuium Sacerdoti* 9
*Moysi concessa, atque à Christo ordinata immediatè, & su-
pernaturaliter ad gubernandum fideles secundùm legem
Euangelicam in supernaturalibus, & quatenus opus est in
temporalibus.* Dicitur potestas loco generis, dicitur su-
pernaturalibus, id est, spiritualibus, vt differat à tem-
porali. Dicitur etiam in temporalibus, ad demõstran-
dum, quòd Christus dominus noster hanc etiam po-
testatem dedit Petro, vt latissimè probo infra in relec-
tione *extr. uag. vnam sanctam.*

Iurisdictio secularis † est potestas diuina post dilu- 10
*uium Sacerdoti Moysi concessa ad bene beatéque viuen-
dum secundùm præcepta naturalia, permissa in vsurpa-
toribus & confirmata in successoribus secundùm præce-
pta naturalia, gentium, & ciuilia.* Dicitur post di-
luuium, quia licet ante diluuium Adamo fuerit con-
cessum dominium rerum & supereminentia conti-
nuatum in antiquiori de familia, sub cuius senioris
imperio omnes subiiciebantur, vt dixi supra, & habe-
tur *Gen. cap. 36.* Tamen ipse Deus per se ipsum mun-
dum gubernauit vsque ad tẽpus Noe, Innoc. *in c. licet
ex suscepto, de foro compet.* Dicitur sacerdoti † Moysi, 11
qui & ipse fuit sacerdos. Ipse enim obtulit sacrificia,
atque Aaron, & filios consecrauit in sacerdotes. Et
quòd etiam iudicauerit populum in temporalibus pa-
tet in veteri lege, in Exodo, Leuitico, Numeris, &
Deuteronomio, in quibus legitur solum Moysen iu-
dicasse populum in temporalibus, vel substitutos per
eum, videlicet septuaginta viros, de quibus *Exod. c. 18.*
& probaui supra: Neque officium sacerdotis exclu-
debat ipsum ab officio iudicis temporalis, sed eum

12 magis reddebat idoneum. Dicitur † permissio vsur-
patoribus, quia licet omnes quatuor monarchiæ fuis-
sent per vsurpationem introductæ, tamen hoc ipsum
initium etiam ex diuina permissione factum fuit, Fe-
lyn. *in c. cum non liceat n. 3. vers. vndecimo de præscriptio-*
nib. Cardinal. *in c. venerabil. in q. 6. de electione.* Præpo-
sit. *in c. causam. col. fin. qui fil. sint legit.* Vnde Daniel c.
2. dixit Nabuchodonosori Regi, *tu Rex Regum es, &*
Deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium dedit
tibi, & omnia in quibus habitant filij hominum, &c. ab
approbatione igitur Dei, dicimus illam occupatio-
nem fuisse permissam, vnde *Prima Petri c. 2.* habet: *sub-*
13 *diti † estote omni humanæ creaturæ propter Deum siue*
Regi, quasi præcellenti, siue Ducibus tanquam à Deo mis-
sis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum,
&c. & habetur *in c. non frustra & c. regum 23. qu. 5.* per
quem tex. intelligit Cardi. Turrecrem. vt obediendũ
sit etiam Principibus infidelibus *in c. in dignitate. dist.*
3. in q. 3. vers. respondeo: & pro hoc rectè põderatur lo-
cus *Ioan. c. 19.* Principum potestatem à Deo deriuari,
& ab ipsa diuina maiestate Principibus concedi, vt
Prou. c. 8. Per me Reges regnant, & Principes imperant &
r. ad Roman. c. 13. Non est potestas nisi à Deo. Dicitur cõ-
14 firmata in successoribus: Quia Dominus noster Iesus
Christus post sui aduentum confirmauit Imperium
Romanũ, & exinde dicimus omnes Principes Chri-
stianos iustos habuisse titulos, vt latius dixi supra: &
15 facta confirmatione, † iuridicè omnia finguntur facta
fuisse, *ar. tum. l. mulier § pen. ff. de const. inst.* Et hoc ar-
gumẽto vtitur Alex. *in l. extraneum n. 8. C. de her. inst.*
vbi etiam Bald. Castr. Cuman. & Salyc. quos allegat,
eodem vsi sunt. Ex quo probatur non esse veram opi-
nionem Ignei in quæstione: An Rex Franciæ reco-
16 gnoscat superiorem: *num. 21.* vbi quod origo nactæ †
possessionis inspicienda est. *l. clam possidere. in pr. ff. de*
acquir. poss. ff. l. non origo ff. quod vi, aut clam. & si est
violenta non potest opitulari. *l. auctoritatem C. vnde*
vi c. vigilanti & c. fi. de præscript. & regula, poss ssor. &
regul. peccatum lib. 6. Et quòd hoc vitium transeat in
successores. *l. an vitium ff. de diu. & temp. præscript. l.*
Pomponius in pr. ff. de acq. poss. ff. § fi. Inst. de vsuc. l. hæres
ff. de vsuc. Quia facta continuatione omnia iuridicè fa-
17 cta esse finguntur, & de confirmatione Imperij † vl-
tra supra scripta, addo tex. *in epistola, inter claras C. de*
summa trin. Et ideo *in l. 1. C. de veter. iur. enucleando.*
Imperium dicitur à cælesti maiestate traditum. *c. quæ-*
situm 23. q. 4. & facit *c. qui resistit 11. q. 1. & c. Imperatores*
11. q. 3. quia ipsum imperium sequitur Deum. *auth. con-*
stit. quæ de dignitat. § penult. Item Imperator est pater
omnium, *auth. de instrum. caut. & fid.* & facit *c. solitæ.*
de maior. & obedient. vbi fit mentio de duobus lumi-
naribus, & referuntur ad Pontificalem, & Imperia-
lem maiestates: Ideo Bald. *in tit. de pac. Constant. in pr.*
18 dicit, quod Papa † & Imperator sunt iudices ordinarij
hominum, sed sunt iudices delegati per ipsum Deũ,
Accurs. *in auth. de heredib. & Falcid. in prin.* Præterea
per longissimum consensum prouinciarum, ac popu-
19 lorum, qui suppositi sunt imperio, vitium violentiæ †
fuit purgatum, & dissensus transiuit in consensum. *l. 2.*
& l. 4. ff. de his, quæ vi, metusque caus. fiunt. quod argu-
mentum satis comprobat Alberic. *in l. cunctos populos*
n. 20. C. de summa trinitate. quod procedit, quia Im-
per. est capax supremæ potestatis: Item si præscriptio-
20 ne volumus tueri † Reges & alios Principes contra
Imperium, qui nullam habuerunt à Deo confirma-
tionem, cur non eadem ratione tueri debemus Im-
per. qui hanc confirmationem obtinuit? qua ratione
vtitur Bal. *in proœmio Digest. n. 5.*

SVMMARIA.

RELECTIO
IN EXTRAVAGANTEM,
VNAM SANCTAM. DE MA-
ioritate, & Obedientia.

BONIFACII PAPAE
OCTAVI.

Textus.

Vnam sanctam † Ecclesiam Catholicã, & ipsam Apo- 1
stolicam, vrgente fide credere cogimur, & tenere. Nosque hanc firmiter credimus, & simpliciter confitemur, extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum. Sponso in canticis proclamante: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ, quæ vnum corpus mysticum repræsentat, cuius caput Christus, Christi verò Deus, in qua vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

Vna nempe fuit diluuij tempore Arca Noë vnam Ecclesiam præfigurans, quæ in vno Cubito consummata, vnum (Noë videlicet) gubernatorem habuit, & rectorem, extra quam omnia subsistentia super terram legimus fuisse deleta: Hanc autem veneramur, & vnicam, dicente Domino in Propheta: *Erue à framea Deus animam meam, & de manu canis vnicam meam.* Pro anima enim, id est pro se ipso capite simul orauit & corpore, quod corpus vnicam scilicet Ecclesiam nominauit propter sponsi fidei sacramẽtorum, & charitatis Ecclesiæ vnitatem. Hæc est tunica illa Domini incon-

inconsutilis, quæ scissa nõ fuit, sed sorte prouenit. Igitur Ecclesiæ vnius, & vnicæ, vnum corpus, vnũ caput, non duo capita, quasi monstrum Christi videlicet & Christi Vicarius, Petrus, Petrique successor: Dicente Domino ipsi Petro: *Pasce oues meas*: meas, inquit, & generaliter, non singulariter, has, vel illas, per quod cõmisisse ipsi intelligitur vniuersitas. Siue ergo Græci, siue alij se dicant Petro, eiusque successoribus non esse cõmissos, fateantur necesse est, se de ouibus Christi non esse, dicente Domino in Ioanne, vnum ouile, & vnicum esse pastorem.

In hac, eiusque potestate duos esse gladios, Spiritualem videlicet, ac Temporalem, Euangelicis dictis instruimur. Nam dicentibus Apostolis, ecce gladij duo hic, in Ecclesia scilicet cùm Apostoli loquerentur, nõ respondit Dominus nimium esse, sed satis. Certè qui in potestate Petri, temporalem gladium esse negat, malè verbum Domini attendit, proferentis, conuerte gladium tuum in vaginam; Vterque ergo est in potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet gladius, & materialis, sed is quidem pro Ecclesia, ille verò ab Ecclesia exercendus: ille sacerdotis, is manu regum, & militum, sed ad nutum, & patientiam sacerdotis.

Oportet autem gladium esse sub gladio, & temporalem auctoritatem spirituali subiici potestati. Nam cùm dicat Apostolus: Non est potestas nisi à Deo, quæ autem sunt, à Deo ordinatę sunt, non autem ordinatę essent, nisi gladius esset sub gladio, & tanquam inferior reduceretur per alium in suprema. Nam secundum Beatum Dionysium, Lex diuinitatis est, infima per media in suprema reduci: Non ergo secundùm ordinem vniuersi omnia æquè, ac immediatè, sed infima per media, & inferiora per superiora ad ordinem dicuntur.

Spiritualem autem & dignitate, & nobilitate terrenam quamlibet præcellere potestatem, oportet tantò clarius nos fateri, quantò spiritualia temporalibus antecellunt: quod etiam ex decimarum datione & benedictione, & sanctificatione, ex ipsius potestatis acceptione, & ipsarum rerum gubernatione claris oculis intuemur: Nam veritate testante spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet & iudicare si bona non fuerit, sic de ecclesia, & ecclesiastica potestate verificatur Vaticinium Hieremiæ. Ecce constitui te hodie super Reges, & Regna, & cætera quæ sequũtur. Ergo si deuiat terrena potestas iudicabitur à potestate spirituali, sed si deuiat spiritualis, minor à suo superiore, si verò suprema à solo Deo, nõ ab homine poterit iudicari: testante Apostolo, superior is homo iudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur. Est autem hæc auctoritas (& si data sit homini, & exerceatur per hominem) non humana, sed potius diuina, ore diuino Petro data, sibi, suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit Petra firmata: dicente Domino ipsi Petro, *quodcunque ligaueris, &c.*

Quicunque igitur huic potestati à Deo sic ordinatæ resistit, Dei ordinationi resistit, nisi duo (sicut Manichæus) fingat esse principia, quod falsum & hæreticum iudicamus, quia testante Moyse, non in principijs, sed in principio cœlum Deus creauit, & terram.

Porrò subesse Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, dicimus, definimus, & pronunciamus omnino esse de necessitate salutis.

Datum Lateran. Pontificatus nostri
anno octauo.

CAP. IX.

De Iurisdictione summi Pontificis in spiritualibus.

Aggrediōr tractare de † potestate summi Pon- 1
tificis. Primo in spiritualibus, deinde in temporalibus super *extrauagante; Vnam sanctam, de maioritate, & obedientia*: non vt inducam illius textum in argumentum necessarium, sicut vnicuique fideli probare debet, sed aduersus textum coaceruando omnia loca, & argumenta, quibus aduersarij, atque inuidi iurisdictionis ecclesiasticæ impugnare conantur ipsius dispositionem, atque vt ostendam, numeratis omnibus Doctoribus hinc inde, magis communem opinionem esse pro potestate Petri, tam in spiritualibus, quàm temporalibus, eámque fulciri veris sacræ scripturæ, & Theologiæ principijs, atque optimis fundamentis, qua non credo certiorem scribendi methodum excogitari posse.

Causa † igitur huius constitutionis condendæ fuit; 2
Nam post primum annũ Iubilæi, qui à Bonifacio Papa octauo institutus est anno 1300. Fraticelli, noua † hę- 3
reticorum secta exorti, valdè Ecclesiam turbabant, præsertim ipsum summum Pontificem mœrore afficiebant: Cuius diligenti in rebus indagandis inquisitione Hermanni cuiusdam corpus eiusdem sectæ auctoris, apud Ferrariam Vrbem viginti iam annis sepultum, qui pro sancto colebatur exhumari, & comburi fecit: Quinimò in dies excrescens, multos etiam, ficta religione, doctissimos æstimatos habuit fautores, & vsque ad tẽpora Ioannis X X I I. in certa Italiæ loca dilatati sunt, atque per Græciã, præsertim, Athenas, vbi multi asseuerabant Bonifacium Pontificem nequaquam esse Petri successorem; Propterea multis conuenticulis initis Bonifacio Pontifici aduersari cœperunt. Item ipse summus Pontifex Bonifacius molestia afficiebatur ab Alberto Romanorum Rege electo, quem ob aliquas causas ipse Pontifex confirmare recusabat, vt Chronicæ istorum temporum declarãt. Et licet ad extirpandam pessimorum hominum sectam multa remedia adhiberentur, hoc inter alia actum est, videlicet, summum Pontificem declarasse,
de necessitate † salutis esse omnem creaturam Ro- 4
mano subesse Pontifici, & hanc conclusionem, circa quam versatur præsens dispositio, multis probat rationibus, tam in spiritualibus, quàm temporalibus, & cum fuerit Bonifacius prudentissimus, compilator etiam sexti libri decretalium, incidenter Imperij materiam vnà pertractat.

Diuiditur † textus in tres partes: In prima probat 5
per plures rationes, quòd omnis creatura in spiritualibus subiicitur Papæ, vt Ecclesiæ capiti. In secunda ibi; *In hac, &c.* probat per plures rationes, quòd omnis temporalis iurisdictio subiicitur iurisdictioni Pontificiæ. In tertia ibi, *Porro subesse, &c.* infert conclusionem intentam, quare subesse Romano Pontifici omnem creaturam, est de necessitate salutis: Prima autem pars, & secunda subdiuiduntur in plures partes, pro vt plures decidendi rationes allegantur.

Summatur hoc modo ab omnibus. Est de necessitate salutis omnem creaturam subesse Romano Pontifici, tam in spiritualibus, quàm temporalibus.

Sed circa primam partem insistendo, quærendum est, An omnes creaturæ subsint Romano Pontifici in spiritualibus?

CAP.

CAP. X.

Rationes aduersæ partis, quibus execrabile Brutum Fulmen probat creaturas omnes non subesse Romano Pontifici in Spiritualibus, quæ inferius diluuntur.

6 QVia legem† intelligere non potest, qui non in-
telligit rationem dubitandi, & decidendi, Bal. *in*
l. si tutores C. de compensa. Cognol. *in l. fin. nu. 75. C. de*
p. ∂. arguendo enim, & disputando veritas inuenitur.
l. munerum §. iuxta ff. de muner. & honor. Ideò pro ra-
7 tionibus dubitandi induco rationes execrabilis† Bru-
ti, qui probare nititur non omnes creaturas subesse
Romano Pontifici in spiritualibus.

Primo, quia Niceno Synodus, *anno 325. c. 6.* decreuit,
per hæc verba. *Antiqua consuetudo valeat, quæ in Ægy-*
8 *pto, Libya, & Pentapoli fuit, vt Alexandrinus† episcopus*
super his omnibus auctoritatem habeat, quoniam & Ro-
mano Episcopo hæc eadem consuetudo est. Similiter au-
tem & apud Antiochiam, & in cæteris prouinciis priuile-
gia conseruentur. Illud autem planum est, quòd siquis sine
consensu Metropolitani fiat Episcopus, hūc magna Synodus
statuit Episcopum esse non oportere.

Coofirmat auctoritate Rufini *in lib. 10. ecclesiastic.*
histor. decretum illud sic interpretantis; Apud Alexan-
drinam, & in Vrbe Romæ hæc consuetudo seruetur,
vt & ille Ægypti, & hic suburbicarum ecclesiarum
sollicitudinem gerat, ex quibus infert Brutum, Epi-
scopatus Romani fines suburbicarum tantùm rerum
terminis à Niceno Synodo circumscriptos esse, ergo
non habet primatum in omnes totiusorbis ecclesias.

Secundo, quia *de anno 321.* in Synodo Constantino-
9 politana prima *c. 2.* scriptum est: *Episcopi, † quibus sua*
diœcesis attributa est, ne in ecclesias, quæ extra fines suos
sunt se ingerant, néue ecclesias confundant, sed secundùm
Canones Alexandriæ quidem Episcopus ea tantùm, quæ in
Ægypto sunt, gubernet, Orienti verò Episcopi solū orien-
tem administrent, conseruetúrque suæ ecclesiæ dignitas,
quæ in Nicæna Synodo declarata est, & Episcopi Asiæ diœ-
cesis, siue præfecturæ, ea tantùm, quæ in Asia sunt, guber-
nent, qui in Ponto sunt, quæ in Ponto tātùm. Thraciæ verò
ea quæ sunt in Thracia. Episcopi autem, nisi aduocati, ne
in alienam diœcesim, & præfecturam se inferant, siue ad
suffragia, siue ad alias vllas administrationes ecclesiasti-
cas: Quod si prædictus canon super præfecturis, & diœcesi-
bus conseruetur, perspicuum est, quod cuiusque prouinciæ
negotia vnaquaque Synodus prouincialis gubernabit, quē-
admodum à Synodo Nicæna constitutum est.

Tertiò, quia in eadem Synodo *cap. 5.* ita scriptum
10 est: *Constantinopolitanus † Episcopus habeat primatum*
honoris post Romanum Episcopum, quia ipsa est noua Ro-
ma, & hoc etiam relatum est *in c. Constantinopolitana.*
distinct. 22.

Quarto in Synodo Ephesino, quę fuit *de anno Domi-*
ni 431. in c. postremo, ita scriptum est: *Visum est sanctæ, &*
vniuersali Synodo seruando vnicuique prouinciæ pura, &
integra iura, quæ ad ipsam pridem, & ab initio pertinent,
secundùm morem, qui iam pridem obtinuit, &c.

Quintò in concilio Chalcedonensi *de anno 451. c.*
28 ita scriptum est: *Vbique leges sanctorum patrum no-*
strorum sequentes, eadem & nos diffinimus, ac statuimus
de dignitate, ac præstantia huius sanctissimæ Constanti-
nopolis noua Roma: Etenim sedi antiquioris Romæ, quia
11 *eam † ciuitas illa regnabat, patres nostri meritò primum*
honoris gradum tribuerunt, atque eadem consideratio-
ne moti centum quinquaginta Deo amantissimi Episcopi
parem honoris gradum tribuerunt nouæ Romæ sedi san-
ctissimæ, meritò decernentes, vt ea ciuitas quæ tantum ho-
norem adepta est, vt & sedes esset imperij, & senatum ha-
beret, & parem dignitatis gradū obtineret, atque antiqua
sedes Imperij Romani obtinet, etiam in Ecclesiasticis nego-
tiis parem atque illa honorem, & dignitatem obtineat,
cùm post illam secunda sit.

Sexto in Synodo Constantinopolitana *c. 36.* dicitur:
Renouantes quæ à 150. patribus, qui in hac à Deo seruata,
& Regia vrbe cōuentum egerunt, & sexcentorum trigin-
ta, qui Chalcedone congregati fuerint, instituta sunt, defi-
nimus, vt Constantinopolis † sedes parem habeat digni- 12
tatem sedis antiquioris Romæ, & in Ecclesiasticis negotiis,
æquè ac illa magnificetur, cùm sit post ipsam secunda, post
eam autem Alexandrina magnæ vrbis, & post hanc Hie-
rosolymorum Episcopus succedat. Quem tex. *in c. renouan-*
tes. dist. 22. dicunt Gratianum corruptè legere.

Confirmat, quia Imperator Iustinianus *in auth. de*
priuilegiis Archiepiscopi Iustinianæ primæ, sic scribit.
Multis, & variis modis patriam nostram augere cupien-
tes, in qua Deus præstitit nobis ad hunc modum venire, iu-
bemus, vt eius sacrosanctus Antistes, non solùm Metropoli-
tanus, sed etiam Archiepiscopus fiat, & certæ prouinciæ,
sub eius auctoritate, id est Dacia mediterranea, Dacia Ri-
pensis, Misia secunda, &c. Et in fine dicit, *Archiepiscopum*
eum, à venerabili concilio Metropolitanorum ordinari san-
cimus.

Item confirmat, quia Imperator Iustinianus *in auth.*
de ecclesiasticis titulis in §. sancimus, inducitur in hæc
verba. *Papa Romanus prior omnibus Episcopis, & Patriar-*
chis sedeat, & post illum † Constantinopolitanæ ciuitatis 13
Episcopus, Archiepiscopus primæ Iustinianæ habeat sibi sub-
iectos Episcopos Daciæ Mediterraneæ, & Daciæ Ripensis, i-
tem Praualenos, & Dardaniæ, & Asiæ superioris, & Pan-
noniæ, sed & ille ab ipsis consecretur, & eadem iura super
eos habeat, quæ Papa Romanus habet super Episcopos sibi
suppositos.

Septimò. Nam cùm in Synodo Carthaginensi sexta,
cui Beatus Augustinus interfuit *c. 105.* fuisset decretū
aduersus Papam, † ne ad ipsius sedem ex transmarinis 14
Ecclesiis prouocaretur, siquis prouocare auderet, ana-
thema esset. Dicunt Papam *in c. placuit 2. q. 6.* subiun-
xisse: *Ad transmarina autem qui putauerit appellandum,*
à nullo inter Aphricam in communione recipiatur, nisi
fortè Romanam sedem appellauerit.

Octauò. Nam *c. nullus & c. ecce. dist. 99.* Pelagius, &
Gregorius summi Pontifices, dicunt non debere ap-
pellari vniuersalem Papam, esset enim attribuere illi
plus quàm ratio exigit, & honorem alteri auferre.

CAP. XI.

De necessitate salutis esse, omnem creaturam subesse Romano Pontifici in spiritualibus.

SEd istis non obstantibus contrarium deciditur in
prima parte textus nostri, nimirum quòd omnia
creatura † in spiritualib. subiicitur Papæ, vt capiti ec- 15
clesiæ, & rationes decidendi sunt.

Prima, *qui non credit esse vnam sanctam Catholicam,*
& Apostolicam ecclesiam, saluus esse nō potest, neque habe-
re remissionem peccatorum: quod est verum, vt in sym-
bolo Athanasij. Tunc arguitur, vnius corporis† vnum 16
est caput, sed ecclesia est vnum corpus: Ergo debet ha-
bere vnum tātùm caput: Maior est per se nota: Minor
probatur ex loco sacræ paginæ *Cant. c. 6.* vbi procla-
matur vna columba mea, quæ est corpus mysticū: sic
perfecta mea. Itē vna est matri suæ. Item electa geni-
trici

trici suæ: Hæc enim omnia corpus mysticum repræsentant. Qui igitur non credit vnam tantum Ecclesiam, cuius caput est Christus, Christi verò Deus, saluus esse non potest, neque habere remissionem peccatorum: Item *in vers. in qua.* probat eandem minorem ex loco D. Pauli *ad Ephes. cap. 4.* vbi dicitur: *Est vnum corpus, vnus spiritus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omnium.* quem locum Pontifex, omissis multis, breuiter voluit pertransire.

Secunda ratio ibi, *vna nempe fuit, &c.* nimirùm extra
17 † arcam Noë gubernatam diluuij tempore omnia super terram fuerunt deleta, sed ecclesia figuratur per arcam Noë, pro vt gubernatur à summo Pōtifice, ergo extra Ecclesiam à summo Pontifice gubernatam, salus esse non potest, neque remissio peccatorum. Quòd autem Arca denotet ecclesiam, probatur, quia glossa super *Gen. c. 6.* vbi de Arca Noë fit mentio, exponit Arcam, id est Ecclesiam, & D. August. *in lib. de fide ad Petrum c. 45.* ait, firmissimè tene, & nullatenus dubites Arcam Dei esse Catholicam ecclesiam, & intra eam vsque ad finem seculi frumento mixtas paleas contineri, hoc est bonos, & malos Sacramentorum communione misceri; Nec pro malis bonos esse discernendos, sed pro bonis malos esse tolerandos. D. Hieron. *in lib. 1. aduersus Iouinianum*, ait, Arca Noë iuxtà Apostolum Petrum typus fuit ecclesiæ, in qua octo animæ saluatæ sunt, & arca hæc plures habuit mansiones, & inclusos, & bicamerata, & diuersas bestias, & pro qualitate animalium habitationes quoque maiores, & minores, & tamen quia omnia animalia munda, & immunda erant intra arcam, & obedientiam exhibebant Noë rectori illius arcæ fuerunt à diluuio liberata. Item D. Gregor. *in lib. 33. moral.* & habetur in *c. quia ex sola 24. q. 1.* Vnde & aqua diluuij arcam quidem ad sublimiora sustulit, omnes autem, quos extra arcam inuenit, extinxit. Item D. August. *in li. 15. de ciuitate Dei c. 26.* valdè probat per Arcam denotari ecclesiam Dei: Ideo nostri Iurisconsulti vnanimes firmauerunt hanc conclusionem, Archidiacon. *in c. à recta. & c. quoniam. 24. q. 1. & c. quantumlibet. distinct. 47.* Io. Andr. & alij *in c. firmiter de summa trinit.* Cardinalis Iacobatius *in tractatu de concilio lib. 1. art. 1. nu. 240.* Ioan. à Capistrano *in tractatu de auctoritate Papæ, parte secunda secunda nu. 56.* Et de hac Arca multa dicit glossa Panuinij in nostro textu, *in ver. vna.* Et
18 Noë, † qui erat Patriarcha fuit vocatus ad fabricandū arcam, vt denotaret Romanum Patriarchatum: Vnde Hilar. in *li. 7. de trinit.* per Arcam ecclesia, per Noë Christus designatur.

Et quòd in illa arca existentibus octo personis, v-
19 nus Noe † esset Dux, & rector, probatur. Nam cum ipso, tanquam Præside loquebatur Deus, & mandato solius Noe dimissus est coruus, & postea columba, & sic Deus omnia pertinentia ad salutem animarum intra arcam existentium operatus est, mediante Imperio vnici Noë, ad quem solum dixit Deus *Gen. c. 6. finis vniuersæ carnis venit ad me, fac mihi arcam de lignis Læuigatis, &c.* Item postea finito diluuio, *vt c. 8. recordatus est Dominus Noë. & dixit ei, egredere de arca tu, & filij tui, &c.* Deus igitur hanc suorum fidelium congregationem per vnum solum caput gubernari voluit. Sic in testamento veteri multa sunt alia exempla.
20 Nam quando † populum Israeliticum voluit de Ægypto educere, poterat ipse omnipotens momento in terram promissionis transferre, sicut fecit Daniel *cap. vltimò*, cùm Abachuc propheta ministerio vnius tantùm hominis Moyse vsus est adhoc. vnus Moyses ingrediebatur ad Pharaonem, & vnius Moysis vocem operatus est tot prodigia, Moyse autem mortuo, vnius Iosue ducatu, & præsidentia vsus est ad expugnādum terram illam, quam promiserat filiis Israel, sic Reges, sic Duces, sic Principes sacerdotum elegit, ita quòd vnus semper præesset aliis, quem cæteri venerarentur, vt superiorem. Item licet multi fuerint sacerdotes, vnus tamen semper fuit summus Pontifex, & Princeps sacerdotum, & legitur *Iudith. cap. 15. Ioachim autem summus Pontifex, venit de Hierusalem in Bethuliam cum vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith.* Et Marci *capit. 14.* dicitur, *& adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem*; & paulò inferius, *exurgens autem & summus sacerdos scidit vestimenta sua.* Et *Actuum capit. vigesimotert.* Princeps sacerdotum Ananias iussit percuti os Pauli, & respondente Paulo, percutiat te Deus, paries dealbate, dictum est ei, summum Dei sacerdotem maledicis, & Paulus, nesciebam fratres, quia Princeps est sacerdotum, scriptum est enim; *Principem populi tui non maledices.* Semper ergo fuit in lege veteri, & Synagoga vnius sacerdotis dignitas, qui in dubiis consuleretur, & responderet. *Deuteronomij capit. 17.* His ergo exemplis concludenda est supradicta probata opinio, ecclesiam vniuersalem per Noë arcam repræsentatam, per ipsum duntaxat pastorem, esse regendam, quæ conclusio longius firmabitur inferius ex locis testamenti noui.

Tertia ratio, ibi, *Hanc autem, &c.* Ex eadem hypothesi vnitatis ecclesiæ procedens, si ecclesia est vna, & ex his salus, & in his summus Pontifex habet primatum, ergo non possumus † saluari, nisi sub summo 21
Pontifice, quare subesse summo Pontifici est de necessitate salutis: Hypothesis probatur, quia Dauid *Psalm. 21.* in persona Christi, orat, dicens: *Erue à fratre meo animam meam.* Christus igitur orauit pro se ipso, eiúsque corpus vnicam ecclesiam nominauit propter quatuor vnitates, videlicet Sponsi, Fidei, sacramentorum, & charitatis.

Confirmatur hęc vnitas † ex aliis locis testamen- 22
ti Veteris, in Esaie *capit. 45.* dicit Dominus: *congregamini, venite, & accedite simul qui saluati estis.* & *capit. 52. & præcedit Deus, & congregabit vos.* & *capit. 55. Deus qui congregat dispersos Israel. Et primo libr. Esdræ capit. 3. & secundo Esdræ capit. 8.* ad audiendam legem, & sacrificandum Deo, ponderat scripturas, *quòd congregatus est omnis populus quasi vir vnus*, per quod designatur necessaria vnitas in obseruatione legis, ac sacrificij, & *Iudith. capit. 20. congregatus fuit populus quasi vir vnus, & vnius sermone respondit.* Item Neemias *in 2. lib. Machab. cap. 1.* Orabat Dominus dicens, *congrega dispersionem nostram.* & *Ecclesiastic. cap. 25.* dicebat sapientia, *in tribus beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus, concordia fratrum, amor proximorum, vir & mulier sibi bene consentientes.*

Item probatur hæc vnitas † ex aliis locis testamen- 23
ti Noui, Ioann. *capit. 17.* vbi patrem orans pro hac vnitate, sic dicit, *Pater sancte serua in nomine tuo eos, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos.* Et paulo inferius: *Non pro eis tantum rogo, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, & ego in te, & vt ipsi in nobis vnū sint, & credat mūdus, quia tu me misisti, & ego charitatem, quam dedisti mihi, dedi eis, & sint vnum, sicut & nos vnū sumus, ego in eis, & tu in me, vt sint cōsummati in vnum.* ô bone Deus quoties vnitatem hanc repe-

tendo

tendo, rogas patrem tuum vt ostenderes salutem nostram ab hac vnitate sumere exordium. Item super hac vnitate, quasi dolens lamentabatur Matthæi *cap.* 23. dicens: *Hyerusalem Hyerusalem, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti.* Et Matthæi *c.* 18. *quotiescunque duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ecce*
24 *in medio eorum sum.* Et *Actuum cap.* 9. non descendit † spiritus sanctus super discipulos, nisi, quando omnes erant pariter in eodem loco: Vnde Alex. Papa *in cap. audiuimus* 24. *q.* 1. dicit, *Non nisi congregatis in vnum, dictum est, accipite spiritum sanctum, Nec nisi ad congregatos in vnum descendit spiritus sanctus in die Pentecostes.* & D. Pau. *ad Ephes. c.* 4. deprecatur vos, *Obsecro itaque vos, vt dignè ambuletis, solliciti seruare veritatem in vinculo pacis, vnum corpus, & vnus spiritus sicut vocati estis in vna spe vocationis vestra, vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus, & pater omnium,* & alibi centies idem dicit. Et propterea in Nicæna Synodo fuit additum Symbolo Apostolorum verbum illud, *Et vnam sanctam Catholicam, & apostolicam ecclesiam,* vt tanquam verum articulum fidei credamus, vt confiteamur vnitatem Ecclesiæ.

Quarta ratio ibi; *Hac est tunica, &c.* Tunica Domini est inconsutilis, quę scissa non fuit, sed forte peruenit, *vt per totum capitulum Ioan.* 19. sed ecclesia † est
25 tunica domini inconsutilis, D. Hieronym. relatus *in c. quoniam* 24. *q.* 1. & Pascalis Papa *in c. sicut.* 16. *q.* 7. dicẽs, *sicut vestimentum domini scissum non est, ita nec ecclesia scindi debet:* ergo ecclesia vna est, & vnica, vnumque corpus, ergo debet habere vnum caput, nõ duo, quasi monstrum, sed summus Pontifex est caput ecclesiæ, ergo non possumus salui esse in Ecclesia Dei, nisi sub summo Pontifice eius capite. Quare subesse Romano Puntifici est de necessitate salutis.

SVMMARIA.

1 *Papa, vt Petri successor est caput ecclesia.*
2 *Pontifex Romanus ab initio nascentis Ecclesia exercuit officium vniuersalis pastoris.*
3 *Probatio magna est ex obseruantia antiqua & continuata.*
4 *Obseruantia antiqua præsumitur defluxisse à iusto titulo.*
5 *Episcopi antiquitus cur se opponebant auctoritati ecclesia Romana.*
6 *Romanam ecclesiam esse caput aliarum ecclesiarum, etiam ab Imperatoribus sancitum est.*
7 *Concilium Basilea congregatum, vbi fuerit perfectè absolutum.*
8 *Graci, & Armeni quomodo se subiiciunt ecclesia Romana.*
9 *Gracorum & Armenorum oratores publicè coram concilio fatentur se subditos ecclesia Romana.*
10 *Decretum concilij, quo ostenditur Pontificem Romanum esse successorem Beati Petri, & in vniuersum habere Primatum.*
11 *Decreta conciliorum semel disposita, non debent iterum reuolui.*

CAPVT XII.

Summum Pontificem, vt Successorem Petri esse caput ecclesia.

1 MOdò probemus quo modo summus † Pontifex, tanquam Petri successor, sit caput ecclesię. Nam Christus Dominus noster est immediatum caput ecclesiæ, *c. vnic. de sacra vnct. clem.* 1. *in princ. de iureiur.* sed ipse Pontifex est caput mediante Christo. Ascensurus enim ad Patrem, reliquit Petrum, ac successores, gl. *in clem. ad nostram. in ver. ecclesia. de hæretic.* tex. *in d. clem.* 1. *in prin. de iureiur.* & hoc probat *tex. in c.* 1. *de homicid. lib.* 6. & D. Thom. *in* 4. *lib. contra gent. cap.* 76. sic inquit; *si autem quis dicat quòd vnum caput, & vnus Pastor est Christus, qui est vnus, vnius ecclesia sponsus, non sufficienter respondet; manifestum est enim, quòd omnia sacramenta Christus ipse perficit, ipse enim est qui baptizat. Ioan. c.* 1. *ipse est qui peccata dimittit. Ioan. ib. ipse est verus sacerdos, qui se obtulit in ara crucis, & cuius virtute corpus eius in altari continuè consecratur. c.* 1. *§. vna, de sum. trinit. & c. quia corpus. de consecrat. dist.* 2. sed quia corporaliter non erat cum omnibus fidelibus mansurus, elegit ministros, per quos prædicta fidelibus ministraret, oportuit igitur, vt alicui curam Ecclesiæ committeret; Ideo dixit Petro, *pasce oues meas. Ioan. c. vlt. & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.* Lucæ. c. 22.

Quòd autem Petrus, & eius successores sint caput vnius catholicæ ecclesiæ, sic ostenditur. Quæ conclusio & si à tot doctissimis, & clarissimis viris sæpe fuerit pertractata, vt nihil addi possit: Nihilominus quia pars huius tractatus est, ea illorum scriptis probo cõclusionem ex testimoniis Conciliorum, Euangelij, Sanctorum Patrum, ac denique legis pontificiæ, & Imperatoriæ.

Ab ipsis nascentis Ecclesiæ primordiis † Romanus Pontifex vniuersalis pastoris officium semper exercuit: Apud omnes scriptores constat Anacletum Papam quartum, qui sub Traiano præfuit, sub anno Incarnationis Dominicæ 84. & infra primum statuisse, vt Episcopus non fieret, nisi ex tribus aliis episcopis ordinaretur, quòd postea in Nicæna Synodo fuit confirmatum. Item Pium Pontificem sub annis 142. primum ordinasse, vt pascha celebraretur die Dominico, deinde Victor XV. Pontifex, sub anno 186. addit, vt decima quarta luna pascha celebretur: quæ ordinationes vniuersum Christianorum orbem tangebãt, & ab omnibus acceptabantur, sed statuere est iurisdictionis munus. *l. fin. ff. de iurisdict. omn. iudic.* ergo ab ipsis Ecclesiæ initiis Romani Pontifices se gesserunt pro communi Pastore: Si quis etiam Pontificum vitas euoluerit, in libris Sabellici, Blondi, Volaterrani, Platinæ, atque aliorum, passim inueniet Romanos pro tempore Pontifices existentes semper ad beneficium vniuersalis Ecclesiæ aliquid condidisse, atque ita in generalibus conciliis receptum esse. Magna probatio † est ex antiquia obseruantia subsequuta, & 3
continuata duratio hominum memoriam excedens, creditur enim temporis obseruantiam † subsequutam, atque continuatam à titulo præcedenti defluxisse. *l. quædam mulier ff. de rei vendic. l. si à te ff. si ser. vin. l. prædia ff. de acquir. poss.* à primordio enim tituli posterior firmatur euentus. *l.* 2. *circa fin. Cod. de imponend. lucrat. descript. lib.* 10. & dubietas tituli primordialis si qua potuisset esse, debet ex euẽtu subsequuto certificari. *l. minimè, & l. si de interpretatione ff. de legib.* Crauett. *in tract. de antiquit. parte prima, nu. & consil.* 30. *& in consil.* n8. 4

Sed quia Constantinus restituit Ecclesiam Romanam ad supremam Iurisdictionem, propterea multi Ecclesiarũ † Antistites ambitionis spiritu elati, auctoritati sedis apostolicæ se opponebãt, hinc magnæ cõtrouersiæ excitatæ sunt. Nam & Gregorius tempore Ioannis Cõstantinopolitani, vsus est, se Oecumenicũ, 5

id est

id eſt omnium Eccleſiarum Patriarchem enuntiare, ſed Mauritius Imperator literis Græcis hortatur, vt Ioanni obtemperaret, cui Gregorius reſpõdet, Petro, & ſucceſſoribus datam eſſe ligandi, ac ſoluendi poteſtatem, atque commiſſam omnium curam vniuerſalem, quod accidit ſub annis Domini 592. Tamen ſub annis 1005. Phoca imperante, & Bonifacio tertio Romano Pontifice, omnis de Primatu contentio ſopita eſt.

Et ſancitum eſt perpetuo Imperatoris edicto Ro-
6 manam † Eccleſiam eſſe caput, & matrem omnium aliarum Eccleſiarum, ita teſtificatur Beda *in libro de ratione temporum*, Paulus Diaconus *de hiſtoria Longobardorum li. 4. c. 21. & lib. Hiſtor. Eutropij c. 18.* Sed quia inuidia ſuperioritatis maligoabat adhuc ipſam Roma-
7 nam, & Catholicam Eccleſiam: Ideo congregato † concilio Baſileæ, & ex cauſis Ferrariam tranſlato, vt tractaretur de vnione Eccleſiæ orientalis cum Eccleſia Latina, vbi cœpit celebrari præſente Palęologo Imperatore, & Patriarcha Conſtantinopolitano cum aliis Eccleſiæ orientalis Pontificibus, Abbatibus, Monachis, Crucesignatis, attamen inchoatum non potuit perfici propter ingentem peſtem, & tranſlatum eſt ab Eugenio Pontifice Florentiam, vbi etiam abſolutum eſt coram eodem Eugenio, & Imperatore, ac Patriarcha, atque cæteris prædictis, & in viginti quinque ſeſſionibus, quorum ſexdecim Ferrariæ, cæterę verò Florentiæ celebratæ ſunt, omnibus actis ſuper diſcuſſio-
8 nibus Græcorum: Tandem Græci † ipſi, & Armeni cognoſcentes veritatem Spiritus S. gratia, per eorum oratores ad pedes Sanctiſſimi Papæ admiſſos, eadem ſancta Synodo, more ſolito congregata, confeſſi ſunt in hunc modum.

9 Nos igitur oratores † præfati nomine noſtro, noſtrique Reuerendi Patriarchę, & omnium Armeniorum, ſicut & veſtra ſanctitas in ipſo atteſtatur decreto, hoc ſaluberrimum Synodale decretum, cum omnibus capitulis, declarationibus, diffinitionibus, traditionibus, & præceptis, omnémque doctrinam in ipſo deſcriptã, necnon quicquid docet, & tenet ſancta ſedes Apoſtolica, & Romana Eccleſia cum omni deuotione, & obedientia acceptamus, ac ſuſcipimus: quaſcunque verò perſonas; & quicquid ipſa Romana Eccleſia reprobat, & damnat, nos pro damnatis & reprobatis habemus, profitentes tanquam veri obedientiæ filij, nomine quo ſupra ipſius ſedis Apoſtolicæ ordinationibus fideliter obtemperare.

Tenor verò decreti eſt iſte.

Diffinimus ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum
10 † *Pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum, & ipſum Romanum Pontificem ſucceſſorem eſſe Beati Petri Principis Apoſtolorum, & verum Chriſti Vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem, & doctorem exiſtere: & ipſi Beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum etiam in geſtis Oecumenicorum Conciliorum, & in ſacris canonibus continetur.* Huius autem decreti bullæ tenorẽ ponit de verbo ad verbum Cardinalis Iacobatius *in tractatu de Conciliis li. 4. §. vidimus num. 8.*

Hoc igitur ſacrum concilium pro omnibus ſufficit ad firmandam huiuſmodi veritatis fidem, quod eum fuerit diffinitum circiter annos 140. poſt Bonifacium huiuſce extrauagantis conditorem, non debet ab iſtis malignis hominibus iterum in controuerſiam duci:
11 quia iniuriam facit iudicio † ſanctæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata, ac rectè diſpoſita reuoluere, ac publicè contra eam diſputare contenderit: Vnde Imperator *in c. nos ad fidem. diſtin. 96.* dicit: *Synodo intereſſe voluimus, vt de veritate inuenta, non vltra multitudo doctrinæ praua attracta diſſideat.*

SVMMARIA.

1 *Petrus habuit primatum inter Apoſtolos, idque probatur, & nu. 5. & nu. 7.*
2 *Petro poteſtas, & primatus ex quibus verbis ſit datus à Domino.*
3 *Geminatio ac repetitio arguunt mixtam voluntatem.*
4 *Apoſtolis quæ fuerint data communia, & quæ ſoli Petro.*
6 *Apoſtolorum poteſtas non differt à poteſtate Petri, niſi in ſolo primatu.*
8 *Paſtoris cura conſiſtit in paſcendo & gubernando.*
9 *Petrus habuit poteſtatem ligandi, & ſoluendi. Item ordinis, & Iuriſdictionis.*
10 *Apoſtoli habuerunt poteſtatem ligandi, ſoluendi, ordinis, & Iuriſdictionis dependentis à Petro.*
11 *Primatus Petri ſuper Apoſtolos probatur ex verbis Euangelij, & nu. 13.*
10 *Petrus à Domino obtinuit, vt eſſet Antiſtes mundi.*
14 *Petri primatus probatur ex actu poſt aſcenſionem Domini.*
15 *Petrus ſolus inter Apoſtolos fert ſententias, in Ananiam, & Simbnem.*
16 *Petri vmbra ſanabat ægrotos.*
17 *Petri primatus quomodo probatur teſtimonio ſanctorum Patrum.*
18 *Petri primatus probatur ex ſacris canonibus, & legibus Imperialibus.*
19 *Petri primatus durabit in perſona ſucceſſorum vſque ad finem ſæculi.*
20 *Petri poteſtas quomodo probetur tranſmiſſibilis ad ſucceſſores.*
21 *Pontifex ſummus dictus eſt in lucem gentium vſque ad extremum terræ.*
22 *Pontifex Romanus probatur ſucceſſor Petri ex traditione Apoſtolica Petri, ex conciliis, & ex decretis Pontificum.*

CAP. XIII.

Primatus Sancti Petri inter Apoſtolos quomodo probetur, & quidem perpetuus vſque ad finem ſæculi.

QVod Pontifex ſit caput Eccleſiæ probatur ex primatu ſancti Petri † inter Apoſtolos, qui in 1
hunc modum deducitur ex ſancto Euangelio Matthęi *cap. 16. Chriſtus loquebatur cum omnibus Apoſtolis interrogando; Quem dicunt homines eſſe filium hominis, & aliquibus reſpondentibus eſſe Ioannem Baptiſtam, aliis autem Hieremiam. Rurſus Ieſus petiit ab eis; Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondens Simon Petrus, dixit, Tu es Chriſtus Filius Dei viui: interrogatio facta eſt omnibus Apoſtolis, tum ſolus Petrus à Spiritu Sancto edoctus, reſpondit: icirco Dominus noſter Ieſus dixit illi, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt; Et ego dico tibi, quod tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis: Tunc præcepit diſcipulis ſuis, vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Ieſus*

2 *Christus, &c.* Verba igitur ista denotare † potestatem
soli Petro esse promissam de futuro, adoratur: Nam
prononien, *Ego, Tu, & Tibi*, ostendunt designari Pe-
trum, vt cæteri excludantur, per notata *in Clemen. 1. in
verb. diœcesanus. de iure patronatus.* Item geminatio,
3 † ac repetitio arguit enixam voluntatem excluso la-
tiori significato, *l. 1. C. de plus petitionibus.* Abb. *in capi-
tul. cum dilectus in fine de success. ab intestato.* quod igi-
tur dixit Petro ante alios edocto, dictum, ac promis-
sum fuit Petro, vt Petro, non vt aliorum collegium
referenti: Quandoquidem, quando Christus voluit,
4 ea quæ dicebat Apostolis esse communia, † exprime-
bat vt communia, & ad omnes dicebat, Volens enim
reuelationem hanc taceri ab omnibus, edixit discipu-
lis, ne cui dicerent, quòd si Petrum in personam om-
nium, vt dicunt aduersarij, alloquutus esset, eidem si-
militer dixisset, nemini dicas visionem hanc. Item
Christus expressit Petrum nomine proprio, quando
dixit Bariona, quod erat Petri cognomen, & tam cla-
ra enunciatio adimit omnem dubitandi materiam,
l. si quis in fundi vocabulo. de legat. 1. vnde cùm nihil
expressum sit, quod ad collegium, vel legationem spe-
ctet, solus Petrus, vt Petrus designatus est. Item quòd
5 per ista verba Petro dumtaxat dicta, † primatus hic sit
eidem promissus, testantur tot sacri Doctores relati
à Roffense *in articulo 25.* Item à Pighin *in lib. 2. de Ec-
clesiastica Hierarchia.* Item ab Eccio *in Enchiridione,
& in libris de Primatu Beati Petri*, quos hic non re-
peto.

Et licet Matthæi *capitul. 18.* dicatur; *quæcunque alli-
gaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, &c.* Hic
non loquitur de illis clauibus respectu primatus, quę
soli Petro promiserat, omnes nunc loquitur. Nec est
verisimile per hæc verba voluisse adimplere promis-
sionem soli Petro factam, quando simul & aliis Apo-
stolis dedit claues, Matthæi *dict. cap. 18.* Vnde hæc om-
6 nibus potestas Apostolis † elargita intelligitur de po-
testate soluendi, & ligandi in foro conscientiæ, etiam
Iurisdictionis æqualiter cum Petro, præter primatum:
Nam Ioan. *cap. 20.* dicit Dominus, *Accipite Spiritum
Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &
quorum retinueritis, retenta sunt.* omnibus. dicit, Sed in
7 Ioannis *cap. 21.* habetur: *Cùm ergo prandissent, † dicit
Simon Petro Iesus, Simon Ioannis diligis me plus his. dicit
ei, etiam Domine, tu scis, quia amo te, Pasce agnos meos,
dicit ei iterum, Simon Ioannis, diligis me; Ait illi, etiam
Domine tu scis, quia amo te, Dicit ei, pasce agnos meos.
Dicit ei tertiò Simon Ioannis amas me, & dixit ei, Domi-
ne tu omnia scis, tu scis quia amo te, Dicit ei, Pasce oues
meas.* Hic igitur Petrus Apostolus ter pastor creatur
agnorum, & ouium, & non dixit pascite: & cur Pe-
trum tunc præposuerit, & Pontificatus executionem
vsque ad post passionem suam demandare distulerit,
vide textum *in cap. considerandum. & in cap. infidelior.
dist. 50.*

8 Pastoris † cura est non tantùm pascere, sed guber-
nare, *capit. quamuis de reg. iur.* Item pascere contin-
git spiritualiter, & temporaliter, *capitu. inter cætera de
offic. ordinar.* Vnde *in lib. 1. Paralipomen. capit. 11.* Dauidi
dictum fuit; *tibi enim dixit Dominus Deus tuus, tu pa-
sces Dominum meum Israel, & tu eris Princeps super
eum.* Idem habetur *in 2. lib. Reg. capitul. 5.* ergo non
9 tantùm recipit potestatem † ligandi, & soluendi, &
sic ordinis, sed etiam Iurisdictionis, Administratio-
nis, ac Superioritatis in omnes, quia nemini reperi-
tur dictum, *Pasce oues meas*, nisi Petro, Et soli Petro
dictum est; *Tu aliquando conuersus confirma fratres
tuos.* & eidem à Christi Petra, Petri nomen est impo-
situm, *capitu. 1. distinct. 21.* voluit ipsum in administra-
tione præferre cæteris, sicut optimus Paterfamilias,
qui habens plures filios, præfert primogenitum, cui
reliquit administrationem, & ita suadet ratio natura-
lis, vt vnus remaneat, cui alij habeant obedire; Ne
si inter eos oriatur contentio, desit qui contentioni
finem imponat, & fiat diuisio, quæ est causa desolatio-
nis.

Vnde D. Thom. *in 4. lib. sent. distinct. 20. quæst. 4.
artic. 4. ad 3. & distinct. 24. & in 2. sentent. distinct. vltim.
quæstion. finali*, dicit, quòd Petro fuit data potestas li-
gandi, & soluendi ordinis & administrationis, & iu-
risdictionis, ac gubernij, Apostolis † etiam sunt datæ 10
claues ligandi, ac soluendi, & iurisdictionis, sed iuris-
dictionis, dependentis à Petro, vt *capitul. ita dominus
distinct. 19. & capitul. fundamenta de electione. lib. 6.* &
ponit Archiepiscopus Florent. *in 3. parte summæ art.
23. cap. 4. 6. 7. de potestate iurisdictionis.* Quam quæstio-
nem latè examinat Cardinal. de Turrecremat. *in lib. 2.
de potestate Papæ à capitulo 70. vsque ad capit. 80.* & latè
etiam Petrus de Palude *in tractat. de potestate Ecclesiæ,*
& latius Cardinal. Iacobat. *in tractatu de concilijs li. 10.
§. in contrarium tamen.* per totum, & nouissimè per
Cardinalem Bellarminum *in tractatu de Romano Pon-
tifice lib. 1. c. 15.* qui respondet rationibus hæreticorum.
Quicquid Franciscus de Vargas, *in tractatu de auctori-
tate Pontifici, axiomate 4.* conetur dicere contra Car-
dinales Turrecrematens. & Iacobatium, tamen incidit
in eandem sententiam, vt omnes habuerint iurisdi-
ctionem à Christo, sed sub Petro Principe Apostolo-
rum.

De Primatu † Petri super alios Apostolos, testifi- 11
cantur verba Euangelij Matthæi *cap. 10.* & Lucæ *cap.
6.* numerando Apostolos, dicitur; *Duodecim autem A-
postolorum nomina hæc sunt; Primus Simon, qui dicitur
Petrus, & Andreas frater eius, &c.* Hic liquet quòd
non de prioritate vocationis loquitur, cùm Andreas
frater eius prius sequutus fuerit Iesum, quam Petrus,
vt Ioan. *capitul. 1.* Vnde apertè intelligit de priorita-
te Apostolicæ dignitatis, & pro hoc facit, quòd est
sibi impositum nomen Cephas, quod interpretatur
caput, & Principium Apostolatus, *cap. sacrosancta, di-
stinct. 22.*

Item Matthæi *capitul. 17.* in fine, vbi Christus ius-
sit Petrum soluere staterem, siue didragma pro se,
& Petro, quod non fecit pro aliis, quia iam fecerat
ipsum primum super alios Apostolos in præceden-
ti capite. Sic enim dixerat, *Tu es Petrus, &c. & tibi
dabo claues, &c.* Amplius dictum est Petro; *Simon
dormis, non potuisti vna hora vigilare mecum?* ad o-
stendendum quòd ipse præ cæteris vigilare debet,
Matthæi *capite 14.* Item Lucæ *capite 22.* facta est
contentio inter eos, quis eorum videretur maior
esse, dicit Gregorius, videtur hæc contentio habuis-
se motiuum, quia cùm Dominus ab hominibus trans-
migraret, oportebat aliquem eorum fieri Princi-
pem aliorum, quasi Domini vices gerentes. Item
Lucæ *capite 22.* dixit Dominus Petro; *Ecce Satanas
expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum; Ego au-
tem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, & tu a-
liquando conuersus confirma fratres tuos capitul. 1. di-
stinctione 21. capitul. maiores de baptismo.* super quo,
inquit Gregorius, quòd Petrus, † à Domino ob-
tinuit, vt esset Antistes mundi. Item Lucæ *capi-
te 5.* cum alios discipulos iussisset, laxare retia, Petro
dixit,

dixit, *duc in altum*, per quod denotatur maioritas in Petro respectu aliorum Apostolorum, *& non turbatur.* 24. q. 1.

Et pro hoc faciunt etiam multa loca Ioannis *cap.* 20. vbi Ioannes præcurrit citius Petro ad monumen-
13 tum, non tamen introiuit : donec veniret Petrus, † & primò in monumentum introiret, & tunc introiuit Ioannes, & ipse, qui vidit, testificatur. Item Marci *cap.* 16. Angeli dixerunt mulieribus; *Ite, dicite discipulis eius, & Petro*, quid enim singulariter Petrum nominarent, qui sub discipulorum nomine comprehendebatur, nisi eorum superiorem certificare vellent: Alia, quæ breuitatis causa omitto, congerit Roffensis, qui contra Hæreticos hanc potestatem defendit, & latius per Cardinalem Bellarminum in loco citato.

14 Multa etiam, ex quibus Primatus † Petri, post ascensionem Domini, executioni mittitur, quæ necessaria sunt, adnotauit: Siquidem *Actuum cap.* 1. post ascensionem, & ante Spiritus sancti superuentionem, exurgens Petrus in medio fratrum, proposuit electionem, quam fieri oportebat de Apostolo in locum Iudæ proditoris, allegando locum *Psalmi* 108. Et Episcopatum eius accipiat alter, In quo Petrus proposuit tanquam caput, & erat in medio aliorum centum, & viginti: ipse autem non proposuit in commune deliberandum, sed suam deliberatam sententiam, tanquam aliorum curam gerens, aperuit, dicens, *Oportet ex his viris, &c.* Sic Pighius aduertit *in lib.* 3. *suæ Hierarchia Ecclesiastica cap.* 10. Item Beda super actis dicit, quòd Petrus duodenarium numerum Apostolorum integrauit. Item Dionysius *in lib.* 5. *Ecclesiastica Hierarchia*, dicit, Petrus Matthiam in locum Iudæ sufficit.

15 Item Petrus *Actuum cap.* 5. solus † sententiam protulit in Ananiam, & Saphyram, qui defraudauerant de pretio agri in maximum suæ supremæ potestatis præiudicium, quod etiam Romæ in Simonem magum demonstrauit, in quem *Actuum cap.* 8. maledictionem illam protulit, *pecunia tua tecum sit in perditionem, &c.* Et *d. cap.* 5. dicitur de cæteris Apostolis, quòd per manus eorum fiebant signa, & prodigia ma-
16 gna in Populo; Sed de Petro † dicitur, quòd eiiciebant infirmos in plateas, & ponebant in lectos, & grabatos, vt adueniente Petro saltem vmbra illius obumbraret, & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis, & ibi dicit glossa, hoc factum est ad ostendendum quòd ipse erat caput, & principalis Apostolus. Item Petro ostensum est vas quoddam velut linteum de cœlo submissum, vbi erant quadrupedia, & reptilia, & volatilia, & ei soli dictum est, de omnibus illis animalibus occide, & manduca, vt *Actuum cap.* 10. *& cap.* 11. Sic etiam Ioan. *cap. vltim.* Petrus traxit rete plenum magnis piscibus: & multa his similia eliciuntur ex summa Ricchardi Radulphi Archiepiscopi Arcamani *in lib. de quæstionibus Armenorum.*

Sanctorum etiam Patrum, de obedientia & præ-
17 minentia huius † Petri primatus locupletissima sunt testimonia, quæ cumularunt Doctores omnes, qui de hac re scripserunt. D. Thom. *in lib. contra errores Græcorum cap.* 65. *& cap.* 66. Cardinal. Caietan. *in tract. de Roman. Pontific. institution. cap. vltim.* Pighius, Faber, Roffensis, Eccius præcitati, Michael de Ainyone *in tractatu de vnitate auctoris cap.* 15. *& c.* 16. Francisc. Vargas *in tract. de auctorit. Pontific. cap.* 6. Petrus Andreas Gambarus in repetitione extrauagantis, *Cum tam diuino, sub titulo de Simoniaca Papa electione, num.* 47. *& plur. seq.* Cardinal. Iacobat. *in tract. de concil. lib.* 10. *§. in contrarium. & §. sequent.* & nouissimè Cardinal. Bellarmin. *in tract. de Romana Pontific. lib.* 2. *in plur. cap.* ad quos remitto.

Loca sacrorum † canonum sunt, *cap. significasti de electione. c. solita. de maior. & obedient. cap. nouit. de iudic. cap. quod translationem de offic. legat. cap. per venerabilem. qui fil. sint legitim. cap. ad honorem de auctorit. & vsu pally. & in distinctionib.* 17. *&* 18. *&* 19. *& c. cuncta per mundum.* 9. *quæst.* 3. *& c. bene quidem distinct. cum similibus.* 18

Probatur etiam ex legib. Imperialibus, *epistola. Inter claras. in ver. Nos reddentes. C. de summa Trinit.* Item *in auth. Vt Ecclesia Romana. in princip. & in medio.* Item *in auth. Iusiurandum quod præstatur ab his, &c.* Idem fatetur Luitprandus *in Longobarda, sub titulo de prohibitis nuptiis l.* 4. Et in Concilio Caroli *in* 1. *memoriam distinct.* 19. Vbi dicitur, quòd conciliorum auctoritas singularem in Ecclesiis potestatem tradidit Romano Pontifici sequuta iussionem domini, & Petri meritum.

Quare probato Primatu † in persona Petri, probanda est ipsius successio in persona Pontificis Romani; Cuius rei duo sunt fundamenta. Primum, quòd Petri Primatus factus est perpetuus vsque ad finem seculi. Secundum, quod Petrus Romæ martyrio coronatus reliquit suæ dignitatis successorem. 19

Perpetuitas probatur per Esaiam *cap.* 9. *Super solium, inquit Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia amodo, & vsque in sempiternum:* Vnde electis Apostolis, & pastore, Dominus Ioan. *cap.* 17. Patrem orauit, dicens: *Non pro his tantum rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum in me.* Et potest probari ratione. Nam omnes † illi, qui eiusdem legislatoris legibus subiiciuntur, eiusdem principatus, & regiminis dicuntur, & ad eundem principem pertinent, sed omnes Christiani, qui baptismatis Charactere signantur, *cap. quoniam. de consecration. distinct.* 4. fidelium legibus subiiciuntur, & sub fide degunt, extra quam nemo saluatur, *cap.* 1. *de summa Trinitat.* ergo ad eundem Principem pertinebunt, & sub vnius regimine omnes subiicientur necessariò, sed Christiani erunt vsque ad consummationem seculi, ergo eousque indigebunt regimine, & Principe pastore, & rectore: Quare Petri potestas transmissibilis est ad alios successuros Pontifices, qui vsque ad consummationem seculi prædicti Christiani populi regimen recturi erunt. Vnde de summo † Pontifice eius futuro Vicario dicitur, Esaiæ *cap.* 94. *Dedi te in lucem gentium, vt sis salus vsque ad extremum terræ.* Hanc cõclusionem multis rationibus probat Ioan. Lupus *in tractatu de confœderatione Principum, §. ex quibus constat numer.* 14. Itam in lege veteri, non ad sola tempora Moysi, Aaron, Iosuæ, & Eleazari fundati fuerunt Duces, & Pontifices, & sicut Ecclesia triumphans, ad cuius exemplar hæc militans nostra fabricata est, semper habet, & habebit vnicum Deum Dominum nostrum. Ita Ecclesia militans pro eo tempore, quo Deus eam durare voluerit, habere etiam debet vnum Rectorem, & Dei Vicarium, vt illi assimiletur, & hic est Romanus † Pontifex, cui qui obedientiam denegauerit, hunc talem vt hæreticum detestamur, & abominamur. Vnde Nicolaus Papa ad Michaelem Imperatorem scribit, Priuilegia huius sedis perpetua sunt, diuinitus radicata, atque plantata sunt, impingi possunt, transferri verò minimè, quæ & ante Imperium vestrum 20 21 22

C 2 fue-

fuerunt,ac permanent,manebuntque post vos,&quousque Christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere noo cessabunt immutilata. Et licet multi hæretici teneant hunc successorem non est Romanũ Pontificem;Quia id expreisè in Scripturis non probatur; Tamen ex dictis clarè constat aliquem Pastorem, & Rectorem debuisse,& debere succedere Petro, vsque ad consummatiunem seculi, idque ex Scripturis allegatis,& rationibus. At hunc esse Romanum Pontificem,habetur ex traditione Apostolica Petri, quam traditionem concilia generalia,& decreta Pontificum declararunt, de quibus dixi in præcedenti capite, & rursus agam in resolutione rationum ex aduerso allegatarum,paulò inferius.

S V M M A R I A.

1 *Petrum fuisse in Vrbe Roma, probatur multipliciter.*
2 *Quomodo probatur ex Actis Apostolorum.*
3 *Petrus primus prædicauit in Vrbe, non autem Barnabas.*
4 *Prædicare nullus ausus est gentibus ante Petrum.*
5 *Paulus venit Romam post Petrum.*
6 *Petrus prædicauit Romæ tempore Neronis.*
7 *Petrus quando fundarit cathedram in Vrbe Roma, & num.9.*
8 *Petrus & Paulus Romæ fuerunt facti martyres.*
10 *Petrus instituit Episcopatum,& Archiepiscopatus.*
11 *Petri translatio ad Romam facta est, iubente domino.*
12 *Petrus in suo discessu quem reliquit Episcopum Antiochiæ.*

CAP. XIV.

Sanctum Petrum fuisse in Vrbe Roma probatur.

1 NVnc probemus quomodo Petrus † fuerit in Vr-
be Roma,& inibi martyrio coronatus:Est enim
hoc alterum fundamentum ad probandum Romanũ
Pontificem, vt Petri successorem, esse caput Ecclesiæ
vniuersalis. Sed quoniam veritas ad hæreses collata
magis refulget, vt ait D. Augustinus *in sermone 97. de tempore.Et in lib.7.confessionum cap.9.* impugnatio,ait, hæreticorum enitere facit, quid Ecclesia teneat, & quid habeat sana doctrina.

Ideo in primis aduertendum est, non valere argumentum; De hoc non habetur mentio in actis Apostolorum; ergo non sic se habuit. Nam Apostolorum acta non meminerunt de nece Pauli,nec de plerisque aliis, quæ pro certis & indubitatis tenet sancta mater Ecclesia. Vnde Diuus Hieronymus *in epistola ad Galatas capitul.2.* dicit, denique primum Episcopum Antiochiæ Ecclesiæ, Petrum fuisse accepimus, & Romam exinde translatum, quod Lucas penitus omisit.

Item *ex Act. Apostolorum cap.final.* desumitur argu-
2 mentum, quòd Petrus † Romæ fuerit: nam ibi con-
stat Romæ fuisse multos Christianos, sed Paulus non
adhuc eò loci venerat; ergo Petrus, qui primus aduenit,
Christi nomen prædicauit, & Christianos fecit:
Idque probatur ex Eusebio *in libro 2. historiarum cap.*
3 14. vbi dicit, Petrum † in Vrbe Roma primum E-
uangelij sui clauibus ianuam regni cœlestis aperuisse.
Nec est verum quod de Barnaba dicunt, primum
prædicasse Romanis,tempore Tiberij.Nam vt *ex Act. Apostol.cap.10.& cap.11.* constat,nullus ausus fuit præ-
dicare † gentilibus, antequam Petrus cœlesti visione 4
admoneretur? Item Barnabas semper fuit cum Paulo
coniunctus vsque ad Concilium Hierosolymitanum,
vt habetur in *Act. Apostol.cap.11.& 12.& 13 & 14.& 15.*
Sed Paulus † eo tempore noo venit Romam, ergo 5
nec Barnabas. Item quia dictum concilium celebra-
tum est anno 18. post passionem Domini, & anno 13.
à morte Tiberij, vt Doctissimus Cardinalis Baronius deducit *in suis Annalibus Ecclesiasticis*; ergo Barnabas nec Romam venit, nec prædicauit Tiberij tempore. Propterea Suetonius Tranquillus nihil dicit de Christianis in vita Tiberij, sed in vita Claudij. Quare necessarium est fateri *ex dict.capite final.Act. Apostol.* clarè deduci, Petrum Romæ prædicasse, ac primos inibi Christianos effecisse: Et ita dicit Paulus
Orosius in *libro 7.histor.cap.6. In principio, aut regni*
Claudij, † *Petrus Apostolus Domini nostri Iesu Christi* 6
Romam venit,& salutarem cunctis fidem fideli verbo docuit, potentissimisque virtutibus approbauit, atque exinde Christiani Romæ esse cœperunt, hæc sunt verba Orosij: Et apud nostros idetiam fatetur Imperator Iustinianus *in leg.1.Cod.de summa Trinit.* vbi dicit; *Cunctos populos, quos clementiæ nostræ regit imperium in tali volumus religione versari, quam Beatum Petrum Apostolorum tradidisse Romanis, religio vsque huc insinuata declarat.*

Quòd igitur Sanctua Petrus † Romæ fuerit, & ibi 7
cathedram constituerit, (vltra traditionem Ecclesiæ, quæ sola deberet sufficere, sicut sufficit ad credendum, quòd Andreas in Achaia, Iacobus Hierosolymis, & alij Apostoli in aliis prouinciis mortem gloriosam pro Christi nomine pertulerunt) referunt Faber, Eccius, & Pighius illud Eresippi testimonium *in lib.3.de excidio Hierosolymitano*, qui fuit scriptor antiquissimus, & floruit sub Aniceto Papa decimo post Petrum, anno 160. Egesippus ait, cùm Nero causas quæreret occidendi Petrum & Paulum, cùm apprehendi iusserit,Petrus à fratribus rogatus est, vt se aliò loci conferret,& proxima nocte,peracta oratione, salutatisque fratribus, solus proficiscebatur, vbi autem venerit ad Portam Appiam, vidit Christum, atque adorans eum, dixit, Domine, quò vadis, cui Christus respondet, eo Romam iterum crucifigi, quo audito, Petrus statim in vrbem rediit, captusque à persecutoribus,& cruci damnatus,obtinuit, vt capite in terram verso cruci affigeretur, indignum se affirmans crucifigi, sicut eius Dominus fuerat crucifixus, de quo extat Romæ in Appia monumentum, & de hoc habemus textum *in cap.per venerabilem versic.cum enim.qui fil.sint legit.& cap.beatus 2.quæst.7.& c.felicis.§ hæc autem de pœnis, lib.6. & cap. nolite distinctione 11. & de consecratione distinctione 1. in fine.* in quibus iuribus etiam probatur quòd non à conciliis, non ab Apostolis,sed à Deo Ecclesia Romana constituta est Petri sedes.

Item Dionysius Corinthiorum Episcopus, circa
annum Domini 150. Romæ existens,sic ait ad Roma-
nos; Vos, habentes commonitionem à Petro, † & 8
Paulo, plantationem Romanæ Ecclesiæ coniunxistis, ambo enim simul aduentantes per omnem Italiam, & in hac vrbe simul docentes, martyriu pariter, vno eodémque tempore coronati sunt. Hirenæus Lugdunensis Episcopus, qui fuit discipulus Beati Polycarpi, auditoris Beati Ioannis Euangelistæ *in lib.3.capitu. contra hæreticos*, ait, Matthæus ad Hebræos ipsorum lingua Scripturam Euangelij, cùm Petrus & Paulus Romæ euangelizarent,& fundarent Ecclesiam. Et in *eodem libro cap.13.* dicit, à gloriosissimis duobus Apostolis

postolis Petro, & Paulo Romæ fundata, & constituta Ecclesia est, eam quam habet Apostolis traditionem, & annunciatam omnibus fidem per successionem Episcoporum, vsque ad nos iudicantes, &c. Item Eusebij verba testificantur hanc rem, Petrus, ait Apostolus, natione Galilæus Christianorum Pōtifex primus, cùm primùm Antiochiæ fundasset Ecclesiam, Romā proficiscitur, vbi Euangelium prædicans, 20. annis, eiusdem verbis Episcopus perseuerat: Huic sententiæ se subscribit D. Hieronymus in Catalogo Scripto-
9 rum Ecclesiasticorum, dicens, Simonem † Petrum Principem Apostolorum, post Episcopatum Antiochenæ Ecclesiæ, secundo Claudij anno, ad expugnandum Simonem magum Romam venisse, ibi viginti quinque annis Cathedram tenuisse vsque ad vltimum Neronis annum, quo crocifixus, verso ad terram capite, martyrio coronatur. Egesyppus Græcus auctor, quem tempore Plinij fuisse Eusebius commemorat, quando adhuc erat recens Apostolorum memoria, & multi adhuc erant Romæ, qui potuerunt Petrum vidisse, & audiuisse, refert, Petrum cum Simone Mago descendisse in certamen coram Nerone, & illum arguisse, mortuo vitam restituisse, hacque de causa Petro infensum illum cruci versis plantis affixisse, Paulum capitali supplicio affecisse, quod etiam dixit Suetonius Tranquill. in Nerone sub his verbis. Per Neronem afflictos supplicijs Christianos, genus hominum superstitionis nouæ. & Cornelius Tacitus dicit, id factum ad abolendum rumorem.

De hoc quoque accessu Petri ad Vrbem, meminit Clemens Papa tertius post Petrum Pontificem, licet ab eo immediatus successor fuerit nominatus *in c. illis.*
10 *distinct.* 80. vbi narrat quomodo Petrus † Episcopatus, & Archiepiscopatus instituerit, & Beatus Marcellus Papa martyr scribens vniuersis Episcopis per Antiochiam constitutis, ait, rogamus vos fratres, vt non aliud doceatis, quàm quod à Beato Petro, & reliquis Patribus accepistis; ipse enim est caput totius Ecclesiæ, & eius sedes primitus apud vos fuit, quæ postea iu-
11 bente domino, Romam † translata est, & sic translationem hanc domini præcepto attribuit, *c. rogamus* 24. q. 1. Idem scribit Anterius Papa *in c. mutationes* 7. q. 1. dicens, Petrus sanctus, & Princeps Apostolorum de Antiochia Ciuitate, vtilitatis causa translatus est Romam; vt ibi magis proficere posset. Idem Anacletus Papa *in c. sacrosancta. distinct.* 22. vbi dicit, quòd reliquit
12 Beatum † Ignatium Episcopum Antiochiæ, priusquam veniret Petrus Romam. Item textus *in cap. quis nesciat. dist.* 11. dicit, quòd à Principe Apostolorum Petro traditum est Ecclesiæ custodiri ab omnibus debet, cùm sit manifestum nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus, aut successores eius constituerunt Sacerdotes, &c. Sic etiam habetur *in c. nolite. distinct.* 11. *& c. cum beatissimus* 11. *quest.* 1. Quare luce clarius appareat quàm confundantur, qui impugnare nituntur Ecclesiæ Catholicæ super toto orbe in Pontifice Romano, Petri successore residentem Primatum.

SVMMARIA.

1 *Episcopus Alexandrinus quomodo per Concilium Nicænum fuerit comparatus Papæ.*
2 *Pronomen, eadem. significat in genere, & in specie.*
3 *Ecclesia Romana habuisse primatum ex concilio Nicæno.*
4 *Concilia generalia debent congregari cum auctoritate Papæ, idque probari ex concilio Nicæno, & nu. 5.*
6 *Concilium Nicænum habet septuaginta Canones, & num. 8.*
7 *Concilij Nicæni authentica exemplaria à quibus fuerint combusta.*
8 *Concilium Nicænum scriptum lingua Armeniorum, apud quem conseruatur.*
9 *Concilium Nicænum statuit ab omnibus Episcopis orbis, appellari ad Papam.*
10 *Canonem de appellationibus fuisse concilij Nicæni, quomodo probatur.*
11 *Appellatio ab Episcopis totius orbis ad Papam an fiat vigore concilij Sardicensis.*
12 *Synodus Sardicensis quomodo probatur authentica.*
13 *Papa solus profert sententiam diffinitiuam in Episcopos totius orbis.*
14 *Causæ Episcoporum iudicantur à sola sede Apostolica.*

CAP. XV.

Summum Pontificem esse super omnes mundi Episcopos, ac Patriarchas probari ex concilio Nicæno, & ita diluitur prima ratio Bruti Fulminis.

AGe respondeamus argumentis perditorum hominum semper falsò allegantium Scripturas. Ad primum respondetur, quando verba Concilij Nicæni essent iustè ex aduerso adducta, non concludunt pro aduersarijs; Non enim valet consequentia, Episcopus † Alexandrinus habeat curam Ægypti, &c. 1
quoniam & Episcopo Romano hæc eadem consuetudo est; ergo potestas Romani Episcopi est limitata solùm ad curam ad se pertinentem. Quia Romanus Episcopus habet curam vniuersalem omnium, quam exercet per sibi subalternos Episcopos, nam pronomē
† *eadem* significat in genere, & in specie, etiam apud 2
logicos, & apud nostros, gloss. *in l. fi. ff. de magistratibus conueniend.* Fulgos. *in l. mutuum damus, & ibi Decius nu.* 6. *ff. si cert. pet.* Et quòd hic sit verus sensus illorum verborum, probatur; Primò, nam Paschasius Episcopus in concilio Chalcedonensi *actione* 16. sic citat hunc canonem, *Ecclesia † Romana semper habuit primatum: Mos* 3
autem perduret, &c.

Item probatur, quia congregationem † omnium 4
conciliorum spectauisse, & spectare ad ipsum summum Pontificem Romanum, non solùm probatur ex narratis per Pontifices *in distinctionibus* 17. *&* 21. *per totum, & distinct.* 63. *in capit. Hadrianus. & cap. in Synodo. & c. Valentinianus & distinct.* 96. *c. bene quidem. & cap. significasti. de electione cum similibus.* Sed etiam in ipsa
Nicæna † Synodo concordi omnium Patrum senten- 5
tia dispositum fuit. Prout Iulius Papa Primus, qui eodem tempore fuit, testificatur *in c. dudum* 3. *q.* 6. & Athanasius quoque in Epistola ad Felicem substitutum Liberio.

Et dum dicunt hæretici, decretum hoc esse Chimeram, quòd minimè reperitur inter decreta concilij Nicæni: Aduertendum est. Nam idem Iulius Papa
testatur, septuaginta † canones contineri in dicta Sy- 6
nodo, vt patet ex ipsius epistola, quam aduersus Antiochenam Synodum pro Beati Athanasij, aliorumque Episcoporum orthodoxorum defensione scripsit, contra quos nonaginta factionis Arrianæ Episcopi, sub Eusebio illo Nicomediēsi, eiusdem hæresis signifero Antiochiæ conuenerant. Item Athanasius cum vniuersis Ægyptiorum orthodoxis Episcopis ad Marcum Pontificem Beati Syluestri successorem † hoc idem scribit, & se præsente hoc factum fuisse testatur,

 affir-

7 affirmans continuò post Nicænum ✝ concilium authentica exemplaria ab hæreticis fuisse exusta, ac proinde precatur Pontificem, vt ipsius Concilij exemplaria, quæ apud eum integra, illibatáque esse non dubitat, & ad se, ac socios sub tuta transmittat stipulatione: Sic inquiens, sanè præsentibus nobis octoginta in memorata Synodo tractata sunt capitula, sicut quadraginta à Græcis Græca lingua, & quadraginta similiter à Latinis Latina lingua edita, sed visum est trecenos, decem, & octo patribus, Spiritu Sancto repletis in prædicto concilio congregatis, & maximè iam D. Alexandro, & etiam Apostolicæ sedis Apocrysariis, vt decem capitula adimerentur, & congruis locis insere-
8 rentur, atque ad formam septuaginta ✝ discipulorum, vel totius terræ linguarum, septuaginta tanti, & tam Ecclesiastici concilij fierent capitula, quæ omnē Christianorum orbem in vnitate fidei confirmarent, & omnes sub sacerdotali & Christiano nomine dependentea, vna fides, vna Sacerdotalis & clericalis, regeret norma, neque quisquam à suo discederet capite, prout enarrat Gratianus, licet non integrè, *in c. septuaginta, distinct. 16.*

Præterea Stephanus Papa, Luthabio Episcopo Moguntino scribit. Viginti tantùm capitula Nicænæ Synodi in sancta Romana Ecclesia habentur, sed quò neglecta alia defecerint, ambiguum esse, pluresque arbitrari Antiocheno concilio esse inserta, *cap. viginti, distinct. 16.* Item D. Hieronymus *in prologo ad librum Iudith* dicit; Eundem librum Nicænam Synodum in numero sanctarum Scripturarum computasse, & tamen tale aliquid nullatenus inter capitula illius Synodi reperitur, ergo plura fuerunt capitula, quàm inueniantur. Item D. Augustinus *in epistola 119.* qui cùm incolumi Valerio Hipponensis Ecclesiæ Episcopo successisset, *c. nam autem 7. q. 1.* tamen noluit postea in Eradio, quem sibi designarat successorem, eadem fieri, causam subiunxit; *Adhuc, inquit, in corpore posito, beatæ memoriæ Patre & Coepiscopo sanè Valerio Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod concilio Nicæno prohibitum fuisse nesciebam, nec ipse sciebat, quod igitur reprehensum est in me, nolo reprehendi in filio meo:* Ergo multa plura fuere capitula, quàm inueniantur, cùm neque hoc capitulum inuentum est.

Item Gregorius Papa XIII. *in apostillis ad d. cap. septuaginta. distinctione 16.* dicit ex epistola quadam Gregorij X. ad Regem Armeniorum apparere cùm concilium Lugdunense indixisset, quam epistolam testatur ille Gregorius habere manuscriptam Cardinalem Sirletum (post cuius mortem ipsius bibliotheca, totius Italiæ præcipua peruenit ad manus Illustrissimi Cardinalis Ascanij Columnæ) ex qua intelligitur
9 integrum Nicænum ✝ Concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitisse: sic enim scribit: *Quia verò multipliciter expedit, vt in eiusdem celebratione Concilij, antiquorum conciliorum copiam habeamus, Celsitudinem Regiam rogamus, & hortamur attentè quatenus integrum Nicænum concilium, & alia concilia, quæ haberi diceris in Armenica litera cum aliquibus antiquis interpretibus, nobis cum ea, qua poteris celeritate transmittas.* Item Tuneti & Alexandriæ inuenti sunt octoginta canones Arabicè scripti sub nomine huius concilij, qui Romæ in Arabica & Armenica lingua scripti, in eadem Cardinalis Sirleti bibliotheca sunt, & nuper etiam in Latinam linguam conuersi atque impressi.

Quare non mirum si hoc Pontificis Romani Potestatis in conuocando, atque confirmando, etiam Niceno concilio, prout Iulius primma attestatur, non sit inter illa prima impressa capitula.

Quòd eò magis fit clarius, nam in eadem Nicæna ✝ Synodo statutum est, vt si quispiam Episcoporum comprouinciales iudices haberet suspectos ad sanctam sedem Apostolicam appellet, cui ab ipso domino potestas ligandi, atque soluendi, speciali sit priuilegio super alias concessa: prout latius scribit Lælius Iordanus *in tractatu de Romanæ sedis origine, cap. 3.* 10

Et licet sit dubitatio inter scribentes cui Synodo sit iste canon ascribendus, tamen clara est eiusdem Iulij Papæ sententia, in epistola ad Antiochenam Synodum, & Athanasij in epistola, quam ex Alexandrina Syoodo cum voiuersis Ægyptiorum, Libyæ, Thebaidis Orthodoxis Episcopis ad Felicem scripsit, vbi testati sunt in eadem Nicæna ✝ Synodo huiusmodi canonem de appellationibus Episcoporum editum esse, atque definitum, cui opinioni accessit: Item in hac te concurrit omnium Romanorum Pontificum consensus, atque de eadem re Romæ extat instrumentum, quod in Vaticano conseruatur, vt fidem facit Franciscus Vargas *in tract. de Romani Pontificis auctoritate, confirmatione 9.* 11

Aliqui tamen dicunt hunc canonem, non Niceno, quod fuit de anno incarnationis 337. sed Sardicensi ✝ concilio, quod fuit de anno 349. sub Iulio Primo, potius asscribendum, & hanc veritatem dicunt apparere ex actis eiusdem Sardicensis Concilij *capite 4. & capite 7.* & hanc sequitur Gratianus *in 2. quæstione 7. capitul si quis Episcopus. & in 6. quæst. 3. cap. final.* 12

Sed certè magis credendum est antiquo testimonio, quod Romæ existit. Instrumento videlicet de hoc in Vaticano conseruato, vt Nicænæ Synodi hæc fuerit dispositio, vt Iulius & Athanasius præcitati, dicunt: & si in Sardicensi concilio reperiatur, id fortè inferi, aut repeti potuisse probat idem Vargas *in d. confirmatione 9.* quemadmodum Antiocheno, & aliis concilijs nonnulla eiusdem generis inserta reperiuntur: etsi in Sardicensi nulla de Niceno concilio mentio reperiatur, credibile est, id quidem factum esse, quia Osiua, qui magna cum omnium admiratione concilio interfuit, intelligeret, Arrianis Episcopis, qui illic aderant, Nicenam Synodum esse odiosam: Quare siue Nicænæ, siue Sardicensi Synodo ascribamus, ex eo canone constat clarissimè Summi Pontificis Romani maximam esse auctoritatem in alios totius mundi Episcopos, qui ad Romanum appellant: & quòd Sardicensis ✝ Synodus sit authentica, & à Sancta Romana Ecclesia approbata, & si Gratianus testificetur *in d. cap. final. distinct. 16.* Nihilominus Cardinalis Varmiensis, in sactosancto Tridentino concilio Legatus *in lib. 4. de traditionibus,* satis accuratè scribit, & probat: Atque Nicolaus de Cusa *in libro de concordantiis Catholicis, cap. 13 & cap. 15. & cap. 25.* Item in Carthaginensi secundo concilio anni circiter 456. *cap. 10. Felix Episcopus, &c.* significatur, consulendum esse Romanum Episcopum in Episcoporum causis. 13

Denique omissis aliis multis, eadem Sactosancta Tridentina Synodus hanc etiam conciliorum approbatam sententiam confirmauit, vt *sessione 13. capitul. 8. & sessione 24. capitul. 5.* vbi si ex aliis supremis prælatis committatur cognitio, tamen sententia diffinitiua contra eos solo Romano ✝ Pontifici est reseruata: Et ratio est, quia quemadmodum Episcopo subdita est diœcesis; Item Regi regnum, ita & Romano Pontifici vniuersus orbis est territorium, Abbas *in consil. 15. vol. 2.* 14

vol.2.in prima quæstione & primo dubio. Ideoque à sola
15 sede Apostolica iudicari posse Episcoporum † causas, aut ab aliis Apostolicæ sedis auctoritate constitutis iudicibus, vel ab ipsis Ecclesię initiis cognosci potest, vt notatur *in c.inquisitores.de hæretic.lib.6.* & ita ab omnibus Romanis Pontificibus sancitum reperitur, *cap. nullam,2.quæst.5.& c.omnis, & c.ad Romanum. & cap. si quis Episcopus,2.q.6.& c.dudum 3.q.6.& c.1.& seq.6.qu.4.& c.maiores.de baptism.c.vltra prouincia,3.q.6. & ca. Synoudum.dist.17.& c.ipsi canones. & c.cuncta per mundum,quæst,93 & c.præceptis, distinct.12.* & latius dicam infra.

SVMMARIA.

1 *Episcopi non debent se intromittere extra fines suarum diœcesium.*
2 *Episcopatuum fines præscribi non possunt.*
3 *Episcopalia iura possunt præscribi in aliena diœcesi.*
4 *Patriarchales sedes, quæ priuilegia habeant.*
5 *Patriarcha Constantinopolitanus præcedit Alexandrinum.*
6 *Patriarcha concedit pallium Archiepiscopis subditis.*
7 *Appellatio quomodo interponatur ad Patriarcham. Item quomodo ad Papam.*
8 *Præcedentia in quibus consistit.& nu.11.*
9 *In concilio generali quis sit ordo sedendi inter prælatos post Papam.*
10 *Cardinalis Hostiensis præcedit Patriarchas.*
12 *Patriarcha Constantinopolitanus est primus post Papam.*
13 *Papæ primatus probatur etiam ex priuilegiis Iustiniani.*
14 *Patriarchæ quomodo habent eadem iura, quæ Romanus Pontifex.*
15 *Appellatio ad vicinos Episcopos quo iure, & quare sit introducta.*
16 C.placuit 2.q.6.*quæ verba fuerint addita à Gratiano.*
17 *Papa quare incepit se vocare seruum seruorum Dei.*
18 *Papa non est vniuersalis Episcopus totius mundi.*
19 *Papa habet immediatam auctoritatem, & plenam in qualibet Ecclesia.*
20 *Tituli & honores secundùm veritatem quando non debent occultari.*

CAP. XVI.

Resoluuntur omnes aliæ rationes Bruti Fulminis, atque probatur omnes creaturas subesse Romano Pontifici esse de necessitate salutis.

SEquitur respondere ad cætera Bruti argumenta; Ad secundum igitur respondetur, non procedere,
1 Episcopi † nō debent se intromittere extra fines suarum diœcesium, ergo non sunt suppositi Romano Pontifici, vt capiti, & falsitas istius consequentiæ probatur ex deductis in præcedentibus capitibus: illud igitur decretum Synodi Constantinopolitanæ primę concernit iurisdictionem Episcoporum vsque ad quē finem se extendat, vnde gloss. *in c.quicunque, in vers. prouinciarum 16.quæst.3. & c. ex literis.de probationibus.* & ibi Aretinus *in 3.notab.* dicit, licet fines rerum temporalium Ecclesiæ præscribi possunt, tamen fines
2 † Episcopatuum, & parrochiarum non præscribuntur, ne iurisdictionis Ecclesiasticæ termini confundantur, *c.super eo,de parroch.*

Idem dicit Innocentius *in cap.cum causam, de probation.* quæ sequitur Felyn. *in cap.quia indicante, in fin.de præscript.* diœcesium; & parrochialium fines sunt certi, & imperscriptibiles, Abb. *in d.c.super eo numer.6.de parroch.* dicit, vnus Episcopus cum titulo, vel si tantum effluxerit, quòd non sit memoria hominum, poterit Episcopale tinos præscribere in Ecclesiis alterius diœ- 3
cesis, *gloss fin.in c.licet in regulis in si 16.q.3.* etiam in alieno territorio, vt not. Abb. *in d.c.super eo.* de Episcopo Fesulano, qui in ciuitate Florentiæ habet Ecclesiam sibi subiectam cum toto illius parrochiæ populo. Hieronymus de Monte *in tract.tu de finib. regund. c.75.num.5.* Quare Synodus Constantinopolitana, ex aduerso allegata, statuit de limitibus iurisdictionis Episcoporum, sed Pontifex Romanus super omnes mundi Episcopos existit, vt probatum est; ergo non valet consequentia.

Ad tertium respondet textus *in c.antiqua.de priui-*
legiis. Antiqua Patriarcharum sedium † priuilegia re- 4
nouantes, sancta vniuersali Synodo approbante sancimus, vt post Romanam Ecclesiam (quæ disponente Domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, vtpote mater vniuersorum Christi fidelium, & magistra) Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant, &c. & ille textus desumptus est ex concilio generali, vt ibi patet. Ratio autem dubitandi erat, quia vt dicit Innocentius *in dict.c.antiqua.* Alexandrina sedes præcedebat sedem Constantinopolitanam, Sed Papa Innocentius propter fauorem Iustiniani Impe-
ratoris, cuius patria erat Constantinopolis † conces- 5
sit priuilegium, vt Alexandrinum præcederet, ex causa enim potest id fieri, & fauorem Principis esse vnā de causis, dicit glossa, & sequuntur cæteri Canonistæ *in dict.cap.antiqua*, sed semper Papa Romanus remanet primus, & omnium superior, vt etiam probauimus diffusè.

Nec est hæc priuilegium, vt Patriarcha † concedat 5
pallium Archiepiscopis subditis, hoc enim sibi competit de iure communi, vt notat Antonius de Butr. *in dict.c.antiqua num.4.* Ancharan. *num.7.* & cæteri per illum textum. & cum sit beneficium iuris, non est opus impetrare, *leg.1.C.de thesaur.lib.10.l.quæ sub conditione.§.fi.ff.de condition.institut.* Neque consistit hoc priuilegium, vt omisso medio appelletur ad Patriar-
cham † Constantinopolitanum, vt voluerunt multi, 7
contra quos Antonius de Butr. *in d.c.antiqua num.11.* dicit esse communem opinionem, quia solùm ad Papam appellatur, omisso medio, licet Abb. ibi *nu.7.* dicat hanc esse magis communem opinionem, sed Abbatem intelligas ex causa, puta, suspecto existente medio, vt dixi in resolutione primi.

Sed consistit in præcedentia † sessionis, voti, sub- 8
scriptionis, vel responsionis. Nam cum antiquitus in conciliis generalibus Alexandrinus sedebat post Papam, hodie ex hoc priuilegio speciali Constantino-
politanus præcedat: erit igitur iste ordo. † In primo, 9
& eminentiori loco sedebit Summus Pontifex Romanus, qui est caput concilij, & Vicarius Domini nostri Iesu Christi, & caput totius Ecclesiæ, *clem.Romani de iureiu.c.fundamenta de election.lib.6.c.non decet. distinct.12.& c.ad Romanam.2.q.6.cum similib.* & est successor Petri, etiā Vicarius Iesu Christi, *c.licet de translation. prælat.* nam & Romana, & Apostolica Ecclesia est caput, & cardo aliarum, à qua omnes aliæ Ecclesiæ orbis disponente Domino reguntur, *cap.sacrosancta.distinction.12.* ideo super omnes sedet, qui est auctor, director, & moderator omnium. Secundum
locum habet Cardinalis Episcopus Hostiensis † ex 10
speciali priuilegio concesso Episcopo Hostiensi.

& in consistorio Papæ si superueniat, vel inter sedes patriarchales, quando est præsens in conciliis, post Papam, primus sedet, quia consecrat Papam, & Imperatorem inungit, vt dicit Hostiens. & refert Io. Andreas *in d.c. antiqua. de priuileg.* Geminianus & Alexander *in c. ceteros. distinct.* 21. & Alexander Papa Quartus dicebat, quod post Romanam nulla maior Ecclesia est Hostiensi. Tertium locum tenet Patriarcha Constantinopolitanus, vt *d.c. antiqua & c. Constantinopolitana. & c. Constantinopolitana distin.* 22. Et licet ibi dicatur, quod tenet primum locum post Papam, hoc intelligitur, nisi Cardinalis Episcopus Hostiensis sit præsens, vt suprà dictum est: Addo Geminian. *in c. Episcopos circa finem distinct.* 22. Quartum locum tenet Alexandrinus. Quintum Antiochenus. Sextum Hierosolymitanus.

11 Consistit autem ista præcedentia † in sedendo, subscribendo, respondendo, & vocando, vt dicit Geminianus *in d.c. diffinimus distinct.* 22. & an isti de iure antiquo præcedant Cardinales, & quid de aliis quatuor Patriarchis, & quòd hodie Illustrissimi & Reuerendissimi S.R.E. Cardinales præcedant quamcunque aliam dignitatem Ecclesiasticam scribit latissimè Cardinal. Iacobatius *in tract. de concil. lib. 1. articul. 1. §. vigesimo est aduertendum.*

Ad quartum respondetur: In concilio Ephesino vnicuique Ecclesiæ reseruata esse iura sua præeminentiæ ac honoris, & qualia sint, supra dictum est, sed hoc non obstat superioritati Pontificis.

Ad quintum respondetur, Concilium Chalcedonense acclamasse Constantinopolin nouam Romam, & eius Patriarcham parem honorem habere, atque 12 esse secundum † post Papam, sed in eiusdem Concilij gestis legitur, quòd tempore Sancti Leonis Papæ, & Martiani Imperatoris, acclamauit Leoni Papæ, Leo Sanctissimus & Apostolicus, & vniuersalis, vt probat Diuus Thomas *in opusculo contra errores Græcorum,* & prius tempore Diocletiani, & Maximiani Imperatorum, vt habetur *in capite nunc autem. distinct.* 2. Cum Marcellinus Papa, qui fuit martyr, timore ductus, sacrificasset idolis, Synodus Episcoporum collecta, huius rei gratia, dixit, prima sedes non iudicetur à quoquam, & longè ante Anacletus martyr patria Atheniensis, ait, Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino, & Saluatore nostro primatum obtinuit, sicut Beato Petro Apostolo dixit, *Tu es Petrus, &c.* & habetur *in capit. sacrosancta. distinctione* 22. *& in capite in nono. distinct.* 21.

Ad sextum respondetur prout ad tertium & quintum dixi, & superuacaneum esset repetere; ex quibus apparet non Gratianum corruptè textum Concilij legere, sed ipsos aduersarios falsò textum allegare.

Ad primam confirmationem Iustinianei textus 13 respondetur, quòd titulus de priuilegio † Archiepiscopi primæ Iustinianæ non derogat primatui Pontificis Romani, quem ipse idem Iustinianus confessus est *in epistola, inter claras C. de summa Trinitate, in illis verbis, Nos reddentes honorem Apostolicæ sedi, & nostræ Sanctitati (quod semper nobis in voto & fuit, & est) & vt decet, patrem honorantes vestram beatitudinem, omnia quæ ad Ecclesiarum statum pertinent, festinauimus ad notitiam deferre vestræ Sanctitatis, quoniam semper nobis fuit magnum studium vnitatem vestræ Apostolicæ sedis. & statum sanctarum Dei Ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet, & incommotè permanet, nulla intercedente contrarietate. Ideoque & omnes Sacerdotes vniuersi orientalis tractus, & subiicere, & vnire sedi vestræ Sanctitatis properauimus, &c.* Item *in authent. Iusiurandum, quod præstatur ab his, &c. in princip.* dicit: *Et communicator sum Sanctissimæ Dei Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ, & nullo modo, vel tempore aduersabor, &c.* Item *in authent. Vt Ecclesia Romana in principio,* dicit Iustinianus; *Vt legum originem Anterior Roma sortita est, & Summi Pontificatus apicem apud eam esse, nemo est qui dubitet; Vnde & nos necessarium duximus, &c.* Atque parum infra dicit; *Vt ex hac in totas Ecclesias Catholicas, quæ vsque ad Oceanum positæ sunt, saluberrima legis vigor extendatur, & si totius occidentis nec non & orientis, vbi possessiones sitæ inueniuntur, &c.* pondera verbum, *orientis*. Et parum infrà dicit, *Reminiscentes huius legis prærogatiuam, sicut supra dictum est, non solùm in occidentalibus partibus Romanæ Ecclesiæ condonamus, sed etiam in orientalibus partibus, in quibus Ecclesiastica Vrbis Romæ possessiones sunt, vel posteà fuerint, &c.*

Ex quibus apparet quàm falsò inducatur secunda confirmatio pro eorum opinione *in auth. de Ecclesiasticis titulis in §. ideoque sancimus:* Verus enim textus dicit; *Ideòque sancimus secundùm eam definientes Sacrosanctum seniorts Romæ Papam primum esse omnium Sacerdotum; Beatissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos nouæ Romæ secundum habere locum, post sanctam Apostolicam senioris Romæ sedē, aliis omnibus præponatur, &c.* Ipsi verò legunt, atque hoc modo inducunt; *Papa Romanus prior omnibus Episcopis, & Patriarchis sedeat, & post illum Constantinopolitanæ Ciuitatis Episcopus Archiepiscopus primæ Iustinianæ habeat subiectos Episcopos Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis; Item Præualenos, & Dardaniæ, & Misiæ superioris, sed & ille ab ipsis consecretur, & eadem iura super ipsis habeat, quæ Papa Romanus habet super Episcopos sibi suppositos:* Sed hæc textus inductio falsa est, vt legi poterit in fronte Iustinianei textus, vnde nos excerpsimus.

Sed quatenus hæc verba ex pluribus locis Iustinianei textus collecta pro vna duntaxat auctoritate inducerentur, neque obstant, per ea, quæ notantur à Butrio, Ancharano, & Abbate *in d.c. antiqua. de priuilegiis.* Verba autem: *eadem iura † super ipsos habeat, quæ* 14 *Romanus Pontifex habet super Episcopos sibi suppositos:* exponuntur à Cardinale Turrecrem. *in c. renouantes. distinctione* 22. Ita quòd sicut Romanus in his est primus super omnes alios, ita Constantinopolitanus in his sit primus super omnes alios sequentes, sed ex his non potest concludi: ergo Constantinopolitanus non est suppositus Papæ, cùm millies hoc diffinitum, ac denique in concilio Florentino omnia hæc fuere discussa, atque reiecta, & decreto Concilij contra orientales diffinitum, cuius decreti verba supra induximus.

Ad septimum respondetur esse mendacium, Nunquam enim in Carthaginensi concilio aliquid aduersus Romanum Pontificem decretum fuit, sed cùm ad diuersos Episcopos alterius diœcesis appellaretur, † 15 decretum fuit, vt grauati, à vicinis Episcopis audirentur. Item ordinatum, quod si ab Africa ad Transmarina fuerit appellatum, intra Africam à nullo in communione recipiatur: Gratianus autem *in c. placuit † in* 16 *primo* 2. *q.* 6. addidit, *Nisi fortè ad Romanam sedem appellauerit.* Quod autem à Bruto obiicitur, hoc non esse in textu Concilij, verum dicit, & in ipso *cap. placuit.* ab ipsis Pontificibus annotatur, ea verba esse Gratiani additionem, qui canonicè potuit addere, quod siue in Nicæna; siue in Sardiensi Synodo fuerat diffinitum, vt latius scripsi suprà in capite præcedenti.

Ad vlti-

Ad vltimum respondetur, Pelagij, & Gregorij magni temporibus Principes tunc temporis tituli, & superba nomina magnoperè delectabant; Item Patriarcha Ioannes Constantinopolitanus, temerario ausu, sese Episcopum vniuersalem iactabat, vnde isti optimi Pontifices ad retundendam istius audaciam,
17 atque ad superbam inflationem euitandam † præ humilitate, sese nominari seruos seruorum Dei successiuè passi sunt; Ad quod efficax ratio eos impellebat,
18 Nam si vniuersales † Episcopos se appellari passi fuerint, idem fuisset, ac si omnium Ecclesiarum particularium Episcopi fuissent, quod nec ita est, nec aliquo modo affirmari potest, vt ita probat Diuus Thomas *in opusculo contra impugnantes religionem.*

Quod autem ait aduersarius; Papa vniuersalem Episcopum prohibet se nominari; Non hoc ideo est,
19 quia ipse habeat † immediatam auctoritatem, ac plenam in qualibet Ecclesia, sed quia non præficitur cuilibet particulari Ecclesiæ, vt proprius, ac specialis rector, sic enim cessarent omnium aliorum Episcoporum potestates; qua etiam ratione Eccius ait in disputatione Lipsica affirmasse se Papam magis dici debere vniuersalis Ecclesiæ Episcopum, quàm simpliciter vniuersalem Episcopum, & inibi quantum inter has voces intersit, docet.

Ex quò hic sit verus, atque germanus illorum canonum sensus, explicat Cardinal. Turrecremen. *in d. cap. nullus, & in summa Ecclesiastica libro* 2. *capite* 16. Hoc etiam significare voluit Gregorius *in capit. ecce distinctione* 99. dum ait; *Superba appellationis verbum, vniuersalem me Papam dicens, imprimere curastis.* Et infra; *Tunc ego honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negetur.* Item quod hæc fuerit mens Gregorij, apparet ex eius regesto *in libro* 4. *capite* 76. & 77. & 78. & *cap.* 18. Atque satis accuratè probat Franciscus Vargas *in tractatu de auctoritate Pontificum, propositione* 5. *numer.* 12. quomodo, etsi tunc temporis humilitate opus erat, ad comprimendam hæreticorum audaciam. Hodie tamen, quo hæretici tam acriter veritatem, & tam inuerecundè oppugnant, alia
20 debet esse ratio, & veritas, † quæ propter humilitatem velabatur, minimè tacenda est, exemplo Pauli, qui etsi *in priori epistola ad Corinthios capite* 9. ita scribat: *Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem:* tamen cum potestas eius negaretur, plurimùm tutatus est, dicens: *Nonne ego sum Apostolus? Nonne ego Dominum nostrum Iesum Christum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? bonum est mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet.*

SVMMARIA.

1 *Papa an habeat iurisdictionem temporalem solùm ratione peccati.*
2 *Iurisdictio suprema laica est penes Regem.*
3 *Prælatus peccat propter negligentiã, & potest priuari.*
4 *Regem Francorum nemini esse subiectum, quo iure probetur.*
5 *Causa feudalis à quo iudice cognoscatur.*
6 *Iura humana pertinent ad Imperatorem.*
7 *Papa in quo fundet iurisdictionem suam in Italia.*
8 *Papæ, & Imperatoris pertinentia quæ sint.*
9 *Papa cognoscit de natalibus, sed non de successione alicuius.*
10 *Appellari an possit à sententiis Imperatoris ad Papã.*
11 *Domini duo insolidum esse non possunt.*
12 *Imperium à quo sit traditum.*
13 *Imperator est à Deo, & verus Imperator ante coronationem.*
14 *Rex Francorum, qui negabat Franciam non subesse Romano Pontifici.*
15 *Rex Saul à quo fuerit electus, an à Deo, vel à Sacerdote.*
16 *Reges antiqui an Sacerdotibus obediuerint in temporalibus.*
17 *Dauid an præfuerit Sacerdotibus in causis temporalibus.*
18 *Cæsari quæ sint reddenda ex præcepto Domini.*
19 *Christiani an debeant esse subditi, & obedire Regibus gentilibus.*
20 *Officia singula sunt committenda singulis personis.*
21 *Petri successor quibus debet vacare ex eius præcepto.*
22 *Romulus distinxit officium Sacerdotum ab officio secularium.*
23 *Papam non habere iurisdictionem temporalem nisi ratione peccati, qui teneant.*
24 *Iurisdictio Ecclesiastica quo modo diffiniatur ab aliquibus.*
25 *Papa quo ordine posset priuare principes, & nouos creare.*
26 *Papa an sit dominus omnium prouinciarum totius mundi.*
27 *Principes infideles quare sint verè principes.*

DE IVRISDICTIONE PAPAE IN TEMPORALIBUS.

CAP. XVII.

Iurisdictionem temporalem non spectare ad summum Pontificem directò, nisi ratione peccati, Qui teneant, & quibus rationibus. Quibus respondetur in c. 25. *infra.*

AGgredior secundam partem textus extrauagantis *in vers. in hac:* Vbi tractabimus de iurisdictione temporali Papæ. Et primo pro ratione dubitandi videtur dicendum summum Pontificem † habe- 1
re iurisdictionem temporalem in ceteris solum ratione peccati, & ita non iure directo, sed solùm in ordine ad peccatum, prout Doctor Nauarrus in relectione *c. nouit. de iudicijs in c. notabili à nu.* 21. *vsque ad* 42. pluribus mediis probare conatur, ex ratione Canonica, Cæsarea, diuina, supernaturali, ac naturali.

Primo ex canonica, Nam Innoc. Papa tertius *in c. nouit. de iudiciis.* de suprema † Francorum laica pote- 2
state loquens, illam, inquit, esse Regis Francorum, ergo ad Papam non pertinet. Item quatenus dicit non esse sui propositi, illam perturbare, si ad Papam spectasset, vtique non omisisset, quia peccatum est prælato † negligentia conseruandi res Ecclesiæ suæ, *c. ca-* 3
nonibus 16. *q.* 1. *c. irrefragabili de offic. ordinar.* Et dignum quòd quis deponatur ab officio, secundum gloss. singular. *in c. dictum. distinction.* 81. Item ibidem dicit: Ita se habere Papam ad Regis Francorum iurisdictionem, sicuti se habet Rex ad iurisdictionem Papæ: Sed iurisdictio Papæ nullatenus spectat ad Regem, ergo neque illa Regis ad Papam.

Quòd autem Innocentius loquitur de supremâ laica potestate, constat, quia ipsemet asseruit *in cap. per venerabilem. Qui fil. sint legit.* Francorum † Regem 4
de cuius iurisdictione, & potestate hic agitur, nemini

miloi esse subiectum. Item quatenus probat Papam non potuisse vllo modo de hac causa cognoscere, si fuerit fundata contra Regem Franciæ ordinaria via, sed solùm extraordinaria denuntiationis, eò quòd allegabatur peccare mortaliter non restituendo illud feudum Anglo, sed si superior eius fuisset, potuisset cognoscere aliquo modo de hac causa, et amsi fuerat feudalis, etiam ordinariè, quia cùm inter Domi-
5 num,† & subditum est contentio de feudo, non cognoscit dominus, sed ordinatius, si non sunt pares curiæ, *cap. 1. de controuers. feud. apud par. termin. capitu. 1. §. fin. de prohibita feudi alienatione per Federic. vbi gloss. ordinaria.* Imò si sunt pares curiæ, sint tamen suspecti, ordinarius cognoscit, secundum Bald. *in dict. c. final.* & Præposit. *in capit. 1. de inuestitura in maritum facta.* Cum ergo Innocent. III. præsupponat hic nullo modo, nisi ratione peccati posse cognoscere de hac causa, clarè præsupponit, nullo modo esse suum ordinarium.

Secundo, quia D. Augustin. *in c. quo iure. distinct. 8.*
6 Iura† humana Imperatorum esse ideo, ait, quia Deus ea distribuit per Imperatores, & rectores seculi humano generi; ergo non Papa, sed ipse Deus distribuit. Idem sentit Gregorius *in c. suscipitis. distinctione 10.* Item Cyprianus *in c. quoniam. eadem distinctione.* vbi relatus dicit: *Mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus, sic vtriusque potestatis officia discreuit, vt Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro temporalium tantummodo cursu Imperatorum legibus vterentur*; ergo Papa indiget Imperatore quò ad bona temporalia, & ita habetur *in c. cum ad verum. distinct. 96.*

Tertio, Gelasius Papa *in c. duo sunt, distinctione 96.* dicit; duo sunt quippe Imperator Auguste, quibus hic mundus regitur, auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas.

7 Quarto, quia Papa † suam temporalem iurisdictionem in Italia fundat ex deuotione Constantini, vt habetur *in c. Constantinus. distinction. 96. & in capite. fundamenta. de election. lib. 6. & in cap. futuram. 12. q. 1.* & non ex suo summo Pontificatu, & ideo textus *in capit. Nos si incompetenter. 2. qu. 7.* probat; mundum per duas regi potestates, Reges videlicet, & Sacerdotes; & paulò post dicit; quòd sicut Ozias à Domino percussus est, quia sacerdotum officia vsurpare non licuit; sic sacerdotibus, & prophetis Regum officia vsurpare non licuit.

Quinto, D. Ambrosius *in capite. conuenior. qu. 8.* di-
8 xit, ad Imperatores † palatia, ad sacerdotes pertinere Ecclesias. Item Innoc. III. *in capit. solitæ de maior. & obedient.* Papam Soli, & Imperatorem Lunæ confert: sed Luna non fuit per Solem facta, neque à Sole dependet; Imò diuerso fertur in cœlo, quia defertur in primo, cum Sol deferatur in quarto; ergo nec Imperator sit à Papa, nec dependet ab eo.

9 Sexto, Honorius Papa III. *in capit. tuam † de ordine cognitionum* præsupponit, se idoneum iudicem ad cognoscendum de natalibus Reginæ Cypri, ad cognoscendum verò de successione, non ipsum, sed Regem Francorum existere competentem. Item Alexander Papa III. *in cap. causam quæ. in 2. qui fil. sint legit.* respondit; Ad Regem, non autem ad Ecclesiam pertinere cognoscere de possessionibus; atque addidit; Ne videamur detrahere iuri Regis Anglorum, qui ipsarum iudicium asserit ad se pertinere.

Septimo, quia si Papa esset superior iurisdictio-
10 ne qualibet temporali, tunc à sententiis † posset ad ipsum appellari, sed consequens est falsum, ergo, &c. Probatur, quia Alexander Papa III. *in capit. si duobus. §. denique de appellationibus.* declarat, extra terras Ecclesiæ non posse ad ipsum appellari à iudice ciuili, nulla inter supremum, & inferiorem facta differentia. Et glossa singularis *in capit. quoniam. distinctione 10.* tenet, ab Imperatore non posse appellari ad Papam.

Octauo, Clemens Quintus *in extrauagante, meruit. de priuilegiis.* in gratiam Regni, & Regis Francorum, declarauit, nullum eis fieri præiudicium per textum nostrum: ergo Papa non habet supremam in temporalibus iurisdictionem.

Nono, quia † duo domini insolidum esse non pos- 11
sunt, *l. si vt certo. §. si duobus. ff. commodati*, sed Imperator est mundi dominus, *l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscript. l. 2. §. pen. ff. de iuram. calumn. l. 1. §. & cum lex. C. de rei vxor. action.* ergo Papa non est dominus mundi.

Decimo, quia Cæsar *in l. 1. C. de veter. iur. enucleand.*
dicit, Imperium † traditum esse à cœlesti maiestate 12
Imperatori, & *in auth. quomodo oport. Episcop. in princip.* vbi etiam quòd vtrumque donum à suprema clementia collatum, ergo non à Papa, *c. duo sunt. distinct. 96. cum similibus.*

Vndecimo, facit quod refert Alberic. *in l. bene à Zenone. num. 16. C. de quadr. præscrip.* Videlicet Ludouicum à Bauaria cum electoribus condidisse legē quan-
dam, quam ipse refert, declarando potestatem † Impe- 13
ratoris esse immediatè à Deo: Atque læsæ maiestatis crimen incurrere, quicunque diceret, electum in Imperatorem, ante coronationem, non esse verum Imperatorem, aut imperium non posse administrare. Quam legem Albericus ait, iustam visam fuisse tunc multis Prælatis, & eruditis viris Romæ, vbi tunc ipse agebat.

Pro quo facit Epistola Philippi Regis † Francorum 14
cognomento Pulcri, ad Bonifacium Papam Octauum conditorem huius præsentis extrauagantis, qua negabit Franciam, eiusque Regem in temporalibus subiici Papæ, quod satis innuit *d. extrauag. meruit. de priuileg.* Item Reges Hispaniæ, qui se credunt nemini subiacere in temporalibus, gl. *in c. Hadrianus. distinct. 63. & c. etsi necesse. de donat. inter virum & vxorē.* ęgrè ferunt se vocari subiectos.

Duodecimo, Iure diuino etiam demonstratur,
Nam Saul † Rex primus Hebræorum à Deo fuit ele- 15
ctus, & non à Sacerdote, licet per Sacerdotem illa electio fuerit facta, & vnctio, ac potestas ministerialiter celebrata. *Primo lib. Reg. capit. 10.* vbi Samuel dixit Sauli; *Vnxit te Deus super hæreditatem suam, & iterum vnxit te Deus in Principem.* Et paulo inferius, *Certè videtis quem elegit Dominus.* Item Dauid secundus Rex neque fuit electus à Samuele, sed à Deo, *primo lib. Reg. cap. 16.*

Decimo tertio, In literis sacris nunquam legi-
tur, Saulem, † vel Dauidem, vel vllum alium Re- 16
gem Hebræorum subiacuisse quo ad temporalia Sacerdotibus, neque ei obediuisse in illis, saltem qua parte Sacerdotes erant, quamuis qua parte nuntij erant Dei, obedire tenerentur. sed illud non erat obedire Sacerdotibus, sed Deo, *argum. cap. cum aliquibus, de rescript. lib. 6. & cap. hi qui de præbend. lib. 6. l. qui autem. §. final. & l. seq. ff. de constit. pec.* per quæm singulariter probatur, etiam directam actionem queri alicui per liberam personam, quando illi interuenit, vt nuntius.

Decimo quarto, per *c. nos si incompetenter. § notandum*

tandum.2.quæst.7. vbi habetur singulariter Dauidem
17 † præfuisse Sacerdotibus in causis secularibus, subiecisse verò illis in causis Dei, & *in 3.lib.Regum cap.1.* Propheta Nathan appellat Dauidem Dominum suum, per illa verba, *Domine mi Rex*, & per illa, *à Domino meo Rege*; & per illa, *mihi non indicasti seruo tuo.*

18 Decimo quinto, quia Dominus † noster Iesus Christus iubet in Euangelio reddi quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, Matthæi *capite 22.* & habetur *in capit. omnium.mor.23.quæst.8.* Imò quod maius est, tributum soluit ille pro se, & pro Petro, Matthæi *capite 17.* & habetur *in capit.tributum 23.quæstione 8.*

Decimo sexto, quia D.Petrus *in prima epistola capite 2.* relatus *in cap.solita.de maior.& obedient.* iubet
19 omnibus Christianis † obedire Regibus, etiam Ethnicis, quales erant tunc temporis. Item D.Paulus *ad Romanos capite 13.& ad Titum cap.3.* relatus *in cap.conmemor.23.quæst.8.& in capit.1.de censibus.* præcipit, vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit, quos constat nihil habuisse à Petro, quia erant Ethnici, sed à Deo, vel populo. Vnde D.Paulus *prima ad Timotheum cap.2. Nemo Deo militans, implicet se negotiis secularibus.* qui verò maximè militare debet Deo, Papa est, *cap.si Papa.distinctione 40.* ergo non debet penes eum esse potestas laica omnium secularium.

Decimo septimo, ratione naturali probatur, qua
20 suadetur singula † officia esse singulis committenda personis, *cap.1.distinctione 89.c.p.cum ad singula de præbend.lib.6. leg. nemo Cod. de assessor. leg. consulta C. de Testament.* Sed Monarchia spiritualis, siue summum Sacerdotium, & summum Imperium, siue secularis Monarchia, duo sunt numera distincta, & non quomodocunque, sed sicut aurum, & plumbum, *cap.duo sunt distinctione 96.cap.solita de maior. & obedient. authen. quomodo oport. Episcop. in princip.* ergo non sunt committēda vni, aut certè melius committuntur duobus, sed opera Dei sunt perfectissima, *Deuteronom.ca.23.* ergo illa non vni, sed duobus fuere à Christo summo Deo commissa.

Decimo octauo, facit ratio canonica admixta natu-
21 rali, ob quam *in c.te quidem 11.quæst.1.* Petrus † sic alloquitur Clementem destinatum Papam; *Oportet te summo studio niti Clemens, vt omnes vitæ huius occupationes abiicias, ne fideiussor existas, nec aduocatus fias, neue in illa alia occupatione mundi, lis officij prorsus inueniaris, ne præfocatus præsentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare.* Et certè nullus negabit, eum qui summam Christianorum curam habet, non posse præcepta hæc seruare, ergo videntur hæc duo munera secum pugnare. Confirmatur, quia ille canon subiicit; *Hæc verò opera, quæ tibi minus conuenire diximus, exhibeant vacantes laici.*

22 Decimo nono, quia Romulus † Romanorum ille Rex primus legem naturæ solam doctus, instituit sacra, & qui illa peragerent Sacerdotes à se distinctos, Marcu Varrone, Dionysio Halycarnassæo, & Antonio Coccio testibus, prospiciens vir prudens se non posse Imperio simul, & Sacerdotio facere satis. Item post Romulum ea in melius reformauit Numa Pompilius solam item legem naturæ doctus: sed & Moyses Hebræorum Dux ille primus, & optimus iratus etiam non posse ab vno temporalia, & sacra omnia iustè curari, Aaroni hæc commisit, illa verò sibi curanda retinuit.

23 Vigesima ratio † est ab auctoritate plurimorum, Ioan. Thetonic. *in scholiis cap. quoniam distinctione 16.* & idem sentit *in capit.1.distinctione 22.& in dict.capit. cum ad verum distinctione 96.* Cardinal. Zarabellus *in capit.nouit.de iudic.* Baldus *in rubric. Digestorum, column.2.* Parum memor Bartoli contrarium sentientis, dixit omnes Legistas tenere pro maxima: Imperatorem Romanorum neminem habere in temporalibus superiorem. Item Ioann. Parisiensis Theologus ordinis Prædicatorum Doctor antiquus *in libro de potestate Papali, & Imperiali.* quem sequitur Albericus *in l.cunctos num.9.& num.10. Cod. de summa Trinitate, & in dict.leg.bene à Zenone num.16. Cod.de quadrien.præscrip.* Item Cosmas *in procemio congregationis Gallicanæ*, & Iacobus Aymarus *in libro de potestate Papæ*, Ioann. Maiorinus *in 4.libro sentent. distinctione 24. quæst.3.* & super Matthæi *cap.16.* & Antonius Derosel. *in tractatu de potestate Imperial.col.15.* ergo non est assentiendum dicentibus, potestatem supremam laicorum non solùm habitu, sed etiam actu esse penes summum Pontificem.

Vigesimo primo, A definitione Ecclesiasticæ † po- 24
testatis quam diffiniunt: *Est potestas spiritualis supernaturalis data Petro, & successoribus eius à Christo ad regendum, & dirigendum eam directè in supernaturalibus quò ad finem supernaturalem supremum, & vltimum per rationem naturalem, quæ directè solùm amplectitur supernaturalia indirectè verò, siue in ordine ad supernaturalia amplectitur etiam animalia naturalia, quatenus sunt necessaria ad consequutionem finis supernaturalis, ob quem sunt instituta.* Ea quibus Franciscus à Victoria *in libro de potestate Ecclesiastica, capite 5. versic. octaua*
propositio. tenet quòd Papa † in ordine ad supernatura- 25
lia habet amplissimam potestatem super omnem temporalem iurisdictionem, qua vti potest, quando, & quantùm necesse est, ad finem supernaturalem, & potest non solùm omnia, quæ possunt Principes seculares, sed & facere nouos Principes, & tollere alios, ac Imperia diuidere, & pleraque alia: Et hæc opinio est Cardinalis Caietani *in tractatu de potestate Papæ, & concilij, cap.13. in responsione ad octauum argumentum.* & hanc eandem tenet pro firma Doctor Nauarrus per has relatas rationes.

Vigesima secunda ratio est Cardinalis Bellarmini, viri doctissimi, & eminentissimi in societate Iesu, *in suo libro quinto de Romano Pontifice, capite 2.* qua osten-
ditur Papam † non esse dominum totius mundi, cum 26
non sit Dominus earum prouinciarum, quas obtinent infideles, & solùm oues suas Petro commisit: Infideles autem non sunt oues, quas nec Papa iudicare potest. *1. Corinthiorum, capite 5. Quid ad me de his, qui fo-*
ris sunt, iudicare. Item, infideles Principes † sunt verè 27
Principes, quia dominium non fundatur in gratia & fide, sed in libero arbitrio. Item Deus approbat regna infidelium, gentilium in vtroque Testamento, Daniel *capite 2. Tu es Rex Regum, & Deus cæli dedit tibi regnum.*

Et hanc opinionem tenet Ioan. Driedon. *in libro primo de libertate Christiana, capite 9.& capite 15.* & D. Thom. *in libro tertio de regimine Principum capite secundo, & sequentibus.* atque *in tertia parte summæ quæst. 59. articulo 4.*

SVMMARIA.

1 *Papa habet summam potestatem in temporalibus temporaliter.*

2 *Christus*

2 Christus constituit vnum solum Vicarium in spiritua-libus, & temporalibus.
3 Iurisdictio temporalis dependet à spirituali temporaliter.
4 Iurisdictio temporalis secundum suam naturam reducitur ad spiritualem, etiam temporaliter.
5 Ecclesia militans debet habere vnum caput, sicut Ecclesia triumphans.
7 Iurisdictionis temporaliter administrata qui sint effectus.
8 Papa confirmat Imperatorem.
9 Confirmatio non differt ab approbatione circa Imperatorem electum.
10 Imperator debet confirmari à Papa.
11 Reges qui vnguntur ab Ecclesia sunt vasalli ipsius.
12 Imperator est feudatarius Ecclesiæ.
13 Imperator iurat fidelitatem Papæ.
14 Iuramentum fidelitatis per Imperatorem præstatur Papæ ex concilio Toletano.
15 Imperator iurando debet tangere sacra Dei Euangelia.
16 Dictio, hæc, est ad oculos demonstratiua.
17 Episcopus iurando quando debeat tangere scripturas.
18 Carolus quartus per actum publicum voluit confirmari à Papa.
19 Imperatores scribentes Papæ, exordiuntur post pedum osculæ.
20 Carolus quintus quando osculatus est pedes Papæ cum aliis Principibus.
21 Federicus Barbarubea passus est Papam ped. bus calcare eius caput.
22 Lotharius Imperator quomodo depingitur ad pedes Papæ.
23 Iuramentum fidelitatis obligat feudatarium temporaliter, non spiritualiter.
24 Papa potest iudicare laicos temporaliter.
25 Principium vnum est in Ecclesia, & dicere duo est hæreticorum.

CAP. XVIII.

Summum Pontificem habere summam potestatem in temporalibus, directè, non autem ratione peccati: Probatur primò ex rationibus decidendi ipsius extrauagantis.

NOn obstantibus præcedentibus rationibus, Contrarium deciditur in hoc textu, videlicet ipsum
1 Summum † Pontificem habere summam laicam potestatem in temporalibus: non solùm habito respectu ad spiritualia, sed etiam ad temporalia naturaliter, & temporaliter. Quæ conclusio firmanda est; Primò ex rationibus decidendi desumptis ex ipso textu, quem exponimus, deinde aliis vrgentissimis, atque ex maiori Doctorum numero, & auctoritate firmanda.

Prima igitur ratio est, Si potestas temporalis non esset data Petro immediatè principaliter, & temporaliter, sequeretur quòd eodem tempore à Christo Do-
2 mino † nostro duo fuissent dati Vicarij; sed consequens est falsum; ergo, &c. probat textus consequentiam retento eodem themate, de quo dictum est supra in prima parte: Quia in hac vna Ecclesia sunt duo gladij. Ioan. cap. 10. per quos denotantur duæ potestates, spiritualis, & temporalis, sed si temporalis non dependeret à spirituali temporaliter, tunc in eo, in quo non dependeret, esset à Deo constitutum alterum caput, sed in hac Ecclesia vnicum est caput, vt supra la-
3 tissimè est probatum, ergo potestas temporalis † temporaliter immediatè, & principaliter dependet à spirituali, & non spiritualiter.

Item probat eandem consequentiam ratione ordinis. Nam in Ecclesia Dei est hic ordo, vt potestas inferior secundum † suam naturam, & per se reducatur 4
ad superiorem, *ad Roman. c. 13.* Sed si potestas temporalis reduceretur ad spiritualem spiritualiter, tunc reduceretur præter, & supra naturam temporalis potestatis, & sic per accidens: Quare potestas temporalis temporaliter, per se, & secundùm suam naturam reducitur ad spiritualem.

Vnde dicit gloss. *in Clem. ad nostram. in ver. Ecclesiæ de hæretic.* Ecclesia † militans exemplata est à trium- 5
phante, teste Ioane *in Apocalypsi cap. 21. Et vidi Hierusalem nouam descendentem de cœlo, &c.* Item Moysi dictum est, *Exodi capit. 25. in fine*, quòd omnia faceret secundùm exemplar sibi monstratum in monte. Sed in Ecclesia triumphante non est, nisi vnus solus, & summus Hierarcha, cui omnes Angeli, & homines in omnibus obediunt: ergo in Ecclesia militante vnus est solus Hierarcha, cui omnes tam laici, quàm clerici, tam Reges, quàm cæteri tenentur in spiritualibus, & temporalibus obedire, hic autem non est Imperator, ergo est Papa, qui temporalibus temporaliter præest.

Et sicut ille vnus solus Hierarcha Ecclesiæ triumphantis est creator spiritualium, & temporalium, à quo omnia producuntur in esse, vt vnus finis ad quem, sicut ad finalem terminum ordinantur omnia. *Apocalyps. cap. 1. & cap. 21. & cap. 22.* & habetur *in c. propriè. in fine. de consecration. distinct. 4.* Sic debet esse vnus solus gubernator, ac rector tam spiritualium, quàm temporalium; ergo vnus solus sub Deo † Vicarius eius erit, 6
habens totius regimen vniuersi, tam spiritualium quàm temporalium, istorum quidem in sua propria natura, prout per se, & ex propria natura temporaliter ordinatur ad spiritualia.

Secunda ratio, quæ colligitur ex textu, effectus † iu- 7
risdictionis temporaliter administratæ sunt, instituere, iudicare, transferre, & plantare. Sed Papa omnia hæc fecit in Imperatore, ac Regibus, ergo habet hanc temporalem iurisdictionem temporaliter administratæ. Minor probatur, quia Papa instituit, & confirmat † 8
Imperatorem, *Clem. 1. §. nos de iureiurando*, vbi textus dicit: *Nos eodem mandato, & decreto electionis. & infra: facta nobis de electione huiusmodi concordi, & legitima plena fide, examinata quoque persona ipsius Henrici, prout absentia patiebatur eiusdem, & de ipsius fide, probitate, & aliis, quæ in persona Imperatoris sunt meritò requirenda. & infra, Ipsum nominanimus, denuntiauimus, & declarauimus Regem Romanorum, ipsius approbantes personam, eumque sufficientem, & habilem declarantes ad suscipiendam Imperialis celsitudinis dignitatem ac decernentes, vnctionem, consecrationem, Imperij, quæ Romani iuram sibi per manus nostras debere concedi, &c.* Item habetur *in cap. venerabilem de election. post princip.* Ibi; *Sed & Principes recognoscere debent, & vtique recognoscunt, sicut idem in nostra recognouere præsentia, quòd ius, & auctoritas examinandi personam electam in Regem, & promouendam ad imperium, ad nos spectat, qui eum inungimus, & consecramus, & coronamus.* Item *in vers. Obiectiom ergo Principum respondentes, asserimus, & infra.* Et in vers. *Nos itaque non ducem, sed reliquum reputamus, & nominamus Regem iustitia exigente, & infra.* Et notat idem Cardinal. *ibi in 4. not.* dicens: *Nota secundum Paul. quod inra dicitur approbationem, non confirmationem: quia confirmatione non videtur indigere, sed approbatione, consecratione,*

creatione, vnctione, & coronatione. Item dicit Cardinal.
9 *in d. clem. 1. in §. cæterum in 3. notab.* Sed contra † hanc
opinionem gl. *in c. legimus. in ver. imperium. dist. 93.* &
Augustin. Ancon. *in tract. de potestate Papæ q. 8. art. 1.*
dicunt, electum per Imperatorem debere confirmari
per Papam, nec reuocant in dubium d. necessitatem con-
firmationis, vel approbationis.

10 Et quod Imperator † debeat confirmari à Papa, est
textus *in cap. in Synodo. distinct. 63.* Ibi: *Ego quoque Leo
episcopus seruus seruorum Dei, cum toto clero ac Romano
Populo constituimus, & confirmamus, & corroboramus, &
per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus, &c.*
Item quia Papa est superior Imperatore: ergo est ve-
ra confirmatio, Bald. *in l. fin. C. de legib.* approbatio e-
nim fit à pari; confirmatio verò à superiore, Abb.
in capit. 1. in fin. de treuga & pac. & est bonus textus, v-
bi hæc confunduntur, etiam in factis Imperatoris
comprobatis à Papa. *In titulo de statutis, & consuetudi-
nibus contra libert. eccles. in vsibus feudorum, in vers. Nos
verò Honorius episcopus seruorum Dei, has leges à Fre-
derico Romanorum Imperatore filio nostro charissimo, pro
vtilitate omnium Christianorum editas laudamus, ap-
probamus, & confirmamus, &c.* Item *in d. cap. venerabilem
§. obiectioni. de elect.* hæc confunduntur, nam textus pri-
mo dicit approbando Regem, & parum post, dicit,
confirmando.

Item Martinus Laudensis *in tractatu de Principibus,*
11 *notabili 21.* dicit: *omnes Reges, † qui vnguntur ab ecclesia,
dicuntur quasi vasalli ecclesiæ, c. intelleximus de iureiuran-
do.* Bald. *in c. pastoralis. de rescript.* ergo idem dicendum
est de Imperatore; & ita probat Ioan. Vgo. *in libro qua-
driuij ecclesiæ col. 2. in princip. in ver. feudatarius Impera-
torem,* ait, *effectum feudatarium ecclesiæ, quia ab ea om-
nia recepit.* vt scribit Restaur. Castald. *in tract. de Impe-
ratore, q. 56.*

12 Et quòd Imperator † sit feudatarius ecclesiæ proba-
tur à iuramento fidelitatis, quod est species seruitutis,
Andr. *in cap. 1. de noua forma fidelit.* Lucas de Penna *in
l. coloni col. 1. C. in quib. caus. colon. lib. 11.* & importat ser-
uitium personale, prout latè probat Afflict. *in decis.
265. n. 40. & plur. seq.* & vnitum cum recognitione im-
portat feudum, *clem. pastoralis. de re iudic.* Sed ipse Im-
13 perator † iurat fidelitatem Papæ, *c. tibi domino, dist. 63. &
in d. clemen. 1. de iureiurand.* Vbi fuit præstitum Cle-
menti Papæ V. ab Henrico Imperatore, & notatur *in
lib. sacrarum ceremoniarum lib. 1. section 5. cap. 5.* præci-
puè Alberto Rodulpho, & VVenceslao sub Bonifacio
Papa VIII. & sub Gregorio IX. & sub Vrbano VI.
Pontificibus.

14 Item de eodem iuramento † fidelitatis per Impe-
ratorem Papæ præstando, fuit statutum in concilio
Toletano sexto, circa tempora Honorij Papæ tertij:
Nec est priuilegiatus in iurando, quia sicut cæteri de-
bet tangere scripturas, vt notatur *in auth. sacramenta
puberum, Cod. si aduers. vendit.* præcipuè Bald. *quæst 3.*
post gloss. ibi, & *in l. generaliter. §. in omnibus. Cod. de
reb. credit.* gloss. notab. *in clem. 1. § porrò. de heretic.* Fe-
lyn. *in capite fraternitatis, colum. fin. de testib.* Bald. *in l. 1.
ff. de iureiurand.* alios congerit Marsil. *in singular. 415.*
15 *incip. iuramentum.* Ita ipse Imperator † debet tangere
scripturas, videlicet sacra Dei Euangelia, *d. clem. 1. §.
porrò, vers. tactis sacrosanctis Euangelijs iuramento firma-
uerit.* & ibi Cardinal. *in 5. not.* gloss. ibid. *in ver. tactis,*
& ibidem *in §. Ego N.* ponitur forma iuramenti, & in
fine dicitur; *Sic Deus me adiuuet, & hæc sacra Dei Euan-*
16 *gelia.* dictio enim *hæc,* † est ad oculos demonstratiua,
vt notatur per scribentes *in l. 1. in princip. ff. de noui o-
per. nunciation. l. 1. ff. si cert. pet. & l. 2. ff. de pecul.* Item
Rota *in decis. 7. de iureiurand. in antiquis,* dixit, *quòd li-
cet Episcopus † iurando non teneatur tangere scripturas,* 17
*tamen secus est quando est in Curia Romana, ordinatione
Gregorij Papæ II.* Sed Imperator coronatur in Curia
Romana.

Probatur ex aliis quia Carolus IV. † Imperator 18
misit actum publicum ad Papam Innocentium V.
sub anno 1355. per quem asseruit esse obligatum suæ e-
lectionis confirmationem, & coronam imperialem
accipere à Sanctissimo Papa, & his verbis † exorditur; 19
Post pedum oscula Beatorum, &c. (quibus verbis om-
nes Imperatores successores aureis literis vsi sunt,
scribendo ad Romanum Pontificem.) De forma co-
ronationis Imperialis est, quòd iuret seruitium Pa-
pæ pro subdiacono, & exeundo ab Ecclesia Stapham
equi papalis tenere debet, atque deinde ducere equum
per frenum aliquantulum itineris. Item † Carolus V. 20
Imperator osculatus est pedes Clementis Papæ VII.
in maiori concione Principum, quàm fuerit in toto
mundo, vbi erant Reges Franciæ, Nauarræ, Duces Sa-
baudiæ, Bouillonen. Florentiæ, Ferrariæ, Virtemberg.
magnus magister Melitæ, & alij maximi, & quàm plu-
rimi Domini, qui omnes Beatos Pedes sanctissimi
Papæ osculati sunt, vt latè scribit Iosephus Stepha-
nus *in tractatu de adoratione pedum summi Pontificis,
capite* 8. Item Imperator Federicus † Barbarubea, vt 21
recuperaret eius filium, passus est Papam Alexandrum
tertium calcasse pedibus eius caput, vt dicunt Histo-
riæ, & propterea Gregorius Papa VII. hunc ritum in-
ter priuilegia Romani Pontificis enumerat *in secundo
libro registri apud bibliothecam Vaticanam fol.* 109. de
quo dicam infra, *in capit. de effectibus supremæ potentiæ.*
Et Innocentius Papa II. Romæ in Lateranensi Basilio
Lotharium † Imperatorem depingi passus est, quasi 22
vasallum ad pedes ipsius prostratum, & Imperij coro-
nam ab eo accipientem, atque hos illi picturæ versus
adscribi:

Rex venit ante foras iurans prius vrbis honores,
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronam.

cuius rei memoria extat *in Chronic. Hirsaug. in vita
Abbatis Hartuigui,* & apud Radeuicum *lib. 1. numer. 9.
& 10.*

Hoc iuramentum † fidelitatis obligat feudatarium 23
temporaliter, non spiritualiter, vt notant omnes *in ti-
tulo de noua forma fidelitatis, in vsibus feudorum.* Quia
in casibus à iure expressis priuantur feudo, vt habetur
in titulo ex quibus causis feudum amittitur. Ergo iuris-
dictio temporalis Imperatoris non subest Papæ spiri-
tualiter, vt malè opinantur supradicti doctores, sed
temporaliter. Hinc est quòd Papa transfert Imperium
de gente in gentem, vt latè scripsi supra *in cap. 5.* Item
confirmat, reprobat, & propter demerita deponit, *ca.
venerabilem. de election. c. ad apostolica. de re iudic. li. 6.
& clemen. 1. de iureiur.* & latius scribam inferius; & isti
omnes sunt effectus iurisdictionis temporaliter ad-
ministratæ.

Quòd autem † possit iudicare etiam temporali- 24
ter laicos, probat textus. Quia si constitutus est à
Deo super gentes, & regna, potest, cùm deuiaret ter-
rena potestas, illos iudicare temporaliter. Sed Papa
constitutus est super gentes & regna, *Hierem. capitul.
1.* ergo cùm deuiat potestas terrena, potest iudicare
temporaliter. Nec valet responsio tenentium contra
Communem, videlicet quòd Papa posset iudicare spi-
ritualiter, in quantum potestas ecclesiastica traheret
Christianos ad desistendum à peccato. Quia replica-
tur, eodem modo debet iudicare Papa cùm deficit

terrena potestas, quomodo iudicaret illa terrena, si
non deficeret, textus est ad literam *in c. licet ex susce-
pto. de foro compet.* & ibi notatur, sed potestas terrena
iudicaret temporaliter; ergo & ecclesiastica tempora-
liter iudicare debet, & potest.

Tertia ratio decidendi, quæ colligitur ex textu. Nam
25 sicut ponere duo † principia est hæreticum, *c. 1. & 2. de
summa trinit. & fide catholica. & G. n. 1. 1.* vbi dicitur: *In
principio creauit, &c.* non autem in principiis: sic pone-
re duos Vicarios Dei in terris est hæreticum, facit
gloss. *in c. non autem. in glo. penult. prope finem 7. quæst.
1.* Stephan. Aufrer. in repetitione *clem. vt clericum nu.
42. de officio ordin.*

Quare concludit summus Pontifex in tertia parte
*extrauagantis, in versi. porrò subesse Romano Pontifici vt
capiti ecclesiæ militantis omnem creaturam tam in spiri-
tualibus quàm temporalibus est de necessitate salutis.*

CAP. XIX.

Papam habere supremam Iurisdictionem temporalem, temporaliter, & directò, pro magis communi opinione Doctorum vtriusque classis.

SVMMARIA.

1 *Probatio ab auctoritate conditoris non concludit pro conditore.*
2 *Ratio legis est æterna, & immutabilis, & semper potest allegari.*
3 *Ratio legis correctæ quare allegari possit.*
4 *Papa habet vtramque iurisdictionem spiritualem, & temporalem secundum magis communem opinionem & nu. 9.*
5 *Papa habet iurisdictionem temporalem Imperatoris secundum ciuilistas communiter.*
6 *Papa potest citare quemlibet vbique existentem.*
7 *Papa habet potestatem priuandi Imperatorem ex causa.*
8 *Ecclesia habet vtrumque gladium spiritualem, & temporalem.*
10 *Aequitas semper est præferenda in iudicando.*
11 *Aequitatis primus gradus cui debeatur.*
12 *Communem opinionem pro ecclesia non sequi, est facere contra leges.*
13 *Imperator Ludouicus quid constituerit aduersus extrauagantem, vnam sanctam.*
14 *Concilium Constantiense damnauit opinionem Ioan. Hus. qui contra Papam ducebat.*

HVcusque declarauimus tres decidendi rationes,
quibus constitutio hæc extrauagans satis, super-
que fundatur, & concludunt vnicuique Papam, vt ca-
put ecclesiæ habere vtrumque gladium, etiam tempo-
ralem directò, & temporaliter: Qui verò dicunt hac
1 extrauagante † non probari conclusionem Papæ,
quia ab eodem Pontifice condita est, sicut dicit Ol-
drad. de Imperatore *in consil. 69.* obliti sunt terminos
2 Iurisprudentiæ. Nam legis † ratio est æterna, & im-
mutabilis, Abb. *in c. non debet. de consanguinit. & affi-
nit.* Ideo quælibet ratio, etiam si nunquam fuit scripta
in lege potest allegari. *c. ratio nulla, & ibi Doct. de præ-
bend. l. item oportet, § sufficit. de excusat. tut.* Et si corre-
3 cta † lege potest propterea allegari ratio illius legis, *l.
1. in obligationes. ff. de capit. diminut. c. auctoritate. de con-
cess. præbend.* ergo multò magis potest allegari cum ea-
demmet dispositione Pontificia; nam & Pontifex his
rationibus suam fundauit intentionem.

Sed antequam alias rationes adducamus; Age
comprobemus hanc conclusionem ab auctoritate
magis † communis opinionis Doctorum vtriusque 4
classis, vt ostendamus contra istos discolos, atque in-
uidos æmulos nostros & conscribentes hanc mate-
riam postquam viderint hæc nostra scripta, non non
ita leuiter, sed quò magis accuratius potest pertracta-
re hanc materiam: Io primisque referemus Docto-
res ciuilistas, mox canonistas, & Doctores sanctos
patres.

Bartol. *in l. 1.* † *§. præsides. ff. de requirend. reis.* dicit: 5
Imperium dependet ab ecclesia. Et quòd Dantes Flo-
rentinus, qui tenebat contrarium in suo libro, qui vo-
cabatur *Monarchia*, fuit propterea post mortem da-
mnatus de hæresi. Idem *in l. fin. in fin. Cod. de legibus.*
dicit: *Ius priuandi Imperatorem spectat ad solum Papam.*
Idem *in extrauagante, ad reprimendum. in versic. totius
orbis numer. 9.* dicit: *Romanorum imperium incepit esse
Christi imperium, & ideo apud Christi vicarium est vter-
que gladius, scilicet spiritualis, & temporalis.* Idem *in d.
extrauag. in ver. per edictum*, dicit: *Papa † potest citare* 6
*quemlibet vbique existentem, quia est Vicarius eius,
cuius est terra, & plenitudo orbis eius, quod non potest
facere Imperator.* vt ibi per eum, & loquitur ex causa
temporali, alias quæstio esset de indubitabili, & non
esset bona comparatio inter Papam, & Imperato-
rem.

Baldus *in l. non ambigitur num. 6 ff. de legib.* dicit:
Populus Romanus est sub Papa, ideo in Papa † residet hæc 7
*potestas priuandi Imperatorem, quia in eo residet vertex,
& cerebrum totius populi, & quia populus non potest con-
firmare Imperatorem, ergo nec priuare. Sed quia Impe-
rator non iurat fidelitatem populo, sed Domino Papæ,*
subdit: *& hæc est veritas.* Idem *in proœmio ff. nu. 18.* dicit:
*Canones ponunt Papam super verticem Imperatoris, quia
habet potestatem confirmandi, & infirmandi electionem
Imperatoris, & priuandi eum ex notoria, & iusta causa:
Superior enim esse dignoscitur, qui sustinendi & desti-
tuendi ius habet, §. interim, in auth. de defensor. ciuit.* Et
non est negandum, quia Papa habet clauea cœli, &
mundi, traditas sibi ad iustitiam, & est maior Impera-
tore nomine, & re.

Paul. de Castro in *d. l. non ambigitur numer. 6.* dicit:
*Imperium Romanum fuit à populo Romano translatum
in ecclesiam. & non remansit nisi nomen, & dicitur Impe-
rium Christi, vel Ecclesiæ, & solus Papa potest ipsum pri-
uare, sicut & confirmare, ac coronare.* Et parum infra:
*Nam apud Ecclesiam est vterque gladius spiritualis, tem-
poralis.*

Oldradus *in consi. 180. num. 12.* dicit: *Apud ecclesiam
† est vterque gladius spiritualis & temporalis, & quòd* 8
*Imperator, antequam ecclesia sibi committat gladij tem-
poralis executionem, non debet se ingerere.* Et hanc opi-
nionem sequuntur plurimi ciuilistæ. Alex. *in consil. 24.
num. 14. vol. 5.* Aretin. *in §. sacra. Instit. de rerum diuis.*
Marsil. *in l. fin. num. 148 ff. de iurisdict. om. iudic.* Signo-
rol. *in consil. a:8.* latè probat hoc Petrus Bertrandus *in
tractatu de origine Iurisdictionis, col. 3.* Afflict. *in prælu-
diis feudorum, q. 2. in 4. ratione.* Et hāc esse magis com-
munem opinionem inter ciuilistas probat Conradus
in suo templo iudicum, in li. 1. c. 1. § 2. num. 8. & 9. Mar-
tin. Laudens. *in tract. de Principibus, quæst. 496.* dicit; *v-
trumque gladium esse penes Vicarium Christi.* Hiero-
nym. Balb. *in tract. de coronatione Imperatoris*, latissimè
Restaurus Castaldus *in tract. de Imperatore, q. 39. & qu.
50. per totam.*

Item

9 Item probatur esse magis † communem opinionem inter Canonistas. Nã glo.2. *in c.nouit. de iudic.& in c.causam quæ in 2.qui fil sint legit.*vbi Doct.communiter,& *in c.licet ex suscepto.de foro compet.* concludunt penes Papam esse vtrumque gladium spiritualem, & temporalem: quam opinionem bonis rationibus firmat Io. Andr.*in clem.ad nostram,vbi gloss.in ver.ecclesia.de hæretic.*quæ dicit, *quòd aliter tenere sapit hæresim.* pluribus rationibus firmat Hostiens.*in summa qui fil. sint legit.§.qualiter,& à quo.* Inno.*in c.licet ex suscepto. nu.1.de foro compet.* Ancharan.*in d.c.nouit.nu.72.* dicit esse communem opinionem, vbi etiam Immola & Andr.Siculus Abbas *in d.c.nouit.nu.11.& plur.seq. & in d.c.causam quæ,& in consil.82.col.2.vol.1.& q.1.* post sua consilia *n.4.& 5.* Hanc opinionem esse communẽ attestantur Præposit.& Alex.*in c.quoniam.distinct.10.* contra glos.ibi,& Geminian. *in c.duo sunt,distinct.96.* & latissimè defendit, arguendo ad partes, & respondendo obiectis *in c.cùm ad verum.distinct.96.* Et esse communem opinionem tam legistarum, quàm canonistarum probat Iua. Baptista Ferrettus *in repetition. c.1.de probat.nu.8.vers. sed tenenda est communis opinio, in 3.vol.repetitionum canonicarum.* Eãdem opinionem latè firmat Io. de Turrecremata *in tract. de potestate Papæ,& ecclesia,* & respondet contrariis,vbi quod Imperium nõ dependet à Deo, sed ab ecclesia, & à Papa, Abbas & Immols *in c.si duobus §.denique.de appell.* qui dicunt communem. Felin.*cap.n . non decet.col.4.de præscript.* Io.Quintinus Hædnus *in d.c.nouit.nu.117.& in pluribus numeris.*Michael de Amonesu *tract.de vnitate ouilis,c.13.nu.12.* Franciscus Pauinus in expositione textus nostri,quem ego non potui inuenire,allegatus à Cardinale Iacobotio *in tractatu de concilio,li.10. arti.8.n.10.* Melus *in suo repertorio,in ver. Papa an possit.* Stephan. Aupherer.*in repetitione clem.Vt clericorum. de offic. ordinar.nu.37.vsque ad 47.* Triceras *in ver.Papa, qu.10.& qu.11.* Ioannes Hugo *in lib.quadriiug ecclesiæ, parte 1.col.1.*

Diuus Thomas *in lib.3. de regimine Principum, c.18. & c.19.*vbi etiam quòd Imperium Romanum tantùm durabit in Germanis, quantum ecclesia Romana expediens iudicauerit, Diuus Antoninus *in 3.parte summæ,tit.26.c.14.n.17.* Hugo de sancto Victore *in 3.parte operum lib 2 de sacramentis,part.2.c.4.* quem sequitur Alexand.Alens.*in 3.parte summæ quæst.48.membro 1.artic.3.§ 2.in resolutione.* & D.Thom. *in d.lib 3.de regimine princip.cap.* cum aliis ad hoc relatis per Modernos *in tract.de iure naturali,& diuino ecclesiastica libertatis,li.1.c.12.& c.13.*

10 Cum autem in iudicando † semper æquitatem præferre debeamus, Romani enim perpendebant bonitatem cum æquitate sic esse connexam;vt alias bonum æquum sine copula dicerent,& arbitratus boni viri nihil aliud quàm æquitatem significat, *l.1.ff.de vsufruct. quemadmodum,& l.quæsitum.ff.de testib.*Et in ipsa æquitate sint gradus,Cic.*offic.li.1.In ipsa autem communitate sunt gradus officiorum,&c.*intelligendum est,vt arbi-
11 trium nostrum,de æquitate, † primum demus Diis immortalibus; deinde patriæ, &c. *l.2.ff.de inst.& iur.* vel vt erga Deum religio, *l.4.ff.ad l.Iul.pecu. l. sunt personæ.ff.de religios.& sumpt.fun. l.ob carmen. §.si testis. ff.de manumiss.* Admonemur igitur magis Deo, quàm hominibus obediendum, *Actuum c.5.* & latè per Tiraquell.*de priuileg.piæ causæ per totum.* Quare satis
12 contra leges faciunt, qui communem † opinionem pro ecclesia non insequuntur: Vnde dicebat Aretin. *in d.§.sacra.Instit.de rerum diuis.* Quòd hanc communem opinionem quilibet Christianus debet tenere,& defendere, & sicut Communem amplecti displicet, placeat saltem vt rationibus inuincibilibus fundatam, quas mox subnectam,contra quam temerarium videtur,aliter interpretari.

Nec obstat Constitutio † Ludouici Imperatoris, 13
quam fecit aduersus constitutionem textus nostri: *Quod quicumque diceret Imperium dependere à Papa, reus esset criminis læsæ maiestatis.* de qua quæstione per Restaur.*in d.q.50.n.8.* & per Io. Lecirier.*in tractatu de primogenit.li.2.q.12.nu.9.* & per Albericum,qui nimis arroganter hanc constitutionem describendo multis confirmat rationibus.Quia in Concilio † Constantiẽsi 14
fuit damnata memoria Io.Huss.qui inter alia ponebat Papalem dignitatem à Cæsare inoleuisse,& Papæ perfectionem, & institutionem à Cæsaris potentia emanasse,vt patet *in vltima sessione eiusdem concilij,§.tenor autem articulorum.* Et propterea dicebat Imperator Carolus relatus, *in c.memoriam,distinct.19.* honoramus sanctam Romanam ecclesiam, & licet vix ferendum, ab illa sancta sede nobis imponatur iugum, tamen seruamus,& pia deuotione toleramus. Item *in c.1.de immunit.eccl.li.6.*statuitur.Non licere iis,qui iurisdictionem habent temporalem,aliquid in præiudicium iurisdictionis ecclesiasticæ statuere. Quæ autem dicit Albericus sæpius fuere reiecta in sacris conciliis, & quando Dantes fuit ab ecclesia damnatus,vt testificatur Conradus *in d.templo iudic.li.1.c.1.§.2.num.7.* & libri Alberici indigerent religiosa correctione. Quare temerarius videtur iudicandus, qui tantus patrum, omnium classium,opinioni non acquiescit,& obstinatiore trahere conatur in hoc art. ad peccati rationem, contra Communem sententiam.Cur quæso Nauar.*in c.si peccau.2.q.1.* & cæteri laicæ iurisdictionis adulatores, in materia denunciationis euangelicæ firmarunt contrarium: Non esse ad peccati rationem trahendas causas, quia sic omnes traherentur ad ecclesiasticum forum,& in hoc articulo,velut in altero mendaces,dicunt contrarium?

SVMMARIA.

1 *Imperatorem esse dominum vniuersalem totius mundi firmatur ab auctoritate plurimorum.*
2 *Doctores iuris ciuilis tenent imperatorem esse dominum totius orbis.*
3 *Legibus illis non est credendum, quarum repelluntur auctores.*
4 *Imperatorem esse rectorem vniuersalem in toto orbe, probari de iure canonico.*
5 *Imperatori Romano quæ nationes obediebant.*
6 *Carolus Magnus Imperator consideratur tanquam Germanus.*
7 *Decretorum liber fuit approbatus ab Eugenio Papa III.*
8 *Decretorum liber est approbatus ab vsu antiquissimo.*
9 *Imperator habet intentionem fundatam in toto orbe.*
10 *Imperatorem esse vnum in vniuerso cur sit valde expediens.*
11 *Pax prouinciarum melius habetur in veritate Principis quàm in pluralitate.*
12 *Imperator condit leges vniuersales pro omnibus.*
13 *Papa quomodo committat executionem gladij temporalis Imperatori.*
14 *Liber pontificalis sacrarum ceremoniarum est approbatus.*
15 *Reges & Principes habent dominium & iurisdictionem de iure,non autem de facto.*
16 *Dominium directum quomodo possunt habere duo.*

17 *Dominium directum regni Neapolis quomodo sit penes ecclesiam,& penes Regem.*
18 *Dominium directum est duplex.*
19 *Feudatarius habet directum dominium respectu subfeudatariorum.*
20 *Dominium vniuersalissimum præscribi non potest.*
21 *Subditus potest præscribere subiectionem alterius, sed non libertatem.*
22 *Libertus liberatus à patrono adhuc remanet obligatus.*
23 *Concessio nunquam comprehendit ius superioritatis.*
24 *Totum quotitatiuum,& integrale quod sit.*
25 *Regnum est pars quotitatiua Imperij.*
26 *Franci sunt pars Imperij, licet non subdantur Imperio.*
27 *Præscriptio mille annorum quando non habet vim tituli.*
28 *Subditus negans obedientiam Principi peccat.*
29 *Imperatoris dominium vniuersale in quibus consistat.*
30 *Imperator dedit priuilegium fœminis Austriacis succedendi ad regna.*
31 *Regnum,vel statum,in casu vacantiæ reuertitur ad Imperium.*
32 *Papa habet illud idem dominium temporale, quod habet Imperator.*
33 *Papa succedit vacante Imperio.*
34 *Recursus à seculari iudice habetur ad Papam tempore vacationis Imperij.*

CAP. XX.

Papam habere dominium vniuersale temporaliter in toto mundo, probari per relationem ad Imperatorem.

ALia ratio est, summus Pontifex instituit, ac confirmat Imperatorem; sed Imperator habet dominium vniuersale temporaliter in toto mundo; ergo & Papa habet hoc idem dominium temporaliter, maior probata est supra *cap.* 18. in secunda ratione decidendi.

1 Minor probatur, quod Imperator † sit Dominus totius mundi. Primo ab auctoritate plurimorum, nam hanc opinionem firmarunt gloss. *in cap. per venerabilem. qui fil. sint legit.* glo. *in l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript.* gloss. *in c. super speculа. de priuileg.* gloss. *in c. in apibus 7. quæst.* 1. gloss. *in c. Hadrianus. distinct.* 63. gloss. *in c. venerabilem. de election.* gloss. *in c. conuenior* 23. *q.* 8. gloss. *in c. futura* 12. *q.* 1. gloss. *in c. si imperator, distinct.* 96. *& in cap. fin. distinct.* 50. gloss. *in l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iact.*

2 Bartol. † & omnes Ciuilistæ *in l. 1. C. de summa trinit.* Bulgar. Martin. & Alberic. *in l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript.* Idem Bartol. *in l. 1. §. per hanc. ff. de rei vendic. & in extrauagant. ad reprimendum, & in l. si duas. §. Grammatici, per illum textum, in ver. vniuerso. ff. de excusat. tut.* gloss. & Bald. *in cap. 1. de pace iuram. firmand.* Bartol. *in l. hostes. colum. 2. ff. de captiu. & postlim. reuers.* Aretin. *in l. 1. ff. à quibus appell. non lic. & in §. in expeditione glossa, in ver. Romanorum Institut. de patria potest.* Ias. post Bald. Cyn. Paul. de Castr. & Salyc. *in d. l. 1. num. 6. C. de summa trinit.* dicit esse communissimam opinionem. Nicolaus de Neap. § 1. Bertachin. *in tract. de solutione vectigalium, part. 2.* Bald. *in l. 1. in princip. ff. de offic. præfect. vrb. & in l. cum multa. per illum text. C. de bon. quæ lib. & in l. ex hoc iure. ff. de inst. & iur.* Immol. *in l. infamem circa finem. ff. de public. iudic. & in l. Imperatores. in princip. ff. de appellat.* Angel. *in l. si retentus seruum. de legat.* 1. Specul. *in tit. de feudis. §. 2. vers.* 24. Cotta lote *in ver. Imperator in primo.* Belluga *in Specul. princip. rubric. 6. num.* 1. Conradus *in suo templo iudic. lib. 1. c. 1. de Imperatore. §. Imperator est dominus mundi.* Monsuetus apud Franchos vir maximæ auctoritatis *in additionibus ad l. 1. in d. l. 1. C. de summa trinit. ad d. num.* 6. Gregorius Lopez Doctor eminentissimus Hispanus *super titulo primo in rubrica, in glossa prima, in secunda partita Legum Hispaniæ.*

Habet hæc opinio plurima iuris ciuilis loca, quæ o- 3
mitto, cùm illis legibus credendum non sit, quarum
repelluntur auctores, *cap. fraternitatis. de hæretic. capit.*
licet ex quadam. de testib. l. mathematicos. C. de Episcop.
audient. Sed probari potest textibus iuris canonici,
cap. in apibus 7. quæst. 1. Vbi Imperator vnus † debet 4
esse rector vniuersalis in toto orbe, etiam si Gratianus corruptè legat textum D. Hieronymi: Tamen hęc est communis intelligentia ad illum textum, quicquid dicat Couar. *in cap. peccatum. in secunda parte relection. §. 9. numer. 4. vers. ad idem.* Item text. *in cap. conuenior* 23. *quæst.* 8. vbi D. Ambrosius respondendo ad illud commune dictum, quòd Imperatoris sunt omnia vniuersa, dicit sub vniuersis non comprehendi diuina, sed de humanis tantùm agi, & nos supra declarauimus vniuersa humana habere Imperatorem à Papa. Item textus *in cap. volumus* 11. *quæst.* 1. Vbi Imperatori
† tunc temporis obediebant Romani, Franci, Alema- 5
ni, Bauari, Burgundiones, Saxones, Thuringi, Frisones, Galli, Brittones, Longobardi, Guascones, Beneuentani, Gothi, Hispani, cæterique omnes subiecti omnes, quocumque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quàm ex sextodecimo Theodosij Imperatoris libro, capitulo videlicet vndecimo ad interrogata Ablauij Ducis, illi, & omnibus rescriptam sumpsimus & inter nostra capitula pro lege tenendam, & infra.

Et licet hic textus non sit in Codice Iustinianeo, est tamen similis *in l. 2. in princip. C. de offic. præfect. prætor. Afric.* Nec valet responsio, quòd *dict. c. volumus.* est Ca-
roli Magni, † qui fuit Gallus. Nam vt dixi supra in i- 6
psum fuit translatum imperium tanquam in Germanos, siue Theutonicos. Item quia liber Decretorum
† fuit approbatus ab Eugenio Papa III. vt probat 7
Bartolom. Cæpoll. *in tract. de cognitione librorum iuris canonici num.* 4. & habetur in vita Gratiani. Neque probant, qui tenent contrarium, quod dicta Gratiani fuerint expresse reprobata, quicquid dicat Ripa *in l. 1. nu. 66. ff. si cert. pet.* Item quia Papa *in c. continebatur. de desponsat. impub.* nititur auctoritate decreti. Item
quòd fuerit † vsu comprobatum, quia tamdiu liber 8
decreti integrè fuit communiter receptus, quòd non extat hominum memoria in contrarium, & iccirco de ipsis dicendum est, sicut de libris iuris ciuilis, *l. 2. §. quæ omnia. C. de veter. iur. enucl.* Et quòd Imperator † quoad istud dominium vniuersale habeat intentionem fundatam in toto mundo, videndus est Alex. *in consil. 24. vol. 5. & in consil. 87. in fin. vol. 6.* & ibi Addentes alios congerunt.

Item probatur, qui humana ratione valde fuit
expediens vnum constituere Imperatorem † vni- 9
uersalem in toto orbe, ad sedandas omnium diuersarum gentium discordias, & vniuersaliter regendum illud vniuersale dominium, natura enim principiorum amat singularitatem, & ideo impatiens est con-

consortis, vt dicit D. August. *in c. qui autem, 23. q. 7.* er-
go deueniendum est ad vnum supremum Principem,
11 qui habeat superintẽdentiam super alios, & pax † pro-
uinciarum melius habetur in vnitate vniuersali, quam
in pluralitate Principum, quorum nullus alteri vellet
cedere, sicut concederent supremo, Gregor. Lopez *in
rubric. tit. 1. part. 2. legum Hispaniæ.* Item conseruat pa-
12 cem, & dominia omnium, condendo leges † omnibus
vniuersales, *l. 2. C. de veter. iur. enucleand. in vers. Impe-
rator, & c. ad Senatum, & ad omnes populos, & c. in vsib.
feud. Imperator Lotharius Eugenio Papa, & vniuerso po-
pulo. & in l. fi. in princip. C. de his qui ad eccles. confug. ibi,
præsenti lege per omnia valitura loca, & in l. 2. §. hæc igi-
tur omnia, vers. scientes patres conscripti, vt omnes orbis
terrarum homines, &c. & in l. 2. in princip. C. de iuram. ca-
lum. in vers. in omni orbe terrarum, qui Imperio Romano
est suppositum,* legendo per parenthesin, *& illud qui,* de-
claratiuè, *vt in l. omnes populi. & ibi Bartol. ff. de iust. &
iur. & l. iubemus. C. de testam. in vers. hanc edictalem le-
gem in orbem terrarum ponimus.* cum aliis multis, quæ
omitto. Quilibet autem Rex & Princeps potest vni-
uersalem legem condere in suo territorio, sed non
potest, pro toto vniuerso.

Ideo summus Pontifex, ne huiusmodi mundanis
negotiis principaliter se implicaret, cum Imperato-
13 rem † confirmat, gladij temporalis executionem illi
committit, dicens: *Accipe gladium, & infra, in defensio-
nem sanctæ matris ecclesiæ ordinatum ad vindictam ma-
14 lefactorum, laudem verò bonorum,* vt legitur *in libro
Pontificali, & sacrarum ceremoniarum,* qui liber appro-
batus est à S.R.E. *clem. vnic. ante vers. ego §. Romano-
rum Rex.* vbi citatur, & *in c. consuluit. de seruis non ordi.*
vbi Abbas, sed de isto, quem hodie habemus, dicit
Hostiens. ibi, quòd fuit approbatus à Papa Leone X.
& *in d. lib. pontificali* habetur, post *vers. Psalm. 44. Ac-
cingere gladio tuo super femur tuum potentissime. vt in
hoc per eandem vim æquitatis exercens, molem iniquitatis
potentissimè destruas, & sanctam Dei ecclesiam, eiusque
fideles propugnes.* Propterea dicunt omnes scriptores
Catholici, qui sine liuore scripserunt, quod Imperator
est Vicarius Dei in temporalibus à sanctissimo Papa
confirmatus & coronatus, quos allegaui *in præcedenti
capite.*

Præterea exercitium huius temporalis Iurisdictio-
nis Imperatori commissum considerari potest dupli-
citer, vel genericè, vel specificè, quòd à multis appel-
latur vniuersale & proprium. Est igitur quòd in om-
15 nes † Reges & Principes hodie dici possit iure esse
translatum omne dominium, ac iurisdictionem in eo-
rum regnis atque Statibus, & ita etiam in Regem Ger-
manorum: Et non intelligo de facto, prout commu-
niter errãt scribentes, sed de iure, sicut probat Igneus
in sua disputatione: An Rex Franciæ recognoscat Imperiũ:
Tamen non propterea dici potest directum domi-
nium adhuc non remanere vniuersaliter penes Impe-
ratorem. Ipse enim est summus superior, vt declarat
Dec. *in consil. 307. nu. 9.*

Nec obstat *l. si vt certo, §. si duobus vehiculum. ff. com-
16 modati.* quia duo possunt habere † directum, alter in
vniuerso, alter in singularibus locis, *l. 3. in princip. ff. de
rei vendic.* Bartol. *in l. 1. §. per hanc, ff. eod. tit.* Et hoc
probat textus *in l. 1. ff. de bonor. poss. ff.* in titul. generali,
& ibi gloss. vbi licet in vniuersa hæreditate prætoris
auctoritate quis habeat ius vtile, pro singularibus ta-
men rebus poterit actiones ciuiles intentare, & sic di-
rectas, vel exercitium ciuilis, sicut dicimus de aliis ca-
sibus decedente, ac cessionario. Salyc. *in l. prim. C. de a-
ction. & obligat.* Sed ideo datur propter vniuersita-
tem iuris, & facti, vt vnumquodque suum caput di-
gnius censeatur suis membris, quæ subsunt suo capiti:
Exemplum est de regno † Neapolis, quod est de pa- 17
trimonio Ecclesiæ, *clem. pastoralis. de re iudic.* in quo
Rex habet directum dominium ex amplissima con-
cessione sibi facta, Bald. *in l. prim. C. vnde legit.* Sed
Ecclesia habet directum dominium in vniuersali, Rex
autem habet directum dominium in singularibus re-
bus. Item hoc directum † etiam dupliciter considera- 18
tur, vel directum directò, vel directum inferiori mo-
do, puta quoad Barones & suos subfeudatarios. Nam
& Rex habet directum directò in singularibus, Baro
† verò directum respectu subfeudatariorum, sed infe- 19
rius, Lucas de Penna *in l. si quis col. 2. C. de omni agro
deserto. lib. 11.* Baro habet vtile in Baronia quoad Re-
gem, hoc est ex natura feudi, habet tamen directum
quoad suos subfeudatarios, & hic est effectus vniuersi-
tatis rei, quæ est Baronia: directum dico non verè, sed
inferius; non autem directum directò, vt dicit Bald. *in
c. cæterum. de iudic.* Frecc. *in lib. 2. de subfeudis, §. sed vt
verius.*

Et hoc dominium † vniuersalissimum est illud quod 20
præscribi non potest, Innoc. *in cap. bonæ, in primo de po-
stulat. prælat.* Abb. *in c. cum nobis. de præscript.* & *in cap.
per venerabilem, in fin. qui fil. sint legit.* Immol. *in l. infa-
mem. col. penult. ff. de publ. iudic.* Quia qui prætenderet
præscriptionem esset acephalus, quod esse non potest,
vt quis sit sine capite. Nisi dicatur aliquem præscripsis-
se † in non recognoscendo Imperatorem, sed reco- 21
gnoscendo Papam.

Sed Felyn. *in capitul. cum non liceat. numer. 11. de
præscription.* latè demonstrat hanc recognitionem
non sufficere, si verbis duntaxat facta sit, sed
opere & effectu fieri debere, alias esset nulla, vt
ibi.

Addo vrgentem rationem, nam patronus † potest 22
liberare libertum à iure patronatus in totum, & ta-
men adhuc remanet obligatus libertus in iis, quæ
concernunt fidem & reuerentiam patroni, *l. final. C.
de oper. lib. &* Ias. *in consil. 57. volum. 1.* Albert. Brun. *in
consil. 67. vol. 2.* & validum est argumentum à liberto
ad vasallum. Quantumuis igitur facta esset con-
cessio † de Regnis & Statibus, cum quibusuis clau- 23
sulis prægnantibus, nunquam intelligitur concessum
hoc ius superioritatis, vt probat Caccheran. *in decis.
563.* vt interpretetur concessio, & tantò minus præscri-
ptio.

Item habemus in iure totum † quotitatiuum, & in- 24
tegrale, vt declarauimus in scholiis *lib. 4. §. Cato ff. de
verb. obligat.* Et partes quotitatiuæ sunt, quæ conti-
nent totam substantiam ipsius rei pro rata, sicut dici-
mus de speciebus, quæ singulæ continent ipsum to-
tum genus, homo est animal, sicut equus, loquendo
secundùm logicos. Integrales verò partes sunt, qua-
rum singulæ continent propriam substantiam: Sed in
dominio, de quo agimus, pars quotitatiua † erit re- 25
gnum, quia vniuersaliter acquiritur, & non potest ali-
quo tempore desinere esse pars sui generis, videlicet
Imperij. Sicut igitur homo nunquam desinit esse ani-
mal, ita regnum vt species nunquam desinit esse impe-
rium, id est illius pars quotitatiua, auctor istius ratio-
nis est Baldus *in c. 1. in princip. nu. 2 in fine de pace iura-
ment. firmand.* & ad hoc est textus *in l. rectè dicimus, ff.
de verb. signific.*

Vnde Alc. *in l. potestatis ff. de verb. signif.* probat quòd
licet Franci non subdantur Imperatori: † sunt tamen 26

pars Imperij: impossibile enim est, partem quotitatiuam, quæ est species, aliam habere naturam quàm totius vniuersalis: Præscripserint igitur quomodolibet Principes, & Reges, fateri oportet, præscribere non potuisse, quin partes speciales sint de natura sui generis vniuersalis, ad quod, in casu legitimæ vacantiæ con iungi debent: & hoc est quod Ioan. Igneus ex Gallis Doctoribus subtilissimus *in repetitione §. non alior nu.*
27 *655. ff. ad SC. Syllanian.* fundabat præscriptionē † supra mille annos non habere vim tituli in his quæ præscribi non possunt, sic intelligendo *l. hoc iure, §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æstiu.* Et *c. super quibusdam, §. præterea. de verb signific. cum similib.* Roma. *in l. 1. §. de-*
28 *nique. ff. de aqua pluu. arcend.* Ex quibus arbitror † valde peccare, qui hæc iura Principi denegat, Matth. *c. 22.* & D. Paul. *ad Roman. c. 13.* & *c. qui resistit. 11. q. 1.* & *c. conuenior, 23. qu. 8.* & *c. quid culpatur, 23. q. 1.* notat Batt. *in l. si finis, §. si de vectigalib. ff. de damn. infect.* cum aliis quæ adduci possent.
29 Item probatur hoc dominium † totius orbis in Imperatore, ex eius effectibus; Nam leges adhuc vniuersaliter condit, vt dixi. Item coronat Reges, vt habetur *in libro sacrarum ceremoniarum, section. 5. cap. 3. col. a.* gl. *in c. in apibus, 7. q. 1.* Martin. Laudens. *in tract. de principibus, notabili* 130. quod facit etiam Papa, qui coronauit Regem Poloniæ, & alios, vt dicam infra. Item Im-
30 perator † potest dare priuilegium mulieribus vt succedant ad Regna, & Status deficientibus masculis, Federicus II. ex speciali priuilegio concessit Austriacæ domui, vt deficiente linea masculorum, succederent fœminæ, etiam contradicente Rudolpho pro Archiducatu Austriæ, qui iure & exercitu succubuit, de quibus successionibus inferius scribam.

Quare cùm Imperator respectu Regum & Principum habeat illud dominium vniuersalissimum sibi à Papa concessum, quod præscribi non potest, in casu le-
31 gitimæ vacantiæ Regni, † vel Status, dominium iure postliminij fingitur retro translatum ad ipsum Imperium, ac si nunquam fuisset ab Imperio separatum, & ad hoc sunt termini, *l. hæreditariæ §. pater, ff. de castrensi pecul. & l. proponebatur, ff. eod.* & facit *l. seruus §. si. ff. de acquirend. rerum domin.*

Ex his sequitur intenta conclusio, Imperatot habet dominium temporale temporaliter, & directò in toto vniuerso, cuius partes quotitatiuæ sunt Regna & Status, sed Imperator recipit exercitium huius dominij
32 temporalis à Papa, † ergo Papa habet dominium temporale temporaliter, & directò in toto vniuerso.

Altero etiam modo respectu Imperatoris probari potest. Nemo negat Imperatorem exercere iurisdictionem temporalem, temporaliter. Sed vacante Im-
33 perio † Papa succedit; ergo Papa habet dominium temporale per se, in sua propria natura temporali, & non directiuè ad spiritualia, maior est nota, minor probatur per tex. *in clem. pastoralis, §. fin. de re iudic. in ver. nos tam ex superioritate, quam ad Imperatorem non est dubium nos habere, quàm ex potestate, in qua vacante Imperio, Imperatori succedimus, &c.* Item probatur per
34 *c. licet ex suscepto, de foro compet.* Vbi tempore vacationis Imperij quoad iudicem † secularem, recurritur ad Papam, & per istum textum Rom. *in singulari* 412. notat quòd Imperio vacente, Papa habet plenitudinem potestatis in temporalibus, & licet ibi Cardinal. Florentinus dicat, quòd hoc esset turbare Iurisdictionem Imperialem; Tamen contrarium fuit decisum à Ioanne Papa XXII. atque anathematis vinculo innouati qui contrarium assererent. In *extrauagante; Si fratrum, sub titulo, ne sede vacante, §. sanè in nostram, & fratrum nostrorum deductum est, fama diuulgante, notitiam, quod licet de iure sit liquidum, & ab omnibus fuerit intonsè seruatum, quòd vacante Imperio, sicut & nunc per obitum Henrici Romanorum Imperatoris vacasse dignoscitur, cùm in illo ad secularem nequeat haberi recursum, ad summum Pontificem, cui in persona Beati Petri, terreni simul & cælestis Imperij iura Deus ipse commisit, Imperij prædicti iurisdictio, regimen, & dispositio, deuoluatur, & ea ipse, durante ipsius vacatione Imperij, per se, vel alium seu alios exercuisse noscitur, in Imperio memorato, &c.* Et parum infra, *monemus sub excommunicationis pœna, &c.* & quia textus sunt clari, omitto recensere multos, relatos per Restaur. Castald. *in tractat. de Imperatore. quæst. 90.*

SVMMARIA.

1 *Imperator vbi confiteatur se non esse dominum orbis vniuersalem.*
2 *Populi aliqui non sunt subditi Romanæ ditioni.*
3 *Imperium Romanum habet suos limites terminatos.*
4 *Postliminij ius vnde originem habeat.*
5 *Imperator an sit dominus orbis vniuersalis à natura.*
6 *Ciuitas populosa difficillimè legibus gubernatur.*
7 *Subditus non potest præscribere iura superioritatis.*
8 *Imperator an sit dominus vniuersalis à iure diuino.*
9 *Imperator cuius orbis totius sit dominus.*
10 *Romanus orbis quis sit, & quomodo intelligatur.*
11 *Iurisdictio & potestas, an possit dari vni Principi de iure humano.*
12 *Imperator an habeat iurisdictionem à Papa in toto orbe.*
13 *Reges qui non sint suppositi Imperatori.*
14 *Imperatorem non esse dominum totius mundi, qui teneant.*
15 *Regna & Status vacantes deuoluuntur ad Imperium.*
16 *Leges Imperiales quare dirigantur ad subditos, & non vniuersaliter.*
17 *Imperator fundat suam iurisdictionem per obseruantiam suarum legum.*
18 *Imperij Romani limites, quomodo intelligantur terminati.*
19 *Imperio Romano omnes nationes subditæ fuerant.*
20 *Imperator vnus in mundo debet esse naturali ratione.*
21 *Imperium Romanum totius orbis est approbatum de iure diuino.*
22 *Reges si non sunt subditi Imperatori, sunt subditi Romanæ ecclesiæ.*
23 *Imperatorem hodiernum esse eiusdem dignitatis cum antiquis Imperatoribus.*
24 *Imperator quibus titulis præfulgeat.*
25 *Imperator hodiernus vtitur eisdem insigniis, quibus vtebantur antiqui.*
26 *Imperium Romanum non fuit extinctum tempore Gothorum.*
27 *Imperium Romanum consistere in orbe toto.*
28 *Regnum totius mundi dicitur Imperium Romanum.*
29 *Imperator Constantinopolitanus est sicut Rex Scbatcorum.*

CAP.

CAP. XXI.

Resoluuntur rationes, quæ aduersus præcedens Capitulum opponuntur.

NOn desinunt inuidi supremæ magnitudinis impugnare vniuersale dominium totius orbis residere penes Imperatorem. Primo: Quòd nulla maior probatio, quàm proprij oris confessio, vt *in titulo de*
1 *confess. ff. & C. extra per totum.* Sed Imperator † ipse confitetur per se non esse vniuersalem totius mundi dominum, *l. mercatores. C. de commerc. & mercat.* Qui textus in duabus partibus id dicit: Primo *in vers. tam Imperio nostro, quàm Persarum Regibus subiectos, &c.* Ergo apertè confitetur, quòd Rex Persarum non subest Imperio. Secundo *in vers. Ne alieni regni, quod non conuenit, scrutentur arcana.* Ergo alienum est ab Imperio. Idem probatur *in l. 1. C. de offic. praefect. prætor. Afric. & in l. 2. C. de vet. iur. enucl. & in l. postliminium in princip. ff. de capti. vers. inter nos, & omnes liberos popu-*
2 *los, Regesque moribus, & legibus constitutum.* † Et liberi sunt, qui non sunt subditi Romanæ ditioni, *l. non dubito. ff. de captiu.* Idem notat Gloss. *in l. hostes. in verpradones ff. eod. tit.* Et habetur *in l. hostes. in fin.* Vbi textus loquitur de Germanis, & Parthis hostibus Populi Romani, quos antea socios, & confœderatos appellauerat *in l. non dubium.* Hæc est ratio Ioan. Ignei *in quæst. an Rex Franciæ recognoscat Imperatorem, num. 8.* Qua vtitur etiam Couar. *in c. peccatum in 2. parte relection. §. 9. num. 5.*

Et confirmari potest per omnes leges, quæ istiusmodi verbis vsæ sunt: Qui sub Imperio nostro sunt; Vel quos nostrum regit Imperium, vt *§. nostri. in authen. vt proponatur nomen Imper. in vers. in qua nos Deus.* Et *l. in omnibus ff. ad Trebellian. vers. omnibus ciuitatibus quæ sub Imperio populi Romani.* Et *in l. fin. in verss. sancimus. Cod. de adsic. priuat. §. sed hoc tempore. Instit. de his qui sunt sui, vel alieni iuris.* Et *in l. 1. C. de summa trinit. vers. quos clementiæ nostræ regit Imperium.*

3 Secundo: Nam Imperium † Romanum habet limites terminatos, ergo non extenditur ad totum mundum. Antecedens probatur per textum *in §. sed si ab hostibus. Insti. quib. mod. ius patriæ potest. soluitur. vers. nam limina sicut in domo finem quendam faciunt, sic & imperij finem limen esse veteres voluerunt.* Et faciunt *tituli ff. & C. de capt. & postlim. reuers.* Et nisi essent
4 Imperij limina, vtique, qui caperentur, † iure postliminij redire non censerentur, vt *l. postliminium §. inspiratis ff. de capt.* Et *l. qui à latronibus ff. de testament. vers. quasi capti à latronibus,* de quo etiam *in extrauag. qui sint rebelles.*

Tertia ratio: Si Imperator esset dominus totius mundi, id quidem ipse haberet, vel à natura, vel à lege diuina, vel ab humana, vel à Christi Vicario; sed nullo istorum modorum obtinuit vniuersale domi-
5 nium, Ergo, &c. Minor probatur: Si quidem à natura † ipsa non est institutum, quòd vniuersus orbis vni subditus sit, & Arist. *in l. politic. cap. 4.* Probat difficile esse, & fieri non posse, vt præclaris legibus regatur nimium celebris ciuitas propter immensitatem nu-
6 meri hominum: Quare si ciuitatem † multitudine frequentem existimat Arist. difficillimè administrari posse, multò difficilius vniuersus orbis ab vno rectore principe regi poterit: Item si hoc esset à natura, aliquando fuisset in rerum natura, sed nonquam legitur,
7 Ergo, &c. Item quia omnes tenerentur ex lege † naturæ obedire huic superiori, nec posset aliquis ab eius Imperio liber esse, qualibet temporis præfinitione, cum iura naturalia immutabilia sint, tantò magis, quia sunt in orbe Principes, qui Imperatori non subiiciuntur, & iustissime ab eo immunes, & liberi: ergo ab ipsa natura non est concessa Imperatori vniuersalis in orbe iurisdictio. Denum quia hoc iure naturæ omnia erant communia *l. 1. ff. de iust. & iur. § ius natur. le. Instit. de iur. natur. gent. & ciuil. C. ius naturale distinctione 1. §. singulorum. Instit. de rerum diuis.*

Nec quidem à iure diuino, † quia loca, quæ inducuntur ad probandum contrarium sunt, Lucæ, *c. 2. & cap. 20. c. solitæ de maior. & obed.* Matthæi *cap. 22.* Marci *cap. 12.* Ioan. *cap. 19.* Quæ loca, vt tractant de Imperio totius orbis, sanè intelligenda sunt de toto orbe, quê ille Imperator possidebat, vt de toto orbe Romano intelligit D. Aug. *in lib. 2. de consensu Euangelist. c. 25.* Asseuerans ciuitatem Romanam dici vniuersum Regnum in tot ciuitates constitutum, sic etiam exponitur *l. bene à Zenone. C. de quadrien. præscript.* Et alia loca ciuilia, Imperator est dominus † totius orbis, nam id intelligendum est quo ad eam mundi partem, quæ Romano Imperio suberat: Neque enim D. Antoninus, cuius Epistola à Iurisconsulto refertur *in l. deprecatio, ff. ad l. Rhod. de iactu.* Cùm asseruit, se esse mundi dominum, de vniuerso orbe intellexit, quatenus Indos, Parthos, Persas, Tartaros, & alias tunc incognitas ad occidentem, & ad Meridiem gentes, & prouincias continebat, sed de ea mundi parte intellexit, quæ eius Imperio subdita erat. Hic orbis † Romanus apud Marcellinum *in li. 16.* & Spartianum, & Lampridium, dicitur ea mundi pars, quæ ad Romanam ditionem pertinet, & ita legendum est apud Iureconsultum *in l. in orbe Romano ff. de stat. homin.* vt per Alciat. *in li. 2. dispunctionum c. 21.* & Ægesippus *in lib. 2. de excidio Hierosolymitano, c. 12.* de Christiana lege, inquit: Nec vlla natio Romani orbis remanserit, quæ cultus eius expers relinqueretur, & idem in *c. 9.* dixerat, cùm orbem iam Romanum Iesu discipuli repleuerint, Ita etiam est interpretatio Danielis *c. 2.* de Nabuchodonosore Rege, illa enim litera refertur ad Reges, Principes, & Prouincias, quę Chaldæorum Imperio parebant, reliquæ enim prouinciæ eius ditioni parebant, quæ interpretatio secundum eos est D. Hieronymi in Esaiam *c. 13.*

Neque iure humano, † quia non aliter potest dari totius orbis iurisdictio, aut potestas vni Principi, quã si totius orbis respublica in eum Imperatorem consentiret. Ergo respublica Romanorum non potuit vniuersam iurisdictionem tribuere, quam ipsa non habebat: Nec auctoritatem ferendi leges in eas gentes, quæ Imperio Romano adhuc subditæ non sunt: Clarum est Romam à Romulo, & Remo fuisse ędificatam, vt not. *in l. 1. ff. de orig. iur. & in l. 1. ff. de rerum diui.* & habetur *in Chronicis lib. 3. Bergomensis,* quo tempore erãt multa regna, vt ibi plenissimè, Romani tũc non dominabantur toto orbe, sed solum habebant Reges, eorũmque regnum erat distinctum iure ciuili, & tantum iurisdictionem habuerunt, cùm locum ędificauerunt, *§. si verò forsan. in auth. de quæstorib.* Et populus ille Reges expellendo visus est Dei iram prouocasse in se, *c. denique 7. q. 1.* & tandem eorum dominium per vsurpationem incepit, vt scripsi supra.

Nec minus ex auctoritate † summi Pontificis, quia non habet temporalem iurisdictionem in toto orbe nisi eam duntaxat, quæ animarum respicit salutem, prout conantur probare Couar. *in regula, peccatum*

in 2.parte relection.§.9.num.7 vers.vltimo. & doctissimus Bellarminus *in lib.5.de summo Pontifice.* Post hæc scripta factus Cardinalis amplissimus, ergo dicunt; Imperator non est totius orbis dominus.

Hanc opinionem dicunt verificari in facto, cùm
13 Hispaniarum Rex † Catholicus Imperatorem non recognoscat in dominum, Gloss.*in cap. Adrianus.dist.63.* Oldard.*in consil.*69.probat Gloss. *in cap.necessitate de donat.inter vir.& vxor.* Ioan. Lup.*in repetit.rubric.cap.de donationibus num.*18. Gaspar Lusitanus *in l. imperium ff.de iurisdict.omn.iudic.* Et hanc rationem approbat *lex Regia* 18.*tituli* 5.*partita* 1. Gomes.*in §.fuerat num.e. Instit.de actionib.* Corsett. *in tract. de potestate Regia.quæst.*71.*num.*66. (Et vt Turcas,Saracenos,Indos,& cæteras barbaras nationes omittamus.) Neque Rex Franciæ Christianissimus recognoscit Imperatorem, de quo habetur *in cap. per venerabilem qui fil.sint legit.* cum similibus, Oldard.*in d.consil.*69. Ioan. Igneus *in lege necessarios §.non alias num.*58.*ff. ad SC.Syllan.& in l.donationes num.*3. *Cod.de donation & in dict. quæst. An Rex Franciæ recognoscat Imperatorem.* Rebuff.*in l.vnica num.*52.*C. de sent. quæ pro eo quod interest.* Item Rex Portugalliæ non subest Imperatori, Oldard.*in d.con.*69. Restaur. *in d. tract. de Imperatore quæst.* 53. Chassaneus *in Catalogo gloriæ mundi parte* 5. *consideratione* 18. Item Rex Angliæ nec recognoscit illum, Bartol.*in l.hostes col.*2.*ff.de captiu.& postlim.reuers.* Restaur.*in d.q.*53.*nu.*14. Item cæteri Duces,& Potentatus Italiæ non recognoscunt Imperatorem, de quibus scribit Menoch.*in consil.*2.*nu.*102.*& seq.* Quare concludunt non probari Imperatorem esse totius orbis vniuersalem dominum.

14 Et potest probari ab auctoritate † eorum qui firmarunt hanc opinionem, Aberic.*in l.1.de summa trinit.* Iacob.de Rauenn.Petr.& Ioann.Faber,*in d.l.1.& in §.1. Instit.de patria potest. & in l.bene à Zenone Cod. de quadr. præscript.* Et iidem *in proœmio ff.* Raphael Fulgosius. Guglielmus de Castell.& Bernard.de Castell.*in dict.l.1.* Cardinal Zarabell. *in cap.venerabilem. §.verum.colum.*2.*de elect.* Ioann. Igneus, & Couar.vbi supra, Ioan. Feraldus *in tractatu de iuribus, & priuilegiis regni Francorum.* Ioan. Lecirier. *in tract. de primogen.quæst.*12.*lib.*2. Nicol. Boer.*in tract.de auctoritate magni consilij num.*47.*& in tractatu de seditiosis.§.6. num.*17.

Sed istæ rationes tacitè sunt resolutæ ex præcedentibus. At ne remaneat locus detractoribus iterum in summa colligo singulares responsiones; si quidem prima ratio ex aduerso deducta resoluitur ex dictis in præcedenti capite, vbi probauimus dominium Imperatoris esse directum in vniuersali, quod consistit in pluribus, de quibus neque ipsi Reges possunt vniuer-
15 saliter disponere. Item probauimus omnia Regna,† & status non esse adeo liberos, quin sint partes Imperij, ad quod in casu legitimæ vacantiæ deuoluere possunt; Ergo dum dicitur, Imperatorem confiteri aliquos non esse subditos, conceditur immediatè, & proximè, quia sunt subditi Regi, aut Domino, vel Populo libero, qui est Dominus, sed non sunt adeo liberi, quin sint partes Imperij, vt de Francis diximus ex auctoritate Alciati *in l. potestatis ff. de verb. signifi-*
16 *cat.* Imò leges † in contrarium allegatæ directæ fuerunt ad subditos, respectu eorum, qui erant hostes Romani Imperij: Nam & hodie Regna & Status, de quibus tractamus, non sunt subdita Imperio, & tamen illis ipsis Romanorum Imperatorum legibus reguntur, laudantur, atque libentissimè recipiuntur, etiam ab iis, qui inuidi huius supremæ superioritatis, suas consuetudines, vel statuta ordinarunt: nam in ipsis postea confusi, à nostris Romanis legibus interpretationes sumunt. Vnde Bart.per hanc legum Romanarum obseruantiam vniuersalem Imperatoris † 17
iurisdictionem in eos obseruatores retineri docet *in l.hostes num.*3 *ff.de captiu.l. est vna vi. ff. de seruit. rustic.prædior.*

Ad secundam pariter respondetur, limites† Roma- 18
ni Imperij, ibi intelligi terminatos respectu hostium, quorum causa postliminium originem habuit. Nec valet consequentia, leges Imperiales non fuisse mandatas obseruari ab hostibus; ergo limitata est Iurisdictio Imperatoris. Quia antiquitus magno putabant sese affici beneficio, quibus permittebatur Romanis legibus viuere: Ideo hostibus denegatæ, qui violentia se ab Imperio subtrahebant, præsertim ne vt hostibus fuissent ludibrio. Sed negari non potest, quin ij, qui fuerunt aliquando hostes,& iterum sub iuga Imperij, ac sæpius deducti, sint etiam adhuc eiusdem Imperij† 19
quotæ, quos omnes recensuimus supra *in cap.4.nu.*18. Vbi quod nulla natio superfuit, quæ Populo Romano non parebat.

Ad tertiam patet responsio ex dictis *in præcedenti cap.num.*10. *& seq.* Vbi probauimus esse valdè expediens† naturali rationi, vt vnus sit Rector vniuersalis 20
in temporalibus, qui cæteris præsit, & inibi etiam *nu.*20.*& seq.* probauimus peccare mortaliter, qui denegant eam obedientiam Imperatori vt capiti, quæ impræscriptibilis est. Ex quo infertur falsam esse illorum illationem, si hoc esset à natura, aliquando fuisset in rerum natura; nam probauimus *in d.c.4.nu.*18. fuisse tempore Populi Romani, à quo data est Imperatori potestas.

Ex quo sequitur falso restringi † iura diuina ap- 21
probantia, Imperium Romanorum, quia tempore d. approbationis, omnia regna mundi illi parebant Imperio vt *in dict.cap.*4.dixi. Rectè igitur potuit in Imperatorem transferri, cuius Imperium postea Christus dominus noster, vt suum declarauit Matth. *cap. vltimo*, & Petro, & successoribus reliquit, vt dixi *in cap.*13.*& cap.*18.*& cap.*19. Papa autem exercitium temporalis iurisdictionis mandat Imperatori in vniuersali.

Et quamuis multi Reges hodie non sint subditi Imperio, tamen sunt Romani Imperij quotæ partes, vt dixi, nec possunt † adeo liberos se confiteri, quin 22
saltem sint subditi Romanæ Ecclesiæ, quando ab Imperatore essent penitus liberati, vt dicit Barto.*in l.neque.Cod.de decurionib.lib.*10. Et latius de hoc scribam inferius.

Neque obstat ratio Alciati *in lib. de singulari certamine,c.*32. Exoleuisse Romanum Imperium,& tantùm Germanicum remansisse, præsertim cum sub Alarico Rege Gothorum Imperium Romanum extinctum sit, vnà cum Imperatoribus.

Quia identitas Imperatoris † hodierni cum anti- 23
quis probatur ex multis: Primo, quia eisdem præfulget titulis, quibus† nullus Rex se decorare potest, di- 24
citur enim sacratissimus, vt *in lib.sacrarũ ceremoniarũ, sectione* 5.*c.*3.*col.*4. *ad finem.* not. *in cap. vnico per illum tex.de sacra vnctione.* Item religiosissimus atque diuinus, Alberic. *in suo dictionario, in ver.diui.* Sanctus Thom.*in* 2.2.*in tract.de sacrilegio.* Et Papa scribendo ad Imperatorem, vocat illum gloriosissimũ *in epistola, inter claras.* Aliquando serenissime Principum, vt in eodem textu in fine. Item ad eundem dicit *Gratia*

domini

domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei patris, ac communicatio sancti spiritus sit semper vobiscum, Amen. Pissime Fili. vt ibidem. Item scribit: *Omnipotens Deus regnū vestrum, & salutem vestram perpetua protectione custodiat gloriosissime, & clementissime fili Imperator Auguste.* Eodem modo appellat in inscriptione *l.4. Cod. de summa trinit.* Alias Christianissimo Principum scribendo ei, vt *in d.l. à princip.* & *in epistola liquet.*

25 Item probatur identitas, quia eadem sunt insignia, quæ antiquis fuere temporibus, nimirum Aquila, & per insignia denotari identitatem dignitatis, dicit Bald. & alij *in auth. dos data. C. de donat. ante nupt.* & *in l.1. & 2. C. vt nemo priuatus.* & *l. vnic. C. de his qui potentiorum nom.* Item summus Pontifex, dicit hodie, Romanum Imperium, quòd hactenus tenuerant Græci, fuisse traditum Germanis, *in c. venerabilem, de election.* & *in clem. 1. de iureiurand.* Et ante coronationem appellatur Rex Romanorum, *d. cap. venerabilem.* vbi notat Abb. & clarius *in d. clem. 1. de iureiurand.* & *in c. in nomine domini, distinct. 23.* Felyn. *in c. eam te, de rescript.* Martin. Lauden. *in tract. de principib. quæst. 39.* & Platina *in vita Gregorij V.* qui auctor est, vt Cæsar, & Rex ante coronationem, & postea Imperator Romanorum Augustus appelletur, licet etiam largo modo ante coronationem Imperator appelletur, ex traditis per Ruyn. *in consil. 161. numero 17. & numer. 36. vol. 2.*

Nec est verum quod tempore Gothorum Impe-
26 rium † fuerit extinctum. Nam tunc temporis Innocentius Papa, & Honorius ac Theodosius Imperatores Romanæ Reipublicæ præfuere, vt in eorum vitis apud Platinam legitur, atque passim alij successere absque intermissione temporis, qui Constantinopoli sedem habuerunt, vsque quo translatum fuerit Imperium ad Germanicos. Circa quod inprimis considerandum est, Romanum Imperium non includi, aut circumscribi mœnibus, multò minus in persona vnius, vel plurium imperium consistere, sed in vniuer-
27 so † orbe consistere, sicut anima in corpore; ergo destructa aliqua parte mundi, vel à barbaris hostibus occupata, siue vno, vel pluribus captis Imperatoribus, Imperium totum nulla ratione potest dici extinctum: Et ideo omnes scriptores tam antiqui, quàm moderni, hunc nostrum orbem, siue visibilem mundum, appellant orbem Romanum, in quo homines quot sunt, tot sunt Romani ciues. Vnde gloss. *in d. c. venerabilem, in ver. Germanicos. de electione,* dicit, sic ergo Regnum mundi translatum est in Germanicos; nam & ipsi habent etiam Regnum Ecclesiæ, *c. in die, de consecration.*
28 *distinct. 5.* Sed hoc regnum † mundi Romanum imperium translatum est in ipsos. Vnde licet apud Græcos
29 sit etiam Imperator, † qui dicitur Constantinopolitanus: Tamen ipse est sicut Rex Schaccorum, quia extra Ecclesiam non est imperium, *cap. si Imperator, distinct. 96.* Oldrad. *in consi. 180. col. fin.* Ioan. de Plat. *in l. 1. C. de priuileg. vrbis Constantinopolit. lib. 11.* Corn. *in consil. 312. numer. 7. vol. 1.* Martin. Laudens. *in tract. de Principibus quæst. 24.*

CAP. XXII.

Papam habere dominium, & Iurisdictionem temporalem in vniuerso temporaliter, quibus aliis probetur rationibus.

SVMMARIA.

1 *Papa habet eandem potestatem quam habuit Christus.*
2 *Christus vt perfectus homo habuit summam potestatem terrenam.*
3 *Monarchia Christi in temporalibus incepit ab eius natiuitate.*
4 *Christus ante resurrectionem noluit exercere potestatem terrenam.*
5 *Christus manifestauit suam potestatem post resurrectionem.*
6 *Petrus in quos exercuit temporalem potestatem.*
7 *Papa noua legis non est minor Pontifice legis veteris.*
8 *Sacerdotes qui fuerint iudices in temporalibus.*
9 *Papa ex ordinatione diuina est constitutus super gentibus, & regnis.*
10 *Vasalli per iuramentum fidelitatis sunt obligati temporaliter.*
11 *Papa absoluit vasallos à iuramento fidelitatis.*
12 *Sixtus V. absoluit vasallos Regis Nauarri, & Principis Condensis.*
13 *Iulius II. concessit regna Granatæ, & Nauarræ, priuatis Regibus.*

NVnc superaddamus alias rationes ad probandum conclusionem intentam: Prima igitur ratio superaddita sit, Romanus Pontifex † similem potestatem quantum ad hoc habet, quam habuit Christus Dominus noster, vt perfectus homo, & Petrus primus eius Vicarius exercuit, sed Christus, vt perfectus homo plenitudinem habuit potestatis etiam temporalis, & Petrus etiam iurisdictionem temporalem temporaliter exercuit; ergo Papa Christi Vicarius & Petri successor habet eandem iurisdictionem temporalem temporaliter in sua propria natura exercere. 1

Partes huius argumenti probantur: Primo de Christo † Domino nostro, de quo, vt perfecto homine dicitur: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ, Psalm. 2.* Et amisis multis. Ioan. *cap. vltim. Mihi data est potestas omnis in cælo, & in terra:* quod ad humanitatem referendum esse, probant Diui Hieronym. & Augustin. quia quoad diuinitatem, indubitatum erat. Item probat D. Thom. *in opusculo de regimine Princip. lib. 3. cap. 12.* in fine & in duobus capitibus sequentibus vbi ostendit à natiuitate Christi † eius Monarchiam, etiam in temporalibus cœpisse. Hostiens. *in capit. superbis columm. 4. de voto.* D. Antonin. *in 3. part. summa titu. 3. capit. 2. columm. 5.* Iacobus Almaynus *in tractatu de potestate Papæ, capit. 8.* Et licet legatur quòd potestatem † terrenam exercere noluerit. Nam Lucæ *capit. 12.* dixit: *Quis me constituit diuisorem inter vos.* Nihilominus duo tempora considerantur in Christo: Alterum ante passionem, & tunc propter humilitatem, iudicare recusauit, vt est dictum D. Ambros. *in libro 7.* super textu Lucæ *capit. 12.* & Ioann. *capit. 18. Regnum meum non est de hoc mundo.* Alterum verò post † resurrectionem, & tunc dixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra,* Matth. *cap. vltimo.* & Ioann. *capit. vltimo.* Sed post resurrectionem dedit potestatem Petro, eumque constituit Vicarium, vt probaui supra; Ergo ex potestate Domini metimur potestatem sui Vicarij. 2 3 4 5

Secundo

6 Secundo probatur. Nam Petrus † hanc temporalem potestatem exercuit in sua propria natura temporaliter; nam in Actibus 5. dicitur, quod ipse condemnauit Ananiam, & Saphyram pro crimine facti ad pœnam ciuiliter.

7 Secunda ratio. Nam summus Pontifex † nouæ legis non est minor Pontifice veteris legis; sed iste habuit auctoritatem tam in spiritualibus, quàm temporalib. temporaliter, & per se; ergo & Pontifex nouæ legis eandem habuit à Christo Domino nostro, & exercere potest. Minor probatur, † Moyses enim fuit iudea 8 populi in temporalibus, & fuit etiam Sacerdos, vnde Propheta Dauid: *Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius.* De principatu verò ipsius habetur in veteri lege, qualiter iudicabat & quomodo. Item Melchisedech Rex Salem, Sacerdos Dei altissimi, *Genes. 14.* habuit gladium spiritualem, quia sacerdos, & temporalem, quia iudicabat populum. Item Heli, vt patet *in lib. 1. Reg. c. 4.* Iudicauit quadraginta annis populum Israel, & hæc erat figura Sacerdotis nouæ legis. Vnde D. Paul. *ad Corinth. c. 10. Hæc omnia in figura contingebant illis.* Et *ad Hebræos c. 10.* dicit: *Vmbram habet lex futurorum bonorum.* Item Hieremias fuit de Sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth Beniamin, sicut habetur Hierem. c. 1.

9 Et tamen constitutus † est super gentibus & regnis vt ibidem; ergo est de ordinatione diuina, vt aliquis fit constitutus super gentes & regna, & habeat vtramque potestatem de per se, & possit iurisdictionem temporalem temporaliter, non autem directiuè tantùm exercere; sed hic est Papa, qui est summus Sacerdos, & habetur hæc ratio *in c. solitæ, de maior. & obed.*

10 Tertia ratio superaddita. Nam obligatio † vasallorum in dominum, quę prouenit ob iuramentum fidelitatis, est spiritualis respectu iurantis; est autem temporalis de per se, & temporaliter respectu domini, cui iuratur, *l. fi. C. de consi. pec. cum simil.* Et quod iuramentum fidelitatis importet temporalia de per se, probat

11 teatus *in c. 1. de noua forma fidelit.* Sed Papa † absoluit vasallos ab hoc iuramēto fidelitatis, vt est tex. *in c. nos sanctorum 15. q. 6.* & probat Stephan. Aufrer. *in clem. vt clericorum. num. 43. de offi. ordin.* Vbi agit de potestate Papæ; ergo Papa potest iurisdictionem temporalem, etiam tēporaliter exercere. Huius negotij plura sunt exempla, in scripturis, sed vltimum fuit nostris tem-

12 poribus. Sixtus † Papa V. Priuauit Rege Nauarro, & Principe Condensi relapsis in hæresim, vt habetur in eius bulla anni 1585. de mense Septembris absoluit vasallos, & eorum subditos à iuramento fidelitatis præstito, vt habetur in verbis bullæ ibi. *Quin etiam proceres, feudatarios, vasallos, subditos, & populos regnorum, ducatuum, principatuum, & aliorum dominiorum prædictorū, etiam alium superiorem non recognoscentes, & cæteros omnes, qui illis quomodocunque iurauerunt à iuramento huiusmodi, ab omni prorsus dominij, fidelitatis, & obsequij debiti perpetuo absolutos esse, pro vt nos illos omnes tam vniuersè, quàm singulatim, auctoritate præsentium absoluimus, ac liberamus, præcipimusque & interdicimus eis vniuersis, & singulis, ne illis, eorumve monitis, legibus, & mandatis audeant obedire, &c.* Et quòd hæc absolutio intelligatur respectu temporalium, probat Cardinal. de Turrecrem. *in d. c. nos sanctorum, nu. 3.* Sic etiam fe-

13 cit Iulius Papa II. † Nam concessit Ferdinando Regi Hispaniæ, regna Granatæ & Nauarræ, dummodò expelleret Mauros & Petrum de Alboet de regno Nauarræ, cuius subditos & vasallos absoluerat à iuramēto fidelitatis, & cum pacto, quod idem Ferdinandus recognosceret sanctam Romanam Ecclesiam, & pro eisdem præstitisset fidem & homagium; quæ omnia posse facere summum Pontificem, est casus *in c. ad abolendam §. statuimus, de hæretic. & in c. vergentis eod. tit. & ibi gloss. & Doct.*

APPENDIX AD PRAECEDENS Caput.

ALter hic locus ab æmulis nostris in Romana Curia detractus est: Non concludi per necesse à dominio temporali Christi Domini nostri ad Petri potestatem datam. Nam & illud fuit directum ad spiritualia, propterea eiecit ementes, & vendentes de templo. Item quia Christus dixit Pilato, regnum suū non esse de hoc mundo; & alibi quod non erat iudex constitutus. Item quia in sacra pagina semper sermo habetur de regno spirituali Christi, appellaturque regnum æternum cuius non erit finis; nec dissipabitur; ergo Christus noluit in hac vita temporaliter regnare; ergo nec Petrus debet alia abuti, qua Christus Dominus vsus non fuit.

Sed quia sæpè sæpius vtilitatem ex inimicis capimus, factum est, vt hoc Caput vberius extendatur, & argumentum fortius muniatur; In primis potestatis plenitudo in Christo desumitur etiam ex Ioan. *cap. 13. Sciens quia omnia dedit ei pater in manu.* Et Luc. *c. 10. omnia mihi tradita sunt à patre meo.* Et D. Paul. *ad Hebræos c. 1. quem constituit hæredem vniuersorum.* Et quia teatus sacræ paginæ semper vniuersaliter, & de omnibus loquuntur: Ideo D. Paul. *ad Hebræos c. 2.* exponens illum *Ps. lm. 8. omnia subiecisti sub pedibus eius:* de Christo loquens, dixit, in eo quod omnia subiecit, nihil omisit non subiectum ei. Et *ad Corinthios cap. 15.* Exponens eundem locum, ne quis putaret, per dictionem illam, *omnia*, etiam ipsum Deum comprehēdi, à Christi dominio, & potestate Deum expressè excepit, dicens, cum dicat omnia subiecta sunt ei, sine dubio, præter eum, qui subiecit ei omnia. Item *Psalm. 71. Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine, vsque ad terminos orbis terræ.* Item *Psal. 2. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Item *ibid. Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuam filio Regis, Reges Tharsis, & insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes seruient ei.* Item Zachariæ *cap. 11. Ecce Rex tuus venit tibi, dominium eius à mari vsque ad mare.* Item *Apocalyps. cap. 1. Princeps Regum terræ* asseritur. Et *cap. 19.* dicitur: *quòd habet scriptum in vestimento, & fæmore, Rex Regum, & dominus dominantium.* Item sancti hanc opinionem confessi sunt esse veram D. Thom. *in lib. 3. de regimine Princip. c. 12. & 13. & 14.* Probat Christum secundum humanitatem fuisse Monarcham, & habuisse omnem in cœlo, & in terra potestatem. Et D. Bernard. *in lib. 3. de consideratione ad Eugenium* dicit: *Dispositio tibi tradita super orbem, non data possessio, non tu ille, de quo Propheta ait, & erit omnis terra possessio eius. Christus hic est, qui possessionem sibi vendicat & iure creationis & merito redemptionis, & dono Patris, cui dictum est, postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Possessionem, & dominium cede huic, tu curam illius habe.* Item D. Paul. 2. *ad Corinth. c. 8.* dicit. *Scitis gratiam Domine nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues, vt illius inopia diuites essetis.* Si Christus hanc potestatem non habuisset, voluntati non dominandi nihil poterat ascribi, sed quia habuit, & noluit, in hoc fuit admirabilis, *c. dominus. distinct. 93.*

Quod

Quod autem Christus Dominus noster verè exercuerit hanc temporalis gladij potestatem, ex eo probatur, quod æmuli in contrarium allegant, siquidem eiecit ementes,& vendentes de templo, cum flagello de funiculo. Hæc non fecit vt Sacerdos in Laicos, nec erat de necessitate præcisa ad spiritualem potestatem, fecit ex sua suprema potestate zelo iustitiæ, vendicando cum temporali gladio penes ipsum existente irreuerentiam templi.

Item quatenus verè Christus id fecerit ob finem spiritualem: Hoc tamen non facit quin potestas fuerit concessa. Item quia diuersa causa concessionis, id non facit diuersum, quod conceditur, qualitates enim non diuersificant potestatem, seu iurisdictionem,& dominium, vel possessionem, gloss. *in §. fin. Instit. de iure person. lib. 3. §. econtrario Digest. de acquir. poss §to. & ibi Iason, numero. 20.* Item hæc non esset limitatio potestatis, sed limitatio vsus, quæ non cadit in Christum, cui omnis potestas, & omne dominium datum est.

Item in mulierem de adulterio accusatam, quam Scribæ, & Pharisæi ante ipsam conduxerant, Christus iudicando dixit, qui vestrûm sine peccato est, primus in illum lapidem mittat, cumque vnus post alium recessisset, dixit mulieri, vbi sunt, qui te accusant, nemo te condemnauit? nemo domine, neque ego te condemno, vade, noli amplius peccare. Delictum est temporale, pœna temporalis. Persona laica, iudices Scribæ, & Pharisæi, Christus audito facto, iudicat dum dicit, qui primus vestrum, &c. Item iudicat dimittendam, dicens, neque ego te condemno; ergo potestatem habebat condemnandi, His enim verbis talis potestas ostenditur, quam ipse verè non indicasset, vt aliqui infistunt; Imò verè iudicauit, quia hoc est iudicium munus, cum de delicto non constat, relaxare, *c. graue 11. quæstion. 3.* Couar. *in libro 1. var. resolut. capit. 1. numero. 8. vers. forma autem.*

Non obstat igitur, quod dixerit, quis me constituit diuisorem inter vos, & ita noluerit iudicare, Lucæ *cap. 12.* Quia ex eo non negatur iudicandi caruisse potestate, omnia erant voluntaria, in arduis exercuit, vt in adultera, de hæreditate non conueniebat Christo iudicare. Sic Pontifex,& Principes non iudicant ex defectu potestatis, sed quia non decet, præter quam in arduis. Si aliquando scripturæ loquantur de regno spirituali, vt plurimum etiam de temporali, demonstratum est. Et quod dixerit regnum suum de hoc mundo non esse, argumento non aduersatur, quia pauperem, & humilissimam vitam ducendo, regnare noluit, nec expedire iudicauit humanæ redemptioni. Vnde in actu passionis habens omnem vsum potestatis pro derelicto, dixit: *Regnum meum non est de hoc mundo:* Id probatur, nam in eadem oratione sequitur, si ex hoc mundo esset regnum meum, vtique ministri mei decertarent, vt non traderer Iudæis, nunc autem meum regnum non est hinc. Vnde cum simpliciter dixerit Pilato, regnum meum non est de hoc mundo, statim se declarauit, regnum meum non est hinc, id est in præsenti tempore, quod significatur per dictionem *Nunc, c. iam nunc. 28. quæstion. 1.* & interpretatur; Nunc regnum meum non est hinc, id est ex nunc in antea, id est vsque ad resurrectionem: quæ verba, nisi starent interpretatiuè, fuissent superflua. Pilatus interrogauit, si esset Rex Iudæorum, de regno temporali agebatur, de quo tota inquisitio erat contra Christum, Ipse respondit, tu dicis, itaque se Regem fatetur, ergo si illa verba, regnum meum non est de hoc mundo, non intelligerentur, vt dictum est, verba hæc essent contraria, quare voluit ostendere Pilato, se esse Deum, & habere regnum in alio mundo, atque Iudæorum Regem esse, fatendo, tu dicis, illúdque habuisse pro derelicto, atque quoad vsum renuntiasse. Sed post resurrectionem, omnem potestatis vsum assumpsit. Ideo dixit ore suo, Ioann. *cap. vltimo: data est mihi omnis potestas quæ in cœlo, & quæ in terra:* Ita decebat post redemptionem factam, cum iam gloriosus, impassibilis, & immortalis ex omni parte, verus Deus, & homo degeret.

Non esset omnis potestas, si de spirituali tantum intellexisset. Hæc verba plenissimam important auctoritatem, & potestatem assumptam, etiam quoad vsum, perfectum, & absolutum post resurrectionem, cessantibus rationibus humilitatis, paupertatis, atque necessitatis. Quare opere redemptionis iam perfecto, omnium dominum se voluit declarare, vt ascensurus ad patrem, eandem potestatem Petro relinqueret. Et ex his clarè patet, satis probari, & argumentum concludere per necesse.

SVMMARIA.

1 *Papa priuat Reges, & Principes ex causa temporali.*
2 *Prophetæ & Sacerdotes antiqui quos Reges priuarunt ex causa temporali.*
3 *Sacerdos nouæ legis est excellentioris dignitatis.*
4 *Papa habet omnes dignitates & potestates, quas habuerunt antiqui Patriarchæ.*
5 *Papa deponit Principes instar antiquorum Sacerdotum.*
6 *Pontifices Romani pro tempore quos Reges, & Imperatores priuarunt, & ex quibus causis, omnes recensentur, & num. 8.*
7 *Papa posset iterum transferre Imperium de Germanis in Græcos.*
9 *Rex ex qua causa regno priuari potest.*
10 *Causa priuationis feudi est peccatum.*
11 *Causa proxima, & immediata attenditur, quæ est efficacior.*
12 *Negotium quodlibet attribuitur causæ proximæ, non autem remotæ.*
13 *Actus denominatur à causa proxima, non autem remota.*
14 *Causa secunda tantum operatur, quantum illæ à prima instituitur.*
15 *Reges qui priuati sint regnis ob causam temporalem.*
16 *Papa debet prius monere peccatorum, non autem statim priuare temporalibus.*
17 *Imperator inutilis vel mente captus priuatur per solum Papam, & sic ex causa temporali.*
18 *Populus non potest priuare Imperatorem, nec Regem.*
19 *Populus qui petit mutari Regem, non habet potestatem illum mutandi.*

20 Sub-

20 *Subditi, & vasalli quare possunt de facto resistere nouo Regi sibi dato.*

21 *Subditi, & vasalli inuiti dati nouo domino non possunt cogi ad iurandum fidelitatem.*

CAP. XXIII.

Papæ Iurisdictio temporalis probatur ex ipsa possessione Papæ priuandi Reges, & Principes ex causa temporali.

MAxima omnium rationum est, ad probandum temporalem Papę iurisdictionem temporaliter
1 administratæ. Nam potentiam † habet priuandi Reges & Principes ex caosa temporali, aliósque pro vt videbitur, instituendi, in cuius rationis comprobatione, deducamus ab initio quæ facta sunt.

2 Samuel Summus Propheta † non modò Saulem redarguit, sed regno priuauit, eo quod mandatum Domini non adimpleuerit, vt occideret Agag Regem Amalech, & omnes ibi habitantes, & in eius locum assumptus est Dauid, atque in Regem vnctus. Item Ioiadas summus Sacerdos Atahiam mulierem, quæ illis temporibus in Iuda regnabat, regno priuauit, & occidi ab exercitu iussit, & Ioam, qui erat de Regio semine in Regem vnxit, *1. lib. Reg. c. 15.* Item Daniel Nabuchodonosorem Regem Babylonis, & Assyriorum de regno deposuit, propter eius superbiam, atque religionis contemptum, Daniel. *cap. 4.* & Sedechia Rex Iuda, eo quod Hieremiam Prophetam carcerauit, regno priuatus, pessima morte occubuit, Hieremiæ *c. 39.*

Et si Sacerdos legis veteris hæc poterat facere ex causa, multò magis, ac fortiori ratione id facere po-
3 test summus Sacerdos † nouæ legis, cùm sit excellentioris dignitatis, quàm veteris: Appellatur enim supremus Sacerdos, quod nomen accepit a Moyse, *c. sa-*
4 *crosancta. distinct. 22.* & quascunque dignitates, † ac potestates, quas habuerunt omnes Patriarchæ, solus Papa habet, vt dicit D. Bernard. *in lib. 1. de consideratione ad Eugenium*, & refert Bal. *in l. rescripta C. de precib. Imperat. offerend.* Et quod seruabatur in veteri testamento, idem seruandum est in nouo, *c. per venerabilem §. in rationibus. qui fil. sint legit.* Vbi litera dicit, sanè cum Deuteronomij lex secunda interpretatur, vt quod ibi decernitur in nouo testamento obseruari; ergo non
5 est mirum si Papa † deponat Principes seculares ex iusta causa, sicut obseruabatur in veteri testamento, quia gerit in Ecclesia Dei vicem, illiúsque Prophetæ, de quo dicitur *Deuteron. c. 18. Prophetam suscitabo vobis de fratribus vestris, & cap.* quicunque non audierit illum Prophetam, ego vltor ero, pœnam videlicet temporalem, ac æternam infligendo. Ex quo verbo, ibi dicit gloss. quod impingentes in summum Pontificem, & ei resistentes, grandi pœna sunt puniendi.

Secundo probatur, ex ipsis actibus priuationum
6 Regum ex iusta temporali causa, quas Pōtifices † Romani pro tempore fecerunt: Nam Gregorius III. anno 731. Leonem III. Imperio priuauit, & vocauit Carolum Martellum in eius locum, contra Longobardos infestantes Ecclesiam. Item Zacharias Papa priuauit Regem Francorum Chilpericum, eo quia erat stupidus in regni administratione, & iustitiam non administrabat populis, & Pipinum Caroli Martelli filium, & Caroli Magni patrem in illius locum substituit, vt illius temporis annalia referunt, & est textus *in c. alius 15. q. 6.* Item Innocentius Papa IV. cognoscens quod Sancius II. Rex Portugalliæ erat negligens, atque remissus circa regnum, & subditos eius dedit illi Regi Coadiutorem, comitem Boloonium ipsius Regis fratrem, mandauitque Baronibus, atque Comitibus, vt honorificè illum reciperent, atque in omnibus obedirent, vt dicit textus *in c. grādi. de suppl. neglig. prælat. lib. 6.* Et plenius continetur in Chronicis, & Annalibus illius temporis. Idem Zacharias Desiderium, vltimum Regem Longobardorum, Ecclesiam persequentem, atque promissa non adimplentem regno priuauit, & ab eo deiecit, *c. Hadrianus, distinction. 63. & c. hortatu 23. q. 8.* Et habetur in vita Papæ Zachariæ per Platinam, & per Ioan. Boccatium *in lib. de principum casu lib. 9. c. 10.* Et per fratrem Iacobū in supplemento Chronicorū. Item cùm Ecclesia Romana opprimeretur ab Astulpho Rege Lōgobardorum, Stephanus Papa II. petiit auxilium à Constantino, & eius filio Leone Imperatoribus Constantinopolitanis, & quia Ecclesiæ Romanæ patrocinium iniustè denegarunt, imperio priuauit, atque in Germanos siue Theutonicos transtulit, vt dixi supra *in cap. 5.*
Addo † quod ex causa merè temporali potest transferri de Germanis in Græcos. Nam extat apud Ioan. 7
Auentinum *lib. 6. pag. 636.* Epistola Papæ Hadriani ad Archiepiscopos Treuirensem, Moguntinum, & Coloniensem, his scripta verbis: *Romanum Imperium à Græcis translatum est ad Alemannos, vt Rex Theutonicorum, non antequam ab Apostolico coronaretur, Imperator vocaretur, ante consecrationem Rex, post Imperator. Vnde igitur habet Imperium, nisi à nobis, ex electione Principum suorum habet nomen Regis, ex consecratione autem nostra habet nomen Imperatoris, Augusti, & Cæsaris, ergo per nos imperat. Quod habet Imperator, totum à nobis habet, sicut Zacharias transtulit Imperium à Græcis ad Theutonicos, ita & nos possumus ab Alemannis transferre ad Græcos. Ecce in potestate nostra est, vt demus illud, cui volumus, propterea constituti à Deo super gentes, & regna, vt destruamus, euellamus, ædificemus, & plantemus.*

Item Alexander † Papa III. viriliter resistit Fede- 8
rico Barbærubeæ Romanam Ecclesiam infestanti, quem tandem supplicem, ad veniæ petitionem coēgit. Item Innocentius III. Othonem IV. Imperatorem ab Imperio deposuit, atque Imperij titulis priuauit, quia monitus ab eo, vt desisteret ab iniuria, & persecutione, qua Federicum II. Siciliæ Regem adhuc impuberem, persequebatur, & Apuliæ Regnum, quod ab eodem Federico, contra voluntatem Papæ abstulerat, eidem restitueret, eum facere noluerit, vt habetur in vita Innocentij III. ex qua persecutione Principes Christiani commouebantur & pacis amœnitas inter eos turbabatur. Ideo iustè fuit Imperio priuatus. Idem Honorius Papa III. qui dicto Innocentio successit, Federicum II. in Basilica sancti Petri coronauit Imperatorem, quia erat fidelis Ecclesię, ratione regni Siciliæ: sed quia tractu temporis ab Ecclesia, & ipsius Honorij obedientia resiliuit: Idem Honorius illum anathematizauit, atque omnes suos fideles, etiam Barones à sua fidelitate absoluit, quam sententiam Gregorius IX. qui illi successit, confirmauit, Innocentius autem IV. qui eidem Gregorio fuerat subrogatus in Lugdunēsi concilio, eundem Federicum tanquam Ecclesiæ rebellem, Apuliæ Regno, atq; Imperio priuauit, vt habetur *in c. ad Apostolicæ. de re iudic. lib. 6.* Et in Chronicis illius temporis, præsertim in vitis Honorij, Innocentij, & Gregorij: Et per

Archie-

Archiepiscop. Florentin. *in 3. part. historial. titul. 19. c. 5. in princip.* Item Gregorius VII. Henricum III. Imperatorem admonet, ne deinceps largitione corruptus, episcopatus, & beneficia alicui per simoniacam cupiditatem committat, sub pœnis, quod cum non fecisset, eundem Henricum Regni administratione, & Imperio priuauit, vt per Platinam *in vita Gregorij VII.* de quo etiam per Archiepiscop. Florentin. *in 2. part. historial. titulo 16. c. 1. §. 21.* Vbi inter alia dicitur, quod Henricus ab insania ad sanitatem rediens, erroris veniam postulauit. Item Vrbanus IV. Carolum Andegauensem contra Manfredum Siciliæ Regem euocauit, sedem apostolicam tunc turbantem, qui postea, Clemente quarto opitulante Manfredum regno pariter, ac vita spoliauit. Item Martinus IV. Petrum Aragoniæ Regem Siciliam occupantem anathematizauit, & Vrbanus VI. Carolum Vngariæ, & Siciliæ Regem, regno Siciliæ priuatum declarauit, & Innocentius VII. Ladislaum Regem prælio victum Roma fugauit, quem adhuc in sua perfidia perdurantem Alexander V. regno etiam priuauit. Item Ioannes XXII. Ludouicum Bauariæ ducem Imperatorem rebellem, & schismaticum declarauit, eo quod ipse Galeatium, & Matthæum Vicecomites contra Ecclesiam fouerer. Pius II. Sigismundo Austriæ Archiduci sacris interdixit, eo quod is Cardinalem in vincula coniecisset. Item Ludouicum Francorum Regem ad tollendam à regno suo Pragmaticam graui admonitione impulit. Item Sigismundum Malatestam inobedientem sedi Apostolicæ, omni ferè dominio spoliauit, Borsum Ferrariæ Ducem, eo quod is Malatestæ fauere visus esset, acerrimè increpatum, ad petendum veniam perpulit. Item Innocentius VIII. Ferdinandum Apuliæ Regem deposuit, Sixtus IV. Venetos Ferrariam bello prementes, graui anathemate notauit, eorum bona cuilibet diripienda permittens. Paulus Papa III. Henricum Angliæ Regem Regno priuauit. Paulus IV. pluries requisitus Imperij translationem ex persona Caroli V. ad personam Ferdinandi per electionem factam, approbare semper recusauit. Item Pius IV. Imperium in persona dicti Ferdinandi confirmauit; Inter oratores Galliæ, & Hispaniarum Regum de præcedentia contendentium iudicauit. Quare dubitandum non est de temporali potestate Papæ in Imperatores, & Principes temporaliter, in casu occurrenti exercita.

Nec desunt, qui ardenter ista impugnent. Primo quod summus Pontifex præfatas regnorum priuationes indixit ex causa peccati, quod admittunt posse facere, non autem ex causa temporali: Secundo dicunt id munus non esse Pontificis proprium, sed Vasallorum, qui Regem priuatum voluerunt, atque successorem à Papa electum admiserunt.

Sed rogo attendamus veritatem, & omittamus adulari Principibus, quia sic magis obedient Pontifici.
9 Primo, peccatorum causa † non sufficit ad priuandum
quem Regno, cuius non est maior ratio quàm priuationis feudi. Nisi causæ sint numeratæ *in titulo feudorum: In quibus causis feud. amitt. &, quæ fuit prima caus. benefic. amitt. & in similibus.* At vbi in feudorum iure causa est expressa, qui in eam incidit, vtique peccat.
10 † Imò tex. *in § denique. Quæ fuit prima caus. benef. amitt.* his verbis vtitur: *si in dominum peccauerit, vt si dominum assalierit, si illius consanguineas carnaliter cognouerit:* Item alias causas ibi enumeratas commiserit, vtique peccat mortaliter; sed causa peccati non pri-
11 ma, sed secundaria est, & semper causa proxima, † & immediata attenditur, quæ est efficacior, & plus operatur quàm causa secundaria, id est secundaria causæ consideratio, *l. socium qui in eo. §. 1. ff. pro soc. l. qui domum habebat, in fin. ff. de locat. & conduct. l. huic scripturæ. ff. ad l. Aquil.* Tiraquell. *in tract. cessante causa part. 1. limitation. 20. num. 4.* Natta *in consil. 98. num. 30.* quia in omnibus negotiis & actibus potius attenditur causa immediata, & proxima, quàm remota. Oldrad. *in consil. 25. col. 1.* Compostellan. *in cap. cum in cunctis col. 4. de election.* Bald. *in l. ex placito col. 1. & 2. C. de rerum permut. & in l. sub prætextu numer. 10. C. de transaction.* Sed si causa priuationis regni iure expressa est, illáque causa peccatum inducit, quod vt causam remotam, lex non considerauit, & Papa priuat ex illa causa, vtique Regem priuare dicitur ex illa causa quæ proxima, &
immediata est, quia negotium † quodlibet attribui- 12
tur causæ proximæ, non autem remotæ. Ancharan. *in proœmio libri sexti decretal. colum. 3. vers. & alibi dubitatur, argumen. l. si cum mulier. & ibi gloss. ff. de action. rerum amot.* Et ab ea causa † denominandus est actus, 13
Ancharan. *in 329.* in quo quis tenetur considerare propinqua, & non remota. Baldus *in l. ad*, *Cod. de locat. & conduct.* Quia causa † secunda, siue secunda considera- 14
tio eiusdem causæ tantum operatur, quantum illi à prima influitur, Angel. *in consil. 110. sanctissimus.* Cagnol. *in rubric. Digest. de origin. iur. numero 24.* Tiraquell. *in tractat. de vtroque retract. parte 1. §. 9 gloss. 2. numer. 4. & in tractatu, cessante causa, parte 2. limitat. 20. num. 6.*

Age discurramus de aliquibus, Rex † Chilpericus 15
priuatus est regno Franciæ ob stupiditatem & ineptitudinem in administrando, quæ non est causa peccati. Item negligentia Regis Portugalliæ non fuit considerata vt peccatum, quia sic Pontifex † debuisset illum 16
monere, vt diligentior fuisset, sicut fecit Gelasius Papa in Anastasium Imperatorem Constantinopolitanum, quem prius admonuit, deinde excommunicauit, & priuauit, vt dicit Bonifacius Simoneta *in lib. 41. cap. 16.* Et dare coadiutorem regni, non est effectus causæ spiritualis, sed temporalis.

Deinde, qui dicunt id munus non esse solius Pontificis, sed etiam vasallorum, qui alterum Regem petierunt, non respondent adductis pro hac temporali summi Pontificis potestate; imo illam confirmant. Nam Baldus *in l. non ambigitur, numero 5. Dig. ff. de legib.* quærit, quando Imperator † est inutilis vel mente 17
captus, vel ebriosus, nunquid populus possit illum priuare, aut illi dare coadiutorem. Hoc quæsitum est super causa temporali non spirituali, & respondet, populum † hoc facere non posse, sed Papam, quia in Papa 18
residet cerebrum, & vertex totius populi, & Baldum sequitur Paris. de Put. *in tractatu de Syndicatu, §. an liceat occidere Regem tyrannum, in fine.* Et nos fundauimus supra in primis capitibus, Iurisdictionem non fuisse datam populo, sed Moysi, & successoribus, vt ibi diximus; ergo vasalli, siue subditi, vt repræsentant populum, nihil habent in hac potestate commune cum Papa.

Et quod dicunt populos † Francorum petiisse 19
alterum Regem, deleto Chilperico, id etiam confirmat potestatem dantis. Nam petit qui non habet, qui non potest ex seipso facere: Neque obstat consensus, siue populi tolerantia; Illa enim subsequitur exercitium temporalis potestatis. Nam subditi, † & 20
vasalli poterant de facto resistere. Bald. *in consil. vltim. volum. 1.* Imol. *in clem. 1. in fine de foro compet.* Ioann. Syluan. *in tractatu de iureiurando, parte 4. question. 10. numer. 10.* Ripa *in lib. 2. responsorum in titul. de rescript.*

21 *cap.25 num.23.* Et subdi:i † quando inniti dantur nouo domino, non possunt cogi ad iurandum fidelitatem, Cyn.*in l.1.C.de nouationib.* Bald.& alij *in l.2.§.fi.ff.solut.matrimon.* Soccin.*in consi.39.vol.3.* Iason *in l.d.bitorum.nu.7.C.de pact.* & *in l si non fortem.§.libellum unm.22.ff.de condict.indebit.*Crauett.*in consil.241.num.15.in fin.* Quare si verum fateri volumus pro Ecclesia sancta Dei, cuius caput est Papa, negari non potest hæc illius temporalis potestas directò, & temporaliter in Imperatores, Reges, Principes, & omnes alios. Et cum hoc statuat ipsa communis, vt probaui sup.*cap.19.* temerarium videtur omnia trabere ad rationem peccati, ac frequentiori, doctiorique opinioni non acquiescere. Et hoc clarius apparebit inferius *cap.26.* vbi etiam agemus de Principum institutionibus per Pontifices factis.

CAP. XXIV.

Papam posse concedere Regna infidelium alicui Christiano.

SVMMARIA.

1 *Papa an possit concedere regna infidelium alicui catholico, & nu.9.*
2 *Ordo principandi an sit beneficium naturæ, & numero 34.*
3 *Dominium gentilium in quo fundetur.*
4 *Charitas in quos proximos sit exercenda, & quomodo num.43.*
5 *Infideles an possideant regna sine peccato.*
6 *Infideles an habeant iurisdictionem.*
7 *Christiani captiui serui an possint aufugere sine peccato.*
8 *Ecclesia an iudicet de his qui sunt foris.*
10 *Iurisdictiones & regna non esse penes Iudæos, nec Saracenos.*
11 *Iurisdictio, dominium & principatus omnis translati sunt ab infidelibus ad fideles.*
12 *Principatus tam fidelium, quàm infidelium fuit Christi.*
13 *Domini veri non sunt, qui non recognoscunt dominiũ, & iurisdictionem à Papa.*
14 *Furtum non committitur rapiendo bona infidelium.*
15 *Dominio qui iustè debeant priuari.*
16 *Saraceni quid procurent contra Christianos.*
17 *Ciuitates rebellium debent damnari aratro.*
18 *Infidelium secta quot sint.*
19 *Iudæi nullam habent iurisdictionem, neque dominium regnorum.*
20 *Iudæi facti sunt serui à morte Christi.*
21 *Iudæi quare sint tolerandi cum Christianis.*
22 *Saraceni vnde dicti, & quomodo ampliarunt suam ditionem.*
23 *Regna per vim occupata licitum est ex interuallo recuperare.*
24 *Contra Saracenos quare bellandum sit.*
25 *Leges transgredi permittitur propter periculum.*
26 *Hæreticorum secta quot sint.*
27 *Geneua ciuitatis quis status fuerit, & sit.*
28 *Papa potest auferre regna tam ab hæreticis, quàm ab infidelibus.*
29 *Infideles quomodo peccant contra legem naturæ.*
30 *Prouincia data sunt à Deo punientibus infideles idololatras.*
31 *Deus quomodo prohibuit Israelitis ne pugnarent contra gentiles.*
32 *Pontifices qui concesserunt regna infidelium.*
33 *Argumentum ab vsu pontificio est validissimum.*
35 *Papa non aufert regna infidelium, sed transfert.*
36 *Dominium esse de iure diuino.*
37 *Regna gentilium non sunt generaliter approbata in testamento veteri.*
38 *Principibus ethnicis an sit obediendum ex præcepto D. Pauli.*
39 *Dictum D.Pauli restringitur per rationem à se allegatam.*
40 *Papa est maior administratione D.Pauli.*
41 *Papa dispensat contra Apostolum.*
42 *Regna infidelium non poterant transferri tempore primitiuæ Ecclesiæ sicut possunt hodie.*
44 *Christiani serui an debeant esse subditi dominis ex præcepto D.Petri.*
45 *Ecclesia quomodo oret contra infideles & Saracenos.*
46 *Saraceni dicuntur potius latrones, quàm hostes.*
47 *Carceratus iniustè relaxatus cum iuramento de redeundo, non tenetur redire.*
48 *Gabellam iniustam licitum est fraudare.*
49 *Captiuus in bello iniusto relaxatus cum iuramento de redeundo, non tenetur redire.*
50 *Damnatus iniustè ad mortem, fugiendo, non peccat.*
51 *Capti ab hostibus in bello iniusto an efficiantur serui.*
52 *Serui Christiani fugiendo recuperant libertatem.*
53 *Episcopus captus ab infidelibus an fiat seruus.*
54 *Christianos detentos à Saracenis potest quis furari, nisi tempore treugæ.*
55 *Ecclesia quod tolerat, non dicitur approbare.*
56 *Infideles quomodo ligentur dispositionibus Apostolicis.*
57 *Infideles quomodo sunt inducendi ad fidem.*
58 *Papa cogit infideles ex præcepto naturæ.*
59 *Excommunicatio non est ferenda in infideles.*
60 *Excommunicatio ordinatur ad salutem.*

EXpedit examinare quæstionem ad partes, vt me-
lius intelligatur, & respondeatur contrariis. Quæ-
ro igitur an summus † Pontifex possit concedere 1
infidelium regna alicui catholico. Innocent. *in capitul.quod super his, de voto:* tenet quod non, cùm & ipsi infideles iustum habeant dominium, & iurisdictionem, & hanc eandem opinionem tenet Ioann. Andr. ibi, & in additionibus ad Speculat. *in titul. de Iudæis.* Corsett. *in tractatu de potestate regia, quæstion. 85.* Ancharan. *in regula, peccatum, versi. sed hic quæro vtrum Principes, &c.* Augustin.de Ancon. *in tractatu de potestate Papæ, quæstion. 23. articul. 3.* & nouissimè Cardinal.Bellarmin. *in libro 5.de Romano Pontifice, capit.2.*

Prima ratio, quia ordo † principandi vnius super 2
alterum est beneficium naturæ, vt docet Aristot.*in 1. lib.polit.* quod non debet subtrahi propter infidelitatem;

tatem; sed subtraheretur hoc beneficium, si pelleren-
tur à suis regnis, & dominiis terrarum; ergo expelli
non debent, & hæc est ratio August. de Ancon. *in d.*
articulo 3.

Confirmatur per Cardinal. Bellarmin. *in d.c.2.* Nam
3 dominium † non fundatur in gratia, aut fide, sed in li-
bero arbitrio, & ratione: Nec descendit ex iure diui-
no, sed ex iure gentium, & patet ex eo, quod Deus ap-
probat regna gentilium in vtroque testamento, Da-
niel. *c.2. Tu es Rex Regum, & Deus cæli dedit tibi regnũ.*
Et Matthæi *c.22. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ*
sunt Dei, Deo. Et D. Paul. *ad Roman. c.13. Reddite omnib.*
debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. Et
iubet ibidem etiam propter conscientiam obedire
principalibus Ethnicis.

Secunda ratio. *Nam c. charitas. de pœnitent. distinct. 2.*
4 habetur quod proximos † diligimus sicut nos, & ibi
dicitur, proximi sunt, qui sunt naturæ nostræ partici-
pes, & glossa ibi infert; ergo Iudæi & Saraceni proxi-
mi sunt, & diligendi à nobis, vt nos.

5 Tertia ratio. Nam infideles † sine peccato possi-
dent bona, & regna, quia *Genes. c. 1.* Omnia subiiciun-
tur rationali creaturæ, nec tantum pro bono, sed et-
iam pro malo, quia ipse facit oriri solem super omni-
bus, & volatilia pascit, Matthæi *c.5 & c.6.* ex quo con-
cludit Innocent. *in d.c. quod super his*, quod iustè possi-
dent.

6 Quarta ratio. Nam infideles † habent iurisdictio-
nem; nam *1. ad Timoth. c.6.* dicitur, quicunque sub iu-
go serui sunt, dominos suos omni honore dignos ar-
bitrentur, ne nomen Domini, & doctrina blaspheme-
tur, & ibi dicit Cardinal. hoc ideo dicere Paulum; quia
quidam conuersi ad fidem blasphemabant Dominos
suos infideles tanquam canes, contra quos dicitur *in 1.*
Petri *c.2. Serui subditi estote omni tempore Dominis, non*
solum bonis & modestis, sed etiam discolis: ne nomen do-
mini & doctrina blasphemetur, scilicet ab infidelibus,
atque dicerent: *Quis est iste Christus, qui aufert seruos à*
nobis?

Quinta ratio, bona hostium tunc fiunt nostra, & ca-
pti serui, cùm ab eis bellum indictum est, *l. hostes ff. de*
captiu. Ergo prius dominiũ erat apud eos, quia quod
de vno permittitur, de alio prohibetur, *c. vbi uue de præ-*
sumpt. l. si ita liberum. §. Stichum. de legat. 2. præsertim
quia capti Christiani per illos, serui efficiuntur, *vt ff. de*
captiu. & dicit Anchoran. *in d. regul. peccatum.* quod
7 Christiani † captiui non possunt sine peccato fugere,
vel furari Saracenis, allegat Hostiens. *in titulo de pœnis*
& remiss. §. quibus, & qualiter, vers. quid de furibus, ibi;
quid de Christianis.

Sexta ratio. Papa tolerat Saracenos in eorum matri-
moniis, *c. gaudemus. de diuor.* Ergo magis dicitur tole-
rare in suis dominiis, regnis & bonis, quæ possident;
quia bona sequuntur conditionem personæ, *c. 1. de iur.*
patronat. li. 6. auth. ingressi. C. de sacros. Eccles.

8 Septima ratio. De his qui foris † sunt iudicare non
debemus, de quibus iudicabit Deus, *1. ad Corinth. c.5.*
& *c. multi 24. quæstion. 1.* vbi Cardinal. Turrecremat.
exponit, quod de infidelibus intelligitur, qui nũquam
fidem agnouerunt, & ideo diuino iudicio sunt relin-
quendi.

9 Octaua ratio. Dicit Innocent. *in d.c. quod super his* †
de voto. quod Papa sine causa non potest eis bona au-
ferre, imò debet Iudæos in quantum potest, tolerare,
vt per eorum consortium, valeamus eos lucrifacere,
c. infideles 24. q. 4. & *c. ad mensam 11. q. 3.*

Sed istis non obstantibus, contraria opinio est ve-
rior, videlicet penes infideles, Iudæos, & Saracenos nõ
esse iura regnorum, † neque iurisdictiones, quam opi- 10
nionem firmamus primo ab auctoritate plurimorum.
Hostiens. *in d.c. quod super his. de voto.* & ibi Anton. de
Butr. Oldrad. *in consi. 82. incip. contra Saracenos.* qui di-
cit, salua reuerentia Innocentij, opinio Hostiensis est
verior, Cardinalis Turrecrem. *in c. dispar. 23. q. 8.* Iosn.
de Lignan. *in d.c. quod super his.* Martin. Laudens. *in c. de*
rebus 23. q. 7. Et ibi Ioan. de Fantucc. Ioan. Maiorin. *in*
2. senten. distinct. 44. q. 3. Afflict. *in titulo quæ sint rega-*
lia num. 26. Arnoldus Albertinus in repetitione *ru-*
bric. de hæretic. q. 8. vers. prima conclusio. Gregor. Lopez
in l. 10. titul. 23 partita 2. legum Hispaniæ. vbi latè tra-
ctat hanc materiam, & latius tractat Ioannes de Ana-
nia *in c. & si Iudæos de Iudæis.*

Prima ratio, post aduentum Christi omnis princi-
patus, † dominium & iurisdictio translata sunt ab infi- 11
delibus ex iusta causa ad fideles, *Ecclesiast. cap. 10. Re-*
gnum à gente in gentem transferetur propter iniurias, in-
iustitias & contumelias. & habetur *in c. si de rebus 23. q.*
7. vbi quod illa verba *transferetur* & infra, *& dabitur*
genti facienti fructum, de quo per Matthæum *in cap.*
21. ad omnes iniquos, & impios referuntur, & nulla
maior impietas, quàm infidelitas, *c. quid in omnibus 32.*
quæst. 7. & *c. primo 22. quæst. 2.* Sed hic † principatus tam 12
fidelium, quàm infidelium fuit Christi; nam scribitur:
Omnes Reges terræ adorabunt eum, & omnes gentes ser-
uient ei, c. displicet 23. qu. 4. & *Psalm. 8. Omnia subiecta*
sunt Christo, oues, & boues, & vniuersa pecora campi. Sed
oues interpretantur Christiani, Ioan. *cap. 10. Ego sum*
Pastor bonus, & cognosco oues meas. Item boues, & pe-
cora campi interpretantur Saraceni, tanquam bestiæ
nomine carentes, qui relicto vero Deo, colunt idola,
de quibus scribitur *in Historia scholastica cap. de fuga*
agni. quem locum ad hoc citat Afflict. *in rubric. quæ*
sint regalia numer. 24. & est textus *in c. translato. de con-*
stitutionibus.

Ex his fiat argumentum: Infideles non recognoscũt
dominium, † nec iurisdictionem à Papa; ergo nõ sunt 13
veri domini, neque habent iurisdictionem. Antece-
dens probatur, quia omnis principatus, dominium, &
iurisdictio translata sunt in Christum, præsertim si
fuerint infidelium; ergo nisi ab eo recognoscant, non
sunt veri domini. Vnde Bald. *in prima constitutione Co-*
dicis; Præterea, ait, Constantinus Imperator, post eius
baptismum in resignatione regalium, quam fecit Bea-
to Syluestro, resignauit sibi ensem, ostendens se illuc-
usque non legitimè visum fuisse gladij potestate, nec
legitimè eò vsque habuisse Imperium. Consequentia
probatur: Quia Christus commisit Petro, & eius suc-
cessoribus omnem iurisdictionem, *c. in scripturis 8. q. 1.*
& *c. pro humani. de homicid. li. 6.* & *c. per venerabilem, quò*
fil. sint legit. & latè scripsi supra: ergo apud infideles
nulla est iurisdictio, nullum dominium.

Secunda ratio. Furtũ est contrectatio rei alienæ in-
uito domino: sed permittitur rapere † bona infide- 14
lium: ergo ipsi non sunt domini. Minor probatur:
Nam *Exodi c.3. & c.12.* Iudæi exeuntes de Ægypto, ex-
portauerunt secum bona Ægyptiorum, ex præcepto
Domini: Et hoc fecerunt sine peccato, vt ibi notat
Nicolaus de Lyra, & habetur *in c. dixit Dominus 14. q.*
5. & *in c. legimus distinct. 36.* & probat D. Thom. *in pri-*
ma 2. quæst. 100. artic. 8. ad 3. Filij quidem Israël tule-
runt spolia impiorum de mandato domini, nam scri-
ptum est *Sapientiæ cap. 10. Tulerunt spolia impiorum.*
Item D. Thom. *in 2. 2. quæst. 66. artic. 5. ad primum.* Et
hoc fit hodie passim contra Saracenos sciente summo
Pontifice, & permittente: Nec furans Saracenos, pro-
pter dictam permissionem, tenetur ad restitutionem:

ergo non committit furtum;ergo illi non habent do-
minium;Et hæc ratio est Arnaldi,vbi supra allegati.
15 Tertia ratio: Qui procurat † discessum à suo supe-
riore, à quo totam habet auctoritatem dominandi,
iustè meretur suo priuari dominio, *argum.l.1.ff.ad l.
Iul.Maiestat.* & *l.quisquis.C.eod.titul.* Et idem est de
docentibus hæresim, vt hæreticorum pœna punian-
tur,gloss.*in c.penult.de haretic.l.culpa.C.de malefic.* Et
qui aliquem coegerit, aut persuaserit apostatare, re-
rum suarum dominium amittet, & plectetur capite,
16 *c.cum qui,C.de apostat.* Sed hi Saraceni,† in quantum
possunt,cogunt Christianos fidem abnegare, eos do-
cendo,& sic persuadendo,& sic separare eos à Dei ve-
ri cultura; ergo dominia amittunt, si qua habent, hæc
est ratio Ioan.Maiorin. *in 2.lib. sententiar. distinction.*
17 *44.artic.3.* & confirmatur, quia ciuitates rebellium †
debent damnari aratro, Bartol. *in l.aut facta.§.non-
nunquam.col 3.ff.de pœnn.* Bald. *in l.ex testamento.C.de
testam.milit.* Bartol.& Alex.*in l.hareditatum.ff.ad l.
Falcid.*Bald.*in tecul.de pace Constant.vers.nos Romano-
rum.*
18 Quarta ratio sit à sufficienti partium enumeratione.
Infidelium † tres sunt sectæ; Altera Iudæorum, non
à Iuda Macchabæo, vt quidam dicebant; nam & ante
illum Iudæorum nomen inuentum est, *Esther. cap.8.*
Iudæis noua lux oriri visa est; ergo denominantur à
Iuda Patriarcha, *Genes.cap.49. Iuda te laudabunt fra-
tres tui.* D.Thom. *ad Roman.cap.2.in lectione 4.* Qui
dicuntur etiam Hebræi ad Heber, non autem ab A-
braham,de quo habetur *Genes.cap.2.* vixit Sale 30.an-
nis, & genuit, & eius tempore diuisæ sunt linguæ, &
lingua Hebræorum remansit in familia sua, sic ait D.
Thom.*in 2.ad Corinth.c.11.in lectione 5.* & sequuntur
Abb.Ioan.de Anania,& Felyn.*in rubric.de Iudais,*Ho-
stiens.*eod.tit.§.2.* vbi quod dicuntur à tribu Iuda,quæ
inter alios bellicosior extitit:ideo meruit ex ea creari
Rex.
19 Et isti Iudæi † non habent iurisdictionem,quorum
regnum defecit sub Vespasiano & Tito, quadraginta
annis post passionem Domini, cùm fuerint cæsa per
omne tempus obsidionis, decies centena millia Iu-
dæorum,vt ait Vgo Floriacen.& Romani quærebant
quibus captiua mancipia venderent, sed quia plurimi
venales,& pauci emptores reperiebantur, non defue-
re,qui triginta mancipia vno numismate mercaren-
tur, D.Antonin. *in sua Chronic.parte 1.titul.17.§.1.&
trib.seq.* quæ euersio Hierusalem fuerat pronuntiata
per Danielem *in cap.9* quingentis,& triginta quinque
annis ante.
20 Item de istis dispositum est *in c.& si Iudaoe.† de Iu-
dais.* quod mors Christi fecit illos seruos; sed serui
sunt incapaces iurisdictionis,& dominij; ergo. Item
*in c.Iudæi.de Iudæis.*probatur,quod si conuertantur ad
fidem,non sunt eis auferenda bona; ergo à contrario
sensu, si non conuertantur, sunt eis bona auferenda,
quod argumentum est validum in iure, *l.1.§.huius,ff.
de officio eius.* & not. *in l.conuenticulum. C.de episc.&
cleric.* Item *in d.c.& si Iudaoe.* & *c.multorum.eod.tit.*
ipsi tolerantur ex pietate & gratia: ergo nō debet re-
digi in necessitatem,*l.non quicquid.ff.de iudic.l.solet.ff.
de offic. procur.* Propterea communiter concludunt,
21 quod si Iudæi † viuunt pacificè, & quietè nobiscum,
nec Christianos dogmatizant, aut aliquid faciunt in
opprobrium legis nostræ,licèt obseruent ceremonias
in suis Synagogis,seu mesquitis secretè, & non publi-
cè,tolerandi sunt, & nullatenus deiiciendi, nec mole-
standi.Oldrad. *in consil.264.*& procedit *cap.charitas.de
pœnitent.dist.2.* Ita eos sine causa expellere, esset cōtra
præceptum charitatis,tanto magis, si indultum est, vt
gaudeant priuilegiis, sicut cæteri ciues,quia tolerātur,
c.qui sincera.dist.45. propter bonum quod inde oritur,
quia nostræ fidei veritas in libris ipsorum velata,& in
ritibus figurata,nostris oculis lucidè demonstratur,&
sic fidei nostræ testimonium roboratur.
Altera secta est Saracenorum † vulgò dicta,sed ve- 22
rius Agarenorum,cum non à Sara libera, sed ab Agar
ancilla originem trahant per Ismaelem filium eius,
& vsurparunt falsum nomen à Sara tanquam à libera,
& digniori,qui adeo sunt hodie multiplicati,vt à Deo
dictum sit, *Genes.c.16.* & ibi latè scribunt Vgo Cardi-
nal. & Nicol.de Lyra *in ver.multiplicabo.* & D.Anto-
nin. *in 1.parte sua Chronica titul.2.c.1.§.3.* per boues,
& pecora campi,intelligimus Saracenos,qui tanquam
bestiæ, ratione carentes, relicto vero Deo, colunt i-
dola, & isti vocantur bestiæ, quia & Ismael pater eo-
rum vocatus est à Domino Onager,*cap.Ismael.distin-
ction.56.* & ibi notant Archidiac. & Cardinal. & fuit
ratio, vt dicit Merodius, quia futurum erat, vt qui de
genere suo descenderent, omnem bestiarum rabiem
supergrederentur,& mansuetarum numerus contere-
retur.
Oldrad.*in consil.72.incip.an contra Saracenos.* probat
quod oriens & occidens omnes seruiuerunt Christo
per sexcentos annos,& vltra vsque ad tempus Maho-
meti,qui cum Turcis,gentibus Scythicis inter Hyper-
boreos montes, ferreis clausis repagulis Caucaseas
portas egressi,occuparunt diabolico,& violento titu-
lo Pontum,Cappadociam, & vsque ad finitimas gen-
tes paulatim se infuderunt,vbi,latronum more, furti-
uis quibusdam excursionibus vires sibi vendicantes,
occupatis montibus, & oportunis claustris, vnde per
occasiones irruptiones facile fieri possent,vsque adeo
emersere,vt animis sublati sint,& procedente tempo-
re,Galiciam,Bithyniam, Lycaoniam,Pisidyam, vtrā-
que Phrygiam,Pamphyliam,Ciliciam, Cariam, & o-
mnem Asiam,quę minor vocatur,vltra,citraque Tau-
rum ad ora vsque Ioniæ,& littora Græci maris, atque
Græciam omnem occuparunt, prout testificantur
Vincent. *in suo Specul.historial.li.24.& seq.* & D.An-
tonin. *in 2.parte sua Chronica.titulo 14.c.p.5.* Gloss.
Cardinal.& alij *in clem.1.de Iudais.* Iacob.de Voragi-
ne *in legendario sanctorum in historia sancti Pelagy Pa-
pa,Archiepiscop.Florent.in 4.parte summa, titulo 11.c.6.
§.1.Supplementum Chronicorum in lib.10.* Et isti dicun-
tur potius latrones, quàm hostes, vt concludunt om-
nes præcitati Doctores, & probat Aluarus *de planctu
Ecclesia in l1.2.artic.2.col.3.* atque scribit latissimè Pau-
lus Burgeus *super Apocalyps.in c.13.*
Sed licitum est regna † Christianorum mala fide
occupata, in quibus nullum habuerunt iustum ini- 23
tium, neque approbationem ex interuallo recupera-
re:Nec dicerentur ex interuallo recuperari, *l.3.§.cum
igitur,& ibi gloss.ff.de vi & vi arm.cap.olim. vbi omnes
Canonista de restit. spoliat.* gl. *in l.si colon.C.de agri.&
censit.li.11.*Bald.*in l.1.col.2.C.vnde vi.& in l.2.C.de ser-
uit.& aqua.*Et dicta regna propter violentam occupa-
tionem sunt effecta vitiosa,quod vitium transit ad po-
steros, *c.quia Gu.de Iudais.l.vitia. C.de acquir poss.ff l.
an vitium.ff.de diuers.& temporal.prascript.* Et verisi-
mile est, quod quandocunque † ipsi oportunitatem
habebunt, oppugnabunt Christianos, & persequen- 24
tur Ecclesiam Dei, vt probat Turrecrem. *in c.dispar.
23.quastion.8.* Propterea melius est aduersus iniurias
se præparare, quàm in discrimine coarctari, vt dicit
Bald.

Bald. *in l.1.num.42.C.unde vi.* Et Socin. inter consilia Francisci Curtij *consil.20.quæstion.4.colum.4.versi. ista confirmantur.* Nam si propter periculum permit-
25 titur magistratibus aliquando leges † transgredi, *l.si quis filio.§.si qui.ff.de iniust.rupt.testam.* Immol. *in cap.1.de constitut.* Bald. *in l.quid ergo.§.pœna grauior.ff.ex quib. caus.infam.irrog.* & in *l.& si seuerior.C.eod.* & notat Io. Andr. *in cap.pastoralis,super gloss in ver.præterquam.de offic.ordin.* Ergo melius ante prospiciendum est, quàm vlcisci accepta iniuria. Ideo concludit Bald. *in l. ex hoc iure in 10.quæstion.ff.de iust.& iur.* quod iustam reconcussionem patiuntur iniusti, Innocent. & Cardinal. *in d.cap.quod super his.de voto.* Alberic. *in rubri.C. de Iudæis.* Cardinal. Turrecrem. *in d.cap.dispar.23.quæstion.7.*

26 Altera secta est Hæreticorum, pro quorum notitia sciendum est, gentes Christianas diuidi per decem nationes, videlicet, Latinos, Græcos, Indos, Iacobitas, Nestorianos, Morouitas, Armenos, Georgianos, Surianos, & Mozarabes. Natio Latinorum habet Italiam, Alemaniam, Galliam, Hispaniam, & in hac na-
27 tione multi sunt hæretici: Geneua † ciuitas, quæ vt antiquitus erat status Monarchiæ Pontificalis sub episcopo, qui erat Comes Geneuæ, sic de anno 1528. se reduxit in libertatem, etiam pessimorum morum, & religionis. Item in Alemania & Gallia quot sunt hæreticorum ciuitates, & sectæ Lutheranorum? & legi apud Probum *in additionibus ad Ioann. Monachum super capitul.grandi. de supplenda neglig. prælat. lib.6.* quod Roberto Regi Francorum, filio Hugonis Capeti, oranti pro pace in Ciuitate Aurelianen. crucifixus respondit, se non habiturum pacem in regno suo, donec blasphemias & crimina notoria extirpasset.

Natio Græcorum, qui habent Patriarcham Constantinopolitanum, Archiepiscopos & Episcopos, atque alios Prælatos, sed hodie pauci numero sunt, quia vt dictum est, Agareni vel Turcæ occuparunt maximam partem Græciæ.

Natio Indorum, quorum Princeps est Presbyter Ioannes, cuius potestas excedit omnes Christianos: habet enim sub se triginta Reges, & quando equitat, sequitur crucem ligneam, quam ante se duci iubet, cùm verò ad bellandum progreditur, duodecim cruces auro, atque lapillis pretiosis gemmatas ante se portari facit. In illa ciuitate est Sanctus Bartholomæus Apostolus in maxima veneratione.

Natio Iacobitarum à Iacobo hæretico, discipulo Patriarchæ Alexandrini, vnde Iacobitæ dicti sunt, in partibus orientis, occupant magnam partem Asiæ, terram Mambræ, quæ est vicina Ægypto, & terram Æthiopiæ, vsque ad Indias plusquam quadraginta regna, qui circumciduntur, atque baptizantur cum ferro ignito characterem crucis imprimunt in frontibus, & in aliis partibus corporis, vt in pectore, & brachiis, confitentur soli Deo. & non sacerdotibus, & tenent quod in Christo sit tantum natura diuina, & isti fuerunt damnati in concilio Ceden.

Natio Nestorianorum à Nestorio hæretico, qui fuit Constantinopolitanus Episcopus. Hi ponunt in Christo duas personas, alteram diuinam, alteram humanam, & negant Beatam Virginem esse matrem Dei, sed hominis Domini nostri Iesu Christi, qui habitant Tartaream, & maiorem Indiam: Hæc natio habet tantum terrarum, quantum Alemania, & Italia, & isti hæretici fuerunt condemnati in Synodo Ephesina, atque fuerunt diuisi ab Ecclesia Romana, & permanserunt in pertinacia.

Natio Morouitarum à Moroue, qui vnum intellectum, & vnam dumtaxat voluntatem in Christo ponunt, habitant iuxta Libyam in prouincia Phœniciæ, plurimi sunt numero, & aliquando fuerunt sub obedientia sanctæ Romanæ Ecclesiæ; nam eorum Patriarcha interfuit in Concilio generali Lateranen. celebrato Romæ sub Innocentio Papa III. sed postea recesserunt, & fuerunt condemnati in Synodo Constantinopolitana: Mox redierunt ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ, sed iterum reuersi ad vomitum, perseuerant in eorum peruersa opinione.

Natio Armeniorum, qui habitant in regno Armeniæ prope Antiochiam, & isti in die Veneris comedunt carnes.

Natio Georgianorum à Beato Georgio, quem habent in præliis patronum, habitant in partibus orientalibus Media & Syris, in quarum confinibus commorantur, ipsi vtuntur lingua Græca, & sacramentis more Græcorum.

Natio Surrianorum à ciuitate Suria, quæ est eminentior in Assyria, & hi consuetudines Græcorum obseruant in omnibus. Quos sequuntur aliqui Christiani, qui sunt in terra sancta, & vocantur Samaritani, primo conuersi tempore Apostolorum, sed ipsi non bene sapiunt in catholica fide.

Natio Mozarabum, qui fuerunt multi numero in partibus Africæ, & Hispaniæ, qui, cùm dies naturalis diuidatur in 24. horas, tot officia habent, siue horas, & psalmos, atque hymnos, certasque orationes nimis prolixas orant, sacramentum Eucharistiæ diuidunt aliquando in septem, aliquando in decem partes.

Et causa tantæ diuisionis inter Christianos fuit, quia Summi Pontifices omiserunt celebrare concilia generalia, ideo insurgentibus hæreticis in diuersis mundi partibus, non fuit, qui apponeret remedium.

His enumeratis sic argumentor: Papa potest auferre † regna ab hæreticis, & dare Principibus catholicis; 28
ergo eadem potest auferre ab infidelibus, & dare fidelibus catholicis. Antecedens probatur per *c.abolendã. § statuimus.de hæretic.c.vergentis eod.tit.& ibi glo.& omnes Doct. Director.Inquisitor. in 3.parte.quæst.97.col.9.* de quo nullus ex doctoribus habet difficultatem; Cõsequentia probatur, quia non est maior ratio de vno, quàm de altero. Infideles † sunt idololatræ, peccant 29
contra legem naturæ, Innoc. *in d.c.quod super his. de voto.* Et à iure prohibentur sacrificia & templa Paganorum, *lib.1.C.de pagan.& templis eorum.* Propter quæ peccata licitè possunt auferri regna, dominia, & iurisdictiones ab eis, vt dixi supra in tertia ratione huius veritatis.

Præterea illi, qui talia crimina † puniunt, Deo 30
seruire dicuntur, vt habetur *in §.final.13. quæstion.5.* vt tradit, quòd cùm Dominus diceret ad Prophetam de Nabuchodonosore, quid dabo ei pro labore suo, quo seruiuit mihi apud Tyrum? statim subiicit, da domine (hoc est datam sibi pronuntia) Ægyptum, & Æthiopiam; ergo fortius dicetur Papam Christi Vicarium in hoc deseruire Deo, & hæc omnia posse facere. Neque obstat, quod Deus prohibuerit populo Israëlitico, ne debellarent gentiles habitantes in monte Seir, *Deuteronom.capit.2.* Nam ille Populus

non habebat potestatem, quam habet Christi Vicarius quod vtrumque ouile fidelium, & infidelium. Item propter peccatum idololatriæ, & aliorum scelerum contra naturam, tradidit Deus populo Israëlitico terram Chananæorum, vt patet *Leuitic.c.*18. & in aliis

31 locis sacræ scripturæ. Item si aliquando Deus † prohibuit Israelitis, ne pugnarent contra Gentiles extra terminos Chananæorum, & aliorum à Deo assignatos sibi in possessionem, fuit à Deo assignata aliqua causa, qua cessante, non videtur prohibuisse eos, vt bellum inirent contra infideles, idololatras, & corruptores legis naturæ. Nam *Deuteronom. in d. cap.*2. cum prohibuit, ne debellarent habitatores Montis Seir, dicit, transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos; videte ergo diligenter ne moueamini contra eos; neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest vnius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esau dedi montem Seir, & cùm dicit inferius in eodem cap. non pugnes contra Moabitas, neque ineas aduersus eos prælium; non enim dabo tibi quicquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi eam in possessionem, & sic prohibitum eis propter istas causas, videtur sibi concessum in aliis, *l. cum prætor. in princip. Digest. de iudi. in c. nonne. de præsumpt.* Item *Deuteronom. capit.*20. permissum est eis fecisse bellum contra alios gentiles extra terminos suos, vbi postquam dixit de modo debellandi, subdit, sic facies cunctis ciuitatibus quæ à te procul valde sunt, neque sunt de his vrbibus quas in possessionem accepturus es; ergo si id poterant facere fideles tempore antiquæ legis contra infideles, atque idololatras, multò magis permissum est humano Pontifici nouæ legis Christi Vicario hæc regna gentilium aliis posse concedere catholicis, vt Christi nomen propagetur.

32 Et sic fecisse plures summos Pontifices † concedentes regna tam infidelium, quàm hæreticorum, experientia docuit, Alexander Papa VI. diuisit insulas occidentales, quas vocant mundum nouum inter Reges Castellæ, & Lusitaniæ, Iulius II. excommunicauit Petrum de Albret, & concessit eius regnum Nauarræ primo Regi catholico, qui illud occuparet, & alia

33 multa sunt huiusmodi exempla. Atque optima † est probatio, quæ sumitur ab vsu Pontificio, vniuersalis Ecclesiæ consensu comprobato, quo solo argumento nulla alia probatione egemus, & eodem Theologi veluti firmissimo, & validissimo vtuntur, & sufficere probat Francisc. Vergas *in tract. de auctoritate Pontificia confirmatione* 12.

Superest respondere ad rationes in contrarium allegatas. Ad primam respondetur falsò ascribi Aristoteli

34 ordinem † principandi esse beneficium naturæ, quia & Aristoteles cognouit legis naturalis libertatem, & Isidor. *in libro Etymologiar.* translatiuè in *c. ius naturale. distinct.*1. dicit quod omnium est vna libertas, & D. Augustin. *in lib.*19. *de ciuitate Dei c.*14. dicit, Deus voluit hominem irrationalibus dominari, non altero homine, & D. Thom. *in* 1. *parte, quæst.*96. *artic.*4. hominem de iure naturæ ius dominandi non habuisse probat. I-

35 tem negatur † Papam subtrahere Principatus propter infidelitatem: hoc enim non fuit, nec de eo disputamus. Sed Papa transfert regna infidelium ad fideles ex dispositione *c. translato. de constitutionibus.* vt probaui supra, quia iusti tulerunt spolia impiorum, *Ecclesi. c.*10. & fideles possunt principari ipsis.

Ad confirmationem respondetur, satis probatum

36 esse supra *in c.*1. dominium † esse de iure diuino, & locα sacrorum Theologorum asserentium esse de iure gentium, intelligi respectu iuris agendi in iudicio, & consequendi, vt ibi diffusius scripsi; ergo fundatur in gratia, & infidelitas est iusta causa, vt quoties Ecclesiæ videtur, transferat dominium penes fideles, vt scripsi in prima responsione.

Item negatur Deum generaliter approbare regna † gentilium in testamento veteri; nam Esaiæ *c.*45. ap- 37 prehēdit dexteram Cyri, vt ex malo eliceret bonum, nimirum Regis Balthasaris necem, de quo scripsi supra *in cap.*4. *num.*21. Ergo Reges illi fuerunt tolerati ad aliquem bonum finem, & illa solum dicimus iusta dominia quæ sunt à Deo data, vel ab Ecclesia confirmata, alia verò in vsurpatoribus permissa, vt scripsi supra *in cap.*8. *num.* 10. Et in testamento nouo Romanorum Imperium fuit approbatum, vt scripsi supra *in cap.*5. ergo ab approbatione iustum fuit eorum dominium.

Item locus D. Pauli *ad Roman. cap.*13. esse obediendum ait, † Principibus, de ethnicis non loquitur, sicut 38 corruptè allegatur, sed quatenus de illis intellexerit; Primò, loquitur Imperio Romano approbato, vt dixi: Item textus seipsum declarat. Nam scribit ad Christianos, quibus consulit, obediendum esse Principibus ne peccent; nam Principes non sunt timor boni operis, sed mali: vis ergo non timere potestatem, bonum fac, &c. ergo non simpliciter mandat obediendum esse Principibus Ethnicis, sed vt secundùm conscientiam bonum faciant, & ita ratio † restringit dictum 39 gloss. *in c. consuetudo. distinct.*1. Et in his terminis dicit expressè textus *in cap. solitæ. de maior. & obed.* Eodem modo scribendi vsus est D. Paul. *in* 1. *ad Timoth. cap.*6. hortando seruos, vt honorent Dominos suos etiam infideles, propter rationes, de quibus per eum, ergo rationes attendendæ, quæ dictum generale restringunt. Sed ex illis monitionibus non fundatur iustum dominium in personis Ethnicorum: nam Paulus, qui hoc dicit, non erat summus Pontifex: Nos autem loquimur de Papa Christi Vicario, cui omnes oues commissæ sunt, & Papa † maior est administratione Paulo, 40 *cap.*1. *distinct.*20. *cap. sacrosancta. distinct.*22. & Papa dispensat † contra Apostolum in his, quæ non concer- 41 nunt articulos fidei, gloss. *in c. sunt quidam* 15. *quæstion.* 1. Hostiens. *in summa de bigamis, vers. & an cum bigamo.* Præposit. *in cap. lector. distinct.*33. gloss. & cæteri Canonistæ *in c. proposuit. de concess. præbend.* Præterea tempore illo primitiuæ Ecclesiæ, non poterat Ecclesia de facto punire infideles, & transferre † eorum re- 42 gna, cum tunc nouo germine pullulabat, & nondum erat completa Prophetia: *Et adorabunt eum omnes Reges terræ Psalm.*71. Sed nunc Ecclesia dilatata, cur negabitur Papæ Christi Vicario talis potestas? Hoc argumento vtitur D. Augustin. *in Epistola* 204. *ad Donatum.* & habetur *in cap. displicet.* 23. *quæst.* 4. *ibi, & non attendis:* quia tunc prima Ecclesia nouo germine pullulabat, nondumque in ea completa fuerat illa Prophetia (*& adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei*) quod vtique quanto magis impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solum inuitet, sed etiam cogat.

Ad 2. respondetur, quod *c. charitas* † procedit, redu- 43 cendo illos ad bonos mores, & vitam æternã, vt textus ipse declarat, *in vers. proinde.* Sed quia charitas vnicuique est impendenda secundùm eius conditionē, gloss. ibi *in ver. particip.* & eorū regna & iurisdictiones trãslata sunt in Christum, eiusque Vicarium, summa charitas est dando infidelibus rectorem, qui defendat prædicatorea verbi Dei, illosque reducat ad fidem.

Ad 3. respondetur, prout dictum est ad primã in fine.

Ad 4.

Ad 4.respondetur, prout dictum est ad confirma-
tionem primæ rationis, & ad locum D.Petri *in 1.epi-*
44 *stola c.2.ibi.subditi* † *estote,&c.* Respondetur quòd Pe-
trus considerauit illud tempus pullulantis ecclesiæ, ne
magnum generaretur scandalum, quia subdit rationẽ:
Ne Christiani dicant, quis est ille Christus qui seruos
nostros aufert, quæ ratio restringit dictum, & ea ces-
sante hodie ecclesia dilatata, cessat & dictum, & hæc
responsio confirmatur ex his quæ nunc dicam adse-
quentem.

Ad 5.respondetur, quòd ratio sanctæ matris eccle-
45 siæ,† quam facit contra infideles, & Saracenos, osten-
dit penes ipsos non esse iustum rerum dominium, erat
enim hoc modo: *Deus in cuius manu sunt omnium pote-
states,& omnium iura regnorum, respice in auxiliũ Chri-
stianorum, vt gentes paganorum, quæ in sua feritate con-
fidunt, dextera tua potentia conteramus.* Et hæc sola o-
ratio sufficeret, quia ecclesia non potest errare.

Cùm igitur bellum ex parte infidelium paganorũ
46 sit iniustum, ipsi dicuntur potius latrones, † quàm ho-
stes; ergo Christianus illorum captiuus potest cum
bona conscientia aufugere ab illorum manibus. Hoc
fundamentum multis similibus comprobatur. Primò,
47 si quis fuerit à carcere † relaxatus cum iuramento de
redeundo, non tenetur redire, si carcer fuerit iniustus,
gloss. *in clem. pastoralis in ver. violẽtiam. de re iud.* Abb.
in c.si verò. col.4. de iureiur. gloss. *in c.ius gentium. dist.1.*
48 *& ibi Alex. col. pen.* Item iniustam † gabellam licitum
est fraudare sine peccato. Felyn. *in c.1. de constitut.* Item
49 si quis fuerit relaxatus à bello † iniusto cum iuramen-
to de redeundo, non tenetur redire, Abb. *in c.si. ut, in
3. de iureiur.* Anchar. *in c.possessor. in 3. quæst. de regul. iur.*
50 *li.6.* Item si quis fuerit iniustè damnatus † ad mortem,
fugiendo, non peccat, D.Thom. *in 2.2. quæst.69. art.4.*
quia huiusmodi iniustitiæ sunt similes videntiæ latro-
num, de quibus per Ezech. *c.22. Principes in medio eo-
rum, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum san-
guinem.* Vnde gloss. *in c.ius gentium. dist.1.* dicit, si bel-
lum est iustum, qui capitur, efficitur seruus capientis,
c.dicat. 23.q.5. & tunc captus peccat, si recedat à suo do-
mino, *c.si quis seruum. 17. quæst.4.* Sed si bellum non est
iustum, licitum est aufugere, *l.nihil interest. ff. de captiu.*
& hoc sentit Innoc. *in c.olim. in 1. de restitution. spoliat.*
& illam glossam sequuntur communiter omnes Ca-
nonistæ.

51 Et licet de iure capti † ab hostibus, etiam in bello
iniusto efficiãtur serui illorum, *l.postliminium, in prin-
cip. in ver. per iniuriam. ff. de captiu.* per quod Fulgos. &
Ias. *in l.ex hoc iure.* reprobant illam gloss. tamen aliqui
dicunt, legem ciuilem id statuisse: Primò quia si Impe-
rator decreuisset esse liberos, illi non seruassent, & sic
esset ludibrio dictum, contra *l.si prætor. ff. de iudi.* Item
quia Imperator hoc constituit ex quadam tacita con-
cordia, vt ipsi capti non occiderentur, vt dicit Archi-
diacon. in *d.c.ius gentium.* Item quia si ipsi essent libe-
ri, quoad bona eorum acquirerentur hostib. ex regula
l.placet. ff. de acqui. hæred. & ideo tam quoad nos, quàm
quoad hostes reputantur serui: Item quia hostes pos-
sent illos cogere ad contrahendum in nostri præiudi-
cium, vt dicit Io.Fab. *in §.si ab hostibus. Inst. quib. mod.
ius patriæ potest. soluit.*

52 Et stant simul, vt fiant serui † de iure, & si fugiendo
recuperent libertatem, non peccent, *l.in laqueum. ff. de
acquir. rerum dom. l.& seruorum. §. iure gentium. ff. de
stat. hom. l.adeo. in princip. ff. de acquir. rerum dom.* Pro-
pter quas igitur rationes diximus Imperatores sta-
tuisse etiam nostrates captos ab hostibus effici seruos:
Propter easdem D.Paul. *in 1. ad Timoth. cap.6.* hortatur
seruos, vt honorent Dominos suos, addendo rationes
vt ibi per eum. Imò etiam de iure canonico episco-
pus captus † ab infidelibus, & schismaticis, efficitur il- 53
lorum seruus, *c.si episcopum. de supplend. neg. prælat. lib.
6.* & Papa decreuit propter easdem rationes, cùm re
vera hostes non sint, & domino careant, atque latro-
nes dici merentur.

Ad locum Hostiensis dicitur, non bene fuisse alle-
gatum, ipse enim concludit, si quis furatur Christia-
nos † detentos à Saracenis, non tenetur, & est argumẽ- 54
tum *c.dominus. distinct.23.* Nisi hoc esset factum tem-
pore treugę, quia tunc hominis æstimationem solue-
re tenetur, *c.nulli 22.q.1.* D.Antonin. *in summa part.2.
titul.2.c.15.§.1.* quia capitula pacis, & treugæ sunt ser-
uanda propter bonum commune, vt not. *in c.1. de pac.
& treuga,* & per Modernos *in l.conuentionũ ff. de pact.
& in titulo de pace tenenda, in vsibus feudorum.*

Ad 6.dicitur, quòd quamuis ecclesia † ritus infide- 55
lium toleret, in matrimoniis tamen non approbat;
nam dicit textus, quod enim permittimus, nolentes
permittimus, quia malam voluntatem ad plenum
prohibere non possumus, *c.hac ratione 31.q.1.* Sed in
dominio, & iurisdictione non tolerat semper, quia
sunt eorum incapaces, & esset longa tolerantia in præ-
iudicium fidelium, ad quos translata sunt iura regno-
rum ex præcepto Dei, iubente tamen ecclesia, vt
dixi.

Ad 7.dicitur, quòd infideles † non ligantur consti- 56
tutionibus apostolicis, quo ad spiritualia, & ideo de
his, qui foris sunt, nihil ad nos, *c.gaudemus, de diuort.*
& cum ipsi non sint de ecclesia, non potest ecclesia il-
los excommunicare, sed alias pœnas inferre potest, *c.
post miserabilem. de vsuris. c.postulasti. de Iudæis. cap. sæpe.
cum ibi notatis. 28.q.1.* Item nihil ad nos de his, qui fo-
ris sunt, quia non possunt præcisè compelli ad fidem,
sed voluntate † sunt inducendi, *vt in d.c.qui sincera. &* 57
c.de Iudæis. dist.28. & ita declarant Innoc. & Host. *in
d.c.quod super his. de voto.* Host. *in summa. in titu. de In-
dæis §.in quibus grauentur vers. & sic.* Oldrad. *in consil.
35. infra scriptis.* Ancharan. *in c.ea quæ in 6. q. de reg. iur.
lib.6. & in consil.15. spiritualis.* Sed quia dicti infideles
non viuunt in omnibus secundùm legem naturæ, vt
patet ex cursu vitæ eorum; & signanter, quia detinent
terras, quæ fuerunt Christianorum, atque impediunt,
ne possimus terram sanctam Hierusalem, Christi re-
demptoris nostri sanguine consecratam recuperare,
atque nos quotidie infestant, & infestare parati sunt,
ergo contra illos agi potest solum ex eo præcepto na-
turæ: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris:* cuius exe-
cutionis Papa † est auctor, Cardinal. de Turrecrem. *in* 58
d.c.dispar. 23.q.6.

Deniq; aduertendum est ad sensum verborum D.
Pauli, si quidem non est negare sibi adesse potestatem
super infideles, si ea vti vellet, sed quòd nõ oportebat
idq; nullius vtilitatis esset. Nã † cùm præmiserit, si is 59
qui nominatur frater inter vos est fornicator, aut aua-
rus, aut idolis seruiẽs, &c. cum huiusmodi neq; cibum
sumere, & paulò ante, nõ commisceamini fornicariis,
non vtiq; fornicariis huius mũdi, aut auaris, aut rapa-
cib. aut idolis seruientibus, alioquin debueratis de hoc
mundo exisse, quasi dicat, hoc esse impossibile vobis:
quia totus ferè mũdus plenus est huiusmodi homini-
bus paganis, ideo nisi cũ illis non potestis conuersari.
Interdixit itaque Apostolus communicationem cum
fratribus publicè peccatoribus, non cum paganis, qui
extra ecclesiæ gremium sunt. Subdit rationem: Quid
enim mihi de his, qui foris sunt iudicare? vt eorũ vo-
bis interdicam consortium, & in eos feram sententiã

excommunicationis, id est, quænam vtilitas mihi est, illos excommunicare, & sententia ecclesiastica punire; nam neque illi obedient, neque excommunicationis sententia in alios ferenda est, quàm fideles: Et huic expositioni videtur assentiri Abulensis super Matth. *q.19.in q.63.* In his verbis: Quid enim mihi de his qui foris sunt, iudicare, id est quæ vtilitas ex hoc prouenit,
60 quia correctio ecclesiastica † ordinatur ad salutem, & animæ correctionem modo si in eos feram excommunicationem, & ipsi pareant, nulla inde prouenit vtilitas ad salutem illorum, quia sine hoc sunt in statu damnationis propter infidelitatem, sed nulla ferenda est in aliquos sententia, à qua nulla speratur vtilitas. Paulus ergo non tulit sententiam in paganos, qui non erant subditi ecclesiæ, neque negauit se posse talem ferre sententiam in illos, & ita non dixit, non possum eos, qui foris sunt iudicare, sed quid mihi de his qui foris sunt iudicare? id est nullam habeo vtilitatem, eos sic punire. Et demonstraui nuper Ecclesiam posse huiusmodi paganos & infideles iudicare.

Ad 8. dicitur, ex prædictis patere opinionem Inno. esse reiectam, & propterea Oldrad. *in d.consil.72*, dicit, salua reuerentia Innoc. opinionem Hostiensis esse veriorem, & cùm hanc opinionem amplectatur sancta mater ecclesia, & quando videtur expediens, illam exercet, non deberent Christiani scriptores illam veneno afficere.

CAP. XXV.

Resoluuntur rationes relatæ supra *in cap.* 17. contra quos ostenditur Papam habere iurisdictionem temporalem directò, non autem ratione peccati.

SVMMARIA.

1 *Papa concurrit cum omni iudice ordinario.*
2 *Papa non concurrit cum iudice feudorum.*
3 *Iurisdictio feudalium pertinet ad dominum feudi priuatìmè ad alios.*
4 *Prorogari non potest iurisdictio domini feudi.*
5 c.nouit. de iudic. *intelligentia.*
6 *Rex Angliæ pro quibus præstitit homagium Regi Franciæ.*
7 *Papa habet potestatem iudicandi vltra petita.*
8 *Papa quando non turbat iurisdictionem Regis, & nu. 13. & nu. 15.*
9 *Papa quando est iudex ordinarius in causis feudalibus.*
10 *Actio personalis ad feudum exercetur coram Paribus Curiæ.*
11 *Feudum ligium quale sit.*
12 *Causa feudi ligij agitur coram solo Rege.*
14 *Princeps quando cognoscit de causa propria.*
16 *Imperator consequitur iurisdictionem à Papa.*
17 *Imperator diuersis respectibus dependet à Deo, & à Papa.*
18 c.cum ad verum. distinct. 96. *declaratur.*
19 c.duo sunt. distinct. 96. *declaratur.*
20 *Papa non fundat suam iurisdictionem per donationem Constantini.*
21 *Directus dominus feudi potest illud emere à vasallo.*
22 c.nos si incompetenter. 2. q. 7. *declaratur.*
23 c.tuam. de ordine cognit. *declaratur.*
24 *Articulus Ecclesiasticus incidens, remittitur ad forum Ecclesiæ.*
25 c.causam quæ, qui fil. sint legit. *declaratur.*
26 *Causa proprietatis an & quando debeat agi coram iudice possessionis.*
27 *Papa quare non impedit inferiores iudices.*
28 *Causæ spirituales in primis instantiis expediendæ coram locorum ordinariis.*
29 *Appellatio quare non permittatur ab Imperatore ad Papam.*
30 Extrauag. meruit. de priuileg. *declaratur.*
31 *Ratio legis correcta potest allegari.*
32 *Ratio, quæ nunquam fuit scripta in lege, potest allegari.*
33 *Dominium directum potest esse penes duos in solidum.*
34 *Reges qui non recognoscunt Imperatorem, debent recognoscere Papam.*
35 *Exempla testamenti veteris non esse alleganda.*
36 *Tributi solutio, de qua in Matthæi 17. non importat subiectionem.*
37 *Tributi solutio de qua in Matthæi 22. non probatur ex debito.*
38 *Tributum fuit solutum pro Christo, & Petro ad euitandum scandalum.*
39 *Tributum non fuit solutum pro discipulis.*
40 *Tributum quod fuit solutum, non fuit de numis propriis.*
41 *Christus, & sui quare erant immunes à solutione tributi.*
42 *Scandalum in solutione tributi, quale fuit.*
43 *Scandala abhorruit Christus.*
44 *Scandali vitandi causa omittitur veritas iuris positiui, non iustitia naturalis.*
45 c.si tributum. 11. q. 1. *declaratur.*
46 *Clerici non sunt subditi sublimioribus potestatibus laicis ex præcepto Pauli.*
47 *Laici sunt subditi sublimioribus potestatibus clericorum ex præcepto Pauli.*
48 *Textus D. Pauli* ad Rom. cap. 13. *declaratur de sublimioribus potestatibus clericorum.*
49 *Papa quare committat Imperatori exercitium temporalis potestatis.*
50 *Romulus distinxit officia sacerdotum à secularibus.*
51 *Pontifices antiqui præerant religioni, & reipublicæ.*
52 *Druydæ in Gallia præerant spiritualibus, & temporalibus.*
53 *Sacerdotes ab initio fuerunt iudices negotiorum secularium.*
54 *Moyses habuit vtramque potestatem.*
55 *Auctoritas pauciorum non obstat contra communem.*
56 *Definitio iurisdictionis ecclesiasticæ quæ reprobetur.*

VLtimo resoluendæ sunt rationes cumulatæ per Nauarrum, & alios relatæ supra *in capit. 17.* Ex quarum responsionibus clarior euadet nostra conclusio, nimirùm Papam temporalem iurisdictionem habere directò, ac temporaliter, non autem ratione peccati.

Ad primam, distinguendum est, quia respectu iurisdictionis ordinariæ, Papa † concurrit cum omni iu- 1
dice illam habente, est enim Papa iudex ordinarius ordinariorum omnium hominum, ad Bald. *in titulo de pace Const. in princ.* allegat gloss. 1. *in princip. in auth. de hæredib. & Falcid.* Aut loquimur de iurisdictione respectu causarum feudalium tantum, & in hoc Papa non

non vult concurrere, quia relaxauit iurisdictionem, vt solus dominus feudi cognoscat etiam clericos feudatarios, *c. ex trãsmissa & c. verum de foro compet.* quia
3 illa iurisdictio † competit domino feudi priuatiuè ad alios, *a. l. §. praterea. de prohib. feud. alie. per Feder.* & in cæteris is iudex feudi habetur, vt priuatus, quia eius iurisdictio non potest ad causas dissimiles extendi:
4 vel prorogari, † vt per Doct. *in l. testamenta C. de testam.* per illam legem ibi Cyn. Bal. Salyc. Alex. & Ias. Cyn. *in l. 1. C. de iurisd. om. iudic.* Bald. *in c. de causis. col. 13. de offic. del. g.* Socin. *in c. significasti n. 30. de foro compet.* Felyn. *in c. cæterum nu. 2. de iudic.*
5 Tunc dicitur, quòd *d. c. nouit.* non † loquitur de iurisdictione ordinaria, sed de iurisdictione respectu causæ feudalis, in qua Papa non vult cum Rege, quia generaliter hanc iurisdictionem relaxauerat, *d. c. ap. verum, & d. c. ex transmissa.* propterea dicit, non est intentionis nostræ turbare iurisdictionem Regis, ad quem solum pertinet.
6 Etenim Rex Angliæ † præstiterat fidem & homagium Regi Francorum propter regionem, quam habebat circa mare præter Comitatus Oise, & Guines, vt refert historia. Igneus in repetitione *l. 5. §. non alias n. 415. ff. ad Syllanian. & in disputatione: An Rex Franciæ recognoscat Imperium nu. 42.* Inter hos Reges ortæ sunt lites, & bella mota, tandem transactione inita, atque iurata, Rex Franciæ iterum Regem Angliæ infestabat contra pacis capitula, Angli Regis consilium non erat iterum transactionem reuocare in dubium, sed illi insistendo egit coram Papa per denuntiationem euangelicam super obseruantia pacis, cui huius negotij iudex est ordinarius, vt idem Pontifex de seipso probat *in d. c. nauit. vers. postrema.* & nos hoc idem latissimè probabimus inferius.
7 Et licet † Papa supremus iudex habeat potestatem iudicandi vltra petita, præsertim si cognoscat sola facti veritate inspecta, Ias. *in l. vinum & in l. certi condict. §. si numos ff. si cer. pet.* Atque reiecta regula *l. vt fundus cum vulgaribus ff. communi diu. & l. fin. ff. de fideicommiss. libert. c. licet Heli. de Simonia.* Potest determinare negotium secundùm ius gentium, Bar. *in extrauag. ad reprimendum in ver. videbitur.* Bald. *in l. nomen C. de senten.* Grammatic. *decis. 13. nu. 3. & decis. 19.* Imò potest cognoscere etiam de incidentibus, *c. x l. quoties de iudic.* & de annexis *l. nulli prorsus. C. eo. tit.* Tamen sicut non expediebat Anglo reuocare in dubium transactionem, ita noluit Pontifex vltra petita manus apponere, præsertim circa ea, quorum iurisdictio specta-
8 bat ad solum Regem. Propterea dixit, † non est intentionis nostræ turbare iurisdictionem Regis, nimirum cognoscendo de tota causa feudi. Quare ex eo textu inferri non potest, Iurisdictionem ordinariam Regis, differre à iurisdictione ordinaria Papæ.
9 Nec obstat quòd Papa fit iudex ordinarius † in causis feudalibus inter subditum, & dominum quando pares curiæ vel eligi non possunt, vel dubitatur de paribus, vt firmauit Præpositus *in c. 1. in prin. n. 5. col. 5. titulo, Apud quem vel quos.* Cort. *in pral. de feud. part. 7. n. 35. limitat. con. 1.* Menoch. *de retinend. poss. rem. 3. num.*
10 446. Præsertim quia Rex Franciæ agebat actione personali ad feudū, quo casu causæ cognitio non pertinet ad pares Curiæ, sed ad iudicem ordinarium. Innoc. *in c. cæterum nu. 4. de iud.* Bellam. *nu. 15. vers. quinto quaro.* Alex. *in consil. 79. n. 1. vol. 1.* Raynaud. *in c. 1. §. prateres si inter nu. 11. de prohib. feud. alien. per Federic.*
11 Quia hoc non proceditur, vbi agitur de feudo ligio, in quo iuratum est homagium, & dicitur feudum ligium, quando recipitur ab eo, qui non recognoscit superiorem ratione feodi, Bal. *in prælud. feud. num. 52.* Aluarott. *in prælud. diuis. 13.* Sonsbecc. *in tract. d. feud.* 12
parte 3. n. 20. Quo casu coram solo Rege † directo domino agendum est, seclusa qualibet alia persona, Cur. *in tract. de feud. part. 1. quest. 8. in 2. eff. & Ias. in prælud. feud. numer. 112.* Sonsbecc. *de feud. part. 4. num. 26.* Petr. Gregor. *de concess. feud. part. 5. quest. 8. col. fin.* Capyc. *in inuestitur. Rubric. feudorum generalia vers. ligium conclus. 11.* Et procedit, etiamsi is qui recipit feudum esset Imperator, vel Rex. Nam directus dominus feudi ligij, iudex est competens contra eos, Bald. *in consil. 275. col. fin. vol. 2.* Soc. *in c. ex transmiss. num. 36. de foro compet.* Nam respectu feudi semper inferiores censentur, Bald. *in l. sed si hac §. si liberta ff. de in ius vocand.* Zasius *in tract. de feud. part. 7. n. 19.* & statim quòd feudum ligium recipit, se illius iurisdictioni submisit, Bald. *in c. qua in ecclesiarum nu. 21. de constit.*
Propterea dixit Papa † se nolle turbare iurisdictio- 13
nem Regis, & cùm Regi Franciæ sit promissa fidelitas, nullius altera fidelitate seruata sitque supremus Princeps, † iure optimo potest cognoscere de causa 14
propria, Bart. *in l. proxime nu. 1. ff. de his qua ut indign. delent.* vbi idem dicit esse de ciuitatibus, quæ superiorem non recognoscunt, & in *l. 1. nu. 1. C. ne quis in causa propria & in l. & si Tiberius circa medium. ff. de her. instit.* Addentes ad Felyn. *in c. cum venissent. de iudic.* Quare Papa † cùm non sit iudex competens, nec agatur de ordinaria sua iurisdictione, iure dixit, se nolle 15
turbare iurisdictionem Regis directò, cognoscendo de tota causa feudali.
Ad 2. negatur iura humana Imperatores † esse con- 16
sequutos à Deo; Satis enim superque probatum est supra *in c. 18.* hanc temporalem iurisdictionem consequi à Papa, qui Imperatorem cōfirmat sibi iurantem fidelitatem, & homagium, quem ex causa priuare potest, & ad sui libitum imperium transferre.
Ad iura allegata per Nauar. in confirmatione suæ rationis, respōdetur primo generaliter, quòd aliquid dependere † à Deo stat dupliciter, vel ordinatiuè, vel 17
executiuè, sicut dicimus quòd diuina prouidentia non excludit causas secundas, sed executrices ipsas facit; quoniam ad prouidentiam duo requiruntur, nimirum ordinatio, atque ordinis executio; vnde dicimus Deum, quò ad ordinationem regere, & gubernare ista inferiora, cùm sit primum mouens non motum, ipsum autem non minus mouet, quàm secundo mouentia, sed magis, quia sine eo non mouent alia: Imperator ergo quo ad Dei ordinationem dependet à Deo, sicut & Papa, quia Deus ipse omnia regit, ac prouidet, sed quo ad executionem ordinis Christus vnum constituit caput Ecclesiæ suum Vicarium, vt probatum est supra *in d. capit. 18.* qui instituit, confirmat, & iudicat Imperatorem; ergo à Papa dependet. Et ideo secundo specialiter respondetur, non obstare *capit. 1. cum ad verum. distinction. 96.* Nam cùm Papa 18
Imperatori commiserit gladij temporalis executionem, nō debet ea sibi vsurpare, quæ Imperatoris sunt, id est gladij temporalis executionem, quod intelligitur, nisi ex causa: nam, vt dictum, ex causa priuare, & transferre potest.
Ad 3. nimirum *ad c. duo sunt. † distinct. 96.* responde- 19
tur eodem modo, pro vt nunc dixi *ad c. cum ad verum.* Sic breuiter, remittendo, respondemus, quando omnia fuere prius copiosè explanata. Et æmuli conscribentes hanc quæstionem postquam octo mensibus studuerint huic operi, omni prorsus ratione carent, dicentes, à difficillimis textibus me sicco pede pertransire.

Ad

20 **Ad 4. negatur Papam † fundare iurisdictionem**
suam per donationem Constantini: quia probatú est
supra habuisse,& habere totam potestatem,quam ha-
buit Christus dominus noster , tam in spiritualibus,
quàm temporalibus, & acceptando donationem Cō-
stantini,atque aliorum Imperatorum , sibi non præ-
21 iudicauit , quia etiam directus † dominus emens feu-
dum à vasallo,contrahit vt priuatus,non vt dominus,
de quo per Caccheran.*in decision. Pedemont*.156.*col.fi-
nal*.& de hoc latius dixi supra *in cap*.5. Item ad com-
parationem factam in illa palea *capituli nostri incom-
22 petruter*.† 2.*quæst*.7.*in §.item cum Balaam*. ex aduerso
allegato per Nauar. quòd sicut Oxias à Domino per-
cussus est , quia sacerdotum officia vsurpare non li-
cuit,sic sacerdotibus, & prophetis Regū officia vsur-
pare non licuit: Aduertendum est , textum *in secundo
libro Paralipomen.capit*.25.de Ozia tantùm loqui , qui
lepra percussus est , çùm sacerdotum officia vsurpare
volebat: At de sacerdotibus , Regum officia vsurpa-
re volentibus,verbum nullum. Ideo pars ista com-
parationis in illa palea posita,intelligenda est , pro vt
respondimus *ad d.c. cum ad verum.distinct*. 96. nimi-
rum , cùm Papa iurisdictionis temporalis exercitium
Imperatori commiserit , illam de facto auferre non
debet,quod potest cum causa,quia Imperatorem sibi
iurantem confirmat , & ex causa priuare potest , & ad
libitum Imperium transferre , vt sæpius superius exa-
rauimus.

23 Ad 5.respondetur , quòd comparatio,atque simili-
tudo Solis & Lunæ ad Papam,& Imperatorem est da-
ta respectu excellentiæ , à qua non infertur ad depen-
dentiam:Et clarum est ex dictis supra *in c*.18.Impera-
torem dependere à Papa.

Ad 6.respondetur , non bene allegari textum *in c.
tuam.de ordin.cognit*.cùm dicant aduersarij,ibi Papam
negare se posse de successione cognoscere; ergo Papa
non habeat iurisdictionem temporalem: Quia causa
agebatur coram laico de successione , pro vt habetur
expressius *in c.lator.qui fil.sint legit*.& fuit oppositum
24 de illegitimitate,atque † articulus hic incidens ad fo-
rum ecclesiasticum, cuius est proprium , transmissus,
pro vt sæpius accidere solet tribunalibus,Franc.*in de-
cis*.512. & scripsi de hoc *in parte 4. casu* 101. *num*.12. *&
sequen*. Sed ex his inferri non potest , ergo Papa non
habet iurisdictionē in temporalibus,quia Papa qui o-
mnia potest , non potest omnia expedire , ideo non
impedit inferiores iudices subalternatos iuxtà ordi-
nem negotij.

25 Ad textum *in c.causam † quæ in 2. qui fil. sint legit*.
respondetur Papam reuocare commissionem quo ad
causam spolij parte opponente : nam quæstio pos-
sessionis nullam habet connexitatem cum causa pro-
prietatis respectu iurisdictionis : Ideo habens cogni-
26 tionem † proprietatis incidenter , vel consequutiuè,
non habet necessariò cognitionem possessionis,sic li-
mitatur *cap.final. de iudiciis*. Neque obstat quòd iu-
dex proprietatis est etiam iudex possessionis, *cap*.1.*de
caus.possess. & propriet. cum similib*. Quia hoc est ve-
rum quando tractatur de proprietate principaliter,
secus si incidenter,vt *in dict.cap.causam*. Item potest
esse parte non opponente ; Sed hic Rex fuerat con-
questus.

Et ex his omnibus inferri non potest , ergo Papa
non habet iurisdictionem temporalem , quia , vt di-
27 xit,cùm omnia possit , non potest † omnia expedire,
ideo non impedit inferiores iudices subalternatos,sic
in simili,in causis ad forum ecclesiasticum pertinen-
tibus decisum est *in concil. Tridentin.sess*.24.*in cap*.20.
quòd causæ omnes † etiam spirituales in primis in- 28
stantiis coram locorum ordinariis expediantur: Nisi
in casibus *c.licet.de foro compet. c.tanta, qui fil. sint. le-
git*. sed hæc excepta confirmant iurisdictionem in a-
liis, Andr.*in c.imperialem num*.81. *de probib. feudi alie-
nat.per Frideric*.

Ad 7.respondetur,quòd Imperium dependet à Pa-
pa,vt latius probaui *in capit*.18. Sed ideo non appel-
latur † ad Papam, quia Imperatori fuere omnia con- 29
cessa,ita respondet Andreas de Isernia *in d.c. imperia-
lem.num*.81. fallit in casibus expressè reseruatis , vt *in
cap.pro humani.de homicid.libr*.6. Item in crimine læ-
sæ maiestatis, Andreas *in proœmio Constitutionum re-
gni*,quem citat Afflict.*in præludiis Constitutionum re-
gni,quæst*.51.*num*. 7. cum aliis limitationibus , vt ibi
per eum. Sed hæc excepta formant regulam in aliis,
*l.nam quod liquidè §. final. ff. de penu leg. cum vulga-
ribus*.

Ad 8.respondetur,quod Martinus Papa V.*in d.ex-
trauagante,† meruit*. declarauit duntaxat per hanc no- 30
stram *extrauagantem vnam sanctam*.nullum fieri præ-
iudicium iurisdictioni Regis Francorum, & sic repo-
suit ipsum in statum , quem habebat ante hanc præ-
sentem constitutionem. An autem id debuisset fieri,
modestis relinquo cogitandum,quia ab amicis hone-
sta petenda sunt. Sed Martinus non derogauit iuri-
bus ecclesiæ, quæ obtinet super illo regno , de quibus
inferius sum tractaturus *in cap*. 28. Imò quantumuis
correxisset nostram extrauagantem quò ad dispositio-
nem Pontificiam , adhuc potest ista extrauagans alle-
gari in suis rationibus,si quidem † correcta lege, non 31
sunt correctæ eius rationes,quæ sunt æternæ , & im-
mutabiles,vt not. Abb. *in c.non debet.de consanguinit.
& affinit*. Anton.de Butr.& Imol. *in capit*.1. *de con-
stitutionib*.Ioan.Andr.& Geminian.*in cap.§.illum au-
tem.de restituit.spoliat*.per textum *in l.has obligationes
ff.de cap.diminut*. Vnde sicut ratio, † quæ nunquam 32
fuit scripta,potest in lege allegari,*cap.ratio nulla,& i-
bi Doctor.de præbend.l.scire oportet §. sufficit ff. de excu-
sat.tutor*.Ita poterit allegari ea quæ remanet, & semel
à iure probata est.

Ad 9.respondetur , quod duo possunt insolidum
habere directum dominium,† alter in vniuerso,alter 33
in singularibus locis.*leg.3.in princip. ff.de re iudic*. Bar-
tol.*in libr.1.§.per hanc ff.eodem.titul*. Et diffusè scripsi
totam istam materiam *in capit*.20. Vbi tractaui de do-
minio vniuersali Papæ , & dominio vniuersali Impe-
ratoris.

Ad 10.respondetur , pro vt dictum est supra ad se-
cundam.

Ad 11.respondetur , sicut diximus nuper ad secun-
dam, & quòd imperium , & Imperator dependeant à
Papa,satis superque probauimus superius *in capite* 18.
& dictam constitutionem Ludouici Imperatoris re-
iecimus etiam supra *in capit.19.num.13. & sequent*. ex
quibus apparet etiam quod litteræ Philippi Pulchri
Regis Francorum non erant allegandæ, præsertim in
confirmatione *d.extrauagātis,meruit*. de qua dixi nu-
per in responsione ad 8.quòd autem † Reges qui non 34
recognoscunt Imperatorem in temporalibus , de-
beant recognoscere Papam in temporalibus , scripsi
supra *in cap.21.num*.22.& scribam latissimè infra *in to-
to cap*.26.

Ad 12. 13. & 14. rationes , respondetur, facta testa-
menti † veteris non esse trahenda ad exemplū actio- 35
num nostrarum, pro vt dicit text. *in c.si quis per vetus*
22.*quæst*.2. Tunc enim Samuel Regem Agag, in fru-
sta concidit,quòd hodie non permittitur,*c.sententiam
san-*

sanguinis. Ne clerici, vel monachi. Ita formaliter respondet Gratianus *in d.§. sed notandum. in vers. hn ita respōdetur.* Sed clarius loquendo, distinguendum est, facta veteris testamenti, aut esse ceremonialia, aut iudicialia: prima quidem principaliter instituta ad figurandum Christi mysteria, quæ cū completa sint, non obseruantur: Item iudicialia, neque amplius obseruantur, nisi fuerint renouata ab habente facultatem legis condendæ, D. Thom. *in prima 2. quæst. 99. & 100. & 101. & q. 104. artic. 3.* tunc sic, exempla, quæ non verificantur in persona Christi, & quæ dispunebant ad bonum charitatis, post euangelium diuulgatum extincta sunt, quæ autem verificantur, fuerunt renouata in lege euangelica, cuius caput constituit eius Vicarium Petrum.

36 Ad 15. respondetur, quòd solutio tributi, † de qua in textu Matthæi *cap. 17.* non importat subiectionem, quia Cæsaris imaginem reddendam esse iussit, vt litera textus declarat, & nihil aliud potest importare, quàm Imperij approbationem, vt dixi *in cap. 5. num. 4.* Item solutio tributi, de qua in textu Matthæi *cap. 22.* non probat subiectionem: Primò, quia illa solutio
37 non fuit ex debito: † nam iussit Christus soluere tributum, ne publicani scandalizarentur, ergo præsupposuit esse immunes, probatur consequentia, quia aliter si debuissent tributum soluere, certè Christus fraudem facere voluisset, quod nulli hominum po-
38 test in mentem cadere. Item Christus † causam suam coniunxit cum Petro, atque dixit, ne scandalizemus eos, & re vera verbum pluralis numeri, refertur ad ambos, pro quibus tributum fuit exsolutum: Nec fuit
39 † solutum pro discipulis: ergo verbum scandalizemus ad ipsos applicari non potuit: Imò cùm tributum soluendum erat per singula capita, vt ibi D. Hieronymus declarat, dum non iussit solui pro discipulis, voluit significare, eos esse immunes, in quo genere Petrus etiam erat. Item Ioannes Maldonatus aduertit,
40 hoc tributum † scandali vitandi causa solutum non fuisse de numis propriis, quos in loculis Christus habebat ad se, suósque alendum, sed ex primo pisce, quē hamo caperet, ita voluit ostendere tributum non deberi: Item quia soluisset pro omnibus: Item Christus
41 † non tenebatur, quia erat filius Regis. *Psalm. 33. & 44. & 91.* & Lucæ *cap. 19.* & Ioan. *cap. 12.* & filij Regis erant immunes à tributis, sed coniungens causam suam cum Petro, qui locum eius specialiter tenebat, dixit: *primum piscem tolle, & aperto ore inuenies staterem, illum sumens da pro me, & te,* itaque causa vitandi scandali ad ambos pertinet, ergo sicut Christus non tenebatur, sic & Petrus.

42 Scandalum † quidem proueniebat ex ignorantia, vt aduertit Cardinal. de Turrecrem. *in c. si tributum 11. quæst. 1. num. 1.* quia colligentes tributa erant gentiles, legem, & prophetas ignorantes, propterea nesciebant Christum esse à tributi solutione immunem:
43 quantum autem Christus abhorruerit scandala, † satis patet ex eius gestis: nam licet non ignorauerit Iudas Iscarioth eum proditurum: tamen illum propalare noluit, nisi in genere: Vnus, inquit, *vestrum me traditurus est*, Matthæi *capitul. 26.* Marci *capit. 14.* Lucæ *capit. 22. & cap. si sacerdos de offic. ordinar.* qua ratione ecclesia etiam non colligit decimas à locis, vbi non est consuetum, causa vitandi scandali, vt aduertit Turrecrem. *in d. c. tributum. numer. 1. in fine*, propter quod
44 scandalum vitandum, † licet non possit omitti veritas iustitiæ naturalis, quæ in lege diuina continetur, tamen potest omitti veritas iuris positiui, *l. filio. §. in autem. ff. de inust. testam.* & ita dicit Immol. *in c. t. num. 5. de immunit. eccle. lib. 6.* atque Doct. *in cap. 2. de præscription.*

Ex his intelligitur textus D. Ambrosij *in d. c. tributum 11. quæst. 1.* nam in sequenti capite, quod est eiusdem, dicit, id debere fieri exemplo Christi, qui tributum non negauit, & licet soluerit, tamen non tenebatur, imò in primis se teneri declarauit. Ita etiam intelligitur textus *in c. tributum 23. quæst. 8.* vt ibi tributum de facto soluatur, ad euitandum scandalum, quod comprobatur ex verbis eiusdem textus vbi allegato exemplo Pharaonis, traditum est, Domino ita dicente, sacerdotes in omni genere liberos esse oportere: ergo nullo subiectionis iure cogendi. Et quòd hæc iura ita sint intelligenda, inducitur determinatio sanctæ matris ecclesiæ, quæ sic declarauit *in c. t. de immunit. eccles. li. 6.* De qua re latissimè scribam infra in rebus practicis in parte quarta. 45

Ad 16. respondetur, pro vt dicitur *in c. solitæ. de maior. & obedien.* vbi expressè habetur, per illa verba D. Paul. noluisse sacerdotibus imponere subiectionis iugum, & ad textum Pauli *ad Roman. capit. 13.* vbi iubet omnem animam sublimioribus † potestatibus subditam esse, respondetur pro vt dixi in capite proximè præcedenti, in responsione ad confirmationem primæ rationis, vbi omnia ista loca Diuorum Petri, & Pauli ex aduerso adducta, explanata sunt: Addo, quòd ex verbis D. Pauli non probatur subiectio clericorum laicali potestati, quia nullam de hoc mentionem facit: Imò colligitur contrarium, dicit enim: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit*: At clerici sublimiores † sunt laicis, vt nullus negat; ergo ex illis verbis colligi non potest, clericos laicorum esse subditos: Quinimò D. Bernardus *in epistola 183.* ad Conradum Imperatorem electum, ex illis verbis D. Pauli, colligit contrarium, per hæc verba: *Regis Conradi Imperatoris electi dedecus regni diminutionem nunquam volui, volentes odit anima mea. Legi quippe; omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, quam tamen sententiam cupio vos, & omnimodis modis custodire in exhibenda reuerentia summa & Apostolicæ sedi, & Beati Petri Vicario.* Et rursus *in epistola 243.* ait, *Nonne vt Apostolica sedes, ita & Roma Caput est Imperij?* 46 47

Nec obstat si dicatur, † interpretationem D. Bernardi non conuenire literæ D. Pauli, qui de tributo loquitur, atque de gladio, & sacerdotibus tributa non debentur, atque gladio careant. Quia Primasius discipulus D. Augustini, sic exponit illud verbum *potestatibus.* Sed & de ecclesiasticis potestatibus potest intelligi, vt sacerdotibus humiles seculares existant sublimioribus ecclesiasticis, vel seculi gladium spiritus, quem portabat Petrus, & ipse Paulus, in se habet officium, si peccaueris, ei qui peccauerit, sicut Ananiæ, & Saphiræ, & Mago; Ideo & tributa potestatis reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari. Quicumque enim habet, vnde tributum præster, quomodo potest non esse subiectus in iis, quæ illi à Deo sunt constituta; Hoc & de sacerdotibus, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, dignus est enim operarius mercede sua. Ex quibus verbis declarantibus textum Pauli, clarè apparet, sublimiores potestates ecclesiasticas habere gladium, atque sacerdotibus deberi tributa, quia ministri Dei sunt; ergo verba Diui Pauli satis congeruūt huic interpretationi, & constat D. Paulum intellexisse etiam de ecclesiasticis potestatibus, quibus, vt sublimioribus, laicis est obediendum, & ita textus retorquetur. 48

Ad

Ad 17. respondetur, monarchiam ecclesiæ, atq; monarchiam imperij duobus esse committendas, sed eo modo, quem diximus supra in responsione ad 2. dummodo Imperium dependeat à Papa, vt ibi latè probaui.

Ad 18. respondetur, ex ea nihil concludi, quod impugnet Papæ potestatem in temporalibus: nam quæ dicta sunt à D. Petro ad Clementem à se destinatum
49 successorem, causa sunt, quare ipse Papa † debeat exercitium temporalis iurisdictionis committere Imperatori, idque facit, vt sæpissimè & plenissimè probatum est.

Ad 19. respondetur, exemplum Romuli non concludere Papam carere temporali potestate, quia & si
50 Romulus † distinxit officia sacerdotum à secularibus negotiis: Tamen etiam illis antiquissimis temporibus à sacerdotibus omnia fuisse expedita legimus, Cicero, *in oratione pro domo sua*, testatur, instituto maio-
51 rum Pontifices, † & religionibus Deorum immortalium, & summæ reipublicæ præfuisse. Quod & Curtius, olim Theutonicos obseruasse, dixit. Item meminit Anglorum historia Mulmutiarum quarundam veterum legum, quæ nihil sacris suis, & templis non tribuebant. Item in Gallia iudices alios non habe-
52 bant, quàm suos Druydas: † qui simul & rebus diuinis præerant, sacrificia publica, atque priuata procurantes, & ferè de omnibus controuersiis publicis, atq; priuatis construebant, de finibus, de hereditate decernentes, & etiam si cæd[es] facta esset, vel aliud facinus, vt Cæsar est auctor *in lib. 6. comment. belli Gallici*. Vnde D. Hieronymus in epistola ad quendam Narbo-
53 nensem, ait, presbyteri ab initio † iudices negotiorum mandati sunt, *c. ecce, distinction. 95.* à quibus nos excusare non possumus, etiam si velimus, & D. Augustin. de huiusmodi secularibus iudiciis loquens, satis queritur ad D. Hieronymum, se negotiorum alienorum, eorúmque secularium curis circumstari ingentibus.

Neque bene inducitur ex aduerso, Moysen Aaroni commisisse sacrorum omnium curam: Nam latè probauimus supra *in c. 3.* Aaronem non fuisse Moysis collegam, sed fuisse sibi à Deo datum adiunctum, tanquã ministrum, executorem, atque sui muneris & iurisdictionis interpretem. Et quod Deus dederit Moysi
54 † omnem potestatem, ibi diffusè probaui; Et ita respondet gloss. *in c. causam, quæ in 2an ver. ad Regem, qui fil. sint legit.* In cuius Moysis locum, ex testamento nouo succedit summus Pontifex, omissis cæteris exemplis iudicialibus antiquæ legis, Petrus Albin. *in tractat. de potestate Pontificum. nu. 103.*

55 Ad 20. respondetur, esse auctoritatem † paucorum, cùm nos probauerimus supra *in cap. 19.* communem opinionem esse quòd Papa habeat vtramque potestatem, atque temporalem directò; non autem ratione peccati tantùm, & satis contra leges faciunt, qui non sequuntur communem opinionem pro ecclesia.

56 Ad 21. negamus definitionem † ecclesiasticæ potestatis esse allegatam ex aduerso, quia probauimus supra *in c. 8.* Iurisdictionem ecclesiasticam in sui definitione comprehendere temporalia directò, & temporaliter, & ex toto hoc cursu super hac extrauagante, apertè id colligitur.

Ad 22. respondetur satis esse probatum à nobis in proximè præcedenti capite Papam habere liberam facultatem concedendi regna infidelium, omnésque oues, & pecora campi, id est infideles, etiam fuisse sibi commissas, de quibus posse Papam iudicare probauimus, & inibi in solutione ad 7. rationem sub *num. 56. & sequent.* declarauimus locum D. Pauli: *Quid ad me, de his qui foris sunt iudicare.* Item inibi in solutione ad confirmationem primæ rationis resoluimus omnia allegata à doctissimo Cardinale Bellarmino. Quare ex dictis satis liquet Papam habere iurisdictionem temporalem directò, & temporaliter, in omnes, Imperatorem, Reges, Principes, atque etiam infideles, & eorum regna: Sed age, vt res clarior fiat, id inducamus de singulis Regibus in sequenti capite.

CAP. XXVI.

Reges & Principes totius orbis non esse ita exemptos, ac liberos, vt non sint subditi Imperio Romano, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

SVMMARIA.

1 *Terrarum orbis in quot partes diuiditur.*
2 *Terræ partes habitabiles quæ sint, & quomodo terminentur.*
3 *Regna quot sint numero, in qua diuiditur tota terra habitabilis.*
4 *Reges Principes Imperatori non subditi, sunt subditi ecclesiæ.*
5 *Imperium Romanum, & Imperator dependent ab ecclesia.*
6 *Regnum Siciliæ est de patrimonio ecclesiæ:*
7 *Regnum Siciliæ comprehenditur in donatione Constantini.*
8 *Epistola Papæ Nicolai primi probans dominium regni Siciliæ esse ecclesiæ.*
9 *Regnum Siciliæ fuit sub dominio Caroli Magni vsque ad gentem Normannorum.*
10 *Beneuentum ciuitas à Normanno occupata, ecclesiæ restituta.*
11 *Robertus Guiscardus Dux Apuliæ & Calabriæ à Papa creatus, cui iurat homagium.*
12 *Successio ad Regnum Neapolis semper facta de consensu Pontificis.*
13 *Rex Neapolis primus à Papa creatus Rogerius III.*
14 *Regnum Neapolis concessum est Henrico Sueuo.*
15 *Federicus Barbarubea Rex Neapol. primus Imperator factus.*
16 *Reges Siciliæ decorati sunt titulo Regis Hierusalem.*
17 *Regnum Siciliæ, quando declaratum est deuolutum ad Ecclesiam.*
18 *Regnum Siciliæ quando concessum est Francis.*
19 *Regnum Siciliæ, & Apuliæ quousque fuerit vnitum.*
20 *Vespere Siculum quando fuit, & quomodo.*
21 *Rex Neapolis quando incepit vocari.*
22 *Ciuitas Auenionen. data Papæ ob annatas decursas census non soluti Regni Neapolis.*
23 *Regina Ioanna priuatur Regno à Papa.*
24 *Inuestitura prima regni Neapolis fuit data pro se, & hæredibus quibuscunque.*
25 *Regnum Neapolis quando declaratur deuolutum.*
26 *Regnum Neapolis vnitur cum titulo regni Hierusalem.*
27 *Inuestitura regni fuit data pro se, & hæredibus & successoribus masculis & fœminis.*
28 *Ciuitas Beneuentana semper fuit reseruata in concessionibus regni Neapol.*

29 Cen-

29 Censm pro regno Neapolis soluendus qualis fuerat.
30 Iuramentum quale præstetur pro regno Sicilia.
31 Carolus Austriacus quando inuestitur de regno,& habilitatur ad imperium.
32 Regnum Neapolis refusatur à Carolo in Philippum eius primogenitum.
33 Regnum Neapolis dependet à coroña Regum Aragonia,quibus fuit concessum.
34 Rex Philippus III.quando inuestitur de regno à Clemente VIII.
35 Insulæ Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ sunt partes Italiæ.
36 Rex Aragonum inuestitur ab ecclesia de regno Sardiniæ,& Corsicæ,& sub quo censu.
37 Iuramentum præstitum à Rege Aragonum pro regno Sardiniæ,& Corsicæ.
38 Regnum Hierusalem, & Soria recognoscitur ab Ecclesia.
39 Reges Angliæ, & Hiberniæ submiserunt se summo Pontifici.
40 Regnum Angliæ quem censum soluere debeat ecclesia Romana.
41 Reges Angliæ & Hiberniæ iurant fidelitatem, & homagium Papæ.
42 Epistolæ Alexandri Papæ ad Regem Anglorum.
43 Regnum Aragonum recognoscitur à Papa.
44 Regnum Aragonum quem censum soluere debeat ecclesiæ.
45 Regna Maiorica & Minorica sunt vnita Regno Aragonum.
46 Poloniæ Dux recusat recipere coronam ab Imperatore.
47 Dux Poloniæ fit Rex à Papa.
48 Rex Poloniæ quando priuatur titulo à Papa,& quãdo restituitur.
49 Regnum Hungariæ est subditum Papæ in temporalibus.
50 Regnum Hungariæ quem censum soluat Ecclesiæ Romanæ.
51 Rex Hungariæ habuit coronam à Papa.
52 Epistola Gregorij Papæ ad Regem Hungariæ.
53 Regnum Nauarræ dependet ab ecclesia.
54 Insulæ Canariæ, Nigrariæ, & Gorgona sunt datæ in feudum Imperatori à Papa.
55 Indiæ, siue mundus nouus quomodo concessus à Papa.
56 Magnus magister Hierosolymitanus habet inuestituram à Papa.
57 Regnum Danicum est peculium Romanæ Ecclesiæ.
58 Regnum Croatiæ & Dalmatiæ recognoscitur ab ecclesia Romana.
59 Regnum Russiæ est de iurisdictione ecclesiæ Romanæ.
60 Regnum Scoticum recognoscitur ab ecclesia.
61 Reges qui,& quot iurent homagium Imperatori.
62 Heluetij recognoscunt Imperium.
63 Heluetiorum Cantones quando promiserint non facere præiudicium Imperio.
64 Dux Lotharingiæ est Princeps Imperij.
65 Ciuitates Imperiales Alemanniæ recognoscunt Imperium.
66 Rex Bohemiæ recognoscit Imperatorem.
67 Transyluania est pars Vallachiæ,& recognoscit Imperium.
68 Hispania quando fuit facta libera ab Imperio.
69 Hispania, Gallia fuerunt concessa Regi Gothorum.
70 Reges Hispaniarum per præscriptionem sunt liberi ab Imperio.
71 Ius Romanum fuit prohibitum allegari in Hispania.
72 Bartoli doctrina in Hispania habetur pro lege.
73 Reges Hispaniæ quando fuerint subditi Imperio.
74 Hidalgo, vox Hispana, quid significet.
75 Ius Italicum quomodo concedebatur.
76 Ius Italicum quando fuerit concessum Hispaniæ.
77 Regnum Arles quomodo pertineat ad Imperium, & quando fuit venditum Regi Franciæ.
78 Regnum Franciæ fuisse partem Imperij Romani.
79 Possessio partis quomodo inducat possessionem totius.
80 Gallia fuit colonia Romanorum.
81 Galli fuerunt facti Burghesii à Cæsare.
82 Priuilegium Burghesiæ quãdo fuerit datum omnibus subditis Imperio.
83 Regem Franciæ qui dicant fuisse subditum Imperio.
84 Hispaniam quibus iuribus probetur fuisse subditam Imperio.
85 Francorum natura qualis sit.
86 Franci quando se exemerint ab Imperio Romano.
87 Imperator creat Comitem Saonensem in ciuitate Lugdunensi Franciæ.
88 Imperator Sigismundus recipitur Parisiis in Parlamento generali.
89 Imperator in Parlamento Parisiensi vtitur iurisdictione.
90 Galli vsque ad quæ tempora vsi fuerunt lingua Latina in publicis negotiis.
91 Regnum Franciæ hodie non recognoscit Imperium
92 Rex Franciæ de iure non est subditus Imperio.
93 Rex Franciæ est subiectus Iurisdictioni Papæ.
94 Rex Castellæ cui iurat in principio suæ coronationis.
95 Regnum Portugalliæ recognoscitur à Papa.
96 Regnum Portugalliæ est membrum Regni Castellæ.
97 Portugalliæ primus titulus fuit Comitatus.
98 Reges Portugalliæ à quo originem habuerunt.
99 Rex Portugalliæ habet titulum Regis à Papa.
100 Papa dedit curatorem Regi Portugalliæ.
101 Regni Portugalliæ ordo successionis.
102 Cardinalis Portugalliæ succedit ad regnum, & coronatur Rex.
103 Fœminæ quomodo possunt succedere ad Regna in Hispania.
104 Fœminæ ad quæ Regna successerunt in toto orbe.
105 Fœminæ admittuntur ad successionem Regni Castellæ, & Legionis.
106 Prouincia Castellæ prius habebat titulum Comitatus.
107 Portugallia est prouincia Regni Hispaniæ.
108 Fœminæ possunt succedere ad Regnum Portugalliæ.
109 Subingressio non datur in persona ascendentium, sed transuersalium.
110 Nepos ex filia excludit neptem ex filio.
111 Rex Portugalliæ quot Reges habeat pensionarios.
112 Tributum quomodo differat à pensione.

113 *Portuenses occuparunt bonam partem regni Marrocchi Guineæ.*
114 *Regni additamenta quæ sint.*
115 *Comitatus Tholosanus est additamentum Regni Franciæ.*

NVnc ostendamus nullum esse Regem, qui non sit subditus sanctæ Romanæ ecclesiæ in temporali-
1 bus: Siquidem orbis terrarum † vniuersus in quinque distinguitur partes, quas Zonas vocant, Media Solis flammis vstulat; vltima autem continuo gelu flagellatur. Duæ sunt autem partes habitabiles, quæ inter ardentem & rigentem existunt: Altera à quibus habitetur, adhuc non bene cognitum, sed interiecta torrida, vtrique humanum generi negat commercium ad se commeandi: Sola igitur superior habitatur, nimirum inter septentrionem, & æquinoctialem circulum, vel vt alij notant inter tropicum æstiuum, & circulum arcticum, ab omni hominum genere separatum, quale scire possumus.

2 Hanc orbis partem † habitabilem maiores nostri in tres partes diuiserunt, Asiam, Africam, & Europam: Asia à meridie per Orientem vsque ad septẽtrionem portenditur, Europa à septentrione in Occidentem, & Africa ab Occidente, vsque ad Meridiem mediterraneo mari ab Europa distincta. Asiæ termini à Meridie Nilus, à septentrione Tanais, de quibus latius scripsimus in philosophicis in propugnaculo Aristotelis aduersus calumnias Bernardini Telesij, quod in nostra adolescentia edidimus.

Pars orbis habitabilis vltra statum summi Pontifi-
3 cis, & Imperatoris, quinquaginta quatuor † regnis diuiditur quorum viginti septem sunt descripta in registro Curiæ Romanæ. Sunt autem Rex Hierosolymitanus, Rex Francorum, Rex Siciliæ, & Rex Angliæ qui coronantur, & vnguntur à sancta Romana Ecclesia. Item Rex Castellæ, siue Hispaniæ, Rex Legionis, Rex Portugalliæ, Rex Aragonum, Rex Nauarræ, Rex Daniæ, Rex Bohemiæ, Rex Vngariæ, Rex Armeniæ, Rex Cordubæ, Rex Cypri, Rex Serdiæ, Rex Conacliæ, Rex Mauritaniæ, Rex Vloniæ, Rex Catholicus, Rex Nauarchiæ, Rex Coloniæ, Rex Mauriæ, Rex Voroegauiæ, Rex Maioricarum, Rex Minoricarum, Rex Scotiæ, Rex Poloniæ, & nostris temporibus Rex Iaponi fuit cum supradictis registratus in registro Curiæ Romanæ à felicissimo Gregorio XIII. cui propter suam benignitatem, etiam ab Antipodibus gentes venerunt ad præstandum obedientiam, & deosculandum pedes.

In partibus Asiæ hæc regna sunt, à scribentibus recollecta, Regnum Cattai, Regnum Tharsæ, Regnum Turqueste, Regnum Coralinæ, Regnum Mediæ, Regnum Parthiæ, Regnum Georgię, Regnum Chaldęorum, Regnum Mesopotamiæ, Regnum Torquiæ, Regnum Syriæ, Regnum Cappadociæ, Regnum Bithyniæ.

In partibus Africæ Æthiopia, Lybia, Ægyptus, Arabia, Iudæa, Cilicia.

In partibus Europæ, Thessalia, Macedonia, Thracia, Scythia, Mauritania, Numidia: de quibus omnibus latè per Solinum *in libro de mirabilibus mundi, & in libro descriptionis Imperij Tartarorum.*

Sunt etiam Respublicæ, & Principes, qui pro Regibus in eorum statibus æstimantur, atque Imperij iura exercent, & custodiunt, & omnes constituunt Romanum Imperium, quod ex toto orbe constat, quem omnes scriptores, etiam antiqui Romanum orbem dicunt; Item omnia regna mundi, & partes habitabiles, partes quotitatiuas esse eiusdem Imperij, scripsimus diffuse supra *in c.20. & c.21.*

Sed quia non desunt antiqui & moderni temporis
scriptores comprobantes Reges † ac Principes multos 4
Imperatori non esse subditos, aut ex priuilegio, aut ex antiquissima præscriptione, nec aliquid vllo tempore cum Imperio habuisse commune, & Bart. *in l. neque. C. de decurion. li. 10.* affirmat, Reges, qui Imperio subditi non sunt, ecclesiæ Romanæ esse subiectos, ideo aggrediamur referre singulos, ad comprobandũ hanc ecclesiæ potestatem.

Imperium † Romanum, & ipsum Imperatorem de- 5
pendere à sancta Romana ecclesia, à qua recipit confirmationem, & coronationem, & propterea Imperio quomodolibet vacante Romanam Ecclesiam succedere, ostendi superius in omnibus capitibus relectionis *extrauagantis; Vnam sanctam*, nec opus est iterum repetere, quæ proximè sunt dicta.

Regnum † Siciliæ esse de patrimonio Ecclesiæ Ro- 6
manæ dicunt iura expressè, *clem. 1. §. t. de iureiur. clem. pastoralis, de re iudic. c. ad apostolicæ. de re iudic. li. 6.* Cardin. *in d. clem. 1.* Abb. *in c. si diligenti. de præscrip.* Bald. *in l. 1. C. vnde legit.* Ioan. Lecitier. *in tract. de primogen. qu. 28. n. 9. & seq.* Frecc. *in li. 1. de subfeud. c. de antiquo statu regni*, qui alios citant.

Pertinet autem ad ecclesiam † ex donatione Con- 7
stantini, de qua testantur scripturæ, & monumenta nostræ Ciuitatis Neapolis, nimirum Historiale sanctę Marię de Principio, quod est antiquissimum. Item Historiæ Cassinensis, & ecclesiasticæ restantur monumẽta sanctæ Mariæ de Principio, sanctæ Mariæ maioris, sancti Ioannis maioris, è quibus nunquam potuit deleri memoria dictæ donationis.

Huius rei certum testimonium perhibet Nicolaus
Papa primus in epistola, quam scribit † ad Michaelem 8
Imperatorem sub his verbis: Nicolaus seruus seruorum Dei, Dilecto Filio Michaeli glorioso Imperatori Græcorum: Oportet vestrũ Imperiale decus, quod omnibus ecclesiasticis vtilitatibus vigere audiuimus, vt antiquum morem, quem vestra ecclesia habuit, vestris temporibus restaurare dignemini, quatenus vices, quas nostra sedes per Episcopos vestris in partib. constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romanæ sedis vicem per Epirum veterem, Epirũmque nouam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam Ripensem, Daciam Mediterraneam, Misiam, Dardaniam, & Trebalim, Beato Petro Apostolorum Principi contradicere nullus præsumat, quæ antecessorum nostrorum temporibus, scilicet Damasi, Siricij, Innocentij, Bonifacij, Celestini, Sixti, Leonis, Hilarij, Simplicij, Felicis, atque Hormisdę sanctorum Pontificum dispositionibus agebatur. Quorum denique institutionibus, ab eis, illis in partibus destinatas, per vestrus missos, vt rei veritatem cognoscere queatis, vestræ Augustali potentiæ dirigere curamus. Præterea Calabritanum Patrimonium, Siculumque quæ nostræ ecclesiæ concessa fuerunt, & ea quæ ad possidendum obtinuit, & disponendum per suos familiares regere studuit, nostris concessionibus reddantur, quoniam irrationabile est, vt ecclesiastica possessio, vnde luminaria, & conciunationes ecclesiæ Dei fieri debent, terrena quauis potestate subtrahantur, sed domus Dei restituta, meritum redditoris multiplicet, & suscipientes votum spiritualis desiderij, lucus exerceatur, & infra. Is igitur talis, ac tantus dominatus, qui vsque à tempore Damasi viguit in ecclesia

sa Petri declarat veram esse Constantini constitutio-
nem, de maiestate Petri, vt toto orbe terrarum reli-
gionis Princeps, ac pater, & caput haberetur, verum-
que esse Patrimonium Calabritanum, & Siculum Di-
ui Petri: Quo quidem clarissimo testimonio cùm hæc
à prisco Pontifice scribantur, huius rei veritas com-
probatur.

Anno igitur 745. Incarnationis dominicæ, cùm
Longobardi Beneuentum occuparent, & Cumas,
Stephanus secundus Pontifex cum auxilio Guberna-
toris Neapolis recuperauit, & anno 776. per eundem
Stephanum. translato imperio de Græcis in Germa-
nos in personam Caroli Magni, Carolus in Italiam
se contulit, vbi expulsis omnino Longobardis, Bene-
uentum liberum remansit ecclesiæ. Mox coronato
Carolo à Leone Papa tertio, Nicephoro Greco Con-
stantinopoli imperante, post multa bella Italiæ, pax
inter eos firmata est, vt quicquid Antapoli, vsque
ad Sipontum, nunc Manfredoniam, infero, supero-
9 que mari abluitur, cum Siciliæ Insula, † Caroli domi-
nio teneretur, quo hactenus tentum fuerat, & vsque
ad Normannorum gentem durauit: Apulia autem
Græcis, & Beneuentum Duci obtigit Beneuenta-
no.

Cùm autem Robertus Guiscardus Normannus,
qui ad ampliandam ditionẽ Neapolim se contulerat,
Normannorum suorum viribus, vicisset Græcos in
10 Apulia existentes, vrbem Beneuentanam, † elatus vi-
ctoria occupauit: Idem Robertus quærendæ bene-
uolentię causa in Italia intentus, Romanæ ecclesiæ
Beneuentum restituit, & à Nicolao Papa secundo, vt
Calabriam multis & grauibus erroribus collapsam,
11 ac ipsam etiam Apuliam † emendaret, & corrigeret,
magnis precibus, se Ducem à summo Pontifice in his
regionibus creari postulauit, seque vasallum; & li-
gium sanctæ Romanæ Ecclesiæ de cætero futurum es-
se affirmauit, ea etiam lege, vt quandocunque sum-
mus Pontifex iuberet, Robertus præsto esset cum o-
mnibus copiis: Pontifex autem, vt victricem sibi na-
tionem conciliaret, ipsum Robertum ab excommu-
nicatione absoluit, ex quo Troiani Apuliæ nouam vr-
bem, ecclesiæ obnoxiam vsurpauerat, & ideo in læ-
sæ maiestatis crimen inciderat. Gigas *in tractat. de
crim. læsæ maiestat. quæst. 22. numer. 4. & 7. &* 10. Et an-
no 1060. Ducem Calabriæ & Apuliæ ipsum consti-
tuit. Robertus ligius promissi non immemor, adim-
pleuit suas bellicas gentes, Pontificis imperio assigna-
uit, quibus agitati Romani territorij primates, qui
Capitanei vocabantur, ad obedientiam Pontificis sunt
compulsi, quam Historiam, & Volaterranus *in lib. 6.
capit. de Sicilia*, tetigit, & ex nostratibus Frecc. *in libr. 1.
de subfeudis, in cap. de antiquo statu regni num.* 14. expli-
cauit.

12 Modò probemus successionem † huius regni sem-
per fuisse factam de consensu Pontificis, Roberto suc-
cessit Rogerius secundogenitus: Nam Boemundus ad
acquirendam Hierusalem terram sanctam progres-
sus est, anno 1094. & Rogerio Gulielmus, qui Dux A-
puliæ & Calabriæ vocabatur, atque Comes Siciliæ,
13 cui successit Rogerius III. † Qui ab Innocentio Pa-
pa II. in statibus & prædictis titulis confirmatus est,
& postea ab eodem summo Pontifice anno 1125.
Regis titulo decoratus est: Primus Neapolim in
suam ditionem cepit, quæ eo vsque sub Imperatore
Constantinopoli regebatur, & Neapoli perstitit cum
Pontifice maximo ad biennium, Gulielmus agnomi-
ne malus, tandem purgata vita fuit inuestitus ab In-
nocentio IV. anno 1149. cui successit Gulielmus
filius, & vocatus est bonus; & hic ab Alexandro Papa
III. inuestituram habuit, anno 1164. Hoc igi-
tur sine filiis decedente, Siculi elegerunt in Regem
Tancredum ex genere Guiscardi natum, & illegiti-
mum.

Sed quia regnum est Ecclesiæ, ideo Cœlestinus Pa-
pa III. anno 1191. inuestiuit Henricum † Sueuum fi- 14
lium Federici primi, vocatum Barbarossam, cui tra-
didit nuptui Constantiam monialem Abbatissam
monasterij donnatum Panormi, cum dispensatione,
quæ iam erat sexagenaria, & duntaxat supererat ex ve-
ra stirpe Normannorum, cum pacto, vt recuperaret
regnum à manibus Tancredi, & sedi apostolicæ cen-
sum annualem solueret: Henricus Tancredum bello
persequens, Neapoli demum bello obsessum interfi-
cit, vxorem, & filios barbaricè occidi iussit. Sic extin-
cta est Normannorum linea masculina: sed ex illa
Constantia iam sexagenaria, Federicus II. natus est, si-
ue vt aliqui tradiderunt, filius suppositus, teste Seba-
stiano Munster. *in lib. 2. suæ historiæ fol.* 235. Hic Fede-
ricus † successit ad regnum & fuit inuestitus, & Impe- 15
riali corona donatus ab Honorio Papa III. anno
1220. Princeps magni valoris, qui recuperauit terram
sanctam Ciuitatem Hierusalem, de qua anno 1219. co-
ronatus est, & ex eo Reges Regni cœperunt † vocari, 16
& vsque ad præsens tempus vocantur Reges Hierusa-
lem, & vtrumque Regis titulum summus Pontifex si-
mul Regi Neapolis concedit. Hic Federicus propter
eius demerita succedentia, bis ab Ecclesia excommu-
nicatus est, & tandem ab Innocentio Papa IV. regno
& Imperio destitutus est, & Dei permissione à Man-
fredo eius spurio, veneno in elisterico apposito, neca-
tus est.

Post cuius mortem, possidente regnum ecclesia,
maximisque ciuitatibus illi obedientibus, Corradus
filius Federici, audita patris morte, cum exercitu in I-
taliam congreditur, Neapolim obsidet, atque pa-
ctis deuincit, sed pactis noluit parere, Ciuitatem mu-
ris deuastauit, alias vicinas depopulatus est, Henricum
fratrem gladio necari iussit, sed & ipse à Manfredo
postea venenatus est anno 1253. Tunc Innocentius
Papa IIII. cum sequela multorum Baronum, qui
Regno exulabant, vti deuolutum † ad ecclesiam re- 17
cuperare tentauit, sed morte præuentus non perfecit.
Pontifex Neapoli periit, in Domo sepelitur, interim
Manfredus intrusus regnum occupat, sed à Clemen-
te Papa IIII. excommunicatur, atque regno pri-
uatur.

Regnum ipsum † Carolo Andegauensi Comiti Pro- 18
uinciæ fratri Caroli Regis Francorum conceditur, ab
eodem Clemente, quod Vrbanus IV. exequitur, an-
no 1265. inuestiendo illum solitis pactis; Et bello ini-
to iuxta pontem Beneuenti, Manfredus ab Ecclesia
excommunicatus, à Caroli exercitu, lapidibus proie-
ctis interiit, iuxtaque flumen sepultus. Mox Carolus à
Papa Imperij Vicarius in Italia deputatur, & cum sibi
moueretur bellum à Manfredo Sueuo filio Corradi
super successione Regni, Corrado capto, furcis sus-
pendi iussit.

Omnes isti Reges regno † vtroque potiti sunt, ni- 19
mirum Sicilia & Apulia, & vtriusque semper à summis
Pontificibus habuerunt inuestituram.

Vespere autem † Siculo succedente de anno 1282. 20
In quo, opera Ioannis de Procida, omnes Galli, re-
gnum Siciliæ incolentes, vnica die interempti sunt,

regnorum diuisio facta est, atque Siciliæ regnum Pe-
tro Aragoneo Manfredi genero à regni proceribus
21 tribuitur. Regnum † autem Apuliæ penes Carolum
Andegauensem remanet, & quia regni primaria Ci-
uitas est Neapolis cœptum est vocari regnum Nea-
politanum.

Et post multa bella, Carolo Rege mortuo, succe-
dente Carolo II. eius filio, de vtroque regno inuesti-
turam accipit à Nicolao Papa IV. de anno 1289. eóque
moriente, succedit Robertus tertiogenitus Caroli II.
qui de regno litem habens in Auenione coram Sede
Apostolica cum filio primogeniti dicti Caroli, & sub
Bonifacio VIII. Robertus sententiam obtinuit à
Clemente Papa V. Auenione inuestituram accipit an-
no 1309.

Roberto sine masculis decedente, succedit Ioanna
eius filia prima huius nominis, Regina Regni, quæ
homagij iuramentum præstat in manibus Cardina-
lis Carmerici legati Apostolici 29. Augusti 1334. qua
nubente Andreæ fratri Regis Vngariæ, & Andrea
violenter mortuo, nupsit Alphonso Principi Tarenti-
no: Sed Ludouico Rege Vngariæ fratris mortem vin-
dicante, Ioanna propter viricidium aufugit cum se-
cundo viro Prouinciam, & Vngari Regno potiti sunt:
sed facta pace inter Ioannam & Vngherum, opera
Clementis Papæ V. Ioanna, quæ multas decursas an-
natas non soluerat regni censuum Apostolicæ sedi
22 debitas, vendidit Ciuitatem † Auenionis, eiusque pre-
tium in censibus decursis computatum est, & ne Mo-
narchia regni in Gynęcocratiam eusderet, Ludouicus
eius maritus regnum ingreditur, atque in Regem re-
cipitur, anno 1348. atque expulsis Vngheris, coronatio
celebratur anno 1352. Sed mortuo Ludouico secundo
viro, ac duobus aliis maritis, quibus successiuè nupse-
23 rat propter sua demerita † ab Vrbano Papa VI. regno
priuata est. Carolus de pace, vocatus Duratius secun-
dogenitus Caroli II. ab eodem Vrbano inuestitur, &
coronatur anno 1380. Marguеritam vxorem duxit,
quæ & ipsi successura fuisset ad regnum, mortuo Ioan-
na sine liberis, tanquam filia Mariæ sororis dictæ Io-
annæ, inspectis verbis inuestituræ, quoad successio-
nem.

Sed Aloysius Dux Andegauensis, qui à Ioanna ado-
ptatus fuerat, cum consensu Clementis VI. antipapæ,
contra Carolum III. bellum mouit, pro acquirendo
regno: Et post aliquot dies, raptis exercitibus, Aloy-
sius moritur, Carolo etiam mortuo, succedit Ladis-
laus, qui inuestituram recipit à Bonifacio IX. anno
1390. patiturque bellum ab Aloysio secundo Duce
Andegauense propter eandem adoptionis causam.

Sed vt causa, & bellum erat iniustum, ita citò extin-
ctum est, & decedente sine liberis, succedit Ioanna II.
soror Ladislai, & filia Caroli III. quæ inuestituram
accipit à Martino Papa V. anno 1417. quæque ado-
ptauit in filium eiusdem regni successorem Alphon-
sum Aragoneum Siciliæ Regem, & cùm bellum pa-
teretur à Ludouico filio Aloysij II. Ducis Andega-
uensis, eo mortuo, adoptauit Rhenatum fratrem dicti
Ludouici, in regni successorem, sed post multa, Ioanna
mortua.

Alphonsus, expulso Rhenato, qui inuestituram ha-
buerat ab Eugenio Papa IV. propter eius virtutes ei-
dem Eugenio, ac sanctæ matri ecclesiæ charus euasit,
& tandem à Legato Apostolico, Terracinæ inuestitu-
24 ram † recipit, anno 1442. pro se, & successoribus qui-
buscumque: quam inuestituram Nicolaus Papa V.
ratam habuit. Alphonso mortuo, Ferdinandus eius
filius naturalis, legitimatus ab Eugenio IV. etiam ad
regni successionem, & qui ante Alphonsi mortem, re-
gnare cœpit, à Pio Papa II. fuit confirmatus, & inue-
stitura donatus, 1458. & licet multa bella procerum
regni passus fuerit, atque perturbationes; quia Calix-
tus, † Alphonso mortuo, regnum Ecclesiæ deuolutum 25
declarat, tamen Sixtus Papa IV. & Innocentius Papa
VIII. inuestituram Pij II. Regi Ferdinando tradi-
tam, confirmarunt: præsertim quia Ferdinandus, cen-
sus regni, quos Ecclesiæ denegauerat, iam persol-
uit.

Succedit Alphonsus II. qui à legato Alexandri Pa-
pę VI. inuestituram obtinet, & ob timorem Caroli
VIII. Galliæ Regis ad regnum procedentis, regnum
ipsum refutat Ferdinando II. filio, & hic, expulsis Gal-
lis à regno (qui satis citò in contemptum deuenerant
Neapolitanorum) inuestitur de regno, eique succedit
Federicus eius patruus, inspectis verbis inuestituræ,
& ab Alexandro Papa VI. anno 1497. inuestitur, & co-
ronatur.

Et post bellum Neapolitanum à Ludouico XII.
Rege Francorum, & Rege Catholico contra Regem
Federicum motum, fugamque Federici, diuisumque
regnum inter illos Reges ab Alexandro Papa VI.
Tandem Iulius Papa II. anno 1510. iterum vnito re-
gno Neapolis † etiam cum titulo Regni Hierusalem, 26
cui, vt dictum, erat annexum, inuestiuit Ferdinandum
Aragoniæ & Siciliæ Regem † Catholicum, pro se, 27
suisque hæredibus & successoribus, tam masculis,
quàm fœminis, ex eo recta linea descendentibus, na-
tis, & nascituris, cum iuribus omnibus, &c. In feudum
perpetuum, sine tamen præiudicio iuris ipsi Ferdi-
nando alias in regno Siciliæ, & Hierusalem, ac Duca-
tibus, & prouinciis prædictis forsan competentibus,
&c. Ita tamen, vt ipse Ferdinandus Rex, iuxta formam
inferius annotatam, fidelitatis iuramentum, & homa-
gium, ac seruitium, vasallagium, & ligium in nostris
manibus per se, vel procuratorem suum, ad hoc ab eo
specialiter constitutum, & iterato, cùm eum de re-
gno Siciliæ huiusmodi contigerit inuestiri, tempore
traditionis dicti vexilli, & actualia inuestituræ prædi-
ctæ in ipsius commissarij nostro, & præfatæ Ecclesiæ
nomine recipientis manibus, præstet pro huiusmodi
feudo præstari debita, & consueta. Ciuitatem au-
tem nostram Beneuentanam † prædictam, cum eius 28
territorio, districtibus & pertinentiis per Nos, seu
Romanum Pontificem distinctis seu distinguendis
cum eorum incolis, prout illam sibi dudum prędicta
Ecclesia specialiter retinuit, horum serie, nobis, & ei-
dem Ecclesię specialiter reseruamus. Promittent
autem, & iurabunt, &c. Et post multa: Descenden-
tes autem ex ipso Ferdinando Rege, aut suis hęredi-
bus, & successoribus pręfatis mares & fœminæ in eo-
dem regno Siciliæ, & Hierusalem eis succedant: Ita
tamen quòd masculi fœminis; & natu maiores mi-
noribus in eodem gradu præferantur: Et sic exinde
in omnibus successionibus obseruetur. Volumus
tamen filium, vel filiam filij, vel filiæ maioris, etiam
in vita patris & matris præmortui, seu præmortuæ
in successione prædicta semper patruo, vel amitæ,
aut materteræ, aliisque transuersalibus præferri. In
regno verò Siciliæ, & Hierusalem nullus succe-
dat qui non fuerit de legitimo matrimonio pro-
creatus, &c. Et post multa, pro toto vero ge-
nerali censu † dicti regni Siciliæ, & Hierusalem, 29
octo

octo millia ducatorum auri ad pondus ipsius regni, in die festo Beatorum Petri, & Pauli, vbicunque Romanus fuerit Pontifex, ipsi Romano Pontifici, & Romanæ ecclesiæ per dictum Ferdinandum Regem, ac suos in regno hæredes, & successores, annis singulis persoluantur. Et post multa: Atque dabunt vnum palafrenum album, pulchrum, & bonum in recognitionẽ veri dominij ipsius Regni Siciliæ, & Hierusalem. Et
30 post multa: Forma autem iuramenti † talis est: Ego Ferdinandus Dei Gratia Rex Siciliæ citra Farum, & Hierusalem plenum homagium, ligium, & vasallagiũ faciens vobis Domino nostro Iulio Papæ II. & Romanæ Ecclesiæ pro regno Hierusalem, & Siciliæ, ac tota terra, quæ est citra Farum, vsque ad confinia terrarum ipsius ecclesiæ, excepta ciuitate Beneuentana, ac toto territorio, ac omnibus districtibus & pertinentiis secundùm antiquos fines territorij pertinentiarum, & districtus ciuitatis eiusdem per Romanum Pontificem distinctos, & in posterum distinguendos, ab hac hora in antea fidelis ero, obediens, &c.

Mortuo Ferdinando successit Ioanna eius filia, quæ ex Philippo Archiduce Austriæ marito, suscepit filiũ Archiducem Carolum, & simul regnarunt, & Carolus
31 † Austriacus inuestitus est à Leone Papa X. Et hic propter eius merita, habilitatus ad electionem Imperij ab eodem Leone X. sub die 31. Maij 1521. Deinde Romanorum Imperator electus, à Clemente Papa VII. sub die prima Martij 1529. confirmatus Bononiæ. Et quia senio confectus, optabat regnum refutare in
32 Philippum II. † Austriæ, eius primogenitum, Hispaniæ Principem ad id habilitatus est à Iulio Papa III. atque cessio prædicta confirmatur die prima Nouembris, 1554. & ab eodem Papa inuestitura donatur pro
33 se, suisque hæredibus, & successoribus † Aragoniæ Regibus tam masculis quàm fœminis ex recta linea descendentibus natis, & nascituris, atque aliis personis in concessionibus Iulij & Leonis prædecessorum suorum comprehensis, & per eos vocatis, in feudum perpetuum, pro solito annuo censu septem millium ducatorum similium, & vnius palafreni albi, vt præfertur soluendo sub conditionibus, & pactis, prout in literis præfati Iulij Papæ II.

Sed mortuo Philippo secundo post quadraginta quatuor annos sui felicissimi regni de anno 1598. Phi-
34 lippus III. † illius vnicus filius, regni prædicti inuestituram obtinet à S. D. N. Clemente Papa VIII. cui Don Antonius de Corduba Dux Suessæ, orator præfatæ Maiestatis, vir prudentissimus solito more, Romæ pro ipso Rege nostro Catholico, & inuictissimo præstat fidelitatis & homagij sacramentum, mense Iulio anni 1599.

35 Insulas † Siciliæ, Sardiniæ, & Corsicæ esse partem Italiæ dicit Aristoteles in libello de mundo, textus in *l. insula. ff de iudic.* Bart. *in tract. de insula. §. nullus n. 2.* Cæpol. *in tract. de seruit. rustic. præd. c. 26. de mari nu. 16.* Iulius Ferrettus *in tract. de re naual. li. 17. num. 12.* Cumias *in Ritibus regni Siciliæ c. 6. nu. 38.* Frater Thomas Fazzellus *in lib. 1. de rebus Siculis decade 1. c. de situ Siciliæ, & insularum adiacentium:* Quare comprehenduntur in donatione Constantini.

Et in registris Cancellariæ Vrbis continetur, Regna Neapolis, Siciliæ, Aragoniæ, Sardiniæ, Hierusalem, Angliæ, Hiberniæ, & Vngariæ, debere fidem & homagium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et ideo Pe-
36 trus III. Rex † Aragonum fuit inuestitus de regno Sardiniæ, & Corsicæ, his verbis; Pontifex Maximus, de fratrum suorum consensu, dat in feudum Regnum Sardiniæ & Corsicæ proprietatem ecclesiæ Romanæ; & post multa, per Capam auream, te præsentialiter inuestimus, & infra: Ita tamen quòd Tu & successores tui præstabitis homagium ligium, vasallagium plenum, & fidelitatis iuramentum, & infra: Atque centum equites armatos cum vno equo ad arma, & duabus equitaturis ad minus pro quolibet, & quingentis peditibus terræ vestræ de Aragonia cum gagiis per trimestre, à die, qua intrabunt terram ecclesiæ, & infra. Et insuper censum duarum millium marcarum argenti, bonorum, & legalium sterlinorum, vbicunque fuerit Romanus Pontifex in festo Beatorum Petri, & Pauli, annis singulis, sub pœna excommunicationis, post quatuor menses, & post tertium terminum si nõ solueris, neque tu, neque hæredes tui, à dicto regno cadatis ex toto, & regnum ad Romanam ecclesiam reuertatur.

Iacobus Rex Aragonum pro dictis regnis iurauit homagium † ligium Valentiæ in manibus Legati Apostolici anno 1353. cum reseruatione appellationum 37
ad Papam interponendarum ab Ecclesiasticis personis, & annullatione introductionis morum à Regibus illius regionis. Ferdinandus, & postea Alphonsus iurarunt idem anno 1345.

Regnum † Hierusalem & Soriæ cùm primùm adeptum fuerit per Godofredum Bullionem de anno 38
1099. contentus fuit recognoscere à manibus Papæ, cui fidem & homagium iurauit: Ideo Federicus II. Imperator de anno 1229. etiam ab ecclesia recognoscere voluit: Quare iure descriptum est in Catalogo regnorum ecclesiæ, cuius omnia regna enumerantur in processu, qui fit singulis annis Romæ in Cœna Domini in constitutione Martini Papæ V. *in. §. excommunicamus.* & ponuntur per Archiepiscop. Florent. *in tractatu de excommunicatione, c. 72.*

Item Reges † Angliæ & Hiberniæ anno Domini 39
1212. summo Pontifici se vasallos constituerunt, atque etiam tributarios, vt latè scribunt D. Antonin. *in sua histor. part. 3. tit. 16. §. 5.* Biondus *in li. 6. decade 2.* & Polydorus Virgilius *in lib. 15.* quas Rex anno 1340. Angliæ regnum supposuit summo Pontifici in vno sterlino pro quolibet † foculario, & Helpes successor confir- 40
mauit, & hæc pecunia Diui Petri nuncupata est: Item Rex Ioannes, vt impetraret suorum peccatorum remissionem: accusabatur enim de homicidio in personam Artus minoris sui nepotis Ducis Britanniæ, cum consensu omnium Comitum, Baronum, & aliorum Dominorum Angliæ & Hiberniæ, constituẽs se summi Pontificis & sanctæ Romanæ ecclesiæ vasallum, protestatus est, se retinere in feudum & homagium regnum Angliæ & regnum Hiberniæ: Addito eidem ecclesiæ annuo censu mille marcarum sterlinorum in die sancti Michaëlis vltra dictam pecuniam D. Petri: fidelitatem † ipsam, & homagium iurauit in manibus 41
legati sedis Apostolicæ, & Innocentij Papæ III. sub anno Domini 1213. coram suo Cancellario, atque Archiepiscopo Cantuberinen. quatuor episcopis, & sex Comitibus, atque multis aliis Dominis, cuius bulla Authentica est in Vaticano; Qui census, & annale tributum semper solutum est, quousque Henricus VIII. Rex Angliæ euasit rebellis Ecclesiæ Romanæ sub anno Domini 1534.

Extat in Bibliotheca Vaticana registrum Papæ Alexandri III. in quo hæc ad Anglorũ Regẽ epistola inuenitur: Nouit prudentia tua, Anglorum regnum, ẽ 42
quo nomen Christi ibi glorificatum est sub Apostolorum Principis manu, & tutela extitisse; nam, vt be-

ne nosti, Angli fideles erant, & piæ deuotionis respe-
ctu, ac cognitione religionis annalem pensionem A-
postolicæ sedi exhibebant, ex qua pars Romano Pon-
tifici, pars ecclesiæ sanctæ Mariæ, quæ vocatur Scho-
la Anglorum in vsum fratrum deferebatur, quam e-
pistolam etiam recenset Augustin. Steuchos biblio-
thecarius Papæ in *lib. 2. de donatione Constantini, pagin.*
138.

43 Regnum † Aragonum recognoscitur à Papa. In
Registro Vaticani extat recognitio Petri Regis Ara-
gonum, sub his verbis: Ego Petrus Dei Gratia Rex
Aragonum, Comes Barcinonæ, Dominus Montis
pessulani, cupiens præter Deum, principali Beati Pe-
tri, & Apostolicæ sedis protectione muniri, tibi san-
ctissime Pater, & Domine summe Pontifex Innocen-
ti, & pro te sanctæ Romanæ ecclesiæ, & Apostolicæ
Sedi offero regnum meum, illudque tibi, ac successori-
bus tuis in perpetuum, pro remedio animæ meæ, &
44 progenitorum meorum constituo censuale, † vt an-
nuatim de camera Regis ducentum quinquaginta ma-
ximæ Apostolicæ sedi reddantur, & Ego, ac successo-
res mei specialiter, & fideles, & obnoxij teneantur.
Hac autem lege seruandum totum decerno, quia spe-
ro & confido, quòd tu & successores tui, quasi Beati
Petri manibus in Regem duxeris solemniter coronã-
dum. Actum Romæ Anno Christi 1304. de qua testifi-
catur etiam Steuchus in *lir. 2. de donatione Constantini,
pag. 193.*

45 Regna autem † Maioricæ, & Minoricæ fuerunt vni-
ta Regno Aragonum, quando ablata sunt ab hæredi-
bus Iacobi, vulgariter vocati, il felice.

46 Rex Poloniæ antea Dux, recusauit coronam recipe-
re ab Imperatore, Poloni viri strenui acquisiuerunt
partem Silesiæ, atque supremam potentiam Prussiæ:
Inde Imperialea exercitus rupti semper, quoties con-
tra Polonos supremam satagerent potentiam: Coro-
47 nam † regalem, Regisque titulum à summo Pontifice
obtinuit, vt testatur Albertus Krantz in *Vuandal. lib.
8. c. 2.* & cum Regis mandato Stanislaus Archiepisco-
pus Gesnensis occisus fuerit, Papa Regem excommu-
48 nicauit, atque Regis † titulo, & corona priuauit: Inde
Lacoldes Dux Poloniæ iterum vocatus, sed sublatis
censuris à Ioanne XXII. Regis titulus à Pontifice re-
stitutua est, cum pacto soluendi tributi, quod hucus-
que percipitur pro oleo Lampadis sancti Petri. Sed
Dubrauius *lib.* 10. & Cromerus *lib.* 4. scribunt impo-
situm fuisse Poloniæ ob Casimirum voto solutum de-
narij sancto Petro soluendi annuam pensionem de
Polonorum consensu.

49 Regnum † Hungariæ est subditum Papæ, quod in
Catalogo Regnorum Cancellariæ vrbis scriptum est;
Ego legi Actum factum, in registro Vaticani, de anno
1229. vbi Lancellottus Rex Hungariæ promittit obe-
dientiam Papæ, declarans se teneri, & accipere coro-
nam à manibus Papæ. Item legi Ludouicum II. Re-
gem Hungariæ, vt obtineret absolutionem ab excõ-
municatione, propter inobedientiam in Legatum Pa-
pæ, se teneri declarauit soluere Cameræ Apostolicæ
50 centum † marcas argenti singulis annis, & hæc obli-
gatio fuit de anno 1280. Alij dicunt quòd Stephanus
Hungariæ Rex à Pontifice Romano impetrauit no-
men, coronámque Regiam, & hoc tradunt Cartaisius
in eius vita, & Bonfinius. Item in eodem registro Va-
ticani, adest alia scriptura de anno 1308. per quam Ba-
rones regni Hungariæ se opponunt Legato Papæ, di-
51 centes sanctum Stephanum † primum Regem Hun-
gariæ accepisse regni illius coronam à manibus Papę;
Addentes non posse ferre Papam super eos hanc ha-
bere prærogatiuam, ipsosque impedimento non fu-
turos, si eorum Regi placuerit à Papæ manibus coro-
nam recepturum esse. Sed ille Legatus multa Regi
prohibuit, præsertim iurium regalium alienationem;
propter cuius contrauentionem Andreas Rex Hun-
gariæ fuit citatus Romæ sub Honorio Papa III. anno
Domini 1221. & Innocentius Papa III. *in c. licet. de vo-
to.* Hungariæ Regi expressè mandat patris votum e-
xecuturum esse sub pœna priuationis coronæ, atque
sub comminatione transferendi regnum in eius fra-
trem minorem.

Extat apud Augustinum Steucum Bibliothecarium
Papæ in *dict. lib. 2. de donatione Constantini, pagina* 186.
hoc scriptum testimonium, Gregorius † Episcopus 52
seruus seruorum Dei dilecto filio Salomoni Regi
Hungariæ salutem. Sicut à maioribus patriæ tuæ co-
gnoscere potes, Regnum Hungariæ sacrosanctæ Ro-
manæ ecclesiæ proprium est, à Rege Stephano olim
Beato Petro cum omni iure, ac potestate sua oblatum,
& deuotè traditum. Et mox idem Gregorius ad Geu-
sum Hungariæ Regem: Notum tibi esse credimus re-
gnum Hungariæ, sicut & alia nobilissima regna in
proprio libertatis statu debere esse, & nulli Regi al-
terius regni subiici, nisi sanctæ & Vniuersali Ecclesiæ
Romanæ, &c.

Regnum † Nauarræ dependet etiam ab Ecclesia. 53
Nam cùm Iulius Papa II. excommunicasset Petrum
de Albret vti confœderatum Ludouici duodecimi Re-
gis Francorum, qui erat etiam excommunicatus, illud
concessit primo Regi Christiano, qui adipisceretur,
cum pacto recognoscendi regnum illud in fidem, &
homagium ab Ecclesia Romana: Quod regnum, re-
spectu vnius partis, nostris temporibus idem passum
est, sub Sixto Papa V. in principio eius pontificatus.
Item Iulius Papa II. concessit Ferdinando Regi Hispa-
niæ Regna Granatæ, & Nauarræ, si ab altero expelle-
ret Mauros, ab altero Petrum de Albret, cum pacto,
vt recognoscerent Romanam Ecclesiam in fidem, &
homagium, de quorum Regnorum legitima conces-
sione, & possessione per Regem Hispaniæ, latè scribit
Ioan. Lupus in particulari tractatu de hoc.

Insulæ † Canariæ, Nigrariæ, & Gorgonæ fuerunt da- 54
tæ in feudum à Papa ipsi Imperatori, & legitur in re-
gistris Vaticani: Pro quibus legimus Ludouicum Re-
gem Hispanię pręstitisse fidem & homagium Papę
anno Domini 1343. cum obligatione soluendi Came-
rę Apostolicę singulis annis quatuor centum florenos
aureos ponderis marcę Florentinæ.

Item Papa Alexander † sextus, diuidendo insulas oc- 55
cidentales, quas vocat Mundum nouum inter Reges
Castellę & Portugallię, reseruauit sibi recognitionem
feudalem de cõsensu amborum. Infidelium regna sub
Papę potestate sunt, & ad eius liberam collationem,
vt probaui superius in *c. 24.* ergo inter eos diuidendo,
dominium transtulisse dicitur: Nec id fecisse ad sedã-
das discordias, vt cęteri parum accurati de iuribus Ec-
clesię falsi sunt: Item reseruando ecclesię recognitio-
nem, directum dominium reseruasse dicitur, vt diffusè
supra probatum est.

Item Magnus † Magister ordinis sancti Ioannis 56
Hierosolymitani, qui ordo componitur ex octo po-
pulis diuersarum nationum, habent inuestituram à
Papa, cui pręstant fidem & homagium respectu supre-
mę auctoritatis quam habet super equitibus illius re-
ligionis.

Regnum Danicum † est peculium & vectigal san- 57
ctę Romanæ ecclesię, de quo attestantur Pontifi-
cum vera monumenta. Alexander episcopus seruus
fer-

seruorum Dei Dilecto filio Sueui Regi Danorum salutem, & Apostolicam benedictionem: Prudentiam etiam monemus, vt censum regni tui, quem antecessores tui sanctæ Apostolicæ sedi soluere soliti sunt, nobis, & successoribus nostris transmittere studeas; Ita tamen, vt non sicut oblatio in altari ponatur, sed tam nobis, quàm successoribus nostris, vt certius approbetur, præsentialiter offeratur, quam epistolam esse in registro Vaticani, testatur Steucus ibidem.

58 De Regno † Croatiæ, & Dalmatiæ idem Steucus desumpsit ea Vaticano, ex registro Gregorij Papæ VII. vbi legitur; In nomine Domini sanctæ, & indiuiduæ trinitatis, Anno Dominicæ incarnationis millesimo septuagesimo sexto, indictione quarta, & decima mensis Octobris, ego Demetrius, qui & Suinnmir nuncupor, Dei gratia Croatiæ, Dalmatiæque Dux à te Domino Gebiao ex Apostolicę sedis Legatione Domini Papæ Gregorij potestatem obtinente in Salontana Basilica sancti Petri, Synodali, & concordi totius cleri, & populi electione, & Croatiorum, Dalmaticorumque regni regimine per vexillum, ensem, sceptrum, & coronam inuestitus, atque constitutus Rex, tibi deuoueo, & polliceor me incommutabiliter completurum omnia, quæ mihi tua Reuerenda iniunget sanctitas, vt in omnibus, & per omnia Apostolicæ sedi fidem seruem, & quicquid in hoc regno tam Apostolica sedes, quàm Legati sul sanaeruot, vel sanxerint irreuocabiliter custodiam, iustitiam excolam, Ecclesiam defendam, ducentorum quoque bizantiorum tributum meorum omnium consultuom primatuum sancto Petto per singulos annos in resurrectione Domini, de mihi concesso regno persoluendo statuo. Præterea cum Deo seruire regnare sit, vice Beati Petri, ac domini nostri Papæ Gregorij, atque post successorum in Apostolica sede me tuis manibus committo, & committendo hanc fidelitatem iuramento stabilio: Ego inquam Demetrius, qui & Suinumir Dei Gratia & Apostolicę sedis dono. Rex ab hac die in antea sancto Petro, & Domino meo Papæ Gregorio, & suis successoribus canonicè intrantibus ero fidelis, Regnum autem quod mihi per manum tuam Domine Gebiza traditur, fideliter retinebo, & illud, suumque ius Apostolicę sedi aliquo ingenio aliquando non subtraham, Dominum meum Papam Gregorium, & suos successores, atque Legatos, si in meam potestatem venerint, honorificè suscipiam, & honestè tractabo, & remittam, & vndequaque me inuitauerint, prout potero simpliciter eis seruiam.

59 Regnum Rusciæ † eiusdem est Ecclesiasticæ ditionis, quod eadem prisca monumenta præ se ferunt, ex Vaticano, Gregorius Papa VII. Regi, & Reginæ Rusciæ scribens, diait; Dilectis filiis Demetrio Regi Ruscorum, & Reginæ vaori eius salutem, & Apostolicam benedictionem. Filius vester limina Apostolorum visitans ad nos venit, & quod regnum illud dono sancti Petri per manus nostras vellet obtinere, eidem Peato Petro Apostolo debita fidelitate exhibita, deuotis precibus postulauit, indubitanter asserens illam suam petitionem nostro consensu ratam fore, ac stabilem, si Apostolicæ auctoritatis gratia, atque munimine donaretur, eius petitionibus assensum præbuimus, & regni nostri gubernacula ex parte Beati Petri illi tradidimus, ea videlicet intentione charitatis, vt Beatus Petrus vos, & regnum vestrum sua apud Deum intercessione defendat.

De Regno † Scotico Polydorus Vergilius *in lib.* 60
17. ita scribit; Bonifacius interea Pontifex à Scotis precibus fatigatus interdixit Eduardo Regi ne amplius posthac Scotos bello vexaret, quod id regnum antea in Romani Pontificis fidem, & potestatem à Scotis ipsis permissum fuisset, & ideo asseuerabat, sibi soli integrum esse cuicunque liberè dare, & auferre.

Altera pars huius capituli est in videndo de Regibus, qui homagium præstant Imperatori, vnde arguamus, sunt subditi Imperio; ergo Ecclesię, cuius est Imperium, vt probauimus supra.

Imperatori † igitur iurant fidelitatem, & homa- 61
gium Rex Danismarcæ, qui & supremæ potentiæ existit in regno Nouegiæ, retinet ab Imperio vnam partem Ducatus Holsteio: similiter, & totam Danismarcæ regionem ab Imperio recognoscebat, solo Ducatus titulo Danismarcæ decoratus. Canut Dux præstitit fidelitatem & homagium Imperatori Lothario: Moa Federicus primus Danismarcam in Regnum extulit, Regisque titulo Ducem decorauit fidelitatis, & homagij onere pro Imperio adiecto, de quo testantur Heluod. *in Historia Sclauorum cap.* 5. & Tritemius *cap.* 17.

Heluetij † miserunt oratores ad Ferdinandum pro 62
confirmatione suorum priuilegiorum, quę est species homagij, & recognitionis dominij, dicentes eorum libertatem ab Imperio dependere, pro quo habuerunt diætam in ciuitate Ansborg. In fœdere inito infra octo Cantones † antiquos, adest speciale capitu- 63
lum, per quod Cantones Zuric, Bernæ, Schuuits, Vndenvvalden, qui se dependentes ab Imperio declararunt, noluerunt præiudicium facere Imperio. In fœdere inito inter Imperium, & dominos Ligarum, expresse conuentum est, ipsos non esse auxilium præstituros Principi aduenæ, qui bellum moueret contra regiones Imperij: Et ideo Carolus V. Imperator, anno 1553. scripsit literas ad Dominos Ligarum quibus valde ægrè ferebat eius subditos ingressos esse cum exercitu Regis Franciæ contra Imperium, & contra tenorem conuentionis.

Dux † Lotharingiæ Princeps sacri Imperij nuncu- 64
pátur, sed hoc est Imperium recognoscere. Habetur in historiis, Stephanum Bononiæ Comitem fuisse de Lotharingia inuestitum anno domini 1019. ab Imperatore Henrico I. & in commentariis Archidiaconi Verdensis habetur, Fertum Comitem Vademontis sostinuisse in Concilio Constantiensi Ducatum Lotharingiæ esse feudum Imperiale quod solum masculis debebatur, & ita fuisse iudicatum contra Rhenatum Andegauensem.

Item ciuitates † Imperiales Alemanniæ recogno- 65
scunt Imperatorem. à quo pretio habuerunt libertatem, Nuremburga à Federico, Isue ab Othone III. Egra à Ludouico Bauariæ, Brunsuick, & aliæ.

Rex Boemiæ † recognoscit Imperatorem, vt pro- 66
bat Loffredus *in Paraphrasi feudali, in titulo de noua forma fidelitatis, vers. hic titulus.*

Transyluania, † quæ est pars Vallachiæ inter Da- 67
nubium, & Carpatum montem semper recognouit Imperium, licet sub Solimano à Turcis occupata

fuerit atque tributaria effecta: Sed Sigismundus magni animi Princeps, qui apud religiosos viros educatus fuerat ab anno 1544. consultus (præ maxima in summum Pontificem deuotione) ab ipso Pontifice, quod iure potuerit non obseruare fidem, & homagium vi, metuque Turcis promissum, colligatus cum Imperatore Rodulpho, tum viribus, tum matrimonio, atque auxilio Christianorum Principum, à Turcarum imperio se liberat, multasque strages in illos exercens, eorum terras occupat, & vt Princeps sacri Imperij felicissimus dictus est.

Modo videamus de Regibus qui ab Imperio sunt
68 exempti, & quod attinet ad supremos, Hispania † ab Honorio Imperatore fuit liberata & immunis Cæsarum imperio, donata Gothis, Couar. *in reg. peccat. in 2. parte relection. §. 9. num. 9. de reg. iur. lib. 6.* & in specie tradit Ioan. Lup. *de Regno Nauarræ parte 6. §. 4. & de beneficiis vacantibus in curia, §. 8.* Idem annotatur à Paulo Orosio, qui scribit Honorium Alarico Gothorum
69 Regi Gallias, † & Hispanias, quas iam penè perdiderat, pro pace optime oranti concessisse, & Procopius *in libro 3. de bello Vandalico* commemorat conuenisse Imperatorem cum Vandalorum Rege Gogidisco, vt sedem in Hispania haberet, modo cæteris habitatoribus Vandali non nocerent neque aliquo proscriptionis iure vti aliquando possent, & de hoc contingit anno Domini 412.

70 Præterea Reges † Hispaniarum se tutantur præscriptione centenaria, Felyn. *in c. cum non liceat. de præscriptionib.* & est communis opinio Doctorū, de qua per Corsett. *in tractatu de potestate Regia q. 104.* Baldus *in tract. de præscript. in 1. parte secunda partis, q. 2.* Craueit. *in tract. de antiquitate parte 4. in §. materia ista. nu. 73.*

71 Ideo Reges † Hispaniæ prohibuerunt allegari leges ciuiles in Hispania sub pœna capitis. Oldrad. *in consil. 69.* Stephanus Rex Hispaniæ voluit legi corpus ciuile in Hispania, teste Policrate *in libro 8. cap. 22.* Ideo Alphonsus X. Rex Hispaniæ præcepit, vt pro eo, in quo deficerent ordines, vel consuetudo, haberetur recursus ad eum: sed non potuerunt leges sacri Imperij adeo prohiberi, quin etiam amplecterentur. Tandem
72 generali lege sancitum est, vt doctrina † Bartoli in Hispania haberetur pro lege, teste Grammatico *in decis. 62.* ne barbari viderentur, vt de Alarico Rege Gothorum prohibente leges Romanorum, dicit Molina *in principio consuetudinum feudorum.*

73 At quod Reges † Hispaniæ aliquando fuerint subditi Imperio Romano, probatur ex Etymologia
74 verbi *Hidalgo*, † quasi Italicus dicatur, litera Latini nominis, t. in d. & c. in g. linguę perpetuę ferè obseruantia, in iis, quę ex latino sermone verbis, & nominibus, vsurpat commutata, vt de prima mutatione videmus, senatus, armatus, legatus, & similibus; de secunda verò io dico, in sicus, canonicus, clericus, & similibus: Italicus autem ideo dicitur, quia cum tributa antiquitus prouinciæ Romanis penderent illis vrbibus, quas senatus, vel Imperatores ob gratiā volebant esse immunes ius Italicum concedebant, quod Vlpianus *in libro 1. Digest. de censib.* significat, dum enumerat omnes vrbes, & Colonias, quę à tributis erant immunes, Celsus *in l. Colonia Digest. eo.* Caius *in l. iuris Italici. Digest. eod.* & Paulus *in l. final. Digest. eod. tit.* ex quorum verbis constat aliquando simpliciter ius Italicum,
75 † aliquando cum limitatione concedi solere, aliquando simul cum iure Italico ius etiam Vrbis Romæ, vt *l. honorũ. C. de priuileg. Vrb. Constantinopolit.* Et quod ista Etymologia *Hidalgo* à nomine Italico propter largitatem iuris Italici in Hispanos sit vera, latè probat Franciscus de Sarmiento Doctor Hispanus *in libro 1. selectarum interpretat. c. 15. vers. vera.* Hoc autem
76 ius † Italicum vniuersæ ferè Hispaniæ concessum fuit à Vespasiano Cęsare, vt ex Caio Plinio docet Episcopus Ilerdensis *in lib. 3. emēdationum c. 9.* & probat Sarmiento, vbi supra.

77 Regnum † Arles quod extendebatur à monte Sancti Claudij Sona, & Rhodano vsque ad Alpes, & ad mare, pertinet ad Imperium, in quo comprehenditur Comitatus Prouentiæ. Philippus Valesius Rex Franciæ emit ab Henrico V. Imperatore supremam auctoritatem totius regni Arles, exceptis Comitatu Saonēsi & Principatu Oranges in anno 1361. (quod Regnū deuolutum erat Imperio ob defectum masculorum) pretio trecentum millium marcarum argenti cum promissione ratificationis faciendæ à Principibus Imperij, cuius ratificationis expromissor fuit Ioannes Rex Boemiæ teste Bodino *in libro 1. suæ reipublicæ, cap. 9.*

78 Regnum † Franciæ fuisse partem Imperij, Romani testatur Suetonius in vita Cæsaris, dicens Cæsarem subegisse Galliam, Alciat. *in libro 2. dispunction. ca. 22.* probat Gallos omnes Romanis Principibus paruisse, & ius ciuitatis adeptos: vbi etiam ostendit Romam prius ab Imperio Romano desciuisse, nimirū à Gothis captam, quam Gallias ipsas: Et licet Ioan. Igneus in sua disputatione, an Rex Franciæ recognoscat superiorem Imperatorem, satis incalescat aduersus Imperium, & subiectum negare non valens, negat tamē *num. 31.* Auerniam, Brittaniam, & plures alias ciuitates supra Tiberim Imperio paruisse, nisi aliquando & semper coactas, sed nec probat, nec iure subsistit, cum sufficit partis † tantum habuisse pacificam possessio-
79 nem, vt dicatur habuisse de toto, ex regula *l. 3. Digest. de acquir. possess.* Et quod Gallia tota paruerit Imperio, patet ex inscriptione *legis criminali. C. de iurisdiction. om. iudic. in vers. Præfecto Prætorio Galliarum.* Item
80 Gallias † fuisse factas Colonias Romanorum, probat Alciat. *in lib. 2. dispunctionum, cap. 21.* & donatas nomine Italico. Item Gallorum erat vna legio integra,
81 Burghesiorum † priuilegiis, & fautoribus decorata à Iulio Cæsare, quæ vulgariter dicebatur Lodola, quod priuilegium postea fuit concessum Nouocomi, Tranquill. in Iulio Cæsare. Sed hoc valdè displicuit Augusto eius nepoti, qui noluit idem priuilegiū ne Gallo quidem concedere, etiā ad preces vxoris, teste Tranquillo in Augusto. Licet Antoninus Pius generali lege donauerit omnibus † subditis Imperio priuile-
82 gium Burghesiæ Romanæ, *l. in orbe toto ff. de stat. hom. l. Roma ff. ad municipal.* & probatur *in l. 1. C. de offi. præfect. prætor. Africa. vers. Itē & omnia quæ in partibus Hispaniæ & Galliæ, &c.* Et per illum textum notat Glossa,
83 Regem † Franciæ esse sub Imperio, Glossa. *in titul. de pac. tenend. & iuram. firmand. in vsib. feud. & cap. volumus tt. q. 1.* loquens Imperator dicit: *vt omnes nostræ ditioni subiecti tam Romanij quam Franchi, Alemanni, & Hispani.* Et notat Archidiacon. *in c. ego, in fine distinction. 63.* & Cardinal. ibidem, & textus ibidem, olim Imperium Romanum tenuisse Franciam. Item de
84 Hispania, † vltra prædicta iura est textus *in l. relegatorum ff. de interdict. & relegat.* & textus clarus *in l. 2. §. capta deinde Sardinia, &c. Item Hispania.* Item in inscriptione *l. si à sponso. C. de donat. ante nupt.* ibi ad vicarium Hispaniæ, & ad Comitem Hispaniæ scribit Imperator, & *in l. cum seruum Codic. de ser. fugit.* condendo l. & ad Vicarium Hispaniæ, *in l. vitia C. de acquirend.*

quirend. possess. & *in l.2. C. si per vim, vel alio modo.* & *l.
pretia rerum, §. fin. ff. ad l. Falcid.* & meminit textus *in l.
seruus. §. 1. ff. de statuliber.*

85 Non negamus Francos † meridionales, natura ve-
lociores, magis actiuos, promptiores, & diligentiores,
quantò citius potuerint se eximere à iurisdictione Im-
86 perij, prout sub Valentiniano † defecisse ab Imperio
Romano, clarum est, & testantur Chronicæ, quare
Franci appellati sunt: sed ista violenta subtractio fuit
post confirmationem Imperij, de qua diximus *in cap.
5.* Fuerunt igitur Imperij pars; ergo non possunt nisi
præscriptionem, vel libertatis priuilegium allega-
re.

87 Item Sigismundus Imperator † anno 1411. In ci-
uitate Lugdunensi, de plenitudine potestatis creauit
Comitem Saonensis status, & ita auctoritate Impe-
riali vsus est in Regno Franciæ, fuitque satis post di-
ctam subtractionem violentam; ergo & postea Impe-
88 rio paruerunt. Idem Sigismundus † circa eadem tem-
pora recipitur Parisiis cum multa magnificentia in
maiori frequentia Parlamenti Parisiensis, vbi sedet in
Throno Imperiali, atque ibidem in Parlamento præ-
89 fato creauit equitem † Senescalcum de Beaucairo,
prout testatur Bodinus, qui de illis est, *in sua republica
lib. 1. cap. 9. fol.* 114. At in his actibus præcipuè consistit
Imperialis iurisdictio, quæ extra territorium exerceri
non potest, *l. fin. l. ff. de iurisdict. omnium iudicum cum
90 similibus.* Denique ea Latina lingua, † qua viuntur
Galli, qua vsque ad tempora Francisci Primi Regis
Francorum in publicis negotiis vsi sunt, & Latinè
scribebant, etiam sententias in tribunalibus, quod &
per acta facta vsque ad illa tempora, & per prohibi-
tionem postea ab eodem Rege subsequutam, ostendi
poterit. Quare negari non potest Gallias fuisse par-
tem Imperij.

91 Tamen verissimum est quod regnum † Franciæ
non recognoscit hodie Imperium, vt probat textus *in
c. per venerabilem. qui fil. sint legit. vers. Insuper cùm Rex
in temporalibus superiorem minimè recognoscat.* qui tex-
tus non est intelligendus de facto, prout Glossa ibi, &
communis Doctorum turba intelligunt: Sed de iure,
92 † prout Innocent. ibi declarat, & satis doctè probat
Ioan. Igneus *in d. sua disputatione, num. 34. & plur. sequ.*
Nunquam enim summi Pontifices, neque Iuriscon-
sulti loquuntur de facto, sed tãtum de iure. glossa fin.
in c. consultationi. de tempor. ord. quã glossam singula-
rem dicit Felyn. *in c. cum non liceat. de præscript.* & quod
d. cap. per venerabilem. intelligatur de iure, tenet Abb.
& Felyn. *in c. nouit. de iudic.* Et pro hac interpretatio-
ne ponderatur idem textus in vers. *sine iuris alterius la-
sione in eo se iurisdictioni nostræ subiicere potuit.* quem
sic inducit Igneus ibi *num. 36.*

Ex istis concludit ibidem Igneus, quod cùm Rex
93 † Franciæ non recognoscat Imperatorem in tempo-
ralibus, rectè potuit se subiicere iurisdictioni Papæ in
temporalibus: nec posset aliter euadere, quin fuerit
mendax, cùm ibi tractetur de legitimatione filiorum,
& successione Regni, atque aliis in feudis in quibus
Imperatoris auctoritas debet interuenire, *cap. natura-
les, & ibi gloss. & omnes Feudista. Si de feud. defuncti
controuers. fuerit inter Dom. & Agnat.* & tenent omnes
*in l. Gallus. §. & quid si tantum. Digest. de liber. & post-
hum.* & est textus *in l. 2. ff. de nat. restitutionib.* Bald.
& Castrens. *in lib. 1. per illum rex. Cod. de iur. aureorum
anul.* Canonistæ *in cap. cæterum. de Iudic.* Bart. *in §. 1. in
princip. auth. quomodo oport. episc. op.* Item de hac subie-
ctione Regis Franciæ Ecclesiæ Romanæ, inferius
diffuse dicam.

Item Rex Castellæ † antequam Rex fiat iuramen- 94
to speciali subiicit se, & totum suum dominium san-
ctissimo seuerissimæ Inquisitionis tribunali. Item
Regnum † Portugalliæ recognoscet Papam in tem- 95
poralibus probauimus supra *in cap. 25.* & est textus *in
c. grandi. de supplend. neglig. prælat.*

Regnum † Portugalliæ esse membrum Regni 96
Castellæ ab antiquissimo tempore sic ostẽditur: Nam
cum tota Hispania de voluntate Imperij Romani à
Gothis occuparetur, vt dixi, & Rodericus XXXIV.
Rex Gothorum de anno domini 718. à Mauris expel-
leretur, Hispania in plures partes diuisa est, quæ Re-
ges Mauros habuerunt, & successiuis temporibus
partes illæ, regna sunt appellata, cumque Pelagius à
Guthis contra Mauros Rex electus esset, post multa
Alphonsus VI. Rex Hispaniæ, ex iis, qui successerunt
Pelagio ad illud regnum de anno 1064. propter be-
nemerita Henrici Comitis Lotharingiæ, & fratris
Gottifredi Buglionis, pro auxilio præstito aduer-
sus Mauros, ipsi nuptui tradidit filiam suam natura-
lem Tiresiam, eique pro dote assignauit Comitatum
† Portugalliæ cum recognitione homagij, & tributi, 97
atque concessione pro & descendentibus, ac succes-
soribus quibuscumque, vt ex his, qui nouissimè scri-
pserunt de successione huius regni, probat Cacche-
ran. *in consil. 138. numero 22. vol. 2.* Et hoc matrimo-
nium, atque regni concessio facta fuere de anno 1107.
Itaque diuisio status fit in persona Tiresiæ filiæ natu-
ralis, à qua originem habuerunt Reges † Portugalliæ, 98
ab hinc quatuor centum annis. Item Comiti Henrico
successit Alphonsus I. qui sibi assumpsit titulum Du-
cis, & postea ab Eugenio Papa III. titulum Regis † 99
impetrauit. Successerunt & alij, Sancius I. Alphonsus
II, qui cum esset inhabilis, ab Innocentio † Papa III. 100
sibi ad tegimen regni fuit curator datus, de quo ha-
betur *in c. grandi. de supplend. neglig. prælat. lib. 6.* &
per Nauarr. in relectione *capit. nouit. de iudic. in 3. no-
tab. num. 99.* Alphonsus III. Dionysius, Alphonsus
IV. Petrus Fernandez, Ferdinandus, qui de anno 1383.
mortuus est absque legitimis hæredibus, sed superstі-
te tantum Beatrice eius filia naturali, teste Stephano
Garimbaio in compendio Historiæ Hispaniæ, quæ
fuit vxor Ioannis I. Regis Castellæ. Qua decedente
sine filiis, Ioannes, qui erat filius naturalis dicti Petri
Fernandez vltimi Regis, teste Emanuele Costa *in li-
bro de Regno Lusitaniæ, numero* 142. qui fuit Rex ele-
ctus à populo, contra voluntatem Regis Castellæ, &
ita ad Regnum primus Rex illegitimus admittitur.
At huic decedenti succedit Edoardus I. anno Domi-
ni 1433. Mox Alphonsus V. anno 1438. Item Ioannes
II. anno 1481. Et cum hic decessisset sine filiis, ad Re-
gnum admittitur Emanuel nepos dicti Edoardi I. ex
filio Ferdinando prædefuncto anno 1495. Et hic
ex Eleonora sorore Caroli V. Imperatoris suscepit
Ioannem III. filium, & de anno 1521. mortuus est.
Hic autem vxorem duxit Catharinam, eiusdem Ca-
roli V. Imperatoris alteram sororem, ex quibus na-
tus est Ioannes IV. qui duxit vxorem filiam eiusdem
Caroli Imperatoris, sororem Philippi II. Regis Hi-
spaniæ.

Et cum Ioannes IV. decessisset ante patrem super-
stite Sebastiano infante, hic post mortem Ioannis III.
ad re-

ad regnum admittitur, eóque decedente, successit Hé-
101 ricus, tunc Cardinalis † filius Emanuelis, fraterque
dicti Ioannis III. Ita de hac Regum Portugalliæ continuata successione scripserunt VVolfgangus Lazius *in lib. 3. de migrationibus gentium, in rubrica Reges Portugalliæ.* & Sebastianus Munst. *in Cosmographia vniuersali li. 2. in rubrica de regno Lusitaniæ.*

102 Rege, & Cardinali Henrico in vltimis vitæ constituto, deputantur gubernatores ac defensores Regni Portugalliæ pro declarando successore in concursu multorum, qui Reges declarari satagebant: Qui o-
103 mnes cognito quod ad Regna † Hispaniæ possunt succedere fœminæ, tum ex lege Gothorum, qui cum Hispaniam sub vno Rege possiderent, sic legem sanciuerunt, vt in defectum filij masculi filiæ fœminæ succedant ad regnum in Hispania: itaque Lusitania quoque Hispaniæ pars fuit hac lege affecta, quam legem semper Gothi obseruarunt, de qua testatur Ioan. Lupus in repetitione *rubrica de donationibus inter virum & vxorem. §. 69. numer. 26.* sic respondendo ad Ioannem Royas *in epitomat. de successione cap. 3. numero 34.* Tum etiam ex antiquissima, & obseruata consuetudine, vt fœminæ etiam succedant ad regnum Hispaniæ.

104 Nam cùm in Italia introduceretur fœminas † succedere ad regno, vt de Ioanna prima, & Ioanna secunda in Regno Neapolis dixi paulò ante: Idémque factum sit in Regnis Vngariæ & Poloniæ, in quibus successerunt Maria, & Heduuiga filia Ludouici Regis Vngariæ, & filia Regis Poloniæ, quod nunquam antea acciderat. Item eodem tempore Maria Volmar successit ad regna Noruegiæ, Suediæ, & Danismarcæ, etiam contra antiquas ordinationes regnorum. Item in Regno Angliæ, teste Cornelio Tacito, regnabant etiam mulieres aliquando, sed post decursos mille & quingentos annos: iterum euenit casus circa eadem ferè tempora, & Edoardo Regi Angliæ successit Maria eius soror, atque huic Mariæ successit Elisabeth: Neque iste casus amplius successerat in Regno Scotiæ; nam inter centum quatuor Reges, quos habent in Catalogo, non inuenitur regnasse mulierem. Item circa eadem ferè tempora regnare cœpit Maria Seuart: Quatuor igitur mulieres eiusdem nominis, quasi eodem tempore feudarunt viam successionis ad Regna Vngariæ, Noruegiæ, Suediæ, & Danismarcæ, Scotiæ, & Angliæ.

105 Et in Regno Hispaniæ pluries legimus fœminas † in Regno Castellæ, & Legionis successisse, vt fuit infans domina Vela, filia Comitis Didaci Burgensis,
106 quo tempore prouincia Castellæ † Comitatus erat: Item filia Sancij Comitis, nomine Eluira, quę matrimonium postea contraxit cum Rege Nauarræ. Item Regina nomine Huraca, & Regina Berenguera, & Regina Isabella. Item eius Regina Ioanna: Item in Regno Aragoniæ successit Regina Petronilla coniux Raimundi Berengarij Comitis Barcinonę, & Regina Blanca.

Propterea licet in Regno Portugalliæ adhuc casus non euenerit, vt fœmina legitima in defectum masculorum successisset: Tamen debet ipsum Regnum tan-
107 quam vna prouincia † totius Regni Hispaniæ, vt dicit Couar. *in l. practic. quæst. c. 1. col. 1. & 2.* vel gubernari per legem Gothorum, vel legibus prouinciarum conuicinium; *c. cum olim. de consuetud.* Innocent. *in c. dilecto, nu. 6. de offic. ordinar.*

108 Et quod fœmina † possit succedere ad Regnum Portugalliæ, scribit Costa de Regno Portugalliæ *fol. 170.* Gregor. Lopez *in libro 2. partitatum, titu. 15. lib. 2. glossa la fija mayor.* Molina *de primogen. libro 3. cap. 6.* Auilez *in proœmio ll. prator. Hispan. ver. Reyna.* Couar. *in d. cap. 1. numero. 8.* Ripa *in lib. 1. responsor. cap. 1. num. 57.* Lupus *in rubric. de donat. inter virum, & vxor. §. 69. nu. 26. & seq.*

Quare Isabella soror Regis Cardinalis Henrici potuit illi in Regno succedere, & eius filius Philippus. Ita consuluit Ancaran. *in consil. 339. numero 7.* Berous *in consil. 120. numero. 4. vol. 2.* Abbas *in consil. 3. dubio 2. numero. 3. vol. 2.* Et ita fuisse iudicatum probat Ancaran. ibi; quia Ferdinandus Rex Castellæ erat nepos ex sorore Regis Martini defuncti, & ita refert Ille. *Pontificat. Histor. libro. 6. cap. 9. Rubrica Reges de Aragon. ver. Don. Ernando.* qui est nepos ex sorore dicti Regis Cardinalis Henrici, & ita est proximior quocunque alio.

Et licet Edoardus fuerit etiam filius Regis Emanuelis, & frater Regis Henrici Cardinalis, ex quo Edoardo nata est Maria, & ea hac Raynautius Farnesius, qui inspecta persona eius aui, credebat posse ad
hoc Regnum succedere: Tamen ista subingressio † 109
non datur in successione ascendentium, & ita intelligitur textus *in §. cum filius in authentic. de hared. ab intest. venienib.* & in titulu *Instit. de haredit. qua ab intestato deferuntur.* Et probat Areti. *in consil. 62. col. 2. sed datur in successione transuersalium.* vt per Aretin. Ibidem Purpurat. *in consi. 390. num 10. vol. 1.* Chassan. *in consuetud. Burgund. col. 1027.* Gabriel *in consi. 135. vol. 1.*
Item quia nepos † ex filia excludit neptem ex filio, vt 110
probat Curtius *in tractatu de feud. part. 3. quæstion. 1. numero 18.* Et ita consuluerunt Bald. & Alex. quod allegat. Propter quas rationes Alexand. Rand. *in consil. 3. vol. 1.* testatur per illust. Gubernatores fuisse iudicatum contra Raynutium, & Regem Philippum admissum, & ita hodie hoc Regnum Portugalliæ iure legitimo possidet Rex Philippus III. Inuictissimus Rex
Portugalliæ † habet multos Reges pensionarios (dif- 111
fert † autem tributum à pensione, quia illud soluitur 112
pro habenda pace, hæc autem pro consequendo auxilio, succursu, aut protectione) nimirum Regem Calecut. Regem Malachiæ, Regem Cambani, & Regem
Cauor. Item ipsi Lusitani occuparunt † bonam par- 113
tem regni Marrocchi, Guineæ: ædificarunt etiam Propugnaculum in Insula Armus contra Regem Persarum, vbi exigunt directus mercatorum, qui negotiantur in mari Persico: & hæc omnia dicuntur addi-
tamento † Regni, *c. recolen. §. caterum. de statu monach.* 114
Alciat. *in l. si ex toto de legat. 1.* Ioan. Gars. *in tract. de meliorationib. cap. 22. num. 22.* Item textus *in l. si conuenerit. §. si nuda Digest. de pignor. act.* quam allegat Bart.
ad comitatum † Tolosan. Regno Franciæ vnitum, qui 115
non potest diuerso iure censeri; quia cum integro statu transit, *l. si quando 1. C. de bon. vacant. libro 10.* Ioan. Igneus in repetitione *l. donationes in 12. & 13. fundamentis C. de donat. inter virum, & vxor.*

CAP. XXVII.

De effectibus iuramenti Homagij Ligij.

SVMMARIA.

1 *Homagium quid sit.*
2 *Homagij iuramentum sub qua forma fiat.*
3 *Homagium non fit per nuntium, vel procuratorem.*
4 *Reuerentia exhibitio debet fieri vera.*

5 *Pupil-*

5 *Pupillus non iurat homagium, neque per procuratorem.*
6 *Reges confœderati quæ signa subiectionis faciebant Romanis.*
7 *Reges seruiebant Romanis pro cubicularijs.*
8 *Rex Bithyniæ ingrediendo senatum, osculatus est senatorum solia.*
9 *Magnus Præcopus Tartariæ respondet suis feudatarijs genibus flexis.*
10 *Moscouiæ Dux se exemit à subiectione Præcopi, & de facto voluit vocari Rex.*
11 *Homagium est idem quod fidelitas, & solet præstari sub diuersa forma.*
12 *Homagij præstandi forma consueta est attendenda.*
13 *Homagium factum contra formam consuetam non valet.*
14 *Fidelitas quomodo differat ab homagio.*
15 *Homagium præstatur pro feudo ligio.*
16 *Feudum ligium quando sit.*
17 *Feudum ligium impropriè quid sit.*
18 *Feudatarius plurium cui debeat prius seruire.*
19 *Feudatarius ligius duorum debet prius seruire primo.*
20 *Dominus directus feudi ligij non tenetur acceptare seruitium à substituto per feudatarium.*
21 *Vasallus qui præstitit homagiũ quid dicatur obligasse.*
22 *Ingratitudo quid sit, & quotuplex.*
23 *Ingratitudo an & quando pariat actionem.*
24 *Ingratitudo Regis Ezechiæ qualis, & quomodo punita.*
25 *Ingratitudo quot modis committitur.*

PLuries in præcedentibus tractatum est de Homa-
gio Romanæ Ecclesiæ præstito per Reges in præ-
cedenti capite enumeratos, superest nunc videre quid
importet huiusmodi Homagiũ ligium: Est autẽ Ho-
1 magium † maximum subiectionis, & humilitatis si-
gnum: Nam præstabatur in manibus Regis, vel Im-
peratoris genibus flexis, positis manibus iunctis ad
2 manus domini, dicendo: *Ego † N. iuro homagium tibi
Domino, vt amodo sim homo ligius vester contra omnem
hominem, qui potest viuere.* Ita dicit Andreas *in c. 1. vers.
omnem col. 1. de noua forma fidel.* & sequitur Loffeed. *in
paraphrasi feud. eiusdem tituli. vers. hic titulus.* Iacobin.
in tit. de homag. col. 3. Iacobus de Franch. *in præludio
3 feud. num. 137.* Nec potest præstari † per nuntium, vel
procuratorem, quia homagium habet annexam reue-
rentiæ exhibitionem. Bald. *in l. 2. num. 54. ff. de rerum
diuis.* Imnola *in l. qui bona §. quod alien. ff. de damn.
infect.* Bald. *in c. 1. col. vltim. Quo temp. mil. & in cap. 1.
4 final. per quos fiat inuestit.* Exhibitio † reuerentiæ de-
bet fieri in præsentia personarum, sicut si tenéretur
Dominum associare, non poterit mittere procurato-
rem, Bald. *in d. l. 2. ff. de rerum diuis.* Nec procurator
5 pupilli † vasalli admittitur ad iurandum homagium
nisi Dominus voluerit, sed expectatur ætas, nisi de
consensu, & voluntate supremi Domini, & ita obser-
uatur in Asia, & Europa, atque in tota Italia, vbi feuda
sumpserunt originem, Bal. *in l. sed si hac §. si liberius ff.
de in ius voc.* fallit quando iurat vniuersitas ciuitatis,
vel castri, Specul. *de feud. §. 2. in fine.* Bald. *in d. l. 2.*
6 Hæc humilitatis & subiectionis signa faciebant Re-
ges confœderati Romanis, teste Quinto Curtio, qui
sub eorum protectione existebant: Vnde Tiridates
Rex Armeniæ, veniens Romam, genibus flexis ante
Neronem Imperatorem alloquebatur, Nero autẽ suis
manibus eleuans Tiridatem deosculabatur, atque fas-
ciis cinctis capiti, regale diadema imposuit, & ad ma-
num dexteram sedere permisit, vt dicit Suetonius in
vita Neronis.

Et licet Imperatores dedissent Regna absque reser-
uatione fidelitatis, & homagij: Nihilominus hæ Re-
ges, † depositis sceptris & fasciis regalibus, seruiebant 7
Romanis Imperatoribus pro cubicularijs; Aliqui etiã
ex eisdem Regibus Imperatorum procuratores voca-
bantur. Adherbales Rex Numidiæ dicebatur procu-
rator populi Romani: Item Eumenes Rex Pergami
post debellatum Mitridatem Regem Asiatiæ, venẽs
Romam capite cooperto bireto simplici, dixit se æsti-
mari libertinum Populi Romani. Item Prasias Rex 8
† Bithyniæ, ingrediendo senatum, deosculatus est Se-
natorum solia, licet ipse subditus nõ fuisset, neque tri-
butarius, neque sub protectione Populi Romani: sed
isti honores voluntariè oblati, Principis non minuũt
potestatem, sicut Homagij forma diminuit, & vili-
pendit, quæ seruilis est, & coacta, quam Tartari, Per-
sæ, & Turcæ postponunt cuilibet seruituti.

Magnus Præcopus † Tartariæ, qui supremus erat 9
Dominus omniũ regnorũ quę sunt à flumine Volha
vsque ad Borysthenẽ, tenebat omnes Principes & illa-
rum regionũ dominos vti suos tributarios & feuda-
tarios, quiq; genibus flexis coram eo supremo Domi-
no loquebantur, & corã oratoribus eiusdem semper
sedentibus, ipsi recti, & capite discooperto astabant
A qua subiectione Dux Moscouiæ, † qui & magnum, 10
& absolutum dominium habet, se subtraxit, & Basi-
lius primus sub anno Domini 1524. magnus Ciambel-
lanus Dei, & Rex Moscouiæ appellari iussit.

Homagium est idem quod fidelitas, † quæ præsta- 11
tur pro aliquo feudo, *c. fin. de reg. iur. c. grauem. cum ibi
not. de excess. præla. c. ex diligẽti. de Simonia.* Sed est dif-
ferentia, quia homagium est ille actus præstationis iu-
ramenti cum sua solemnitate, & fit in initio, & solet
præstari sub diuersa solemnitate: In quo semper for-
ma † consueta attendenda est, nec vlla nouitas induci 12
debet, quia nemo tenetur vltra, vel præter consuetam
formam præstare homagium, Specul. *in tit. de feud. §.
quoniam num. 70.* Bald. *in 1. 1. §. pactiones num. 1. de pace
Constant.* Aluarott. *in c. 1. no. 2. arg. illius text. qualiter
vasall. iur. deb. fidelit.* Præposit. *in prælud. feud. n. 77. cir-
ca finem.* Albert. Brunus *in consi. 117. n. 65.* Iacobin *in in-
uestitura in ver. & cum mero, & mixto Imperio n. 16. cir-
ca fin. & in ver. qui quidem inuestiti. nu. 70.* Et si contra
formam consuetam † Domino præstiterit Homa- 13
gium, potest agere contra Dominum feudi, & præten-
dere illud Homagium per metum, impresſionem, si-
ue errorem præstitisse: Nam iuramentum fidelitatis
Domino præstitum à vasallo cõtra formam solitam,
& consuetam, præsumitur extortum per vim, & me-
tum, atque impresſionem, propterea caret viribus.
Bald. *in c. 1. n. 1. & ibi* Aluarott. *nu. 2.* Præposit. *col. 2.* Af-
flict. *n. 16. qualiter vasallus iurare deb. fidelit.* Ias. *in l. te-
stam. nu. 5. C. de testam.* Socin. *consil. 257. col. 3. vers. secun-
do infero vol. 2.* Albert. Brun. *in consil. 12. nu. 16* Aretin.
in consi. 14. nu. 16. & consi. 24. nu. 9. Iacobin. *in d. verbo,
& cum mero, & mixto Imperio nu. 16.*

Sed fidelitas † est obligatio permanens, & habens 14
perseuerantiam, ac tractum temporis sicut contractus
quo ad volatum verborũ transit in instanti, vt eme-
re, sed emptio & venditio perpetuo manent, Gugliel.
de Cuneo *in l. ex hoc iure ff. de inst. & iur.*

Fidelitas autem est duplex, quædam in feudo ligio,
& dicitur superior, de quo feudo ligio duo tantum
iura loquuntur, *clement. pastoralis §. denique de re iu-
dicata, versic. Rex ipse nobis, & Ecclesiæ Romanæ*

occasione

occasione Regni, prædicti uocotiè subditus, homóque ligius, & vasallus. Item tex. in c. 1. in principio de capitulis extraordinariis, in vsibus feudorũ. Et pro feudo ligio pr-
15 statur Homagium, † vt dixi, quod debetur Papæ, Imperatori, vel Regi, aut alteri, qui superiorem non recognoscat: Vnde colligitur talis regula; omne feu-
16 dum, etiam † si non dicatur ligium, debet tamen æstimari ligium, quando iuratur Principi, quia ex natura prædominantis Principis est, quod non excipiatur nullus homo, *l. fi. C. de leg. & c. 1. de natur. feud. & c. imperialem §. fin. de prohib. feud. alien. per Federic.* præsertim quando Princeps concedit regalia, sicut sunt omnia, quæ pertinent ad statum Imperij, vt tributa, & similia: sin autem quis acciperet feudum ab aliquo vasallo, pro quo iuraret fidelitatem cõtra omnem hominem: tale feudum non est ligium, quia tex. *in d. c. 1. de extraord. capitul.* dicit, contra omnes homines fidelitatem debet, sed ipse non debet fidelitatem contra omnem hominem, & quia impossibile iurat, ideo non est ligium: nam impossibile iuramentum non habet vigorem, *l. si quis inquilinos §. fin. de legat. 1.* Item semper Princeps videtur exceptus, ne iuramentum sit iniquum, *d. c. imperialem §. final.* Nisi dicamus quod sic
17 † non est propriè, & primariè ligium, sed secundario, quia iurat fidelitatem contra omnem hominem, excepto Principe. Ita etiam Homagium est duplex: Quoddam ligium, in cuius præstatione nullus excipitur, nec intelligitur exceptus: Alterum non ligium, oĩ mittum quando constituitur excepta fidelitate, quę alteri debetur.

Ex his resultat declaratio effectuum. Nam si quis
18 habens plura feuda † simpliciter, quæ recognoscit à pluribus Dominis, omniáque sub iuramento fidelitatis, Antiquiorem Dominum iuuare debet, est enim cunctis præferendus, *c. contra omnes in titulo. hic finitur lex Corradi.* De persona sua debet iuuare solum antiquiorem, videlicet de personali interessentia: Propria persona est honorabilior, gratiosior, & magis accepta dominis; nam in principalibus solet esse industria maior, & experientia potior, quàm in substitutis. Nisi necessitas, quæ caret lege, permitteret hunc vasallum ad priorem Dominum debere mittere substitutum, sed secundo domino seruiet de castro, id est iuxta morem consuetum: De pecunia, mittet ad omnes iuxta opes illius castri, & in his omnibus consuetudo inspicitur.

19 Non est sic in feudo † ligio, quia ita debet seruire primo, quod nullo modo seruiat aduersario, nimirum Domino secundo, & cum non potest seruire, debet dimittere feudum, quia cõtra naturam est, vt ille gaudeat beneficio, qui non potest seruitium exhibere, *c. 1. de eo qui arma bellic. deposuit. l. qui sub prætextu Cod. de sacros. Eccles.* Et imputet sibi, qui se astringit ad istam perplexitatem per iuramentum ligium, *arg. l. qui duo-*
20 *bus ff. de falsis.* Neque tenetur † hoc casu Dominus acceptare substitutum, quia non debet esse auctor periurij, licet possit permitti solum quando vasallus pręter culpam suam in hanc incidit necessitatem, vt *in d. c. 1. de extraord. capit.*

21 Item vasallus † qui præstitit homagium principaliter obligauit personam, & in consequentiam sunt obligata eius bona ex accessione ad personam, *arg. l. si pater. ff. de adoptionib.* Et si non obtemperauerit Do-
22 mino, dicetur ingratus: Est enim ingratitudo † vitium non retribuens benefactori quod debet, & cum duplex sit debitum, nimirum legale, ad quod reddendũ cogit iustitia, & morale, ad quod reddendũ cogit honestas; primo modo felonia committitur à vasallo, si illa sex non obseruantur Domino, quæ in titulo de noua forma fidelitatis disponuntur: sed pro ingratitudine secundo modo commissa certa norma, aut definitio dari non potest, vt scribit Obertus *in tit. in quib. caus. feud. amitt.* Propter ingratitudinem † non datur 23
actio, neque est omen actionis, sed datur actio in factum propter ingratitudinem, vt dicit glo. *in verf. ingrati actione in c. libertis 12. q. 2.* Qui non obedit iustè præcipienti Domino super feudo, aut feudi vasallis, satis dicitur ingratus, putat enim habere ex seipso, quod ab alio habet, quæ maior est ingratitudo, quam possit inueniri, vt dicit Alexander Anglus *in suo destructorio vitiorum, parte 6. cap. 4. col. 2.* & quasi negare videtur se esse vasallum, quo casu priuari potest, *c. vas. illus, si de feudo fuerit controuersi. inter dom. & agnat.* Innocent. *in c. cæterum de iudic.* Guido Pap. *in decis. 436. num. 77.* Cacheran. *in decis. 29.* Chassan. *in consuetud. Burgund. rubric 3. §. 3. num. 1.* & hoc quomodo sit intelligendum, remitto ad Boërium *in consuetudin. Bituricens. in titul. de consuetudin. feud. §. 13. & §. 14.* In cuius rei figura legitur, *in 3. lib. Reg. c. 3. & c. 28.* & Isaiæ *c. 37.* de Ezechia † 24
Rege, cui Dominus Deus contulit mirabilem victoriã de Sennacherib Rege Assyriorum, occisis per Angelum Dei vna nocte centum octogintaquinque millibus viris de exercitu Sennacherib, quasi gratias omnipotenti Deo non reddit, imò cum ad eum nuntij venissent Chaldæorum, quasi de proprietate, & victoria, quæ sibi acciderit gloriãtes, ipse verò Rex eosdem introduxit in domum Thesauri sui, eisque ostendit aurum, & argentum, atque omnia iocalia arma & spolia, quæ ab hostibus reportauit, & quasi propria virtute vicisset, vehementer gloria extollebatur, vnde Deus contra ipsum iratus, misit Prophetam Esaiam minantem sibi vindictam, & quod captiuus à suis filiis duceretur in alienam terram, propterea compunctus, & pœnitens Ezechias de suo delicto, vix obtinuit, quod illud à Deo minata, in suo tempore non accideret, quæ postea tempore Sedechię acciderunt, qui expulsis oculis, ductus est captiuus ad Babylonem, vt patet Hieremiæ *c. 39.* Sic & secundæ causæ mutantur, si nosmetipsos erga Deum Benedictum mutauerimus, cum sint ad bonum hominis duntaxat conditæ, omnia sciente ipsa diuina sapientia.

Multis autem modis ipsa ingratitudo † committi- 25
tur, de quibus per Maodos. *in suo tractatu de ingratitudine*, & per Iosephum Orologium *in libro de ingratitudine, & eius speciebus.* Multis etiam modis Feloniam commissam esse pronuntiatur, quorum 56. ponit Afflict. *in §. item si fidelis, in tit. quib. mod. feud. amitt.* Alios ponit Iacobin. *de feud. in ver. Dictique vasalli promiserunt.* Curt. *de feud. parte 4. titul. ex quibus caus. feud. amitt.* vbi ponit 41. casus, & ibi etiam de libertis ingratis, qui æquiparantur feudatariis.

SVMMARIA.

1 *Regnum Franciæ quomodo probatur ab initio recognitum ab Ecclesia Romana.*
2 *Rex Franciæ vngitur de auctoritate Papæ Hormisdæ.*
3 c. per venerabilem, Qui fil. sint legit. *declaratur & num. 6. & 20.*
4 *Rex Franciæ se submittit dominio temporali Papæ.*
5 *Consensus Imperatoris requiritur in declarando successionem feudorum maiorum.*

7 Papa

7 *Papa habet supremam potentiam in Regno Franciæ.*
8 *Papa condit legem in temporalibus in Regno Franciæ.*
9 *Papa, & dominus directus feudi potest condere leges, quæ ligent subditos feudatarij.*
10 *Papa potest condere leges & constitutiones in Regno Neapolis.*
11 *Papa deposuit Regem Franciæ ex causa temporali.*
12 *Epistola Bonifacij Papæ VIIII. ad Regem Franciæ, dicens eum esse subditum Ecclesiæ.*
13 Extrauag. meruit. de priuileg. *declaratur.*
14 *Henricus III. Rex Franciæ, quomodo, & à quo interfectus.*
15 *Papa potest Regem instituere.*
16 *Papa succedit Imperio, & Regno quomodolibet vacãte.*
17 *Papa Sixtus V. deputauit congregationem ad tractandum de successione Franciæ.*
18 *Rex quare de propria gente sit eligendus non aliena, & nu. 20.*
19 *Gallorum natura qualis.*
21 *Successio ad Regnum debet fieri iure Regni.*
22 *Successio Regni Franciæ est iure sanguinis.*
23 *Regnum Franciæ debetur ex sola lege, vel consuetudine Regni.*
24 *Primogenituræ ius in Regno Franciæ habetur à lege.*
25 *Rex Franciæ non potest primogenitum instituere hæredem.*
26 *Tractatum matrimonij, & pactũ de succedendo ad regnum Franciæ factum inter Reges non valuit.*
27 *Rex vltimus quando possit sibi deligere successorem.*
28 *Regna Aragonum, & Maioricarum sunt hæreditaria.*
29 *Rex eligendus quis præferatur inter pares in gradu.*
30 *Rex quando sit eligendus magis idoneus.*
31 *Regnũ Franciæ non admittit descendentes ex fœminis.*
32 *Lex Salica à quo, & quando lata est, & quæ sint eius verba.*
33 *Regnum Franciæ non admittit fœminas, neque descendentes ex eis.*
34 *Filia Regis Francorum non succedit ad regnum.*
35 *Iustum quale dicitur in actibus humanis.*
36 *Regnum diuidi non debere ex instructione Dei.*
37 *Ecclesia tenetur obseruare laudabilem consuetudinem patrum.*
38 *Regnum non esse diuidendum quomodo probatur.*
39 *Dignitas, & ipsius res sunt indiuidua.*
40 *Indiuidua sunt multa ratione adiuncti.*
41 C. licet. de voto, *non loquitur de regali dignitate.*
42 *Regnum non potest diuidi per naturam.*
43 *Præbenda quare diuidi non possit.*
44 *Regnum diuisum efficitur tyrannis.*
45 *Regni diuisio inducenda est propter peccatum populi.*
46 *Pœna non est imponenda quando mala salua pace puniri non possunt.*
47 *Mundus vniuersalis gubernatur ad similitudinem hominis.*
48 *Regnum quare non sit diuidendum humana ratione.*
49 *Papæ electio quare possit conturbari ex dominio potentissimo.*
50 *Principes laici non debent se intromittere de electione Papæ.*
51 *Partialitates procerum oriuntur ex diuisione Regni.*
52 *Regnũ Frãciæ quoties fuerit diuisum inter filios Reges.*
53 *Regnum videtur posse diuidi ad sedandas discordias.*
54 *Primum potest diuidi in plures administrationes.*
55 *Primogenitus Regis dat alimenta cæteris fratribus.*
56 *Consuetudo mutata non attenditur.*
57 *Consuetudo contra ius non valet sine derogatione.*
58 *Henricus IIII. Rex Franciæ à Papa ebenedicitur & instituitur.*
59 *Delphinatus est pars Regni Franciæ.*
60 *Primogenitus Regis Franciæ dicitur Delphinus.*

CAP. XXVIII.

Papa an aliquam recognitionem super Regna Franciæ habere debeat.

Regnum † Franciæ felicissimum, recognoscitur à 1
Romana Ecclesia. Nam cùm Franci Gallias occupassent, Imperioque Romano abstulissent, Clodoueus illorum Rex factus est Christianus, atq; illi collatum est regnum de auctoritate Summi Pontificis:
Quocirca quoties Rex † vngebatur à Remensi Archi- 2
episcopo, hic asserebat se illi regnum conferre de auctoritate data Rhemigio ab Hormisda Papa, quam veritatem multis relatis probat Botius *in li. 6. de signis Ecclesiæ.* Atq; in hãc sententiam descendunt viri alioqui excellentissimi Doctores Galli: nam Ioann. Ign. post alios *in quæst. an Rex Franciæ recognoscat Imperatorem, nu. 36. & seq.* dicit hæc verba: Ego puto diligenter aduertendum esse ad illa verba (loquitur de *c. per vene-*
rabilem † *in vers. sine iuris alterius læsione in eo se iuris-* 3
dictioni nostræ subiicere potuit. Qui fil. sint legitim.) quia si verum esset quod Rex Franciæ fuisset subiectus in temporalibus Imperatori, & hoc de iure, non potuisset Rex Franciæ sine magna læsione iuris alterius, sci-
licet Imperatoris se subiicere † alienæ iurisdictioni, 4
nimirum Pontificis maximi, præsertim cùm tractetur de legitimatione filiorum; & ex consequenti de successione Regni, & alijs feudis, in quibus debet inter-
uenire auctoritas & etiam consensus specialis † ipsius 5
Imperatoris, & præcipuè in istis feudis maioribus, per textum *in cap. naturales. vbi idem notat gloss., & omnes Feudistæ si de feud. fuer. contro. inter dom. & agn. ve.* & ita tenent omnes *in l. Gallus. §. & quid si tantum. ff. de lib. & posthum.* Bald. & Castrens. *in l. 1. C. de iure aur. anul.* Doct. *in l. cæterum. de iud. & in d. cap. per venerabilem.* hucusque Igneus.

Neque obstat responsio pertinacium *in d. c. per ve-*
nerabilem. † magis principaliter tractari de efficacia 6
matrimonij, quàm de legitimatione filiorum; & ideo cognitio spectauit ad Papam ex regula *c. tuam. de ordine cognition.* Quia si fuisset tantum discussum de substantia matrimonij, non fuisset opus dicere Regem Franciæ potuisse se subiicere Iurisdictioni Pontificis, quia ipso iure fuisset subiectus, si tractabatur solùm de causa spirituali, scilicet matrimonij, & cùm lex non sit de indubitabili, frustra hæc dixisset Pontifex. Item in *d. c. per venerabilem.* certum erat, non fuisse verum matrimonium, & ideo principaliter agebatur de legitimatione filiorum: Imò solùm de hoc, quia Rex ipse petiit legitimationem filiorum natorum ex illo matrimonio, vt *in d. c. per venerabilem. §. videbatur, ver. sicut cum filiis Regis eiusdem. sic cum tuis credebatur de benignitate sedis Apostolicæ dispensandum;* & ita cum filiis Regis tantùm fuit dispensatum. Item probatur, quia textus ibi in fine dicit: *Licet igitur cum filiis sæpe dicti Regis, de quibus an fuerunt legitimi ab initio dubitabatur duxerimus dispensandum, &c.* ab initio igitur non contendebatur de validitate matrimonij, quia hoc clarum fuit per sententiam latam in causa matrimonij, sed solum agebatur de legitimatione filiorum ex illo matrimonio illegitimo natorum: Quare concludo per illũ textũ Regem Frãciæ se submittere Iurisdictioni summi Pontificis in negotio tam arduo successionis regni sui, de quo principaliter ad Papam pertinet disponere ex dictis in præcedentibus capitulis.

odiosi, tãto magis si de contraria natione orti fuerint,
præsertim ex illis, aut suorum coniunctis, qui aliquam
in Regno rationem prætendere possunt aduersus na-
turales illius Regni: Nouus enim Rex, noua lex, & qui
antiquis Regni legibus contrauenium, pœnam condi-
gnam à populis pati solent: Sicut legitur de duobus
Proregibus Nauarræ, qui Regni moribus nolentes
esse conformes, iugulati sunt.

Regem igitur Galliæ non posse eligi, nisi Gallum,
19 deducitur primo ex Gallorum † natura, quam descri-
bit Petrus Crinitus *in lib. 4. de honesta disciplina, c. 14.*
& Iulius Maternus in Astronomicis & ex nostris re-
fert Menoch. *de arbitrar. casu* 57. *num.* 15. impersuasibi-
lis igitur erit, vt Regem alienigenam tolerare posset.
Item exempla diuinæ scripturæ monstrant Regem
20 † de propria gente eligendum esse. Nam filij Israel
constituerunt Ieroboam Regem, 3. *lib. Reg. c.* 23. *&* 4.
libro. Reg. cap. 9. Populus Israel constituit Zachariam
Regem pro patre eius, & D. Hieronym. *in c. legimus.*
distinct. 93. dicit quod exercitus sibi fecit, & elegit Im-
peratorem, quem eligendum esse de corpore exerci-
tus, probat Bartolom. Cæpoll. *in tract. sn de Imperato-*
re militum delig. in primis capitibus. Solum propter
peccatum legitur Dominum nostrum transtulisse Re-
gnum de gente in gentem, vt de Saule, 1. *lib. Reg. cap.* 15.
vbi Samuel dicit stultè egisti, non custodisti mandata
Dei, quæ præcepit tibi, & si non fecisses contra, tunc
præparasset tibi Dominus regnum tuum super Israel
in sempiternum, sed nunquam regnum tuum vltra
consurget.

21 Item successionem † ad regnum debere fieri iure
regni, dicit textus *in c. grandi. de suppLend. negl. prælat.*
libro 6. *& ibi gloss. in ver. iure regni. c. vnic. in princip. de*
feudi cognit. c. vnic. in fin. de alien. feud. Et notat Bald.
ibi, quod etiam consuetudo irrationabilis valet, licet
sit contra iuris communis regulas, sed ius successionis
Regni Francorum, & consuetudo est, vt regnum non
22 iure hæreditario, sed duntaxat † iure sanguinis, & le-
gis, siue consuetudinis deferatur, Bald. *in cap.* 1. *in fine*
de feudo Marchiæ, vbi quod in Regno Franciæ succe-
dit cognatus, etiam si esset in millesimo gradu, si non
sit gradu proximior, quem sequitur Iacob. in. *in tracta-*
tu de feud. §. quid si Rex, numer. 6. Et hoc iure sangui-
nis, & perpetuæ consuetudinis Regni, vt ipsi asserunt,
& probat Ioann. de terra rubra *in libro Consuetud.*
Trubell. Reg. tractat. 1. *articul.* 1. *conclus.* 11. *&* 12. vbi pro-
bat quod in Regno Franciæ non habetur successio
patrimonialis, siue hæreditaria, sed simplex successio,
siue subrogatio primogeniti, vel proximioris agnati,
23 cui Regnum † debetur ex sola lege, vel consuetudine
Regni, à qua sola ius accipit, & non à patre, vel alio
24 prædecessore. Itaque ius primogenituræ † quantum
ad tale regnum non habetur à patre, sed à lege Re-
gni. Vnde nec est hæreditarium, neque patrimoniale,
sed mero iure filiationis, vel sanguinis competit, ita
25 quod Rex † non posset de Regno testari, etiam pri-
mogenitum, vel alterum, cui deberetur, instituendo,
quia nullo modo posset capere institutus ex vi insti-
tutionis, vel alterius paternæ dispositionis, quæ non
valuit, sed solum virtute legis immutabilis Regni, à
qua vocatur ad successionem, & hoc sequitur Guliel-
mus à Monteferrato *in tractatu de successiõn. Reg.*
Franc. dub. 1. *numer.* 39. Benedict. *in cap. Raynutius. ver.*
eodem testamento reliquit, in 1. *numer.* 148. Martin. Lau-
den. *in cap.* 1. *de feudo Marchia.* Glossator *consuetud. Pa-*
risien. in lib. 1. *§.* 8. *gloss.* 3. *numer.* 8. cui consuetudini stari
debet, etiam si aliter non probaretur propter auctori-
tatem tantorum virorum, qui de ipsa testantur, Bart.
in l. de quibus. Digest. de legib. Guido Papæ *in decis.* 56 *&*
num. 4.

Et dicit Glossa Parisiens. vbi supra quod iccirco non
valuit, neque effectum sortiri potuit tractatus † matri- 26
monij habitus apud Trecas Vrbem Campaniæ Celti-
cæ, inter Carolum VI. Francorum Regem, & Henri-
cum V. Angliæ Regem de anno 1420. per quem Ca-
tharina dicti Caroli filia nuptui dabatur dicto Henri-
co, cum pacto quod Henricus, vel eo mortuo eius fi-
lius succederet in Regno Franciæ, & illud obtineret
post mortem dicti Caroli, nulla mentione facta de
Carolo VII. primogenito Regis Francorum, cui iure
sanguinis, & legis Regni, ipsum Regnum debitum, &
affectum erat, prout illo mortuo Carolo VI. patre
suo, mirabiliter Deo auctore, & puella Duce, eripuit
de manibus Anglorum, & gloriosissimè rexit, atque
Carolo VIII. filio pacificè reliquit, reprobato dicto
tractatu. Quare non posset Rex † vltimus, etiam de 27
sanguine suo aliquem deligere successorem, neque a-
liter de regno disponere. Secus est dicendum de re-
gnis, quæ iure hæreditario deferuntur, vt sunt Regna
† Aragonum, Maioricarum, &c. de quib. per Oldrad. 28
in consi. 94. *& eleganter consil. sequ. & consil.* 130. quem
sequitur Alberi. *in proœmio. ff. in §. discipulis. col.* 1. *& seq.*
atque in *l. fi. C. de donat. inter vir. & vxor.* Petr. de An-
choran. *in c. licet. de voto.* Martin. Lauden. *in tractat. de*
primogenit. in fi. Abb. *in consi.* 3. *vol.* 2.

Sed quando duo essent in eodem gradu, † ille po- 29
tior esset, qui in successione existeret, *argum. §. commo-*
dum. Instit. de interdict. At si neuter possideret, atten-
deretur gratificatio illius, qui debet instituere, &
hanc opinionem probat Ioan. Lecirier. in *tractatu de*
primogenit. libro 1. *quæstion.* 11. *§. quarta principalis, nu-*
mer. 5. *& seq.* allegat gloss. finalem communiter approba-
tam, *in l. qui filium. §. Sabinus. Digest. ad Trebell.* & me-
lior textus, qui possit allegari, est *l.* 3. *§. si cum omnes.*
Digest. ad Syllanian. Sed quia hanc quæstionem tractat
Petrus Iacobus in sua practica, sub titulo de arbore
successionis Regni Franciæ; & inter alia dicit, quod
hoc casu eligendus esset † magis idoneus, *argum. l. si* 30
cuius. §. si inter. Digest. de vsufruct. Et ex dictis apparet
Regis institutionem ad summum Pontificem perti-
nere: Ideo etiam in casu æqualitatis, summum Ponti-
ficem magis idoneum instituere debere, considera-
bant.

Nec posse tractari de successione eorum, qui de-
scendunt † ex fœminis: quia priuilegium, & consuetu- 31
do istius Coronæ est, vt non succedant fœminæ, super
quo fuit condita lex Salica, quæ est vera lex Francorũ,
condita tempore Pharamundi primi Regis huius no-
minis, sub anno Domini 420. sub Bonifacio Papa I.
Nam cùm Franci ad Rhenum vsque peruenissent, vt
dicit Eusebius *in sua Chronica*, & Io. Ferrald. *in d. tract.*
de iurib. & priuileg. regni Franc. n. 44. *& seq.* ferisq; mo-
ribus viuerent, Pharamundus legem promulgauit,
quæ Salica † à loco Saletan. dicta est, & ponitur in ti- 32
tul. *de allodiis in lib.* 1. *legum Francorum c.* 62. in fine, sub
hac verborum serie.

Nulla portio hæreditatis de terra Salica ad mulierẽ ve-
niat: sed ad virilem sexũ perueniat, &c. terra autẽ Salica
dicitur, quæ adhæret coronæ, sicut sapientes Franciæ
interpretati sunt. & clarè demonstrat Ioan. Ferrald. v-
bi supra *num.* 46. *& plur. seq.*

Item consuetudo huius regni † est, vt non succe- 33
dant fœminæ, nec ex eis descendentes, vt probat ibi-
dem Ferraldus enumeratis omnibus descendentib. à

Ludouico XII. inter quos erant multæ fœminæ, & descendentes ex eis proximiores, & vt ipse recenset, admissi fuerunt ad regnum remotiores ex consuetudine regni, quæ prius admittit remotiores ex masculis, quã proximiores ex fœminis; quia fœmina semel exclusa, semper est exclusa, §. *quin etiam titul. episcopum. vel Abbat. & ibi Andr. & Bald. & Alnarott. nnmer.3.* latè Gulielm. de Monserrat. *in tractat. de success. Reg. Franc. cap.1. nnmer.33.* & nostro tempore omnes fuerunt exclusæ per dictum Regem Henricum III. Ergo neque descendentes ex fœminis exclusis poterant prætendere successionem, Iacobin. *in d. tract. de feud. §. & fœminis. num.1.* per text. clarum *in cap.1. §. hoc autem notandum. De his qui feud. dar. poss.* Curt. *in tract. de feud. part.3. §. circa primam, num.32.* qui alios citat, & probat esse communiter receptam opinionem. Vnde dicit Anton. Corsett. *in tractatu de potest. regia, parte 4. q.*

34 65. quod filia † Regis Francorum non succedit ad Regnum ex rationabili Francorum consuetudine, neque filius eius, scilicet Rex Angliæ aliquid in Regno Francorum prætendere potuit, quia in causa totius virtutis esse non potest, quam procedat ab influenti potentia, & causa, vt dicit Bald. *in l.11. num.3. ff. de senator.*

Italia nostra inuida vnionis, murmurabat de regni diuisione: Sed de hac re vera tractari non poterat, quia in actibus humanis in tãtum aliquid est iustum,

35 † in quantum est rectum secundum regulas iuris, & rationis: Sed iuris & rationis prima regula est lex æterna; ergo omne ius humanitus positum in tantum habet de ratione iuris, in quantum deriuatur ab ipsa, & si in aliquo discordat, iustum dici non meretur, dicente D. August. *in lib. de libero arbitr.* in temporali lege nihil potest esse iustum ac rectum, quod homines à lege æterna sibi non deriuauerint; si igitur regnum

36 † quodlibet diuidi tractaretur, esset contra legem æternam; ergo iustum dici non meretur. Nam vt in sacra pagina Deus nos instruxerit, dicens: Seruus meus Dauid Rex super eos erit, & pastor vnus erit omnium illorum, & pro munere promittit populo suo quod ponet sibi caput vnum, & quod Princeps vnus erit in medio eorum. Iccirco indignatus est contra decem tribus, quæ scissæ de domo Dauid, constituerunt sibi Regem Ieroboam. Item Esau, & Iacob cognoscentes non posse simul esse Reges vsque in vtero matris pugnauerunt, & Dominus noster Iesus Christus diuisionem detestans, dixit omne regnum in seipso diuisum, desolabitur, & domus super domum ca-

37 det, Matthæi *c.12.* & Ecclesia, † quæ est tutrix iustitiæ tenetur stare illis quæ sunt secundùm naturam, & consuetudinem patriæ, per rationes, quas allegat Bald. *in consil.174. in fine, vol.5.* & Baldi dicta fundan-

38 tur *in c. quo iure. distinct.8.* Item ius naturale † regni est, vt diuisionem non patiatur, *c. intellecto. de iureiurand. l. imperialem. §. præterea ducatus. de prohibita alienat. feud. per Federic.* dicit Imperator, Ducatus, Marchia, Comitatus non diuidantur, & ibi Camer. *fol.101. col.2. litera I.* in magnis, dicit, regnum non solum ra-

39 tione dignitatis, † quæ tota & indiuidualiter transfertur, indiuisibile est, sed ipsæ quoque res à propria natura ratione adiũcti indiuiduæ fiunt, quia dum dignitas non potest stare, nisi penes vnum, gloss. *in l.1. C. de metropol. Berito libro 11.* ratione istius adiuncti res etiam efficiuntur indiuiduæ, Andr. *in cap.1. col.2. vers. hæredes autem, de feudo Marchia.* Et multa diuidua ra-

40 tione adiuncti possunt effici indiuidua, † vt diximus in repetitione *leg.4. §. Cato. & in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obligat.* Item quia *c. licet. de voto.* † lo- 41
quitur de feudo, & non de regali dignitate, vt voluit Alberic. *in suo dictionario in ver. feudum.* Sed communiter reprobatur, quia quando Reges, & iura canonica loqui volunt de Rege, & Regali dignitate, bene sciunt explicare, *c. si gratiosè, de rescript. li.6.* Imò *in d. §. præterea ducatus.* dicendo Marchia, Comitatus, &c. intellexit de corpore ipsius feudi, & non de regali dignitate, quod ea sola demonstratione certificatur, quia subnectit; aliud autem feudum diuidi potest; ergò de ipso feudo in præcedenti intellexerat, vt non diuideretur, cùm de natura istius dictionis autem sit, vt aduersetur in iure, & in facto, & eadem qualitas per pronomen aliud censetur repetita.

Regnum † ex sui natura non posse diuidi multa iu- 42
ra testantur, *c. in apibus, 7. quæst.1. c. quoniam plerique. de offic. ordinar.* Cassiodor. quem citat Oldrad. *in consi.94. num.8. & seq.* Abb. *in d. cap. licet. de voto.* Doct. *in d. §. præterea ducatus.* Nam sicut si diuideretur præbenda, † 43
induceretur dualitas secundum Canonistas; & impossibile est, quod in vno corpore, quod nec intensiuè, nec extensiuè, diuisionem patitur, sint duo homines: ita omnis in regno diuisio impossibilis est, quòd naturaliter vnicum caput habet, & per diuisionem plura emergerent; Regni igitur partitio contra naturam ipsius, nullo modo diuturna, & in ipsis populis conseruari non posset, exemplo Romæ, quæ vt condita est, duos fratres habere non potuit, & parricidio dedicatur, omnes populi tranquillitatem & diuturnitatem desiderant: qua gaudere non posse sine vnione, experientia, & Aristoteles, qui entia, cum principum multitudine malè disponi demonstrarunt: diuisio regni similis est, ac si arbor abscinderetur per medium, vel eius rami præscinderentur, qui citò desiccantur, & in tali morbo abscinduntur nerui ciuitatum, id est magni ciues, vnde citò aduenit spasmus, & plerumque inducitur ad necessitatem † tyrannidis, vt dicit Bald. 44
in l.1. in princip. C. de caduc. tollend. Experientia, de qua ipse testatur, docuit, quia cùm regni diuisio fit, fitiet vermis ingressus in caseum, vt dicit Iulius Celsus *in lib.7. de gestis Alexandri*, Imperium, & ignobile vulgus non diu sustinent pressuras, & sicut in pœnam peccati Regia inducitur, vt summus Pontifex priuet ipsum regno, *c. licet, & ibi Abb. num.4. de voto.* Ita quando omnes populi † Franciæ peccassent, non posset al- 45
tera maior pœna ipsis infligi, quam ipsorum regimina sub diuersis principibus constituere, & prædicti populi desolarentur, ex sententia Domini Matthæi *c.12.* Et per diuisionem primo induceretur eorum deterioratio, mox corrumperetur substantia, vt dicit Sallustius *de bello Iugurthino.*

Sed hæc pœna † imponenda non videtur, quia quan- 46
do salua pace mala puniri non possunt, toleranda sunt potius quàm violata pace punienda, neque ferenda est sententia, quando multitudo est in culpa, vel quando ille qui peccat sociam habet multitudinem, vt dicit D. Augustin. in Epistola ad Episcopum Parmæ: Re enim vera, cùm contagio peccandi multitudinem inuaserit, diuinæ disciplinæ seuera misericordia necessaria est; nam consilia separationis inania sunt, & periculosa, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigant animosos malos.

Aliæ etiam rationes persuadent Regni Franco- 47
rum non esse diuisionem faciendam: sicut homo paruus † mundus gubernatur: Ita & totus vniuersalis,

per

per similitudinem, sed in homine, vbi est humorum
excessus, & natura est per se impotens: tunc opus est
medicamine extrinseco, nimirum contrario: quod si
non est sufficiens contrarios humores expellere, erit
sicut pabulum excedentium: ita est in magno mundo,
in cuius climatibus si est aliquis excessus, & non pos-
sit ab ipsa mundi natura tantis viribus carente reduci
ad proprios terminos, opus est adiutorio extrinseco,
nimirum altero contrario, quod sit sufficiens expelle-
re excessum, aliter totus mundus ab humore prædo-
48 minante corrumperetur. Item per diuisionem † om-
nes res magnæ paruæ fiunt, sed diminutis aliorum vi-
ribus, potentioris dominium efficitur respectiuè po-
tentissimum, quod absurdum esse probat, non solum
Egidius *in libro 3. de regimine Princip.* quia magna du-
minia ex nimia fortuna bona, meuicahominum cor-
rumpunt, & dicit Salomon, quia eorum prosperitas
perdit eos; Sed experientia, quia iam maximè crescen-
te potentia vnius, necesse est, vt cæteri status in peri-
culo sint, quod ad securitatem atque tranquillitatem
aliorum Principum, & Christianæ reipublicæ per-
mittendum non videtur. Item ex tato magno domi-
49 nio, electio † Papæ conturbari posset: Nam cùm ho-
die non consideretur quod in octaua Synodo Con-
stantinopolitana statutum est, & habetur *in cap. nullus.*
50 *& c. Hadrianus. distinct. 63.* Vt omnes Principes † si-
leant, & attendant, vsquequo à collegio Ecclesiæ su-
scipiat finem electio futuri Pontificis: Imò Principes
soliti sint optare Papam, non quem cognoscant Ec-
clesiæ prodesse posse, sed quem vel ipsi amant, vel cu-
ius sint obsequiis obliniti, vt dicit D. Hieronymus, &
habetur *in c. Moyses 8. quæst. 1.* Valdè dubitandum es-
set, an talem optando propter interesse potentioris, is
eligeretur, qui nullo modo sanctæ matri Ecclesiæ pro-
desse posset. Denique experientia diuisionis Italiæ,
prohibet Franciæ Regnum diuidi: Nam cùm ex ipsa
51 diuisione † oriantur procerum partialitates: illę autem
sint, sicut vermia in caseo, erunt igitur portæ patentes
ad introducẽdum inimicos; Idcirco, Gallici, Heluetij,
atque Theutonici venerunt eorum pugnas commit-
tere in Italiam, propter quas partialitates Calcan. *in
consi. 23. col* 4. dicit, quod Beato Bedæ oranti pro pace
Italiæ responsum est, Beda Beda tace; quia Italia nun-
quam erit in pace; propterea igitur vitandum est à re-
gno Franciæ.

52 Nec valet allegare, Regnum † Franciæ pluries fuis-
se diuisum, cùm Pharamundus Priami nepos, primus
Regni Rex, à quo omnes successores, vsque ad vlti-
mum de illius genere descenderunt, & Chilpericus
postea depositus sit per Papam Zachariam, Pipinus
Caroli Magni Imperatoris pater substitutus est, *dict.
cap. alius, 15. quæstion. 6.* Carulus autem, qui ante vn-
ctionem & coronationem imperialem fuerat Fran-
corum Rex, & patritius Romanorum, *cap. Hadrianus
in 2. & cap. in Synodo, distinction. 63.* cum murbo &
senectute grauaretur; congregatis solemniter Aquis-
grani proceribus de toto Regno Francorum, Ludo-
uicum filium suum Aquitaniæ consortem sibi totius
Regni Imperialis nominis hæredem constituit, im-
positóque capiti eius diademate, Imperatorem & Au-
gustum appellari iussit: Ludouicus autem mortuo
Carolo patre in generali concilio Aquisgrani cele-
brato Lotharium primogenitum totius Imperij con-
stituit hæredem, & cæteros filios Reges appellans, Pi-
pinum Aquitaniæ, Ludouicum Bauariæ, quarto verò
filio Carolo Rhetiam & Burgundiam post hæc con-
cessit.

Lotharius post mortem Ludouici, assumpto sibi
Pipino filio fratris sui Pipini cum Ludouico, & Ca-
rolo fratribus, occasione discordiæ inter ipsos de re-
gni diuisione subortæ, apud Pagum Altissiodorensem
grauissimum bellum commisit, & tandem ipsi fratres
inter se pacifici, Regnum, Francorum Imperium di-
uiserunt, hoc modo, Carolus habuit Regnum occi-
dentale Francorum à Britannico mare vsque ad Mo-
sam fluuium, & vocatus fuit Rex Angliæ: Ludouicus
habuit occidentale Regnum Francorum, videlicet
totam Germaniam vsque ad Rheni fluenta, & non-
nullas ciuitates cum adiacentibus pagis trans Rhe-
num, & vocatus fuit Rex Germaniæ, Lotharius ve-
rò primogenitus, Imperator vocabatur, & à Mosa vs-
que ad Rhenum fluuium, quasi medium inter duos in-
cedens sortitus est, quæ vsque ad hodiernum diem
Lotharingia appellatur. ex quibus patet Regnum
Francorum in illa prima origine amplissimum fuisse
diuisum.

Item legitur in Gallica Historia, Regnum Gal-
liæ in quatuor filios Clodouei Regis fuisse diuisum:
Theodoricus enim Mediomatricos, siue Mesenses
habuit, Clodomirus Genebum, siue Aurelianenses,
Clotarius Suetonienses, Childebertus Parisios. Ibi-
dem legitur filios Clotarij, apud quem reliquorum
fratrum portiones hæreditario iure obuenerant, ite-
rato Regnum Galliæ quadrifariam diuisisse, Albertus
enim, quia primogenitus, Parisiensibus, Gontranus
Aurelianensibus, Sigibertus Metensibus, Chilperi-
cus Suetoniensibus, dominatus est: Quare Regnum
Galliæ ex consuetudine videtur diuisibile, atque diui-
di posse, vt probant Andr. & cæteri Feudistæ *in capit.
Imperialem. §. præterea ducatus.* Hostiens. & Cardinal.
in dict. cap. licet. de voto. Oldrad. *in consil. 137.* Alexand.
in consi. 6. volum. 5. Ioann. Lecirier *in tractatu de pri-
mogenit. lib. 1. conclusio 3. quæstion. 11. numer. 7.* Restaur.
Castald. *in tractatu de Imperatore, quæstione 106. nume-
ro 5.*

Ex quibus multi consulebant Regnum diuidendum
esse; quia † ad sedandas discordias, etiam indiuisibilia 53
per naturam, diuisionem patiuntur, *c. vacante, & c. ma-
ioribus, de præbend.* gl. fin. *in c. si hæredes. de testam.* æqui-
parat casum, de quo *in dict. §. præterea ducatus,* casui de
quo *in d. c. maioribus*: nimirum cũ timor scandali sub-
est, & rixæ, ob quæ euitanda, consuluit Alex. feuda es-
se diuidenda *in consi. 7. nu. 11. vol. 5.* & recenset Socin. *in
consi. 68. in 2. dub. vol. 1.* Imò ex Andrea posset dari re-
medium ex *c. 1. n. 2. ver. possunt. de feudo Marchiæ.* vt re-
gnum † siue dignitas non diuideretur, sed administra- 54
tio officij, & ita fecisse summum Pontificem, Marchio-
nem in Ancona, Ducem in Spoleto, & Comitem in
Romandiola, &c.

Sed istæ diuisiones non obstant: Prima enim tem-
poribus Caroli, Ludouici, & Lotharij de diuersis, &
separatis Regnis loquitur, accedentibus sub vna suc-
cessione. At secunda, quæ temporibus Clodouei, &
Clotharij, Regni, vel dignitatis sectio dici nõ poterat,
cum primogenito † duntaxat facto Rege, cęteris filijs 55
fuerant ciuitates aliquæ Regni assignatæ pro victu, vt
testatur Ioann. Lecirier *in d. quæstion. 11. num. 19.* Abb.
in d. c. licet. num. 10. de voto, & latissimè Gulielmus à
Monteferrat. *in tract. de succession. Reg. Franc. dub. 1. per
totum,* & videmus etiam hodie obseruari. Nam cæ-
teris filiis Regum dantur à primogenito certi duca-
tus, vel Marchionatus in appannagium: durum esset
enim primogenitum in dignitate Regis regnare: cæ-
teros verò mendicare. Item dicta consuetudo, † si ita 56
dici posset, non est attendenda, quia antiquissima, &

mutata per obseruantiam longissimi temporis subsequentis, Frecc. *in tractat. de subfeud. lib. 1. §. fuit dubitatum. n. 35.* sed eile attendendum quod vltimo loco obseruatum est, dicit textus *in l. Mela. § sed si alimenta. ff. de aliment. & cibar. legat. & l. Scio. §. 1. & §. fi. ff. eod. tit.* vbi recens possessio inspicitur, *l. si mihi, & tibi. § in legatis. de legat. 1.* Bart. *in l. de quibus in 2. quæst. prin. ff. de*
57 *legib.* Item quia hæc consuetudo † esset contra ius commune, vnde sine speciali derogatione non procederet, vt in his terminis dicit Abb. *in d. consi. 3. n. 11. vol. 2.* per *c. fin. de consuetud.*

Ferunt eundem Pontificem, qui præuiderat omnia, postquam Henricum Vandomum tunc Regem Nauarrum, declarauerit relapsum, atque anathematizauerit, regnóque & legitima successione priuauerit; mutato statu ac illius cognita religione, maluisse rebenedicere, & Regem Franciæ proximiorem in successione instituere: sed Pontificis mors præuenit factum: & dum coram singulis Pontificibus successoribus, super rebus Franciæ prouidendis, ac de Rege coronando, & permittenda à subditis obedientia cum fidelitatis iuramento, eædem fierent congregationes; præ-
58 sertim coram sanctissimo Domino nostro † Clemente Papa VIII. Pontifice Max. atque vigilantissimo pastore: tandem constito de Regis Christiana vita, & quod propterea à Regni proceribus, & potentatibus Christianis, vt Rex recipiebatur & venerabatur: fuit ab eodem summo Pontifice institutus, qui felicissimè regnat sub obedientia sanctæ matris Ecclesiæ, & in conseruando eius iura, atque sub eodem fortunatissimo Pontifice.

59 Huius Regni pars est Delphinatus, † qui, vt scribit Rebuff. *in concordatis Galliæ, in tit. de Reg. ad prælat. nominatione faciend. §. 1. ver. Delphinatus.* dicitur ab Imberto Delphino, qui cùm sine liberis esset, Philippum Valesium, tunc Franciæ Regem successorem, & hæredem illius Principatus fecit: Nec multò post, pecunia de qua conuenerat, accepta à Philippo, mundo renuntians prædicatorum ordinem Lugduni, idem Imbertus professus est, & ibidem sepultus, à quo tempore Franci Viennam, Delphinatúmque possederunt, si Guagnino credatur, *in lib. 8. de Philippi Valesii gestis:*
60 vnde primogenitus Regis † Franciæ, Delphinus vocatur omnibus.

CAP. XXIX.

Reges, & Principes posse submittere eorum Regna & status directo dominio Papæ.

SVMMARIA.

1 *Reges an possint submittere eorum regna seruituti.*
2 *Subditorum interest non debere seruitutem.*
3 *Reges an possint donare lædendo coronam.*
4 *Vasalli mutando dominium an efficiantur deterioris conditionis.*
5 *Feudum an possit relinqui & submitti pro anima.*
6 *Feudum an possit transire ad Ecclesiam.*
7 *Dominus quilibet potest recognoscere rem suam ab Ecclesia.*
8 *Feudum constituitur de re allodiali per recognitionem feudi, ex certa scientia.*
9 *Reges Principes possunt recognoscere status & regna à Papa.*
10 *Recognitio cum iuramento fidelitatis, & præstatione census facit feudum.*
11 *Regnum Neapolis est feudum cum præstatione census.*
12 *Reges Principes sunt subditi Papæ ex causa temporali.*
13 *Papa est capax cuiuslibet donationis, & recognitionis, & supremæ iurisdictionis.*
14 *Præscriptio Regum Principum interrumpitur per recognitionem factam Ecclesiæ.*
15 *Dominium vtile quare statim redeat ad directum.*
16 *Appellatio à Regibus exemptis ab Imperio quare fiat ad Papam, & nu. 18.*
17 *Declaratio non disponit, sed trahitur ad actum declaratum.*
19 *Papa est iudex ordinarius omnium non recognoscentium superiorem.*
20 *Regna & status aut sunt hæreditarij, aut electiui.*
21 *Successores regni hæreditarij tenentur obseruare conuentiones prædecessorum.*
22 *Regna & feuda hæreditaria acquiruntur transmissione.*
23 *Populus Romanus adimpleuit onera Regum instituentium ipsum hæredem.*
24 *Regnum non hæreditarium an possit submitti alicuius protectioni.*
25 *Successor in Regno per electionem non tenetur ad debita prædecessoris.*
26 *Papa succedit Imperio vacante: Item Regno vacante, quod non recognoscat alium superiorem.*
27 *Potestas Principum non recognoscentium superiorem est similis Imperiali.*
28 *Papa est origo dominij, & iurisdictionis.*
29 *Donatio & recognitio qualibet in personam Papæ valet.*
30 *Donatio facta Papæ nulla potest dici immensa.*
31 *Subditi efficiuntur deteriores quando submittuntur inferiori domino.*
32 *Vasalli non alienantur inuiti immediato domino, secus mediato.*
33 *Vasalli quando non possunt cogi ad iurandum fidelitatem.*
34 *Vasalli etiam inuiti possunt alienari in Ecclesiam.*
35 *Feudum posse legari pro anima, qui teneant.*
36 *Rex potest feudum submittere.*

HVcusque enumerauimus Reges qui submiserunt Regna sua S.R. Ecclesiæ, sub aliqua census recognitione: Modò disputemus istam quæstionē ad partes. Et primò pro negatiua videtur Reges † non posse 1
submittere eorum Regna seruituti, prout videtur casus *in c. dilecti. de maior. & obed.* per quem ita consuluit Oldrad. *in consi. 231. in fin.* Corsett. *de potest. Regia part. 5. q. 96.* quia interest subditorum † non debere seruitu- 2
tem in regno: sicut econtra Regis interest non debere seruitutem in vasallis: Dominus & vasallus pariter inuicem obligātur: vasallus enim tenetur tueri dominum in vniuersali sua iurisdictione: Dominus verò tueri vasallum in loco, *c. 1. de forma fidelit.* quod de pari ambulat non claudicat, *l. si pater. C. de inoff. testam.* & faciunt scripta per Caccheran. *in decis. 165.*

Item Reges † non possunt donare Regni bona, 3
grauiter lædendo coronam, *c. intellecto. de iureiur. & d. c. dilecti.* Oldrad. *in consi. 94. & consi. 95.* Abb. *in d. c. intellecto. n. 7. & ibi* Bald. *& in §. in generali. in nu. 2 si de feud. defunct. controuer. fuer.* Ias. *in l. debitorum pactionib. num. 7. C. de pact.* Corsett. *de potest. reg. part. 1. num. 14. & part. 5. nu. 44.* Tiraquell. *in tract. de indic. in reb. agend. num. 83.* Felyn. *in c. ad audientiam. num. 4 & 5. de præscript.* Capyc. *decis. 121.* Sic enim faciendo, dicit Bald. *in dict. cap. intellecto. numero 4.* quod esset vnum pecus.

Item

4 Item si Regnum liberum submitteretur † recogni-
tioni superioris,subditi efficerentur deterioris condi-
tionis in Regno,Curt.Iun.*in consi.*174.*col.*4.*li.*1. Rest.
*in tract.de Imper.q.*104.*n.*8.Propterea rex sine subdito-
rum consensu id facere non potest, glo.est notab.*in l.*
*maitum.in princip.ff.de fideicommiss.libert.*ex quibus vi-
detur concludi posse submissionem & recognitionem
non valere, *d.cap.intellecto.* tantò minus successor ob-
seruare tenetur,Capyc.*d.dec.*121. & probat Restaur.*in*
*d.tract.de Imperat.q.*114.
5 Item feudum † non potest relinqui,neque submitti
pro anima,vt probat tex.*in c.Imperialem.in ver. pro a-*
nima iudicare.de prohibita feud.alien.per Feder.& in c.1.
§.donare.qualiter ol.feud. alien.pot.& ibi Bald.& Alua-
rott.& in cap.1.de his qui feud.dar.poss.vers.nulla disposi-
tione defuncti in feudo valente. Afflict.*in tit.an Agnat.*
*nu.*24. post Andr.ibi,vbi quòd filius retentis illis ter-
minis, non potest grauari à patre super fructibus feu-
di,neque de vna candela pro anima,Afflict.*in decis.*36.
in fine. Magnum enim præiudicium fieret Domino,
6 quia postquam feudum † esset semel incorporatum
ecclesiæ quæ nunquam moritur ; non esset amplius
spes,feudum ad dominum reuerti posse,& ideo eccle-
sia,quæ est cultrix iustitiæ,nihil sinistri debet pati fie-
ri,neque in se, neque in alium , Ita probat tex. *in c.1.§.*
Mediolanenses vers.inde potest præsum. de alienat.feudi.
Felyn.*in c.dilectos.nu.*10.*d. fid.instrum.* Abb. *in c.quæ*
*in eccl siarum num.*18.*de constit.* Curt.*in tract.de feud.*
*art.*4.*n.*125.& infra.
Sed istis non obstantibus contrarium est verius.
7 Primo,nam quilibet Dominus † rei suæ liberæ potest
illam recognoscere ab aliquo sub præstatione census,
& dicetur recognoscere à proprietate illius, Bald.*in l.*
censualis.C.de donation. dicit , si rem propriam reco-
gnosco ab ecclesia censualem , statim efficitur de pro-
prietate ecclesiæ,per tex.ibi,& *l.si functiones,eod.titul.*
quem sequitur Felyn.*in c.cum Bertoldus nu.*28.*vers.di-*
xit etiam.de sentent.& re iudic. Imò quia quilibet po-
8 test recognoscere † rem suam liberam in feudum ab
altero,& dicetur feudum constitui,vt probat Iacobin.
in sua inuestitura,in verbo dictique vasalli,n 2. Bald. *in*
*cap.*1.*numer.*13. *vers.sed contra. de Cap. qui cur. vendid.*
Christophor.de Castellion.*in consil.*4.*num.*7.Præser-
tim si recognitio facta fuerit ex certa scientia , & non
per errorem,& de re sua propria libera , dicens: Ego
recognosco hanc rem meam propriam à tali in feu-
dum. Nam tunc feudum propriè constitui dicerunt.
Alexand. *in l si aliquam rem possideam. numer.*28. *ff.de*
acquir.poss ff. Felyn.*in d.c.cum Bertoldus.numer.*28. I-
tem si facta fuerit in Ecclesiam , aut Ecclesiasticam
personam , in quam dominium transfertur sine tradi-
tione,vt latè probat Ludouic.Schrader. *in tractat. de*
*feud.part.*5.*cap.*5.*num.*11. *& plur.seq.* ergo tantò magis
9 possunt facere Principes † & Reges,qui totum domi-
nium recognoscunt à Papa ; vt probaui suprà sæpissi-
mè ; imò etiam si Immediatè recognoscerent regna,
& status ab Imperatore: nam cùm imperium pendeat
à Papa,vt latè probaui supra *c.*5. recognitio non dice-
retur fieri in præiudicium Imperatoris. Item cùm di-
10 ctæ recognitiones † factæ sint cum præstatione iura-
menti fidelitatis, & census, propriè in feudũ dicuntur
recepisse , prout est casus *c. ad apostolicæ.de re iud.lib.*6.
11 Vbi regnum † Neapolis recipitur in feudum cum
præstatione census, & recognitione proprietatis, & i-
ta non obstant quæ dicuntur per Ruyn. *in consil.* 42.
in 1.*dub.vol.*1. nam cum ecclesia non curet de seruitiis
personalibus,sed de redditibus bursalibus,& hoc mo-
do sit solita omnia feuda concedere, Bald.*in titulo de*
pace Constantiæ in ver.libellariis,in fine; recognoscendo
rem liberam ab ecclesia, vt ab illius proprietate cum
iuramento,& seruitio reali, id est præstatione census,
dicuntur propriè recognoscere eorum dominia in
feudum ab ecclesia.
Præterea omnes Reges,† & Principes sunt subdi- 12
ti Papæ ex causa temporali temporaliter,ergo possunt
submittere eorum regna , & status ditioni ecclesiæ
Romanæ.Probatur antecedens,primo quia Papa pri-
uat Reges , & Principes ex causa temporali , vt latis
probatum est suprà in toto *capit.* 23. Item Regna &
status sunt quotæ Imperij Romani , vt probauimus
supra in *cap.*20.& inibi quòd Reges, & Principes non
possunt denegare obedientiam Imperio,nisi vel titu-
lo priuilegij, vel præscriptione ab Imperio , cum re-
cognitione facienda ecclesiæ. Sed Papa est dominus
Imperij,quia illud transfert ad libitum,vt probaui su-
pra in *c.*5.Item priuat Imperatorem, sicut illum con-
firmat,vt probaui in *d.cap.*23. ergo necessario oportet
concludere Reges,& Principes esse subditos Papæ,vt
capiti ecclesiæ. Consequentia est clara,quia si Papa † 13
est superior in vniuersali,ergo est capax cuiuslibet do-
nationis,siue recognitionis, & supremæ iurisdictio-
nis,& hoc argumento vtitur Bald.*in proœm.ff. numer.*
51.Imò per illam recognitionem † Principum,& Re- 14
gum interrumpitur præscriptio illius absoluti domi-
nij,quod Reges & Principes prætendebant, vt probat
Ludouic. Schrader. *in tractat. de feud. part.*6.*capit.*3.
*num.*36.licet propria præscriptio dici non possit , quia
nemo potest præscribere obedientiam sui superioris,
aliàs esset corpus sine capite, vt dixi in *d.cap.*20. Item
quia Principes , & Reges recognoscendo dominium
ab Ecclesia cum præstatione census , quod est serui-
tium reale , vniunt dominium vtile quod possident
cum dominio ecclesiæ directo,quod facillimè fit,tum
quia dominium vtile † statim conuolat ad directum. 15
Andr.*in titulo.de feud.sine culpa non amitt. numer.*5.&
quasi iure postliminij retro transfertur , ac si nun-
quam fuisset separatum , *l.hereditaria §. pater l. propo-*
*nebatur ff.de castrensi pecul.*vbi est casus de hoc; Tum
quia res de facili redit ad sua principia attractiua , vt
diximus in Scholiis.*in l.si is qui pro emptore,& declarat*
*ibi Bologner.nu.*305.*ff.de vsucap.* Quare Principes, Re-
ges,rectè possunt recognoscere eorum regna , & do-
minia , & status à sancta Romana Ecclesia , & à sum-
mo Pontifice eius capite,& origine totius iurisdictio-
nis,& dominij.
Item probatur , quia ab omnibus Regibus exem-
ptis ab Imperio.potest appellari † ad Papam , ergo i- 16
pse habet supremam potentiam,quæ consistit in vlti-
mis appellationibus,vt inferius scribam de effectibus
supremæ potentiæ,ergo Principes illam ipsam supre-
mam potentiam recognoscendo , nulli præiudicant,
quia declaratio † non disponit, sed actus qui declara- 17
tur & agitur ex declarato , non autem ex declarante,
vt diffusè probat Cephal. *in consil.* 540. *numer.*82.*&*
plur.sequent. Et trahitur declaratio ad principium a-
ctus declarati , Miluo *in suo Repertor. in verb. declara-*
*tio.*Ruyn.*in consil.*225 *num.*6. *volumin.*1. Paris. *in con-*
*sil.*65.*numer.*5.*volumin.*1.Socin. Iun.*in consil.*95. *numr.*
76.*volum.*3.Cephal.*in consil.*6.8.*numer.* 4. *volumin.*5.
Capra *in suo tractat.regularum, conclus.*6. Gabriel.*in*
*titul.de regul.iur.conclus.*3.*numer.*10. Quia declaratio
inest actui declarato , *l. asse toto ff. de hered. instit.*
& nihil de nouo inducit , sed id quod inest ab origi-
ne , explicat , *l. heredes palam.* §. *si quid post ff.*

qui testam.fac.poss. & ibi Castrenſ.tradit. Dec.*in l.edi-
ta.num.14.C.de edend.* Sed dicti Principes, Reges, re-
cognoſcendo ab eccleſia, declarant, probatur ex om-
nibus dictis in præcedentibus, vbi fundauimus do-
minium temporale eſſe penes Papam, & eccleſiam.
18 Antecedens probatur, quòd à Regibus † exemptis
appellatur ad Papam, *cap.ad Romanam 2.q.6.cap.cuncta
per mundum 9.quæſt.vltim.cap.omnis 6.qu.1.* & firmat
Innocent.*in c.licet ex ſuſcepto.de foro compet.* vbi quan-
do non reperitur ſuperior de iure, vel de facto, ſem-
19 per poteſt adiri Papa, etiam inter laicus; quia Papa † &
iudex ordinarius omnium non recognoſcentium ſu-
periorem, & eſt ad hoc gloſſ.*in cap.ex tranſmiſſa.de fo-
ro compet.* quam dicunt eſſe ſingularem, & probatur
in cap.final.de iudic. ſecundum vnum intellectum, & i-
bi firmant hoc Doct. Abb.*in c.nouit.de iudic.& in cap.
1.de probationib.* Afflict.*in titulo quæ ſint regalia, in ru-
bri..num.53.& 54.& in prælud.conſtitutionum regni, q.21.
nu.8.*

Item quòd dictæ recognitiones ſubſiſtant, probatur.
20 Nam omnia Regna † & ſtatus totius orbis, aut ſunt
hæreditaria, aut electiua. Primo modo, vt regna Ara-
gonum, & Maioricarum, Oldrad.*in conſi.94. & conſil.
95.& conſil.230.* Alberi. *in proœmio ff.in §.diſcipuli.col.
5.& ſeq & in l.ſi.C.de don t.inter vir.& vxor.* Petr.de
Ancharan.*in c.licet.de voto.* Martin.Lauden. *in tract.
de primogenit.in fin.* Gregor.Lopez.*in l.4 tit.15.partit.*
21 2. Et tunc ſucceſſores † tenentur obſeruare omnes
conuentiones prædeceſſorum, Andr. *in c.1.an Agnat.*
quia non poteſt habere regnum hæreditarium, niſi ſit
hæres, & cum qualitate hæreditaria, Andr.*in cap.1.nu.
9.verſ.ſed quid ſi non acquiſiuit.de alienat.feud patern.&
22 in c.1.num.7.de ſucceſſ.feud.* Ideo † feuda hæreditaria
acquiruntur tranſmiſſione à defuncto in hæredem,
Andr. in *c.1.§.hnius autem generis, numer.11.verſ.ſi ergo
non probatum, ex quib.cauſ.feud.amitt.* Camera.*in c.1.
num.94. An agnatus, & in c.imperialem. §.præterea du-
catus col.8.verſ.ſecundum caput.de prohib.feud.. Inn.per
23 F.d.r.* Propterea Tolomæus † Rex Cyrenenſ. Nico-
medes Rex Bithyniæ, Atalaus Rex Aſiæ, Eumenes
Rex Pergami reliquerunt hæredem populum Ro-
manum de regnis & ſtatibus, eorúmque principati-
bus; at ipſe populus Romanus hæres obſeruauit om-
nes obligationes teſtatorum. Item regnum Angliæ
fuit relictum ab Henrico octauo Edoardo V. cum
ſubſtitutione in perſona Mariæ ſuæ ſororis, & vt Eli-
ſabeth ſuccederet Mariæ, quæ ex illius teſtamento po-
24 titæ ſunt regno. Idem eſt etſi Regnum † non hæredi-
tarium ſubmitteretur alicuius protectioni ſub præſta-
tione annui cenſus, conſentientibus omnibus Magna-
tibus & Baronibus regni: Niſi enim ſucceſſor ſub hac
forma obligaretur, regnum ruere poſſet. Nam quili-
bet euitaret præſtare ſuccurſum, & ita fuit iudicatum
in Parlamento Pariſienſi die 16. Aprilis 1468. & ſcribit
Curt.*de feud.part.4.n.128.*
25 Alia ſunt regna per electionem, † in quibus vi-
detur ſucceſſorem non teneri, vnde Ludouicus
XII. Rex Francorum, cùm poſtularetur Bombar-
da commodata Regi Carolo VIII. reſpondit ſe non
eſſe hæredem Caroli, & in quodam libro Franciæ
vocato *Olim, li.3.fol.105.* adeſt ſententia lata ſub anno
1256. in qua abſoluitur Rex à debitis prædeceſſoris
Regis.

Sed iſta procedunt in obligatione facta inferiori,
ſiue æquali Regi, ſecus ſi facta ſit Papæ capaci ſupre-
mæ iuriſdictionis. Et probatur: Nam ſicut Impe-
26 rio vacante ſuccedit Papa, † vt probatum eſt ſupra in
cap.20. Ita vacantibus regnis, & ſtatibus propter mor-
tem Principum non recognoſcentium ſuperiorem,
ſuccedit Papa; quia poteſtas † Principum non reco- 27
gnoſcentium ſuperiorem eſt ſimilis imperiali, vt no-
tat Barto.*in l.hoſtes.ff.de captiu.in l.infamem.ff.de publ.
iudic.l.acta §.ampliande ff.de re iudic.in l.1.ff. de poſtu-
land.* Abb. & cæteri *in c.cum te. de re iudic.* & propter-
ea ad huiuſmodi Principatus vacantes ſine legitimo
ſucceſſore ſuccedit Papa, & ita firmarunt Abb.*in c.no-
uit.num.16.de iudic.* Felyn.*in c.licet ex ſuſcepto. col.1.de
foro compet.* Stephan. Aufrer.*in tractat. de poteſtate ec-
cleſiaſtic.ſuper laicu numer.57.& 58.* Rochus *in c.ſi ne-
ceſſe de donat.inter virum, & vxor.* Sed ex hac ratio-
ne nos concludemus in ſequenti capite Donationem
Conſtantini valere, nec per eam minui imperium, li-
cet minueretur exercitium iuriſdictionis in parte,
cùm Imperium ſit penes eccleſiam, à qua recognoſci-
tur: ergo eadem ratione concludendum eſt, has Re-
gum, Principum recognitiones dominij, & iuriſdi-
ctionis ab eccleſia valere, nec per eas minui recogno-
ſcentium dominia, quæ ab ipſa eccleſia Romana de-
pendent, & à ſummo Pontifice confirmationem ha-
bent, atque ex cauſa priuationem poteſt facere.

Non obſtant contraria. Ad primum reſpondetur
procedere in recognitione quę fit inferiori, vel ęqua-
li, ſecus ſi fiat ſummo Pôtifici qui eſt origo † dominij 28
& iuriſdictionis ad quem quodlibet aliorum domi-
nium facile reuertitur, vt dictû eſt in reſolutione ve-
ritatis, propterea Abb.*in c.intellecto.* † *nu.6. de iureiu-* 29
rand. dicit donationem & recognitionem quamlibet
in perſonam Papæ valere, allegat Ioan.de Lignan. *in
ilo.1.in fi.co.til.* Imò etiam ſi donatio fieret inferiori,
vel æquali, valeret, dummodo non fuerit immenſa,
Abb. *in d.c.intellecto.* & ibi Addentes: Barbatia, &
Corſett. latiſsimè ſcribunt quando donatio dicitur
modica, & quando immenſa, & notat Ioan. Monach.
& glo.*in c.grandi.de ſupp.neglig. prælat.lib.6.* & ibi e-
tiam Geminian. Sed in donatione facta Papæ † nulla 30
poteſt conſiderari immenſitas, quia datur Deo, vel e-
ius Vicario, quorum eſt idem conſiſtorium, vt dicit
Hoſtien. *in c.quanto.de translatione prælat.* per quam
rationem ita tenet Afflict. *in titul. de his qui feu. dare
poſſunt; In qu.in titulo an Rex poſſit infeudare demania-
lia.verſ.ſed vltra cum.*

Ad alterum reſpondetur ſubditos † effici deterio- 31
tis conditionis quando ſubmitterentur inferiori do-
mino, & ita loquitur Reſtaur.*in d.quæſt.104. numer.4.*
& Curt.*in d.conſil.174.* ex aduerſo allegati: Item lo-
quuntur quando alienantur immediato Domino,
quia ſic inuiti † non alienantur, & procedunt allega- 32
ta per Iaſon *§.item Seruiana numer.104.& plur.ſequen.
Inſtit.de actionib.* Et quòd hæc regula procedit in im-
mediato domino, probatur: Nam ratio quare non
alienantur inuiti eſt, quia ſubditi hoc caſu non poſ-
ſent cogi † ad iurandum fidelitatem, Cyn.*in l.1.Codic.* 33
de nouation. Bal. & alij *in l. 2.§. final.ff. ſolut.matrim.*
Socin.*in conſi.39.col.3.vol.3.* Iaſon *in l.debitorum num.
7.C.de pact.* Crauett. *conſil.241.num.15.in fin.* Sed iu-
ramentum fidelitatis fit immediato domino, non au-
tem mediato, Bald. Aluarott. & Pręposit.*in c.1.§.illud.
de prohib.feud.alienat.per Federic.* Quare dictum con-
trarium non procedit in donatione, ſiue recognitio-
ne, quæ fit eccleſiæ, tanquam domino ſupremo, &
mediato, in quem poſſunt alienari ſubditi, & vaſalli,
etiam † inuiti, etiam in præiudicium coronæ, vt dicit 34
Andr.*in d.c.imperialem §.præterea ducatus nu.10. verſ.
Niſi donet eccleſia.* & Oldrad. *in conſil. 251. column. 2.*

Tantò

Tantò magis, quia præfatæ recognitiones factæ sunt cum consensu Magnatum, & procerum illorum regnorum, vt in illarum recognitione probauimus; ergo omninò cessant in contrarium allegata.

35 Ad alterum negatur feudum † non posse submitti, aut legari pro anima: Nam contrarium probat Tiraquell. *in tract. de priuil. pia causa cap.* 104. & Roman. *in singul.* 533. *incip. Tuscn.* Item dicimus contrarium procedere in vasallo, qui nun potest feudum submittere pro anima, eo eo quia extingueretur spes reuertendi ad Regem, cùm ecclesia nunquam moriatur; secus est

36 in Rege, † qui superiorem non recognoscit, potest enim ipse Regnum submittere, & probat Afflict. *in d. titul. de bu qui feud. dat. poss. in quæstione; An Rex possit infeud. re demanialia, vers. firmat Ludouicus Bologninus.* Item dicimus dictas allegationes esse contra libertatem ecclesiæ, in quam scribunt, vt notant omnes *in c. ecclesia S. Mariæ. de constitut.* & nos scripsimus infra inter quæstiones practicabiles *part. 4. casu. 6. & casu. 16.*

CAP. XXX.

Donatio Constantini quomodo probetur verißima.

SVMMARIA.

1 *Donationis Constantini verba quæ sint, & quomodo probentur ea esse, & nu. 50*
2 *Donationem Constantini qui impugnent.*
3 *Donationem Constantini an probent antiqui historici.*
4 *De donatione Constantini qui auctores grauißimi scripserunt.*
5 *Donationem Constantini impugnantibus, non sufficit dicere, tales non scripserunt.*
6 *Argumentum ab auctoritate negatiua nullum est.*
7 *Donationis Constantini sur tata extent antiqua monumenta, & nu. 22.*
8 *Donatio Constantini probatur ex registris Vaticani.*
9 *Donationem Constantini qui doctores approbauerint. nu. 14. 24. & 26.*
10 *Donatio Constantini probatur ex gestis per Papam Adrianum.*
11 *Testimonium Adriani Papæ de donatione Constantini translatum de Græco in Latinum.*
12 *Constantinus Imperator quod somnium somniatus est, vt sanaretur à lepra.*
13 *Donatio probatur ex historia Constantini.*
15 *Donatio Constantini probatur ex Eusebio.*
16 *Eusebius composuit libros, qui dicebantur Eneada.*
17 *Constantini historia, & donatio probatur ex bibliotheca Lateranensi.*
18 *Donatio Constantini fuit scripta inter decreta Imperatorum Græcorum.*
19 *Donatio Constantini probatur ex libro iurium ecclesiasticorum.*
21 *Donatio Constantini, an probetur ex actis concilij Nicani.*
23 *Constantinus Imperator prætulit sibi sacerdotes.*
25 *Constantinus quid donauerit Ecclesiæ Romanæ.*
27 *Donationem Constantini probari de iure ciuili.*
28 *Donationem Constantini probari ex doctoribus Ciuilistis.*
29 *Item ex Canonistis.*
30 *Imperatores nunquam declararunt donationem Constantini fuisse figmentum.*
31 *Imperatores qui confirmarint donationẽ Constantini.*
32 *Donatio Constantini probatur ex tolerantia Pontificum.*
33 *Imperatores cùm coronantur, iurant de non infringenda donatione Constantini.*
34 c. Constantinus distinct. 96. *an sit Gratiani, nu. 38.*
35 *Decretorum liber quare habeat aliqua capitula, quæ dicuntur palea.*
36 *Decretorum liber habuit controuersiam, à quo fuerit compositus.*
37 *Decretorum liber fuit approbatus ab Eugenio Papa III.*
39 *Decretorum liber ex quibus compositus.*
40 *Gratianus vbi fecerit mentionem de donatione Constantini.*
41 c. futurum 12. q. 1. *quomodo debeat rubricari.*
42 *Æneas Syluius factus Papa quomodo se correxerit.*
43 *Confeßio reuocatur constito de errore.*
44 *Constantinus Imperator quomodo suum diuiserit imperium post mortem.*
45 *Constantinus in donatione facta ecclesiæ reseruauit sibi oras maritimas.*
46 Felyn. in c. si diligenti. de præscript. *reprobatur.*
47 *Dominium transfertur ex priuilegio Principis.*
48 *Dominium transfertur in Papam sine traditione.*
49 *Imperij mutatio & succeßio qualis.*
50 *Imperium quando fuit Christo consecratum.*
51 *Ecclesia potest restitui ad omnia donata, quæ non possidet.*
52 *Ecclesia Romana quare expediat habere damnandi potestatem.*
53 *Ecclesia Romana an poßideat donationem à Carolo Magno.*

VErba donationis † Constantini sunt ista, quam intendimus comprobare in hoc capite. 1

[In nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, Patris & Filij, & Spiritus sancti, Imperator Cæsar Flauius Cõstantinus Fidelis, Mansuetus, Maximus, Beneficus, Gotticus, Sicrusmaticus, Germanicus, Britannicus, Vnnomus, Pius, Felix, Victor, ac Triumphator semper Augustus, in Christo Iesu, imò ex eodem sanctæ Trinitatis Saluatore Domino Deo nostro Sanctissimo, ac Beatissimo Petri Patrum Syluestro vrbis Romæ episcopo, & Papæ, atque omnibus eius successoribus in sede Beati Petri, vsque ad finem seculi Pontificibus: Nec non Reuerẽdissimis, & Deo amabilibus Catholicis episcopis, eiusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, per hanc nostram Imperialem Cõstitutionem subiectis, in vniuerso Orbe terrarum, nunc, & in posteris temporibus constitutis, gratia, pax, charitas, gaudium, longanimitas, misericordia à Deo Patre omnipotente, & à Iesu Christo filio eius, & Spiritu sancto cum omnibus nobis. Postquam docente Beato Syluestro trina mei mersione verbis salutis purificatum, & ab omni lepræ squalore mundatum, beneficiis Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum, cognoui:

Vtile iudicauimus, vnà cum omnibus Satrapis, & vniuerso senatu, optimatibus etiam, & cuncto populo Romanæ ecclesiæ Imperij subiacente, & sicut in terris Vicarius filius Dei esse videtur constitutus, ita etiam & Pontifices, qui ipsius Principis Apostolorum vices gerunt principatus, & potestatem amplius, quàm terrena Imperialis nostra serenitas, & mansuetudo habere videtur concessa à nobis, nostróque Imperio obtineant, eligẽtes nobis ipsum Principem Apostolorum, vel eius Vicariũ firmos apud Deum esse patronos, & sicut nostra est Imperialis terrena potestas,

reſtas, eius ſanctam Romanam eccleſiam veneranter honorare decreuimus, & amplius, quàm noſtrum imperium, & terrenum thronum ſedem ſacratiſſimam Beati Petri glorioſè exaltare, tribuentes ei poteſtatem, & gloriæ dignitatem, atque vigorem, & honorificentiam Imperialem, atque decernentes ſancimus, vt principatum teneat, tam ſuper quatuor præcipuas ſedes, ſcilicet, Antiochenam, Alexandrinam, Conſtantinopolitanam, & Hieroſolymitanam, quam etiam ſuper omnes in orbe terrarum Dei eccleſias, & Pontifex, qui pro tempore ipſius ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ extiterit, Celſior, & Princeps cunctis ſacerdotibus mundi exiſtat, & eius iudicio quæcumque ad cultum Dei, vel Chriſtianorum ſtabilitatem procuranda fuerint, diſponantur. Iuſtúmque quippe eſt, vt ibi lex ſancta caput teneat principatus, vbi ſanctarum legum inſtitutor ſaluator noſter Beatum Petrum Apoſtolatus obtinere præcepit cathedram, vbi & crucis patibulum ſuſtinens, Beatæ mortis poculum ſumpſit, ſuique magiſtri, & deinde imitator apparuit, & vbi gentes pro Chriſti nomine confeſſione colla flectebat, vbi etiam Beatus Paulus Apoſtolus, pro Chriſto, extenſo collo, martyrio collocatus eſt, illic vſque in finem quærant Doctorem, vbi ſancti Doctoris corpus quieſcit, & ibi prout humilitatis, cœleſtis Dei Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti famulentur officio, vbi ſuperbi terreni Regis ſeruiebant Imperio, interea noſcere volumus, omnem populum diuerſarum gentium, ac nationum, per totum orbem terrarum nos conſtruxiſſe, intra palatium noſtrum Lateranenſe, eidem Saluatori noſtro, Domino Deo Ieſu Chriſto, eccleſiam à fundamentis cum baptiſterio, & duodecim nos ſcitatis de eius fundamentis, ſecundùm numerum duodecim Apoſtolorum cophinos terræ, onuſtos propriis aſportaſſe humeris, quamque ſacroſanctam eccleſiam caput, & verticem montium omnium eccleſiarum in vniuerſo orbe terrarum coli, dici, venerari, & prædicari ſancimus, ſicut per alma imperialia decreta noſtra ſtatuimus. Conſtruximus itaque eccleſias Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum, quos argento, & auro locupletauimus, vbi ſanctiſſima eorum corpora cum magno honore recondentes, & thecas ipſorum ex electro cui nullum præualeat elementorum conſtruximus, & crucem ex auro puriſſimo, & gemmis pretioſis per ſingulas eorum rochas poſuimus, & clauis aureis texuimus, quibus pro continuatione luminariorum poſſeſſiones contulimus, & rebus diuerſis eas decorauimus, & per noſtras Imperialium iuſſionum ſacras literas, tam in oriente, quàm occidente, & ſeptentrionali plaga, & meridiana, videlicet in Iudæa, Aſia, Aphrica, Italia, & diuerſis inſulis noſtram largitatem conceſſimus, ea prorſus ratione, vt per manus beatiſſimi Patris noſtri Syluestri Pontificis ſucceſſorumque eius omnia diſponantur, gaudeat vnà vobiſcum omnis populus, & gentium nationes in vniuerſo orbe terrarum exhortantes omnes, vt Deo noſtro, & Saluatori Chriſto immenſas vnà nobiſcum gratias referatis, quoniam ipſe eſt Deus in cœlis deſuper, & in terra deorſum, qui nos per ſuos ſanctos viſitans Apoſtolos, ſanctum baptiſmatis ſacramentum percipere, & corporis ſanitate dignos effecerit, pro quo concedimus ipſis ſanctis Apoſtolis Dominis meis, Beatiſſimo Petro, & Paulo, & per eos etiam Beato Syluestro, Patri noſtro ſummo Pontifici, & Vniuerſali Vrbis Romæ Papæ, & omnibus eius ſucceſſoribus Pontificibus, qui vſque in finem mundi in ſede Beati Petri eſſent ſeſſuri, atque de præſenti concedimus palatium Imperij noſtri Lateranenſe, quod omnibus in toto orbe terrarum præfertur, atque præcellit palatiis, deinde Diadema, videlicet Coronam capitis noſtri, ſimúlque Phrygium, nec non & ſuperhumerale, videlicet Lorum, quod imperiale circumdare aſſolet collum, verum etiam & chlamydem purpuream, & omnia Imperialia indumenta, ſeu etiam dignitatem Imperialium præſidentium equitum conferentes etiam Imperialia ſceptra, & compta, atque ſigna baltheum, & diuerſa ornamenta Imperialia, & omnem poſſeſſionem Imperialis culminis, & glorioſæ poteſtatis noſtræ. Viris etiam Reuerendiſſimis clericis & diuerſis ordinibus eidem Romanæ Eccleſiæ ſeruientibus illud culmen, ſingularitatem, potentiam, & præcellentiam habere ſancimus, cuius ampliſſimus noſter ſenatus, vt videtur gloria adornari, id eſt patritios, atque conſules effici, nec non cæteris dignitatibus Imperialibus eos permulgentes decorari, & ſicut Imperialibus exiſt decorata militia: ita clerum ſanctæ Romanæ eccleſiæ adornari decreuimus, & quemadmodum Imperialis potentia, diuerſis officiis, cubiculariorum nempe, & hoſtiariorum, atque omnium excubitrum, alias concubitorum ornatur pulcritudinibus, ita & ſanctam Romanam eccleſiam decorari volumus, & vt ampliſſimè, aliàs ampliſſimum decus pontificale præfulgeat, decernimus, & hoc, vt clerici eiuſdem ſanctæ Romanæ eccleſiæ manipulis, & linteaminibus, id eſt candidiſſimo colore decoratos equos, equitent, & ſicut noſter ſenatus calciamentis vtitur, cum vdonibus, id eſt candido linteamine illuſtrari, alias illuſtretur, ita cœleſtia, ſicut terreſtria ad laudem Dei decorentur. Præterea omnibus autem licentiam tribuentes ipſi ſanctiſſimo Præſuli Patri Syluestro Vrbis Romæ Epiſcopo, & Papæ, & omnibus, qui poſt eum in ſucceſſum perpetuis temporibus aduenerint, Beatiſſimis Pontificibus pro gloria, & honore Domini Dei noſtri, & in eandem magnam & Catholicam eccleſiam, & Apoſtolicam ex noſtro in clero, & aliàs indicto, vt quem placatus alias, prælatus, proprio clero clericare voluerit, & in religioſorum clericorum numerum connumerare, nullus ex omnibus præſumat ſuperbè agere: Decernimus itaque & hoc vt idem venerabilis pater noſter Syluester ſummus Pontifex, & ſucceſſores eius Pontifices diademate videlicet corona, quam ex capite noſtro illi conceſſimus ex auro puriſſimo, & gemmis pretioſis vti debent, & eorum capiti ad laudem Dei, pro honore Beati Petri geſtare: ipſe verò Beatiſſimus Papa ſuper coronam clericatus, quam gerit ad gloriam Beati Petri ipſa ex auro non eſt auſus vti corona, Phrygium verò candido nitore ſplendidam reſurrectionem dominicam deſignans, eius ſanctiſſimo vertici manibus noſtris impoſuimus, & tenentes, frenum equi ipſius pro reuerentia Beati Petri Stratoris officium illi exhibuimus, ſtatuentes eodem Phrygio omnes eius ſucceſſores ſingulariter vti in proceſſionibus ad imitationem Imperij noſtri.

Vnde, vt Pontificalis apex nõ vileſcat, ſed magis amplius, quàm terreni Imperij dignitas, gloria, & potẽtia decoretur, ecce tam palatium noſtrum, vt prædictum eſt Romæ Vrbis, alias quãq; Romanã Vrbẽ & omnis Italiæ ſeu occidentalium Regionum loca, & ciuitates præ-

præfato Beatissimo Pontifici Patri nostro Sylueſtro, vniuerſali Papæ concedentes, & relinquentes, aliàs concedimus, & relinquimus, ipſius ſucceſſorum Pontificum poteſtati, & ditione firma imperiali cenſura per hanc noſtram ſanctam, & pragmaticam Conſtitutionem decreuimus diſponenda, atque in iure Sanctæ Romanæ Eccleſiæ concedimus permanenda. Vnde congruum perſpeximus noſtrum Imperium, & regni poteſtatem orientalibus transferri, ac tranſmutari regionibus, & in Binzantiæ prouincia in optimo loco nomini noſtro ciuitatem ędificari, & noſtrum illic imperium conſtitui, quoniam vbi principatus Sacerdotum, & Chriſtianæ religionis caput ab Imperatore cœleſti conſtitutum eſt, iuſtum non eſt, vt illic Imperator terrenus habeat poteſtatem. Hęc verò omnia per hanc noſtram Imperialem, & Imperialia diualia decreta ſtatuimus, atque confirmauimus vſque in finem mundi, illibata, & inconcuſſa permanere decreuimus. Vnde coram Deo viuo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili eius iudicio obteſtamur omnes noſtros Imperatores ſucceſſores, vel cunctos optimates, ſatrapas, etiam ampliſsimum ſenatum, & vniuerſum populum in toto orbe terrarum, nunc & in poſterum Imperio noſtro ſubiacentē nulli eorum quoquo modo licere hæc, quæ à nobis Imperiali ſanctione ſacroſanctę Romanæ Eccleſiæ, vel eius omnibus Pontificibus conceſſa ſunt, refragari, atque confringere, vel in quoquam conuelli. Si quis autem, quod non credimus, temerator, aut contemptor extiterit, æternis condemnationibus ſubiaceat innodatus, & ſanctos Dei Principes Apoſtolorum Petrum, & Paulum ſibi in præſenti, & in futura vita ſentiat contrarios, atque in inferno inferiori concrematus, aliàs condemnatus cum diabolo, & omnibus deficiat imperiis, huius verò Imperialis noſtri decreti paginā propriis manibus roborantes ſuper venerandum corpus Beati Principis Apoſtolorum poſuimus, ibique eidem Dei Apoſtolo ſpondentes nos cuncta inuiolabiliter obſeruare, & cunctis noſtris ſucceſſoribus Imperatoribus conſeruanda mandantes, relinquimus, Beatiſſimo Patri noſtro Sylueſtro ſummo, & vniuerſali Papæ, eiuſdem per eum cunctis ſucceſſoribus Pontificibus Domino Deo noſtro, & Saluatore Ieſu Chriſto annuente tradimus perenniter, atque feliciter poſsidēda, & ſubſcriptio Imperialis diuinitas vos cōſeruet per multos annos Sanctiſsimi, & Beatiſsimi, Patres. Datum Romæ ſub die 3. Kal. Aprilis, Domino noſtro Flauio Conſtantino Auguſto IV. & Galiano Clariſsimis Viris Conſulibus.]

De hac donatione ſcripſit etiam Sapientiſsimus noſtri temporis Cardinalis Baronius *in ſuis Annalibus Eccleſiaſticis, in tomo 3. Anno Chriſti* 323. *fol.* 224 *& fol.* 244. *& ſeq.*

Sed quia non deſunt inuidi magnitudinis ſanctæ
2 matris Eccleſiæ, qui donationem hanc † eſſe quoddam figmentum vanum, & ementitum aſſerant, icciro, iſtorum liuore plenas rationes diluamus. Dicunt igitur inprimis, quòd cùm tot extēt hiſtorici, qui res Conſtantini literis mandarunt, nullus tamen auctor locuples reperitur, qui tam immenſæ, tam effuſæ, ac tam inofficioſæ prodiligitatis mentionem faciat, al-
3 legant † Euſebium qui libros quinque de Conſtantini vita ſcripſit; Item Socratem, Theodoritum, Euagrium, Rufinum, Eutropium, Paulum Diaconum, Oroſium, Bedam, Zonaram, Nicephorum, quos non eſt veriſimile, ſi vera illa donatio fuiſſet, tantam rem, tanto ſilentio prætermiſſuros eſſe.

Hoc argumentum eſt Laurentij Vallen. Dantis Florentini; Vlrici Hutteni, & aliorum malignorum detrahentium iuribus ſanctæ matris Eccleſiæ, & ab eadem reprobatorum, & excommunicatorum: Cui argumento in ſpecie reſponderunt grauiſſimi viri, qui dē hac † materia hucuſque ſcripſerunt. Cardinal. 4
Iacobat. *in tract. de concilio, cap. fin. nu.* 18. Cardinal. Albanus *in libello de donatione Conſtantini*, Cardinalis Baronius vbi ſupra, Auguſtin. Steuc. *in lib. 1. de donatione Conſtantini.* Reſtaur. Caſtald. *in tract. de Imperatore. quæſt.* 51. *num.* 11. 24. *&* 25. Sed quia hodie ita tulit caſus infeſtus, vt ſancta mater Eccleſia, circa eadem toties diſputata, & concluſa iterum calumnietur ab execrabili Bruto Fulmine, quod nobis conceſſum fuit diluere à Reuerendo Patre Inquiſitore Piſarum, dum eramus in illo Collegio, cumulatiuè credo poſſe reſponderi.

Imprimis igitur, argumentum potius eſt deridendum, quàm refellendum; non enim ſufficit † ei qui 5
iura alterius conatur impognare, ſi oſtendat, aliquas ex probationibus, quæ pro ipſo faciunt abeſſe, niſi ipſe prius ſuam intentionem fundet ita clarè, vt res aliter haberi non poſſit, ex regula *l. neque natales, C. de probat. & c. peruenit. eod. titul.* ergo iſti qui dicunt, ſcriptores illorum temporum hoc non dixiſſe, non releuantur ab onere probandi intētionem ſuam, iſta probat Lanfranc. de Oriano *in c. quoniam contra falſam. nu. 5. de probat.* allegat Bartol. *in l. hoc iure. ff. de accuſat.* Innocentius *in c. ſuper his. de accuſat.*

Præterea locus ab auctoritate † negatiuæ nullius eſt 6
roboris, & momenti; nam legitur Ioann. *cap. vltimo: Multa alia fecit Ieſus quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.* Sed cur potius inuentores huius rationis optant ea iis quæ non extant argumenta colligere, & probationes concludere, quàm fidem adhibere iis, quæ à Patribus fide dignis tradita ſunt, & diuturna fama, atque poſſeſſione confirmata? Et certè nemini † mirum videri 7
debet, cur in antiquis hiſtoriis tam rara monumenta extent de hac donatione, quoniam hæc donatio in vltimis temporibus Conſtantini celebrata fuit, vt ſcribit Volaterranus *in ſua Antropalogia. fol.* 702. vbi de Conſtantino agit, & declarauit Cardinalis Alexander *in cap. Conſtantinus. diſtinct.* 96. Et vt idem Cardinalis ait Conſtantini ſucceſſores ſumma ope nitebantur, ne vlla huius conceſſionis mentio in rerum geſtarum monumentis haberetur, verum deleta eius prorſus memoria, nullo vnquam tempore poſteris innoteſceret; ideo ſcriptores, ne Principibus odio eſſent, omiſerunt.

Sed agite quæſo, quomodo huius donationis † veri- 8
tas occultari poteſt, ſi in regiſtris & actis Sancti Sylueſtri, quæ ſunt in Vaticano, fuit annotata ſub hoc titulo, Priuilegium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, quod conſtituit Diuus Conſtantinus Sancto Sylueſtro Epiſcopo Vrbis Romæ; & ſucceſſoribus eius vſque in perpetuum, & obtulit ſuper corpus Beati Petri Apoſtoli, prout teſtantur Apoſtillæ ad Paleam *in d. c. Conſtantinus, diſt.* 96.

Et quia veritas occultari non poteſt, ideo nutu Dei factum fuit, vt multi ſcriptores donationem † ipſam 9
meminerint.

Iſidorus, cuius ſcripta magni teſtimonij pondus habent *in lib. de Synodis. in 1. parte.* cùm tractat de Concilio Nicæno, diffuſè recitat decretum, ſiue Conſtitutū Conſtantini Imperatoris directum Sancto Sylueſtro Vrbis Romæ Epiſcopo, & omnibus eius ſucceſſoribus, qui in ſede Beati Petri vſq; ad finem ſeculi ſeſſuri ſunt Pontificibus, omnibuſque vbique terrarum Catholicis Epiſcopis, quæ eſt ſub data tertio Kal. Aprilis

D. Flauio

D. Flauio Conſtantino Auguſto IV. & Gallicano IV. viris clariſſimis conſulibus, & ibi deſcribuntur omnia verba dicti *cap. Conſtantinus. diſtinct.* 96. *& cap. futuram* 12. *q.* 1. per quæ apparet, quòd falſus eſt titulus de Melchiade Papa *in d. cap. futuram*, vt inferius probabo.

Eandem formam donationis ſcripſit Vincentius Eccleſiaſticarum hiſtoriarum fidelis relator, & integer *in lib.* 33. *à capite* 43. *vſque ad caput* 57. & ab iſtis grauiſſimis doctoribus, donationis formam tranſcripſit Alberic. de Roſate *in l.* 1. *§. initio num.* 6. *vſque ad finem. de offic. præf. vrbis.* quam nos de verbo ad verbũ collationatum in principio huius capitis poſuimus.

10 Item donatio † probatur ex geſtis per Adrianum Papam in ſeptimo Concilio, quod eſt contra imaginum oppugnatores, Conſtantino, & Irene Imperatoribus celebratum, vbi Adrianus protulit coram vniuerſo concilio teſtimonium ſuper imaginibus ex hiſtoria Syluestri, qui imagines Petri, & Pauli Conſtantino oſtenderit, cuius teſtimonium inter geſta Concilij inſertum eſt, & hoc teſtimonium fuit prius à Latino in Græcum tranſlatum, & nunc de Græco in Latinum per Auguſt. Steuc. *in lib.* 2. *de donatione Conſtantini*, ſub his verbis.

11 [Hoc autem † ad ſatiafactionem, & omnem corroborationem, nouerit diuinum Imperium veſtrum, vos opus ingens aggreſſos eſſe, ſi vobis auctoribus fuerit abſolutum, reſtitutaq; fuerit religio Catholica, atque antiqua in partibus veſtris, reſtitutæque fuerint ſacræ imagines in priſtinum ſtatum, conſortes eritis felicitatis Conſtantini, & Helenæ, qui fidem Orthoduxam ſtabilierunt, multò autem magis ſanctam matrem noſtram Catholicam Romanam Eccleſiam prouexerunt. Ac poſt eos vobis piè ſuccedentibus, atque impetrantibus veſtrum piiſſimum nomen vocandum eſt noui Conſtantini, & nouæ Helenæ nomen in vniuerſo orbe terrarum laudabiliter celebratum, per quos ſancta Catholica Eccleſia reuiuiſcat, præſertim in Orthodoxa fide, & Eccleſia Petri, & Pauli ſummorum Apoſtolorum gaudeat, & glorificetur, quemadmodum priores Imperatores ante vos honore affecerunt Vicarium eius, eumque toto corde amplexi ſunt, veſtra diminuitur vobis conceſſa poteſtas, atque honore affecerit ſanctiſſimam Romanam Eccleſiam ſupremorum Apoſtolorum, quibus data eſt poteſtas ab ipſo Deo verbo ſoluendi, & ligandi peccata in cœlo, & in terra, ipſi defenſores erunt Imperij veſtri, & omnes barbaras nationes pedibus veſtris ſubiicient, & quocunque perrexeritis, victores vos facient: Ipſi enim proceres Apoſtolorum, qui Catholicam, & Orthoduxam fidem conſtituerunt, ſcriptis fidem ſuam promulgauerunt, quã omnes ſucceſſores retinerent, qui in throno eorum ſeſſuri eſſent, atque in his permanerent vſque ad finem. Atque ita retinet, & obſeruat noſtra Eccleſia, & honorat, veneraturque eorum imagines: quo circa etiam vſque in hodiernum diem adorantur, & illuſtrantur Eccleſiæ eorum imaginibus, quemadmodum Beatiſſimus Papa Syluester teſtatur, in principio Orthodoxæ noſtræ fidei, cùm Conſtantinus diuino inſtinctu electus Imperator ad fidem conuerſus eſt. Nam cùm die abacta nox adumbraſſet, ſilentiumque
12 toto palatio eſſet, ipſeque ſomno † premeretur, Ecce aſtiterunt ſancti Apoſtoli Petrus, & Paulus dicentes: Quoniam execratus es ô Imperator ſanguinem puerorum effundere ob ingratitudinem tuam, Ecce miſſi ſumus à Chriſto, vt tibi reſtituamus ſanitatem: Audi igitur præceptum noſtrum, & fac quæ tibi iuſſerimus, mittẽſque accerſe Syluestrum Epiſcopum, qui fugiẽs perſequutionem tuam, latitat in monte Soracte in ſpeluncis cum clero ſuo, ipſeque tibi parabit piſcinam pietatis, in qua baptizabit te, eriſque ſanus à lepra, omnibuſque morbis, quod beneficium conſequutus, ſtatim præcipe in omni loco Romani Imperij, vt Eccleſiæ reſtaurentur: Tu verò purus, ac mundus omnem Idolorum cultum abiiciens Deum ſolum, ac verum adora, & ſecundùm voluntatem eius incede. Experrectus autem Imperator Concilium totius palatij indixit, eiuſque ſomnium indicauit, ſtatimque miſit ad montem Soractem, in quo Sanctus Syluester latitabat cum clero, vacans lectioni librorum, cumque vidiſſet circum ſe exercitum, ſuſpicatus ſe ad martyrium quæri, dixit Clero. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, cui progreſſo, dictum eſt à militibus quamobrem inquireretur: Cum ad Imperatorem veniſſet cum tribus preſbyteris, & duobus diaconis, vidiſſetque Imperatorem, dixit: Pax tibi, & Victoria de cœlo Imperator: Imperator alacri vultu, & ſincero corde amplexatus ea quæ ab illo dicebantur, quæcunque ei eſſent reuelata, expoſuit Sancto Syluestro, quibus expoſitis, interrogauit eum Imperator Conſtantinus, quos vidiſſet Petrum, & Paulum quinam Dij eſſent, Sanctus Syluester reſpondit: Hi quidem Dij non ſunt, ſed ſerui, & diſcipuli Domini noſtri Ieſu Chriſti, quos elegit ad conuertendas omnes nationes, vt credant in eum: Hoc audito Imperator, rurſus interrogauit eum num haberentur vſquam de eis hiſtoriæ, aut notiones? tunc Syluester miſſo diacono, iuſſit afferri imagines ſanctorum Apoſtolorum, quos Imperator conſpicatus, exclamauit hos eſſe, quos oculis, aut viſione conſpexiſſet, nec amplios dubius ſum, ait, fiat piſcina ſalutis meæ, eaque facta, baptizatus eſt, ſubitóque ſanatus, memorque quòd beneficium eſſet aſſecutus, cœpit inſtituere Eccleſias, erigens in eis ſacras imagines, ad honorem, & recordationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui humanitatem noſtram aſſumpſiſſet, omniumque Sanctorum, vt omnes conuertantur ad religionem Chriſtianam, ad lumen & veritatem, ac deſiderium diuinæ pietatis, omneſque diſcedant ab Idololatria gentium, ac dæmonum erroribus, quemadmodum dixit Gregorius ſucceſſor Apoſtolorum, omnes homines illiteratos, & qui non poſſunt legere contemplentur Euangelicas hiſtorias in pictura, & per eas agantur ad gloriam, & recordationem incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hæc à multis in eo Concilio.]

Neque obſtat calumnia malignorum, veram eſſe hiſtoriam, ſed donationem † non eſſe cum hiſtoria
ſociatam: Quia in ſuperiori deſcripta donatione pro- 13
batum eſt, edictum damnationis coniunctum fuiſſe cum confeſſione Conſtantini, ſi hiſtoria vera eſt, ergo & vera donatio: ſiquidem deſcribit lepram, viſos Apoſtolos, vocatum Syluestrum, baptiſmum, mundationem à lepra, pietatem à Conſtantino conceptam, ædificia Eccleſiarum, hanc conſuetur fuiſſe cauſam donati Imperij: ergo veritas hiſtoriæ corroborat veritatem donationis.

Item de hac donatione † Conſtantini reperiuntur 14
multa congeſta in quodam libro antiquiſſimo qui faſciculus rerum appellatur, *fol.* 62. *& ſeq. & fol.* 80. *& ſeq.* de quo meminit Reſtaur. Caſtald. *in d. tractatu de Imperatore, cap.* 51. *num.* 1. *& num.* 23. *verſ. prædictis etiam.* vbi ad Iulium II. Pont. Max. Bartolo Pincerno de monte arduo interprete, ponitur tranſlata de Greco in Latinum, ac edictum Conſtantini in Syluestrum

strũ Papam, dicente in ipsius Iulij II. Celeberrima bibliotheca, occurrisse sibi libellum quendam, qui donationem hanc continebat, quam dicit vertisse in Latinum, cuius summa erat, Professio, & confessio Christi Saluatoris Christianæ religionis, & euangelij; Item grauis sua infirmitas lepræ, atq; apparitio in somno Beatorum Petri, & Pauli, consulentium pro salute, & sanitate baptismatis; Item lauacram, & eius historia; Item donatio per supradicta verba, ac Priuilegia Pontificis sub data tertio Kal. April. Flauio Constantino, & Gallicano consulibus.

15 Eusebius† Cæsariensis in suis voluminibus, quas Enneades appellabat, scribendo vitã Beati Syluestri omnia complexus est, quę Romę apud Latinos de Syluestro & Constantino circumferuntur, de lepra, de lauacro, & de donatione. Nostri ęmuli mussitarunt, non legi

16 Eusebium scriptitasse Enneades.† Quib. respõdeo, talem librum ad hoc idem propositum allegasse antiquitatum curiosissimum August. Steuc. *in d. li. 2. de donation. Constant. pagina* 4. per hæc verba: Est apud priscos constantissima fama Eusebium Cæsariensem voluminibus, quas Enneades appellabãt, &c. quem sequuti sunt in allegando multi ex supradictis grauissimis viris pro hac parte allegati.

17 Item in vetusta† Lateranensi bibliotheca latissime habentur quæ de Syluestro, & Constantino circũmferantur esse verissima. Hanc etiam confessionem cum edicto Constantini, ex peruetustis, ac plurimis Græcorum exemplarib. ponit idem August. Steuc. *in d. lib.* 2. tam literis Græcis, quàm Latinis confessionem, & donationem probat reperari scriptam in Italia literis vetustissimis Longobardorum. Item fuisse transcri-
18 ptam †inter leges, & decreta Græcorum Imperatorum in libro Iurium ecclesiasticorum, atque Imperialium, qui inscribitur Nomocanon, cuius initium est: Obedite præfectis, & liber diuiditur in quatuordecim titulos, vigesimo autem capite est hoc. Idem Steucus transcripsit in suo libro decretum Constantini Græcia literis ex libro, qui erat in Bibliotheca Palatina Constantinopoli, in quo omnia iura ecclesię continebãtur, & ordines, & gradus ecclesiarum erant digesti; & inde desumptum est, tempore Innocentij *III*. Cum Benedictus Cardinalis ad Imperatorem & Græcos missus fuit, vt de fide Catholica dissereret, & Constantinopoli iussit decretum describi, quod August. Steuc. postea vertit in Latinum his verbis.

19 Ex libro† iurium ecclesiasticorum conflato iussu Beatissimi Patriarchæ Constantinopolitani Domini Michaelis; & Pij, Imperatoris Domini Manuelis à Theodoro Balsamensi, qui tunc erat primus diaconus magnæ Ecclesiæ, & scriniorum custos, cum scilicet hunc librum coaceruauit, postea vero fuit Patriarcha Antiochiæ. Hoc libro ostenditur omnem Ecclesiam à Pontifice dependere Romano, & ab eo rectitudinem accipere, vt ex edicto magni Constantini videre licet. Mox alteram addit decreti Constantini partem: Præsertim Papæ Syluestro concessisse potentiam, gloriã, & auctoritatẽ, & quod sit caput quatuor Cathedraliũ Alexandrinę, Antiochensis, Hierosolymitanę, & Constantinopolitanæ ecclesię, atque exaltari supra terrenum solium, & imperium suum, vsque ad finem mundi, idque fecisse cum Principibus suis, senatu, magistratibus, & omni populo, qui Romanę parebat potentiæ. Denique ponit reliquam edicti partem, videlicet de donatione palatij Lateranensis, vrbis Romæ, & totius Italię, atque accidentalium locorum, prouinciarum, in perpetuum Syluestro, & successoribus suis, transferendo in regionem Bizantij orientis suum Imperium, inibi vrbem de eius nomine conditurus, & in fine dicti decreti sunt hæc verba. Finis testamenti, ac edicti magni Constantini, quod exscriptum est à Nicolao Hidruntino in magno Palatio Constantinopoli, qui tenebat locum Innocentij Papę *III*. Romæ, & quod ipse Nicolaus erat tunc interprẽs dicti Cardinalis, & per eum dogmata apud Græcos explicabat, anno à mundo condito, sexiesmillesies septingentesimo decimo quinto, indictione decima, mense Decembri, secundum computum Latinorum ab incarnatione Domini millessimo ducentesimo plus minus, & quod ab eo tempore, quo decretum scriptum est fluxerunt anni ter centum viginti quatuor paulo plures, tunc quando agebitur 1528.

Item decretum Constantini habetur Venetiis in Bibliotheca D. Dominici Grimani, quem erecta est in cœnobio Canonicorum regularium apud ædes S. Antonini. Habetur etiam de verbo ad verbum, vt supra scripta est, in Chronica Cassinensi, cuius liber antiquissimus Neapoli conseruatur in ecclesia sanctę Mariæ de principio, de quo meminit Frecc. *in lib. 1. de sub feud. in c. de antiquo regni. n.* 16. Et hodie Latine translatum imprimitur in Volumnum Conciliorum *tomo primo fol.* 133. secundum impressionem Coloniensem.

Eadem† donationis forma scripta est in libro Pon- 20
tificali Damasi Papæ, vt attestatur Restaur. *in d. cap.* 51. *num. final.*

Præterea in Concilio Constantiæ celebrato fuit damnata memoria Ioannis Vuicleff, qui inter cętera ponebat Syluestrum, ac Constantinum errasse dotando ecclesiam, vt patet in 8. sess. eiusdem concil. Quare ex assertione huius hęretici, & sententia damnationis à Concilio promulgata colligitur, non esse vlterius dubitandum de veritate, & validitate huius donationis.

Item quia exactis† Concilij Niceni pręcipue appa- 21
ree dicta donatio, propterea toto conatu insidiati sunt isti mali homines decretis dicti Concilij, vt illius memoriam penitus abolerent, vt testatur sanctus Anastasius, & alij complures Episcopi in Synodo Alexandrina collecti, qui propterea rogarũt Felicem Romanum Pontificem, vt Niceni Concilij sanctiones diligenter custodiret, multasque ex eis ab hęreticis deletas esse testatur idem Felix, qui postea martyrio periit, vt in eius decretis videre licet *cap.* 2. in epistola Concilij Sardicensis, & de hoc scripsi latius supra in *cap.* 15.

Quid igitur mirum si qua† scriptorum omissio innẽ 22
nitur, cum potentissimi & nequissimi Imperatores iam pridem totis viribus incumbebant, ne huius donationis testimonia in lucem prodirent, opinionum autem varietate illius fides adultera fieret, sed non potuit adeo occultari, quin variarum ętatum Scriptores aliquid huiusce donationis memorię non mandassent prout habemus plurimos Sanctos Patres, Historicos, Imperatores, Iurisperitos, atq; sacros canones de ipsa donatione attestantes.

Eusebius *in lib. 9. Ecclesiastica historia*, dicit, Con- 23
stantinũ† credidisse nõ satis sibi facere videri, si se Sacerdotibus ęqualem pręberet, nisi eos longe pręferret, & ad imaginem quandam veneraretur. D. Bernardus *in li. 4. de consideratione ad Papam Eugeniũ*, aperte
probat, † Papam Cõstantino successisse. Item D. Hie- 24
ronym. *in epistola Eustochium*, quę incipit, *sæpissime rogatus*. Et super *psalm*. 138. fatetur Apostolos Con-

ſtantino apparuiſſe, illamque à Syluestro baptizatam, fidei defenſorem euaſiſſe. Item Leo Papa IX. *in epiſtola 1. ſeu libello aduerſus inauditas præſumptiones Michaelis Conſtantinopolitani, & Leonis Atridani epiſcoporum, cap. 13.* Sic loquitur: Pauca ex priuilegio eiuſdem Conſtantini manu cū cruce aurea ſuper cœleſtis clauigeri venerabile corpus poſito ad mediū proferemus. Item Adrianus Papa *in epiſtola ad Conſtantinum, & Helenam.* teſtatur Apoſtolos Petrum & Paulum fuiſſe Conſtantinum allocutos, cui ſanitatem ſpoponderunt, quę ſubinde, vt nouimus, huic donationi cauſam dedit. Item Ioann. Hugo in libro, quem *quadriuium eccleſiæ* inſcribit ad Maximilianum Regem *in §. hoc autem, & in §. ſed ſunt.* dicit, hāc donationem, & conceſſionem valuiſſe, & quia Imperium non minuebatur, ſed in priſtinum ſtatum redibat, cum ab vna & eadem origine initium traxerit ſacerdotium, & Imperium. Item Iacobus de Valentia ſuper *Cantic. c. 10. in prin.* dum dicitur: Quę eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delitiis affluens, &c. proſperitas, ait, eccleſiæ conceſſa, & data poſt conuerſionem
25 Conſtantini, † qui donauit ipſi vrbem Romam cum toto patrimonio adiacenti, & ſeptuaginta duas ciuitates, & duo millia oppidorum in Italia, & inſulis adiacentibus, & quod relicta Vrbe Syluestro Vicario Chriſti, elegit ſibi ſedem apud Bizantium Thraciæ, quæ poſtea Conſtantinopolis ciuitas dicta eſt; & quod exinde omnes Reges terræ, Imperatores, ac Principes ſubiecerunt colla iugo Chriſti, & Ec-
26 cleſiæ ſponſæ eius. Item D. Antonini. † *in 1. part. hiſtorial. titul. 8. cap. 2. §. 8. & in 2. parte 3. partis, titulo 33.* de donatione facta eccleſiæ, tenet aperte eam donationem fuiſſe veriſſimam, cuius etiam meminit Maſſeus Cameracenatos *in libr. Chronic. mundi 10. ſub anno 314.* & Cardinalis Iacobatius *in tract. de concil. capit. final. numer. 30.* non eſſe dubitandum, ait, hanc donationem fuiſſe effectam, cum de ea teſtimonium perhibeant Gelaſius Papa, Iſidorus Hiſpalen. præſu, Adrianus, Nicolaus tertius, D. Bernardus, Damaſus Papa, & moderni hiſtorici, Martinus Cyſentinus, Sigibertus, Prolomeus, & D. Antoninus.

Sed percurramus iura ciuilia, quæ ad nos perti-
27 nent, † *In l. diui Conſtantini. C. de naturali lib.* Imperator Zeno ait, Diui Conſtantini, qui veneranda Chriſtianorum fide, Romanum minuit Imperium, & licet multi contendant, verbum *muniut* eſſe legendum *muniuit*: tamen in antiquiſſimis codicibus, etiam manuſcriptis legitur, minuit, quod probat Cardinal. Alban. *in d. lib. de donatione Conſtant. numero 9.* & Cardinal. Iacobat. *in d. capit. final. numero 32.* dicit ſe vidiſſe multos codices de hac donatione loquentes hominum malignitate corruptos, vbi etiam erat ſcriptum, palatium noſtrum concedimus, deletum erat concedimus, & adiectum contradicimus. Sed quod *in d. leg. diui.* debeat legi *minuit*, ecce textum Iuſtiniani *in auth. de non alienand. reb. Eccle. in prin. ait,* Leonem Auguſtum poſt Conſtantinū fidei principatum auxiſſe, ex quib. verbis colligitur, Iuſtinianum etiam dictę donationis notitiam habuiſſe: Item
28 † Accurſ. *in auth. quando oport. epiſcop. in princip. in ver. conferens.* Conſtantinum, ait, donaſſe tam immenſam donationem eccleſię, *& in l. 1. in verb. pertinere. ff. de offic. præfect. vrb.* eſt autem Accurſ. de antiquiſſimis ſcriptoribus qui ſcripſit circa annum 1240. Hunc Gloſſatorem Bartol. & cęteri inſequuntur *in l. legatus ff. de offic. præſid.* Doct. *in d. l. 1. ff. de offic. præfect. vrb.* Bart. *in l. hoſtes. ff. de captiuis.* Baltol. Bald. & Angel. *in lege filio quem pater. ff. de liber. & poſthum.* Andr. de Iſern. *in proœmio feudorum.* Afflict. *in proœm. Conſtitutionum Regni, quæſtio. 2.* Bald. *in cap. 1. §. in generali. Si de feud. fuer. controuerſ. inter dom. & agnat. & in cap. primo. §. ſiquis. columna prima quę tempor. miles. & in proœmio Codicis, column. tertia & in l. cum multa. C. de bon. quæ lib.* vbi notat illum textum facere ad donationem Conſtantini, & *proœm. feud. columna quarta & in l. teſtamento, Cod. ad leg. falcid.* Aretin. *in rubric. ff. de verb. obligat.* & Lutius Paulus Roſellus *in repertorio Franciſci Aretini in verbo Donatio.* Angel. *in rubric. Authenticorum.* Alex. *in l. filius quem pater. ff. de liber. & poſthum. & in l. ſtipulatio iſta §. ſiquis ita. ff. de verb. oblig. & in l. omnib. ff. ad Trabell. & in conſ. 2. & conſ. 68. vol. 1. & conſ. 24. volum. 5* Paulus de Caſtr. *in l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iact. & in conſil. 74. volum. 1.* Socin. *in conſil. 34. volu. 3.* Iaſ. *in leg. cum qui ita §. qui ita. ff. de verb. obligat.* Lucas de Penn. *in leg. quicunque. Cod. de omni agro deſerto, libr. 11.* Dec. *in conſilio 564. columna tertia.* Olrad. *in conſilio 158.* Doct. *in l. bene à Zenone. Cod. de quadr. præſcription.* Anton. Corſett. *in tract. de poteſt. Reg. quæ. 4.* Belling. *in Specu. princip. Rubric. 9. numer. 7.* Bertachin. *in ſuo repertorio, in ver. Donatio à Principe, & in tract. de gabell. part. 1. quæſt. 2.* Brixienſ. *in ſuo repertorio in verb. Donatio. verſi. An donatio facta per Conſtantinum.* Alberic. *in dictionario in ver. Conſtantinus Imperat.* qui cæteros allegant, ex quibus clarum eſt, donationem Conſtantini inter Iuriſconſultos antiquos, & modernos haberi pro veriſſima.

Hanceandem opinioorm † firmarunt Canoniſtæ 29
Abb. *in cap. intellecto de iureiur. & in conſil. 82. & conſi. 84. volum. 1.* Cardinal. *in clem. Romani. de iureiur & in conſilio 137. colum. 3. & conſil. vltim. column. final.* Felin. *in cap. ſolita de maior. & obedient. & in cap. ſi diligenti. columna 1 de præſcript.* Iutrecrem. *in d. c. Conſtantinus diſtinct. 96. & in d. cap. futuram 12. q. 2.* Præpoſit. *in d. c. cum ad verum, diſtinct. 86.* Cardinal. *in clem. paſtoralis. §. illud. in 2. oppoſit. de re iudic.* Abb. *in cap. inter dilectos de fid. inſtrum. & in cap. per venerabilem, qui fil. ſint legit.* Anton. de Butr. *in ca. auditis. in 3. not. de reſtit. in integr.* Ancaran. *in proœmio libri ſexti Decretalium.* Ioann. Andr. *in additionib. ad Specul. in titu. de reſcripti præſentatione. §. ratione, & §. item quod eſt obtentum.* Anania *in conſilio 81.* Ex quorum allegationbus & ſcriptis Auctorum diuerſarum ætatum, retorqueri poteſt argumentum: Non legitur aliquem ex Imperatoribus † aliquando declaraſſe hanc ipſam donationem eſſe
30 figmentum, aut nullam, & inualidam: ergo ex tot Auctorum teſtimoniis valida, certa, & firma iudicanda eſt.

Imo præclariſſimi illi Imperatores Carolus I. Hen-
31 ricus *II.* Ottho *IIII.* Federicus *II.* & Carolus *IIII.* Conſtantini donationem confirmarant, vt colligitur *ex clem. Romani, de iureiur. & ex c. fundamento. de elect. lib. 6. & c. per venerabilem, qui fil. ſint legit. & c. ego Ludouicus, diſtinct. 63.* Et hoc eſt argumentum Alexandri *in d. c. Conſtantinus. diſtinct. 96.* vbi iſtorum teſtimonia apportat. Nec eſt veriſimile Sanctiſſimos Pontifices
32 qui † poſt Syluestrum bona hæc, tanquam ad ſe ſpectantia vigore donationis Conſtantini poſſederunt, voluiſſent occupare, ita arguit textus *in c. Lugdunenſis. 9. quæſtio. 2. & in cap. omnis qui, 7. q. 1.* Nec eſt veriſimile Deum omnipotentem perferre potuiſſe, vt hoc figmentum, in hanc vſque diem fidelium mentes, ſanctam Romanam eccleſiam obtenebraſſet, vbienim Chriſtus qui eſt ipſa veritas, non eſt fundamentum, omne ſuper ædificatum cito corruit, *c. principatus.*

tus c.cum Paulus 1. *quæst.* 1. Denique huius veritatis
33 firmissimum est argumentum quod Imperatores † ip-
si, cum à summo Pontifice coronantur, de Donatione
Constantini non infringenda suscipiunt iuramentũ,
de quo scribit late Barbat. *in d.clem.*1.*de iureiur.* Cardi
nal. Iacobat. *in d.cap.final.num.*33. Cardinal. Alban. *in
d.lib.de donation.Constantini num.*9.

Secunda ratio Bruti Fulminis aduersus donatio-
nem, sequitur per hęc verba, quod complures Papalia
dominatus patroni, & defensores testificantur, totum
34 *d.c.Constantinus*, † ab antiquis Gratiani codicibus abes-
se: In his Antonin Florentin. Episcop. *primæ partis hi-
storialis titulo* 8.*cap.*1. & Volaterran. vbi de Constanti-
no commemorat, caput illud inquit, Constantinus
non habetur in antiquis decretis. quid ergo, & quan-
tum Constantinus donauit, non est bene certum: Ni-
colaus autem Cusa. *in lib.*3.*de cõcordant.catholic.* absq;
dubio, inquit, si non fuisset illud dictamen apocryphũ
Gratianus in veteribus codicibus, & canonum colle-
ctionibus inuenisset, & quia non inuenit, non posuit.
Quin etiam Æneas Syluius (is qui postea Papatum
adeptus, dictus est Papa Pius *II.*) in dialogo quodam,
quem adhuc Cardinalis scripsit, aperte instrumentum
illud falsitatis arguit & stolidos Legistas appellat, qui
tantopere sudarunt, an ea donatio valeat, quę nunquã
facta fuit.

Nunc educamus Brutum Fulmen in puluerem,
quod attinet ad *d. c. Constantinus.* verum ait, non esse
Gratiani textum, sed Paleę sed ex ignorantia historię,
35 incidit in errorem. Gratianus † cum librum Romam
detulisset, vt à summo Pontifice probaretur, Cardinali
cuidam doctissimo primum tradidit, vt Pontifici pro-
bandum pręsentaret: At ille laudis & alienæ gloriæ
cupidus, operis nobilitatem intelligẽs, instituit animo
se eius autorem operis ostendere, vnde multa sancto-
rum Patrum, & Pontificum dicta, Gratiani ordinem
sequutus addidit: orta deinde apud Pontificem quæ-
36 stione, vter † eorum auctor extiterit, operis illius, of-
fert se Gratianus, vt ipse scriptor operis ab omnibus
intelligeretur, ordinem libri, & partes, ac illarum capi
ta ad sensum, non autem ad verba memoriter relatu-
rum, dumque omnia, vt statutum erat, perfecte referret,
prætermittebat interdum capitula, quæ Cardinales
ille addiderat, Cardinalis itaque opponit propterea
quod librum non composuerat: at Gratianus, capitula
superaddita cognoscens non esse sui operis fretusque
partes, respondebat, hoc capitulum non est de tritico
meo, palea est, palea est: Propterea dicta capitula Pa-
37 leæ appellatæ sunt, mox totus liber † ab Eugenio Pa-
pa *III.* approbatus est, etiam cum omnibus paleis, vt te-
stificatur Cornelius Bennicasa *in tractatu de paupertate,
quæst.*3.*num.*24. quicquid dixerit Rip. *in l.* 1. *num.* 66.
ff.si cert.pet. & cum omnibus Paleis vsu receptus & ap-
probatus est, & eousque vsu deuentum est, vt nullus
decretorum liber de cętero perfectus esse existimetur,
nisi qui omnes Paleas in se contineat, & qui careant,
imperfecti esse iudicentur, vt probat Bartholom. Ce-
poll. *in tractatu de cognitione librorum iuris canonici, nu.*
4 *&* *n.*6. in specie probat, decretorum librum esse im
perfectum, si careat hoc capite Constantinus, quod
Palea est, Cardin. Iacobat. *in tractatu de concilio in d.*
38 *cap.final.num.*35. Esto igitur, † quod capitulum ipsum
non sit Gratiani, fuit tamen eodem tẽpore adiunctũ,
& ab homine maioris auctoritatis Cardinale sapien-
tissimo viro, qui ex Bibliotheca Vaticana, ex actis san-
cti Syluestri, quæ supra citauimus commodius potuit
exscribere, & addere, quod vetitum fuit Gratiano Bo-
nonię, vbi librum scripserat, in suo monasterio. Qua-
re liber Decretorum ab Eugenio *III.* cum omnibus
Paleis approbatus & ita vsu receptus est.

Et quatenus ipse idem Gratianus huius donatio-
nis nil meminerit, aduertendum est, quod aliunde
Gratianus † opus suum deflorauit, ipsos igitur aucto-
res adire oportebat, quos Gratianus est sequutus, apud 39
quos multa de dicta donatione reperiuntur, erant in
vetusta Lateranen. Bibliotheca omnia instrumenta, in
quibus Ecclesiæ Romanæ regna, & patrimonia conti
nebantur, ex his Iuo Carnotensis, & Anselmus, com-
pluresque alij veterum Theologorum, decerpentes
quædam, ipsi etiam volumina composuerunt de iuri-
bus Ecclesię Romanę. Hæc pro maiori parte recolle-
cta à Gratiano in volumen Decreti tralata, qui ex his,
& ex registris summorum Pontificum, totum opus
conflauit, hęc perscrutanda erant homini maligno, &
ex his fontibus vidisset donationem Constantini esse
verissimam, vt Steucus ait.

Sed quod Gratianus † huiusce donationis, quan- 40
tum possibile fuit monachus in cella, notitiam habuit,
ipsiusque mentionem fecerit, expressis quidem ver-
bis, allegatur textus *in capit. futuram* 12. *quæstione* 1.
tacitis vero *in cap. sancta Romana Ecclesia, distinctione*
15. vbi vita Beati Syluestri ponitur inter authenticas,
& inibi affirmatur liberatio, baptismus, & dona-
tio.

Neque obstat, quod titulus *d. cap.futuram* † a- 41
scribatur Melchiadi Papæ, qui præcessit Syluestrum,
& tamen liberatio, baptismus, & donatio ponun-
tur in Syluestro: Omissis enim multis responsioni-
bus, quæ dantur à Cardinali Iacobatio *in d. cap. final.*
Item quæ ab aliis non minoris auctoritatis viris, ex
dictis per Speculatorem melius videtur posse respon-
deri, qui in titulo de disputationibus, & allegatio-
nibus in § *finali.* in fine dixit, quod rubricæ decreto-
rum non sunt veræ, quia alius fuit conditor decreto-
rum, alius rubricarum, & titulorum. Idem dicunt Do-
ctores *in proœmio decretalium in §.fane excepta.* & licet
multi sentiant contrarium, tamen Bartholo. Cepoll.
in d. tractatu de cognitione libror. iuris canonici. numer.
17. in fine, probat hanc esse veriorem opinionem: Pro
pterea gloss. *in d.cap. futuram in ver. Melchiades.* dicit
illam rubricam esse falsam, ergo debet esse Syluester
Papa, sub cuius tempore, ea quæ *in d.c.futuram*, enar-
rantur, confecta sunt, vt ostendi,

Quod attinet ad Æneam, † Syluium, verum di- 42
cit, ille enim scripserat *in libro dialogorum*, quem com-
posuit iuuenis in minoribus, dum seruiebat Domini-
co Capranico pro Secretario in itinere, vel fusconcili
um Basileæ, circa annum 1454. vt colligitur ex sup-
plemento Chronicorum sub hoc tempore, & scribit
Platina in vita Pij Papæ. *II.* in princip. Et quia Poeta
rum vanitas illum vetuit fieri Iurisconsultum, ideo
quos inuidebat, non bene iudicabat, quos postea Pon-
tifex factus amplexus est. At postea ætate prouectior,
& ex maiori librorum lectura prudentior factus, con-
trarium probauit: Concessio † per errorem facta con- 43
stito de errore, potest reuocari, textus cum glos. *in l.de
ætate §.final ff. de interrogator.action.* & habetur *in l.er-
ror.Cod.de iur. & fact. ignorant.* Item confessio pro-
curatoris, vel tutoris, domino non præiudicat, consti-
to de contrario *l.certum § sed an & ipsos procuratores ff.
de confess.* saltem pro neutra parte allegandus est, *l. vbi*

H a *repu-*

repugnantia ff. de reg. iur. Imo Æneas Episcopus postea Cardinalis, & summus Pontifex creatus, prohibuit legi dicta eius scripta, & hodie prohibitio legitur in indice; Dicunt multi, data opera simulasse opusculari Imperio, vt Imperatorem patronum deuinciret, ex quo postea Papatum auspicatus, scriptitasse veritatem cuius exemplum fuit perniciosissimum, nam eius instar multi pullularunt, quibus nil contingit, etiam si laicis Principibus adulati fuerint, vt audio cooscribere nostros emulos, impedientes hanc operam nostram liberè scriptam.

Tertia Bruti Fulminis ratio sub his verbis inducitur contra donationem, quòd Eusebius *in libro 4. de*
44 *vita Constantini*, † memoriæ prodidit, eum perexiguo ante obitum tempore, haoc imperij sui diuisionem inter suos filios fecisse, vt natu maximo occidentem, secundo orientem, tertio interiectam regionem assignaret: sed & Socrates *in li. 3. Ecclesiastic. historia, cap. vltim.* cum tres inquit filios haberet; singulos eorum, imperij sui participes esse constituit, primum quidem filium sui nominis Constantinum occidentalium partium, secundum, cui nomine Constantium io orientecoostituit; Iuniorum vero Coostantem in media regione ordinauit: Idem probat Sextus Aurelius Victor, & Zozimus *in lib. historiar. parte 2.* Et apud posteriores scribentes constat non tantum Italiæ, verum etiam Romæ Vrbis Imperium, penes Constantini successores per annos centum, & quadraginta permansisse, vsque ad annum Christi 401. Quo tempore Imperium illud occidentis vexari cœptum à Gothis, Franchis, Alanis, Burgundis, Vaodalis, semper tamen in iure Imperatorum Romanorum permansit, vsque ad Imperatorem Augustulum, quem Odoacer Herulorum Rex Italia expulit, Vrbe Roma potitus anno 476. quo tempore Romanum Imperium in occidente defecit, Barbaris, & Roma, & in Italia regnantibus. Nam Regium Romanorum nomen penes Odoacri posteros, & successores per annos 315 permansit. Itaque videre licet quam plurimas apud Cassiodorum Theodorici Regis literas partim ad Senatum VrbisRomæ, partim ad Populum Romanum Regio nomine, atque auctorita te scriptas, vt nemini dubium esse possit, quin & Italia, & Vrbs ipsa Roma sub Gothorum Regum ditione, non sub Papæ dominatu permanserit, vsque dum Gothis ab Imperatore Constantinopolitano Italia exactis, præsides non in illam prouinciã mitti cœperunt Exarchorum nomine, qui etsi Rauennę domicilium habebant, tamen in Italia per annos complures dominati sunt. Rursus Longobardi, quorum regnum exortum est anno 568. vniuersam Italiam, præter Vrbem Romam per annos 206. hoc est vsque ad annum 749. tenuerunt, quæ omnia ex Procopij, Iordanis, Marcellini, Pauli diaconi, & aliorum scriptis intelliguntur, vt perspicuum cuiuis esse possit, falsum esse quod Papæ contendũt, maiores suos vel in Italia vel in Vrbe Roma dominatum ex Constantinii donatione obtinuisse, cum is dominatus anno demum salutis Christianæ octingentesimo initium habuerit ex Pipini, & Caroli Magni liberalitate, qui Exarchatum Longobardis ereptum, vna cum Vrbe Roma Papæ Stephano II. donaront, vt Platina, Volaterranus, & alij omnes testantur, præsertim Sabellicus *Enneadum 8. lib. 8.* præter ceteros ascribit Constantinum quartum orientis Imperatorem, Legatos ad Pipinum in Italiam misisse, qui ab eo peterent, vt Rauennam, & cætera Exarchatus loca suo Imperatori restituenda curaret, quippe quæ Imperij essent (sic loquitur Sabellicus) non autem Pontificis: Neque se Pipinus Constantino, aut cuiquam hominum, præterquam Ecclesiæ Romanę militare, eoque consilio se arma induisse, vt Apostolicam sedẽ ab omnium mortalium iniuria vindicaret, vtque Rauennam, & quicquid Longobardi vi, & armis subegissent, Romanæ subijceret Ecclesiæ. Ita Græci oratores, re infecta domum redierunt. Hæc Sabellicus. Platina vero, Exarchatum Astulpho Longobardo ereptum, & Papæ, Stephano traditum subiungit, anno 756. simulque Imperatoris nomen Carolo Magno Pipini filio tribuisse, quod Imperatores orientis ęgrè per illa tempora ferebant, hoc est, anno 801. qua de re Albertus Krantzius *in Saxon. lib. 2. cap. 1.* sic scribit: Tribuunt nonnulli Constantino Magno donationẽ illam Italiæ & Germanię, & ocscio quarum prouinciarum Ecclesiæ Romanæ factam, de qua ipsi viderint, Carolus erat, qui ex victoria Longobardorum, Romanam Ecclesiam ditauit, cum pridem aliquanta, & Gothi per sua tempora, & Longobardi Reges nonnulla contulissent.

Sed ad ista omnia paolatim respondendo: Primo dicitur verum esse, post Constantinum Magnum remansisse tres filios, quibus Imperium tunctemporis per successionem deferendum, vt in contrario dictum est, diuisit: sed quantæ erant illæ occidentis partes Coostantino relictæ, folus liber historialis Sanctę Mariæ de Principio, qui Neapoli conseruatur, antiquissimus, & manuscriptus, chronicas continens ab incarnatione domini, atque scriptus circa annum quingentesimum, dicit, Constantinum Magnum in donatione † facta Ecclesiæ, oras maritimas sibi reseruasse, quo facilius eundum, & redeundum esset, atque intrepide exercitus nauales docere potuisset, quem librum ad hoc propositum citatum videram à Marino Freccia nostro conciue *in libr. 1. de subfeudis, capite de antiquo statu regni, num. 14. vers. Ferunt Constantinum Imperatorem, &c.* multa diligentia, plurimis que precibus videre permissum est. 45

Ex his infertur errare Felyn. † *in cap. si diligenti. num. 1. de præscrip.* qui ob præfatam contradictionem respondit, forte Syluester non acceptauit donationem tam amplam. Nec poterat, neque debuerat spernere Syluester, quæ non sibi, sed Petro, & Christo donabantur. 46

Neque obstat replicatio Impij Vallensis, non haberi scriptionem acceptationis, nullis tabulis incisam esse, nec Syluestrum ascendisse Capitolium, nec fuisse per Imperium à Constantino circum vectum, nec promouisse magistratus, aut prętores, quod faciũt, quibus regna traduntur. Quia longe maiora gesta sunt, spectante toto populo, cunctis proceribus, totoque senatu, Imperium consecratum est Christo, & Petro, tanquam dominis, & quod possidebatur à Constantino, donatum in manibus Syluestri. *In priuilegiis,* † eo ipso quod Princeps concedit, transfert dominium, Bald. *in præludijs feud. num. 29. & in c. si facto. si de feud. fuer. controuers. & in cap. 1. de noua form. fidelit.* Ioann. Andr. ad Specul. *in titul. de iurisdiction. omn. iudic. §. 1. vers. quæ autem sunt:* Alex. *in consil.* 87. *num. 17. vol. 4. & in consil. 3. num. 7. volum.* 5. Castrens. *in consil. 94. volum. 2.* Quia regula *l. traditionibus* non habet locum in Principe. Zas. *in epitom. feud. part.* 5. Bertrand. *in consil. 5. vol. 3.* Gozadin. *in consil.* 14. Nisi appareret de contraria voluntate. Luc. de Penn. *in l. prad dis Cod. de locat. præd. ciuil. lib.* 11. Iacobin. *de feud. in ver. Princeps.* Ias. *in prælud. feud.* Dec. *in l. certi conditio §. final. num. 7. ff. si cert. pet. & in consil.* 689. At in hac 47

hac donatione sumus certi, quod voluerit omnia trasferre, quod significatur per donationem bireti, *l. clamibus ff. de contrah. emption.* Afflict. *in decis.* 199. *in fine.* Quae dicebat Vallen. procedunt in vulgaribus, secus
48 est in donatione facta † Sacrosancto Sacerdoti, in que dominium transfertur sine traditione ex regul. *l. final. Cod. de Sacros. Eccles.* & satis fuit Imperatorem Constantinum procubuisse ante altare, coramque tot testibus Imperium cosecrasse, vt nouum erat, & inusitatum hoc Constantini factum, diuinum potius, quã humanum, sic nouo celebrationis genere transactum est; sumus igitur in casu *l. rupreres §. an bona Cod. de Episcop. & cleric.* vbi professio transfertur ipso iure sine traditione, & siue alicuius facto, sicut fit in Ecclesiam *d. l. final. Cod. de Sacros. Eccles.*

Nec obstat altera pars argumenti, per annos 140. Constantini successores imperatores, non solum Italiae, sed etiam Romae Vrbis Imperium tenuisse, mox à Gothis, aliisque barbaris nationibus fuisse occupatum, nunquam Syluestrum, aut successores, aut Eccle-
49 siam possedisse: quia alia est mutatio Imperij, † alia successio, cum Petro donatum est Imperium occidentale, facta est mutatio religionis, subditi non tam cito crediderunt, nec potuit subita fieri mutatio de prophanis ad sacra, sicut non itur repente à morbo ad sanitatem, bonus medicus naturam sequitur, & tempus, optimus praesul. non statim cuncta turbat, satis fuit
50 Imperiũ † fuisse Christo consecratum, tempus ipsum, opitulante Deo, paulatim animos mutabat, sensim ab idololatria fiebat trãsitus ad religionem, paulatim incipiebat imperare religio finesque imperij habere, atque ius suum acquirere, Christus Imperator mundi à Deo declaratus est, remanserant tamen iidem Reges, ac magistratus, neque subitò coepit regnare, religio moderate, & patienter agit, & cum temporis interuallo multa contemnit, patienter tempora expectat, si quis iura illius capiat, non confugit ad arma, regnare patitur. Quocirca nil mirũ si post donatione multi Imperatores post Constantinum in occidente praefuerunt, & si post Constantinum eius filij etiam inibi imperauerunt, & successores: Sed non negatur, nec minus negari potest, quin Imperium fuisset Christo, & Petro consecratum, quia & illa regna simul poterant esse religionis, & à Regibus, Principibus, & Imperato-
51 ribus possideri. Ecclesia † potuit, & poterit restitui ad omnia donata, quae non possidet, Grammatic. *in decis.* 59. Afflict. *in decis.* 299. licet dicat fuisse conclusum in praetorio Neapolis priuatis non competere hoc casu interdictum recuperandae, sed solum adipiscendae, non dicit in Ecclesia, cui etiam recuperandae interdictum hoc casu competere potest, nam cum dominium traslatum fuerit, vt dixi, poterit ipsa spoliata quandocunque restitui. Sed nunc hactenus, de hac re, diffusius tracto in quarta parte in quaestionibus practicis.

Altera ratio Laurentij Vallensis est, non prodesse
52 Reipublicae Christianae, sede apostolica † habere potestatem dominandi, subiectasque vrbes, & imperium obtinere.

Sed haec exemplis praeteritarum, ac praesentium rerum, ex quibus prudentia futurarum colligitur, clarè dissoluitur, miserrimum statum Ecclesiae, religionisque futurum esse, si vires, & frena detraxeris, quibus maligni homines coercentur, & improborum nouae sectae, atque haeresum sceleratus conatus compescitur, imò impetus, qui sedi apostolicae fieri posset retardatur, si Imperium Ecclesiae demptum fuerit, redibunt haereticorum tragediae, scelerate iniuriae malorum hominum contra summum Pontificem, atque tota religio foedè prostituenda, & conculcanda esset, sed ista omnia, vt satis vnicuque bonae mentis notoria pertranseo.

Praeterea negat Brutum Fulmen donationem Constantini, cùm quae possideat Ecclesia † à Carolo Ma- 53
gno possideri dicatur, qui Ecclesiam ipsam restituit, ex quibus concludunt totum Ecclesiae patrimonium fuisse donatum à Franchis. Sed ex ista ipsa ratione Brutum redarguitur: Nam si Carolus restituit; ergo Ecclesia prius habuit, de quo clarius conuinci potest per Imperatores Caroli successores, qui donationem meminerint, & confirmarunt, de quo in sequenti capite.

CAP. XXXI.

Donationem Ludouici Imperatoris factam Romanae Ecclesiae probari, ex qua confirmatur donatio Costantini. 18

SVMMARIA.

1 *Donatio Ludouici Imperatoris facta Ecclesia qualis fuerit.*
2 *Forma donationis Ludouici qualis fit.*
3 *Instrumentum donationis Ludouici ex Volaterrano.*
4 *Donatio Ludouici, de qua per Volaterran. non contra dicit* c. ego Ludouicus. distinct. 63.
5 *Dictio,* & infra, *quid significet.*
6 *Donationis Ludouici forma de qua in Vaticano.*
7 *Baldus* in prooemio. ff. *reprobatur.*
8 *Ecclesia Romana in tota Italia exercuit actum iurisdictionis,*
9 *Imperator donando Ecclesia, quid ei concesserit.*
10 *Ecclesiae an expediat habere dominium rerum.*
11 *Ecclesia nascens ab initio semper habuit bona.*
12 *Vrbanus Papa omnia sacrata mysteria fecit argentea.*
13 *Apostoli habuerunt bona in speciali, & in communi.*
14 *Ecclesia ab initio quomodo probetur ditissima.*
15 *Christus habuit loculos pro humanis necessitatibus.*
16 *Ecclesia expedit possidere facultates.*
17 *Papa cur deberet maximum aerarium constituere.*

PLaceat donationem † Ludouici Imperatoris hic 1
subnectere, de qua c. *ego Ludouicus distin.* 63. cum per eam donatio Constantini clarius comprobetur, & respondeamus obiectis.

[Ego Ludouicus Imperator Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostrae Beato Petro Principi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domino Paschali summo Pontifici, & successoribus eius in perpetuum, sicut à praedecessoribus nostris, vsque nunc in vestra potestate, & ditione tenuistis, & disposuistis Romanam Ciuitatem, cum Ducatu suo, & suburbanis, atque villiculis omnibus, & territoriis eius montanis, & maritimis, litoribus, & portubus, seu cunctis ciuitatibus, castellis, & oppidis, ac villis in Tusciae partibus. Item infra, quando diuina vocatione, &c.]

Ex hoc canone clarè patet, hanc Ludouici Imperatoria donationem confirmare alias praedecesso-

rum donationes; ergo & illam Constantini, quam supra probauimus, ex plurimis diuersorum Auctorum scripiis.

2 Nec obstat alia huius donstionis † Ludouici Imperatoris forma, quam Volaterranus *in lib. 3. sua Geographia* describit, vbi de Gallorum rebus agit, quarum donationum diuersitatem Ponderans Brutum Fulmen, fidem Decreti improbare satagit, vt a ntrm respondeamus, qnam Volaterranus formam donationis describit, inducamus.

Instrumenti donationis Volaterrana editio.

3 [Ego Ludouieus † Imperator concedo ribi Beato Petro priocipi Apostolorum, & per te Vicario tuo Domino Paschali summo Pontifici, Successoribusque eius in perpetunm Ciuitatem Romanam cum sua iurisdictione, omnibusque circa, terris, ciuitatibus, portubus, ac maritimis locis Hetruriæ. In ea deniq; Mediterraneam Vrbem veterem, Balneorogium, Viterbium, Saonam, Populoniam, Rosellas, Perusium, Mathuranũ, Sutrium, nempe versus Campaniam, Ananiam, Signiam, Ferretinum, Alanum, Patricum, Frusinonum, cum omnibus circa oppidis, & vicis, necnon Exarchatum Rauennæ integrum, sicut piæ recordationis Carolus pater, & item Pipinus auus noster Beato Petro dudum concessere, videlicet Rauennam, Bonicum, Æmiliam, Forum populi. Forum Iulij, Fauentiã Immolam, Romaniam, Ferrariam, Comadum, Adriam, Seruiam, in Marchia, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Oximum, Numanum, Esium, Forum Sempronij, Ferretrum, Vrbinum, Territorium, Valuense, Callium, Luceolos, Eugubium, in Campania, Sorum Aquinum, Arpinum, Thrarium, Capuam, Patrimonium quoq; ad nostram pertinentia iurisdictionem, Beneuentanum, Salernitanum, Calabriæ inferioris, & superioris, ac Neapolitanum Ducatum insuper Spoletinum, Tuderotreculum, Harniam, reliquasque eius ditionis, Insulas quoque inferi maris. Corsicam, Sardiniam, Siciliam, quæ omnia Piæ memoriæ Pipinus auus, deinde Carolus Imperator genitor noster per Athenium, & Mainardum Abbares adhuc sponte missos, Beato Petro, eiusque successoribus scripto concesserunt; Nos item probamus, atque concedimus. Præterea summi Pontificis deligendi Romano consilio potestatẽ esse volumus, modò sine discordia fiat, ac post consecrationem legati ad nos, successoresque nostros Reges Franchorum, conciliandæ charitatis, & amicitiæ causa mittantur, sicnti temporibus Domini Caroli octaui & Pipini aui, & postremo Caroli genitoris nostri mos fuit. Hãc igitur voluntatem nostram scriptn, & iureiurãdo firmamus, & per Legitum S.R.E. Theodorum Domino Paschali misimus, manuque propria me subscripsi EGO LVDOVICVS. Scripsere quoque tres filij eius, Episcopi decem, Abbates octo, Comites quindecim, Bibliothecarius, Mansionarius, Ostiariusque vnus Numerabatur annus ab Incarnatione Domini, 835.]

4 Neque contradicit † ista Volaterrani illi, de qua per Gratianum; Quia Brutum Fulmen in exscribendo donationem Ludouici à Decreto, non apposuit illud verbnm, *Item infra*, sed scripsit, Item quando diuinavocatione, &c. forte ignorauit vim, & virtutem dictionis,
5 *& infra*, † quæ est significare prætermissa in originali. Bartol. *in l. Gallus §. idem credendum, ver. quid si dixit & infra ff. de lib. & posthum. l. 2. ff. ad l. Aquil.* Abb. *in c. cum virum, de regular. & in cap. 1. de cleric. coniugat.* Et ita est mos omnium compilatornm iuris canonici à constitutionibus Pontificalibus, & Conciliis.

Et de anno 1585. dum eram in Vrbe, familiaris Illustriss. Cardinalis Carrafæ S. D. N. Bibliothecarij incumbẽs buiusmodi scripturis pro sedis apostolicę veritate, legi in Vaticano hunc Ludouici † donationem 6
quam transcripsi, sub ista forma. Primo sunt verba Gratiani, *in d. cap. Ludouicus*, vsque ad *vers. Item infra.* Secundo sequuntur verba donationis, per Volaterran. à *vers. In ea demq; Mediterraneam Vrbem, &c.* vsque ad *vers. Hanc igitur.* & statim sequuntur alia verba Gratiani, *in vers. quando diuina vocatione.* vsque ad finem. Denique illa verba Volaterran. à *vers. Hanc igitur.* vsque ad finem. Itaque sibi non rrpugnant, vtraque iuncta sunt in Vaticano, & ex *vers. sicut à prædecessoribus nostris*, constat voluisse cõfirmare etiam donationem Constantini, vt dictum est.

Ex his apparet, quantum dreipiatur Bald. † *in proœm. ff. num.* 52. dum volens respondere argumento, 7
stante donatione Constantini, quomodo Imperator in nonnullis terris ponat Vicarios; respondet quatenus Ecclesia non est vsa illa donatione, sed alij, videtur ab ea forsitan recessisse. Nam, vt constat ex infra dicendis in cap. de Iurisdictione statuum Italiæ, Ecclesia Romana in omnibus † aliquem Iurisdictionis a 8
ctum exercuit, quantum ego colligere potui, & fortè alter me diligentior, vberius colliget, & cum Carolus Magnus & successores, facto, & instrumentis largitionem fecerint, non video cur non possit dici, ista iura, in quibus Principes Italiæ recognuscunt Imperatorem, non esse penes Ecclesiam Romanam. Habet summus Pontifex omnium, etiam temporalium iurisdictionem, vt satis superius firmatum estsupra, exercitium duntaxat temporalis Iurisdictionis recognoscit Imperator à Papa, sed Imperator † hoc ipsum concedit exercitium respectu Italiæ, & locorum in donatio 9
ne contentorum, res de facili voluitur ad suam naturam, *l. si quis ante Digest. de acquir. possess. l. cum in plures §. 1. ff. locat. l. stipulatus est opus ff. de fidei commiss.* quo casu habet locum. *l. si procurator. §. fin. ff. mandati.* vbi etiam exercitium directarum cessum est, qui factus est procurator in rem suam, Salyc. *in lib. 1. num. 11. Cod. de act. & obligat.* Propterea exercitium huius temporalis iurisdictionis debet declarari per Imperatorem, esse penes summum Pontificẽ, iuxtà consilium Guglielmi de Cuneo Doctoris antiquissimi in *proœmio Digest.* respondentis, donationem Constantini valuisse, & valere, & hodie si plus donaretur, plus valeret.

Est & aliud contradictorum genus, asseuerantium, seqnenti nocte post Donationem, à Constaotino factã auditam fuisse vocem de cœlo clamantem, hodie effusum est venenum † in Ecclesia Dei, quos pudet allega- 10
re. Hæc enim fama à maleuolis traxit originem, quos Atheistas aliqui, ego vero Iudæus de bireto nigro soleo nominare. Quibus respondeo cum Esaia in *c. 49.* & *cap. 60.* & erunt Reges nutritij tui, & Reginę nutrices tuę, suges lac gentium, & mammilla Regum lactaberis. Nihil hoc loci vel minimum dabitur exteris infidelium exemplis, non enim lubens nostra cõferre soleo cum Iudæorum factis. Nam quid paleis ad triticum? dicit Dominus Hierem. *cap. 23.*

A primis igitur nascentis Ecclesię † temporibus dum 11
freme-

fremerent adhuc gentes, & Reges terræ conuenirent aduersus dominum, & aduersus Christum eius, Hanc & habuisse, & multa possedisse bona, inquiunt aperte Diui Lucæ verba, dicentis: Ad pedes Apostolorum, certatim à fidelibus delata prædiorum diuenditorum ingentia prædia, tanta quidem copia, vt tametsi magnus esset credentium numerus (supra ter mille) tamen non fuerit egens quisquã inter illos, vt habetur *in Actis Apostol. cap. 4.* postquam continuo sacrorum cœlestium actibus dicata sunt à piis Christi fidelibus
12 & assidue donata, vsque adeò multa, vt Vrbanus † qui tantum decimus sextus à Petro sedit, omnia sacrata misteria fecerit argentea, quod Damasus in Pontificali refert, & in Concilio Tiburiensi, *in Canone, Vasa, de consecratione, dist. 1.* Hic fuit Vrbanus, qui præfuit Ecclesiæ, Alexandro Mamumeæ regnante, sub quo & passus est cum multos nobilium ad fidem Christi conuertisset, anno salutis 230. ex chronico Cæsariensis, Euseb. Sixtum Pontificem cum Leuita Laurentio, & aliis, constat in Deciana, & Valeriana persecutione, Romæ fuisse interemptos anno 254. & anno 259. quod ecclesiæ Thesauros Tyranno prodere noluissent. Iam enim igitur habuit Ecclesia, quod Principes magni rapere cuperent.

In Granensi Concilio, quod Niceno fuisse proximum legitur, in Paphlagonia circiter annos Domini 324. damnatus est quidam Eustachius, qui fidelibus omnem ad Deum spem præcidebat, si non omnibus renuntiarent, quæcunque possiderent, *canone 1. distinction. 16.* Quosdamque fuisse, qui se arrogantissime vocarent Apostolicos, eo quod in suam communionem non reciperent aliquem rea propria possidentem, memorat, & damnat D. Augustinus *in libro de hæresibus ad Quoduultdeum.* Quare merito damnati sunt ab Ecclesia, qui mentientes sunt impudenter
13 ausi, † Apostolos nihil habuisse in speciali, vel in Communi *cap. 4. de verb. signific. in extrauag. Ioan. XXII.* Non est is profecto cogendus in ordinem mendicantium, cui Galathæ, potens, & diues natio, non sua tantum largiri cupiebant, sed etiam si fieri potuisset, oculos suos eruissent, & ei dedissent. Nec fuit alius animus Corinthiis, cæterisque prouinciis superatis ab Euangelico exercitu. Item D. Chrysosto-
14 mus *in homilia 51. super Matth. cap. 14.* tantas † opes fuisse, tamque vberes, & abundantes redditus, ac fructus collegisse, dicit Ecclesiam Antiochenam, vt in singulos dies aleret ad tria millia viduarum, & virginum, & præterea multis vinctis in carceribus auxiliaretur, multis in hospitali laborantibus, multis aduenis, multis leprosis, & omnibus, qui in altari assistunt, cibaria, alimentaque præberentur, multis etiam, qui quotidie ad petendum accederent, & *in homilia 37. & 60. ad Populum Antiochenum.* semper igitur ecclesia abundauit, non igitur audiri potuit illa ementita vox.

15 Item Christus † Dominus noster habuit loculos, cuius humanis necessitatibus Angeli ministrabant, qui dat escam solus omni carni, Ioann. *cap. 12. & capite 13.* & Marc. *capite primo & Psalm. 135.* ostendit ipse Ecclesiam suam, quæ destituta gemit inter hos turbines mundi, loculos etiam habituros esse licite, non vt occultas, sed vt erogent, & necessitatibus subue-
16 niat, expedit facultates † ecclesiæ possideri *capit. expedit 12. quæstion. 2.* Præsertim hodie, ne sancta mater ecclesia in congregatione, & postera fidelium, temporalibus careat auxiliis, sed cum ipsis adiuta, spiritualibus proficiat incrementis. Et vt in omnibus mũdi ciuitatibus Christi nomen multiplicet, decet Beatissimum Papam, qui omnium curam habet. *capit. cuncta per mundum quæst. 3.* maximum ærarium constituere, atque thesaurum cõgregare, pro quo est textus *in c. renertimini 16. quæst. 1. in vers. iam expletus est annus, & nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea reportastis.* Et in Iustinianeo Codice *titulus de sacrosanctis ecclesiis, & de rebus, & priuilegiis earum.* Hic leges auro, prædiis, nauibus, & omnibus rebus abundantem Ecclesiam, in quibus à semi Christianis Cæsaribus defenditur, & nos hanc plusquam Christiani oppugnabimus? Meminerimus quod quicunque templum Dei violauerit, violabit illum Deus. 17

CAP. XXXII.

Regum, & Principum Iurisdictio, vel titulo, vel præscriptione fundari.

SVMMARIA.

1 *Reges plus iuris habent in regnis, quam Imperator in Imperio.*
2 *Regnum assimilatur domanio, non autem regimini.*
3 *Filius Regis dicitur Rex viuo patre.*
4 *Imperator est Imperij administrator.*
5 *Electio facit Papam.*
6 *Rex est Imperator in suo regno.*
7 *Domini omnia habent originem ab Imperio Romano.*
8 *Imperator quid possit concedere de Imperio.*
9 *Imperator potest alicui concedere, vt non recognoscat superiorem.*
10 *Imperator certis populis Italiæ concessit libertatem mediante pecunia.*
11 *Papa quæ iura possit aliis concedere.*
12 *Ciuitates, & dominia ecclesiæ prohibentur alienari.*
13 *Ciuitates & dominia ecclesiæ non possunt alienari sine consilio Cardinalium.*
14 *Papa non potest imponere legem suo successori.*
15 *Papa non potest sibi imponere legem, etiam cum iuramento.*
16 *Papa potest alienare res ecclesiæ, etiam si iurasset non alienare.*
17 *Papa potest ardua explicare sine consensu Cardinalium.*
18 *Ecclesiæ an expediat infeudare bona sua.*
19 *Pontifices alienantes bona ecclesiæ, quam cito mortui sint.*
20 *Alienantes bona ecclesiæ, non longo tempore sunt superstites.*
21 *Alienationi bonorum ecclesiæ, vnusquisque contradicere debet.*
22 *Præscribi possunt, quæ possunt alienari.*
23 *Rex qui præscripsit habetur loco Imperatoris in Regno suo.*
24 *Præscriptio tantum operatur, quantum concessio.*
25 *Priuilegium in vna specie iurisdictionis prabet causam præscribendi in altera.*
26 *Præscriptio contraria quam virtutem habeat.*
27 *Præscriptio centenaria non requirit probationem tituli, bona fidei, vel scientiæ.*
28 *Præscriptio centenaria habet vim publici instrumẽti.*
29 *Præscriptio Regum, Principum, non potest dici interrupta.*
30 *Notoria omnibus præsumuntur sciri ab omnibus.*

1 REges† plus iuris habent in Regnis, quàm Impera-
tor in Imperio, Andr. *in c.1. vers. & bona commu-
nentium col. 4. quæ sint regalia, & in c.1. col. 2. de vasallo
decrepit. ætat. & in c.1. in fin. de noua form. fidelitat. & in
c.1. valuasores col. 2. de his qui feud. dar. possunt & in c.
imperialem §. si inter duos. col. 6. in fin. de prohib. feud. a-
lienat. per Federic.* quia Rex habetur loco domini,
2 & regnum † magis assimilatur dominio, quam sim-
pliri regimini, Bald. *in consil. 271. numer. 3. vol. 1.* Ideo
Reges transmittunt regna ad filios, & successores,
Andr. *in c.1. de his qui feud. dar. poss. & ibi Afflict. in
4. notab. & in cap. 1. de noua forma fidelitat.* Vnde
3 filius † Regis dicitur Rex, etiam viuo patre, Andr.
in cap. 1. quis dicatur Dux, quod est verum quo ad no-
men, secus quo ad regimen, Bald. *in prælud. feud.* Ar-
chidiacon. *in c. obiicitur 2. quæst. 1.* Et intelligitur de
primogenito nato, postquam pater fuit Rex, licet
habeat alios anteriores, *l. imperiales Cod. de nupt. &
ibi Bald.* Ideo ponitur in priuilegiis, filiis nascituris,
Andr. *in c.1. quib. mod. feud. constit. potest & in c. 1. quo
temp. miles.*

4 Sed Imperator † est Imperij administrator, qui e-
ligitur per Principes ad hoc habentes auctoritatem;
ergo per solam electionem habet administratorem,
& acquesitur ius electo, Innocen. *in cap. venerabilem.
de election. & in c. ex publico eod. titul.* & est gloss. *in §.
nulli in auth. de collat* & not. per Bald. *in lege. absenti
ff de donation.* Cyn. & Bald. *in l. bene à Zenone. Codic.
de quadr. præscript.* idem est in Papa; *capit. in nomine*
5 *domini, distinction. 23.* Nam electio † facit Papam,
Archidiacon. *in c. si cui. de electione, libr. 6.* Propter-
ea Imperium non transmittitur ad successores, Andr.
*in cap. 1. de vasall. decrepit. ætat. & ibi Afflict. in quæstio.
a.*

Vltra differentiam successionis, putarunt multi
nullam aliam esse inter Imperatorem, & Reges, quia
6 quilibet Rex † est Imperator in suo regno, Bald. *in
c. cum venissent. col. 2. de eo, qui mitt. in possess. & in v-
sibus feud. in d. c. Imperialem. in princip. de prohibit.
feud. alienat. per Federic.* Parisiens. *de Syndicatu in
ver. sententia, in vers. An dictum capitulum.* Albert.
Brun. *in consil. 45. numer. 14.* Ego vero magnam cre-
7 do esse differentiam. Nam omnia † dominia ab Im-
perio Romano habuerunt originem, vt supra pro-
bauimus, ergo differunt tanquam totum, &
partes titulo, & præscriptione separatas. Et
quod potuerint præscriptione acquirere, proba-
tur.

8 Quia Imperator † potest ista supremi dominij
iura, & libertatem aliis concedere. Item iura regalia
& merum, ac mixtum Imperium, vt habetur *in titulo,
quæ sint regal* Ita Federicus Imperator concessit Lon-
gobardis, vt *in titulo de pace Constantiæ.* Bald. *in l. 1.
numer. 5. Codic. ne rei dominic. vel templor.* & hæc est
verior Doct. sententia, vt post Oldrad. & alios pro-
bat Roland. *in consil. 2. numer. 95. vol. 1.* Restaur. Ca-
stald. *in tract. de Imperator. quæst.* 104. dummodo nō
distrahat partem Imperij per nomen quntæ, vt ibi
Restaur. Mennch. *in consil. 2. numer. 69. & numer.*
275. Corradus *in templo iudicum, lib. 1. cap. de Impera.*
9 *§. 4. ver. Iurisdictiones.* Item potest † alicui concede-
re, vt non recognoscat superiorem, vt probat Anton.
Corsett. *in tractat. de potestate Regia part. 5. quæst. 85.*
10 per textum *in cap. quicunque 11. quæst. 1.* Sicut † legitur
Rodulphum Imperatorem pretio concessisse liberta-
tem, & supremam potentiam multis populis Italiæ,
quod non displicuit Papæ Honorio IIII. vt per Pla-
tinam in vita ipsius, quia potestas ecclesiastica, ex nu-
mero Principum Christianorum, efficitur securior,
sed melius fuisset displicuisse; quia respectu Italiæ
donatæ, Imperator non poterat hoc facere in præiu-
dicium ecclesiæ, quæ omni tempore posset restitui, vt
dixi supra in *cap. 30.* ad omnia loca Italiæ, quæ per ec-
clesiam non possidentur.

Eadem posset concedere † Papa, Bald. *in capit. 2. in* 11
princip. qui feud. dar. poss Felyn. *in cap. ad audientiam.
num. 12. de præscript* Barto. *in l. liber homo. in 2. ff. de ver.
oblig.*

Et licet ciuitates, † & Dominia ecclesiæ prohibeā- 12
tur alienari, vt habetur *in concilio Constantiensi, in
additione ibi in fine posita, fol. 923. in princip. & fol. 925.
vers. item eadem. & fol. 929. vers. cæterum, & fol. 930. ver.
distinctius*, vbi etiam prohibetur † prorogatio, seu no- 13
ua concessio, vel quæcunque declaratio sine consilio
Cardinalium, & consensu ipsorum, & sine causa eui-
dentis vtilitatis, quam opinionem firmauit Bald. *in
l. cum multa C. de bon. quæ lib. & in l. fin. C. de diuers. re-
scrip.* & probat Andr. Sir. *de præstant. Cardinal. quæst. a.
num. 24* Item per Bullas Summorum Pont fit alienat-
tio istorum iurium regalium ecclesiæ fuisset interdi-
cta, vt per Bullas Pij V. & Gregor. XIV. de non in-
feudandis ciuitatibus, & bonis ecclesiæ, etiam cum
clausulis derogatoriis.

Nihilominus Papa † non potest imponere legem
suo successori, vt not. Ioan. Monadr. *in c. licet Roma-* 14
nus. de constitut. lib. 6. Innoc. & Ioan. Andr. *in c. cum ad
monasterium in fin. de statu monarch.* Iacob. Butr. *in l. si
præscriptione C. si cōtra ius, vel vtilit. publ.* per *c. innotuit.
de election. & c. final. de rescript. lib. 6.* tanto minus pōt
imponere † legem sibi ipsi, à qua non liceat recedere,
l. digna vox. C. de legib. l. pen. ff. de recept. arbitr. & c. fin. 15
*& ibi gloss. in ver. temporibus. de rescript. lib. 6. c. innotuit.
de elect. & c. proposuit. de concess. præbend.* gloss. *in c. nulli
in ver. inter de sent. excomm.* Parisiens. *in consil. 11. nu-
mer. 5. & seq. volum. 1.* huiusmodi enim constitutiones
sunt iuris positiui, & Papa est super omnia iura positi-
ua, & ideo illa potest tollere, etiā sine causa indistin-
cte, Paris. *in consil. 5. numer. 83. volumin. 4.* post Inno-
cent & Felyn. quos ipse refert. Imo etiam † si iurasset
non alienare terras ecclesiæ, non ita obligatur iura- 16
mento, quin ex caussa possit ab eo recedere, vt dicit
Alexand. *in consil. 224. volum. 6.* Cardinal. Iacobatius *in
tractat. de consilio, lib. 7.* Et quod possit omnia † ardua
explicare sine consensu Cardinalium, probat Præpo- 17
sit. *in capit. cum redemptor 12. quæstion. 2* vbi etiam Car-
dinal. de Turrecrem. Andr. Barbat. *in consil. 1. volumin.
1.* vbi consuluit pro Paulo Papa II. ad instantiam
Borsi Ducis Ferrariæ, reuocans dictam opinionem
quam tenebat *in dict. tract. de præstant. Cardinal. in
dict. quæstion. 2* Mouetur enim Papa à Spiritu sancto,
& habet Angelos maximi ordinis custodes ad recti-
ficandas eius actiones, expedit † aliquando infeuda-
re, vt sint qui tueantur iura ecclesiæ satis vicini; Item 18
si res aliqua ecclesiæ sit in manu forti, ita vt facile
per ecclesiam non possit auocari, nam poterit Papa
infeudare, quia hæc est iusta causa, etiam cessante
infeudandi consuetudine, de quo *in capit. secund. de
feud.* & hoc operatur potentia, quæ plus ope-
ratur quàm nuda scientia, vt probat Bonus de
Cortili *in tractat. de nobilitat. part. tertia nu-
mer. 53.*

Sed meminerint summi Pontifices † exempla,
quæ acciderint, nam Papa Paulus II. facta inue-
stitura Ferratien. vitam non diū prorogauit,

& Alexaoder VI. qui hanc firmauit opinionem, quo genere murtis extremum diem obierit, ocmini dubium est Item Paulus III. suis familiaribus dicere solebat, se ob interemptam Parmensem ciuitatem, & alia quæ inde sequuta sunt incommoda, grauissimis premi molestiis, quas deuorare noo posset, & exitus probauit. Item Iulius III. cum fratrem Camacanum, Ducem creare vellet, quatridno ante bullam publicatam mortuus est, & sic negotium infectum, & quod alienantes bona, & iura Ecclesiæ, non longo
20 tempore † fuerint superstites, est vetustum prouerbium; Idque expresse dicit Iustiniao *in auth. de non alienand. aut permut. reb. eccles. §. quia vero, versic. & forsitan deducunt homines ad mortem, qui hoc agunt.* Item subscribentes alienationi iurium ecclesiæ feriuntur anathemate, quo inquit Simmacus; iratus Deus animas percutit *cap. si quis presbyterorum. de reb. eccles. non alienand.* Item qui tacent, & non contradi-
21 cunt dum † possunt alienationi bonorum ecclesiæ, vocantur à Iustiniano degeneres, & seruiles ibi, degeneeem, & seruilem taciturnitatem, & meticulosam, & *in auth. de ecclesiastic. rerum alienat.* dicit sempee esse reuocandam bonorum ecclesiæ alienationis probibitionem, licet decies millies facta fuerit.

Sed argumentum stat, qua potentia, vt dixi, non
22 negatur, vnde procedit ratio, possunt † alienari; ergo præscribi, Bartol. *in l. alla §. de amplianda ff. de re iudi. & in l. 2. ff. de iure fisc. & in l. proxime ff. de his qua in testament. delen. & in l. quo minus ff. de flum. & in l. relegato ff. de pœn.* Innocent. *in cap peruenerabilem, qui fil. sint legit.* Abb. *in c. cum venissent. de iudic. & in cap. 2. col. fin. de immunit. eccles. & in c. fin. in 1. not. de constit. in c. cum contingat col. final. de foro compet & in consil. 9 a. col. 6. vol. 1.* Felyn. late *in c. cum non liceat à numer. 10. ad finem. de præscrip.* Cardinal. *in d. c. peruenerabi-*
23 *lem.* dicit Rex † qui prescripsit habetur loco Imperatoris in Regno suo, & potest contingere quod sint plures Imperatores, cum etiam sit de consuetudine, vt duobus in discordia electis, vterq; administret imperium, allegat gloss. quam dicit singularem *in clem. 1. §. porro. ver. Reges Romanos. de iureiur.* & respoodet, quod Imperator tolerando talem prescriptionem, censetur approbare.

24 Item probatur, quia noo minus operatur † animi patientia firmata longissimo tempore, quam vera concessio, *l. venditor § si constat ff. com. præd. l. si pupillus alterum ff. de administrat. tut.* Bald. *in l. 1. numer. 5 Codic. ne rei dominic. vel templ.* Item qui permittit, quasi concedere videtur, *l. 1. Codic. de patria potest l. cum plures § locator ff. locati.* & est ratio Ioan. Fabr. *in l. 1. Cod. de emancipat. liber.* gloss. *in § nulla in auth. de defens. ciuit.* Ioan. de Plat. *in l. 2. Codic. de fund. limitrop. lib. 11.*

25 Habent multi Principes priuilegium † iurisdictionis meri, & mixti Imperij, ac de vltimis casibus appellationum cognoscere, ooo explicat priuilegiũ, & vbi ius resistit, non videntur posse conseruari, Capyc. *decis. 13. & decis. 55. & decis. 189. & decis. 109.* Couarr. *in lib. practic. quæst. cap. 17.* Sed eorum priuilegiũ prebet causam prescriptioni alteri speciei iurisdictionis *cap. cum persona. § final. de priuileg. libr. 6.* In iurisdictioonalibus enim potest fieri extensio de vna specie ad alteram cum præscriptione præsertim centenaria, *d. § final.*

Hec enim prescriptio † centenaria habet vim
26
tituli *l. hoc iure § ductus aquæ ff. de aqua quotid. & æstiu. cap. super quibusdam § præterea. de verbor. significatio. capit. innouamus in gloss. de consib. leg. 2. in fin. ff. de aqua pluu. arc.* notat late Alexand. *in sua disputatione incip. Sigismundus.* Iasoo. *in l. imperium ff. de iurisdiction. omn. iudic.* io illo articulo an Imperium possit præscribi, Andreas *in constitut. regni Incip. quadragenalem. & in constitut. regni incip. Si dubitatio.* In qua præ-
scriptione † noo eequiritur probatio tituli, bonæ fi- 27
dei, neque scientiæ illios contra quem præscribitur, late Alexand. *in consil. 6. volum. 1.* Taotum enim potest ista præscriptio, quantum Imperator cum causa, And. *in c. 1 vers. flumina publica col. 3. quæ sint regal.* & habet
effectum † publici instrumenti, Afflict. *in decis. 259.* 28
Dec. *in consil. 85.* Addeotes ad Alexand. *in d. consil. 6.* & in infioitis locis, istam præscriptionem haberi pro veritate, tempus longissimum omnia consumit, omnia supplet, & dicta præscriptio iurium Imperij per Priocipes acquisita, non videtur posse dici interrupta,
cum † adhuc non constet Papam, & Imperatorem 29
protestatos fuisse, aut suos feudatarios citasse super declaratione occupationis, vel occupatione iurium supremæ potentiæ, omnes Italiæ Principes huiusmodi iuribus supremæ potentiæ vsi fuerunt. Extat Romæ Orator apud summum Pontificẽ, in Hispania, & Gallia, aliisque regnis & statibus Legati sedis Apostolicæ, Nuocij, aliique pro priocipibus, oratoribus, etiam adinuicem, omnes vident, omnes sciunt iurisdictionis exercitium, quod possidetur, ideo presumuo-
tur † scire, & sciuisse rem adeo notam, vt habetur, *in* 30
cap. quod dilectis distinction. 16 cap. 1. de postulation. prelat. l. sed si pupillus § præscribere ff. de institutionib. notatur *in l. si tutor peritus ff. de pericu. tutor & in l. 1 ff. de recept. arb.* licet scientia casu predicto opus noo sit, pro vt de magis communi opinione testatur Alex. *in dict. consil. 6. vol. 1.*

CAP. XXXIII.

De Iurisdictione, & Dominio Statuum Italiæ.

SVMMARIA.

1 *Italiæ situs, & confinia quæ sint.*
2 *Italia quomodo fuerit gubernata à Romanis.*
3 *Italia quot gentes exterapposita sunt.*
4 *Italiæ nomen, etimologia, & diuisio in prouincias.*
5 *Italiæ diuisio in prouincias secundum Cameram Apostolicam.*
6 *Venetiarum origo qualis.*
7 *Venetiæ sunt libere ab Imperio.*
8 *Venetiæ præscripserunt libertatem contra Imperatorem.*
9 *Possessio immemorabilis habet vim tituli, priuilegij, & constituti.*
10 *Mare, & flumina possunt acquiri, & præscribi per consuetudinem.*
11 *Possessio quæ habeat vim consuetudinis.*
12 *Præscriptio Principum non potest esse sine priuilegio, vel fama ipsius.*
13 *Præscriptio sine titulo est potius corruptela.*
14 *Priuilegium quando sufficiat probari per famam.*

15 *Præ-*

13 Præscribi non potest proprietas nec consuetudine acquiri.

16 Venetia allegant priuilegium libertatis.

17 Veneti quando habuerunt priuilegium ab Imperatore cudendi pecunias.

18 Veneti in suo statu tantum possunt, quantum Imperator in Imperio.

19 Respublica Venetorum quanto tempore duret, & quos Duces habuit.

20 Duces Venetiarum quam auctoritatem habeant.

21 Veneti quas debellarunt gentes.

22 Histria prouincia quando facta est tributaria dominio Venetorum.

23 Insula Creta paret iurisdictioni Venetorum.

24 Veneti in quibus ciuitatibus Italiæ habeant dominium

25 Veneti sunt domini maris Hadriatici.

26 Mare Hadriaticum cuius sit in vniuersali, & in particulari.

27 Iurisdictionis exercitium ad quem dominum pertineat.

28 Ancona ciuitas est sita in mari Hadriatico.

29 Ancona ciuitas pertinet ad Ecclesiam ex donatione.

30 Lombardia à quibus occupata, vnde nomen sumpsit.

31 Longobardorum Reges quot, vbi habitarunt, & quis eorum leges condidit in Italia.

32 Leges Longobardorum carent ratione.

33 Lingua Italica à quibus fuerit introducta.

34 Longobardi à Carolo Magno Italia expulsi.

35 Lombardiæ ciuitates quæ sint.

36 Ciuitates Italiæ omnes recognoscunt Papam, vel Imperatorem.

37 Ciuitates Italiæ quando renuntiarunt insigniis supremæ potentiæ.

38 Dux Mediolani est vasallus Imperij, à quo habet inuestituram

39 Mediolanum aliquando fuit Vicariatus, & Camera Imperij.

40 Ducis Mediolani titulum primus habuit Galeatius.

41 Gallorum prætensiones in Mediolano quando fuerint sopitæ.

42 Rex Franciæ quibus iuribus, & prætensionibus cessit ab beneficium Imperatoris Caroli V.

43 Mantua Ciuitas est feudum Imperij.

44 Mantuæ quando fuerit indictum Concilium generale.

45 Mantua quibus fuerit concessa ab initio.

46 Mantua fuit confirmata sub dominio Gonzaghorum.

47 Dux Mantuæ fungitur vice Imperatoris in suo statu.

48 Marchia Montis ferrati est feudum Imperij, & num. 59.

49 Marchiæ Montis ferrati administrator quis fuerit electus ab incolis.

50 Dux Mantuæ habuit inuestituram Marchiæ Montis ferrati.

51 Fidelitatis seruitium quando præsumitur reseruatum.

52 Concessionem fuisse feudalem arguitur ex fidelitate successionis temporibus præstita.

53 Marchia Montis ferrati non admittit successionem fœminarum.

54 Feudum probatur ex longa possessione rei feudalis.

55 Consuetudo in feudis omnia operatur.

56 Declaratio nihil de nouo inducit.

57 Marchionatus dicitur feudum dignitatis,

58 Marchia Montis ferrati habet iura Imperatoris.

60 Verba donamus, & elargimur, an importent concessionem feudalem, & quando.

61 Marchia Salutiarum est feudum Imperij.

62 Inuestitura Othonis II. facta Aledramo de Marchia Salutiarum.

63 Marchia Salutiarum contingit in partem vni ex filiis Aledrami post eius mortem.

64 Lex habens varios intellectus potest allegari in qua parte omnes conueniunt.

65 Probatio legitima fit per Chronistas, & Historicos.

66 Marchio Montis ferrati quas ciuitates recognouit à Duce Subaudiæ.

67 Laudum nullum homologatum potest valere in vim pacti.

68 Marchiones, Salutiarum coacti sunt præstare homagium Duci Subaudiæ.

69 Dux Subaudiæ recognoscendus est in superiorem per Marchiones Salutiarum ex decreto Imperatoris.

70 Dux Subaudiæ quomodo fundat suam intentionem in Marchionatu Salutiarum.

71 Marchia Salutiarum pertinet ad Ducem Subaudiæ ex conuentione inita cum Rege Franciæ Christianissimo.

72 Dux Subaudiæ est Vicarius Imperij, & præstat homagium Imperatori.

73 Dux Subaudiæ est tanquam Rex in sua prouincia, & habet multos comites feudatarios.

74 Dux Subaudiæ ius dicit Cæsarea auctoritate.

75 Dux Subaudiæ subscripsit se Dei gratia Ducem.

76 Placentia ciuitas quomodo pertineat ad Ecclesiam.

77 Placentia fuerunt inuestiti Farnesij.

78 Dux Mutinæ, & Rhegij recognoscit Imperium.

79 Liguriæ situs, & confines.

80 Finarium comprehenditur intra fines Liguriæ.

81 Genua est caput Liguriæ, quæ semper obediuit Romanis.

82 Genuenses de anno 1528. ordinarunt Rempublicam Aristocraticam.

83 Genuensium nouus modus gubernandi fuit confirmatus per Carolum V.

84 Iurisdictio probatur per concessionem priuilegiorum.

85 Genuenses habens priuilegium libertatis.

86 Genuenses non recognoscunt superiorem.

87 Genuensium Respublica anno 1375. diuisa in duas factiones, quomodo concordatur.

88 Insula Corsica paret Iurisdictioni Iannensium.

89 Alpes Cottiæ cum tota ora Ligustica fuerunt donata sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

90 Genua continetur inter Alpes Cottias.

91 Romandiola est de ditione Romana ecclesiæ.

92 Bononia est pars Romandiolæ, & de ditione ecclesiæ.

93 Vmbria est de ditione Ecclesiæ.

94 Vrbino, & Eugubio qui fuerit inuestitus ab ecclesia.

95 Hetruria habuit suos Reges.

96 Florentia fuit colonia Romanorum.

97 Florentini emerunt libertatem ab Imperio.

98 Florentini quoties soluerunt pretium libertatis Imperatoribus.

99 Imperator quis declarauerit Florentiam

& alias ciuitates pertinere ad Imperium.

100 *Princeps potest reuocare priuilegia à prædecessore concessa.*

101 *Princeps potest reuocare omnia iurisdictionalia ad suum libitum.*

162 *Princeps potest supprimere omnem iurisdictionem.*

103 *Iurisdictio fluit, & refluit à Principe.*

104 *Priuilegium pretio emptum non potest reuocari.*

105 *Concessa per principem contractus non possunt reuocari.*

106 *Florentini non recognoscunt Imperatorem.*

107 *Pisa fuit populosa ciuitas, & pretio libertatem emit.*

108 *Pisani quando liberantur à iugo Florentinorum à Carolo VIII.*

109 *Pisani faciebant diuersam prouinciam à Florentinis.*

110 *Pisani citantur statutis propriis, & iure communi.*

111 *Ciuis Pisanus factus Florentinus non amittit originem.*

112 *Pisani, & Florentini habuerant priuilegium cudendi pecuniam ab Imperatore.*

113 *Hetruriæ ciuitates quæ pareant ditioni magni Ducis.*

114 *Sena parent ditioni magni ducis ex inuestitura facta Cosmo.*

115 *Lucana ciuitas pretio emit libertatem.*

116 *Lucenses non habent potestatem vibrandi ensem.*

117 *Ferraria vnde dicta.*

118 *Ferraria quomodo pertineat ad dominium Ecclesiæ.*

119 *Possessione capitis acquiritur possessio totius Baroniæ.*

120 *Ferrariæ vtile dominium non potuerunt prætendere Estenses, nisi ab Ecclesia.*

121 *Dux primus Ferrariæ quis fuerit creatus ab Ecclesia.*

122 *Ferrariæ inuestitura concessa à Paulo III. qualis fuerit.*

123 *Ferrariæ inuestitura reuocatio denegata à Gregorio XIIII.*

124 *Ferraria restituitur Ecclesiæ à Don Cæsare Estense.*

125 *Finita linea feudum reuertitur ad directum dominum.*

126 *Meliorationes feudi restituendi debent solui heredi restituendi.*

127 *Hæres extraneus retinet feudum quo vsque soluantur meliorationes.*

128 *Hæres extraneus negans feudum, non amittit.*

129 *Meliorationes in feudis facta an sint feudales.*

130 *Hæres extraneus succedit in meliorationibus feudo factis.*

131 *Negatio rei afficit in casibus à iure prouisis.*

132 *Pœna priuationis beneficij non habet locum nisi expressè lex dicat.*

133 *Feudi partem negans non amittit totum.*

134 *Andreæ de Isernia auctoritas in feudalibus præualet cæteris.*

135 *Feudum negans, in quibus casibus illud non amittat.*

136 *Feudum negantem qualibet causa excusat ab amissione.*

ITalia † inter meridiem, & hibernum Solis exortum 1
portenditur, & tribus, quasi peninsula circumfunditur maribus, supero, infero, & Ionio: Iccirco adeò temperati aëris existit, vt homines omni virtute præstantiores, quam cæterum mundi generet, ita Plinius *in libro vltimo de Italiæ laudibus* scribit, Virgilius *in Georgica*, Aristides *in Encomio Vrbis*, Plutarchus *de fortuna Romanorum*, & Ælianus *de varia historia* conscripserunt: & qui vltra montes inhabitant, cum volare somniauerint, in Italiam venturos esse significat, fabulatur Artemidorus Daldianus *in lib. 2. de interpretat. somniorum c. 37.*

Eius confinia sunt à Salsassis, siue Salutiis, qui est Monsferratus, vbi Alpes initiũ capiunt, vsq; ad Rhegium longitudine passuum millium mille viginti, latitudine verò maxima, à Varo ad Arsiã omnẽ in Foroliuiensi regione, passuum quatuor centũ quinquaginta, à capite minori latitudine, à cauda vero minima, vt ideo Anguillæ sit comparata, & propterea Federicus I. Imperator, appellatus communiter Barbarubea, dicebat, Italiam nunquam potuisse longo tempore subiici exteræ nationi, quia à quacunque parte cunstringatur, prolabitur & aufugit.

Consulum † tempore Proprætoribus, & Præfectis 2
committebatur, sed Imperatorum tempore committebatur Procuratoribus, postea Comitibus, vsque ad
Theodosij tempora. Deinde variæ gentes † vsurpaue- 3
runt, Barbari, Enoli, Hunni, Gothi, Anari, Longobardi, Saraceni, Pannoni: Sed expulsis Gothis, exarchus regebat Italiam, postremo Longobardi, quorum tempore in quatuor ducatus diuisa est, nimirum Fori Iulij, Hætruriæ, Beneuenti, & Spoleti: atque vnum Regem, Ticini constituta Regia sede, vsque ad Carolum Magnum, sub quo à Longobardis liberatur, & varia regiminis forma introducitur.

Nomen † accepit ab Italo Siculorum Rege, qui 4
venit ad eam partem, in qua regnare cœpit Turnus, secundum Vergilium *in lib. 1. Ænead.* postea magnã Græcia dicta est; Hanc Cisalpinam aliqui diuisere in sex prouincias. Prima Cenomanensis dicta est, In qua posuerunt Pergamum, Brixiam, Cremonam, Mantuam: Secunda Cononensis, in qua posuerunt Veronam, Vicentiam, Patauium, Taruisium, Rahennam, Forliuium, Ariminum, vsque ad Senogalliam, & Senas, & alias ciuitates, & ibi Senogallenses fuere, de quibus scribit Liuius, quod multa cum Romanis cõmisere certamina. Tertia dicta est Boiorum Gallia, à Gallis Bois, de Orientali Gallia egressis, qui ex suo nomine ciuitatem condidera, eam Boilam nuncupantes. Quarta Ligurum Gallia dicta fuit, in qua posuerunt Taurinum, Secutiam, Salutiorum montes, Augustam, Eporediam, & Montem Regalem. Quinta Insubrium Gallia dicta est, quæ continet Mediolanum, Comum, Papiam, Laudam, Nouariam, & Vercellas. Sexta denique fuit dicta Gallia Genuensis, ab ipsa Genua Vrbe, in qua posuerunt Derthonam, Alexandriam Vrbem, Aquensem, Astensem, Saonensem, Nolensem, & Albigalansem: Sed Italia nunc liberata est ab isto nomine Galliarum, quæ suo proprio, & naturali nomine hodie appellatur, & omissis similibus diuisionibus, de quibus in Chronica Longobardica, & per Blondum *in sua Italia illustrata*, & per Strabonem *de situ Orbis*, & per Antoninum *in I. Itinere.*

Camera † Apostolica Italiã sic diuisã in prouincias in 5
registro describit, videlicet Marchiã Taruisinam, siue Venetias, Istriã, in qua Foroiulienses, Lombardiam, siue

fine Transpadanam, Liguriam, Romandiolam, fiue
Galliam Cifalpinam, Ducatum Spoletanũ, fiue Vm-
briam, Aprutium, fiue Samnium, Hetruriam, Campa-
niam, fiue Latium, Terram laboris, fiue Campaniam,
aut Lebonas, Calabriam, fiue Lucaniam, Apuliam,
Terram Hidrunti, fiue Salentinos: & quia de Regni
iurifdictione fcribentes fupra *in cap.* 26. tractauimus,
de Salentinis, Apulia, Lucania, Aprutio, & Terra la-
boris, Ideo de cæteris fcripturi fupradictum ordinem
Fifci Apoftolici infequemur.

VENETIAE.

6 Originem † ducunt, tefte Strabone, vel à Venetis
Galliæ Belgicæ, vel ab Enetbis Paphlagoniæ populis,
qui poft bellum Troianum, vnà cũ Artenore hęc lo-
ca petierunt, quod fequitur Polybius, fed Plinius, au-
ctoritate Catonis fultus, Troiana ftirpe ortos effe di-
cit: Communis opinio eft, examinata Hunnorum ter-
ribiliffimo hoste Italiæ, & eunfugientibus vndique
conuicinarum gentium nobilibus, nimirum Aqui-
leię, Altini, Concordiæ, Crapularum, & Laureti, nec
nõ & Patauij, Vicẽtiæ, Veronę, Mantuæ, Brixiæ, Ber-
gomi, Mediolani, & Papię, & per maximam Paludem
latere conantibus, penè Adriatici finus ora, vbi intra
Paludem campus affurgebat plurimus, nobiliffimi ci-
ues ibidem conuenere, ibique excecato quotidie de
induftria folo, manfiones muniere, quas à communi
prouinciæ nomine, vnde conuenerant, Venetias ap-
pellarunt: Aquilegienfes autem primi gradum, deinde
Concordienfes Erapulas condidere, Altinates verò
fex oppidula, videlicet Torcellum cum quinque aliis
condiderunt, Patauini deinde partem Riuialti extru-
xerunt, poftea monte Silicenfe, Metemancum, Albio-
lam Philiftinam, & quędam alia pofuerunt, atque i-
ta hęc maxima ciuitas ftatim fummoperè creuit Anno
incarnationis 421. & hanc opinionem optime pro-
bant Richobaldus Ferrarienfis *in fua hiftoria li.* 10. Sa-
bellic. *Ennead.* 4. *libr.* 1. Iacob Philipp. in fuo fupple-
mento Chronicorum, & cęteri moderniores.

7 Venetias † liberas dicunt ab Imperiali Iurifdictio-
ne, ipfafque propriam iurisdictionẽ in fuo dominio
habere, quia in mari ædificatę funt ea regula. *l. in tan-
tum. in princip. ff. de rer. diuif. & l. ergo §. final. ff. de ac-
quir. rerum domin.* & ille tuendus eft, qui in littore æ-
dificat, vel in mari, *l.* 2. *§. aduerfus. ff. ne quid in loco pu-
blic.* Bald. *in rubric. ff. de rer. diuifion. numer.* 8. Specul. *in
titul. de religiofis domib. ver. quid fi ciuitas.* Rip. *in l.* 1.
num. 8. *ff. de acquir. poffeß. & in l. infulam num.* 22. *ff. de
verb. obligat.* Iaf. *in l. ex hoc iure nu.* 26. *&* 27 *ff. de iuft.
& iur. & in confil.* 70. *numer.* 2. *vel* 3. Cæpoll. *in tract. de
feruit. ruftic. præd. cap. de mari. nu.* 4. Gigas *in tract. de
crimine læfæ maieft. in ver. maieftas duplex. num.* 14. An-
gel. *in confil.* 290. Socin. *Iun. in confil.* 73. *num.* 5. *vol. num.* 1.
8 Alij dicunt ex eo liberos effe, quia libertatem † con-
tra Imperatorem prę̨fcripferunt, Bartol. *in l.* 1. *ff. de re-
rum diuif. & ibi Bald.* Igneus *in repetition. l. neceffarias
§. non alias. numer.* 203. *ff. ad Syllanian.* Iaf. *in. l. ex hoc iu-
re. nu.* 6. *ff. de iuft. & iur.* nam in mari ita eft iurifdictio,
ficut in terra, vt not. *in c. vbi periculum. de election. lib.*
6. *in ver. territorium.* ergo prę̨fcribi poteft, *l. vires. C.
de diuerf. offic. libr.* 12. & poffeffio, † vel quafi, cuius
6 non exiftat memoria habet vim tituli, feu priuilegij,
vel conftituti, *l. hoc iure §. ductus aquæ ff. de aqua quo-
tid. & æftiu. c. fuper quibufdam. §. præterea. de verb. figni-
ficat. cap.* 1. *de præfcription. lib.* 6. & hoc vult textus ad
gloff. *in l. vfum aquæ. C. de aqua ductu. lib.* 10. & gloff.
finalis fecundum primum intellectum *in l. diligenter.
cod. tit.*
10 Mare, † & alia flumina per confuetudinẽ pof-
funt acquiri, & præfcribi, vt notat gloff. *in d. l. vfum.*
ergo poffunt præfcribi per poffeffionem † tanti tem- 11
poris, quæ habet vim confuetudinis, *d. c.* 1. *de præfcrip-
tion. lib.* 6. *& c. fin. & ibi not. de confuetud.* & ita tenet
Bartol. & Angel. *in l. fanè fi maris. ff. de iniur.* Angel.
in l. final ff. de vfu capionib. & in d. confil. 290.

Ego credo omnes † potentatus qui in præfcriptio- 12
ne fe tueri volunt, benefacere fi allegarent titulum,
feu priuilegium Imperatoris, vel quod credant maio-
res fuos habuiffe priuilegium, per ea quæ notat Bar-
tol. *in l. Celfus ff. de vfu cap.* Bald. *in l. iudices C. de rei vẽ-
dic.* fecus enim effet, fi confitenti neque ipfos, neque
maiores fuos habuiffe aliquem titulum: Quia omnia
dominia habuerunt originem ab Imperio Romano,
vt fupra demonftraui, & qui confitetur neque ipfum,
neque fuos maiores habuiffe titulum, non poffũt prę-
criptione iuuari, quia † eft potius corruptela, quàm 13
præfcriptio, *auth. vt nulli iudicum. §.* 1. *& ibi gloff.* &
quantò longiori tempore poffediffent, tantò maiori
culpa tenerentur, *c. final. de confuetudine.* & licet ifta
tanti temporis præfcriptio fit præfumptio Iuris, & de
iure, tamen admittit probationem in contrarium per
confeffionem partis, *auth. & fi neceffe. & ibi not. C. de
donationib. ante nuptias* gloff. *in l. in contractibus. in
princip. C. de non numerat. pec.* & cum aliquid non po-
teft obtineri fine priuilegio, fufficit † illud probari per 14
famã in antiquiffimis, Bald. *in auth. quas actiones. ver.
quarto, & vltimo. C. de facrof. eccleſ.* & ita fæpius fuit
decifum, Mohedan. *in decif.* 340. *circa fin.* Put. *in decif.*
365. *lib.* 2. eo fuit dictum in vna Alben. Iurispatrona-
tus coram R.P.D. Orano. 11. Septembr. 1588. vbi ex
depofitionibus teftium examinatorum concluden-
ter, & fufficienter, probatum fuiffe huiufmodi priui-
legium, præfertim cum adminiculis aliquibus, quia
fama in antiquiffimis plenè probat, Caffador. *decif.* 2.
de probationib. Innoc. *in c. conueniens. de verb. fignifi-
cat.* & Doct. *in l. cum aliquis. C. de iure deliber.* Cra-
uett. *de antiquit. part.* 1. Proprietas † præfcribi non 15
poteft, vel confuetudine acquiri, *l. diligenter. in fin.
C. de aqua duct. lib.* 10. eft enim de iure gentium, & pu-
blico, & in vfu publico, vt mare, & flumina nauigabi-
lia, quæ nullo tempore acquiruntur, nifi per priuile-
gium Imperatoris, & hoc tenet gloff. *in l. final. ff. de
vfuc.* quam fequitur Angel. *in d. l. fanè fi maris ff. de in-
iur.* quare *d. § præterea. & d. §. ductus aquæ.* procedunt
cum allegatione priuilegij.

Præterea Alberic. *in l.* 1. *C. de fumma trinit.* dicit,
Ciuitas Venetiarum † allegat priuilegiũ libertatis tã- 16
ti temporis, cuius initij memoria exiftit, licet poft-
ea fubdat fe vidiffe priuilegium exemptionis concef-
fum domini Venetis, Bulla aurea nimirum, Bartol. *in
l. hoftes. nu.* 4. *ff. de captiu. & poftlimin.* fatetur quòd
ciuitas Venetiarũ nulli obedit Principi, fed liberta-
tem ex priuilegio Romano ab Imperio obtinuit, il-
lamque precario nomine Veneti tenẽt, quæ reuocare
poffet, nifi obftaret præfcriptio. Item de hoc priuile-
gio teftatur etiam Martin. Lauden *in tract. de priuileg.
num.* 9. Reftaur. Caftald. *in tractatu de Imperatore.
queft.* 54. *num.* 9. poft alios, quos allegat, Bald. *in c. ficut
de iureiur.* dicit Venetos habuiffe priuilegium à Pa-
pa, & probat Francifc. Niconitius *in repetitione rubricæ
extra de teftamentis n.* 213. & in Monarchia Venetorũ,
vbi per 80. quęftiones hoc difputat. Nicolaus de V-
baldis *in tract. de fucceff. ab inteftat. §. fucceffionem. n.* 83.
Ioann. Lecirier. *in tractat. de primogenit. lib.* 2. *queft.* 12.
num. 5. Nicolaus Feftafius *in tractatu de aftimo, & col-
lectis, cap.* 7. *num.* 28. Item de anno 1281. Venetos † ha-
buiffe priuilegium ab Imperatore cudendi ducatos, ad 17
requi-

requisitionem Nicolai Papæ III. testificatur *Supplemē-*
tum chronicorum l.13. sub dicto anno incarnationis.
18 Item quod Ciuitas Venetiarum † hodie Imperatorē
non recognoscat, & tantum possit in suo statu, quan-
tum Imperator, firmarunt Paul. de Castr. *in consil. 317.*
n. 2. vol. 1. consl. 187. nu. 5. eod. vol. 1. Afflict. *in c. 1. versi. in*
gl. 1. in prin. de pace tenend. & eius violatoribus. Bart. *in*
l. infamem. in fi. C. de publ. ind. latè Menoch. *in cons. 2. n.*
63. Petegrin. *de iure fis. li. 1. tit. 1. n. 69.*
19 Horum Respublica † propter religionem & iusti-
tiam, ac summam prudentiam, annis mille centum, &
octoginta trea, computatō hoc præsenti anno 1604.
qui currit, regnauit. Ab initio per annos vltra trecen-
tos, Romanorum more, se rexerunt per consules &
tribunos, teste Sabellico in historia Venetorum, & li-
cet regulariter, nullus populus eligat sibi Ducem: ta-
men Senatus Venetus ab anno 710. hucusque, succes-
siuis temporibus, octoginta quatuor elegit sibi, quos
omnes honorificè recenset Iulius Ferret. *in tractat. de*
re nauali li. 12. à nu. 27. vsque ad n. 110. Sed ipsi non sunt
20 propriè † Duces: habent autem duntaxat quandā præe-
minentiam, quia habent consiliū populi, vel maiorū,
ita loquitur de ipsis Bald. *in l. decernimus, nu. 3. C. de sa-*
crosanct. eccles. & de Duce Venetorum est textus *in ca.*
exposita. de arbitr. Gubernantur Veneti cum maximo
consilio, quorum nobilium numerus nunquam exces-
sit mille & quingentos, vt testificatur Sabellicus, & e-
tiam Cardinalis Bembus in eorum historiis: Nec pe-
percerunt duodecim eorum Ducibus, qui à populo
propter detectā tyrannidem occisi & obcæcati sunt,
vt dicit Sabellic. & Ferrett. vbi supra allegati. Si eorū
21 vires non ignorarent, vt ab initio † debellarunt Græ-
cos, Vandalos, Gothos, & multas alias nationes, etiam
Italas, atque auxerunt summoperè eorum Imperium,
ita conseruassent, neque regnum Cypri amisissent, ne-
que Naupactum, quod Neapolim vocant de Roman-
dia, neque Epidaurum Turcæ ex conuentione pacis
tradidissent: Respublicæ, quando incipiunt confidere
solum in tempore, & occasionibus, pręlonga vita, quā
sibi persuadēt, propter spem viridem de bono in me-
lius, nunquam resoluuntur capere arma, aut nimis se-
ro, vnde procrastinatæ ex semetipsis consumuntur
paulatim, quousq; euadunt præda bellicosæ nationis,
absque multa resistentia.
Senatus Venetus amplissimam hodie habet Iurisdi-
ctionem: Nā sub Tribunis in primo bello, quod ges-
sit contra Histros, qui Adriaticum mare turbabant
pyratica infestatione, victoriam obtinuit, & sub ipso-
rum ditionem redacti sunt, Ferrett. *in d. li. 12. num. 25.*
22 quæ prouincia Histriæ † ab anno 1146. sub Dominico
Moresino trigesimo nono Duce, facta est tributaria
dominio Veneto, & de anno 1210. superatis Ianuensi-
bus, sub Henrico Dandulo Venetorum Duce quadra-
23 gesimo tertio, subiugarunt Cretenses † in quib. viget
adhuc Venetorum iurisdictio, quod hodie vocāt Re-
gnum Candiæ à Candia maxima ciuitate illius Insulę,
& licet Cretenses Ianuensium auxilio postea se rebel-
les fecerint, mox subsequuta fuit treuga; tamē sub an-
no 1365. punitis rebellibus extinctaque rebellione, to-
tum Regnum Candiæ sub eorum pacifico dominio
gubernatur pro quo conseruando, semper aduertunt,
24 ne Turca claudat Lepantum. Item Veneti † habent
dominium in Brixia maxima, & illustri Italiæ ciuita-
te, in Vicentia inter Vennam & Patauium sita, quæ
post mortem Galentij Viscontis Ducis Mediolani, o-
pe & suggestione, Catharinæ Ducis vxoris anno. . . .
Venetorum dominio se submiserunt, atque rebella-
runt ab Imperio Ducatus Mediolani, cuius sunt par-
tes, teste Philipp. Bergomate *in suo chronica lib. 6.* cuius
auxilio & exemplo, Senatus Venetus Patauiū, & mul-
tas alias Italiæ Vrbes sub añno 1409. possedit, Vero-
nam etiam, quæ nulli maximarum Vrbium Italiæ ce-
dit, emit à Pippo Duce Regis Vngariæ, qui erat Fer-
dinandus de Austria pro centum millibus aureis, cum
certis pactis & conditionibus, vt testificatur Iulius
Ferrett. *in d. tract. de re nauali li. 2. n. 94.* propter quod
Pippus damnatus, à Rege occisus est.
Veneti † sunt etiam Domini maris Adriatici, quod 25
mensuratur octoginta passuum millia, & incipit ab a-
quia olim graduatis vsque ad Lauretum oppidum,
nunc Pado proximum. latitudo varia est, nullos ha-
bena terminos, teste d. Bergomate *in suo chronic. libr.*
10. Et pro hoc dominio, latè consuluit Angel. *in consil.*
250. *incip. Thema tale est.* Et sequuntur communiter
scribentes, Iason *in l. ex hoc iure, nu. 27. ff. de inst. & iur.*
Ferrett. *in d. li. 12. nu. 23.* Et in tractatu de non pugnan-
do, nisi premente necessitate, vbi dicit Venetos hoc
mare præscripsisse non solùm per centum, sed etiam
per mille annos sciente, & patiente vtroque orbis lu-
minare, Papa videlicet, & Imperatore, Bart. Bald. &
Angel. *in l. 2. ff. de aqua plu. arc.* Innoc. *in c. veniens. &*
in c. quid per noual. de verb. signif. Balbus *in tractatu de*
præscript. in 4. parte 5. partis prin. nu. 6. Nicolaus Festa-
sius *in tract. de astimo. & collect. c. 7. nu. 28.* & dicit An-
gel. *in d. l. sanè si maris. nu. 3. ff. de iniur.* Venetos simul
habere concessionem & præscriptionem de mari A-
driatico. Propterea Bald. Salyc. & omnes *in d. l. 3. C. de*
naut. fæn. dicunt Venetos in hoc mari Adriatico le-
gitimè posse imponere, & exigere gabellas & peda-
gia, & habetur per Bald. *in rubri. ff. de rer. diuis.* Cæpol.
in tract. de seruit. in titulo de mari, numer. 10. Et valent
statuta Venetorum facta circa gabellas maris Adria-
tici, ex consuetudine & priuilegio eorum, Ferret. *de re*
nauali in d. lib. 11. num. 23. Bertachin. *in tract. de gabell.*
part. 1. n. 19. Beneuenut. Stracch. *in tract. de nauigatione,*
nu 8.
Sed hoc eorum dominium maris † Adriatici est v- 26
niuersale: in particulari autem est ciuitatum vicinarū,
vt tenet Bald. *in l. penult. C. de condition. insertis.* Bart.
in l. quo minus. ff. de fluminib. & in l. sanè. ff. de iurisd. om.
indi. Bertachin. *de gabell. part. 1. num. 20.* Ferrett. *de re*
naual. lib. 16. num. 10. Ergo quantum ad exercitium iu-
risdictionis, † dominus particularis loci præfertur, in 27
quo negotium gestum est, *l. 1. C. de cl. fisc. lib. 11.* Ioan.
Andr. *in c. vbi periculum. de elect. lib. 6.* & notat Bart. *in*
l. Cæsar. C. de publi. n. Angel. *in d. l. sanè si maris, num. 5.*
ff. de iniur. & in l. insula. in fin. ff. de indi. Cæpoll. *in tract.*
de seruit. Vrb. in præd. cap. 26. num. 21. & seq. Sed in
delictis concurrit cum hoc dominio vniuersali, Cæ-
poll. vbi supra, nam triremes Venetorum semper ip-
sum mare percurrunt, atque custodiunt à pyratis,
eorúmque iustitia tanta est, vt modico interuallo i-
psos puniant; nec sit locus tractandi de remissione,
vel præuentione, cuius exemplum omnes deberent
amplecti.
Et licèt Ancona † Marchiæ Anconitanæ insignis 28
ciuitas sit fundata in littore maris Adriatici, & ideo
videatur includi in Venetorum Iurisdictione, ex re-
gul. *l. fines agri. Cod. de euiction. & l. fermè ff. de censib. &*
l. in modicis. ff. de contrah. empt. quia natura nominum
collectiuorum, & vniuersalium est omnia includere,
quæ non inueniuntur exclusa, Bald. *in cap. 1. de capitan.*
qui cur. vendid. per tex. *in l. non tantum. ff. de petit. hære-*
dit. & l. Marcellus, ff. de rei vendic. per quem textum,
dicit Bald. ibi, quod qui petit Castrum, videtur etiam
petere pertinentiam, & districtum, Innoc. *in capitul.*

cum ad ſedem.de reſtit.ſpoliat. notatur in *l.rei appellatione.ff.de verb.ſignif.* Hæc tamen non procedunt, qoando vna pars nominis collectiui, puta Bononiæ, alteri reperiatur conceſſa, Andr.& Afflict. *in d.c.1.de capit.qui cur.vend.* ſeparatorum enim ſeparata eſt natura, ſicut & vnitorum vnita, *l.ſi fundi.§.huic.ff.de vſufruct. l.ad quod.ff.de peric.& commod.rei vendit.* Capyc. *in ſua inueſti. in ver.Caſtro vendito.*

29 Et Ancona † Ciuitas fuit donata Eccleſię Romanæ, extat in Vaticano quædam Imperialis donatio, ſine data, facta Romanæ Eccleſiæ de Piſauro, Ancona, Foro Sempronij, & Oſtuno, extat alia donatio Othonis IV. Imperatoris, facta Papæ Innocentio III.& Eccleſiæ Romanæ, vbi ſunt iſta verba; Ego Otho IV. Rex Romanorum ſemper Auguſtus, tibi Domino meo Papæ Innocentio III. tuiſque ſucceſſoribus Eccleſiæ Romanæ, ſpōdeo, polliceor, & iuro, quod omnes poſſeſſiones eccleſiæ, &c. & poſt multa, etiam Comitatus Peruſiæ, Reatæ, Saluiæ Interamnæ, Campanię, necnon Ferrariam, Marchiam Anconitanam, terras Comitiſſę Matildæ, & quæcunque ſunt citra Rhodiloſanum, vſque ad Ceparanum, exarchatum Rauennæ, Pentapolim cum aliis terris, &c. Eadem donatio fuit confirmata à Rodulpho, & Carolo IV. Imperatoribus ſub annis Domini 1289. & 1368. Imperator Federicus II. quando fuit abſolutus ab Innocentio Papa IV. renunciauit ſpōte per actum publicum, aureo ſigillo ſignatum ſub anno 1219. & eius Imperij anno VII. & Regni Siciliæ anno 22. omnes rationes, quas ipſe prætendebat, & prætendere poſſet ſuper prædictis ad beneficium Imperij, de quarum donationum validitate ſcripſi ſupra: Et ſunt in vetuſta Laterani Bibliotheca omnia monumenta, ex quibus Eccleſiæ Romanæ regna & patrimonia continentur, ex quibus Anſelmus & Iuo Carnotenſis, compoſuerunt volumina de Iuribus eccleſiæ.

LOMBARDIA.

30 A Longobardis, † natione Germanis occupata annos 204. nomen ſumpſit. Hi populi ſunt, qui regnan-
tibus Gratiano & Valentiniano Imperatoribus ab ex-
tremis Germaniæ finibus, Oceanique protinus litto-
re, Scandiaque inſula, gentes ſeptentrionales, & feriſ-
ſimæ, magna multitudine ingreſſi, & nouarum ſeditio-
num auidi, Iborea, & Aione Ducibus, Vandalos Eu-
ropæ populos immanes, & ferociſſimos primum vi-
cerunt, anno ſalutis 282. & demum Iuſtiniani Legum-
latoris temporibus, Pannoniam ingreſſi, eam prouin-
ciam habitarunt circa quinquaginta annos, ac demū
Iuſtino regnante, ingenti multitudine, cum filiis & v-
xoribus, & aliis barbaris nationibus ſub Alboino eo-
rum Rege, Italiam ingreſſi, eam ab anno 570. poſſede-
runt vſque ad annum ſalutis 774. vt Euſebius de tem-
poribus teſtificatur, infra quod tempus, diuiſo Italiæ
regimine, vt dixi in principio capitis in ſede eorū Re-
gia Ticini, quod hodie Papiam appellamus, viginti
31 duo Longobardi Reges † perſtitere, & qoia, vt ferè
immanes ſine lege viuebant, tandem in Italia aliquid
manſuetudinis adepti, Rotharius Longobardorum
Rex XVII. legem ſcriptam auſus fuit condere, quæ
paſſim ab aliquibus populis illorum adhuc amicis, &
intrinſecè Germanis, etiam obſeruantur: ſed magni
32 Doctores, neque legem, † neque rationem eſſe aſſe-
runt, Bald.& Odofred. *in authen.dos data. C.de donat.
ante nupt.* Archidiacon. *in c.quicunque, 11.q.1.* Aluarott.
in prælud.feud.qu.4. Andr.de Iſern. *in cap.fin.de not.hu
feud.nu.2.* appellat ius aſininum hoc ius Longobardo-
rum, ratione que carens, licet in certis caſibus obſerua-
ri dicat Curt. *de feud.part.1.q.5.* ſed hoc eſt ſicut conſi-
lium mulierum, mores, & ritus Romanorum, & voca-
bula, atque latinitatem mutarunt, introducentes vul-
garem loquutionem, quam nunc Italicam † appella- 33
mus, & hoc multis rationibus probat Mutios Iuſtino-
politanus, in ſuis epiſtolis, niſi fortè aliqua Italiæ re-
gio vulgarem iſtam, vti propriam aſcribere ſatagat,
vel Scandia Germaniæ oriunda, vel linguæ ex teſta-
mento hæres: ſed quia omnes Reges Longobardi Ti-
cini, ſeu Papiæ reſidentes per circumuicinas ciuitates
diuerſa ædificia, plurimique illorum manſiones facie-
bant, ac feraciſſimarum gentium repleta tota illa regio
Lombardia eſt appellata: ſed Carolus Magnus Franco-
rum Rex ab Adriano Pontifice hortatus in Italiā ma-
gno exercitu ingreſſus Longobardos † vicit, & Deſi- 34
derium XXII. eorum Regem apud Ticinum obſeſ-
ſum tandem capit, & cum vxore, & liberis in Galliam
ducit, ob cuius celebritatem & gloriam Carolus eſt
mirificè ab Adriano laudatus, & ampliſſimis titulis &
priuilegiis inſignitus, vt legitur *in c.hortatu.23.qu.8.&
c.Hadrianus. diſtinct.65.* regioque iſta Longobardo-
rum ſanguine abundans Lombardia adhuc nuncupa-
tur.

In hac prouincia † plurimæ ſunt Ciuitetes, Medio- 35
lanum metropolim faciunt, Cremam, Papiam, ſiue
Ticinum, Bobium, Derthonam, Alexandriam, Caſale,
Aquenſem, Albam, Aſtenſem, atque innumerabilia
ferè Pedemontium, & Montisferrati inſignia oppida,
Mōtem regalem, Secutiam, Taurinum, Epodemiam,
Vercellas, Nouariam, Comum, Bergamum, Brixiam,
Cremonam, Parmam, Placentiam, Mantuam, Rhe-
gium, Mutinam, Ferrariam; alias etiam numerant,
quas omitto, & earum Iuriſdictio inter multos domi-
nos diuiſa eſt, ſed omnes † recognoſcunt Papam, vel 36
Imperatorem immediatè. Nam præſuppoſita dona-
tione Conſtantini, de qua ſupra tractauimus, ortis
grauiſſimis bellis in occidente, variiſque Barbaris na-
tionibus Italiam deprædantibus & occupantibus, Im-
peratores ſucceſſores ad liberandos ſummos Pontifi-
ces oppreſſos, ad expellendas barbaras, & tyrannicas
gentes euocati, vicerunt tandem, occupatores deiece-
runt, alias igitur ciuitates Eccleſiæ Romanæ reſtitue-
runt. Pro quo pondero textum *in cap.ego Ludouicus,
&c.diſtinct.63. verſ.ſicut à prædeceſſoribus noſtris vſque
nunc in veſtra poteſtate, & ditione tenuiſtis & diſpoſui-
ſtis, Romanam ciuitatem cum ducatu ſuo, atque vinculis omnibus, & territoriis eius, montanis, & maritimis littoribus, & portubus, ſeu cunctis ciuitatibus, caſtellis, oppidis, & villis in Tuſciæ partibus, &c.* Item faciunt aliæ donationes Caroli Magni, Othonis IV. Rodulphi, Caroli IV. & Federici II. de quibus dixi, multas retinuerunt, quas ſucceſſiuis temporibus diuerſis Principibus, vti Vicariis Imperij conceſſerunt, quo ſecurius Italicas res à barbaris nationibus tutarentur: Quare ciuitates omnes Italiæ vel ſummum Pontificem, vel Imperatorem immediatè recognoſcunt.

Propterea in Concilio Conſtanrienſi † Ciuitates 37
Italiæ renunciarunt inſigniis ſupremæ potentiæ, Alex. *in conſi.1.vol.5.* Vnde ſi in ipſis lis occurreret de confinibus, & iuriſdictione, coram Imperatore, in Camera Imperiali iudicatur, vt probant Doctor. omnes *in l.cunctos. C.de ſumma trinitat.* & in eodem Concilio celebrato de anno 1181. fuit facta confirmatio priuilegiorum conceſſorum ciuitatibus Lombardiæ cum re-

seruatione fidei, & homagij, vltimarum causarum, &
38 supremæ potentiæ pro ipso Imperio Dux† Mediolani
est vasallus Imperij, à quo accipit inuestituram, & sol-
uit acta, Ludou. XII. semel soluit quadraginta millia
scutorum pro inuestitura. Sfortiæ viliori pretio inue-
stituras obtinuerunt. Imperator Maximilianus I. infra
quindecim annos pro illis inuestituris, centum millia
scutorum accepit. Ante centum quinquaginta annos,
39 erat Mediolanum† simpliciter Vicariatus, & ordinaria
Camera Imperij, ita Ioannes Galeatius II. & Barna-
bas eius frater inuestiti fuerunt à Carolo IV. Impera-
tore. Item Galeatius I. coram Imperatore à subditis
accusatus, propter grauamina in vasallos imposita,
Mutinæ, decreto Imperatoris in carceribus mancipa-
tus est, vbi moritur. & Actius eius filius, pretio soluto
inuestitor à Ludouico Bauaro Imperatore, qui perce-
pit centum millia librarum propter concessionem ti-
tuli Principis anno salutis 1328. Mox Galeatius III.
tocer Ludouici Regis Franciæ anno 1397. soluit cen-
sum millia florenorum Federico III. Imperatori, vt
40 haberet titulũ Ducis,† & Actio sine liberis defuncto
Ioannes Mediolanensis præsul, & Luchinus eius fra-
ter Vicarij Mediolani facti sunt à Benedicto Papa XI.
Nam vacante Imperio per Bauari tyrannidẽ, eius iura
ad summum Pontificem peruenerunt, vt testificatur
Corius in *Chronographia Mediolanensi in 3 parte sua hi-
storia, fol.* 530. & Volaterran. *in li. 4. sua historia*, vbi de
Mediolanensibus agit, Menoch. *in consil.* 163 n. 5. *vers.*
Ducatu Mediolani: Et licet Galli in Mediolano præ-
41 tensiones habuerint, & Franciscus† Gallorum Rex an-
no Salutis 1524. mense Octobri M[illegible] situase-
rit, post menses circiter quatuor ab Imperiali exerci-
tu, horribili cæde apud Papiam mactati sunt, pars ma-
gna nobilium in prœlio periit, pars altera cum Rege
Francisco capta est: Tamen anno 1526. Madriti pax cõ-
firmata fuit inter Carolum V. imperatorem, & Fran-
ciscum Regem Francorum, vbi Rex cessit, quicquid
42 †iuris habebat in dominiis Apuliæ, Siciliæ, Lombar-
diæ, Burgundiæ, Flandriæ, Artesiæ, & Tornacis, pro-
misitque cuique sua reddere, & datis obsidibus Fran-
cisco & Henrico filius in Franciam redire permissus
est, & obseruatis omnibus, tandem Carolus Cæsar, sta-
tum Mediolani Philippo II. Hispaniarum Regi con-
cessit, quem ducatum felicissimè rexit, & nunc regit
Philippus III. inuictissimus Rex illius filius.
43 Mantuam,† expulsis Longobardis post multũ tem-
pus, comitissa Mathildis ab Imperio cum multis aliis
ciuitatibus recognouit, & cum succedentibus discor-
diis vna electionem summi Pontificis Henricus III.
Imperator, aptissimum locum iudicasset, vt generale
44 †concilium indiceretur, in præsentia Imperatoris, Ni-
colaus Papa II. generale concilium celebrari permisit,
prout omnes Historici concorditer scribunt, Volater-
ran. *in li. 4. c. de rebus Mantuanorum*. Bergomates *in suo
Supplemẽto li.* 6. Sabellic. *Ennead. 9. li.* 3 In quo de sum-
mo Pontifice eligendo actum est, *c. in nomine domini.
dist.* 23.
45 Mox Passerino † Bonacosso magnati ciuitatis, iosto
titulo concessa est, sed factionibus dissensionum exor-
tis anno salutis 1330. Ludouicus Gonzaga Illustris vir,
animo & viribus præstans, Vrbis principatum Passe-
rino ademit, & in se, suosque successores vsque in ho-
diernum diem transtulit, adeo tunc mos inoleuerat, vt
cuique factioso liceret, ciuitatum, aliorumque locorũ
occupare principatum. Passerinum Vrbe, cum suis o-
mnibus expulit, quo exemplo ipsam Vrbem, cum ar-
ce, & cæteris fortalitiis in suam potestatem conuer-
tit, & sex annis regnauit, & ab illo deinceps Mantua-
næ Vrbis dominium apud Gonzagas serenissimos †46
Principes sine alicuius impedimento vsque in hanc
diem permansit: Nam Pontifices Romani, & Impera-
tores propter summas huius familiæ virtutes, Vrbis
hunc principatum confirmarunt, Bergomat. *in d. sup-
plemento li.* 13. Fungitur † igitur vice Imperatoris in 47
suo statu, de quo scribunt Curt. iun. *in consi. 1. & consil.*
61. *& consi.* 100. *& consi.* 188. *numer.* 22. *& consil.* 219. *num.*
7. Menoch. *in consi.* 92. *numer.* 32. Castrens. *in consil.* 34.
volum. 2. Alexand. *in consil. 1. volum.* 5. Socin. *in consil.* 3.
& consi. 66. *vol.* 3. Dec. *in consi.* 191. *& consi.* 403. Calcan.
in consi. 2. *&* 7. *&* 16. *&* 67. Crauett. *in consil.* 155. Andr.
Sicul. *in consil.* 34. *volum.* 2. Curt. sen. *in consil.* 48. Ber-
trand. *in consi.* 156. *num.* 4. *volum.* 3. Ripa *in lib. 2. respon-
sorum cap.* 3 Iason *in consi.* 101. *num.* 2. *vol.* 4. Paris. *in con-
sil.* 1. *numer.* 25. *volum.* 1. Albert. Brunus *in consi.* 3. Socio.
ion. *in consi.* 76. *volum.* 3. Alexand. *in consi.* 2. *num.* 25. *vol.*
1. Ruyn. *in consi.* 200. *num.* 2. *vol.* 2. *& consil.* 130. *num.* 20.
vol. 5. Roland. *in consi.* 86. *num.* 13. *vol.* 1. Natt. *in consil.*
66. *num.* 18. Caccheran. *in decis.* 155. Hypolit. Riminald.
in consi. 156. *num.* 3. *vol.* 3. Peregrin. *de iure fisc. lib. 1. titul:*
2. *num.* 76. qui omnes loquuntur de serenissimis Du-
cibus Italiæ habentibus iura Imperatoris in eorum
statibus.
Marchia † Monti ferrati est feudum Imperij, vt ap- 48
paret ex inuestitura Othonis II. Imperatoris facta A-
ledramo Saxoni, cuius instrumentum sæpius visum
est per tribunalia, sub data X. Kalen. April. 967. & fuit
penes dicti Aledrami prosapiam annis 338. & anno
1305. moriente Ioanne vltimo de dicta prosapia, ma-
sculina linea est extincta. Ad quam regendam † Inco- 49
læ Andronicum Palæologum sororium Ioannis vo-
cauerunt, sed Andronicus Theodorum proposuit ne-
potem Ioannis ex Iolantha sorore; Theodorus igitur
Palæologus de anno 1310. mense Octobr. ab Henrico
VII. Imperatore, Montisferrati inuestituram accepit,
Ioannes Theodori filius anno 1338. post patris mor-
tem à Carolo IV. inuestitur, etiam de Burgo Casalis,
Ponte Cumelli, Tridino, & illis omnibus, quæ à cen-
tum annis citra fuerunt dicti Marchionis, vel alterius
in toto poderio, & de anno 1418. sub die 17. Iunij Io-
annes Iacobus illius filius inuestituram recepit de
marchia tota à Sigismundo Imperatore, & hic Ioann.
Iacobus de anno 1412. conuenit cum Amedæo Duce
Sabaudiæ, vt Duci Marchiam prædictam donaret,
quam deinde Amedæus Dux in subfeudum concede-
ret Ioanni primogenito ipsius Ioann. Iacobi: Vltimo
loco Imperator Carolus V. inuestiuit Sereniss. Man-
tuæ † Ducem ex persona Margueritæ Palæologæ eius 50
vxoris, quę illi Ioan. Iacobo succedebat, qui hodie pos-
sident.
Et hæc inuestitura dedit occasionem consulendi
excellentissimis viris: Nam Ioannes Gallicus scripsit
pro Marchione Salutiarum Francisco vltimo ex linea
Aledrami, & latè scripsit etiam de hac vltima inuesti-
tura Caroli V. Pro possessorib. scripserunt, Socin. iun.
in consi. 77. *vol.* 1. Paris. *in consi.* 22. *&* 23. *vol.* 1. Gozadio.
in consil. 8. Grat. *in conf. 9. lib.* 1. Alciat. *respons.* 199. Ro-
land. à Valle *in consi.* 3. *vol.* 1. Pro Sereniss. Duce Sabau-
diæ scripsit Menoch. *in consi.* 1. *vol.* 1.
Nec potest dubitari, an sit feudum Imperij, quia
concessio Othonis est facta ob fidelitatem Aledrami,
& ideo præsumitur † reseruatum seruitium fidelitatis, 51
vt probat Aretin. *in consil.* 14. *col.* 2. *&* 3. Corn. *in consi.*
16. *in princip. vol.* 1. & si expressè nõ fuisset reseruatum,
tamen vasallus diceretur obligatus ad ea, quæ conti-

nentur in sacramento fidelitatis. Aretin. in d. consi. 14.
Alexand. in cons. 9. vol. 5 & consi. 36. vol. 1. Dec. in consil.
193. vers. non obstat secundo. Item quia omnes descen-
dentes ex Aledramo præstiterunt fidelitatem conti-
nuatis temporibus & successionibus, ex quibus decla-
52 ratur † concessionem fuisse feudalem, arg. eorum quæ
notantur in l. cum de in rem verso. ff. de vsur. Item quia
fuit possessum antiquissimo tempore, vt feudum anti-
quum, cuius successio pertinuit semper ad primogeni-
53 tum, exclusis † fœminis: nam tempore possessionis i-
stius Marchionatus per Palæologos, fuit allegata con-
suetudo interpretatiua dictæ inuestituræ factæ in fa-
milia Aledrami, quod nunquam fœminæ, quãuis gra-
du proximiores fuerint admissæ, & ita postea fuit ob-
seruatum in Palæologis: nam defuncto Gulielmo fi-
lio Ioannis Iacobi Palæologi, Ioanna, & Blanca filiæ
dicti Gulielmi non fuerunt admissæ in successione
dicti dominij, sed fuerunt exclusæ per Bonifacium eo-
rum patruum, & fratrem dicti Gulielmi: Item Maria,
& Marguerita filiæ Gulielmi filij dicti Bonifacij fue-
runt exclusæ per Ioannem Georgium eorũ patruum,
54 & longa possessio rei † tanquã feudalis inducit plenam
probationem feudi, Bald. in c. 1. per illum tex. Si de feud.
defunct. fuer. controuers. inter dom. & agnat. Dec. in cons.
395. in princip. & per actus subsequentes declarantur
præcedentes, l. sed Iulianus. §. sed si ab initio. ff. ad Mace-
don. l. si qui adultery. C. ad l. Iul. de adulter. §. panonum.
Instit. de rerum diuis. & talis obseruantia, & consuetu-
55 do in † feudis omnia potest, omnia valet, & operatur, c.
1. de feud. cognit. & ibi not. Aluarott. Item quia omnes
aliæ inuestituræ subsequentes expresse dicũt Marchio-
natum prædictum fuisse feudum, & relationem ha-
bent ad illã primam inuestituram factam Aledramo,
nominando ipsum primum Marchionem, per quas
56 subsequentes inuestituras declaratur † prima, non mu-
tatur nec alteratur, nec per eas aliquid de nouo datur,
l. hæredes palam. §. si quid. ff. de testam. & ibi Bald. Castr.
& Aretin. & latè Dec. in cons. 193. col. fin. Item quia cũ
57 appellatus sit Marchionatus † dicitur feudum dignita-
tis, cap. 1. de feudo Marchiæ, & ibi Bald. cap. 1 qui dicatur
Dux. Alex. in cons. 2. vers. ad septimum argumentum, vol.
5. per textum in cap. imperialem. §. præterea ducatus. de
probib. feud. alien. per Federic. & notat in c. licet. de voto,
& in c. si hæredes. de testam. & in l. communi diuidundo.
in princ. ff. com. diuid. Specul. de feud. §. 2. vers. 44. intel-
ligendo tamen de ipsa dignitate, & eius proprietate:
non autem de administratione, vt declarat Alexan. in
cons. 25. attentis narratis. vol. 5. & Iacobin. in sua inuestic.
in ver. Dux. vers. quarto si Rex. Andr. in cap. 1. in princ. de
feud. Marchiæ. quia ex tali concessione ipse Aledramus
fuit effectus verus Marchio, & dominus dictæ Mar-
chiæ, vt apparet ex verbis inuestituræ. Per huius no-
stri præcepti confirmationem, habeat, teneat, & firmi-
ter possideat, tam ipse, quàm sui hæredes, & parum in-
fra, habeatque potestatem tenẽdi, vendendi, commu-
tandi, & alienandi, pro anima iudicandi, & quicquid
eorum decreuerit animus faciendi. Andr. in c. 1. in prin.
& col. 2. quid sit inuestit. vers. alij dicunt. & vers. item
differentia est.

58 Et propterea consuluerunt, quod Marchia † Montis-
ferrati habeat iura Imperij, & omnimodæ potestatis
Ias. in cons. 235. col. 1. vol. 2. post Castrens. & Roland. in
tract. de lucro dotis. q. 3. in fin. & cons. 76. n. 3. vol. 2. Natt.
in consi. 487. n. 9. vol. 3.

Denique ad probandum hanc Marchiam Montis-
59 ferrati † esse feudum Imperiale, adduci possent multæ
aliæ inuestituræ, & reuocationes ipsarum & aliarum
concessionum factæ per diuersos, & successores Impe-
ratores, quos recenset Menoch. in d. cons. 1. n. 378. & So-
cin. in d. cons. 77. nu. 106. quæ ideo omittantur. Neque
obstat quod illa concessio Othonis facta Aledramo,
dicat: Donamus, † & elargimur, quæ verba important 60
simplicem, & meram donationem, & non concessio-
nem in feudum, prout latè insistebat Menoc. in d. cons.
1. n. 9. ad 12. allegando etiam Paris. inter alios in d. cons.
23. vol. 1. Quia ibi Paris. n. 26. respondet, quod licet ista
verba in aliquibus videantur alterare naturam feudi,
tamen in alijs semper iudicabitur feudalis, Dec in cons.
193. Andr. in c. 1. ex quib. caus. feud. amitt. quem sequitur
Aretin. in d. cons. 14. & est tex. in cap. 1. de feud. non hab.
propr. nat. feud. & ibi notat Præposit. Rom. in cons. 70.
col. fi. & ibidem Paris. per totum consilium respondet
omnibus contrariis, quæ hanc Marchiam non esse
feudum impugnarent.

Marchia Salutiarum † esse feudum Imperiale, pro- 61
bat Alberic. in dictionario in ver. Feudum, col. 5. vers. a-
lia etiam pulchra quæstio. & vers. contra verò allegaban-
tur multa. Et probatur ex dicta Inuestitura † Othonis 62
II. facta Aledramo: concedit enim ibi Imperator loca
quædam Romani Imperij, quæ, vt in desertis, sylue-
stribusque regionibus posita Cortes appellat, quorũ
in numero sunt loca Degij, Bagnaschi, Balanginij, Sa-
lestadij, Leresij, Salialij, Miolæ, Ponzonij, Grauagliæ,
Pruneti, Altrisini, Curtis milliæ, Montenensij, Nose-
ti, Maxjamonti, & Archæ: Deinde subdit, & quicquid
iuris Italici pertinuit: Quod autem Aledramus tunc
temporis Salutias possidebat, scribunt Historici, Mar-
cus Anton. Sabellic. in secundo Ennead. nona scribit, A-
ledramo mortuo, septem eius filios superstites, suum
sibi diuisisse Imperium, Gulielmus natu maior, Mar-
chio appellatus est, & in paterno principatu locatur:
Cæteri Aledrami filij suum principatum adepti, vr-
bes cum titulo datas, Sauona, Cesa, Incisa, Ponzo-
nium, Boschum & Salutiæ, & ita etiam scripserunt
Philipp. Bergomates in supplemento chronic. lib. 12. sub
Othone II. Imperatore, & Leander Albertus in
Montisferrati descriptione, & Marcus Guacius in e-
ius chronicis in vita Aledrami Saxonis: Et licet Seba-
stianus in 3. libro Geographiæ generalis, vbi de Saxonia
agit, & Genealogiam Ducum Saxoniæ scribit, & Be-
neuenutus de sancto Gregorio in chronicis Montis-
ferratensium citentur à Menoch. in contrarium in con-
sil. 1. numer. 4. vol. 1. Ad denegandam fidem Histori-
cis, stante eorum contrarietate: Tamen quantum ad
intentum propositum pertinet, aduertendum est,
quod etiam Sebastianus & Beneuenutus conueniunt,
Salutias † vni ex filiis Aledrami, post eius mortem 63
contigisse in partem, & hanc opinionem sequitur Vo-
laterran. in cap. de regione Subalpina col. 2. Quare licet
Historici in aliquibus differant, nihilominus possunt
allegari in quo communiter conueniunt, sicut dici-
mus de lege habente † varios intellectus, quæ potest 64
allegari in ea parte, in qua omnes conueniunt, vt pro-
bat Ruyn. in l. 1. numer. 9. ff. solut. matrimon. Et reten-
ta hac communi opinione Historicorum, rectè pos-
sumus dicere, probari Marchionatum Salutiarum
comprehensum fuisse sub inuestitura Othonis II.
facta Aledramo: Quoniam probatio † legitima fit 65
per Chronistas, & Historicos, per text. & ibi not.
Bald. in leg. 1. ff. de offic. quæstor. gloss. in capitul. in no-
mine domini. in verbo trapezitas. distinction. 23. & in cap.
inter dilectos. in ver. magis. de fide instrument. in capi-
tu. venerabilem. in ver. transtulit. de electione. Bartol. in
l. 1. ff. si cert. petat. & ibi Iason, Archidiacon. in proœmio
libri

libri sexti decretalium. Roman.*in consil*.524. latè Fely.
in c.2.n 49.de rescript. Et ex prædictis reiicitur Parif.
in cons.23.*num*.143.*vol*.1. dicens non probari Salutias
fuisse concessas per d. inuestituram Othonis.

66 Cùm Io. Iacobus Marchio †Montisferrati sub anno
1432. conuenisset cum Amedæo Duce Sabaudiæ, vt
Duci Marchionatum prædictam donaret, vt dixi in præce-
denti, & per Oratores Ducis Mediolani, in quos fue-
rat compromissum, fuisset laudum pronunciatum die
27. Ianuar.1535. quod Marchio Montisferrati donare
debeat Duci Sabaudiæ Castra, Ciuitates, Terras, & o-
mnia alia, & singula bona, quæ ipse habebat quomo-
docunque citra flumen Padi & vltra Flumen Tanagri,
& quod immediatè ipse Dux Sabaudiæ, omnia eidem
restituat, siue in feudum concedat Ioanni primogeni-
to Marchionis, prout contentum erat in capitulis præ-
dictis, quo casu licet laudum fuisset nullum, tamen
67 homologatum † fuerat, & approbatum, vt valeat in
vim pacti, & conuentionis, siue transactionis, *l.2.vbi
gl.C.com.vtrusque iud*. Rom.*in cons*.173. Paris.*in consi*.
24.*col.pen & fin.vol* 2. Abb.*in cons*.62.*num*.2.*vol.num*.2.
Cum.*in cons*.25.*& cons*.245.*vol*.2. Soc.*in cons*.120.*col*.
3.*vol*.1. & Alex.*in cons*.198. post quos Thesaur. *in dec.Pe-
demont.dec*.235.*n*.5. dicit hanc esse claram & expeditam
omnium Doctorum sententiam, & ita etiam fuit deci-
sum in Prætorio Neapol. Afflict.*in dec*.117. tanto magis,
quia omnia fuerunt approbata & ratificata, non solū
per Io. Iacobum Marchionem, & Ioannem eius filiū
primogenitum, sed etiam per Gulielmū, Bonifacium,
Theodorum, & alios eiusdem Marchionis filios.

Sed Federicus Imperator inuestiendo prædictum
Gulielmum de anno 1464. declarauit omnes prædi-
ctas conuentiones factas cum præfato Duce Sabaudiæ
meticulosas, & ex aliis causis inualidas, & de anno
1487. propter mortem Gulielmi sine filiis masculis, i-
dem Federicus Imperator inuestiuit Bonifacium fra-
trem Gulielmi cum eadem reuocatione.

Blanca verò primogenita Gulielmi nupsit Carolo
Duci Sabaudiæ, ipsáq; moriens, Carolum modernum
Sabaudiæ Ducem heredem in Marchionatu reliquit.

68 Eodem anno 1487. cùm Marchiones † Salutiarum
recusarent Duci Sabaudiæ præstare homagiū, coacti
sunt: Aloysius Salutiarum Marchio hoc anno à Caro-
lo Sabaudiæ Duce superatur, & statu penitus spolia-
tur, cuius oppida Carolus vniuersitati iurisdictionis
adiecit, eáque per tres annos possedit: sed quia Carolo
mortuo, Aloysius auxilio Ludouici Sfortiæ ad statu-
tum restituitur (siue auxilio Caroli VIII. Francorū Re-
gis, vt dicit supplementum chronicorum sub anno
1473. in fine) Ioannes Carolus Amedæus Sabaudiæ
Dux, vt ducatus sui, & status dignitatem defenderet,
dicto Aloysio Marchioni, qui homagium præstare re-
cusabat, bellum intulit, & penitus priuauit, iurisdictio-
némque suam plurimum auxit, vt ibidem supplemen-
tum testatur sub anno 1487. cuius generis recognitio-
nes multæ aliæ per Moderniores, post hæc scripta e-
ditæ cumulantur, quas consulto iussi prætermittere. Et
69 Maximilianus † Imperator de anno 1504. Philiberto
tunc Duci Sabaudiæ eius genero, omnes alienationes,
donationes, concessiones, & infeudationes, promissio-
nes, & ratificationes, de quibus supra, approbauit, cō-
firmauit, roborauit, & penitus seruari præcepit ex cer-
ta scientia, motu proprio, & de plenitudine potestatis,
mandans Ducem Sabaudiæ modo prædicto recogno-
sci debere per ipsos Salutiarum Marchiones.

Multo tempore post hæc scripta, hoc anno 1600. oc-
casione belli iam cœpti de mense Septembr. contra
Sereniss. Ducem Sabaudiæ, ostensa mihi fuere aliqua
scripta ex Archiuis Ducalibus desumpta, de quib. me-
minit etiam Philibertus Pignonius in Annalibus Au-
gustæ Taurinorum, quæ placuit hic subnectere. Anno
Domini 1252. Gulielmus †Imperator Thomæ secūdo 70
Comiti Sabaudiæ donationem ciuitatis Taurini à Fe-
derico factam cōfirmat, additis omnibus oppidis, quæ
erant diœcesis Taurinensis: Tunc autem illi subiacere
Salutias, Montem regalem, Charium, Sauillianum, Cu-
neum, Fossanum, etiam probari, ac proinde iam tum
etiam Sabaudici iuris effecta ea oppida, Innocentio
Papa omnia approbante. Item ex Historia Salutiarum
habetur, quod anno 1395. Thomas Federici filius Mar-
chio Salutiarum bello captus apud Monasteriolum
oppidum, inde Sauillianum, mox Taurinum traductus
vinculis ibi biennio integro mancipatur ab Amedæo
Principe Iacobi filio, quod sacramentum fidelitatis
Sabaudo denegaret, denique sacramento Principi so-
lemniter dicto, liberatus est, quod anno 1396. Azo Sa-
lutianus Thomæ patruus, aliique Salutianæ gentis fa-
ctum Thomæ approbarunt.

Propterea hoc anno 1601. sub die 17. Ianuar. inita
pace inter Regem Christianissimum, & Serenissimum
Sabaudiæ Ducem, † Salutiarū Iurisdictio penes ipsum 71
Ducem remansit, de cuius rei successibus latius scribo
inferius.

Dux Sabaudiæ † est Vicarius Imperij, & pro eius re- 72
gione præstitit fidem, & homagiū Imperatori, vltimū
signum satis demonstrat, quod fuit de anno 1566. quo
tempore recuperauit suum statum, & obtinuit inue-
stituram à Carolo V. Imperatore, intercedente Co-
mite Arques Imperatoris cubiculario, & Ducis pro-
curatore, habetur † ipse Dux, tanquam Rex in hac pro- 73
uincia, & habet multa subfeuda, & Comites, ac Baro-
nes subditos: Item Comites Valpergij, & sancti Mar-
tini fuerunt inuestiti ab ipso Duce Sabaudiæ, vt pro-
bat Caccheran.*in dec*.101. qui non possunt se prætēde-
re Vicarios Imperij sicut habet ipse Dux, vt testatur
Soc.*in cons*.4.*vol*.3. Par.*in cons*.23.*vol*.1. Iacobi. de san-
cto Georgio *in sua inuestitura col*.1. Cums.*in cons*.158.
vol.2. Crauett.*in cons*.958.*n*.4.*vol*.2. Et ita † Cæsarea au- 74
ctoritate potest ius dicere, Castrens. *in cons*.34.*vol*.2.
Dec.*in cons*.23.*n*.67.*& seq.vol*.1. Et hanc esse consuetu-
dinem Vicariorum Imperij dicit Bal. *in cons*.267.*n*.8.
vol.1. & latè per Men.*in cons*.1.*vol*.1. Qui se Dei † gratia 75
Ducem asserinat, vt ad hoc allegatur Purpur.*in rubr.ff.
de iurisd.om.iud.n*.20. Eguinerius Baro *in tract. de be-
nefic.feud.li*.2.*c*.1. & Men.*in cons*.2.*n*.104.*vol*.1. & à Phi-
lippo II. Hispaniarum Rege Catholico meruit Sere-
nissimus appellari (quod hucusque non solitus est alij
Ducibus Italiæ tribuere) eique nubere Hispaniæ in-
fantē Catherinam, ex quibus ortus est Serenissimus,
& maximæ expectationis Princeps Pedemontium.

Placentia † ciuitas fuit permutata tempore Pauli Pa- 76
pæ III. cum Ciuitate Camerini, & inuestitus Petrus A-
loysius Farnesius de sanguine dicti summi Pontificis.
Inuestitura fuit amplissima pro se, & heredib. quibus-
cunque, & post necem Petri Aloysij, atque bellū Par-
mense, Iulius Papa III. anno 1551. inuestiuit † Octauium 77
Farnesium illius filium de ciuitate Parmæ, reseruando
ecclesiæ Romanæ fidem, & homagium, vltimas appel-
lationes & supremam potentiam: Et hodie hoc impe-
rium feliciter regitur ab serenissimo Raynutio Farne-
sio Principe prudentissimo illius legitimo successore.

Dux † Mutinæ, & Rhegij recognoscit Imperium, sed 78
Papa Iulius II. volebat esse feuda Romanæ ecclesiæ,
Ideo contra Ducem Ferrariæ tunc possessorem bel-
lum mouit, etiam contra auxilium inferentes Reges:
Alij dicunt bellum mouisse, vt integraliter eorum

soluerer, qui à Papa Alexandro fuerat diminutus, sed
hodie S.D.N. Clemens Papa VIII. contentus reman-
sit, quod Serenissimus Don Cæsar Estensis, relicto
Ducatu Ferrariæ, ad ecclesiam Romanam deuoluto
(quod ab ipso detinebatur,) & congregato ac dimisso
exercitu, ecclesiæ intererat viuere in pace, remaneret
Dux Mutinæ, & Rhegij cum omnibus præeminen-
tiis, & titulis, quos habent alij Duces Italiæ, quæ fuit
propriè iuris relaxatio, & cũ simus in beneficio Prin-
cipis, latam debet habere interpretationem, vt proba-
runt Roman. *in conf.* 271. Ios. *in conf.* 75. *col.* 2. *vers. tertia moneor. vol.* 1. Crauett. *in conf.* 209. *n.* 7.

LIGVRIA.

79 Cuius † confines, vt testantur Geographi omnes, &
Plinius *in li.* 3. *natural. histor. c.* 5. incipiunt à Nicæa Ma-
silliensium vsque ad Albam Pompeiam, Astam, & A-
quas Statyellorum ad Albam, ac Polentam oppidum,
& quicquid intra fines est, pars Liguriæ est, vnde Leã-
80 der Albertus ostendit Finariom intra † huiusmodi fi-
nes comprehendi, & quæ sunt intra fines, eadem iu-
risdictione iudicantur, vt notarunt omnes *in l. Celsus. ff. de vsucap.* Socin. sen. *in conf.* 86. *col.* 2. *vers. tertia con-
clusio, & conf.* 127. *col.* 3. *vol.* 2. Dec. *in consil.* 528. *n.* 2. Pa-
riens. *in conf.* 15. *nu.* 9. *& conf.* 27. *nu.* 13. *vol.* 1. Crauett. *in
conf.* 54. *nu* 9. quos recenset Menoch. *in conf.* 2. *n.* 81. *vol.*
1. vbi scribit, an Finarium subsit Iurisdictioni Genuen-
sium.

81 Huius prouinciæ caput est Genua, † quæ semper o-
bediuit Romanis, vt testatur Liuius *in lib.* 2. *quinta de-
cadu, & in lib.* 8. *tertia decadu, & in lib.* 10. *tertia decad.*
Plutarchus in Paulo Æmilio, Blondus *de illustrata I-
talia* dicit paruisse Romanis, & deinde Longobardis,
quod placuit etiam Leandro Alberto in descriptione
Italiæ, & Volaterrano *in Commentariis Vrbanis lib.* 4. *c.*
1. & scribit Georgius Merula *in li.* 6. *Historiarum Vice-
comitum*, Federicum Barbam rubeam dum illi impe-
raret de anno 1190. nouos eligi iussisse magistratus,
nouosque ordines administrationis instituisse, vt etiã
scribit Leander Albertus, nec dissentit Nebiensis E-
piscopus in Genuensium annalibus.

82 Genuenses † de anno 1528 quorum caput erat An-
dreas de Oria, quem Patrem Patriæ inscripserunt, il-
lius consilio ordinarunt Aristocratiam viginti octo
familiarum electorum à nobilibus & popularibus ha-
bentium sex domos apertas intus ciuitatem qui om-
nes vocati fuerunt nobiles, & remansit penes hanc de-
nominationem deliberatio creandi singulis annis a-
lium numerum nobilium, vel virtute, vel diuitiis, vel
sanguine abundantem: ex viginti octo familiis creatũ
est singulis annis consilium quatuorcentum virorum,
qui Ducem eligunt, & Gubernatores per binos an-
nos, & simul faciunt Rempublicam Aristocraticam,
atque deliberant negotia, sed aliquando difficillima
terminantur in consilio paruo centum nobilium satis
electorum, sicut fit Venetiis, singuli ex octo guberna-
toribus, post primos duos annos, remanent per duos
alios procuratores Reipublicæ, quo tempore rema-
nent in consilio priuato simul cum aliis, qui fuerunt
Duces qui remanent procuratores perpetui, donec
viuant.

83 Hunc nouum † in administrandis publicis negotiis
institutum ordinem Carolus V. Imperator de anno
1528. per particulare priuilegium cõfirmauit, vt testa-
tur etiam Leander Albertus, quem citat Menoch. *in
d. conf.* 2. *n.* 16. qui super d. priuilegio, & aliis consuluit:
84 Sed priuilegiorum † concessio iurisdictionem arguit,
& Imperium, Riminal. sen. *in conf.* 268. *n.* 41. *vol.* 1. post
alios, quos allegat: Præterea idem Carolus Imperator
in multis gratiis, quos Genuæ fecit, ipsam ciuitatẽ pro-
priam appellauit. Datum in Ciuitate nostra Genuæ,
de quo testatur idem Menoch. *in d. conf.* 2. *n.* 18.

Sed quia ipsi Genuenses † habent etiam priuilegium 85
libertatis, quod obtinuerunt à Federico I. Imperato-
re, anno salutis 1162. & confirmauit Henricus Federici
successor anno 1191. vt Nebiensis Episcopus in Anna-
libus Genuæ descripsit, de quo priuilegio testatur
Bald. *in conf.* 181. *casus est, Rex Cypri vol.* 5. & Andr. Bar-
batia *in conf.* 38. *col. penult. vers. præterea dicitur vol.* 1.
Dec. *in conf.* 534. *n.* 2. *& conf.* 649. *n.* 2. dicit Genuenses † 86
superiorem non recognoscere, Restour. Castald. *in
tract. de Imperatore in quæst.* 54. *nu.* 20. Propterea idem
Carolus V. Imperator de anno 1529. cum inibi per
certos dies moraretur, declarauit ipsam Rempublicã
ab immemorabili tempore citra esse in possessione
libertatis, & ideo à subiectione imperij liberam & ex-
emptam, & de hoc latissimè scribit Menoch. *in d. conf.*
2. *à n.* 48. *ad* 64.

Et cùm de anno 1575. ipsa Respublica † diuideretur 87
in duas factiones principales, nobilium videlicet anti-
quorum, & nouorum, atque eorum bella ciuilia plu-
rimum turbarent omnes Europæ Principes, Impera-
tor, & Rex Catholicus Reipublicæ protector, maxi-
mos & prudentissimos viros deputarunt pro ipsius
concordia, qui auditis factionum passionibus, & præ-
tensionibus apud Casale Montisferrati, quo se contu-
lerant multas & vtilissimas ordinationes pro ipsa Re-
publica decreuerunt, cum quibus viuunt.

Eorum Iurisdictioni hodie paret Insula † Corsicæ; 88
& propter eorum discordias, credo ipsos non cogno-
uisse victorias, quas legi habuisse contra Venetos.

Sed ne omittam scribere Iura sanctæ matris Eccle-
siæ, Legi Alpes † Cottias cum tota ora Ligustica fuisse 89
donata sanctæ Ecclesiæ Romanæ per Luitprandum
Regem Longobardorum, vt testatur Blondus: sunt
autem Alpes Cottiæ à Cottio Rege ita dictæ in fini-
bus Italiæ, intra se continentes Genuam † Vrbem, Sa- 90
nam, Bobum, Derthonam, vt est auctor Paulus Dia-
conus *in lib.* 11. *Histor. Longobardic. c.* 16. & scribit Petr.
And. Gambar. *in repetitione extrauagans. Iulij Papæ II.
de Simoniaca Papæ electione, n.* 197. & probat hoc latius
August. Steucus, *in lib.* 2. *de donatione Constantini, fol.*
286. *prope finem.*

ROMANDIOLA.

Est de Ditione † sanctæ matris Ecclesiæ, cui fuit do- 91
nata per Rodulphum Romanorum Regem, nondum
coronatum in Imperatorem, Specul. *in tit. de rescripto
præsentatione.* §. *fi. nu.* 18. vbi tenet, valere donationem
Rauennæ, Polentani, Cesenæ, & Arimini, Malatestæ,
Foroliuij, Ordelassi, Biarij, Immolæ, Alidosij. Post
Riarij Fauentiæ, Manfredi pro sancta Romana Eccle-
sia Vicarij fuere perpetui, quorum aliquos Cæsar Bor-
gia Dux Valentinus nuncupatus ferro partim, & par-
tim veneno sustulit, scelesta dominãdi cupiditate du-
ctus, ob quã, tot Italiæ principes, suis deiecit sedibus,
quæ omnia mortuo Alexandro VI. de eius sanguine
Borgiæ, amisit, & ad Romanã ditionem sunt redacta,
vt scribit Gigas *de crimine læsæ maiestatis, c.* 15.

Bononiam † etiam esse partem huius prouinciæ. & 92
sub ditione Ecclesiæ, scribit *supplement. chronic. libr.* 6.
sub verbo Rauennam. & propterea includi in dicta do-
natione Othonis IV. opus est fateri, & post multa bel-
la & seditiones tandem sub Ditione Sanctæ Romanæ
ecclesiæ restitutam esse, sub anno 1365. scribit Platina

in vita Eugenij Papa IV. supplementum chroni. in d.li.6.
verbo, Bononiam. Volaterran. *in sua Geographia, lib.4.*

VMBRIA.

93 Est de † Iurisdictione sedis Apostolicæ, cuius pro-
uinciæ alias ciuitates immediate retinet, alias verò a-
94 liquibus Dominis concessit: Vrbinum, & Eugubium †
ciuitates præcipuas, in quibus Sixtus Papa IV. Federi-
cum ex excellentissimorum Principum familia Fel-
trensium primum Vrbini Ducem creauit, & cæteri
successores ab Ecclesia recognoscunt cum præstatio-
ne fidei, & homagij, & recognitione census.

HETRVRIA.

95 Habuit † suos Reges, vt testificatur Bodinus *in sua
Republica lib.1.c.final.fol.*150. dicens vltimum Regem
Hetruriæ à Romanis victũ in omnibus paruisse, præ-
terquàm in receptione Latinæ linguæ, dicente Catone,
Latinam linguam vt reciperet persuaderi non potuit,
teste etiam Lucio Floro, citato à Bodino *in lib.2.c.1.in
fine.* sed hodiè Hetruria potiuntur multi Principes.
96 Florentiam † fuisse coloniam Romanorum com-
muniter dicunt cuius coloniæ oratores à Populo Ro-
mano auditos, Tacitus refert *in lib.*1. Mox fuisse subdi-
tam Longobardis vniuersam Italiam occupantibus
fatetur etiam Paulus Minius medicus Florentinus, in
illo suo discursu; Sed expulsis Longobardis à Carolo
Magno, qui Florentinos liberos à iurisdictione Im-
perij euasisse dicunt, neque pretio emisse libertatem,
ij, mea quidem sententia iure non respondent: siqui-
dem præsupposita priore subiectione, illa sine priui-
legiũ haberi non potest, vel absque fama priuilegij, a-
lias esset iniusta occupatio, vt probaui supra: Sed nul-
97 lus discrepat Florentinos † emisse libertatem, solum
Borgninus, & Minius, qui iura ignorarunt, sed ille
Venetiis comparat, sed comparatio non cadit inter
ciuitatem in mari ædificatam nouiter, quam habuisse
etiam priuilegium libertatis, probauimus supra, vbi
de Venetiis egimus, & antiquissimam, quasi intra
confinia Vrbis positam, propter quod Colonia Au-
gust. Cæsaris eligi meruit.

Opinio igitur communis est, Anno salutis 1285.
pretio florenorum sex mille à Rodulpho Imperatore
libertatem consequutos esse, Felyn. *in c. cum non liceat
num.12.vers.quarto considera.de præscriptionib.* Dec. *in
consil.357.nu.2.in causa magnifici.& in consilio 557.num.
12. in fine.* Socin.sen. *in consil.275.nu.7.vol.*2. Menoch.
*in consil.2.num.*66. Anton.Corseti. *de potest.regia part.
5.num.*68. Restaur.Castal. *in tractat. de Imperatore qu.
54.num.*12. Biondus *in lib.8.secunda decadis.* Platina *in
vita Honorij Papæ IV. supplementum chronicorum in lib.*
13. Dantes Florentinus *in suis Satyris.*
98 Item quadraginta † millia florenorum soluerunt
Carolo Regi Vngariæ Imperatori electo, qui octo
millibus militibus Vngaris, veniens in Italiam, terruit
Florentinos, vt dicit Bergomates *in d. supplemento li.*
14. sub anno 1379. & ideo habuerunt confirmationem
priuilegiorum aureo sigillo bullatam. Tantidem sol-
uerunt Maximiliano Imperatori Italiam ingredienti
in Comitatu Ludouici XII. Regis Franciæ, ad quem
oratores miserunt ad præstandum fidem, & homa-
gium, atque alteram confirmationem obtinuerunt,
vt testatur Bodinus *in sua Republica in lib.1.c.penult.*
Item de anno 1520. ab oratore Imperiali in Vrbe re-
sidente, iterum confirmationem prædictam obtinue-
runt, tantidem soluendo, quam Carolus V. Imperator
anno 1523. ratum habuit in scriptis.

Si negarentur ista, quomodo responderi posset de-
clarationi factæ per Lutharium † de anno salutis 820. 99
qui declarauit Aretium, Volaterream, Clusios, Floren-
tiam à Carolo Magno refectam pertinere ad Impe-
rium, vt testatur Platina *in vita Paschalis Papæ primi.*
Item reuocationi libertatis ipsis concessæ factæ per
Federicum III. de anno 1484. Dicere quod non po-
terant Federicus, & Lotharius reuocare, quæ gratis
Carolus Magnus concesserat, non esset dictum pru-
dentis Iurisconsulti, quia Princeps potest † indistinctè 100
gratias, & priuilegia ab antecessore facta, reuocare,
Martin.Lauden. *in tractatu de Princip.q.*4. Alberic. de
Rosate, *in Codice de Iustiniano C.confirmand.n.17.& in
l.digna vox.C.de legib.* vbi Cyn. Bart. Bald. Salyc. & a-
lij, & communem dicit Collector *somm. opin. in syn-
tagmate, in lib.1.loco 2.c.2.* vbi latissimè, textus est *in c.
si cuius, de prabend. lib.*6. & est casus decisus, Cacche-
rau. *in decis. Pedemont.139.nu.*22.

Et in Iurisdictionalibus † Princeps potest pro suo 101
libitu reuocare, Bald. *in l.rescripta. Codic.de precib. Im-
perat. offeren.* Andr. de Isernia *in constitutione regni.in-
cip. Ea qua sub rubrica, quod nullus Prælatus, Comes, vel
Baro. & in constitutione regni.incip. Priuilegia in fine.*
Bald. *in l.1.C. vnde liber.* dicit, potest Princeps † sup- 102
primere Iurisdictionem ne dum singularium perso-
narum, sed etiam ciuitatum, idem tenet Innocen. *in c.
qua in Ecclesiarum de Constit.* & Cardinal. *in c.perpendi-
mus de sent.excom.* Abb. *in c.nouit.de iudi.* quia iuris-
dictiones † fluunt à Principe, & refluunt in ipsum, 103
Bald. & Doct. *in c.1.§.adhuc.de pac.iuram.firm.* & sem-
per potest priuilegium reuocari, quando incipit esse
damnosum, *c.suggestum.de decimis.* Aretin. & Felyn. *in
d.c.nouit.de iudi.* Dec. *nu.*14. & ita fuit decisum, vt per
Surdum *in decis. 236. in fine.* & est credendum Prin-
cipi de ista causa, gl. *in clem.1.de probationib.& in c.nul-
li.de rescript.* Afflict. *in c.1.in 9.notabili, qui successores
teneantur.*

Secus est dicendum si priuilegium † fuerit pretio 104
emptum, quia tunc transit in vim contractus, & non
potest reuocari per successionem, Andr. *in d. Consti-
tut.regni: Ea qua.* Loffred. *in consi.38.nu.*31. & est textus
*in l.fundus C.de fund. patrimonialib. lib.10. & in cap.1.
de feudo sine culpa non amitt.* & dicit Bald. *in l.1. ff. de
constit. Princip.* quod concessa † per Principem iure 105
contractus, non possunt per eundem, vel successorem
reuocari, Ancaran. *in c.quoniam.de concess.prabend.lib.*
6. Alexan. *in consil.192.volum.*2. quia Deus non subie-
cit contractus sub potestate Principis, Bald. *in cap.1.de
natura feudi.* & ita fuit sæpius decisum, Afflict. *decis.*
128. Cacheran. *in decis.*139. Capyc. *decis.21.nu.*15. Gram-
matic. *in decis.* ingredienti in 46. *numer. 5. & voto 28.
nu.*13.

Ex quibus concludendum est Florentinos † supe- 106
riorem Imperatorem non recognoscere, quia pretio
emerunt libertatem, qui titulus & priuilegium iu-
stam præbuit causam præscribendi, & ad hoc fuit tex-
tus *in c.finali.de iudiciis.* vbi Papa Honorius appellat
Florentinam Potestatem, Socin. *in consil. 81.volum.1.*
Abb. *in consil.81.vol.1.* cum aliis, Felyn. *in d.c. cum non
liceat.*

PISÆ † (quas Clemens Papa V. appellat ciuitatem 107
populosam. & multùm potentem *in clem. pastoralis §.
notarium de re iudi.*) etiam à Carolo IV. Imperatore
duodecim millib. Florenis solutis à Petro Cambacur-
te libertatẽ consequuta sunt, teste Volater. *in lib.5.sua*

Geographia in cap. de rebus Pisanorum. Sed postquam
108 † 88. annis Florentinorum dominium pertulissent, à
Carolo VIII. Francorum Rege libertate donatę sunt,
anno 1494. pro qua tuenda, magni motus in Italia ex-
citati sunt, tandem à Florentinis anno 1509. subiugati
eorum parent iurisdictioni. Antequam subderentur,
109 diuersam ab ipsis prouinciam † faciebant, vt not. per
gloss. *in l. final. C. de longi temp. præscript.* & tandem
subiecta, propriis statutis vsa est, Socin. *in consil. 79. nu.*
24. volum. 4. Nisi dicatur, quod in iis, quæ sunt omissa
per statuta propria, debeāt statutis superioris ciuitatis
dominantis gubernari, vt in propriis terminis consu-
luit Socin. *in consil. 81. numer. 3. vol. 1.* Sed contrarium
ego credo verius, stante statuto Pisano, quod in casi-
110 bus non statutis, † recurratur ad ius commune, vt cō-
suluit idem Soccin. sen. *in consil. 271. vol. 2.* Dec. *in con-*
sil. 429. Lancellott. Galiaud. *ad consuetud. Alexand. in*
præfat. 8. num. 80. vers. rursus. & communem esse opi-
nionem testatur Ioseph. Ludouicus *in conclusione 55.*
111 Et facit pro hoc altera conclusio, quod si ciuis † Pisa-
nus factus sit Florentinus, non amittit originem, sed
debet iudicari tanquam ciuis & secundum statutum
Pisarum, vt consuluit Cephal. *in consil. 451. numer. 125.*
Anchar. *in consil. 137. num. 3.* Alexand. *in consil. 32. num.*
2. in fin. vol. 1. & consi. 31. num. 9. vol. 5. Socin. *in consi. 79.*
numer. 12. & seq. vol. 4. licet alias visus sit more suo fir-
masse contrarium *in consil. 128. num. 5. vol. 2.* quem se-
quutus est Socin. iunior *in consil. 12. per totum vol. 3.*
sed est contra casum *in l. eius qui. ff. ad municip. l. & l. si*
quis à pluribus. ff. eod. & late de hoc per Cephal. vbi su-
pra.
112 Et de priuilegio † cudendi monetam concesso Pisa-
nis, & aliis ciuitatibus, ponit gloss. *in ver. nostris. in l. 2.*
C. de falsa moneta. & per has alias ciuitates, Igneus in-
tellexit Florentiam, *in repetitione l. 5. §. non alios, n. 581.*
ff. ad Syllanian. vbi latissimè scribit de hoc.

Sunt & aliæ nobilissimæ ciuitates, & terræ Hetru-
113 riæ, † huic ditioni subiectæ, diuersis titulis acquisitæ,
quæ in singulis annis, in festo Natiuitatis sancti Ioan-
nis Baptistæ à præcone vocantur ad recognoscendum
nostris temporibus in Dominum Sereniss. magnum
Ducem Hetruriæ in partibus sibi subiectis, quod fit
per illarum procuratores coram equitantes cum ve-
xillis aureis, vel sericis, & illius præsentiam reuerenter
honorantes, qui in toto suo statu, propter absolutam
potestatem, ratione liberi & directi dominij Floren-
tini, nemini est subiectus, ita vt iuxta distinctionem
Pelagij Papæ, Pius Papa V. vti Regem, & magnū Du-
cem in partibus Hetruriæ creauerit, ac omnes hono-
res, & Regum præeminentias concesserit, vt in eius
Bulla sub data VI. Kalend. Septembr. 1569. & hodie
regnat Ferdinādus Cosmi filius tertius magnus Dux,
qui statum suum summa diligentia regit.
114 Cosmus magnus Dux † Senarum, & eius Ducatus
inuestituram habuit sub Carolo V. Imperatore à Phi-
lippo II. Hispaniarum Rege catholico, cui præstitit fi-
dem, & homaginm, cum certis pactis, & conditioni-
bus, de quibus in inuestitura.
115 Lucaria † ciuitas de anno 1291. cum duodecim mil-
lia scutorum auri Rodulpho Cæsari persoluisset, ob-
tinnerunt ab Imperio libertatem seipsos guberman-
di cum recognitione Imperij, *supplementum chron. in*
lib. 13. Platina & Blondus in præfatis locis, Felyn. *in d.*
c. cum non liceat. Socin. *in l. imperium. ff. de iurisdict. om.*
iudic. & in consil. 275. col. 1. vol. 2. & in consil. 83. num. 1.
vol. 4. Decius *consi. 403. num. 2. & in consi. 528.* Castald.
in tract. de Imperatore, quæst. 54. numer. 13. sed licet eme-
116 rint libertatem, non tamen † habuerunt potestatem
vibrandi ensem Cæsaris, sicut alij Duces Italię, qui di-
cuntur Principes Imperij, vt scribit Alexan. Raudens.
noster collega in Collegio Pisano *in consil. 50. qu. 355.*
vol. 1. Et licet subtilitas illius populi Aristocratici sit
maxima, præcipuam tamen causam libertatis esse ar-
bitror ciuium deuotionem erga antiquissimam illam
Sanctæ crucis reliquiam, toto orbe celeberrimam,
quam non potui, etiam præsenti calamo non adorare,
propter quam forte merentur in libertate populi
conseruari.

FERRARIA.

A ferro † nomen sortita est, quod singulis annis Ra- 117
uennati Ecclesię, cuius ditionis erat, soluere teneba-
tur, Volaterran. *in lib. 4. c. de rebus Ferraria. supplemen.*
chronicam li. 6. & sequuntur communiter omnes. Fe-
runt etiam tria loca iuris Ecclesiæ Rauennatis fuisse,
quæ tria metalla ipsi Ecclesiæ offerre solebant, à quib.
& nomina sortita sunt, Aureolum oppidum in Forli-
uiensi agro positum ab auro nuncupatum, Argentum
castellum Pado oppositum ab argento, & Ferrariam
à ferro, hanc primum muris circumdatam à quodam
Rauennatis Exarcho circa annos Domini, 700. qui
dicebatur Smaragdus.

Habet sancta † Romana Ecclesia in hac ciuitate 118
fundatam intentionem, non solum vt summus Ponti-
fex vniuersalis, dominus omnium; Item ex donatione
Constantini, de quibus est dictum, sed magis particu-
lari iure, quia expulsis Longobardis Carolus Magnus
Exarchatum Rauennæ donauit Ecclesiæ Romanæ &
in Pontificis Romani ditione semper perseuerasse te-
stificatur *supplementum chroni. in d. lib. 6.* Sed quia Im-
peratores Romani natione Germani summi Pontifi-
cis magnitudini inuidebant; Ideo Henricus III. Impe-
rator Pontificia hostis Ferrariam occupauit: Sed Ma-
thildis Comitissa Venetorum, & Rauennatum auxi-
lio vindicauit anno Domini 1100. vt dicit Volaterran.
vbi supra, Platina *in vita Paschalis II.* Bursatt. *in consil.*
330. col. 3. vol. 3. & latius per Cardinal. Bellarm. *in tra-*
ctatu de Romano Pontifice lib. 5. c. 9. circa finem. Ideo Fer-
rariensem ciuitatem esse de patrimonio Beati Petri
testatur glossa, *in auth. vt Ecclesia Rom. cent. ann. gau-*
deat priuil. & alij relati per Ripam *in c. cum M. Ferra-*
riensis num. 26. de constit. Ipsa enim gloriosa Comitissa,
optima, & illustris fœmina bene sentiēt cum Romana
Ecclesia, de quo per *supplement. chronic. in lib. 12.* Erat
potentissima, habebat enim obedientiam multarum
Vrbium, videlicet Lucæ, Parmiæ, Regij, Ferrarię, Mā-
tuæ, & Hetruriæ partis, quam nunc patrimonium Di-
ui Petri vocamus, & postea Henrici Cæsaris poten-
tiam & aliorum contra summos Pontifices exercen-
tem, magnanimiter repressit, & quæ de Ecclesiæ iure
occupauerant, restituere coëgit.

Item fundatur dominium Ecclesiæ ex donatione
Othonis IV. Imperatoris, facta Innocentio Papæ III.
vt dixi, in qua donauit Comitatus Perusij, Rheatę, Sal-
niæ, Interamnę, Campaniæ, nec non Ferrariam, Mar-
chiam Anconitanam, & omnes terras Comitissę Ma-
thildis, & quæcunque sunt circa Rhodicosanum vsq;
ad Ceparanum, vsque ad Exarchatum Rauennę, Cen-
tapolim cum aliis terris, &c. quæ donatio fuit confir-
mata à Rodulpho, & Carolo IV. Imperatorib. & Fre-
derico II. vt dixi. Quare ex his donationib. dupliciter
Ecclesiæ fundatur intentio, tum quia præsupponitur
Ferrariam esse partem Exarchatus Rauennæ, & qui
habet titulum, & possessionem † capitis, dicitur possi- 119
dere totam Baroniam, *l. cum diuersis ff. de religios. &*
sumpt.

sumptib. funer. ideo dicit Glossator Parisien. *in §.1. glo. 1.* quod subfeudum dicitur esse pars feudi dominantis, & non dicitur ex toto separatum, allegat tex. *in l. talem. in fine ff. de hered. instit.* Fiecc. *in tract. d. subfeud. li. 1 §. fuit dubitatum nu 31.* Tum quia donatio exprimit in specie Ciuitatem Ferrariæ.

120 Nec possunt prætendere Domini Estenses † huius ciuitatis denegare recognitionem summo Pontifici, ex quo eadem Comitissa Mathildis mortuo Gottifredo eius primo viro nupsit Azoni Estensi, à quo omnes cæteri Marchiones Estenses descendunt in ipso statu Ferrariæ.

Primo, quia, vt ex ipsis historiis patet, Mathildis ignorabat Azonem esse cõsanguineum in quarto gradu ipsi Gottifredo eius primo viro, quo detecto consuluit Gregorium Papam VII. & Pontifex iussit statim ab eius consortio abstinere, & sic diuortio facto, Deo, & Romanæ Ecclesiæ militare studuit, & in anno salutis 1113. Mathildis decessit, agens annum 69. cæteri autem Estenses, ab anno 1197. Ferrarię dominari cœperunt, vt ab omnibus scriptoribus potui recolligere.

Et quia ab hoc anno 1197. inducendo omnes Estenses Ferrariæ, constat ex historiis, & scripturis antiquis, nunquam pacificè illam possedisse, nisi sedes Apostolica suam interponeret auctoritatem, & propterea multoties bellum mouit. Leo Estensis hoc anno fuit factus Vicarius Ferrariæ, & hic titulus tunc temporis ab Ecclesia conecedebatur, Friscus Estensis anno 1311. coniectum Axonem patrem in carceres ob superin ductam Beatricem nouercam, Roberti Regis Siciliæ sororem, paulò post interire fecit, & impetrato Venetarum auxilio, Vrbem, nolentibus ciuibus in suam potestatem redegit, propter quod indignati ciues, patricidam, & facinorosorum proditorem ad Palaguram legatum apostolicum accusarunt, rogaruntque vt Vrbem, ditionis Ecclesiæ à tyranno laceratam liberare dignaretur: quibus auditis, Legatus præcepit Venetis, sub anathematis pœna à Ferraria abstinere, ipsi autem legati præcepta paruipendentes Thexldi castellum Ferrariæ, tandiu oppugnauerunt, donec obtinuerunt. Ac Friscus vindictæ auidus, introductis Venetis, quibus neque multum confidebat, ira succensus, dimidium ciuitatis, igne apposito, succendit, præsertim eorum domos, qui resistere voluerunt, vnde ciues concitati, tantam iniuriam ferre non valentes, sequenti anno, pestiferum hominem, apud portam Leonis interfecerunt, quod factum est, suadente Dalmatio Guasinne Vicario Clementis Papæ V. in ciuitate Ferrariæ, sed mortuo Frisco, Veneti dimidiam Vrbis partem per multum tempus detinuerunt.

Mortuo Azone in carceribus, atque Frisco necato, successit Aldomandrinus Axonis frater anno 1332. qui moriens Raynaldum, & Nicolaum filios reliquit successores, & isti simul Vrbis principatum resumpserunt, & vt ipsam firmo præsidio stabilirent, Argentam, Rauennatis Ecclesiæ oppidum vi occuparunt, inde cum Scaligero iunctis copiis Castrum Sancti Felicis Mutinensis diœcesis obsidere cœperunt, quod quidem oppidum Manfredus cum aliis viginti Castellis Carolo Boemiæ Regis filio commendauerat. Propterea Carolus ipse, & Manfredus, atque Beltrandus Ecclesiæ Dux illos protinus fundunt, & in turpissimam fugam vertunt, ipseque Nicolaus captiuus factus est: ea autem opportunitate Legatus Apostolicus maiorem exercitum in Ferrariam duxit, eamque obsidere cœpit, cumque Vrbem acriter oppugnaret, & iam suburbium sancti Antonij cœpisset, Raynaldus susceptis auxiliaribus copiis, Ecclesiæ exercitum dissipauit, vt nullus euadere potuerit, & captiuos permutarunt: sed cum essent excommunicati, ac interdicti, Argentam oppidum reddiderunt.

Itaque Raynaldo mortuo, successit Obizo eius nepos ex Nicolao fratre, anoo salutis 1337. vir magnanimus, & munificentissimus, propterea Benedictus, Papa XI. per legatum suum Ferrariæ, ac Mutinæ, & Argentæ suum constituit Vicarium, inuestiendo pro se, & filiis, ac successoribus, reseruando Ecclesiæ Romanæ fidem, & homagium, vltimas appellationes, atque supremam potentiam, cum onere soluendi singulis annis decem millia Florenorum Cameræ Apostolicæ, centumque homines militaris seruitij propriis sumptibus pro tribus mensibus, quotiescunque fuerit requisitus, vt vidi in registro Vaticani. Obizone mortuo, successit Nicolaus II. Obizonis filius anno 1559. vnà cum Alberto fratre, qui multa beneficia ciuitati suæ Ferrariæ contulit, & nullos habens filios, habuit successorem Nicolaum III. Alberti fratris filium spurium, qui puerulus, Bonifacio Papa IX. approbante, sub tutoribus regnare cœpit, & hic habuit Leonellum ex Stella concubina filium, & Herculem, ac Sigismundum ex Puzanda vxore ex Marchionibus Saluciarum, post cuius Nicolai III. mortem Leonellus sub anoo 1449. regnare cœpit. Hic ex Ioannis Francisci Gonzaghæ Principis Mantuæ filia, vxore sua, Nicolaum vnicum suscepit, & cum moreretur, filio minori cum auctoritate Borsij fratris statum relinquit.

Borsius † primus Ferrariæ Dux Leonelli Frater, & 121 Nicolai III. ex cõcubina filius anno salutis 1450. Leonello in statu succedit, qui post multos annos Romã accedens à Paulo Papa II. secundum vero alios à Nicolao Papa V. ducatus titulo decoratus est, post cuius mortem, concurrentibus Hercule filio legitimo Nicolai III. ac Nicolao IV. filio Leonelli, Hercules animo, & calliditate præstantior, Venetorum auxilio, ac Nicolao excluso, statum obtinuit.

Hercules primus nomine, sed secundus Ferrariæ Dux, anno 1471. regnare incepit, cui de anno 1504. successit in statu Alphonsus I. Dux III. & ab Adriano VI. Pontifice status Ferrarię confirmationem habuit, vt testatur Ioannes Baptista Giraldus Ferrariensis *in libello de rebus Ferrariæ in vita Alphonsi 1. fol. 136.* Sed Clemente VII. Pontifice etiam armis vendicante Ferrariam, res eo deuecta est, vt Carolus V. Imperator, arbiter electus laudauerit ciuitates Mutinæ, & Rhegij, vti Imperiales spectare ad Alphonsum, Ferrariam autem esse feudum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ ipsumque Alphonsum debere inuestiri pro se, & descendẽtibus in perpetuum cum solutione tributi, quod laudũ valde displicuit Pontifici: Succedẽte autem Paulo III. Pontifice, ac † mortuo Alphonso I. Hercules huius 122 nominis secũdus à Paulo inuestitur ad tertiam generationem, sed post Herculem Alphonsus II. successit, Qui legitimum ex corpore successorem non habens de anno 1591. sub Põtificatu Gregorij † Papæ XIV. Ro- 123 mam profectus rogauit inuestituram pro Don Cęsare Nepote, sed quia obstabat Bulla felicis recordationis Pij V. de rebus Ecclesiæ non infeudandis, post lõgam consistorij discussionem, atque disputationem, tam in Rota, quam in amplissimorum Cardinalium congregatione, inuestitura denegata, rediit Alphõsus, obie-

oblecta occasio reuocandæ Bullæ de eisdem non in-
feudandis,non est prætermissa,sed Alphonso II.mor-
tuo de anno 1598.eiusque hęrede Don Cæsare Ferra-
124 riam † etiam possidente sępius admonito super rela-
xatione, belloque maximo iam præparato , excõmu-
nicationis sententia fulminata est à S.D.N.Clemente
VIII.Sed ipse Don Cæsar religiosus Princeps,ac S.R.
E.obseqoentissimus,vt decet,Ferrariam,retentis me-
liorationibus,de consensu Papæ,ipsi Felicissimo Cle-
menti VIII. (in cuius persona votum Clementia im-
mediatè præcedentis est adimpletum)restituit.Ferra-
riam igitur se transfert sedes Apostolica,vbi per octo
menses commoratur, & hodie apud ipsam permanet
integrum Ferrariæ dominium.

Interim Don Cæsar habita inuestitura ab Impera-
tore pro Mutina, & Rhegio inter serenissimos Du-
ces Italiæ à summo Pontifice ascribitur, ipsoque titu-
lo,& aliis præeminentiis Italiæ Ducum decoratur.

125 Finita † enim linea feudom reuertitur ad directum
dominum,*§.si vasallus.& §.his consequenter.Hic finitur*
lex Corradi c.1.§.si quis de manso.de controuers. inuestit.
*c.1.§.si clientulus de alienat.feud.*Sed si feudatarius me-
liorationes fecerit,relicto hęrede extraneo,certę me-
126 liorationes † ipsi hęredi solui debent,casus est *in d.§.*
*si vasallus.*vbi Andr.Afflict.& Bald.*n.*4. etiam in feu-
do Ecclesię concesso in emphyteusim, Aluarott.*nu.*3.
Paris. *de reintegratione feud. in c. de meliorationibus fa-*
ctis in bonis feudorum.quod incipit. Et circa ipsas cultu-
ras,& cap.seq. Ioann. Garsias *in tract.de expens.& me-*
*liorationib.c.*12.*nu.*84.Clarus *in quæst.* 88. dicit Com-
127 munem esse opinionem : quo casu hæres extraneus †
licitè retinebit , quousque sibi soluantur melioratio-
nes prædictæ,Andr.*in d.§.si vasallus.* Afflict.*n.*9.& se-
quuntur ibi omnes Feudistæ, & est textus *in §. certe*
& ibi gloss.& Io.Fab. Instit. de rerum diuis. quem alle-
gat in feudali materia Hostiens.*in summa de feud.§.a-*
*pud quem,vers.præterea.*Dec.*in consi.*518.glo.Parisiens.
in §.1.gloss.1.n. 73. Gomesius *ad leges. Tauri super lege*
46. vbi latissimè de meliorationibus factis in maio-
ratu,& ad hoc est *Decisio Guidonis Papæ* 169.

128 Sed quid si hæres extraneus † negauerit feudum,
quia per negationem ipsum amittit,*c.1.§.vasallus in 1.*
& 2.si de feud. defunct. controuers. fuer. & vtrobique
Andr. & Afflict. Iacobin. *in tract.de feud.ver.dictique*
*vasalli promiserunt non committere fellonıam numer.*34.
Gloss.Parisiens.*in §.*31.*num.*167.qui alios allegat : An
hoc casu dicatur amisisse etiã meliorationes , & diffi-
cultate satis bene cõsiderata,iustè responderi poterit,
meliorationes prædictas non amisisse , quia meliora-
129 tiones † in feudis factæ,vasalli opera,& industria,aut
impensa,puta domus,arbores plantatæ , aggeres ere-
cti, fossę , rusticum prædium , vel vrbanum emptum
iuxta rem feudalem,vt illi accederet,& inseruiret cau-
sa melioris commodi,non dicuntur feudales , sed al-
lodiales,casus est *in c.1.§.econtraria in 1.responso de inue-*
stit.de re alien.fact. Berous *qu.*96.*num.*2.*&* 3. vbi ait,
secus esse in incremento naturali, puta quod alluuio-
ne accesserit,vel industriali,quod per se stare non po-
test,puta seruitus realis , liberatio , immunitas , & si-
miles, quia solo feudali adhærent vt partes , gl.*in c.*2.
*§.si quis de manso.in ver.reseruauerit.*quæ glossa est cõ-
muniter approbata,vt dicit Ruyn, *in consil.*7. *nu.*12.*in*
130 *fine,vol.*1. Et ideo in istis meliorationibus † succedit
hæres extraneus,Ruyn.*in consi.*24.*nu.*10.*vol.*1. Berous
*in q.*10.*n.*3.etiam fœmina,licet esset incapax feudi,Me-
noch.*de recuperand.poss.§.remed.*2.*nu.*106. vbi ad nau-
seam declarat istarum meliorationum naturam,Paris.
*in consil.*28.*vol.*3.

Sed hic hæres non est feudatarius,per negationem
nihil sibi pręiudicij intulit in feudo pro quo non ser-
uiebat, ipsa negatio † afficit in casibus , in quibus est 131
specialiter de iure prouisum,vt est communis opinio
omnium Doctorum,de qua per Socin. *in l.nemo circa*
finem ff.de exceptionib. quem sequitur Cagnol. *in l.ne-*
*mo ex iis num.*7.*in fine,& ibi* Dec.*nu.*6.*de reg.iur.*Ideo
dicebat Ial.in his terminis , quod pœna † priuationis 132
alicuius beneficij non habet locum , nisi expresse lex
dicat,*§.cum igitur.in auth.de non eligendo secundo nub.*
per quem textum ita notat Bald.*in auth. ex testamento*
C.de sec.nupt. Quare valet argumentum,non est de re
expressum,vt hæres extraneus negans feudum , amit-
tat meliorationes allodiales , ergo ipsas nullo modo
amittit per negationem.

Item quia meliorationes de quibus agitur , cum i-
pso feudo faciunt vnum totum feudum respectu di-
cti totius facerent † vnam partem, sed negans partem, 133
non debet amittere totum , sed tantum illam partem,
quam negat,gloss.*in §.vasallus.si de feud. defunct. con-*
tens.fit,& ibi Andr.Glossator Pariens. *in §.*30.*num.*6.
qui dicit opinionem contrariam reiici ab omnibus
Feudistis,& latius *in §.*52.*num.*167.Clarus *in §.feudum*
*qu.*59.dicit communem,licet Caccheran. *in decis.*29.*in*
*princip.*præsupponat pro maxima , quod feudum per-
datur totum,tamen Doctores,quos allegat,non id di-
cunt , neque decisio illa fundatur super dicta maxima
& Andreę auctoritas † sola in materia iuris feudorum 134
omnibus Doctoribus præponderat. Item quia hæres
non potest per negationem prædictam inferre præ-
iudicium creditoribus qui possent super dictis melio-
rationibus satisfieri,Ruyn.*in consi.*176.*n.*17.*vers.quin-*
*tam.vol.*1.Albert Brun.*in consi.*106.*nu.*2.quicquid sen-
tiat Pinell.*in l.1.parte* 2.*num.*71.*ver.ego autem* C.*de bo-*
nis maternis.

Et regula negantis feudum † super qua negatione 135
sit specialiter prouisum, limitatur,quando ante litem
contestatam se pœniteret,*l.electio §.neque.& ibi* Bald.
hoc notat ff.de noxalib. Angel.*in l.sed hoc ita ff.de re iu.*
Castren.*in l.sed si dubitatur in prin. & in §.1.ff. de fide-*
iussor. Bald.*in l.de ætate §. final.ff.de interrogationib.*
Alex.*in l.hæreditatum §.final.ff.ad l.Falcid.* Roman.*in*
*consil.*70. Item fallit regula, si dixisset,nego narrata,
prout narrantur,& petita,prout petuntur:quia hoc ca-
su non refertur ad ea , quæ ipsi neganti sunt fauorabi-
lia,Bartol.*in d.l.sed si dubitetur §.ita demum , cum quo*
transit Immola,*ff.de fideiussor.*Paul.de Castr.& Immo.
in l.sed hoc ita ff de re iudic. Salyc.*in l.cum precium* C.*de*
*liberal.caus.*Alex.*in l.etiam §.final.col.pen.ff.solut.ma-*
*trim.*Iacobin.*in suis institut.in d.§. dictique vasalli nu.*35.
vers.addit. Item fallit ipsa regula si non dolose nega-
ret, & ita limitantur omnes leges punientes ipsos ne-
gantes,Bal.*in c.1.§.vasallus in 1.per illum tex.Si de feud.*
*fuer.controuers.inter dom.& agnat.*gl. & Angel. *in l.fi-*
*nal.ff.de rei vendic.*Alex.*in d.l.etiam § final.ff.sol.ma.*
Iacobin.vbi supra cum concordantibus, Alex.*in consi.*
35.*vol.*5. vbi dicit, quælibet † causa excusaret negan- 136
tem:& de limitationibus dictę regulæ negationis,ap-
plicando ad casus , qui contingere possunt in feudali-
bus,est Ioann. Antonius Niger *super capitulo regni*
Neapolis super capitulo 201.*fol,*173.& Alex.*in d.consi.*35.
& Romanus *in d.consi.*70.

CAP. XXXIV.

Pactum de retrouendẽdo Iurisdictiones, & dominia, inter Principes esse perpetuum,

tuum,& æternum,& in casu retrouenditionis; quæ meliorationes sint soluendæ.

SVMMARIA.

1 *Pactum de retrouendendo post centum annos est obseruandum inter principes.& nu.6.& n.10.*
2 *Principes semper censentur contrahere de iure gētium.*
3 *Concessio Castri per vim occupati non valet.*
4 *Emptio & venditio facta à negotiorum gestore qui nō est non valet.*
5 *Factum falsi nuntij non potest ratificari.*
7 *Pactum de retrouendendo quando introductum in populo Romano.*
8 *Pactum de retrouendendo temporaliter factum, extinguitur finito tempore.*
9 *Pactum redimendi habet locum in feudis.*
11 *Pactum deredimendo in perpetuum, durat triginta annos.*
12 *Etiam si interuenisset iuramentum.*
13 *Pactum factum in æternum nullo vnquam tempore finem habet.*
14 *Contractu transitorius ad quoscunque heredes, durat perpetuo tempore.*
15 *Pactum redimendi cū modicitate pretij sit perpetuum.*
16 *Meliorationes necessariæ & vtiles in feudo factæ, ad quem pertineant.*
17 *Feudum potest retineri, donec soluātur meliorationes.*
18 *Meliorationes, vtiles possessors, vel dominus ad quem pertineant.*
19 *Feudatarius quando non possit ædificare nouum fortalitium, vel turrim.*
20 *Castri possessor, an & quando possit illud reficere.*
21 *Pactum quod non liceat reficere fortalitia quomodo intelligitur.*
22 *Meliorationes, in fortalitio & castro, quando non sint soluenda.*

SVperius exaratū est multa Dominio,& Iurisdictiones re ēriri subiectas pacto de retrouendendo ad fauorem alienius Principis: modo super hoc primo
1 videndum est, an ista pacta † post centum annos sint obseruanda. Ego dico affirmatiuam opinionem esse veram, quia præscriptio inuēta est de iure ciuili, *l.1.*
2 *§.ff.de vsu.ap.*& Principes semper censentur † contrahere de iure gentium, vt in terminis de pactis inter Regem Francorum & Regem Angliæ, dicit Bald. *in l.digna vox.in fi.C.de legib.& ibi* Bart.*n.2.* Andr.Sicul. *in cons.2.vol 1.* tanto magis Principes, qui à Romanorum Imperatorum legibus liberi esse prætendunt. Et si esset factum pactum de retrouendendo, multis modis potest in perpetuum exerceri: Primo si quis Castrū
3 † per vim occupauerit,& postea concessionem ab Imperatore obtinuerit cum aliis poctis, talis concessio & pacta non valebunt, vt de Florentinis dicit Bald. *in l. decernimus. nu.6.C.de sacrosanct.Eccl.* & ibi Barbatia in additionibus dicit, hoc dubium fuisse pridie in Curia Romana decisum contra Florentinos, nimirum concessionem & pacta non valere, allegat Bald.*in l.2.C.de legib.& ibi* Fulgos. & est tex. *in l.2.& ibi gl.C.de fund. & salt.lib.11.* Salyc. *in l.1.C.ne rei dominic.vel templorum.*Bert.*in l.non abs re.C.vnde vi.* Bald.*in c.1.per quos*
4 *fi.it inuestitur.* Item si emptio † & venditio esset facta ab eo, qui dicebat se negotiorum gestorem, qui non erat, textus est *in l.multum interest.vers.si verò, Cod.si*
5 *quis alteri,vel sibi*, quia factum falsi † nuncij non potest ratificari, non enim reperitur subiectum, in quo possit fundari ratificatio, si negotiorum gestor concipit verba in personam, quam non repræsentat, & sub hoc fundatur ibi gloss. *in ver. comparasti.* & latius declarat ibi Bald. *col.3.* & in terminis Castri declarat Gregor. Lopez *in l.48.gl.2.tit.5.partita 5.*Sic dicunt fuisse Pippum Ducem Regis Vngariæ, qui tāquam negotiorū gestor multa alienauit,& postea decreto Regis, aurū liquefactum in os eius filieniis dilucre fecit, dicentis, aurum sitiit, aurum bibat, & sic occisus est, vt refert Ferrerett.*in tractatu de re nauali lib.12.num 94.*

Si esset factum pactum † redimendi inter Principes, 6
dico quod æterno tempore obseruandum est: quo pa-
ctò † Marcus Antonius cognomēto Philosophus pri- 7
mus in populo Romano vsus est, nā cū Marcomanico bello graui premeretur, ærariumq; exhaustū esset, Imperatoriæ aulæ supellectilē distraxit, quo reliqua suscepti belli persequeretur, & tandem feliciter cōfecto, Romā reuersus, ornamenta imperialia ab his, qui pridem emerant, redemit, sic postea hoc redimendi pactum in orbe Romano vsitatum fuisse, testificatur Proculus, qui vixit Vespasiani tēporibus, *in l.si vir vxori ff.de præscript.verb. & postea* Aleander prudens imperator decreuit *in l.2. C.de pa. inter em.& vendit.*
Nā si ius redimendi † per certum tempus promissum 8
finito tempore extinguitur, *l.si creditor §.illud ff.de distr.pign.*Tiraq.*de retract.conuent.§.1.gl.2.nu.53.*Bald.*in consi.108.sipe qui promittit vol 5.* & est tex. *in l.2. C.de pact.inter empt.& vendi.*vbi latè Gozad. *in co.14.vers. secundo principaliter.* Angel. *in consi.199.* de communi attestatur Menoch.*de arbitrar.casu 217.num.2.* Quod
procedere † etiam in feudis venditis cum pacto redi- 9
mendi temporaliter facto, vt finito tempore taxato, extinguatur pactum, probat Camerot. *in c.imperialem pag.77.col.1.in fine vers.Nec refert.*Ergo pactum † hoc 10
factum in perpetuum, debet durare æterno tempore, casus est *in l.quod si nolit. §.si quis ita ff. de ædilit.edict.* & sic in perpetuum debet obseruari. & hanc opinionem tenet Fabian.*in tract. de emptione, & venditione in 7.qu.principali. num.4. vers.sed si in perpetuum.* Et Fransc. Zoannett. *in tract. de emptione, & vendit.sub pacto retrouenditionis*, per totum vigentisimis id probat rationibus contra communem.

Et licet hoc pactum factum † per verbum *quando-* 11
cunque,vel in perpetuum,& infinitum, censeatur de iure triginta annorum spatio terminatum, quibus elapsis præscriptio tanti temporis obstaret agenti, vt probat Conar.*in lib.1.variarum resolution.cap.9.num.1.* qui alios refert,& est communis opinio, Balbus *in tract. de præscriptionib.in 4.parte 5. partis prin ipalis qu.3.* Boer. *decis.182.& decis.351.num.6.* etiam si in eo pacto † in-
teruenisset iuramentum, Dec.*in consil.164.*Boer.*in d.* 12
decis. 81.*nu.n.* Syntegma comm. opinion. *in lib.7.c.5. vers.& opinio.* Caccheran.*in decis.69.num.12.* tamen fallit hæc opinio, quotiescunque verbo contractus nō recipiunt interpretationem de iure ciuili, sed de iure gentium, vt sunt contractus Principum inter se, vt dixi. Item fallit si fuerit apposita dictio, *in æternum*, †
quę nullo vnquam tempore, nulloque æuo finem ha- 13
bet,*l.nulla societatum,& ibi gl.ff.pro socio.* Zoannett. vbi supra *num.33.*Item si fuerit apposita dicta dictio *quandocunque* vel *in perpetuum* in contractu transitorio † 14
ad heredes, Florian.de sanctp Petro *in l.in hoc iudicij, §.si conueniat.vers.sed si in contractu de sui natura transitorio ad quoscumque heredes ff.communi diuid.*per textum *in l.cum debere columnam ff. de seruit.vrb.prad.* Et hoc modo esse pactum de retrouendendo ad omnes hæredes transitorium, probat latissimè Zoannet. *in d. tractatu n.34.& 35.*Item fallit si pactum, de retrouen-
dendo † esset cū modicitate pretij, nā stante lęsione fit 15
perpetuū, Iaco.*in l.mutuū n.2.ff.si cert.pet.*Io. Vincēt.
de

de Anna *in allegation.83.nu.4.vol.2.* vbi allegat Tira-
quell.qui alios refert cum opinione Iacobini, *de rem.*
conuentional.§.1.gloss.2.num.55. latius omnibus pro-
bat hanc opinionem Fabius de Roma, *in consil.68.c.1.*
& 2.

16 Quid autem si emptor fecerit meliorationes? Di-
stinguendum est,† aut necessarias,aut vtiles; de volu-
ptariis non est difficultas contra negatiuã, & quæ sint
ambæ dixit textus *in l.impensæ ff.de verb signif.* Neces-
sariæ quidem soluendæ sunt, *l.Paulus in fi.ff.de doli ex-*
cept. l.si in area. ff.de condict.indeb. l.adeo. §.certè.ff. de
acq.rerum do. casus est *in §.si vasallus. & §.his consequen-*
ter. His finitur lex Corradi,c.1.§.si qua de manso.de con-
trouers.in vestit. cap.1. §. etsi clientulus. de alien. feudi.
Andr.& Afflict. *in d.§.si vasallus,* Bald.*nu.4.* etiam in
feudo Ecclesiæ concesso in emphyteusim, Aluarott.
ibi.n.3. Peris.*in tract. de reintegrat.su c.de meliorationi-*
bus factis in bonis feudalibus, quod incipit, & circa ipsas
culturas.& c.seq. Ioan.Garzias *in tractat.de expensis &*
meliorationib.c.12.n.84. Clarus *de feudis.q.88.* dicit com-
munem.

17 Quo casu licitè potest feudum † retineri, donec
soluantur dictę meliorationes, *d.l.si in aream.vers.nul-*
lo alio modo, quam per retentionem impensas seruari pos-
se,& d.l.Paulus, & d.§.certè.& l.domum. C.de rei ven-
dic. in vers. nullam habent repetitionem, nisi necessarioe
sumptus fecerint. Andr.*in d.§.si vasallus,* Afflict.*nn.9.*&
sequuntur communiter Feudistæ ibidem, & est textus
in §.certè.& ibi gloss.& Ioan.Fab.*Institut de rerum di-*
uis. quos allegat Hostiens.*in summa Feud.§.apud quem,*
vers.præterea. Dec.*in consil.518.* Glos.Perisiens.*in §.1.*
glos.1.n.73. Gomez.*ad l. Tauri super l.46.* Guido Pap.
in decis.169.

De vtilibus autem est distinguendum; aut sunt vti-
18 les † possessori,aut Domino, & in hoc semper est in-
spicienda vtilitas ex persona Domini, nunquã posses-
soris, casus est *in l.Titius.ff.de act.empt.& vendit.vers.*
iniquum videtur in magnam quantitatem obligari ven-
ditorem,l.si seruos.ff.de pignorat.act.vers. sicut enim ne-
gligere creditorem, dolus, & culpa quam præstat, non pa-
titur,ita neque talem efficere rem pignoratam, vt grauis
sit debitori ad recipiendum,l.sed an vltro.§.1.ff.de negot.
gest.ver.quid enim si eam insulam fulsit,quàm Dominus,
quasi impar sumptus,dereliquit, vel quàm sibi necessariã
non putauit,onerauit inquit,Dominum secundũ Labeonis
sententiam. Quare meliorationes vtiles ita demũ sol-
uendæ sunt,si vtilitas ipsum Dominũ respiciat,ne mo-
retur excogitatis impensis, & multiplicatis sumptib.
quibus Dominus rem suam derelinquere cogatur. I-
deo cautela possessoris erit, has vtiles inchoantis, vel
iudicis auctoritate facere,vel domino significare.

Quos terminos applicando ad materiam intentam,
duos casus constituo: Alter, si licet ædificare nouum
fortalitium,castrum vel turrim: Alter si liceat reficere.
Ad primum respondeo,solere Principes qui ciuitates
vendunt cum pacto redimẽdi, pacisci ne liceat posses-
19 sori ista de nouo facere, & tunc non videtur † licere
facere,casus est *in l.opus.ff.de oper.publ.* quia in futurũ
possent æmulationem & seditionem contra Dominũ
inducere, tẽpore redemptionis, vt dicit Salyc. *in l.per*
prouincias.n.2.C.de ædific.priu. Bart.*in d.l.opus.*& Alex.
ibi in additionib.qui allegat textus *in l.2.C.de fund.li-*
mit. lib.11. Sed ille textus loquitur de publico opere,
nos autem de priuatis, & per ista iura,ita tenet Innoc.
in c.Pisanis.de restit.spoliat.& ibi Abb.*num.15.* Ancha-
ran.*col.final.* Bart.*in l.ex hoc iure.numer.7.ff.de iust.&*
iur. Angel.*num.6.* Ias.*num.6.* Boër.*in tractat.de custo-*
dia clauium num.65. Andr.*in Constitutione Regni incip.*
Castra, & munitiones, & ibi Afflict.qui alios citat, &
distinguit.

In altero casu,si liceat reficere,distinguo, † aut abs- 20
que dicto pacto,& potest casus *in l.intra vrbem in fine*
ff.de oper.public.vers.ea tamen instaurando: quæ etiam
deformibus minis intercidisse dicantur,vniuersalis li-
centiam damus,& ibi notant omnes Doct. & facit *l.*
1.§.si ad ficum ff. de noui oper. nuntiatio. vbi licet quis
teneatur nũtiare nouum opus,pro opere nouo, quod
fit,non tamen tenetur pro opere veteri, quod refici-
tur,*l.final.vers.illud C.de Iudæis,c.consuluit de Iudæis l.*
hactenus & l.vsufructuarius nouum tectorium ff.de vsu-
fru. Aut est factum pactum † quod non liceat reficere 21
fortalitia, & Castra, & hoc intelligitur in illo statu
temporis pacti, sicut dicimus de iuramento, quod
non extenditur vltra præsentem statum iurantis, vel
ad excogitata,*l.final.ff.qui satis dare cog.l.final. Cod.de*
non num.pec.c.veniens & c.quemadmodum.de iureiur. I-
mo etiam contra pactum,& ad ęmulationem alterius
potest ædificari,si possessor sentiret maximum,& gra-
ue damnum,quando non reficeret,Angel.*in l.cum eo.*
C.de seruit.vrb.præd. Cepoll.*in tractat.de seruit.Vrban.*
præd.cap.de solo & area col.2. Sed istæ meliorationes † 22
non sunt soluendæ tempore reemptionis, quia regu-
lariter vniuersitates de propria pecunia reficere te-
nentur,ad quod compelli possunt, & collectari parti-
culares homines,vt consuluit Corn. *in consil. 72. vol.*
4.& Ioann.Anton. Niger *in Capitulo regni, in titulo*
de grauaminibus vasallorum,num.73. Ego credo Do-
minum volentem reemere, teneri soluere expensas
pro castro,& Fortalitio siue Turri nouiter factis,quã-
do propter aliquod necessarium emergens, necessa-
rium fuisset ædificasse,non obstante pacto, quod ne-
cessarium expediens fuisset ita Domino, sicut posses-
sori:nisi possessor diuersum ædificandi fortalitia mo-
dum à nouo solito obseruasset:& in omni casu,caute-
la est,vt dixi,Domino significari: At quando necessa-
rium sit noua facere fortalitia,scribit D.Thom.*in lib.*
2.de regimine Princip.cap.11.

CAP. XXXV.

In quibus consistat suprema Iurisdictio.

SVMMARIA.

1 *Samuel composuit librum de concernentibus maiestatem Principis.*
2 *Regum iura in quibus putarunt consistere aliqui.*
3 *Regibus an sit data potestas* in I.lib.Regum,cap.8.
4 *Lex nulla an possit confirmari consensu recipientium.*
5 *Regnandi potestas legitima vbi probetur in sacra scriptura.*
6 *Verbum* Misepatim *positum circa potestatem Regum, quid significet.*
7 *Potestas suprema Principum consistit in mero Imperio, & in quibus alia.*
8 *Principes inferiores non posse statuere contra ius commune.*
9 *Principes Italiæ vtuntur plenitudine potestatis.*

SAmuel † cum cõsecrasset Saulem Regem electum 1
iussu Dei,O.M.composuit librũ circa concernen-
tia maiestatem Principis: Sed Hebræi scribunt Reges
successores concremasse,vt sine lege tyrãnidem exer-
cerent in subditos,&ideo decipitur Philippus Melan-
chton hæreticus ab Ecclesia reprobatus, putans iura

† Re-

Regum consistere in iis, quæ scripta sunt in sacra scriptura *in 1.lib.Reg.c.* 8. Vbi Samuel referens verba Domini ad populum, qui Regem petierat, ait.

3 *Hoc erit ius Regni,† qui imperaturus est vobis, filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque suos equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & olineta optima tollet, & dabit seruis suis. Seruos etiam vestros, & ancillas & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei serui, Et clamabitis in die illa à facie Dei vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, & dixerunt, nequaquam: Rex erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes, & iudicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.*

Addunt alij hanc esse legitimam Regum potesta-
4 tem, ex consensu recipientium hanc legem † confirmante, qui prout verba sonant, se obligarunt; indignus enim libertate est, qui se subiecit sponte seruituti, *l.3.ff.quib.ad libert.proclam.non lic.* Sicut Iudæi crucifigentes Christum, instituerunt se nolle alium Regẽ, quàm Cæsarem, implorantes pœnam super se, & super filios ac posteros suos.

Alij interpretantur hanc legem de regno proposito in casu necessitatis, vt possit Princeps eo casu & personis, & bonis vti subditorum, non tamen abuti, sed ad communem vtilitatem.

Rectius intelligunt cæteri de his quæ facturi sunt Reges abutentes potestate, non lege regnandi legiti-
5 ma: Nam illa lex legitima † data erat, *Deut.c.17.* alioqui loca essent de directo contraria, & secundum hæc verba Samuelis non esset regere populũ, non ordinare Rempublicam, sed destruere Regni formam, si om-
6 nia ex arbitrio licerent: Ideo verbum *Misipatim* † positum *in d.c.8 lib.1.Regum*, non significat rationes, vel priuilegia, sed mores, & consuetudines Regum, quas obseruant, aliter idem Samuel mentiretur, cũ reddiderit rationem de omni opere sibi imposito; *Quis*, ait, *erit inter vos, qui possit me accusare: accepisse aurum, vel munus?* Ideo cum decem tribus ex Dei permissione separatæ essent à Regno Ieroboam, ille Rex non aliter fuisset à Deo punitus, quod tributis noluisset opprimere populum, *3.lib.Reg.c.12.* Item cùm fuisset Dauid punitus ob numeratum populum Israël, & Iuda, cuius ratione & multitudo septuaginta milliũ hominum in tribus diebus peste sublata est ab Angelo, *2.li.Reg.c.5.*

Quare melius Doctores nostri videntur interpretari hanc supremam Principum Iurisdictionem cõsi-
7 stere in mero† Imperio, quia possunt lege condere, & magistratus creare, pœnas & cõfiscationes bonorũ delinquentib. indicere, noua vectigalia instituere, collectas imponere, monetas cudere, tabelliones creare, illegitimè natos in suo statu restituere, vltimas appellationes cognoscere, & omnia facere de plenitudine potestatis, quæ volunt Bal. *in c.1.in vlt.not.quæ sint regal.* Afflict. *in Rubric.n.68.& seq.* Felyn. *in c.cum nobis.n.5.de præscript.* Iacobin. *in sua inuestitura.in princip.v.rsi dubitatur.* Bart. *in l.omnes populi in 4.q. primæ quæst.principalis.ff.de iust.& iur.* Alex. Ang.& Ias. *in l.5.in princip.ff.de verb.oblig.* Roland. *in cons.4.in 1.dub.vol.3.* Crauett. *in cons.135.* Alex. *in cons.124.vol.4.*

8 Et licet multi Doctores teneant inferiores† Principes non posse statuere contra ius commune, quos refert Natt. *in cons.179.* quia plenitudinem potestatis nõ habent, ideo non possunt ea abuti, neque ius tertij auferre, Alberic. *in l.quoties.C.de precib.Imperat.offerend.* & ibi Castrens. dicit se ita consuluisse tempore Pãdulphi de Malatestis, qui fuit Dominus Bergomi, & Ias. *in l.2.C.de precib.Imperat.offerend.* idem dixit, de Duce Mediolani, quia dependet ab Imperio, ideo nõ est absolutus, & supremus dominus, & in quondam Duce Ferrariæ, qui dependebat ab Ecclesia, idem consuluit Dec. *in cons.373.n.15.* Rellaus. Castald. *in tract.de Imperatore, q.110.col.2.* Et idem dixit de Duce Vrbini, Socin.iun. *in cons.69.n.63.vol.1.* Ruyn. *in cons.23.n.13.vol.2.* Natt. *in d.cons.179.n.15.*

Tamen ista opinio displicet Ducibus, Marchionibus & Comitibus erectis à supremis Dominis Imperatore, & Papa, qui de consuetudine vtuntur in eorum
statibus † plenitudine potestatis, vt de omnibus Do- 9
minis Lombardiæ scribit Bald. *in cons. 267. ad euidentiam.vol.1.* vbi dicit, omnes Dominos Lombardiæ de consuetudine vsuali ponere hanc clausulam, & de plenitudine potestatis, atq; esse in quasi possessione verbi, & facti, ideo credunt multi eos sic posse facere; nam vt dicit Natta *in d.cons.179.nu.15.* non esse verisimile quod falsa voce vterentur, & ita dicit Castrens. *in d.l. quoties.C.de precib.Imperator.offerend.*

Et quod cæteri Domini Principes Italiæ eadem vtantur potestate, scripserunt Bald. *in cons.456.n.5.vol.5.* Ias. *in cons.101.vol.3.* Alex. *in cons.1.num.31.vol.5.& in cons.11.n.9.vol.7.* Roland. qui multos refert, *in cons.fin.n.45.& 95.vol.4.* Socin.iun. *in cons.60.n.7.vol.4.* Natta *in cons.402.n.19.* Et hanc opinionem videtur amplecti Rota Vrbis, vt per Mohedan. *in decis.45.* sub titulo de maioritate & obedientia, omnes, inquit, Principes Italiæ esse in quasi possessione vtendi hac clausula de plenitudine potestatis.

Videamus igitur de singulis partibus huius supremæ Iurisdictionis.

CAP. XXXVI.

An merum Imperium sit effectus supremæ Iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Merum imperium quid sit, secundum Bartolum.*
2 *Legis condendæ potestas est meri imperij.*
3 *Accusationes, & inquisitiones non fiunt mero iudicis officio.*
4 *Iudex non prosequitur accusationem post mortem accusatoris.*
5 *Lex aliquando fit ad publicam, aliquando ad priuatam vtilitatem.*
6 *Merum imperium quid sit secundum Alciatum.*
7 *Principis nomine quid contineatur.*
8 *Gladij potestas accipitur pro pœna.*
9 *Merum imperium, quare dicatur merum.*
10 l.imperium, ff.de iurisd.om.iudic. *explicatur.*
11 *Merum imperium consistit in ciuilibus, & criminalib.*
12 *Iudex non habet liberum arbitriũ in pœnis statuendis.*
13 *Legatus proconsulis non habet merum imperium.*
14 *Merum imperium nullus magistratus habuit Romæ ante Imperatores.*
15 *Iudicibus sorte electis per populum Romanum, quæ tabula assignabantur.*
16 *Sententia quomodo proferebatur à iudicibus tempore populi Romani.*
17 *Pœna exprimebatur in sententia populi Romani.*
18 Animaduertere, *significat executionẽ absque cognitione.*

19 *Consules non habuerunt executionem potestatis.*
20 Potestatis *verbum significat executionem.*
21 *Merum imperium quid sit.*
22 *Merum dicitur quod purum & simplex.*
23 *Magistratus quando inceperunt imponere pœnas secundum eorum conscientiam & æquitatem.*
24 *Merum imperium an pertineat ad solum Principem, vel ad alios magistratus.*
25 *Magistratus quaties vtitur mero Imperio.*
26 *Executia sententiæ criminalis, & sententiæ ciuilis est meri Imperij.*
27 *Meri imperij definitio non datur*, in d.l. imperium. ff.de iurisdict.om.iud.

TRactaturi de singulis effectibus supremæ poten-
tiæ, in primis videamus an cõsistat in mero impe-
rio, & certè si Bartolo credimus, insequenti Petrum
1 non videtur, siquidem dum merum † hoc imperium
diffiniunt, *in l.imperium, n.6.ff.de iurisdict.om.iudic.* Est
inquit Iurisdictio, quæ iudicis officio nobilis expedi-
tur, vel per accusationem, publicam vtilitatem respi-
ciens principaliter. Sed hæc Bartoli definitio stare nõ
2 potest, quia ibidem ipse fatetur sub *nu.*8. legis † con-
dendæ potestatem esse meri imperij, imò maximi, &
hoc solis Principibus, Senatui, & Præfecto Prætorio
concessum esse, *l.humanum.C.de legib.l.non ambigitur.
ff.de iurisdict.om.iudic. l.1.ff.de constit.Princip. l.forma.
ff.de offi..præfect.prætor.* Sed Princeps iudicis officio nõ
fungitur, neque principis auctoritas in sanciendis le-
gibus, iudicis iurisdictio nominatur: præterea non li-
cet iudici ex officio suo coercere delinquentes, nec
3 per inquisitionem † vt exemplificat Bart. *in d.l.Impe-
rium, n.10.* per textum *in l.rescriptum.§.siquis.ff.de mu-
ner.& honorib.* nisi in certis casib. Bart. *in l.2.§.in publi-
co.ff.ad l.Iul.de adulter.* ergo falso dicitur accusationes
fieri mero iudicis officio. Item si post accusationem
4 † decederet accusator, non licebit iudici propositam
accusationem prosequi, & nomen rei aboletur, *l.libel-
lorum.§.si accusator.ff.de accusationib.* quia accusatio est
ius residens in persona partis, illi competens ad simi-
litudinem actionis, *l.1.ff.de crimine stellionat. l.1.C.
quando ciuil.actio criminal.præiud.*

Neque hoc officium potest publicam vtilitatem
respicere, cuius rei exemplum ponit Bart. ibidem *n.8.*
5 vt legem condere, quia non semper fit lex † ad publi-
cam vtilitatem, sed multoties ad priuatam: Non enim
l.1.ff.de ædilit.edict. neque *l.stipulatio ista.§.alteri.ff.de
verb.oblig.* publicam vtilitatem respicere possunt, cùm
contra *d.l.1.* pacisci liceat, & contra ea quæ sunt iuris
publici non licet. *l.iurisgentium.§.si paciscar.ff.de pact.*
& omnia stipulatio inuenta est, vt quod sua interest
consequi possit. Item absolutio est de mero imperio,
l.solent.ff.de offic.proconsul. & tamen respicit priuatam
vtilitatem, & vtilitas publica venit in consequentiam,
c.cùm inter. de exceptionib. Ideo non consideratur, vt
notatur per Bart. & alios *in l.1.ff.solut.matrimon.* Et li-
cet diuersis modis Doctores conentur saluare Barto-
lum *in d.l.imperium.* tamen negari non potest in veri-
tate, quin hæc eius definitio de mero Imperio data, il-
li conuenire possit, & ideo fatendum sit in hoc articu-
lo negatiuam partem esse falsam.

6 Sed ex definitione Alciati, quam de mero Imperio
scribit, videtur affirmatiua vera, vt solius Principis sit
merum imperium: Sic enim dicit est habere gladij po-
testatem ad animaduertendum in facinorosos homi-
nes, vt ait Vlpian. *in d.l.imperium.* ergo priuati nõ est,
sed publica est potestas, vel ex cõsilio Reipublicæ, vel
alias legitimè imperantium. Vnde D. August. *in li.22.
contra Faustum Manichæum c.70.* relatus Gratiano *in c.
ille gladium 23.q.4.* Principis † nomine ait contineri 7
nõ solum monarchiã, sed etiam democratiam, vel ari-
stocratiam, vel mixtam administrationem. Sed hanc
Imperij definitionem, aliter Alciat. explicat, quam Vl-
pianus intellexerit: ait enim *in lib.2. paradox.c.8.* hunc
gladium † non simpliciter pro telo accipi, sed pro qua- 8
cunque pœna, qua reus puniendus est, & *in l.potesta-
tis.ff.de verb.signific.* imperium merum, inquit, in ac-
quisitionibus consistit, & ibidem dicit, Imperium me-
rum nihil aliud est, quàm potestas animaduertendi in
facinorosos homines: dicit autem merum, † quasi li- 9
berum, quia cùm delicta ex variis causis vel aggrauẽ-
tur, vel eleuẽtur, in arbitrio iudicis residet, quam pœ-
nam velit irrogare, hanc opinionem sequitur etiã Za-
sius & Salamonius *in l.1. ff de offic. eius cui mandata est
iurisdict.* sic intelligendo *d.l.imperium.*

Sed alia est intelligentia *d.l.imperium.* † Primò quia 10
merum imperium non magis potest significare exer-
citium causarum ciuilium, quàm criminalium, siquidẽ
imperium † etiam in adoptionibus versatur, *l.1.ff de a-* 11
dopt. Item in omnium causarum etiam ciuilium exe-
cutionibus, *l.& si prætor.ff.de iurisdict.om.iudic.* Item in
honorum possessione, *l.iubere cauere.ff.eo.tit.* in quib.
nullus locus est gladij potestatis. Item consules habẽt
imperium, *l.2.ff.de in ius vocand.* & tamen non habent
hanc animaduersionem, *l.1.ff.de offic.consul.* Et licet
Vlpian. dicat, merum imperium est habere gladij po-
testatem ad animaduertendum: non tamen sequitur;
ergo hoc est merum imperium, probatur consequen-
tia multis similibus. Nam virtus est vitium fugere &
tamen vox virtutis id non significat. Idem aliquid di-
cunt felicissimam vitam esse nihil sapere, & tamen vi-
ta non significat rerum ignorantiam. Item fortitudo
est, mori pro patria, & tamen vox fortitudinis non de-
notat patriam.

Neque merum significat liberum, vt Alciato vide-
tur, quia in pœnis statuendis iudex † non solum habet 12
liberum arbitrium: pœnæ enim persecutio non com-
mittitur iudicis arbitrio, sed legis auctoritati reserua-
tur, *l.1.ff.ad Turpil.* durat igitur legũm pœna *l.ordo.ff.
de public.iudic.* licet cum aliquo temperamento seruã-
da sit, *l.respiciendum.ff.de pœnis,* & illa pœna iudicis ar-
bitrio reseruatur, quæ legibus statuta non est, *l.pen.ff.
de crimin.stelliona.* Secus si pœna legibus sit determi-
nata, quam iudicem sequi opus est, *l.1.C.vbi de crimin.
agi oport.* & dicit *l.1.ff.de offic.eius.* qui mandatam iuris-
dictionem suscepit, propriam nihil habet, sed eius, qui
mandauit, iurisdictione vtitur, vetius est enim more
maiorum iurisdictionem transferri, sed merum impe-
rium, quod lege datur, transire non posse. Ergo Papi-
nianus concludit, delegatum proprium nihil habere,
ex quo non habet merum imperium, sic igitur argu-
mentor: Legatus † proconsulis mandatam iurisdictio- 13
nem suscepit, *l.legati.ff.de offic.proconsul.* & tamen non
habet merum imperium, antecedens probatur, quia
antequam illi mandata sit, nulla est apud eum iurisdi-
ctio: probatur, quia rei non possunt apud eum accusa-
ri, *l.solet.ff.de offic.proconsul.* neque proconsul potest in
eum ius gladij transferre, *d.l.legati.* neque legatus po-
test de causis criminalibus se intromittere, sed ad pro-
consulem remittere debet. *l.vnic.C.de offic.proconsul.
& legat.& d.l.solut.eo.tit.* ergo non habet imperium
non esse potestatem cognoscendi de causis criminali-
bus.

Sed quia resolutio præsentis articuli à definitione
meri imperij depẽdet; ideo pro ipsius vera definitio-
ne habenda. Præsupponendum est, quod Romæ ante
Imperatores non erat magistratus, † qui haberet 14
merum

merum imperium in ciues Romanos, Liuius *in lib.* 10. Cicer. *pro Rabir. perduell.* Sallustius *in Catilin.* Neque habebant potestatem condemnandi eos qui virgis cederentur, post legem Portiam publicatam ad instantiam Catonis Maioris tribuni plebis, anno ab vrbe condita 454. per quam populus abstulit magistratibus talem auctoritatē, neque erat magistratus, qui habuisset facultatem iudicandi ciuem Romanum, si tractabatur de honore, aut delicto publico, Cicer. *pro domo sua, & pro Rabir. perduell.* quia Populus reseruauerat sibi cognitionem, eratque sic ordinatum à legibus, sacris appellaris. Ideo Cicero contraueniens fuit exilio damnatus & bona confiscata.

Sylla dictator publicauit leges publicorum iudiciorum, certusq; numerus magistratuum fuit institutus, nimirum prætorum, *l. 2. ff. de origin. iur.* Ipse autem deputabat commissarios pro homicidiis, & quibusdam aliis delictis magnis, Prætoribus autem instructiones datas transgredi non licebat, vt testatur Asconius *in commento ad Ciceronem*, & ipse idem Cic. *pro Cluentio, in Verrem*. Ex magno eorum numero, qui iudices creari merebantur, forte certus numerus extrahebatur, sic præcipiente lege iudiciali: Deinde coram toto populo proponebantur accusationes & defensiones, iudicibus 15 † autem sic forte electis, tres consignabantur diuersorum colorum tabulæ, in quarum vna descripta erat, A. litera, in altera autē C. in tertia denique duæ, nimirum N. L. & significabant, *Absoluo, Condemno, non liquet*. Mox in vase, altera ex tabulis reponebatur, & si numerus tabellarum C. signatarum maior apparuisset, Prætor purpurea veste ornatus altum sedile ascendebat, & coram toto populo pronuntiabat, Reus parū cauisse videtur, teste Festo, *in verbo Parum cauisse*, denotabant hæc verba, reum ignorasse cauere à fallen- 16 do. Aut sententiam † sub his verbis dicebat, Reus non iure fecisse videtur, aut reus videtur prouinciam spoliasse; sic modestè iudices condemnabāt, & statim pœnam legis exequebantur, condemnatus exulabat, quæstores fisco quærebant bona, & si reus non obedisset, Triumuir capitalis carceribus mancipabat: ex hac igitur forma condemnationis iudicū, apparet ipsos fuisse legum simplices executores.

Verum si totus populus iudicasset, quod sæpissimè 17 agebat, pœna † exprimebatur in sententia, V.g. Si M. Posthumus ante Kalendas Maias non prodisset, neque excusatus esset, videri eum exilio esse, ipsi aqua, & igni placere interdici. Hæc autem non erat pœna legis, sed pœna populi: Hæc forma condemnandi durauit apud Romanam Rempublicam, vsque quo Monarchia facta fuerit, ideo Papinianus in *l. 1. ff. de offi. eius cui* dicit, quæcunque specialiter, &c. & paulo post dicit, & ideo videntur errare magistratus, qui cùm publici iudicij habebant exercitionem lege, vel senatusconsulto delegatam, &c. quasi diceret, quod habentes supremam potestatem, reseruauerunt sibi merū imperium, cuius executionem ex speciali lege dederunt magistratibus.

Id etiam probatur *in l. imperium. ff. de iurisdict. omn. iudic.* ibi imperium merum est habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam potestas appellatur, &c. animaduertere 18 † autem executionem significat, *l. aut damnum §. 1. ff. de pœnis*, vita adimitur, nimirum si damnatur aliquis, vt gladio in eum animaduertatur: & paulo infra, sed animaduerti oportet gladio, non securi, &c. causæ cognitio nō fit gladio, vel securi, ergo de executione intelligendum est. Item *l. non dubito, in fin. ff. de captiu. vers. at si sunt apud nos res ex fœderatis ciuitatibus, & in eos damnatos animaduertimus, &c.* sed in damnatos nō amplius causæ cognitio, sed executio tantùm adhibetur. Item *l. respiciendum. §. fin. ff. de pœnis*, capitis pœna est vel bestiis obiici, vel similes pœnas pati, vel animaduerti. Item *l. si quid erit. ff. de offi. procons.* de legato loquens, ait: Neque enim animaduertendi, coercendi, vel atrociter verberandi ius habet.

Præterea *in l. 2. §. exactis. ff. de origin. iur.* Pomponius testatur, summum ius penes consules † fuisse, quia et- 19 iam de capite ciuis Romani sententiam ferre poterant. Nec legitur eos habuisse summam potestatem quæ propriè executionem denotat, quia iniussu populi animaduertere, id est, sententiam exequi non poterant. Deinde ait, maioris potestatis magistratus (nimirum dictator) creatus est, qui capitis sententiā exequi poterat iniussu populi, & ideo Dictatorem maiorem potestatem habuisse, quam consules traditur. Itē *l. si quis missus. ff. ne vis fiat ei, qui in poss. miss.* ait, si quis missus fuerit in possessionem fideicommissi seruandi causa & non admittatur, potestate eius inducendus est in possessionem, qui eum misit; ergo *potestatis* † verbum executionem denotat, & paruni infra; Præ- 20 tores, inquit, ipso iure suæ potestatis exequi oportere decretum suum, nonnunquam etiam per manum militarem. Item *l. lege Iulia. ff. ad l. Iul. de vi public.* Lege Iulia de vi publica tenetur, qui cùm imperium potestatémve haberet, ciuem Romanum aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, &c. ergo *potestatis* verbum executionem denotat. Denique potestas ideo Populo data esse dicitur, quia eorum omnium, quę publicè agenda essent, quæque senatus decreuisset, executio illi data est, teste Liuio *in lib.* 1. Cùm, inquit, vita functo Romulo, certamen regni, ac cupido animos vexaret patrum, regnumq; iam occupassent ipsi: plebs autem fremeret multiplicatam seruitutem, centúmq; pro vno dominos factos esse, visque tum patribus à plebe, tum ciuitati ab exteris timeretur, &c. & paulo infra, cùm sensisset ea moueri patres, offerendū vltro rati, quod amissuri erant, ita gratiam ineunt, summa potestate populo permissa, &c.

Ex his igitur patet, quid sit meri imperij definitio: Est nimirum † imperiū nulli iurisdictioni coniunctū, 21 id est, nullam admittens causæ cognitionem, vel exercitium, quæ propriè ad iurisdictionem pertinent.

Dicitur enim merum, † id est, solum, & purum, Ias. 22 *in d. l. imperium*, quod purum & simplex est, ac cū nullo alio mixtum, sic stipulatio dicitur continere merū factum, in quo nulla datio versatur, *l. qui res. §. inibi Romæ. ff. de solutionib.* vt Insulam ædificari: Item merū ius gentium, *l. bona fides. ff. depositi.* quod cum præceptis ciuilibus non est coniunctum: Item actionem meram pœnam continere dicimus, *§. ex maleficiis, Instit. de actionib.* quæ nullam rei persecutionem, sed solùm maleficij pœnam continet, qualis est actio furti. Itē quædam stipulatio ex mero iudicis officio proficiscitur, *l. 5. ff. de verb. oblig. & Instit. de diuis. stipulat. in prin.* Zasius *in l. 1. ff. de iurisd. om. iud.* merum imperium, id est, absolutum putat, ergo in solo Principe residere, concludendum videtur.

Sed quia varia sequebantur incommoda, cùm omnes delinquentes æqualiter punirentur pro vno, eodémque delicto; ideo visum est, certos creare magistratus. † qui iuxta eorum conscientiam & æquitatem, 23 pœnas augere ac diminuere, æqualiter potuissent. Augustus ordinauit licere iudici parcere fraudi aliorum oberrantibus. teste Suetonio in vita Augusti. Mox Imperatores delegabant vel senatui, vel maioribus magistratibus extraordinarium iudicium principalium

ciuium in delictis atrocissimis,& qnod potuissent delinquentes punire ad eorum arbitrium, *l.* 1. *ff. ad SC. Turpillian.* Tacitus,& Tranquill. in Tiberio & Vespasiano. Item tempore Papiniani Imperator Seuerus dedit auctoritatem Capitaneo Iustitiæ vrbis Romæ cognoscendi extraordinariè de omnibus delictis, quæ committebantur in Vrbe, & circumcirca centum viginti milliaria, *l.* 1. *ff. de offi. præfect. vrb.* Item Gubernatores prouinciarum habebant merum & mixtũ imperium, *toto titulo. ff. de extraordin. criminib.* Et hodie magistratus possunt condemnare in quam pœnam volunt, *l. hodie. ff. de pœnis.*

24 Propterea opiniones † Lotharij,& Aaonis, qui hanc disputarunt quæstionẽ coram Henrico Imperatore, & Lothario Principi applaudenti, qni iccirco lucratus est equum, sic possunt reduci ad concordiam, intelligendo Lotharij opinionem per totum tempus Reipublicæ Romanæ, Aaonis autem in Monarchia.

Et considerando hæc nostra tempora, etiam potest sustineri meri Imperij definitio à nobis tradita. Nam
25 magistratus † vtitur mero imperio, quoties alicui aliquid iubet, quod omnino ab illo faciendum est, vt cũ alicui execntionem facere iubet, ita vt nullam iurisdictionem, id est, causæ cognitionem admittat, sed mero iure, ac propria auctoritate, atque potestatis quodã iure vtens, quod accidit in executionib. sententiarum tam ciuilium, quàm criminalium, de criminalib. quidem probatur, *in l. si quis fortè. ff. de pœnis.* Si quis fortè, ne supplicio afficiatur, dicat habere, quod Principi referat, salutis ipsius causa, an ad ipsum remittendus sit, videndum est,& sunt plerique præsides tam timidi, vt etiam post sententiã de eo dictam, pœnam sustineant, id est, deferant; alij omnino non patiuntur qnicquam tale allegantes: Nonnulli neque semper, neque vnquã remittunt, sed inqnirunt quid sit, quod allegare Principi velint, qnidque pro salute ipsius habeant dicere, propter quæ aut pœnam sustineant, aut non sustineãt, quòd videtur habere meram rationem: Cæterum, inqnit, mea fert opinio, prorsus eos non debuisse, posteaqnam semel damnati sunt, audiri quicquid allegent, &c. Ergo cùm de execntione criminalis sententiæ agitur, nulla causæ cognitio habenda est, etiam si de Principis salute proponatur. Idem habetur *in l. cũ reus. C. de pœnis. & in l. si operis. C. eod. titul. & in l. pœnam. C. eod. & l. acta. §. de amplianda. ff. de re iudic.*

26 Quare dicimus executionem † sententiæ criminalis esse meri imperij. Imperij quidem, quia post sententiã condemnationis latam; quæ nullum imperium continet, sequitur magistratus imperinm, id est, iussus executionem continens, I lictor, liga manus,& pedes, ad supplicium damnatum ducito, in eum animaduertito, lege agito: Meri verò est, secundnm dictam definitionem, quia iudex nullam admittit causæ cognitionem, nullam allegationem, etiam si de vita Principis allegetur, non solum vt execntio in totum fiat, sed vt ne differatur quidem, *d. l. si quis fortè. ff. de pœnis.* Licet in iure sint certi casus speciales, in quibus executio sententiæ criminalis, aut vitari, aut differri possit.

Ita in ciuilibus executionẽ sententiæ meri imperij esse dicimus, Imperij quidem eadem ratione, qua iubetur, cui omnino parendum est: Meri verò, quia in ea nulla causæ cognitio, nulla iurisdictio admittitur, de quo in *l. si se non obtulit. §. ait prætor. ff. de re iudic.*

27 Neque in *d. l. imperium.* † *ff. de iurisdict. om. iudic.* Vlpianus dat definitionem meri imperij, prout satis doctè aduertit Ioan. Gilottus *in tractatu de iurisdictione, & imperio, parte* 2. *c.* 8. Sed cùm dicat, merum imperiũ est habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, similis, ait, est locutio, cùm dicitur fortitudo est pro patria mori, sed non in eo solo versari fortitudinem, dicendum est, & ideo non est fortitudinis definitio, *l.* 1. *§ dolum. ff. de dolo.* Ita etiam *in d. l. imperium*, declaratur quid sit mixtum imperiũ, cùm ait, mixtum imperium est, cui inest iurisdictio, sic & iurisdictio: nam in Pandectis Florentinis legitur, Iurisdictio est etiam iudicis dandi licentia,& dictio *etiam* apertè declarat, non tantùm mixtum imperium esse, cui iurisdictio inest, sed aliud quippiam: nam dictio *etiam* auget significationem, *l. ea tamen, de legat.* 3. Ruyn. *in consi.* 89. *num.* 4. *vol.* 1. Quare si neque mixtum imperinm, neque iurisdictio ibi definitur, neque etiam merum imperium definiri concludendum est.

CAP. XXXVII.

An condere leges sit effectus supremæ Iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Meri Imperij in sex gradus diuisio communis reprobatur.*
2 *Leges condere an sit effectus supremæ potentiæ.*
3 *Leges Solonis & Lycurgi cur appellentur à Populis, qui dederunt facultatem.*
4 *Lex quomodo est condenda.*
5 *Iustinianus fuit literarum ignarus.*

MEri † Imperij gradus varij à Doctoribus numerantur: Alij tres: Alij quatuor: Alij sex, vt Bartol. 1
qnem omnes ferè sequuntur, præsertim Gulielmus Lauracenus, qui integro tractatu, quem de gradibus iurisdictionis conscripsit, eos exposuit: Isti gradus sic ab eis nominantur, nimirum Maximus, vt leges condere: Maior, vt pnnire capite; Magnus, vt damnare ad effodiendum metallum: Paruus, vt deportationis,& relegationis pœna; Minor, vt modica coërcitio, quæ est propria cuiuslibet magistratus, qnia nulla iurisdictio sine ea consistere potest; & Minimus, id est, leuis multa, id est, pœna pecuniaria. Totidem gradus excogitauit Bartolus de mixto imperio: sed ista distinctio iure non probatur; licet enim certi magistratus maius imperinm habere dicantur, *l. iudicium. ff. de iudic. l.* 4. *ff. de offic. præsid.* tamen impossibile est, hãc diuisionem in sex partes concludere, & erubescimus sine lege loqui, *l. illam. C. de collation.* sic illam impugnat Gilottus *in tract. de iurisdiction. & imperio li.* 1. *c.* 4. & Ludouicus Carbonius *in tract. de legib. li.* 1. *disput.* 10.

Sed videamus de primo, vtrũ condere leges † sit effe- 2
ctus supremæ potentiæ: veritas est pro parte affirmatiua: sic respondet textus *in l. fi. C. de legib.* Quam legem intelligo: Primò, vt det legem omnibus, in vniuersali, & singulis in particulari: Item sine consensu maiorum, vel parium, vel minorum: nam si maiorum consensu opus esset, subditus diceretur: si paris, non esset supremus, sed imperij consors: si minoris, esset senatus, neq; supremus appellandus esset. Item intelligo adeo condendarum legum potentiam esse propriam supremi Principis, vt neq; subditis sit communicabilis, & licet supremus Princeps aliquãdo cõmunicauerit, eodẽ modo, ac si ipse condidisset, vt populus Atheniensiũ concessit Soloni, † Lacedæmones cõcesserũt Lycurgo: Isti
tamen erãt Cõmissarij, siue procuratores illorum po- 3
pulorũ, legésq; ipsæ intelligantur eorũ, qui facultatem

con-

concesserunt, nimirum leges Atheniensium, legesque
Lacedæmoniorum: Nisi dicamus in rebus duntaxat
publicis Aristocraticis, & Popularibus hoc euenire,
quarum proprium est præstare auctoritatem, teste Li-
uio: Totus, ait, populus fuit congregatus ad præstan-
dum auctoritatem legibus duodecim tabularum col-
lectis ab illis decem viris, ad id deputatis.

4 Item intelligo concedere † legẽ proponere, & pro-
mulgare quod ab omnibus in generali, & singulis in
particulari obseruari debet, quod sine iurisdictione &
dominio fieri nequit, & ideo præcipiendo, & si opus
est cogendo vi & potestate, efficaciter inquam ordi-
nando, vt quæ pro communi bono sancita sunt, ab o-
mnibus seruentur. Neque obstat, supremos Principes
vt plurimum esse literarum ignaros, neque eam ha-
bere scientiam quæ ad optimas leges promulgandas
est necessaria: quod licet multis exemplis possit de-
5 monstrari, specialiter tamen de Iustiniano † totius le-
galis nostræ scientiæ promulgatore legitur, quod fue-
rit sine literis, & sine musis: quia possunt cõsulere do-
ctos, quod attinet ad legem sanciendam per modum
doctrinæ, quod verò pertinet ad ordinationem, do-
ctrina non eget, & hoc est proprium supremæ poten-
tiæ.

CAP. XXXVIII.

De ratione condendarum Constitutionum, etiam sub pœna excommunicationis.

SVMMARIA.

1 *Leges debent esse iusta.*
2 *Legis æterna descriptio, & nu. 8. & nu. 11.*
3 *Legi æterna quomodo conueniat promulgatio.*
4 *Lex Euangelica obligat etiam ignorantes.*
5 *Lex æterna quot modis dicatur venisse in notitiam creaturarum.*
6 *Legem æternam dari, quomodo probetur.*
7 *Lex æterna à quibus philosophis fuerit cognita.*
9 *Legem æternam non esse diuinæ mentis ideam, nec prouidentiam.*
10 *Lex æterna quomodo attribuatur tribus personis diuinis.*
12 *Lex diuina quomodo manat à lege æterna.*
13 *Lex naturalis immediatè prouenit à lege æterna.*
14 *Princeps condendo legem non potest derogare iuri naturali.*
15 *Præcepta iuris naturalis prouenientia à lege æterna quot sint.*
16 *Præcepta omnia decalogi, reduci ad dilectionem Dei, & proximi.*
17 *Præcepta decalogi quæ præcepta moralia superaddita fuerint per sapientes.*
18 *Lex humana quomodo dependentiam habeat à lege æterna.*
19 *Leges & tituli ciuilis iurisprudentiæ quomodo dependeant à præceptis diuinis, singulariter demõstratur.*
20 *Leges iniquæ an condi possint.*
21 *Legis condendæ tria præcepta præcipuè obseruanda.*
22 *Leges quare sunt diuersa in diuersis locis.*
23 *Lex debet esse secundum mores patriæ.*
24 e. omnes, dist. ict. 1. intelligentia.
25 *Princeps extraneus semper debet esse moribus patriæ conformis.*
26 *Lex quare debet respicere vtilitatem communem.*
27 *Leges conditas errare peius est, quàm hominem interficere.*
28 *Lex debet promulgari cum maxima consideratione.*
29 *Pœna per legem quando sit exasperanda.*
30 *Sponsiones, quas ex commissas vocant, iustè sunt prohibita sub pœna excommunicationis.*
31 *Excommunicationis pœna quando non sit inferenda.*
32 *Episcopus potest delinquentes in sua diœcesi punire pœna pecuniaria.*
33 *Culpa quando sit punienda in paucis.*
34 *Excommunicationem an incurrat ignorans constitutionem sub hac pœna.*

VEh qui cõdunt leges † iniquas, *Isaiæ c. 10.* Est au- 1
tem iniqua lex, quæ non immediate emanat à le-
ge æterna, vt ait D. August. *in li. 1. de liber. arbitrio, c. 6.*
In temporali lege nihil potest dici iustum, ac rectum,
quod homines a lege æterna non sibi deriuauerint: o-
peræpretium est igitur in ratione legis cõdendæ, quid
æterna † lex sit, definire. Cùm Deus ab omni æternita- 2
te mundum creare studuerit, ab eadem æternitate, tan-
quam artifex per intellectũ ordinauit omnia, quæ es-
set facturus; neque enim potentia illa infinita, quæ vo-
cat ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, rerum tempora-
lium expectat existentiam: Hæc igitur rerum ratio in
mente æterna existens, dicitur lex æterna, quæ ab ea-
dem æternitate, & verbo, & scripto promulgata fuit;
Verbo quidẽ diuino, quo Deus omnia dicendò enun-
ciauit: scripto autem, quia fuit scripta in libro vitæ.

Sed quomodo huic legi † conueniat promulgatio, 3
notandum est quod in legis promulgatione duo con-
siderantur, nimirum loquela, quæ manifestat legisla-
toris ordinationem, & auditum eorum, quibus lex ma-
nifestatur: Hoc secundum non requiritur per se ad le-
gis naturam, quoniam lex habet suum effectum, etiam
respectu eorum, qui eã non audierunt, vt patet de lege
† Euangelica, quæ eos etiam obligat, ad quos notitia 4
ipsius non peruenit, sed primum omnino necessarium
est: Ergo lex æterna fuit manifestata & promulgata
ab æterno per diuinam loquutionem, sed fuit exaudita
in tempore, quoniam cùm Deus pater genuit Verbũ,
tunc dixit omnia, quæ in sua mente conceperat, & or-
dinauerat.

Hic est aduertendum, duo esse inter se diuersa, *in-
telligere*, & *loqui*, siquidem intelligere est aliquid men-
te concipere, loqui verò est exprimere, & rem conce-
ptam proferre, & enunciare: Deus simul, & semel v-
trumque præstat, & ita intelligendo exprimit; ergo
Dei mens concipiendo, verbum bonum eructauit, &
ad hunc modum Angeli dicuntur loqui, quia intelli-
gendo exprimunt, concludamus igitur Deum ab æ-
terno loquutum fuisse, licet eius vox à creaturis, quæ
non adhuc existerent, exaudita non fuerit.

Sed hæc æterni numinis † ordinatio, duobus modis 5
in creaturarũ notitiam venisse dicitur: Primò, quãtum
ad effectum, prout Deus dat rebus creatis vim & fa-
cultatem, per quam exequantur quæ à Deo sunt ordi-
nata, quæ vis est loco verborum, siue auditus, vt sicut
se habet auditus in famulo respectu domini, ita vires,
siue facultates in rebus à Deo creatis: quia ergo Deus,
æterna lege, ordinauit, vt ignis sursum versus tenderet,
ei leuitatem tribuit, per quam ascenderet, & Dei vo-
luntatem atque præceptum exequitur.

Altero etiam modo fuit manifestata æterna illa Dei
ratio per auditum & cognitionem illius, & hoc modo
soli creaturæ rationis participi innotuit: Hæc autem
creatura duplici modo Dei legem cognoscit, vel ip-
sum & Legislatorem audiendo, & hoc modo beati
spiritus in cœlo diuinã naturam intuentes Dei ordi-
nationem audire dicuntur, vnde D. August. *in lib. 9. de*

ciuit. Dei, c. 22. dicit, Angeli in æternis, & immutabilibus legibua præuident rerum mutationes, & Dei volũtatem in ipsis legibua immutabilibus Dei, vel quasi per intermedium nuntium, & præconem, & hoc pacto peruenit ad hominem, idque tribus modis, primò per lumen naturale humanis mentibus inditum, iuxta illud *Psalm. 4 Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Deinde per lumen fidei. Postremò per humansm ratiocinationem.

6 Ex bis igitur clarè apparet, quod detur ista lea † æterna, siue ordinatio rerum in mente diuina, idq; probatur etiam locis sacræ scripturæ, *Prou. c. 8. Ego sapientia habito in consilio, & erudun interfum cogitationibus. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia: Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum, quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transiret fines suas.* Et *Psal. 118. Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt, statuit ea in æternum, & in seculum seculi, præceptum posuit, & non præteribit.* & pee totum *Psal. 103.*

Et confirmari potest (quantum valeat) humana auctoritate. Nam & Plato docuit dari quandam legem
7 † diuinam, quã prouidentiam vocat, vt adnotauit Marsilius Ficinus in argumento in Minoem, & Cicero *in l. de legib.* de hac etiam lege auctoritate sapientissimurum hominum loquutus est: Neque enim, inquit, esse mens diuina sine ratione potest, nec ratio diuina, non hanc vim in rectis prauisq; sanciendis habet. Item D. Aug. in variis locis de hac lege meminit, eamque descripsit, Clementis Alexandrini in 5. *libra stromatum*, Theodoreti *li. 6. de curandis Græcanicis aff. &.* & Eusebij Cæsariensis *in li. 6. de præparatione Euangelica.*

Ista igitut Dei ordinatio iure merito dicitur æterna, quia est actus diuinæ mentis, & est idem re cum essentia diuina, quę est omnino inde pendens, & æterna: ergo & ipsa lex. Item quia est immutabilis, & infallibilis, quia est idem cum ipso Deo, Deus enim nullam suscipit mutationem, & vicissitudinem, vt Iacobus ait *c. 1.* ideo dicere potuit, ego Deus, & non mutor.

8 Describitur autem lex † æterna à D. August. contra Faustum. Est summa ratio, vel voluntas Dei, ordinem naturæ conseruari præcipiens, & dissipari vetans. Idem Aug. *in lib. de libero arbitr. c. 6.* aliter defin. Lea æterna est summa ratio in Deo existens, cui semper est obtẽperandum. Et hoc est quod Cicero de legis naturæ ortu loquendo ita scripsit. Legem neque hominũ ingeniis eacogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod vniuersum mundum regeret imperandi, prohibendique sapientiã: Ita principem legem illam & vltimam mentem esse dicebant, omnia ratione aut vetantis, aut cogentis Dei, ex qua illa lex, quam Dij humano generi dederunt, rectè data est, &c. & paulo infra, concludendu ait, quamobrem lex verò, atque princeps, apta ad iubendum, & vetandum ratio recta est summi Iouis. Cùm itaque Deus sit rerum omnium opifex, & gubernator, hinc est, vt ad modum artificis & gubernatoris se habeat; sed artifex antequam quicquam agat, rei agendæ sibi format idæam, & gubernator omnia prius rectè disponit, & ordinat, vt facta ordinatione, omnia aptè, & cum sapientia administret: Ita in Deo erit quædam rerum agendarum & gubernandarum ratio, quæ vt respicit res procreandas dicitur idæa, vt verò easdem res gubernandas spectat dicitur lea æterna.

Hæc lex æterna duobus modis considerari potest, vel ex parte principij, & finis, & sub hac ratione est vna, cùm eius finis & principium sit Deus: diuina enim mens & voluntaa ordinat omnia, quæ facienda sunt, & quidem propter se, vt ait sapiens *Prouerb. c. 16.* Vel ratione eorum, quæ sub lege continentur, & sub hac ratione non est vna, sed multiplex, cùm multa sint, quæ ab eo ordinantur, ideò dicitur *Prouerb. c. 8.* cum eo erã cuncta componens, &c. Et quoniam finis habet rationem formæ, & ea quæ sunt ad finem habent rationem materiæ, ideo lex æterna magis dicenda erit vna, quàm multiplex.

Ea his inferuntur multa. Primum quod mens æterna † non est ea mentis diuinæ ratio, quæ dicitur Idæa, 9
cùm aliud sit rem efficere, & eã gubernare, alia sit ratio rerum efficiendarum, quæ dicitur idæa, alia gubernandarum, quæ vocatur lex æterna. Item lex æterna non est idem quod prouidentia, quin prouidentia est veluti effectus æternæ legis, & ita dicere possumus Deum lege æterna nobis prouidere. Idem quod lex æterna satis differt ab aliis legibus, primò quia alię leges sunt in legislatore non solùm vt in ordinante, sed etiam vt in ordinato, quia legislatores etiam suas debent seruare leges, sed lex æterna est in Deo, vt in ordinante, quia non dirigitur ab ea. Item lex æterna non est lex lata, sed ferens: non impressa, sed imprimens: nõ participatio alterius, sed omnium aliarum origo. Item omnes leges ab æterna emanant, sed lex æterna est independens. Item legi æternæ omnia subduntur, sed ipsa nulli. Item lex æterna est attributum diuinę naturæ, à qua sola ratione distinguitur, nõ autem personę, quia hæc lex est ordinatio quædam diuinæ mentis, sed ordinate & disponere est actus totius diuinitatis, ergo: Item huius legis effectus est imperare, & habere prouidentiam est à tota trinitate, cùm sit effectus ad extra, ergo & illa ratio, vnde effectus dimanat.

Item infertur quod lex æterna † ob diuersaa ratio- 10
nes potest attribui tribus personis diuinis; nam ad legem constituendam tria conueniunt, auctoritas siue potestas, veritas, & rectitudo, ratione primi attribuitur patri, ratione secundi filio, ratione tertij spiritui S. quia debet esse vtilis, & sancta. Verum quadam priuata ratione magis attribuitur filio ratione sapientiæ, & promulgationis, cùm lex proximè à sapientia dimanet, & per verbum promulgetue.

Ex hia concludo quod lca æterna est summa ratio in Deo eaistens, sed talis ratlo quæ necessitatem includit, vt eacludatur diuinorum consiliorom æterna ordinatio, quæ libera est, & hæc definitio patet ex dictis.

Aliter etiam describi potest. Lex æterna † est ordi- 11
natio, rationis in mente diuina, quæ omnes creaturas dirigit, & ordinat ad suoa fines.

Modo videamus qnomodo omnes leges participãt hanc legem æternam, à qua dimanant, & primò lex diuina † quã vocant positiuam manat à lege æterna, tan- 12
qnam effectua quidam illius: Cùm enim Deus per lumẽ supernaturale, in nobis aliquid per se, aut per suos ministros loquitur, vt nos ad finem supernaturalem ducat, æternam legem nobis communicat, & notam facit, & hæc notitia pertinet ad legem diuinam: Vnde qui eam tanquam ministri nobis tradebant, sæpe repetebant: Hęc dicit dominus: quod si loquamur de lege diuina prout est in ipso Deo, non manat à lege æterna, à qua sola ratione differt, quia æterna secundùm suam rationem latius patet, ergo lex diuina participata ponenda est etiam in mente diuina.

Item

13 Item lex naturalis † immediatè prouenit à lege æterna, quod patet ex eiusdem D. Aug. verbis *in d. libr. 1. de liber. arbitr. cap. 6.* videlicet nihil est iustum, ac rectum, quod homines à lege æterna non sibi deriuauerint, sed nullam aliam legem à Deo habuimus ab initio, nisi naturalem, ergo hoc ius naturale est, à quo homines in humanam legem sibi ius deriuauerunt. Item quia ab initio creationis hominis fuit ius naturale, *c. fi. § 1. dist. 6. & § singulorum. Inst. d. rerum diu.* ergo ius naturale primum in homine dicitur lex æterna. Vnde Apostolus *ad Rom. c. 2.* dicit, cum gentes, quæ legem non habent, quæ legis sunt faciunt, ipsi sibimet sunt leges, dicit gl. quod non habent legem scriptam, habent tamen legem naturalem, quia quilibet intelligit, & sibi conscius est, quid sit bonum & malum. Et *Psal. 4.* dum Dauid loquebatur cum suis, dicit: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine:* quasi voluerit clarum naturæ lumen demonstrare, ac si dixisset, honestè viuite, quandoquidem particulam quandam sui æterni luminis nobis communicauit, igniculosque quosdam indidit Deus, per quos quid agendum sit, nobis a natura videre licet, ac proinde nemo ignorantiam excuset. Hanc enim legem omnes à natura aliquantulum participant, in quantum ex impressione eius habent inclinationes ad proprios actus & fines, sed homo excellentiori modo subiacet humanæ prouidentiæ, & ipsi participatur ratio æterna, per quam habet inclinationem ad proprium finem, quæ dicitur lex naturalis, & nihil aliud est, quàm impressio diuini luminis in homine; ergo lex naturalis nihil differt à lege æterna in ipso homine.

Iccirco iuri naturali non potest contradici per legem humanam, si enim contradici posset, non deriuaretur à lege naturali, & sic non esset iusta, ergo Prin-
14 ceps † condendo legem non potest derogare iuri naturali, & diuino. *c. quo iure dist. 8.* vbi tex. in fine dicit: Quæcunque enim vel moribus recepta sunt, vel scriptis comprehensa, si naturali iuri fuerint diuersa, vana, & irrita habenda sunt. Item inferior non potest tollere ius superioris, neque ei aliquo modo derogare, *cle. ne Romani. de elect.* sed princeps est inferior Deo; ergo cum lex naturalis sit lex Dei, princeps non potest illi derogare. Item si verum esset, quod cum causa posset derogare iuri diuino, & naturali, nullo respectu potestatis principis esset differentia inter ius diuinum, & humanum, quia neque potest derogare iuri humano, nisi cum causa, cum eius voluntas debeat esse ratione regulata, & propterea D. Thom. *in prima secundæ q. 97. art. 3.* dicit, quod lex naturalis, vel diuina procedit à rationabili Dei voluntate, & consuetudo procedit à voluntate hominis: ergo non valet cõsuetudo contra legem naturalem, & diuinam. Idem dicendum est de lege, quæ à Principis voluntate procedit ratione regulata, vt contra legem naturalem non valeat, neque ei derogare possit. Et licet Innoc. *in cap. quia plerique. de immunit. eccles.* & Bart. *in l. 1. ff. de const. Prin.* aliter sentiant, quos Communis schola insequitur, error est tanto magis, quia dictamen rationis practicæ non potest comprehendere dictamen rationis diuinæ, nisi fallibiliter, & incertè, iuxta illud *Sapientiæ c. 9.* quis poterit scire consilium Dei, aut quis poterit cogitare quid velit Deus, cogitationes enim hominum timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ; ergo nullo modo bonum est legem condere contra rationem naturalem.

15 Præcepta † iuris naturalis, seu inclinationes, quas natura, lex æterna, siue participatio diuina dat rebus creatis sunt plura, & quasi infinita, sed præcepta communissima à quibus alia procedunt, quæ legum conditores attendere debent, duo sunt, scilicet dilectio Dei, & proximi, D. Thom. *in prima secundæ quæst. 100. art. 3.* quæ sunt per se nota rationi humanæ, vel per rationem vel per fidem.

Ergo omnia præcepta † decalogi ad illa duo referuntur, sicut conclusiones ad principia communia, ipsius igitur decalogi duo sunt præceptorum genera, 16
quæ sunt adeo nota, quorum nullam opus est editionem esse, nisi quod sint naturali ratione scripta, seu per se nota, & quæ per diligentem sapientum inquisitionem naturali rationi inueniuntur, conuenire, quæ à Deo prouenire dicuntur, mediante sapientum doctrina.

Prima duo Decalogi præcepta sunt sicut prima principia in conclusionibus proximis, quæ verò per sapientes cognoscuntur econuerso, sicut conclusiones in principiis. Vnde D. Tho. *in d. quæstione 100. art. 11.* dicit quod in cognitione huius iuris naturalis ex dictamine rationis, triplex est gradus, quædam sunt cõmunia, & adeo manifesta, quæ editione non indigent sicut mandata de dilectione Dei, & proximi, & ea, quæ propriæ inclinationes sunt, & ista sunt quasi fines præceptorum, in quibus nullus secundum iudicium rationis errare potest, alia verò magis sunt determinata, quorum ratione quilibet popularis statim potest de facili etiam videre, & quia in paucioribus circa huiusmodi humanum iudicium contingit peruerti, ideo indigent editione, & ista sunt decem præcepta decalogi, quæ fuerunt data per Deum Moysi, tamen, vt dixi, in lege naturali continentur, in illis duobus præceptis iuri naturæ commissis: Alia verò sunt, quorum ratio non est adeo manifesta, sed solum sapientibus, & ista sunt præcepta moralia superaddita decalogo, & reducuntur ad præfata decem præcepta per modum additionis, quas super additiones describendas censuimus, vt melius intelligi possint.

Primo præcepto † decalogi prohibetur cultus Deorum alienorum: Cui superadduntur præcepta prohibitiua eorum quæ ordinantur ad cultum idolorum, sicut habetur *Deuter. cap. 15. Non inueniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiã suam, producens per ignem, nec sit maleficus, nec incantator, nec qui Pythones consulat, nec diuinos, & quærat à mortuis veritatem.* 17

Secundo prohibetur periurium, superadditur prohibitio blasphemiæ *Leuit. c. 9.* & prohibitio falsæ doctrinæ. *Deut. c. 13.*

Tertio præcepto de sanctificatione sabbathi, superadduntur ceremonialia, pro quibus videndus D. Th. *in prima 2. q. 99. art. 3. & 4.*

Quarto de præcepto de honore parentum, superadditur præceptum de veneratione senum, *Leuit. c. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis.* Et vniuersaliter omnia præcepta inductiua ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibenda æqualibus, aut minoribus.

Quinto præcepto, quod est de prohibitione homicidij, additur prohibitio odij & cuiuslibet violationis contra proximum, sicut illud *Leuit. c. 19. Non stabis contra sanguinem proximi tui.* Et iuxta illud, *Ne oderis fratrem tuum in corde tuo.*

Sexto præcepto de prohibitione adulterij, superadditur prohibitio meretricis, *Deut. c. 2. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec fornicator de filiis Israel.*

Septimo de prohibitione furti superadduntur omnia, quæ ad prohibitionem calumniæ, & rapinæ pertinent.

Octauo præcepto de ꝓhibitiõe falsi testimonij, sũp

additur prohibitio falsi iudicis, iuxta illud *Exodi c.23. Nec in iudicium plurimorum acquiesces sententia, vt à vero devies.* Et prohibitio mendacij, vt ibi, & prohibitio dettactionis, *Leuitici c.19. Non eris ominator, & susurro in populis.*

Nono, & Decimo præceptis vniuersaliter omnis mala concupiscentia tollitur, & prohibetur.

18 Modo videamus quomodo lex † humana dependentiam habeat à lege ęterna. Primo probatur ex sententia æternæ legis, per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, quo fit, vt D. Paulus *ad Roman. c.13.* verissimè diaerit, Dei ordinationi eum resistere, qui potestati resistit. Et Christus Dominus noster dixit, vt est apud Ioao. *cap.19. Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esse desuper.* Item D. August. *in lib.1. de liber. arbitr. cap. 6.* dicente nihil esse iustum, quod non ex lege æterna homines deriuauerint: Vnde Cicero diait, hanc fuisse sapientissimorum hominum sententiam, legem, oeque hominum ingeniis cacogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed ęternum quoddam, quod vniuersum mundum regeret imperandi, prohibendique sapientiam. Ita in principem legem illam & vltimam mentem esse dicebant, omnia ratione aut vetantis, aut cogentis Dei, ea qua illa lex, quam Dij humano generi dederunt rectè est laudata. Hæc ille. Item probatur ratione, quia omnis inferior bonitas deriuatur à prima bonitate, & omnis veritas à prima veritate. Et in summa quicquid est tale per participationem dependet ab eo quod est tale per naturam, ergo etiam omnes leges humanę à prima deriuabunt lege, quę est lex æterna.

Hoc tamen declaratur, vt lex humana habeat dependentiam à lege ęterna per legem naturalem, & diuinam. De naturali, his verbis exposuit Cicero *in l. de legib.* Quibus enim ratio natura data est, iisdem etiam recta ratio data est, ergo & lex, quæ est recta ratio in iubendo, & vetando, & si lex Ius quoque.

Item lex humana non solum deriuatur ab æterna, quia pendet à ratione humana, ab æterna lege donata, sed etiam quia hoc ipsum, quod humana lex ordinat, est præordinatum à lege diuina, & æterna. V. G. Lex humana deriuatur ab æterna, primo, quia per æternā vt dicebam, datur homini ratio, qua leges concedere queat. Item quia idipsum quod humana ratio, quæ est veluti radius quidam rationis æternæ ordinat, est præordinatum à Deo per legem æternam: & hoc probatur primo, quia diuina prouidentia est causa omnium, quæ sub ipsa continentur, sed sub ea omnes humanæ leges continentur, quia est illarum prima causa, ergo, &c. Secundo, quia aliter se habet lex æterna ad leges malas, & aliter ad leges bonas, nam ad leges malas concurrit solum dando arbitrium, & potestatem, ergo respectu bonarum aliquid plus præstabit, id autem nihil aliud esse potest, quàm quod eas ordinat, & efficit, ergo, &c.

Quod autem lex humana dependeat à lege æterna mediante etiam lege diuina, probatur, quia quasi omnes leges, & tituli iuris ciuilis habent originem, & dependentiam à lege diuina.

19 Nam ex primo præcepto propagatæ sunt omnes leges de religione, de ceremoniis, de cultu pseudodeorum apud gentes, apud nos verò sunt leges de vera pietate erga Deum, de cultu ecclesiastico. Hinc sequitur, quod quicquid cum religione nostra, & pietate pugnat, id quoque censendum est iure naturali pugnare, & iniustum esse, etiam si prima fronte videatur aliquam vtilitatem afferre.

Item istæ regulæ iuris sunt ex primo præcepto recollectæ, Iustinianus *in l.1. C. de veter. iur. enucleand. & in auth. de priuileg. dot.* loquens de fiducia in Deū, ait, vnde conuenit, vt & legis Lationes nostræ inde pendeant, & hoc earum principium simul, & medium, atque finis sit Porro disciplina ciuilis Pædagogia est ad Christum. D. Paul. *ad Gal. c.3.* Item principium omnis traditionis à timore Dei sumendum est, *auth. quomodo oport. epis. in prin.* Huc pertinent omnia statuta, quæ aut olim, aut hoc seculo introducta sunt, certè omnium maximè nunc necessaria, de falso cultu Deorum, *vt in primo libro Codicis.* Item inuocationes diuini nominis, quibus vtuntur profitentes bonas artes, iudices ac notarij, &c.

Ea secundo præcepto emanarunt omnes leges de iureiurando. Item de puniendo periurio, sunt enim actiones, & pœnæ ad hoc constitutæ, vt coerceantur periuria, Vlpian. *in l. non erit ff. de iureiur.* Omne enim licitum iusiurandum per quod voluit quis sibi iurari idoneum est, & si ea eo fuerit iuratum, præter id tuebitur: Ideo iuramentum validat contractum alias inualidum, *auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vend.* Canonistæ *in c. cum contingat. & per totum tit. de iureiurand.*

Ea tertio præcepto ortæ sunt leges de feriis, vt est *in 12. tabulis tit.1. c.4. de feriis. & ff C. eo. tit.* Huc etiam pertinent quę de Ceremoniis, & templis scripta sunt, vel à gentibus cum veritatem adhuc ignorauerint, vel à christianis Principibus, & Pōtificibus, nam verbum *(sanctifices)* complectitur omnes iustas ceremonias conseruandas, & defendendas vnà cum sacerdotibus, & ministris verbi diuini. Et ex isto præcepto multę regulæ iuris colliguntur, Vlpi. *in l.1. ff. de in ius vocand.* Neque pontificem dū sacra facit, nec eos, qui propter loci religionem, inde se mouere non possunt, licet in ius trahere. Item Leo, & Anthemius Imp. *in l. fin. C. de fer.* dies festos, dies maiestatis altissimę deditatos nullis volumus voluptatibus occupari.

Ex quarto præcepto promanatū omnes magistratuum gradus, & publica imperia. Item parentum, & dominorum, aliorumque administratorum potestas, dominia, & iura de quibus *in 12. tabulis tit.2. per omnia capita. & tit.1. c.3.* Hinc *l.2. ff. de iust. & iur.* vt parentibus, & patriæ parcamus, coniungit parentes, & patriam, coniungit autem in se patria quicquid ad eam gubernandum est necessarium, id est, totam politię rationem, id est, magistratus, potestates, dominia, & cętera huiusmodi. Item ex hoc pręcepto hęc in iure colliguntur. Iabolenus. *Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non obtemperet.* Paulus. *qui nō facit quod facere debet, videtur facere aduersus ea, quæ non facit, at qui facit quod facere non debet, non videtur facere id, quod facere iussus est.* Vlpianus. *Non est singulis concedendum quod per magistratum publicè possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.* Idem. *in l. iussu. Qui iussu iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, quia parere necesse habet.* Idem. *Nihil consensui tam contrarium est, qui & bonæ fidei iudicia sustinet, quamuis & metus, quem comprobare contra bonos mores est.* Callistratus *in l. fin. ff. de iure immu. Semper in ciuitate nostra senectus venerabilis fuit, namque maiores nostri penè eundem honorem senibus, quem magistratibus tribuebant.* Vlpian. *in l.1. ff. de obseq. à liber. & libert. præstand. Si filius patrem, & matrem, quos venerari oportet, contumeliis afficiat, vel impias manus eis inferat, præfectus vrbis delictum ad publicam vtilitatē pertinens, pro modo eius vindicat.* Item. *Indignus militia iudicandus est, qui patrem, & matrem, à quibus se educatū dixerit, maleficos appellauerit.*

Item

Item sub eodem titulo. *Liberto, & filio, semper honesta persona patris, ac patroni videri debet.* Omnes istæ, atque his similes mille leges pertinent ad hoc.

Ex quinto præcepto conceditur defensio magistratui, & puniendi potestas aduersus malos, vt Florentinus quoque sentit naturali ratione, *l. vt vim. ff. de iust. & iur.* Vnde promanarunt omnes leges de variis pœnarum speciebus sancientes, ne sint maiores aut minores, quàm delicti qualitas exigat, inter quas, quasi nulla ad naturam propius accedit pœna talionis, vt Aristoteles quoque probat, de qua *in 12. tabulis. in titulo 11.* extat valde elegans locus, & *ff. quod quisque iuris in alium statuit. De homicidiis, & C. ad l. Corneliam, de sicariis.* De iniuriis verò, aliisque delictis, noti sunt loci. Paulus. *Ferè omnibus pœnalibus iudiciis & ætati, & prudentia succurrit.* Claudius Saturninus elegantissimè disputans, multas regulas tradit de cæde, & furto, *l. aut facta. ff. de pœnis.* Florentinus *in l. vt vim. ff. de iust. & iur. Et cùm inter nos cognationem quandam natura constituerit, consequens est hominem homini insidiari nefas esse.* Omnem enim læsionem comprehendit, quæ hominum societatem quomodolibet corrumpere, aut turbare possit.

Ex sexto præcepto, promanarunt aliquot *leges 12. tabularum.* quæ sunt in *libris Pandectarum, & Codicis, de ritu nuptiarum, de secundis nuptiis, de iure dotium, ad legem Iuliam, de adulteriis.* & aliæ multæ. Hinc Paulus. *Non omne quod licet honestum est.* Et Modestinus. *Semper in coniunctionibus non solum quod licet spectandum est, sed quod honestum est.* Et Vlpianus. *Nuptias non concubitus, sed consensus facit.* Porrò hoc præceptum omnem nuptiarum conseruandarum materiam, & quicquid matrimoniis accedit à maximo ad minimum continet. Insuper omnem statuit viuendi modestiam & publicam honestatem, super qua tot etiam leges decretæ sunt.

Ex septimo præcepto promanarunt *leges 12. tabularum titulo 4. & tit. 9.* Item in *Pandectis, & Codice de rerum diuisione, de acquirendo rerum dominio, de contractibus, de furtis, de vi bonorum raptorum,* & cæteræ huiusmodi leges. Hinc Vlpianus *in l. non fraudanti. Nemo ex delicto meliorem conditionem suam facere potest.* Et Pomponius. *Id quod nostrum est sine facto nostro ad alium transferri non potest.* Ex Vlpian. *ff de furtis. Qui ea mente alienum quid contrectauit, vt lucri faceret, licet mutato consilio, id postea domino reddidit, fur est.* Furtum quoque impium est occupare bona naufragorum, quod quidam faciunt imprudenter, sicut apparet *ex constitutione Federici: Nauigia. C. de furtis.* Hinc etiam omnis iniqua occupatio prohibetur. & habet hæc naturæ lex radices latissimè patentes aduersus hominum auaritiam nihil non machinantem.

Ex octauo præcepto promanarunt omnes *leges 12. tabularum sub titulo 7. & tit. 8.* Item quæcunq; extant in reliquo iure, *de iudiciis, de actionibus, de probationib. de testibus, de calumniatoribus.* & illa *lex; diffamari. Cod. de ingenuis & manumissis.* Ex hoc promanat tertius locus communis, scilicet de actionibus, vt constet ius naturale etiam ad ea pertinere, ad quæ ciuile scilicet, aut ad personas, aut ad res, aut ad actiones. Hinc Vlpian. *Res iudicata pro veritate accipitur.* Et Marcellus. *In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius est, quàm tutius:* Et Vlpianus. *In l. in contractibus. Dolo facit qui petit, quod restituturus est.* Idem. *Capienda possessio est, quæ præbet benignius responsum.* Et Caius. *Semper in dubio benigniora præferēda sunt.* Et Iulianus. *Ea est natura cauillationis, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt perducatur.* Et Papinianus. *Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.* Nemo enim existimauerit hanc naturæ legem; sic loqui de falso testimonio, vt vulgus solet, quod in iudicio solum fertur: Omnis enim vox lædens proximum, & summi iuris interpretatio, refragante æquitate, falsum testimonium est in natura, quæ sic præcipit: *Estote misericordes*, vt pulcrè declarat *c. 1. de verb. significat.*

Ex nono præcepto promanarunt omnes leges: Ne per concupiscentiam carnis corruptæ simus perditi iuris interpretes ad expilandas, vel in totum transferendas hereditates alienas. Item ne callidi causarum patroni ad hoc operam locent, & ad hoc pertinet: *Summum ius, summa iniuria.* Hinc sunt omnes *leges 12. tab. tit. 4.* & omnia Romani iuris statuta *de successionibus, testatis, intestatis, de gradibus hæredum,* & cæteræ huiusmodi. Diligenter perpendendo has voces: *Non concupisces. Non desiderabis*, intelliges per corruptam concupiscentiam, facilè inueniri viam ad iniquitatem, cum nō desint regulæ summi iuris, quarum prætextu res alienæ possint occupari, præsertim apud iudicem, qui libenter obsequitur. Hinc Vlpianus. *Iure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & iniuria fieri locupletiorem.* Et Paulus *in l. factum. Non videtur vim facere, qui iure suo vtitur.* Idem. *Nemo damnum facit, nisi qui id facit, quod facere ius non habet.* Et Celsus. *Omnia ferè iura hæredum perinde habētur, ac si continuo sub tempore mortis hæredes extitissent.* Et Pomponius. *Iura sanguinis nullo iure ciuili dirimi possunt.* Et Caius. *Bona fides non patitur, vt idem bis exigatur.* Quę regulæ iuris ex ista lege naturæ, & sequente promanant.

Ex decimo pręcepto promanarunt etiam multę regulæ iuris. Papinianus, *Nemo potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.* Idem. *Omnia quæ in animi destinatione agenda sunt, non nisi vera, & certa sciētia perfici possunt.* Idem. *Fraudis interpretatio semper in iure ciuili non ex euentu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur.* Papinianus igitur eo respexit, quo lex naturę dum dixit: *Non concupisces, nec desiderabis aliena.*

Ex his concludo: Omnes iuris ciuilis humanas leges ab ipsa lege naturæ promanare; ergo & Principes in condendis legibus à naturæ præceptis excerpere debent. Nam Deus O. M. grauiter interminatur pœnam transgressoribus, & contra gratiam promittit obseruatoribus mandatorum eius. *Gen. cap. 20. Ego sum Dominus Deus tuus fortis, Zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.*

Nec obstat quod etiam leges † iniquæ condi pos- 20
sunt, ex loco Isaiæ, *cap. 10.* vel qui condunt leges iniquas, quia lex iniusta non deriuat à lege æterna, hæc tamen iniustam legem ordinat ad aliquem finem, vt dicit Alexand. *part. 3. qu. 26. in 7. art. 1.* V. g. Deus non disponit, vt homo peccet, sed peccatum ab homine factum ordinat ad bonum commune, & in suam gloriam, ita non disponit leges iniquas ab hominibus factas, sed eas in bonos fines dirigit, probatur, quia lex iniusta est peccatum, sed peccatū est præter ordinationem, & prouidentiam diuinam. Item quia Deus ordinat malum in bonū, vt probat D. Aug. *in lib. 1. de liber. arb. c. 5.* & Boetius *in li. 4. de consol.* Et ideo omnis lex tū naturalis, tū positiua, tum diuina, tū humana, ideo est lex, quia cōgruit cum lege æterna, quæ est ipsa summa ratio Dei, ac perfectissima regula. Neq; est aliud quicquam vera lex, nisi participatio, & radius legis æternę. Lex igitur iniqua, & mala nō est verè lex, quod etiam

Ci-

Cic. in 1. *lib. de legib.* docuit, dicens: *Ex quo intelligi par est, eos qui perniciosa & iniusta populis iussa descripserint, cùm contra fecerint, quàm polliciti professique sint, quiduis potius tulisse, quàm leges.*

21 Ideo in ratione legis † condendæ tria sunt potissimum obseruanda, *c. consuetudo. dist. 1.* scilicet, vt religioni conueniat, disciplinæ congruat, ac saluti proficiat. Et alibi etiam habetur, quod lex sit honesta, iusta, possibilis, secundùm naturam, iuxta patriæ consuetudinem, loco, temporique conueniens, necessaria, vtilis, manifesta, nequid per obscuritatem in captionem contineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta, *c. erit autem lex. dist. 4.* Vn-

22 de licet † in diuersis locis, diuersæ sint & contrariæ leges, quia alicubi prohibetur id quod alio in loco concessum est. Hoc tamen prouenit secundùm easdē temporum, locorum & negotiorum circumstantias, quæ inter se pugnant. Leges itaque humanæ mutari possunt, non tamen lex æterna, quia ipse Deus immutabiliter pro temporum & locorum, & aliarum circumstantiarum ratione varias disposuit leges, quæ in se ipsis mutantur, non autem in dispositione diuina, vt patet in homine, qui manè variat res ordinat, quas in cursu diei exequitur, & in medico, qui pro variis morbis varias ordinat potiones.

Vnde D. Augustin. *in c. quæ contra mores. dist. 8.* dicit:

23 *Quæ contra † mores hominum sunt flagitia pro morum diuersitate vitanda.* Et licet ratio practica discernat qui sint boni mores, tamen regula rationis practicæ ad condendam legem, sunt mores patriæ, pro morum diuersitate, omnia quæ contra mores hominum sunt,

24 dicuntur flagitia. Isid. *in c. omnes. † dist. 1.* dicit, quod humanæ leges moribus constant, ideoque discrepant, quoniam aliæ aliis gentibus placent, ideo secundùm diuersitatem morū, leges humanæ diuersæ sunt secūdùm diuersitatem patriæ. Nec est intelligendum illud verbum, *discrepat*, prout glossa corrumpit, quod referatur ad leges diuinas, & humanas: est enim error, refertur quidem ad leges humanas tantùm, alias sequeretur absurdum, dum subdit textus; quoniam aliæ aliis placent; Lex diuina vniformis, & semper in omnibus, & vniformiter placere debet, nec leges humanæ possunt à diuina discrepare, vt ibi putat glossa, imò lex humana tenere debet pro certo quicquid per legem diuinam statuitur.

Sed debet intelligi quod leges humanæ secundùm diuersitatem prouinciarum discrepant, & in hoc non curāt lex diuina, dum tamen non discrepet ab ea, sufficit quod humana iuxta morum diuersitatem prouinciarum statuta sit ad pacificum statum hominum, & hoc modo intelligitur text. *in c. erit autem lex. dist. 4.* dum inter alia dicit: quod erit lex secundùm consuetudinem patriæ, loco, temporique conueniens, & *cap. certificari. de sepulturis.* vnaquæque patria suo sensu abundat. Vnde prouerbium Græcorum *Lex, & Regio.*

Vnde Aristoteles *in 3. lib. Politicorum*, ait: *Lex est determinata ratio iuxta ciuitatis consensum, quæ singula quomodo facienda sunt, declarat*, & reprehendit Seneca *in li. 2. de benefi. c. 20.* Marcum Brutum, quo interitu Iulij Cęsaris, quod eo modo putauerit mutandam esse speciem reipublicæ Romanæ tollendo tyrannidem, & acquirendo libertatem, cùm tamen mores non essent tunc populi, qui possent illa libertate vti, vnde & deterius potius erat futurum, cum vno sublato, alius regnaturus erat. Ideo Caius *in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. Omnes populi*, inquit, *qui legibus & moribus vtuntur, partim suo proprio, partim communi omnium iure vtuntur.* Irridetur Plato ab Athenæo *lib. 11. Dipnosophiston.* *c. 22.* quod videatur non existenti bus viris leges scripsisse, sed hominibus à se fictis, ita vt inquirere oporteat viros, qui his vtantur.

Si Princeps † estraneus non fuerit patriæ moribus 25 conformis, semper erit subditis odiosus: Ad horum enim vtilitatem maximè conducit non habere nouos, aut habere sui generis principes. Vnde *D. uteron. c. 17. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.* Prævidit enim Deus per extranei imperium non solum leges, & mores ciuitatis mutari, sed etiam, & religionem in subditis, quo nullum peius malum accidit, nam cum mutatione religionis Deus fit arbitrarius, & incerta lex eius.

Item lex non debet priuatam respicere † vtilitatem, 26 sed communis esse: legislator communis est, quia multitudinis curam habet, & communi vtitur potestate. Item propter effectum legis, nam cum omnis pars ordinetur ad totum, sicut imperfectum ad perfectum, vnus autem homo est pars communitatis prædictæ, necesse est quod lex propriè respiciat ordinem ad felicitatem communem. Aristot. *lib. 9. Ethicorum*; legalia iusta dicimus factiua, & conseruatiua communitatis, & particularium ipsius politica communicatione: perfecta communitas ciuitas est. *1. libr. Politic. Aristot.* & in qualibet re quod maximè dicitur, principium est aliorum vnde alia dicuntur secundùm ipsum ordinem, sicut ignis qui est causa caliditatis in corporibus mixtis, quæ tantum sunt calida, in quantum participant de igne, sic etiam cum lex ordinetur ad bonum commune, præceptum de particulari non habet rationem legis, nisi ad bonum commune ordinetur. Vnde etiam licèt dispensatio videatur respicere commodum particulare, tamen propriè importat commensurationem alicuius communis ad singula, quia potest esse, quod commune est bonum, non esse conueniens huic personæ in tali casu, vel quia impediretur aliquid melius, vel induceretur aliquod malum, & tunc est bona dispensatio, alias secus, cum cogitatio principis semper sit ad bonum commune respiciens, *authen. de heredib. & Falcid. in princip.*

Si legislatoris intentio fertur non ad bonum commune, sed delectabile sibi, vel vtile, vel repugnans iustitiæ diuinæ, tunc lex non bonos facit homines simpliciter, nisi in ordine ad tale regimen malum, & sic bonū inuenitur per se in malis; ergo iustitia legis debet respicere bonum commune ex quo homines boni fiunt, sin secus, quia intentio animatę legis fertetur ad illud quod commune bonum non esset, sed vtile, vel delectabile sibi, vel repugnans iustitiæ, tunc efficiuntur homines non boni, iuxta dictum Platonis: *Quales in republica Principes, tales & subditos esse ciues.* Atque magnam vim habebit lex, si Princeps in lege nihil sanciat, cuius non ipse primus in se documenta dederit, ad exemplum enim Regis totum vulgus cōponitur, in his videlicet, quæ ad bonos mores, pietatem, & religionem pertinent.

Censet socratica disciplina peius esse in † legibus 27 constituendis errare, quam hominem interficere, vt testatur Plato *in dialogo 5. de iusto.* quia hic error multos, per multa secula interficit, animos simul & corpora. Atque ideò ne erraret in legibus constituendis, initio petit auxilium ab Adrastia, quæ ab Ethnicorum priscis Theologis putabatur potentissima ineuitabilium, seu necessitatis legum regina, seu diuina prouidentia, quatenus nihil vel oculos potest subterfugere, vel manus effugere, & quia optabat firmissimas leges condere, quas neque obliuio deleret, neque frauda-

ret astutia, neque violentia frangeret, & omnino nullus deuitaret, Adrianum inuocabat, ineuitabilia sancientem quæ nullus valeat effugere.

Ex hoc exemplo commune fit omnibus sancioni-
28 bus legum, † vt diligens prior adhibeatur consultatio
antequam promulgentur, *l. humanam C. de legib.* Alexander Seuerus nullam constitutionem sanciuit sine viginti iuris peritis, & doctissimis, & sapientissimis viris, dato illis spatio ad inquirendum, & cogitandum, priusquam diceret, vt ait Lampridius in vita Alexandri Seueri. Creabantur ex lege Solonis sex viri legum examinandarum causa, qui examinabant, ne temere promulgarentur, & vt de singulis singulæ tantum ferrentur, ne contrarietate, aut multitudine imperiti turbarentur. Ante legum duodecim tabularum receptionem, accurata fuit decem virorum indagatio, vt est apud Dionysium Halicarnassæum. Antequam nobis corpus iuris ciuilis traderetur, curauit Iustinianus, vt per eximios, ac doctissimos viros opus expenderetur, & post prudentem, & longam explorationem, leges curandas statuit.

29 Exasperanda est pœna per legem in locis, vbi delicta fiunt frequentiora & sic exemplo opus est, *l. aut facta § penult. & fin. ff. de pœnis l. saccularij ff. de extraordin. crimin.* atque legislator ex Socratis opinione ad duo respicere debet inferenda lege pœnali, sc. ad regionem, & homines, atque ad loca, vicina, ex Aristotele *in lib. 2. politicorum c. 4.*

Satis prudenter, & accuratè post mortem Sixti Papæ Quinti, Gregorius decimus quartus Pontifex ele-
30 ctus, sponsiones, † quas vulgus excommissas vocat,
super promotionibus, & dignitatibus ecclesiasticis conferendis, sub pœna excommunicationis prohibuit. Lex ista prohibitiua emanat à lege æterna, sub primo præcepto dilectionis proximi, ab immediato diuinæ legis octauo præcepto, quo falsum testimoniũ dici prohibetur, & sub hoc diffamationis & calumniæ grauissimum peccatum continetur. Si excommunicatio per viam statuti relaxari potest pro leui causa, Socin. *in c. nullo. numer. 14. de sent. excommunicat.* Abbas *in cap. 1. num. 10. de iudic.* tanto magis pro hoc peccato notorio.

Ve vindemiatores, & alij in vindemiis turpia verba sub excommunicationis pœna non acclamant Neapoli legem condere, est quidem secundùm bonos mores, sed contra consuetudinem prouinciæ (ignotæ Parthis virtutes noua vitia, vt ait Tacitus *libr. 5.*) in quam ne septenarius quidem culpę inscius non incur-
31 reret: sed hæc sententia † ferenda non est, quando
multitudo est in culpa vel ille peccat, qui sociam habet multitudinem, vt ait D. Aug. *in epistola ad episcopum Parma.* Et quando salua pace mala puniri non possunt, toleranda sunt potius, quàm violata pace punienda. Reuera cum contagio peccandi multitudinem inuaserit, diuinæ disciplinæ seuera misericordia opus est, nam consilia separationis inania, ac periculosa sunt, & plus perturbant, infirmos bonos, quàm corrigant animosos malos. Vnde excommunicatio relaxanda non est, quando vident prælati eam fore inutilem, & contemptibilem vt dixi supra, & probat Tiraq. *de legib. connub. parte 9. num. 226.* Felyn. *in c. scribam, in princip. de præsumpt.* turba autem iniquorum cum facultas est promendi sermonem in populis generali obiurgatione ferienda est, & maximè si occasionem, & opportunitatem præbuerit aliquod flagellum desuper domini, quo eos appareat pro suis meritis vapulare.

Per excommunicationem abscinditur homo qui est membrũ ecclesiæ, à toto eius corpore, *c. Engeltrudam 2. qu. 4.* à corpore infirmo non abscinditur membrum, nisi tentatis aliis remediis, quæ si corpus curare non possunt, membrum ipsum resecatur, ne pars corporis sincera corrumpatur.

Item Episcopus potest delinquentes peccatores in 32
sua diœcesi punire pœna pecuniaria, & illam in proprios vsus conuertere, si est pauper, vt dixi supra, & quoties plus timetur ista pœna, debet illam in legibus irrogare, Couarr. *in libr. 2. variar. resolut. c. 9.* Nisi esset locus, vbi pœna pecuniaria incitaret homines, ad delinquendum, siue peccandum, posset tamen hoc casu pœna pecuniaris addi alteri pœnæ à lege impositæ, Felyn. *in cap. irrefragabili. de offic. ordinar.*

Non igitur excommunicandum, & à corpore ecclesiæ separandum est aliquem, præsertim multitudinem, nisi tentatis aliis remediis, si prodesse possit, & cum magna deliberatione, si commodè id fieri non
potest, non omittatur occasio, quia aliquando † in 33
paucis est punienda culpa, vt eorum exemplo cæteri terreantur, & ad pœnitentiam prouocentur. Vnde D. Paulus dum à suo contemptu pia admonitione, atque multimoda sua commendatione Corinthios reuocaret, magnum illum Elimam, qui credituros à fide reuocabat, cæcitate percussit, vt cæteri prædicationem eius non impedirent, sed in Christum credentes, animæ cæcitatem effugerent, quod & Moyses exemplo docuit, qui peccatum idololatriæ in paucos cultores vituli vindicauit, morte multorum expians multorum peccata, in præsens terrens, in posterum disciplinam sanciens, sic & ipse Christus dominus noster peccata totius populi morte paucorum puniuit, dum pro fornicatione totius populi, vna die triginta sex millia hominum perierunt. Hunc cum discipuli cœlesti igne Samaritanos vellent consumere, prohibiti sunt, & Sammaritani ad pœnitentiam expectati, vt Christo prædicante, conuerterentur ad fidem; vbi Diuus Ambrosius ait; Christum discipulos suos increpasse, quia ignem de cœlo descendere gestiebant, per quod ostendit nobis, non semper in eos qui peccant, vindicandum esse, quia non nunquam plus prodest clementia ad pœnitentiam, quàm lapso ad correctionem.

Sed vtrum qui ignorat pœnales † istas constitutio- 34
nes inuisibiliter incurrat excommunicationem, vt incendiarij. De hoc sunt variæ opiniones. Adrianus *in quæst. 3. de clauibus*, tenet affirmatiuam, idem tenet Scotus *in 4. libr. sent. distinct. 16. quæst. 98.* & Maiorin. *dist. 18. quæst. 2.* & gloss. *in c. à nobis. de sentent. excomm. & in cap. vt animarum, vbi Ioan. Andr. de constitut.* Bartol. *in l. cunctos populos C. de summa trinitat.* vbi ignorantia iuris non excusat à pœna, siue ab excommunicatione. Contrarium tenet Syluester, *in ver. excommunicatio in 2. § 3. & ver. ignorantia in primo § 8.* Prior tamen opinio tutior est, postquam sancta mater ecclesia irretitos his laqueis remittit ad superiores per confessarios absoluendos, licet pœnitentes laborent inuincibili ignorantia.

CAP.

CAP. XXXIX.

Mouere bellum esse effectum supremæ Iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Bellum mouere est proprium Principis.*
2 *Bellum priuatum possunt indicere omnes habentes iurisdictionem.*
3 *Bellum qui indicebat in populo Romano.*
4 *Bellum mouens sine licentia Principis est reus maiestatis.*
5 *Dux exercitus non potest bellari contra ordinem, aliter est Reus maiestatis, etiam si vicisset.*
6 *Populus Atheniensis deliberabat bellum, & pacem.*
7 *Imperatores quomodo cœperint eripere populo Romano ius belli, & pacis.*
8 *Augustus non tulit leges sine consensu populi.*
9 *Belli iusti requisita quæ sint secundum D. Thomam.*
10 *Belli iusti requisita quinque secundum Baldum.*
11 *Bellum iustum pro quibus rebus suscipitur.*
12 *Bellandum non est absque vltima necessitate.*
13 *Belli iusti requisita secundum Lucam de Penna.*
14 *Belli iusti requisita ostenduntur ex exemplis sacræ paginæ.*
15 *Bellorum exempla ex iusta causa per historicos relata.*
16 *Dux exercitus non potest tractare pacem absque ordine Principis.*

1 HVic proximus effectus est mouere bellum, quod
est proprium Principis duntaxat supremi, vt dicit
text. *in l. 1. C. vt armorum vsus. lib.* 11. & ibi probant
Luc. de Penn. & Ioan. de Plat. & habetur *in authentic.
de armis c. quid culpatur* 23. q. 1. Stephan. Aufrer. *in titulo
de guerris.* Ioan. de Lignano *in tractatu de bello c.* 23.
24. & 25. Sed hoc intelligimus de bello publico. Nam
2 pro exercitio † iurisdictionis, quilibet ipsam habens,
potest bellum indicere, Bartol. *in l. hostes. ff. de captiu.*
Ioan. de Plat. *in d. l. 1. C. vt armorum vsus.* Bal. *in l. 1. col.
13. C. de seruit. & aqua.*

Plebs Romana poterat facere pacem, sed in mo-
3 nendo bello, † conuocare consilium opus erat, sed hoc
tandiu durabit, quandiu legis condendæ potestatem
ipsa plebs habuerit. Iccirco per legem Manliam bel-
lum fuit determinatum contra Mitridatem, per legem
Gabiniam contra Piratas, per legem Sulpitiam cōtra
Philippum II. Macedoniæ Regem. Et quia Cæsar de-
bellatur in Gallia absque ordine Populi, iccirco Ca-
to Vticensis fuit voti de conuocando Cæsare, & tra-
dendo illum manibus inimicorum, teste Plutarcho, in
4 Vticensi, & in Cæsare: quia mouens bellum † sine
Principis licentia, occupare dicitur quæ sunt Princi-
pis, & ideo læsæ maiestatis reus est, *l. 3. ff. ad Iul. maiest.*
Mouere bellum ad solum Principem spectat, vt di-
ctum, & habetur per Doct. *in l. ex hoc iure ff. de iustit.
& iur.* Inno. *in c. olim in l. de restit. spoliat. & in ca. sicut.
de iureiur.* Bartol. *in l. hostes ff. de captiu.* Oldrad. *in consil. 70.* Andreas *in constitutione regni, quæ incipit, Comes,
& Baro. in titulo de cultu pacis, & ibi Affli. nu. 76.* Qui-
re illicitum est quod sine Principis licentia mouetur,
*l. furem ff. ad l. Cor. de sicar. l. si alius. §. est & alia ff. quod
vi, aut clam.* Et quod per bellum iniustum committa-
tur crimen læsæ maiestatis est textus *in l. Papinianus.
§. rei perduellionis ff. de acquirend. heredit.*

Epaminondas contra legem Lacedæmonios bellū
ageret, & instaret tempus creandorum magistratuum,
quod sine ipso in Vrbe fieri non poterat, cum præ-
tor esset: Stesimbrutho filio exercitus † cura com- 5
missa, mandauit illi, ne cum hoste manum consereret:
At filius contumeliis hostium lacessitus in aciem cō-
tra eos descendit, hostesque profligauit, sed reuersus
ad patrem, cum se victor lætum obtulisset, ab eo pri-
mum ceu victor coronatus, sed quia patris iussa ne-
glexerat, capite mulctatus est, teste Baptista Fulgos. in
suis factis & dictis memorabilibus cumulatis, & a-
pud Valerium Maximum idem legitur de Posthumo
Tiburtio, qui Aulum Posthumum filium, quod sine
eius iussu sponte in hostes progressus, eos fuderat, vi-
ctorem securi feriri iussit.

Apud Athenienses † etiam Populus totus delibera- 6
bat bellum, & pacem. Ita fecerunt contra Megarenses,
contra Syracusanos, & contra Reges Macedonum. Et
licet aliquando Senatus deliberasset bellum, ne illius
secreta cum Populo pertractata omnibus nota fie-
rent, & sic impediretur optatus effectus: Nihilominus
tribunus postea impediebat executionem, sic est apud
Liuium *lib. 1. decad. 7.* Controuersia fuit, vtrum populi
iussu indiceretur bellum an satis esset senatus consul-
tum, peruicere tribuni, vt Q. Consul de bello ad po-
pulum ferret, omnes centuriæ iussere: & idem Liuius
loquendo de secundo bello Punico, *in lib. 1. decad. 7.*
dicit, latum inde ad Populum vellent, iuberent Popu-
lo Carthaginensi bellum indici, & *lib. 9. decad. 1. & li.
8. decad. 1. lib. 5. decad. 1.*

At Iulius Cæsar † cœpit hoc ius Populo Romano 7
eripere, aut saltem Comitia cum Populo partitus est,
vt scribit Suetonius in eius vita *capit.* 41. Successit Au-
gustus, quam Mœcenas apud Dionem Cassium hor-
tatur, vt quicquid illud est, totum Populo plane adi-
mat, quod paulo post fecit Tiberius, quo imperante,
primum Comitia ad Patres è Campo translata fuisse
scribit Tacitus *in lib. 1. Annalium*, tandem reuocata est
potestas magistratus creandi ad Principē, ita paulatim
legū cōdendarū potestas Populo adempta est, sed nō
tam cito, quia & Augustus † non tulit leges sine con- 8
sensu Populi, vt dicit Dio Cassius: Tamen eodem im-
perante Augusto belli decernendi, pacisque ineundæ
potestas in ipsum translata. Nam Strabo *in libr.* 19.
testatur, Populi consensu omne ius belli, & pacis ad
Principem translatum fuisse, quod & Martianus Iu-
risconsultus dixit etiam *in dict. l. 3. ff. ad l. Iuliam Ma-
iestat.*

Vnde D. Thom. *in* 2. 2. *quæst.* 40. *artic.* 1. in corpo-
re, dum recenset belli iusti requisita, † primum, dicit, 9
est auctoritas Principis, cuius mandato bellum gerē-
dum est, non enim pertinet ad personam priuatam
bellum mouere, quia potest ius suum iudicio supe-
rioris prosequi, similiter conuocare multitudinem,
quod in bello fit, non ad priuatam personam perti-
net, quæ sic incideret in seditionis crimen, vt probat
Boerius *in tractatu de seditiosis, col.* 1. sed ad Principem.
Secūdo requiritur ipsi D. Thom. causa iusta, tertio vt
intentio bellantium recta sit, vt intendatur promo-
ueri quod est bonum, & malum vitari.

Sed Baldo † quinque requiruntur vt bellum iustum 10
sit *in consil.* 439. *vol.* 5. Nimirum persona, vt sit Prin-
ceps, qui bellū decernat: Item res, vt fiat pro rebus re-
petendis, & ea sit res, pro qua bellum suscipitur, vt
publicam magis respiciat vtilitatem, quam priuatam:
Vel solius Principis vtilitatem respiciat. Itaque
bellum † iustum suscipietur pro tuenda Republica, 11
pro

pro paupetibus defendendis ab hostium iniuriis, *cap. fortitudo*, 23.q.1. Pro fide, pro qua & ecclesia implorat manum Principis secularis, *c. Maximianus episcopus*, 23.q.3. *c. hortatu* 23.q.8. Et qui in bello pro fide occumbunt, habent opus meritorium, & præmium cœleste,
12 *c. omni timore deposita* 23.q.8. Item requiritur causa, † vt propter necessitatem pugnetur, vnde dicit Aristoteles, fac vt bellum sit vltimum opus tuum. Item animus, vt non fiat propter odium vel insatiabilem cupiditatem: Item auctoritas, quia sine aucturitate Principis non potest bellum indici, & hæc omnia quinque requisita probantur etiam Andreæ de Isernia *in cap. domina guerram, in titulo, Hic finitur Lex Corradi.* Sed hæc quinque possunt reduci ad illa tria D. Thomæ, vt probat Gregor. Lopez, *in gloss. 1 in l. 2. titula 23. partita 2.*

13 Alio modo Lucas † de Penna *in d. l. 1.* explicat iusti belli requisita. Primò intentio bona, puta Rempublicam tuendi pro fide ampliãda, non in desiderium fundẽdi sanguinem, *c. si nan ex fide. & c. displicet*, 23. *qu.* 4. *& c. noli* 23.q.1. Secundo ex persona indicentis, qui ordinariam habeat indicendi belli potestatem, *d. c. quod culpatur*, 23 *q.* 1. *& c. Iulianus*, 11.q.1. Tertio persona obedientis, puta quia is, cui præcipitur bellum agere, talis sit, qui obtemperare teneatur, *d. c. quid culpatur, & c. conueniat*, 23.q.8. Quarto persona eius contra quem indicitur, puta quia meruit. 23.q.2. *c. final. & cap. de occidendis*, 23.q.5. Quinto causa propter quam indicitur, vt propter iniuriam propulsandam, vel vindictam ad iustitiam inferendum, *c. cùm bama*, 23.*qu.* 5. *& c.* 1. *&* 2. 23. *q.* 1.

14 Sed requisita † iusti belli rectius colliguntur ex exemplis sacræ paginæ. Nam *Deuteron. c. 12.* propter idololatriam indicitur bellum à Deo: *Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, Deos suas.* Item si à Dei cultu recedatur, *Deuteronom. c. 13 Si audieris in vna Vrbium tuarum aliquas dicentes, eamus, & seruiamus Diis alienis, &c.* Item si fidelitas temporalis Domini deferatur, 4. *lib. Reg. c.* 3. habetur de Ioram & Iosaphat, qui mouerunt bellum contra Regem Moab. Item si rebellio moueatur, 2. *Reg. c.* 20. *amnes robusti exierunt de Hierusalem ad persequendum Siba filium Bochri.* & tunc etiam contra receptantes bellum indicitur, vt ibi: Item si malefactor defendatur, *Iudic. c.* 20. de bello inito contra Gabaonitas: Item si iniuria Principi, vel eius legato irrogetur, 2. *Reg. c.* 10. *&* 11. *&* 12. de bello moto per Dauid contra Amon Regem, qui fecerat radi barbas Legatorum eius. Item si res propria repetatur. 3. *Reg. c.* 3. de bello Dauid cõtra Misboseph repetendo regnum quod sibi datum erat à Deo. Item vt hostis repellatur. 2 *Reg. c.* 8. de bello Dauid contra Philistæos: Item vt hostis insurgens in suis populis opprimatur. *Numer. c.* 21. de bello filiorum Israel contra Reges Amorrhæorum. Item contra illum, per quem hostis roboratur. 2. *Reg. c.* 8. de bello Dauid contra Syriam Damasci, eo quod ferebat auxiliũ Addeser. Item vt amicus ab hostibus eripiatur, *Genes. cap.* 14. de bello Abraham contra Reges, qui captiuauerunt Loth suum nepotem. Item si transitus innoxius ab aliquo per suum territorium denegetur *c. notandum*, 23. *q.* 2. *& Deuteronom. c.* 2. *prope fin. &* 1. *Machab. c.* 5. de bello Iudæ contra Esdon. Item si tyrannis à Præsidente exerceatur, vt habetur *in* 1. *Machabæorum.* de bello eorum contra Antiochum.

Extra sacram paginam, alia etiam possunt induci e-
15 xempla † bellorum ex iusta causa per Historicos cumulata, quæ aliquando poterunt applicari. Iusta belli causa fuit æstimata raptarum mulierum, Helena rapta à Priamo Troiano, Græci ingentem compararunt classem, & pugnarunt cum Troianis annis decem, mensibus sex, diebus 12. ad Troiam, & corruere ex Argiuis 886. millia, ex Troianis vsque ad oppidum proditum sexcenta septuaginta sex millia, vt scribit Dares Phrygius *in lib. de excidio Traiana.* Item bellum Lacedæmonium propter stupratas virgines contra Messanos, initium intestinorũ bellorum totius Græciæ, Orosius *in lib.* 1. *c.* 21. Item bellum Iantino Regi Scytharum Darius Rex Persarum intulit, cum eius filiæ nuptias non obtinuisset, armatisque septingentis millibus hominum Scythiam ingressus, tandem amissia nonaginta millibus hominum aufugit, Iustinus *in sua historia ex Trago.* Item fuit motum bellum inter Muschum Regem, & Regem Suediæ Iuannem III. sopitum vix anno 1582. ex eo ortum, quòd cũ Muschus graui bello pressisset Polonos, bonamque Lituoniæ partem sub suum Imperium adiunxisset, venit ad pacis conditiones si sibi Catharina Sigismundi Polonorum Regis filia daretur in matrimonium, quæ cùm ipsum refutasset, & collocata fuisset Ioanni Duci Fillandiæ, Moschus acerrimum fecit bellum, quod finitũ fuit Moscho cedere coacto, quia bellum iniustũ erat, & pollicente summo Pontifici se contra Turcam & Tartarum Christianis Principibus coniuncturum, ita scribit Ericus Faletz in *panegyrico* de victoria Regis Gothorum impressa Viennæ Austriæ anno 1582.

Duces exercituum † non possunt tractare pacem 16
absque ordine supremorum dominorum: possent enim illos obligare, & populos ad res iniustas, atque indignas, sed procurator non potest pacisci de aliena re, absque mandato, *l. itaque. ff. de pra... .* Et quod in sex casibus homines non teneantur seruare pacem, ponit Abb. *in c. Pisanus, in 1 notab. de restit. spoliat.*

CAP. XL.

Papæ suprema potentia est statuere pacem vniuersalem in omnibus.

SVMMARIA.

1 *Mundus gubernatur sicut corpus naturale.*
2 *Papæ munus est conseruare pacem vniuersalem.*
3 *Episcopi possunt excommunicare discordes pro pace habenda.*
4 *Pacis capitula inter principes Christianos, sub anno* 1598.
5 *Bellum ortum inter Regem Christianißimum, & Ducem Sabaudiæ, de anno* 1600. *& eius auctoritate sedatum.*
6 *Pacis capitula inter Regem Christianißimum & Ducem Sabaudiæ, sub anno* 1601.

Sicut homo paruus mundus † gubernatur, sic totus vniuersalis similitudinariè, vt dicit Aristoteles, sed in regimine vnius indiuidui corporis naturalis, constat quod vbi nullus humorum excessus, nulla est rebellio repugnans, nullaque distributio conseruationum; vbi autem est humorum excessus propter inordinatum forte regimen, tunc pugna est naturæ tendentis in conseruationem cum excessibus tendentib. ad destructionem, vt aliquando sufficiat naturalis potentia ad correctionem, expellendo ipsos humores malorum de corpore, & aliquando propter excessum morbi natura est per se impotens, & opus est adiutorio extrinseco, vt medicamine sapientis, qui exhorta-

tor naturæ ministrando cõgrua ad expulsionem morbi, ipsius naturæ auxiliator existat: Ita in magno est mundo, nam aliquando in climatibus eius, nullus est rebellium excessus, & tunc non est pugna, sed tendit solùm natura ad mundi conseruationem, quod est in pace, & tranquillitate viuere, aliquando & rebellis excessus, & discordia tendentium ad destructionem, & tunc opus est medicamine sapientis, & hoc fieri potest vel ab ipsa natura reducente rem ad proprios terminos, sedando rebelles, vt videmus interdum quod orta seditione, ipsi inuicem eorum prudentia reconciliantur, aliquando est tantus excessus rebellium, quod non potest natura, & tunc opus est medicamine rebellico, vt expulsis rebellibus reuertatur ad pristinam sanitatem, vnde meritò Deus qui est omnium creator & medicus vniuersi, adhibuit ministros, & medicos ad domanda multa, & grauia mala multorũ gentium, vt hominem & mundum magnum in pace & societate seruarent.

2 Summus Pontifex † Christi Vicarius est ad quem de Regum statu, & omnium fidelium disponere pertinet, qui super gentes & regna à domino constitutus est, vt euellat, dissipet, ædificet, & plantet, & tanquam Christi summi Regum Regis vice fungens in terris, ac omnium viuorum iudex, vniuersalis rector, & pastor indistinctè, & vniuersaliter debet omnes oues tenere in fœdere, pace, & vnione vniuersali, & noxia, & scandala submouere, vt animæ subditorum sibi commissæ ex sua diligentia & vigilantia viuentes quietè, & tranquillè dirigantur in patriam, quia Iudith *cap.* 8. ait, & nunc fratres, quoniam vos, qui estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendent animæ illorum ad eloquium vestrum corda eorum dirigite: Et Iulianus Papa *in c. offi ij nostri 24. qu. 1.* dicit officij nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus maior cunctæ religionis zelus incumbit, & Innocentius Papa *in c. 2. de offi. lo. legat. li. 6.* dicit officij nostri debitum remediis inuigilat subditorum, quia dum eorum excutimus onera, dum scandala remouemus, nos in eorum quiete quiescimus, & fouemur in pace, & *in c. ad apostolica. de re iud. lib. 6.* dicit idem Innoc. ad Federic. Imperatorem quod nos fratres nostri, quantum in nobis erat pacem per omnia secum habere, nec non cum omnibus hominibus optamus, parati sibi pacem, ac tranquillitatem dare, ac mundo etiam vniuerso. Itaque Pontifex vniuersaliter inter omnes Catholicos debet tenere, solicitare & procurare quietem & pacem, ita dicit Clemens V. *in Clem. pastoralis de re iudic. in princ.* & Bonifacius VIII. *in proœmio 6. libr. Decretalium.* & Gregorius IX. *in proœmio Decretalium.* Et ipse Deus per Isaiam *cap.* 49. de summo Pontifice eius futuro Vicario, ait, dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ, & dedi te in fœdus populi, vt suscitares terram, scilicet curam & pacem eius tenendo indistinctè, cùm sibi omnes agnos & oues sine aliqua diuisione commisit, qui vt bonus pastor tenetur vigilare circa curam & onus sibi iniunctum, vt per se & suos prælatos prouinciales, seu commissarios teneat omnes catholicos tranquillos, & quietos in pace, vt *in c. studendum. dist.* 90. dicit consilium Carthaginense, & Alex. III. in concil. Lateranensi, vt habetur *in cap. 1. de treuga & pace.* & dicit D. August. ad Bonifacium *in c. ipsa pietas,* 23 *q.* 4. & in D. conuiuium domini est vnitas corporis Christi non solum in sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis, in qua vnione, & vinculo pacis ex vigilantia, & pietate pastoris cultus diuinus augebitur, ac ecclesia Dei muneribus & oblationibus fidelium illustrabitur, & habetur *2. Mach. lib. c. 3. in princip.*

Et si Episcopi † possunt discordes excommunicatione damnare pro pace habenda, tanto magis supremus Christi Vicarius hoc poterit exercere *90. dist. c. præcipimus. & c. studendum.* Poterit etiam conuocare & vrgere Imperatorem, aliosque Principes Christianos, qui promiserunt præceptis & mandatis ecclesiæ parere, & obedire, vt conentur per maximè turbantem pacem, & quietem ecclesiæ (quæ tam in laicis, quàm in clericis consistit, nos vnum sumus vniuersi *ad Gal. c. 3. ad Rom. c. 12. & 1. ad Corinth. c. 12.*) impugnare atque punire, vt in quinto Concilio Carthaginensi diffinitũ est, & habetur *in c. ab Imperatorib. 23. q. 3. & 1. boni principes. & 1. si imperator, in fine distinct. 96. & 1. quia sancta. & c. tibi domine. & c. Valentinianus in fine. & cap. Adrianus, dist. 63.* & optimè per D. Ambrosium in tractatu de Patriarchis, translatiuè *in c. dicat, 23. q. 5* & per D. Augustinum *in c. non inueniuntur. & 1. si ecclesia, 23. q. 4. & c. Christianis, in fine 11. q. 1.* 3

Sed quanta dexteritate, & prudentia sanctissimi Domini nostri sit nostris temporibus conclusa pax inter potentissimos, & Inuictissimos Philippum II. Hispaniæ Regem Catholicum, & Henricum IV. Galliæ Regem Christianissimum, omnesq; alios Christianos Principes sub felicissimi ipsius Clementis VIII. Pontificatu, vt totus mundus iubilat, & pro eodẽ summo Pontifice Pacis vniuersalis ministro Deum ipsum implorat, ita placuit eadem pacis capitula ad æternam memoriam hic subscribere.

Capitula & conditiones perpetuæ Pacis inter Reges & Principes Christianos.

Cùm Galliæ & Hispaniarum regna, Germania inferior, Anglia, & Sabaudiæ Ducis ditio ex præteritis bellis maxima damna contraxerint: nemo ignorat sanctissimum Pontificem Dominum, Patrémque nostrum Clementem VIII. cognito ex ipsorum regnorum excidio communis Christianæ reipublicæ hostis incremento, patrio amore ductum, nil intentatum reliquisse, quo per Nuntium apud Catholicum Regem permanentem, amplissimumque Florentiæ Cardinalem suum, ac sanctæ sedis apostolicæ legatum apud Christianissimum Regem, eos ad pacem hortaretur, quousque ad eam ritè, atque ex animo faciendam induceret. Hinc piis summi Pontificis admonitionibus ducti, quo debitum honorem Deo tribuerent, ac populum amore teneri se ostenderent, præpositis ad eam rem agendam pro Christianissimo Rege illustrissimis viris Pomponio de Belieure, equite, Grigoni Domino, Regioque in imperij rebus consiliario, & Nicolao de Brulart, equite, Silery Domino, & eiusdem consiliarij dignitatis: Ac pro Catholico Rege serenissimo Principe Alberto Cardinali Austriæ Archiduce, Ioanne Ricardot, equite, primo priuati consilij præsidente, ac Regio publicarum rerum consiliario, Ioanne Baptista de Salsis sancti Iacobi Commendatore, atque in rebus ad bellum, resque publicas pertinentibus consiliario, & Ludouico Vercicben equite, à secretis primo, Regiique consilij Archiuij custode, iisque summa de rebus iam dictis auctoritate ab iisdem Regibus tradita, quod Deo sit gloriæ, totique Christianæ reipublicæ saluti, ad firmandam pacem, vt infra conuenerunt.

1. Ser-

1. Seruanda esse pacta ab iisdem Regibus, infra describenda, prout in pace nunc iterum confirmata in oppido Cambresil anno 1559. inter Henricum II. gloriosæ memoriæ, & Philippum Catholicum Regem inita, cuius nihil immutetur, præter illud, cui pax præsens refragatur.

2. Post huius conuentionis diem, mox esto bona, tuta, stabilis, ac perpetua pax, fœdus, & amicitia inter hos Reges, eorum natos, & nascituros hæredes, & successores, eorumque regiones, ac subditi, fraterno se amore colunto, mutuum rerum omnium incrementum pro viribus perquirendo, omnem sibimet ipsius causam damni inferendi, vicissim fugiunto, neutri, quauis aperta vel ficta ratione, in cuiuslibet eorum iacturam fauento, finem cuius dissidiorum generi imponunto, omnia fœdera, quouis modo cum aliis habita, quæ vtrique eorum detrimentum essent allatura, huius pactionis vi, ac robore pro irritis habento. Grauiter eos pœna puniunto, qui terra, mariue, seu quauis alia ratione ita adfuerint, qui damnum cuiuis eorum Regum moliantur.

3. Amborum Regum subditi (legibus, moribusq; regionum seruatis) vbique viuere, versari, manere, ire, discedere possint, siue mercium, siue aliarum rerum causa, terra, marique, vbi ipsi Reges dominentur, habita tamen vectigalium ratione.

4. Literæ ad intercipiendum missæ non valeant, neque aliæ concedantur, nisi in eos, qui hanc pacem non seruauerint, vel vbi ius locum non habeat.

5. Totius Flandriæ ditionis subditi, atque incolæ, aliæque prouinciæ, ac regna sub Hispaniarum Rege priuilegiis, ab aliis Galliæ Regibus concessis, fruantur, quique Francorum Regi pareant, itidem ab Hispaniarum Regibus priuilegia concessa retineant.

6. Si Catholicus Rex, testamento, munere, assignatione, vel aliter, quouis nomine donet, cedat, aut transferat Serenissimæ Isabellæ primogenitæ suæ, vel aliis omnes inferioris Germaniæ prouincias, & Burgundiæ, & Carolois Comitum ditiones, omnes in hoc fœdere esse debeant, prout erant anno 1559. Ipsáque serenissima eius filia, vel alius in quem Catholicus Rex, vt supra has ditiones contulerit, hac pace fruantur, nullo alio negotio accedente.

7. Tam ecclesiastici, quàm seculares, sub vtriusque Regis imperio ad sua munera ac beneficia reuertantur, licet inimicis inseruierint, dummodo ante mensis Decembris finem anni 1588. eadem fuerint consequuti (iis exceptis, qui iure Ecclesiis fuerint præpositi) neque immobilium bonorum fructus repetantur, quæ vsque ad diem, qua fœdus hoc prodierit, fuerint occupata, neque vt ære alieno leuentur, in quod his de causis ad dictam diem inciderint.

8. Redeat quiuis horum Regum subditus in suorum immobilium bonorum possessionem, solitisque fruatur fructibus, nulla impediente donatione, concessione, declaratione, aut publicatione iam facta, neque ciuilibus, criminalibúsve causis, quod apud aduersarios fuerit, requiratur, si aliam non accusetur ob causam.

9. Qui ab vtriusque Regibus fuerit beneficia consequutus, quorum collatio ad ipsos pertineat, iisdem fruatur.

10. Alter eorum Regum vicissim alteri, quod post annum 1559. occupauit, restituat, inprimisque Rex Christianissimus reddat Catholico Regi Comitatum Carolois, quodq; ad ipsum pertineat, intra duos menses post hoc initum fœdus.

11. Catholicus Rex reddat Christianissimo præsidia, post tractatum Cambrensis occupata, & præsertim Calais, Ardres, Dorlans, Chasteller, Chipelle, Monthuli, & Blauet, & quicquid in Belgio, Armoricisque ciuitatibus captum ab eo fuerit.

12. Duobus mensibus post diem compositæ pacis restituantur Calais, Ardres, Monthulin, Dorlens, Chapella, & Castellett, nullius horum oppidorum mœnibus deiectis, neque repetitis sumptibus ad muniendum aliamque ob causam factis, primumque Calais, & Ardres restituantur: reliqua verò, tempore iam præscripto.

13. Tribus post initum fœdus mensibus Blauet restituatur, demolianturque si Catholico Regi videbitur, mœnia.

14. Datur Catholico Regi, vt per suos tormenta, puluis, pilæ, arma, commeatus, aliæque munitiones exportentur, quæ in iis præsidiis ab eo collatæ inuenientur, iis relictis, quæ in ipsorum expugnatione fuerint inuentæ, secumque milites impedimenta sua efferant, quæ tamen ciuibus, oppidanisque non abstulerint.

15. Christianissimus Rex, nauea militibus Hispanis præsidij Blauet, curabit, quibus, suis cum impedimentis in Hispaniam transferantur, datis tamen ab eo vadibus, tutum se iter habituros.

16. Catholicus Rex Galliæ Regi quatuor dabit obsides, quorum duo mox post Belgij præsidiorum restitutionem dimittantur, reliqui verò apud Christianissimum retineantur, quousque Blauet fuerit restitutum.

17. Vtque anno 1559. desti Pauli Comitis ditione acta, sed ad non finem perducta fuerunt de finitimis ipsorum Regum regionibus, de immunitatibus, & vectigalibus, quorum ius sibi asscribunt Burgundiæ Comitatus subditi, Terouannæ Episcopatus, Bullionis Ducatus, de aliquot oppidorum, quæ ab vtroque Rege fuerunt vicissim occupata restitutione, ab arbitris ab ipsis Regibus electis decidantur ac iudicentur.

18. Summi Pontificia auctoritate, ab vtroque Rege viri deligantur, quibus controuersias quotidie inter Vrbium Ammiens, & Artas Episcopos orientes, componendi cura demandetur, causa quorundam oppidorum ad suos Episcopatus pertinentium, idque anni vnius tempore.

19. Ab vtraque parte omnes captiui milites dimittantur, expensas verò, quodque aliis debent, soluere teneantur, si ante hoc fœdus initum de se redimendo non conuenerint, nullo impendio pro redemptis habeantur.

20. Triremibus vtrinque addicti, mox ab omni sumptu immunes dimittantur.

21. Vtrique Regi hæredibus, & posteris eorum, ac serenissimæ Isabellæ integra seruentur regnorum, regionumque suarum iura, iudiciis verò, at non armis exequenda.

22. Cùm monuerit Catholicus Rex præstare, huius pacis securitate, Sabaudiæ Ducem, eidem interesse, affinitatis causa, qua est cum vtroque Rege coniunctus, concedente id Christianissimo Rege, idem Dux Christianissimæ Maiestati satisfacturus, oppidum, atque Arcem Berræ, duobus, post præsens fœdus, mensibus restituet, nulla eius parte demolita, siue deiecta, neque pro factis munienda expensis, aliisque rebus aliqua repetita.

23. Idem Dux præsidium ab oppido Seurra Bur-

gundiæ deducet, neque opem alicui feret, qui illius contra Regem Christianissimum potiri conabitur.

24. Dissensiones inter ipsos Christianissimum Regem, ac Sabaudiæ Ducem, deputatorum consensu, pacis consulentium, summo Pontifici iudicandæ relinquantur, vnius anni, post perfectam hanc pacem, tempore, iuxta Christianissimi Regis responsum, quod sub die 4 Iunij huius anni 1598. scriptum apparet, omniaque rata se habituros promittunt, quæ fuerint à sua beatitudine iudicata, neque noui quicquam se esse interim nouaturos.

25. Ipsi Reges, filijque, ac eorum posteri incorruptam colent amicitiam, neque vllam ob causam alter alteri bellum inferre studeat.

26. Vtriusque partis subditi tam ecclesiæ, quàm seculo seruientes, possint quod eorum fuerit recuperare, iis exceptis, qui prouinciis præfuerint.

27. Dux Sabaudiæ ab vtroque solutus, atque vtrique Regi sit æquè amicus, commeatumque liberum per eorum regiones tum habeat, tum ipsorum subditis tribuat.

28. Hac in pace si velint, pro inclusis habeantur, ipsorum Regum consensu, cum Christianissimo Rege, summus Pontifex, Apostolica sedes, Imperator, Principes ecclesiastici, Seculares, Oppida, Communitates, & Imperij ditiones, & imprimis Comes Palatinus Elector, Marchio Brandeburgi, Dux VVirtembergi, Landgrauius de Hessen, Marchio de Hambacch, Comites orientalis Frisiæ, Oræ maritimæ oppida, prout olim pepigerunt, Rex & Scotiæ Regnum, secundum fœdus iam inter Galliæ & Scotiæ Reges ictum, Poloniæ, Danimarcæ & Suediæ Reges, Dux & Respublica Venetiarum, tredecim Hæduorum pagi, Trium fœderum Grisorum Domini, Episcopus & Dominus Regionis Valais, Abbas & oppidum sancti Galli, Clutembergi, Mulhusensi, Comes Neufchastelli, aliique dictis fœdorum Dominis coniuncti, Lotharingiæ Dux, Magnus Etruriæ dux, Mantuæ Dux, Episcopi & Concilia Meti, Tuli, & Verduni, Guzæ Abbas, Domini Sedani, Mirandulæ Comes: cùm tamen Rex Christianissimus intelligat comprehensionem à se factam orientalis Frisiæ Comitum, nihil Catholici Regis nationibus esse nociturum, qui aliquid à supradictis Principibus repetiturus, legibus, non armis vtatur.

29. Sint cum Catholico Rege, si velint, Summus Pontifex, sanctaque sedes apostolica, Imperator, Archiduces fratres eius, ac Patrueles, eorum regna, ac ditiones, Electores Principes, oppida, & ditiones Imperij ipsiniet obedientes, Boiorum Dux, Dux Cleues, Episcopus, ac Ditio Liegis, oræ maritimæ Comitatus Ostfrisiæ, qui vnà cum supradictis Principibus, quicquid iam egerint cum aliis infectum esse volunt, nil aliud imposterum se acturos esse promittunt, vel apud Christianos Principes, vel alios, quod Imperatori, suisque partibus, & sacri Imperij ditionibus possit officere, sed ipsius bonum, & quietem pro virib. esse curaturos. Accedant etiam Pagorum Domini alteri fœderum Germaniæ, fœdera Grisæ, quique cū iis conuenerint, Poloniæ, Suediæ, Scotiæ, & Danimarcæ Reges, Dux & Respublica Venetiarū, Lotharingiæ Dux, Magnus Dux Etruriæ, Genuensium Respublica, Lucę Respublica, Parmæ ac Placentiæ Dux, Cardinalis Farnesius eius frater, Dux Mantuæ, Dux Vrbini, Columnæ, Vrsinæque domus capita, Sermonetæ Dux, Monachi Dominus, Finalis Marchio, Massæ Marchio, Plūbini Dominus, Salæ Comes, Colorni Comes, vt omnes vna hac pace fruantur. Hoc pro expresso habito, vt nemo duorum Regum ritè vel contra per seipsum, vel per alios cuiuis eorum molestiam possit afferre, sique ipsorum aliquis ab eis quicquam sit repetiturus, iudiciis non armis vsuros esse intelligant.

30. In hac etiam pace sint omnes illi, qui vtriusque Regis consensu nominari possunt, dummodo, sex mēsibus post huius pacis Editionem extent eorum literæ, quibus, vt par est, declaratio, ac eorum obligatio appareat.

31. Ex quo hæc omnia, de quibus actum est, omnesque eorum partes, & capita tutiora existant, in Parisiorū, aliisq; Gallici regni conciliis firmabuntur, notabūtur, atque edentur, idque ipsum fiet in magno, aliisque Catholici Regis conciliis, in suis inferioris Germaniæ regionibus iuxta formam, quæ in eo, quod actum est anno 1559. continetur, hisque de rebus tribus post huius pacis editionem mensibus diplomata expedientur.

32. Suprascripta conuentionis capita, quodque in ipsis continetur acta confirmata, ac stipulata fuerunt inter supradictos electos supradictorum Regum nomine, & eorum mandatis promiserunt, ac promittunt cuiuscunque eorum Regis, ac domini præsentium, futurorumque bonorum obligatione ab ipsis nulla re impediente seruanda, perficiendáque esse. Promittunt etiam ea comprobari debere, & ab vtroque comprobationis literas firmatas, atque obsignatas habere, in quibus ad verbum, quod in hoc fœdere continetur sit narrandum, videlicet à Christianissimo Rege Cardinale Archiduce, & Sabaudiæ Duce vnico mense post hanc initam pacem, & à Rege Catholico, dictus iam Cardinalis Archidux trium mensium interuallo easdē literas dari debere. Insuper ipsi electi suorum Dominorum nomine promiserunt, ac promittunt, habitis ipsis confirmationis literis, ipsos Regem Christianissimum, Cardinalem Archiducem, & Sabaudiæ Ducem, solemni more supra crucem, sancta Dei Euangelia, missæ canonum, & honorem suum esse iuraturos, coram quocunque ipsis videbitur, cumulatè, regiè, ac fideliter illud seruare, ac perficere, quod in hoc continetur, idémque facturum Catholicum Regem, tribus post harum rerum nuncium mensibus, in quorum fidem ipsi electi propria manu hæc omnia firmarunt. Veruini sexto Nonas Maij 1598. Amen.

Sed quia Summus Pontifex cunctando sententiam ferre, satagebat dissensiones illas inter Regem Christianissimum & serenissimum Sabaudiæ Ducem boni, æquique consulendo, restituere, tandem Christianissimus anno 1600. mense Septembri contra Ducem iniuit bellum, & illico occupata quasi tota regione Sabaudiæ, ex natura situs Gallis obsistere non valente, mox breui tempore ipse Rex fortallitia Carboneræ, & Chamberi debellauit, atque munitissima & fortissima Momigliani Castra, denique post quadraginta quinque dies, artibus, & proditione Castellani obsedit, atque sanctæ Catharinæ arcem destruxit: Quo tēpore serenissimam Principem Mariam Medices vxorem ducit, atque Italiæ Ducibus maxima affinitate coniungitur: Vnde potentissimus Rex Catholicus vt opitularetur Sabaudiæ Duci, & rebus Italiæ, maximum & fortissimum Mediolani comparat exercitum, quadraginta millium peditum, decemque millium equitum diuersarum nationum, valde instructum, cui Dux præfectus erat excellentissimus D. Petrus Enriquez, Comes fontium, Mediolani Gubernator, Generalis in tota Italia pro ipsa Catholica maiestate olim post Principem Parmæ pro eadem Locum tenens generalis Flandriæ. Rebus sic stantibus vicini Principes propter longam pacem, pecuniis, opi-

opinione refertissimi, & ipsi fortalitia muniunt, atque exercitus parant, sed idem clementissimus Pontifex pacis vniuersalis nouus auctor, eidem consulens, qui miserat illustrissimum Cardinalem Petrum Aldobrandinum eiusdem nepotem suum, & sanctæ sedis Apostolicæ legatum ad ipsos Principes dissentientes, non solùm legati maxima prudentia, & incerto rerum exitu, quem potentioribus etiam considerandum est, sed eiusdem Pontificis continuis apud Deum Optimum Maximum precibus, pax ipsa firmata fuit his pactionibus, quas placuit ad æternam memoriam hic subnectere.

Capitula Pacis,

Inter Regem Christianissimum, & Serenissimum Ducem Sabaudiæ firmatæ sub die 17 Ianuarij 1601.

Quod præfatus serenissimus Dux cedit, transfert, ac relinquit Christianissimo Galliæ Regi singulas regiones, ditionesque Bressæ, Burgei, Verominis, & generaliter quicquid ad eum pertinere potest vsque ad flumen Rhodani, complectendo ipsum flumen, ita vt ab exitu Geneuæ totum dictum Rhodani flumen sit Regni Galliæ, spectetque ad ipsum Regem, eiusque posteros.

Suntque ex oris, quarum vt supra facta est cessio cum singulis earum pertinentiis, tam in dominio, iustitia, ac ditione, vasallis, & subditis omnique recto nomine, ratione, & actione, quæ pertinere possent ad ipsum D. Ducem in prædictis regionibus, aut ratione, vel causa ipsorum. Nihil igitur sibi reseruat, ac retinet, præter quam quod, opportunitate transitus, ipsi Sereniss. Duci remanebit Pons Gresin super dictum fluuium Rhodani inter Clusam & Pontem Arll, quæ res ob præsentem tractatum erunt ipsius Christianissimi. Sed vltra Rhodanum remanebunt penes ipsum D. Ducem parrochiæ Leæ, Aueran, & Chezery cum omni eorum agro inter flumen Gaucermes, & Logan montanæ appellatæ Granieredus, vsque ad locum dictum Riuiera: Et post dictum fluuium Gaucermes, locus nuncupatus Negtocomes a lingressum vicinitorem eundi, ac transeundi ad Burgundiam: Hoc addito pacto, ne penes ipsum D. Ducem facultas sit, vllam ibi arcem ædificandi: transitus autem liberè remanebit per d. Pontem Gresin, & quicquid etiam est reseruatum tam per subditos ipsius Regis, quàm per omnes alios itutos & reuersuros in Galliam sine aliqua illorum itineris molestiâ, perturbatione ac impedimento: transeuntes tamen exercitus, & militum copiæ pro ipso sereniss. Duce, siue altero Principe, attingere nunquam valeant regionem, seu oppida Regis Christianissimi, nisi prius licentia imperrata ab eius Maiestate, siue Gubernatoribus vel generalibus præsidentibus, nec subditis dictæ maiestatis aliquod inferent incommodum.

2. Et vt ad effectum reduci possint omnia supradicta, sereniss. Dux redigat in potestatem Regis Christianissimi siue à sua Maiestate deputati Arcem Burgi in eum quo reperitur statum, nihil demoliendo, vastando, nec destruendo, cum omnibus tormentis bellicis, puluere, & aliis præparatoribus bellicis, quæ inerunt in dicta arce cùm tradita fuerit.

3. Et insuper inita est conuentio, quod ipse sereniss. Dux cedat, transferat, & relinquat dictæ Maiestati Ripas trans Rhodanum, loca, oppida, & pagos, Haire, Causi, Amessi, Pontis Arli, Seissel, Chianæ, & Pierrechiastel cum omni superioritate, iustitia, dominatione, omnibusque emolumentis, quæ ex præhabitis locorum cessionibus, & ipsismet colonis deduci possunt, non aliter comprehendendo in his plurimos præfatorum locorum, eorumque agri defectus.

4. Item ipse D. Dux dictæ Maiestati transfert, relinquit, accedit Baroniam siue potestatem Gex cum omnibus accessionibus, pertinentiis, & iuribus, eodémque modo, quo ipse D. Dux, eiusque prædecessores potiti sunt, & sine vlla reseruatione atque retentione, præter illud quod est ab altera parte Rhodani, exceptis tamen Locis, atque Padis Aire, Causi, & Amesi, superius exactè nominatis, & cum conditione, quod omnia supradicta cessa, & concessa sint vnita, & incorporata Coronæ Galliæ Regis, & deinceps æstimentur de dominio & patrimonio eiusdem Coronæ, à qua nulla vnquam occasione, nullo vnquam tempore separari, neque alienari valeant, sed semper sint in loco & natura locorum permutatorum, de quibus infra.

5. Sancitum est etiam, vt ipse Dux reddat & restituat in effectum dictæ Maiestati, vel à dicta Maiestate ad hoc specialiter deputatis Locum, Vallem, & cætera oppida Castri Delphini, simul cum turri Pontis, & omnia quæ ex Delphinatu occupata fuerunt ab ipso sereniss. Duce, vel eius dependentibus in eo statu, quo nunc reperiuntur, vllamque rem quouis pacto minimè demoliendo, vastando, aut vllo detrimento afficiendo. Imò puluerem, pileas, tormenta, aliasque bellicas copias in dictis locis hoc tempore manentes deferet: Sed milites, turmaque militaris, & alij ex dictis præsidiis exeuntes, poterunt curare, vt extrahantur eorum supellectilia: eis tamen non liceat exigere rem aliquam ab incolis dictorum castrorum, vel prouinciæ, neque aliquod ad ipsos incolas pertinens extrahere.

6. Item quod ipse Christianissimus Rex iubeat ruendam, demoliendam, & funditus euertendam esse arcem Boccedelphini, quæ instante præsenti bello cōdita fuit, & serenissimus Dux pro transitu ei concesso, supraque nominato & reseruato, soluet summam centum millium scutorum, pretio in singulis trium Francorum, monetæ Gallicæ, vel tantidem in hac Lugduni Ciuitate, quibus onus exigendi ab ipsa Maiestate impositum fuerit, videlicet quinquaginta millia hoc præsenti tempore, cùm primum Arx Carboneræ restituetur sibi, & reliqua quinquaginta millia ab hinc sex mensibus.

7. Et ob causam dictarum cessionum, omnia tormenta bellica, puluis, & commeatus acquisiti à sua Maiestate, sibi omnino restabunt. Et virtute præfatorum omnium ipse Rex pro quiete pacis contentus est relaxare, cedere & transferre ipsi Duci, eiusque hæredibus & successoribus, prout nunc relaxat, cedit, & transfert omnia sua iura, nomina, & actiones, & omnia, & quæcunque prætendi possunt à Regibus, & Galliæ Delphino super Marchionatu Salucij, cum suis pertinentibus & dependentibus: Item super locis Centales, Mont, & Arcis Spatueriæ, nihil sibi reseruando & retinendo: Itemque ipse Rex Christianissimus quietauit, remisit, & renunciauit d. serenissimo Duci omnia tormenta bellica, & copias repertas in dictis castellis dicti Marchionatus, & Centalis de anno 1588.

8. Pollicetur etiam ipse Rex operam dare & in

effectu restituere ipsi Doci reuera,& perfecta fide,vel cui ab ipso Duce dabitur ad id facultas, totam regionem,præsidia,& loca,quę nunc reperiontur occupata, & à sua Maiestate, vel suis famulis detinentur, & acquisita fuerunt ab ipso Duce post annum 1588.& omnia prædicta restituere eo modo, & forma, prout ad præsens reperiuntur, nihil vllo pacto, demoliendo, vastando,aut detrimento afficiendo.

9. In restituendis dictis præsidiis, possit ipse Rex Christiaoissimus extrahere omnia instrumenta bellica,puluerem,pileas,vectigalia,arma,cæterosque commeatus,qui tempore restitutionis prædictæ reperientur intus dicta præsidia: Imò etiam milites, & omnis gens militaris, cæterique ex dictis Castris exituri, poterunt operam nauare, vt eorum supellectilia, ad eòs spectantia,tollantur, omni eisdem erepta potestate exigendi rem aliquam à dictorum locorum incolis,vel vicinæ regionis,vel istorum aliquid distrahendi.

10. Vtriusque partis restitutio fiet statim quod præsentes compositiones ratæ, firmæ, & completæ fuerint, videlicet, ipse Dux curabit, vt reponatur in maoibus suæ Maiestatis,aut illorum,quibus à sua maiestate impositum fuerit, Arx Borgi, cum tormentis bellicis, poluere, pileis, omnibusque commeatibus, qui intra dictum Castellum reperitur:post quam restitutionem, Rex Christianissimus curabit etiam, vt restituantur loca, & Castra Chamberi & Momigliani ipsi sereniss. Duci, qui illico imponat & mandet, vt reddatur Castrum Delphini,cum omnibus suis membris,vt supra dictum est, & demoliri præcipi & arcem Buccæ Delphini: quæ omnia cum reipsa, verè perfectéque ab ipso Duce peracta fuerint;Restituentur eidem infra mensem Vallis, & Vicariatus Barcellonectæ,omniaque alia præsidia, & loca præsenti tractatu promissa,eidemque rationabilis securitas prout volet, tribuetur.

11. Omnes scripturæ,tituli & documenta, quæ adhiberi possunt in iustificandis iuribus, rerum inuicem inter se permutatarum, restitueotur, & re vera reddentur,tam ex vna,quàm ex altera parte.

12. Dicta maiestas non teneatur pro retributionibus, donis, & assignationibus factis ab ipso sereniss. Doce, vel eius prædecessoribus super terris & dominationibus per illum suæ Maiestati cessis: Nec teneatur ratas habere hypothecas super eisdem factas: sed ratione venditionum & alienationum ad titulum onerosum peractarum sub forma coosueta,& requisita veritate,ante hanc vltimam dissensionem S.M. in hoc deuicta sit, sicuti etiam Ser.Dux, & non prius: Idem obseruetur circa dona, remunerationes, & alienationes in d.rebus à S.M.cessis.

13. Quas ob res,ac etiam ob tractatum Veruin,pax erit à die & data præsentis tractatus, stabilis amicitia, & proba vicinia inter prædictos Regem Christianissimum, & sereniss.Ducem, eorumque filios natos,nascituros,eorumque hæredes & successores, eorum regna,regiones,& subditos,erepta qualibet potestate aliquod facinus ineundi cum detrimento aliquorum, siue eorum regionum, ac subditorum, quacunque ex causa,siue prætextu, sitque commercium liberum inter subditos,& regiones vtriusque Principis,soluendo tamen iura & impositiones à propriis subditis regionis soluendas.

14. Subditi & vtriusque partis serui, tam ecclesiastici,quàm seculares,quamuis aduersæ parti fuerint famulati, summa cum pace reuertentur, cumulatéque fruentur, omnibus eorum bonis, officiis & beneficiis prout continetur in septimo articulo dicti tractatus Veruin,erepta omni Gubernatoribus facultate quicquam agendi,siue perturbandi.

15. Omnes captiui,atque cæteri, qui belli occasione ab vtraque parte detinentur in libertatem restituantur,si soluerint impēsas,atque omne æs alienum,quod iure debent, nec teneantur ad debitum talionis, nisi iam prius conuenerint de soluendo eo; At si in conditionibus erit excessus, vel ipsæ conditiones essent exorbitantes, ordo ab eo Priocipe ponatur, in cuius regionibus erunt.

16. Quilibet in carceribus detenti subditi præfatorum Regis & Ducis,præsertim ex Marchionatu Salucij, aliorumque locorum, quorum cessio facta est, qui ob belli calamitatem possent detineri in triremibus dictorum Principum, promptè in libertatem reponantur, amota facultate aliquid ab eis requirendi, nec ex causa redemptionis, nec propter expensas sibi factas.

17. Omnes processus,iudicia,arresta,sententiæque prolatæ ab anno 1588.in subditos Marchiooatus Salucij, reliquorumque locorum, de quibus cessio à dicta Maiestate facta fuit, & post hæc nouissima bella à iudicibus & consiliariis ordinariis in Sabaudia, Bressia, cæterisque locis recuperatis à S. M. consequentur eorum plenum, integrumque effectum: in quibus sint salua iura ipsis quomodolibet competentibus: Verum si sententiæ in contumaciam latæ fuerint,aut lite sponte non contestata, sint nullæ, nulliusque effectus, tanquam prolatæ non essent, & quoad instantias indecisas, non iudicatas, nec peractas, cognitio sit officialis illius principis ad quem pertinebit.

18. Incolæ & subditi orarum, & regionum adinuicem datarum,ob præsentem tractatum nulla molestia afficiantur, nec quouis modo vexentur, si famulatum præstiterint parti contrariæ, vel qualibet alia præliorum præteritorum ratione: Imò reintegrentur in plena possessione,& dominio omnium, & quorumcunque bonorum,rationum,graduum,priuilegiorum,immunitatum, & omnium eorum mobilium, quæ tunc reperientur,eisque liceat,prout libuerit,ire,recedere,solumque vertere. Poterunt tamen omnibus bonis frui, vendere,commutare,& ad liberam voluntatem quomodolibet disponere.

19. Et quia Incolæ Marchionatus Salucij, & aliorum locorum, de quibus dicta cessio à S.M.facta fuit, eorum facultatibus potiti non fuerunt post pacis tractatum Veruin factum,illis restituentur, & dabuntur immobilium bonorum fructus,olim non habiti, atque census & prouentus, ex illo tempore, quo potiti non sunt,post dicti tractatus Veruin proscriptionem vsque ad initium nouissimi belli: Et circa Officiales Salucij,& alios,qui seruiuerunt Regibus Galliæ,in Pedemontium regionibus, potieotur immunitatibus, & exemptionibus eis datis,& concessis temporibus præteritis in aliis tractatibus à Regibus Carolo IX. & Henrico III.cum eodem D.Duce Sabaudiæ initis,& postea confirmatis à Duce regnante.

20. Pollicetur etiam sereniss. Dux, omnes officiales, & alios Salucij incolas, atque aliorum locorum à S.M. cessorum nequaquam molestia afficiendos esse,

vel

vel vexandos, aut iure, vel iniuria quouis modo agitandos ob aliquam occasionem præteritorum bellorum inter d.M.& D.D. Imò in libertate, eorumque securitate conseruabuntur, vt tranquillè, pacificè, & liberè fruantur eorum bonis, & quoad regionum onera, ac grauamina pertinet, illi nimium non grauabuntur, sed potius leniter, atque benignè, vt condemnati ab ipsa Maiestate accipientur, de quibus ipse sereniss. Dux literas dabit, ac priuilegia in forma valida.

21. Antistites ordinarij, S.M. subditi, habentes beneficia ad suas collationes in oris d. D. Ducis poterunt conferre dicta beneficia cùm opus fuerit: & qui ritè & canonicè electi fuerint, fructibus eorum beneficiorum fruentur, sine vlla eorum molestia, atque incommodo. Idem seruabitur quantum spectat ad beneficia sita in Francia, quorum collatio spectet ad Antistitem alicuius ex regionibus D. Ducis.

22. Rationes, quas contra D. Ducem prætendit, reseruatæ sunt dictæ Maiestati, si sequatur, quod continetur in tractatu facto sub anno 1599. In Castro Cambresis & Taurini sub anno 1574.

23. Quod D. Dux Nemurs, & Geneuois, qui solebat habere & possidere omnia oppida, tributa, collationes, & census à suo appannagio emanantes, sub ditione sereniss. Sabaudiæ D. eosdem virtute præsentis concordiæ deinceps habebit ab vtroque Principe, scilicet sua Maiestate & Duce Sabaudiæ, qui illum benignè, vt bonum consanguineum promiserunt habere, illusque habere rationem, vt nec iuribus, nec auctoritatibus, quæ ex Appannagio d. Ducis Nemurs extant, controuèrtatur, vel aliquo modo derogetur, vt illis pacificè potiri possit, iuxta sententias, conuentiones, & conditiones dicti sui Appannagij. Et insuper promiserunt, quod si deinceps aliqua differentia respectu dicti Appannagij orietur, summariè, familiariter, & amicè, sine processu diffiniri mandabunt.

24. Item ad instantiam illustrissimi & amplissimi Legati nomine suæ sanctitatis factam, sancitum fuit, vt omnes copiæ militares, vel paratæ, vel stipendiis vnitæ, causa huius nouissimi belli, dimittantur, tam in Gallia, quàm in Italia infra mensem post huius præsentis tractatus publicationem, vt quisque valeat vniuersali pace gaudere, & quiete promissa in dicto tractatu Veruin, qui confirmatus est in omnibus punctis & articulis, præterquam quod per præsentem tractatum commutatum esset, vel expressè derogatum.

25. Ob maiorem securitatem huius tractatus omniumque eius rationum, pactorum articulorumque in ipso contentorum, ipse idem tractatus publicabitur & acceptabitur in Parlamento Parisiensi, & inibi registrabitur, sicuti etiam comprobabitur in senatu Chamberi, atque in senatu Taurini, & in quibuslibet aliis locis solitis, cuius publicationis & ratificationis atque registrationis ab vtraque parte literæ patentes præstabuntur, infra tres menses post publicationem huius præsentis tractatus.

26. Qui articuli & capita supranominata, & comprehensa, & quantum in singulis ipsorum, tractatum, transactum, & stipulatum est per ipsos reputatos à præfatis Principibus, qui vigore facultatis & auctoritatis eisdem demandatæ, & sub illorum nominibus promiserunt, & promittunt sub obligatione omniũ, & singulorum, bona præsentia, & futura dictorũ Maiestatis, & sereniss Ducis, & quod ab ipsis inuiolabiliter obseruabuntur, & ad effectum deducentur. Et amplius pollicentur, quod sibi alter alteri literas authenticas ratificationis dabunt, approbatas, subscriptas, & obsignatas, quibus totus præsens tractatus insertus erit, idque efficietur infra mensem à die & data præsentis tractatus. Preterea dicta Maiestas, & d. Dux, in corona eorum, quos suo arbitratu eligent, omni solemni modo iurabunt exactè, bona fide, & realiter obseruare, quantum in dictis articulis continetur, &c. In quarum rerum fide dictus illustriss. & amplissimus Legatus, & præfati Domini deputati subscripserunt eorum proprio nomine præsentem tractatum, Lugduni die 17. Februarij 1602.

Petrus Cardinalis Aldobrandinus.
Nicolaus Brulart de Sylleri.
Franciscus Arconatus.

Petrus Feharinus.
Renatus de Lusigne de azimes.

CAP. XLI.

De SVMMI PONTIFICIS potestate circa concernentia pacem vniuersalem.

SVMMARIA.

1 *Papa potest excommunicare omnes Principes recusantes stare capitulationi pac[is] & nu. 17.*
2 *Rex successor reuocans facta per prædecessorem dicitur illi iniuriam facere.*
3 *Successor Princeps ligatur pactis, & concordatis initis per prædecessorem.*
4 *Actum validè gestum per prædecessorem, non potest successor reuocare.*
5 *Imperator tenetur seruare facta per suum prædecessorem.*
6 *Actus dicitur validè geri, quando fit nomine dignitatis.*
7 *Princeps successor tenetur obseruare promissionem prædecessoris de non ædificando fortalitia.*
8 *Pacis capitulatio facta ab Imperatore cum subditis, non potest infringi per successorem.*
9 *Pacis capitula sunt seruanda quando non interuenit dolus.*
10 *Rex electus subrogatus in honore, debet subrogari in onere.*
11 *Pax inita inter Regem Franciæ, & Angliæ de anno 1300. fuit seruata per successores.*
12 *Pax prædicta quomodo fuerit facta cum præiudicio regni Franciæ.*
13 *Regalium concessio in præiudicium statim potest reuocari per successorem.*
14 *Rex ineundo pacem, videtur facere nomine sedis regiæ.*
15 *Obligationis translatio quando fiat ad successores.*
16 *Princeps quilibet potest auferre bona subditorum pro bono pacis.*
18 *Pacis conturbatione quæ sequentur incommoda in republica.*
19 *Papa absoluit subditos regis recusantis stare capitulationi pacis.*
20 *Interdicto subiiciuntur loca non obedientia mandatis Papæ.*

NVnc videamus de summi Pontificis iurisdictione, & potestate circa concernentia conturbatores
2 pacis vniuersalis. Potest igitur summus Pontifex † censuris afficere omnes Principes & Reges, recusantes stare capitulationi pactis firmatæ per prædecessores. Nam vt ait D. Gregor. super *lib. 6. Reg. c. 16.* rescindere bene ordinata est docere cæteros exemplo sui ipsius quandoque instituta post se reuocare, & dissoluere, quod quidem nimis asperum est, & bonis moribus inimicum, vt eum refert Luc. de Penn. *in l. fi. n. 68. C. de*
2 *locat. præd. ciuil. li. 1.* & ipse ait, *ibid. nu. 72.* si Rex † bene ordinata per suum prędecessorem infringat, dicitur illi iniuriam inferre, *C. quod verò, 25. q. 2.* & firmant Român. *in consi. 327. n. 3. & seq. & 345. n. 8.* Crauett. *in consi. 241. vol. 2.* quoniam contra bene statuta aliquid concedere, vel mutare, nec Principis quidem potest auctoritas, *c. confidimus, & c. quæ statuta, 25. q. 1.*

3 Et quod successor † ligetur pactis, & concordatis initis cum prædecessore, *cap. 1. de probat.* & ibi notant Anton. de Butr. Immol. Felyn. Dec. & Abb. qui dicit illud non reperiri alibi, quod caput. ad idem allegat Cyn. *in l. digna vox. C. de legib. & l. Cæsar. ff. de publican.* Abb. *in c. col. 2. de constit.* Et dicit Bald. *in consi. 326.* Rex Romanorum, *num. 6 vol. 1.* dicat quod super isto passu generali, an successor teneatur approbare facta prędecessoris, nunquam fuit facta pax inter sapientes: Ta-
4 men vbi actus † validè gestus est per prædecessorem, non potest successor reuocare, vel aliquo modo impugnare, Dec. *in d. c. 1. de probat. & in d. l. digna vox. C. de legib.* ita concludit Batt. & *in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi, aut clam.* per *c. abbate sanè. de re iudic. lib. 6.* Bald. *in l. cùm multa. num. 3. C. de bon. quæ lib.* & latius probat Ias. *in consi. 1. & consi. 56. col. 2. vol. 1.* & latissimè *in consi. 10. per totum volum. 3.* loquens in Papa, Imperatore, & Rege, & quocũq; principe, etiam si non sit hæres prædecessoris. Et in Imperatore, † quod teneatur seruare 5
facta per suum prædecessorem, Bero. *in consi. 65. num. 126.* & Menoch. *in consi. 307. num. 16. & plur. seq. vol. 3.* & ibi etiam loquitur de inuestitura castri Melignani facta per Ducem Maximilianum Sfortiam, & in contractu Ducis Ferrarię, Bero. *in consi. 138. vol. 1.* Menoch. *in consi. 378. num. 11. vol. 4.* Riminald. iun. *in consi. 18. nu. 7.* Natta *in consi. 122.* Purpurat. *in consi. 433.* Marcombrunus *consi. 55.* latè Caccheran. *in decis. 139. per totum,* qui alios citat.

Et dicitur actus † validè geri quando fit nomine 6
dignitatis ad obligandum successorem in eadem dignitate, Dec. *in d. c. num. 37. de probat.* vbi Abb. in principio testatur de comm. opin. & si faceret ea quæ sunt de natura officij, Curt. sen. *in consi. 41. num. 1.* & probat Curt. iun. *in consi. 1. numer. 29.* Ideo Romanus *in consi. 52.* in quæstione dicit, quod princeps † successor tene- 7
tur obseruare promissionem sui prędecessoris de non ædificando fortalitia, Iacobin. *in inuestit. in princip. col. 2. vers. sed an princeps.* Martin. de Laud. *in tractatu de princip. vers. 127. contractus.* Bertachin. *in tract. de episc. parte 4. q. 54. vers. qui de rege successore.* Bal. *in consi. 341. col. 3.*

Ergo pax, † & capitula facta ab Imperatore cum 8
subditis non debent infringi per successorem, prout concludit Bald. *in d. l. digna vox. in fine.* nisi ex parte subditorum interuenisset dolus, & ad hoc est glossa ordinaria *in auth. de defensor. ciuit. §. nulla.* & Bald. *in d. cap. 1. de probat.* dicit quod pacta inita inter ciuitates Lombardiæ, & Imperatorem Federicum, quæ continentur in titulo de pace Constantiæ seruáda sunt per Imperatores, qui succedunt in Imperio, Felyn. *ibid. nu. 1.* vbi etiam, quod dicta capitula sunt seruanda per Papam, nisi interueniat dolus, & ad hoc facit, quod 9
pro vna ratione dicit Bald. *in c. venerabilem col. 2. in fine. de elect.* quod licet Rex † electus à populo non di- 10
catur hæres prædecessoris, tamen quia subrogatur ei in honore, debet subrogari in onere, & quia videtur habere bona vacantia, & quia regnum est vniuersitas, teneri debet ad onera imposita per prædecessores, & licet in fine illius quæstionis alleget duas rationes in contrarium, non tamen resoluit rationes pro hac parte adductas.

Et in specie de pace † inita inter Regem Franciæ, 11
& Angliæ Regem de anno 1360, quæ fuit celebrata cum multo & [illegible] præiudicio regni Franciæ, & quia Ioannes Rex Franciæ captiuus factus erat ab Odoardo Rege Angliæ, quod obseruari debeat per successores Reges, scripsit Baldus amicissimus, & patronus Francorum *in d. l. digna vox. in fine.* quem sequitur Felyn. *in d. c. 1. num. 1. de probationib.* Rebuffus super concordatis Franciæ *in tit. de collationibus, in præfatione, vers. item dicit Bald.* Igneus *in repetitione l. donationes. C. de donat. inter vir. & vxor.*

Nec obstat quod dicta pax † fuerit facta cum ma- 12
ximo detrimento, & diminutione regni Franciæ postquam Rex Ioannes concessit ipsi Regi Odoardo.

Sed concessio † eorum, quę sunt de regaliis, siue sit 13
in magnã, siue in modicam diminutionẽ status reuocari potest per successorem, Boss. *in tract. de princip. in fin. & in tit. de regal. num. 34.* Felyn. *in d. c. 1. num. 5. de probat. & in c. ad audientiam nu. 5. de præscript.* post Bal. & alios per eum relatos, cum aliis per Portium *in li. 5. Comm. opi. conclus. 18. ampliat. 2. vers. sed secus.* & per Bar.

in d.

in d. l. prohibere §. planè ff. quod vi, aut clam. per c. intellecto. de iureiur.

14 Quia Rex † Christianissimus ineundo pacem cum
Anglorum Rege, videtur nomine sedis regiæ, & in
perpetuum per omnem mundi ætatem conuenire,
cap. 1. vers. in perpetuum. de pace Constantia. & ibi not.
Bald. *cap. 1. de pace iuram. firm. cap. 1. de pace tenend. &
eius violator.* vbi Bald. probauit Imperatorem iniuisse
pacem, non nomine proprio, sed nomine sedis; ergo
cum regni sedes non moriatur, *§. fin. in auth. quomodo
oport. Episc. ep. l. quod principi de legat. 2. cap. si gratiosè. de
rescript. lib. 6.* ideo ad successorem transit obligatio. Et
15 quod fiat translatio obligationis † ad successores in
dignitate, est textus *in c. quoniam Abbas. de offi. delegat.*
Et not. Bald. *in cap. 1. ver. Marchio qui feud. dare possunt.*
& ad hoc textus, *in l. annua §. fin. ff. de annuis leg.* per
quem tex. ita notauit Cyn. *in l. si quis imperatorem,
Cod. qui testam. fac. possunt.* Nec ea quæ allegantur de
diminutione regni, & Imperij procedunt pro bono
16 pacis, cum possit quilibet princeps † supremus auferre bona subditorum pro bono pacis, vt infra dicam;
Imò cum in latere principis sit tanta Iurisconsultorum, & procerum copia, *l. quisquis in prin. Cod. ad l. Iul.
maiest. l. vni. Cod. de praeposit. laborum lib. 12. l. omnia
Cod. de testament.* non est verisimile ipsum Regem inconsultè pacis negotium expedire, & ideo ordinatum
quicquid est, & dispositum auctoritate consilij, præsumitur factum, vt redundet ad vtilitatem, & gloriam
Regis, & Regni: Nec præsumendum est aliter proceres censuisse, *l. humanum in fine Cod. de leg. l. non dubium in prin. Cod. de repud. cap. apostolica 35. quæst. 9.* Et
ideo Iustinianus *in §. & nos non latuit. in authen. quib. mod. natur. effi. legit.* dicit, incompetens est ea quæ bene exclusa sunt, rursus ad rempublicam reuocare, &
*in l. 3. Cod. de summa trinit. in vers. Nam & iniuriam
facit iudicio reuerendissimæ synodi, si quis semel iudicata,
ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contenderit.*

17 Ergo summus Pontifex † Reges, & Principes non
obseruantes pacem vniuersalem, Euangelica denuntiatione præcedente, potest communione priuare, *cap. nouit. de iudic. c. discordantes & c. placuit distin. 90. c. de
presbyterorum. 17. quæst. 4.* Bartol. *in extrauag. ad reprimendam in ver. denuntiationem,* Bald. *in l. æquissimum
per illum tex. ff. de vsufruct.* & per tex. *in dict. c. placuit.*
proue contigit factum in Imperatorem Federicum,
vt in c. Abbate sanè, de re iudic. lib. 6. & refert Bartol. *in
tractatu de Guelfis, & Gibellinis,* & ista sunt tantò magis vera si principes discordantes essent tales, per quos
18 tota respublica † turbari posset, *l. si quis ingenuam §. in
ciuilibus dissensionibus, ff. de captiu. & postlimin. reuers. &
l. 2. §. 1. Cod. de offi. præfect. prætor. Afri.* quia inde nascerentur quotidiani hostium incursus, vt dicit textus *in
§. illud. in authen. vt iudi. sine quoquo suffrag.* Item templorum depopulationes, *§. sed neque vers. publicorum
in auth. de mandat. prin.* Item oppressiones mulierum, *§. 13. si quis planè vxorem ff. ad l. Iul. de adulter.* ergo mirum Principibus fieri non debet, nec asperum,
si ob tantum scandalum vitandum per ipsum summũ
Pontificem patrem vniuersalem, possunt excommunicationis remedio ad pacem vniuersalem obseruandam compelli.

19 Secundum remedium in ordine est, quia Papa †
absoluit subditos Regis recusantis stare capitulationi
pacis, à iuramento fidelitatis, vt dixi supra *in 1. parte
cap. 6. num. 146. cap. grauem. de excessib. prælat.* & ad hoc
est tex. *15. quæst. 6.* sub his verbis: *Nos sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes eos, qui excommunicatis fidelitate, aut sacramento astricti sunt, Apostolica
auctoritate, à sacramento absoluimus, & ne eis fidelitatem obseruent, omnibus modis prohibemus, quousque ipsi ad
satisfactionem veniant.*

Si verò subditi † post huiusmodi absolutionem, 20
excommunicato Regi obedirent, vniuersi moneri
possent, ne obediant, & tandem in contumaces interdicto submittere loca eorum in subsidium, & quacunque Ecclesiastica dignitate priuare, vt latius dixi
super *eadem parte, cap. 3. à numer. 54. infra.* Posset denique summus Pontifex † priuare Reges, & Principes a 21
sua dignitate, gloss. *in cap. nullus 21. quæst. 1.* textus *in cap.
si quis deinceps 17. quæst. 4. & cap. Adrianus. distinct. 63.*
Aufrer. *de potestate secularis in Ecclesiasticos casu 113.* sic
pluries † summum Pontificem egisse legitur. Inno- 22
centius III. Othonem quartum Imperio priuauit,
qui schismaticus à Romana Ecclesia fuerat. Honorius
III. Federicum secundum ab Ecclesia recedentem,
primo excommunicauit, mox imperiali dignitate priuauit. Item Innocentius IV. Federicum III. ipsi summo Pontifici obedientiam recusantem, Siciliæ regno, & toto imperio priuauit, de quo *in cap. ad apostolica. de sentent. & re iudi. lib. 6.* Item Ioannes vigesimus secundus Ludouicum Bauariæ ducem schismaticum declarauit, & regno priuauit. Item Innocentius
I. excommunicauit Arcadium Imperatorem, propterea per Pontifices successores facta fuit Imperij
translatio de Græcis in Germanos, vt latè scribo supra *in prima parte capit. 6. num. 120.* Et quomodo summus Pontifex potest priuare Reges, Principes, & Imperatorem ex causa temporali, etiam temporaliter
considerata, latius scribo *in dict. cap. 6. num. 138. & 141.
& seq.*

Item summus Pontifex † pro bono pacis posset ciui- 23
tatem aut Castrum auferre vni, & dare alteri, quia in
pace vertitur vtilitas publica propter quam potest auferre ius priuati, Bart. *in l. quicunque in fine C. de fid. instrument. & iure hasta fiscal. lib. 10.* Bald. *in l. rescripta,
num. 67. C. de precib. imper. offer. & in titul. de pace Constantia vers. priuilegia.* Angel. *in l. bene à Zenone. C. de
quadrien. præscript.* Corsett. *de priuilegiis pacis priuileg.
78. num. 24.* post alios quos citat Francisc. Pinus *in
consi. 114. num. 17. & 21.* Qui doctores licèt loquantur
in principe respectu sui subditi feudatarij: Tamen
propter easdem rationes idem dictum procedit in
summo Pontifice; Tum etiam quia ex † causa tempo- 24
rali, temporaliter considerata id potest exercere in
Principes, & ostenditur exemplo regni Nauarræ, de
quo scripsi supra *lib. 1. c. 8. num. 42.* & latius scribit Palatius Rubeus *in libro de regno Nauarræ,* post suas repetitiones editus.

Quod autem possit auferre bona alterius pro bono
pacis † intelligitur quando aliter non potest consuli 25
paci, vt per Capycium *decis. 61. in fine, & decis. 69. col. 1.*
In quo neque pro principe † præsumitur, neque ei sic 26
affirmanti credendum est, vt per Capycium *decis. 166.
num. 6. & 7.* Vnde prius alia debent tentari remedia, si
possint ipsi Principes ad sanctam pacem reduci, & de
diuersis † remediis, & modis reconciliationis, & repa- 27
cificationis scripsere etiam nostri Iurisconsulti, Raynaldus Corsus *in tractatu de reconciliatione,* & Ludouicus Carbonus *in tractat. de repacificatione,* & quãdo ex
istorum regulis non possent optima inueniri remedia
super casu occurrẽti, arbitror inueniri posse ex exemplis, tot repacificationum factarum inter serenissimos

nostros

28 nostros principes Christianos, quorum rationes,† &
exempla descripsere nostri iurisconsulti. De Pace an-
ni 1381. inter Venetos, & Regem Vngariç scripsit An-
caranus *in consil. 204. Visis.* Item de pace inter Duces,
& communitates Mediolani, Florentiæ, Bononiæ,
Mantuæ, Senarum, Perusiæ, Montisferrati, Patauij,
Rauennæ, Immolæ, & Ianuæ, scripsit, & consuluit Bal-
dus *in consil. 147. incip. Ortaguerra volum. 2.* vbi in fine
descripsit formam laudi pronunciati à legato Apo-
stolico super hoc. Item de Pace anni 1300. inter Ia-
nuam, & Pisas scripsit Angel. *in consi. 261. incip. Punctus
est in anno domini, &c.* Item de pace inter Venetos, &
Ianuenses scripsit Castrensis *in consil. 423. volum. 1.* &
Ioseph. Ludouic. *in tract. de commun. opinion. in titulo,
ad legem Aquiliam.* Item de pace inter Ducem Me-
diolani, & Ducem Sabaudiæ, scripsit Baldus *in consil.
241. volum. 3.* Item de pace inita inter Ioannem Re-
gem Franciç, & Carolum eius primogenitum, & Del-
phinum, atque Amadeum Sabaudiæ Comitem scri-
psit Francisc. Mart. *in decis. Delphinali 333. parte 2.* Item
de pace Constantiæ anni 1183. de qua *in Vsibus feudo-
rum*, scripsit etiam Carolus Sigonius *de Regibus Italiæ
lib. 14. fol. 529. vsque ad fol. 649.* Item de pace anni
1559. inter Philippum secũdum Regem Catholicum,
& Henricum II. Regem Christianissimum, atque
Ducem Sabaudiæ scripserunt Crauett. *in consil. 685.* &
Loffredus *in paraphrasi feudorum fol. 52. col. 4.* qui scri-
bit de pace inter eundem Philippum, & Ludouicum
XII. quæ fuit facta de anno 1502. Item de pace VVor-
matiensi scribit Alciatus *in consil. 151.* Item de fœdere
inter commune Venetiarum, & commune Fani scri-
bit Bald. *in consil. 446. in fine. volum. 4.* Quorum scri-
pta reuoluenda sunt ad inuenienda exempla reconci-
29 liationis nostrorum Principum: Et de aliis remediis†
spiritualibus pro pace habenda scribit Rebuffus su-
per Bulla Ieiuniorum pro pace *in practica beneficiali
fol. mihi 327.* Hęc prius debent repacificationis tentari
remedia, quia agitur de bono Ecclesiæ, Ancar. *consil.
66. post princip. vers. non enim semper iuri suo. & nu. 3. &
consil. 281. num. 12.* Octauian. Vulpel. *in tractatu de pace
qu. 2 nu. 12.*

30 Et illa regula quod bonis ablatis † vigore capitula-
tionis pacis, debeat per Regem dari excambium, de
qua *in l. 2. vbi Bald. Cod. in quibus caus. seruis pro præm. li-
bert. accip.* Innoc. *in c. nisi cum pridem col. 2. vers. nos di-
cimus. de renuntiatione.* Abb. *in c. constitutus num. 12. de
religios. domib.* post Butr. ibi, Bartol. & Doct. *in l. fin §.
1. ff. de pignorat. act. & in l. si venditor §. constat ff. comm.
prædiorum.* Alex. *in consil. 151. volum. 6* Ias. *in l. Barbatius
num. 33 ff. de offi. prætor. & in l. fin. nu. 9. ff. de pact.* mul-
ta congerit Felyn. *in c. quæ in Ecclesiarum. de constit.*
And. *in c. 1. §. similiter col. 3. de cap. qui cur. vendid. & in
c. 1. ver. moneta quæ sint regal. & in proœmio constitu-
tionum Regni.*

31 Non procedit, quando Papa † aufert vigore pacis
vniuersalis, quia non priuat, nisi tentatis prius aliis re-
mediis iuris, etiam excommunicatione, quo casu au-
fert tanquam ab indigno & alteri concedit, ideo non
tenetur ad excambium. Item illa regula procedit quã-
do Princeps condendo legem auferret bona vasalli,
Bart. *in l. si. C. si contra ius, vel vtilit. pub.* Angel. *in con-
sil. 139.* Capyc. *decis. 51. num. 12.* quo casu tenetur soluere
pretium domino, Crauett. *in consil. 208. in Franchesia,
col. 1. vers. breuiter.* Suarez *allegat. 10.* Natt. *in consil. 260.
num. 40.* Et cessante necessitate, debet eadem res re-
stitui, Capyc. *decis. 166. & decis. 66.* si habet facultatem
rei tradendæ. Sed summus Pontifex aufert ab indi-
gno, excommunicato, & alteri concedendo, ideo non
tenetur, nec per viam legis facit.

Item summus Pontifex † propter pacem publi- 32
cam potest remittere omnia damna, & iniurias subdi-
torum, & ita subditi non possunt vlterius petere, aut
querelas inferre, ergo possessores bonorum ex intui-
tu pacis molestari non poterunt, Angel. *in l. 3. §. si is
pro quo ff. quod quisque iuris.* qui loquitur super pace i-
nita cum Romana Ecclesia, & Perusinis, vt valeant
concessiones factæ per Gregorium VI. & Vrbanum
V. quibusdam nobilibus Perusinis de certis bonis
quorundam popularium, idem *in l. item si verbera-
tum, §. secundo in fine ff. de rei vendic.* plures ad hoc al-
legat Alex. *in consil. 190. num. 13. vol. 2. & consil. 226. nu.
19. eod. vol. 2.* Ex quo infertur quod licitè potuit sum- 33
mus Pontifex remittere damna, & iniurias populi
Romani passas ab exercitu imperiali, quicquid super
hoc scripserit Gregorius Magalottus Romanus *in
tractatu de securitate, & saluo conducto, parte 1. num. 24.
& plur. seq.* quia causa pacis, & concordiæ potuit hoc
fieri, Calcan. *in consi. 36. num. 29.* Et quod possit † re- 34
mittere pœnam concernentem interesse priuatum, v-
bi fortè si exigeretur posset esse causa discordiæ inter
plures, vt de exactione pœnæ inter Bononienses, &
Ducem Ferrariæ concludit Cardinal. *in consilio 85.
Dominus Nicolaus Marchio Estensis propè finem,* Goza-
din. *in consi. 5. num. 19.* Alex. *in d. consi. 190. num. 13. in fi-
ne volum. 2.* & probat Ias. *in l. Barbarius nu. 30. ff. de of-
fi. prætor.* Et propterea solent fieri constitutiones, &
statuta pro bono pacis, vt possessores bonorum acqui-
sitorum in bello, vel sibi concessorum occasione bel-
li, turbari non possint in eorum pacifica possesione,
pro vt in regno Neapolis fuit facta Pragmatica ædita
Thori anno 1505. & procedit secũdum dispositionem
iuris communis *c. in natura. de iniuriis*, secundum v-
trumque intellectum datum ad illum textum, Felyn.
in d. c. quæ in Ecclesiarum nu. 27. de constit. Ideo Angel.
in l. Antiochensium in 1. & 2. lectura ff. de priuileg. credit.
dicit, Principem posse concedere alicui suæ ciuitati,
vt valeat sibi legem condere, vt præferatur quibus-
cunque aliis creditoribus in bonis communis debi-
toris, si alias oriretur scandalum propter factum con-
trarium, & Innoc. *in d. c. nostra*, & sequitur Calcan. *in
consil. 52. num. 17.* Et ad hoc facit † quod Episcopus de- 35
bet renuntiare episcopatui pro habenda pace cum po-
pulo, Innocent. *in c. nisi cum pridem. de renuntiat.* Cor-
sett. *in suis singularibus in ver. pax.* Item quod pro ne-
cessitate pacis inducendæ summus Pontifex deberet
super † matrimonio prohibito dispensare, vt consu- 36
luit Roman. *in consil. 307. in fine.* Immol. *in c. quanda
nu. 2. de iureiur.* Hostiens. *in summa de pœnit. §. fin. vers.
sed pone quod guerra.*

Item considerandum est, an expediat summum
Põtificem † pro bono pacis vnire serenissimos Prin- 37
cipes Christianos contra Ecclesiæ inimicos, atque
confœderatione associare: quia in otio discordiæ nu-
triuntur, vt ait Orosius, *lib. 2. ad D. Augustinum*, & Ti-
tus Liuius *libr. 2. de bello Punico, libr. 10.* Nulla magna
ciuitas intrinsecus quiescere potest, nisi extrinsecus
bellum geratur, deberet igitur excitare Principes Dei
ministros, eiusque voluntatis executores, vt proce-
dant contra hæreticos, schismaticos, & malefactores,
teste D. August. *in cap. nimium 24. quæst. 4.* & maximè
contra illos, à quibus principaliter Deus offenditur,
ne puniantur alij, qui in eodem scelere non deliquê-
runt. Nam Achor filius Zaræ præteriit mandatum
Domini, & super omnem populum Israel ira eius
incu-

incubuit,& ille erat vnus, & vtinam in scelere suo solus perijsset,legitur Iosuæ *c.7.*quod propter peccatum Acham,multi de populo Israelitico eeciderunt in bello,iccirco D.August.super Ioann.*c.3.*& habetur *in c. quando,24.q.4.*monet principes,vt procedant ad correctionem & punitionem aduersus hæreticos & schismaticos,atque dissipatores Ecclesiæ , & Christi blasphematores, & habetur etiam *in c. si quis.eadem causa, & quæst.* ad Brunichildam Reginam Francorum:ideo summi Pontificis munus est primum monere Principes ad quod sunt à Deo instituti, vt ait D.Hieronym. & habetur in *c.regum,23.q.5.* & Ecclesiasticus in *4.cap.* clamat libera eum , qui iniuriam patitur de manu superbi , liberate igitur omnes Principes Ecclesiam de manibus & iniurijs impiorum.Nam qui potest extirpare peruersos, & non facit , videtur fauere impietati eorum.

38 Plurima † sacræ scripturæ extant exempla , quibus moneri deberent Principes ad fœdus iniendum, vt 2. *Reg.c.5.in princip.* Dauid percussit fœdus cum senioribus Israel in Hebron coram Domino , & habetur idem *in 1.Paralipomenon c.11.* & probatur *in lib. Iudicum c.11.* vbi filij Israel fecerunt confœderationem cũ Iephte contra filios Amon,& *in 1.Paralipom.c.12.* vbi Dauid acceptauit confœderationem , & adiutorium ab Abbisai, & alijs Principibus venientibus in sui adiutorium,cùm ad ipsos principes Dauid ait : *Si pacifici venistis ad me, vt auxiliemini mihi , cor meum iungatur vobis.* Cui *Abbisai,spiritus Domini,ait: Tui sumus,ô Dauid,& tecum filij Isai pax,pax tibi,& pax adiutoribus tuis.* Item 1.*Reg.c.*18.vbi Ionathas filius Saulis,& Dauid inter se fœdus ineunt, & probatur *in 2.lib.Reg.cap.3.* vbi Dauid acceptauit confœderationem oblatam sibi ab Abner pro se & alijs de populo Israel contra Saulem. Et alias fuit inita confœderatio inter Ecclesiam & Imperatorem Federicum,vt dicit Innocent.in 3.concilio generali,*in c.ad Apostolica,de sent.excomm.lib.6.* Et inter Pontificem Pascalem, & Imperatorem Ludouicũ, *c.ego Ludouicus, in fine distinct.63.* & nouissimè nostris temporibus inter Pium V. & Philippum II. Regem Catholicum cum alijs serenissimis Italiæ principibus; cuius fœderis gloria æterna erit per omnia secula , & singulis annis celebratur Romæ per totam Christianitatem sub die 7.Decembris.

39 Item quia summus Pontifex † imprimis curare debet Italiam,vt ait D.Bernardus *in libro 5.de consideratione ad Eugenium Papam.*Ideo specialibus aduertenda sunt aliqua ad conseruationem pacis Italiæ , in qua tot antiquæ reperiuntur contentiones , vnde ob grauissima bella sæpe sæpius conquassata & exhausta fuit,
40 & licet bellorum Italiæ † causam alij ascribant amœnitati prouinciæ æmulæ vicinis : Alij , quia Italia est longa , ita quod duæ extremitates sibi succurrere nequeant. Alij propter celerem mutationem Beatissimi Pontificis,quæ sic solet cõtingere, vt Egidius *de regimine Princip.lib.4. cap.6.* Vel quod Imperator in ea non residet,vt Petrarcha *epistolarum lib.ultimo,epistola 19.incip.qua te,&c.* Vel inter plures principes de Iurisdictione dissensio , Bald. *de pace Constantia, in ult. gloss.& in l.executorem col.fi.C.de execut.rei iudic.* Dec. *in c.ne vnit.col.5.de iudic.* Alij deniq; acumini ingeniorum , de facili propterea varietatem appetentium , vt frater Hieronym.de Ferraria *in libro de regimine ciuitatis Florentiæ tractatu 1.c.3.* Veriorem tamen Italiæ bellorũ causam esse partialitates ipsius arbitrari sunt Andr.*in princip.titul.de pace tenenda.* Iacobus Signorolus *in tractatu Gallico de decem transitib. de Gallia in Italiam.fol.6.* quia vt Salustius , quem citat Morus *in republica Vtopia. fol.26.* Hi, quibus opes nullæ sunt, bonis inuident, malos extollunt , vetera odere , noua exoptant,odio suarum rerum mutari omnia student, vt dicit Æneas Syluius *epistola 59.*qui nunquam quiescunt,nec alios quiescere permittunt,vt Thucydides *in lib.1.in oratione Corinthiorum ad Lacedæmonios.* & quia istorum opinio experientia fulcita est , nihil dubitationis in se continere existimandum est.

Item quia partialitates † in prouincia sunt sicut 41
vermis in caseo, Barbat.*in c.licet de probat.*& sunt sicut portæ patentes ad introducendos inimicos. Iccirco Galli, Eluetij , Hispani , atque Theutonici omnes eorum pugnas veniunt committere in Italiam , cum maximo Italorum discrimine,& iactura,adeo, vt Itali olim victores gentium , nunc propter partialitates, heu,vincentium præda sumus,vt ait Petrarcha *epistola 96.incip.inter multifida, &c.* & barbarica ferocitas sæpius deuastauit dulcem Italiam,vt ait Bald. *in d.l.executorem col.fi.C.de execut.rei iudic.*

Has factiones , & partialitates † summopere nisus 42
fuit extirpare Bonifacius Papa VIII. vt ait Platina in eius vita , sed morte præuentus non potuit perficere: Ad ipsas igitur funditus euertendas , considerandum est an expediat post multa remedia constitutionem condi,emanantem à præcepto de amore proximi,per quam declarentur huiusmodi partialitates esse peccatum mortale , & hoc ad auferendum ambiguitatem, siue errorem simplicium,qui putant licere esse partialem , quando animum alicui nocendi non habeant, quia sæpe maior est infirmitas corporis dum latet. Vtile esse videtur,ordinari, vt omnes fratres,& religiosi in eorum congregationibus , & capitulis , quia propter confessiones cognoscunt ægritudines , generaliter conferrent,& cogitarent de remedio, orando, vt Deus optimus maximus ipsis inspiraret,& populis etiam coram Principibus prædicarent : Hoc remedio cessasse partialitates in Alemania testatur Beneuenutus de sancto Georgio , *in tractatu de origine Guelforum.* Vtinam etiam diuino officio;quod fit die Veneris sancta , vltra orationem , quæ ibi dicitur pro pace habenda,adderetur oratio specialis ad rogandum pro sedatione harum partialitatum, & quod qualibet dominica palmarum concionatores prędicarent in detestationem ipsarum , quæ dies conuenit paci propter palmas,omnesque religiosos aduertere , vt incumberent extirpationi ipsarum.Si hęc non sufficerent,considerandum est,an expediat mandari sub eadem pœna excommunicationis , vt cassentur omnia statuta loquentia de Guelfis , & Gibellinis,atque deleantur de voluminibus statutorum , & quascunque personas à iuramentis absoluere, quæ illa obseruare iurassent,item declarare irritum, & inane quicquid in posterum vigore talium statutorum fieret. Quod ciuitates ęgrè ferre non debent, nam vt inquit Papa Pius *in epistola 40.contra Deietantum : Difficile est quòd potestas malis artibus acquisita,bonis moribus administretur.* Et licet omnes nationes, imò & ciuitates peccent in aliquo peculiari,tamen cæteri omnes defectus nihil esse videntur respectiuè ad istas maledictas partialitates. Item quod exhortentur Principes ad expellendos factiosos , & partiales ab eorum curiis , ne alios inficiant , & aduerte quòd quanto concedunt insignia , seu arma , ea taliter varient coloribus , vt nisi cum difficultate possint cognosci an sint de vna factione , vel alia , vel vnicuique concedere duo ar-

morum

morum insignia contraria ad inuicem, prout in tapetis antiquis visum est, in quibus ab vno latere erant arma vnius familiæ depicta modo Gibellino, & ab alio more Guelfo, quod erit facilè solum in mutatione colorum. Et quia isti partiales etiam inueniunt partialitates imaginibus sanctorum, prohibendum esset sub grauissimis pœnis, ne quis in posterum audeat imponere nomina armis pro Guelfis, vel Gibellinis, seu pro aliqua factione, vel partialitate: licet quotidie videamus addi & detrahi in armis, & insignibus, & plures vtuntur armis de vna factione, & ipsi sequuntur factionem aduersam, imò in vna ciuitate sequuntur vnam, in altera sequuntur factionem contrariã, & qui sequutus fuerit decennio vnam factionem, postea abiurabit illam, etiam per instrumentum, & assumit aliam, vt dicit Felyn. *in proœm. decret al. col. antepenultima*, & Bald. *in tractatu statutorum, in ver. Gibellinus*. Imò in eadem agnatione vnus sequitur Guelfos, alter Gibellinos, quod contingit etiam inter fratres, imò inter fratrem & filium, quod est valdè detestabile, vt adhuc nostris temporibus continuetur.

Ergo cùm secundum veriorem opinionem pax Italiæ summoperè conseruaretur extinctis partialitatibus ipsius, considerandum est an expediat hæc partialitatum fomenta extirpare, & alia similia, de quibus & aliis huiusmodi scribo latius *in titulo de regimine mundi, in meis ff. nouissimis.*

CAP. XLII.

An creare magistratus sit effectus supremæ potentiæ, & iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Magistratus creare, est effectus supremæ potentiæ.*
2 *Magistratuum creatio spectabat ad populum, hodie obseruatur Venetiis.*
3 *Populus Carthaginensis quomodo creabat magistratus.*
4 *Princeps solum magistratus creat maiores, minorum creationem delegat.*
5 *Dignitates omnes emanant à Rege.*
6 *Magistratus creati à Baronibus faciunt vnum tribunal cum eisdem.*
7 *Barones habent facultatem creandi officiales à Rege.*
8 *Magistratuum creatio liberè fieri debet, absque pecunia.*

1 CReare magistratus † est effectus supremæ poten-
tiæ, *c. 1. qui sint regal. l. 1. C. de metropoli Beryto. lib.*
10. Prima lex, quam P. Valerius condidit expulsis Re-
2 gibus, fuit, vt magistratuum † creatio spectaret ad po-
pulum, eadem lex fuit statuta Venetiis cùm primum
congregati fuere: Aristoteles in politicis dicit, Popu-
3 lum † Carthaginensem solitum esse creare quinque
magistratus supremos, qui postea elegissent centum
& quatuor eiusdem Reipublicæ officiales, atque cen-
sores Romani supplebant numerum Senatorũ, quod
prius solebant facere consules, teste Liuio *in lib.* 23.
Et dicit Cassiodor. *in lib. 1. epistola* 6. Theodoricum
Regem confirmasse magistratus electos à senatu: His
verbis, iudicium vestrum, Patres conscripti, noster co-
mitatur assensus: Sed hoc clarius cognoscitur in Re-
ge, & Principe † Monarcha, qui maiores duntaxat 4
creant magistratus, quibus facultatem minores, vel
minimos constituendi impertiuntur: nisi essent parui
Domini, qui creant etiam lictores. Item Barones con-
stituunt officiales in terris suis, qui dicuntur habere
iurisdictionem à Rege, quia omnia nostra facimus,
quibus auctoritatem nostram impertimur, *l. 1. §. & i-
deo C. de veter. iur. enucleand.* Et ideo Bald. *in cap. 2. hic
finitur lex Corradi*, dicit, quod Rex est maior quolibet
magistratu, quia ab eo † emanant cæteræ dignitates, 5
& *cap. 1. §. adhuc. de pace iuram. firmand.* apud Cæsarem
est omnis iurisdictio, à quo fluunt, & refluunt omnes
iurisdictiones, sicut flumina currunt ad mare. Magi-
stratus † creati à Baronibus faciunt vnum tribunal 6
cum eisdem; ideo si officialis Baronis est suspectus, to-
ta curia Baronis est suspecta, Decius *cap. 1. num. 78. in
l. lectura. de iudiciis.* Imò facultatem † creandi offi- 7
ciales suos habent à Rege. Nam ita omnes inuestiun-
tur, propterea supremi Principis propriũ est hoc, qui
solet interdum Regalia concedere, præsertim ea, sine
quibus concessio redderetur inutilis, ad tradita per
Doctores *in rubrica feudorum. tituli, quæ sint regalia.*
Denique aduerto Magistratuum † creationem liberè 8
fieri debere. Nam dicebat Lampridius: Nulla maior
laus Alexandri Seueri, quàm quod ius honoris, & gla-
dij nunquam vendi passus est, dicens: Ego non patior
mercatores Magistratuum, quod si patiar, damnare
non possum, erubesco enim punire illum hominem,
qui emit, & vendit.

CAP. XLIII.

Cognitionem vltimarum appellationum effectum supremæ potentiæ.

SVMMARIA.

1 *Appellatio est fundamentum popularis libertatis.*
2 *Appellationes vltimæ fuerunt reseruatæ populo Romano.*
3 *Appellationes omnes fuerant reseruatæ populo Atheniensi.*
4 *Appellationum causæ non intelliguntur concessæ, nisi exprimentur.*
5 *Iudices qui iudicent appellatione remota.*
6 *Cognitio appellationum comprehendit etiam petitionem similem.*
7 *Causarum auocatio ad Principem est signum supremæ potentiæ.*
8 *Appellationes omnes voluit auferre Caligula.*
9 *Appellatione remota, admittuntur supplicationes subditorum.*
10 *Appellationes vltimæ vt plurimum sunt concessæ in inuestituris.*
11 *Appellationum concessione aperitur via ad principatum.*
12 *Commissio causæ appellatione remota fit à solo Principe.*

APpellatio † est fundamentum popularis liber- 1
tatis, quia per ipsam defenduntur, *c. cum inter. de
exceptionibus & c. significauerunt*, & defensio est de iu-
re naturali, *l. vt vim ff. de iust. & iur. l. sententiam §. qui
cum aliter ff. ad l. Aquil. c. significasti. de homicid. clem. pa-
storalis. de re iudic.* quam vehementer exoptat libertas
populi.

Post-

Postquam Romani lege Valeria expulerunt Reges,
2 non solum vltimæ, sed etiam † omnes appellationes
fuerunt Populo reseruatæ, Liuius *in lib.*24. Et quia
consules in hoc repugnabant, talis lex fuit bis publi-
cata, Liuius *li.*1.*& li.*7.*& li.*10. & per legem Duillam
fuit imposita mortis pœna quicunque impediret legis
obseruantiam. Hæc eadem lex strictius antea custo-
diebatur Athenis, teste Dionysio Halicarnassæo *in li.*
3 10.*de R.publica* † *Atheniensi*, vbi omnes causæ non so-
lum magistratuum subditorum, sed etiam omnium ci-
uitatum confœderatarum, reseruatæ erant Populo A-
theniensi, teste Xenophonte de Republica Veneto-
rum, atque Demosthene per eum allegato: Et ideo
4 appellationum † causæ non intelliguntur concessæ,
nisi exprimantur, etiam si sit facta concessio cum me-
ro & mixto imperio, & omnimoda iurisdictione, An-
gel. *in l.*1.*§.qui mandatum,nu.*3.*ff.de iurisdict.om.iudic.*
Capyc. *in sua inuestitura,in ver. Feudorum accessoria, in
vers. appellationum causa.*

Et licet in omnibus Rebuspublicis sint magistra-
5 tus, † qui iudicant, absque appellationibus, vt Camera
Imperialis Alemaniæ, quatuor Curiæ Hispaniæ, octo
Parlamenta Franciæ, Consilium quadraginta Vene-
tiis, Consilium Neapolis, Senatus Mediolani, & in o-
mnibus ciuitatibus Imperialibus, atque ab Imperio
dependentibus non detur appellatio ad Imperialem
Cameram à causis diiudicatis à magistratibus subie-
ctorum Principum, atque imperialium ciuitatum, &
interdũ minores magistratus iudicant sine appellatio-
nibus, ergo cognoscere de vltimia appellationibus
non videtur effectus supremæ potentiæ.

6 Tamen cognoscere † de vltimis causis comprehen-
dit non solum appellationes, sed etiam viam petendi
ciuiliter propter defectum appellationis, propterea
multi ex Doctoribus consuluerunt petitionem ciui-
lem esse propriam supremæ potestatis, Bald. *in* 2.*q.*43.
*nu.*35.*ff.de rer.diuis.* Abb. *in consi.*82.*vol.*1. Curt.iun. *in
consi.*2.*col.*1. Abb. & Immol. *in cap.nimis,de iureiur.* Et
licet iidem iudices cognoscant de appellationibus,
quando proceditur per ciuilem petitionem: tamẽ ipsa
eadem ciuilis petitio dirigitur coram Principe, & ii-
dem condemnati appellant ad ipsum Principem, vel
ad supremum Principem, qui vel admittit, vel refu-
7 tat, sicut sibi videtur: sæpe etiam Principes † auocant
ad se causas, vel vt iudicent, vel vt nullas declarent, aut
remittant ad alios iudices, & hoc est propriè signum
supremæ potentiæ, & vltimæ cognitionis causarum,
sicnon est amplius in iudicum inferiorum facultate,
iudicia Principum, eorumve ordinationes commuta-
re, corrigere, vel non obedire absque falsi pœna, *l.*2.
§.quod iussit.ff.de re iudic.l.relegati. ff.de pœnis. Et si
Princeps vellet appellationes remouere, sicut volebat
8 facere Caligula † Imperator, non propterea non reci-
peretur recursus, aut non admitterentur supplicatio-
9 nes † subditorum factæ ad eiusdem Principis Maie-
statem, Menadous *in decis.*27. quia appellatione remo-
ta, censetur sublata formalitas tantùm, Abb. *in cap.*1.*de
rescript.* Decius *in rubrica,de appellationib.* Minadous *in
decis.*42.*num.*7.*in fin.* Neque posset idem Princeps sibi
tantoperè ligare manus, quin possit ab eisdem ordina-
tionibus, quæ sunt de iure positiuo se liberare, *l.prin-
ceps.ff.de constitut.c.proposuit.de concess.prebend.*

Ego paucas vidi inuestituras ab hinc quinquaginta
10 annis factas, in quibus vltimę † appellationes non fuis-
sent concessæ, quod fieri potest, ad Bald. *in d.l.*2.*col.fi-
nal.ff.de rer.diuis.* Sed pro conseruatione statuum nun-
quam deberent subditis, nec inferioribus dignitatibus
concedi, quia hoc est eis aperire † viam ad supremum 11
Principatum, & ad subtrahendum se à potestate supre-
mi Principis paulatim. Adrianus Imperator fuit pri-
mus, qui Senatus facultatem dedit absque appellatio-
ne iudicandi, *l.*1.*ff.à quib.appell.non lic.* Item Nero
ordinauit æqualem pœnam dari appellantibus ad Se-
natum, quæ imponebatur appellantibus ad ipsum, Ta-
citus *in lib.*8. Suetonius in Nerone: Et hodie praxis
obseruat, vt commissio † causæ appellatione remota à 12
solo Principe fiat, cùm sit de illius reseruatis, *d.l.*1.*§.fi.
ff.qui,& à quib.appel.non licet,& c.pastoralis.de re iudic.*
& scribit de hoc latè Lancellot. *in tract.de attentatis,
limitatione* 8.*nu.*16. Et inferior à Principe non potest
causam committere appellatione remota, prout est
communis opinio, de qua per Loffred. *in consi.*20.*n.*18.

CAP. XLIV.

Remissionem pœnæ delinquentium esse effectum supremæ Potentiæ.

SVMMARIA.

1 *Pœnam remittere delinquenti est effectus suprema potentia.*
2 *Proconsules & gubernatores prouinciarum non habent remißionem pœna.*
3 *Ministri possunt indulgere ex concessione principis.*
4 *Veneti in quo consilio concesserunt, & concedunt gratias.*
5 *Senatus Mediolani concedit gratias, vt Vicarius Imperatoris.*

REmittere pœnam † delinquentibus est effectus 1
supremæ iurisdictionis, quod facit solus Prin-
ceps, *l.ad bestias.ff.de pœnis.§.planè. Instit.de iure na-
tural. gent. & ciuil.* in quo sola Principis voluntas est
iusta causa indulgendi, *l.*1.*&* 2.*C.de sent.paßis.* Et dicit
Andr. *in c.*1.*quæ sint Regal.* Solus Princeps remittit de-
lictum delinquenti. Proconsules, † & Gubernatores 2
prouinciarum, licet habuissent maximam auctorita-
tem, non tamen obtinuerunt indulgentiæ facultatem,
vt legitur apud Plinium *in lib.*10. epistolarum ad Tra-
ianum Imperatorem, & Papirius † Cursor licet indul- 3
serit Fabio Maximo peditum Duci exercitus, qui præ-
ter datum ordinem debellari voluit, etiam quod in il-
lo ipso prælio viginti quinque millia hostium occi-
disset, non tamen erat Papirius, sed Populus Roma-
nus, qui indulgentiam Papirio commiserat. Apud A-
thenienses etiam, Populus damnatos remittebat, vt le-
gitur de Demosthene, Alcibiade, & aliis. Apud Vene-
tos † magnum consilium concedit gratias, quas antea 4
consilium Decem, ex antiqua consuetudine largieba-
tur, sed anno 1523. fuit ordinatum huic negotio alios
viginti duos adiunctos assistere, atque gratias non ha-
bere effectus, nisi omnium votis factæ fuerint, & sub
anno 1552. ne consilium se intromitteret huic nego-
tio, fuit expressè prohibitum. Item Carolus V. Impe-
rator cùm eligeret Senatum † Mediolanensem, illis 5
concessit omnem supremam suam potentiam, tan-
quam suo Vicario, & locum tenenti, solum sibi reser-
uauit facultatem indulgendi, atque gratias largiendi,
vt habetur expressè *in constitutionibus Mediolani,cap.de
Senatu.*

CAP. XLV.

Vectigalium impositionem esse effectum supremæ iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Vectigalia noua instituere est effectum supremæ Iurisdictionis.*
2 *Imponere munera, tributa & collectas est effectus supremæ potentiæ.*
3 *Senatus Romanus quando imponebat onera populo.*
4 *Gabellas in mari imponere spectat ad supremum Principem.*
5 *Collectarum solutio arguit terram esse de iurisdictione collectantis.*
6 *Gabellæ & vectigalia noua, non nisi ex magna necessitate imponenda.*
7 *Vectigalia noua imponi non posse sine dispensatione Papæ.*

1 INstituere noua vectigalia † est effectus supremæ
iurisdictionis, *l. 3. C. noua vectigal. & c. innouamus, de*
censib. & c. super quibusd. in. & ibi notatur per omnes Ca-
2 *nonistas, de verb. significat.* Item imponere munera, †
tributa, & collectas, *l. 3. C. de annon. & tribut.* Item su-
perindicta, *l. 1. C. de superindicto, lib. 12.* Senatus Roma-
3 nus † durantibus bellis, atque etiam censores impo-
nebant aliqua onera, tamen sciebant, quod via pleba
toleraffet, Tribuni tamen dissimulabant. Multi diae-
re gabellam salis esse signum supremæ potentiæ, quã
imposuere primi; Lysimachus Rex Thraciæ, Martius
Rex Romanorum, quæ postea aucta fuit à Liuio Cen-
sore, qui propterea appellatus est Salinator, teste Au-
ctore *in lib 3.* & Liuio *in lib. 9. decade 3.* easdemque ga-
4 bellas in mari † imponere, spectat ad supremum Prin-
cipem, prout latè scribit Caccheran. *in decis. 155.* sunt &
alij multi effectus, quos enumerat Lucas de Penn. *in l.*
contra publicam. C. de re milit. li. 12. Vnde solutio colle-
5 ctarum † arguit terram esse sub iurisdictione colle-
ctantis, *§. si quis ex qu. libet, auth. quib. mod. n. t. effic. sui.*
Bald. *in l. 3. C. de natural. lib.* Felyn. *in c. Rodulphus, col.*
6 *penult. de re iudi.* Sed certè peccatur † in vectigalibus,
& gabellis imponendis & exigendis, præsertim in ex-
cessu, dum supra modum onerantur subditi, sine causa
aut necessitate vrgente Reipublicæ, Principes enim
peccant, dum cõgerunt thesaurum sibi, & ad volupta-
tes, paruipendentes lachrymas, & gemitus subditorũ,
quod est potius opus tyranni, quàm boni Principis.
Propterea non temerè est imponenda nouorum ve-
ctigalium exactio, vt sanxerunt Seuerus & Antoninus
Imperatores, nisi adeò tenuisset patria, vt extraordina-
rio auxilio iuuari debeat, & re diligentissimè conside-
rata, vt habetur *in l. 1. C. vectigalia noua imponi non pos-*
se. ex quorum impositionibus sępissimè seditiones or-
tæ sunt in ciuitatibus, vt latè scribit Nicolaus Boërius
7 *in tract. de seditiosis.* Et hodie imponi posset non vide-
tur sine dispensatione summi Pontificis, & re diligen-
ter in suo consistorio inspecta, propter *Bullam; Cœna*
Domini, expresè id prohibentis, pro defensione pau-
perum subditorum.

CAP. XLVI.

Osculationem pedum Papæ esse effectum illius supremæ iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Papæ pedes duntaxat sunt osculandi, non aliorum.*
2 *Osculatio pedum Papæ vnde traxit originem.*
3 *Exempla plurium qui osculati fuerunt pedes Petri.*
4 *Exempla plurium, qui osculati fuerunt pedes Papæ, etiam Imperatorum & Regum.*
5 *Literæ Regum & Imperatorum scriptæ ad Papam, semper habent subscriptionem cum deosculatione pedum, ex antiqua consuetudine.*

OSculari † pedes, Papæ tantùm conuenit, quod 1
tum locis sacræ scripturę, tum antiquissimo tem-
pore obseruatum, comprobari potest. Nam † *Actuum* 2
c. 16. Stephanus custos carceris, cum terræ motu om-
niá concuti sentiret, & viam vitæ à Paulo & Sylia po-
stularet, ad eorum pedes procubuit. Sic etiam Corne-
lius Centurio, ad pedes D. Petri, venerationis causa
corruit, *Actuum c. 10.* Et licet Petrus dixerit: *Surge, ne*
feceris, nam & ipse homo sum: tamen Theophylactus
ait, id Petrum fecisse, ne gentes, quid maius, quàm par
esset de ipsis Apostolis animo conciperent, sed potius
homines spiritu sancto inflatos existimarent. Ideo D.
August. *sermone 25.* cùm in fines terræ Apostoli Petri
fama emanauerit, tunc omnes gentes, eum adorare
cœperunt: Mulieres † in insula Ancharadi ante pedes 3
Petri prostratæ, eos osculis petebant: item mulier,
quam Petrus sanitati restituit, cùm se omni morbo
solutam sentiret, ad eius pedes cecidit; infinita sunt
huiusmodi exempla apud Abdiam Babylonium, licet
sit ab Ecclesia reprobatus; tamen ad ostendendum
hunc antiquissimum ritum allegatur *in lib. 1.* Audarus
Edesenorum Rex, teste Nicephuro *lib. 11. cap. 7.* cum
Thadæum ea ordine septuaginta discipulorum per-
speaisset, in omnium primariorum conspectu, humi
procumbens, veneratus est. Huius rei extant multa e-
xempla † in libro Pontificis, cùm a Francisco Ioan- 4
netto Bononiensi & aliis auctoribus collecta, quæ ad
comprobandum hanc supremæ Pontificalis iurisdi-
ctionis effectum, placuit transcribere, in *cap. 90.* scri-
bit; Pipinum anno Domini 752. Stephani Papæ II.
pedes ad oscula retulisse, & *cap. 93.* testatur, Adrianum
Pontificem sæpe eius pedibus osculatis à Carolo Ma-
gno salutatum, & Paulus Æmilius *in lib. 2. historiarum*
Francorum, idem affirmat, quod etiam Platina & Ia-
cob. Vuymphel. *in epitom. rerum Germanicarum, cap.*
9. testantur. Idem de Leone Papa III. historici scri-
pserunt, Aimoinius *in lib. 4. de gestis Gallorum, cap. 90.*
Item anno Domini 847. Leonem IV. enim hymnis,
& laudibus ad Lateranense Patriarchicum perduxe-
runt, moremque seruantes antiquum, omnes eius o-
sculati sunt pedes. Item anno Domini 995. Ioannes
XVI. in Ecclesiam Lateranensem magno cum Comi-
tatu introducitur, cuius vestibulo Crescentius, & om-
nes seditionis Auctores, petita venia, eius pedes oscu-
lati sunt: Et propterea Gregorius Papa VII. hunc ri-
tum inter priuilegia Romani Pontificis enumerat, vt
in 2. lib. regesti apud Bibliothecam Vaticanam, fol. 109.
videri potest.

Et nouissimè Carolus V. Imperator Clementis Pa-
pæ VII. pedes maxima animi pietate suauiatus est, vt
iam tandem cognosci possit, ad hanc obedientiã Prin-
cipes omnes sua sponte Romano Pontifici, hunc, vt
par est, honorem detulisse, atque deferre.

Hinc

5 Hinc viguit † consuetudo, quæ etiam hodie in communi vsu seruatur, vt in literis ad summum Pontificem missis, omnes pedum oscula inter salutandum conscribant. Extat exemplum donationis Insularum anno Domini 1219. in quo Rex Angliæ Papam salutat his literis, Beatissimo Patri, & Domino Honorio Dei gratia summo Pontifici, Reginaldus Rex Insularum commendationem cum osculo pedum. Item Carolus Rex Siciliæ anno Domini 1266. ita scripsit: Sanctissimo in Christo Patri, & Domino suo, Domino Clementi diuina prouidentia, sacrosanctæ & vniuersalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia Rex Siciliæ, cum omni reuerentia & honore, post pedum oscula Beatorum, &c. Item anno 1314. Rex Poloniæ Pontificem his verbis salutat. Sanctissimo in Christo Patri, & Domino suo Reuerendo, Domino Ioanni Dei prouidentia summo Pontifici, Henricus Dux Heliniæ, hæres Regni Poloniæ, Dux Glogouiæ & Pesraniæ cum recommendatis ipsius pedum oscula beatorum, &c. Et iterum anno 1327. Sanctissimo Domino Ioanni diuina prouidentia sacrosanctæ Romanæ, & vniuersalis Ecclesiæ summo Pontifici Vladislaus Rex Poloniæ, devotus filius ad pedum oscula beatorum, &c. Sed de istis exemplis satis accuratè scripsit Iosephus Steuanus in *tractatu de adoratione pedum Romani Pontificis, c.6.*

CAP. XLVII.

Iurisdictio an possit recipere incrementum.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio est indiuidua.*
2 *Iurisdictio quomodo prorogari & augeri dicatur.*
3 *Iurisdictio & dominium à pari procedunt.*
4 l. qui furere. ff. de statu hom. *quomodo procedat.*
5 *Iurisdictio cohæret territorio pæsinè.*
6 *Argumentum à dominio ad iurisdictionem, & econtra valet.*
7 *Iurisdictio ordinaria cohæret territorio.*
8 *Iurisdictio vniuersalis est inseparabilis à territorio.*
9 *Dominium crescit per alluuionem.*
10 *Augmentum per alluuionem eadem causa & qualitate acquiritur, & nu.12.*
11 *Augmentum factum in pignore propter alluuionem cedit pignori, & creditori.*
13 *Alluuio facta in agro mariti, vel vxoris cui accrescat.*
14 *Augmentum factum in maioratu per alluuionem, cedit maioratui.*
15 *Augmentum per alluuionem factum in feudo, cedit feudatario.*
16 § si quis de manso. de controuers. inuestit. *intelligentia.*
17 *Augmentum per alluuionem factam cedit vsufructuario.*
18 *Feudatarius quomodo differat ab vsufructuario.*
19 *Augmentum factum per alluuionem cedit emphyteutæ.*
20 *Argumentum de feudo ad Emphyteusim est validum.*
21 *Augmentum ante vel post traditionem feudi ad quem pertineat.*
22 *Territorium vnde dicatur, quid sit, quid contineat, & quomodo designetur.*
23 *Territorium est quid vniuersale, quod facilius recipit incrementum.*
23 *Territorij pars recipit augmentum ab alluuione.*
24 *Argumentum valet à dominio partis ad ipsum totum vniuersale.*
25 *Territorium vt ius recipit incrementum.*
26 *Agri additi territorio debent soluere censum cum territorio.*
27 *Territorium potest augeri à principe.*
28 *Priuilegium datum principali, censetur datum augmento.*
29 *Castra si vniantur marchiæ, erit marchia.*
30 *Flumina fungi vice censitorum, quomodo intelligatur.*
31 *Censitores qui erant, & quorum erat officium.*
32 *Accessio quæ fit per alluuionem minutatim, magis proportionabilis est eâ quæ fit per principem.*
33 l. Rutilia Polla. ff. de contrah. empt. *intelligentia.*
34 *Iurisdictio an recipiat incrementum.*
35 *Iurisdictionem non posse recipere incrementum secundum magis communem opinionem.*
36 *Terminus episcopatuum non mutantur per alluuionem.*
37 l. Martius. ff. de acquir. rerum dom. *intelligentia, & nu.39. & n.41.*
38 *Iurisdictio prout est iuris priuati, quomodo consideretur.*
39 *Alluuio quotuplíciter fit.*
40 *Alluuio dicitur etiam si vnam partem visibiliter accrescat.*
42 *Alluuio facit è priuato priuatum.*
43 *Bartoli declaratio, & defensio* in tract. de alluuione. in ver. acquiritur.
44 *Alluuio habet locum in rebus proprietatis.*
45 l. in agris. ff. de acquir. rerum dom. *intelligentia.*
46 *Agri limitati militibus concessi, quotuplíciter erant.*
47 *Limites episcopatuum non mutentur.*
48 *Iurisdictio crescat per alluuionem secundum certam opinionem.*
49 l. si C. de alluuion. *intelligentia.*
50 *Iudicari posse aliquando contra communem opinionem.*
51 *Iurisdictio non crescit per augmenta patientia.*
52 *Argumentum ab vsufructu ad iurisdictionem, est validum.*
53 *Insulæ in Rhodano fuerunt adiudicatæ Regi Francorum.*
54 *Insula facta per circuitum fluminis violentum permanent priorum dominorum.*
55 *Alluuione non quæritur iurisdictio in lacu, & stagno priuato.*

SÆpissimè inter doctores disceptatum est, iurisdictio an suscipere possit incrementum: Nam ipsa quid est indiuiduum, † & tota dicitur in toto territorio, totáque in qualibet ipsius parte, sicut dicitur de anima in corpore, vt per Bart. in *l.4.§.Cato ff. de verb. oblig.* & habetur per Abb. *in c. prudentiam, n.12. de offic. deleg.* tanto magis si iurisdictio esset feudalis ex reg. *l. 1. C. de metropol. Beryto lib.12. & §. præterea, de prohibita feud. alienat. per Federic. & c. licet. de voto.* Berois *in q. 111.* & ideo ipsa † non prorogatur, neque augetur, cùm autem prorogari & augeri dicitur, ratione materiæ, & loci, ideo declaramus de ea iurisdictione hic nos agere quæ cohæret territorio. 1 2

Sed quia iurisdictio †, & dominium à pari procedunt, *l. qui furere.* † *ff. de statu hom.* quem textum indistinctè intelligo, tam in acquirendis, retinendis, quàm 3 4

in acquisitis perdendis, vt colligitur ex verbis Bartol.
& Angel. in l.1. circa finem. ff. de iurisdict. omn. iudic.
Bartol. & Bald. in l. sed nec legatarius. ff. de condit. fur-
tiu. Bald. in cap.1. §. iniuria, de pac. iurament. firmand.
5 Item quia iurisdictio † cohæret territorio passiuè, &
materialiter, l. final. & ibi Bart. & Bald. C. vbi, & apud
quos. Alex. in consi.35. num.19. vol.4. Ideo ad proban-
dum an iurisdictio crescat per alluuionem, necessa-
rium est probari an dominium crescat per alluuio-
6 nem, quia valet argumentum à dominio † ad iurisdi-
ctionem, & econtra, d. l. qui furere. & ibi Alberic. Item
probari an territorium crescat per alluuionem, quia
si territorium crescit, & ipsa iurisdictio quæ cohæret
illi, crescit, prout est communis opinio Doct. in d. l. fi.
C. vbi, & apud quos. textus in l.1. §. in initio in vers. sed
si vltra ipsum lapidem. ff. de offic. præfect. vrb. & vtrobi-
que Bart. Bald. & cæteri, præsertim si loquamur de iu-
7 risdictione † ordinaria, Bartol. in l.1. §. vrbem, num.8.
ff. de offi. præfect. vrb. Bald. in l. imperium, numer.3. in 1.
lect. ff. de iurisd. om. iudic. & in c. vno delegatorum, in fin.
ff. de offi. delegati. vbi ait, quod iurisdictiones ordinariæ
sunt legales, & territorij soliditate firmantur, delega-
tæ autem personales sunt. Imò si consideretur iurisdi-
8 ctio, vt vniuersalis, † nec ea sine territorio, nec terri-
torium sine iurisdictione dari potest. Bart. in l.2. §. fin.
n.7. ff. de opt. leg. Bald. in auth. habita, nu.96. C. ne fil. pro
patr. & in l. à procuratore, n.2. C. de mandato. Alex. in d.
cons.35. n.19. vol.4.

Propterea imprimis videamus an dominium cre-
scat per alluuionem: Mox an territorium crescat per
eandem: Denique vtrum ipsa iurisdictio.

9 Circa primum igitur, dominium † cresci per allu-
uionem, est textus in l. adeo, §.1. ff. de acquir. rerum dom.
l. si ego, §. idem ait. ff. de publicia. in rem act. §. præterea, In-
stit. de rerum diuis. Bart. in tractatu Tyberiadis, in ver.
nostro, in princip. & in ver. acquirientur, in princip. vbi
10 quod accrescit per alluuionem, † eodem iure, eadém-
que causa & qualitate acquiritur & possidetur, sicut a-
ger, cui adiectum est, not. in l.4. ff. de iure dot. & facit
ratio l. verum, §. si seruo communi, ff. pro soc. hoc enim
augmentum venit occasione rei, non autem ex indu-
stria, vel occasione personæ, & ideo cum ipsa re conti-
nuat dominium, l. item si feudi. §.1. & 2. ff. de vsufruct. &
11 ideo augmentum factum in pignore † propter allu-
uionem cedit pignori, & creditori, Gregor. Lopez in
l.15. tit.13. partita 5. facit l. Paulus. §. pen. ff. de pignor. est
12 enim alluuionis † incrementum inseparabile, quod i-
psius rei sequitur naturam, quia est eadem res cum ea,
cui accedit, eiusdemque qualitates suscipit, & retinet.
Ideo idem Lopez in l.30. tit.19. partita 3. ver. proprie-
13 tat. dicit quod alluuio † facta in agro mariti, vel vxo-
ris, siue sit ipsa latens, siue patens, ad illum pertinet, ad
quem res ipsa pertinet, cui accrescit. ex quo concludit
Ioann. Garzias in tractatu de meliorationibus, capit.22.
numer.37. quod omne augmentum siue separabile, si-
ue inseparabile, quod rei alicuius contemplatione
contingit, in eius est dominio, & causa ad quem res i-
psa, cui augetur spectat, & pro hoc est casus in l. si pro-
prietati. ff. de iure dot. in vers. quemadmodum si alluuione
accessisset.

Et ista conclusio multis similibus comprobari po-
14 test. Primo, augmentum † factum in maioratu propter
alluuionem, cedit maioratui, nec aliqua æstimatio pos-
sessori illius soluenda est, prout probat Molyn. de pri-
mogeniis, lib.1. c.26. n.17. per textum in d. l. adeo, §.1. ff. de
acquir. rer. dom. & in d. l. si ego. §. idem ait. ff. de publician.
licet ipse intelligat hoc etiam procedere in augmento
patenti, per tex. in c.1. §. si quis de manso, de controuers. in-
uest. & in §. rursus, eod. tit. Glossa Parisiens. in tit.1. §.1.
gloss. 5. nu.99. & ista est communis opinio, de qua per
Clarum in §. feudum, q.88.

Item augmentum † per alluuionem factum in feu- 15
do, quod simpliciter datum est, cedit feudatario, & in
hoc omnes conueniunt per d. §. si quis de manso †, licet 16
multi intelligant illum textum solum in augmento
latenti, & sic per alluuionem, sed limitant in augmen-
to patenti, & euidenti, Aluarott. ibi. Ruyn. in consil.7.
nu.12. vol.1. Mihi autem magis placuit ea, quæ ab anti-
quioribus tradita est expositio, vt intelligatur tum de
incremento per alluuionem, quàm si patens & mani-
festum fuerit, prout per Andream summum feudi-
stam ibidem col. pen. & Bald. nu.2. Afflict. in 3. notab. &
probatur per literam ibi, quæ dicit, omne incremen-
tum, & qui omne dicit, nil excludit, l. à procuratore, C.
mandati. Et si aliud ille textus voluisset, certè explicas-
set, l. vnica. §. pen. C. de cadu. coll. Et hanc etiam sequi-
tur gloss. Parisiens. tit.1. parte 1. §.1. gloss. 5. num.99. & est
communis, vt per Clarum in d. quæst. 88. quod secus es-
set, si fortè feudum datum esset ad mensuram, vt per
Afflict. in d. §. si quis de manso. in 3. not. in vers. & prædicta
locum habent.

Item augmentum † per alluuionem factum cedit 17
vsufructuario, casus est in l. item si fund. §. huic vicinus.
vers. sed si insula. ff. de vsufructu. secus si in patenti aug-
mento, vt ibidem probat Celsus. Multæ sunt autem
diuersitates † inter vsufructuarium, & feudatarium, 18
quas recenset Andr. in d. §. si quis de manso. Nam ideo
omne augmentum pertinet ad feudatarium, quia plus
iuris habet in feudo, quàm fructuarius in re, cuius ha-
bet vsumfructum. Nam vsusfructus morte finitur, §.
fin. Instit. de vsufruct. sed feudum transit ad hæredes, vt
in c.1. qui success. ten. Item in feudatarium transit vtile
dominium, quod non est in fructuario.

Item hoc augmentum factum per alluuionem cedit
emphyteutæ † vtili domino, & in hoc omnes conue- 19
niunt, licet plerique dissentiant in augmento patenti,
quod pertineat ad directum dominum, quos omnes
pro vtraque parte congerit Aluarus Vasquez in tra-
ctatu de iure emphyteutico, q.16. n.2. & 3. sed insequitur
quæ de feudatario dicta sunt, & ratio est, quia emphy-
teuta assimilatur feudatario, & valet argumentum † 20
de feudo ad emphyteusim, vt arguit Bart. in l. si mihi
& Titio ff. de verb. oblig. & sequitur ibi Ias. & in l.1. q.5.
C. de iure emphyt. Item quia maius ius habet emphy-
teuta quàm fructuarius, quia habet vtile dominium, l.
1. in princip. ff. si ager vectigal. Item quia damnum allu-
uionis ipse emphyteuta sentit, ergo & vtilitatem sen-
tire debet, & hanc opinionem sequuntur Bart. Bald.
Salyc. Angel. & Ias. quos refert, & sequitur Garzias in
d. c.26. n.41.

Et hæc intelligo siue augmentum † veniat ante tra- 21
ditionem, siue post, vt semper sit vasalli, vel emphy-
teutæ, nisi incrementum non esset coniunctum feudo
vel emphyteusi, vel in datione feudi, non esset datum
omne incrementũ, prout declarat Afflict. in d. §. si quis
de manso. & sequuntur communiter omnes.

Cùm igitur regula sit, quod augmentum accedens
rei sequatur illius qualitates, & naturam, & in specie
de dominio reperiatur prouisum per leges allegatas,
consequens est, vt absoluto primo proposito ad secun-
dum descendamus.

Territorium † dicitur agrorum vniuersitas intra fi- 22
nes cuiusque vniuersitatis, à terendo dictum, l. pupillus,
§. si territorium. ff. de verb. obligat. Bald. in tit. quæ sint
regal.

ver.al.in rubric.num.2. Fe'yn.*in cap.Rodulphus,num.13. & 28.de rescript.*Boer.*d.consil.127.num.7.* Et solet definiri: *Territorium est terra spatium iurisdictione munitum, & armatum.* Ergo ciuitas, quæ alteri ciuitati subest dicitur esse de territorio ciuitatis dominantis, Corn. *in consi.351.num.5.volum.3.* Continet territorij ambitus aquam & flumina, Bald.*in consi.95.num.2.vol.2.* Curt. sen.*in consi.70.num.21.* Et quicquid est intra territorij fines, nec vlla persona, aut locus excluditur, *l.1.§.cùm vrbem.ff.de offi.præfect.prætor.* Imò dicitur esse in mari, Dec.*in cap.licet causam.num.3.de appellat.* Cæpoll.*de seruit.rustic.præd.titul.de mari,cap.26.num.26.* Paris.de Put. *in ver.territorium, in titul. de verborum significat. post tractatum de reintegrat.feud.* Et designatur per actus iurisdictionales, non per actus particularium repræsentantes, Hieronym.de Monte *in tract.de finibus regundis,cap.6.num.10.* Capyc.*in sua inuestitura in ver. territorium.* Ideo aliquando accipitur pro ipsa iurisdictione.

a

22 Ex his apparet territorium † esse quid vniuersale, sed vniuersalia facilius recipiunt incrementum, quàm partes, *l.peculium,in princip.de legat.2.l.grege.de leg.1. cap.1.§.præterea ducatus.de prohibita alien.feud.per Frederic.* gloss.*in cap.1.ne sede vacante.* probatur, quia sumunt augmentum ab aliena, & extrinsecis corporibus, *l.1.in fin.& l.sq.ff.de rei vindic.* Item in partibus res aliena addita potest à domino vendicari, *l.in d.l.§.*
23 *præterea.ff.de acquir.rerum dom.* Item pars territorij † recipit augmentum ab alluuione, *d.§.præterea.* Ergo multò magis totum ipsum territorium: probatur con-
24 sequentia, quia valet argumentum † à dominio partis ad ipsum totum vniuersale, *d.l.qui furere.ff.de statu hom.* Item territorium aut capiatur vt corpus, aut vt ius semper recipit incrementum, vt corpus quidem
25 est clarum per *d.§.præterea.* vt ius † autem vniuersale, id est, ius territorij probatur ex eo præsertim, quod a-
26 gri additi alicui territorio in ea ciuitate censum † soluere debent, in qua territorium existit, casus est *in l. forma.§.si quis vero.ff.de censib.* Item *l.fi.C.de alluuionib. in vers.quæ possessoribus per alluuionem acquiruntur, non debent separatim censeri.* Et glossa ibi exponit censeri, id est, in censum describi, & sequitur Angel.& Saly.& Bald.*in l.a.C.eod.tit.* Item gloss.*in d.l.fin.in ver.exigi.* & sic ponderat illum textum Natta *in consil.286 nu.1.* vbi consuluit plenè, quod agri aucti alicui territorio sumant illius naturam, & qualitates. Præterea territo-
27 rium † potest augeri à principe; ergo multo fortius de iure gentium, antecedens probatur: nam Bart. *in l. si conuenit.§.si nuda.ff.de pignorat.act.* de territorio, & regno loquens, probat augeri posse per additionem Comitatus, & sequuntur Castrens. & cæteri communiter ibi, Cyn.*in l.etiam, C.solut.matrimon.* loquens de castro Lenariæ addito ciuitati Paduæ. Item Angel. *in §.1.in auth.de æqualit.dot.* infert, quod omne priui-
28 legium † datum principali censetur datum ipsius augmento, ideo si Imperator concedat mihi per priuilegium vnum castrum cum certo territorio, & in eo cõcedat mihi merum & mixtum imperium, si postea auxerit mihi territorium, præsupposito quod in augmẽto nihil dicat de imperio, tamen illud augmentum ad imperium extendetur. Item Bald. *in cap.1.§.præterea ducatus,col.fin.de prohibita feud.al.per Federic. in versi.*
29 *quod si Marchionibus noua castra † concedantur.* dicit quod si castra vniantur Marchiæ, erit Marchia & mouetur per regulam, quod idem iuris est de augmento, quod de principali, de qua *in d.l.si conuenerit.§.si nuda.ff.de pign.act.* allegat tex.*in l.inter socerum.§.cùm inter,in fi.ff.de iure dot.*

Consequentia probatur, quia flumina † funguntur 30
vice censitorum, *l.ergo,§.alluuio.ff.de acquir.rer.dom.* id est, iudicum, vel principum, vt interpretatur Azo *in summa Instit. de rerum diuis.* & Accurs. *in d.§.alluuio.* & sequitur Bartol. *in dict.tractatu Tyberiadis in ver.acquiritur,* Bald.*in rubric.ff.de rerum diuis.vers.nunc de rebus singulorum.* Nec obstat impugnatio Ias. *in consil.146.volum.2.* vbi de hac eadem materia incrementi iurisdictionis tractat, & asserit censitores *in d. §.alluuio.* accipi pro iis qui censibus exigendis præerant, prout declarat gloss. *in rubric. C.de censor.& censit.lib.11.* quia eandem interpretationem dedit Accurs. *in d.§.alluuio.* & tamen eos appellauit iudices, & Haloander hos censitores † probat successisse censoribus, vt refert Anton. August.*lib.3.cap.9.* & Aulus Gel- 31
lius *Noctium Atticarum lib.8.capitul.22.* monstrat hos censores esse iudices, vnde Alciat.*in l.censere.numer.2. ff.de verbor.signif.* dicit censorium officium fuisse, qui quinto quoque anno de ciuium moribus iudicarent, præsentis, transactæque vitæ rationem perquirerent, indignos honoribus abdicarent, famosos notarent, publica locarent, censum ciuium peragerent: quæ nominis proprietas conuenit his, quæ Pomponius *in dict.§.alluuio.* describit, vt ex priuato in publicum addicant, & ex publico in priuatum, & quando conueniret, hanc sequeretur interpretationem Baptista Aymo *in tractatu de alluuione lib.1.capitul.16. vers.cæterum.*

Poterit alio modo probari consequentia argumento à fortiori per *auth.multo magis,* nam magis proportionabilis, & melior est illa accessio, † quæ fit per al- 32
luuionem minutatim, quàm ea, quæ fit per principem: nam dicit textus *in d.l.fin.C.de alluuionib.* quod acquisita per alluuionem non possunt, vt separata censeri, vt dicunt communiter, *in d.§.præterea, de prohibita feud. alien.per Federic.* Et dant exemplum de hoc incremẽto, instar incrementi cucurbitæ, & pueri crescentis: nam si in vtroque figas intuitum, imbecillius visus tam subtilia incrementa percipere non potest: ergo augmentum territorij dicetur vnum, & idem esse, cum ipso territorio, cùm sit fortior & magis perfecta, quàm facta per principem.

Nec obstat *l.Rutilia † Polla.ff.de contrahenda empt.* 33
quia non loquitur de incremento vnito, puta per alluuionem, vel priuilegium, quod semper venit cum re, & de eo conuentum videtur, vnde glo.*in c.cum capella.in ver.in quantum exempti,de priuileg.* dicit quod si abbas acquisiuit priuilegium quod monasterium suum esset exemptum cum omnibus cappellis, si tempore succedente acquisiuit postea cappellas quas vult eodem priuilegio gaudere, & episcopus contradicat, distinguendum est, aut acquisiuit cappellas prioribus accessorias & tunc gaudebunt eodem priuilegio, *l.si.§.Cato.ff.de libert.legat.* alias secus, & allegat multa iura, & illam gloss. sequitur Hostiens. Ioann. Ioan. Andr. & cæteri, ergo quod actum est de re principali, trahitur ad incrementum accessorium connexum, sed *in d. l.Rutilia Polla,* decem pedes empti fuerant, vt diuisi, & separati.

Ex his explicatur tertius articulus, vtrum Iurisdictio † ipsa recipiat incrementum, quam conclusio- 34
nem ad partes disputarunt duo præcipua Italiæ colle-

gia, videlicet Ferrarienſe conſuluit pro negatiua, vt eſt inter conſilia Ruminaldi ſenioris *conſi.64.in vol.1.* & Collegium Papienſe pro affirmatiua, vt eſt inter conſilia Curtij ſenioris *conſil.56.* & Baptiſta Aymo *in tract. de alluuione, lib.2.c.6.per totum*, diſcurrit vtramque opinionem.

In hac igitur controuerſia magis communis opi-
35 nio Doctorum eſt, iuriſdictionem † non poſſe ſuſcipere incrementum, quæ ſententia Bartolo imprimis aſcribitur, *in d.tractatu Tyberiadis, in ver.acquiritur.in fine.* & Bald. *in cap.1.§.ſi quis de manſo.de controuerſ.inueſtit. & in rubric. ff. de rerum diuiſ. num. 21.* & ante iſtos hanc opinionem dixit Gloſſ. *in c.licet, 16.quæſt.3.*
36 vbi per alluuionem termini † epiſcopatuum, & confinia non mutantur, *c.ſuper eo,de parro hin.* & per Ioan. Andr. *in c.ex literis,de probat.* Ioann.Fab.& Aret. *in §. præterea,Inſtit.de rerum diuiſ.* Corn. *in conſi.322.vol.1. & conſil.287.vol.3.* Socin.ſen. *in conſil.181.num.2.vol.2. & conſil.127.num.5.vol.1.* Cæpolla *de ſeruit.cap.de flumine priuato,in fine.* Amadeus de Ponte *in tractatu de l.vdsinia.quæſtion.9.in fine.* Viuius *opinione 47.* Brun. *in conſil 322.volum.4.* Boſſiua *in tractatu criminal.titul. de principe,numer.280.* Hieronym.de Monte *in tractatu d. finibus. cap.24.num.6.* Riminald. iun. *in §.1.Inſtitut.quibus aliena.lic.vel non, & in conſil.287.numer. 49.*

Habet hæc Doctorum congeſtorum opinio ſuas leges, videlicet *l.Martius, ff.de acquir.rerum dom.* qua ſola mouetur collegium Ferrarienſe, inſequendo Bald. *in l.in agris.ff.eod.tit.* qua etiam multi ex præcitatis moti ſunt. Sic igitur Ferrarienſe inducit, *d.l.Mar-*
37 *tius.* † quia iuriſdictio publiei iuris eſt, prout *in l.1.§. huius ſtudij,in verſ Magiſtratus.ff.de inſt.& iur.* vbi Accurſ.Bartol.& cæteri,& *l.1.ff.de iuriſdict.om.iudic.* Ergo incrementum ſuſcipere nullo modo poteſt per prohibitionem legis expreſſam, quia *d.l.Martius.* euidenter hoc dicit, ſicut igitur alluuionis vi, viam publicam, quæ publici iuris eſt, in alium transferri non poteſt, idem dicendum ſit de iuriſdictione, quæ publici
38 iuris eſt. Item conſiderando iuriſdictionem † prout iuris eſt priuati, ſcilicet habendo reſpectum ad perſonas dominorum prout conſiderat Bartol. *in d.tractatu Tyberiadis in d.ver.acquiritur.* Et tunc indubitanter oſtenditur, quod non habet locum ius alluuionis, tum quia ius alluuionis non operatur de priuato in priuatum, ſed de priuato in publicum, non econuerſo, vt *l.ergo, §.alluuio. ff.de acquir.rerum dom.* & ideo in fluminibus priuatis ceſſat ius alluuionis, *l.locus.ff.de acquir.rerum dom.l.ſi vicinus, §.fin.l.ff.de aqu. pluuia arcend.* Bartol. *in dict.tractatu Tyberiadis,in ver.flumen.* Ergo alluuio non poterit operari circa hanc iuriſdictionem priuatam, vt inducat eam in alteram priuatam, tum etiam quia licet flumen ſit publicum, & publici iuris, tamen iuriſdictio quæ eſt in eo, non eſt publici iuria, conſiderando perſonam domini, qui eſt priuatus.

Sed præſuppoſito, pro reſponſione, quod nos loquamur de iuriſdictione prout eſt publici iuris, non videtur approbanda reſponſio, quam Baptiſta Aymo *in d.tractatu de alluuione,lib.2.cap.6.num.9.* reſpondet
39 dicendo quod *d.l.Martius.* † prohibet id quod publicum eſt fieri priuatum, ſed non prohibet id quod publicum eſt, ſcilicet viam poſſe fieri publicam, prout eſt in caſu noſtro, vbi tractamus de iuriſdictione, quæ publici iuris eſt, quomodo per alluuionem alteri etiam publici iuris creſcere poſſit. Verum quia *lex Martius*, diſtinguendo procedit inter ea quæ noſtra fiunt per alluuionem, & ſic minutatim, & inter ea quæ noſtra fiunt iure aluei derelicti, & ſic ex impetu: Nec ipſe Aymo hanc diſtinctionem applicat ſuæ reſponſioni.

Ideo altius ſpeculantes dicamus, tres caſus conſiderari oportere in generalitate *d.l.Martius.* Aut totus alueus derelinquitur, aut paulatim, ſeu minutatim, ita quod diſcerni nequeat quanta pars fuerit alluuione adiecta, ſicut in cucurbita, & in puero creſcente ponunt communiter exemplum, & iſta propriè alluuio † dicitur. Aut denique minutatim, ſed non ad- 40
eo paulatim, quod fuerit tam latens incrementum, ita vt diſcerni non poſſet, quantum vno tempore adiiceret, puta, quia ſimul dimiſerit quartam vel ſextam, vel centeſimam partem aluei, ita quod illa centeſima pars diſcerni potuit, & poſtea alio anno, vel tempore alia particula eſt dimiſſa, & ſic minutatim, ſed non adeo minutatim, quod diſcerni non potuerit, & iſta etiam eſt alluuio, ſed non ita propriè, ſicut quando eſt latens, vt quando diſcerni non poteſt: Et quod iſte vltimus † caſus ſit aſcribendus alluuioni, probat Bartol. *in tractatu de alueo, in verb. quod ſi toto.* Vbi primò dicit, quod ſi partem tantum aluei derelinqueret, cederet tantùm illis, qui prædia poſſident ab illa parte, qui alueum dimittit, & acquireretur eis, ſicut ea, quæ ſupra de alluuione primo loco diximus, non ſolum enim eſt alluuio, ſi flumen apponat, ſed etiam ſi paulatim retrocedat, nihil apponendo, vt *l. Martius, &c.* ſed quando totus alueus derelinquitur, illa eſt tota noua acceſſio, nec eſt alluuio, nec Inſula: Hæc igitur verba Bartoli concludunt, quod ſi partem aluei dereliquit, dicitur paulatim adiicere, & ita cadit in alluuionem. Item probatur ex eodem Bartolo, *in dict. tractatu de alueo. in ver. qui prope ripam prædia poſſident.* vbi etiam dicit, quod ſi paulatim derelinquitur, fit acquiſitio iure alluuionis, *d.l.Martius*, ſed ſi ſimul derelinquitur, & non paulatim, tum fit acquiſitio iure aluei derelicti. Item probatur ex Bartolo ibidem in ver. momento. Item *in verſi. per alluuionem autem*, vbi dicit hæc verba. Dico etiam, quod ex viſione loci poteſt videri incrementum adlatum, & perpendi quod per alluuionem eſt factum, expoſitione enim facta de terra addita hoc manifeſtè per omnes comprehenditur quod minutatim eſt factum, & quod per alluuionem eſt factum, quoniam per alium fieri impoſſibile eſſet.

Tunc reſpondemus ad *d.l.Martius*, † quod velit 41
ea quæ ſunt publiei iuris, nemini poſſe accedere, intelligendo iure aluei derelicti, ſed non negat poſſe accedere iure alluuionis: & quod iſte ſit verus ſenſus, perpenditur, quod ib flumen penitus paulatim aboleuerat omnem agrum exiſtentem inter viam, & flumen: deinde viam ſubſtulit, nec per alluuionem alicui illam addixit, ſed auferendo illam viam ſuper eo conſtituit alueum, ergo ſicut via erat publica, ſic & alueus remanſit, & nemini acceſſit, ſed dum poſtea paulatim retro rediiſſet, & adiecſſet ei, cuius primo erat, ibi deciditur, quod non impeditur ex hoc, quo minus alluuio adiecerit agro Martij. quia ipſa quoque via fundi eſt, quia etiam dato, quod nunquam fuiſſet ſublata via publica, tamen non impediuiſſet illa via alluuionem fieri agro Martij, cùm igitur aufertur,

non

non accedit agro Martij, quis quæ publici iuris sunt,
nemini accedere possunt, scilicet iure aluei derelicti;
secus est per alluuionem: & hic est verus intellectus
dictæ legis, qui vlterius inficiari non potest, & totum
hoc communis opinionis, & Riminaldi corruit fundamentum.

Ad alteram argumenti partem per Riminaldum
in facti, considerando iurisdictionem, prout est iuris
priuati: Aduertendum est Riminaldum duo præsup-
42 ponere, primum, quod alluuio † non faciat è priuato
priuatum: sed hoc cum reuerentia tanti collegij dixe-
rim est contra casum *leg. adeo §. præterea ff. de acquir.
rerum do. in versi. quod si vis.* vbi flumina adiiciunt è
priuato in priuatum, ibi enim ait Caius, crustam alie-
no agro detractam, & meo superinductam, meam ef-
fici, cum primum vnita fuerit, vel statim, si dominus
ignoretur, idque iure alluuionis.

43 Alterum præsuppositum est ex doctrina Bartol. *in
dict. tract. Tyberiadis in ver. acquiritur.* cuius auctorita-
tem licet neget Aymo *in dict. tract. de alluuione, capit.
6. numer.* 36. quia iure non fundatur, & est contra re-
gulam, & bonus quandoque dormitat Homerus. Mi-
hi autem sic Bartolum intelligendum esse, prout
Corneus, quem insequor *in consil. 287. numer. 10. vo-
lum. 3.* quod quantum ad territorium, & iurisdictio-
nem flumina pertinent ad ciuitatem, seu dominium
territorij, siue sit communitas, siue sit dominus priua-
tus, qui exercet iurisdictionem, & si est flumen diui-
dens territoria, dominus cuiuslibet territorij habet
iurisdictionem in flumine in suo latere, prout con-
cludit ibi Bartol. ita quod in tali flumine nullus posset
iurisdictionem exercere, nisi domini territorium,
quæ terminantur per ipsum flumen: ergo hæc Bartol.
doctrina intelligitur quo ad effectum territorij, &
iurisdictionis, qui cum non sit in vsu omnium publi-
co, censetur priuatis ciuitatum, & eorum quorum di-
cuntur territoria: Et secundum hunc effectum fa-
cit Bartol. comparationem de flumine publico,
ciuitatis ad locum priuatorum, & comparatio
procedit, quia flumen publicum propter iurisdictio-
nis effectum, appellatur priuatum, scilicet, quantum
ad emolumenta portuum, vectigalium cuiusque ci-
uitatis, vel principis: Sed re vera, quantum spectat
ad cæteros effectus non dicitur priuatum, sed publi-
cum, puta quo ad effectum alluuionis, de quo agimus,
& pro hoc est casus *in l. in agris. ff. de acquir. rerum
44 dom.* alluuionem, † scilicet habere locum in rebus
propriis ciuitatis, *in versi. in ciuitatem veniant. & ibi
gloss.* ergo dum flumina publica ponuntur priuata ci-
uitatum, in eis alluuionem habere locum conclud-
mus.

45 Nec obstat *l. in agris.* † *ff. de acquir. rer. domin.* Vbi
in agris limitatis, non habet locum alluuio: omissis
enim quæ à Curtio seniore *in dict. consil. 56. numer. 16.
in fine. & numer. 17. & sequent.* dicitur, quæ non viden-
tur attingere veram intelligentiam *dict. l.* Ex his quæ
Aggenius Vrbicus scribit *in libello de controuersiis a-
grorum*, respondendum censeo, siquidem veteranis
46 militibus solebant assignari agri † dupliciter, vel vt
ipsi, ex quorum territorio agri sumpti erant, nullam
iurisdictionem amplius in eis haberent, sed leges ab
his reciperentur, qui veteranos deducerent, vel vt iu-
risdictio ciuitatis in eos agros salua esset, ex qua di-
stinctione responderi potest, vt ius alluuionis locum
habeat in illis agris, qui deuictis hostibus concede-
bantur militibus veteranis, cum conditione, vt per-
manerent in iure ciuitatis, cuius erant, & tunc isti agri
censebantur priuati, & in eo habebat locum ius allu-
uionis, si vero isti agri non veniant in ciuitatem, sed
simpliciter sunt militibus veteranis assignati, tunc
publici sunt populi Romani, nec alluuione possunt
diminui, quia vnica est iurisdictio populi Romani in
omnibus eius agris. Et hanc opinionem amplectitur
Alciat. *in libr. 1. prætermissorum. & in lib. 1. Parergon iu-
ris, cap. 38.*

Ex his etiam respondetur quod licet † limites e- 47
piscopatuum stabiles sint, nec præscribantur, per text.
*in dict. capit. licet 16. quæstion. 3. & dict. cap. super eod. de
parrochiis.* tamen mundani limites præscribuntur, di-
uiduntur, & augmentantur quotidie per fas, & ne-
fas, vt notatur *in dict. capit. super eod.* Oldrad. *in con-
sil. 85. in fine.* Innocent. *in capitu. cum causam. de probat.*
assignat rationem, quia temporalia occupanti quan-
doque conceduntur, spiritualia vero nequaquam, vt
notatur *in capit. quicunque 16. quæstion. 3. & in capitu.
quia indicante. de præscription.* Ratio non præscriben-
dorum limitum diœcesium, & episcopatuum fuit,
ne confunderetur diœcesis, & episcopatus, quæ non
procedit, vbi flumen publicum limites addit, & de-
trahit per alluuionem: Imo si alluuio non operaretur
hunc effectum, maiores confusiones, & turbationes
superuenirent, ideo hoc casu non procedit dispositio
data de limitibus episcopatuum, & parrochia-
rum.

Reiectis igitur fundamentis pro communi, inse-
quamur certissimam opinionem, quod per alluuio-
nem † iurisdictio crescere possit. Et pro hac opinio- 48
ne, mihi est casus *in dict. l. fin.* † *Cod. de alluuionib.* præ- 49
supponendo enim quod in explicatione huius capitis
secundæ principalis partis supra explicauimus, quod
agri additi alicui territorio, in ea ciuitate censum sol-
uere debent, vbi est territorium, *dict. l. forma, § si vero
quis ff. de censib.* ipsamque iurisdictionem inesse terri-
torio, vt animam corpori, vt supra diximus. Verba
dict. l. final. clara fiunt, sunt enim ista. Ea quæ alluuio-
ne possessoribus acquiruntur, neque ab ærario ven-
di, neque à quolibet peti, neque separatim censeri,
vel functiones exigi, hac perpetua valitura lege san-
cimus. Sed quid aliud verba separatim censeri, ne-
que functiones separatim exigi significant, quam ter-
ritorium augeri propter incrementum, illi additum,
prout *dict. lege. forma § si vero quis ff. de censibus.* expli-
cat ergo si in eadem ciuitate tributum solui debet,
sub cuius territorio illud incrementum possidetur,
necessario concludendum est sub eadem iurisdictio-
ne illud incrementum censeri, sub qua ipsum præ-
dium, cui additum est, constitutum est. Et contra
Corneum *in consil. 322. numero decimo, volumin. 1.* vo-
lentem *dict. l. final.* non explicare cui ciuitati functio-
nes præstandæ erant, & ideo non concludere pro
augmentu iurisdictionis, obstat casus *dict. l. fama in
dict. § si vero.* per quam necessario intelligere debe-
mus nec separatim censeri, neque functiones exigi
&c. vt illi ciuitati tributa, & census soluendi sint,
in cuius territorio illud augmentum per alluuio-
nem additum est. Quare concludamus conclusionem
cōtra communem pro se habere casum legis expres-
sum, ipsam autem communem inniti aereis funda-
mentis, quæ auium instar Doctores sequuntur. Et ali-

50 quando iudicari † posse contra Communem, est ca-
sus *l.1.in §.sed neque C.de veteri iure enucl.in vers.cum*
posit & vnus,& deterioris sententia, & multos,& me-
liores superare. Et propter quas causas iudicandum sit
contra communem, confert Curt.sen. *in dict.consi.56.*
col.2.& 3.

Declaramus tamen nostram conclusionem non
51 procedere in illis incrementis, † quæ euidenter acce-
dunt, vt in insula, quia separatorum separata deber
esse ratio, *l. item si fundi.§. si insula ff.de vsufruct.*qui
text. licet loquatur de vsufructu, tamen validum est
52 argumentum † de vsufructu ad iurisdictionem, In-
nocent.*in cap.de quarta.de præscript.* Bartol.*in l.si tgi*
§.1.ff.de publician.& in l. iusto §. non mutat. ff. de vsu-
*cap.*Bald.*in rubri.Cod.de vsufruct.num.1.* Et ita est ca-
sus decisus, vt testatur Boer.*in consil.24.numer.16.* vbi
53 quod omnes † insulæ in Rhodano fuerunt adiudica-
tæ Carolo Galliarum Regi, & delinquentes super
Rhodano à quo debeant puniri, decidit Guid. Pap.
54 *decis.577.* & hoc intelligo de omnibus insulis natis, †
siue etiam factis per fluminis violentum circuitum,
eius permanent, cuius fuerant, *l.adeo.§. præterea.ff.de*
acquir.rerum dom. & ad hoc est decisio Francisci Mar-
ci, *decis.110.part.1.* Flumen, inquit Andr.de Isernia *in*
cap.1. §.siquis de manso. de controuers. inuestit. semper
fuit habitum pro confinio, ergo vbicunque fluit, sem-
per est in eadem causa, ideo quæ in medio à flumine
circundata sunt, illorum sunt, quorum erant antè flu-
minis circuitionem, quod pro confinio vndecunque
remanet. Et pro hac opinione, quæ communis repu-
tatur est casus *in l.hoc iure.§.si equam.ff.de aqua quotid.*
& æstiu.

Declaramus secundo hanc conclusionem non pro-
55 cedere in stagno † & lacu penitus priuatis, vt declarat
Bartol. *in d.tract. Tyberi.dis. in ver.flumen.in fine,* dum
dicit, quod lacus, & stagna omnino priuata, vel reipu-
blicæ, vbi nullus potest piscari, nisi respublica permi-
serit, & dat exemplum de lacu Perusino, ex quo cen-
sentur penitus priuata, ideo non recipiunt alluuio-
nem, per *l.sed Celsus in prin.ff.de contr. hen. empt.* ergo
hoc non procedit in lacubus, & stagnis publicis, &
quæ sunt in vsu publico, per quæ quilibet transit, & in
eis quilibet piscatur ad placitum, hæc enim addunt, &
detrahunt per alluuionem sicut flumina publica, *l.in-*
ter.ff.de verb.signi.l.1.ff.vt in flum.publ.nauig.lic.

CAP. XLVIII.

Quibus modis Iurisdictio finiatur.

SVMMARIA.

1 *Ecclesia quando habuit principium, & quomodo continuauit.*
2 *Adam quomodo interpretatur.*
3 *Ecclesiastica potestas sumitur pro ecclesia.*
4 *Prælatis ecclesiæ non competit occidere, vel effundere sanguinem.*
5 *Ecclesiastica potestas quando deficit.*
6 *Ecclesia non imponit pœnam excessiuam.*
7 c.1.de homicid.in antiq.*intelligentia.*
8 *Clericus propriè loquendo, dicitur euelli ab altari.*
9 *Ecclesia non imponit pœnam mortis*
10 *Ecclesia indirectè infligit pœnam mortis.*
11 *Episcopus cur non debet quemlibet depositum tradere curiæ seculari.*
12 *Pœna data, quando non timetur, potest alia imponi.*
13 *Depositionis pœna non sufficit in atrocissimis, sed requiritur traditio curiæ seculari.*
14 *Curiæ seculari quotupliciter tradatur clericus.*
15 *Principes seculares quando puniant etiam per præuentionem interfectores ecclesiasticarum personarum.*
16 §. si vero crimen in auth. de sanctissim. episcop. *habet locum etiam in clerico deferente habitum, & tonsuram.*
17 *Curiæ seculari traditur clericus quando venit in profundum malorum.*
18 *Ecclesiam non habere vltra quid faciat, quomodo intelligatur.*
19 *Pœna detrusionis in monasterium quomodo differat à pœna detrusionis in carceres.*
20 *Ecclesia quid intercedere debet à laico, quando tradit clericum depositum.*
21 *Exilium est maior pœna, quæ posit per ecclesiam dari.*
22 *Exilij quot sunt species.*
23 *Exilij cuius pœna imposita ecclesiasticus efficitur irregularis.*
24 *Clericus degradatus efficitur subditus iudici laico.*
25 *Ecclesiastica potestas dicitur deficere propter longam absentiam sui superioris.*
26 c.filiis, vel nepotibus 16.q.7.*explicatur.*
27 *Recursus habetur à Metropolitano ad Regem: quando Pontificis aditus haberi non potest.*
28 *Subditus quis efficitur iudici non suo propter periculum moræ.*

CONsequens est, vt videamus vbi iurisdictio finia-
tur: de temporali quidem non disputo, quia cum
territorio, vel persona extinguitur; sed de ecclesia-
stica dubitari contingit, quæ certos habet in pœnis
imponendis limites, vltra quos non extenditur, & di-
citur, ecclesia non habet vltra quid faciat. Eccle-
siastica enim potestas nunquam deficit: Habuit enim
Ecclesia † principium in Adamo homine creato in 1
statu innocentiæ, *de pœnit. distinct.2.cap. Adam. & cap.*
quomodo.& cap.princeps. quem vnicum, & solum Deus
creauit, *Genes.capit.1.& 2.& capit.hæc imago 33.quæst.5.*
vt vnitatem futuram Ecclesiæ designaret. 16. *quæst.7.*
c.sicut,& c.loquitur 14 quæst.1. Propterea Adam † in- 2
terpretatur testimonium eorum qui futuri erant in
mundo, id est, in ecclesia, quæ est congregatio fide-
lium: Post lapsum Adæ ecclesiam incepisse dicitur in
Abel, vt dicit D. August. super *Psalm.118.* exponens
illud, in initio cognoui de testimoniis tuis, quia in æ-
ternum fundasti ea, de Ecclesia loquitur, quæ in terris
non defuit ab initio generis humani, cuius primi A-
bel sanguis est immolatus, vnde Matth.*capit.23.* à san-
guine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij
Barachiæ, & D.August.*in libr.de mirabilibus sacræ scri-*
pturæ.capit.3. tota iustitia hæc Abel est virginitas, sa-
cerdotium, martyrium, deinde loco Abel fuit Seth,
Genes.capit.4. ex cuius genere nati sunt appellati filij
Dei, tanquam cultores veri Dei, *Genes.capit.5.* in qui-
bus permansit Ecclesia vsque ad Noe, hic autem ar-
cam fabricauit quæ ecclesiam repræsentat, 24.*quæst.1.*
c.quoniam 47.distinct.c.quantumlibet. & successiuè ex
Noe, & Sem descendit Ecclesia ad Abraam, *Gen.c.11.*
qui

qui fuit sacerdos, *Genes.capitul.*15. sume mihi vaccam
triennem, & presbyter appellatus est, *c.porrò. distinct.*
84. vnde *Genes.cap.*22. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* quod exponit D.Ambrosius in *lib.*2. *super
Lucam*, congregatio gentium, & sacrosanctæ Ecclesiæ
oraculo dicuntur commissa Abraam, deinde Samueli
secundum ordinem quem dixi supra *in cap.* 1. *libr.
Reg.cap.*7. sed adueniens Christus Dominus noster,
primitiuam Ecclesiam construxit de populo Iudæorum, vnde carnem assumpserat, inde Apostolos elegit, 35.*quæst.*1.*§.hæc itaque,ver.D.ut enim.* Post Christum in Principe Apostolorum Petro fundata est
hæc Ecclesia, *c.ita dominus*, 19.*distinct.c.in nouo.distinct.*
21.*& c.*2.*distinct.*22.*& d.c.loquitur*, 24.*quæst.*1. de cuius potestate scriptum est, ecce ego vobiscum sum,
vsque ad consummationem seculi, Matth.*cap.vltimo.*
& Isaiæ *capitul.*9. super solium Dauid; & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret
amodo, & vsque in sempiternum, & Daniel *capitul.*
2. comminuet autem, & consumet omnia regna
hæc, & ipsum regnum, scilicet, Christi, stabit in æternum.

3 Ecclesiastica † potestas pro Ecclesia sumitur, *cap.
quoniam in* 2.*ne prælati vices suas.* gloss. *in cap.querelam in ver.præfatam ecclesiam.cod.tit.* Imò potior est
Ecclesiæ significatio ipsius prælatura, & magistratus,
vt ex dictis apparet, & potestatis appellatione, etiam
magistratus & iurisdictio continetur, *l.potestatis.ff.de
verbor. significat.* Alexand. *in l.cum qui, ff de iurisdiction.om.iudic.* Specul. *de feud.§.*2.*numer.* 28. *versicul.*
14. *quæritur.* Sed quia omnes clericorum ordines
ad altaris ministerium ordinantur, in quo sub sacramento repræsentatur passio Christi, 1.*ad Corinth.cap.*
11. qui cùm percuteretur, non percutiebat, 1.*Petri
capitul.*2.

4 Et ideo Ecclesiæ † prælatis non competit occidere, vel effundere sanguinem, sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo,
vt imitentur opere, quæ gerunt ministerio, iuxta Ecclesiast. *capitul.*10. sicut iudex populi, sic & ministri
eius, vnde dicit D.Gregor.de seipso, si in mortem
Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens, nec Regem, nec Ducem haberet,
sed quia Deuin timeo, in mortem cuiuslibet hominis
me immiscere formido, & D.Ambrosius ait, non pila quærunt ferrea, non arma Christi milites, coactus
repugnare non noui, sed dolor, fletus, orationes, &
lachrymæ fuerunt mihi arma aduersus milites: Itaque arma sacerdotis lachrymæ, orationes. Quod etiam fuit determinatum in concilio Meldensi, quia
non possumus simul Deo militare, & seculo, vnde
sancta dicitur Ecclesia, id est, non habens maculam,
neque rugam, *cap.quamuis.distinction.*21.*& cap. ecclesia,de pœnitent. distinction.*1. Et columba dicitur innocens, & immaculata, quæ inimicis parcit, & eos
cibat, 23.*quæstio.*4.*§.ex his. &* 36. *distinction. §. ecce. &*
2.*quæst.*7.*cap.non omnis.* & in Cantic.Cantic.*capitul.*4.
& 5.

5 Propterea aliquando † deficit, id est, derelinquit
factum, quia spernit se immiscere, quod dicit text.
in c.cùm non ab homine.de iudicit. non habet vltra quid
faciat. Abb. *in cap.sicut, numer.*12.*versicul.puta etiam.*
de iureiur. Cum igitur clericus committit crimen enorme, vel grauissimum, sicut est homicidium cum
proditione, vel homicidium cum particidio; vel
homicidinm cum sacrilegio, vt in eo, qui occidit
presbyterum, vel personam sacram; vel aliud crimen
grauissimum propter quod de iure ciuili esset imponenda pœna de atrocissimis, V.g. pœna ignis, pœna descriptionis, quæ imponitur, quando reus diuiditur frusta plura, pœna furcarum, pœna traditionis ad bestias, & similes, quæ enumerantur
*in l.capitalium. ff. de pœnis, & l.sacrilegij. in princip.
ff. ad l. Iuliam peculat.* tunc talis clericus facinorosus debet degradari, & tradi curiæ seculari, quia
Ecclesia † non imponit excessiuam pœnam, nec 6
ipsa habet vltra quid faciat, tunc degradatus traditur puniendus curiæ seculari: Hæc est communis conclusio firmata ab Abbate *in capit. at si clerici
in column. antepenult. de iudicijs.* sequendo vestigia Petri de Ancarano præceptoris sui, vt
ibidem Abbas refert, & Ancaranus disputat
*in capit. cum non ab homine. de iudicijs. column.*2. &
sic etiam consuluit contra quendam Archiepiscopum *in consil.* 157. *incipit. ex narratis in facto.*
& in repetitione *capit. ea quæ column.* 31. *de regul. iur.
libr.*6.& Felyn. *in capit. inquisitionis. colum.*2. *de accusationibus.* Et pro hoc inducitur *capit.* 1. † *de homicid.* 7
in antiquis. vbi homicida qui per insidias necat,
debet ab altari euelli, ita vt moriatur. Et per illud verbum, *euellas*, intelligi debet de clerico homicida, nam ipse † propriè dicitur euelli ab altari, qui 8
altari seruit, non laicus, qui non seruit, & priuatio præsupponit habitum, *cap.ad dissoluendum. de desponsat. impuber. l. decem ff. de verb. obligat.* est enim propriè euellere quod impressum, & infixum
est, respectu seruitij altaris, *capit.solita. de maior. & obedient.* Nec obstat quod Ecclesia † non imponit 9
pœnam mortis, & ideo non posset intelligi de clerico, quia dictum capitulum est in *Exodi capit.*21. & fuit
canonizatum *in dict. cap.*1. inter constitutiones canonicas, & dum de morte loquitur non se refert ad Prælatum Ecclesiæ, sed dicit moriatur impersonaliter,
sed dum dicit, euellas, verba sua dirigantur ad Prælatum, ita vt moriatur, scilicet, per ministrum curiæ
secularis, & sic Ecclesia † non infligit directè 10
pœnam mortis, sed indirectè, scilicet, degradando, & tradendo, seu relinquendo seculari curiæ, & idem habetur *in cap. final. ne clerici, vel monachi libr.*6. Et pro hac opinione est casus *in cap.* 1. *de homicid. libr.* 6. *& dict. cap. at si clerici. in fine.de iudicijs.*
vbi quod non debet Episcopus † quemlibet depo- 11
situm tradere curiæ seculari, quia functus est officio
suo, scilicet, sufficienter puniendo, sed hoc intelligitur si sufficienter punierit. Nec obstat *cap.quoniam
frequenter.vt lite non contestata.* vbi quod quando iudex imponit pœnam, & illa non timetur, potest ad 12
aliam imponendam procedere, quia ibi sufficienter erat punitus, & sic functus erat officio suo,
secus *in dict. capit. quoniam frequenter.* sed vbi delictum est atrocissimum, vel diu continuatum, non
sufficit sola pœna depositionis, † nec ipse iudex 13
ecclesiasticus videtur functus officio suo, cum delictum non sit sufficienter punitum, ergo ex mente *dict. capit. at si clerici.* potest procedi ad traditionem curiæ secularis: sicut enim quando non potest
congruè puniri † de facto relinquitur curiæ secu- 14
lari, *capit. cum non ab homine. de iudic.* Ita quando
non

non poteſt congruè puniri de iure , quia non babet
15 pœnam condignam. Item † inducitur text. *in cap. ſunt quidam*, 23. *q*. 5. vbi quod ſiquis interfecerit Pōtificem,
Epiſcopum, Presbyterum, iſta grauiſſima crimina de-
bent puniri per Principes , quibus caſibus dicit An-
char. *in d. c. cùm non ab homine* , iudex ſecularis poſſet
præuenire Epiſcopum in ſententia & proceſſu , & il-
lum degradatum legali pœna punire , & ſic habet lo-
16 cum diſpoſitio, *§. ſi verò crimen. & §. ſi verò epiſcopus. in auth. de ſanctiſſimis Epiſcopis*. vbi textus loquitur de hac
prouentione, & degradatione ſequenti, & poteſt veri-
ficari etiam in clerico deferente habitum & tonſu-
ram, ſi talia delicta ſunt ita notoria , quæ nulla tergi-
uerſatione poſſint celari , & hoc probatur *in d. §. ſi verò*. Et attenta malignitate modernorum temporum,
non eſſe penes eos in cœlum obſeruari in practicam
dictam diſpoſitionem ciuilem , ſic enim conſuleretur
pacifico ſtatui reipublicæ, & multi effrænati clerici re-
traherentur à malis.

Declaramus primò ſupradictam opinionem proce-
17 dere, ſcilicet, quod tradatur † Curiæ ſeculari , quando
venit in profundum malorum; tunc autem dicitur ve-
niſſe quando contemnit, *c. nec licuit. diſt. 17. & d. c. cùm non ab homine, & prouerb. cap*. 18. dicitur impius cùm in
profundum venerit peccatorum , tunc contemnit , &
ex contemptu delictum efficitur grauius, gloſſ. *in c. 2. de maior. & obedient. c. quis autem, diſt. 10. & c. de libellis*,
18 *diſt*. 20. Ideo iſta verba, eccleſia † non habet vltra quid
faciat non ſolum iotelligitur reſpectu pœnæ, quia ec-
cleſia non habeat pœnam condignam illi delicto , ſed
etiam quod eccleſia non habeat vltra quid faciat re-
ſpectu modi correctionis, quia ipſa eccleſia fuit exper-
ta omnes modos corrigendi & conuertendi illum
clericum, & non profuerunt, & iſta eſt communis o-
pinio Doctorum *in d. cap. cùm non ab homine*, & ibi eſt
caſua de hoc, in verbo deponendus. Imò vt Eccleſia
dicatur omnino non habere vltra quid facere , ipſum
verbum *deponendus* , exponi debet , id eſt, detruden-
dus eſt in carceres , quia incluſio in monaſterium de-
bet fieri in pœnitente, id eſt, in eo qui ſponte vult ſu-
ſcipere pœnitentiam , ſed vbi depoſitus eſt impœni-
tens, tunc debet detrudi in carceres perpetuos , *cap. à nobis. de apoſtatis, cap. vt fama, in princip. de ſentent. ex-*
19 *commun*. & ſic patet quod pœna † incluſionis in mo-
naſterium eſt diuerſa à pœna detruſionis in perpetuos
carceres, prout docet Aretin. *in d. c. cùm non ab homine. col. 6. verſic. aduerte. de iudiciis*. Sed quis ſit incorrigibi-
lis, & an ad eſſe incorrigibilem requiratur monitio, &
an iſta monitio ſufficiat verbalis, & quando fallit, latè
ſcribam infra *parte* 2. in expoſitione gloſſæ *in cap. principes ſeculi*, 23. *q*. 5. in primo modo.

Declaramus ſecundo, quod quando caſtigandus lai-
20 co † relinquitur ab Eccleſia, vel degradatus ab Eccle-
ſia ſeculari traditur , tunc efficaciter ipſa Eccleſia im-
plorare debet, vt citra mortis periculum illa ſententia
moderetur, vt eſt caſus *in c. nouimus. de verb. ſignific*. Et
de pœnis eccleſiaſticis latè ſcribunt Foller. *in practica criminali canonica c. 9. & c. 33*. & Cæpolla *in conſil. crimin. 72*.

21 Maior pœna , † qua per Eccleſiam quis puniri poſ-
ſit, eſt exilium, *cap. 1. de calumniator. vbi Ioan. Andr. & Abb. c. felicis. circa princip. de pœnis, libr. 6. c. pro humani. de homicid. libr. 6. quod vinum 11. quæſt. 1. capitul. hi qui, 3. quæſt. 3. capit. in ſynodo, & ibi gloſſ. diſtinct. 63*. Nec ob-
ſtant aliæ decretales , quibus exilium à ſeculari iudi-
ce imponendum eſſe ordinatur *d. cap. cum non ab homine. de iudi. in verſi. per ſecularem comprimendus eſt poteſtatem, ita quod ei deputetur exilium , vel alia legitima pœna imponatur*. Item. *capit. 2. de cleric. excommunicat*. ibi Regis iudicio ad requiſitionem Eccleſiæ e-
xilio damnetur. Quia & exilij † multæ ſunt ſpe- 22
cies , prima certus alicui ſolet præſcribi locus , cæte-
ra denegantur, vt in monaſterio , *cap. placuit. diſtinct*.
18. Secunda quando certus locus interdicitur alicui,
& alia conceduntur , vt excommunicatis ſola Eccle-
ſia interdicitur, *capit. in primis 2. quæſt. 1*. licet enim, vt
ibi dicit textus in alia eccleſia eſſe poſſit, in Malathi-
tana vero nullo modo : Tertia eſt , quia omnia loca
poſſunt alicui denegari, vel ad tempus, vt *cap. ſi quis ſacerdos 30. quæſt. 1*. vel in perpetuum , *cap. ſacerdos. de pœnitent. diſtinct*. 6. de quibus etiam ſpeciebus per Fol-
ler. *in practica criminal. canonic. capit. 33. numero 121*.
Quarta , qui iure veteri ſolebant relegari , his hodie
ſolet imponi pœna exilij, ſiue confinatio , id eſt, extra
fines alicuius loci poſitio. Clar. *in practic. criminal. quæſt. 67. verſi. ubi relegationis autem*. Grammat. *voto 19. numer. 11*. Farinac. *prim. part. quæſtio. 19. de delict. ex pœnis num. 15*. vbi alios allegat , quæ & corporalis
eſt , quia affligit mirum in modum corpus , ex ipſa e-
nim ſequitur paupertas, & miſeria, quibus condemna-
tus adeo ſe excruciat , vt incidat in mortem , de quo
per Bartol. *in l. ſi conſtante. quæſt. 5 ff. ſolut. matrimon*.
Boſſ. *in titul. de carcerat. fideiuſſor. numer. 7*. Farinac. *d. quæſt. 19. numer*. 17. & hæc quarta differt à tertia ſpe-
cie, non enim in tantam miſeriam per tertiam incide-
re poteſt, vt mors ſubſequatur , quam an imponat &
ea ſtante priuilegio ei conceſſo de iuriſdictione, exce-
pta pœna exilij , vide Franch. *deciſ*. 116. per quartam † 23
mors euenit ſæpe ſæpius , & iccirco iudices non eui-
tant irregularitatem , Ioan. Andr. *in capit. à nobis. de apoſtatis*. & ibi Anania. Ioann. de Lignan. *in clement. 1. de pœnitent. & remiſſ*. dicit quod carcer non debet eſſe
nimis arctus, quia ſi clericus fame moritur , vel indu-
cat cæcitatem, ſuperior efficitur irregularis , Felyn. *in cap. qualiter in 2. §. ad corrigendos. numer. 25. de accuſation*. Et licèt poſſet dici quod hanc quartam exilij ſpe-
ciem eccleſiaſticus non imponit per iura ſuperius al-
legata, vt Communem opinionem aſſerit Alciat. *in c. cum non ab homine num. 110. de iudiciis*. Nihilominus
verior extat reſponſio ad dicta iura, vt data incorrigi-
bilitate clerici , de qua copioſè etiam dicam infra in
tertia parte, iudex eccleſiaſticus cum non habeat pœ-
nam condignam, tradat eum iudici laico puniendum,
ſed quia in traditione efficaciter intercedere debet, vt
citra mortis periculum illa ſententia moderetur, *dict. cap. nouimus. de verb. ſignificat*. propterea in *d. cap. cum non ab homine. & in d. cap. 2*. vtrobique in fine ſummus
Pontifex decernens per laicum , illum comprimi, po-
teſtatem , miſericorditer loquitur , ita quod exilium,
vel alia legitima pœna imponatur, argumento *d. c. nouimus*. vbi eccleſia non habebit , vltra quid faceret,
non reſpectu pœnæ , ſed reſpectu incorrigibilitatis,
Dec. *in dict. cap. cum non ab homine. numer. 67*. & hanc
tenet etiam Abb. ibi, & in *d. cap. 2. numer. 4. verſi. vltimo. de cleric. excommunicat*. Et ſic in practica hodie ob-
ſeruatur, vt etiam teſtatur Clar. *in d. quæſt. 67. in fin*. al-
legans Foller. *in d. quæſt. 33. num. 122*. Si eccleſia non
habet pœnam condignam, ſed clericum degradatum
incorrigibilem derelinquit iudici laico , ſtatim facta
degradatione, † iudicis laici ſubditus efficitur, ipſum- 24
que habet iodicare vt ſubditum ; ergo & proceſſum
reco-

recognoſcere contra illum fabricatum, Abb. *in cap. 1. de offi. ordinar.* Innocent. *in cap. paſtoralis §. quia vero. de offi. deleg.* Aocar. *in cap. ea qua in 7. quaeſt. de reg. iur. libr.* 6. Afflict. *in proœm. conſtitutionum regni, num.* 60. Niſi in crimine hæreſis, vel vbi ipſe eccleſiaſticus totum ſuum poſſe non feciſſet, pro executione ſententiæ, vt doctiſsimè prædictas limitationes probat inibi Afflict. & inferius ſcribam ſequeo. capite, & facit *d. c. cum non ab homine. in verſi. ita quod deputetur exilium, vel alia legitima pœna imponatur.* quod ſi iudicis arbitrio relinquitur, fieri nequit abſque proceſſus recognitione. facit etiam *d. c. nouimus verſi. efficaciter intercedere debes, vt contra mortis periculum illum ſententia moderetur.* Nec ſententia dari, niſi viſo proceſſu poteſt, per iura allegata.

25 Secundo modo dicitur eccleſiaſtica † poteſtas deficere, ſi nimium abſens fuerit ſummus ille prælatus, à quo iuſtitia obtineri debet, vt dicit prudentiſsimus Nicolaus Balbus *in quodam ſuo conſilio num. 33. poſt deciſion. 181. Cambrauu impr. ſſo.* Et pro hoc allego tex-

26 tum *in c. filiis vel nepotibus. 16. qu. 7.* quo canone cauetur, vt hæredes eius, qui fundauit, vel dotauit eccleſiam, ſi viderint miniſtrum ex collatis rebus aliquid defraudare, Epiſcopo corrigenda denuntient, & ſi Epiſcopus talia attentauerit, Metropolitano, & ſi Metropolitanus, Regis hæc auribus intimare non differat, ſed cur potius Regi, quàm Papæ, omnium præſertim ſpiritualium domino? Gloſſa ibi *in ver. Regis*, dicit, vt eum corrigat, cum per eccleſiaſticum cogi non poteſt, pro quo allegatur *c. adminiſtratores. & c. principes 23. qu. 5.* Vbi adminiſtratores ſecularium dignitatum, qui ad eccleſiarum defenſionem, rapaciúmque refrenationem conſtituti eſſe debent, quoties ab eccleſiaſticis viris conuenti fuerint, eorum querimonias attentius audient, & ſecundum quod neceſsitas expoſcerit, abſque negligentia examinent, ac dil gents ſtudio corrigant: Ratio eſt, quia Principis officium eſt liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, *c. t. de pace tenend. in prin.* Barto. *in proœm. ff. in ver. omnem col. 2. & 4.* præſertim eccleſiaſticas perſonas. Res, & perſonę eccleſiaſticæ nequaquam in tuto eſſe poſſunt, niſi eas, & Regia, & Sacerdotalis regat poteſtas, *c. res 23. q. 5. c. ſi. diſt. 96.*

27 Certè melius dixiſſet Gloſſa, † ideo à Metropolitano recurſum haberi ad Regem, quia non ita facillimè Pontificis aditus haberi poterat, tum ex proprietate dignitatis, tum propter multitudinem negotiorum ſedis apoſtolicæ. Imo propter loci diſtantiam, vt dicit Samenſ. *in proœmio regular. Cancellar.* quibus caſibus abſentia inducitur, & vbi periculum eſt in mora multa permittuntur, quæ aliàs non permitterentur, arg. *c. cum eccleſiarum. iuncta gloſſ. de offi. ordinar. cap. baptizare in diſtinct. 5.* & dicit gloſſ. *in cap. ſacro §. caueant. in ver. periculo mor. de ſent. excomm.* propter periculum

28 moræ † aliquando quem ſubiici iudici non ſuo; & quod ob moræ periculum non ſit conſulendus ſummus Pontifex, Abb. *in cap. non metuit. col. pen. ver. putarem. & col. vltim. ver. puto de immunit. eccleſ.* Hinc videmus D. Paulum timentem à Iudæis occidi, qui in eum conſpirauerant miſiſſe adoleſcentem, qui indicaret tribuno Iudæorum conſilium procedendi, & occidendi illum, vt legitur Actuum cap. 23. ergo propter moræ periculum, ne bona Eccleſiæ dilapidarentur, melius eſt haberi recurſum ad Regem.

CAP. XLIX.

2 Cur Principes laici rogati ab Eccleſiaſticis, teneantur impertiri brachium ſeculare.

SVMMARIA.

1 *Brachij ſecularis tractatio in quatuor partes eſt diuiſa.*

2 *Principes laici cur teneantur impertiri brachium ſeculare.*

3 *Orbis Chriſtianus eſt vna ciuitas clericorum, & laicorum.*

4 *Eccleſiâ militans quare diuerſos gradus in ea conſtituit.*

5 *Iuriſdictiones inferiores, & poteſtates omnes dependent à Petro.*

6 *Papa cur varia officia, & dignitates creet, atque confirmet.*

7 *Ciuitas Chriſtiana quibus parietibus, & officiis ornetur.*

8 *Charitas mutua debet eſſe inter ciues Chriſtianæ ciuitatis.*

9 *Principes ſeculi tenentur ex charitate impertiri brachium ſeculare.*

10 *Principes tenentur impertiri brachium ex debito officij.*

11 *Papa committit Imperatori gladij temporalis executionem.*

12 *Imperator promittit defendere res eccleſiæ, pro ſe, & omnibus Principibus Italiæ.*

13 *Iuramentum Imperatoris comprehendit omnia contenta ſub fidelitate.*

14 *Reges & Principes ſiue recognoſcant Imperatorem, ſiue Eccleſiam, tenentur defendere eccleſiaſticos.*

15 *Reges, & Principes tenentur impertiri brachium ex neceſsitate Iuris.*

16 *Principes ſeculares qui præſcripſerunt contra Imperium non poſſunt præſcribere contra priuilegium eccleſiæ.*

17 *Iniuria facta clericis eſt vendicanda per ſeculares.*

18 *Imperiorum mutatio, & ſubuerſio oritur cum mutatione religionis.*

De impertitione Brachij ſecularis.

HVcuſque vidimus nullum eſſe iuſtum dominium, nullam iuriſdictionem, quæ non habeat 1
originem, dependentiam, & confirmationem ab Eccleſia, & à ſummo Pontifice, ſed quia ſolet Eccleſia vt plurimum rogare Principes laicos pro auxilio executionis, ſiue defenſionis, quæ materia dicitur imploratio, & impertitio Brachij † ſecularis, ideo ſuper eſt de 2
hac pertractare: & diuido tractationem in quatuor capitula: In primis videndum, cur Principes teneantur impertiri brachium, ſecundo in quibus caſibus imploretur, & impertiatur: Tertiò an Principes laici rogati de brachio poſſint cognoſcere de viribus ſententiæ exequendæ; Quarta an Principes rogati, ſi non impertiantur, poſsint pœnis temporalibus, & ſpiritualibus affici, atque diffuſius pertractabimus, quam ſit adhuc à quoquam deſcripta.

Orbis † totus Chriſtianus vna nobis eſt ciuitas, in 3
qua ciuium quædam mutua debet eſſe conuerſatio, mutuumque auxilium, commodorum etiam pariter,

&

& incommodorum communio, & participatio, secundum conuenientem vnicuique mensuram, quę est multitudo, & iuris consensu, & vtilitatis communione sociata, quæ non linguis, aut rationibus, non prouinciis distincta, non mœnibus, aut fossis, non fluminibus inclusa: Nos vnum sumus vniuersi, *ad Galat. capit.* 3. omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Idem habetur Ioan. *capit.* 17. *& ad Roman. capit.* 12. *&*
4 1. *ad Corinth. capit.* 12. Hæc est ecclesia † militans, quæ ideo diuersos in ea gradus constituit, vt vnitatis seruetur concordia, & singulorum recta ratio, rectius gubernetur: Vbi enim est plenitudo potestatis inde pendet, ac profluit virtus sequentium potestatum, Aristotel. *in* 2. *lib. metaphysic.* Sed Christus reliquit Vicario suo Petro plenitudinem potestatis spiritualis, &
5 temporalis; ergo à Petro, † & eius successoribus dicemus esse omnes inferiores iurisdictiones, & potestates, & ideo omnes aliæ potestates recipiunt approbationem, vel confirmationem à Papa, prout latius hæc omnia probata sunt supra, à *capit.* 18. *vsque ad capit.* 26.

6 Summus igitur Pontifex, † vt ex ordine statuum, & officiorum graduum Monarchia ecclesiæ exornetur, *cap. adhac. distinctione* 89. Ne portæ inferi præualeant aduersus eam, Matthæi *capit.* 16. secundum illud, *Cantic. cap.* 6. Terribilis vt castrorum acies ordinata, vtque hæc ecclesia Dei dicatur munita ciuitas. *Cantic. capit.* 3. Inuenerunt me vigiles, qui custodiont ciuitatem. Et Isaiæ *c.* 62. super muros tuos Hierusalem custodiui custodes, conuenientissime varia officia, & status creat, atque confirmat. Nam cum Ecclesia militans exemplata sit à triumphante, ad *Hebræos c.* 9. omnia hæc exemplaria sunt cœlestium. Iccirco Ecclesia militans multiplici debet officiorum varietate abundare, nimirum clericorum, & laicorum.

Vnde dicebat Hugo de sancto Victore, *in libro qua-*
7 *driuij Ecclesiæ*, Ciuitas ecclesiastica † ex duobus consistit parietibus, scilicet clericorum, & laicorum: In hac igitur ciuitate Christus Dominus noster, suum cuique locum, suum cuique munus tribuit, sed ita, vt quod singulorum est, omnium sit commune, & vsui cæteris. Hoc etiam probatur ex Apostoli sententia; Ante omnes vero Apostolus euangelium suum credidit vt inueniantur fideles ministeriorum Dei administratores, quibus autem elargitus est sermonem sapientiæ, & scientiæ iudices sunt, & doctores, qui prudentia, & sagaci iudiciores, & actus hominum discernunt, dubiisque negotiis consulunt: Potestate vero præditus Rex vim coercet audacium, & improborum, propterea gladium portat: quod igitur cuique datum est, Dei munere datum est, vt quam habet iurisdictionem in communem vtilitatem conferat, qui secus vtuntur, & aliter qui præsunt, ciues huius Christianæ ciuitatis non sunt; Ideo non Dei gratia præsunt, nam & Oseæ *c.* 8. habetur, Principes extiterunt, & non cognoui eos.

8 Mutua igitur charitas † est fundamentum huius nostræ Christianæ ciuitatis, dum mutuis sese omnes officiis tuentur, & aliorum alij vicissim opem desiderant, & impertiuntur. Quia de re D. Hieronymi verba sunt ad Nepotianum, in epistola, quæ incipit, *Petis à me, &c.* Non omnia possumus omnes, alius in Ecclesia oculus, alius lingua, alius manus, pes, venter, &c.
9 Si igitur Principes † seculi, quorum est proprium, implorati non mouentur contra rebelles, & contumaces ecclesiæ, & contra ipsos eorum seculare brachium non impertiuntur, quomodo reddent rationem de imperio suo, ita dicit D. Augustin. quem citat Francisc. Arrias *in tractatu de bello, & bellatoribus num.* 101. quomodo officium suum, in quo sunt à Deo deputati in communem vtilitatem huius Christianæ ciuitatis conferre dicuntur, sicut debent, quia vna pars ipsius, sunt sicut ecclesiastici, ex quorum omnium mutua charitate hæc Christiana ciuitas constitui dicitur.

Secundo principaliter, Principes † tenentur imper- 10
tiri brachium ex debito officij; Quia ipsi dicuntur Romanæ Ecclesiæ defensores, ideo religionem armis tutari debent, *cap. boni principes. distinct.* 96. *c. tributum. c. principes* 23. *quæst.* 8. *c. Maximianus* 23. *quæst.* 3. *c. Chri-*
stianus 11. *quæst.* 1. Item probatur, quia cum Papa † Im- 11
peratorem confirmat, gladij temporalis executionem illi committit, dicens: Accipe gladium desuper Beati Petri Apostoli corpore sumptum per manus nostras, licet indignas vice tamen, & auctoritate Dei Omnipotentis, & Beatorum Apostolorum consecratos, imperialiter tibi concessum, nostræque benedictionis officio, in defensionem sanctæ Matris ecclesiæ ordinatum, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, &c. vt habetur *in libro Pontificali, & sacrarum ceremoniarum, capit. de coronatione Imperatoris,* qui liber approbatus est, vt scripsi supra *in capit.* 20. *num.* 4.
Et ipse Idem † Imperator, dum coronatur, atque iurat 12
fidelitatem Papę, promittit defendere ecclesiam quotiescunque rogatus fuerit, atque idem promittit pro illis omnibus Principibus, quibus Italiæ Regnum concesserit, vt habetur in eod. libro Pontificali, translatiuo *in cap. tibi Domino. distinction.* 63. *Tibi Domino Ioanni Papæ, ego Rex Otho promittere, & iurare facio, & infra, & cuicunque Italicum Regnum commisero iurare faciam illum, vt adiutor tui sit, ad defendendum terram sancti Petri secundum suum posse, &c.* Idem habetur *in clement.* 1. de iureiurando, vbi in specie declaratur,
hanc speciem iurisiurandi propriè † iuramentum fi- 13
delitatis, & propterea comprehenduntur omnia declarata *in cap.* 1. *de forma fidelitatis. & in cap.* 1. *de noua forma fidelitatis.* & ita ratione prædicti iuramenti Im-
perator, & quilibet alius Rex, & Princeps † tenetur 14
defendere Ecclesiam, eiusque bona, & iurisdictiones quia hæc omnia continentur in dictis titulis de forma fidelitatis: Tanto magis id debent facere Reges, & Principes, qui in suis regnis, & statibus habentur pro Imperatore, & immediatè recognoscunt sanctam Romanam Ecclesiam, & eius caput summum Pontificem, de quibus scripsi supra *in capit.* 26. Quare ex debito officij tenentur impertiri brachium si rogati fuerint.

Tertio tenentur ex necessitate Iuris. Nam † Iu- 15
stinianus *in l. sanctissimatum. propè finem. Codic. de episcop. & clericis.* mandat omnibus sub pœna subditis Imperio, vt auxilium, & opem ferant Ecclesiasticis, sub his verbis: Addentes & hoc quod & ipsi si opus sit omne ferant auxilium piissimis ciuitatum episcopis ad huiusmodi facta coercenda, & si qua negligentia eos vsos esse interuenerit, manifestam eam nobis proprio faciant iudicio, vt vtique omnes recognoscãt, & quænam ab ipsis seruari debeant, & ex negligentia
definitam pœnam, &c. ergo si Principes † seculares 16
iure viuere volunt, dum cognoscũt se esse Orbis Romani partem, vt probaui supra *in capit.* 20. & ita Romanis ligari legibus ad beneficium ecclesiæ, ex necessitate iuris debent impertiri brachium: Aut si præscripserint contra Imperium, quia saltem sunt subditi Papæ, vt probaui *in d. capit.* 26. ex eadem iuris necessi-

tate

tate coguntur, quia Papa omnia iura ciuilia approba-
uit, & priuilegia quæ sunt inducta ad fauorem Eccle-
siæ, reuocari non possunt, vt latius scribo infra *in 4.*
*parte.casu...*ergo nec præscribi. Propterea iubet Im-
17 per.tor, iniuriam † factam clericis vendicandam esse
per seculares Principes. *l.si quis in hoc genus. C.de episc.*
& cleric.l.episcop.l.e.C.de episcop.aud.

Denique probatur exemplis: Res enim religionis,
cùm violatur impunè, & cùm in ea cuilibet audendi
ex arbitrio conceditur facultas, minatur Principotibus
18 & Imperiis † vna cum religionis mutatione subuer-
sionem, ideo Liuius *in lib.24.* dicit, negotium Marco
Æmilio prætori Vrbis à senatu datum, vt à religioni-
bus externis populum liberaret, quibus publicè & pri-
uatè populus tenebatur, contempto ritu Romanorũ:
Æmilius autem in concione Senatusconsultum reci-
tauit, atque edixit, vt quicunque libros Vaticinos, pre-
cationésve, aut artem sacrificandi conscriptam habe-
ret, eos libros, literasque ante Kalendas Aprilis deferr-
ret; Coius Cornelius Hispallus Prætor peregrinus, e-
dicto etiam, Chaldæos intra decimum diem obire ex
vrbe, atque Italia iussit, leuibus & ineptis ingeniis fal-
laci Syderum interpretatione quæstuosam mendaciis
suis caliginem inicientes, vt refert Valer.Maxim. in
c.3. ibidem notat, Lutatium, qui primum Punicũ bel-
lum confecit, à Senatu prohibitum sortes fortunæ Præ-
nestinæ adire. Ideo Leo Papa *in epistola 29. ad Pulche-*
riam Augustam, relatus *in c.res autem humana 23.qu.5.*
dicit. Res humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi
quæ ad diuinam confessionem pertinent, & regia, &
Sacerdotalis defendat auctoritas. Et *in libro Iudicum c.*
17. habetur: *Quare fecit Micha in.idus in Idololatriam,*
& fecit sibi Idolum, & sacerdotem, & adu.ulas sacratas cis,
in diebus inquit, illis non erat Rex in Israel, sed vnusquis-
que quod sibi rectum videbatur faciebat. Idem habetur
in cap.18.in fi.& in cap.vlt.in finalib.verbis. Quare ipsi
Principes rogati ob Ecclesiam non minus debent esse
diligentes in rebus ecclesiasticis, quàm in rebus pro-
priis. Nam vt probatum est, hoc plurimum adiuuat
ad manutentionem regnorum & statuum.

CAP. L.

In quibus casibus imploretur brachium seculare, & ostenditur Episcopos posse habere familiam armatam.

SVMMARIA.

1 *Brachium seculare imploratur ab ecclesiastico iudice ordinario in subsidium.*
2 *Brachium seculare est remedium extraordinarium, & subsidiarium.*
3 *Gladio temporali est vtendum post præmissum spiritualem.*
4 *Remedium ordinarium vbi potest intentari, cessat extraordinarium.*
5 *Episcopus potest tenere familiam armatam, & habet proprios ministros.*
6 *Clerici non puniuntur pœnis legalibus.*
7 *Episcopus habet auctoritatem fustigandi, & torquendi per proprios ministros.*
8 *Episcopus habet capturam personæ contra laicos reos per proprios ministros.*
9 *Episcopi possunt armari pro tuenda iurisdictione, & n. 12.*
10 *Ecclesia in criminibus ecclesiasticis potest laicos capere, & punire.*
11 *Episcopi pauperes non tenent familiam armatam.*
13 *Episcopus in sua diœcesi habet Imperium.*
14 *Imperium habens potest tenere familiam armatam.*
15 *Episcopus potest habere carceres.*
16 *Intrusio in carcerem est pœna de iure Canonico.*
17 *Episcopus potest temporaliter punire laicos.*
18 *Episcopos non posse tenere familiam armatam, qui defendant.*
19 l.episcopal.C.de episcopal.aud.*declaratur.*
20 *Episcopi possunt habere ministros proprios ex dispositione concilij Tridentini.*
21 *Inquisitores sancti offi.ij possunt habere familiam armatam, & tamen inuocant brachium in subsidium.*
22 *Brachium seculare an sit inuocandum in subsidium pro falsitate literarum Papæ.*
23 *Brachium seculare an inuocetur pro simoniaca electione Papæ.*
24 *Brachium seculare quando inuocetur ad adiuuandum & auxiliandum.*
25 *Brachium seculare inuocatur à delegato directò, & ab initio.*
26 *Delegatus à Papa prius inuocat auxilium Episcopi, quàm brachium seculare.*
27 *Brachium seculare an possit inuocare delegatus si non habet expressam clausulam in literis.*
28 *Brachium seculare potest inuocare subexecutor contra detentorem.*
29 *Delegatus potest exequi suam sententiam.*
30 *Brachio implorato quando iudex possit examinare causam.*
31 *Clausula cum potestate inuocandi auxilium seculare, quid operatur.*
32 *Argumentum à delegato ad ordinarium non valet circa implorationem brachij.*
33 *Iud. x laicus an inuocet brachium iudicis ecclesiastici, & n. 35.*
34 *Sententia in causa reconuentionis contra clericum data per laicum mandatur executioni per iudicem ecclesiasticum.*

SEquitur videre de casibus, in quibus seculare brachium est implorandum, quod caput distinguo per articulos.

Primus articulus est, Iudex ecclesiasticus † ordina- 1
rius inuocat brachium seculare pro executione suæ
sententiæ in subsidium. Nam brachij huiusmodi est
iuris remedium † extraordinarium, & subsidiariũ, glo. 2
in ver.remediis.post text.in clem.2.de religios.domib. ubi
Bonifacius exclamat contra Auditorem Cameræ, &
contra officialem Auenionem, qui hoc non expecta-
to, statim implorarunt auxilium brachij secularis, &
ad hoc est tex. *in c.1.de offic.ord. in ver. cùm opus fuerit.*
& in cap.1.de statu regular.li.6.& in c.2.de maledict.in
vers.si necesse fuerit.& ibi gl.fi.& in c.2.de cleric.excom.
minor. & firmant communiter omnes *in c.cùm non ab*
homine.de iudiciis. Hostiens. Ancharan. Abbas, Zaba-
rella, Collectar. Felyn. & Dec. pro quo probãdo facit,
quia non est vtendum temporali gladio, † nisi præmis- 3
so spirituali, *c.pen.de haeretic.cap.postulasti. de homicid.*
Probus in additionib. ad Ioan.Monach. *in d.c.1.de sta-*
tu regular.lib.6. Martinus de Fano *in tract.de brachio*
implorando. Stephileus *in tractat.de literis iustitia, §.&*
sciendum est.nu.20.

4 Sed vbi remedium † ordinarium poteſt intentari,
ceſſat extraordinarium, *l.quædam ff.de eden. & ibi Bar-
tol.num.*1.glo.*in l.verum ff.ſi cert. pet.* Item ceſſat offi-
cium iudicis, quod etiam eſt extraordinarium, Corn.
*in conſi.*18.*nu.*11.*vol.* 3. nam ipſum datur in ſubſidium
cum deficit actio, vt notatur *in l. Marcellus ff.de fidei-
commiſſ.*Bartol.*in l.qui colluſionem §. pretij ff. de action.
empt.& in l.quaro in princip.ff.locat.*

Quod autem Epiſcopus habeat remedium ordina-
rium exequendi ſuam ſententiam probatur, quia po-
5 teſt tenere † familiam armatam, & habet proprios
miniſtros. Primo ex diſpoſitione ſacroſancti *Concilij
Tridentini,ſeſſ.*25.*cap.*3.*de reformatione, in verſ.per ſuos
proprios,vel alienos executores.* Item probatur per tex-
tus punctuales, quibus nulla bona reſponſio dari po-
teſt, *c.contra idolorum.& ibi gloſſ.*26.*q.*5. *& c.attenden-
dum* 16.*q.*4.*& c.*2.*de adulter.*in quibus caſibus epiſco-
pus poteſt laicos capere, & corporaliter coercere, nec
poteſt dici eſſe ſpeciale in caſibus dictorum iurium,
quia non poteſt reddi ratio ſpecialitatis. Nec valet di-
cere *in d.c.attendendum*, non exprimi laicos, quia lo-
quitur de ſacrilegis indefinitè, & quilibet ſacrilegus
poteſt animaduerti ab Eccleſiaſtico, quia eſt crimen
mixti fori, vt inferius probabo *in* 2.*parte.& in d.c.*2.*de
adulter.*oportuit illum eſſe laicum qui puniendus erat
6 pœnis legalibus quibus clerici † non puniuntur, Iun.
in c.ad reprimendum.de offic.ordinar. tanto magis, quia
textus loquitur de matrimonio contrahendo, quod
7 non fit per clericos. Item Epiſcopus † habet auctori-
tatem fuſtigandi, & torquendi per proprios Eccleſiæ
miniſtros, *c.nemini.diſtinction.*49.*c.in archiepiſcopatu c.
cum voluntate de ſenten.excommunic.c.his c.proteſtatur
c.illo qui* 5.*q.*5.vbi Turrecremat.poſt alios *nu.*3.& pro-
bat Bernard. Diaz *in ſua practic. criminal. canonic. in
ver.verberari cap.*25.*pœna verborum,verſ.per miniſtrum
Eccleſia & nu.*6. *verſ. ſed aduerte quod iudex Eccleſiaſti-
cus habet iuriſdictionem verberandi,& fuſtigandi,& ſen-
tentiam ſuper his poteſt mandare executioni.*

8 Et quod Epiſcopus † habeat capturam perſonæ
contra laicos, etiam per proprios miniſtros firmarũt
Bald.*in l.nam ſalutem §.ait ff.de offic.præfect.vigil.* di-
cens ſe putare Epiſcopos poſſe habere familiam ar-
matam. Idem tenet Bald.*in l.*1.*nu.*68. *&* 69. *C.de ſer-
9 uit.& aqua.* vbi quærit an Epiſcopi † poſsint mouere
arma, dicit non poſſe, ſubdit, armari tamen poſſe, quo-
ties ſine armis, ſeu, vt ipſe loquitur, ratio tuta eſſe non
poſsit, ergo ſecundum ipſum pro tuenda iuriſdictio-
ne, & exequenda iuſtitia, rectè poterit armari, & ar-
matam familiam habere, quam opinionem ſequitur
Brixienſ.*in ſuo repertorio.in ver.arma,verſ.officialis com-
munis.* Marian. Socin. *in c.cum ſit generale de foro com-
10 pet.in fine.verſ.vtrum autem Eccleſia.† in criminibus Ec-
cleſiaſticis poſsit capere laicos,& punire.* Dec.*in c.ſignifi-
caſti num.*19.*&* 21.*de offic.delegat.* Geminian.*in c.cum
Epiſcopus de offic.ordinar. lib.* 6. *quæſtione* 5.*verſ.ſed quæ-
ro an Epiſcopus poſsit laicum.* Stephan. Aufret.*in clem.*1.
in 5.*quæſtione de offi.ordinar.& in tractatu de poteſt. Ec-
cleſiaſtic.ſuper laicis numero* 24.*verſ. Epiſcopus poteſt ha-
bere familiares,aut ſeruiẽtes armatos.*& ita fuit deciſum
in Cappella Toloſan.*in deciſ.*379. & ibi Stephan. Au-
frer.in additionib.ſequitur eandem opinionem. Ioan.
Vanquel. Colonienſis, *in d.c. cum epiſcopus in vltima
concluſione de offi.ordinar. lib.* 6. Gundiſſaluus *in tra-
ctatu de hæreti. quæſt.*11. *num.* 17. *in fine.* qui dicit hanc
opinionem Baldi eſſe communiter vſu receptam. Læ-
lius Iordanus *in tractatu de Romana ſedis origine c.* 8.
per totum. Andr.Barbat. *in c.cùm non ab homine nu.*34.
*& nu.*40.*de iudic.* qui miratur Panormitanum tenen-
tem contrarium non vidiſſe Baldum.

Et dicit Barbatia, vbi ſupra, Epiſcopos † non tenere 11
familiam armatam pro executione gladij Eccleſiaſti-
ci, quia oporteret eis dare ſtipendia, & tempore no-
ſtro contingit Epiſcopos eſſe tenaces, & habere ma-
nus aduncas, & reuera Epiſcopos tenentes familiam
armatam, maiori eſſe in honore & reuerẽtia, Sotus *in
tract.de iuſtitia,& iure,artic.*8.*q.*1.*nu.*5.*verſ.ad tertiam,*
dicit licere Epiſcopis † pro ſui epiſcopatus iuriſdi- 12
ctione, & iure non ſolùm armis Eccleſiaſticis, ſed enſe
& aliis materialibus vti. Innoc. *in cap.venerabilem.de
ſent.excom.*Angel.*in l.vnic.num.*3.*C.ne quis in ſua cauſ.
verſ.plus dico.& verſ. & etiam armis corporalibus.* Ol-
drad. *in conſil.*89. dicit magiſtratus, & officiarios Re-
gios libenter velle ſequi opinionem Abbatis Panor-
mitani, ſed opinionem Baldi obſeruari, Neuizan. *in
conſ.*83.*materiam nu.*7.*verſ.quod contrarium.* Marſil. *in
practic.crim.verſ.pro complemento nu.*5. *verſ. item vſus.*
Bernard.Diaz *in pract. crim.canon.cap.*114. Antonius
Maſſa *ad formulam Cameralis obligat. §.reliqua de pro-
ceſſu num.*48.*& ſeq.*Gregor.Lopez.*in partita l.lege* 59.
*gloſſ.*7.*in fin.* Nauarr.*in conſ.*1.*de foro compet.* Belluga
*in ſpeculo Princip.rubric.*12.*§.quadam. num.*101.*& plur.
ſeqn.* ex quorum Doctorum enumeratione apparet
hanc opinionem eſſe verè communem, quicquid di-
xerint quidam moderni in ſuis ſcriptis Babylonicis,
quos decet ab Eccleſia reprobari, contra quam accu-
ratè ſcribit.

Et mouentur omnes præcitati Doctores, quia Epi-
ſcopus † in ſua diœceſi habet imperium, ergo poteſt 13
habere proprios miniſtros, & executores, atque arma-
tam familiam, antecedens probatur per Bald. *in auth.
cauſa quæ fit cum monacho num.*6. *C.de epiſcop. & cleric.*
Dec.*in d.c.ſignificaſti.num.*19.*verſ.ſed contrarium.*Ho-
ſtienſ.*in c.cùm contingat.in princip.de foro compet.verſ.
epiſcopus autem habet forum ſine territorium per totam
diœceſim.* & ideo omnes delinquentes intra ipſum po-
teſt punire, Innoc.& alij *in c.venerabili.de cenſib.* Ge-
minian. *in d.c.cùm Epiſcopus.de offic.ordinar.* Ioann.de
Anan.*in c.*2.*de adulter. & in c.qualiter, & quando in* 2.
*§.ad corrigendos col.*8.*de accuſat.*Brixienſ.*in d.ſuo reper-
torio,in ver.Epiſcopus in tota ſua diœceſi.verſ.habet etiam
merum imperium,*Bertachi.*in tract.de Epiſcopis.in* 3.*par-
te* 4.*lib.n.*3.

Et quod valeat conſequentia, habet imperium, † er- 14
go poteſt habere familiam armatam, probat tex. *in l.
illicitas.§.qui vniuerſas. & ibi Alberic. ff. de offic. præſid.*
vnde quia carcer ſignificat merum imperium, vt dicit
Bald.*in d.auth.cauſa quæ fit cum monacho,n.*6.Ideo po-
teſt habere † carceres, vt dicit tex.*in d.c.cùm epiſcopus.* 15
*de offic.ordinar.li.*6.*& in c.nouimus.de verb.ſignificat. &
in clem.*1.*de hæretic.in verſ.capi.ſeu arreſtari.*qui tex.ſe-
cundum Dec.*in d.c.ſignificaſti.num.*8.*verſ non obſtat.de
offic.deleg.* loquitur generaliter; non autem de caſu
ſpeciali. Lælius Iordanus *in d.cap.*8.*num.*9. Belluga *in
d.§.quadam.nu.*103.*& ſeqn.*qui dicit, de hoc eſſe caſum
in d.auth. cauſa quæ fit cum monacho. quia nuncij aber-
rantes ſunt laici. Item quia intruſio † in carcerem de 16
iure canonico eſt terminus pœnæ alicuius delicti, vt
notat Innoc.*in d.cap.qualiter,& quand.in* 2. *de accuſat.*
Bernard. Diaz *in ſua pract.c.*129.Franch.*in d.c.cùm epi-
ſcopus.* Item facit pro confirmatione huius opinionis;
quia Epiſcopus † poteſt temporaliter punire laicos, 17
Nauarr. *in d.conſ.*1.*de foro compet.* etiam in pecunia, &
ſibi applicare pœnam, *c.ſtatuimus.*16.*qu.*1.*& c.quiſquis
17.quæſtion.*4.Roman.*in ſingulari* 532.*fuit interrogatus,*

& ibi

& ibi Addentes alios cumulant, Abb. *in capit. licet*
& capitul. ad aures, de pœnis, latius Felyn. *in capitul. ir-*
refragabili numero 5. per duas columnas de officio or-
din.

Non obstant, qui tenent contrariam partem, Abb.
in d. cap. significasti num. 10. de offic. deleg. Vbi quod si
18 episcopus † non habet temporalem iurisdictionem,
non potest tenere familiam armatam pro executione
suæ sententiæ, & Felyn. *ibi num. 4.* Benedict. Capra
prope finem. Berous *num. 32.* Afflict. *in constitutione*
Regni incipiente; intentionis nostra num. 7. vers. decimo
tertio. Palatius Rubeus *in c. per vestras fol. 80. & seq. de*
donat. inter virum & vxor. Decian. *in tractatu criminali*
li parte 2. lib. 8. c. 3. num. 46. Imnol. *in d. c. cum episcopum*
de offi. ordinar. lib. 6. Ancaran. *in regula, ea qua in 11. qu.*
de regul. iur lib. 6.

Quia pro hac opinione allegatur Guido Pap. *in sin-*
19 *gulari 770.* per textus *in l. episcopale † Cod. de episcopal.*
audient. sed ibi contrarium probatur, vt per Odofred.
Salycet. & alios, dicentes illum textum loqui de Epi-
scopo iudicante, vt arbitro, & sic per iurisdictionem
prorogatam, non autem ordinariam. Imo ipse idem
Guido Pap. *in decis. 437. num. 6. vers. an cognitio porta-*
tionis armorum pertineat episcopos habentes Imperium, ha-
bere cognitionem in causa cognitionis armorum, quam e-
tiam habet Rex. & ideo, vt contrarius pro neutra par-
te est allegandus. Item Ancaran. sibi contradicit in
consil. 340. viso themate nu. 1. Vult enim quod episco-
pus dicatur officialis communis, & ideo sicut cæteri
officiales possit carcerare, & punire subdit. a suæ iu-
risdictionis, qua ratione etiam vtitur Dec. *in dict. cap.*
significasti num. 28.

Item auctoritas prædictorum in contrarium alle-
gatorum non obstat, postquam opinio pro Ecclesia
maiori doctorum numero fulcitur; Imo fortioribus
rationibus, & vltra prædictas, munitur auctorita-
20 te sacrosancti Concilij † Tridentini, ad cuius com-
pilationem Doctores grauissimi qui interuenerunt,
forte quatuor folia non implerent. Item eandem o-
pinionem sequitur D. Thom. *in 2. 2. quæst. 40. articul.*
2. & D. Bonauentura *in 4. lib. sententiarum distinct. 37.*
& ex hoc vero modo scribendi hanc quæstionem,
prætermitto allegare multa iura canonica, quæ allega-
ri possent pro hac opinione, ad quæ diuinando posset
responderi cum distinctione quam somniarunt isti
moderni Babylonici, an loquantur in maximis, vel in
minimis.

Imo dicta opinio contraria non habet rationes,
quæ non possunt dissolui, nam quod dicunt, Abb. *in d.*
cap. significasti, & cæteri allegati in contrarium, teneri
Ecclesiasticos inuocare auxilium brachij secularis,
Dec. reprobat variis modis *in d. c. significasti. prope fi-*
nem vers. non obstant. nimirum non procedere argu-
mentum, quia, vt etiam Doctores aduersæ partis con-
21 cludunt inquisitores † sancti officij possunt habere
familiam armatam, & tamen aliquando inuocant bra-
chium seculare, ex quo concludi potest auxilium bra-
chij secularis implorari in subsidium, pro vt nostra
conclusio probare intendit.

Limitant aliqui hanc nostram conclusionem: Pri-
mo, vt ordinarius non in subsidium, sed imprimis de-
beat inuocare auxilium brachij secularis, in casu spe-
22 cialissimo † falsitatis literarum Papæ, per tex. *in cap. ad*
falsariorum. de crimine falsi. ita dicit Martin. de Fan. *in*
tractatu de brachio implorando, numer. 8. & sequuntur
moderni Babylonici, dicentes dictam nostram con-
clusionem non procedere in grauibus delictis, prout
est crimen falsi. Sed ista limitatio non procedit, quia
in d. c. ad falsariorum. iudex Ecclesiasticus fecit quod
potuit, quia degradauit clericum, & tradidit seculari,
vt incorrigibilem, ideo non sumus in casu imploratio-
nis ab initio.

Considerandum est, † an possit dicta conclusio li- 23
mitari in casu *Extrauagantis Iulij Papæ II. de simoniaca*
Papæ electione, in illis verbis: ad cuius quoque confusio-
nem, possint Cardinales, qui prædictæ electioni se oppone-
re voluerint, si præsumpserint, se regiminis Ecclesiæ vniuer-
salis, prætextu talis electionis ingerere, auxilium brachij
secularis contra eum implorare. Quæ verba, vt pruden-
ter Andreas Gambara in illius textus relectione ex-
ponit, de notoria simonia intelligenda sunt, & de his
qui se opponunt ante adorationem, sed post introni-
zationem aliter dicendum est, vt ibi per eum.

Ideo declaranda est hæc conclusio, Brachium † se- 24
culare aliquando imploratur ad adiuuandum & auxi-
liandum, quia forte timet Ecclesiasticus de potentia
rei, ne fugiat, vel quid simile, & tunc propriè est im-
ploratio auxilij secularis, vt per Abb. *in c. quoniam. in*
fin. de offic. ordinar. Et hæc inuocatio, etiam si in princi-
pio facta fuerit, dicitur in subsidium fieri, cum Episco-
po, vel aliis Ecclesiasticis indigentibus necessaria visa
fuerit: Aliquando imploratur, vt puniat degradatum,
& incorrigibilem clericum, seu alium corporali pœna
afficiat, cui pœnæ non decet Ecclesiam manus appo-
nere, & dicetur etiam fieri in subsidium, & ita omni
respectu conclusio remanet verissima.

Secundus articulus est, Iudex delegatus † ab initio, 25
& directò potest inuocare auxilium brachij secula-
ris, probatur, quia non potest habere proprios execu-
tores, & familiam armatam, & ita dicit esse commu-
nem opinionem Palatius Rubeus *in dict. capitul. per*
vestras in 1. notab. numer. 5. cum aliis per eum adductis.
de donationib. inter virum & vxorem. Sed debet † 26
prius inuocare auxilium Episcopi iudicis ordinarij,
quàm implorare brachium seculare, Cardinal. *in*
clem. 1. in 10. quæst. de offic. deleg. Roland. *in consil. 37.*
numer. 6. volum. 1. Alciat. *in cap. perniciosam. num. 17. de*
iudic.

Et licet aliqui dicant, quod iudex delegatus † non 27
possit inuocare brachium, nisi specialiter habeat in
commissione, cum facultate inuocandi auxilium secu-
lare, quatenus opus sit, vt tenet Abbas antiquus *in cap.*
significasti. de offic. deleg. qui testatur, quod sic seruat
curia, & sequitur Gulielm. de Monte Laudun. *in cap. 1.*
de offic. deleg. cum aliis relatis per Martin. de Fano *in*
dict. tractatu de brachio à numer. 4. vsque ad 14. tamen
verior opinio est, quod directò possit inuocare bra-
chium, quam firmant *in dict. cap. significasti.* Innocent.
Hostiens. & Ioann. Andr. Cardinal. Petr. de Ancharan.
Abb. Felyn. & Dec. At Dec. & Cardinal. testantur es-
se communem opinion. Et hanc tenent Specul. *de of-*
fic. delegat. §. sequitur. volum. 3. vers. sed nunquid seculare.
gloss. *in capitul. 1. de offic. delegat. lib. 6. in ver. conserua-*
tiones. in fine. quæ concludit, ipsos conseruatores,
qui delegati sunt, posse brachium implorare, Archi-
diacon. *in dict. capitul. administratores per illum textum*
23. quæstion. 5. Federic. de Sen. *in consil. 163. incip. super*
inuocatione, & petitione. Oldrad. *in consil. 89. in fine, &*
consil. 19. numer. 5. in fine, vbi quod nedum delegatus,

N 2 sed

28 sed etiam subexecutor † potest inuocare brachium
ad expellendum detentorem. Idem tenet Gulielm. de
Monte Laudun. sibi contrarius *in clem. unic. col. 5. vers.*
item nunquid. de offic. delegat. & ibi Ioann. de Immol.
numer. 33. dicit communiter teneri, executorem posse
inuocare brachium seculare, Bald. *in margarita.* Innoc.
in ver. delegatus. column. 2. & in additionib. ad Specul. ad
titul. de offic. delegat. De qua Communi non est dubi-
29 tandum, quia in causa delegata † obtinet vicem dele-
gantis in omnibus ad causam pertinentibus, inter quæ
est executio, vt per Ias. *in consi. 10. vol. 3.* & quia delega-
tus potest exequi suam sententiam, *dict. cap. significasti,*
ergo circa illam potest omnia facere, quæ potest de-
legans.

Aliqui putant hunc articulum debere declarari.
Nam tenendo quod clausula cum facultate inuocan-
di semper debeat aliquid plus operari, aliter frustra e-
ius quod inest expressio fieret. Dicunt, quod si dele-
30 gatus sine hac clausula implorat brachium, † poterit
iudex exploratus examinare, *cap. administratores, in*
ver. examinent. 23. quæst. 5. ergo, vt euitetur ecclesiastici
sententiæ per seculares recognitio, clausulam prædi-
ctam adiiciendam esse dicunt, cùm verò apposita sit,
secularis requisitus duntaxat exequitur, atque statim
brachium impertitur. Ideo *in cap. vt officium. §. deni-*
que de hæretic. li. 6. clausula præfata adiicitur, sic igitur
ex natura causæ, & clausulæ, secularis requisitus exe-
quitur, & quia semper d. clausula apponitur, propter-
ea distinctio euanescit. Sed ego credo quod per di-
31 ctam clausulam, † quæ de stylo curiæ semper apponi-
tur, non dicitur de nouo dari facultas, sed ipsa pote-
stas excitari, *c. licet. de offic. ordin.* nec est absurdum ex-
primere clausulas, quæ insunt, vt notatur in *c. manda-*
tum. de rescript. & hanc opinionem tenet Federic. de
Senis *in consil. 163. incip. super inuocatione.* Propterea
declaratio tota euanescit.

. Ex supradictis primò infertur errare eos, qui argu-
32 mentantur à secundo articulo ad primum, † & con-
fundentes terminos, & iura quæ allegant, dicunt, si de-
legatus potest inuocare directò, ergo & ordinarius: si-
quidem ordinarius, vt probatum est, habet suos pro-
prios ministros, & executores, per quos exequi po-
test, ergo non inuocat directò, sed in subsidium ad co-
adiuuandum, vel quando degradatum tradit iurisdi-
ctioni laicorum. At delegatus propriis ministris caret,
ideo inuocat directò, & ab initio, licet, vt dixi, primò
debeat inuocare auxilium ordinarij ecclesiastici, dein-
de secularis.

Secundo infertur errare eos, qui dicunt iudicem
33 laicum † in casibus, in quibus habet iurisdictionem
in ecclesiasticis, puta in reconuentione, cùm ipse iu-
dex laicus fecerit, quicquid potuerit contra bona, &
personas ecclesiasticas condemnatas, vt suam exequa-
tur sententiam, tunc in subsidium debet inuocare bra-
chium iudicis ecclesiastici, vt illos exequatur, ita fir-
mauit Martin. de Fano *in dict. tractatu de brachio. num.*
34 21. Quia sententia lata † per iudicem laicum in cau-
sa reconuentionis contra clericum, nunquam exequi-
tur per iudicem laicum, sed per iudicem ecclesiasti-
cum duntaxat executioni demandatur ad requisitio-
nem iudicis laici, prout ita firmarunt Anton. de Butr.
& Socin. *in c. 1. de mutuis petition.* Ancharan. *in cap. 1. in*
4. notab. in fine, de cleric. coniugat. lib. 6. & post alios,
quos allegat Viuius *in decis. 49. num. 6 lib. 1.* attestatur
se ita in pluribus causis vidisse obseruari; ergo laicus
35 † iudex non implorat brachium ecclesiastici in subsi-
dium, sed directò, quo casu iudex ecclesiasticus ex in-
tegro debet reuidere causam, prout latius scribo de
hoc in quæstionibus practicis *in parte 4. casu 151. &*
casu 160.

CAP. LI.

An Principes laici rogati impertitione brachij secularis, possint cognoscere de viribus sententiæ exequendæ.

SVMMARIA.

1 *Brachio implorato contra hæreticos, laicus nil cognoscit.*
2 *Ecclesia sola cognoscit de crimine hæresis.*
3 *Iudex secularis non habet cognitionem in causa hæresis, nisi ex delegatione Papæ.*
4 *Iudex secularis imploratus super brachio suspicionis hæresis, nil cognoscit.*
5 *Bartol.* in l. diuus. ff. de custod. reorum. *communiter reprobatur.*
6 *Inquisitor potest inuocare brachium seculare, etiamsi non habeat expressum in commissione.*
7 *Delegatus exequitur suam sententiam.*
8 *Iudices laici an cognoscant de hæresi ad effectum publicationis bonorum.*
9 *Ecclesia habet fiscum.*
10 *Ecclesia gaudet omnibus priuilegiis, quibus gaudet imperium.*
11 *Verbum,* publicari, *est proprium fisci.*
12 *Publicatio bonorum propter crimen ecclesiasticum debet fieri per Ecclesiam.*
13 *Hæreticorum bona publicanda in quas partes diuidantur.*
14 *Constitutiones omnes extrauagantes contra hæreticos sunt obseruandæ pro legibus.*
15 *Princeps quando possit auferre ius tertio quæsitum.*
16 *Iudex secularis non cognoscit contra clericum degradatum.*
17 *Degradationis qualitas non potest controuerti per iudicem secularem.*
18 *Clericus degradatus quomodo detur iudici laico.*
19 *Iudex laicus nihil potest facere contra clericum degradatum, nisi imponere pœnam legalem.*
20 *Iudex laicus imploratus à partibus pro executione sententiæ, quando cognoscat de illius viribus.*
21 *Sententia parit actionem iudicati, & in factum.*
22 *Officium iudicis non ambulat de vno tribunali ad alterum.*
23 *Officium iudicis est remedium extraordinarium, & quando cesset.*
24 *Executio non datur extra territorium ius dicentis.*
25 *Executio quando petitur coram iudice ille est mixtus executor.*
26 *In executione facienda fauendum est reo.*
27 *Principes ex debito officij tenentur conseruare iustitiam inter subditos.*
28 *Iudex nulliter procedens dicitur spoliare.*
29 *Iudex executionis an possit cognoscere de nullitatibus sententiæ.*
30 *Executor merus nil cognoscit de causa, & de nullitatibus.*
31 *Executione commissa de sententia nulla, est rescribendum committenti.*
32 *Sententia nulla non est executioni mandanda.*
33 *Sententia non est exequenda, vbi suspicatur de iniustitia.*

34 En-

34 *Executio non est permittenda à mero executore, quando est appellatum.*
35 *Brachium seculare quare non imploretur super executione sententiæ in criminibus mixti fori.*

NVnc videndum an Laici rogati de impertitione
brachij possint cognoscere de viribus sententiæ,
quod expediendum est per quatuor articulos, in qui-
bus consistit totum negotium.
1 Primus articulus est, Iudex secularis † imploratus
de brachio contra hæreticos, vel de hæresi suspectos
in causa inquisitionis pro executione sententiæ latæ
contra quoscunque, siue clericos, siue laicos, siue e-
tiam ad adiuuandum & capiendum tales facinorosos,
non potest aliquo modo cognoscere, neque de sen-
tentia, neque de processu, aut indiciis contra ipsos:
2 Quia sola ecclesia † cognoscit de hoc crimine, & de-
clarat, *cap. quæsites* 24. *quæst.* 1. secularibus prohibetur,
cap. inquisitionis. §. prohibemus. de hæretic. lib. 6. *cap. ex-
communicamus. §.* 1. *cap. ad abolendam. vbi* Abb. *num.* 7.
& 12. *eod. tit. c. vt offi. inum. cap. cùm secundum. eod. titul. in
antiquis.* Alciat. *in c.* 1. *de offic. ordinar.* Afflict. *in consti-
tut. regni incip. Inconsutilem. num.* 20. Roland. *in consil.* 8.
num. 5. *vol.* 3. *& consil.* 20. *num.* 10. *eod. vol.* Socin. *in consil.*
219. *numer.* 9. *vol* 4. Bossius *in titulo de foro competenti.
numer.* 159. Simanc. *in enchirid. indic. viol. relict. titulo*
6. *& titulo* 66. Gundis Saluus *in tract. de hæretic. cap.* 15.
Episcopus Squilacen. *in tract. de fide catholica, cap.* 23.
& capit. 30. Villalob. *in Comm. opinion. verbo, Hæresis.
numer.* 42 Clarus *in §. hæresis. numer.* 5. Alphonsus de
Castro *in lib.* 1. *de iust. hæretic. punitione. cap.* 5. *& capit.*
24. Vbi omnes pluribus rationibus monstrant secu-
3 larem iudicem † de hæresi iudicare non posse, nec
declarare, neque aliquam cognitionem habere, nisi ex
delegatione Papæ ad extirpationem tanti criminis,
prout dicit Milleus *in sua practic. fol.* 94. *num.* 38. Sed
hodie non seruatur, Clarus *in pract. §. hæresis. vers. hoc
crimen.*
Item quod iudex secularis imploratus super bra-
4 chio, † in omnibus casibus supradicti articuli nullam
habeat cognitionem, firmarunt Abbas *in cap.* 1. *numer.*
22. *de offic. ordinar.* & ibi Petrus de Ancharan. & Ioan.
de Immol. Idem Abb. *in cap. final. de statu regular.* An-
charan. *in cap. inquisitionis. in princip. de hæret. libr.* 6. *&
in cap. ea quæ. in* 6. *quæst. de regul. iur. lib.* 6. Bald. *in auth.
clericus in fine. Cod. de episcop. & cleric.* qui expressè di-
cit, quando ad iudicem secularem remittitur hæreti-
cus per iudicem ecclesiasticum, secularis iudex non
habet cognoscere de crimine, idem dicit Salyc. *in l. ea
quidem. in* 10. *quæst. C. de accusationib.* Angel. *in l. diuus.
ff. de custod. reorum. & in l. final. C. de exhibend. reis.* Af-
flict. *in proœmio Constitutionum Regni, numer.* 58. qui in-
5 nehit contra Bartolum † tenentem contrariam opi-
nionem *in d. l. diuus.* & ostendit opinionem contra i-
psum esse magis communem, pro qua est textus ex-
pressus *in d. c. inquisitionis. §. prohibemus. de hæret. libr.* 6.
vbi super crimine hæresis iudex secularis, neque dire-
ctè, neque indirectè potest se intromittere, sed requi-
situs pro brachio, est nudus & purus executor, ergo
nullam potest super hoc crimine adhibere cognitio-
nem.
Ex quo infertur non esse veram opinionem, quam
defendit Cymericus *in suo directorio Inquisitorum, part.*
6 3. *qu.* 57. quod Inquisitor, † qui est delegatus à Papa in
causa hæresis, non aliter potest implorare brachium
seculare super auxilio sui officij, nisi habeat in specie
in commissione clausulam: *cum potestate inuocandi
brachium seculare, quatenus opus sit*: quia vt doctè osten-
dit ibi in commento D. Franciscus Penna nunc Rotæ
Romanæ Decanus: Communis opinio est in con-
trarium, quam nos probauimus supra *in cap.* 30. *artic.*
2. Delegatus † enim recipit potestatem super omni- 7
bus, sine quibus causa expediri non potest, *c. præterea,
in fin. de offic. deleg.* sed executio est pars causæ, & pars
potissima sententiæ, quæ aliquando absque seculari
brachio nequit finem habere; ergo inquisitor tan-
quam delegatus potest inuocare brachium. Sed ista
quæstio hodie cessat, postquam in suis literis semper
apponitur d. clausula; *cum facultate inuocandi brachium
quatenus opus est.*
Nec obstat quod Principes & iudices † laici possunt 8
cognoscere de hoc crimine in ipsa impertitione bra-
chij ad effectum confiscandi bona, quæ dicunt pro-
pria auctoritate vendicare, per summos Pontifices si-
bi concesso, vt in re propria, *c. vergentis. de hæretic.* vbi
bona hæreticorum, temporali ditioni Ecclesiæ subie-
ctorum per ecclesiam publicantur, aliorum verò hæ-
reticorum idem præcipitur fieri per Potestates, &
Principes seculares: dicunt enim eorum fiscum non
inferre, vel referre expressim quæstionem de hæresi,
Andr. *in titulo. quæ sint regalia. in ver. contrahentium,
numer.* 32. Et cùm fiscus vendicat, vt dicit gloss.
in authent. de incest. nupt. in princip. ipsæ res videntur
conueniri, non agitur in personam tenentis, argu-
ment. *l. denique. ff. de iure fisc. & l. Imperatores. ff. de pu-
blican.* Et ita dicunt hunc esse casum *dict. cap. vergen-
tis.*
Quia hæc opinio non est vera: Primò, nam Ecclesia
† habet fiscum, gloss. *in cap. quia diuersitatem. de con- 9
cess. prebend.* quæ singularis est secundum Cardinal. *in
clem.* 2. *§.* 1. *de hæretic.* Ioan. de Anan. & Felyn. *in cap. ex-
communicatus. in* 1. *eod. tit.* Felyn. *in c. irrefragabili. §.* 1.
de offic. ordinar. Andr. Barbat. *in cap.* 1. *numer.* 61. *de pro-
bat.* Repertorium inquisitorum *in ver. confiscatio.* An-
ton. de Butr. & Immol. *in cap. quia diuersitatem col.* 4.
post alios, quos ibi allegant. de concess. preb. Bald. *in l. cam
quam, num.* 28. *C. de fideicommiss.* Parisien. *in repetitione c.
cum auditis, numer.* 15. *de præscriptionib.* Et quod hæc sit
verior opinio atque moribus recepta, attestatur Ber-
nard. Diaz *in practic. criminal. cap.* 134. Item *in cap.* 124.
ad finem, dicit esse communem opinionem, & fre-
quentissimo vsu comprobatam, Ioann. Lupus *in reper.
rubric. de donat. inter virum & vxor. §.* 39. Gloss. & Abb.
in cap. 2. *de success. ab intestato.* Stephan. Aufrer. *in decis.
Capell. Tholosan.* 274. quos cumulat Couar. *in lib.* 2. *var.
resolut. cap.* 4. *num.* 11. Et pro hac opinione facit, quia
Ecclesia gaudet † omnibus priuilegiis, quibus gaudet 10
Imperium, Abb. *in cap. auditis. numer.* 12. *de restitut. in
integr.* & ibi Addentes, quia Imperium & Ecclesia
fraternizant, *authent. quomodo oport. episcop. in princip.*
quem text. inducit Iason *in l.* 1. *numer.* 23. *Cod. de sacros.
eccles.* Bald. *in l. final. numer.* 19. *C. de quadr. præscription.*
Innocent. *in d. c. vergentis. de hæretic.* vsus est verbo † 11
publicari, ibi, statuimus publicari, quod proprium est
fisci, & subdit, ibidem confiscentur, vterque fiscus
vendicando publicat, Andr. *in titul. quæ sint regal. nu.*
30. *in princip.* Bonorum publicatio est de regalibus,
quæ in propriis tribunalibus exercetur, vt *C. vbi causæ
fiscales.*
Et in specie quod bonorum publicatio, † quæ fit 12
propter crimen merè ecclesiasticum & vigore senten-
tiæ iudicis ecclesiastici, debeat fieri per Fiscum eccle-
siæ; non autem per Fiscum Principis laici, scribo la-
tissimè inter quæstiones practicas infra *in* 4. *parte cas.*
47. per totum, vbi videri poterit, ne bis idem repe-
tam.

Item quia summorum Pontificum constitutiones,
13 præsertim Clementis,distribuunt hæreticorum † bo-
na publicanda in tres partes,propter quos Doctorum
Modernorum communis Schola tenet,vnam partem
esse Domino temporali applicandam, alteram Inqui-
sitori,tertiam verò officio sanctæ Inquisitionis debe-
ri,Gundissaluus *in tract.de hæretic.quæst.15.nu.3.* Pari-
sien.*in consi.2.nu.104.vol.4.*Bosl.*in titul.de hæretic.nu.*
*33.*Iacob.Simanch.*in praxi hæreseos,c.56.*Gomez.*in lib.*
var.resolut.titul.de crimin.læsæ maiestat.nu.1. Roland.
in consi.20.nu.13.& seq.vol.3. & latius *in consil.8. per to-*
tum.eod.vol. Menoch.*de arbitrar.casu 374.* Bursatt.*in*
*consi.43.vol.1.*D.Francisc.Penna *in 3.parte directory q.*
*97.*vbi omnes constitutiones Pontificias adducit, er-
go iudices seculares requisiti de brachio, nullam ha-
bent cognitionem ad effectum publicandi bona, quia
vt dictum, illorum declaratio pertinet ad Inquisito-
res.

Neque obstat quod prædictæ Pontificum constitu-
tiones non sint in corpore iuris clausæ: Quia fuit spe-
14 cialiter constitutum,omnes † constitutiones extraua-
gantes contra hæreticam prauitatem editas,etiam si in
corpore iuris non contineantur, obseruandas esse, *c.*
final.§.fi.al.de hæretic.li.6.clem.1.§.fi.eod.tit.& l.Arria-
*ni.§.cunctis quoque legibus,*C.*de hæretic.*

15 Item quia Princeps † potest auferre ius tertio quæ-
situm, quando ipse idem Princeps fuit causa acquisi-
tionis,mediante sua noua lege, Bald.*in l.qui se patris.*
*col.7, versi.ita dominus etiam superior.*C.*vnde liberi.* al-
legat *l.qui fundos.C.de omni agro deserto,lib.11.* Angel.
in l.Antiochensium,numer.1.ff.de priuileg.credit. & vi-
de Abb.*in consil.84.numer.3.versi.sed istis non obstanti-*
bus,vol.1. Albert.Brun. *in consil.1.numer.50.*de qua re
latius tractabo inferius *in 2.parte*, inter casus mixtos
cap...

16 Secundus articulus est, Iudex secularis † implora-
tus super brachio impertiendo contra clericum a-
ctualiter degradatum & sibi traditum, non cognoscit
de viribus sententiæ, quia iudex secularis fundat suam
Iurisdictionem in clericum degradatum per qualita-
tem degradationis, *c.degradatio,de pænis lib.6.* Abb.*in*
c.nominus,de verb.signific. Dec.*in c.cùm non ab homine.*
*numer.68.de Iud.*ergo nisi constet,vel præsupponatur
17 † dicta qualitas,nimirum iusta degradatio,nulla com-
petit iurisdictio *l.a.§. sed si dubitatur. ff. de iudic. l.si*
quis aliena.ff.eod.tit.l.1.§.ait prætor. ff. ne quid in flum.
publ.l.prætor.§.docere.ff.de vi bon.rapt. Bart. *in l.mul-*
tum,ff.de condit.& demonstrat.& in l.finita.§.Iulianus.
ff.de damn.infect. Vnde dicit Conrad.*in tractat.de hæ-*
retic.lib.4.cap.13.numer.9. iudex ecclesiasticus non tra-
dit clericum degradatum iudici seculari:sed potius o-
18 stendit † & declarat clericum esse priuilegio clericali
exutum, Franch.*in d.c.degradatio,§.proderit.* ergo ipsa
degradatio est fundamentum exercitij iurisdictionis
secularis,quare si iudex secularis vellet de asserta iniu-
stitia degradationis cognoscere, ageret sine funda-
mento suæ iurisdictionis,quæ fundata est in d.qualita-
te,vt dixi, & obstaret regula iuris *cap.ex eo.lib.6.* Ex
quibus,& multis aliis ego scripsi infra *in parte 4.casu*
19 *131. & casu 132.* quod iudex laicus † non cognoscit de
iniusta degradatione, neque nouum potest formare
processum,neque torquere, vel tangere clericum de-
gradatum absque incursu excommunicationis, quia
retinet characterem, & potest conficere sacramen-
tum, sed solum tanquam in notoriè confessum, &
conuictum potest pœnam condignam imponere,
quam Ecclesia præ misericordia imponere recusa-
uit.

Tertius articulus est Iudex laicus imploratus † à par- 20
tibus pro executione sententiæ latæ inter laicos à
quocunque iudice in concernentibus vtilitatem pri-
uatam, potest de viribus sententiæ cognoscere, & in-
telligo parte replicante, contra quam est exequen-
dum,aliter executio impediri non debet,vt firmarunt
Belluga *in suo speculo Princip.rubric.11.numer.4.* vbi de
imploratione brachij tractat, Paris.de Put. *in tractatu*
de Syndicatu, in ver.brachium, Andr. *in l.constitutione*
reg.1.

Nam sententia † gignit actionem in factum, vel ad
iudicari, *l.intra dies.ff.de re iudic.in vers.ex iudicato a-*
gi. verbum *agere*, denotat ordinariam actionem, &
requirit litis contestationem, *l.licet,§.si plures, ff.de*
procurator. l.1.ff.de edend. quo casu iudicium est ordi-
nariè peragendum.*l.item veniunt.§.item rectè.ff.de pe-*
tit.hæredit.& l.1.C.quando ex fact.tut. & hanc tenent
Bart.*in d.l.intra dies.* & Specul.*in titulo de execut.sen-*
*tent.§.breuiter.in princip.*Ioan.Baptista de sancto Blas.
in tractatu de actione, & eius natura,centur.2.num.71.
& ex ea agitur iudicis officio, quia imploratur execu-
tio, *l.à diuo Pio.§.si super rebus.ff.de re iudic.* Sed offi-
cium † iudicis non ambulat de vno tribunali ad alte- 21
rum,Bald.*in l.fin.num.3.C.de testib.*tanto minus de tri-
bunali non subdito eidem Principi,& tunc iure ordi-
nario deseruiunt dictæ actiones, & cessat iudicis offi- 22
cium † tanquam remedium extraordinarium, *l.quæ-*
dam.in princip.& ibi Bald. *ff.de edendo.* gloss.penult. *in*
l.vinum.ff.si cert.pet. Bald.*in l.fi.§.sin autem, num.2.in*
*princip.C de furt.*Corneus *in cons.18.col.1.vol.3.* Bart.
*in l.qui collusionem,§.pretij.ff.de actionib.emp.*Item exe-
cutio † extra territorium non datur, gloss. *in ver.cùm* 24
paretur in 2.expositione,in l.fi.ff.de iurisdiction.om.iudic.
quam sequitur Andr.*in titulo de controuers.inter me &*
Domin.de beneficio, num.7.& seq. Et ad hoc est textus
in l.cùm vnus.§.penult.ff.de bon.auctor.iudic.possidend.
Quia etiam bis causa reuideri potest à diuersis iudici-
bus alterius iurisdictionis, casus est *in §.si verò crimen.*
in auth.de sanctiss.episcopis.

Item hic supplicatur executio coram iudice, † ergo 25
mixtus est executor, non merus. neque nudus mini-
ster,gloss.1.*clem.1.& ibi* Cardinal.*in quæst.13.de offi.de-*
*legati.*Bartol.*in l.1.in princip.ff.de re iudic.* & supplica-
tur ob defectum iurisdictionis, qui est in iudice sen-
tentiæ,*d.l.fin.ff. de iurisdiction.om.iudic.*quo casu iudex
postulatus habet omnem cognitionem,Bartol. *in d.l.*
à diuo Pio,numer.5. Abb. *in c.de cætero,numer.4.versi.*
secundo membro, de re iudic. Item quando executio
sententiæ petitur coram diuerso iudice, statim pars
opponit, cui in executione † fauendum esse iura cla- 26
mant, *l.fauorabiliores. ff.de reg.iur. l.cùm non sint.eod.*
tit.lib.6. Bartol.*in l.si quis intentione,ff.de iudic.* Ipse
iudex reum debet iudicare vt subditum, Abb.*in c.1.n.*
12.de offi.ordinar.& d.§.si verò crimen.auth. de sanctiss.
episcop.

Principes † ideirco reditus à subditis iustè perci- 27
piunt, vt inter eos iustitiam conseruent in terra, D.
Thom.*in 22.quæst.62.articulo 7.* alias tenentur ad fru-
ctuum perceptorum restitutionem: Interest publici
habere vasallos diuites, & ab aliis contra iustitiam nō
spoliari,sed iudex nulliter procedens,† & ideo iniusti- 28
tiam faciens dicitur spoliare, Crauett. *in consil. 118.*
num.

*num.*8.Socin.sen.*in cons.*12.*vol.*1. Pontanus *in tract.de*
*spolio,lib.*3.*num.*107. Icciréo non debet arctari ad exe-
quendam sententiam alterius iudicis latam inter suos
subditos, & de negotio de quo potest ipse cognosce-
re. *d.§.si verò crimen, in auth.de sanctiss.episcop.* quem
textum ita communiter citát: Doct.antiqui. Gulielm.
de Cuneo *in l.magistratibus. ff. de iurisdict.om.iudic.* &
Bartol.ac Bald.ibidem, & hoc tenet Baldus per illum
textum *in auth .Item.C.de episcop.& cleric.*& Angel.
in d.l.magistratib.

29 Aliqui dicunt quod si d.sententia exequenda † lata
esset à iudice superiore illius ditionis, cui est subditus
iudex imploratus pro executione, tunc potest de nul-
litatibus d. sententiæ allegatis cognoscere, non vt
pronunciet sententiam exequendam non esse, sed vt
supersedeat, atque remittat ad ordinarium iudicem,
qui illam protulit, hic est casus *in l.si prætor.§.Marcel-*
lus ff.de iudic. & firmarunt Innocent. & alij *in c.de ca-*
etero.de re iudic. quod secus esset, si illi committeretur
expressè à suo iudice superiore, quia tunc esset merus
30 executor.†Bald.*in l.& si non cognito.C si contra ius,vel*
vtilit.public. Cardinal.*in c.pastoralis.§.quia verò.de of-*
*fi.delegat.& in clem.*1. *§.penult. quæst. de foro compet.*
Innoc.*in c.cùm olim.de priuileg.* Angel.*in l.si vt propo-*
nis.C.de execut.rei iudic. Alex. *in cons.*77.*col.*2 *vol.*2. *&*
*ibi latè Apostilla.& in cons.*95.*eod.vol.*2. Guido Pap.*in*
*decis.*574.

Sed ego teneo quod etiam si esset commissa execu-
31 tio † sibi à suo superiore, de cuius nullitate constat,
non sit exequenda,sed debeat ad superiorem rescribe-
re per regulam, *c.si quando de rescript.* quod compre-
hendit etiam laicos, vt inibi docet Nauarr. & est tex-
tus de iure ciuili,*in §.deinde competens,in auth.de man-*
32 *datis Princip.* Et quod non debeat sententiam † nulli-
ter latam exequi,firmarunt Innoc.*in c.ad aures,de æta-*
*te & qualit.*Bart.*in l.diuus.ff.de custod.reorum.* Ancho-
ran.*in consi.*372.vbi subdit,quod nedum nullitas impe-
dit illius executionem, sed etiam eiusdem iniquitas,
Franch.*in c.dilecto,n.*73.*de appellat.*qui dicit esse casum
*in c.constitutus,n.*3.*de relig.dom.* Anton.de Butrio *in c.cùm in-*
ter uniu.de ordine cognit. & est decisio Francisci Marci 269.
33 *parte* 1.Imò etiam si suspicaretur de iniustitia † senten-
tia non deberet exequi, Ioann.Andr.*in c.cum iure peri-*
*tus.de offic.deleg.& in dict.cap.*1.*de offic.ordinar.* Thom.
Ferret. *in sua cautela* 54.*quæ incipit, si coram aliquo iu-*
*dice.*Felyn.*in c.cùm sic generale,col.*6. *vers.limita quin-*
to.de foro compet. sicut non est permitten la executio
34 ab inferiore iudice etiam nudo, & mero † executore,
quando à sententia est appellatum, Abb.*in d.cap.*1.*col.*
pen.& final.de offic.ordin. Bart. *in d.l.diuus.* Oldrad.*in*
*d.consi.*89.quod procedit,etiam si appellatio non fuis-
set admissa,Grammatic.*in consil.ciuil.*109.*nu.*5. quia si
hoc casu posset impunè resisti, *l.quoniam iudices. C.de*
appellat.& notant ibi Innocent.& Abb. item Felyn.*in*
c.si quando.de offic.deleg. ergo multo magis debet per-
mitti ministro,qui non exequatur, sed supersedeat, &
rescribat,*d.c.si quando,de rescript.*

35 Super executione sententiæ † in criminibus mixti
fori, non est opus tractare de imploratione brachij
secularis, vt nostri æmuli ad diminutionem huius ca-
pitis opponebant, quia de ipsis delictis mixtis tracto
in tota secunda parte, & plus mille articulorũ exaran-
tur inter vtrumque iudicem. At si Ecclesiasticus per-
sonam præuenerit,cùm suam possit exequi sententiam
per proprios ministros,vt probaui supra *in c.*50. ideo
brachio seculari non indiget, & si præter capturam
personæ, præuenerit causam, & impediretur à laico
iudice,inhibitionibus,& censuris,atque aliis remediis
suam iurisdictionem, & præuentionis causam defen-
det,de quibus scribo in d.secunda parte;Nec licet,nisi
toto opere perspecto sententiam dicere.

CAP. LII.

An Principes laici, & eorum iudices rogari, si non impertiantur brachium, possint ab Ecclesiasticis pœnis temporalibus,& spiritualibus affici.

SVMMARIA.

1 *Brachio denegato, vel neglecto, seculares possunt ex-communicari.*
2 *Feudatary Ecclesiæ sub qua pœna non possunt denegare brachium seculare.*
3 *Iustum præsumitur quod à Principe ordinatur.*
4 *Vasallus est obligatus obedire Principi directo domino.*
5 *Homagium quid importet circa obedientiam.*
6 *Ingratus dicitur qui non obedit domino præcipienti super feudum,& rerum vasallis.*
7 *Feudatarius non obediens præcepto domini sub pœna indignationis sua feudo priuatur.*
8 *Brachium impertiri recusantes sub pœna indignationis Petri & Pauli possunt beneficiis priuari.*
9 *Vasallus vasalli mei non est vasallus meus.*
10 *Et quando fallat.*
11 *Vasallus vasalli potest cogi à supremo domino ad sibi obediendum.*
12 *Mandata Principum cur sint exequenda omnino.*
13 *Exempla pœnarum subditorum non obedientium dominis.*
14 *Mandata principum exequenda completè, etiam reuocata.*
15 *Dux exercitus non debet bellari,etiam vincendo,finita legatione.*
16 *Mandata principum non exequenda,quando turbaretur status vniuersalis.*
17 *Obediendum non est iniustè imperanti.*
18 *Exempla Principum iniusta imperantium.*
19 *Reges qui præceperunt non esse obediendum iussionibus iniustis.*
20 *Papa est iudex inter Principes recusantes obedire Imperatori,& ipsum Imperatorem.*

VLtimo videndum est, qua pœna puniantur secu-
lares implorati de brachio, si in auxilio præstan-
do contumaces,aut negligentes fuerint. Responden-
dum † est,primo quoad pœnam spiritualem excom- 1
municari posse,*C.ad abolendum §.pen. c.excommunica-*
mus §.moneantur. de hæretic. & probat D. Penna *super*
directorio in 3 *parte super qu.*57.

Quo vero ad pœnam temporalem distinguendum
est. Nam si feuda immediatè non retineat ab Ecclesia
poterunt honore, & quacunque dignitate priuari, vt
probant supradicta iura:si vero feudatarij † sint eccle- 2
siæ,statim eis obediendum est.

Primo,quia iustum † præsumitur,quod à Principe 3
supremæ potentiæ ordinatur, Roman. *in consil.* 436.
*num.*12.*vers.& si dicatur quod in principe*, Socin.*in con-*
*sil.*273.*nu.*11.*vers.& si dicatur vol.*2.Ias.*in l.si testamen-*
*tum num.*5.*vers.vltimo limita C.de testam.* Crauett. *de*

antiquit.part.2.§.nan amitta circa præmissa num.23.verf.
limitatur nunc prædicta conclusio. Grammatic.*in consil.*
100.*num.*17. Capyc.*in decis.*51. Abb.*in c.cum alim.n.*17.
*de re iudic.& in c.cum venissent num.*8.*de iudic.* Præser-
tim ratione subiectorum, qui sunt eiusdem supremi
Principis dominatione, Felyn.*in c.quæ in Ecclesiarum.*
*nu.*60.*& plur.seq.& ibi Abb.nu.*15.*de constit.*

4 Non est in facultate vasalli† recusare obedire supe-
riori, quia vasallus ligius principaliter obligatur obe-
dire vinculando eius personam, & in consequentiam
veniunt bona, accessione ad personam, tantò magis
illa bona, quæ à supremo hoc Domino, præcipiente
recognoscuntur, quæ reali onere in primum Domi-
5 num sunt affecta. Hoc importat†prę́stare homagium,
si non obediuerit Domino, dicitur ingratus, & licet
super ingratitudine certa definitio dari non possit, vt
dicit textus *in titulo, quibus ex caus.fend.amitt.* Tamen
vasallus, qui non obedit Domino iustè præcipienti
6 super feudis, vel feudorum vasallis, satis dicitur † in-
gratus, putat enim habere ea seipso, quod ab alio ha-
buit, quæ fortior est ingratitudo, vt dicit Alexander
Anglus *in sua destructoria vitiorum, parte* 6.*c.*4. *col.*2.
& quasi negare videtur se esse vasallum, quo casu, po-
test feudo priuari, *c.si vasallus.si de feud. defunct. fuerit*
contrauers.inter dom.& agnat. Innoc.*in c.cæterum.de*
iudi.. Guido Pap.*decis.*436. Caccheran.*decis.*29.

7 Et si præceptum factum † fuerit sub comminatio-
ne pœnali indignationis suæ, poterit illum obedire
recusantem feudo, vel dignitate priuare, ita tenet Bal.
*in cap.*1.*§. porro quæ sit prima caus. benefic. amitt.* quod
quando in literis apostolicis, pro quarum executione
8 imploratur brachium, imponitur sub pœna†indigna-
tionis Petri, & Pauli, quam se nouerint incursurum,
talia verba comminatoria important, quod obedire
recusantes poterũt priuari propriis beneficiis, de qua
pœna indignationis loquitur idem Bal.*in l.cunctas po-*
pulos, C.de summa trinit.& in auth.statuimus in 9.*q.* C.
de episcop.& cleric. Et quod vasallo non obediente cu-
iuscunque mandato facto à superiore Domino sub
Indignationis pœna, feudum cadat in commissum, in
specie decidit Chassan. *in tract. de gloria mundi, parte*
5.*considerationa*13.*num.*4.

Et hæc procedunt, siue recusauerit obedire super
9 feudo, siue super vasallis. Nam licet regula sit, † quod
vasallus vasalli mei non est propriè vasallus meus, vt
not.gloss.final.*in c.legitur distinct.*80. Bald.*in c.cum di-*
*lecti col.*4.*de dolo,& contumac.* Specul.*de feud.§.*2.*vers.*
14.*l.Modestinus, ff. de verb.significat.* sicut neque liber-
tus liberti mei, dicitur propriè libertus meus, *l.si quis*
à libertis §.si quis à libertis Digest.de liber.agnoscend. Et
hanc opinionem firmat Curt. *de feud. part.* 4. *titul.*
ex *quib.caus.feud.amitt.num.*88. Nihilominus regu-
10 la † fallit in vasallis vasalli mei, qui sunt in eo feudo,
quod vasallus meus tenet à me, Bald.*in c.*1.*§.rursus tit.*
*quib.mod.feud.amitt.& in c.*1.*§.si quis de mansa vbi And.*
& Iacobus de Bellauis. in titul. de contrauers. inuestitur.
quam limitationem declarat Frecc.*de subfeud.in lib.*1.
§.fuit dubitatum num. 4. *& seq.* vbi alios allegat, quo
11 casu supremus† dominus poterit cogere vasallum va-
salli sui ad sibi obediendum, & seruiendum, gloss.*in c.*
1.*§.final.de controuers.inuestit.* Bald.ibi in fine, quid po-
terit facere cogendo vasallum suum per subtractio-
nem beneficii, allegat notata per gloss.*in §.adea Instit.*
de locato. Et secundum Baldum ibidem potest supre-
mus Dominus habere regressum contra vasallum va-
salli sui, tanquam contrà debitorem sui debitoris, per
notata per gloss. & Doct.*in l.pro harede §.si quid tamē*
ff.de acquiren. hæredit. & hanc opinionem tenet etiam
Aluarott.*in d.§.final.* quem multis modis confirmat,
& licet Andreas videatur tenere contrarium *in d. c.*1.
§.final.de contrauers. inuestitur. tamen intelligas eum
de vasallo, qui non est naturalis feudi supremi Domi-
ni seruitium petentis, sicut est limitata regula præce-
dens per Baldum, & ad allegata in contrarium sic re-
spondendum est.

Item mandata † Principum sunt omnino exequen- 12
da, ne Principum maiestas à subditis deludatur. Nam
si minimo magistratui obediendum est, ne Prætoria
maiestas contempta videatur, *l.ait prætor §.ait prætor*
ff.de noui oper.nuntiation.l.pen.ff. de inst.l.serua §.cum
prætor, ff.ad Treb. Plato *in Critone.* Cicero *pro Cluentio,*
& in libris de legib. dicit, quamuis ipse esset inimicus
Tribunorum plebis, obediendum esse iniustis oppo-
sitionibus tribunorum, quo nihil præstantius, impe-
diri enim bonam rem melius est, quam concedi ma-
lam, quanto magis obediendum est Principibus. Item
quando magistratus timeret, ne irritaret Principem,
cuius maximum est exemplum. † Nam mortuo Seue- 13
ro, relictis Caracalla, & Geta suis nepotibus minori-
bus, & relicto Papiniano minorum Imperatorum, &
Imperij tutore, cum Caracalla necasset Getam, iussit
Papiniano, vt illum in Senatu excusaret, cui Papinia-
no respondenti non esse ita facilè excusare, sicut par-
ricidium committere, Imperator ira commotus, occi-
di iussit. Alterum exemplum adducitur de Petronio
Assyriæ gubernatore, cui cum mandaretur ab Impe-
ratore Caligula, vt eius statuam in templo Hierosoly-
mitano collocaret, reluctantibus ex causa Iudæis, ac
Petronio hoc factum rescribenti, cum iterum Cali-
gula idem iussisset Petronio, congregato contra Iu-
dæos exercitu, Iudæi omnes se opponunt, quorum tā-
dem suasionibus ductus, iterum ad Caligulam rescri-
psit, sed Caligula irritatus, Petronium occidi mandat
per literas, verum Caligulę mors pręuenit literas, vn-
de neque Petronius occisus, neque mortui Imperato-
ris statua in templo collocatur.

Item mandata † Principum exequenda sunt, siue 14
prima, siue secunda, si exequi expediat, & fortè in exe-
quendo cœptum est, etiam si Princeps sua mandata
reuocaret, Marcellus Consul dicebat, multa magnis
Ducibus sicut non sunt aggredienda, ita semel aggres-
sis non dimittenda, teste Liuio in *lib.* 14. extat maxi-
mum apud Græcos exemplum de Epaminonda, &
Pelopida Ducibus † exercitus, quorum onera finie- 15
bantur in illo ipso actu, quo turbarum clangor signi-
ficabat prælium, sed cognoscentes ex dilatione diei,
eorum Rempublicam depressam fore, & præliari, vi-
ctoria potiti sunt, confœderatosque saluos fecerunt,
atque Thebanos in eorum statu confirmarunt: sed re-
uersi in patriam, perduellionis accusati, & condemna-
ti sunt, quia Populi iussionibus non obediuerunt, diē
præfixam in præliando transeuntes: Sed Populus po-
stea in gratiam restituit. Xenophon.*lib.*7.*de rebus Græ-*
corum. Cicer.*in lib.*1.*de diuinat.* Plutarch. in Epami-
nonda, & Appiano in Syrisco testibus.

Declaratur, articulum nōn procedere, quando ex
præcepto † Principis decoloraretur, siue turbaretur 16
status vniuersalis, quia hoc neque permittitur Papæ
cum consilio Cardinalium, Roman. *in singular.* 419.
Abb.*in c.proposuit col.*4.*de concess.præbend.* Benedict.*in*
*c.Raynutius, ver.& vxorem decis.*2.*nu.*137. Et quod in-
iusta† imperanti non sit obediendum, quando ex eius 17
mandato aliquod scandalum, vel malum subditorum
futurum esset, tenet Innoc.*in c.inquisitionis.de sent. ex-*
com. Abb.*in c.vniuersitatis nu.*3.*eod.tit.*

Exemplum est, vt si Princeps† mandaret occidi in- 18
nocen-

nocentes, ficut iufsit Pharao, & Agrippa. Item fi mandaret deprædari pauperes, ficut proximis elapfis temporibus fecit Marchio Albertus. Rota *decif.3. de exceptionib. in nouis.* Felyn. *in d.c. de cætero col.2.* Abb. *col.7.* Hoftienf. & Immo. *in c. cum contingat. de præfcri.* Principa enim ifto modo imperans, facros diuinæ legis, & naturæ limites coinquinat, Bald. *in l. nuptæ. ff. de fenator. & in c. quæ in Eccl. fiarum. de conftit.* Saul cum præcepiffet occidi fine caufa facerdotes, non inuenit, qui obediuiffet, præter Doegem, qui folus exequutus eft.

19 Propterea Reges † Ægypti recipiebant iuramenta ab eorum magiftratibus, vt nunquam eorum iuffionibus obedirent, quando præciperent iniuftè, prout legitur in fententiis Regum Ægypti relatis à Plutarcho. Item in Gallia prohibitum eft iudicibus Regum literas exequi, nifi literarum iuftitia contineat æquitatem, prout in ordinationibus Regis Caroli VII. *articul.66.* & in ordinationibus Regis Philippi Pulcri, *artic.11.* Theodofius Magnus legem condidit ad preces D. Ambrofij, vt eius literæ, & commiffiones præcipientes maiorem pœnam ordinario, triginta dierum fpacio, poft earum præfentationem, fufpenderentur, cui legi condendæ occafionem dedit, occifio feptem millium Theffalorum occiforum ad fimplex Theodofij iuffum, propter rebellionem populi, & homicidia in perfonis magiftratuum commiffa. Item huc pertinet antiquus Romæ Curiæ ftylus tria refcripta obtinendi à fummo Pontifice, quæ vocantur monitoria, præceptoria, & executoria, *c. literis. de refcript.*

Qui fint Reges, & Principes fubditi Papæ immediatè, oftenfum eft fupra. Item qui fint immediatè fubditi Imperatori: Verum fi inter hos fupremos Principes Imperator prius mandauerit aliquod iuftum fuis fubditis immediatis exequendum, quod etiam iuftum, atque expediens vifum fuerit fanctę Romanæ Ecclefiæ, & à Principibus fubditis fieri recufaretur, puto fanctam Romanam Ecclefiam † huius ne- 20
gotij effe iudicem competentem, ipfumque Romanum Pontificem talem inobedientiam effe æftimaturum, de quo per Francifc. Zoannett. *in tractatu de Romano Imperio. num.221. & feq.*

Finis partis Primæ.

TRACTATVS

DE IVRISDICTIONE INTER IVDICEM ECCLESIASTICVM, ET LAICVM EXERCENDA,

PARS SECVNDA;

In qua tractatur de omnibus casibus Mixtæ Iurisdictionis, & de Præuentione ipsorum, atque de Inhibitionibus faciendis inter vtrumque iudicem.

DOCTORIS MARTÆ
NEAPOLITANI IVRISCONSVLTI IN ALMA VRBE
ADVOCATI.

D. MARTÆ IVRISCONSVLTI NEAPOLITANI, ET IN ROMANA CVRIA ADVOCATI

Tractatus,

DE IVRISDICTIONE INTER IVDICEM Ecclesiasticum, & Laicum exercenda.

PARS SECVNDA.

CAPVT I.

Quæ sint causæ mixtæ in genere, de quibus agitur in hac secunda Parte.

SVMMARIA.

1 *Causa ecclesiastica, item secularis quæ sit.*
2 *Crimen ecclesiasticum quid sit.*
3 *Iudex ecclesiasticus iudicat etiam laicum in crimine ecclesiastico.*
4 *Iudex ecclesiasticus potest mandare, & inhibere iudici laico ne procedat in crimine ecclesiastico.*
5 *Causa secularis quotuplex sit, & quæ sint.*
6 *Causa merè secularis quomodo possit fieri de foro ecclesiastico.*
7 *Causarum genera, quæ ab vtroque iudice cognoscuntur.*
8 *Causarum mixtura inter iudices quot modis contingere possit.*
9 *Immunitatis ecclesiarum iudex an vterque iudex sit competens.*
10 *Iudex causæ præparantis est iudex causæ præparatæ.*
11 *Collitigantium diuersi fori iudex magis dignus præfertur in causa ipsi iudici minus digno.*
12 *Iudices quomodo coniunguntur quando causa est spiritualis, & persona secularis.*
13 *Causæ mixti fori tractantur singulariter in secunda parte.*

AGGREDIOR librum componere de causis mixtis, vt vocant, id est, quæ ab vtroque iudice, nimirum ecclesiastico, & seculari possunt iudicari: difficillimum opus, vt omnibus possit fieri satis, qui Regnorum iura pertractant: Ego autem nullius regni, nullius status considerationem habens, quæstiones duntaxat, quæ circa hanc materiam ad iurisprudentiam pertinent, pro veritate, Doctorum minimus, remittendo semper atque subiiciendo me, & scripta mea opinioni melius sentientium, inuocata prius spiritus sancti gratia, ita scribere incipio.

Causarum igitur alia est merè ecclesiastica, alia merè
1 è secularis, glossa *in summa* 11. qu. 1. Est autem † ecclesiastica vbi agitur de ecclesiasticis, & spiritualibus rebus, vt dicimus, primitiis & oblationibus, ordinibus, matrimoniis, excommunicationibus, electionibus, & huiusmodi, de quibus per Archidiacon. 1. *qu.* 1. *in princip.* & Præposit. *super d. glo. in summa* 11. *q.* 1. & ibi Turrecremata *in q.* 1. *nu.* 3. Aut vbi agitur de crimine † ec- 2
clesiastico, quod sola lege naturali cœpit esse vetitum, aut sola lege Pontificia prohibitum, vt latè probat Nauarr. in relectione *c. nouit. de iudic. in* 6. *notab. nu* 39. *vers. peccatum autem.* Aut crimen ecclesiasticum est illud quod est crimen secundum Ecclesiam & non secundum leges, id est quod non punitur secundum leges, vt est crimen fornicationis, & huiusmodi, de quibus per Geminian. *super d. gl.* 11. *q.* 1. *in summa, nu.* 2. & ibidem Turrecremat. *nu.* 2.

Et de hoc crimine ecclesiastico, Iudex † ecclesiasticus 3
iudicat etiam laicum, Gemin. *in c. cùm episcopus. de offic. ordin. li.* 6. Io. de Anan. *in c.* 2. *de adulter. & in rubr. de sortileg. & in cap. qualiter in* 2. *§ ad corrigendos. col.* 8. *de accusat.* facit tex. *in c. contra idolorum. in vers. perpetuas inclusiones* 26. *q.* 5. *& in c. attendendum* 17. *q.* 4. *& c.* 1. *de heretic. li.* 6. In quib. criminib. & generaliter, vbi iudici ecclesiastico specialiter est reseruata cognitio, potest mãdare, & inhibere iudici † ecclesiastico ne procedat, 4
etiam sub pœna excõmunicationis. Innoc. quẽ ad hoc allegat Bald. *in margarita, in ver. Iudex, & ver. Laicus sirum.* Cæpoll. *in consurim.* 10. *n.* 2. allegat gl. *in c. decernimus. de sen. excom. li.* 6. Bald. *in l. consulta diualia, n.* 1. *C. de testam.* & ibi Angel. & Sal. *n.* 3. Boer. *in dec.* 114. *n.* 2.

Causa secularis † diuiditur, quia alia est criminalis, 5
alia ciuilis, & criminalis est, vbi agitur de seculari crimine, id est, cuius examinatio pertinet ad secularem iudicem, vt est crimen læsæ maiestatis, & huiusmodi, & generaliter, vbi agitur ad effusionem sanguinis, ciuilis est vbi agitur de patrimonialibos, & bonis.

Istæ causæ pertinent ad diuersum forum, sed aliquãdo causa temporalis, † siue secularis, propter aliquam 6
qualitatem fit de foro ecclesiastico, V. g. rapinæ, oppressionis, violentiæ, & doli: Item denegatæ iustitiæ, miserabilitatis, & huiusmodi, de quibus *in cap. cùm sit generale, cap. quod clericis, c. licet ex suscepto, c. ex tenore. de foro competent.* Sic econtra, Ancharan. *in cap. ea quæ, n.* 8. *de regul. iur. lib.* 6. Ideo passim in iure reperiuntur

7 plurima causarum genera † quæ ab vtroque iudice co-
gnoscuntur, & verè cognosci possunt, & causæ mixtæ
appellatæ sunt, etiam si criminales fuerint, & delicta
mixti fori appellata sunt, sic diffinita. Delicta mixti
fori sunt, quæ lege naturali, simul & ciuili, siue secula-
ri, & Pontificia simul vetita sunt, atque diffinita, Abb.
in c. cùm sit generale, n. 31. de foro compet. Nauar. *in d. cap.*
nouit. in 6. notabili, n. 40. de iudic.

8 Aliis etiam modis mixtura † inter iudices continge-
re potest, vt cùm ecclesiasticus & secularis simul de
causa participant, & hoc vel quando vt iudices diuersi
fori coniunguntur in cognitione, *auth. si verò contige-
rit. C. de iudic.* de qua coniunctione notatur *in cap. cùm
contingat. de offi. deleg.* Item habetur *in c. per hoc. de hæ-
retic. lib. 6.* Vbi Inquisitor, & Episcopus conueniunt in
sententia, & in processu contra hæreticum. Itẽ aliqui
9 dant exemplum, cùm reus prætendens gaudere † im-
munitate ecclesiarum, per vtrumque iudicem custo-
ditur, quo casu dicunt vtrumque iudicem, scilicet ec-
clesiasticum & secularem debere cognoscere, an reus
gaudere debeat ecclesiarum immunitatis priuilegio,
Remigius de Gonis *in tractat. de immunit. ecclesi. qu. 2.*
n. 6. vers. quarta opinio. nam cùm custodiatur per vtrũ-
10 que, ambo debent esse iudices † causæ præparantis, &
præparatæ, ex regula de qua per glo. *in c. parrochianos,*
de sent. excom. li. 6. Felyn. *in d. c. cùm sit generale. in ver.*
quinto amplia. Aliquando coniunguntur ex necessita-
te indiuisibilis instantiæ, vt si volo conuenire clericũ
& laicum obligatos insolidum ratione contractus, vel
administrationis, & hoc casu non est propriè coniun-
11 ctio respectu iudicum, sed respectu collitigantium: †
nam habet locum regula, magis dignum trahit ad se
minus dignum, Bart. *in l. præcipimus. §. eodem obseruan-
do. C. de appellat.* & ibi Alexand. Item Bart. *in l. iurispe-
ritus. §. cùm oriundus. ff. de excus. tut.* & ibi etiam Bal. ali-
quando coniunguntur in communibus causis, & per-
12 sonis, vt cùm causa est spiritualis, persona † verò se-
cularis, vt scribit Anchar. *in d. c. ea quæ, nu. 8. de reg. iur.
lib. 6.* Vel in aliis causis, de quibus est apud eundem iu-
dicem agendum, *l. 1. ff. de quib. reb. ad eundem iudic. ea-
tur. c. cùm M. Ferrariensis. de constitut.*, Non enim con-
uenit, plures iudices diuersi fori, aliquando (si volunt)
conuenire, cum causa, de qua agitur, est vtriusque fori,
c. cùm illarum. §. si verò. de sent. excomm.

Aliis etiam multis modis vtriusque fori iudices con-
13 iungi possunt, † de quibus singulariter videre volu-
mus, & in singulis capitulis singularem materiam dif-
finire, & ad plenum scribere.

CAP. II.

De præuentione Iurisdictionis, & eius effectu.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictio quando acquiratur per præuentionem, & nu. 3. & 7.*
2 *Præuentionis definitio quæ sit.*
4 *Præuentio iurisdictionis consideratur respectu iudicis, & respectu partium.*
5 *Præuentio potest fieri inter iudicem inferiorem, & superiorem.*
6 *Episcopus præuenit Papam in collatione beneficiorum.*
8 *Episcopus quando præueniat alterum alterius diœcesis.*
9 *Arbiter quando præuenit iudicem ordinarium.*
10 *Iudex ordinarius potest præuenire delegatum, & quando fallit.*
11 *Iudex præueniens quando amittit iurisdictionem.*
12 *Præuentio iudicis ordinarij à quo fieri possit.*
13 *Iudex ciuilium causarum, quando præueniat iudicem ordinarium.*
14 *Præuentio respectu partium quid operetur.*
15 *Actor qui facit citare reum coram diuersis iudicibus, condemnatur in expensis.*
16 *Iudex præueniens quid faciat.*
17 *Reus quando dicatur præuenire actorem.*
18 *Citatio cuius præsumatur prior in dubio.*
19 *Præuentio iurisdictionis non acquiritur socio.*
20 *Præuentio an acquiratur contra laicum factum clericum, & nu. 24.*
21 *Iudex secularis in ciuilibus est competens contra laicum factum clericum.*
22 *Miles factus post citationem debet conueniri coram iudice ordinario.*
23 *Iurisdictio præuenta ante clericatum valet quoad sententiam, non autem quoad executionem, & n. 2[illegible]*
25 *Exceptio declinatoria quando opponatur post litem contestatam.*
26 *Clericus in criminalibus semper debet conueniri coram ecclesiastica.*

CVm in causis mixtis iurisdictio competat cuilibet
insolidum, & ideo præuentione iurisdictio † in 1
eis acquiratur; ergo sequitur videre de ipsa præuen-
tione, quam materiam etiam in mea adolescentia dũ
aduocatum gerere in vrbe inceperã, pertractaui. *Præ-
uentio* igitur † *est iurisdictionis appropriatio sibi soli, in a- 2
liqua causa, quæ principaliter, insolidum, & in actu plu-
ribus competebat:* ita definit Marian. Socin. *in c. proposui-
sti. de foro compe.* Dicitur *principaliter*, quia non præue-
nitur is, qui ab altero iurisdictionem recognoscit, *l. iu-
dicium soluitur. ff. de iudic.* sed hoc dictum intelligitur,
ne præueniat superiorem, à quo iurisdictionem reco-
gnoscit, quin ab ipso impediatur in procedendo: Dici-
tur *insolidum*, quia si plures coniunctim † iurisdictionẽ 3
habent, vnus alterum non præuenit regulariter, *c. pru-
dentiam. de offi. deleg.* nisi in quibusdam casibus, de qui-
bus inferius sum dicturus. Dicitur *in actu*, quia cùm
quis in habitu tantùm iurisdictionem habet, vt quia
non cognoscat, nisi in defectu aliorum, tunc oportet
expectare defectum, puta negligentiam, vel impedi-
mentum, de quo *in d. c. prudentiam.* & faciunt quæ no-
tantur *in c. cùm plures. de offi. deleg. li. 6.*

Verum quia præuentio † dupliciter consideratur, 4
scilicet, vel respectu iudicis præuenti, ne amplius se in-
tromittere possit; vel respectu partium, ne forum mu-
tare possint, de singulis consideremus, & primo de iu-
dicibus, qui adinuicem seipsos præuenire possunt, mox
de ipsis partibus tractationem prosequemur.

Iudex inferior † superiorem præuenire potest, & è 5
contra, dummodo ab eodem superiore iurisdictionẽ
non recognoscant, *d. l. iudicium soluitur.* ideo Archi-
diaconus præuenit Episcopum in his, quæ vtrisq; cõ-
petunt, *c. ad hæc. c. cùm satis. c. si. de offic. archid.* Item Epi-
scopus † præuenit Papam in collatione beneficiorum, 6
*c. dilectus filius, de præbend. c. in Lateran. c. vt debitus. de
appellat.* Sicut superior præuenit inferiorem, cùm sit
ordinarius totius diœcesis, & ideo non teneatur expe-
ctare, vt per appellationem deuoluatur ad ipsum, *auth.
de defensor. ciuit. in prin.* Hostien. & Io. Andr. *in c. cùm
ab ecclesiarum. de offi. ordin.* Nisi speciali priuilegio, vel
consuetudine Episcopus impediretur, Hostiens. *in cap.
pastoralis. eod. tit.*

Itẽ præuentio † inducitur inter iudices æquales, etiã 7
si nõ insolidum, sed cõmuniter iurisdictionẽ haberẽt,
& hoc

& hoc procedit solum ob negligentiam præuenti, vel
si ob duraturum impedimentum superior non adesset,qui cognoscere posset,vt dicit Marian.*in d.c.propo-*
8 *suisti.* Item Episcopus † expulsus diœcesi,eo casu,quo
potest cognoscere inter suos in propria diœcesi, potest præuenire iudicem proximæ diœcesis, vbi delictū
commissum est,secundum Ioan.de Lignan.*in clem.vnic.de appellat.*vbi Cardin.Zabarell.& Immola. Præ-
9 terea ordinarium præueniunt arbitri † iuris,nimirum
illi, quorum Laudum habet efficaciam rei iudicatæ,
stante statuto,Paul.de Castr.*in l.pecuniam.ff.si cert.pet.*
10 Item ordinarius † delegatum præuenire potest,Host.
in summa de offi. deleg.§.quod sit offi.eum. Inno.& Hostiens.*in c.ad petitionem.de accusat.* vbi Ioan.Andr.&
alij,& est text.*in c.vt debitus.de appellat.*

Fallit multipliciter: Primo,vbi Papa ex certa scientia certis iudicibus committit; nam tunc de manibus
ordinarij eam auferre videtur, & ab isto iurisdictionē
in tali casu tollere,*arg.c.ad nostram.de appellat.* & tunc
post datam,ordinarius delegatum præuenire non potest. Item vbi literæ fuerint impetratæ de communi
consensu partium, tunc enim non attenditur præsentata,sed solum data, antequam ordinarius præueniret,
iuxta Goffred. quem sequitur Anton.de Butr.*in dict.*
11 *cap.vt debitus.* Item vbi iudex † qui præuenit fuerit
negligens per annum in procedendo,nam si fuerit admonitus à iudice secundarum causarum, & non processit,amisit iurisdictionem ob negligentiam,*c.significauit.de offi.ordin.vbi gloss.in ver.desidia.*Item vbi ille,
contra quem proceditur,non compareret,sed esset contumax, tunc enim sustentaretur omnium iudicium,
& processus,etiamsi mille sententię darentur,Marian.
*in d.c.proposuisti.col.12.vers.tertio fallit.*Ancharan.*in c.postulasti.de foro compet.*Item ratio qui iure speciali, V.g.
12 priuilegio, aut † consuetudine acquisiuit iurisdictionem,potest ordinarium præuenire, Innocent.& Ioan.
Andr.*in cap.3.de offi.ordinar.* dummodò præscripserit eam,accumulatiuè,principaliter, & insolidum, secus si præscripsisset ad excludendum ordinarium, *argument.l.decem.ff.de verbor.obligat.* etiam si habuerit
voluntariam iurisdictionem, Lapus *allegat.78.colum.*
13 *3.in fin.* Item præfectus † cognitioni ciuilium præuenit iudicem criminalium,in iis,quę incidenter cognoscere potest, puta si coram se testes falsum deposuerint, quia ipsos potest punire, non obstante quod sit
iudex ciuilium dumtaxat causarum, Bartol.*in l.3.§.aqua.ff.de aqua quotid.& æstiu.& in l.nullum.C.de testib.& in l.si quis cunctis.C.de probat.* Afflict.*in decis.*
219.

14 Præuentio † si consideretur respectu partium, operatur,vt forus mutari non possit. Nam si actor adiuit
vnum iudicem,non potest alterum postea adire, *l.vbi cœptum.ff.de indic.authent.qui semel.C.quomodo.&*
15 *quand.iud.*Item si actor † fecerit citare reum coram diuersis iudicibus, licet causam non perdat, vt per Felyn.*in c.ex tenore,num.25.vers.contrarium tenet.de rescript.*per glossam,quam dicit esse ab omnibus approbatam,*in d.cap.ex tenore.vers.careat.* Saly.Fulgos.Alexand.*in l.nulli.C.de iudic.* Butr.*in c.1.in fin.de sequ.possess.& fruct.* Immol.*in l.cùm procurator.§.dominus.ff.de noui oper.nunciat.& in l.quamuis.ff.de damno infecto.*Bald.& Saly.*in l.1.C.de assert.tollend.* Abb.*in c.dilecti.colum.penult.de rescript.* Tamen debet condemnari in expensis,& perdit rescriptum, si illud impetrauit, vt est casus *in c.quia nonnulli.de rescript.* vbi gloss.
in ver.expensis, dicit, quod per ambos iudices ad prædictas expensas sunt condemnandi,*l.sancimus.C.de iudic.* secus si reus fuisset contumax, quia tunc actor alium iudicem adire potest, *argument.l.& post edictum.ff.de iudic.*Bald.*in l.sepulchri violati actio.ff.de sepulchr.violat.& in d.l.quamuis.ff.de damn.infect.* Hoc tamen
limita, nisi primus iudex consensisset, quia cùm præoccupata fuisset ipsius iurisdictio, *l.si quis postea.ff.de indic.c.proposuisti.de foro compet.* potest iudex † agere 16
interdicto vti possidetis,contra turbantem eum in iurisdictione,per ea quæ dicit Bart.*in l.fi.ff.si quis ius dicenti non obtemper.*& Addentes ad Bartol.*in d.l.vbi cœptum.*
Item limita, nisi actor non voluntariè, sed ex necessitate vnum iudicem adiuisset,nam coram alio perficere potest,*l.sed & si restituatur,§.edicts.& §.sed & fide.ff.de iudic.* Item vbi necessitas superuenisset,nimirum
si iudicis officium, coram quo iudicium inchoatum
esset, sublatum fuisset, iuxta notata per Bald.*in d.l.vbi cœptum.*

Econuerso Reus † post citationem actoria, dicitur 17
illum præuenire, si conueniet illum, vt est casus *in l.tribus.ff.de iudic.& in §.quadam.Institut.de action.* Itē
hoc procedit etiam in simplicibus iudicibus, puta si
reus citatus,actorem citari fecerit super iactātia actoris,puta Titij,non ponendo verbum actoris in citatione, & ad declarandum se non esse debitorem Titij,
perpetuumque silentium imponendum,ad notata per
Bart.& Immol.*in l.si contendat.ff.de fideiussor.* gloss.&
Bart.*in l.si finita.ff.de damn.infect.* Bald.*in l.diffamari.ff.de ingen.& manumiss.* Afflict.*decis.*264.Nell.*in tract.de Bannis.in 7.q.2.partis 1.temporis.*quod qui præuenit,
citando homicidam,præuenisse dicatur mandatorem,
cui idem negotium fit.

Quid si actor † fecit citare reum, & reus actorem co- 18
rā alio iudice,nec appareat quis fuerit prior,in dubio
quis habendus prior, ad effectum vt forus declinari
possit? Respōdendum est,actorem fuisse priorem,quia
reorum est aufugere,*l.inter stipulantem.§.1.ff.de verb.oblig.iuncta notatis per Doctores in c.nostra.de testib.*Fallit si ipse actor præueniens velit acquirere idem ius
præuentionis alteri socio actori,quia iurisdictio † præ- 19
uenta ab vno ex litigantibus socijs, non dicitur præuenta quoad alios, ita dicit Alexand. in addit. ad Bart.
in l.denunciasse.§.quid tamen.ff.ad l.Iul.de adulter. Innoc.*in c.pastoralis.de rescript.*

Quæro an iurisdictio præuentione † acquiratur, si 20
citatus coram iudice laico fiat clericus, ita quod iudex
præuentus sit competens? Respondeo hoc esse verum
in ciuilibus † in omni casu,etiam non obstante fraudis 21
suspicione,coram laico,qui iudicium inchoauit,finiendum esse, *d.l.vbi cœptum.* & fuit opinio Alani *in cap.1.de obligat.ad ratiocinia.* notat.*in c.at si clerici.de iudic.*
& hanc sequitur Hostiens.*in d.cap.proposuisti.* in executione, seu retentione reali, quæ non est facienda per
iudicem laicum,vt probat Ioan.Andr.*in cap.1.de obligat.ad ratiocinia.* & vide Lapum *in allegatione* 118.*de foro competent.* & ista est communis opinio, vt dicit
Anton.de Matthæis *in tractatu de prorogatione iurisdictionis,nu.34.*Et intelligo hoc de causis ciuilibus,*per l.hac accusari.& l.mariens.§.1.ff.de procurator.* & in actionibus realibus non personalibus, *argum.l.1.C.qui accusar.non possunt.* vbi si debitor causa litis fugiendæ
sit † effectus miles,& ita in fraudem debet absolui à iu- 22
ramento militiæ.& ita propter fraudem, etiam nō citatus miles posset conueniri coram iudice ordinario,
post absolutionem, sed clericatus character est indelebilis; ergo quantumcumque factus esset clericus in
fraudem, iurisdictio iudicis laici ordinarij non esset
præuenta, ex eo quia coram eodem conueniri posset.
Secus esset,vbi citatio † esset facta ante clericatū, quia 23
tunc iurisdictio esset pręuenta quoad sententiam,non

autem quoad executionem, vt dixi, & in simili dixit
Specul. *in titul. de reo §. 1.*
Nec obstat *l. non distinguimus. §. sacerdotium. ff. de ar-
bitr.* dum dicit, non cogatur sententiam ferre: Quia lo-
quitur de pœna, & personali astrictione, *l. ait prætor,
cum similib. ff. de excusat. muner.* Neque obstat, quod
reus peruenit ad casum, à quo non potest incipere iu-
dicium contra ipsum coram iudice laico: Quia potest
24 aliquando incipere in casu reconuentionis: Item ro-
tione præuentionis, † causa remanet de iurisdictione
iudicis præuenientis, Felyn. *in c. at si clerici. nu. 12. vers.
quod imo, & n. 23. vers. excepta.* qui dicit esse communẽ
opinionem, & *n. 14. vers. secus si super eod. de iudicin. &
in c. cùm verum. nu. 6. vers. præterea, de foro compet.* Ma-
ranta qui alios citat, & probat esse comm. opinion. *in
suo speculo. part. 4 q. 3. principali. nu. 44.* Afflict. *in decis.
173.* multo fortius si tractatur de causa merè ciuili, Pa-
piens. *in sua practic. in tit. de forma libelli quo petitur hæ-
reditas ex testamento. §. quatenus. nu. 1.* In ò in hoc casu
præualet *d. l. vbi cæptum. & d. c. proposuisti. de foro com-
pet. & l. cùm quadam puella. ff. de iurisdict. omn. iudic.* in
quibus specialibus prouidetur, dummodo non astrin-
gatur. Neque obstat quod fugiens ad ecclesiam habet
immunitatem: ergo multo fortius debeat habere fa-
ctus clericus: Quia id procedit respectu personalis re-
25 tentionis, vt dixi. Minus obstat quod † declinatoria
exceptio orta nouiter bene opponitur post litis con-
testationem, *c. insinuante. de offi. deleg.* Quia non est or-
ta respectu bonorum, sed tantùm respecto personæ. Si
verò sumus In criminalibus, tunc dico, quod non ob-
26 stante citatione factus clericus † debeat conueniri co-
ram iudice ecclesiastico, & in hoc omnes sequuntur o-
pinionem Ioannis de Deo *in libro cauillationum*, per
textum *in c. persona. 12. qu. 1.* Et hoc procedit etiamsi in
fraudem factus fuisset clericus, etiam dum esset carce-
ratus à iudice seculari, quicquid dixerit Bart. *in l. 1 ff. de
pœnis.* quia neque per fraudem, neque per aliam quam-
libet voluntatem clericus laico subiici potest, *d. c. at si
clerici. de iud.* Vnde idem Bart. *in d. l. 1. ff. de pœnis,* dicit,
27 si post inchoatum processum, vel latam sententiam †
laicus efficiatur clericus, licet non prosit sibi clerica-
tus quoad executionem faciendam in rebus, prodest
tamen quoad personam, quia non poterit capi & deti-
neri in carceribus, vel puniri, com persona clerici sit
omnino exempta à manibus iudicis secularis, & hanc
esse comm. opinionem, testatur Bossius *in titul. de pœ-
nu. nu. 38.* Pro quo videndi sunt Ias. *in d. l. cùm quadam
puella. ff. de iurisd. om. iudic.* & Dec. *ibid. in fine.* Felyn. *in
cap. ecclesia sanctæ Mariæ. vers. 15. quaro. de constitutionib.*
Alex. *in consi. 89. col. pen. vol. 3.* Cæpoll. *in cons. 11. col. 4.
& consi. 10. & cons. 68.* latè Anton. de But. *in d. cap. 1. de
oblig. ad ratiocin.* Et licet alij attestentur de communi
opinione in contrarium, quando scilicet clericus fa-
ctus fuerit in fraudem, Immol. *in consil. 119. in princip.*
Couar. *in li. practic. quæst. c. 32. post numer. 4. in 2. conclus.*
Clar. *in practic. q. 36. vers. sæpenumer.* tamen prima opi-
nio est magis honesta, quam valde commendat Ioan.
de Deo, *in d. libro cauillationum*, & hanc opinionem
latissimè defendo *in parte 4. casu 121.* quo me remitto.
Nec obstat *in auth. qua in prouincia.* quia non includit
priuilegium in corpore iuris clausum, & ita non inclu-
dit priuilegium clericorum, vt ibi per gloss. & Doct.
Neque obstat *c. cupherium. 2. q. 3.* quia non sequitur, est
crimen quo degradari debet; ergo laicus cognoscere
potest. Neque obstat *c. si peccauerit. 2. q. 1. vers. vbi conti-
gerit malum ibi moriatur.* quia loquitur in terminis ha-
bilibus iudicum, ne aduersetur tex. *in d. c. at si clerici,
arg. c. cum exped. de elect. li. 6.*

CAP. III.

De præuentione inducenda ex variis causis.

SVMMARIA.

1 *Præuentio inducitur per citationem.*
2 *Præuentio non inducitur per citationem ad informandum.*
3 l. cùm quædam puella. ff. de iurisdict. om. iudic. *intelligentia.*
4 *Fori mutatio per viam matrimonij est potentior aliis.*
5 *Originis priuilegium mutari potest per viam matrimonij.*
6 *Citatio inducens præuentionem quot requirat, & n. 10.*
7 *Citatio in quibus casibus non inducat præuentionem.*
8 *Citatio inualida nihil operatur.*
9 *Citatio nulla conualidatur per comparitionem citati.*
11 *Citationis sola commißio inducit iurisdictionem.*
12 *Verbum* committere, *importat iurisdictionem.*
13 *Iurisdictio acquiritur per præsentationem instrumenti.*
14 *Citatio quando non valet, nisi fuerit exequuta.*
15 *Citatio ad informandum non inducit præuentionem.*
16 *Citationibus duabus factis, quæ præferatur in iurisdictione.*
17 *Præuentio in dubio penes quem dicitur inducta.*
18 *Citatio ad videndum productionem libelli an inducat præuentionem.*
19 *Citatio realis semper præfertur citationi verbali.*
20 *Iurisdictio verbalis non impeditur per citationem.*
21 *Pœna an poßit reiterari per vtrumque iudicem præuenientem, & præuentum.*
22 *Iudex procedens per inquisitionem quando realiter citat, non impeditur per iudicem procedentem per accusationem.*

PRæuentio, † vt communiter omnes Doctores as-
serunt, inducitur per citationem, glos. *in l. 1. ff. de in
ius voc. & in l. libertus, vbi* Bald. *C. eo. tit.* Io. Andr. *in ad-
ditionib. ad* Specul. *in tit. de libell. oblation. §. nũc videa-
mus. in princip.* Fallit quando citatio † est ad informan- 2
dum, quia non est actus, qui inducat præuentionem,
Socin. *in l. libertus. n. 8. ff. de in ius voc.* Ias. *in l. si pluribus.
de leg. 1.* Afflict. *dec. 219.* & licet Bartol. *in l.* † *cùm qua- 3
dam puella. ff. de iurisdict. om. iudic.* restringat illum tex-
tum, quod iurisdictio dicitur præoccupari per litis cõ-
testationem, vel per sententiam: tamen Cuman. Ca-
strens. & Alex. dicunt, illum textum supplendum esse
per alia iura volentia præuentionem acquiri per solã
citationem, ad text. *in l. si quis postea, ff. de iudic.* Sed ista
solutio videtur potius destruere illum textum, cùm ibi
dicat post susceptam cognitionem, vel post latam sen-
tentiam, quod si sola citatio sufficeret, ille textus esset
superfluus, aut de indubitabili. Et ideo Aretin. *in d. l. si
pluribus,* dicit, ibi esse speciale in illo casu, vbi mulier
transfert domicilium quodammodo ex necessitate, ni-
mirum ex causa matrimonij. At posset aliter respon-
deri, quod licet alias sola citatio inducat præuentionẽ,
d. l. si quis postea. tamen vbi interuenit mutatio fori †
per viam matrimonij, quæ est potentior aliis, quia li- 4
cet alias domicilium originis mutari † non possit, *l. se-
natores. ff. de senat.* nihilominus per viam matrimonij, 5
quæ est potẽtior aliis, bene mutari potest, gl. *in l. orig.
C. de orig. & munic. li. 10.* Bar. Bal & alij *in d. l. cùm qua-
dam.* & propterea nõ sofficit sola citatio, sed requiritur
litis cõtestatio, & hoc modo per illũ tex. limitatur, *d. l. si
quis*

quis postea.ff.de iudic.& c.proposuisti.de foro compet. Nec
ista responsio placet, nam *d.l.cum quadam.* dicit, & ge-
neraliter in causis huiusmodi obseruandum: ergo non
est speciale in causa matrimonij, ideo melius videtur
illum textum supplendum esse per alia iura necessario.
6 Verum vt inducatur præuentio † per partis citatio-
nem necesse est, quod fiat ad partis instantiam, & scri-
batur in actis, Immol. *in d.c.proposuisti,de foro compet.*
Bar. *in l.3.§.hoc autem iudicium.ff.de damn.infect.& in*
7 *l.ad peremptorium,ff.de iud.* Secus est, † vbi ex officio
procederetur, quia tunc Fiscus est loco partis, vel ipse
iudex, *c.qualiter,& quando,vbi Doct.omnes.de accus.* l'é
fallit, vbi citatio esset nulliter facta, gl. *in c.cum plures.*
de offi.deleg.li.6. Bald. *in d.l.cum quadam puella.* per tex.
in l.pen.C.ne pro statu defunct. Anton.de Butr. *in d.c.*
8 *proposuisti.* per illum textum in terminis, quia citatio †
inualida nihil operatur, gloss. *in l.accusat.C.de accusat.*
quã sequitur Bald. *in c.quoniam contra.col.6.de prob.*
& in c.in nomine.in 4.not.de testib. facit *c.bonæ.in 2.num*
gloss.fin.de elect. & glo. *in l.si pater.C.ne pro statu de-*
funct. quam sequitur Immola *in c.constitutus, col.12.de*
rescrip. Angel. *in d.l.si quis postea.* Archidiac. *in c.nani-*
ta.2.quæst.7. Nellus *in tractatu de bannitis,in 2.quæst.3.*
partis,prim temporis. Bald. *in additionib.ad Specul.in ti-*
tul.de citation.versi.si sunt tres. Sed ista limitatio non
9 procedit, quando † post citationem ineptam, & inua-
lidam, sequuta est comparitio citati, & perseuerantia
in iudicio, textus, gl. & Bartol. *in l.1.§.1.ff.de seruis.* Ro-
ta *decis.1.de dolo, & contumac.in nouis* Et sufficit vna
10 citatio, scilicet † prima, quamuis non fuerit peremto-
ria. Io. Andr. & communiter omnes *in clem.vnic.de iu-*
dic.in ver.citationis, per tex. *in c.proposuisti,de offi.deleg.*
facit *§.final.Instit.de pœna temere litigant. & d.l.si quis*
postea,de iudic. quæ contentatur partem esse solum vo-
catam; Item quod sufficiat sola verbalis citatio, est cõ-
munis opinio, de qua per Doct. *in d.c.proposuisti.arg.*
text.in l.vbi acceptum. Bal. *in l.seruus,circa finem,C.qui*
accus.non poss. dummodo peruenerit ad notitiã citati.
Et quoniam citatio habet tres partes, nimirũ Com-
missionem, Executionem nuncij, & Relationem, quæ-
ritur an omnes requirantur, vel aliquæ sufficiant. Di-
stinguendum est: Aut loquitur de citatione ad effectũ
acquirendi iurisdictionem simpliciter considerando,
aut de præuentione quæ potest afficere personam. Pri-
11 mo modo per solam † commissionem inducitur, quia
incipit vti iurisdictione, Innoc. *in c.final.de offi.deleg.in*
ver.citatio. Rota *decis.9.nu.1.de dolo & contumac.in an-*
tiq. Quo casu sufficit citationem exiuisse à iudice, licet
non peruenerunt ad partem, gl. *in clem.2.vt lit.pend.*
Abb. *in c.gratum in 2.notab.de offi.deleg.* Afflict. *in Con-*
stitut.regni,contingit.nu.5. Et est ratio, quia iudex extra
territorium non potest committere, sed committere
12 † est vti iurisdictione, *l.omnes.C.de episcop.& cleric.c.*
Romana.§.contrahentes.de foro compet.lib.6. & hoc mo-
do intelliguntur Bart. & Bald. *in l.& quia.ff.de iurisd.*
omn.iudic. qui dicunt sufficere commissionem citatio-
nis, nam intelligitur hoc dictum, ad hoc vt res desinat
esse integra, de quo habetur *in c.gratum, in c.relatum,*
in c.licet.de offi.deleg.
13 Item per præsentationem † instrumenti dicitur ac-
quisita iurisdictio per præuentionem, Specul. *in titul.*
de compet.iud.aditione.§.penult.in fin. quia præsentatio
rescripti operatur etiam vim petitionis, per iura, quæ
allegat Alex. *in cons.201.in princip.volum.2.* Afflict. *in*
Const.regni.incip.contingit.
Si verò loquimur secundo modo, quoad afficiendã
14 personam, non sufficit † citatio, nisi fuerit exequuta,
clem.2.vt lit.pend. Bald. *in d.c.gratum.de offi.deleg.& l.*
cum sponsus.ff.inter vir.& vx. quia tunc dicitur propriè
citatio, quando nuntius exequutus est, non antea, Rota
in d.decis.9.n.3.de dolo & contumac.in antiq. & decis.6.
eo.tit. Fallit si esset citatio † ad informandum curiam, 15
quia hic non est actus, qui inducat præuentionem,
Soc. *in l.libertus.n.8.ff.de in ius voc.* Iai. *in l.si plurib.de*
legat.1. Afflict. *in d.decis.219.*
Et quia citatio est duplex, scilicet realis, & verbalis;
quæro si sunt duæ citationes † verbales coram duob. 16
iudicibus exequutæ, quia eorum præferatur in acqui-
sitione iurisdictionis, in primo supradicto casu loquẽ-
do. Dicendum est, quod si verbalium vna fuerit, perso-
nalis præfertur, Bart. *in l.3.ff.de damn.infect.* Item si
causa † propter quam citatur habet maiorem confor- 17
mitatem cum iurisdictione vnius, ille præfertur, &
præuenisse dicitur, vt in simili de testib. variis habetur
in c.nostra, de testib. si verò non habet maiorem con-
formitatem, aut citatus habet electionem de iure, vt
traditur *in auth.habita.C.ne filius pro patre.* neq; aliter
probari potest, & stabitur suo dicto cum sacramento,
arg.not.in §.alia.Instit.de action.& in c.significasti.de ho-
micid. si non habet electionem, & ignorat, quænam ci-
tatio præuenisset, puta, inuenit in domo nuncios in
eodem tempore, & putat Marian. *in d.cap.proposuisti,*
quod tunc forte dirimi debet, quis eorum actor, vel
reus iudicem eligere possit. Mihi autem reo declaran-
dum semper visum fuit, ipso enim coram altero re-
spondente, eiusque iurisdictionem præueniente, si op-
ponatur ab actore de rei contumacia coram altero iu-
dice, tunc reus replicabit de præuentione.
Quid si citatur † ad videndum productionem libelli 18
pro prima die, in qua nullus compareat, neque actor,
neque reus, an per d.citationem verbalem inducatur
litis pendentia ad impediendum præuentionem, ante-
quam porrigatur libellus? Respondendum est negati-
uè, quia præceptum nudum iudicis sine causa, nõ facit
reum contumacem, Cyn. *in l.quoties.C.de iud.* Marant.
de ord.iud.parte 6.§.proposui,nu.71. Afflict. *in decis.294.*
n.3.ver.in contrarium. & ratio est, quia opus est, vt actus
porrectionis libelli fiat illa prima die iuridica, alias ni-
hil valet quod agitur, Corn. *in cons.57.litera A vol.3.*
Item aliud est petere, siue velle petere in genere, vt in
dicto casu, aliud est petere in specie, vt dicit Paul. de
Cast. *in l.sed & si aliquis.§.si quis cautionib.* vt fecit reus,
qui coram alio iudice fecit cessari instrumentum, quo
casu per petitionem rei in specie, inducitur præuentio
coram alio iudice, & contra non mandantem execu-
tioni, quod in specie petere volebat.
Sequitur de citatione † reali, & quæro an præferatur 19
verbali? Dico quod semper, & regulariter præfertur,
Bartol. *in l.3.ff.de custod. & exhib.reorum. & in l.1.ff.de*
pœnis. Bald. *in l.1.C.vbi de crim.agi oport. & in authent.*
sed nouo iure.C.de seru.fugit. Ioan.Andr. *in c.1.de obli-*
gat.ad ratiocin. Grammat. *decis.30.num.6.* Nisi verba-
lis præcessisset, quia tunc cùm iurisdictio † fuisset præ- 20
uenta, non amplius impeditur. Et hoc procedit, tam
si ambo iudices ab eodem domino iurisdictionem re-
cognoscunt, quàm si à diuersis, & ideo à captura reali
relaxari debet, si captus opposuit de præuentione. Sed
quid si iudex citationis realis relaxare noluerit, & ap-
pellationem reiecerit, imò puniuerit, vtrum alter præ-
uentus iudex puniri possit. Distinguendum est, quod si
puniuit pœna † irreiterabili, alter nõ puniet, non enim 21
quis debet duplici pœna affici, Fely. *in c.de his,de accu-*
sationib. Bald. *in cons.31.& consi.402.vol.2.* Boer. *in de-*
cis.289. & de hoc scribo latissimè infra *in 3.parte.* Et ita
intelligitur Angel. *de maleficiis,in ver.Iudex commisit.*
& Bart.in l.2.ff.de custod.reorum.& in l.1.ff.de pœn.cũ si-

O 3 *mil.i*

mil. Si verò pœna est reiterabilis, tunc idem, nisi verbaliter citatus ad locum accesserit fraudulenter, vbi realiter captus fuerit, ne compareret, tunc enim à iudice verbalis citationis, iterum punietur, faciunt quæ notantur in l. quæsitum. ff. de re iudic. c. quarelam. de procurac. l. quo tempore. C. de restit. milit. vbi gl. Federic. de Sen. in cons. 40. quem sequitur Marian. in d. s. propositi. n. 31. Et ex hi anotatur differētia inter iudicem procedētem per accusationem, & per inquisitionem, quia
22 si procedere incipiens † per inquisitionem, realiter citasset, non impediretur, Bald. in l. edita. col. 13. C. de eden. Sed si accusator coram eodem procedere vellet, tunc ab inquisitione abstinere deberet, argum. not. per Bart. in l. si maritus. ff. de adulter.

CAP. IV.

An Iudex quilibet præueniendo, possit cognoscere an sua sit iurisdictio, & ab altero inhiberi.

SVMMARIA.

1 Iudex quilibet potest cognoscere an sua sit iurisdictio, & nu. 7.
2 Arbiter potest de sua iurisdictione cognoscere.
3 Iudex ex officio procedens, & quando habetur vt pars, non potest cognoscere an sua sit iurisdictio.
4 Clericus citatus à laico non tenetur comparere.
5 Iudex laicus non cognoscit an sua sit iurisdictio contra clericum.
6 Iudex extra territorium, & in quibus aliis casibus non cognoscit de sua iurisdictione.
8 Iudex citans cognoscit de dubio sua iurisdictionis.
9 Iudex cognoscens an sua sit iurisdictio habet à lege iurisdictionem.
10 Rescriptum falsum an tribuat iurisdictionem.
11 Iudex ex rescripto falso potest cognoscere an sua sit iurisdictio.
12 Iudex carens iurisdictione, nisi sit incapax, potest cognoscere an sua sit iurisdictio.
13 Iudices diuersi delegati debent simul cognoscere cuius sit iurisdictio.
14 Iudices imperiti etiam cognoscunt de sua iurisdictione super dubio iuris.
15 Sportulæ non dantur in articulo an sua sit iurisdictio.
16 Iudex secularis imploratus de brachio in quibus casibus non cognoscit an sua sit iurisdictio.
17 Brachio implorato, quo casu laicus possit cognoscere de viribus sententiæ ecclesiastici.
18 Iudex ecclesiasticus non potest prohibere secularem ne cognoscat de suis causis inter laicos.
19 Iudex ecclesiasticus regulariter potest præcepta facere iudici laico.
20 Præceptum iudicis debet esse canonicè ordinatum.
21 Citatio iudicis secularis non requiritur in relaxando præcepto ab ecclesiastico.
22 Præceptum debet fieri à iudice maiore.
23 Iudex ecclesiasticus quando non est superior laico, & n. 28.
24 Præceptum est sententia interlocutoria.
25 Delegatus Papæ non facit præceptum iudici laico.
26 Iudex laicus non curat inhibitiones ecclesiastici in suis causis.
27 Excommunicatio continens errorem est nulla, & numer. 33.
29 Papa non potest priuare laicos sua iurisdictione sine causa. & nu. 32.
30 Iudex ecclesiasticus relaxans iniustas censuras tenetur pœna sacrilegij.
31 Mandata Principum semper habent clausulam iustitiæ.
34 Potestas ligandi & soluendi intelligitur claue non errante.
35 Iudex bonus dicitur minister Dei in terris, secus malus.

QVilibet iudex † potest cognoscere an sua sit iurisdictio, Inno. in c. præterea, de dilationib. in c. pastoralis, in c. super literis, de rescrip. vbi omnes Doct. Felylatè, Dec. & Abb. in c. ex parte. de rescript. Bart. Angel. Alex. & Ias. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ier. Bartol. in l. præscriptione. C. si contra ius, vel vtilitat. public. & in l. si quis ex aliena. ff. de iudic. & in l. quidam consulebat, & ibi Immol. ff. de re iudic. Et probatur primo de iudice ordinario, vt est casus in d. l. si quis ex alien. ff. de indic. Prætoris, ait, est existimare an sua sit iurisdictio. tex. & gl. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ier. Item delegatus idem facere potest, d. l. si quis præscriptione. & ibi Bartol. & est casus in d. c. super literis, in fin. & in d. c. pastoralis. vbi Innoc. & in d. c. ex parte, vbi Abb. in 3. notab. de rescrip. Itē quod iudex delegatus cognoscens de sua iurisdictione possit excommunicare iudicem laicum turbantē suam iurisdictionem præuentione acquisitam, cōsuluit Soc. Sen. in cons. 237. vol. 2. Item arbiter † potest de sua iuris- 1
dictione cognoscere, vt not. Abb. in d. c. super literis. & in c. cùm dilectus, col. 4. de arbitr. Felyn. & Dec. in d. c. super literis. Abb. in c. pen. in gl. 1. de restit. in integr. 2

Declaratur tamen ista conclusio, vt non procedat, quando ipse iudex procederet ex officio, † quia tunc 3
non cognosceret an sua sit iurisdictio; nam tunc esset principalis, & obstaret titulus C. ne quis in sua causa. Item nisi ipse assumeret locum partis, & ad eum pertineret commodum sportularum, prout declarat Milus in suo repertorio, in ver. iudex coram quo fol. 212.

Item declaro hanc materiam per quinque articulos. Primus est, quando sumus in clerico, † qui si citatur à 4
iudice laico, non tenetur comparere, neque reputatur contumax, si non comparet, Io. Andr. Ant. de Butr. & Abb. in c. si diligenti, de foro compet. gloss. in c. in causis, in ver. venire. de offi. deleg. gloss. in ver. citet partes, in c. statutum. §. in nulla. de rescript. gloss. final. in c. veniens, de accus. cum aliis per Ias. in l. 2. ff. de in ius voc. & Affl. in decis. 366. Tunc iudex † laicus non potest cognosce- 5
te an sua sit iurisdictio, d. c. si diligenti. & est casus in c. si iudex laicus, in vers. & si notorium. de sent. excom. li. 6. Idem in casu l. † fi. ff. de iurisdict. om. iud. si citat illum ex- 6
tra territorium, qui non est suus subditus. Item possūt dari exempla in omnibus illis fallentiis, quas Angel. in d. l. 2. ff. si quis in ius voc. & Ias. adducit ibi septem limitationes, atque Immol. in d. l. quidam consulebat. ff. de re iudic. vbi adducit octo, & Felyn. in d. c. super literis. qui adducit quatuordecim fallentias, in quibus non potest Iudex cognoscere an sua sit iurisdictio.

Secundus articulus est, quando sumus certi citatum esse de iurisdictione sua; nam tunc debet venire, alias mulctatur, l. 1. in princip. ff. si quis ius dic. non obtemper. quo casu non dubitatur, quin ipse possit de sua iurisdictione cognoscere.

Tertius articulus est, quando dubitatur an sit iudex competens, vel non, & tunc vocatus debet venire, & ipse pōt de sua † iurisdictione cognoscere per iura su- 7
pra allegata, & ita dicit gl. in d. l. 2. ff. si quis in ius voc. nō ierit.

ieris. & iste est casus quem Doct. pro regula ponunt,
quod iudex tam ordinarius, quàm delegatus potest
cognoscere an sua sit iurisdictio, & ibi Bart. *in vers. ter-
tium membrum*, & Iaſ. dicit, teneas secundam opinio-
nem, quam supra dixi, & constituas regulam genera-
8 lem, quod quando dubitatur de iurisdictione † iudicis
citantis, tunc ipse iudex poterit cognoscere an sua sit
iurisdictio, Abb. *in d. c. super literis, col. final.* vbi dicit,
casus verò, in quo potest cognoscere, est cùm dubita-
tur probabiliter de competentia iurisdictionis. Item
Immol. *in d. l. quidam consulebat, col. 11. vers. hoc præmis-
so*. Anton. de Butr. *in d. c. præterea*, in pluribus locis, &
latè disputat Innoc. *in d. c. præterea*, Abb. *in d. c. ex par-
te, in 3. not.* Vbi dicit, nota, & tene menti, quod vbi cô-
tenditur de omnimodo defectu iurisdictionis, potest
iudex cognoscere & pronunciare an sua sit iurisdictio,
& sequitur Felyn. *in d. c. super literis, vers. amplia tertio*,
non solum quando iurisdictio est elisibilis per exce-
ptionem, sed etiam quando opponitur nullam com-
petere, & sequitur Dec. *ibi in col. final.*

Et si diceretur, si non habet iurisdictionem, ergo nô
valebit sententia in causa principali: Respondetur,
9 quod in isto incidenti † habet iurisdictionem à lege,
in cognoscendo an sua sit iurisdictio, & si non pronû-
ciabit se competentem, habebit iurisdictionem in cau-
sa principali, vt declarat Abb. *in c. cùm ordinem. in fine.
de rescript.* Bart. *in d. l. 2. col. 3. vers. nisi esset pronunciatû
super iurisdictione.* Innoc. *in c. 2. de dilationib. vers. sed si
postquam venisset*: Imò fortius dicit Bart. *in d. l. præscri-
10 ptione, vers. quæro verum rescriptum † omnino falsum tri-
buat iurisdictionem*, quod si rescriptum non habet ma-
nifestam falsitatem, ipse iudex ad quem rescriptum di-
rigitur, potest de ipsa falsitate cognoscere, atque pro-
nunciare se esse, vel non esse iudicem, quia licet illud
non det ei iurisdictionem, tamen constituit ipsum in
quasi possessione iurisdictionis, propter quod habet
iustam cognitionem & pronuntiationem, *l. si arbiter.
ff. de testib. l. Barbarius. ff. de offic. prætor.* & Alex. ad Bart.
in d. l. præscriptione, dicit, opinionem Bartoli commu-
niter obseruari, quam tenet Innoc. *in d. c. præterea, vers.
hoc autem fatemur*, & Dec. comprobat *in d. c. super lite-
ris, in fine*. Sed Innoc. ibi tenet contrarium *vers. quod si
litera falsa*. cuius opinionem communiter sequuntur
ibi omnes Canonistæ, vt ibi per Felyn. *in qu. fallent.*
quod detecta postea falsitate, omnis processus decla-
rabitur nullus. Innoc. Ioan. Andr. Anton. de Butr. &
alij. Sed hoc intelligunt, quando reuera tale rescriptû
nunquam emanauit à Principe, quia si à Principe ema-
nasset, licet falsum, tamen tribueret iurisdictionem,
11 & potuisset iudex cui est directum † declarare seu co-
gnoscere, an sua sit iurisdictio, Gemin. *in cap. 1. de re-
script. lib. 6.* Anton. de Butr. Abb. & Felyn. *in d. c. super
literis, n. 30.* Idem Butr. *in d. c. 2. de dilationib.* quod licet
data falsitate rescripti non valeat processus, secus esset,
si rescriptum alio modo esset nullum, vt ex defectu
personæ impetrantis, vel si à falso procuratore obten-
12 tum. Nam & hoc casu iudex † carens penitus iurisdi-
ctione, potest de ea cognoscere; nisi esset incapax:
Hanc opinionem Lapi sequuntur plures Doctores,
quos recenset Felyn. ibidem subnectens, quod si ille
iudex delegatus haberet aliàs iurisdictionem ordina-
riam, posset cognoscere de falsitate rescripti, & co-
gnoscere an sua sit iurisdictio, & valebit processus non
obstante detectione falsitatis, ita tenet Angel. *in d. l. a.
in 7. fallent. ff. si quis in ius voc.* Et sequitur Felyn. quan-
do esset dubium an per delegationem esset excitata
sua iurisdictio ordinaria, & ipse declarasset non ex-
primendo iurisdictionem suam neque ordinariam,
neque delegatam.

Quartus articulus est, si sunt diuersi iudices † à Pa- 13
pa impetrati, & primi declarauerunt ad eos spectare
iurisdictionem, secundi verò idem fecerint, quia pri-
mum rescriptum est reuocatum per secundum, siue
dubium sit in facto, siue in iure, poterunt simul, & se-
mel cognoscere an sua sit iurisdictio, & si vnus defert
alteri, vt solus cognoscat de iurisdictione, hoc valet, &
potest fieri, si alter non vult deferre, ambo simul co-
gnoscent ad quem iurisdictio spectabit, si non con-
cordabunt, eligendi sunt arbitri, ita tenent Innoc. An-
ton. de Butr. Abb. Felyn. & Dec. *in cap. pastoralis. per il-
lum tex. de rescript.* subdens Innoc. *ibi in prin.* Dicas er-
go locum habere hanc decretalem, si de facto dubite-
tur, puta quia deleta est data, vel primæ literæ haberi
non possunt quas constat iudicem habuisse, & in aliis
casibus, vt ibi per eum. Eodem modo si dubitetur
de iure, puta si literæ de his mentionem non faciunt,
quæ si dicta fuissent, non aliter fuissent impetratæ, si-
cut de processu negotij, aut iuramento, vel cæteris
consimilibus, *cap. inter monasterium. de re iudi. cap. con-
stitutum. de rescript.* vel quicquid dubitari potest, in quo
sic dubitatio iuris habet locum. Sed quid si non sunt
sapientes iudices, sed imperiti, † argum. quod idem 14
esse *in cap. cum contingat.* hæc Innoc. ibi quem sequun-
tur Abb. Barbat. & Dec. Sed isti addiderunt, quod
hoc dubium iuris debet esse probabile *per l. cum his §.
si cui ff. de transact.* Et hoc non est inconueniens, quia
in iure multoties dubium iuris attenditur, sicut du-
bium facti, vt est gloss. notabilis, *in l. 3. §. ibidem ff. ad
exhibend.* Bartol. *in l. penult. §. ad crimen ff. de publ. iudi.*
& habetur etiam *in c. si ista (?) eius. de rescript.*

Nec obstat quod quis non possit in sua causa iudi-
care: quia cum non procedatur ex officio, non est iu-
dicis causa propria, & cum procedatur ad instantiam
partis, iudex non habet interesse, iudicium est potius
iuris, & in hoc articulo non concernitur vtilitas iudi-
cis respectu † sportularum, quia in eo non dantur, ita 15
dicit gloss. *in dict. l. 2. ff. si quis in ius voc.* & Doct. præ-
citati. Neque obstat tex. *in l. iudex ff. de re iudi. & in
cap. literis. de offi. deleg.* quia loquuntur de iudice sim-
pliciter delegato, qui lata, & executa sententia functus
est officio suo, secus est in iudice, qui habet iurisdi-
ctionem ordinariam, & dubitatur an super facti du-
bitatione, aut super iuris probabili dubio iurisdictio-
nem habeat, quo casu cognoscere potest an sua sit iu-
risdictio.

Quintus articulus est; iudex secularis † imploratus 16
super impertitione brachij à iudice Ecclesiastico in
causis merè spiritualibus, aut contra clericum degra-
datum seculari curiæ traditum, non potest cognosce-
re an sua sit iurisdictio, quia cum non possit de causa
aliquo modo cognoscere, vt diffusè probaui supra in
1. *parte c. 51.* ergo nullius iurisdictionis articulus inter-
uenit, nec in facto, nec in iure, super quo possit se
competentem declarare.

Fallit si imploretur super executione sententiæ latæ
inter laicos de causa merè laicali, quia cum in eo casu
† possit de viribus sententiæ cognoscere, vt scripsi *in* 17
d. c. 51. ergo in casu dubij posset declarare an sua sit iu-
risdictio. Si igitur iudex secularis antequam implora-
tum brachium impertiatur super executione senten-
tiæ contra eius subditum, quê non vt merus executor,
sed vt mixtus iudicare debet, & vt proprius iudex a-
ctionis in factum corâ se deductæ, procedentis ab illa
sentêtia: Nô potest Ecclesiasticus iudex prohibere ne 18

cognoscat,vel post prohibitionem pœnalem excom-
19 municare. Nam licet regulariter possit prohibere,† &
præcepta facere seculari ne cognoscat, *c.seculares.de fo-*
ro compet.li.6.c.licet,de except.li.6. Mandol. *in tractatu*
*de inhibition.quæst.*18.*num.*2. Ias. *in l.si opus,num.6.vers.*
primo addo,ff.de nom oper.nunciat. Aretin. *in consil.*20.
*nnmer.*4. Villalob. *in communib.opinion.litera l.nnmer.*
35.*&* 36. qui attestatur de communi, & ita fuit deci-
sum, Afflict. *decis.*30. Boer. *decis.*114. Francisc. Marc.
decis.44.num.4. Tamen hoc intelligitur super causa
spirituali, aut spirituali annexa, *per not.in c.tuam,de or-*
dine cognit. & c.quanto,de iudic. & declarat Berous in
consil.117.ex vltima,no.9.vol.3. quia regulariter iudex
secularis in talibus causis non debet se intromittere,
Angel. & Immol. *in l.4.§.condemnatum, & ibi* Alex.
*num.*19. Ripa *numer.30.ff.de re iudic.* post alios per eos
allegatos.

20 Quo casu præceptum † debet esse canonicè ordina-
tum, vt teneat, *c.non solum in fine,vers.canonicè,de ap-*
*pellat.lib.*6. vt si fiat cum causæ cognitione, & partis
citatione, Couar. *in lib.practic.quæstion.cap.24.nnmer.3.*
Rota *decis.58.num.2.de appellat. in non.* Et quando ci-
21 tatur pars,† non requiritur citatio iudicis secularis, A-
lexand. *in consi.91.num.7.vol.2. & in d.§.condemnatum,*
22 *num.*19. Item præceptum † debet fieri à iudice maio-
re, gloss. *in d.c.licet.de except.lib.*6. Ripa *in d.§.condem-*
natum, num.28.& 29. Et si iudex secularis declaraue-
rit se competentem in cognoscendo inter laicos, de
re merè laicali, & super executione sententiæ, quę pro-
ducit actionem in factum deductam coram se, Eccle-
23 siastic us † non est illi superior, vt dixit: Nisi declaratio
fuerit contra ipsum specialiter à iure canonico dispo-
situm, vt *in c.inquisitionis,§.prohibemus.* & in similibus.
Imò in præcepto faciendo careret iurisdictione, cuius
præcepti euidens defectus est, si emanat à iudice ca-
24 rente iurisdictione. Præceptum † dicitur sententia in-
terlocutoria, Franc. post alios *in c.cum cessante,n.46.de*
appellat. Aretin. *in consil.75.col.4.vers.his præmissis.* post
Federic. de Sen. *in consil.*96. & Doct. *in c.etiam,de ordi-*
ne cognition. & ideo præsupponit iurisdictionem, ad
notata *in l.iubere cauere, ff.de iurisdict.om.iudic. & in l.*
1 *ff.si quis ius dic. non obtemper.* Ius præcipiendi depen-
det à superioritate & iurisdictione, *d.c.tuam,de ordin.*
cognit. Socin. *in consi.119.vol.3.* Berous *in consi.117.nu.*
25 *2.vol* 3. Vbi † expressè vult, quod propterea delegatus
Papæ non possit facere præceptum in causa tempora-
li iudici ordinario in ciuitate Florentiæ, quia Papa in
temporalibus ibi nullam exercere vult iurisdictio-
nem, poterit ergo non obstante hoc præcepto ad vlte-
riora procedere, tanquam facto à non habente iuris-
dictionem, ad notata *in rubric.C.si à non compet.iudic.*
& dicit Socin. *in consil.99.num.21.volum* 3. quod licet
iudex Ecclesiasticus inhibeat seculari sub pœnis &
censuris, ne de aliqua causa cognoscat, tamen iudex se-
26 cularis † non debet tales inhibitiones curare, quando
iurisdictionem non habet ab eo cognoscendi de tali
causa, quo casu iudex secularis ad vlteriora procedet,
& latè hoc probat Gaspar Gaballinus *in tractatu de e-*
uictionib.§.3.nu.122.vers.& si iudex, de quo nos latius
tractabimus in tertia parte, vbi de communicationi-
bus agemus.

Cùm Ecclesiasticus incipit à præcepto inualido, &
ideo excommunicat, error exprimitur in excommu-
27 nicationis † sententia, nimirum ob non paritionem
præcepti, quod cùm fieri non debebat, excommuni-
catio nulla est, Bald. *in l.consulta,col.1.C.de testam.& in*
l.1.in fi.C.quomod.& quand.iud. allegat Federic. de Sen.
*in consil.*300. quod dicit esse valde notabile: si sine prę-
cepto excommunicat, minus valet, vt infra *in 3. parte*
*cap.2.*probo. Item cum iudex † secularis sua vtitur iu- 28
risdictione, Ecclesiasticus non est illi superior, & tunc
habet locum regula *l.nam & magistratus, ff.de arbitr.*
par in parem non habet imperium, *c.innotuit de elect.*
& sensit Innoc. *in c.1.de offi.ordinar.* & Andr. *in proœm.*
*Constitu.regni un.*53. & vide Doct. *in l.est receptum,ff.*
de iurisdict. om. iudi. & ad hoc faciunt notata per Ab,
in d.c.tuam de ordin.cognit. Aretin. *in consi.20.& consi.*
*33.& consi.*75. Ias. *in l.nec quicquam, §. vbi decretum,nu-*
mer.30.ff.de offi.proconsul.& legat. & vide Frecc. *in tra-*
*ctatu de præsentatione Instrumenti quæst.*12. Si iura per-
mittunt secularem iudicem habere in suis causis iuris-
dictionem, atque in subditos, Ecclesiasticus illum im-
pedire non debet, quia Papa † non potest priuare lai- 29
cos eorum iure sibi competente, sine causa. Abb. *in c.*
venerabilem, num.6.de elect. Nec potest contra com-
munes regulas facere præceptum sub pœna excom-
municat. Guglielm. de Benedict. *in tractatu de episco-*
*patu numer.*22. qui imprimitur post repetitionem *cap.*
Raynutius. & priuilegium de sui natura perpetuum re-
uocari non debet, Innoc. *in c.nouit.de Iudi.* sed secun-
dùm leges ordinatas expectare debet, vt per diuersa
iudicia, omnibus iustitia patefiat: vnde Ecclesiasticus† 30
relaxans iniustas censuras, tenetur pœna sacrilegij. In-
noc. in *c.sacro in fine de sent. excommunicat.* per tex. *in*
c.non in perpetuum 24.quæst.3. vbi Archidiac. quem se-
quitur Præposit. *in c.illud in 2.not.de b.11.quæst.3.* & quan-
do ita præcipitanter eius sententiam exequi vellet, iu-
dex non censeretur, sed priuatus, Abb. *in c.pastoralis*
§.quia vero col.3.ver.& in fine glossa de offi.deleg. Bart.
in extrauag.qui sint rebelles in vers.rebellando in prin. In
sanctissimis mandatis, † Papæ semper inest clausula 31
iustitiæ, vt ipsam faciunt: vt nemini fiat præiudicium:
vt iura tertij semper sint salua, *c.super eodem de offi. de-*
leg.cum similibus ibi per gloss. allegatis c.ex tenore de
*custod. & vsu pallij c.quamuis de rescript.lib.*6. Princeps
semper censetur, se conformare cum iure communi, si
aliter non dicat, Specul. *de action.& petition.§.super col.*
3.vers.sed nunquid. Bart. *in l.Æmilius col.final.ff. de mi-*
nor. Alex. *in l.quamquam nu.2. Cod. de testam. milit.&*
in consi.136.col.2.vers.& secundo vol.2. Dec. *in l.vinum*
nu.19.ff.si cert. pet. quo iure seculares † habent supra- 32
dictam cognitionem, & iurisdictionem in suis causis,
quomodo igitur à delegato Papę possunt priuari? I-
mò nec idem Papa deberet hanc iudicādi iurisdictio-
nē à secularibus Principibus auferre sine causa, Abb.
in c.venerabilem.nu.6.de elect. Felyn. *in c.canonum sta-*
tuta,n.29.de const. Gabriel. *in titulo de iure quæsito non*
tollendo. & maximè quia induceretur scandalum. Qua-
re dicta excommunicatio† nulla est ipso iure, Immol. 33
in c.cum ad quorundam in fine, de excessib.prælat. quem
citat Milus *in suo repertorio in ver.citatio partis,vers.I-*
tem si feratur. Item textus Matthæi, *quodcunque ligaue-*
rit† super terram erit ligatum & in cœlis: intelligitur 34
claue non errante. *24.qu.1.cap.4. & §. manet.* & notat
Archidiac. *in cap.remittitur 23.quæst.5.* Socin. *in c.sacris*
num.15.de sent.excommunicat. Abb. *in c.final.num.12.de*
confirmat. vtili, vel inutili. & facit quod notat Innoc.
in c.super his de voto. Et maximū scandalum esset vel-
le priuare principes sua iurisdictione sine causa. Item
quilibet iudex dicitur† minister Dei in terris, *c.non so-* 35
lum.& c.qui malos.24.q.4. vnde eius iudicium dicitur
prodire de vultu Dei, *c.vt nostrum in prin. de appellat.*
cap.1.in prin.vt Ecclesiastici benefi. Paul. de Castr. *in con-*
sil.38. in prin. volum.1. Sed de vultu Dei egredi non
potest, nisi iustitia, & veritas & vita, Ioann. *cap. 15.&*
Psalm.24.vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas.

erg.

ergo quandiu iudex ſequitur veritatem, & iuſtitiam dicitur miniſter Dei, cum vero facit contrarium, non dicitur iudex, *c. iuſtum 23. quaeſt. 2.* & notat gloſſ. *in capit. cum aeterni. in ver. iudex. de re iudi. lib. 6.* Caſsiodor. *in li. 3. epiſtola 18.* tandiu iudex dicitur, quandiu iuſtus putatur, ergo delegatus Papae ſi iniuſtè excommunicauerit, non erit miniſter Papae Dei vicarij in terris, & dicit Ariſtoteles *in lib. 1. Politi. ſicut optimum animalium eſt homo cum iuſtitia ſociatus, Ita peſſimum animalium eſt à iuſtitia, & à lege ſeparatus:* Hoc igitur caſu excommunicatus iudex non debet pro excommunicato ſe gerere, cum ſit nulla ipſo iure. Verum an hoc caſu excommunicatio ſit timenda, latè ſcribo infra *in 3. parte c. 7.* Quare reſtat firmata concluſio, quod ſi iudex laicus praeueniri poteſt, neque inhiberi, neque excommunicari debet.

CAP. V.

Iudicem laicum aſſerentem habere iuriſdictionem in Eccleſiaſticis, & ſpiritualibus, etiam in poſſeſſorio, teneri docere de titulo.

SVMMARIA.

1 *Iudex laicus an teneatur docere de titulo ſuae iuriſdictionis in ſpiritualibus.*
2 *Titulus debet oſtendi in quocunque poſſeſſorio tam ſpiritualium, quam iuriſdictionalium.*
3 *Iudex laicus debet docere ſaltem de fama priuilegij.*
4 *Iuriſdictionalia aequiparantur nedum ſpiritualibus, ſed interdictis, & n. 58.*
5 *Iuriſdictionalia longè differunt à ſpiritualibus ſecundum aliquos Doct.*
6 *Titulus debet oſtendi etiam in poſſeſſoriis beneficialiū.*
7 *Titulus coloratus non ſufficit quando lis eſt cum ordinario collatore.*
8 *Iuriſdictio omnis, de iure pertinet ad principem.*
9 *Regis omnia praeſumuntur in regno, etiam quoad iuriſdictionem, & nu. 14.*
10 *Reges eandem habent auctoritatem in eorum prouinciis, quam Imperator in vniuerſo.*
11 *Iudex quilibet dicitur princeps ciuitatis, vel territorij, cui praeeſt.*
12 *Ciuitas, ſeu caſtrum, quomodo poßit dici prouincia.*
13 *Quaeſiti poſſeßio non prodeſt in iuriſdictionalibus, niſi doceatur de titulo.*
15 *Regalia poßidens de titulo ſuae poſſeßionis docere debet.*
16 *Iudex Eccleſiaſticus, in quibus habeat fundatam intentionem, quoad iuriſdictionalia.*
17 *Praelatus petens reſtitutionem Eccleſiae in aliena dioeceſi, debet docere de titulo.*
18 *Iuriſdictionis poſſeßio conſeruatur per titulum coloratum.*
19 *Titulus coloratus, quis ſit.*
20 *Poſſeßio colorata, qualis ſit.*
21 *Titulus etiam erroneus in facto iuſtificat poſſeßionem.*
22 *Reſtitutio, vt obtineatur, debet ſaltem probari auctoritas ſuperioris, ſcientia, vel patientia.*
23 *Superioris dicitur, qui eſt ſic in quaſi poſſeßione.*
24 *Tituli etiam colorati iuſtificatio ſufficit in poſſeſſoriis.*
25 *Poſſeſſorium iuriſdictionis eſt ad inſtar beneficialium.*
26 *Poſſeſſorium iuriſdictionis requirit iuris adminicula.*
27 *Titulus etiam praeſumptus ſufficit in poſſeſſoriis.*
28 *Poſſeſſorium, quando dicatur ex proprietate robor ri.*
29 *Tituli intrinſeci probatio non requiritur in iudicio poſſeſſorio.*
30 *Feuda quaternata, & iuriſdictionalia in quibus conueniunt.*
31 *Titulus nullus requiritur in poſſeſſorio recuperandae iuriſdictionalium.*
32 *Poſſeßionis iuſtificatio ſufficit in interdicto retinendae.*
33 *Tituli probatio nulla requiritur in poſſeſſorio contra priuatum.*
34 *Poſſeſſorium iuriſdictionis eſt ſimplex cum agitur inter priuatos.*
35 *Exceptio non iuris agentis admittitur, ſi agitur inter priuatos.*
36 *Titulus coloratus ſufficit agenti poſſeſſorio contra dominum.*
37 *Titulus in poſſeſſorio beneficialium requiritur ſolum ad colorandum.*
38 *Spoliatus cur ante omnia reſtituendus.*
39 *Spoliandi facultatem nullus habet de iure communi.*
40 *Princeps in iuriſdictionalibus, de facto ſpoliare non poteſt.*
41 *Spoliato à principe, vt obtineat, ſufficit oſtendere titulum apparenter iuſtum.*
42 *Praeſumptio bonae fidei oritur ex titulo colorato.*
43 *Titulus apparens ſufficit ad tuendum in poſſeßione contra dominum.*
44 *Actor in iudicio poſſeſſorio, quid probare debeat.*
45 *Tituli probatio non requiritur, etiamſi ius reſiſtat, & aßiſtat ſpoliatori.*
46 c. ad decimas. de reſtit. ſpoliat. lib. 6. *intellectus.*
47 *Probatio iuſtae poſſeßionis, non infert ad probationem veri tituli, & n. 79.*
48 *Poſſeſſor bonae fidei etiam ex aliena re facit fructus ſuos.*
49 *Bona fides cauſatur etiam ex iniuſtis rationibus.*
50 *Poſſeßio iuſta quae dicatur.*
51 *Titulus, & iuſtificatio poſſeßionis differunt.*
52 *Reſtitutio eſt facienda iuſtificata poſſeßione, ex titulo colorato.*
53 *Poſſeſſorium recuperandae eſt magis priuilegiatum, quàm retinendae.*
54 c. ad decimas *non requirit veri tituli probationem, ſed praeſumptiuam.*
55 *Actor in poſſeſſorio recuperandae debet ſolum probare ſuam poſſeßionem.*
56 *Poſſeßio iuſtificatur ex titulo colorato.*
57 *Spoliatus à principe debet oſtendere titulum coloratum, qui ſufficit.*
59 *Interdicta, & ſpiritualia differunt à beneficialibus.*
60 *Poſſeſſorium iuriſdictionis, quomodo contineat proprietatem.*
61 *Poſſeſſorium iuriſdictionis eſt quodam modo mixtum.*
62 *Poſſeſſorio iuriſdictionalium ius praeſumptum ſufficit.*
63 *Beneficialia, & interdicta, quomodo aequiparentur.*
64 *Spoliatus debet reſtitui, ſi iuſtificet poſſeßionem.*
65 *Spoliato quando denegetur reſtitutio.*
66 *Spoliatus feudo à principe, quando debeatur reſtitui.*
67 *Poſſeſſorium iuriſdictionis non requirit veri tituli probationem.*
68 *Titulus qui requiratur in poſſeſſorio beneficialium, cum ordinario collatore.*
69 *Epiſcopus poteſt deiicere non habentem titulum beneficij iuris ordine ſeruato.*

70 Ti-

70 *Titulus nullus requiritur in possessorio inter priuatos, etiam ad colorandum.*
71 *Possessio in beneficialibus, quomodo iustificanda sit ex titulo.*
72 *Titulus verus,& legitimus debet ostendi,quando spoliato obstat duplex iuris resistentia.*
73 *Iuris resistentiam duplicem,qui dicatur habere in feudalibus.*
74 *Titulus,cur maior probatio requiritur in beneficialibus,quàm iurisdictionalibus.*

1 HVic proxima est tractatio; An iudex laicus † te-
neatur docere de titulo suę iurisdictionis in casi-
bus Ecclesiasticis & spiritualibus, ne patiatur inhibi-
tionem,& excommunicationem à iudice Ecclesiasti-
co. Regula est, quod in quocunque possessorio non
solùm iurisdictionalium,sed etiam spiritualium, non
2 potest quis obtinere,nisi ostendat titulum † suæ pos-
sessionis, Ioan. Fab. *in §. retinendæ Instit. de interdict. num.33. vers.& idem si aliquis diceret.* Hostiens. Ioann.
Andr.& Abb. *in c. nimis. de iureiur.* Put. *decis.365. part.*
3 *1*,vbi in terminis, quod iudices † laici habentes iuris-
dictionem in possessorio, in quo incidebat articulus
spiritualis, *nu.2.* dicit, si fama priuilegij illorum iudi-
cum non probaretur cognoscendi de similibus, dicta
possessio non valeret, Rota *decis.3. de iure patronat. in nouis.& decis.2. de consuetud. in antiquior. & decis.10. de consuetud. in antiq.* quæ decisiones loquuntur de con-
suetudine,cuius initij memoria non extat.

Et pro hac opinione facit,quia in his casibus ius re-
sistit iudici laico, ideo non potest obtinere in posses-
sorio, nisi doceat de titulo. *c. ad decimas*, vbi Franch. *n. 7. de restit. spoliat.* Bal. *in l. cogi, nu.4. & ibi* Angel. *nu.5. C. de petit. hæredit.* Federic. de Sen. *in consi.234.* Abb. *in c. literis, num.18. de restit. spoliat.* Alciat. *in consi. 408. res sic se habet.* Menoch. *de recuper. poss. remed.15. qu.36. nu-*
4 *mer.466.* & est ratio, quia iurisdictionalia † æquipa-
rantur nedum spiritualibus,sed interdictis, de quibus
in l.2. §. quædam, ff. de interdict. Bald. *in consi.161. vol.3.* &
habent annexam causam proprietatis, ideo sine supe-
rioris concessione haberi non possunt, Bellam. *decis. 49.* Afflict. *in c. imperialem. §. illud quoque nu.51. de prohib. feud. alienat. per Feder.* quia sunt publici iuris, &
ideo eiusdem naturæ, cuius sunt præfata interdicta,
Contard. *in l. vni. C. si de moment. poss. fuer. app. limitat.*
5 *2. §.7. nu.6.* quę longè distant † à beneficialibus secun-
dùm omnes, Abb. *in d. c. literis, nu.23. & seq. & in 4. disputat. sua num.7.* Et quatenus iurisdictionalia benefi-
cialibus æquipararentur, hoc non lædit iurisdictionem
iudicis Ecclesiastici, quia Doct. communiter in *d. c. li-*
6 *teris*, requirunt † etiam in beneficialibus ostensionem
tituli, & quando lis est cum ordinario collatore, non
7 sufficit titulus † coloratus, Cassador. *decis.4. de restitut. spoliat.* Menoch. *in d. remed.15. recuperand. nu.469.* Et
quod dicitur de titulo colorato, procedit inter priua-
tos, inter quos si necessaria est tituli colorati proba-
tio, quanto magis si lis est cum iudice Ecclesiastico, cui
assistit ius,& resistit iudici laico,& sic concurrunt duo
vincula; ergo requiritur probatio nedum colorati ti-
tuli,sed etiam veri, Abb. *in d. c. literis num.29. de restit.*
8 *spoliat.* Ratio rationis est,quia omnis iurisdictio † de
iure pertinet ad Principem, Bald. *in l.2. C. de seruit. & aqu. & in consi.251. vol.2.* Grammatic. *decis.80.* Ita om-
nis iurisdictio Ecclesiastica spectat ad summum Pon-
tificem,& exercens illam sine titulo,dicitur tyrannus,
Capyc. *decis.138.* quia laici sunt incapaces iurisdictio-
nis Ecclesiasticæ, vt sæpius dixi,& in simili probat Pe-
regrin. *in tract. de iure fisc. lib.7. tit.3. n.20.*

Ex quo infertur errare Andream de Isernia *in c. imperialem, nu.51. de prohib. feud. alienat. per Federic. vers. sicut in eo qui tenuit decimas in aliena parrochia.* vbi
concludit, omnia in regno existentia non præsumi
Regis,etiam quoad iurisdictionem, hoc enim est fal-
sum † respectu iurisdictionis. Nam sicut Imperator 9
quo ad iurisdictionem est dominus totius orbis,vt la-
tè scripsi in prima parte: Idem dicendum est in Regi-
bus, & aliis principibus, quia eandem habent aucto- 10
ritatem in eorum prouinciis quam habet Imperator
in vniuerso orbe,vt concludit Decian. *in consi. 41. col. 2. in prin. vol.2.* & clarius Bart. *in l.1. num.15. in fine ff. de iurisdict. om. iudi.* dum dicit, sicut princeps habet om-
nem iurisdictionem, ideo dicitur dominus totius
mondi: ita etiam quilibet iudex † dicitur princeps ci- 11
uitatis,vel territorij cui præest, Bald. *in l.1. C. vnde legitimi.* Nisi intelligeremus Andream secundum Ho-
stiens. quem citat *in d. c. nimis. de iureiu.* qui tamen ali-
ter loquitur, & alij cum eo scribentes: quamuis Ho-
stiens. à prædicta generali cõclusione excipiat casum,
quando aliquis possideret,& præscripsisset,vel ex cõ-
cessione haberet castrum, vel ciuitatem cum omni-
moda iurisdictione intra aliquam prouinciam, præ-
sertim si nomine alterius superioris possideret, quia
tale castrum †, siue ciuitas sic præscripta diceretur 12
prouincia,siue territorium de per se, & nihil haberet
commune cum dominio prouinciæ regni, vt posset
poni exemplum de ciuitate Beneuenti, quæ etsi sit in
regno Neapolitano,tamen immediatè est sub sede a-
postolica. Nihilominus eius dictum recipit multas
declarationes,de quibus per Abb. *ib. col.2. in prin. vers. ego dicerem.*

Et quod in iurisdictionalibus quasi possessio † non 13
prodest,nisi doceatur de titulo, est *decisio* Capyc. *77. n. 7.* Alciat. *in consi 508. alias est* 408. & secundum aliam
impressionem 50. *num.9. vol.6. & num.7.* vbi addit o-
portere ostendere titulum iustum, habitum à legiti-
mo principe,etiam si inter tertios ageretur, Decian. *in consi.45. nu.7. & seq. vol.1.* Bossius *in sua practi. crimin. in titulo de principe num.333.* Ferreit. *in consi.21. num.6. & seq.* Roland. *in consi.89. in prin. vol.2.* qui sequuntur
Doctores *in d. c. nimis. de iureiur.* Et omnes conclu-
dunt, Principem, † de iure communi habere funda- 14
tam intentionem,quod quælibet ciuitas, & quodlibet
castrum & alia bona in eius dominio sita,sunt sua quo
ad iurisdictionem: & etiam refert Peregrin. *de iure fisc. lib.7. tit.3. num.20. vers.30. limita in eo qui regalia* † 15
possidet. nam de titulo suæ possessionis docere cogi-
tur, Bald. *in d. l.1. num.7.*

Ex quibus ea firmissima inducitur ratio, quia iu-
dex † Ecclesiasticus habet fundatam suam intentio- 16
nem de iure in cognitione omnium casuum Ecclesia-
sticorum, priuatiuè quo ad alios, & ius commune sibi
assistit, quod omnia iurisdictionalia spiritualia sunt
ipsius, & contradicit iudici laico volenti eam exerce-
re; ergo non potest obtinere in possessorio, nisi do-
ceat de titulo. Et pro hoc etiam facit, quia prælatus, † 17
qui petit restitutionem alicuius Ecclesię, sitæ in aliena
diœcesi contra illius episcopum tenetur docere de
titulo, aliàs non fit restitutio, vt probat Bald. *in l. cogi, num.4. vers. quæro extra appono, & ibi* Angel. *nu.5. C. de petit. hæredit.* Et si hoc requiritur in possessorio recu-
perandę, tanto fortius procedit in interdicto retinen-
dæ, quando per viam exceptionis proceditur, ab eo
qui auctoritate legis ius sibi dicit, ex notatis *in præcedenti cap.*

Declaratur hic articulus, vt sufficiat docere de titu-
lo † colorato ad conseruandum in possessione iurisdi- 18
ctio-

ctionis suæ cognoscendi de sibi non permissis. Nam
19 titulus † coloratus dicitur, qui in sua prima facie legi-
timus, & iustus appareat, Menoch. *remed. 3. retinẽdæ, n.*
594. Abb. *in d. c. in literis, n. 13. vers. sed in modo. de restit.*
20 *spoliat.* Item possessio † dicitur colorata, quando præ-
tenditur aliqua causa, propter quam quis potuerit iu-
stè possidere, Cosm. Guim. *ad pragmaticam sanctio-
nem, titul. de pacifi. ca poss ssione, in ver. coloratum, fol.* 168.
n. 1. Menoch. *in d. num.* 594. post Doct. *in c. cum nostris,*
21 *de concess. præbend.* Adeo, vt titulus etiam erroneus, †
saltem in facto, iustificet possessionem, & tribuat iustã
causam præscribendi, Bellamera *in consil.* 10. *num.* 26.
vers. tertio oppono, per tex. *in l. si vir vxori. ff. de donat.*
secundum Abb. *in c. Ecclesia, num. 52. de caus. poss. & pro-
priet.* sufficit, si quouiamodo tollatur præsumptio in-
iustæ occupationis, ita vt possessio non possit dici eui-
denter iniusta, quamuis non probaretur iusta, vt per
Innocen. *in cap. bona, in 2. col. 2. vers. alias igitur. & fortè
melius, de postulat. prælat.* Anton. de Butr. qui præ om-
nibus strictè sentit, in hac materia, prout dicit Abb. *in
d. c. in literis, n. 15. vers. Dominus Antonius.* multum stri-
22 ctè vult, quod ad obtinendum † restitutionem pro-
betur auctoritas superioris, vel eius scientia, & patiẽ-
tia cum aliquo actu positiuo, aut titulus primo aspe-
ctu validus, aut antiquissima possessio, quæ ex hoc solo
dicitur colorata, vt illum refert Abb. *in d. c. in literis, n.*
16. *& 17. ibi: vult ergo in effectu, &c.* In quo aduerten-
dum, quatenus dicitur requiri superioris auctorita-
tem; aut scientiam cum aliquo actu positiuo, sufficit
23 talia habuisse † ab eo, qui erat in quasi possessione su-
perioritatis, & pro tali reputabatur, quamuis fortè
non esset. & ad hoc faciunt notata per Doct. *in l. Bar-
batius. ff. de offic. præsid.*

Et quod in iudicio possessorio non sit necessaria
24 veri & intrinseci tituli disputatio, sed sufficiat † pos-
sessionis iustificatio, etiam ex titulo colorato proba-
tur auctoritate, & ratione.

Primò id sentit Bald. *in l. vnic. C. si de moment. poss. f.*
25 *fuer. appell.* vbi dixit ad instar beneficialium † possesso-
rium iurisdictionis, quia ex iure adminicula desiderat,
ideo dici mixtum possessorium, & in eo non sufficere
exercitium aliquorum actuum, sed fundari debere in
iure aliquo vero, vel præsumpto, & sic Bald. primo æ-
quiparat iurisdictionalia beneficialibus, in quibus suf-
ficit titulus coloratus ex communi sententia, de qua
per Abb. *in c. literis. de restit. spoliat.* Secundo dicit hoc
26 possessorium † iurisdictionis requirere iuris admini-
cula; non ergo requirit tituli probationem princi-
paliter, sed pro adminiculo. Tertio dicit non sufficere
solius possessionis probationem, sed fundari debere
hoc possessorium in aliquo iure vero, vel præsumpto;
non ergo requirit de necessitate veri tituli probatio-
27 nem, sed præsumptum † etiam titulum sufficere do-
cet: & hæc Baldi doctrina clarior redditur ex iis, quæ
scripsit idem Bald. *in l. incerti, num. 12. vers. sed quia
glos. prædicta. C. de interdictis.* vbi dicitur, possessorium
28 † ex proprietate roborari, quando proprietas in ipso
inducit victoriam ex causa occidentali, non ex natu-
rali ipsius iudicij; & tunc proprietas dicitur admini-
culum, nec ipsa aptitudo facit iudicium fines suos ex-
cedere, sed remanet in meris finibus iudicij possesso-
rij, licet iustificati, & dicitur ex proprietate consistere,
quia nuda possessio ipsum non parit, nisi cum proprie-
tate, per quæ verba affatim describitur natura posses-
sorij iurisdictionis, in quo proprietas non principali-
ter, & ex natura iudicij, sed ex accidenti deducitur. Et
dicitur adminiculum ipsius possessorij, quia in eo non
sufficit sola possessio, sed debet ex proprietate robo-
rari, nec tamen id excedit fines iudicij possessorij. Nõ
requiritur ergo in hoc iudicio possessorio † probatio 29
tituli intrinseci, & veri, quia tunc excederet fines pos-
sessorij, & fieret absolute iudicium petitoriũ, sed suffi-
cit coloratus, & præsumptus, per quem roboretur, &
adminiculetur ipsa possessio, quę sola, & nuda nõ suf-
ficeret ad ipsam victoriã, sicuti dixerat ipse Bald. *in d.
l. vnica.* Hoc idem tradit expresse Contar. *in d. l. vni.
C. si de moment. poss. ff. secunda limitat. ratione mixturæ*
§. 8. nu. 22. vbi interpretatur sententiam Baldi, hoc idẽ
affirmat Afflict. *in l. imperialem § illud quoq; de prohib.
feud. alien. per Feder. ex nu. 50. vsque ad finem.* vbi nul-
lam constituit differentiam quo ad hoc inter feuda † 30
quaternata, & iurisdictionalia, quia vtraque à publico
processerũt, nec possunt haberi sine superioris aucto-
ritate. Idem Afflict. *in constit. regni, violentias, num.* 20.
Capyc. *decis.* 77. qui loquitur in officio portulaniæ, &
sic in iure cohærente personæ, & spolians habet iure
fisci, vt ibi dicitur, & in fine illius decisionis concludi-
tur, quod sufficiebat actori titulus coloratus neq; fuit
admissus reus conuentus ad illius impugnationem, &
maior ratio poterat cõsiderari in illo officio, quam in
istis feudalibus iurisdictionalib. prout ibi Capyc. *n.* 12.

Idem tenet Cassad. *de restit. spoliat. decis. 1. num.* 10.
Achill. *decis. 19. de appell.* Caccher. *in decis. Pedemont.* 25.
num. 10. & clarius Bellamn. *in decis 99 & decis. 455.* vbi
dicit ita vidisse obseruari, Mari. Frec. *d. sub. feud lib.
3. tit. differentia inter regalia diff.* 46. qui dicit post An-
dr. de Isernia *in d. §. illud quoque.* nullum requiri † ti- 31
tulum in iurisdictionalibus, cum agitur possessorio re-
cuperandæ, & ita dicit pluries vidisse iudicari n. Boss.
in titulo d. Principe, num. 254. Pontan. *de spolio lib. 2. c.*
16 *nu.* 161. Menoch. *de recuperand. remed. 15 qu. 16. num.*
469. *& remed 3. retinend. num. 590. & 593. quæstione 73.
& remed. 1. recuper. num. 192. & seq.* vbi declarat de-
cisionem 77. Capicij, & dicit iustificationem possessio-
nis fieri ex simplicis tituli productione, & prout de-
clarauit *remed. 15. nu.* 463. Couar. *practic. qu. c. 17. num.*
6. loquens de iis quæ Principi summo iure reseruata
sunt, qualia sunt iurisdictionalia, & regalia. Item lo-
quitur in interdicto retinendę, in quo tamen exactior
requiritur probatio, quam in isto recuperandæ, vt de-
ducit Ioan. Fab. *in d. §. retinendæ num. 33. Instit. de inter-
dict.* & tamen in illo † etiam dicit Couar. sufficere iu- 32
stificationem possessione ex titulo etiam colorato, &
ibi Ioan. Fab. idem sentit, quod etiam in iurisdictio-
nalibus, agens retinendę contra illum, qui de iure fun-
datur, non esset in possessione tuendus, nisi probaret
titulum, vel iustum initium possessionis.

Et ferè omnes prædicti Doct. loquuntur in posses-
sorio iurisdictionalium contra Dominum, qui ex iu-
ris præsumptione fundatur, & si quis in genere loqui-
tur, quod spoliato quasi possessione iurisdictionis suf-
ficiat iustificare possessionem ex titulo colorato, in-
telligi debet de spoliato ab ipso Principe, vel Domi-
no, quia contra priuatum nulla † est necessaria proba- 33
tio tituli, etiam colorati, vt dicam.

Hoc enim expressè probat gloss. *in c. ad decimas. in
ver. eundem. de restit. spoliat. lib.* 6. vbi dicit, quod si spo-
liatio esset facta à tertio, nõ haberet locum illa decre-
talis, quia licet ius faceret contra actorem, non tamen
faceret pro reo, & glo. ibi sequitur Dominic. *in sum-
mario, & col. 2. vers. sed quid si episcop.* post Lapum, quẽ
allegat Ancar. ibidem *n.* 4. Franc. *n. 9 vers. 4. casu.* Item
gl. *in c. 1. de reg. iur lib.* 6. & post eam Bald. *in l. cogi C. de
pet. hæredi. in 4. opposit.* & ibidem etiam Castr. *n.* 8. Ar-
chidiacon. *in c. contra morẽ col. fi. dist. 100. & in c. ordina-
ry col. 2. vers. quod verum intellige de offi. ordin. lib.* 6.

Socin.

Socin. *in regula* 430. *limit.* 2. Lucas de Penn. *in l.* 2. *col.* 2. *vers.* & *idem dicendum. C. de fund. limit. lib.* 11. Put. *decis.* 457. *in fine lib.* 2. & *decis.* 379. *li.* 3. Capyc. *decis.* 77. *nu.* 10. Ripa *in l. naturaliter.* §. *nihil commune. n.* 78. *vers. secundò intelligo. ff. de acquir. poss. ff.* Crauett. *in consi.* 674. *n.* 6. Vbi ex magis communi opinione dicit, quasi posses-
34 sorium † iurisdictionia esse simplex, quando agitur inter priuatos, Boss. *in tit. de princip. n.* 335. Contar. *in d. l. vnic. C. si de moment. poss. ff. limit.* 2. *ratione mixturæ*, §. 8. *sub nu.* 28. Bald. *in consi.* 309. *super quo vol.* 3. Menoch. *de retinend. remed.* 3. *n.* 588. vbi ponit regulam, quod in illo interdicto non est necesse docere de titulo, sed sufficit quem possidere, quod postea *num.* 590. limitat non procedere, si agatur contra dominum, Pontan. *de spolio li.* 2. *c.* 16. *n.* 161. & alij plerique. Ergo receptissima & indubitabilis est hæc conclusio.

Et certè si illa est ratio, cur debet deduci titulus ad iustificandam possessionem, quia ius assistat reo conuento, & resistat actori, iam patet, quod si agatur contra illum, cui ius non assistit, non vtique erit necessaria tituli alicuius deductio, aut allegatio: quia quoad illum, potest actor dicere, quod ad te, ego liberè possideo, vt dicit Abb. *in d. c. in litteris, nu.* 28. *de restit. spo-*
35 *lia.* Et, licet admittatur aliquando talis exceptio † non iuris agentis, etiam quando lis est cum priuato, imò etiam ab ipso priuato; tamen illud non procedit, nisi in matrimonio carnali, siue spirituali, & hoc speciali ratione, ne scilicet fiat restitutio cum peccato, ex qua ratione in illis causis, iudex ex suo officio supplere debet. Nec tamen isto casu hoc fiet ad commodum ipsius priuati excipientis, quoniam si constet de spolio, non dimittetur res penes spoliantem, quamuis non restituatur spoliato, qui saltem colorare non doceat de iure suo, & hoc ratione prædicta: sed in aliis secus est, vbi non militat illa ratio, nec consideratur vitiosus ingressus, siue intrusio cum peccato, nam tunc exceptio non iuris agentis non admittitur, si non fundat eandem intentionem opponentis, quia satis tunc iustè possidet, ex quo possidet. Ita post Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. in rubrica de restit. spoliat.* notabiliter tradidit Abb. *in d. c. in litteris, n.* 28. Cosm. Guim. *super pragmatica sanct. tit. de pacific. possess. in ver. inquirunt, fol.* 278. *vers. idem est.* quando factum est ita notorium, Gabriel. *conclus.* 1. *de restit. spoliat. nu.* 115. *vers. sublimita, & declara, & nu. seq.*

Ex qua conclusione sic supra firmata, quod contra priuatum regulariter non sit necessaria alicuius tituli, etiam colorati probatio, elicitur aliud fundamentum, pro confirmatione alterius supra etiam firmatæ conclusionis, qua diximus sufficere titulum coloratum agenti possessorio contra dominum, siue illum, qui de
36 iure communi fundatus est. Nam si titulus † etiam coloratus non requirit contra priuatum, necessariò ille solum in vsu erit contra Dominum, alioquin vanum esset, & sine effectu aliquo. Quod passim de colorato titulo scriptum reperitur, si neque is cōtra dominum sufficeret, nec contra alium esset necessarius, pro quo absurdo vitando, concludendum est, præter tot supra adductas auctoritates, quod etiam contra illum, qui de iure fundatam habent intentionem sufficit possessionem ex titulo colorato iustificare ad restitutionem in spolio obtinendam.

Et hæc conclusio quod sufficiat in possessorio iurisdictionis contra Principem ostendere titulum primo aspectu validum, & coloratum, quamuis ex supradictis satis superque firmata, & communiter approbata appareat: nihilominus magis comprobabitur data æquiparatione iurisdictionalium, & beneficialium, in quibus requiritur titulus † ad colorandum tantum- 37
modo secundum communem opinionem, de qua per scribentes *in d. c. in literis.* præsertim Abb. *ibi. num.* 22. Caccheran. *in decis. Pedemontana* 55. *num.* 6. Cassad. *decis.* 8 *in princip. & ad fi. de restit. spoliat.* æquiparantur autem semper in causa reintegrationis beneficialia, & iurisdictionalia, vt notat Hostiens. *in c. nimis super glos. in ver. ab eis vers. & idem in temporalibus. de iureiur.* Bellam. *ibi. num.* 3. Ioann. Andr. *colum.* 3. *post prin.* Abb. *sub num.* 1. *vers. & ita dici potest.* Luc. de Pen. *in d. l.* 2. *col.* 2. *vers. fi. in beneficio C. de fund. limit. lib.* 11. Bellam. *d. decis.* 49. Menoch. *d. remed.* 3. *retinend. num.* 590. & alij passim.

Confirmatur etiam ista conclusio euidenti ratione.
Nam regula: quod spoliatus † ante omnia restitua- 38
tur, inducta fuit in fauorem spoliati & in odium spoliatoris, *c. fin. de ordin. cognit. & ibi Abb. in* 3. *opposit. clem.* 1. *de caus. poss. & propr. cum simul.* sed ratio ista æquè militat contra spoliatorem, qui habet iuris præsumptionem pro se sicut cōtra quemlibet alium, qui spoliasset, quia ex eo quod quis habent fundatam intentionem de iure communi, non habet facultatem spo-
liandi † alterum propria auctoritate, *c. licet episcopus. de* 39
prabend. lib. 6. *c. ordinari. de offi. ordinar. eod. lib. c. conquerente de restit. spoliat.* Quinimo etiam iuris proprij amissione damnatur, *l. si quis in tantam C. vnde vi. c. cum*
qui de prabend. lib. 6. ergo etiam Princeps, † quamuis 40
sit in iurisdictionalibus ex iuris præsumptione fundatus, de facto spoliare non poterit, & si spoliauerit, ante omnia restituere debebit, quia vbi est eadem ratio, eadem sequi debet iuris dispositio, *l. illud ff. ad l. Aquil.* sed ante omnia non restitueret, si spoliatus de vero titulo, & sic de proprietate docere teneretur: ergo etiam in possessorio iurisdictionalium contra Principem non est necessaria tituli intrinseci probatio, sed sufficit coloratus, alioquin, quod in spoliantis odium inductum est, contra mentem legis in eius commodum, & in damnum spoliati conuerteretur.

Præterea nulla alia affertur ratio cur à Principe iurisdictione spoliatus de titulo docere cogatur, nisi quia iuris præsumptionem contra se habet, quia quod à Principis concessione dependet, non iustè possideret, argum. *c. ad decimas. de restit. spoliat. lib.* 6. *cum ibi notatis.* Sed ista præsumptio eo ipso tollitur, cum spo-
liatus † titulum apparentem iustum, & coloratum o- 41
stendit: nam vna præsumptio tollit aliam, *l. diuus. ff. de in integ. restit. c. literas & ibi gl. de præsumpt.* & præser-
tim præsumptio † bonæ fidei, quæ ex titulo colorato 42
oritur, tanquam fortior tollit præsumptionem malæ fidei, quæ ex sola rei qualitate desumitur, & hæc vti specialis, vincit illam generalem, per notata per Crauettam *in consil.* 258. *num.* 21. *vol.* 2. ergo talis coloratus titulus in hoc casu sufficere debet, & nimis iniquè cū spoliato ageretur, si ex sola præsumptione, ad veri tituli probationem adigeretur, quæ cum plerumque difficilis sit, eueniret, vt verus dominus vna cum possessione amitteret ius suum, quod esse non debet, *c. sæpe. de restit. spoliat.*

Item ratio textus *in cap. frequens. de restit. spoliat.* ita locum habet, si quis à Principe, quam si ab alio quouis spoliatus fuerit, imo magis videtur in hoc ista ratio militare, cum absque dubio durior aduersarius sit Princeps, quam quilibet alius, vt experientia docuit, si ergo par ratio, idem ius sequi debet, *d. l. illud ff. ad l. Aquil.*

Item si coloratus, & apparens titulus † sufficit ad 43
tuendum aliquem in possessione, etiam contra illum, qui iure communi fundatus est, vt est casus *in cap. conuenis-*

venissent, de instit. vbi notat Abb. *n. 8. vers. vltim. not.* &
per illum tex. ita concludit Couar. *d. c. 17. practic. quæst.*
sub nu. 6. quanto magis id procedit in remedio recu-
perandæ, cum illo longè fauorabilius sit hoc interdi-
ctum.

44 Vltimo pro hac regula traditum est, quod agens † recuperandæ in iudicio possessorio, ipsam possessionem probare debet, & deiectionem, *c. consultationibus. & ibi gloss. in ver. possessionem, de offi. deleg.* & non reperitur aliqua lex, vel canon, quo titulum intrinsecũ probare teneatur: immò etiam ordinario, qui est fundatus de iure, si spoliauerit aliquem beneficio, cuius possessioni ius resistit, *c. 1. de reg. iur. li. 6.* nihilominus iniungitur restitutio, nec aliquid de tituli probatione requiritur, *c. conquerentes. de restit. spoliat.* ergo talis tituli
45 † probatio non est necessaria, quamuis ius resistat, & assistat spoliatori, quia quod lex non dicit, neque nos dicere debemus, *l. 1. §. generaliter. de legat. præstand. l. de pretio. ff. de public. in rem actione, cum similib.*

46 Nec prædictis obstat tex. in c. † *ad decimas, de restit. spoliat. li. 6.* ex quo aliqui videntur fundare istam conclusionem, quod spoliatus teneatur docere de vero titulo, quando ius commune resistit spoliato, & assistit spoliatori, quia ille textus nihilominus, quàm hoc dicit, vt apertè ex eius verbis videri potest. Nam dicitur ibi, Canonicos non esse restituendos ad quasi possessionem decimarum, quas aliquandiu in aliena parrochia possedisse dicebant, & quibus à clericis eiusdem prouinciæ spoliati fuerant, quoniam verisimiliter illas occupasse præsumuntur, nisi euidenter docuerint, se illarum possessionem iustè fuisse adeptos. Sed proba-
47 tio † iustæ possessionis non infert ad probationem veri & iusti tituli, sed bene colorati, cùm titulus coloratus is sit, quando quis prætendit se ex aliqua causa iustè possessionem fuisse adeptum, vt per Menoch. *d. remed. 3. retinend. q. 37. n. 594.* sicuti econtra possessio dicitur colorata, quando habet aliquam causam, propter quam iustè possedisse dicatur, ex traditis per Cosm. Guim. *ad pragmatic. sanctionem, tit. de pacific. possess. ff. in ver. acquirant, vers. & per hoc videtur.* Iustè enim possidere quis potest, etiamsi dominus non sit, & ob id careat titulo intrinseco, *l. iustè possidet, iuncta gloss. ff. de*
48 *acquir. poss. ff.* & patet in bonæ fidei † possessore, qui etiam ex aliena re facit fructus suos, tanquam dominus, & vsucapit, *l. qui scit, §. porrò. ff. de vsucap. l. qui bona fide. l. bona fidei. ff. de acquir. rer. dom.* Sicut econtra, is qui dominus est, potest iniustè possidere. Ioan. Fab. *in d. §. retinendæ. n. 27. vers. sed forte. Instit. de interdict.* Et bo-
49 na fides † etiam ex iniustis rationibus causatur, vt post alios tradit Menoch. *d. recuper. remed. 13. q. 6. nu. 34.* vbi ex Alciato testatur esse communem opinionem. Si ergo iusta possessio, quæ tantùm requiritur, *in d. cap. ad decimas,* esse potest etiam sine iustitia tituli, & dicitur
50 iusta possessio, † quæ etiam ex colorato titulo iustificatur, ergo *ex d. c. ad decimas.* non probatur, requiri veri tituli probationem, quia immò probatur sufficere coloratum, nempe iustum fuisse possessionis initium, per quem cessat præsumptio iniustæ occupationis, vt dixit etiam Specul. *de restit. spoliat. remed. 8. in fine.* Quæ iustitia possessionis, etiam in non domino, & quocunque iusto titulo carente esse potest, vt dictum est. Sicut enim nihil habet commune proprietas cum possessione, *§. nihil commune.* ita & iustitia possessionis cũ iustitia proprietatis per prædicta, & ideo aliud † erit
51 probare verum titulum, aliud iustificare possessionem ex titulo, vt dicit Ægidius *in decis. 50. in fine.* Neque ex verbis solum sed etiam ex ratione illius decretalis ibi expressa infertur, requiri in illo casu solum titulum coloratum: nam ibi pro ratione adducitur solum præsumptio vsurpationis in eo, qui rem ad alium de iure spectantem possidet, sed ista præsumptio contraria præsumptione tolli potest, vt dictum, ergo tam ex verbis, quàm ex ratione concluditur, requiri in illa decretali solummodo titulum coloratum: & hæc interpretatio *ad d. decretalem, ad decimas,* non solùm est congrua, quia verbis illius, & rationi conuenit, sed etiam necessaria, vt aliis iuribus concordet, quibus apertè idem statuitur. quod scilicet iustificata † possessione ex 52
titulo colorato, facienda sit restitutio ipsi spoliato, quamuis ipsi iuris præsumptio resistat, & assistat reo spoliatori.

Et hoc probatur *in d. c. conquerente, de restit. spoliat.* & habetur ad literam *in c. cum Ecclesia de causa poss. & propriet.* vbi clerici conuentuales ciuitatis Sutrinæ restituuntur ad quasi possessionem iuris eligendi episcopum vnà cum canonicis, quamuis nihil de proprietate docuissent, & tamen ius commune canonicorum fundabat intentionem, quod ad ipsos solos, non etiam ad clericos electio pertinebat. Sic & à fortiori hoc idem probatur, *in c. cùm venissent, de instit. vbi* Abb. *notat nu. 8.* nam vbi tuetur summus Pontifex in quasi possessione institutionum, & custodiarum Archidiaconum Richemundiæ contra Archiepiscopum Eboracen. qui tamen fundatus erat de iure communi, quod ad illum talia pertinerent, donec quæstio super proprietate terminetur. Et si hoc in possessorio retinendæ statuitur, multò magis in possessorio recuperandæ magis † pri- 53
uilegiato erit statuendum, vt dictum est, Rota *de restitut. spoliat. in nouis decis. 16. nu. 3.* Idem similiter probatur, *in c. ex transmiss. & ibi glo. in ver. & ab eo cognita. & ibi* Abb. *de restit. spoliat.* vbi fit restitutio vxoris probata dispẽsatione per verba de præsenti verè, vel præsumptiuè, & copula reiecta ad petitorium exceptione impedimenti, & tamen huic possessioni ius resistit, cũ liber homo possideri non possit, *l. heredes, §. fi. ff. de acquir. poss. ff.* & econtra fauet mulieri, pro cuius libertate præsumitur, *§. natura, in auth. quib. mod. nat. effic. sui. & similib.* vt ergo prædictorum iurium videtur contrarietas, & vt censura literæ ipsius Decretalis, atque adeo rationi conueniat, ita interpretandus est ille tex. vt non verum titulum, sed apparentem iustę possessionis colorem in illo requiri dicamus.

Et quamuis permulti illud c. intellexerint, quasi ex illo veri tituli probatio necessaria requiratur in casu illius decretalis, qui tamen ad euitandas contrarietates, quæ ex citatis iuribus oriebatur in maximas sese coniecerit angustias, vt videre licet per scribentes *in d. c. ad decimas, & in d. c. cum ecclesia Sutrina.* quorum omnium tentatas conciliationes refert Abb. *in d. c. cũ ecclesia.* Sed permulti ipsorum, & quidem maximi, sensum quem prædiximus sequuti sunt, quod scilicet in eo *c. ad decimas* † non veri tituli probatio, sed præsum- 54
ptiua possessionis iustificatio requiratur.

Hunc sensum primo tradit Abb. *in d. c. cum Ecclesia, num. 50. & seq. col. pen. vers. ego dico videlicet,* quod *in d. c. ad decimas.* nihil vltra requiratur, nisi quod ille, cui iuris præsumptio resistit, aliquid probet, ex quo vsurpationis præsumptio tollatur, & illa iuris notorietas, quæ contra se faciebat, offuscata remaneat, & sic non veri tituli per illum textum, sed tantum colorati probationem exigi sentit Abb. secundum quem intellectum, etiam alibi induxit Abb. *d. c. ad decimas,* scilicet in sua quarta disputatione, *vers. non obstat c. ad decimas, num. 9. & in c. ex parte, num. 29. de restit. spoliat.* Et hunc intellectum tenere videtur Rota *de restit. spoliat. in nouis decis. 16. ibi: & hunc intellectum ponit* Nicol. *expresse,*

Bellam. in consf.2.col.4. & decis.17. & d. decis. 49. decis.
99. & decis.455. monasterium, vbi dicit, ita vidisse ob-
seruari, Affl. refert d. Abbatis doctrinam in l. imperia-
lem. §. illud quoque. post num.51. de probib. feud. al. per Fe-
deric. Rebuff. super concordat. Galliæ. in rubr. de Anna.
Glo.4. reg.7. Cosm. Guim. ad pragm. sanct. tit. de pacif.
possess. in ver. inquietant, vers. nec obstat cap. ad decimas. à
quo multa ex prædictis desumpta sunt. Hunc intelle-
ctum probare videtur Gemin. in d. c. ad decimas. lib.6.
dũ colligit. quod vbi contra agentem possessorio re-
55 cuperãdæ † est verisimilis præsumptio, quod possessio-
nẽ, quã petit iniustè occupasset, & de iniustitia constat
ex eius assertione, nõ fit restitutio, nisi iustã probet suã
possessionem. Ecce ergo quod nõ requirit ibi tituli in-
trinseci, & proprietatis probationẽ, cũ iustitia posses-
sionis, quã solã ibi requiri notat, etiam absq; veri tituli
probatione, possit probari, vt supra ostensum est, sic
& Fran. ibi. n.8. vers. regulariter, dicit, quando ius com-
mune facit cõtra actorem, & pro reo, iustificari debe-
re possessionem per illum tex. Non ergo requirit ibi
56 veri tituli probationem, quoniam ex illo titulo † colo-
rato redditur iustificata possessio, cũ aliud sit probare
titulum, aliud iustificare possessionem ex titulo, vt Æ-
gid. d. decis.50. in fin. Bald. in d. l. incerti, n.10. vers. secun-
do reuocatur. C. de interdict. Hac eadem ratione cõuin-
citur, non alio sensu sumpsisse d. decretal. Ioan. Fab. in
d. §. retinendæ. Insti. de interdict. n.33. vbi dum dixit, agẽ-
tẽ possessorio retinendæ contra illũ, qui de iure cõmu-
ni fundatus est, non obtinere, nisi doceat de titulo, ar-
gumento à maiori illius, qui agit possessorio recupe-
rãdæ, qui non obtinet hoc casu, per d. c. ad decimas, sub-
dit. In iis enim casibus & similibus, nõ puto talẽ tuen-
dum esse in possessione, nisi probet titulum, vel iustũ
initium possessionis, dum enim alternatiuè requirit ti-
tuli, vel iustæ possessionis probationem, quæ etiã sine
vero titulo iusta esse potest, patet, quod in casu illius
decretal. sensit sufficere iustificationẽ ex titulo etiã co-
lorato, & declarat simul quo sensu supra dixerit requi-
ri tituli probationẽ, scilicet quod coloratus sufficiat.
Bossius quoque in tit. de Principe, ita illam decretal. in-
telligit: nam nu.234. dicit, quod ex eo quod Princeps in
suo territorio, quoad iurisdictionem, habet fundatam
intẽtionem de iure, propterea spoliatus de aliquo ca-
stro debet iustificare titulum, per tex. in d. c. ad decimas,
& postquam hac occasione plura alia pertractauit, tã-
dem n.254. redit ad id quod supra de tituli iustificatio-
57 ne dixerat, in hæc verba: Et an spoliatus † à Principe te-
neatur ostendere verũ titulum, an verò sufficiat colo-
ratus. Et puto sufficere coloratum. Ita etiam Menoch.
de retinenda remed.3. nu.590. & 592. dum dicit, quod a-
gens eo remedio pro decimis, vel pro iuribus episco-
palibus, vel pro iurisdictione aduersus illum, qui do-
minus est, titulũ probare debet, ad instar remedij re-
cuperãdę, quod spoliato quasi possessione rei spiritua-
lis, vt decimarum, & similium, non redditur, nisi illa
quasi possessio ex titulo iustificetur, d. c. ad decimas, &
n.593. Idẽ est, dicit, in quasi possessione beneficij, quod
quis sine titulo retinere non potest, & tandem subdit,
debet ergo agens hoc remedio, possessionẽ, seu quasi,
quam obtinet, colorare, atque ita iustificare, & sic de-
clarat quo pacto intelligat, quod dixit, debere iustifi-
cari possessionẽ ex titulo per d. c. ad decimas. nẽpe quod
iustificatio fiat, si coloretur possessio, Capy. etiam in d.
decis.77. hunc sensum probat Ripa in d. §. nihil commu-
ne, n.78. ibi, secũdn intelligo, dum limitat regulam de-
sumptã ex d. c. ad decimas. vt non procedat, quoties illa
iuris præsumptio, quæ obstat spoliato, per contrarias
præsumptiones elidatur, & ita apertè concludit per d.
c. ad decimas. sufficere solum titulum coloratum.

Sed dices quod in possessorio iurisdictionalium re-
quiritur veri & iusti tituli probatio, quoniam iurisdi-
ctionalia † æquiparantur non solum spiritualibus, de 58
quibus in d. c. ad decimas, sed etiã interdictis illis, quæ
proprietatis causam continent, de quib. in l.2. §. quadã.
ff. de interdict. vt per Bald. in cons.161. in fi. vol.3. Egid. in
d. decis.49. Afflict. in d. l. imperialem. §. illud quoque, nu.
51. de probib. feud. al. per Feder. & sunt iuris publici, &
ob id æquiparantur dictis interdictis, Contar. in d. l. v-
nic. in 2. limit. §.7. n.6. C. si de moment. poss. ff. quæ inter-
dicta † & spiritualia differunt à beneficialib. Abb. in d. 59
c. in literis, nu.7. & 8. de restit. spoliat. Respondeo quod
possessoriũ † iurisdictionis, licet dicatur quoad quod 60
continere causam proprietatis, & mixtũ esse iudicium,
quia sola possessionis probatio in eo non parit victo-
riã, nisi aliqualiter ex proprietate adminicula habeat,
tamen non adeo mixtũ dici potest, vt desinat esse pos-
sessoriũ, cùm non ex natura actionis, sed ex incidenti
in illo de proprietate deducatur, vt clarè probat idem
Bal. in d. l.1. nu.6. C. si de moment. poss. ff. iunctis his quæ
not. scribit in d. l. incerti, n.12. vers. sed quia prædicta glo.
C. de interdict. & ideo in d. cons.161. nõ dicit, quod pos-
sessorium iurisdictionis sit mixtum, † sed quodammo- 61
do mixtum, sicut etiam in cap.1. §. Marchis. qui feud. dar.
poss. dicit possessoria illorũ iurium, de quibus ibi quã-
dam causam proprietatis habere, vt appareat non om-
nimodo æquiparari illis interdictia, de quibus in d. §.
quadam, sed secundum quid, ex eo scilicet, vt dictũ est,
quia non ex sola possessione fundatur, sed à proprieta-
te adminiculum quærunt, & expresse Bald. qui talem
æquiparationem modo quo supra facit, in ipso ait, pos-
sessorio † iurisdictionis ius præsumptum etiam suffi- 62
cere, ne dũ verum pro eorũ adminiculo, vt in d. l.1. nu.
6. C. si de moment. poss. ff. ita, vt per illum facta æquipara-
tio ad d. interdicta non obstet. Sic etiam Egid. in d. de-
cis.49. & alibi sæpe fatetur, illarum rerum, quæ à solo
principe haberi possunt, possessoria mixta dici, ad in-
star interdictorum, sed ibidem, & vbique asserit in illis
iurisdictionalibus titulum coloratum, sufficere ad iu-
stificanda possessoria prędicta, vt supra ostendi ex plu-
ribus Egidij decisionibus. Imò in d. decis.49. dat prin-
cipalem æquiparationem beneficialium, † & illorum 63
interdictorum. Addo quod etiam in ipsis interdictis
putat Egid. sufficere titulum coloratum, vt in d. cons.1.
n.16. cui opinioni videtur consentire Bero q.4. n.6. Af-
flict. etiam in d. n.50. dicit quod facienda est restitutio
spoliato † à domino, dummodo iustificet possessionẽ 64
suam, sicut dicitur in beneficialibus, & subdit rationẽ,
quia in iis, quæ non possunt possideri, nisi ex principis
concessione, non obtinet quis probata sola possessio-
ne, nisi in aliquo doceat de proprietate: deinde nu.54.
respondendo ad cõtrarium de d. c. ad decim. postquam
refutauit responsionẽ Andreæ dicentis, contrariũ pro-
cedere in possessorio iurisdictionis, in quo princeps
habet fundatam intentionem, secus in feudo, quia ipse
Afflict. præsupponit, quod etiam in feudo quaternato
habeat Princeps fundatam intentionem, sicut in iuris-
dictione; ideo respondendo ipse ad d. c. ad dec. distin-
guit, aut notoriè † constat de iure spoliatoris, & noto- 65
riè cõstat de nõ iure spoliati, & tunc negatur restitutio
per d. c. ad decimas, aut cõstat notoriè de iure spoliato-
ris, sed nõ constat notoriè de non iure spoliati, quia si
notoriè constaret de nõ iure spoliati, nõ fieret restitu-
tio, nisi doceret de inuestitura vera, vel pręsumpta: sed
si spoliatus † deducat aliquid, per quod tollatur illa 66
præsumptio, quam habet cõtra se, ex eo quod possidet
feudum quaternatum, puta longam possessionẽ, cùm

præsta-

præstatione seruitij, tunc restitueretur, quamuis non
probet inuestituram, quia vna præsumptio tollit aliās
& hanc responsionem inquit Afflict. colligi ex dictis
Abbatis in *d.c.cum Ecclesia Sutrina*. vbi ad intellectum
d.c.ad decimas. dicit, quod adhoc vt is, contra quem est
ius commune audiatur, petens restitutionem, probare
debet aliqua, ex quibus tollatur illa præsumptio vsur-
pationis, & in fine illius §. tandem concludit Afflict.
quod data possessione vasalli spoliati feudo à domi-
no, quamuis non constet de proprietate ipsius fiet re-
stitutio.

Non obstat quod dicitur, possessorium iurisdictio-
nis esse mixtum, & iurisdictionē iuris publici, & æqui-
parari potius spiritualibus, & interdictis, quàm bene-
67 ficialibus. Quia non ideo infertur in tali possessorio †
requiri veri tituli probationē: Imò Bald. Ægid. Abb.
Afflict. Contard. & alij præcitati, quorum dictis præ-
fatæ conclusiones firmantur, constanter asserunt in i-
psis iurisdictionalibus & spiritualibus titulum colora-
tum sufficere, & in hoc non esse constituendam aliquā
differentiam inter beneficialia, spiritualia & iurisdi-
ctionalia, Menoch. *in d. remed 3. retinend. n.* 589. *v. decla-
ratur hæc*. vbi sub eadem regula ponit exempla iurisdi-
ctionalium. beneficialium, & temporalium, inferens
nu. 592. *& seq* in similibus debere possessionem iustifi-
cari per titulum coloratum.

Sed rursus instatur, datà etiam æquiparatione bene-
ficialium, & iurisdictionalium, quod nihilominus re-
quiratur probatio veri tituli; quia vt communiter per
68 omnes in beneficialibus † requiritur titulus; nam si
quando lis est cum ordinario collatore, cui ius assistit,
& resistit clerico spoliato, non sufficit color tituli, cùm
ordinarius possit deiicere clericum non habentem ti-
tulum, etiam si sit triennalis possessor, Cassador. *decis.*
4. *n*. 8. *de restit. spoliat*. Ita in iurisdictionalibus, quan-
do lis est cum domino, qui de iure fundatur, ad diffe-
rentiam quando lis est cum priuato, nam hoc casu vi-
dentur procedere quæ de titulo colorato dicta sunt.
Ad hoc respondetur, quod etiam in beneficialibus, &
in ipsis spiritualibus, quando lis est cum ordinario
collatore, siue cum eo, cui ius assistit, nihilominus suf-
ficit spoliato, si doceat de titulo saltem colorato, vt est
tex. apertus *in c. conquerente & ibi* Abb. *n*. 4. *&* 5. *de re-
stit. spoliat.* qui loquitur de beneficialibus, & *in c. ex
transmiss. in ver. & ab eo cognita.* quæ iura loquuntur
in spiritualibus, videlicet in causa matrimoniali. Nec
Menochij auctoritas hic repetita *de remed*. 15. *nu*. 466.
obstat, vt ex dictis patet, & Doct. *in d. c. in literis*: requi-
runt probationem tituli in beneficialibus, sed tamen
sufficit coloratus, ex communi opinione, de qua *in d. c.
in literis*.

69 Nec obstat, quod ordinarius † collator deiicere pos-
sit non habentem titulum, quia id iuris ordine seruato
facere debet, *c. licet episc. opus de præbend. li*. 6. not. Ioan.
Andr. ad Specul. *in tit. de petitorio, & possessorio, in vlt.
gloss.* Neque ex eo quod ordinarius ex debito officij
sui titulum possit à beneficij possessore requirere, *c. or-
din. rij. de offic. ordinar. li* 6. & illum deiicere, si non o-
stendat, rectè infertur ad causam possessorij, præsertim
recuperandæ, in qua in odium spolij etiam ordinarius
ante omnia restituere compellitur, *d. c. conquerente c. cū
simil.* Neque potest dictum Bald. *in d. l*. 1. *num*. 7. *C. si de
moment. possess* intelligi quando lis est inter priuatos.
70 Quia supra ostendimus nullum † inter priuatos requi-
ri, iusten di titulum etiam ad colorandum, & hoc pluri-
morum auctoritatibus, inter quos Bald. *in d. l. cogi. nu*.
4. *C. de petit. hered*. & hac eadem ratione defenditur
dictum Contardi *in d. l. s. in* 2. *limit.* §. 8. Etenim com-
munis conclusio, quod in beneficialibus semper pos-
sessio sit coloranda, quamuis lis sit inter priuatos, non
infert, ratione duplicis vinculi, quod si lis sit cum or-
dinario, quod titulus sit plenè probandus, tum quia
cùm sint iura expressa in contrarium, cessat omnis ar-
gumentatio, tum quia, vt satis probatum est, ille co-
lor, qui requiritur in lite, etiam contra priuatum, non
requiritur ad partis instantiam, aut ad illius commo-
dum, sed ex ordinarij officio, ad quem spectat, nemi-
nem intrusum in possessione dimittere, & in similibus
tenetur ex officio suo supplere.

Quantum pertinet ad Menoch. *in dict. remed*. 15. *reti-
nendæ. q*. 36. *n*. 466. *& n*. 469. Aduertendum est, quod i-
pse declarat limitationem, quam posuerat sub *nu*. 463.
ad regulam quod in beneficialibus possessio sit iustifi-
canda † ex titulo, de qua tractat in quæst. illa princip. 71
quod scilicet titulus ille requisitus ad iustificandam
possessionem sufficit esse coloratus, & *in d. nu*. 466. di-
cit, non procedere d. limitationem, quoties spoliato
resistit iuris præsumptio, quia tunc necesse est, iustum
& legitimum titulum plenè probare, & affert exem-
plum de illo, qui duo incōpatibilia possidebat: opor-
tet ergo videre de qua iuris resistentia, item de cuius
tituli probatione in d. declaratione propositæ limita-
tionis loquatur; & primò quoad iuris resistentiam ap-
paret ipsum non sentire de prima illa, & regulari, qua
non potest quis beneficium obtinere sine canonica
institutione per regulam *c*. 1. *lib*. 6 ita enim destrueret
limitationem per eum supra positam in *n*. 463. vbi di-
xit in beneficialibus sufficere titulum coloratum, ne-
cessariò ergo intelligit de alia specialiori, † & fortiori 72
resistentia, veluti quæ in compatibilium duorum be-
neficiorum possessione repugnat, per *extrau. ig. execra-
bilis*, de qua etiam ponit exemplum; vel si quis respe-
ctu illius, quod obtinet beneficium, propter ætatem
esset inhabilis, per *c. indecorum. de ætat. & qualit.* vt sic
ille spoliatus duplicem habeat iuris resistentiam, alte-
ram quidem respectu rei beneficiariæ, quæ sine cano-
nica institutione obtineri nequit, alteram verò respe-
ctu incōpatibilitatis ipsorum beneficiorum, cuius cō-
paratione illa prior, ne videtur quidem resistentia: Ad
quod facit, quod dicit Cosm. Guim. *in dict. pragmatica
sanction. in tit. de pacif. possess. in ver. inquirant. fol*. 182.
vers. si tamen ius commune, si ergo de hac secunda resi-
stentia iuris ibi Menoch. necessariò intelligendus est,
quod loquatur etiam titulus, quem legitimum, & iu-
stum plenè probari requirit, de eo titulo, qui hanc se-
cundam resistētiam respicit, intelligi debet, vt verbo-
rum sensus congruat, & ne statim sibi contrarietur, ac
propositam limitationem destruat, nō declarat, in qua
dixit in possessorio beneficialium sufficere titulum co-
loratum. Requiritur igitur quod probet titulum se-
cundæ resistentiæ, & sic dispensationem, quà possit illa
incompatibilia contra iuris aperti dispositionem te-
nere, imò nec alius titulus in hoc probari posset, quia
si titulum institutionis probaret, iam non esset titulus,
sed ea ipsa probatio redderet titulum ad non titulum,
vt ipse Menoch. dicit ibid. Hic sensus Menoch. in illo
loco necessarius, declaratur etiam, nō solum exemplo
ibi per eum adducto de execrabili, sed etiam per *deci-
sionem Cappellæ Tolos. in*. 465. quam præter alias ibi ci-
tat, vbi concluditur non esse restituendum spoliatum
beneficio, quod cum alio tenuisset contra cōstitutio-
nem, *execrabilē*, nisi de dispensatione doceret, quoniā
illi ius resistat. Et quamuis nō careat difficultate, an in
illo casu dispensatio vera debeat probari, atque legi-
tima, an sufficiat præsumptiua, & colorata circa illam
probatio, vt *in additionibus ad d. decis*. 465. *Capp. Tolos.*

quæ desumpta est *ex additione ad decis.3. de restit. spoliat. in nouis.* & facit *decisio Putei* 247.*part.*1. Pontan. *in tract. de spolio li.*2.*n.*140. Hoc tamen nil obstet, quia de
73 duplici iuris resistentia † non disputamus, vt posset in feudalibus poni, exemplum de surdo, debili, clerico, vel eo, qui arma bellica deposuit, aut alias inhabili. Sic etiam non obstent quę Menoch. *in d.nu.*469. extendit eo, quæ de beneficialibus dixit ad ipsas iurisdictiones, ex Alciato, & Natta: ibi enim Menoch. adhæret opinioni Afflicti, qui maiorem rationem probandi titu-
74 lum † considerat in beneficialibus propter vitiosum ingressum, qui in illis euitatur ratione peccati, quam in iurisdictionalibus, in quibus hæc ratio peccati non attenditur, & in hoc casu dixit Menoch. materiam beneficialium non esse proportionabilem ad iurisdictionalia, prout in hoc sensu loquitur idem Menoch. *de recuperand. possess. remed.*1.*n.*101. cuius verba adeo clara sunt, vt ad alium sensum quàm ad prædictum allegari non possint.

CAP. VI.

Priuilegium fori clericorum esse de iure diuino, & ideo neque clericos posse se submittere iurisdictioni laicorum, neque Papam posse submittere omnes Ecclesiasticos generaliter iurisdictioni vnius Principis laici.

SVMMARIA.

1 *Priuilgium fori Ecclesiastici esse de iure diuino, vt probetur ex auctoritate plurimorum, & sanctorum.*
2 *Argumentum ex obseruantia subsequuta est fortissimum in ecclesia Dei.*
3 *Ecclesiastici à principio mundi à quibus ministris fuerint gubernati.*
4 *Reges nunquam iudicarunt sacerdotes.*
5 *In quibus casibus iudicarunt sacerdotes.*
6 *Opinio communis pro Ecclesia præualet.*
7 *Doctor nullus potest fundare opinionē contra Ecclesiā.*
8 *Priuilegium fori ex quibus locis iuris diuini probetur.*
9 *Tributum nō fuit solutum pro discipulis Domini, quia erant liberi.*
10 *Discipuli domini erant filij adoptiui, ideo liberi.*
11 *Tributum soluendum per singula capita, cur fuit solutum pro Christo & Petro tantùm.*
12 *Immunitas Ecclesiarum per quos Pontifices fuerit declarata esse iuris diuini.*
13 *Consecrata Deo non sunt amplius iuris humani.*
14 *Bona, & persona Ecclesiastica non possunt ad vsus laicorum seruare.*
15 *Iuri diuino quod est cōforme dicitur esse de iure diuino.*
16 *Innoc. malè allegatus à Conar. probat immunitatem esse iuris diuini.*
17 *Argumentum est falsum, non probatur lege Euangelica, ergo non est diuini iuris, & n.*19.
18 *Ius diuinum fundatur ex totius Ecclesia consensu.*
20 *Appellatio D. Pauli ad Cæsarē nō fecit illū subiectum.*
21 *Pilatus quam potestatem habebat in Christum.*
22 Omnis anima subdita sit, *quomodo intelligitur.*
23 *Priuilegiū fori etiā in iudicialibus est de iure diuino.*
24 *Ecclesiasticæ personæ sunt exemptæ de iure diuino.*
25 *Clerici gaudent exemptione in bonis Ecclesiasticis, & patrimonialibus.*
26 *Papa non potest submittere causas Ecclesiasticorum alicui Principi laico & n.*30.
27 *Priuilegium fori est de iure diuino morali, non ceremoniali.*
28 *Papa non dispensat contra ius diuinum morale.*
29 *Papa non dispensat contra statuta vniuersalis Ecclesiæ.*
31 *Papa potest submittere laicis aliquam causam particularem.*
32 *Potest delegare causas clericorum laicis.*
33 *Iudices delegati iudicant ex auctoritate delegantis.*
34 *Iurisdictio Ecclesiastica ordinaria nullo modo potest concedi laicis.*
35 *Iurisdictio Ecclesiastica non potest præscribi.*
36 *Iurisdictio vniuersalis dicitur ordinaria.*
37 *Clerici non possunt se submittere iurisdictioni laicorum.*
38 *Iurisdictio inferioris non potest prorogari per superiorem.*
39 *Clerici sunt maiores laicis, & eis infesti.*
40 *Clerici non possunt prorogare iurisdictionem secularis, etiam de consensu episcopi.*
41 *Testator non potest mandare, vt clericus heres institutus litiget coram seculari.*
42 *Rex Neapolis nullam iurisdictionem habet in clericos, nisi ratione feudi.*
43 *Clerici non possunt renuntiare foro Ecclesiastico in casibus mixti fori.*
44 *Iudex laicus iudicat clericos in feudalibus.*
45 *Clerici possunt renuntiare foro Ecclesiastico in feudalibus.*
46 *Clerici non possunt prorogare iurisdictionem episcopi non sui.*
47 *Clericus sortitur forum illius episcopi vbi contrahit.*
48 *Baro potest præcipere suis vasallis ne compareant coram alio iudice.*
49 *Episcopus potest præcipere suis clericis ne compareant coram alio iudice.*
50 *Clerici si conuenti coram iudice laico non opponunt declinatoriam, sunt excommunicati.*
51 *Clerici grauati à iudice Ecclesiastico non habent recursum ad laicum.*

QVæritur an priuilegium † fori Ecclesiastici (vt dicunt Canonistæ) sit de iure diuino, cuius quæ- 1
stionis effectus est, vt palàm fiat, an iudices laici valeant vti priuilegio generali summi Pontificis in cognoscendo de omnibus causis Ecclesiasticis, & spiritualibus, & decisionē procedendo, probo hoc fori priuilegium esse de iure diuino.

Primò ab auctoritate plurimorum, Glossa *in c. si imperator, ver. & discuti. dist.*96. dicit, antequam esset aliqua constitutio, etiam clerici nō erant de iurisdictione seculari, & omnes constitutiones, quæ emanarunt, quod clerici non sunt iudicandi, nisi ab episcopis, non sunt, nisi iuris declaratio. Itèm dum Bonifacius VIII. *in c. quanquam de censib. li.*6. declarauit hanc immunitatem esse de iure diuino, Glossa ibi *in ver. diuino* expressè hoc probat per allegationes iuris diuini. Item ad hoc est textus *in c. Syluester, vndecima quæstio. prima, in vers. & contra leges diuinas & publicas pulsatur forum suum putauit auferri.*

Rota *in decis.*10.*n.*4. *de consuetud. in antiquis*, dicit, item quia talis consuetudo est contra legem diuinam, per quam exempti sunt clerici à iurisdictione principum secularium. Idem dixit Rota *in decis.*2. *de consuetudine in antiquissimis.*

Innoc. *in c.*2. *de maior. & obed.* quærit, dicta immunitas à quo processerit, à Papa, vel Imperatore, dicit, sed hic non plenè eximunt; vnde dicimus quod sunt exempti à Deo.

Abbas

Abb. *in c.Ecclesia sanctæ Mariæ. nu.6.de constitut.* dicit, quinimò plus puto, Papam non posse facere, vt laici indicio suo iudicent clericos, & sic subiicere clericos iudicibus laicis, quia hoc priuilegium fori habent clerici à Deo, Idem *in c.solitæ.num.4.de maior.& obed.* dicit, ex quo infertur quod clerici sunt de iure diuino exempti, cùm sint res spirituales, eo enim ipso quod ordinatur in clericum efficitur res sacra, & transfertur in sortem Domini. Idem *in c.at si clerici,num.25.de iudic.* dicit, quod clerici non possunt se submittere laicis, quia hoc facerent contra honorem ipsius Dei. Nec Papa potest se submittere iurisdictioni laicorum, quia redundaret in dedecus ipsius Christi, cuius sacramenta ministrat, idem dicit *in c.si diligenti. de foro compet.* Idem *in cap.literas,num.14.de restit.spoliat.* dicit, idem puto, quod Papa non possit dare Principi seculari potestatem iudicandi & condemnandi clericos suæ prouinciæ, maximè cùm hoc videatur contra legem Dei. Idem *in c.proposuit.num.14.de concess.prabend.* dicit Papam non posse sine causa dare potestatem Principi seculari, vt possit iudicare inter clericos, maximè cùm priuilegia clericorum sint de iure diuino. Idem *in cap. non minus.num.17.de immunit.Eccles.* dicit, præsertim cùm tam Ecclesiæ, quàm clerici, & bona eorum habeant à iure diuino immunitatem ab istis exactionibus.

Felyn. *in c.Ecclesiæ sanctæ Mariæ,nu.6.de constitut.* dicit, ex quo inferant quod iudex laicus de consuetudine nõ potest quærere iurisdictionem in clericos, cùm ab eo sint exempti de iure diuino per prædicta. Idem *in c.2.in princip.de maior.& obed.* dicit, quod iura canonica loquentia de priuilegiis clericorum sunt declaratiua iuris diuini.

Cardinalis *in c.perpendimus,ver.& primo scias de sent. excommunic.* dicit, quod priuilegium *canonis si quis suadente.* est de iure positiuo, sed priuilegium fori est de iure diuino, & ideo concludit, quod Papa non posset tollere priuilegium fori, quia est de iure diuino, non ceremoniali, sed morali.

Decius in *d.c.7.cap.Ecclesia sanctæ Mariæ. de constitut. numer.* 14. dicit, & ista libertas concessa Ecclesiis est de iure diuino, *& n.16.* dicit, propterea nec Papa super iurisdictione clericorum posset vniuersaliter disponere.

Hanc eandem opinionem firmarunt multi alij Canonistæ, Corsettus in repetitione *cap.perpendimus.de sent.excommun.* Gomesius *in c.1.n.67.de constitutionib. lib.6.* Addentes ad Immol. *in clem.1.col.2.de offi.ordin.* Alciat. *in c.cùm non ab homine,num.20. & nu.46.de iudic.* Rebuffus *in concordatis Franciæ,in titul.de protectione concordatorum.* vbi per plures columnas probat hanc conclusionem, vti verissimam per plura loca iuris diuini.

Eandem opinionem firmarunt Ciuilistæ: Roman. *in singulari* 419. dicit: sed an Papa possit facere legem, vt clerici conueniantur coram iudice seculari; dic quod non: quia antequam esset Petrus, clerici non erant subiecti seculari, per illud Dei: *nolite tangere Christos meos.* Idem dicit *in l.si verò.§.de viro in 7.fallent.ff. solut.matrim.*

Oldrad. *in cons.83.num.5.* dicit: Non obstat si dicatur, quod laici nati sunt, & sic subditi legi, quis ergo exemit eos? quia respondetur, quod Deus qui iurisdictiones distinxit vt supra probatum est.

Alexander *in cons.8.in princip.vol.1.* dicit, quia clerici nunquam à principio fuerunt de iurisdictione laicorum, quia Deus istas iurisdictiones distinxit. Iason *in l.est receptum,n.3.ff.de iurisdict.om.iudic.* dicit; 1. ò Papa non potest submittere clericos secularibus iudicibus, quia clerici habent hoc priuilegium à Deo, & per hoc turbaretur status vniuersalis Ecclesiæ; propterea Papa non posset.

Grammatic. *in decis.29.n.14.* dicit, & nedum personæ clericorum, verumetiam eorum bona sunt exempta à legibus Imperatoris, allegat *d.cap.quanquam.de censib.li.6.* vbi dicitur esse exẽpta de iure diuino, & doctor intelligitur secundum legem quam allegat. Idem *in decis.61.n.12.* dicit: Imperator nullam habet iurisdictionem in personas Ecclesiasticas, quia lege diuina cautum est.

Vantius *in tractatu de nullitatibus,in titulo,de nullitate ex defectu iurisdictionis,* idem dicit.& probat, *num.* 101. Gutticres in repetitione *l.nemo potest,num.107.& seq.de legat.1.* post Baldum & Aluarott. quos allegat, *in c.1.§.statuimus. de statutis & consuetud. contra liber. Ecclesiastic.* Iosn. Oroscius *in l.de quibus,n.144.ff.de legib.* Follerius *in tractat.de contractib.censuariis,§.nunquid clericus.*

Et prætermissis multis hanc opinionem esse communiter receptam, attestantur isti Doctores, videlicet Vasquius *in tractat.de success.creatione.§.32.limitatione 17.n.58* Viuius *in comm.opinion verb.clerici à potestate.* Farinacc. *de inquisitionib.quæst.8.num.2.* Imò eam attestantur esse communem etiam qui contrarium, vel qui diuersum sentiunt, Couar. *in lib.practic.quæst.cap.31 num.1.* Nauarr. *in c.nouit. in 6.notabili,num.6.de iudic.*

Secundo probatur auctoritate sanctorum Patrum. Nam verba sunt D.Paul. *1.ad Corinth.cap.4.* *Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur: *mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed neque meipsum iudico, nihil enim mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me, dominus est, itaque nolite ante tempus iudicare.* Ex quibus clarè patet Apostolum à nemine esse iudicandum, nisi à Deo, vel ab eo, qui Dei locum proximè tenet. Item Diuus Ambrosius declarans illum vers. D.Pauli (ab humano die) exponit, quis nec à legibus mundo creditis iudicandus erat. Item Dionysius *in epistola ad Demophilum* dicit, *Nefas est, sacerdotem à ministris, qui te superiores sunt, corrigi & reprehendi.* Et parum infra: *Dei sanctos & nomine traditum diuinitus ordinem peruertere.* Item parum infra: *si Dei est, vt scriptura diuina loquitur, iudicium, &c.* Item D.Ambros. *in epistola 32.lib.6.tomo 5. ad Valerianum Imperatorem* dicit: *Augustæ memoriæ pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius eum iudicare debere, quia nec munere impar sit, nec iure dissimilis.*

Refert Baptista Fulgosius *in libr.1. de religionis cultu*, Constantinum in Concilio Chalcedonensi, cùm vltimus inter sacerdotes sederet, accusationes clericorum ad se scripto delatas combussisse, dicentem, sacerdotes, seu numina ad hominem regendum constituta esse, & propterea intactum se Deo illorum iudicium reseruare velle. Idem Constantinus in Sancta Synodo Nicæna præsidens, cùm querelam quorundam clericorum ad se deferendam conspiceret, ait, vos à nemine diiudicare potestis, quia ad Dei solius iudicium reseruamini, *c.satis,distinction.96.& c.continua.11.quæstion.1.*

P 3 Sed

Sed videamus quomodo hæc opinio ab omnibus
fundetur ex locis sacræ paginæ, frequentiuà plurimis
allegatur versiculus *psalm.* 104. *nolite tangere Christos
meos, & in propheris meis nolite malignari.*

Ad quem tex. non bene respondet Couar. *in dict.
cap.31.numer.2.versic.non obst.*. putans debere intelli-
gi, vt nulla fiat iniuria, nec vis sacerdotibus, & cleri-
cis, non autem illic prohibeatur iudicium principum
secularium in ipsos clericos, & propterea ausus est di-
cere *in dict.num.2.vers. & potissimum.* contrariam o-
pinionem fulciri, quia nulla sit legis euangelicæ, &
noui testamenti lex, quæ clericos à laicorum princi-
pum iurisdictione exemerit, quem postea Modernio-
res nouissimi, atque etiam Doctores aulici, qui non
adhuc scriptitarunt, & adulatores Principum, qui ex
alienis malis seipsos commendare solent, sequuntur,
& ampliant.

Primò mirandum est de Couarruuia viro alioqui
doctissimo, qui non ita accuratè textum perpenderit
pro Ecclesia, & ita contra communem sensum, tamà
nostris Doctoribus; quàm à sanctis patribus intelle-
ctum, textum illum restringere voluerit: Nam versi-
culum illum: *nolite tangere Christos meos:* interpretatur
D.Hieronymus super Zachariæ *c.2.* nequid vel mini-
mum in sacerdotes patrent, nec quid eos vexent, aut
afficiant. Ita etiam D.Gregorius *in lib.1.epistol.*35. Et
probatur ex vi verbi: nam *tangere* significat quicquid
spectat aliquo modo. Item vsitatus loquendi mos in-
terpretatur, hæc res nihil me tangit, id est, nihil spectat
ad me: sed ea quæ de iudiciis aguntur spectare dicũtur;
ergo satis erroneè contra communem intellectum fa-
cessit Couarr. & eius sequaces, restringentes verbum
tangere solum ad vim & iniuriam, quę posset commit-
ti in sacerdotes, non autem ad priuilegium fori Eccle-
siastici. Sed præsopposito quod ille versi. intelligatur
solum de vi & iniuria, quæ posset ipsis inferri, adhuc i-
dem dicendum est, quod dicit communis intelligen-
tia. Nam iniuria infertur, etiam in opprimendo non
subditos, qui in alienam cogerentur iurisdictionem.
Nam dum dicitur: *qui vas tetigerit, pupillam oculi mei
tanget*, Zachariæ, *c.2.* exponit Papa Anacletus in epi-
stola ad Episcopos Italiæ, & habetur *in c.accusatio in
2.secunda quæst. septima.* quod illa verba intelliguntur
non solum de iniuria inferenda, sed magis propriè de
iudicio & sententia ferenda; ergo falsa est omnino re-
strictio Couar. ad illum text.

Secundò probatur dicta communis intelligentia
contra Couarr. ex ipsa obseruantia subsequuta, quod
2 est fortissimum argumentum † in Ecclesia Dei: nam
vltra testimonia bonorum Imperatorum, qui declara-
runt non debere ipsos iudicare Deos, id est, clericos,
de quo *in c.sacerdotibus, 11.quæstione 1. in c.satis, distinct.
96. & in cap.Constantinum, 11.quæst.1.* & plures recenset
Baptista Fulgosius *in lib.1.cap.de religiosis cultu.* Ipsam
obseruantiam altius repetamus: Deus à principio per
seipsum rexit mundum, vsque ad Noe, vt declarat In-
noc. *in c.licet ex suscepto, de foro compet.* & postquam
3 commisit curam suis ministris, † & primò Noe, post
diluuium, & ipse officium sacerdotis exercuit, & om-
nem potestatem Ecclesiasticam, & temporalem. De-
inde Moysea factus est Princeps legationis Dei, *Exodi
c.28. & 29.* qui consecrauit Aaron, & filios eius, & ob-
tulit sacrificia Domino: ergo præfuit etiam in tempo-
ralibus: Post Patriarchas Deus rexit mundum per iu-
dices, & isti habuerunt vtramque potestatem, & eo-
rum Principatus non erat hæreditarius, quoniam
Deus vocabat qui populum suum regeret, & post iu-
dices voluit populum suum regere per Sacerdotes, in
quo fuit Heli, qui præ nimia libertate, quam conces-
serat filiis suis, à Deo punitus est. Samuel etiam fuit
Sacerdos, & Princeps in temporalibus, vt habetur *in
1.Reg.cap.1.vsque ad* 25. postquam Deus populo com-
placens iussit Samueli, vt Saulem vngeret in Regem:
itaque populus rectus est per Reges vsque ad Sede-
chiam vltimum Regem Iudæorum: nec ipsi Reges † 4
iudicabant sacerdotes: imò dixit dominus Moysi: *Tolle
Iosue filium Nun virum, in quo est spiritus Dei, & pone
manum tuam super eum, qui stabit coram Eleazaro sacer-
dote. Numer.cap.*27. Deinde tempore Macchabæorum
iterum redactum est regnum ad Sacerdotes, qui erant
Pontifices, & Reges, & habebant potestatem in tem-
poralibus, & spiritualibus. Itaque ex ipsa diuina
scriptura nunquam constat Reges in sacerdotes ani-
maduertisse: & licet Iosias Rex † multos occiderit sa- 5
cerdotes, *4.Reg.cap.*23. tamen ij sacerdotes veri non
erant, quia idolis sacrificabant, & Salomon deposuit
Abiatar sacerdotem, *3.Reg.1. & 2.* quia cum Adonia
conspirauerat. Sed hoc specialiter à Deo sibi com-
missum fuerat, vt ex ipsa litera textus constat: eiecit
igitur Salomon Abiatar, vt non esset sacerdos domi-
ni, & impleretur sermo domini, quem locutus super
domum Heli in Silo, & latius respondet, & probat
Cardinal. Turrecremat. *in lib.2.cap.*96. Ioias in Dei
sacerdotes inuexit. Sed iste Rex inter idololatras, &
pessimos tyrannos numeratur, vt *2.lib.Paralipomen.
c.24.*

Ex quo infertur primò, valde errare istos Doctores
aulicos, qui ad auferendum fidem à supradicta com-
muni intelligentia persuadent, communes opiniones
tota die reprobari. Quoniam magna temeritas di-
cenda est, impugnari sensum communem sacræ pa-
ginæ ab homine inexperto; sic intellectum, etiam à
sanctis viris, & nostris Doctoribus, atque à bonis Im-
peratoribus obseruatum. Imò etiam si intellectus Co-
uar. esset communiter receptus, non est attendendus,
quando altera opinio † fauet potestati clauium, & 6
Ecclesiasticæ iurisdictioni, vt firmarunt Hostiens. &
Ioann. Andr. *in cap.rursus, qui cleric. vel vouent.* Felyn.
in cap.1.numer.54. versi. quinta limita. de consuetud. &
scripsi infrà *in parte 4.casu* 164. Nam cùm quælibet
communis opinio originem habeat à primo doctore,
qui fuerit illius auctor, non potuit ille primus † funda- 7
re opinionem contra potestatem Ecclesiasticam, ex
regula *c.Ecclesia S.M. de constitut.* Ergo neque potue-
runt Doctores subsequentes, qui intelliguntur secun-
dum Doctorem quem allegant, quare nullatenus lici-
tum est restringere sensum contra communem intel-
ligentiam.

Secundo infertur multo magis errare Couarr. *in
d.cap.31.num.2.vers. & potissimum*, putans contrariam
opinionem posse defendi, quia iuris diuini † nullum 8
habemus textum, neque certum præceptum de hoc
fori priuilegio: Nam *in d.versi. nolite tangere Christos
meos*, Dauid ipse multa loquutus fuerat; deinde com-
mutata persona introducit Deum qui quasi suo ore
imperat. Item hoc præceptum à Deo fit, ne sit volun-
tas tangendi Christos, vt ostendatur non esse præce-
ptum externi operis, & propriè pertinere ad æternita-
tem prohibitionis, & vim testamenti noui, quo maxi-
ma & intima voluntas hominis ordinatur. Item ex i-
pso verbo, *Nolite*, patet voluntas Dei imperantis hu-
iusmodi præceptum, neque permittentis vllo modo
violari, vel sola voluntate.

Secũdo principaliter fũdatur hęc opinio ex locis sacrę
paginæ

paginæ. Nam Matthæi *c.* 17. Iesus dicit: *Quid tibi vide-*
9 *tur, Simon, Reges terræ, à quibus accipiunt tributum † vel*
censum, à filiis suis, vel alienis? Et ille dixit ab alienis. Di-
xit Iesus; ergo liberi sunt filij. Sed omnes tenebantur
soluere tributum, vel censum, qui soluebatur per sin-
gula capita, vt ibi declarant D. Hieronym. Beda, An-
selmus, Dionysius & alij, & nihil facit datum pro di-
scipulis; ergo liberi sunt ipsi, prout sic fuit à Christo
declaratum, & pro eis nihil fuit exsolutum, vt huius
præcepti tale extaret testimoniũ. Item quod illa ver-
ba *ergo liberi sunt filij*, intelligantur de discipulis, pro-
10 batur, quia ipsi † erant filij adoptiui, Ioan. *c.* 1. Item nõ
potuerunt intelligi, quia ipse erat Rex, Luc. *cap.* 19. &
Ioan. *c.* 12. ideo non tenebatur, ergo debent intelligi
de discipulis, quos voluit esse liberos, & ideo D. Hie-
ronym. super *cap.* 17. Matthæi, & D. August. *in lib. 1. e-*
u. ang. qu. in q. 23. volunt, cum Iesus dixisset filios esse li-
beros, de discipulis esse intelligendum. Item cum ore
Christi, qui Deus est, adiudicata fuerit hæc discipulis
libertas, & iuris præceptum sit: *ius suum vnicuique tri-*
buere; ergo iuris diuini est. Nec potest dici illud tribu-
tum solum non fuisse etiam pro discipulis. Nam, vt
11 dixi soluendum erat per singula † capita, & pro eis ni-
hil fuit dictum, sed pro se, & Petro fuit solutum, ad e-
uitandum scandalum, & quia Petrus locum eius spe-
cialiter tenebat, vt plenissimè scribo supra *in parte 1.*
c. 25. nu. 36. & plur. sequent. Quare patet esse diuinum
12 præceptum huius immunitatis † ecclesiasticorum, &
ita summi Pontifices declarantur *in d. c. quanquam. de*
censib. lib. 6. & in c. si imperator. dist. 96. & in d. c. Sylue-
ster 11. q. 1

Tertio principaliter idem probatur. Nam *Leui-*
tic. cap. vltimo scribitur: *omne quod Domino consecra-*
tur, siue homo fuerit siue animal siue ager non veniet, nec
13 *redimi poterit, quicquid semel fuerit consecratum, † san-*
ctum sanctorum Domino erit. Et quod ista fuerint præ-
cepta Domini, attestatur ibi Moyses in fine capitis,
dicens: *Hæc sunt præcepta, quæ tradidit Dominus Moysi*
ad filios Israel in monte Synai. Item *Numer. capit.* 18. ha-
betur: *Omnia, quæ sanctificantur*, (id est Deo dican-
tur,) *tradidi tibi, & filiis tuis pro officio sacerdotali legiti-*
ma sempiterna. Et iterum: *Omne quod ex voto reddide-*
runt filij Israel tuum erit. Ergo omnia ista sunt diuini
iuris, & ad ius sacerdotum pertinent: personę ecclesia-
sticæ sunt Deo consecratæ; ergo diuini iuris sunt: ergo
ad forum laicorum Principum nullo modo perti-
14 nent. Probatur, quia sicut ecclesiasticorum bona, † quę
Deo consecrata sunt, ex allegatis testibus non pos-
sunt laici ad proprios vsus conuertere; & ita personæ
ecclesiasticæ, quæ Deo consecratæ sunt, non possunt
coram laicis, de iure diuino, videlicet his Dei præce-
ptis ad iudicium euocari. Propterea Ananię & Saphi-
ræ, diuinitus fuit mors illata, quod partem rerũ, quas
ipsi Deo professi fuerunt consecrare, & ecclesiæ, sibi
in suos vsus reseruassent, & ex his omnibus fuit com-
pilatus textus *in c. nulli* 12. *qu.* 2. vbi dicitur: *Nulli liceat*
ignorare, omne quod Domino consecratur, siue fuerit ho-
mo siue animal, siue ager, vel quicquid semel fuerit conse-
cratum, sanctum sanctorum Domino erit, & ad ius perti-
nebit sacerdotum, &c.

Hæc est adeo opinio vera, vt iidem Doctores, Co-
uar. & Nauarr. qui contrarium tenent in locis præci-
taria & Soto *in 4. sent. distinct. 25. quæst. 2. art. 2. concl. 6.*
asserant hanc ecclesiasticorum immunitatem à ponti-
ficibus, vt dicunt concessam, esse iuri diuino confor-
15 mem. Quod concedentes, idem est, ac si † dixissent
esse de iure diuino. Quia quod est dispositum iuris di-
uino conforme, iuris diuini esse dicitur, non autem
positiui, ita probat Geminian. *in §. leges num. 4. versi.*
istud dictum. distinctione quarta. cum autem habeamus
diuini iuris loca certa, ita communiter interpretata,
nullatenus est admittendum, instar conformitatis
prædictæ diuini esse.

Non obstant contraria, quæ per Couar. *in d. cap. 31.*
num. 2. vers. contraria opinio. adducuntur. Et primo
non obstat locus ab auctoritat. Innocentij *in cap. 2. de*
maior. & obed. Quia Innoc. † dicit totum contrarium, 16
vt eius verba superius adduxi, & Rota *in dec. 4. n. 10. de*
consuetudine. in antiquis, mouetur ad firmandum di-
ctum priuilegium esse de iure diuino ex auctoritate
Innocentij *in d. c. 2.* quare parum accuratè pro contra-
ria parte allegatus est.

Non obstat quod dicit, nullam esse legem euange-
licam, quæ huius fori priuilegij mentionem faciat.
Quia paulo ante satis superque probatum est contra-
rium. Item non sequitur argumentum: † nulla lege e- 17
uangelica probatur; ergo non est iuris diuini. Quia ad
fundandum ius † diuinum, sufficit totius ecclesiæ con- 18
sensus, nam D. Paul. *in 2. ad Thessaloni. cap. 2.* dicit: *Te-*
nete traditiones, quas didicistis siue per sermones, siue per
epistolam nostram. Item hoc argumentum: Non † est 19
scriptum in veteri, neque in nouo testamento, ergo
non est iuris diuini: tanquam hæreticum reiicitur per
sanctos Patres. Sanctus Ignatius *in epistola ad Nero-*
nem, Dionysius Areopagita *in cap. vltim. de ecclesiasti-*
ca Hierarchia, Irenæus *in lib. 3. c. 2.* Tertullianus *de coro-*
na militis, Cyprian. *in lib. 2. epistola 3.* Basilius *in libro*
de spiritu sancto cap. 29. Chrysostomus, & omnes alij,
qui interpretati sunt verba D. Paul. *in dict. cap. 2. ad*
Thessalonic.

Non obstat quod D. Paulus cum vidisset se iniquè
tractari à iudicibus, appellauit ad Cæsarem, vt habe-
tur *Actuum capit.* 25. quia non valet consequentia, ap-
pellauit ad † Cæsarem; ergo Paulus non erat exem- 20
ptus; sed appellauit ad Cæsarem, qui erat superior Fe-
sto, à quo Paulus grauabatur. Item quia Cæsar erat gẽ-
tilis, & non admittebat ius Christi, ad quem si Paulus
appellasset, Cæsar derisisset; Imo si allegasset ius Chri-
sti, multo magis irritasset impios, qui propterea D.
Paulum persequebantur. Item ex ista appellatione
non arguitur legitima potestas ad Paulum, sed illa
tantum, quam habebat Pilatus † in Christum, de qua 21
in Ioan. *cap.* 19. *Non haberes potestatem super me, nisi tibi*
datum esset desuper. Christus enim habebat omnem
potestatem, cui tradita fuerant omnia à patre; ergo
dicta potestas facti erat, non iuris, sed potius illa, quæ
belluis datur in homines, de qua dicitur Lucæ *cap.* 22.
Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Vnde D.
Paul. 2. *ad Timoth. cap. 4.* dicit: *In prima mea defensione,*
nemo mihi adfuit, sed omnes dereliquerunt me, non illis
imputetur, Dominus mihi astitit, & confortauit me, vt per
me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes, quia
liberatus sum de ore leonis, &c. ergo legitima potestas
non fuit excogitata à D. Paulo.

Denique non obstat locus D. Pauli *ad Roman. cap.*
13. *omnis † anima sublimioribus potestatibus subdita sit.* 22
cum similibus. Quia ex dictis locis non potest funda-
ri laicorum auctoritas, & iurisdictio in ecclesiasticos,
pro vt latissimè scribo, & pluribus modis respondeo
supra *in 1. parte. c. 24. num. 38. & plur. sequent. & in cap.*
25. num. 46. & plur. seq. quo opus est remittere, ne bis
eadem repetantur.

23 Cum igitur priuilegium fori sit de iure diuino, † infertur, falsam esse distinctionem Couar. quam se-
quuntur Moderniores nimirum, quod in spirituali-
bus priuilegium huiusmodi sit de iure diuino; secus
est in iudicialibus ciuilibus,& criminalibus, siue cum
agitur de ecclesiasticorum bonis, quia tunc dicunt
huiusmodi priuilegium esse de iure positiuo.

Primo ista distinctio non est vera, quia supradicta
loca sacræ scripturæ à nobis allegata de omnibus sin-
gulariter tractant,& ita probarunt sancti Patres, & a-
24 lij à nobis allegati. Item ecclesiasticorum personæ †
sunt exemptæ de iure diuino, vt probāt præcitati Do-
ctores pro communi,& Innoc. *in c.2.de maior.& obed.*
allegatus à Couar. pro contraria parte, quærit quis
exemit clericos à iurisdictione Imperatoris? primo
dicit: Papam consentiente Imperatore; deinde subdit,
sed hic non plenè eximunt, vnde dicimus, quod ex-
empti sunt à Deo, allegat *d.c.si imperator. distinct.96.*
& ibi glossa super qua fundata est dicta communis o-
25 pinio. Item clerici gaudent † eadem iuris diuini exem-
ptione non solum rerum quas tenent ab Ecclesia, sed
etiam respectu bonorum patrimonialium, vt no. *in c.
final.& ibi* Abb. *de vit.& honest.cleric.* Archidiac.& alij
in c.1.de immunit.eccles.lib.6. Bart. *in l.vnic.C.de muri-
leg.& in quo loco,lib.10.* Bald. *in l.placet C.de sacros.ec-
cles.* Affflic. *in constitutione regni,hac edictali col. prima.*
Geminian. *in c.1.§.in cæteris.de cleric.coniugat.lib.6.&
in c.quamquam.de censib.lib.6.* Anton.de Butr. *in c.1. de
consuetud.vers.quid si consuetud.* & ibi Immol. Alex. *in
cons.68.vol. 2.* Felyn. & Dec. *in c.ecclesia sancta Maria.
de constitut.* vbi latè disputant articulum super bonis
patrimonialibus clericorum, & hoc diffusius proba-
uit infra *in parte 4.casu 11.num.25.& casu 66. num. 16.
& casu 49.num.5*

Firmata igitur conclusione, quod hoc priuile-
gium sit de iure diuino in omnibus, inferuntur mul-
ta.

26. Primo infertur summum Pontificem † non posse
submittere causas spirituales, neque ecclesiasticorum
alicui Principi laico, quam conclusionem firmarunt
Cardinal. *in c.perpendimus.de sent.excom.* Grammatic.
in decis.29.nu.11. qui dicit,& si Papa hoc faceret, tamen
iudex secularis minimè potest de clericis se intromit-
tere: idem dicit *in decis.61.num.10.* Roman. *in d.singul.
419.* & ibi addentes plurimos cumulant, Felyn.& cæ-
teri *in d.c.2.de maior.& obed.* Et ratio est, quia hoc pri-
27 uilegium † est de iure diuino morali, non ceremonia-
28 li, contra quod Papa † non dispensat, vt est casus *in c.
sunt quidam. & ibi probat* Archidiac. *25.q.1.* Andr. Bar-
bat. *in c.2.de maior.& obed.* Arnald. Albertin. in repe-
titione *cap.quoniam. q.11.nu.99.de hæreti.* Vasquius *de
success.creatione §.22.limitatione 17.nu.58.in fine.*& dif-
fusè probat Couar. *in 4.libro decretal.de sponsalib.in 2.
part. relection.c.6.§.9.fol.187.*

Et licet Papa dispenset in omnibus, etiam in iure
diuino, & ego probaui *in 4.parte, casu 93.* tamen dis-
29 pensare † non potest in iis, quæ sunt contra statum v-
niuersalis ecclesiæ, *c.literas & ibi gl. in ver. non potest.
de restit.spoliat.* Ias. *in l.est receptum.n.3.* Ioan. Orosciu
nu.12.ff.de iurisdict.om.iudi. Sed totus status vniuer-
salis ecclesiæ turbaretur, si omnia ecclesiastica,& spi-
ritualia submitterentur cognitioni alicuius Principis
secularis. Nam tota Respublica Christiana, & omnes
Principes laici consentiunt in hanc libertatem, atque
ecclesiasticorum diuini iuris immunitatem; ergo non
posset Papa Principi concedere in omnium præiudi-
cium, quantumuis causa apparens allegaretur. Qua ra-
tione etiam defendentes hoc priuilegium fori esse de
iure positiuo, defendunt Papā † non posse submittere 30
omnia negotia spiritualia, & ecclesiastica vni Princi-
pi laico, Couar. pro aduersa parte allegatus *in lib. pra-
cti.quæst.cap.31.num.4.* præsertim, quia talis abrogatio
esset maximè iniuriosa ordini,& statui clericali,& sa-
cerdotali, nimisque ministeria diuina perturbaret,
funditusque euertēs sacrosanctam illam sacerdotum,
& ministrorum Dei maiestatem à tot Cæsaribus, Re-
gibus & Principibus pluribus priuilegiis ab initio mi-
litantis ecclesiæ hactenus communitam, & ornatam,
& latè probat Cardin. Iacobat. *in tractat.de conciliis li.
10.artic.6.col.2.*

Limitatur hæc illatio quod Papa † potest submit- 31
tere laicis aliquam causam particularem clericorum,
prout ex Communi opinione tenet Ias. *in rubric.ff. de
offi.eius, &c.& in d.l. est receptum col.2. ff. de iurisdict.
omn.iud.* Felyn. *in cap.2.de maior.& obed.*& ibi Barbat.
Cardinal. *in d.c.perpendimus.* Archidiac. *in d.c.sunt qui-
dam 25.quæst.1.* Potest etiam delegare † causas aliquo- 32
rum clericorum laicis, *c.præter, distinct.32.* vbi commi-
sit causam clericorum simoniacorum Ducibus, dan-
do eisdem potestatem deponendi. *c.Menuam 2. quæst.
5.* vbi in subscriptione apparet cōmisisse causam cle-
ricorum Reginæ Franciæ, quo casu isti iudices dele-
gati, iudicabunt causam non ex propria, sed ex aucto-
ritate † delegantis, *c.officium distinct.32.* Item Papa po- 33
test dare potestatem vni laico conferendi beneficia,
gl. *in fin.c.imperium.distinct.10. & in c.in summa 15. qu.
7.* Ioan. Andr. *in addit.ad Specul.in tit.delegato.§.nunc
tractemus.ver.sed nunquid delegatus*, Canonistæ om-
nes *in c.2.de præbend.lib.6.*

Sed non posset hoc concedere per viam † ordina- 34
riæ iurisdictionis laicis, licet esset in aliquo loco parti-
culari, quia hoc respicit vniuersale ecclesiæ præiudi-
cium, gloss. *in c.si Papa.distinct.40.* quam dicit singula-
rem Abb. *in c.significasti.nu.4.de elect.& in c.cum ve-
nissent.de iud.& in c.proposuit.de concess.præben.* Barbat.
in clem.2.de elect. Dec. *in consi.151.* Felyn. *in d.c.2.de ma-
ior.& obed.* omnes Canonistæ *in d.c.ecclesia sancta Ma-
ria*; Quare Papa non potest conferre iurisdictionem
ordinariam ecclesiasticorum, sed delegatam in aliqui-
bus bene potest conferre.

Secundo infertur quod hæc ordinaria † iurisdictio 35
non potest consuetudine præscribi, cum sit contra ius
diuinum,& nullo tempore firmari potest, *c.final.& ibi*
Curt. *de consuetud.* Ioan. Andr. & Geminian. *in c.a.de
præbend.lib.6.* Innoc. *in c.postulasti.de foro compet.* cum
aliis per Rebuff. *in d.titul.de protectione concordatorum
in fine*, de quo latius scribo *in quarta parte casu 64.* &
hanc opinionem tenet Rota *in decis. 10. de consuetud.
in antiq.& 2.in antiquioribus eiusdem tituli.* Quod in-
telligo de præscriptione vniuersalis † iurisdictionis,& 36
hanc vniuersalem intelligo de ordinaria, etiam si esse-
mus in loco particulari, quantumcunque minimo, fal-
lit in iurisdictione delegata, quia, vt probat supra, ea
sunt præscriptibilia, quæ aliquo iusto titulo concedi
possunt.

Tertio infertur clericos † non posse se submittere 37
iurisdictioni laicorum, quia laici circa eos consideran-
tur vt priuati, in quos non potest fieri prorogatio iu-
risdictionis, *ar.l.sed si manente.ff.de precar.* & dicit Ias.
in d.l.est receptum,n.6.ff.de iurisd.om.iud. & ibi etiam,
quod † superior non potest prorogare iurisdictio- 38
nem inferioris, *c.cum inferior.c.solita. de maior. & obe.*
quia naturaliter inferior exhibet honorem superiori
l.1.§.sicut & ibi gloss.ff.de aqua pluu.arc. gloss. *in summa
distinct.93.l.2.ff.de alienat.iudic.mut.caus.fact.* Et cle-
rici sunt † maiores laicis etiam Principibus, *c.1.in fine. 39
distinct.*

dist.27.& c.quis dubitet.dist.96.& c.duo sunt,12.q.2. Itẽ quis committere se inimicis est contra rationem naturalem, sed laicis communiter sunt infesti clerici, cap. laicos,2.q.7.c.clericos.de immun.eccles.li.6. ergo prorogatio fieri non potest, ita dicit tex.in c.quo iure.dist.8.

40 Et quod clerici † non possint prorogare iurisdictionem iudicis secularis etiam de expresso consensu Episcopi, c.significasti.c.si diligenti.de foro comp. & hãc sententiam firmarunt Bald. in l.1.circa fin. C.de indict.viduit.toll. Steph. Aufrer.in repetit.clem.1.n.86.de offi.ordin. Foll.in tract. de contr.ct.censu.r.§.nunquid.n.2. Capell. Tholosan.dec.121. Gramm. in d.dec.29.& d.decis.61.n.16 Surd.dec.26.n.4. Rimin.iun.in conf.619.n.35.& seq. Alex.in cons 8.vol.1.& in d.cons.149.vol.6. etiam si cum iuramentu renunciasset, Bart. in l.si quis pro co.ff. de fideiuss. Vasquius in d.lim.17.n.65.in fi. etiãsi testator
41 expresse mandauerit, † vt clericus, quem heredem instituit, coram iudice seculari conueniri possit, quia nõ potest iubere hãc fori renuntiationem, Vasquius in d. limit.17.n.66. Guttieres in d.l.nemo potest.n.105.& ibi Ripa n.18.de leg.1. Bald.in l.2.n.4. C.vt in possess.legat.

Et dicit Andreas de Isernia in Constitutione Regni incip. De personis. fuisse conuentum inter Romanam
42 ecclesiam, & Regem regni in inuestitura, quod Rex † nullam in aliquo casu habeat iurisdictionem in clericos, nisi ratione feudi. Item de conuentione prædicta testatur capitulum regni incip.item statuimus. quod clerici, in rubrica de non trahendis clericis ad iudicium seculare, nisi pro bonis feudalibus, quod capitulũ fuit cõditum à Carolo Principe Salerni primogenito Regis, & ipse attestatur de præfata conuentione, de quibus per Grammaticum in decis.61.n.17. qui allegatur à nobis ad ostendendum etiam in vltimis temporibus fuisse obseruatum.

43 Nec possumus dicere dictam fori † renuntiationem valere saltem in casibus mixti fori ad præueniendum iurisdictionem iudicis secularis; quia hæc procedunt in iis quæ de iure positiuo sunt inducta ad fauorem ipsorum, l.si quis in conscribendo C.de episcop.& cleric. & l.ead.C.de pact. Sed forum clericorum est de iure diui-
44 no ab initio: & si in feudalibus † sunt habilitati laici ad cognoscendum in clericos: ergo in cæteris nõ possunt fori priuilegio clerici renunciare: Item quia forũ clericorum fuit inductum ad fauorem ipsorum propter vtilitatem publicam in odium laicorum, qui oppido sunt infesti clericis, ideo non potest fieri dicta fori renunciatio, vt probat gl. in d.c.si diligenti, in vers. pacto priuatorum.de foro compet.

45 Credo tamen, quod istorum fori renunciatio † procedat in feudalibus, quia ista iurisdictionis prorogatio non fit à clerico, sed à lege, quia laicus est iudex competens contra clericum in causa proprietatis feudi, gl. in summa 11.q.1. Inno.in c.verum, n.1.de foro compet. Felyn.in c.cæterum.nu.3.& ibi Dec. probat esse communem opinionem.de iud. Clarus in §.feudũ.q.90.vers. sed quid si vasalli. & probatur in c.ex transmissa, de foro compet. & scripsi infra in parte 4.casu 16.

Vnde dicimus, quod clericus non potest iurisdictio-
46 nem, † quam episcopus habet in eum prorogare in alium episcopum, vt notat Anton.de Butr. in d.c.cæterum.vers.quæro an in casibus. & hoc est verum paciscẽdo, sed in contrahendo in loco, suo episcopo nõ sub-
47 iecto, sortitur forum iudicis ecclesiastici † illius loci, quia ista prorogatio iurisdictionis fit à lege, licet per factum hominis contrahentis, vt in d.c.dilecti.de foro compet. & ibi notat Inno. Io. Andr. & Anton. de Curt. Milus in repertor.in ver.clerici nõ pot.s. iurisdictionẽ. Ias.in l.qui certo loco.ff.de condict.indebit. Ita renunciatio fori ecclesiastici in feudalibus laicorum fauore valere debet, quia ius canonicum habilitauit laicum ad istam particularem iurisdictionem ratione feudi quòd habet ab eo, in cæteris vero non: sicut Baro † 48
potest præcipere suis vasallis sub debito fidelitatis, quod in præiudicium suæ iurisdictionis non agant alibi, quam in suo tribunali, vt firmat Cardin. Alex. in c.1. §.præterea.col.3. de probib.feud. alienat.per Federic. Frecc.in lib.2.de subfeud.auctore.10. Paris de Synd. in tit.de excussibus Baronum, in ver.an Baro. Marian.in d. c.ex transmissa in §.princip.arg.de foro compet. Ita ab Episcopis † potuit fieri præceptum clericis vt non pro- 49
rogent iurisdictionem alterius sub pœna excommunicationis, & ideo si conuenti coram iudice laico non opponent fori declinatoriam, † incurrunt excommu- 50
nicationem, vt per Grammatic.in cons.1.nu.34. sequitur Phanucc. de inuentar.parte 3.num.23. tanto magis si renuntiauerit foro, & punitur pœna arbitraria, Host. in tit.de renũtiat.§.2.num.2.vers.ego dico. Bertachin.in tract.de episcop.2.pars.li.4. vers.49. Gramm. in d.dec. 61.nu.18.

Nec est verum quod dicit Caccheran. in decis.180. quod clerici † grauati ab ecclesiastico habent recursum ad iudicem laicum: quia textus est in contrarium in c.qualiter, & quando. de iud. & exempla adducta in illa decis. procedunt de facto, quia Principes seculi debent defendere Ecclesiam, & ecclesiasticas personas, ne violentiam patiantur; secus est de iure, quia huiusmodi forum est de iure diuino; ergo Principes non possunt hanc defensionem trahere ad potestatem suæ iurisdictionis.

CAPVT VII.

Crimen vsurarum quando sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Iudex secularis non cognoscit de crimine vsurarum iuxta com.opin.*
2 *Vsurarij non possunt inquiri à iudice laico.*
3 *Iudex ecclesiasticus inhibet laico ne procedat super exceptione vsurarum.*
4 *Vsura an de iure ciuili sint permissa.*
5 *Vsura de iure ciuili sunt prohibita iuxta communem opinionem.*
6 *Vsura prohibita fuerunt in concilio Nicano.*
7 *Vsura omni iure sunt prohibita.*
8 *Vsurarum crimen est mixti fori.*
9 *Vsura est crimen ecclesiasticum non sui natura, sed per accidens.*
10 *Vsurarum crimen est mixti fori quando à Principibus sunt prohibita.*
11 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de substantia contractus an sit vsurarius.*
12 *Iudex laicus supersedet in causa quousque per ecclesiasticum fuerit diffinita receptio ecclesiastica.*
13 *Vsurarum declaratio an sit facienda per Theologos, vel Canonistas.*
14 *Theologi debent declarare materias, quæ respiciunt ius diuinum.*
15 *Canonistæ interpretantur ius diuinum quando tendit ad moralitatem.*
16 *Cambia sicca quando & à quo fuerint prohibita.*
17 *Contractus de iure ciuili non præsumitur vsurarius.*
18 *Contractus solitus non præsumitur vsurarius.*

19 Vsu-

19 *Vsurarum excusatio an fiat à dubio iuris.*
20 c. naviganti. de vsuris, *declaratur.*
21 *Lex declaratur ex subsequentibus verbis.*
22 *Simonia non inducitur ex spe lucri consuetudinarij.*
23 *Contractus in dubio quare præsumitur vsurarius de iure canonico.*
24 *In dubio capienda est ea pars, quæ fauet animæ.*
25 *Vsurarum casus qui possint preueniri per iudicem laicum.*
26 *Princeps laicus potest prohibere contractum, qui verè à Doctoribus æstimatur vsurarius.*
27 *Vsura est, si in contractu pecuniæ fiat taxatio lucri cessantis ab initio.*
28 *Interesse lucri cessantis vniformiter taxatum non potest per debitorem promitti in contractum.*
29 *Opinio quæ fauet animæ est amplectenda.*
30 *Interesse lucri cessantis potest recipi, sed non potest deduci in pactum.*
31 *Contractus in quo fit taxatio interesse ab initio est vsurarius.*
32 *Interesse lucri cessantis debetur solum solito negotiari.*
33 *Confessio partium non sufficit in prohibitis, nisi probetur.*
34 *Causa ciuilis vsurarum non præiudicat causæ criminali prius intentatæ.*
35 *Causa ciuilis in quibus casibus præiudicet criminali.*
36 *Causa criminalis suspendit ciuilem.*
37 *Causa criminalis est exclusiua petitionis ciuilis.*
38 l. fin. c. de ordin. cognition. *intelligentia.*
39 *Causa criminalis præfertur ciuili, quando nomen accusati est receptum inter reos.*
40 l. satis apertè. c. de falsis. *declaratur.*

HIs generaliter cognitis, sequitur videre de singulis criminibus, assertis de mixto foro, & primò de crimine vsurarum, deinde gradatim de aliis, prætermisso omni ordine præter eum, qui sese obtulerit.
1 Quæritur igitur; An iudex † secularis possit de crimine vsurarum cognoscere? Communis opinio est pro negatiua, quia recensetur inter crimina merè ecclesiastica, gl. *in summ.* 11. *q.* 1 gloss. *in c.* 1. *de offi. ordinar. & in clement. dispendiosam. de iudic.* gloss. & omnes *in c. cùm sit generale. de foro compet.* Bald. *in l. quoties. col.* 1. *vers. iudic. C. de iudic. & in cons.* 443. *in fin. vol.* 3. Lapus *allegat.* 56 *& alleg.* 70. Alex. *consi.* 29. *nu.* 6. *vol.* 4. Dec. *in consil.* 170. Ias. *in cons.* 153. *vol.* 4. qui dicit esse communem opinionem, Alberic. *in rubr. C. de vsur. nu.* 3. alios refert Couarr. *in li.* 3. *var. resolut. c.* 3. *in princip.* gloss. *in c. ex literis. de iureiur.* dicit causam vsurariam esse merè spiritualem, & ideo eius cognitionem ad ecclesiasticum tantum iudicem pertinere, Paul. de Leazar. *in clem. ex graui. de vsur.* Bart. *in l. Titia. nu.* 7. *ff. soluc. matrimon.* Calderin. *in consi.* 236. *in fine, inter consil. Ancharan.* Federic. de Sen. *in cons.* 96. *& cons.* 215. *& cons.* 300. Franc. *in c.* 1. *de vsur. li.* 6. Andr. *in c.* 1. *§. contrahentium incestas nuptias. quæ sint regal.* Corn. *in cons.* 227. *viso processu. vol.* 3. Laurent. de Rodulfi. *in tract. de vsur. q.* 114. Ioan. de Anono *in problemate* 13. Foller. *in practi. canon. parte* 2. *c.* 20. *n.* 2.
2 Ergo criminaliter vsurarij † non possunt inquiri à iudice laico, Bald. *in l. improbum. vers. credo glossam verum dicere. C. ex quib. caus. infam. irrog.* dicens id non reperiri iure cautum, sequitur Saly. *num.* 3. *vers. sed contra glossam.* & est de mente Ioan. Andr. *in c. peccatum. col.* 8. *& 9. de reg. iur. lib.* 6. Bertrand. *in consil.* 215. *vol.* 2. Item Bald. *in tit. de controuers. inuestit. §. similiter. nu.* 1. *vers. item de reatu vsurariorum.* quem refert, & sequitur Dec. *in con.* 170. Rolan. *in cons.* 75. *nu.* 13. *& nu.* 28. dicit esse com. opin. & respondet ad contraria.

Et retenta hac opinione infertur, quod iudici laico † potest ab ecclesiastico inhiberi, ne ad vlteriora 3
procedat super exceptione vsurarum contra se opposita, donec exceptio vsurarum sit ab ecclesiastico definita, Ambros. de Vignate *in c. salubriter. num.* 125. *de vsur.* Bald. *in l. consulta diualia. C. de testam.* Immol. *in c. cum in iure. de offi. deleg.* Vnde Cepoll. *in consi.* 18. *ciuil.* concludit, debitorem captum à iudice seculari liberandum esse à carceribus, si per iudicem ecclesiasticũ fuerit pronuntiatum illud debitum fuisse inductum ex causa vsuraria.

Tota supradicta opinio hac sola fundatur ratione, quia vsuræ de iure ciuili non sunt prohibitæ, sed per-
missæ, † saltem ea permissione, quæ pœnam nõ com- 4
minatur, aut infligit, vt *in titulo ff. & C. de vsur.* præsertim *in l. eos. C. de vsur.* Bart. *in l.* 1. *num.* 6. *& ibi* Iaso. *num.* 48. *C. de summa trinit.* Ioan. Andr. *in d. regula, peccatum.* Abb. *in d. c. cum sit generale, nu.* 18. *vers. concludo ergo. de foro compet.* Bald. *in rubri. C. de vsur.* vnde quod fit lege permittente pœnam non meretur. *l. si. ff. quod quisque iur. l. Gracchus. C. de adulter.*

Sed ista ratio vera non est, quia vsuræ sunt † prohi- 5
bitæ de iure ciuili, & id probatur per omnes ciuilistas communiter, per text. *in auth. de ecclesiastic. titulis. in prin.* Vbi Imperator mandat, disposita in quatuor conciliis vicem legis obtinere, & sicut leges obserua-
ri, sed in Concilio Niceno † prohibentur vsuræ, *cap.* 6
quoniam. distinct. 47. ergo à Iustiniano Cæsare prohibitæ sunt, quo argumento vtitur Salyc. *in auth. ad hæc. nu.* 3. *& 5. C. de vsur.* & ibi gl. idem tenet Abb. *in d. cap. cum sit generale. nu.* 18. *vers. primo tenendo.* & Couar. *in lib.* 3. *var. resolut. c.* 1. *num.* 5. *& 6.* vbi multis rationibus
probat vsuras † esse omni iure, etiam ciuili prohibi- 7
tas, quod firmat Ruyn. *in consi.* 145. *num* 9. *vol.* 4. & latè probat Marquardus *in tract. de Iudæis c.* 11. *num.* 1. *&* 2. Summa Angelica *in ver. vsura,* § . a. *num.* 1. Ambros. de Vignat. *in d. c. salubriter. de vsuris. num.* 28. 30. *& 33. & 34.* vbi tenet vsuras esse prohibitas de iure authenticorum, per *l.* 1. *C. de summa trinit.* & per *auth. de ecclesia. tit. §.* 1. Soc. *in cons.* 2. *col.* 2. *vers. quia hodie vsura. vol.* 1. cum aliis congestis per Caccheranum *in dec. Pedemontana* 137. *nu.* 9.

Propterea asserendum est hoc crimen † esse mixti 8
fori, quia ab vtroque iure prohibitum est, ex his quæ conclusimus supra *tad. part. t.* 1. & ita esse magis communem opinionem, testatur Syntagma comm. opin. *in lib.* 1. *loco* 1. *cap.* 4. & probat Archidiacon. *in cap. quid dicam.* 14. *qu.* 4. Calderin. inter consilia Ancarani *in d. cons.* 236. post Ioan. Monach. *in d. c.* 1. *de vsur. lib.* 6. & ibi Ioan. Andr. *in col.* 2. Cardinal. *in c. in ciuitate. col. final.*
dicens vsuram † esse crimen ecclesiasticum non sui 9
natura, sed per accidens, Abb. *in d. c. cum sit generale, n.* 8. Salyc. *in d. l. eos. num.* 8. *C. de vsur.* post alios quos referunt Couar. *in lib.* 3. *variarum resolut. c.* 3. *col.* 2. *& col.* 4. Farinac. *in tract. de Inquisit. part.* 1. *q.* 8. *num.* 154. *vers. secundam, & contrariam opinionem.* Clarus *in §. vsura. vers. ex hoc infertur. & in vers. hoc crimin.* Francis. Marc. *in decis.* 535. *part.* 1.

Quorum opinio certior † videtur, si ab ipsis Prin- 10
cipibus sub diuersa pœna fuissent prohibitæ, Andr. *in titulo, quæ sint regalia, in d. §. contrahentium incestas nuptias. col.* 2. *vers. ex his patet iudicium vsurarum.* Natta *in cons.* 369. *nu.* 8. *& seq.* Caccheran. *in d. decis.* 137. *nu.* 12. vbi alios refert, Farinac. *in d. quæst.* 8. *num.* 140. qñia ratio, qua asseritur, vsurarum crimen non posse à laico

iudi-

Iudice cognosci, ex quo iure ciuili non est prohibi-
tum, cessat cum per ipsos Principes, & locorum st.tu-
ta fuisset vetitum.

Sed ista quæstio melius declaratur in practica ex
resolutione quatuor articulorum.

11 Primus articulus est, si dubitatur † de substantia
contractus an sit, vel non sit vsurarius, tunc debet per
iudicem ecclesiasticum diffiniri, & si coram laico fue-
rit exceptio opposita ad ecclesiasticum remittenda est
12 pro determinatione, & interim iudex laicus † superse-
dere debet in causa, Io. de Lignan. *in c. tuam. de ord. co-*
gn. Immol. *in clem. dispendiosa. de iud.* Ambr. de Vign.
in c. salubriter. n. 123. de vsur. qui dicit hanc esse comm.
opinionem, & ab ea non esse recedendum in iudican-
do. Couar. *in li. 3. var. resol. c. 4. col. 1. & 2.* attestatur e-
tiam hanc esse comm. opin. Decian. *in tract. crimin.*
tom. 1. tit. 16. n. 3. in prin. & post multos alios, quos al-
legant, ita fuit sæpius decisum, Franch. *in dec. Neapol.*
189. *n. 11.* Francisc. Marc. *in dec. Delphinali.* 535. *part. 1.*
Anton. Gama *in decis. Lusitania* 194.

13 Secundus articulus est, quando articulus † vsurarius
diffiniendus est per ecclesiasticum, ad quem pertineat
declaratio, ad Theologos, vel Canonistas: Nã D. An-
to. *in tract. de vsuris. §. 4.* ex auctoritate D. Tho. in suis
quolibetis, dicit, quod declarationes materiarum, quę
respiciunt ius diuinum, magis spectãt ad Theologos,
14 & † in hoc Cannonistæ debent ad illos recurrere, & quia
vsura est contra ius diuinum, ideo magis hoc pertinet
ad Theologos. Item ad bonitatem fidei pertinet non
solum credere, sed etiam operari secundum illam, si
ergo ad Theologos spectat interpretari ius diuinum
in his quæ sunt fidei, & vsura est contra opera fidei;
ergo hoc negotium spectat ad Theologos.

Contrariam sentẽ. iam insecutus est Ancar. in quã-
dã sua disputatione specialiter de hoc articulo, nimi-
rum quod ipsa declaratio omnino spectet ad Canoni-
15 stas: Nam & interpretatio † iuris naturalis, & diuini,
quatenus tendit ad moralitatem, & dirigit actus no-
stros naturales in Deum pertinet ad Canonistas, sed
quatenus ius diuinum pertinet ad spiritualitatem, &
tuitionem fidei contra infideles, pertinet ad Thelo-
gos; ergo magis ad Canonistas pertinet declaratio
dubiorum de vsuris. Vnde Pius V. Pontifex felicis re-
16 cordationis, damnauit cambia † sicca, in quibus totus
mundus erat immersus, atque vsuraria declarauit, de
cuius constitutionis interpretatione, & de causa ipsam
condẽdi habetur per Nauar. *in 2. tom. super 7. præcepto*
decalogi, nu. 300. & plur. seq. & pro hac resolutione fa-
ciunt omnes supracitati Doctores asserẽtes articulum
istum remittendum esse ad iudicem ecclesiasticum,
qui iudicialiter procedere debet, audita parte, quæ co-
gnitio non pertinet ad Theologos.

17 Ratio vtriusque articuli est, quia ad † ecclesiasticum
spectat iudicare an cõtractus sit vsurarius in foro cõ-
scientiæ, siquidẽ contractus in dubio de iure ciuili nõ
pręsumitur vsurarius. Bald. *in l. rogasti. propè finem ff. si*
cert. pet. & ibi Ias. nu. 5. arg. l. si ea, & ibi Bald. C. de vsur.
Dec. *in consi. 167. col. 2. vers. sed prædictis.* Tiraquell. qui
ad hoc allegat quotas, *in tract. de retract. in 2. li. ad finẽ.*
n. 127. & seq. & probat gl. *in c. nauiganti. in ver. dubita-*
tur. de vsur. vbi dicit istam interpretationem in re du-
bia magis esse amplectendam † cum sit in mitiorem
partem, Soc. iun. *in cons. 83. n. 6. vol. 2.* Nec præsumitur
vsurarius ex qualitate personarum, præsertim si con-
tractus sit solitus, Bald. *in l. 1. q. 3. vers. hoc facit. C. de his*
quæ pœna nomi. & in c. 1. in fi. si de feu. vasall. fuer. inter-
pell. Item omnia licent, quæ non sunt prohibita. gl. *in*
l. si conuenerit. ff. de pign. act. & in l. nec nõ §. 2. ff. ex quib.
caus. maior. & in l. Labeo ff. de solut. † & propterea cõ- 18
tractus omnes sunt liciti, si fiant secundum consuetu-
dinem regionis, vt in terminis dicit Guglielm. Bort.
in tractatu de vsur. quolibeto n. 2. allegat Abb. *in c. con-*
questus n. 8. vers. nonus est ratione dubij. quia certius &
minus est quod à multis seruatur, & integrum est cõ-
silium, quod multorum opinionibus comprobatur,
vt in materia contractuum dicit Felix Malleolus, *in*
tractatu de emptione, & vendit. n. 8.

Pro quo facit quia dubiũ respectu temporis excusat
ab vsuris, † *c. nauiganti. in fine de vsur.* Nec obstare vi- 19
detur principium † illius textus, quia non erat aliter 20
mutuaturus, nisi propter illud lucrum, & sic lucrum
illud fuit principale mouens ad mutuum, non autem
charitas, vel amicitia. Itaq; lucrum recipitur effectua-
liter pro mutuo, non autem pro periculo, & opera
mutuantis; nisi propter illud lucrũ, & sic lucrum illud
fuit principale mouens ad mutuum, non autem chari-
tas, vel amicitia, vnde lucrũ ibi recipitur effectualiter
pro mutuo, non autem pro periculo, vel opera mu-
tuantis, & ibi indubitanter est vsura. Item illud dubiũ
non erat verisimile, quia fortè erat modica distantia,
& per mare valdè securum, & serenũ, & quod ita de-
bet intelligi, probatur, quia sequentia † declarant præ- 21
cedentia, *l. si seruus plurium. §. 1. de leg. 1.* & quia in dictis
duobus vltimis responsis loquitur de emptione, &
venditione facta in casu dubij probabilis; ergo princi-
piũ illius decretalis ita debet intelligi; vel fortè peri-
culum illud non fuit mẽsuratum iusto pretio, sed ni-
mis magno, aut illud periculũ fuit expressum in frau-
dem vsurarum: aliter non videtur assignari posse ali-
qua ratio, quare dubium in tempore excusaret magis
in vno, quam in altero, ergo quandocunq; in emptio-
ne, & venditione interuenit aliquod probabile dubiũ
contractus nõ est vsurarius, & dicitur probabile, quod
à multis fit, & facit, quia spes lucri † consuetudinarij 22
non inducit simoniam, *c. ad apostolis. de simonia.*

Secus est de iure canonico: Nam in dubio contra-
ctus † pręsumitur vsurarius, cum ista pars sit benignior 23
& tutior pro anima. Ab. *in d. c. nauiganti. n. 9.* Felyn. *in*
c. in præsentia nu. 18. de prob. Alciat. *de præsump. reg. 3. in*
prin. Gemin. *in cons. 16. col. 3. vers. præterea.* Natta *in cõs.*
198. *n. 21.* Mascard. *de probat. conclus. 438. n. 6.* Men. *præ-*
sump. 122. & vbi dubitatur an contractus in se conti-
neat peccatum, vel non, debemus potius abstinere à
peccato, & à tali contractu, quia in dubio † debemus 24
capere partem magis tutam animæ, etiam si illa pars
videretur durior respectu corporis, Abb. *in c. in ciui-*
tate. n. 4. de vsur. & vide Felyn. *in c. auditis. de præscrip.*
quare ad ecclesiasticum iudicem super hoc declaran-
do est recurrendum, & ad eum remittendum.

Tertius articulus est, omnes illi casus vsurarum, qui
sunt specialiter prohibiti, sub pœna per Principẽ lai- 25
cum † possunt per præuentionem sui iudicijs ab eodẽ
cognosci, & puniri: nam cum probatũ sit hoc crimen
esse mixti fori, ergo iurisdictio super eo, originaliter
inest penes laicum, vnde si postea sub aliqua pœna
certi casus fuissent prohibiti, & ipse laicus fuisset præ-
uentus, ipse idem declarabit incidisse in legis prohi-
bitionem atque pœnam exequetur.

Declaratur articulus, vt procedat, quã do † Princeps 26
laicus fecerit legẽ pœnalẽ prohibentẽ cõtractum, qui
verè à Doctorib. ęstimatur vsurari[9]: Puta si dixerit, qui
cunq; mutuauerit pecuniã, aut alterũ contractũ fecerit
qui ad mutuũ reduci possit, cũ interesse lucri cessãtis,
& certę taxatę quãtitatis ab initio, incidat in talẽ pœ.
Nã hic cõtract[9] verè est vsurarius, quo casu q̃stio facti
solũ corã eo cognoscẽda est, ad finẽ irrogandæ pœnæ.

Quod

27 Quod autem hic contractus † sit vsurarius firma-
runt Bald. *in l. rogasti. §. si tibi. col. 2. vers. quod ergo. ff. si
cert. pet. & ibi* Purpurat. *nu. 9.* Alex. *in cons. 27. n. 11. vol.
4. & ibi Addentes.* Dec. *in cons. 39. nu. 5. & cons. 116. n. 6.
& cons. 322. in 2. dub. in fine.* Crauett. *in cons. 87. n. 5. in fi-
ne, & cons. 189. nu. 8.* Rubeus Alex. *in cons. 20. num. 4. &
consi. 65. nu. 4.* & hanc esse comm. opin. probat Plotus
in l. si quando nu. 453. c. vnde vi. & Rebuff. *in l. vni. gloss.
vltim. à num. 43. ad finem. C. de sent. quæ pro eo, quod in-
terest.*

Et licet Couarr. *in lib. 3. var. resolut. cap. 4. num. 5.* co-
netur probare contrarium, & Caccheran. *in dec. Pede-
mont. 143. col. final.* qui multos allegaot: Tamen quod
28 nõ possit † hoc interesse lucri cessantis per debitorem
promitti in contractu, firmarunt Ioan. Bapt. Lupus *in
tract. de vsur. §. 6. nume. 21.* & respondet ad allegata per
Couarr. procedere in interesse damni emergentis, de
quo loquuntur omnes Doct. allegati per Couar. &
probat talem opinionẽ esse falsam, & quod dicta con-
uentio sapiat vsurariam prauitatem: Hanc etiam opi-
nionem latè disputando probat Ambr. de Vignatt. *in
d. c. salubriter. n. 49. vsque ad 52. de vsur.* qui respoodet
etiam omnibus rationibus contrariis, Felyn. *in c. cum
venerabilis, num. 9. de exceptionib. & ibi Addentes.*

Et quod hæc opinio sit tutior in foro conscientiæ,
29 & opinio, † quæ fauet animæ sit amplectenda, probat
Laurent. de Rodulph. *in tract. de vsur. qu. 33. nu. 36.* qui
se remittit ad dicta per eum ibidem *in qu. 18.*

Quam opinionem, tanquam tutiorem pro anima,
sequuntur Theologi, D. Thom. *in 2. 2. q. 78. art. 2. in re-
sponsione ad 5. arg.* Soto *de iust. & iur. lib. 6. qu. 6. art. 2. in
fine.* quando enim ea pecunia percipiuntur fructus vel
interesse, hic contractus non potest redire ad alium
quàm ad cootractum mutui, & propterea dicitur vsu-
rarius, Ioan. de Capistrano *in tract. de vsur. n. 47.* & se-
cundum hanc opinionem Rota Romana iudicauit, vt
in dec. 67. parte 1. diuers. & dec. 315. parte 2. diuers.

Neque obstant allegata per Nauar. *in Commentario
de vsuris in 15. notab. num. 42. ad finem.* vbi per 12. ratio-
30 nes probat posse recipi ioteresse † lucri cessantis, sicut
damni emergentis: Quia hoc ooo negatur, sed dici-
mus, quod non potest deduci in pactum, & conuen-
tionem ab initio, & quod talis promissio faciat vsurã,
& ita loquuntur omnes Doctores à nobis allegati, &
hanc opinionem sequitur Rota *in dec. 192. parte 1. di-
31 uers.* vbi quod contractus † in quo sit taxatio interesse
ab initio est vsurarius, & illa dicitur facta in fraudem
vsurarum, & ita est contractus illicitus: tanto magis,
quia non semper debetur hoc interesse lucri cessan-
32 tis, † nisi in solito negotiari, qui debet probare, quod
habebat merces promptas, & paratas ad emendum, &
propter defectum pecuniarum non potuit illas eme-
re, vel alio modo celsitudo lucri probatur, Put. *dec.
237. lib. 1.* ideo non debetur, nisi verè probetur, Put. i-
bi. Afflict. *decis. 20.* ergo taxatio ab initio facit vsu-
ram, Rota Genuę *decis. 37. nu. 11.* Riminald. iun. *in cons.
52. nu. 37. vsque ad 57.*

Et hæc conclusio procedit, etiam si debitor in illo
ipso contractu confessus fuisset, quod si creditor ha-
buisset pecuniam præ manibus, illam coouertisset in
emptionem annuorum introituum: quia vbi aliquid
requiritur ad essentiam actus, noo sufficit assertio par-
33 tiũ, vt † in his terminis probat Natta *in cons. 490. præ-
sertim n. 7.* quem sequitur Riminald. iun. *in d. cons. 52.
n. 34. in fine.* Cranet. *in cons. 175. n. 2. in fine,* contrahentes
enim semper sic assererent, & in prohibitis, & illici-
tis, non statur dicto contrahentium, asserẽtium casum
esse licitum, ad tradita per Dec. *in consi. 32. col. 1.*

Quartus articulus est, cum quis egerit prius crimi-
naliter de vsuris, coram iudice habente vtramque iu-
risdictionem, puta Romæ, coram Auditore Cameræ,
noo potest eius iurisdictio præuenta impediri per iu-
dicem in spiritualibus tãtum, sub prætextu quod cau-
sa † ciuilis vsurarum, id est, an cootractus sit vsurarius, 34
præiudicet causæ criminali prius intentatæ: Siquidem
non reperitur iure cautum quod causa † ciuilis pręiu- 35
dicet criminali nisi vel ratione status personæ, quao-
do opponitur exceptio seruitutis coram eodem iudi-
ce, de qua prius cognoscitur, vt *l. præses, C. de plagiariis
l. quoniam, C. de adulter. l. si quis libertatem, C. de petit.
hæredit.* & non est hic casus, vel quando eadem perso-
na intentauit prius iudicium ciuile coram vno iudice,
deinde velit agere criminaliter coram alio iudice, vt
in casu *l. interdum. de publ. iud.* & quod illa lex intelli-
gatur, quãdo vna met persooa velit intentare vtrum-
que iudicium coram diuersis iudicibus, dicit Bart. ibi
in prin. post gl. & hunc esse communem intellectum
ad illam legem attestatur Alex. *in l. reum criminis col.
2. ff. de procur.* & de hoc est decisio Putei. 275 *lib. 1.* Ne-
que potest applicari huius causæ pręiudicium huic ar-
ticulo, de quo agimus.

Sed quando vnus prius intentauit iudicium crimi-
nale vsurarum coram iudice competente, & creditor
velit agere ciuiliter corã altero iudice, puta spirituali
qui potest cognoscere an contractus sit vsurarius, tũc
non potest iurisdictio criminalis præuenta impediri,
quia Regula est, *quod iudicium criminale † suspendit ci-* 36
uile, de qua *in l. per minorem ff. de iud.* cum aliis ad hoc
allegatis per Ancar. *in cons. 62.* Afflict. *dec. 103.* Gram.
dec. 60. nu. 23. Capyc. *dec. 25.* Item Regula est, *quod iudi-
cium criminale † est exclusiuum petitionis ciuilis, & illa* 37
præiudiciale, ideo prius expediendum, & de hoc est casus
in l. 1. C. si quis aliquem test. prohib. & l. fi. † C. de ordin. 38
cogn. & per Bart. *in d. l. interdum. in prin. vers. item op-
pono.* & quod iste sit intellectus communis ad *d. l. fin.*
probat Dec. *in l. edita nu. 65. C. de edendo, & ibi Clau-
dius Seisell. n. 68.* & latius per Fabium Accorambon. *in
§. nihil commune n. 108.* post Cyn. & Oldrad. quos al-
legat, cum aliis per Alex. ad Bartol. *in l. 2. §. hoc edicto.
vers. item adde. ff. de vi bon. rap.* Et ita fuit intellecta à
Rota *d. l. fi. in dec. 206. n. 1. part. 2. diuers.* Put. *de. 98. n. 4.
& 5. li. 1.* Rota *dec. 123. par. 3. l. 2. diuersorum.* Et hæç pro-
cedunt multo magis si nomen accusati † receptum es- 39
set inter reos, & non esset conclusum in causa ciuili,
quia tuoc noo supersedetur in causa criminali, Bart. *in
l. is qui reus. in fine, ff. de publ. iud.* Afflict. *decis. 229. in
prin.* Verall. *decis. 274. parte 2.* vbi Rota dixit, quando
est aperta via cognoscendi criminaliter contra instru-
mentum, tunc non amplius proceditur ciuiliter, etiam
si esset obligatio cameralis: Nec obstat tex. *in l. satis a-
pertè. † C. de falsis.* quia Bart. *in l. final. C. si ex fals. instr.* 40
dicit, disposita *in d. l. satis apertè.* non procedere, vbi
in continenti probatur exceptio contra instrumen-
tum, sed intrat dispositio *l. si docuerit C. de fals.* quam
ad hoc allegat Salyc. *in d. l. satis.* & firmat *in d. l. si do-
cueris.* cum aliis latius ad hoc allegatis per Barbat. *in
cons. 43. nu. 9. vol. 1.* vbi post Angel. *in l. qui prior. ff. de
iud.* probat naturalem ordinem iudicij esse, vt prius
expediatur causa criminalis, quæ absorbet ciuilem, li-
cet criminalibus secundario deducatur, & dicit hanc
esse doctrinam Innoc. *in c. 2. de restitut. spoliat.*

CAP. VIII.

An incidentia in Causis matrimonij sint mixti fori.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Causa matrimonialis spectat ad episcopos etiam inter laicos.*

2 *Causæ matrimoniales non solent aliis committi, quàm episcopis.*

3 *Causa matrimonialis delegata non potest aliis subdelegari.*

4 *Episcopus & vicarius faciunt vnum consistorium.*

5 *Ius canonicum attenditur in causis matrimonij.*

6 *Ius canonicum non attendendum in foro seculari, si tractetur de sequelis matrimonij.*

7 *Statutum quod filiusfamilias non possit contrahere matrimonium sine consensu patris non valet.*

8 *Pactum contra ius canonicum non valet in causis matrimonij.*

9 *Filius contrahens matrimonium sine consensu patris non potest exheredari.*

10 *Causæ matrimonij neque incidenter possunt tractari coram laico, neque vt iudice, neque vt arbitro, neque vt arbitratore.*

11 *Iudex ecclesiasticus dum cognoscit super incidenti, iudex laicus debet supersedere in principali.*

12 *Iudicem laicum esse competentem super incidenti filiationis, si tractetur de petitione hereditatis.*

13 *Præuentio iurisdictionis potest induci etiam super incidenti. & n.15.*

14 *Iudex in causa præparante remanet in causa præparata.*

16 *Causa matrimonialis incidenter potest deduci coram iudice laico, si tractetur non inter ipsos coniuges, sed inter alios quoscunque.*

17 *Matrimonium semper est quid facti.*

18 *Matrimonium etiam de iure canonico ex quibus præsumatur.*

19 *Iudex laicus est competens super quibuslibet articulis ecclesiasticis meri facti.*

20 *Matrimonium hodie non præsumitur ex Concil. Trident.*

21 *Matrimonium ad effectum successionis sufficit probari præsumptiuè.*

22 *Filius non probatur talis, si probetur fuisse baptizatum vt filium talis.*

23 *Liber baptismi probat ætatem, sed non qualitatem natalium.*

24 *Notario non creditur nisi de actu, qui coram eo geritur.*

25 *Iudex laicus cognoscit si filius est natus in figura matrimonij.*

26 *Parentibus non creditur si dicant esse filium adulteri, vel alio modo.*

27 *Filium esse natum ex adulterio probari, quæ sunt necessaria.*

28 *Filius non rectè probatur esse talis, cuius filium sæpius sit solitus se appellare.*

29 *Confessiones propriæ possunt reuocari docto de errore.*

30 *Iudex laicus est competens super illegitimitate probanda publicam vocem, & famam: & quare requirantur pro ea.*

31 *Testes deponentes de auditu cur non probent.*

32 *Legitimatio in quocunque casu potest fieri ab Illustr. de Campegio de Bononia.*

33 *Legitimationis vitium quando est de iure canonico, dispensatio fieri debet à sede apostolica.*

34 *Iudex laicus cognoscit de legitimatione ex subsequenti matrimonio.*

35 *Iudex laicus, appellatione pendente à sententia matrimonij coram ecclesiastico, decernit alimenta vxori, & n.37.*

36 *Appellatio non fit à decreto alimentorum de futuro, secus pro præterito.*

38 *Iudex laicus cognoscit de possessorio causæ matrimonialis.*

CAusa matrimonialis spiritualis est, & solum ad 1
Episcopos eius cognitio spectat, † etiam inter
laicos, *c. multorum, 35. qu. 6. c. auditis. de præscript. c. acci-*
dentib. de excess. prælat. Abb. *in c. 1. de consang. & affinit.*
late Couar. *in epit. de sponsal. c. 8. §. 12. n. 1. 2. & 3.* & no-
uissimè ita fuit determinatum *in sacros. Concil. Trident.*
sess. 24. de sacramento matrimonij, canone 12. sub his ver-
bis: *si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad*
iudices ecclesiasticos, anathema sit. Nec solent summi
Pontifices causas † matrimoniales aliis committere, 2
quàm Episcopis, nisi ex iusta causa, vt notant *in c. si pro*
debilitate de offic. deleg. Ioan. Andr. Ant. de Butr. Abb.
Felyn. & Dec. Idem Dec. *in c. proposuisti, col. 1. de probat.*
per text. *in c. causam matrimonij, de offi. deleg.* propter
cuius causæ grauitatem si delegata † fuerit cuicunque, 3
etiam Episcopo à Romano Pontifice, non poterit a-
liis subdelegari, vt notant præcitati Doct. *in d. c. si pro*
debilitate. licet causa matrimonialis si coram Episco-
po loci ordinario incipiat pertractari, poterit coram
eius Vicario generali iudicialiter discuti, *c. fin. de cogn.*
spiritual. c. literas. de restit. spoliat. dicendo episcopum,
† dicitur eius Vicarius, qui idem est cum episcopo, & 4
vnum faciunt corpus, *c. 2. de consuetud. lib. 6.* Rebuff. *in*
praxi beneficial. c. de vicariis episcoporum. & c. seq. & dixi
supra *in 2. parte c. 2.* prope finem.

Et si leges ciuiles etiam de matrimoniis disponant,
vt in tot titulis *de nuptiis. ff. de Institutionib. & C.* nihi-
lominus matrimonium, quia spiritualis res existit, &
vnum de septem sacramentis ecclesiæ, vt loco citato
Conci. Trident. canone 1. Matth. *c. 19.* Marci *c. 10.* D. Paul.
ad Eph. c. 5. c. ad abolendam. de hær. attendendum est ius
canonicum, † *c. fi. de secund. nupt. §. hunc igitur, ibi, leges* 5
seculi, præcipue in matrimonio sequi non dedignantur.
Angel. *in cons. 29. in 1. dub.* Butr. *in consi. 35. in prin.* Abb.
in cap. 1. col. 2. de sponsal. Specul. *de rescript. præsent. §. ra-*
tione formæ. n. 35. Abb. *in c. si pro debilitate. n. 4. de offi. de-*
leg. Rom. *in cons. 299. n. 8.* Marant. *de ordine iudic. part.*
8. dist. 11. nu. 8. vbi multos congerit, & iudicatur secun-
dum ius canonicum, *d. c. fi. de secund. nupt.* Bald. *in c. ex*
transmiss. col. 1. de restit. spoliat. Abb. *in c. ecclesia S. M.*
col. 6. de constit. etiam in foro seculari, † quando agitur 6
de successione & de legitimatione, quæ sunt sequelæ
matrimonij, *§. final. vbi gloss. Institut. de gradib. cognat.*
gloss. *in l. 1. C. de secund. nupt.* Bald. *in l. Paulus. ff. de sta-*
tu hom. Natta *in consi. 473. num. 38.* Curt. iun. *in consi. 7.*
num. 6. Dec. alios referens, *in consi. 158.* Cacch. *in decis.*
Pedemont. 154. numer. 9. in quo tamen articulo multi
contrarium tenuerunt, quia iudex laicus in articulis,
de quibus potest cognoscere in foro suo, debet iudi-
care secundum leges proprias seculares, quæ non fue-
rint, ratione materiæ peccati, per ipsum ius canoni-
cum correctæ.

Ideo statutum † quod filiusfamilias non possit con- 7
trahere matrimonium sine patris consensu non valet,
Ioan. Andr. *in c. statutum, in 1. in vers. & facit decret. alus*
ad quæstionem, in fine. de hæret. lib. 6. & leges requiren-
tes consensum parentum correctæ sunt, Butr. & Abb.
in c. 1. de sponsalib. Anchar. *in cons. 21. col. 2.* dicit, quod si-
cuti per ius canonicum correcta sunt iura ciuilia, quæ
patris consensum requirebant in matrimonio filij, ita
non valet statutum, quod reducit homines ad ius ciui-

le, & hanc dicit esse communem opinionem. Quia
matrimonia spectant ad ecclesiam,& subdit, quod sta-
tutum est contra bonos mores: Atque ideo etiam pa-
8 ctum † non valet, in quo patris consensus requiritur:
idem de pacto,& statuto dicit Alex. *in cons.1.nu.24. &*
seq.vol.3.in consi.97.num.7.vol.7. vbi latissimè Dec. *in*
l.nupt.num.9.ff. de reg.iur. & in cons.231.col.2. vbi et-
iam, quod cum iure permittatur contrahi matrimo-
9 nium sine patris consensu, filius † sic faciens non po-
test exhæredari, Couar. *de sponsal.parte 2.c.8.§.6.nu.3.*
vbi intelligit quando filius ducit vxorem honestam
sine patris consensu: & quod filio facienti matrimo-
nium sine patris consensu debeantur à patre alimenta,
quia nec potest hodie exhæredari, scribit Ioan. Petrus
Surdus Casalensis *in tractatu de alimentis, qu.6. per to-*
tam.titu.prim.

10 Causæ matrimonij † nec etiam incidenter possunt
tractari coram iudice laico, *c.tuam. de ordine cognit.c.*
lator.qui fil.sint legit. vbi Abb.& Præposit. latè, & fa-
cis scripsi de hoc articulo supra. Neque coram arbitrò
c.pen.de in integr.restit. gloss. *in c.1.de consang.& affini-*
tat.& in l.non distinguemus.§.Iulianus.ff.de arbitr. Ro-
man. *in consi.299.* Neque demum, coram arbitratore,
Couarr. *in epit.de sponsalib.c.8.§.12.n.2.* Ripa *in c.2.nu.*
11 *13.de iudic.* ergo dum ecclesiasticus † iudex cognoscit
super incidenti, iudex secularis debet supersedere in
causa principali, quæ coram se tractatur, alias elusoria
esset cognitio iudicis ecclesiastici, si secularis posset
condemnare, Couar. *practic.quæst.cap.33.* Milleus *in pra-*
ctica crim.persequendi.§.fori præscriptio,fol.mihi 92.nu.
10.

Sunt autem maximæ auctoritatis viri, qui tenent,
quod si tractetur principaliter coram iudice laico de
12 petitione † hæreditatis, & excipiatur, *Tu non es filius*
illius, cuius hæreditatem petis, tunc articulus iste debeat
tractari coram iudice laico, coram quo incidit, Archi-
diac. *in c.bene quidem.n.10.dist.96.* Apostilla de Bellen-
zinis ad Abb. *in c.lator.nu.8.in ver.instantia indun.qui*
fil.sint legitimi.

Nun tamen negatur iudicem ecclesiasticum esse
proprium, & competentem super incidenti prædicto
merè ecclesiastico, Gerard. de Petra sancta *singular.*
96.incip. Notant. Bartol. vbi tenet, quod opposita hac
exceptione coram iudice laico, pars immediatè pote-
rit adire iudicem ecclesiasticum, & petere super ea
pronunciari citando partem aduersam, vt compareat
super cognitione talis articuli ecclesiastici, coram suo
proprio iudice, quo casu statim, antequam laicus inci-
piat procedere super incidenti prædicto, ecclesiasticus
iudex inhibeat, prout facere potest, vt notatur *in d.c.*
tuam.& d.c.lator. secularis iudex debebit parere inhi-
bitioni, alias subiacebit pœnis excommunicationis, &
locus in subsidium interdictu. & ita dicit fuisse serua-
tum in quadam causa, quam refert, quia etiam super
13 incidenti † præuenta est iurisdictio iudicis ecclesiasti-
ci, quæ fortior efficitur, dum pertractatur de materia
coram naturali iudice, debilior videtur coram accidē-
tali. Nisi dicamus quod causæ continentia hoc facit
14 fortius coram seculari iudice, propter quam iudex † in
causa præparante remanet iudex in causa principali
præparata, Bald. *in l.ordinarij.in 2.notab. C.de rei ven-*
dic. Paul. de Castr. *in l.2.n.3.C.vbi,& apud quem.* Alex.
in cons.58.n.7.vol.1.& in cons.197.vol.2. & in consil.63.
col.1.vol.3. Hippyl. *singul.654.* Dec. *in rubrica, de iudic.*
n.2. qui testatur esse communem opinionem. Hoc fa-
cit causæ continentia, *l.nulli prorsus.de iudiciis.* quæ di-
15 uidi non debet, vna trahit alteram, statim opposita †
exceptione negante filiationem coram iudice secula-
ri, præuēta est eius iurisdictio, etiam si super exceptio-
ne pars citata non fuerit, neque acceptauerit, vt dixi su-
pra *eadem parte.c.1.* ergo iudex ecclesiasticus inhibere
non poterit.

Propterea putat Arnaldus Albert. posse priores sen-
tentias ad concordiam distinguendo reduci, *in tract.*
de agnoscend. assertion.cathol. & hæretic.q.25.n.51. quod
si causa † matrimonij tractetur non inter coniuges, 16
sed inter alios puta filium, & extraneum, vel inter v-
num ex coniugibus, & filium, tunc licet dubitetur an
potuerit, vel non contrahi matrimonium: Item an il-
lud matrimonium valeat, vel sit nullum, & alias simi-
les iuris quæstiones opponi contigerit coram seculari
iudice, quia tamen hæc incidens quæstio non decidit
causam matrimonij inter coniuges, nec tractatur ad
illum finem, neque aliquid facit ad esse, vel non esse
matrimonij, cum essentia matrimonij per hoc non læ-
datur, non potest dici causa spiritualis, ideo poterit ab
eodem seculari iudice recognosci. Ergo quando causa
matrimonij non agitur inter coniuges, etiam quod
articulus incidens sit meri iuris, poterit à seculari iu-
dice cognosci,& hanc sequitur Farinac. *in quæst.8.nu.*
130. in fine, versic. quæ ni fallor satis optima ratione fun-
data videtur. idem est, si inter coniuges tractaretur,
sed in facto, vt de perdenda dote propter adulterium
commissum, quia incidenter debet cognosci an sit
matrimonium, iudex laicus erit etiam competens, vt
est casus decisus per Francis. *decis.312.num.6.* secus pu-
tarem, vbi coram ecclesiastico penderet causa deter-
minanda super validitate, vel inualiditate matrimonij
inter coniuges, tunc enim ne sententia & decretum
sint contraria, si incidenter inter alios ab eodem ma-
trimonio dependentes, etiam ratione successionis, op-
poni contigerit, iudex laicus supersedere debet, & ex-
pectare exitum principalis causæ, ab ecclesiastico de-
terminandæ.

Et pro distinctione Arnaldi facit, quia matrimonium
† est quid facti, ex consensu enim consistit, *l.nuptias.* 17
ff.de reg.iur.& consensus est facti, *l.consilia. ff.de curat.*
furiosi. Cæphal. *in cons.82.nu.69.vol.1.*& qui illud asse-
rit, probare debet, Parisiens. *consi.61.col.1.vol.4.* Cæ-
phal. *in cons.64.n.19.vol.3.* Dec. *in consi.310.* imò etiam
de iure canonico præsumitur † ex osculis, amplexi- 18
bus, muneribus,& aliis signis subsequutis post sponsa-
lia verbis,& mente de præsenti, & iuris interpretatio-
ne de futuro, vt quando inter impuberes, vel inter pu-
berem & impuberem contrahitur matrimonium per
verba de præsenti, & postea subsequuntur huiusmo-
di signa post ætatem perfectam,& aptam ad matrimo-
nium, textus, qui ita per gloss. & Doct. intelligitur *in*
cap.1.de desponsat.impub.lib.6. vt probant Ioan. Andr.
Geminian. Bald. & Ancara. & sequitur Abbas *in ca-*
pitul.fin.numer.4.de sponsalib. ex eis enim tacitus con-
sensus inducitur, & perseuerantia demonstratur, quæ
iam ætate perfecta ad matrimonium sufficit, vt consu-
luit Ruyn. *in consi.51.num.5.& 6.vol.1.* & hanc opinio-
nem dicit communem Couarr. *in epit. de sponsalib.*
parte 1.§.2.numer.4. & super articulis quibuslibet ec-
clesiasticis, etiam, meri facti iudex laicus cognoscere 19
potest, vt dixi, adde Francis. Marc. *in decis. Delphinali*
493.parte 2.

Et licet hodie matrimonium † non præsuma- 20
tur per supradictas coniecturas, ex dispositione sa-
crosancti Concilij Tridentin. *sess. 24. de reformat.*
matrimon. canon.1. & Nauarr. censet *capitul. 25. ti-*
tulo de peccatis coniugij, numer.144. & antea *capitul.*

22.num.

22.*num.*8. Nihilominus facti semper existit propter
consensum.

Ergo vbi non agitur de matrimonio principaliter,
sed solum ad effectum, vt filius tanquam legitimus pos-
21 sit admitti ad effectum † successionis, quo casu sufficit
probari matrimonium præsumptiuè, Geminian.*in*
*cons.*27. Parisiens.*in cons.*57.*num.*41.*vol.*4. Bald.*in consi.*
19.*vol.*3. Ferret.*in consi.*49.*num.*1. Dec.*in cons.*153.*nu.*
2. Put.*decis.*72 *in vna Venetiarum lib.*1. & ideo sufficit
probare, quod vocarent se coniuges, Dec.& Saly.*in l.*
quidam.ff.de probat. hoc poterit cognosci coram iudi-
ce laico, quia facti est. Item si probetur quod Titius
22 fuit baptizatus vti filius † Caij, non constabit de iden-
titate personæ, ex quo vnica tantùm demonstratio,
scilicet nomen Caij, quod ad identitatem personæ de-
monstrandam non conuenit, Comens.*in consi.*146.*col.*
2.*vers.nec probatur.* Cranett.*in consi.*169.*num.*4. hoc fa-
cti est in matrimonialibus; ergo cognoscit iudex lai-
23 cus. Tum quia † liber Baptismi, licet de consuetudine
probet ætatem, nullibi tamen cautum reperitur, quod
probet qualitatem natalium, ideo sicut scriptura pri-
uata in hoc non reuelabit, vt in terminis de libro par-
rochiali, Benedict. Capra *in consi.*57.*colum.*2. Dec.*in*
*consi.*120.*num.*2. præsertim cùm hoc non sit de concer-
nentibus eius officium. Iason *in repet.l.admonendi.nu-*
*mer.*123.*vers.tertio diligenter.de iureiurand.* Non ergo
24 liber probat, quia neque Notario † creditur, nisi de a-
cto, qui coram eo geritur, etiam si attestetur aliquid
de præterito, vt post Innocent. & Immol. Alexand.*in*
consi 206.*num.*6.*volum.*2. Afflict.*decis.*48.*num.*3. Item
25 iudex † laicus cognoscit si filius est natus in figura ma-
trimonij, quia facti est, vt si est natus ex muliere vxo-
rata, etiamsi fuerit adultera & meretrix, quia præsumi-
tur mariti filius, *l.filium diffinimus ff.de his qui sui sunt,*
vel al.iur.l.si vicinus. C.de nupt.l.miles. §.*quia propter.*
ff.de adult.c.per tuas.cùm ibi notat.de probat. Cyn.*in d.*
l.si vicinus. qui extendit, etiam si mulier in lupanari
prosterneretur, Crescen.*decis Rotæ 1.sub titulo, qui filij*
sint legit.

26 Propterea non creditur parentibus † si dicant esse
filium adulteri: hæc enim assertio non potest filio præ-
iudicare, *l.final.ff.de probat.l.neque professio.C.de testa-*
ment. Bart.& Bald.*in dict.l.filium.ff.de his qui sui sunt,*
vel.al.iur. vbi ponunt exemplum de illa Regina, quæ
dixerat eius filium esse militis, non Regis, & conclu-
27 dunt non nocere filio. Ad probandum † enim aliquē
esse natum ex adulterio duo necessariò requiruntur.
Primo quod mulier rem habuerit cum eo, de quo du-
bitatur. Secundo quod partus fuerit conceptus dum
maritus cum ea commorabatur. Curt.Iun.*in consil.*31.
*numer.*3. Couarr.*in epit.de sponsal.parte* 2.*capit.*8.§.3.
*numer.*8. qui multos cumulat, Menoch.*de arbitrar.lib.*
2.*cas.*89.*numer.*2. Achill.*decis.*132. Boerius *decis.*299.
Sunt & aliæ probationes facti, quæ possent allegari ad
reprobandum filiationem, vt quia d. Titius sæpius
28 dixerit, se esse de familia Caij, atque ita se nominari †
fecerit, & subscripserit: quod non releuat, quia non de-
pendet ab eius potestate facere se legitimum, vel non
legitimum; ergo propria confessio ei prodesse vel
nocere non potest, *l.confessionibus.ff.de interrogat.act.*
Dec.*in cap.finali.numer.*1.*de probat.* Crauett.*in consil.*
29 93.*numer.*1. Imo si constat † de errore, possunt etiam
propriæ confessiones reuocari, & confessio nocere
non debet, vbi veritas est in contrarium. *l.error.C.de*
iur.& fact.ignor. latè Gabriel.*conclus.*5.*in fine, de con-*
fess. Anton.August.*decis.*365.*lib.*3. Palænt.*decis.*253. I-
tem potest probari de publica voce, & fama illegiti-
mitatis, † quod facti est: sed si testes dicerent de audi- 30
tu, hoc non sufficeret ad probandum filiationem, So-
cin.iun.*in consil.*86.*numer.*35.*col.*2. & ad probationem
famæ requiritur quod testes dicant se publicè hoc di-
ci audiuisse, Bart.*in l.de minore.*§.*plurimum. numer.*19.
ff.de quæstion. Cassador.*decis.*3.*num.*7.*de probat.* Capu-
taq.*decis.*299.*lib.*1. & debent deponere de certo tem-
pore, quia si deponerent de tempore infantiæ, solent
sæpe amantes filios, eosque exoptantes, dicere ali-
quem esse suum filium, & pueruli tales patres appel-
lare, Aristoteles *in* 1.*libro physicorum*, & istæ probatio-
nes non releuant, Corn.*in consil.*221.*numer.*5.*volum.*1.
Alexand.*in consi.*80.*numer.*18.*volum.*5. Ruyn.*in consil.*
92.*numer.*17.*volum.*3. & sola fama non probat filia-
tionem in antiquis, nisi alia concurrant, *c.transmiss.a.*
vbi Doct.qui fil.sint legit. plenè Couarr.*in epit.de spon-*
sal.parte 2.*cap.*8.§.3.*numer.*9. & testes deponentes † 31
de auditu non probant, quia est ratio ab auctoritate
priuati, *cap.licet ex quadam.vbi Doctor.de testib.* gloss.
in l.testium.eod.titul. Dec.*in consil.*215.*in princip.* iu-
dex secularis cognoscit de qualibet legitimatione fi-
liorum, quæ in facto consistit, vt de legitimatione ex
priuilegio, cuius facultatem amplissimam † legiti- 32
mandi quoscunque in quocunque genere spurietatis
& incestuositatis, etiam sacrilegos habent Domini de
Campegio de ciuitate Bononiæ, quam habuerunt ab
Imperatore Maximiliano, & postea confirmata fuit à
summo Pontifice Leone X. cuius potestatis vigore,
Rota Vrbis me patrocinante declarauit legitimatio-
nem cuiusdam nati ex Episcopo, & moniali sacrata es-
se validam, etiam ad effectum succedendi ad castra. Et
licet vitium † legitimitatis istius procedebat de iure 33
diuino, & canonico, quo casu dispensatio videbatur
spectare ad sedem apostolicam, per congesta à Iason.
*in l.si is qui pro emptor.num.*276.*ff.de vsucapion.* Grat.
responso 62.*num.*25.*vol.*1. Roland.*consi.*89.*num.*49.*&*
*seq.vol.*1. quia tamen priuilegium istorum illustrium
de familia Campegij erat confirmatum à Papa, ipsum
Papam dispensasse dicitur, Alexand.*in consi.*70.*à num.*
5.*ad numer.*9.*vol.*6. ex regula *l.quæsitum.ff.de leg.*3. qui
per alium facit per seipsum facere videtur. Item iudex
laicus † cognoscit de legitimatione ex subsequenti 34
matrimonio, etiam si inficietur non potuisse contra-
hi, quia clericus erat, & inter personas satis nobilitate,
& ignobilitate dispares, vt est casus latissimè decisus
per Caccher.*in decis.Pedemont.*154.

Item iudex laicus † appellatione pendente à sen- 35
tentia matrimonij ad fauorem vxoris data à iudice ec-
clesiastico decernit alimenta vxori, vt post multa con-
cludit Afflict.*in decis.*152.*per totam.* diuersa est enim
causa alimentorum à causa matrimonij, à qua appella-
tum est ad superiorem iudicem ecclesiasticum: & di-
uersitas patet, primo in modo appellandi, quia à de-
creto † alimentorum non appellatur, sed mittitur e- 36
xecutioni, Afflict.*dict.decis.*152. quod intelligitur à de-
creto alimentorum de futuro, secus à decreto alimen-
torum de præterito, Aretin.*in consi.*66. Vrsill.*ad dict.*
*decis.*152.*numer.*1. Secundo, quia si pendente appella-
tione à sententia matrimonij, siue idem, siue alter iu-
dex decernet alimenta vxori, non dicitur attentatum
fecisse. Lancellott.*in tractat.de attentat.parte* 2.*cap.*12.
*limitat.*24.*in princip.* Rebuff.*in constitut.Gallic.tomo* 1.
*articul.*3.*gloss.*1.*num.*29.*& sequent.* Et speciale est, † vt 37
lite pendente alimenta præstentur mulieri, quæ super
matrimonio obtinuit sententiam in fauorem, Fabian.
Montell.*in sua praxi*, quem citat Ioan.Baptista Asinius

in praxi iudic.§.31.c.2.limit.2.num.6. & alij, quos citat Lancellott. vbi supra proximè, & nouissimè latè scribit Io. Petrus Surdus *in tractatu de alimentis. priuilegio 10.*

Sed an Iudex laicus possit cognoscere de possessorio
38 † causæ matrimonialis, vt si tractaretur de vxore exhibenda, saltem vtiliter contra patrem detinentem, *l. fi. vbi* Bald. *C. de lib. homin. exhib.* post gl. ibi & Bart. *in l. 1. ff. eod. tit.* ego teneo affirmatiuam, quia sic vidi sæpissimè iudicari, & hanc tenet Anchar. *in c. ea quæ. nu. 11. in 4. q. de reg. iur. lib. 6.* & ita inueni esse casum decisum, vt per Franc. Marc. *in decis. 511. parte 2.* & per Thessaur. *in decis. 117.* qui dicit sic sæpius iudicatum fuisse in illo prætorio, & inducit alios. Non tamen nego, quod etiam ecclesiasticus potest de hoc cognoscere, *c. 1. de coniug. lepros.* & ideo erit locus præuentioni; Io. Andr. *in addit. ad Spec. in tit. qui fil. sint legit.* Abb. *in c. non est nobis. de sponsal.* Franc. Marc. *in d. decis. 511. n. 8.* ergo ecclesiasticus in hoc casu non inhibebit laico præuenienti hoc possessorium.

CAP. IX.

An cognoscere de iuramenti viribus sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Iudex laicus an cognoscat de iuramento, & iuramenti viribus.*
2 *Iuramentum quid sit.*
3 *Absolutio à iuramento à quo iudice peti debeat.*
4 *Papa an possit dispensare super viribus iuramenti.*
5 *Papæ auctoritas in omni iuramento intelligitur excepta.*
6 *Papa quale iuramentum non possit absoluere, & n. 8.*
7 *Papa in quibus absoluet à iuramento etiam sine causa.*
9 *Papa solus absoluit à periurio.*
10 *Episcopus non absoluit periurium.*
11 *Episcopi an absoluant à iuramento, quando est dubium in iure.*
12 *Episcopi in quibus casibus absoluant à iuramentis.*
13 *Absolutio à iuramento potest dari à capitulo sede vacante.*
14 *Absolutio à iuramento obtineri debet ab eo Episcopo, coram quo absoluendus potuisset conueniri.*
15 *Absolutio tam à iuramento, quàm ab excommunicatione quando possit dari à parte.*
16 *Iudex laicus cognoscit de absolutione iuramenti.*
17 *Iuramenti cognitio est mixti fori.*
18 *Actoris est electio coram quo iudice laico, vel eccles. velit reum conuenire pro obseruantia iuramenti.*
19 *Iudex laicus cognoscit de iuramento, quando continet turpitudinem ex parte recipientis.*
20 *Iudex laicus compellit partem ad obseruantiam iuramenti.*
21 *Iudex laicus cognoscit de iuramento etiam ad instantiam partis.*
22 *Iudex laicus cognoscit de nullitate absolutionis iuramenti.*
23 *Iudex secularis cur non exequatur sententiam iudicis ecclesiastici.*
24 *Iudex secularis potest declarare aliquem incurrisse periurium.*
25 *Periurij crimen est mixti fori.*
26 *Iudex ecclesiasticus solus declarat an quis sit periurus.*
27 *Periurij pœna sit.*
28 *Pœna periurij quæ sit de iure ciuili.*
29 *Testis periurus quomodo punitur.*
30 *Periurus semper notatur infamia.*
31 *Iudex ecclesiasticus non potest inhibere laico ne procedat super causa iuramenti.*
32 *Absolutione à iuramento quando opus non sit.*
33 *Absolutio vt facta non extendit iurisdictionem ecclesiastici iudicis.*
34 *Appellatione pendente à sententia absolutionis, non potest inhiberi laico iudici ne procedat.*
35 *Appellatio non suspendit, vel extinguit sententiam fauore animæ.*
36 *Iudex causæ præparantis est etiam iudex causæ præparatæ, & quomodo hoc non seruetur in practica.*
37 *Iudex ecclesiasticus data absolutione non inhibet laico ne procedat ad executionem instrumenti guarentigiati.*
38 *Contractus semel validus non rescinditur propter absolutionem à iuramento.*
39 *Obligatio instrumenti innititur propriæ speciei, non vinculo iuramenti.*
40 *Iudex eccles. non inhibet laico ne procedat contra heredem iurantis, etiam pendente absolutione concedenda.*
41 *Iuramentum non accumulat forum foro in herede.*
42 *Iudex ecclesiasticus non potest cogere heredem iurantis ad obseruantiam iuramenti.*
43 *Iuramentum non transit ad heredes quoad reatum periurij.*
44 *Princeps secularis condendo legem an auferat vim iuramenti.*

PRoponitur quæstio, an super iuramento, atque illius absolutione iudex † laicus aliquid se intromit- 1
tere possit. Et nihil videtur sub eius laici iurisdictione subesse, cùm sit quid spirituale, & propterea diffinitur
est obligatio † animæ alicuius ad aliquid asserendum, vel 2
seruandum, Deo in testem vocato, Card. *in clem. 1. §. nos. n. 14. de iureiur.* gl. *in summa 22. q. 1.* ideo absolutio † à iu- 3
ramento ab ecclesiastico duntaxat iudice peti potest, *c. si verò. & c. cùm quidam. de iureiur. c. nuper. de sent. excom.* gl. *in c. cùm sit generale. de foro compet.* Rol. *in consi. 99. n. 28. vol. 3.* Couar. *var. resol. c. 4. n. 5. lib. 1.* & latius *in c. quamuis, par. 1. §. 3. num. 8. & seq. de pactis. lib. 6.* vbi post multa cõcludit quod nullus laicus, etiam quod sit Imperator potest absolutionem à vinculo iuramẽti concedere. Sed an Papa † possit à iuramento absoluere, & 4
super eius viribus dispensare. Ioan. de Selua, *in tract. de iureiu. part. 4. n. 88.* distinguit, aut in causa, in qua habet plenariam potestatem, & etiã sine causa potest absoluere, & super eo dispensare, quia auctoritas Papæ † in 5
omni iuramento intelligitur excepta, *c. venientes. eod. tit. de iureiur.* vt si quid iuratur in præiudicium superiorum, *c. ad nostram. de iureiur.* aut iuramentum tendit
† in Deũ, & Papa sine causa non potest absoluere, quia 6
hoc esset contra ius diuinum, *c. si ii qui. 23. q. 4. c. manet. 24. q. 1.* Io. Andr. *in c. 2. de sponsal.* notatur in simili *in c. non est. de voto.* aut iuramentum respicit commodum tertij, & tunc sine causa dispensare non potest, neque soluere. Archidiac. *in c. auctoritatem. 15. quæst. 5.* facit *c. 1. de iureiurand.* not. *in c. significante. de censibus. & in d. c. 2. de sponsal.* & hoc procederet etiam si iuramentum respiceret commodum vtriusque contrahentium. Limitatur hoc, nisi esset turpitudo ex parte recipiẽtis iuramentum, *c. debitores. de iureiurand.* aut interuenisset metus, vel dolus, vel læsio enormissima, quia tunc etiam parte non vocata posset absoluere, facit *c. si verò.*

&

& c.verum.de iureiur. & pro hoc vide consilium ple-
7 nissimum Nauizani in ordine 22. Item † si iuramen-
tum esset præstitum super bonis Ecclesiæ; in quibus
Papa habet plenissimam potestatem; ergo etiam sine
causa expressa potest dispensare, not. in c. pastoralis. de
sentent. & re iudic. & vide Cardinal. in clement. 1. §. fin.
qu. 17. de iureiurando. Abb. in c. quanto, col. 2. eod. titul.
Specul. de legato. §. nunc ostendendum. versicul. 24. D.
Thom. in 2. 2. q. 89. artic. 9. Gaetan. in libello de potesta-
te Papa, q. 38. Geminian. in c. 2. de renunciat. Felyn. in c.
constitutus. col. 8. versi. generaliter. de rescript. Paul. de
Castr. in authent. sacramenta puberum. C. si aduersus ven-
dit. Deci. in c. 1. super gloss. in ver. ab omnibus. in 2. lect. de
constitut. fallit, quando iurans incurrisset periurium,
8 † quia tunc secundum aliquos Papa non posset absol-
uere, Celsus Hugo in consi. 94. numer. 3. Abb. & Deci.
in c. qua fronte. de iureiur. & in c. cùm parati. de appella-
tion. contrarium est verius, quod imò summus Ponti-
9 fex † solus & nullus alius possit periurum absoluere,
vt in magno pœnitentiario dixit Bero. in consil. 50. nu-
mer. 74 vol. 1. & Grammatic. in decis. 66. & quod Epi-
10 scopus † non possit periurum absoluere in præiudi-
cium tertij, dicunt præcitati Doctor. propterea creuit
stylus curiarum episcoporum absolutiones conce-
dentium, semper cum clausula, dummodo non sit per-
11 iurus. Dixerunt etiam Episcopos † non posse absol-
uere à iuramento, vbi esset dubium in iure à quo es-
set danda absolutio, tunc enim propter dubitationem
solus Papa absolutionem concedit, vt dixerunt Im-
mol. in c. cùm contingat. col. 28. versi. nota diligenter. de
iureiur. Innocent. in cap. venerabilem. de electron. Ge-
minian. in cap. fin. de foro competenti, lib. 6. Felyn. in cap.
1. num. 17. de iureiur. & in cap. 2. num. 24. de sponsal. Cor-
neus in consi. 71. numer. 11. vol. 3. contrarium est verius
quod imò episcopi possunt absoluere à iuramentis,
quando esset probabile dubium, vtrum absolutio
concedi debeat, vel ne, Felyn. in d. cap. 2. num. 24. versi.
& in hoc puncto. de sponsal. allegat Specul. in titul. de le-
gato. §. nunc ostendendum. versi. 24. Abb. in c. venerabi-
lem. col. 8. de electron. & in c. cùm venissent. col. 3. de iu-
dic. Butr. in c. quanto. col. penult. de iureiur. Geminian.
in cap. fin. de foro competenti, lib. 6. & ita vsus obtinuit,
qui satis in iure fundatur, quando ex iusta causa fa-
ciunt, Innoc. & Abb. in c. debitores. de iureiur. Abb. in c.
1. & cap. cùm contingat. eod. tit. Summa Angelica in ti-
tul. de iuramento, in 6. §. 1. & vide Laurentium de Ro-
dulphis in tract. de vsuris, q. 122. & D. Thom. in 2. 2. q.
89. artic. 9. & vide Abb. in d. c. cùm contingat. col. 16. vbi
12 enumerat † omnes casus, in quibus Episcopus potest
dispensare à iuramento. Idem in sua disputatione incip.
stante statuto. in fine.

13 Item absolutio † à iuramento potest dari à Capi-
tulo sede vacante, quia habet eo tempore iurisdictio-
nem. cap. penult. & fin. de supplend. negligent. prælat. lib.
6. Abb. in cap. cùm olim. de maior. & obed. Ioan. Andr.
in cap. vnico. de maior. & obedient. lib. 6. & ibi Gemi-
nian. Cardinal. in consil. 35. Felyn. in cap. 1. col. 5. de iure-
iur. si absolutio non habetur à Papa, qui est omnium
14 ordinariorum ordinarius; obtineri † debet ab eo E-
piscopo, coram quo potuisset conueniri ad obseruan-
tiam iuramenti, & sic coram Episcopo illius qui pe-
tit, ita probat Calderin. in consi. 1. de offic. ordinar. & in
consil. 9. de iureiur. Lapus. allegat. in Aretin. in consi. 142.
numer. 8. versic. venio. Abb. in cap. si quis. numer. 3. versi.
dicit Lapus in repetitione, & in lectura numer. 3. de foro
compet. Capyc. decis. 18. Couarr. lib. 1. variarum resolu-
tion. cap. 18. numer. 5. versi. quinto. Ioan. Vincent. de Ar-
ma allegat. 83. & quia absoluendus posset conueniri
vel in loco contractus, si ibi moraretur, vel in loco o-
riginis, vtrobique absolutio à iuramento ab altero il-
lorum locorum episcopo obtineri poterit, vt per præ-
citatos.

Et quando † absolutio tam à iuramento, quàm ab 15
excommunicatione possit cócedi à parte, vt quia pro-
rogauerit terminum, si ad ipsam partem spectauerit
res, quæ ad cultum diuinum nullo modo spectat, po-
nit Ioan. de Salua, in d. tract. de iureiurando, parte 4. qu.
4. & dicam latius infra, in seq. tract. in materia absolu-
tionis, & vide Iason. in l. Labeo. numer. 2. ff. de iureiur. &
ibi Bartol.

Sed istis non obstantibus Iudex laicus † cognoscit 16
de absolutione iuramenti, quo probato resultat con-
clusio, hanc cognitionem esse mixti fori. Nam si agi-
tur, † vel excipitur de iuramento vt obseruetur, hoc 17
est mixti fori, c. licet mulieres. de iureiurand. libr. 6. &
probat Ancharan. in c. ea quæ in 3. quæst. de reg. iur. libr.
6. Iudex secularis cognoscit, Abb. in c. ex literis, in 4. no-
tab. de sponsalib. dicit quod pro implemento sponsa-
liorum iuratorum potest adiri iudex secularis, & ideo
Immol. in c. cùm contingat. de iureiurand. dicit actoris
† esse electionem coram quo iudice velit reum con- 18
uenire pro ipso iuramento, seculari, vel ecclesiastico.
Item si iuramentum † continet turpitudinem ex par- 19
te recipientis, tunc iudex laicus coget recipientem
turpe iuramentum ad illud relaxandum, nec dicetur
tunc de re spirituali cognoscere, vt notat Federic. de
Sen. in consi. 272. & Roman. in singulari 491. vbi iura.
Felyn. in c. 1. de iureiurand. Stephan. Aufrer. de potestate
laic. super ecclesiastic. regula 4. numer. 5. vers. & idem vbi
ageretur. Idem si iuramentum est validum, † iudex se- 20
cularis potest compellere partem ad seruandum iura-
mentum, notat Abb. in c. literas. col. 3. de iurament. ca-
lumnia. Ioan. Andr. in cap. fin. de foro compet. li. 6. Ioan.
de Selua in tractatu de iureiurando, parte 4. quæst. 5. nu.
2. versi. limita secunda. vide Bald. in c. 1. §. item sacramen-
ta. de pace iurament. firm. quem sequitur Ancharan. in
repet. c. canonum statuta, in 11. quæst. de constitut. Abb. in
consi. 8. vol. 1. & vide Nattam, in consil. 166. numer. 23. &
consi. 167. col. 1. vbi plura allegat, & idem Natta in d. nu.
23. dicit secularem † iudicem posse ista facere nedum 21
ex officio, sed etiam ad partis instantiam. Item † lai- 22
cus potest cognoscere de nullitate absolutionis iura-
menti factæ per episcopum, Petrus de Anchar. in cons.
383. incip. recepto ordine, col. 4. & de surreptione dictæ
absolutionis, vt si est concessa lite pendente, nulla li-
tis mentione facta, vt est casus decisus per Afflict. de-
cis. 220. Socin. in consi. 99. serenissimus rex. vol. 3. num. 10.
vbi ait posse istud incidenter facere, & firmat in consil.
83. pro clariori, numer. 17. vol. 4. Hippolyt. singulari 367.
nemo prudens vbi quod non debet † secularis iudex 23
exequi sententiam ecclesiastici, nisi cognoscat, de qua
re latissimè scripsi in prima parte, capitul. finali, quo me
remitto, faciunt quæ scripsi etiam in 4. parte, casu 101.
exceptionem excommunicationis posse coram iudice
seculari deduci, atque cognosci. Item iudex † secula- 24
ris potest declarare quem incurrisse periurium, quan-
do esset dubium, Roman. singulari 410. incip. ego coram
magnis dominis. & ibi Apostilla addit. Quia lex secula-
ris punit periurium, l. 1. ff. ad Turpill. & l. si quis maior.
C. de transaction. ergo iudex secularis potest hoc de-
clarare, Anton. de Put. in c. cùm sit generale, de foro com-

per. vbi dicit quod Iudex ſecularis poteſt punire, quod
eſt conſequens; ergo poteſt cognoſcere, quod eſt an-
tecedens, Igneus *in repetit.§.non alias.nu.508.ff.ad Syl-*
lanian. & ita eſt deciſum, Cappel.Tholoſ. *deciſ.20.*
Guid.Pap.*deciſ.178.*
25 Et quod crimen † periurij ſit mixti fori, tenet Abb.
in c.cùm ſit generale .num.21.verſi.quandoque conſtat.de
foro compet. & tenent omnes in *c.teſtimonium, de te-*
ſtib. & *in c.cum C.laicus.* vbi Ioan.Andr. *de foro com-*
pet.li.6. & *in c.licet mulieres.de iureiurand.li.6.* Guido
Pap. *in conſil.29.* ille incarceratus indiſtinctè tenet,
quod crimen periurij ſit mixti fori. Sed Roman. *in*
conſil.312.quoad primam,in 3.dubia,numer.4. dicit quod
crimen periurij non eſt adeo eccleſiaſticum, quia iu-
dex ſecularis poſſit cognoſcere, etiam per viam iuriſ-
dictionis punitiuæ, Felyn.*in d.cap.2.numer.26.de ſpon-*
ſalib. Ioan.Andr. in *cap.licet.de iureiurand.lib.6.verſi.*
multum facit. Petr.de Ancharan.ibi in 5.*notab.* Bald.*in*
l.nulli. C. de teſtib. & *in l.2. C.de fide inſtrument.* & *in*
tit.de pace Conſtantia, in gloſſ. in verſi. tam vaſalli. in
verſi. ſed his quara. idem tenet Guido Pap. *quæſt.178.*
vbi dicit, præmiſſis non obſtare, *cap.venerabilem.de e-*
lect. & *d.cap.cùm ſit generale.* quia loquuntur de cleri-
co puniendo, non de laico, de quo ſunt intelligenda
prædicta, verius eſt, quod loquantur, quando dubita-
tur an ſint periuri, vel non, ſi enim dubitaretur, tunc
26 ſolus † eccleſiaſticus iudicaret, *c.venerabil.de elect.cap.*
quanto.de iureiur. pro quo vide Dec. *in c.decernimus.*
col.pen.de iudic.
27 Sed quæ ſit pœna † periurij, diſtingue, ſi loquimur
in foro pœnitentiali, tunc pœnitentia eſt ſeptennis.22.
q.1.cap.prædicandum. licet hodie pœnitentiæ ſint arbi-
trariæ, *cap.Deus.de pœnitent.* & *remiſſ.cum ſimil.* Si in
foro contentioſo, & iudiciali, aut de iure canonico, &
eſt depoſitio & amotio à beneficiia, *c.cùm non ab ho-*
28 *mine.de iudic.c.tua.de iureiurand.* Aut † de iure ciuili, &
Salyc.*in l.2.C.de rebus creditis,* & *iureiurand.* ſic diſtin-
guit, quod aut quis iurat per ſacra prohibita, aut per-
miſſa; primo caſu, aut habet ex conſuetudine, & tunc
ſiue verum, ſiue falſum, punitur vltimo ſupplicio, quia
in contemptum noſtræ fidei ſic iurare creditur, vt in
authent.vt non luxurientur contra naturam, nec iurent.
§.quoniam quadam. ſed ſi hoc non habet ex conſuetu-
dine, non ſic atrociter punietur, & dicit Cyn.ibi, quod
binus, vel trinus actus conſuetudinem non induceret
hoc caſu, quia hæc in lubrico linguæ conſiſtunt, ſed
puniendus eſt ad catenam, vel ad berlinam, aut arbi-
trio iudicis. Aut iurat per ſacra licita permiſſa, & tunc
ſi verum, non punitur, aut falſum, & ſic deierat, & ſi
29 teſtis † eſt, & in cauſa publici iudicij capitali, & ſimili-
ter capitali pœna punietur, *l.1.§.præterea,* & *ibi gloſſ.*
ff.ad l.Cornel.de ſicariis. Aut in alia cauſa, & tunc pœna
falſi, *l.1.in princip.ff.de falſ.l. Lucius.ff.de his qui not.in-*
fam. ſi principalis, & periurat quod alterius non in-
tereſt, & ſolum Deum habet vltorem, *l.2.iuncta gloſſ.*
C.de iureiurand. aut iura quod intereſt alterius, in eius
deceptionem, & punitur crimine ſtellionatus, *l.de per-*
iuria.ff de crimine ſtell. ſemper autem quod quis puni-
30 tur de periurio, † notatur infamia, *l.Lucius.ff.de his qui*
not.infam. & *l.ſiquis maior.C.de tranſact.* & ſi quis eſt
periurus in eo quod eſt de eius officio, debet ab il-
lo deponi, & remoueri, *l.2.§.miles.ff.de his qui not.in-*
fam.
Cùm igitur iudex laicus de viribus iuramenti co-
31 gnoſcat, non poterit eccleſiaſticus inhibere † ne pro-
cedat ſuper contractu iurato, cuius abſolutio peti non
debet, vt eſt, quando allegaretur enormiſſima læſio,
quia tunc poteſt etiam ſine abſolutione † à iuramen- 32
to agi, Anton.de Butr. *in repetit.c.cùm contingat.in 4.*
caſu principali.de iureiurand. Corne. *in authent.ſacra-*
menta puberum.col.5.C.ſi aduerſ.vendit. Angel. *ibi in fi.*
Iaſon.*col.10.* Corn.*in conſil.166.num.5.vol.1.* & *in con-*
ſil.158.num.15.volum.4. Dec.*in conſi.180.* & *conſi.349.*
Neuizan.*in d.conſil.20.num.5.* Cuman.*in conſil.180.* &
eſt caſus deciſus *in deciſ.18. Peruſina,numer.67.* & vide
Couarr.*lib.1.var.reſol.cap.4.ante numer.7.* Anton.Ga-
ghard. *in tractat.de abſolutione à iuramento.§.1.nu.10.*
hoc caſu ſi coram iudice laico cœptum eſt agi, non
poteſt prætextu iudicij abſolutionis inhiberi ab ec-
cleſiaſtico, quia laicus declarabit abſolutione non o-
pus eſſe, & hæc abſolutio non † vt iuris, ſed facti, non 33
extenderet iuriſdictionem, nec aliquid operaretur,
Grammat.*ad deciſ.38.* Afflicti: in caſibus mixtæ iuriſ-
dictionis par in parem non habet imperium, ſicut
procedunt eccleſiaſticus, & laicus, vt dixi ſupra. Item ſi
iudex eccleſiaſticus † abſolutionem à iuramento de- 34
bitori conceſſerit, creditore appellante ad Papam, at-
que cauſa appellationis commiſſa, non poterit delega-
tus iudici laico inhibere ne procedat, coram quo per
abſolutum procedi vellet, regula enim quod appella-
tio † ſuſpendit, vel extinguit pronunciatum, de qua 35
latè per Felyn. *in rubrica de appellat.* fallit vbi agitur
de ligamine animæ, quo caſu ſententia lata fauore a-
nimæ ſuam habet executionem, non obſtante appel-
latione, Felyn.ibid. Angel.*in l.furti.ff.de his qui not.in-*
fam. ideo abſolutus ab excommunicatione erit parti-
ceps iudicij, & repelli non poteſt, per *c.decernimus.lib.*
6. non obſtante quod pars ab abſolutione appellaſſet,
vt dixi *in tract.de excommunicat.in cap. de abſolutione à*
cenſuris. adde Curtium ſeniorem *in conſ.23.* & eſt caſus
pluries deciſus quod abſolutus ab excommunicatio-
ne, vel à iuramento poterit agere, non obſtante partis
appellatione, vt per Afflict. *in deciſ.188.* & ibi latè Vr-
ſill.*in additionib.* Item ſi eccleſiaſticus dedit abſolutio-
nem à iuramento, & abſolutus ſatagit agere coram
iudice ſeculari, non poteſt ad inſtantiam illius contra
quem conceſſa eſt abſolutio, inhibere iudici ne proce-
dat ſuper cauſa principali. Quia licet communis opi-
nio ſit, quod iudex † cauſæ præparantis ſit etiam iudex 36
cauſæ præparatæ, ſecundum Bald.*in l.ordinarij.in 2.no-*
tab.C.de rei vendic. Paul.de Caſtr.*in l.2.nu.3.C.vbi,* &
apud quos. Hippolyt.*ſingul.654.* Marant.*de ordinar.iu-*
dic.parte 4.diſt.11.num.14. Dec.*in rubr.de iudic.num.2.*
& Viuius *in comm.opin.ver.iudex ſi aditus fuerit.* nihi-
lominus hoc non ſeruatur in practica, & contra opi-
nionem communem eſt caſus deciſus per Caccheran.
in deciſ.Pedemont.78. Couarr.*lib.1.var.reſolut.capitul.*
4.numer.8. qui iudicant dictam opinionem commu-
nem procedere, quando iuramentum eſſet interpoſi-
tum ſuper contractu vſurario, ſimoniaco, matrimonij,
& ſimilibus, de qua limitatione, vltra ipſos, vide Fari-
nac.*parte 2.quæſt.8.num.144. verſ.harum autem opinio-*
nem.
Item eccleſiaſticus † qui dedit abſolutionem à iura- 37
mento debitori, nõ poteſt inhibere laico ne procedat
ad executionem inſtrumẽti guarentigiati, & liquida-
tionem ipſius, quia in iſtis cauſa præparatoria non tra-
hit præparatam, & contractus † ſemel validus non re- 38
ſcinditur propter abſolutionem à iuramento, ſed re-
manet, pro vt prius, in ſuo robore, Corn.*in conſil.6.* &
conſil.180. vol.1. Aymo *in conſil.7.* niſi illa abſolutio
fuerit veſtita probationibus poſtea factis, ex quibus
notoriè in promptu appareat iniuſtitia inſtrumẽti, &
pacti, ex deductis per Aymo. *in d.conſil.7.* obligatio, & 39
execu-

executio instrumenti non innititur vinculo iuramen-
ti,sed vinculo propriæ speciei instrumenti, & obliga-
tionis, quod eodem modo viget ac vigebat ante im-
petratam absolutionem, Afflict. *in decis.30.& decis.31.*
40 & vtrobique per Vrsill. Item Ecclesiasticus † non po-
terit inhibere laico ne procedat pro vel contra hære-
dem iurantis,etiam pendente lite super absolutione à
iuramento pro defuncto, antequam decessisset inten-
tato:nam licet iuramentum accumulet forum foro, *c.*
fin.de foro compet.li.6. hoc procedit in ipso iurante, se-
41 cus in eius hærede; hic † non poterit compelli ad ob-
seruantiam iuramenti, sed non per iudicem Ecclesia-
42 sticum, † Io. Andr. *in c.fi.de sepulturis*, Roman. *in singu-*
lar.222.tu habes. Antonius Bauetius *in tract.de virtute*
iuramenti,nu.10. Iuramentum quoad vinculum spiri-
tualitatis est personale, & ideo ad hæredes non trans-
sit; ergo neque coram Ecclesiastico pro eius obseruā-
tia conueniri debet, & quod sit personale, dixerūt In-
noc. & alij *in c.veritatis,de iureiur.* Bart. *in l.qui super-*
stitis,ante fin.vers.& de isto.ff.de acquir.hæred. Bald. *in*
l.pactum,col.2.vers secundo quaro.C.de collat. Socin. *in*
consi.115.circa primum,col.5. vers.cum amitto. vol.1. cum
alijs congestis per Cottam *in suis memorial. ver.iura-*
43 *mentum est personale*, & ideo † ad hæredes quoad per-
iurij reatum non transit, Caccheran. *in decis.Pedemon-*
tana 46.n.15. Gabriel. *de iureiur.conclus.6.* vbi latè hanc
materiam pertractat. Licèt ipsum iuramentum trans-
eat ad ipsos quoad obseruantiam contractua, Bart. *in*
d.l.qui superstitis. Bald. *in auth.sacramenta puberum.&*
ibi Curt. *n.100. C.si aduers.vendit.* Et an Princeps se-
44 cularis leges † condendo auferat vim iuramenti à
contractibus, dicam infra *parte 4.cent.1.*

CAP. X.

Executionem vltimarum voluntatum esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Executores testamenti si non sunt constituti, hæredi competit executio.*
2 *Executio legati ad pias causas pertinet ad Episcopum.*
3 *Episcopus quis debet esse executor ad pias causas originis, vel loci, vel rei sitæ, & nu.9.*
4 *Executio ad pias causas pertinet ad Metropolitanum, episcopo negligente.*
5 *Ecclesia an possit esse executrix relictorum ad pias causas.*
6 *Capitulum sede vacante non est executor ad pias causas voluntatum, & n.8.*
7 *Capitulum sede vacante non visitat.*
10 *Episcopus loci est executor vbi est legata species.*
11 *Episcopus originis testatoris est executor vbi est legata species.*
12 *Episcopi an sint soli executores piarum voluntatum, nan etiam iudex laicus.*
13 *Legata ad pias causas non executa, quando applicentur fabricæ sancti Petri de vrbe.*
14 *Executio legatorum piorum est mixti fori.*
15 *Iudicum secularium quis sit iudex, qui exequatur legata pia.*
16 *Episcopus, vel iudex laicus an possit constituere executores commissarios.*
17 l.3.ff.de alim.& cib.leg. *non probari executores posse dari à iudice.*
18 *Executione legatorum piorum commissa episcopo, & collegio, quot voces habeat collegium.*
19 *Vocati sub nomine collectiuo habent vnam vocem.*
20 *Verbum collectiuum quando significat contra propriam naturam.*
21 l.Lucius §.Titius ff.de leg.2. *intellectus.*
22 *Episcopus non habet fundatam intentionem super monte pietatis legato à testatore.*
23 *Mons pietatis, vt sit locus religiosus debet fundari cum auctoritate episcopi.*
24 *Mons pietatis qui gubernatur per laicos debet cognosci, & iudicari à laicis.*
25 *Confraternitates laicorum, & stæurita cognoscuntur, & iudicantur à laicis.*
26 *Religiosus locus efficitur cum auctoritate episcopi, consensus non sufficit.*
27 *Auctoritas debet interponi in ipso actu, & quomodo probetur.*
28 *Consensus quando præsumitur interuenisse.*
29 *Quarta episcopalis debetur de omnibus fructibus loci religiosi.*
30 *Iudex laicus an sit competens super eligendo administratore loci religiosi.*
31 *Episcopi in quibus locis pijs habeant omnimodam facultatem à S.Concilio Tridentino.*
32 *Episcopi non visitant loca pia, quæ sunt sub immediata protectione Regum.*
34 *Iudex laicus nunquam est executor legatorum merè spiritualium.*
35 *Episcopus non potest mutare vsum eleemosynarum de vna in aliam rem, vel personam.*

NIhil est quod magis hominibus debeatur, quàm
vt supremæ voluntatis, postquam aliud velle nō
possunt, liber sit stylus, & licitum quod iterum non
redit arbitrium, *l.1.C.de sacros.eccles.* Propterea si non
sunt constituti executores † in testamento, quos con- 1
stituere superuacuum etiam putat Corneus *in consi.76.*
na2.vol.4. nam executore non constituto, hæredi cō-
petit executio, *c.nos quidem c.tua.& ibi gl.in ver.moni-*
tione.de test. Præterquam si legatum sit relictū ad pias
† causas, cuius executio, nullo alio nominato executo- 2
re ad episcopum pertinet, *§.si quis ædificationem.& §.si*
quis autē pro redemptione in auth.de Ecclesiast.tit. Abb.
in d.c.nos quidem. Couar. *ib.nu 8.* Tiraq. *de priuileg.piæ*
causa priuileg.149. Imo etiam si testator prohibuerit
per Episcopum exequi, ad ipsum, non obstante pro-
hibitione, executio spectat, *auth.de ecclesiast. tit. §. fin*
autem specialiter,& §.si q.& §.in omnib. Doct. *in l.nulli*
C.de epis.& cleric.& in l.si quis ad declinandam, vbi Sa-
lyc.q.10.& q.11.& c.tua.de test. fallit in legatis profanis,
in quibus laicus non conuenit laicum coram Eccle-
siastico, Cappel. Tolos. *decis.51.78.89.112.& 115.*

Episcopus † executor debet esse loci episcopus, aut 3
originis, vel municipij, seu villę, quę illi subest, aut etiā
episcopus loci rei, vt latè per Specul. *in ti.de executor.*
vlt.volunt.n.79. qui titulus ponitur cum titulo de in-
strumentorum editione. Item œconomus est etiam
executor huiusmodi relictorum deficiente testamen-
tario, vel non exequente, vel exequi non valente, *d.l.si*
quis ad declinandam §.& si quidem captiuos.C.de epis.&
cleri. Item Metropolitanus † est etiam executor epi- 4
scopo negligente, vel exequi non valēte, *in auth.de ec-*
clesiast.tit.§.si autē qui hoc facere,& §.seq. Archiepisco-
pus enim supplet negligentiam suffraganeorum quo
casu statim episcoporū iurisdictio deuoluitur ad Ar-
chiepiscopum, Felyn. *in c.pastoralis n.6.de offi.ordin.*

Et quod dicitur Ecclesiā † posse esse huiusmodi reli- 5
ctorū executricē, *per §.si vnū de prædictis in auth.vt cū*
de appell.cogn. Iste tex. hoc mihi nō pbat sed quod ad

bona captiui defuncti penes hostes non succedunt liberi negligentes illum redimere, sed propter prædictam negligentiam, & qui ad id non festinauerint, applicatur Ecclesiæ ciuitatis, in qua defunctus oritur.
6 Nec est verum quod sede vacante † Capitulum sit huiusmodi relictorum executor, ex quo est iurisdictionis necessariæ, ad quam succedit Capitulum sede vacante. Hoc non est iure expressum in Capitulo: ergo ei non est ascribendum, ita argumentatur gloss. *in ver. Capituli. in vers. in contrarium, in clem. 1. de heretic.* vbi
7 quod Capitulum † sede vacante non visitat, quod facit Episcopus: Item vtroque iure exequendi potestas datur Episcopo, & propter eius negligentiam Archiepiscopo, idem est autem negligere, & non posse, vt dicitur in substitutione vulgari: Metropolitanus est vocatus in casu negligentiæ; ergo in casu impotentiæ tantò magis in præiudicium iurisdictionis secularis,
8 non est facienda dicta ampliatio † de Episcopo ad Capitulum, & hanc tenet Specul. *in d. tit. de execut. vltim. volunt. n. 79. vers. argum. tamen contra, de concess. prebendæ, c. quia diuersitatem. & c. postul. ff. tit.* Ergo minus facienda est ad Abbatem, etiam qui habeat iura episcopalis, quia non est iure expressum: vocatur Archiepiscopus, & extensio in præiudicium secularis iurisdictionis non est facienda.

9 Solet inter Episcopos † esse dissensio, quis præferendus sit pro executore piorum legatorum, an episcopus originis, an domicilij, an rei sitæ. Doct. *in l. nulli. C. de episcop. & cleric.* Specul. *in d. tit. de execut. vltim. volunt. n. 81.* Federic. de Sen. in sua particulari disputatione concludunt, quod omnes erunt executores. Iacobus de Canibus *in tract. de execut. vltim. volunt. particula 1. nu. 26.* dat fallentias. Primo vbi esset legata
10 species †, aut res, quæ in vno loco esset, quia exequitur Episcopus, vbi res sita est, *l. si fideicommissum ff. de iudic. & in l. cùm res. ff. de leg. 1.* Item vbi est debita quantitas, quia ille exequitur, vbi est res, quæ debet vendi si est in vno loco: si multæ sunt res in multis locis, locorum Episcopi exequuntur, *l. eum. §. Celsus. ff. ad municip.*
11 Item † vbi in nullo illorum locorum esset res legata, vel ex cuius venditione debet redigi quantitas, quia attendetur Episcopus originis, *d. l. nulli. & l. ciues, C. de incolis lib. 10.* Et si origo est dubia, Episcopus domicilij: & si de domicilio dubitetur, Episcopus loci, in quo defunctus est, *d. l. nulli. vers. quod si bene.* facit *l. iurisperitos. §. cùm oriundus. ff. de tutor. & curator. dat. ab his.* facit *l. 1. C. de prædiis minor.*
12 Sunt autem qui putent ad solos episcopos † hoc spectare ministerium, non autem ad iudicem secularem, pro quo allegant, *d. c. nos quidem, & c. si heredes, & c. Ioannes, & c. tua. de testam.* gloss. *in ver. vestro, in c. Sylvester, 11. qu. 3. & d. l. nulli. C. de Episcop. & cleric.* id probat, vbi si testator nullum dederit executorem, vir Reuerendissimus Episcopus illius ciuitatis, ex qua testator oritur habeat facultatem exigendi, quod huius rei gratia fuerit derelictum, ipsum defuncti propositū sine vlla cunctatione, vt conuenit, impleturus. In quibus verbis primò assertis, iudex laicus minimè nuncupatur. Item dispositum fuit in sacrosancto *Concilio Trident. sess. 7. c. 15. & sess. 22. c. 6. & sess. 25. c. 4. de reformatione.* quod ipsi Episcopi tanquam delegati sedis apostolicæ habeant facultatem commutandi vltimas voluntates pias. Idcirco Pius Papa V. applicauit me-
13 dietatem † omnium relictorum piorum fabricæ sancti Petri de Vrbe, quæ per triennium retroactum debitæ executioni demandata non fuerint, vt *in bulla 95. fol. 129.*

Contraria opinio est verior in vtroque iure, scilicet quod executio † legatorum piorum pertineat ad v- 14
trumque iudicem Ecclesiasticum, & secularem. Primo id probat textus *in d. l. nulli prope finem vers. vel in clarissimi rectoris prouincia, vel in vrbe episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem.* Item *l. hæreditas in fine ff. de pet. hæredi. vers. Principali, vel Pontificali auctoritate compelluntur ad obsequium supremæ voluntatis.* Item *l. 3. §. 1. in prin. ff. de aliment. & cib. leg. & in auth. de Ecclesiast. tit. §. si quis ædificationem, & §. si vero semel & §. seq. & in auth. vt cum de appell. cognos. §. cum vnum.* glo. & Doct. *in c. vel. cum in 1. de testam.* Bart. *in d. l. 3. ff. de alim. & cib. leg.* Archidiac. *in d. c. Sylvester 11. qu. 1.* Doct. *in c. significantibus. de offi. deleg.* Doct. *in l. 1. C. de episc. audient. & in c. 1. de empt. & vendit.* Doct. *in c. si. §. 1. de test. lib. 6.* Bald. *in d. l. hæreditas §. si defunctus, & ibi* Ange *ff. de petit. hæredit.* Specul. *in d. ti. de vltim. volunt. execut. nu. 80.* Innoc. & Ioan. And. *in d. c. significantibus. de offi. deleg.* Franc. Aret. *in l. 1. C. de sacros. eccl.* Angel. *in consi. 119.* Andr. Barbat. *in consi. 42. col. 4. vers. capio vnum secundum vol. 4.* Alex. *in consi. 170. circa primum dubium vol. 2.* Belluga *in speculo Prin. rubrica 17. §. videamus, num. 4.* Ioan. Iacob. de Canibus *in d. tract. de execut. vlt. volunt. parti. 1. nu. 25.* Tiraq. *de priuileg. piæ causæ priuileg. 149.*

Sed inter iudices † laicos solet etiam esse dissensio 15
quis is iudex sit, qui pium testamentum exequatur. Respondeo de iudice loci, in quo defunctus est, vel natus est is, qui legatum pium exequendum reliquit per iura supradicta, & si in neutro reperiatur, poterit conueniri, vbi contraxit, vel quasi contraxit adeundo hæreditatem, aut vbi executor administrationem acceperit, *l. hæres absens §. si. & l. seq. ff. de iud. & argentarium eo. tit.* Specul. *in d. tit. de execut. vltim. volunt. nu. 81.* Huc pertinet quæstio vbi fideicommissum peti debeat, de qua latè per Marcum Antonium Peregrinum *in tract. de fideicommiss. art. 53.*

Non posset Episcopus, † vel prætor executores cō- 16
missarios constituere, quia hoc nō est iure expressum, & ita tenet Iacob. de Aret. *in l. id quod pauperibus, C. de epis. & cleri.* quem refert, & sequitur Ioan. Andr. *in addit.* ad Specul. *ad d. titulum de execut. vlt. vol. num. 2. in additione quæ incipit Datini.* Cyn. *in d. l. id quod pauperibus.* & ideo *l. 3. §. 1. ff. de alim. & cib. leg.* quę ad † hoc 17
solet allegari, non id probat executores posse dari à iudice, quia ibi erant dati hæredes; ergo executores dari non poterant: sed quia plures dati hæredes erant, fit quædam prouisio ad fauorem liberti cui relicta erant alimenta, quæ propter difficultatem prouenientem ea pluralitate hęredum liberto assignari non poterant, lex illa difficultati prouidet. Nec est facienda extensio de similibus ad similia per *l. non possunt ff. de legib.* argumento quod plura sunt negotia quam vocabula, *l. 3. ff. de præscript. verb.* quia in legatis piis specialis prouisio circa executorem facta est à lege, de episcopo, & Prætore.

Quid autem erit, si executio † legati ad puellas ma- 18
ritandas commissa fuerit loci episcopo, & alicui collegio habenti puta tres personas collegiatas: an Episcopus habeat vnam vocem de quatuor, an vero tres habeant vnam vocem de duabus. Responde, quod quā-
do plures vocantur sub nomine † collectiuo, puta hæ- 19
redes, fratres, iudices, consules, simul cum aliquo tertio, tunc illi plures reputantur pro vna persona, & vnā tantum partem habent, *l. si quis Titio, & hæredibus, ff. de vsufruct. accrescen. l. si quis mulieri, & liberis ff. de hæred. inst. l. interdum, ff. de vulg. & pupill. l. si. C. de impub. substit.* & ibi plenè notatur, & propterea Bal. *in auth. causa, quæ fit cum monacho. Cod. de epis. & cleri.* dicit ele-

ctione

ctione aliqua commissa Capitaneo,& prioribus, Ca-
pitaneum pro vna voce admitti debere, omnes autē
priores sub collectiua voce comprehensos pro reli-
qua. hoc idem probatur, *in l. quoniam iudices. C. de ap-
pellat. vbi gl. super verbo soluturo & c. pastoralis de rescr.
clem. si plures de iure patron. c. pastoralis, vbi Doct. de con-
cess. prabend. c. scriptum cum ibi notatis per Inno de elect.*
Regula autem fallit, quando in voce collectiua fuerit
appositum distributiuum *quisque*, aut fuerit dictum
æqualiter, Ias. *in d. l. fin. num. 4. C. de impuber. substit.* I-
20 tem fallit fauore familiæ testatoris,† vbi collectiuum
verbum cōtra propriam significationem distributio-
nem singularem significat, vt in casu *l. Lucius §. Titius
de leg. 2.* quia ex coniecturata mente testatoris contra
proprium significatum ipsa dictio interpretatur, *l. ge-
neraliter in prin. C. de instit. & substit.* Nisi dicamus
21 quod *in d. §. Titius* † illud verbum ad viriles, intelli-
gendum est, vt familia omnis collectiuè sumpta viri-
lem habeat, & Seia pariter virilem, non autem quod
vnus quisque de familia singulariter consideratus vi-
rilem habeat de per se, Roman *in consi. 96. nu. 3.* Mar-
tian. Socin. *in consi. 103. n. 17. vol. 1.* Ab. *in consi. 47. vol. 2.*
Bart. *in l. & suum hæredem. §. hodie & ibi apostilla in ver.
à maiori parte ff. de pact.*
22 Si testator fundauerit,† montem pietatis, episcopus
non habet fundatam intentionem in ipso ex quo est
religiosus locus, per tradita à Ioan. Lupo *in tractat. de
eccles. quæst. 16. num. 6.* Vt enim habeat fundatam in-
23 tentionem, requiritur quod mons pietatis† sit funda-
tus cum auctoritate Episcopi: priuata enim persona
non potest facere locum pium vel religiosum, *cap. ad
hæc de relig. domib. c. nemo,* quod est *c. 9. de consecrat. di-
stinct. 1.* Ab. *in c. officium, num. 3. vers. sed hæc loca non di-
cuntur pia de testam. & in cap. 3. num. 3. vers. sed nunquid
de relig. domib.* Felyn. *in c. de quarta col. 2. & 3. de præscrip.*
Bald. *in auth. hoc ius porrectum num. 2. vers. sed hic quæro
C. de sacros. eccles.* Ioann. Lupus *in d. tract. de libert. Ec-
cles. quæst. 16. num. 4.* late Petr. de Vbaldis *in tractatu de
canonica episcopali, §. secundo principaliter, num. 12. &
24 plur. seq.* Tanto magis si iste mons† gubernatur, & ad-
ministratur per laicos, ex dispositione iuris commu-
nis debet cognosci, & iudicari à laicis, sicut cæteræ cō-
fraternitates laicorum, optimè probat Petr. de Vbal.
in tractatu de canonica episcopali. & parrochiali, quæst.
25 *14. num. 7. & seq.* Sicut etiam sunt estauritæ,† & earum
bona, quia ista bona dicuntur secularia, & non Eccle-
siastica, Napodan. *in consuetudine Neapolitana; si Eccle-
sia.* & gubernantur per Oeconomos laicos, & secula-
res, vt *C. de sacros. Eccles. l. iubemus nulli.* isti enim secu-
lares stauritarij faciunt vnum syndicum & non Epi-
scopus; ergo censentur bona laicorum, & Episcopus;
non potest ipsos laicos administratores impedire. Af-
flict. *in tractatu de iure prothomiscos, in principio legis,
num. 12.*
Nec possit Episcopus dicere quod ipse tacitè con-
senserit super eo mōte pietatis, vel quatenus opus est
de nouo consentit ad efficiendum ipsum religiosum,
per *regul. ratihabitio li. 6.* quia hoc procedit in consen-
26 su, sed ad efficiendum † locum religiosum requiritur
auctoritas Episcopi, ita dicit tex. *in d. c. ad hæc de relig.
domib. in vers. auctoritate Pontificis destinatus.* Petr. de
Vbald, *in d tract. de canonica Episcopali. §. secundo prin-
cipaliter num. 15.* & ibi latè quod consensus non suffi-
27 ciat, auctoritas † debet interponi in ipso actu, vel sta-
tim post, *l. obligari. §. tutor. ff. de auctorit. præstanda §.
tutor. Inst. eo. ti.* Et quia auctoritatis interpositio est fa-
cti, *l. censi. ff. de curat. furiosi.* nō præsumitur interuenis-
se, nisi appareat, *l. in bello §. factis ff. de capt. & postlim. re*
uers. Vnde dicebat Compostellan. *in c. cum dilectus in
gl. super verb. quam de iure communi, vers. sed dicemus. de
consuetud.* quod in quibus requiritur consensus Capi-
tuli ad validandum actum, si partes de hoc non refe- 28
rant quæstionem, præsumitur interuenisse, secus si re-
ferant quæstionem, tunc enim oportet probare inter-
uenisse. Episcopus non posset nouissimo loco in præ-
iudicium montis pietatis præstare consensum, ipsum-
que efficere religiosum: hoc etiam esset in præiudiciū
iuris publici, & præsumeretur facere in fraudem, quia
propter suam vtilitatem religiosum locum vellet ef-
ficere, vt de omnibus fructibus montis:† sibi soluatur 29
quarta Episcopalis, *c. conquerente, de offi. ordin.* per quem
textum ita concludit Lapus de Castellione *in tract.
de canonica portione, c. 1. n. 2. & plur. seq.* Imo hoc face-
ret in præiudicium iurisdictionis secularis, & posset
per ipsos laicos administratores supplicari sanctissi-
mo, & aliam fieri ad resistendum capacitati.
Si super isto monte pietatis detur à testatore admi-
nistrator † eligendus per episcopum, & iudicem loci, 30
& dissensio orta sit inter electos, quia res est merè se-
cularis, & tractatur de eligendo personam secularem,
iudex competens est laicus, Stephan. Aufrer. *de potest.
reg. 2. n. 17.* Imo etiam de re spirituali si quæstio perso-
nalis inciderit, iudex laicus est competens, Felyn. *in c.
quanta n. 5. vsque ad fi. de iudiciis.* vbi Abb. *n. 11.* & ibi A-
postilla alios refert, tanto magis si quæstio incidit su-
per re merè temporali inter ipsos electos, sed quandò
hæc opinio esset vera: fallit ratione adiuncti episcopi,
qui cum dignior sit, ad eum tanquam ad digniorem
negotium deuoluitur, vt scribo infra *in 2. cent.* in plu-
ribus casibus.
Et licet ex dispositione *de sacros. Conc. Triden. ses. 22.
c. 8.* detur omnimoda facultas episcopis cognoscendi
de piis† locis, ac de mōte pietatis, etiam per laicos ad- 31
ministratis: tamen aduertendum est, quod *in d. c. 8. in
prin.* dicitur, dictam facultatem concedi Episcopis so-
lum in casibus à iure expressis, & in fine dicti *c. 8.* dici-
tur, iuxta sacrorum canonum statuta cognoscant, &
exequentur; sed de iure episcopi solum in casu negli-
gentiæ rectorum possunt cognoscere, *d. cap. tua, & c.
Ioannes. & c. 15. sess. septima Concil. Trident.* Item ab eo-
dem. *Concilio sess. 22. c. 8.* excipiuntur ab istiusmodi co-
gnitione, & visitatione episcoporum† omnia loca pia, 32
quę sunt sub immediata protectione Regum, & Nea-
poli sæpius fuit decisum, omnes confraternitates lai-
corum, quas estauritas vocant, esse sub protectione
Regis, & ideo episcopos in eis non habere ius visitan-
di, licet contrarium fuerit Romæ decisum, in congre-
gatione concilij, vt late tractabo *in 4. parte.*
Propterea circa executionem legatorum merè spi-
ritualium iudex† laicus nihil habet commune, *c. decer-* 33
nimus. de iud. vt si testator pro restitutione illicitè ac-
quisitorum, vel per vim ablatorum aliquid legauerit,
tunc episcopus solus erit competens iudex, & execu-
tor, Gemin. *in cons. 20.* Ioan. de Anan. & Felyn. *in c. cum
sit de Iudæis.* Couarr. istè *in capit. 3. nu. 8. de testam.* Vn-
de Bal. *in l. si duobus. n. 9. C. communia. de leg.* dicit quod
si inter executores testamēti est discordia, ad pias cau-
sas episcopus est diffinitor, secus ad profanas, quem
intellige modo prædicto in spiritualibus, vbi laicus
non se immiscet, secus in profanis, etiam ad pias cau-
sas, quam cognitionem esse mixti fori, etiam ex Baldo
supra est exaratum. Non tamē posset Episcopus† mu- 34
tare vsum eleemosynarum de vna in aliam rem, ne-
que de vno personarum genere ad alterum, *clement.
quia contingit. & ibi Ioan. de Immol. & Cardinal. Zaba-
rell. de religiosis domibus,* & ex dispositione *sacrosanct.*
Concil.

Concil.Trident.sess.22.c.8. nullam aliam habent super eleemosynis facultatem, quam eam quæ de iure communi eis concessa est.

CAPVT XI.

Sacrilegium in quot casibus sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Sacrilegium in quibus rebus committitur.*
2 *Persona sacra quæ sit.*
3 *Sacrilegium committitur per laicum vxoratum, si fornicauerit.*
4 *Sacrilegium cum moniali punitur per iudices laicos.*
5 *Clericum excommunicatum percutiens an committat sacrilegium, & num.7.*
6 *Iudex laicus quando possit cognoscere de excommunicatione.*
8 *Clerici personam offendens, in quibus casibus non incidat in excommunicationem, & nu.14.*
9 *Sacrilegium non committitur occidendo clericum homicidam vocatum per iudicem laicum non comparentem, nec ostendentem se clericum.*
10 *Pœna excommunicationis quis excusatur ex iusta causa.*
11 *Clericus minoris ordinis sine habitu & tonsura repertus, an debeat remitti ad iudicem Ecclesiasticum.*
12 *Percutiens laicum incedentem in habitu, & tonsura, qui reuera non erat clericus, non tenetur vt percussor clerici.*
13 *Feudum non amittit, si quis insultet quem ignorabat esse dominum suum.*
15 *Sacrilegium de iure canonico tribus modis committitur.*
16 *Sacrilegium de iure ciuili, duo habet requisita.*
17 *Sacrilegium committitur in circuitu Ecclesiæ per triginta passus.*
18 *Sacrilegium & quasi sacrilegium quid sit.*
19 *Statutum loquens de sacrilegio intelligitur secundum ius ciuile.*
20 *Sacrilegium esse mixti fori.*
21 *Sacrilegij pœna quæ sit de iure ciuili, & quæ de iure canonico.*
22 *Iudex secularis, & iudex Ecclesiasticus non debent se impedire circa pœnas sacrilego imponendas.*
23 *Laicus in Ecclesia delinquens est de foro ecclesiæ.*
24 *Sacrilegus an prius conueniri debeat coram iudice seculari.*
25 *Pœna canonica non tollit pœnam legalem.*
26 *Iudex secularis non potest condemnare ad mortem eũ quem iudex Ecclesiasticus condemnasset ad perpetuum carcerem.*

1 SAcrilegium † siue committatur in personas sacras, siue in res sacras, siue in loca sacra, quæ particularis est ipsius diuisio, vt per D.Thom. *in 2.2. qu.99. art.3.* & Turrecrem. *in cap.3. 17.quæst.4.n.5.& 6.* Et ideo est sacræ rei violatio, Bal. *in l.3.nu.4.C.de furt.* D.Thom. *in d.q.99. art.1.& c.si quis contum. §.sacrilegium 17.q.4.* Paul. Grilland. *in tract. de pœnis omnifar. coit. in prin.*
2 semper puniri potest per iudices laicos. Persona † sacra intelligitur qui ministrat in rebus sacris, *cap.si quis suadente 17.q.4.l.si quis in hoc genus. C. de epis. & cleri*, quorum gradus octo recenset, ab Ostiario vsque ad episcopum, Ioan. Lup. *in tract. de libert. Ecclesiasti. quæst.5.num.3.* vbi etiam quod clerici primæ tonsuræ gaudeant hoc priuilegio, nisi illud propria culpa amiserint, vt scripsi supra. Et de istis habes *in d. c.si quis suadente.& c.deinceps & c.de presbyterorum 17.qu 4.& c.non dubium & c.ex ore.de sent.excom.& c. religioso eo. tit.lib.6.& l.si quis in hoc genus C.de epis.& cleri.& l.si. ff.ad l.Iul.pecul.& c.felicis de pœn.lib.6.clem.1.de pœnis,* Abb. *in c.olim de iniuriis.* Stephan. Aufrer. *in tract.de potest.secul.per duas columnas, in regula 3.* Lupus *in d. tract.de libert.ecclesiastica qu.1.* Decion. *in tract.criminal.tomo 2.c.16.* Menoch. *casu 389.* Tessaur. *decis. 244.* & latè per Aufrer. *de potest.secul.in eccl.siast. regul.3.* & ibi Matthæus Boys latè alios congerit.

Et ideo laicus † vxoratus si fornicauerit cum mo- 3
niali, sacrilegium committit, quo casu poterit à iudice laico cognosci, & puniri, quia secundum gloss. *in c.virginibus 27.quæst.1.* tria committit delicta, scilicet incestum, adulterium, & sacrilegium, Alberic. *in l.si quis non dicam rapere num.2.C.de epis & cleri.* Dec. *in consil.318.nu.1.* Abb. *in c. monasterium.de vit.& honest.cleri.* Marsil. *in repet.l.vni.num.37.Cod.de rapt.virg.* Paul. Grilland. *in tract.de pœnis omnif.coit. quæst.1. nu.22.& seq.* quæ delicta puniuntur de iure ciuili, *l.si adulterium cum incestu in prin.& §.1. & l. quamuis §. sacrilegos C. eod.& Instit. de publ.iud.§. item lex Iulia, & l. si quis non dicam rapere, & l.si quis in hoc genus Cod.de epis & cleri.& in auth.de sanctissim epis.§.pen.& fi.* in quibus locis probatur tale delictum esse punibile de iure ciuili, & propterea in casu occurrenti, fuit punitum † 4
per iudices laicos, vt est decisum per Caccheran. *decis. 103.* vbi congeruntur omnes Doct. & respondetur contrariis.

Fallit ista conclusio, si personam † clerici percute- 5
ret, qui excommunicatus est, vt videtur dicere textus *in c.excommunicatorum 23.quæst.5. in versi. non eos enim homicidas arbitramur, quos ad vsus excommunicato zelo catholicæ fidei ardentes aliquos eorum trucidasse contingeret.& c.si quis deinceps 17.qu.4.vers. nisi fortè indicatis.* Item nihil ad nos de his, qui foris sunt, *c.multis 2.q.1.c.gaudemus. de diuort.* sed excommunicatus foris est, imò etiam est membrum diaboli, *c. omnis Christianus, 11.quæst.3.*& hanc opinionem tenet Ioann. de Lignan. *in tract. de censur.Eccles. sti. ii §.4.num 24.* Et quando esset vera, Iudex laicus † in materia defensionis rei, 6
posset etiam cognoscere de excõmunicatione, vt probauimus infra parte 4.cas.101. Et licet Inno. *in c.si vero de sent.ex om.* dicat quod clericus excommunicatus etiam retinet ordinem; ergo illum percutiens est excommunicatus, tamen idem Innocen. *in d.c.si verò*, tenet idem in percutientem † clericum hæreticum, & ta- 7
men ipse retinet ordinem: nisi intelligas de hæretico deposito per sententiam, pro vt declarat Nicolaus de Plon. *in tract. de excommunicat.c.1.n.27.* Sed Hostiens. distinguit, *in d.c.si vero.* Aut clericus steterit in excõmunicatione per annum; & tunc perdit priuilegium & eum percutiens non incidit in excõmunicationem: aut non steterit per annum, & videtur sequenda opinio Innoc. sed an steterit per annum facti est, ideo secularis cognoscit, vt dictum est, tanto magis ad excludendum delictum, ne sequatur pœna. Sunt & alij casus in quibus offendens † personam clerici, non incidit 8
vt si clericus deposito habitu, & tonsura, sacris se immisceret, arma ferẽs, & licet aliqui dicant, dummodo tertio monitus non corrigatur, per *cap. in audientia.de sent. excom.* hoc tamen est intelligendum, prout dixi supra: vnde stante statuto, quod vnus bãnitus occidẽs alterũ gaudeat indultu, si clericus † homicida qui furtis 9
& rapinis publicam quietem turbabat, vocatus per iudicem

dicem laicum, nec ostendens se clericum, fuerit contu-
max reputatus, & ideò bannitus, & postea occisus ab
altero ipsũ occidens nõ dicitur cõmisisse sacrilegiũ, &
indultu gaudere debet, & ita in terminis tenet Io. Grã-
dis *in tract. de bello exulum q. 23.* & esse opinionem cõ-
muniter receptã probat Couar. *pract. q. c. 32. vers. hic erit
adiiciẽda*, licet ipse sentiat cõtrariũ q̃ ego credo verius,
de quo latius *in 4. parte* scribã; tamẽ, secundũ dictã cõ-
munẽ est casus decisus vt p Franch. *decis. 463.* Item nõ
incurrit, quãdo quis ignorabat an clericus esset, *c. si ve-
ro. de sent. excom.* Vnde pœna mortis naturalis non est
imponenda, si clericũ percusserit incedentẽ in habitu
laicali quẽ ignorabat esse clericũ, *d. c. si vero,* & *c. in au-
dientia eod. tit.* Io. de Torrecre. *in d. c. si quis suadente 17.
q. 4.* Io. Lup. *in d. tract. de libert. eccles. q. 1. nu. 8.* Ioan. de
Lignan. *in tract. de censur. eccles. §. 6. num. 1. & n. 20.* quia
10 ex iusta causa rectè excusatur à pœna excommunica-
tionis, Abb *in c. vt fama. de sen. excõ.* Bal. *in l. si qua per
calumniam C. de episc. & cleric.* & vtroq; casu sufficit ab
episcopo absolutionem petere, Couar. *in c. 1. num. 12. de
sponsal.* Et quomodo offendens clericum nõ inceden-
tem in habitu excusetur à pœnis offendentium cleri-
cos, vide Dec. *in tract. criminal. tomo 2. lib. 6. c. 34.* & vi-
11 de Menoch. *præsumpt. 76.* quia clericus † minoris or-
dinis sine habitu clericali, & tonsura repertus non de-
bet remitti ad iudicem ecclesiasticum, Guido Pap. *de-
cis. 138.* Capella Tholos. *decis. 144. & decis. 147.* reiecta
opinione Bald. *in l. si qua per calum. C. de episc. & cleric.*
qui dicebat clericum sine habitu, & tõsura deprehen-
sum esse solummodo detinendũ à iudice laico, donec
iudex ecclesiasticus cognouerit, & declarauerit, & con-
tra Bald. etiam Menoch. *de præsumpt. 76. n. 18.* ex habi-
tu enim, & incessu clericali quis præsumitur clericus,
idem Bald. *in l. non ignorat. C. qui accus. non poss.* Alciat.
præsumpt. 4. in fin. Aufret. ad Capell. Tolos. *q. 117.* Cra-
uett. *de antiquis. in 1. part. 3. partis principal. n. 34.* Gram-
mat. *decis. 81. num. 61.* quicquid dixerit Dominus Re-
gens de Ponte *in consil. 24. num. 4. & seq.* ita econtra si
12 percusserit † laicum incedentem in habitu, & tonsura
clericali, qui re vera non erat, non tenetur vt percussor
clerici, Dyn. *in l. gerit ff. de acquir. hæredit.* & *in l. eũ qui
nocentẽ. §. si iniuria ff. de iniuriis* facit, quod dicũt gloss.
& Bald. *in cap. 1. quib. mod. feud. amitt.* quod si quis insul
13 tet † quem nescit esse dominum suum, non amittit
feudum, nisi ignorantia esset crassa, & supina, quia pa-
ria sunt scire, vel scire debere, *l. quod te. ff. si cert. pet.* &
ibi infert gloss. *in ver. adulterauerit*, quod si concubuit
cum vxore domini sui, quã ignorabat esse vxorem, nõ
amittit feudum. Item cognoscens monialem, quam i-
gnorabat esse monialem, nõ punitur de stupro monia-
lis, vt dicit ibi gloss. quam notat esse menti tenendam
ibi Bald. *n. 3.* & quomodo probetur habitus, vide Ma-
scard. *de probat. conclus. 848.*

14 Fallit etiam in clerico † exercente negotia secula-
ria, *c. sacerdotibus. ne clerici, vel monachi.* Item in clerico
coniugato, si nõ fert habitũ clericalem, vt *tit. de cleric.
coniugat. lib. 6.* Item in clericis buffonibus, macella-
riis, goliardis, qui per annum exercuerint artem suam,
vel si minori tempore admoniti, non destiterint, *c. fin.
de vit. & honest. cleric. li. 6.* Item in iis, qui nõ ex ira, sed
iocose se percutiunt, *c. 1. de sent. excom.* debet tamen at-
tendi qualitas loci, & ratiõ fallendi, *cap. 1. de præsumpt.*
Item in magistro, qui tamen hoc facit leuiter causa
disciplinæ, *c. cum voluntate c. fin. de sent. excom.* Item in
eo, qui vim vi incontinenti repellit. & immediatè, *d. c.
si vero. eod. tit.* Item in eo qui inuenit clericum cum
vxore sua turpiter agere, vel cum matre, vel sorore, vel
filia, *d. c. si vero.* & *c. nec ille.* Item si fiat à Prælato, aut
mandato ipsius, causa correctionis, vt *d. c. cum volun-
tate. & c. ex tenore*, & si non fiat causa correctionis, tã
verberans, quam præcipiens incurrunt excommuni-
cationem, *c. vniuersitatis. de sent. excom.* Et si causa sub-
est potest clericum capere, & incarcerare, *c. si laicus. de
sent. excom. lib. 6.* sed percussio non debet fieri per lai-
cum, alioquin ambo incurrunt excommunicationem,
vt *d. c. vniuersitatis*, nisi clericus esset adeo incorrigi-
bilis, quod aliter capi, & corrigi non posset, *c. vt fama.
de sent. excom.* Item quando clericus transfert se ad a-
ctũ prorsus ordini contrariũ, puta erat in minoribus,
& factus est miles, vel bigamus, *c. quisquis dist. 84.*

Fallit etiã pluribus aliis modis, quos 12. refert Pau-
lus Borcbasius, *in tract. de irregul. 11. de clerico percusso-
re.* Item tres recẽset Petr. Duen. *in regula 99.* Itẽ octo
refert summa Angel. *in ver. excom.* Itẽ septẽ refert Ber-
nardus Laurent. *in tract. quib. casib. secular. puniat. cle-
ric. n. 7.* Item 12. ponit Aufret. *in d. regula 3.* Et in om-
nibus, qui prius incipit cognoscere de qualitate limi-
tationis, non debet impediri per alterum iudicem cir-
ca impositionem diuersarũ pœnarũ. Hoc fallit in ex-
cõmunicatione, quæ non debet impediri per iudices
seculares præuenientes, quia est pœna spiritualis, &
non debet suspendi: imò priùs debet declarari excom-
municatus, *l. placet in fin. C. de sacros. eccles.* & melius *in
c. placet 16. q. 1.* vbi est canonizata, & ita est decisum, vt
per Franc. Marc. *decis. 597. part. 2.* quia sententia ex-
com. trahit secum executionem, Rota *decis. 51. nu. 2. de
app. in nouis, & decis. 59. in fi. eo. tit.*

In altera parte distinctionis variat vtrũque ius, quia
de iure canonico trib. modis sacrilegiũ † committitur, 15
aut cũ tollitur sacrum de sacro, vel cũ sacrum de non
sacro, vel non sacrum de loco sacro, *c. quisquis, §. sacri-
legium. 17. q. 4.* gl. *in c. 3. ea. caus. & q.* latè Boer. *decis. 254.
in prin.* gl. *in l. sacrilegij pœnam. & in l. sacrilegij c. & ibi*
Bart. *ff. ad l. Iul. pecul.* Sed de iure ciuili, † duo requirũ- 16
tur, sc. vt res furata sit sacra, & quod sit subtracta de lo-
co sacro, Bar. *in l. diuinis c. ff. ad l. Iul. pecul.* Boer. vbi su-
pra: sed de iure canonico sufficit alterum: sed ius ciuile
ampliat locũ sacrũ, quia intelligit nõ tantũ si cõmitta-
tur in ecclesia, sed etiã si in circuitu † ecclesiæ per tri- 17
ginta passus, & etiã in domibus, quę citra triginta pas-
sus fuerint, Alberic. *in l. si quis hoc genus col. 2. vers. quis
dicatur locus eccle. C. de episc. & cleri.* vbi etiã, an circum-
stantiæ ecclesiæ gaudeant eodẽ priuilegio, qui sic de-
terminat per tex. *in l. præsen. C. de his qui ad eccle. confug.*
& ibi etiã Alber. hoc dicit, & Bart. ib. quòd sicut quis
non potest capi in ecclesia, & ita nec in ostio ipsius. Itẽ
ius ciuile intelligit sacrilegiũ † cũ res sacra surripitur 18
de loco sacro, dũmodo ille locus sacer sit publicè cõ-
secratus, sed quãdo res sacra surripitur de loco conse-
crato priuatim, tũc appellatur quasi sacrilegiũ, Bar. *in
l. sacrilegi. ff. ad l. Iul. reper.* vbi declarat res publicè cõ-
secratas esse ecclesias, quia ad publicũ vsum omnium,
sed oratoria, quę habẽt nobiles in eorum domibus, &
fraternitates esse loca sacra priuata pro se tantũ, & nõ
ad vsum publicũ, ideo ex hac doctrina Bar. sacrilegiũ
propriũ, & improprium iudicatur ex loco, quã sequi-
tur Paul. Grilland. *in tract. de pœn. omnif. coit. in 1. quæst.
vers. post hæc.* qui etiam dicit eam procedere in orato-
riis hospitaliũ priuatorũ, in ædiculis presbyterorum
positis iuxta ecclesiam, vel canonicas clericorum, quia
ista non dicuntur esse loca publicè sacra, sed priuata,
Menoch. *de arbitrar. casu 389. col. 2.* Salyc. *in rubri. Cod.
de crimin. sacrileg.* Ex qua iurium differentia resultat
vtilitas, quia statutum † loquens de sacrilegio, intelli- 19
gitur secundum ius ciuile, Grilland. *in d. 1. quæstion.
colum. 2. vers. vltra prædicta.* & ita est casus decisus vt

per Franc.*decis*.240.*num*.8.*& seq*. & Clar.*in* §.*sacrile-*
gium.in fi.& Boss.*in tit.de sacrileg.nu*.5.dicunt debere
intelligi de statuto laicorum,quia si esset statutum cō-
ditum ab Ecclesiasticis intelligeretur secundū ius ca-
nonicum, & vterque testatur esse comm.opinionem.
Cùm igitur vtrumque ius aliter determinet sacrile-
20 gium †, incipit probari hoc crimen ex eius origine
esse mixti fori,& hanc opinionem probat tex *in c.cùm*
sit generale.de foro compet. vbi sacrilegi possunt sub
quouis iudice Ecclesiastico,& seculari conueniri,ideo
dicitur crimen mixtum quoad pœnas temporales, &
contentiosas,& ita tenēt Ant.de Butr.*ibi col*.12. Abb.
ibidem in pluribus locis,Calderin.*in cons*.11.*n*.2.*de iu-*
dicis. Et hanc tenet Igneus *in l.necessarios.§.non. lias.*
n.503.*ff.ad Syllan*. Abb.*in c.t.n*.3.*&* 6.*de offi.ordin*.Bart.
in l.fi.nu.§.cùm sacrilegium, nu.n.3. *ff.de accusat*. & esse
comm.opin.testatur Mantua *in cons*.266.*n*.56.*&* 72.*&*
79.Couar.*li*.3 *var.resol.c*.3.*nu*.1.*vers.ego vt liberè*.Fol-
ler.*in practic.criminal.canonic.cap*.17.§. *vt si est sacrile-*
gium.n.13.*&* 14.Dec.*in tomo* 1.*crim.c*.26.*in princip*. Fa-
rinac.*de inquisit.q*.8.*nu*.232.& est casus pluries decisus.
Boer.*d.decis*.254. Caccher.*d.decis*.103. Thessaur.*decis*.
224.Franch.*decis*.504 Francisc.Marc.*in decis.Delphi*
n l 123.*n*.6.*&* 595.*n*.3.*&* 597.*nu*.3.*&* 608.*parte* 2. licet
Clar.*in practic.crimin l*.5.*fin.q*.37.*vers. vlterius quaro*.
dicat in statu Mediolanensi,& in regno Franciæ solos
iudices laicos cognoscere de crimine sacrilegij, non
autem Ecclesiasticos.
21 Et ratione pœnæ † probatur etiam esse mixti fori,
quia de iure ciuili pœna mortis est imposita,per *d.l.si*
quis in hoc genus,C.*de episc.& cleric.& l.aut facta*, §.*lo-*
cus.ff.de pœn.& hanc sequitur Bar.*in l.sacrilegij pœnam.*
ff.ad l.Iul.peculat.Paul.Grilland.*in d.tract.de pœn.om-*
nifaria coitus.q.1.*n*.7. Boer.*d.decis*.254. Boss.*in d.tit.de*
sacrilegiis,n.6. Et quando sit pœna mortis naturalis,&
quādo alia arbitraria,ponit Clar.*in* § *sacrilegium,vers.*
sed quaero.vbi notat multas circumstantias,& Menoch.
de arbitr.iur.d.casu 389. Sed de iure canonico,in casu *d.*
c.si quis suadente. excommunicationis pœna infligitur
ipso iure,& in cæteris excommunicandi sunt, *c.attenden-*
dendum est 17.*q*.4.& ibi Archidiacon.*c.si quis antiqui-*
tus.ead.caus.& quaest.& probat tex. *in cap.cum quaest.de*
sent.excom.in c.conquestus.de foro compet. licet *in c.quis-*
quis 24.*q*.3. imponatur etiam pœna publicationis bo-
norum,& pœnitentiæ in tota eius vita,sed per consti-
tutiones Pontificum , quæ leguntur in cœna Domini
in quocunque casu inuasionis personarum, rerum, &
locorum sacrorum , ipso iure sunt excommunicati.
22 Cùm igitur iudex † secularis & Ecclesiasticus,possint
concurrere respectu diuersarum pœnarum, vnus non
debet alium impedire,*l.placet*.C.*de sacros.Eccles*.& ibi
Ioan.Fab.& Bald.quæ est canonizata *in c.placet*,16 *q*.1.
vnde si agatur ad pœnam corporalem, iudex secularis
debet cognoscere,*d.l.si quis in hoc genus*,Host.& Abb.
in d.c.cùm sit generale. sed si ad pœnam excommuni-
cationis declarandæ,vel publicandæ, solus ecclesiasti-
cus faciet,etiam in secularem sacrilegum, Alexand. *in*
23 *consil*.111.*col*.1.*vol*.4.quia ratione delicti,† quod fit in
Ecclesia,potest delinquens puniri per iudicem Eccle-
siasticum,& per iudicem secularem,vnde laicus in Ec-
clesia delinquens est de foro Ecclesiæ,Oldrad.*in consi.*
86.*quaeritur*. Si verò ad pœnam pecuniariam,aut sub-
tractæ rei restitutionem , vterque iudex poterit pro-
cedere,*c.felicis.in princip.& c.per hoc.de pœn.lib*.6.*& d.*
c.cùm sit generale.& d.c.conquestus. Lap.*allegat*.30.*in-*
24 *cip.consilium fuit* ,*col*.3. Sed ordo videtur,† vt prius
conueniatur coram iudice seculari, *c.felicis*. §.*per hoc,de*
pœnis lib.6. & ibi hoc tenet Ioan.Andr. in notabil. &
sequitur Geminian.& est gloss. *in c.placuit dist*. 19. &
pro istis facit,quia iudex Ecclesiasticus regulariter nō
potest inquirere contra laicos de delictis,vt per gloss.
in c.nos inter.de purgat.canonic.non enim est suæ iuris-
dictionis , neque ipsum potest capere , nisi in casibus
priuilegiatis, Boer.*decis*.227.*num*.11.Caccher.*decis*.12.
num.1.Nisi quod ad forum pœnitentiæ, vel in delictis
Ecclesiasticis, Ioan. Andr. *in c.ad nostram in* 2.*de iure-*
iur.vel in casibus mixtis,vt dixi,in quibus habet iuris-
dictionem. Per † pœnam canonicam non tollitur pœ- 25
na legalis,Cyn.*in l.qui sepulcr.C.de sepulc.viol*.Gemi-
nian.*in c*.2.*col.pen. vers. quaero vlterius.de constit. lib*.6.
vnde si Ecclesiasticus † condemnaret ad perpetuum 26
carcerem , non posset iudex secularis condemnare ad
mortem,si in posse Ecclesiastici reperitur,apud quem
iurisdictio esset præuenta, & sic intelligitur Bald.*in l.*
1.C.*de summa trinit*.qui reliquit cogitandum,licet po-
stea quæstionem determinasset *in auth.clericus Cod.de*
episc.& cleric.
Sed quomodo in crimine sacrilegij, & aliis mixti
fori,si ab vno iudice imponatur vna pœna , possit ab
alterius iurisdictionis iudice imponi altera pœna,scri-
psi infra *parte* 3.*in tract.de excommunic.c*.2.*n*.41 *& plu-*
ribus sequentibus.

CAPVT XII.

Sortilegium in quot casibus sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Sortilegium quid sit.*
2 *Sortilegia hæreticalia respectu operis quæ sint.*
3 *Sortilegia hæreticalia respectu operantis quæ sint.*
4 *Dæmon quot modis dicatur implorari à sortilegis.*
5 *Sortilegia non hæreticalia quæ sint.*
6 *Astrologi qui futura prædicunt , quando non pec-cent.*
7 *Deus mutat constellationes ad bonum finem hominis.*
8 *Influentiæ malæ possunt euitari naturaliter.*
9 *Sortilegi quot modis possint infirmitates prouocare.*
10 *Sortilegia quæ sapiunt hæresim manifestam cognoscuntur solum per Ecclesiasticos.*
11 *Inquisitor in causa dubia non se intromittit circa sortilegia.*
12 *Hæresis notoria qualitas cognoscitur per iudicem præuentum.*
13 *Maleficia ad bonum finem an sint permissa.*
14 *Maleficium maleficio tollere an sit tolerandum , vel quærendum.*
15 *Sortilegi quibus pœnis puniantur remissiuè.*

SOrtilegium † est superstitio quædam illusoria, & 1
summè noxia,quia vtitur homo dæmonis ministe-
rio,*c*.1.*&* 2.*de sortileg.l.nemo.& l.multi*,C.*de malefi.&*
mathemat.D.Thom. *in* 2.2.*q*.93.*art*.4. Aliter etiam
diffiniri solēt sortilegi,esse illos,qui sub nomine fictæ
religionis, per quasdam quas sanctorum sortes vocāt
diuinationis scientiam profitentur , aut quarumcunq;
scripturarum inspectione futura promittunt vt habe-
tur *in c.vno* 26.*q*.1. Duplicis autem generis sunt sorti-
legia,hæreticalia,& non hæreticalia. Prima † sunt vel 2
respectu operis, vel respectu operantis. Hæreticalia
respectu operis sunt,quādo fiunt sortilegia in illis ca-
sibus,in quibus dæmoni denegata est potētia, sed soli
omnipotenti Deo est reseruata , vt mortuum suscita-
re,vt habetur de Lazaro , Ioann. *cap*.12. & habetur de
illo

illo filio viduæ,Matth.*c.*17. vel in substantiam animæ
introire,quod soli Deo permittitur,Matth.*c.*22.si igi-
tur in similibus omnipotentis Dei auxilium implora-
tur cum potestate dæmonis sortilegiũ hæreticale cõ-
mittitur, vt notant Paul.Grilland. *in tract.de sortileg.*
*q.*10.Clar.*in §.hæresis,vers.successiuè quæro.*Hæreticalia
3 † vero respectu operantis sunt cùm dęmonis auxilium
imploratur etiam in iis,quæ ipse facere potest,hæreti-
calia quidem sunt, quia contrauenjunt primo præce-
pto,& primo articulo fidei,& huius implorationis du-
plex est species,secundum Oldrad.*in consil.*210. Vel
per modum imperij & suffragij, vel per modum ado-
4 rationis.& cultus latriæ : primo † casu dæmon implo-
ratur à sortilegis tacitæ possessionis diabolicæ,qui nõ-
dum penitus remoti sunt à Christiana religione. Se-
cundo vero casu per modum adorationis dæmon in-
uocatur à sortilegis expressæ professionis, qui expres-
sè abnegarunt Christi fidem , & iterum baptizati sunt
in nomine Beelzebub principe dæmoniorum,gl. *in c.*
*accusatus,§.sanè.de hæret.lib.*6. & declarat notabiliter,
Paul.Grilland. *de sortileg.q.*10.
5 Sortilegia † verò non hęreticalia sunt illa,in quibus
dæmon imploratur, pro iis, quæ ipse dæmon , ex per-
missione diuina facere potest : cuius genera sunt vel
circa scientiam occultorum , vel circa infirmitates in-
rogandas aut sanandas.Primo modo aut circa præsen-
tia & præterita,vt scire furta,gloss.*in d.c.accusat.* §.*sa-*
*nè.& ibi notant omnes,de hæret.li.*6. Paul.Grillan.*in d.*
*q.*10. Clar.*in §.hæresis,vers.successiuè quæro.* Dominus
meus Pegna *in suo directorio inquisitorum super quæstio.*
42.*comment.*67. Aut circa futura,vt faciunt diuinato-
res,qui ex certa notitia,prout est in esse rei,prædicere
volunt,quod solius est Dei, *c.consuluisti,*2.*q.*4.*& cap.*
6 *sciendum,*26.*qu.*3. Ideo Astrologi,† qui futura prædi-
cunt,per præsumptionem & inclinationem, non autẽ
per modum necessitatis, non peccant, nec puniuntur;
vt per Abbat.*in c.*2.*de sortileg.* & Paul.Grilland.*in d.*
*tract.de sortileg.q.*11.*nu.*16.*&* 22.*& in q.*3.*num.*13.*&* 14.
7 Deus † enim fecit constellationes ad finem hominis;
ergo oportet quod aliquando mutet operationes cõ-
stellationum secũdum finem,per quem sunt,quia sunt
ordinatæ ad bonum finem hominis ; ergo si debet e-
uenire gladius , vel pestis alicui regioni , vel homini,
vel caristia, vel siccitas, poterit Deus per orationes &
preces , & sanctitatem alicuius mutare, dare pluuiam,
pacem,& abundantiam,non obstantibus constellatio-
8 nibus:Huius exemplum est reale. † Medicus videt ex
influxu alicuius tertianam cum inflammatione coleræ.
certi gradus,sed iste,statim quod influentia incipit ca-
lefacere,vtitur diæta infrigidante, ita quod tantũ diæ-
ta infrigidat,quantum influentia calefaciat,cæteris pa-
ribus.ideo tertiana in isto non apparebit,& influentia
non est sublata:& si hoc est naturaliter, quanto magis
Deus potest hæc facere,custodire à malis suos iustos,
absque quod influentias tollat, illas conseruando ali-
quo medio incognito nobis : *Ita enim distant viæ meæ*
à viis vestris,& cogitationes meæ à cogitationibus vestris,
ait dominus,*sicut cæli à terra.*
9 Possunt etiam sortilegi † infirmitates prouocare,&
hoc dupliciter,vel animis,vel corporibus.Quod ima-
ginibus cereis , vel creta , confectis vel alio modo fa-
ciunt,prout recenset Paul.Grill.*d.tract.c.*3.*n.*6. *& seq.*
& Albertus Magnus *de animalibus li.* 22. & Petrus de
Palude *in* 4.*sent.dist.*34.*q.*2.de quibus *in l.eorũ,in prin-*
*cip.C.de malefic.& mathemat.in l.*3.§.*hæc adiectio. ff.de*
*sicar.in l.si q.aliquid.§.qui abortionis,ff.de pœnis.*Item fa-
scino,& maleficiis ita solent ligare,vt rei venereæ sint
prorsus inhabiles,de quo per Io.Brunell.*in tractat.de*
*sponsalib.& matrim.*Item potest quis vti sortilegio,nõ
vt cõtemnat ecclesiam,sed vt euitaret damnum, & lu-
crum faceret; nam & hoc crimen distinguitur volun-
tate,& proposito,*c.cum voluntate,de sent.excom.*Albe-
ric.*in rubric.C.de hæret.n.*6. Carrer.*de hæret.n.*25.*in fin.*
& tenet D.Antonin. *in sua summa parte* 2.*tit.*12.*c.*5.§.
t.& hæc omnia sapiunt hæresin præsumptam , vt per
præcitatos.
Sortilegia † igitur,aut sapiunt hæresim manifestam, 10
& soli Inquisitores sunt iudices competentes , *d.c.ac-*
*cusat.§.sanè,de hæret.li.*6.Clar.*in §.hæresis,vers.successi-*
uè quæro. Directorium inquisitorum *in* 3.*parte,qu.* 42.
Aut eam non sapiunt , & hoc crimen est mixti fori,
prout tenet Abb.*in c.cùm sit generale,n.*26.*de foro com-*
*pet.*Marian.Soc.*n.*24. Barb.*n.*235. Abb.*in c.*1.*n.*3.*de sor-*
*tileg.*Blanc.*in tract.de indiciis,n.*402. Clarus testatur
de cõmuni,*in d.§.hæresis,d.vers.successiuè quæro.* Rom.
singul 667.Menoch.*de arb.casu* 388. Farina.*de delict.&*
*pœnis.q.*20.*n* 88. Nãm quod secularis cognoscat habe-
tur *in toto tit.C.de malefic.& mathemat.& in c.epis.*26.
*q.*5.& quod iudex ecclesiasticus puniat,est tex.*in c.con-*
*tra idolorum,*26.*q.*5.In dubio tamen,an sapiãt hæresim
manifestam,vel non,Inquisitor † se intromittere non 11
debet, sed tales accusatos debet remittere ad suos iu-
dices puniendos,vt notant glo.Archid.Io.Andr.&Io.
Monachus *in d.c.accusat.§.sanè,in ver.manifestè.de hæ-*
*ret.li.*6.ergo si iudex † secularis præuenisset, nõ posset 12
Inquisitor de ista qualitate notoriæ hæresis cognosce-
re ; quia in dubio Inquisitores super hoc delicto non
habent iurisdictionem , vt dicit gl. *in d.§.sanè,in vers.*
*manifestè,in princ.*Arelatan.*in tract.de hæret.in* 3.
Sed videtur hanc conclusionem non procedere,
quando maleficia † fierent ad bonum finem , puta ad 13
dissoluendum facturas maleficij,vel ad liberandum æ-
grotum maleficiatum à maleficio:item adiurando im-
bres,fulgura & grandines,ne fructibus noceant,arbo-
tibus & plantis. Nam cum hoc casu fiat ad bonum fi-
nem,ideo ius ciuile permisit,vt notat Bart. *in l.eorum,*
§ si.per illum tex.C.de malefic.& mathemat. de iure au-
tem canonico est prohibitum remediis diabolicis re-
cuperare sanitatem,etiamsi aliter haberi non posset,*c.*
*admoneant,*26.*q.*7.Abb.*in c.*2.*per illum tex. de sortileg.*
vbi Rom.Pont.potius patitur bona ecclesiæ Romanę
furto ablata perdi , quam quod quærantur per huius-
modi remedia.
Et licet multi grauissimi viri teneant,ad finem boni
posse vel arte magica,maleficiaque,&incantationes li-
citas esse ad finem boni in vtroque iure, Scot.*in* 3.*lib.*
*sentent.dist.*4.*q.vnic.*Host.*in c.literis,§.muliere,de frigi.*
& maleficiat. Vbert.*in* 3.*li.sent.dist.*34.Goffred.*in sum-*
*ma,de frigid.& malefi.*qui dicunt,quod licitũ est male-
ficium factum per alterum maleficium dissolui, & de-
strui sine peccato,vt traditur *in libello contra maleficos,*
parte 2.*q.*2.& D.Antonin.*in* 2.*parte summæ,tit.*18.*c.*1.§.
4. sentit iure ciuili hoc esse permissum. Nihilominus
vtroq; iure esse prohibita maleficia ad finẽ etiã boni
tendentia sic deducitur, & quantum pertinet ad ius ci-
uile,est tex.*in l.*1.*C.de thesaur.li.*10.vbi tradit Odoffr.
Nec obstat *d.l.eorum,*quia in ea nõ dicitur,quod tales
incãtationes possint fieri ad finẽ boni arte dæmonum,
sed simpliciter loquitur posse quæri remedia vtilia, &
hoc debet intelligi virtute diuina,ne iura iuribus sint
cõtraria,nõ autẽ inuocatione dæmonũ, quod est pro-
hibitũ,vt dicit Angel.*in d.l.eorum,* & sic debet intelli-
gi Scotus *in d.q.*1.vbi tenet quod licitũ est tollere ma-
leficiũ cum intentione curãdi maleficiatum,quod est
meritorium,quod fieri potest per destructionẽ signi,
si illud sciri potest ; non autem dicit quod mediante

maleficio, illud tolli possit, & ideo falsò allegatur Sco-
tus adhoc, qui catholicè loquitur. Nec Hostiens. dicit,
quod maleficio debeant maleficia tolli, licet posset
tolerari quod vana vanis, sed non cum illicitis tollan-
14 tur. Et quod potius sit tolerandum tale maleficium, †
quàm quærere tale auxilium, & tex. *Deuter. c. 18.* Vbi
lex præcipit interfici, qui magos consulit, & quætétem
à mortuis veritatem, vt scribit Cardinalis de Turre-
cremata *in c. si per sortiarias, 33. qu. 1.* Vbi quod non est
quærendum aliud auxilium, quàm diuinum, sc. per o-
rationes, & ieiunia, & confessiones peccatorum, & latè
scribit D. Thom. *in 3. li. sentent. dist. 24. q. 3. ad tertium.*
& Io. de Maiorin. *in 4. lib. sent. dist. 34. q. 2.* Cùm igitur
omni iure sint prohibita maleficia etiam ad finem
boni facta, sequitur vt præuentione iurisdictio. ipsa
15 quæri possint. Sed quibus pœnis † sortilegi puniantur,
alio pertinet, videndi sunt Clar. *in dict. §. hæresis,* Paul.
Grilland. *de sortileg. q. 11.* Zanchin. *in tract. de hæret. c. 22.*
Simancus *de catholicis institutionib. tit. 62. de sortilegiis,
& tit. 63. de superstitionib.* Albert. *in tract. de agnoscend.
assertionib. q. 11. n. 3.* Alphonsus de Castro *in lib. de iusta
hæreticorum punitione, c. 13.* Bernardinus Diaz *in pra-
ctica crimin. canonica, c. 100. & c. 101.* Locatus *in opere iu-
dicial, in ver. Diuinationes.* Squillacensis *in tract. de fi-
de catholica, c. 1. & seq.* Bernardinus Comensis *in lucer-
na Inquisitorum, ver. sortilegi.*

CAP. XIII.

Crimen blasphemiæ in quot casibus sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Blasphemia quid sit, & nu. 3.*
2 *Blasphemia decem modis fieri potest.*
4 *Lex Dei de pœna blasphemorum.*
5 *Exempla pœnarum in blasphemos.*
6 *Blasphemus confitens sacerdoti, an per absolutionem liberetur à pœnis temporalibus.*
7 *Episcopus non potest remittere offensam Dei.*
8 *Blasphemos quilibet tenetur accusare.*
9 *Blasphemia hæreticalis quæ sit.*
10 *Inquisitor solus cognoscit de blasphemia hæreticali.*
11 *Pœna minuitur propter iracundiam prouenientem ex causa.*
12 *Blasphemia non hæreticalis quæ sit.*
13 *Blasphemia non hæreticalis iurisdictio est mixti fori.*
14 *Punitus per Ecclesiasticum pecunia, potest puniri per iudicem laicum corporaliter.*
15 *Iudex laicus solus cognoscit in Iudæo blasphemante.*
16 *Iudæi super restituendis vsuris non possunt cognosci per iudicem Ecclesiasticum.*
17 *Papa an possit inhibere Principi laico, ne interponat decretum super vsuris committendis à Iudæis.*
18 *Rex Aragonum fecit legem de vsuris committendis à Iudæis.*
19 *Principes laicos posse concedere Iudæis vt exigant vsuram, qui teneant.*
20 *Vsurarum crimen esse omni iure prohibitum.*
21 *Vsurarum prohibitio nouæ legis comprehendit etiam Iudæos.*
22 *Principem permittere vsuras fieri, nil aliud est, quàm ipsum exigere vsuras.*
23 *Principes Christiani non possunt Iudæis permittere vsuras fieri sine labe peccati.*
24 *Rex Aragonum qui permisit Iudæis vsuras fieri, excommunicatus est.*
25 *Vsuræ insensibiliter auferunt bona subditorum vsque ad quartam generationem.*
26 *Iudæi quando iustè expelli possint.*
27 *Principes permittentes vsuras non possunt se excusare à peccato.*
28 *Vsuræ sunt prohibitæ, etiam si in causam piam conuertantur.*
29 *Papa an possit dispensare super facultate exigendi vsuras.*

BLasphemia † est aliquid dictũ, vel factũ in cótem- 1
ptũ Dei, etiam sine maledictione, *c. cùm caput, 33.
q. 5.* Aliter diffiniunt D. Thom. *in 2. 2. q. 13. art. 1.* & ibi
Caietan. Syluester *in summa, in ver. blasphemia, q. 1.* Co-
uar. *in c. quãuis, parte 2. §. 7. n. 8. de pact. li. 6.* quos sequi-
tur Menoch. *de arbitr. casu 375. n. 3.* Aliter etiam Bart.
in l. item apud Labeonem. quam legit cum *l. iniuriarũ. §.
sed adiicitur.* quem legit cum *§. ait prætor. nu. 4. ff. de in-
iuriis.* quẽ sequuntur cõmuniter Ciuilistæ, vt per Clar.
in §. blasphemia, in prin. Et decem † modis contingere 2
potest. Primo cùm aliquid Deo tribuitur, quod ei nõ
conuenit. Secundo cùm ab eo remouetur cũ ei cõue-
nit, *c. quando vult, 23. q. 4.* Tertio cũ attribuitur creatu-
ræ quod Deo appropriatur, secũdũ D. Thom. *in 2. 2. q.
13. art. 1.* Quarto fit blasphemia in Deũ, quoties eius la-
ta sentẽtia cõtemnitur. Quinto quoties eius euãgeliũ
infamatur *d. c. cum c.* Sexto quoties eius legi resistitur,
aut euãgelio non creditur, *c. 1. & c. cũ sit in prin. de Iu-
dæis.* Septimo quoties per eum iuratur aliter, quã de-
betur, vt *in auth. vt non luxurietur cõtra nat. & c. si quis
per capillũ, 22. q. 1.* Octauo blasphemus est omnis symo-
niacus, qui gratiam spiritus sancti per pecuniam niti-
tur comparare, *c. Petrus 1. q. 1.* Nono omnis magicã ar-
tem exercens, vt ibidem. Decimo omnis hæreticus, *ea-
dem causa & quæstione, c. si quis inquit.* & scribit Lucas
de Pen. *in l. omnes iudices. C. de delator. li. 10.*

Est autem peccatum † omnium deterrimũ, quod (vi- 3
sta ingratitudinem, quam in Deum blasphemãtes cõ-
mittunt, de quo latissimè per Hollot. *in sua lectura sa-
pientiæ, lectione 186.* & probat etiam Alexander Anglus
in suo destructorio vitiorũ, parte 4. c. 17. n. 5 & seq.) pro-
batur etiam ex qualitate pœnæ, qua dominum legitur
puniuisse blasphemos. Nam *Leuit. c. 40.* legitur quod
egressus est filius mulieris Israelitidis, quæ pepererat
de viro Ægyptiaco inter filios Israel, iurgatus est cum
viro Israelita, cúmque blasphemasset nomen Dei, &
maledixisset ei, adductus est ad Moysen, qui misit eum
in carcerem donec nosceret, quid iuberet dominus,
qui loqutus est ad Moysen, dicens: *Educ blasphemum
extra castra, & ponant omnes qui audierunt manus suas
super caput eius, & lapidet eum vniuersus populus.* Et de-
inde promulgauit Deus legem † de pœna blasphemo- 4
rum, dicens: *Loquere ad filios Israel, dicens: qui maledi-
xerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphema-
uerit nomen Dei, morte morietur, lapidibus opprimet eum
omnis multitudo.* Item † refert Gregor. *in 4. libro dia- 5
logorum.* quod quidam homo tenerè dilexit filiũ suum
quinque annorum, qui cõsuetus erat blasphemare no-
men domini, sicut à patre didicit, & quadam die, cùm
pater teneret eum in brachiis suis, clamauit puer, ecce
nigri homines veniunt, qui me tollere volunt, qui
cùm hoc dixisset, nomen Dei blasphemauit, & statim
à dæmonio captus est. D. Antonin. *in summa in 2. par.
tit. 7. c. 5. §. 2.* & Boer. *decis. 301. n. 5.* & si Deus in puero
quinque annorum, peccatũ illud sic vindicauit, nun-
quid parcet adultis, & discretis, qui hoc peccatũ com-
mittunt? Item narrat Paris. *in tract. de vitiis, parte 6.* de
quodã milite ludente ad aleariũ, qui dũ occasione ludi
per oculos Dei iurauit, proprius oculus à capite exi-
liit, & in aleariũ cecidit. Itẽ legitur in Flora. Bartolo,
tit. de iuramentis. quod quidã religiosus ducebatur ab
Ange-

Angelo in spiritu vsq; ad castellum quoddam, ingres-
susque cameram interiorem nihil omnino vidit,præ-
ter eius tenebrositatem,aperuit autem Angelus fene-
stram,& ecce vidit militem de partibus vigor viæ nu-
per defunctum, quem cognouerat , & ait Angelus ei,
ne timeas pro his,qui visurus es, protector enim tuus
sum , ecce venerunt teterrimi quasi milites lanceis i-
gneis, & irruentes in militem confodiebant , & dila-
cerabant , quasi ad puluerem, miles autem horribiles
emisit clamores ad modum tonitrui , & post pusillum
surrexit Integer,& stabat miserabiliter,vt prius,dixit-
que Angelus ad virum religiosum , has pœnas passu-
rus est quotidie in æternum , quia semper iurauit per
lanceam Christi,siue verum,siue falsum,& non exhi-
buit reuerentiam Saluatori debitam , qui pro eo pas-
sus est,& lancea perfossus, & legitur 4.*Reg.c.*19. quod
propter blasphemiam Sennacherib Angelus vnus no-
cte exercitum eius aggrediens interemit centū octo-
ginta quinque millia hominum, & post illam plagam
à propriis filiis est interemptus,de quo per gloss. *in c.*
*remittuntur,in ver.Sennacherib.*23.q.5.

Ideo licet Bart. in quodam suo *consil.*167.*incip. mi-*
nister fratrum de pœnitentia,tenea. quod si blasphemus
6 † confiteatur proprio sacerdoti & habuerit absolu-
tionem à Deo,liberabitur à pœnis temporalibus,quē
sequitur Florian.*in l.2.C.de reb.cred.* vt refert Ias. *in l.*
2.§.iurari,col.4.ff.de iureiur. Tamen vera opinio est,
quod non obstante absolutione iste blasphemus de-
beat puniri,vt idem Ias.ibi tenet contrarium,& addu-
cit Bald. *in l.accusat.C.qui accusare non poss.* Episcopus
7 enim quamuis sit legatus Dei,tamen non potest † re-
mittere offensam Dei; si quis Deum blasphemauerit,
& non potest facere pacem,alleget etiam Bald. *in l.1.*
C.*de corruptat.virgin.*quod de delicto , vbi offenditur
Deus, non potest fieri concordia , nisi Papa remittat:
& contra Bart.tenet etiam Io.de Anan.*in c.2.de mala-*
dic. per id, quod habetur *in c.2.de pœnit.& remi.lib.*6.
Non enim per pœnitentiam tollitur pœna ciuilis, gl.
*in c.pen.de pœnit.dist.*1.*& in c.admonere,*33.*q.*2.*& in c.da*
*bis,de accusat.& in c.1.in gloss.*1.*in fin.de schismatic.& in*
c.gaudemus,in gl.fi.de diuort.& illud esse tenendum,li-
cet Thomas Ferrat.*in suis cautelis,caut.*25.sequatur di-
cta Bartoli,quæ communiter reprobatur.

Et quod propter immanitatem criminis , quilibet
8 †teneatur blasphemos accusare,est tex.cum gloss.*in c.*
*si quis per capillum,*23.*qu.*1. & dicit Io.de Anan.*in c.2.de*
maledic. col 15. quod si quis potest blasphemum testi-
bus conuincere,tenetur illum accusare,alias tacere po-
test,dicere tamen debet tali personæ, quæ posset pro-
desse,& nō obesse,allegat Archidiacon.& Io.de Fran.
in d.c.si quis per capillum. & Beatus Chrysostomus in
sermone ad populum Antiochenum, super illud ver-
bum Apostoli:*utere modico vino propter stomachum.*di-
cit hæc verba,si quempiam in biuio, & foro Deū bla-
sphemantem audieris,accede,increpa,& si verbis infli-
gere oporteat,ne recuses,ipsius faciem alapa percute,
contra os ipsius, percussione manum tuam sanctifica,
& si illa accusauerint, & in carcerem traxerint, seque-
re,& si iudex pro tribunali repoposcerit, dic cū liber-
tate,quod Angelorum Regem blasphemauit, sin Re-
ges terræ blasphemantes punire oportet , multo ma-
gis illum contumelia afficientes commune crimen,
publica iniuria cuique licet accusare volenti.Non im-
meritò igitur per summos Pontifices fuerunt impo-
sitæ pœnæ audientibus blasphemare, & non reuelan-
tibus tale crimen.Ad hoc est bulla Iulij Papæ III.*sub*
*num.*43.*quæ incipit, in multis.* & bulla Leonis Papæ X.
*sub nu.*11.& bulla Pij Papæ V.*sub nū.*5.

Quantum pertinet ad iurisdictionem,supradicti ca-
sus distinguendi sunt:in blasphemiam hæreticalem, &
nō hæreticalem:hæreticalis est †,quando per eam de- 9
rogatur omnipotentiæ diuinæ, quia verba blasphema
Dei omnipotentiam infringunt,puta si dixerint,tēpus
clarum,vel huiusmodi factibilia Deum non posse fa-
cere,quod est contra primū articulum fidei,credere in
Deum patrem omnipotentem; vel si derogaretur pu-
ritati Beatissimę virginis,aut blasphemia aduersaretur
veritati catholicæ cōtentæ in symbolo fidei;aut Chri-
stum negarent factis:vel verbis,*c.non solum,*11.*q.*3.Co-
uarr.*in c.quāuis,parte* 1.§.7.*n.*8.*vers.*2.qui nō sunt verè
blasphemi, sed hæreticales blasphemi , ideo ad titulū
de hæreticis reducuntur & hæreticorū vel suspectorū
de hæresi legibus iudicātur,& de istis solus Inquisitor
† cognoscere potest,vt per directorium inquisitorum 10
q.41.*n.*2.sed hoc procedit,quando blasphemus moni-
tus nollet desistere,& esset incorrigibilis,quo casu iu-
dicaretur vt hæreticus,& soli Inquisitores hęreticę pra-
uitatis possent procedere,ita declarat Decian.*in tract.*
crim.tomo 2.*li.*6.*tit.de blasphemia,c.*4.*n.*4.allegat Affli.
*in constitut.regni: Inconsutilem,n.*48.& Carrer.*in tract.*
*de hæret.nu.*93.*vers.item procedere possunt.* Et ratio est,
quia potuit fieri per iracundiam,*c.fi.de hæret.* quo casu
ante monitionem,non potest dici hæreticus,quia non
est cum pertinacia,& propter iracundiam † prouenié- 11
tē ex causa coloratā minuitur pœna blasphemię, Ho-
stiens. *in summa de maledic. §.qualiter , ver. hac autem.*
Abb.*in d.c.fi.n.*6.*de maledic.* Io.de Anan.*col.*2.*in princ.*
Luc.de Pen.*in l.omnes,nu.*8.*C.de delator.*Grammat.*in*
*cons.*19.*n.*14.Ideo si seriò,& appensatè verba hæretica-
lia protulerit,cessat excusatio iracundiæ, & vt hæreti-
cus præsumptus ab Inquisitoribus puniri debet , D.
Thom.2.2.*q.*13.*art.*1. & ita est decisū in Rota Vrbis,vt
refert Arnald.Albert. *de agnosc.assert.cathol.q.*27.*n.*18.

Blasphemia †non hæreticalis,quę nō obuiat articu- 12
lis fidei quoquomodo,sed malum Deo,& Beatę virgi-
ni imprecatur,eisdē maledicentes,vel gratias Deo nō
exhibentes , quod faciunt ingratitudine agitati in op-
positū gratiarum,& isti meri blasphemi sunt de quib.
*in tit.de maledicis & blasphemis.*quorū exempla multa
ponunt Clar.*in d.§.blasphemia,in* 5.*col.*Farina.*in tract.*
*crim.tit.de delict.& pœn.q.*20.*per multas col.* Menoch.
de arbitrar.d.casu 375. Dec.*d.li.*6.*c.*2.& alij citati ab eis,
qui ad inuicem sibi mutuant istos casus , & de pœnis
blasphemiæ latè pertractant.

Horum casuum iurisdictio†est mixti fori,quia vtro- 13
que iure prohibiti sunt,*c.fi.de maledic.& in auth.vt nō*
*luxur.contra natur.§.*1.Item à multis Principibus diuer-
sæ pœnæ per Constitutiones,& statuta ciuitatū impo-
sitę fuere cōtra blasphemantes. Et quod vterq; iudex
cognoscat de hoc crimine,dicit Abb.*in d.c.fi.n.*4.*& n.*
9.*vers.& nota de maledic.*& Io.de Anan.*col.*3. Calderin.
*in consi.*2.*de Iudæis.* Anchar.*in consi.*196.*magnifice,col.*
*fi.*Buss.*in tit.de inquisit.n.*232.Alex.*in cons.*72.*vers.secū-*
*da conclusio videtur.*Clar.*in d.§.blasphemia.vers.hoc cri-*
*men blasphemiæ.*Farina.*d.q.*20.*n.*39.Dec.*in d.lib.*6.*q.*4.
*n.*1.Boer.*decis.*131.*nu.*9.*& seq.* Franch.*decis.*504 Sotus
*lib.*2.*de iust.& iur.qu.*2.*art.*3. & latè scribit de hoc Ar-
nald. Albertin.*de agnoscend.assertionib.hæret.q.*6. præ-
sertim *n.*54.*& q.*57.*per totam.*& scribunt omnes *in c.si*
*canon.de offi.ordin.lib.*6. Ergo pœna vnius non impe-
diet pœnam alterius, vt docet Abb. *in d.cap.fi.de ma-*
ledic.& punitus † per iudicem ecclesiasticum pecunia, 14
poterit puniri per iudicem laicum corporaliter, Ioan.
Andr.*in c.fælicis,de pœnis.lib.*6.Afflict.*in Constitutione*
*regni. Blasphemantibus, num.*13. Neque Ecclesiasticus
poterit iudici laico præuenienti inhibere , quia inhi-

bitio esset contra iurisdictionem ipsius, quòd fieri non potest.

15 Limitatur tamen ista conclusio in Iudæo † blasphemante, de quo solus iudex laicus cognoscit, & non ecclesiasticus, gloss. *in ver. prin. in clem. 1. de Iudeis*, vbi quod pro crimine commisso in opprobrium fidei, Iudæi & infideles puniuntur à principibus secularibus, & non ab ecclesia, & ad hoc est tex. *in c. postulasti, de Iudæis*. vbi pro crimine sacrilegij, quod Iudæus committit in clericum Papa mandat prius adiri iudicem secularem, & in eius negligentiam iudicare ecclesiasticũ, & ita consuluerunt Oldrad. *in consi. 36.* Anchar. *consil. 15.* Socin. *in cõs. 119. vol. 4.* Alex. *in cons. 113. vol. 6.* Sed Dec. *in d. li. 6. c. 4. n. 3.* tenet quod in casu negligentię iudicis laici procedit hoc casu ecclesiasticus, per *d. c. postulasti.* sed hoc est regulare, prout in cæteris, *c. quanto, de iudiciis.* ergo hic casus spectat ab initio ad iurisdictionem laici. Et hanc partem tenet gl. Io. Andr. *in ver. principum, in clem. 1. de test.* vbi quod Iudæi regulariter non compelluntur per ecclesiam, sed per Principes laicos, sub quibus degunt: Papa. n. curam habet populi Christiani, quoad finem salutis animæ, ad quam principaliter tendit lex canonica, Io. Andr. *in reg. peccatum, lib. 6.* in mercurial. de his quæ foris sunt, nihil ad nos, *c. multi, 2. q. 1.* vbi quod de infidelibus non curat ecclesia vt eorum crimina puniendo faciat eos meliores; Ancar. *in regula, ea quæ in 6. q. de reg. iur. li. 6.* Vbi quod in matrimoniis, vsuris, & similibus canones non cõprehendunt Iudæos, Cardinal. *in clem. 1. qu. 16. de vsur.* dicit
16 quod Iudæi † super restituendis vsuris non possunt cogi per iudices ecclesiasticos, sed per principes seculares, *c. post miserabilem, de vsuris.* Sed posito quod Episcopus vellet Iudæum blasphemantem pecuniariter punire, illa pœna pecuniaria applicabitur fisco seculari, *c. cùm secundum, in fin. de hæret.* & ita tenet Felyn. *in c. postulasti, nu. 5. de Iudæis*, Socin. *in d. cons. 119. n. 19. vol. 4.*

Sit talis quæstio:

An Principes Christiani possint permittere Iudæos fœnerare?

Ex hoc infertur à multis, quòd summus Pontifex
17 non † posset inhibere Principi laico, ne interponeret decretum super vsuris committendis à Iudæis in eorũ statibus, & regnis, quia non adest peccatum ex parte Christianorum recipientium à Iudæis sub vsuris, iuxta notata *in c. super eo, de vsuris.* neque ex parte Iudæorum mutuantium, quia nihil ad nos de his, quæ foris sunt, *c. gaudemus, de diuortiis.* & Iudæi tolerandi sunt in eorũ ritibus, *c. qui syncera, dist. 45.* ergo hoc decretum nõ cõtinebit vitium, nec peccatum, & omnia sunt de genere permissorum, nisi reperiantur prohibita, *c. inter corporalia, de translat. prælat.* & Iustinianus etiam princeps catholicus permisit vsuras, *in ff. & C.* quæ leges nõ sunt adhuc reprobatæ, neque reformatæ, & per scientiam, & publicam tolerantiam dicuntur tacitè approbatæ à summis Pontificibus: imò tale decretum Principis laici posset sustineri propter bonum publicum vt subueniretur necessitatibus subditorum, non valentium aliter inuenire pecunias mutuo, propter quod bonum publicum, decretum tolerari deberet: quia etiam prohibita de iure diuino propter necessitatem tolerãtur, *c. si quis propter necessitatem, de furtis.*

18 Ex potest comprobari multis exemplis. Nam Rex † Aragonum scribitur fecisse legem de vsuris committendis à Iudæis, & Saracenis, Innoc. *in clem. vnic. de vsur.* & ibi Cardin. Zabarell. Alex. *in cons. 1. n. 2. versic. & iuxta hoc quæritur, vol. 2.* Idem fecerunt respublica Venetorum & Dux Mantuæ, de quib. per Paul. de Castr. *in cons. 397. non videtur expediens, vol. 2.* & Barbat. *in cõs. 16. clem. li. 4.* & Alex. *in d. cons. 1. n. 2.* Itẽ Boleslaus Dux Poloniæ, legem ad hoc promulgauit, quo non vsuras modo, sed etiam vsurarum vsuras permisit Iudæis, quę lex fuit ibi in regno confirmata à Rege Casimiro.

Et hanc illationem latè probant Alex. *in d. cons. 1. vol. 2.* Ancar. *in cons. 243. Christianissime*, Castr. *in cons. 358. quoddam commune. & in d. cons. 397. vol. 2.* Socin. iun. *in cons. 108. vol. 3.* dicens esse communem opinionem, vbi etiam dicit Principes laicos † posse concedere Iudęis, 19 vt exigant vsuras vsurarum, Barbat. *in d. cons. 16. vol. 4.* Alex. *in cons. 8. vol. 6.* Cotts. *in suis memorabilib. in ver. Iudæi.* Io. de Anan. *in c. post miserabilem, de vsur.* Zoarez. *in suo thesauro receptarum sententiarum, in ver. Iudæus.* Rochus de Curte *in tract. de consuetud. n. 120.* qui fundat se in generali cõsuetudine, tanquã non sit contra ius diuinum, & Cast. *in d. cons. 397.* appellat suauem consuetudinem, quæ viget per totam Italiam, & multi alij relati à Conrado, *in tract. de contractib. q. 25.*

Sed ista illatio & consuetudo est contra Christianã veritatem. Primum quidem attentis iuribus prohibẽtibus vsuras, in hunc modum inductis. Vsurarum † cri- 20 mẽ est omni iure prohibitum, humano, naturali, & diuino veteris & noui testamenti; ergo ipsarũ permissio nõ potest fieri sine peccato. Antecedens sic deducitur ex iis quę habẽtur *in c. quia in om. de vsuris, & in c. super eo. cis.* Item Exod. *c. 20.* vbi prohibetur omnis illicita vsurpatio, qualis est vsura, *c. pœn. 14. q. 5.* & in specie vsura est prohibita, *Deuter. c. 23. & Ezech. 18. & Psal. 43. & Psal. 71.* Et cùm ista prohibitio non sit ceremonialis, neque iudicialis, sed moralis, ideo permanet etiam in nouo testamẽto, *§. fi. dist. 6.* vbi est gl. notabilis, & probatur per D. Tho. *in 1. 2 q. 44. art. 5. & q. 100. art. 1. & q. 103. art. 3. & q. 104. art. 3.* Item est prohibitũ specialiter in testamento nouo. Lucæ *c. 6. mutuum date, nihil inde sperantes.* & ita Concilium Lateranense *in d. c. quia in omnib.* & Alex. III. *in d. c. super eo. de vsuris.* declarauerũt hoc vtriusq; testamenti pagina prohiberi. Hęc autem prohibitio, de qua *in d. c. 6.* Lucę, neminẽ excipit, quæ non manum ab vsuris, sed mẽtem etiam, & cogitationem abstinere iussit. Nec dubitandum est, quin etiam † 21 Iudęos illa lex Christi teneat, quia est omnib. promulgata. Nec Christus dominus noster fecit distinctionẽ inter hoc nostrum ouile, & alterum, generaliter. n. locutus est, & Io. *c. 10.* dixit: *Et alias oues habeo, quæ nõ sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.* Ergo nõ magis est Principem permittere † fieri vsuras, quã ipsum 22 principem committere vsurarum crimen, cùm cõtra Dei legem faceret, quæ ita humano generi data est, vt à nullo possit violari sine grauissimo peccato. Nec obstant dicta Impij Caroli Molinæi ab ecclesia reprobati, *in tract. de vsuris, nu. 11.* volentis verba illa Lucæ *c. 6. Mutuum date, nihil inde sperantes.* solum cõsulere, sed non præcipere sine vsura mutuare: Hanc. n. pessimorũ hominum impietatem D. Thomas præuiderat, à quo Molinæus sine responsione transcripsit, cui respondit *in 2. 2. q. 78. art. 1. ad 4.* in prima responsione, quod licet prima verba, *mutuum date*, contineant consilium: cætera tamen verba, *nihil inde sperantes*, contineant præceptum, & ex multis etiam comprobat Nauarr. *in tractat. de vsuris, in §. notab. n. 8. in fine.*

Et quod Principes † Christiani non possint permit- 23 tere Hebræis facere vsuras, sine peccati labe tenẽt omnes Theologi, vt probat D. Thom. *in 2. 2. q. 78. art. 1.* oẽs Canonistæ, gl. *in clem. 1. §. cæterũ, in ver. censura, de vsur.*

vsuris. Summa Angelica in *ver. Iudæus, n.* 22. Io. Andr. *in*
c. peccatum, in vltima artic. 11. membr. de regul. iur. lib. 6.
Laurent. de Rodulph. *in tract. de vsur. q.* 146. Io. Bapti-
sta de sancto Seuerino *in l. 1. nu.* 44. *C. de summa trinit.*
Couar. *li. 3. var. resol. c. 2. nu.* 8. Petrus Royzius *in decis.*
Lituanica 5. *n.* 231. *& plurib. seq.* Bald. *in auth. ad hac. col. 2.*
C. de vsur. & in d. l. 1. C. de summa trinit. Alexand. de Ne-
uo *in cons.* 100. *cum trib. seq.* Clar. *in §. vsura.* Marquard.
in tract. de Iudæis, parte 1. c. 11. nu. 11. vbi dicit hanc opi-
nionem esse magis piam, Castrens. *in cons. 20. Visis, &*
ponderatis, vol. 2. Curt. iun. *in l. eius qui in prouincia. nu.*
5. ff. si cert. pet. qui dicit esse communem opinionem.
Hippolyt. Riminald. *in consil. 399. in præsenti caus. 1, nu.*
15. latè Caccheran. *in decis. 137. num. 18. ad finem.* Iacob.
Beluis. *in c. Romana, §. cæterum benetes, num. 30. de foro com-*
pet.

Nec illa exempla mouere debent. Nam Rex Arago-
24 num, † qui Iudæis fœnerandi potestatem fecit, excō-
municatione notatus est, Cardinal. Zabar. *in clem. v-*
nic. q. 15. de vsur. & vbi Ioan. de Immol. refert, & eandē
notam subierunt alij Principes rerumque publicarum
moderatores, qui contempta lege diuina, vsuras à Iu-
dæis fieri permiserunt, & Antonius de Prato veteri
inter consilia Alexandri, 49. *vol.* 4. ponit miraculum
quod ex permissione vsurarum à Iudæis faciendarum
factum est, & cùm ipse consuluerit nullo modo esse à
Principibus hoc permittendum, refert iuxta ipsius
sententiam obtentum esse, & ita tunc D. Bernardi-
num de Senis iudicasse, & prædicasse.

Et si ratio, plusquam exempla, Principes mouere de-
bet: Aduertant, rogo, ne sub apparenti vtilitate egen-
tium subditorum, hoc interesse priuato destruant co-
rum bonum publicum, quod considerauit Tiberius
summopere huic inconuenienti prouidendo, vt est a-
25 pud Tacitum *lib. 6. annal.* etiam vsuræ † insensibiliter
auferunt bona vsque ad quartam generationem, & in
maxima debita illos reducit, ideo sæpenumero est cau-
sa seditionum & discordiarum, & hoc aduertēs Iulius
Cæsar in omnibus senatoribus oportunum remediū
executus est, vt est in vita ipsius apud Tranquillum,
& Plato prius extrema pati, & alia remedia tentare
iubet, vt refert Plutarchus, quàm ad fœneratores con-
fugere. Vetat enim à vicinis petere aquam, nisi prius
domi foderis vsque ad terram, quam ceramitidem
vocant, repererisque non esse spem venæ: id est prius
excutiendum parsimonia, aliaque via tibi necessaria
suppedites, quàm à mensariis mutuam pecuniam pe-
tas; ideo Iudæi à Regnis Hispaniæ per Reges Catho-
licos eiecti fuerunt, vt est in pragmaticis, vbi etiā nar-
rantur istæ inter alias causas eiectionis: & vbi Chri-
26 stianis imminet scandalum & periculum, iustè † He-
bræi expelluntur. Oldrad. *in consi. 87. quæritur an prin-*
ceps. Io. Andr. *in addit. ad Specul. in tit. de Iudæis.* Albe-
ric. *in rubric. de Iudæis.* & latè per Gregor. Lopez *in l. 1.*
glos. 3. tit. 24. partita 6. ergo tanto minus admittendi
sunt ad fœnerandum in damnum publicum, & laten-
ter subditorum.

Ex his reiicitur illa ratio apparens, quam populi di-
cere solent, impossibile esse viuere absque fœnerato-
re. Atq; etiam dici potest, nam cùm omnia Deus præ-
uiderit, omniaque habeat præsentia, quia mandauit v-
suras perpetuo, & simpliciter non fieri, quicunque il-
lam affirmant rationem, faciunt legem Dei esse im-
possibilem, quod est hæreticum, vt diximus superius:
& quando nullum adesset peccatum ex parte Iudæorū
(cuius cōtrarium probatum est) neque ex parte Chri-
stianorum recipientium sub vsuris quomodo Princi-
27 pes † & populi illas permittentes possint se excusare
à peccato? inter cætera opus est, vt mandent eorum
ministris expeditam iustitiam in exactione vsurarum,
sed hoc est de directo contra legem diuinam, & cano-
nes vsurarum exactionem prohibentes, atque Iudæos
compellentes ad ipsarum restitutionem, *clem. vnic. de*
vsur. latè damnantur leges de vsuris exigendis, aut nō
repetendis, ac illi, qui illas tulissent, dictitassent, scri-
psissent, censura ecclesiastica seuerissimè coercentur.
In eadem esse causa voluit eadem constitutio, illos qui
dictis legibus vterentur. Alex. III. *in c. super eo, de vsur.*
non solum negauit se posse tollere diuinam legem, tā
vetere, quàm noua sanctione vsuras prohibentem, sed
prohibet fieri vsuras † etiam in causam piam conuer- 28
tendas, puta pro redemptione captiuorum: & ibi hac
ratione vtitur, si hominis seruandi causa mentiendum
non est; multo magis fœnerandum non est, causa re-
dimendi captiuos ab hostibus. Propterea rectè factu-
rum summum Pontificem omnium patrem æstima-
rem, si admonitis Principibus, fœnerare Iudæos (quod
absit) permittentibus, pœnas *d. clem. vnic. de vsuris,*
exequerentur.

Et licet grauissimi viri senatus Pedemontani respō-
derint non licere Principi Catholico hanc fœnerandi
facultatem Iudæis concedere, vel priuilegio tolerare:
nisi accedente summi Pontificis expressa licentia, quos
satis accuratè credo considerasse consilia illa excellen-
tissimorum virorum Amedæi de Ponte, & Gasparis
Antonij eius filij, vt per Thessaur. *decis.* 57. Tamen nō
defuerunt eius generis doctiores, qui defendunt † 29
summum Pontificem super hoc dispensare non posse,
Conrad. *de contractib. tractatu* 2. *q.* 28. Ioan. Lup. *in tra-*
ctat. de vsur. §. 4. n. 4. in fin. Ias. *in l. cunctos populos. n. 54.*
& plur. seq. C. de summa trinit. Roland. *in cons. 55. nu. 15.*
vol. 2. Petrus Royzius *in d. decis. 5. num. 248. & plur. seq.*
qui hoc probat multis rationibus. Laurent. de Ro-
dulph. *in tract. de vsur. q.* 55. Guido Pap. *in tract. de vsu-*
ris, nu. 36. & 41. sed in contrarium est communis opi-
nio, scilicet posse summum Pontificem etiam super
hoc dispensare, de qua communi testātur addentes ad
Ias. *in d. l. cunctos. in additione ad d. nu. 54.* & ad hoc est
gloss. quam omnes ibi sequuntur *in cap. literas, in ver.*
nos parest. de restitut. spoliat. vbi probat Papam in om-
nibus posse dispensare quæ non sunt contra articulos
fidei, vel generalem statum ecclesiæ. Vellem tantum
aduerti in Romana Curia, similes dispensationes esse
causam multorum malorū, & saltem per indirectum
turbari vniuersalem statum ecclesiæ, postquam vora-
go auaritiæ incitat multos malos Christianos ad iu-
daizandum, & quod peius est, ad replendas ciuitates
hominibus, & censibus, Christiani isti iudaizantes pu-
blicè videntur inter bonos Christicolas inhabitare, &
notorijs conuentionibus conuocari, etiam sub pro-
missione eos protegendi in casu sanctæ inquisitionis,
quod vtinam omnipotens Deus non permitteret.

CAP. XIV.

An Confessor laicus in casu necessitatis, possit à iudice laicō reuelare confessionem.

SVMMARIA.

1 *Confessio peccatorum, an possit fieri seculari in casu necessitatis.*

2 *Confeßio quæ fit laico in casu necessitatis an procedat de consilio, vel de præcepto.*
3 *Confeßio quæ fit laico non est sacramentum ordinatum ad reconciliationem.*
4 *Absolutio peccatorum pendet ab Ecclesia clauibus.*
5 *Confeßio quæ fit laico in casu necessitatis an debeat esse specialis, vel sufficiat generaliter fieri.*
6 *Confeßionem laicus audiens quomodo astringatur ad ipsius celationem.*
7 *Absolutus à laico in casu necessitatis non est absolutus quantum ad ecclesiam.*
8 *Confessor laicus in casu necessitatis an teneatur reddere rationem de iis quæ executus est vigore confeßionis. & nu. 22.*
9 *Confeßio facta laico stat sub præcepto non reuelandi secretum.*
10 *Secreta possunt reuelari iussu superioris.*
11 *Testis potest produci etiam qui iurauit non reuelare.*
12 *Pœna* c. omnis vtriusque. *non includit laicos.*
13 *Confeßio facta laico in casu necessitatis est quid sacramentale.*
14 *Confessor laicus in casu necessitatis tenetur habere secretum quantum quilibet sacerdos.*
15 *Confessor laicus in casu necessitatis non potest cogi ad testificandum.*
16 *Confeßionis interpres tenetur habere secretum, nec potest cogi ad reuelandum.*
17 *Iudex laicus non potest præcipere confessori laico in casu necessitatis, vel interpreti vt reuelet confeßionem.*
18 *Confessor laicus in casu necessitatis coactus ad reuelandum, potest etiam cum iuramento dicere se nescire.*
19 *Excommunicationem non incurrit confessor laicus monitus vt reuelet confeßionem.*
20 *Papa non potest dispensare super reuelatione confeßionis.*
21 *Secretum quando debeat reuelari, & quando non.*
23 *Confessor laicus in casu necessitatis vel interpres reuelantes confeßionem, quomodo sunt puniendi.*

1 LAicum † posse confiteri laico in casu necessitatis, tenent communiter Doct. Theologi, & Canonistæ, Magister sententi. *in 4. lib. senten. dist. 17.* & ibi D. Thom. *art. 3. q. 2.* Petr. de Palud. *d. dist. 17. q 3. col. 2.* dicit ea mente esse sũmmũ Pontificem, vt velit, in mortis articulo agentem, à quolibet, cui hoc committi poterat, absolui, & ita tacitè velle, cuicunque presbytero commissam esse iurisdictionem super quolibet cõstituto in extremis, ergo etiam laico videtur id concessum, Summa Syluestr. *in ver. confessor in 1. n. 1.* Eandem tenent Canonistæ, glo. *in c. pastoralis, §. præterea, in ver. præterquam in mortis articulo, de offi. ordin. & ibi* Ancar. *n. 6.* Fely. *n. 12. vers. licitum est confiteri laico.* glo. *fin. in c. 2. de pœnit. & remiss. li. 6. & in c. à nobis in 2. in ver. potuerit. de sent. excom.* gl. *in summa, de pœnit. dist. 6.* Abb. *in c. quarto, de consuetud.* Spec. *de pœnit. & remiss. §. nunc aliqua, circa principium.* Hostiens. *in summa, de pœnit. & remiss. §. cui confitendum, vers. septimo tempore.* Cardin. *in clem. dudum. §. at deinde, de sepultur.*

Et pro hac opinione sunt iura expresso *in cap. quem pœnitet. in vers. tanta. de pœnitent. distinct. 1.* Similis tex. *in c. quem pœnitet. distinct. 17. & in cap. 1. de pœnitent. distinct. 6.*

2 Sed ista communis † opinio, & iura, à grauissimis viris intelliguntur, vt procedant de consilio, non autem de præcepto, secundum Scot. *in 4. lib. sent. distinct. 17. quæst. 1. colum. 10.* & ita etiam Riccard. & communiter omnes, vt testatur Summa Angelic. *in ver. confeßio, §. 3.* & Turrecremat. *in d. cap. quem pœnitet, de pœnit. dist. 1. in quæst. 7.* & quod dicta opinio sic communiter intelligatur, testatur Nauarr. *in c. qui vult. n. 75. de pœnit. dist. 6.*

Licet enim confiteri cuilibet fideli, etiam laico, qui potest adiuuare instruendo, vel orando, de quo potest homo erubescere, vel humiliari, sed hoc est opus virtutis, in quo seipsum quis accusat, quod est de directo contrarium hypocrisi, vt dicit D. Bonauent. *in d. dist. 17.* ne alius, quàm sit, appareat; vel etiam sua mala aperit, ad inuestigandam sui morbi curationem. Ideo D. Bernardus super Cantic. dicit, vir perfectus tantæ est charitatis, vt vellet omnes sua nosse peccata. Sed non licet confiteri laico sumendo † confessionem, prout 3
est sacramentum, ordinatum ad reconciliationem cõfitentis, quæ fit per absolutionem & ligationem, quia accusatio peccati, ideo fit ex præcepto, vt sequatur sententia absolutionis, sed laicus nullam habet sententiandi auctoritatem in foro conscientiæ: ergo nullum præceptum est de confitendo ipsi laico. Ideo gloss. *in d. §. præterea. d. vers præterquam.* dicit, confessum laico tempore necessitatis, ab ipso absolui non posse. Item quia absolutio † peccatorum pendet ab ecclesiæ cla- 4
uibus, vt *in extrauag. quia quorundam Ioan. XXII. §. quod autem, de verb. signific.* sed soli presbyteri habent claues, vt habetur *in d. §. quod autem.* ergo laicus absoluere non potest: quare *d. c. quem pœnitet. & d. c. qui vult, cum similib.* non loquuntur de necessitate, sed de potentia, *in vers. Tanta est vis confeßionis, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo, &c.* quasi dicat eam vim inesse confessioni, vt etiam laico facta prosit, prout Nauarr. *in d. c. qui vult, nu. 76.* Item Guido super *d. c. quem pœnitet. de pœnit. dist. 1.* dicebat, quod dicta iura loquũtur de confessione in generali, non in speciali, quia nõ expedit † laico inexperto, & non habenti sigillum 5
confessionis in speciali confiteri peccata: sed sufficit dicere in generali: *Ego peccaui domine, & confiteor tibi peccata mea, & confiterer magis in speciali, si haberem sacerdotem.* Huius dicti rationem colligo ex Scoto, *in dict. lib 4. distinct. 17. quæstion. 1.* quia nulli licet diffamare se, nec diffamare peccatum suum occultum, maximè, quando ille qui prodit, non præsumitur celator secreti, nec melius scit consulere peccatori, quàm ipsimet.

Ex his fundamentis infertur, quod laicus † audiens 6
confessionem non astringitur ad celationem ipsius ex natura confessionis, sed ex natura secreti, Felyn. *in d. §. præterea, n. 12. vers. præterea laicus.* dicit, quod productus in testem cogeretur de eo testificari, & sequitur Immol. *in l. 2. col. 6. vers. adde in te. ff. de public. iudic.* quod ex quo iste absolutus † à laico, non est absolutus quan- 7
tum ad ecclesiam, vt per gloss. *in d. §. præterea*, quod illius corpus non sepelietur in cœmeterio, per *c. sacris, de sepultur.*

Infertur alter casus, quod si laico facta † est con- 8
fessio de necessitate, & datæ sunt pecuniæ pro restitutione facienda diuersis personis, si ipse laicus confiteatur se recepisse pecunias, sed diuersis personis distribuisse de commissione confitentis, quod tenetur probare commissionem sibi factam à confitente, & tenetur reddere rationem suæ executionis, ex regula *clemen. vnic. de testament.* concordat *clemen. quia contingit, de religios. domibus.* & ita consuluit Fran-

Franscisc. Zoannettus *in suo libro rerum quotidianarum,*
*cap.*28.& subscripsit Ioan. Armodius *de sanctu,*& con-
suluit etiam Saluiolus,*vt in eo.lib.cap.*19.

Pro quorum opinione facit, quia cum laico non
9 possit verè fieri confessio † sacramentalis, ea quæ sibi
dicuntur, stant sub præcepto non reuelandi secretum,
10 sed secreta † reuelari possunt iussu superioris, vt con-
cludunt communiter Theologi *in 4.lib.sent.dist.*21.I-
tem facit, quia si quis amico dicat peccatum suum, &
addat se illi dicere in confessione,& pœnitentia, quod
ille amicus vocatus in testem, tenetur reuelare secre-
tum illud sub confessione dictum, Innoc.*in d.c. omnis*
*vtriusque in fine de pœnit.& remiß.*quod dictũ Abb.re-
putat singulare *in c.qualiter & quando.in 1.in fine.de ac-*
11 *cusat.*vbi addit quod possit produci in testem † etiam
si iurauit non reuelare,& *in c.fin.de testib.cogend.* & *in*
c.fin.de excess.prælat. & de hoc latè per Felyn.*in c. inti-*
*mauit.numer.*4.*de testibus.*vbi testatur de communi.I-
12 tem facit, quia pœna † *d.c. omnis vtriusq.* non includit
laicos, Hostiens. *in d. c.omnis.* Soto *in 4.libr.sentent.*
*distinct.*18.*quæst.*4.*art.*5.& *in tracta.de ratioa.reged.&*
detegend.secret.membro 3.*quæst.*4.*dub.*3.*conclus.*4. Syl-
uestr.*in ver.Confeßio.*§.8.Nauarr.*in c.*18.§.*diligens.nu.*
39.*de pœnit.dist* 6.& *in c.penult.*§.*sacerdos.num.*165. di-
cit pœnas canonum solum infligere sacerdotes, non
alios,sed de iure ciuili nulla est ad hoc imposita pœna;
ergo laicus potest cogi ad testificandum secretum sub
confessione dictum.

Contraria opinio est verior, quia licet ipsa confessio
13 facta † laico in casu necessitatis non sit sacramentum
perfectum, tamen est quid sacramentale, quod proce-
dit ex charitate,& ideo per ipsam peccata venialia re-
mittũtur, vt docet Summa Pisanella *in ver. Confeßio* 3.
14 *in princip.* & quod laicus, † cui aliquis confessus fuerit
in casu necessitatis, teneatur habere secretum, quan-
tum quilibet sacerdos, scribit D.Thom.*in 4.libr.sent.*
*dist.*21.*quæst.*3.*art.*3.& ibi Petr.de Palud. *art.* 1.& 2. &
sequuntur omnes Theologi. Soto *in 4. sentent. dist.*
18.*quæst.*4.*art.*5. Nauarr. in summa *capit.*8.*numer.*7.&
per totum. Turrecrem in *c. penult.* §. *sacerdos, de pæ-*
*nitent.distinct.*6.*in quæst.*1.*num.*4. Innoc. *in d.c.omnis*
vtriusque prope finem.& ibi Ab. *numer.* 25. *in fine. vers.*
*& quod dixi de laico.*Butr.*numer.*48.quia licet non ha-
beat clauem, tamen minister Dei est, sicut quilibet sa-
15 cerdos,ideo † non potest cogi ad testificandum, quia
quasi est eadem ratio, quæ in sacerdote, Innoc. in *cap.*
translato. de constit. Hanc etiam sequitur Felyn.sibi
contrarius *in d.c.annotuit.num.*6.*de testib.*& pro hac o-
16 pinione facit, quia idem est de interprete, † vt per D.
Thom.*in d.distinct.*21.*quæst.*3.*art.*1.& dicit Albert.Ma-
gnus *in libro de Interprete*, quod laicus interpres, licet
non habeat sigillum confessionis, tamen cum ibi in-
teruenit vt auris sacerdotis, participat de actu sigilli
& tenetur celare, de quo etiam per Nauar.*in d.capit.*8.
& per Sotum in loco citato.

17 Ergo si laicus præciperet † laico suo subdito con-
fessori ob necessitatem, vel confessionis interpreti, vt
testificaretur, diceretur tyrannus inducens subditum
ad idololatriam,& esset obiurgandus, & ei resistẽdum
in facie, vt docet summa Pisanella *in ver.Confeßionis ce-*
latio.in vers.quid si iudex instat.in fine. & per iudicem
ecclesiasticum rectè posset excommunicari, & cæteræ
pœnæ infligi, quæ excommunicationem sequuntur, de
de quibus infra.

Quo casu consilium est, vt si laico præciperetur et-
18 iam sub pœnis reuelare † aliquod capitulum, quod
ipse in confessione sciuerit, rectè, etiam cum iuramen-
to possit dicere se nescire, vt probat Pisanel.*in d.vers.*
*quid si iudex.*Nauarr.*in d.c.penult.*§. *sacerdos an n.*142.
*& seq.de pœnitent.distinct.*6. Nam Matthæi *c.*13. dici-
tur, Saluatorem nostrum, illum tremendum diem iu-
dicij, quando erit, minimè nosse, sed quia ipse optimè
cognoscit omnia præsentia, præterita, & futura, inter-
pretatur ille locus, minimè nosse ad reuelandum alijs;
ergo dicta contraria non sunt ad incurrendum periu-
rium.

Idem esset si præciperetur à Iudice † ecclesiastico,
sub pœna excommunicationis, quam non incurreret 19
celando, vt per Pisanel.*in d.vers.quid si iudex.* Francis.
de Victor.*in sua summa de confessor.quæst.*186.& dicam
in seq. parte, de Excommunicatione, in cap. qui reuelare
teneantur.& ratio est, quia sacerdos in actu confessio-
nis est specialis Vicarius Dei, quo ad peccata sibi con-
fessa, ergo est in illo casu maior Papa qui est generalis
Vicarius Dei,*c.studuisti.de offi.delegat.*& est ratio, Ab-
bas,*in c.dilectu.de excess.prælat.*vel secundum Riccard.
*in 4.libr.sent.distinct.*12. ideo Papa † non potest præ-
cipere sub pœna excommunicationis vt confessio- 20
nem reuelet, quia est ipsa confessio de iure naturali,
& diuino ecclesiæ, super quo Papa dispensare non po-
test,& scribit, Scot.*in d.dist.*21.*quæst.*2.quia turbaretur
status vniuersalis ecclesiæ, cum peccatores fortè non
confiterentur.

Nec potest dici quod confessio facta laico non sit
propriè confessio,& ideo eius occultatio stat sub præ-
cepto secreti non reuelandi: quia licet non sit sacra-
mentum confessionis propriè dictum, est tamen sa-
cramentale ipsius, vt probatum est, & habet sigillum,
qui non est semper in secreto. Nam D.Thom.*in* 2.2.
*qu.*20.*art.*1.super isto, qui promisit tenere secretum,
distinguit: Aut illud secretum † pertinet ad corruptio-
nem multitudinis spiritualem, vel temporalem, vel 21
graue damnum proximi, & tunc non obstante quali-
ber promissione, tenetur reuelare, alias non,& de hoc
est gl.*in c.meruit.dist.*13.vbi quod ille qui iurauit tene-
re aliquid in credentiam amico suo, si ex hoc resultat
malum, non tenetur seruare iuramentum, & facit gl.
in c.ego. in ver. pandam.de iureiur.& vide Ab.*in d.cap.*
dilectus de excess.prælat.

Nec valet illa illatio, super qua consuluit Francisc.
Zoannetus, & alij, quod confessor † teneatur dicere
cui dederit pecunias, & ad hoc cogi possit, quia illæ 22
clementinæ super quibus fundatur, non loquuntur in
casu confessionis,& sub sigillo confessionis cadunt o-
mnia quæ in ea recitantur sacramentaliter, siue pecca-
ta mortalia, siue venialia, imo etiam non peccata, vt
consultationes,& omnia illa, per quæ posset deueniri
ad cognitionem pœnitentis, etiam debita, deposita,
crèdita, in quibus est commissum aliquod peccatum,
vel mixta sunt intra confessionem explicando pecca-
ta, Sot.*in 4.sent.dist.*18.*q.* 4.*art.*5. *conclus.*3. *& in lib.de*
ratione tegend.& deteg.secret.membro 3.*q.*4.*art.*3. Syl-
uestr.*in ver. Confessor.*1.§.10.dicit, sub hoc sigillo in-
cludi etiam non pertinentia ad confessionem, quando
per ea peccator, seu peccatum posset deprehendi, Na-
uarr. *in d. c.pen.*§.*sacerdos.nu.*160.*de pœnit.dist.*6. dicit
quod tacenda est etiam tertia persona, cuius nomen
fuit iustè, vel iniustè in confessione expressum, quia o-
mnia cadunt sub sigillo confessionis.

Denique non obstat quod laico nulla pœna de iure
ciuili imposita sit, si secretum, vel confessionẽ reuela-
uerit, nec pœna canonum includit ipsum. Quia hęc est
materia peccati, in qua ius canonicũ obseruãdũ est, &
licet pœna *d.c.omnis vtriusq; cum similib.*non includat
lai-

laicum. Communiter tamen omnes Canonistæ di-
23 cunt, laicum † confessarium, vel etiam interpretem,
aut quomodolibet confessionem audientem, esse pu-
niendum extraordinariè, pœna arbitraria, Host. *in d.c. omnis vtriusque*. Syluestr. *in ver. Confessio.* §. 8. August. *in ver. Confessio*. 8. *nu*. 20. Astens. *lib*. 5. *tit*. 20. Soto. *in* 4. *sen. dist*. 18. *q*. 4. *art*. 5. Diaz *in pract. crimin. Canon. cap*. 102. Nauar. *in c*. 1. §. *deligens. de pœnit. dist*. 6. quo casu ista pœna est imponenda à iudice ecclesiastico, quia delictum est merè ecclesiasticum, ex iis quæ diximus in principio huius partis.

CAP. XV.

Sodomiæ criminis casus esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Sodomiæ crimen est mixti fori.*
2 *Prædicatores non debent dedignari super detestabili crimine verba facere.*
3 *Pœna sodomiæ de iure canonico.*
4 *Clericus sodomita debet deponi ab officio, & beneficio.*
5 *Clericus sodomita occultus, celebrans diuina, efficitur irregularis, à solo Papa dispensabilis.*
6 *Sodomita laicus debet excommunicari.*
7 *Sodomita quo iure puniantur pœna mortis.*
8 l. cum vir nubit in fœminam. C. de adulter. *de quibus intelligatur.*
9 *Stupri pœna quando est mitior morte.*
10 *Sodomorum pœna à Deo inflicta in exemplum pessimorum hominum.*
11 *Sodomitæ omnes interierunt subito in initio natiuitatis Domini nostri.*
12 *Sodomia minor pœna quam mortis ponit statum in periculo.*
13 *Episcopus non potest præcipere laico vt pœnam mortis exequatur.*
14 *Pœna non imponitur contra multitudinem, vel eum qui socium habet multitudinem.*
15 *Sodomiæ species puniuntur, vt sciantur pœna.*
16 *Sodomia cum fœmina an puniatur pœna ordinaria.*
17 *Fœmina viri officio fungens, alterum subigens non punitur pœna ordinaria.*
18 *Sodomia dicitur cum mulier bestiis se submittit.*
19 *Iudæi putant se cum vxoribus posse coitum exercere, etiam in vase non congruo, sed hoc esse reprobatum.*
20 *Iudæi quomodolibet sodomitæ à solo iudice laico cognoscendi, & puniendi sunt.*

1 CRimen Sodomiæ † est mixti fori, Ab. *in cap. in archiepiscopatu. n*. 7. *de raptor. & in c. clerici. n*. 2. Ancar. *in fi. de excess. prælat.* per illa iura. Aufr. *de potest. secul. super ecclesiast. reg*. 4. *fallent*. 15. Bermondus Coruegonius *in tract. de publicis concubi. in rubr. de peccato Sodomitico, num*. 33. Ancar. *in cons*. 278. *iure diuino*. Calderin. *in cons*. 3. *de foro comper*. & Barbat. *in c. cum sit generale. num*. 237. *de foro compet*. Felyn. *num*. 42. Decian. *in tract. crimin. tom*. 1. *c*. 26. *nu*. 12. Marquard. *in tract. de Iudæis parte* 2. *c*. 9. *nu*. 7. Syntagma comm. opinion. *tom*. 3. *loco* 8. *c*. 31. *col. pen. vers. sodomita occultus*. & ita est communis opinio, de qua etiam per Clarum *in pract. crim. quæst*. 37. *vers. item quæro*. & sic est casus decisus, vt per Franc. Marc. *decis*. 687. *parte* 2.

De quo scripturus, vtar exemplo, & consilio D. Chrysostomi in declaratione epistolarum D. Pauli *ad Corinthios super epistola* 37. dicentis; quod non dedi-
gnentur † prædicatores super hoc detestabili crimine 2
verba proferre, ad vtilitatem populi; ita ego inter Doctores minimus non dedignabor de hoc crimine scribere pro bono publico, & instructione iudicum.

Ad probandum communionem iurisdictionis, nullum est maius argumentum, vt sæpius diximus in casu vsurarum, & alibi, quàm per diuersarum pœnarum impositionem ab vtroque iure procedentium;
iure igitur † canonico in foro conscientiæ pœnæ sunt 3
arbitrariæ, sed in foro contentioso canonico si delin-
quens sit clericus † propter incontinentiam, quæ est 4
contra naturam, debet deponi ab officio, & beneficio, & si constat illum clericum esse incorrigibilem, debet recludi in aliqua religione, vt ibi perpetuam faciat pœnitentiam, Bermond. *de publ. concubin. d. cap. de peccato sodomitico, nu*. 27. & si crimen est occultum,
d. c. clerici. etiam peracta pœnitentia, est ipso iure su- 5
spensus ab executione ordinis, & interim celebrando antè dispensationem Pontificis, incurrit irregularitatem talem, quę à solo Pontifice dispensari potest, Specul. *de dispensat*. §. *iuxta propositionis, num*. 17. Host. & Ioan. And. *in c. nisi cum pridem*. §. 1. *de renunciat*. Archi. Dominic. & Præposit. *in c. de his. in* 2. *dist*. 50. Aretin. & omnes *in d. c. nisi cum pridem*. §. 1. *& in c. fin. de tempor. ord*. Soc. *in c. ad audientiam. num*. 27. *de homicid*. Bertachin. *in tract. de episcop. in* 1. *part*. 2. *lib. q*. 3. Lambertin. *de iure patronat. in* 1. *part. lib*. 2. *quæst*. 9. *art*. 19. *num*. 4. vbi tuetur hanc opinionem ab omnibus contrariis, & fatetur esse communem, & hodie clericus Sodomita remittitur puniendus ad iudicem laicum, vt infra dicemus.

Si vero Sodomita † sit laicus, & sumus in foro con- 6
tentioso canonico, debet excommunicari, & fieri alienus à cœtu fidelium, quousque condignam fecerit pœnitentiam: istæ quidem pœnæ canonū statutæ fuerunt in cōcilio Lateranensi, vt *d. c. clerici. de exces. prælat*. Et licet hoc iure pœna mortis imposita videatur, ex *c. solicitatores*. §. 1. *de pœniten. di*. 1. & pro hoc est tex-
tus *Leuit. cap*. 20. vbi quod sodomita † punitur pœna 7
mortis, & *Exod. c*. 22. vbi quod Sodomita morte moriatur. Imo *Leui. d. c*. 20. dicitur, quod mulier, quæ succubuerit cum quolibet iumento, tamen simul cum eo interficietur. Et ideo in concilio Viennensi sub Clemente, qui Benedicto successit, obtentum est, vt Sodomitæ illius ordinis temporali igne cōcremarentur, vt scribit Petrus Crinitus *lib*. 24. *de honest. disciplina. c*. 13. tamen receptior pœna de iure canonico est, vt excommunicatione à cœtu fidelium arceantur.

Sed de iure ciuili est pœna mortis pro quo allegatur *l. cum vir nubit in fœminam. C. de adulter*. de qua lege dicit ibi Bart. quod non consueuit legi in scholis propter turpitudinem materiæ, sicut dicit Abb. *in d. c. clerici*. de ipso *c. clerici*. & illam legem communiter Doct. ibi, & alibi semper allegarunt ad hoc.

Et licet aliqui putent, verba ipsius † huic allegationi 8
non conuenire, quia loquitur quando masculus contraxit matrimonium cum alio masculo, & ad eum habuit accessum sub colore matrimonij, dum dicit, *cum vir nubit in fœminam*, idem nupsit alteri, tanquam fœmina, & ita intelligit gl. *in c. cum secundum leges. de hæretic. lib*. 6. & confirmatur per ea, quæ habentur per Suetonium in vita Neronis, *cap*. 28. qui dicit puerum Sporum exactis testibus, etiam in muliebrem naturā trāsformare conatus, cum dote, &c. pro vxore habuit, & habetur per Iuuenalē *in* 2. *Satyra*. *Quadraginta dedit Gracchus Sestertia dotem Cornicini*. Et in eadem Satyra. *Ecce viro clarus genere, atque opibus vir*. Et rursus in eadem

eadem; *quæ causa officij, quid quæris, nubis amicus.* Et ideo *in l. stuprum. vers. 1. ff. ad l. Iul. de adulter. & stupro.* dicitur, quod stuprum committitur cum virgine & vidua, vel puero; ergo clarè habetur, quod pro delicto sodomiæ simpliciter non imponitur pœna mortis, sed tantùm pœna stupri, quæ longè minor est.

Tamen melius est intelligere *d. l. cùm vir.* idem, cur vir se supponit tanquam fœmina, & assumit officium eius contra naturam, & sic habeat locum d. pœna, siue sub figura matrimonij, siue non. Et hoc probatur *in §. item lex Iulia. de adulter. Instit. de public. iudic.* vbi habetur, quod pro stupro nefando crimine commisso cũ masculo, imponitur pœna adulterij, quæ est pœna
9 mortis. Nec obstat quòd pœna stupri † est mitior pœna, quia hoc est verum, quando committitur cum fœmina, secus si cum masculo, & ita ibi declarant glossa, Ioan. Fran. Aretin. Nicolaus de Plat. & communiter omnes Doct. glossa ordinaria *in l. inter liberas, §. 1. ff. ad l. Iul. de adulterio,* & ibi omnes Doct. gloss. *in l. 2. §. 1. vers. miles. ff. de his qui not. inf. m.* Azo *in summa. C. ad l. Iul. de adulter. nu. 25.* Host. *in summa, de adulter. vers. & qualiter.* Ang. *de malefic. in verbo, che tu, hai adulterato. vers. quæro qua sit pœna stupri.* Pan. Grillan. *de pœnis omnifar. coit. in 2. quæst. princip. col. pen. & in 8. qu. princip. nu. 4.* Bonifac. de Vital. *in tract. de malefic. tit. de adulter.* Menoch. *de arbitrar. casu 286.* Clar. *in §. Sodomia. vers. sed quæro,* qui dicit sic fuisse pluries iudicatum, & ad hoc est text. *in auth. vt non luxurientur contra natur. collat. 6. in vers. & vltimis subiacere supplicijs.* & ibi notant gloss. Bart. Angel. Iacob. de Bellouis. & omnes Doct.

Quæ pœna satis condignè congruit illi peccato, dicente domino, *Genes. c. 13. Erant autem homines Sodo-*
10 *morum † pessimi.* propterea eos fecit subuerti; & omnis illa regio absorpta est in Asphaltitem lacum Iudææ, teste Strabone *de situ orbis, lib. 16.* qui lacus nihil præter bitumen gignit, nullumque corpus animalium recipit, Plinius *lib. 5. cap. 18. & 16.* ideo à Iustino *lib. 36.* appellatur mare mortuum. Item *in lib. Iudicum, c. 20.* habetur, quod propter hoc nefandum scelus, quod patrauerant filij Belial in ciuitate Gabaha, quæ erat in tribu Beniamin, fuerunt interfecti in dicta tribu à cæteris tribubus viginti quinque millia hominum, nec superfuerunt, nisi sexcenti viri. Imò Deus ipse cùm videret tantam abominationem in natura, quam assumpturus erat, testibus Augustino, & Hieronymo, distulit incarnari multo tempore, quos recenset Benedictus *in c. Raynutius. in 2. parte, in ver. cuidam Petro.*
11 *num. 52.* & ideo subito † in gloriosæ natiuitatis Christi puncto, omnes Sodomitæ interierunt, teste D. Hieronym. super illud Esaiæ *cap. 9. Lux orta est eis.* & ibi D. August. dicit, Deo adueniente in carne, omnes homines naturæ reproba morte ac subita periere. & Benedict. *d. numer. 52.* testatur Vergilium cum aliis sodomitis ea gloriosa nocte subitò periisse, ad demonstrandum nobis, quod pœna mortis condigna est tanto peccato.

Nec videtur seruanda consuetudo illarum regionum, quæ minorem pœnam pro tam detestabili vitio introduxit: quia non permittitur, vbi ex commutatione, scandalum imminet, quo casu ordinaria est infligenda, *l. 3. in fine. C. ne sanctum baptism. reiter. l. seruos. C. ad l. Iuliam. de vi public.* Butr. *in cap. in archiepiscopatu. numer. 9. de raptorib.* & Princeps permittens hu-
12 ius † sceleris fieri minorem pœnæ commutationem, semper est in periculo sui status, non solum diuina ratione contemplata, propterea quod, hoc abominabili scelere, Deus mittit fames, pestilentias, & terræ motus, & alia multa quibus ciuitates submerguntur, *authen. vt non luxurientur contra naturam, col. 7.* gloss. *in c. flagitia. 32. quæst. 7.* sed humanam etiam rationem considerando, quia mulieres, præsertim viduæ in huiusmodi ciuitatibus non solent inuenire viros, & in quibus non expectantur aduenæ, vt ipsis nubere possint, solent statuta condi de lucranda per maritos dote, etiam in præiudicium filiorum primi matrimonij, de quo per Roland. *in particulari tractatu de hoc,* vbi omnes Doctores, & occasionem statuti congerit: & subditi licet nimium grauari possint, qui in eorum vitiis tolerantur, tamen cum primum nancisci poterunt occasionem, seditiosi & rebelles erunt.

Quo casu, licet Episcopus † non possit præcipere 13
iudici laico, vt pœnam mortis exequatur, ex reg. *cap. nouimus. de verb. significat.* tamen poterit benignè admonere, vt vitet scandalum, & vt sit diligens in corrigendo, & auferendo suos subditos à delinquendo, & in subsidium etiam contra Principem excommunicationis ferre sententiam, vt dixi infra *de excommunicatione. capit. 3. numer. 41.* non autem in omnes, & singulos, quia vt ibidem dixi *num. 49. & seq.* pœna † non 14
imponitur contra multitudinem, vel contra eum, qui sociam habet multitudinem: Ideo Princeps poterit reconuenire Episcopum, tanquam negligentem animarum sibi commissarum, & ipsum rogare, vt censuras ecclesiasticas inferat in notorios peccatores huius sceleris, ex dictis per Afflict. *in proœmio constitutionum Regni, numer. 62. & sequent.* eundemque rogare, vt admonitionibus, prædicationibus, & precibus, aliisque remediis ecclesiasticis; super tali scelere procedat.

Huius nefandi sceleris † species sunt, non solum 15
cum masculis, sed etiam cum mulieribus, Dec. *in l. si qua mulier. numer. 9. Codic. de secund. nupt.* & est communis opinio, vt testatur Viuius *opinione 726. Incip. Sodomia delictum.* Ideoque tam mulieres, quàm viri, qui cum eis Sodomiam committunt, comburendæ sunt, Anton. Gomez. super *l. 20. Tauri. numer. 33.* Hieronymus Paulus *in practica Cancellariæ. fol. 40.* & probat text. *in cap. vsque 32. quæst. 7.* Cardinal. *in clement. vnic. quæst. 13. de consanguinitat. & affinitat.* & licet Alciat. *in libr. 10. parergon iuris, capit. 11.* dicat, hoc vitium
† commissum cum fœminis non puniri pœna ordinaria, qua punietur commissum cum masculis, & 16
dicit Socin. iun. *in quodam consil. quod incipit. verum cum muliere.* quod cum ipsa commissum non dicitur propriè Sodomia, sed extraordinaria pollutio, allegat Archidiacon. *in c. extraordinaria pollutio 35. quæst. 4.* tamen Dec. *in d. l. si qua mulier numer. 9.* hoc reprobat, & probatur per text. *in cap. vsus. 32. quæst. 7. in vers. masculis & fœminis. & in cap. adulterij malum, eadem caus. & quæst.* & Couar. *in 2. parte de sponsal. & matrimon. capit. 7. §. 5. numer. 6.* licet putet, quod si fœmina † viri 17
officio fungens alteram subegerit, poterit admitti Alciati, & Socini opinio: contrarium tamen tenet Salyc. *in l. fœdissimum. Codic. de adulter.* & Boer. *decis. 316. colum. fin.* quod etiam hoc crimen inter fœminas, vti propria Sodomia, puniendum sit. Altera etiam species est, si maritus, & vxor coeant, sed maritus iaceat in dorso, prout plenius declarat D. Antonius *in 3. parte summæ, titul. 1. capit. 20. §. 3.* item pollutio, quæ fit propriis manibus est species Sodomiæ, vt in sequenti casu dicam. Item si mulier † cum bestiis se com- 18
misceat. Legitur, quod Semiramis Regina, quæ Babylonicam vrbem fieri fecit, tantæ fuit libidinis & spurcitiæ, vt non modo filium proprium, sed etiam equum, vsque ad coitum amauerit,

uerit: tale enim delictum dicitur sodomiticum, & punitur pœna mortis, etiam ex sacra scriptura, *Exod. c. 22.* & debet tale iumentum, vel pecus mori, etiam in detestationem tanti criminis; *Leu. c. 20.* licet animal non peccauerit, vt ibi habetur, & adhoc est decisio Guidonis Pap. 238. & Franc. Marc. *dec. 687. n. 6. parte* 2. plures ad hoc congerit Gomez. *in d. l. 80. Tauri nu. 35.* qui etiam inducit tex. not. adhoc, *in cap. mulier, 15. qu. 1.* cuius verba sunt: *mulier, quæ accesserit ad omne pecus, & vult ascendi ab eo, interficietis mulierem, & pecus, morte moriantur, &c.*

19 Iudæi putant † se cum vxoribus suis posse coitum exercere in vase etiam non congruo, quorum obscœnitas scribitur in quodam eorum libro, qui *Galla* ab eis dicitur, à nobis autem *Sponsa*, vbi quod mulier cuiusdam, corā senioribus legis conquesta est, quod tentauerit vxoria pudicitiam, naturæ ordine non seruato, euertere, & causa inter eos discussa, iudicarunt secundum verba tex. *Leu. c. 20. qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, &c.* non igitur esse lege prohibitum agere cum vxore. Quorum nefanda opinio reprobatur latissimè in Syntagmate Comm. opin. *tom. 3. loco 8. c. 11. col. 3. & 4.* & quod etiam cum fœmina committatur sodomiæ crimen, est tex. *in d. c. vsm. & d. cap. adulterij malum 32. q. 7.* & latè probat Cardin. *in d. clem. 1. q. 15. de consanguin. & affinit.* & Cotta *in memor. in ver. Pedicones.* Afflict. *in constit. regni quæ incipit, legum asperitatem, nu. 11.* Plotus *in l. si quando, n. 31. C. vnde vi, cum aliis supra adductis.* & placuit hic subnectere, non ad conuincendum Iudæorum manifestissimum errorem, sed quantum ad iurisdictionis materiam pertinet, osten-
20 dendum, Iudæos † ipsos, quæcunque supradictarū specierum sodomitas, non esse mixti fori, sed à iudice duntaxat laico puniendos esse: nam vt scripsi supra *in eadem parte, casu 16. vers. limitatur tamen.* Iudæi blasphemantes non ab ecclesia puniuntur, quæ illos non curat, sed à iudice laico, qui secundum leges Romanas viuere debent, *l. Iudæi. C. de Iudæis,* nec pœna ecclesiastica eos posset afficere; ergo in hoc crimine non sunt mixti fori.

CAP. XVI.

Clericum Sodomitam puniri posse à iudice laico, præcedente declaratione ecclesiastici.

SVMMARIA.

1 *Sodomia crimen est mixti fori, etiamsi à clerico fuerit perpetratum.*
2 *Bulla Pij V. de clericis sodomitis explicantur.*
3 *Verbum,* exercentes Sodomiam, *verificatur in vno actu.*
4 *Iudex laicus cognoscit in clericum sodomitam, etiam si semel commiserit.*
5 *Statutum loquens de frangente plures ecclesias, verificatur in frangente vnam.*
6 *Statutum de eo qui produxit falsos testes, habet locum in producente vnum.*
7 *Numerus pluralis resoluitur in singularem.*

1 HOc crimen est mixti † fori, etiam si à clerico fuerit perpetratum, ex *Constit. Leonis X. quæ incipit, Suprema.* vbi omni priuilegio clericali, omni officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico est ipso iure priua-
2 tus. Item ex *constitutionibus Pij V.* quarum altera est 5. *quæ incipit; Cùm primum.* & altera est 70. *quæ incipit; Horrendum.* super quibus bullis scripsit Nauarr. *in suo manuali c. 27. nu. 249. & s. q.* dicens ipsum alloquutum fuisse summum Pōtificem super interpretatione bullarum, & consulto respondisse, quod potest laicus iudex cognoscere in clericum huius sceleris criminosum, si pluries deliquerit, quia bulla habet verbū, *exercentem,* quod, nisi in pluribus vicibus verificari non potest.

Sed quicquid sit de ista alloquutione, cum non appareat expressè derogatum bullis, Salsedo *in sua practica criminali canonica c. 86. col. pen. & fin.* dicit, quod
verbum † *exercentes,* in his terminis verificatur in vno 3
actu. Imo secunda bulla Pij V. de anno 1566. nō habet
verbum, *exercentes,* sed verbum, *perpetrantes,* & ideo
tenet iudicem † secularem posse cognoscere in cleri- 4
cum committentem crimen Sodomiæ, etiam si semel
deliquerit. Et hæc opinio de iure videtur vera. Nam
Constitutio regni quæ incipit. Multæ leges, loquens de
frangente plures ecclesias, verificatur etiam in fran-
gente † vnam tantum, Afflict. *ib. n. 10.* Bart. *in l. 2. §. sed* 5
si vnum. ff. de vi bon. rapt. vbi refert Dyn. loquentem,
quod si quis produxerit † falsos testes, &c. habet lo- 6
cum, etiam si vnum falsum testem produxit, per illum
tex. & *l. 3. in vers. negotia. 1. negotium. ff. de negot. gest.*
Benedict. *in c. Raynutius. in ver. duas habens filias, num.*
542. idem tenet Bald. *in l. Gallus. §. quid si n. in fi. per gl.*
fin. ibi ff. de liber. & posthum. Alex. & Bart. *in d. §. si vnum.*
& in consi. 59. animaduersis. col. 1. vol. 4. & facit quod di-
cit Card. *in clem. 1. qu. 32. de foro compet.* vbi quod nu-
merus † pluralis resoluitur in singularem, *c. vt priui-* 7
leg. de priuileg. Bart. *in l. falsi. § fi. ff. de cond. & demonst.*
& vide Bald. *in l. cum quidam. col. fin. vers. modo generalius quæritur. C. de impuber. & aliis substit. & in l. 1. col. 2. vers. quid si superest vnus solus. C. de condit. Instit.*

Sed circumscripta disputatione, an semel, vel pluries opus sit nefandum scelus commisisse ad effectum supponendi iurisdictioni laicorum: nunquam laici possunt de hac qualitate cognoscere, nisi præcedat declaratio iudicis ecclesiastici, sicut dicimus in clerico Assasino, vt diffusè scribo infra *par. 4. casu* 129. sed iudices ecclesiastici, nunquam pro hoc delicto semel commisso, declarant clericos incidisse in bullas Pontificum, nisi pluries & pluries patrauerint, & ita audiui fuisse obseruatum in Curia Romana cum casus contigisset.

CAP. XVII.

Pollutio ecclesiæ in quibus casibus sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Ecclesia quot modis polluatur.*
2 *Ecclesia polluitur per concubitum coniugalem.*
3 *Pollutio ecclesia per concubitum coniugalem est punibilis.*
4 *Mollities est species luxuriæ contra naturam.*
5 *Mollitiem propriam incitans, quomodo puniatur.*
6 *Ecclesia benedicta succedente pollutione notoria, non indiget reconciliatione, secus si est consecrata.*
7 *Ecclesiæ consecratio ex quibus appareat.*
8 *Ecclesia non est reconcilianda per seminis effusionem occultam.*
9 *Ecclesiæ pollutio post celebrationem, non indiget reconciliatione.*

ECclesia polluitur, seminis effusione; Item sangui- 1
nis emissione; item homicidio; item quando in

ea

ea sepelitur excommunicatus, Abb. *in c. consulnisti, de*
consecrat. ecclef. vel altar. Item quando consecratur ab
episcopo excommunicato; Itero quando parietes re-
parantur ex vetustate collapsi; denique si in ecclesia
sepeliatur aliquis infidelis. Summa Syluestr. *in ver. Cō-*
secratio. Nauarr. *in suo manuali c. 27. nu. 251.* sed de pri-
mo solo modo dubitari contingit, qui casus proximus
est immediatè præcedentibus.

Seminis igitur emissio dupliciter fieri potest in ec-
clesia, vel per concubitum coniugalem, vel per ipsam
2 mollitiem, primo modo etiam † ecclesia polluitur, vt
tenent Goffred. & Guglielm. *in rationali diuinorum*
ver. consecratio. Host. *in summa. in tit. de consecrat. eccl.*
& sequitur Turrecremat. *in c. ecclesiis. de consecrat. dist.*
1. sub nu. 13. quia licet alias concubitus vxoris cum ma-
rito sit licitus: non tamen in ecclesia; quia quædam
sunt licita, quę ratione loci fiunt illicita, ideo Christus
dominus noster eiicit omnes ementes, & vendentes
de templo, *c. accusatio. 2. q. 7.* & tamen, vt dicit D. Au-
gust. nulla alia vendebant, nisi necessaria, & ideo talis
polluit ecclesiam, & ipsa ecclesia indiget reconcilia-
tione, gloss. ordinar. *in c. 1. de consecrat. ecclesia, lib. 6.* &
3 quod ista † pollutio sit punibilis, facit tex. *in c. extraor-*
dinaria pollutio 35. quæst. 2. & hunc casum non existimo
mixti fori, cum iure ciuili nihil specialiter sit disposi-
tum, & iure canonico sola pœna salutaris sit imponen-
da propter scandalum notoriæ pollutionis.

4 Mollities † autem est species luxuriæ contra natu-
ram. Pisanella *in ver. mollities. & in ver. Luxuria in 1. in*
fine principij, vers. post hoc autem peccatum molliciei.
Bermondus Choueius *in tract. de publicis concubin.*
parte 2. rubr. de peccato sodomitico, n. 14. Francisc. Marc.
dec. 687. num. 11. parte 2. & dicit Bermond. vbi supra,
5 quod grauiori pœna puniri debet, tanquā † sodomita
qui propriis manibus, aut data opera in seipso pollu-
tionem procurauit, & licet non sit tanta pœna, quanta
si cum alio masculo perpetrauerit, gl. *in ver. Sodomita,*
in c. omnis 32. q. 7. quia maleficium non perfectum mi-
tius punitur, quàm perfectum, ex reg. *l. 1. §. qui puero. &*
ibi notat Alberic. *n. 2. ff. de extraor. criminib.* tamen ne-
gari non potest quin vera sit species sodomiæ, & tan-
quam sodomita puniri possit ab vtroque foro, tanto
magis ratione loci, qui polluitur, propter quod eccle-
sia indiget reconsecratione, siue reconciliatione, &
benedictione.

Sed circa istam qualitatem vtriusque criminis no-
tandum est: Primo, quod quando ecclesia est solum
6 benedicta † succedente pollutione notoria, non est o-
pus reconciliatione episcopi, sed sufficit sacerdotalis
benedictio, cum aqua à se benedicta, quando vero est
consecrata, opus est episcopali reconciliatione, & cō-
7 secratio † ecclesiæ solet apparere ex crucibus rubeis,
depictis in parietibus ecclesiæ, Abb. *in c. si. nu. 1. de con-*
secrat. ecclef. vel altar Syluestr. *in ver. consecratio §. 8.* &
quod dicitur de ecclesia, idem dicēdum est de Cæme-
terio, si eisdem modis polluatur, secundum Nauarr. *in*
consi. 1. num. 4. de consecrat. ecclef. vel altar. secundo no-
8 tandum, quod requiritur, vt ipsa seminis † effusio sit
publica, *c. significasti. de adulter.* Turrecrem. *in d. c. ec-*
clesiis num. 15. de consecrat. dist. 1. & ideo si fuerit occul-
ta, quantumcunque illicita, & abominabilis, quandiu
occulta est, ecclesia reconcilianda non est, quia sic vt
solemnis pœnitentia nunquam imponitur pro cri-
mine occulto; ita cum reconciliatio ecclesiæ semper
fiat cum solemnitate, nunquam facienda est, nisi pro
pollutione solemniter diuulgata, *d. c. significasti.* & e-
tiam si sacerdos sciuerit per confessionem, ecclesiam
pollutam esse, non debet, etiam in occulto, abstinere
à celebrando, nec episcopo debet dicere, quod recon-
ciliet ecclesiam, causa non expressa, quia ex his, quæ
scit, tanquam Deus, non prohibetur ipse vt homo, nec
arctatur ad aliquid faciendum, vel omittendum, quæ
est doctrina Hostiens. *in summa de consecrat. ecclef.* &
Turrecrem. *in d. c. ecclesiis. n. 15.* Nec sufficit, vt sciatur
à duobus, vel tribus, Abb. *in c. significasti nu. 2. de adul-*
ter. & stupr. ideo si pollutio † ecclesiæ interuenerit ho- 9
die, & post octo dies venerit ad notitiam totius dioe-
cesis, si inibi interim fuerit celebratum non est opus
vlteriori reconciliatione, quia vnica sola celebratio-
ne dicitur ecclesia reconciliata, Alphonf. de Castr. *in*
lib. 2. de lege pœnali, c. vlt. in fine.

CAPVT XVIII.

Confraternitates laicorum in quibus casi-bus sint mixtæ Iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Confraternitates laicorum, & hospitalia sunt de foro laicorum.*
2 *Episcopus potest visitare confraternitates laicorum.*
3 *Nisi sint sub immediata protectione Regum.*
4 *Hospitalia, quæ non reperiuntur expressè sub immediata protectione Regum, possunt ab episcopis visitari.*
5 *Episcopi possunt reformare pia loca ob negligentiam, vel dilapidationem bonorum.*
6 *Episcopi possunt exigere rationem ab administratoribus locorum etiam merè laicorum.*
7 *Episcopum habere locum absoluendi, & condemnandi simul cum cæteris deputatis.*
8 *Episcopus cognoscit an hospitale sit sub immediata protectione regum.*
9 *Episcopus potest exigere rationem ab administratoribus piorum locorum.*
10 *Episcopus habet facere executionem contra administratores locorum piorum condemnatos.*

Confraternitates † habentes hospitalia, in quibus 1
quam plurimæ eleemosynæ Christi pauperibus
largiuntur eo loci aduenientibus, dotantur pauperes
mulieres, gubernantur, & alimenta præstantur expo-
sitis, & infantibus, quorum genitores ignorantur, re-
tinentur, & gubernantur pauperes infirmi, vestimen-
ta pauperibus erogantur, quibus hospitalibus plerun-
que relinquitur in vltimis voluntatibus sub variis &
diuersis formis, aliquando amore Dei, interdum pro
animabus testantium, vel simpliciter, vel pro elee-
mosynis faciendis per eorum magistros, rectores, vel
administratores laicos constitutos à principio eorum
erectionis: In omnibus istis & similibus causis, iudex
laicus est competens, pro vt latè probat Petrus de V-
baldis *in tractatu de canonica portione, qu. 14. principali*
nu. 7. & seq. Bald. *in auth. ingressi. vers. 3. quæro C. de sa-*
crof. eccles. Capell. Tolos. *decis. 8. & ibi Aufrer. in addit.*
& de stauritis latè scribit Afflict. *in tract. de iure pro-*
thomis. in principio legis nu. 12. & seq.

Episcopus † autem huiusmodi confraternitates 2
laicorum, collegia quæcunque & montes pietatis,
seu charitatis & pia loca, quomodocunque nuncu-
pentur, etiam si cura ad laicos pertineat, & exem-
ptionis priuilegio sint munita, non obstante
quacunque consuetudine, priuilegio, vel statu-
to; potest visitare; Nisi sint, sub immediata
pro-

3 protectione Regum, vt est dispositum per *sacros. conci. Tridentin. sess.* 22. *c.* 8. *& c.* 9. statutum est, vt idem etiam possit facere delegatus sedis apostolicæ, quicquid scripserit Franc. Marc. *dec.* 1008. *parte* 1.

Hæc autem probantur ex declarationibus factis per Congregationem illustrissimorum, & Reuerendissimorum Cardinalium super declaratione dubiorum dicti concilij à sanctissimo D. N. deputatam, cuius Congregationis, declarationum capita, placuit hic inserere.

4 Fuit dubitatum: † an in exceptione *c.* 8. *sess.* 22. qua excipiuntur hospitalia, quæ sunt sub immediata protectione Regum, & sine eorum licentia, non possint ab episcopis visitari, comprehendantur omnia hospitalia, quæ sunt in eorum ditionibus, & regnis. Respondet Congregatio non comprehendi, nisi hospitalia, quæ expresse reperiuntur esse sub Regum protectione.

Item Congregatio censuit, episcopos posse visitare
5 omnia hospitalia, & pia loca, † quomodocunque nuncupentur, etiam si sint priuata laicorum, ac etiam corrigere, & reformare in casibus à iure expressis, nempe ob negligentiam, vel dilapidationem bonorum, vtcunque testatoris mens seruetur, iuxta *d. concilium sess.* 22. *c.* 8.

Item Congregatio censuit decretum *sess.* 22. *c.* 9. habere locum etiam extra visitationem, & in casibus à iure non expressis, & licere episcopia exigere ratio-
6 nem ab † administratoribus etiam locorum merè laicorum, & priuatorum, & generaliter sine vlla distinctione, & quando ex priuilegio, vel consuetudine, vel alia constitutione, aliis reddenda esset ratio, eisdem reddendam esse, adhibito cum illis Ordinario: Nisi in fundatione aliter cautum esset, nempe quod rationes Ordinario reddendæ non essent.

7 Item Congregatio censuit Episcopum habere † locum absoluendi, & condemnandi cum cæteris deputatis, & illius votum connumerari debere cum voto cæterorum, quorum maior pars votorum condemnat, vel absoluit.

8 Item Congregatio censuit, si episcopo † aliquod hospitale visitare volenti, iuxta *c.* 8. *sess.* 22. opponatur exceptio, quod sub immediata Regum protectione existat; vtique non ad secularem iudicem, sed ad ipsummet Episcopum talis exceptionis cognitionem, vel diffinitionem pertinere.

Item Congregatio censuit ordinarium ex *c.* 9. *ses.* 22.
9 posse administratoribus † hospitalium, aliorumque piorum locorum, rationem administrationis exigere; donec coram eodem ordinario doctum fuerit de institutione, in qua secus expresse cautum sit.

10 Item Congregatio censuit executionem † aduersus administratores cōdemnatos iuxta *c.* 9. *sess.* 22. siue soli ordinario reddita fuerit ratio, siue vna cum aliis deputatis ad ipsummet ordinarium spectare. Pro quorum decretorum sacræ congregationis executione fuit instanter rescriptum per reuerendiss. Nuntium Neapoli commorantem sub die 20. Nouemb. 1589.

CAPVT XIX.

Adulterij criminis casus esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Ex Adulterio quæ mala nascuntur.*
2 *Adulterium qui primus commisit, & quomodo punitum est.*
3 *Adulterij cognitio est mixti fori.*
4 *Pro adulterio, cum agitur ciuiliter, solus ecclesiasticus procedit.*
5 *Iudex ecclesiasticus inhibet seculari procedenti pro adulterio quo ad separationem thori.*
6 *Adulterio commisso, si agatur ad dotem, debet prius agi coram ecclesiastico ad separationem thori.*
7 *Incidentia in causis matrimonij sunt merè ecclesiastica, quando tractatur inter ipsos coniuges.*
8 *Iudex laicus est competens pro adulterio si tractatur de perdenda dote.*
9 *Adulterij pœna in foro pœnitentiali.*
10 *Pœna adulterij, de iure canonico qua sit, & numero* 12.
11 *Adultera mulier non debet ingressu monasterij decorari.*
13 *Adulterio commisso per clericum, cognoscit ecclesiasticus etiam contra mulierem laicam.*
14 *Adulteræ mulieris cum clerico cognitio, & punitio est mixti fori.*
15 *Adulteri clerici pœna de iure canonico.*
16 *Clericus propter simplex adulterium an debeat deponi.*
17 *Clerici concubinarij quam pœnam pati debent.*
18 *Adulterorum laicorum punitio spectat ad iudicem secularem.*
19 *Iudex laicus si preuenerit pro puniendo adultero laico, tunc ecclesiasticus non potest recipere testes ad negandum matrimonium.*
20 *Adulterij pœna de iure ciuili qua sit.*
21 l. transigere. C. de transact. *intelligentia.*
22 l. castitati. C. de adulter. *intelligentia.*
23 *Adulterij diuersa pœna secundum consuetudinem regionum diuersarum quæ sint.*
24 *Adultera vxor vbi nullam pœnam patitur, sed maritus adultera mittitur super asino per ciuitatem.*
25 *Iudex ecclesiasticus preuentus quando imponit pœnam adulterij à lege vel consuetudine introductam.*
26 *Iudæo adulterio imponenda est pœna etiam per statutum minorata.*
27 *Pœna consuetudinis minor derogat maiori.*
28 *Consuetudo potentius operatur quam statutum.*
29 *Iudæus si committat adulterium cum Christiana an debeat puniri pœna statuti, vel iuris communis.*
30 *Pagani adulteri qua pœna puniantur.*
31 *Secta paganorum, & gentilium est minus mala quam secta Iudæorum.*
32 *Adulterium quando est duplex, & quando simplex.*
33 *Adulterium duplex punitur pœna mortis naturalis.*
34 *Coniugatus coiens cum soluta an sit adulterium.*
35 *Adulterium vxorati cum soluta non est punibile de iure ciuili.*
36 *Iudex laicus potest cogere maritum, vt dimittat concubinam.*
37 *Adulterium dicitur committi à coniugato cum soluta de iure canonico.*
38 *Iudex ecclesiasticus cogit maritum sub pœna excommunicationis, vt dimittat concubinam.*
39 *Vxor propter fornicationem mariti potest petere separationem thori.*
40 *Maritus adulter non accusatur adulterij ab vxore.*

ADulterium † est, crimen satis infestū bonis viris, 1
quia per ipsum Zelus Zelotypię inualescit, ira, & commotio inter ciues, & odia crescunt, & homicidia pro-

procurantur, turbat enim honorem matrimonij, & e-
tiam famam liberorum, qua consistit decus gentiū, vt
not. *in auth. de nupt. in princip.* Angel. *in §. 2. in auth. de*
monachis. ideo Euphron apud Stobæum *capit. 6.* dicit,
non esse adulterio maius malum, & Sibylla Erithræa
apud Lactantium *in libro de Ira Dei cap. 22.* inter faci-
nora, quibus Deus maximè irascitur, atq; irritatur, ad-
2 ulterium reponit: Vnde Lamech, † qui fuit primus,
qui adulterium commisit, *c. an non districta. 24. q. 3.* &
ibi dicit Turrecrem. *num. 1.* fuit grauius punitus, quàm
homicidium Cayn: quia, vt idem Turrecrem. *in c. qua-*
modo. nu. 2. in fine. 31. q. 1. adulterium Lamech septua-
gies septies vindicatum est, quia in 77. animabus, quæ
de Lamech egressæ sunt, punitum est, quæ omnes pro
peccato Lamech perierunt in diluuio, sed peccatum
Cayn vēdicatum est septies, id est vindicta sumpta vs-
que ad Lamech, vt habetur *in d. c. quamodo*.

3 Cognitio † istius criminis est mixti fori, & pro hoc
est text. *in c. rex debet. 23. q. 5.* & ibi probat Turrecrem.
Innoc. Abb. & alii *in c. 1. ua. de procurator.* Ioan. Andr. *in*
c. fi. de adulter. lib. 6. & *in c. 1. de offic. ordinar.* vbi Alciat.
numer. 18. testatur hanc esse communem opinionem.
Canonistæ omnes *in c. gaudemus. de conuers. coniugat.* &
in c. cum sit generale, de foro compet. Ciuilistæ omnes in
l. quāuis C. de adulter. Roman. *singul. 674.* Bal. *in auth.*
clericus. nu. 7. C. de episc. & cler. Couar. *in 2. par. de spon-*
salib. cap. 7. §. 7. n. 20. Clarus *in pract. crimin. § fin. quæst.*
37. vers. quæro nunquid causa. qui citat omnes testantes
de communi. Syntagma *comm. opin. tom. 3. loco 8. tit. 6.*
cap. 2. Decian. *in tractat. crimin. tomo 1. cap. 26. numer. 7.*
Gregor. Lopez *in Partita 1. tit. 6. l. 58. gloss. 5.* Anto. Go-
mez *in l. 80. Tauri, nu. 47. vers. vnum tamen est.* Afflict.
in tit. quæ sint regalia in ver. bona cōtrahentium in. esta
nuptias. num. 13. Diaz *in sua practic. criminal. canon. cap.*
79. Foller. *in practica criminali canonica cap. 19.* Menoc.
de arbitrar. iudic. casu 419 Guido Pap. *dec. 178.* Franch.
dec. 312. B er. *decis. 297.* Aufret. *de potestat. secul. r. in*
eccles. offic. os. regula 4. in 11. fallentia. & ibi Matthæus
Boys *in sua lata additione.* Bermondus Chouet. *in tra-*
ctatu de publicis concubin. rubric. de adulter. numer. 4.
& plur. seq. cum aliis consulentibus per eosdem alleg-
tos.

Hæc conclusio probatur: Primo circa modum pro-
cedendi, secundo ex qualitate pœnarum, in quibus ap-
parebit resolutio multorum casuum iurisdictionis.

4 Circa modum. Nam aut agitur ciuiliter † de adul-
terio, & solus ecclesiasticus procedit: Aut agitur cri-
minaliter, & vterq; procedere potest, modus igitur a-
gendi imprimis distinguit iurisdictionem iudicum in
eodem facto: si autem deducitur, siquidem si propter
adulterium commissum agatur ad separationem tho-
ri, vel ad restitutionem dotis, tunc solus ecclesiasticus
cognoscit; *c. tua. de procurator.* & ibi scribunt omnes
Doct. quia pœna separationis thori est canonica, quæ
videtur impedire sacramentum matrimonij, ideo so-
lus ecclesiasticus cognoscit; hanc opinionem sequun-
tur Roman. *in d. singul. 674. in princ.* Franc. *in c. consu-*
luit. num. 1. de appellat. Felyn. *in c. cum sit generale. col. 7.*
vers. respectu adulterij. de foro compet. Archidiacon. *in d.*
c. rex. 23. q. 5. & in c. postulasti 3. q. 7. Clar. *in d. quæst. 37.*
vers. quæro nūquid in fine. Ant. Gomez. *in d. l. 80. Tauri.*
num. 47. vers. vnum tamen scias. Decian. *in d. cap. 26. nu.*
7. vers. tertia conclusio. & scribit Bermond. *in d. tract. de*
publ. concubin. rubr. de adulter. num. 22. & seq. vbi pro-
bat hanc esse comm. opin. & consuluit Angelus de V-
baldis inn. *in cons. 42. inter consilia matrimonialia.* vbi
5 quod in tali casu † si iudex secularis vellet procedere,
vel aliquo modo se ingereret, posset illi inhibere, et-
iam sub pœna excommunicationis, & Dec. *in cons. 312.*
vbi quod quādo agitur ad separationem matrimonij,
est crimen merè ecclesiasticum, Federic. de Sen. *in cōs.*
236. in quæstione vertente, ver. item sciendum. Specul. *de*
competent. iudic. addit. §. 1. vers. 17. & consuluit Paul. de
Castr. *in cons. 65. n. 3. vol. 1.* quod si propter adulterium
commissum † agatur vt fiat plena restitutio dotis, tunc 6
prima debet agi ad separationem thori coram eccle-
siastico, *c. plerumque, de don. inter vir. & vxor.* alias pe-
titio plenæ restitutionis dotis coram laico, propter a-
dulterium, non valet, sicut quando agitur petitione
hereditatis, antequam agatur querela, vt not. *in l. qui*
de inofficioso. ff. de inoff. testam. & licet Abb. *in c. 1. de offi.*
ordin. dicat, quod quando agitur ad separationē thori
simpliciter, tunc est crimen merè ecclesiasticum, & lai-
cus non potest se intromittere, secus si ageretur ciui-
liter ad plenum, pro omnibus, quia tunc est mixti fo-
ri. Tamen nos suprà *in eadem parte 3. c. 9.* tractauimus,
incidentia † in causis matrimonij esse ecclesiastica, 7
quando tractantur inter ipsos coniuges, & de ipsis nō
posse se intromittere laicos iudices, secus si tractaren-
tur inter tertias personas, quo casu possunt tractari co-
ram laicis iudicibus; ibi vide, præsertim *num. 16. & seq.*
quicquid dicat Decian. *in d. cap. 26. numer. 7. vers. sexta*
sit conclusio. addo quod iudex † laicus est competens si 8
tractatur de facto, puta de perdenda dote propter a-
dulterium commissum, quando constat per senten-
tiam, vel per confessionem partis, quod adulterium sit
commissum, vt per Franch. *decis. 312. num. 6. vers. sed ad*
hoc dictum fuit. secus si esset articulus iuris, puta an per
furorem possit fieri separatio matrimonij, quia tunc
iudex ecclesiasticus solus procedit, Franch. *d. decis. 312.*
num. 7. & dec. 36. & dixi supra *parte 2. centur. 2. casu 101.*
nu. 21.

Idem arguitur ex diuersitate pœnarum, Bal. *in auth.*
clericus. n. 7. in fi. C. de episc. & cleric. iure igitur canoni-
co, si agatur de pœna † imponenda in foro pœniten- 9
tiali, sacerdos cui fiet confessio, imponet pœnam arbi-
trariam, vt est text. *in c. mensuram. de pœnit. dist. 1. & in*
c. quem pœnitet. eadem dist. & scribunt omnes *in c. at si*
clerici de iudic. Bermond. *de publ. concubinar. rubric. de*
adulter. num. 3. Menoch. *d. casu 419. n. 58.* quo casu, ne-
que solemnitas iudiciorum, neque ordo iuris serua-
bitur, vt per Abb. & Felyn. *in c. cum l. & A. de re iud.*
& notat Archidiacon. *in c. si. 32. q. 5.* per illum tex. & i-
ta intelligit *c. 2. de offic. ordin.* quod loquatur, quoad fo-
rum pœnitentiale, Ioan. Andr. *in c. ad nostram. in 2. da*
iureiur.

In foro autem contentioso, plures pœnæ repetiun-
tur ad hoc de iure canonico, videlicet pœna detrusio- 10
nis in monasterium, de qua est casus *in c. gaudemus. de*
conuers. coniugat. & in c. fraternitatis. dist. 34. sed quia ea-
dem pœna est imposita hodie de iure ciuili, *auth. sed*
hodie. C. de adulter. & §. si verò quando, in auth. vt nullā
iud. quo casu quando tractaretur de impositione istius
pœnæ, vterq; iudex posset adiri, & esset locus præuen-
tioni, Bald. *in d. auth. clericus. n. 7. & seq.* verum si laicus
imponeret hanc pœnam, quoad executionem, debet
requirere ecclesiasticum, sub cuius iurisdictione sunt
monasteria, *arg. c. biduum, 2. q. 6. vers. siquidem. & l. inter*
pœnas. C. de interdict. & relegat. sed circa hanc pœnam,
non possum nō aduertere, quod † mulier adultera non 11
debet ingressu monasterij decorari, cùm criminosum
non debeat dignitas comitari, sed pœna, *l. pœna. C. de*
decur. l. 10. & satis arguendum videtur, vt mulier adul-
tera, quæ per legem diuinam dilapidari videtur, *c. hac*
imago, 33. qu. 5, deputetur monasterio, ad corrumpen-
dum sanctas moniales: sæpe enim malorum consortia,

&c. *c.sæpe*,28.*qu*.1. nec incorruptus manere potest,qui
corruptis sociatur,*c.quisquis*.23.*q*.4.*Ecclesiast.c*.13.alte-
12 ra pœna†est,quod sciuduntur panni,& capilli,ante, &
retro in derisionem, quæ pœna etiam est imposita v-
troque iure,*c.de benedicto*.32.*q*.1.*& d.auth.sed hodie*. a-
lia pœna est excommunicatio, pro qua solus ecclesia-
sticus adiri debet,*c.intelligimus.& c.2.de adult*.qui tex.
ad hoc inducitur per Rom.*in d.singul*.674.*n*.2.& dicit
Host. *in summa tit.de adult*. quod laicus committens
adulterium,debet excommunicari,quia excommuni-
catio est vltimus mucro ecclesiæ,& vltra eam,non ha-
bet quid faciat,*cap.cùm non ab homine.de iud*. & de hac
pœna scribit Bermond.*in d.rubr.de adulterio*,*n*.11.
13 Si adulterium commissum sit à clerico,† poterit iu-
dex ecclesiasticus cognoscere etiam contra mulierem
laicam,*arg.c.quidam,dist*.81.vbi episcopus punit etiam
mulierem secularem se commiscētem cum clerico in
simplici fornicatione; ergo multo magis concurrente
adulterio.gl.*in c.placuit.in ver.melius*.37.*q*.6.in quo di-
14 stinguendum est:aut tractatur de punienda † muliere,
& cognitio est mixti fori,eritq; locus præuentioni in-
ter iudicem ecclesiasticum, & laicum, verum si laicus
præuenerit ecclesiasticum iudicem,remittet clericum
ad ipsum puniendum,Marian.*in c.cùm sit generale.nu*.
24.*de foro comp*. Dec.*in d.tract.crim.tom*.1.*c*.26.*num*.7.
vers. 2.*sit conclusio*. aut tractatur de puniendo clerico,
& solus ecclesiasticus est competens. De iure igitur
15 canonico † clericus adulter, depositus ab officio, in
monasterium toto tempore vitæ suæ detruditur, *c.si-
quis cleric.dist*.81.gloss.1.*in c.lator*.2.*q*.7. *& ibi* Archid.
Host.*in summa tit.de adult*. *§. quæ pœna sit imponenda*.
Io.de Anan.*in c.significauit.de adult*. Abb. *in c.vt cle-
ricorum.de vita & honest.cler. & ibi* Io.Andr. & Io.de
Imm.& est communis opinio,vt tradit Diaz *in pract.
crimin.canon.c*.79.*in ver.adulterij*.&Foll.*in pract.crim.
canon.c*.19.& licet Men.*in d.casu* 419.*num*.60.sequatur
Paul.Grilland.*in tract.de pœnis omnifar.coit*. dicentes,
16 quòd hodie clericus†propter simplex adulterium nō
debet deponi.Nihilominus Diaz *in d.c*.79.respondet
ad omnia fundamenta contraria, & tandem concludit
tutius esse in consulendo, & iudicando, tenere aliam
opinionem,quæ est communis. Nec obstat *concilium
Anciranum in c*.20.allegatum à Men.*in d.n*.60. & ante
ipsum allegatum à Tiraquello ad hoc etiam proposi-
tum *in l*.13.*connubial.n*.24.*in fi*.vbi siquis clericus adul-
terium commiserit,non nisi septem annis in pœnitē-
tia completis,ad pristinos gradus recipitur. Tāto ma-
gis,quia ex dispositione sacrosancti *concil.Trident.sess*.
17 25.*de reformatione c*.14.clericos†concubinarios admo-
nitione prima facta,perseuerantes,priuari debere ter-
tia parte fructuum,obuentionum,ac prouentuum be-
neficiorum suorum quorumcunque. Secunda verò
monitione facta perseuerantes omnibus fructibus pri-
uantur, & ab officio & administratione beneficij, ad
tempus arbitrio episcopi suspenduntur.Si verò adhuc
perseuerabunt in eodem errore,vt quia dimissam cō-
cubinam repetant, excommunicantur. Cæteri verò
clerici,qui beneficia,vel pensiones non habent, pœna
carceris,vel alia simili,arbitrio episcopi,secundum fa-
cti,& personarum qualitatem puniuntur,episcopi ve-
rò,&c.quia ad hæc omnia ex Host.responderi potest,
qui *in summa.de cohabit.cler.& mulier.§.qualiter impo-
natur ad fi*.cùm allegauerit *d.c.siquis cleric. & c.Roman.
dist*.81.subdit ista verba:Puto quod ex causa iudex po-
test seruare rigorem, & ex causa remittere & dispen-
sare,& hoc nisi in modum accusationis conuinceretur,
tunc enim standum est dicto rigori,& in hoc sequi o-
portet illam communem opinionem; & quod de mē-

te Host. sit hoc asserere, non dum in crimine simplicis
fornicationis,sed etiam adulterij,colligitur ex eius re-
missione,quam facit *in summa tit.de adult.§.quæ pœna*:
ad ea quę dixit *in sūma de cohab.cler.& mulier*. & quia
allegat dicta iura, quę loquuntur in crimine adulterij;
& licet aliter disponatur per dictū *concil.Trident*.circa
fornicationem,quæ differt satis grauiter ab adulterio,
non tamen diffitendum est, quod pro ipso pœna de-
positionis imponatur, & hanc etiam opinionem pro-
bat Bermond.*in d.rubr.de adulter.n*.24.*& 25.& seq*.
Cùm agitur de pœnę†impositione in laicos adulte- 18
ros,huius cognitio ad iudicem secularem tantùm spe-
ctat, vt not.Inno. *in c.tua.de procurat*. quia vt ibi dici-
tur,iudex ecclesiasticus non potest cognoscere,vel iu-
dicare,quem morti tradere non potest,*c.sent.ne clerici
vel monach*.& quod secularis debeat punire adulteria,
est tex.*in c.siquis 23.q.4.& c.rex debet 23.q 5.& c.relegen-
tes.eadem caus.& quæst*. quo casu ecclesiasticus † non 19
poterit etiam recipere testes, si negaretur matrimo-
nium,vt concluderetur non esse adulterium, quia fie-
ret irregularis, sed iudex laicus debet illas pro bario-
nes recipere, Ancar.*in c.ea quæ in 4.q.de reg.iur.li*.6.*n*.
10.*vers.item cùm ad pœnam legalem*. Barb. *in c.cùm sit
generale.n*.226.*& seq.de foro compet*.
Hic subintrat magna difficultas,quæ pœna †de iure 20
ciuili pro adulterio imposita sit. Et primū de iure cō-
muni loquendo,Seb.Mont.*in tract.de patria potestate.
in §. matrim.nu*.57. putat adhuc sub iudice litem esse,
qua pœna plectantur adult. Sed quantum ad ius com-
mune pertinet, decisiuè loquendo, dicimus, quod de
iure Digestorum pro adulterio non imponebatur
pœna mortis,sed tantùm pœna deportationis, glo.est
in l.ait prætor.§.miles.ff.de his qui not.infam. gl.*in l.qui
cum vno,§.adulterij.in ver.recipiendi.ff.de re milit*. quæ
dicit,quod tempore illius legis pro adulterio, nō erat
pœna gladij,glo.*in l.Claud.ff.de his,quib.vt indign*. di-
cit,quod tempore Digestorum alia erat pœna adulte-
rij,quam hodie,& ad hoc est text.quē reputant singu-
larē Bart.& Sal.*in l.si quis viduam.in vers.in insulā de-
portandus est.ff.de quæst*.sed de iure Codicis pro adulte-
rio imponitur pœna vltimi supplicij,*l.castitati.C.de a-
dulter.l.transigere.C.de transact.& l.quamuis in 2.C.de
adult*.sed de iure auth.immutata est pœna adulterij in
fœmina,*d.auth.sed hodie*. Ideo remansit pœna mortis
in masculo,quam ecclesiasticus imponere non potest.
Ex hoc infero errare eos,qui putant *in d.l.trāsigere*,
verba †illa,*excepto adulterio*,fuisse addita à Triboniа- 21
no,& aliis cōpilatoribus,cum tempore Diocletiani,&
Max.Imp.qui fuerunt auctores *d.l.transigere*.adulteriū
non erat capitale, per *d.l.si quis viduam*.quam opinio-
nem tenent Cuiac.Hottoman.&Balduin.*in §.item lex
Iulia.Instit.de publ.iud*.Brisson.*in lib.singul.ad l.Iul.de
adult*..*in ver.qui stuprum,adulterium vt*.& ideo Cuia.
li.6.*obseruat.c*.11.*& li*.19.*c.penult*. dicit, Tribonianum
ea verba posuisse ad posteriores leges respicientem,
sicut in *d.§.item lex Iulia.versiculum, temeratores alie-
narum nuptiarum gladio puniri, &c*. accipi debere se-
cundum leges posteriores, scilicet *l.quamuis. C. de a-
dulter*. siquidem Dioclet.& Max. inceperunt impera-
re anno Domini 286.quo tempore mortis pœna erat
imposita pro adulterio,per *l.castitati.C.de adult*.cuius
auctor fuerat Alexander Seuerus,qui inceperat impe-
rare anno Domini 224. & sic 42. annis ante Dioclet.
& Max.nec valet dicere, quod per *d*.† *l.castitati*. non 22
erat imposita pœna mortis naturalis, sed deportatio-
nis,prout intelligit Couarr. *in 2.part.de sponsal.capit*.
7.*§*.7.*numer*.16. *vers.sed si Accurs*. quia *in d.l.castitati*,
dicitur,quod ducens damnatam de adulterio, tāquam

leno

leno punitur pœna lenocinij, quæ est pœna vltimi supplicij, vt probat Bermond. in d. rubric. de adulter. n. 4. & quando non esset pœna mortis naturalis, sufficeret ad d. l. transigere. vt verba illa non sint superflua, vt deportationis pœna imponeretur tempore dictorum Imperatorum Diocle. & Maximin. vt per gloss. in d. l. transigere. quæ in pœna capitali inibi vult etiam comprehēdi deportationem, ex reg. l. capitalium. ff. de pœn. & §. 1. Institut. de publ. iudic. cum simil. Nec dict. § item lex Iulia. vers. temeratores alienarum nuptiarum gladio feriri oportet, &c. intelligendus est secundum leges posteriores, prout intelligit Raphael Cuman. in consi. 154. cum aliis ad hoc allegatis per Couarr. in d. nu. 16. prope finem. Quia d. §. item lex Iulia, nuncupatim loquitur de lege Iulia, & aliter interpretando, opus esset dicere Imperatorem mentitum esse, & ita nominatim de pœna legis Iuliæ intelligit Hostiens. in tit. de adulter. §. quæ pœna. col. 1. vers. pœna autem. & sequitur Tiraquell. in l. 13. connubial. num. 20. vers. & ideo cum. §. & ad Curas. lib. 2. miscellan. iur. c. 1. dicentem, quod in toto titul. ff. ad l. Iul. de adulter. nullibi de hac mortis pœna mentio facta est, quæ si lege Iulia statuta fuisset, vtique à Iurisconsultis illius temporis omissa non esset. Responderi potest, hoc argumentum procedere à coniecturis, & non concludere. Omissa est pœna: ergo non erat in vsu; quia verba legis Iuliæ repugnant, quæ esse eiusdem legis fatendum est: Item potuit omitti, quia fortè non erat de re dubitabili, vel secundum Couarr. in d. num. 16. omissa fuit à compilatoribus, quia gladij pœnam, ab Alex. & Constantino, in Codicem Iustiniani retulissent.

Sed iure ciuili particularium locorum diuersa pœ-
23 na † pro adulterio imposita reperitur; siquidem, quasi in tota Germania pœna adulterij est arbitraria, VVesenbecius in paratitlis tit. de adult. testatur etiam Mynsinger. in §. item lex Iulia. Institut. de public. iudic. præterquam in Saxonia, vbi pœna capitalis infligitur, vt testatur Schneiduuinus Instit. de public. iud. Coloniæ consuetudo est, quia adulter & adultera famosos lapides duos à collo pendentes cum candelis ardentibus ignominiosè per ciuitatem, lictoribus præcedentibus portant, deinde pœna pecuniaria mulctantur, vt testatur Rauennas Iuris Coloniensis professor in suo singulari 298. in Regno Franciæ adulteri ex consuetudine non puniuntur, vt per Tiraquell. in d. l. 13. connubial. n. 24. præterquam Gratianopoli, vbi statuta est pœna centum solidorum, vt per Guidonem Pap. dec. 206. & latè per Benedict. in c. Raynutius. in ver. eudam Petro. n. 63. Ad hoc videndi sunt Rebuff. in constitut. regni. in proœm. n. 108. Chassan. in tit. de iustitia, n. 46. Philibertus Bugnion. in abrogatis legib. Galliæ. & Rauennas in d. singular. 938. refert in quibusdam locis Franciæ con-
24 suetudinem esse, quod vxor adultera † nullam patiatur pœnam, sed maritus eius super asino per totam ciuitatem ducitur, præcone alta voce clamante: Sic fit maritis, qui permittūt vxores nimium ieiunare, Boer. decis. 297. & Guido Pap. d. decis. 206. in Italia quot sunt ciuitates maximæ, tot sunt statuta diuersarum quantitatum pecuniæ impositarum pro adulteriis, quæ omnia recenset Menoch. in d. casu 419. à num. 62. ad finem. de quo satis conquetitur Alciat. in l. probrum. ff. de verbor. signif. fures hodie strangulari, adulteros autem pecunia mulctati, vt sit maior pecuniæ, quàm morum, & honoris ratio. Sed in Hispania adest expressa lex 15. partitarum 7. tit. 17. qua disponitur, adulterij pœnam in masculo esse mortem: adulteram verò publicè flagellari, & amittere dotem, & arras, quæ applicātur viro, ipsa detrusa in monasterium. Et per leges Tauri permissum est marito vxorem occidere, vt l. 80. cum duabus seq. & ibi latè Gomez.

Quæ pœnarum diuersitas, quantum ad materiam iurisdictionis pertinet, inducta est à nobis: Primò vt inferatur, quod vbi ratio † irregularitatis incurrendæ 25
cessat, si ecclesiasticus super adulterio præuenit iurisdictionem iudicis laici, poterit etiam super tali pœna ciuili sententiam ferre, ne causæ continentia diuidatur, ex regula l. nulli prorsus. C. de iudic.

Secundo infertur, quod si pro adulterio minorata est pœna † per statutum, ea ipsa iudicandi sunt etiam 26
Iudæi adulteri, prout in hoc casu consuluerunt Alex. in consi. 99. vol. 3. & consi. 13. vol. 7. Angel. in consi. 124. licet primò Barbat. in consi. 63. vol. 3. Socin. in consi. 92. in 3. dub. vol. 1. Alciat. in consi. 458. Corn. in cons. 124. vol. 1. Riminald. iun. in cons. 418. nu. 7. vol. 4. Marsil. in consil. 101. Bermond. in tract. de concubin. rubric. de adulter. nn. 30. & plur. seq. qui testatur de communi, & vt communem recitat Clar. in §. adulterium. versi. sed pone statut. & in simili latè per Tiraquell. de iure primogen. qu. 66. n. 18.

In hoc articulo arbitror duos casus constitui debere. Primus est; quando Iudæus committit adulterium cum Iudæa, quo casu arbitror istam communem esse veram, & siue extet priuilegium Iudæorum, quod in ciuitate vbi morantur, tractentur vt Christiani, prout in casu, quo consuluit Marsil. Bononiæ, siue non extet, semper iudex debet sequi pœnam statuti, non autem iuris dispositionem, gl. & Bart. in l. quid ergo. §. pœna grauior. col. 3 ff. de his qui not. infam. Bart. in l. seruum quoque. §. publicè. col. 2. ff. de procurator. cum simil. per Dec. in c. ex literis. col. fin. vers. sexto gloss. de constit. & in c. inter cæteras, col. pen. de rescrip. Et quod iudex laicus debeat sequi pœnam diuersam à lege communi per statutum impositam, Cyn. in l. qui sepulcra. C. de sepulchro viol. Alex. in l. sanctio. ff. de pœnis. Bald. in consi. 250. in quæst. vol. 1. Marsil. in practic. crim. §. quæritur, n. 1. Imo idem est in pœna † consuetudinis, quæ si minor est, & 27
mitior in crimine adulterij, illa derogat maiori impositæ à iure communi, l. quod senatus. ff. de iniur. l. senatus censuit ff. de accus. Cyn. in l. nullum. C. de test. Bald. in consi. 15. quod procedit. vol. 4. Crauett. in cons. 137. nu. 7. & communem opinionem esse testatur Dec. in c. de causis. col. pen. de offi. deleg. quia consuetudo † potentius o- 28
peratur, quàm statutum, Felyn. in c. 1. n. 4. & 5. de sponsal. & plura de hoc scribit Alban. in lucubrationib. ad Bart. in repet. l. de quib. ff. de legib. quia sanctiora videntur esse quæ motibus afferuntur, quàm quæ legib. imperantur: leges enim dantur vt plurimum inuitis, sed quod est consuetudinis, sua vi, & per se influit in mores hominum, vt vel à natura putentur esse, aut ab antiquis pro bono publico institutæ.

Secundus casus est, stante supradicto statuto minorante pœnam, si Iudæus committat † adulterium cum 29
Christiana, & tunc supradicta communis opinio est falsa, quo casu Clarus in d. §. adulterium, versi. pone statutum. in fin. putat hunc Iudæum esse ad triremes perpetuo transmittendum. Ego autem dico esse furca suspendendum. Nam si hic casus non comprehenditur sub statuto, vt Clarus probat. Item quia debet intelligi, vt minus lædat ius cōmune, glo. & Doct. in l. fi. §. in computatione. C. de iure delib. cum aliis ad hoc allegatis per Surdum, dec. 56. n. 3. sed hic est duplex casus, scilicet quando committitur adulterium cum Iudæa, & quando cum Christiana, & statutum interpretādum est vt minus lædat ius commune, quàm fieri possit, vt ibidem; ergo quoad Iudæum committentem adulterium cum Christiana pœna iuris communis remanet in-

correcta: ideò mittere ipſum ad triremes, nō procedit
de iure cōmuni, neque à ſtatuto, ſed ex quadam beni-
gnitate arbitrij, quæ non eſt ſeruanda cum iſta perfida
gente. Augetur hoc quadam ratione Bermondi, cui i-
pſe qui tenet contrarium *in d. rubr. de adulteriis, nu. 32.*
30 non reſpondet. Nam ſi pagani, † ac Saraceni, & gētiles
committerent adulterium cum Chriſtiana, clarum eſt
quod pœna mortis puniri deberent; ergo multo for-
31 tius Iudæi: probatur, quia ſecta † Saracenorum, paga-
norum, ac gentilium eſt minus mala, quàm ſit ſecta
Iudæornm, *c. nónne ſodomita, 2. q. 1.* & ideo in Theodo-
ſiano Codice ſpecialiter eſt deciſum, vt ſi Iudæus cum
Chriſtiana adulterium committat, capitali ſententia
feriatur, vt *in l. 1. C. de nuptiis gentilium.* quam pœnam
ſequitur Alciatus *in li. 7. parergon iuris, c. 23.*

Sed an omnibus adulterij ſpeciebus ſupradicta pœ-
natum genera applicari poſſint, quæſtionis eſt: ſiqui-
32 dem adulterium † aliquando eſt duplex, aliquādo ſim-
plex. Duplex eſt, quando ambo, vir & vxor extra tho-
rum coeuntes, ſunt coniugati, & hoc dicitur verè, &
propriè adulterium tam reſpectu viri, quàm mulieris,
& appellatur duplex, quia vir violauit thorū propriū,
& vxor violauit thorum viri, Goffr. & Hoſt. *in ſumma
de adulter. §. 1. in princ.* Syluestr. & Angelic. *in ſumma,
ver. adulterium, n. 1.* & iſta qualitas, duplicitatis adulte-
rij reſpectu legitimationis, reputatur, vt ſimplex, quia
filio dicente ſe eſſe adulterinum ſimpliciter, valet le-
gitimatio, etiam ſi ſit dupliciter adulterinus, Angel. *in
conſ. 201. in primo dub.* Fel. *in c. poſtulaſti, n. 16. de reſcript.*
ſed reſpectu pœnæ imponendæ, procedunt ſupra di-
cta. Item eſt quādo ſolutus coiuit cum coniugata, quo
caſu etiam verè & propriè dicitur adulterium, ſed ſim-
plex appellatur, ita notant omnes *in l. 1. C. ad l. Iul. de
adulter.* per tex. *in l. inter liberas. §. 1. ff. eod. tit. & l. inter
ſtuprum. ff. de verb. ſignif.*

Sed quando coniugatus coiuit cum ſoluta: Hic alter
caſus continet duplicem ſpeciem, vel quando coniu-
gatus coiuit cū ſoluta in forma matrimonij: vel quan-
33 do ſine ipſius forma: Primo modo punitur † pœna
mortis naturalis, ſiue quinque duxerit vxores, vt in ca-
ſu Grammatici *voto 17.* ſiue quatuor, vt euenit Galliæ,
vt refert Boſſ. *in tract. crim. in tit. de coitu damn. n. 78.* ſi-
ue duas tantum, vt probat Men. *caſ. 420. n. 103.* & ideo
eccleſiaſticus circa hanc pœnam non ſe intromittit.
34 Secundo modo, † deciſiuè ſcribendo de iure ciuili, non
eſt adulterium, prout eſſe communem opinionem, te-
ſtatur Suarez, *in ver. adulterinm. nu. 86.* & Clarus etiam
in §. adulterinm. verſ. trib. autem modu. gl. *in l. 1. ver. de-
clar. & ibi* Bal. *n. 3. C. de adulter.* Salyc. *in auth. ex comple-
xu. C. de inceſt. nupt. & in l. ſi qua illuſtris. n. 4. C. ad S. C.
Orſician. & in d. l. 1. n. 2.* Alex. *in conſ. 129. prope finē. verſ.
plus dici. vol. 1.* quia adulterium dicitur alieni thori vio-
latio, & quaſi tranſitus vnius thori ad alterū. Ergo cū
maritus aliquam ſolutam cognoſcit, non eſt adulteriū,
Hoſt. *in ſumma. tit. de adulter. §. 1.* Soc. ſen. *in conſ. 148.*
35 *n. 3. vol. 1.* item † vxoratus non poteſt pro hoc delicto
de iure ciuili criminaliter puniri, Aret. *in §. nouiſſimè.
n. 4. Inſt. ad S. C. Orſician.* Dec. *in conſ. 312. n. 1.* & hāc eſſe
indubitatam Doct. ſententiam, dicit Rol. *in conſ. 74. n.
1. vol. 2.* quicquid dixerit Men. *in conſ. 249. & de arbitr.*
36 *iud. caſu 420. n. 108.* quo caſu iudex † laicus poſſet ſecu-
laribus remediis conſtringere maritum, vt dimittat
concubinam, non quod crimen iſtud ſpectet ad eum,
ſed quia ad eius officium ſpectat facere, vt homines in
ciuitate malè viuentes, honeſtè viuant. Ex quo infer-
tur quod mulier malè famata de ſuo corpore, ſi dubi-
tetur, quod alias honeſtas mulieres ſeducat, poteſt re-
mediis iudicis ſecularis expelli ab illo loco vicino, vt
probat Berm. *in d. tract. de public. concubin. rubric. de a-
dulteriis. n. 68.*

Sedde iute canonico coniugatus † dicitur commit- 37
tere adulterium cognoſcendo ſolutam, *c. nemo. & c. dicat.
32. q. 4.* Abb. per illum tex. *in c. tranſmiſſa. n. 5. de eo qui
cognouit conſang. vxoris ſuæ.* Conr. *in ſuo pretorio, tit. de
adulteriis, n. 2. & 3.* Clar. *in d. verſ. tribus autem.* Syntag-
ma comm. opin. *tom. 3. loc. 8. tit. 6. c. 1.* quo caſu iudex ec-
cleſiaſticus † poterit conſtringere maritum, vt concu- 38
binam, quam tenet dimittat, etiam ſub pœna excōmu-
nicationis, quam incurrat maritus, ſi illam non dimit-
tat, *c. ſi concubina. de ſent. excom.* gl. *in c. Romana, in ver.
offenſa. de ſent. exc. li. 6.* & ideo curati eccleſiarū parro-
chialium in diebus feſtiuis ſolemnibus ſolent declara-
re excommunicatos concubinarios manifeſtos, & i-
pſa vxor † propter fornicationem mariti poterit pete- 39
re ſeparationem thori, & dotis reſtitutionem, *c. plerū-
que, de donat. inter vir. & vxor.* vbi omnes firmant, &
ſcribunt per illa iura *in c. 1. & c. de maritu. de adulter. &
in c. ſi. de conuerſ. coniug. & ibi* Abb. *& in c. de infideli. de
conſanguin. & affinit. & in c. ex parte. de ſponſal. & in c.
quaſiuit. & c. ſignificaſti. de diuortiu. & 32. q. 6. per totum.
& q. 7. in c. omnes. & per gl. in d. ver. offenſo. in d. c. Roma-
na. de ſent. excom. li. 6. & in c. pen. & fin. de adulter.* quæ
procedunt etiam ſi maritus fornicationem commiſit
cum ſoluta, *c. nemo 32. q. 4.* vbi Archidiacon. & alij hoc
firmant, & *in c. non ſolum. q. 7. & in c. meretrices. q. 4.* &
per Soc. *in conſ. 148. memini, col. 2. vol. 1.* licet enim ma-
ritus † non poſſit per vxorem de adulterio accuſari, 40
Abb. *in c. 1. in 2. not. vt lit. non conteſtat.* & Soc. *in d. conſ.*
148. tamen quando fornicator præſtat cauſam; vt ſe-
paretur thorus, & fiat dotis reſtitutio, ex allegatis nu-
per: ita vt mulier etiam adultera non dicatur dotem
perdere, ſi maritus adulterium, ſiue fornicationē com-
miſit, ſecundum Caſtrenſ. qui ad hoc multa citat *in
conſ. 128. hac mulier. vol. 1.*

CAP. XX.

Inceſtus criminis caſus eſſe mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Inceſtus quid ſit.*
2 *Socer cognoſcens nurum, quam filius propter carentiam præputij non poterat, an committat inceſtum, & n. 6*
3 *Affinitas prouenit ex coitu, & quid de iure ciuili. n. 4.*
5 *Inceſtus qui non eſt de iure canonico. ſed de iure ciuili, an per ſolum laicum cognoſci poſſit.*
7 *Inceſtus ex impedimento publicæ honeſtatis pertinet ad vtrumque forum.*
9 *Inceſtus crimen regulariter eſt mixti fori.*
10 *Inceſtus crimen quando ſit merè eccleſiaſticum.*
11 *Laici cognoſcentes moniales puniuntur per iudices ſeculares.*
12 *Mulier fornicata cum presbytero à quo debeat puniri iudice eccleſiaſtico vel ſeculari.*
13 *Iudex laicus poteſt punire concubinas clericorum.*
14 *Clericus inceſtuoſus qua pœna ſit puniendus.*
15 *Inceſtus an committatur per clericum ſi ſolutam cognouerit.*
16 *Filij ſacerdotum dicuntur nati ex inceſtu.*
17 *Filius ſacerdotis legitimari poteſt, & à quibus.*
18 c. cùm haberet. *an habeat locum in filio ſacerdotis.*
19 *Inceſtus eſt coitus cū commatre, de iure ciuili incognit.*
20 *Commatrem cognoſcenti carnaliter qua pœna ſit imponenda.*
21 *Inceſtus an ſit propriè eius qui cognoſcit cognatam ſpiritualem, vel legalem.*
22 *Inceſtus committitur cum cognatis adoptiuis.*

Ince-

1 INcestus † dicitur coitus habitus cum persona con-
sanguinea, vel affine, *§. incestus. 39. q. 1.* not. gl. *in rubr.*
C. de incest. nupt. & omnes Summistæ *in ver. incestus.*
Summa Pisanell. *in ver. Fornicatio.* Bermond. *in tract.*
de public. concubin. rubri. de incest. in prin. ex quo inferũt
hoc crimen committi cum eis, inter quos matrimo-
nium est prohibitum.

Multi contra: Illationem magis generalem non pos-
se procedere ex dicto magis stricto. Nam in casu oc-
2 currenti, † quidam cognouerat carnaliter nurũ suam,
quam filius maritus ob carentiam præputij cognosce-
re non potuit, & matrimonium cum hac scientia, &
voluntate vxoris, & renunciatione carnis copulæ erat
contractum: illa autem nurus socero non videbatur
3 affinis, siquidem affinitas † prouenit ex coitu, *c. discre-*
tionem. de eo qui cognou. consanguin. vxor. suæ, c. nec eam,
35. q. 3. Syluestr. *in ver. matrimonium, in 8. n. 15.* D. Thom.
in 3. lib. sentent. dist. 41. Hic autem filius præputio ca-
rens coire non potuit: & licet de iure ciuili affinitas
4 † caussetur ex iustis nuptiis, *l. non facile. §. secundum. ff.*
de grad. affin. in quibus non consideratur copula carna-
lis, gloss. *Instit. de patr. potest. in princip.* & notant om-
nes, tamen in hac materia attenditur ius canonicum,
c. pen. & final. de secund. nupt. §. si. in auth. quomodo oport.
epis. op. ergo cum de iure canonico non videbatur in-
5 cestus, † dicebant solum iudicem laicũ posse animad-
6 uertere. Ego † autem dixi hunc casum esse incestuo-
sum, etiam de iure canonico, propter impedimentum
publicæ honestatis, quod contrahitur ex sponsalibus
de futuro, vel ex matrimonio de præsenti nondũ con-
summato, Abb. *in c. sponsam. de sponsalib.* Angel. *cap. in*
ver. matrimonium. §. Impedimentum. 14. Syluestrin. *in*
ver. matrimonium. in §. 8. n. 14. vnde nullus consangui-
neus sponsi potest ducere in vxorem talem sponsam
vsque ad quartum gradum inclusiuè, nec econuerso, *§.*
iuuenis. & c. ad audientiam. de sponsal. & ideo Io. Andr.
in declaratione arboris affinitatis dicit, quod in dis-
pensationibus faciendis à summo Pontifice, debet ex-
primi, quod possis cum tali contrahere, non obstante
7 impedimento † publicæ honestatis, pro eo, quod de-
sponsasti consanguineam eius in quarto gradu, & non
obstante, quod est tibi affinis in quarto gradu, pro eo
quod dictam desponsatam carnaliter cognouisti: &
propterea hic casus pertinebat ad vtrunque forum, &
rectè procedit illatio quod incestus committitur cum
eis, inter quos matrimonium est prohibitum.

9 Hoc igitur † crimen esse mixti fori, tenent Andr. &
Afflict. *in titulo quæ sint regal. in ver. & bona contrahen-*
tium incest. nupt. Boss. *in tit. de coitu damp. nu. 17.* Mar-
quard. *in tract. de Iudæis, parte 2. c. 9. nu. 8.* Bermond. *in*
tract. de public. concubin. rubr. de incestu. n. 34. & 35. & o-
mnes ea vtuntur ratione, quam ad similia probandum
docemus inducere, quia hoc crimen vtroque iure re-
peritur punitum, Bald. *in auth. clericum. n. 10. C. de episc.*
& cler. Bart. *in tract. de different. inter ius ciuile & cano-*
nicum. n. 83. Nec obstat Bal. *in l. consulta. nu. 3. C. de te-*
10 *stam.* vbi quod hoc crimen est ecclesiasticum, † & id-
eo Episcopus inhibet iudici laico sub pœna excom-
municationis, ne se intromittat, quem sequitur Aufr.
in tract. de potest. secular. in ecclesiast. n. 6. in fine. Quia
hoc procedit in casibus, in quibus de iure ciuili non
proceditur, secus est si per leges ciuiles pœna impo-
natur, quia tunc præuentioni locus est, & ita videmus
11 quotidie practicari, videlicet laicos † habentes rem cũ
monialibus puniri à iudicibus secularibus, licet fece-
rint delictum in ecclesiasticam, vt probat Boss. *in tit.*
de coitu damnato, nu. 17. & ita est casus decisus per Cac-
cher. *dec. 103.* & ideo dispositio *auth. incestas nuptias. C.*
de incest. nupt. habet locum quando nuptiæ sunt ince-
stæ de iure ciuili, & non de iure canonico, secundum
magis communem opinionem, de qua testatur Clar.
in § incestus, vers. quæro nunquid. qui alios citat. Item di-
ctum Baldi *in d. l. consulta.* est fundatum super consi-
lio Federici de Sen. 167. quod allegat, & inibi Federic.
loquitur de muliere, † quæ fornicata est cum presby- 12
tero; dicens, quod hoc crimen debet puniri per eccle-
siasticum, & non per secularem; tum quia crimen for-
nicationis est inductum de iure canonico, *c. nemo 32.*
q. 4. tum quia propter illicitum coitum cum sacerdo-
te, effecta est de foro ecclesiæ, *c. quidam clerici, distin. 81.*
gl. *in cap. eos. dist. 32.* sed Federicus loquitur in simplici
fornicatione clerici occultè commissa cum muliere
soluta, qui coitus de iure ciuili non erat punibilis, ideo
non mirum, si laicus iudex non poterat punire talem
mulierem, ita respondent Anton. de Butr. *in d. c. cum*
sit generale. n. 20. de foro compet. & ibi Abb. *n. 25.* & Boss.
in d. tit. de coitu damnato n. 18. secus si illa fornicatio es-
set publica & continuata, quia iudex secularis † potest 13
punire concubinas clericorũ, vt dicam infra *in sequen-*
ti parte, centur. 2. casu 78. ergo restat quod crimen in-
cestus est mixti fori, quando ab vtroque iure pœna ca-
sibus occurrentibus imponitur. Videamus igitur an
sint aliqui casus huius criminis incestus, qui iure ciui-
li cogniti non sint.

Primus est si clericus † incestum commiserit, quo ca- 14
su pœna iuris ciuilis ipsum nõ afficit, quo mortis pœ-
na imponitur, *l. si adulterium cum incestu. ff. de adulter.*
& communem esse opinionem dicit Paul. Grilland. *in*
tit. de diuers. crimin. li. 3. n. 5. quod est verum si commit-
tatur incestus cum adulterio vel stupro, vt per gl. *in d.*
l. si adulterium, in priu. quam esse communiter appro-
batam, dicit Bermond. *in d. rubr. de incestu, nu. 14. vers.*
suo modo. & clarius Syntagma comm. opin. *tom. 3. loco*
8. c. 10. vers. incestus pœna. item est verum quando scie-
ter & dolosè, secus si ignoranter, vel sub figura matri-
monij, vt per citatos Doctores: sed clericus incestuo-
sus si ciuiliter conueniatur venit beneficio priuandus,
si criminaliter est ab officio deponendus, *c. si quis pres-*
byter. & c. si quis sacerdotum. 81. dist. & c. si quis clericus.
eadem dist. quæ iura licet loquantur in adulterio, & *c.*
significasti. in vers. suspendere non postponas. de adulter.
ergo tanto fortius debet procedere in incestu, & hanc
tenet Inno. *in c. bona. de ætat. & qualit.* etiam si hoc cri-
men fuerit attentatum, & non completum, & omnes
Canonistæ post Abb. *in c. at si clerici. §. de adulterio. de*
iudi. Bermond. *in d. rubr. de incestu. n. 21.*

Et intelligunt hoc crimen esse commissum etiam si
clericus † solutam cognouerit, prout esse communem 15
opinionem, testatur Paul. Grillandus *in tit. de diuersis*
criminib. li. 3. quæst. fin. alios citat syntagma com. opin.
in d. cap. 10. vers. incestus etiam committitur. ego autem
puto hanc communem non procedere quantum ad
pœnæ impositionem, quia hoc casu clericus non veni-
ret puniendus, vt supra, quia Immol. & Card. *in clem.*
ad nostram. de haret. dicunt clericum committere sim-
plicem fornicationem, & pro ea esse aliter puniendum,
consuluit Feder. de Sen. *consi. 167. mulier accusata.* & se-
quitur Fel. *in d. c. at si clerici.* & Bermond. *in d. rubric. de*
incestu num. 27. vers. contrariam opinionem. qui alios re-
fert. Intelligo tamen hanc communem esse veram,
quantum pertinet ad dispositionem *auth. ex complexu.*
C. de incest. nupt. nam gl. *in l. 2. in ver. filij. C. de epis. &*
cleric. dicit quod filij † sacerdotũ dicuntur nati ex ince- 16
stu, & ibi Bald. Alex. ad Bart. *in l. fi. ff. de his quib. vt in-*
dign. Bart. *in l. si quis incestum. C. de incest. nupt.* Imm. *in*
c. vt clericorũ. de vita & honest. cler. Anan. *in c. significa-*

nit.n.4.de adulter. Host.*in summa,eo.tit.in prin.* Paul.
Grilland.*de pœnis omnifariam coitus,li.3.q.fin.*& quia fi-
17 lius † sacerdotis legitimari potest ab Imperatore, vel
Papa, vel comite ab eis deputato, gl.*in §.fi. in ver.par-
ticipium. in auth.quib.mod.nat.effic.sui,* Bald.*in l.si con-
tra.in fi.C.de nupt.* Caldet.*in conf.3.in fin.qui fil.sint le-
git.*Castr.*in conf.*102.*nu.*2.*vol.*2.Soc.47.*num.*29.*vol.*4.
Dec.150.*n.*5.*&* 057.*n.*9. Bero.168.*nu.*1.*vol.*2. Rol.qui
testatur de communi *in conf.*12.*n.*34.*vol.*4. quam sen-
tentiam Rota Romana amplexa fuit in filio episcopi,
Caputaqu.*dec.*146. *parte* 2. ideo in eius legitimatione,
incestuosi qualitas consideranda, & explicanda est. Et
18 posset dici, quod dispositio † *cap.cùm haberet.de eo qui
duxit in matrim.*non habet locum in filio sacerdotis,
& ita in hoc casu *d.authent.ex complexu.* remaneat in-
correcta, præsertim stantibus tot extrauagentib. bul-
lis summorum Pontificum, & scripsi latissimè *in re-
pertorio contractuum, in verb.negotiorum gestio.*
19 Secundus casus est, quando quis commatrem † car-
naliter cognoscit, quod delictum de iure ciuili nõ fuit
cognitum, vt probat Natta *in addition.ad Alex.ad cõs.*
157.*vol.*5.& scribit Paris.de Put.*in tract.de syndicatu.in
ver.adulterium offi.sali.n.*8.qui multa ad hoc adducit,
& de iure canonico imponitur pœna excommunica-
tionis, *vt c.omnis.& c.non debet,*30.*q.*1.nec obstat quod
dicit Bermond.*in d.rubr.de incestu.n.*14. quod cogno-
20 scenti commatrem † carnaliter debet imponi pœna
capitalis. Quia hoc eius dictum est fundatum super
decis.Franc.Marc.90.quam allegat,& est *dec.*103.*in* 2.
parte. sed ille casus est de committente adulterium cũ
commatre, quo casu qualitas compaternitatis aggra-
uat delictum adulterij, & habet locum dispositio *d.l.si
adulterium cum incestu.*

Et pro hac opinione quod de iure ciuili hoc crimen
sit incognitũ, facit opinio Petri Paludani *in 4.sent.dist.*
21 42.1.*q.in fin.*quod cognoscere cognatam suam † lega-
lem, vel spiritualem, vel ad quam est publicæ honesta-
tis iustitia, non est propriè incestus, qui non est, nisi cũ
vera cognata, vel affine, sed Papa vel Imperator non
potest facere quod sit cognatus vel affinis, qui non
est, quia ista sunt iura sanguinis, quæ mutari non pos-
sunt; vnde ipse concludit, quod licet incestus non sit,
est tamen spirituale peccatum. Idem in simili dicit Im-
mol.*in clem.*1.*de offi.ordin.col.pen.& in clem.fin.in fi.de
hæretic.*

Ego in hoc articulo, prætermissa opinione Theo-
logorum, sequor opinionem Canonistarum, quod ve-
rè incestus committi dicatur, quia proximitas spiritua-
lis, maior est carnali, Specul.*in tit.de rescript.præsenta-
tione.§.ratione autem impetrantis,circa princ.*item spiri-
tualia digniora sunt temporalibus, Host.*in summa,de
maior.& obed.§.cuius.circa medium. & in summa de ser-
uis non ordinand.§.qualiter liber.* & ita committitur in-
cestus spiritualis, vt probat Io.de Lignan.post alios *in
c.1.de eo qui cognouit,&c.*& Host.*in summa.de pænit.&
remiss.§.quæ interrogationes. col.4. vers.commisisti ince-
stum.* vbi expressè dicit, quod incestus committitur
cùm cognoscitur consanguinea, vel affinis carnalis vel
spiritualis, vnde ad religiosas personas extenditur, vt
ibi per eum, Specul.*de cognatione Spirituali,in princip.*
22 & facit quod idem videtur de incestu legali † cum co-
gnatis adoptiuis, *ff.& Instit.de adoptionib.per totum.*
& ita in ecclesiis de dicto triplici incestu tenetur, &
obseruatur, quod ad episcopum absolutio pertineat.
Vnde concludo, quod licet hic casus pertineat ad in-
cestum, quia tamen de iure ciuili non est cogni-
tus, solus ecclesiasticus co-
gnoscit.

CAP. XXI.

Causæ miserabilium personarum an sint mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Causa miserabilium personarum sunt mixti fori.*
2 *Iudex ecclesiasticus non compellit secularem, vt det dilationes breuiores personis miserabilibus.*
3 *Persona miserabilis ab ecclesiastico non appellat ad secularem.*
4 c.ex parte.de foro competenti. *intelligentia.*
5 *Personæ miserabiles quæ sint.*
6 *Vidua & pupilli sunt miserabiles etiam si sint diuites.*
7 *Vidua si agit coram ecclesiastico, si nubat, non remittitur ad laicum.*
8 *Causa cessante non cessat effectus consummatus.*
9 *Persona miserabilis vbi potest eligere forum, & variare ad sui electionem.*
10 *Priuilegium quando cesset, cessante causa.*
11 *Persona miserabilis an habeat priuilegium fori contra alteram miserabilem.*
12 *Persona miserabilis non adit iudicem ecclesiasticum, nisi data negligentia iudicis laici.*
13 *Iudex ecclesiasticus non cognoscit contra laicum de re temporali.*
14 *Iudex laicus qui iudicat personas miserabiles an debeat sequi ius canonicum.*
15 *Vidua an petere debeat dotium restitutionem coram iudice ipsius rei.*
16 *Causa matrimonij trahit secum causam dotis.*
17 *Dotis restitutio & repetitio an sit mixti fori, & num. 21.*
18 *Vidua agens vel conuenta super feudo, comparet coram iudice laico.*
19 *Vasallus non prorogat iurisdictionem sine consensu domini.*
20 *Rex habens comitatum, consideratur solum vt comes in comitatu.*
22 *Mulier passa iniuriam per ministros regios, agit coram ecclesiastico.*

CAusas † miserabilium personarum simpliciter 1
esse mixti fori, probat collector comm. opin. *in
tom.*4.*loco* 10.*c.*2.*vers.persona miserabiles*, Abb.*in c.si-
gnificantib.n.*6.*vers.quoad tertiam speciem.*vbi quod se-
cũdum Inno.possunt alios trahere ad iudicium eccle-
siasticum, etiam non data negligentia iudicis secula-
ris, vt dicit probari ibi, & *in c.super quibusdam. de verb.
signif.*& hanc tenet Aufr. *in li.de pot stat. secul.nu.*29.
*vers.*36.*& ibi* Matth.Boys.*in additionib.*& ad hoc citã-
tur Io.Andr.Flor. & Imm. & D.Nicol. *in d.c.signifi-
cantib.*hanc etiam simpliciter tenet Corn Beninc. *in
tract.de paupertate,q.*5.*n.*17.*& n.*30.Marquard.*in tract.
de Iudæis.parte* 2.*c.*9.*n.*8.*in fine.*

Et qui tenent hanc opinionem, dicunt etiam, quod
ipsæ personæ miserabiles rectè trahuntur ad iudicem
secularem, si rei fuerint, neque poterunt declinare fo-
rum, ex regul.*l.vnic.C.quãdo, Imper.inter pupill.& vid.*
nec poterit iudex † ecclesiasticus secularem compelle- 2
re, vt propter personam miserabilem, det dilationes
breuiores, vt dicunt Inno.& Io.Andr.*in d.c.significan-
tibus.*& si ab eodem seculari iudice contingeret appel- 3
lare, non vtique ad ecclesiasticum, sed gradatim ad su-
periorem alterum secularem est appellandum, *c.anti-
quorum* 2.*q.*6.& hoc cõmuniter teneri, probat Benedi.

Ca-

Capra *in regula 30. nu. 35.* cum aliis multis per eum adductis.

Sed ista principalis opinio ab omnibus præfatis
4 doctoribus fundatur *in c. ex parte* † *B. de foro compet.*
vbi cum quis miserabilis simul & oppressus; id est, per vim vel alio modo spoliatus est re propria, ita, vt possit agere interdicto recuperandæ poterit hanc agere actionem coram iudice ecclesiastico, etiam contra laicum, & de re temporali, etiam si ipse actor laicus sit, etiam non data negligentia iudicis secularis: & hanc esse communem opinionem omnium Doct. *in d. cap. ex parte 3.* testatur Couar. *in lib. pract. q. cap. 6. num. 1. vers. imo, & in hoc tractatu.* & Socin. *in c. licet ex suscepto. col. 3. de foro compet.* cum aliis ad hoc allegatis per Staphil. *de literis gratiæ & iustitiæ. fol. 159. col. 2.* Et ita illa tam ampla in omnibus casibus non discussa, sed conuolata opinio, restringitur secundum veros terminos in casu intentandi præfati interdicti. Vnde Innoc. *in d. c. significantibus num. 1.* dicit pupillorum autem, & orphanorum causas audiet ecclesia, negligente iudice seculari eis facere iustitiam, etiam si sint diuites, sicut de viduis diximus, & paulo superius vbi de mercatoribus & peregrinis loquitur, etiam se restringit ad casum oppressionis, & violentiæ eis illatæ, & ad hoc est *decisio* Afflict. 257. *in prin.*

5 Sunt autem personæ † miserabiles viduæ, pupilli, peregrini, cæci, orphani, fugientes ad Ecclesiam, leprosi, seruientes ecclesiis, pauperes, captiui, mercatores, qui in itinere gabellis grauantur, prout recenset But. *in d. c. significantibus num. 22.* & Belluga *in speculo principum, rubrica 23. §. sed pone num. 10.* Item aduenæ, Tessaur. *decis. 177. in prin.* Item Ecclesia, Capyc. *decis.* 160. Item ecclesiastica persona, Afflict. *d. decis. 257. in prin.* Item Virgo, Franch. *decis. 100. in prin.* quæ cælibem vitam egit, prout esse communem opinionem, testatur Fulgos. *in d. l. vn. C. quand. Imper. inter pupil.* & ibi tenet Azo *in summa*, & sequuntur Cyn. Oldrad. Bart. & alij, Afflict. *in constitutione regni, Statuimus nu. 29.* Guido Pap. *decis. 566.* Item meretrix, Franch. *decis. 235. num. 7.* Cæteri autem, qui numerari non possunt relinquuntur arbitrio iudicis, vt per Menoch. *de arbit. casu 66.*

6 Sed quantum pertinet ad viduas, † & pupillos, credo opinionem Azonis esse verissimam *in summa Cod. quando Imper. inter pupil. &c. ad finem.* vt miserabiles dicantur, etiam si diuites sint, & ita tenet Innoc. *in d. c. ex parte C. de foro compet.* Alberic. *in d. l. vni. nu. 1.* Lupus *in c. per vestras num. 12. de donat. inter vir. & vxor.* & And. *in d. constitut. Statuimus nu. 6.* Et licet aliqui contrarium sentiant, ad eos tamen respondet Couar. *in d. c. 6. num. 2. in fine.* procedere, in casu quo subueniendum non est expensis publicis pro litis prosequutione, si miserabiles ipsæ personæ sint diuites, Menoch. *d. casu 66. num. 5.*

7 Vnde si in casu proposito vidua † incepisset agere coram iudice Ecclesiastico, licet postea secondo nuberet, tamen dicta causa non est remittenda ad iudicem laicum, quia iudex ecclesiasticus ab initio fuit competens, & in causa est sibi ius quæsitum, cui non potuit per ipsam actricem præiudicium inferri, *l. fin. ff. de pact. l. si post mortem §. 1. de legat. l. si post mortem, ff. de bonorum pos. contra tabul. c. ab eo. de elect. lib. 6. cum similib.* quæ ad hoc allegat Tiraquell. *in tractatu, cessante causa limi. 11.* Nam quando vidua adiit iudicem ecclesiasticum, per electionem fori fecit illum competentem, & effectus iurisdictionis fuit in esse produ-
8 ctus, quo casu cessante causa, id est illa viduitate, non cessat effectus consummatus, *l. fin. in prin. Digest. vnde liberi l. inter stipulantem §. sacram. vers. nec renocentur Digest. de verb. obligat. l. patre furioso ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur.* Bart. *in l. 2. §. fin. ff. de donat.* Bald. *in l. vbi colum. penult. vers. formatur alia quæstio Cod. de iure dot.* Tiraquell. *in l. si vnquam, ver. susceperit lib. ros, numero 165. vers. & ne post tot. &c. Codice de reuocand. donat.*

Nec obstat opinio Carauitæ, qui contrarium sentit *in Ritibus magnæ Cur. vicariæ, ritu 233. num. 12. vers. contrarium.* quia loquitur de iure regni: vbi per *constitutionem. Statuimus.* dispositum est, vt possit miserabilis † persona eligere forum, & variare electionem 9
ad sui libitum, & ideo statim facta variatione, expirat iurisdictio iudicis primo electi, licet non tollatur effectus iurisdictionis quo ad competentiam iudicis, circa acta retrofacta. Nec obstat *regula in omnibus ff. de reg. iur.* vbi personæ † conditio locum facit benefi- 10
cio, ibi cessante ea, cessat etiam beneficium. Item quod priuilegij causa cessante, cessat priuilegium, *l. athleta §. 1. vers. quo ad in præsidatu sunt. & l. Geometræ vers. donec curam gerunt. & l. idem Vlpianus ff. de excus. tutor.* quia procedunt in habentibus tractum successiuum, non autem in his quæ per litis contestationem habent tractum perpetuum cum per ipsam iurisdictio ecclesiastici fuerit perpetuata.

Sed difficultatis est, quid iuris sit, vbi miserabilis † 11
coram ecclesiastico agere potest, si contra alterum miserabilem casus occurrat, an adhuc coram eodem agendum sit, Lucas de Penn. latissimè quæstionem explicat *in l. ne ad diuersa colum. 2. & 3. C. de silentiariis lib. 12.* sed in sacro nostro Consilio Neapolitano doctè diffinitum est, vt hoc casu conquassatis priuilegiis, redeundum sit ad ius commune, vt per Franch. *decis.* 188. & latius per Couar. in *lib. pract. quæst. cap. 7. numero 4.* qui alios ad hoc allegat, ideo vlterius non insisto.

Ego autem quantum ad propositam principalem quæstionem pertinet, arbitror illam communem iure non subsistere, & quod non aliter præfati miserabiles
† iudicem ecclesiasticum adire possunt, nisi data ne- 12
gligentia iudicis laici, ex regula *c. ex tenore. de foro compet.* & ex ratione *cap. nouit. de iud.* & hanc tenet Innoc. *in dict. cap. significantibus numero 1. in fine.* & probat Couar. *in dict. c. 6. num. 1. in fin. pract. quæstion.* vbi testatur quod indies in regnis Hispaniæ, & Galliæ iudicatur contra illam cōmunem, & multo strictius in Italia: Non enim potest iudex † ecclesiasticus contra 13
laicum cognoscere de re temporali, quantumcunque laicus fuerit oppressus, & spoliatus, nisi proprius, & naturalis suus iudex negligens esset in administrando iustitiam; & hoc etiam probat *dict. cap. ex parte B. de foro compet.* vbi propter potentiam rei conuenti, qui actorem spoliauerat, in iudice seculari maxima viderat suspicio negligentiæ, vt ibi Couar. aduertit: & hanc opinionem tenet etiam Butr. *in cap. licet. de foro compet.* & Constantin. Roger. *in tractatu de dote quæstion. 17. numero 2.* qui *numero 3.* limitat non procedere, quando ipsa persona miserabilis simul esset affecta altera qualitate, scilicet paupertatis, vt ibi vide.

Declaratur ista conclusio, vt cum contingeret iudicem † laicum iudicaturum esse personas miserabi- 14
les, tunc non aliter secundum iuris ciuilis regulas, quod directo iuri canonico contrarium sit, sed secundum ipsum ius canonicum iudicare debet, vt

probant Butr.& Immol.*in c.at si clerici.de iudi.*Felyn.
in d.c.significauit.nu.7.de off.delegat. Cornel.Benin-
cas.*in d.tract.de paupert.quæst.5.nu.31.* Abb.*in c.1.nu.3.*
de constitut.& idem Felyn.*in cap. causam.in principio,de*
testibus.

Ex quibus infertur resolutio alterius casus: An vi-
15 dua † petere debeat sibi restitui dotem coram iudice
laico ipsius rei,Stephan.Aufrer.*in tract.de potest.secu-*
*lari in eccles.nu.21.*dicit, debere peti coram ecclesiasti-
co,& citat multos,& testatur de communi.Sed hęc o-
pinio procedit, quando principaliter est quæstio de
16 matrimonio, † tunc quia coram ecclesiastico agi de-
bet, ideo coram eodem incidenter tractari potest de
dote,Ancar.*in cons.21.n.11.*& hunc esse casum *c.per ve-*
*stras.in fine de donat.inter vir.& vxor.*probat Constãt.
Roger.*in tract.de dote in d.q.17.n.5.vers.si vero.*Lupus
*in d.c.per vestras in 7.notab.nu.17.*Bald.*in tract.de tem-*
pore vtili,& continuo,c.15.n.8. Bene verum est quod si
iudex Ecclesiasticus principaliter de matrimonio co-
gnoscens, de ipsa dote, tanquam de ipsius accessorio
nihil dixit, non potest vlterius de ipsa dote sine noua
commissione se interponere, vt dicit gl. final, *in c. de*
prudentia.de donat.inter virum & vxor.& Abb.*ib.n.7.*
quo casu, quia dos ipsa principaliter peteretur; iudex
Ecclesiasticus non posset se intromittere, nisi in casu
negligentiæ,vel oppressionis,vt dictum est.

Abb.*in cap.ecclesia S.M.nu.16.de constitut.* tenet esse
17 † mixti fori, & ideo coram vtroque iudice pro ipsius
recuperatione posse agi,& hanc tenet Bal. Nouell.*in*
tract.de dote,parte 9.priuileg.16. Et quando opinio es-
18 set vera,non procederet, quando vidua ageret, † vel
conueniretur super feudo, quia tunc secularis iudicis
cognitionem, & iurisdictionem interuertere non po-
test,nisi vbi secularis esset negligens,*d.cap.ex tenore.de*
*foro compet.*Angel.*in d.l.vni. C.quand.imper. inter pu-*
*pill.*Inno.*in c.ex parte.de foro compet.*dicit,vbi causa vi-
duę pauperis tractaretur de castro,aut alio feudo mã-
gnæ importantiæ, non posset vidua iudicis secularis
notionem, & iudicium refugere, nisi ob denegatam
iustitiam,&in pari esset negligentia superior iudex il-
lius qui postulatus & requisitus est. Item Rom.*in l.1.*
*§.& post operis col.3.in fi.ff.de noui oper.nunciat.*dicit nõ
19 esse in vasalli † facultate alterius iudicis iurisdictionẽ
absque domini consensu prorogare *c. per venerabilem*
§.insuper.qui fil.sint legit.c.ex transmissa de foro compet.
dominus enim feudi non solum habet qualitatem iu-
risdictionis,sed etiam fidelitatis, propter quam ad id,
quod vtile est domino vasallus obligatur, *cap.vnic.de*
form.fidelit.c.vni.de noua form.fideli.& hac ratione Fe-
lyn.*in c.solitæ col.3. vers.in quantum.de maior. & obed.*
20 dicit,Regem † habentem Comitatum, ratione cuius
superiorem habet,si ab eo prouocetur, reclamare nõ
debet, in hoc enim regia dignitas in consideratione
esse non potest,*l.si quando vbi notat.* Bart. *C.de appell.*
c.Romana §.debet de appellat.lib.6.

Pro resolutione igitur distinguo:aut loquimur sim-
21 pliciter,quis est iudex repetendæ dotis,†& dico quod
regula obseruatur, *Actor sequitur forum Rei*; & sic iu-
dex laicus est competens,& hoc est securius, vt dicit
Anca.*in d.consi.21.nu.11.* & ita indies practicatur: aut
loquimur ratione continentię causæ, & iudex Eccle-
siasticus qui principaliter cognoscit de matrimonio,
erit competens super dote, si de ipsa cognouerit in
principali causa,vt dixi:aut loquimur in casu negligẽ-
tiæ iudicis laici,& dico,vt supra:aut in casu oppressio-
nis sibi factæ per iudicem laicum, & procedit iudex
22 Ecclesiasticus,per *c.ex litteris.de pign.*vbi mulier† pas-
sa fuerat iniuriam ab illo regio iustitiario, vt ibi in
texto exprimitur,ideo nil mirum si Papa principaliter
commisit causam dotis.Quo casu iudex Ecclesiasticus
posset inhibere iudici laico,ne vlterius se intromitte-
ret,etiam sub pœnis.

CAP. XXII.

Pacis fractæ casus an sint mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Pacis definitio quæ sit.*
2 *Pacis fractæ cognitio est mixti fori.*
3 *Episcopos debere procurare pacem.*
4 *Pacis munus pertinet ad principes,& reipublicæ moderatores.*
5 *Pœna frangentium pacem de iure canonico quæ sit, & quæ de iure ciuili.*
6 *Papa potest aliquid constituere pro pace habenda, etiam sub pœna excommunicationis.*
7 *Pacis fractæ casus qui sint iurisdictionis Ecclesiasticæ.*
8 *Pœna pecuniaria clerici pacis violatoris applicatur fisco seculari.*
9 *Papa solus iudicat inter principes de capitulis pacis.*
10 *Iudex laicus potest subditos rixantes ad pacem cogere in ciuilibus.*
11 *Iudex an possit cogere partes ad concordiam.*
12 *Pax est voluntatis,bellum verò necessitatis.*
13 *Iudex potest cogere partes ad pacem in criminalibus.*
14 *Discordia priuatorum quando possit ab vtroque iudice ad concordiam prouocari.*
15 *Papa potest in omni casu discordantes ad pacem cogere.*
16 *Princeps potest cogere partes litigantes ad compromittendum.*
17 *Iudex potest cogere partes ad dandum fideiussorem de bene viuendo.*
18 *Pax non potest fieri cum detrimento honoris alicuius.*
19 *Pacis fractæ pœna conuentionalis debetur coram iudice laico.*
20 *Excommunicatio non relaxatur pro crimine præterito,sed propter contumaciam.*
21 *Pax si fracta est ex causa antiqua est mixtæ iurisdictionis.*
22 *Offensio præsumitur facta ex causa quæ de nouo superuenit.*
23 *Offendentis iuramento statur, an motus fuerit ex causa noua.*
24 *Pax an dicatur rumpi ex noua causa superueniente.*
25 *Ecclesiasticus quando cogit ad pacem discordantes coram iudice laico.*

PAx†diffinitur,quod sit discordiæ finis,à Goffredo 1
*in summa de treuga,& pace.*Sed quia hoc etiã morte cõtingit,*§. deinceps.in auth.de nuptiis. l.in summa ff. de rei vend.l.Neratius ff.de reg.iuris.*Ideo Bart. *in cons.66. n.1.parte 1.*diffinit:Pax est pactum,quo fit finis discordiæ seu guerrę introductę per partes,*l.1.ff.de pact.l.in bello in princ.ff.de captiu.l.1. C.de nadut.tall.l.vnic. Cod. public.lætit.lib.12.& c.1.de pac.tenend. & c.1. de pact.iuram.firmand.*sed Antonius Posseuin. *in li.de perment. ad honorem.* diffinit: Pax est animorum conciliatio,
salua

saluo honore vtriusque, quatenus fieri potest: quam definitionem moderniores omnes communiter sequuntur, vt per Octauian. Vulpell. *in tract. de treuga & pace. q. 1. n. 3.* Quæ definitio non conuenit paci diuinæ, de qua per Afflict. *in rubric. de pace ten. nu. 4.* quæ propriè est reconciliatio peccatoris ad Deum. Tripliciter autem ponitur humana pax: Alia generalis, quæ agitur inter populum, & populum: Alia specialis inter duos homines particulares: Alia verò mixta, quæ agitur inter duos principes & subiectos eorum, de qua *in d. l. vnic. C. publica lætitia.*

2 Omnis igitur humana †. pax, & pacis fractio ad vtriusque fori cognitionem pertinet. Nam quod episcopus † debeat procurare pacē, probatur ex dictis per

3 D. Paul. *ad Timoth. c. 2.* Cùm inter alias boni episcopi partes iubeat seruare pacem. Nam Seruator noster voluit primo pacem nunciari pastoribus, vt indicaret ad eos pertinere aliis pacem nunciare. Item Apostolis præceptum de pace cuique loco danda tradidit, Matthæi *c. 10.* & sic fuit dispositum in 4. concilio Carthaginensi, vt *in c. studendum. dist. 90. studendum est episcopis, vt dissidentes fratres siue clericos, siue laicos, ad pacem magis, quàm ad iudicium concurrant.* Idem monstrat Inno. *in 2. c. præcipimus, ead. dist.* & Alexander III. *in c. 1. de treuga & pace.* & Clemens Romanus *in epistola 1. & 2.* ad Iacobum fratrem. Hoc etiam probant Doct. gloss. *in d. c. præcipimus.* Turrecrem. *in c. discordantes, dist. 90.* glossa æstimata singularis *in c. placuit, ead. dist.* Abb. *in c. super quibusdam, n. 10. de verb. signif. & in c. cùm sit generale, n. 28. de foro compet. & ibi* Felyn. *nu. 19. & cæteri moderniores.* Corsett. *de priuileg. pacis, num. 4. vers. nono.* Belluga *in spec. al. princip. rubric. 11. §. de vsurariis, nu. 20.* Lucas de Penn. *in d. l. vnic. in 7. q. C. publica lætitia. lib. 12.* Stephan. Aufrer. *de potestat. secular. in ecclesiastic. n. 26.* Vulpell. *in tract. de pace, q. 3.* Neque debent in hac re Prælati esse negligentes cum ex dissensionibus magna animæ fidelium detrimenta capiant, nec satis fecisse officio suo putent si frigidè rem quæ multa indigeat contentione tractauerint: vnde Paul. *ad Timoth. cap. 4. Prædica verbum, insta opportunè volentibus, importunè nolentibus: tu vis errare, tu vis perire: ego nolo, reuocabo errantem, requiram perditum, velis, nolis, id agam, &c.* Huius rei singularē exemplum dedit nobis Vbaldus Episcopus Eugubij, qui cùm non potuisset verbis ciues suos conciliare, cùm ad arma venissent, inermis inter strictos mucrones irruens, humi se prostrauit, nec surrexit, donec odia deposuerint, prout Marcus Marullus *li. 3. c. 6. testatur.*

4 Item hoc munus † pertinet ad principes, & reipublicæ moderatores, *l. congruit. ff. de offic. præsid. & §. deinde. in auth. de mandat. princip.* & habetur *2. lib. Machabæorum, c. 4.* quod sine regali prouidentia impossibile est populo pacem dari, & habetur latissimè *in vsibus feudorum, in tit. de pace tenenda, & eius violat. & in tit. de pac. iuram. firmand. & in tit. de pace Constantiæ.* & probatur per *c. princeps, c. administratores, & c. Regum. 23. q. 5. & c. quando, c. non inuenitur, 23. q. 4.* Abb. *in proœm. decretal. in ver. Rex pacificus.* Anton. Corsett. *in tractat. de priuileg. pacis, in princip.* Lancellott. Corrad. *in templo iudic. lib. 1. cap. 1. §. 4. vers. decimo. de Imperatore.* Luc. de Penn. *in d. l. vnic. q. 7. C. publica lætitia. lib. 12.* & scribunt Gail. *de pace publica, lib. 1. cap. 1. & c. 12. & lib. 2. obseruat. 2. & 3.* & Mynsinger. *obseruat. 58.* Itaque prælati, & Reges, & magistratus, negligentes in reformanda pace, peccant mortaliter, *cap. præcipimus, distinct. 95.* alij verò priuati peccant venialiter, *§. alias. distinct. 95.* & ibi notatur.

5 Probatur etiam ex diuersitate pœnarum: † & inprimis concilium 4. Carthaginense, *canone 93.* ita decreuit, oblationes dissidentium fratrum neq; in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur, qui canon consonat cum doctrina Christi Matth. *cap. 5.* dissidentes autem sunt, qui non reconciliantur in foro exteriori, & in facie ecclesiæ. Item concilium Agathense *in canone 31.* & habetur *in c. placuit distinct. 90.* Placuit etiam, vt sicut plerumque fit, quicunque odio, aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem reuocari diutina obstinatione nequiuerint, à sacerdotibus ciuitatis primitus arguantur, qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de ecclesiæ cœtu iustissima excommunicatione pellantur. Concilium II. Toletanum *canone 4.* cum demonstrasset, quam sit turpe à Christiana charitate alienum odisse fratrem, in fine canonis scribit: *Horum ergo, & similium discordantium fratrum oblationes iuxta antiqui canonis definitionem, nullo modo recipiendas esse censuimus. De personis tamen discordantium, id speciali definitione præcipimus, vt antequam eos reconciliatio vera innectat, nullus eorum accedere ad altare domini audeat, vel gratiam communionis sancta percipiat, sed geminato tempore per pœnitentiam compensabunt, quod discordia seruierunt. Quod si vnus eorum alio concurrente ad sanctificationem charitatis concurrerit, ex eo tempore, vt pacificus intra ecclesiam reputetur, ex quo ad concordiam fistinasse conuincitur, sententia tamen superiori seruata, vt tempus, quod in ira expendit, geminatum in pœnitentia satisfactione persoluat.* & de pœnis aliis canonicis recusantium pacem, habetur *in c. si quis contristatus, & in cap. perlatum distinction. 90.* gloss. æstimata singularis *in cap. placuit. distinction. 90.* dicit, quod Episcopus laicos diu litigantes per censuras Ecclesiasticas ad concordiam reducere debet, quem locum allegant Butr. & Immola *in cap. 1. in fine de mutui petit.* & Abb. *in rubric. de treug. & pac. & in c. cum inter colum. 3. de elect. & in c. fin. in 4. notab. de maior. & obedient. & in c. cum pridem de pact. & in c. nouit. col. 3. de iudic.* Paulus Castrens. & Alex. *in l. quidam Digest. si cert. petat.* Alexand. *in l. 1. §. & post operis colum. 4. Digest. de noui oper. nunciat. & in l. si quis mihi bona §. iuxta post Romanum. Digest. de damno infect.* Corsett. *de priuileg. pacis, numero 22.*

Sed de iure ciuili altera pœna violatoribus pacis imposita est. Nam *in titulo de pace tenend.* occidenti capitalis pœna Imponitur, vulneranti amputationis manus, fustibus percutienti, barbam, vel crines expilanti decem librarum, manu vacua quinque pœnam imponens. Item *in c. 1. §. si quis vero. de pace iuram. firmand.* qui propriè loquitur de pace, quam nullæ inimicitiæ præcesserunt, ciuitati centum, oppido triginta, Ducibus, Marchionibus & Comitibus quinquaginta, Capitaneis viginti, & inferioribus trium librarum auri pœnam præscribit: Item filio bannito propter violatam pacem non licet patri alimenta præstare, *c. 1. §. si quis hominem. de pace tenend.* qui filio bannito propter aliam causam potest alimenta exhibere, Vulpell. *in d. tractatu de pace q. 51.* & in pace, quam inimicitiæ præcesserunt, solent diuersæ pœnæ pacisci, quæ an derogent pœnis impositis de iure communi, ponit Vulpell. ibidem *quæst. 52.* Ex diuersitate igitur pœnarum, vt pluries conclusimus, constat esse diuersi fori.

Ex quo infertur primo, quod summus Pontifex † 6
potest aliquid constituere: pro pace habenda etiam sub pœna excommunicationis, quo casu quilibet, etiam laicus tenebitur seruare statuta Papæ, vel legati Papæ pro pace seruanda, Abb. *in cap. super quibusdam* num.

*nume.*10.*de verbor.significat.*Aufrer.*de potest.secul.in Ec-*
*clesiastic.nu.*26. & *ex* 4.*libro constitutionum Marchiæ ru-*
*bric.*43. fuere statutæ maiores pœnæ violatoribus pa-
cis vniuersalis,etiam quod pax,siue induciæ inter pri-
uatos factæ forent, vt ex Bullis Pij IV.& Pij V.quæ in
tota ditione ecclesiastica locum habent.

7 Secundo infertur errare eos , qui putant casu † fra-
ctę pacis esse merę Iurisdictionis Ecclesiasticę:Id enim
in duobus tantum casibus admittimus.Primo in cleri-
cis,qui ob fractam pacem coram iudicibus laicis con-
ueniri nequeunt,*c.si clericus.de pace tenend. & eius vio-*
lator.§.nos Federicus. vers. item statuimus.de statutis,&
*consuetud.contra libert.eccles.*scripsi supra *cap.*19. *eadem*
parte 3. posset tamen postquam excommunicatus est,
banniri per iudicem secularem,si eius episcopus con-
sentiat,secundum Io.Andr.*in addit.ad Speculat.in tit.*
de competent.iudic. adeo. in princip. quem sequitur Af-
8 flict.*in d.§.si clericus num.* 4. & si clericus pacis viola-
tor punitur ab Ecclesiastico pœna pecuniaria, illa ve-
nit applicāda fisco seculari,& non ecclesiæ, vt *in d.§.si*
clericus.& per Oldrad.*in consil.*17.Aufrer.*de potest.secu-*
*lari nu.*26.*vers.addo.*& dicam de hoc *in sequenti parte.*
*centur.*2.*casu* 32. sed conclusio non procedit in clericis
feudatariis,qui per iudicem laicum iudicari debent,vt
dicam *in d.centur.*2.*casu* 64. sed non puniuntur per
laicos pœna banni ordinaria,sed solum pro feudis, re-
galibus , & iurisdictionalibus , quæ ab imperio reco-
gnoscūt,vt per Mynsinger.*in d.obseruat.*58.*n.* 4.*& seq.*

9 Secundu admittimus in Principibus † nullum alium
superiorem in temporalibus recognoscētem, qui pro
habenda pace generali,& mixta possunt per summum
Pontificem cogi , & ad concordiam reduci , vt scribo
de hoc infra *in tract. de excommunicatione, c.*13.*de sta-*
tuenda pace,& *c.*14.*de diuersis modis reconciliandi Prin-*
cipes. Vnde si Ianuenses prætenderent nauigare per
mare Venetum vigore concordiæ pacis , quam inie-
runt, super quo facto consuluit Angelus *in consil.*290.
Inter cætera capitula pacis , de hoc summus Pontifex
esset iudex competens,& credo quod Domini Veneti
in hoc obedirent summo Pontifici,licet Felyn. *in d.c.*
*cum sit generale nu.*19.*de foro compet.* dicat, quod non
timent Papam,nec ei solent obedire.

In cæteris autem respectu pacis specialis , omnino
10 negamus. Nam etiam iudex laicus † potest subditos
rixantes ad pacem cogere,& concordiam, prout tenēt
Bartol.*in l.congruit n.*4.*ff.de offic.præsid.*per *l.qui dū ff.*
si cert.pet.& *l.æquißimum.ff.de vsufruct.*& sequitur Ab.
in rubric. de treuga & pace. Luc.de Pen *in l. vnic.col.*
*fin.C.de Irenarchis.lib.*10. Afflict. *decis.*149.*n.*5.præser-
tim si turbaretur respublica, & ibi addentes cumulant
alios.Et licet contrarium tenent Bald. *in l.*1.*§.quies.ff.*
de offic.præfect. vrb. quod ad pacem quis debet suaderi,
nō cogi,idē Bald.& Angel.*in d.l.æquißimū.*Vbi quod
11 in ciuilibus † iudex potest hortari, sed nō arctare par-
tes ad concordiam amicabiliter faciendam siue per
viā iuris,siue per viā facti , Butr. *in c.*1. *de mutui petit.*
per gloss.*in l.*1.*§.post temporis ff.de noui oper.nūtiat.* A-
lex.ad Bartol.*in d.l.æquißimū.*& cōsuluit Marsil.*in con-*
*sil.*98.qui testatur de communi cōtra Bartol.*n.*8.Clar.
*in §.fi.q.*18.*in fi.*Petrus à Plaz.*in epitom.delict.c.*7.& ra-
tio est secūdū D.Thom.*in* 2.2.*q.*29.*art.*1.quia non est
vera pax,nisi spontanea,& sponte quid fieri non dici-
12 tur,† quod ex libero mētis arbitrio non proficiscitur,
*cap.*1.15.*q.*1.vnde pacem haberi voluntatis est , bellum
verò necessitatis,*c.noli* 23 *q.*1.& ideo ad pacem hortā-
di sunt homines,nō cogendi, Baldus *in l.ex stipulatio-*
*ne C.de sentētiis.*Et licet hęc nō videātur procedere in
13 criminalibus,in quibus iudex laicus † potest cogere ad
pacem,vt tenent Bartol. *in d.l. congruit in fin.*& Abb.
in d.rubric.de treug.& pac.& Butr. *in d.cap.*1.*de mutui*
petit. tamen hoc intelligitur antequam nascatur deli-
ctum,*l.denuntiamus.C.de his qui ad eccles.confug.l.illi-*
citas.§.ne potentiores,& ibi Bart.*ff.de off.præsid.*Bald.*in*
d.l.ex stipulatione.& *in d.l.æquißimum.*Salycet.*in l.tran-*
sigere.c.de transact.in 8.*q.& ibi* Alex.

Nihilominus quando discordia † priuatorum pos- 14
set afferre incommodum Reipublicæ,possent ab vtro-
que iudice, seculari, videlicet, & ecclesiastico ad con-
cordiam prouocari , Felyn. *in rubric. de treuga & pac.*
*nu.*7.Martin.Laudens.*in tract. de confœderatione prin-*
*cip.q.*12.Ias.*in l.quidam.num.*4.*ff si cert.pet.*dicit, quod
hoc procedit solum in Imperatore , & Papa, qui non
recognoscunt superiores.Sed quod hoc possint quili-
bet Principes , Bald. & Angel. *in d.l.æquißimum* , per
tex.*in l.si quis ingenuam.§.in ciuilibus.ff.de captiu.*Bald.
*in l.*1.*§.quies.ff.de offic.præfect.vrb.* Abb. *in d.rubric.de*
treug.& pac. Bartol.*in l.ambitiosa,num.*18.*ff.de decr.ab*
ordin.faciend.

Pro resolutione huius articuli , distinguo : Aut lo-
quimur in summo Pontifice, † & indistinctè potest in 15
omni casu, & in omni specie pacis , partes discordan-
tes ad pacem , & concordiam cogere, & reducere, vt
probat Bartholom. de Capua *in constit.regni,pacis cul-*
tu.& dixi *in tract.de excom. c.*13. & dum cogeret pœna
excommunicationis imponendo , directè dicitur eos
cogere:nam excommunicationis remedio libera vo-
luntas purgaretur, vt ad pacem ipsam,& concordiam
deuenirent, aliter semper essent excommunicati, nisi
ipsa voluntas mutaretur saltem in foro interiori, & ab
illa absolui non possent. Aut loquimur in aliis Prin-
cipibus secularibus,& tunc aut nolunt cogere ad con-
cordiam, & pacē eos qui non turbant rem publicam,
& non possunt,vt dictum est.Fallit in compromissis,
† quia partes ipsas litigantes possunt cogere ad com- 16
promittendum,Dec.*in consi.*42.*in* 7.*dub.princip.*& *in*
*consil.*125. Addentes ad Afflict.*in d.decis.*149.qui alios
allegant.Aut rempublicam turbant, & tunc aut loqui-
mur directè, & non possunt,quia non possunt impo-
nere pœnam,quę purgat voluntatem contendentium,
sicut est excommunicatio : possunt tamen † directè 17
cogere ad dandam fideiussionem de bene viuendo, &
de non offendendo,ex traditis per Vulpell. *in d.tract.*
*de pace , & promißione de non offend. q.*78. Aut loqui-
mur indirectè, & possunt cogere ad concordiam , &
pacem puta detinendo rixantes in carceribus , donec
fecerint pacē. Item principaliores,& magis suspectos
de ciuitate eiiciendo,vel relegando sub pœnis,& cau-
tionibus,quæ Principis, vel Præsidis prudentiæ relin-
quuntur,& ita procedit opinio Bartol.*in d.l.congruit.*
cum aliis superius inductis. Fallit de iure ciuili quādo
pax † & concordia fieret cum detrimento honoris a- 18
licuius ex dissidentibus,quia id fieri nō posset sine in-
iustitis,quod Princeps facere non debet, qui rempu-
blicam illæsam seruare debet , prout ad hoc allegat
multos Vulpell.in *d.tract.de pace q.*3.*n.*10.sed hoc ca-
su,quando Princeps impediretur , Episcopus posset
manus apponere,vt seruaretur lex Christi.

Sunt & alij multi casus, qui ad iudicem Ecclesiasti-
cum in hoc genere pertinere non possunt,eo quia nō
pertinent ad mutuam charitatem, à qua mouetur iu-
dex ecclesiasticus , sed tantum respectu pœnæ tempo-
ralis,& bonorum in iudicio tractandum est , tunc so-
lum coram seculari iudice comparendum. Vt pone
quod sit facta pax,& super eius contrauentione appo-
sita † pœna cōuentionalis,& tu qui habes pacem me- 19
cum,offendis illū,qui associat me,tunc iudex laicus est
com-

competens offensi; ergo & dictæ pœnæ conuentiona-
lis: nam coram eodem trahi debeo, ex regula *l. nulli
prorsus C. de iudic.* vnde si aggressorem offendi, possum
obiicere de ipsa pœna, postquam aggressor pacem fre-
gisse dicitur, Io. And. *in addit. ad Speculat. in tit. de treu-
ga & pac. §. 1. in princip.* & sequitur Alex. & Aretin. *in l.
si stipulatus, ff. de verb. obligat.* Gandin. *in tract. de male-
fic. rubric. de defension. à reo faciend. col. 1. vers. sed quid si
inferatur.* Ecclesiasticus de hac pœna temporali prin-
cipaliter cognoscere non debet, super pace agit excõ-
20 municando, censuræ autem † non relaxantur pro cri-
mine præterito, sed tantum propter contumaciam ad-
monito vt repacificet, si contumax fuerit. Item quia
non videtur pacem rumpere, qui propter nouam dis-
cordiam alterum offendit, Abb. *in c. bonæ memoriæ. col.
2. de elect.* Bartol. *in l. qui seruũ ff. de verb. obligat.* Bald.
in l. quidam §. 1. ff. de pœnis, & *in c. 1. nu. 3. de pace tenend.*
Alex. *in consil. 19. vol. 1.* & *consil. 115 vol. 4.* Certè offen-
sus iudicem adibit offendentis, qui etiam an pax rupta
21 fuerit cognoscet: Secus dico si ex causa † antiqua: nam
cum illa ab initio fuisset mixtæ iurisdictionis, & ipsa
noua offensio eiusdem qualitatis est, & potest trahi ad
vtrumque iudicem, & præuentioni locus est. Et licet
22 in dubio præsumatur † offensio facta ex causa, quæ de
nouo superuenit, Ias. *in d. l. qui seruum*, Socin. *in consil.
87. vol. 3. in vltimo dub.* Mascard. *de probationib. conclus.
1157. num. 10. 30. & 43. & multis aliis.* tamen ego dico,
23 quod an iste offendẽs notus fuerit ex causa noua, † aut
veteri, stabitur iuramẽto ipsius, quia est causa, quæ de-
pendet ab animo, Bertazol. *in ant. n. 14.* ad tradita per
glo. & Doct. *in §. sed ista Instit. de act.* & dicit Alex. *in d.
consi. 19. col. 1. vers. subsequenter. vol. 1.*

24 Quod autem dicitur, pacem † non rumpi ex noua
causa superueniente, ego credo verum quo ad pœnam
cõuentionalem exigẽdam, Bartol. *in l. aut facta §. cau-
sa num. 1. ff. de pœnis.* Bald. *in c. 1. de pac. tenend.* Butr. *in c.
2. nu. 8. de renunciat.* Castrens. *in d. l. qui seruum in fin. ff.
de verb. obligat.* Herculan. *in tractat. de cautione de non
offendendo, cap. 13. vers. hæc procul dubio.* qui testatur esse
comm. opin. & de eadem Dec. *in consi. 380. nu.* a. mul-
tos ad hoc cumulat Mascard. *in d. conclus. 1157. num. 6.
& 7.* Vnde si expedita causa laicus non cogit partes
dissentientes ad pacẽ, & concordiam continuandam,
25 tunc iudex Ecclesiasticus † non impeditur. Idem in-
telligo in casu, quo facta pace adinuicem se offendunt,
nec apparet quis prius, vel posterius percusserit: tunc
enim nullus accusat alterum de pace rupta, *l. cum pater
§. libertis, & ibi Bartol. de legat. 2.* Bald. *in consil. 195. lau-
dare vos, & commendare vol. 2.* Expedita causa coram
laico iudice, si partes pacem ipsam non continuant, ab
ecclesiastico etiam cogi possunt: cæteros casus omitto
ne sim hoc capite prolixior, cum ex præfatorum ratio-
nibus determinari possunt, ex regula *l. non possunt ff.
de legibus.*

CAPVT XXIII.

Conuenticula, & Collegia illicita an sint mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Conuenticula, & collegia illicita sunt mixti fori.*
2 *Monopolium quid sit.*
3 *Monopolia nullibi debent permitti, ex ordinatione Caroli V. Imper.*
4 *Monopoliorum cognitio est mixti fori.*
5 *Monopoliorum diuersi casus qui sint.*
6 *Conuenticulum ad seditionem quale sit.*
7 *Coniuratio quid sit.*
8 *Confœderationes in dubio præsumuntur illicitæ.*
9 *Collegiis illicitis quando dicatur læsa maiestas.*
10 *Excommunicatio relaxatur pro conuenticulis.*
11 *Congregationes, & conuenticula an possunt fieri in aliquibus casibus.*
12 *Populus nullus potest se congregare sine principis auctoritate.*
13 *Collegia à ciuitatibus sublata omnia.*
14 *Conuenticulum quot homines facere possint.*
15 *Multitudinis appellatione venit vltra numerum quatuor.*
16 *Multorum appellatione quot veniant, remittitur arbitrio iudicis.*
17 *Dictio, sæpe, quot vicibus verificetur.*
18 *Congregari an liceat, religionis causa.*
19 *Hospitalia connumerantur inter pias causas.*
20 *Collegia initiata sine consensu episcopi possunt dissolui, & collegiati excommunicari.*
21 *Hospitale potest ædificari sine consensu episcopi, & an tunc gaudeat priuilegiis piæ causæ.*
22 *Hospitale factum sine consensu episcopi, an possit ab eo visitari.*
23 *Pia loca non dicuntur ædificata sine consensu episcopi.*
24 *Ex congregationibus etiam sub specie pietatis multa mala accidunt.*
25 *Congregationes hominum semper sunt suspectæ in republica.*
26 *Confraternitates nouæ an sint admittendæ propter periculum publicum.*
27 *Communio diuersarũ nationũ an sit vtilis, vel damnosa ciuitatibus.*
28 *Nationes diuersæ solent in republica excitare motus, & seditiones.*
29 *Principes seculares non possunt super his, quæ ad religionis congregationes pertinent, manus apponere.*

CONuenticula † esse mixti fori, probat tex. *in c. con- 1
uent. de pace iuram. fir. & ibi Bald. in princi. & Af-*
flict. *n. 46.* qui multa allegat, atq; Aufret. *de potest. secu.
vers. 100. cognoscit episcopus.* Est aũt conuenticulũ con-
gregatio subditorum sine cõsensu superioris, *c. multis,
dist. 17.* & ex triplici fine fieri solet, vel ad monopoliũ,
vel ad seditionem, vel ad religionem.

Monopolium † est conuentio plurium mercatorũ 2
bono publico obuians, puta vendẽdo certo pretio tã-
tum, Host. *in summa de syndico, §. quod sit societas co. 2.* &
est contra rationem naturalem, quia præcludit viam
benefaciendi proximo, cum omnes negotiari prohi-
beantur, & qui illa exercent, non tantum non benefa-
ciunt, sed proximo nocent dicit Arist. *in lib. 1. politic.
cap. 7.* quod licet monopoliorum vbertimus & para-
tissimus sit quæstus, tamen ne tyrannia quidem in suis
regnis tolerãtur; & ideo iure ciuili prohibita, & pœna
publicationis bonorum, & exilij perpetui impõsita, *l.
vnic. C. de monopol.* Et Carolus † V. Imperator, in con- 3
stitutionibus Bruxellis æditis, statuit ne ciuitates, com-
munitates, collegia mercatorum, aut consulum, aut
artificum, aut confratriæ constituerent, aut conderent
edicta, ordinationes ad monopolia pertinẽtia, aut præ-
iudicantia vtilitati reipublicæ, atq; reuocauit iam facta
& concessa similiter nulla, atq; inualida declarauit. Iu-
re canonico nihil est dispositũ, episcopus † potest co- 4
gere, vt ad victum necessaria, iusto pretio vendãtur, vt
dixi infra *in tract. de excõmunicat. 1. 10.* ideo monopo-
liorum cognitio mixti fori minimè est.

Ad

Ad monopolia pertinent diuersi casus, inprimis cõ-
5 suetudo † medicorum, qua alter recusat illi mederi, quem alter pre manibus habet ad sanandum, Francis. Lucan. *in tract. de fisc. parte 2. nu. 5.* Item si homines alicuius municipij conueniant, ne alterius municipij deferant in mercatum frumentum, vel vinum, donec vel dominus loci, vel ipsi vendiderint suum, Socin. *in consi. 272. non prosequendo vol. 2.* Item si conueniunt ne operæ vilius locentur, neve operæ alicui præstentur, gloss. *in d. l. vnic. C. de monopol.* Alberic. *in rubric. C. de monopol.* Item si artifices paciscantur inter se, nequis alios extraneos illam artem doceat, præter filios, vel nepotes proprios, Azo *in summa C. eod. tit.* Ias. *in consi. 122. & seq. vol. 4.* Item si statuant nequis admittatur ad collegium artificum, neve ex discipulo magister declaretur, nisi aliquod pretium det singulis annis, & vt nisi post certum tempus, puta per tres annos ostendatur tyronibus ars; hoc enim laqueo dignum est, & reipublicæ valdè perniciosum. Item si congregati inter se conspirent, & impediant nequi inseruiant certæ personæ in aliquo negotio, aut in aliquo loco, vt consuluit Guido Pap. *consi. 211. incip. iuxta materiam, nu. 1.* Et generaliter quælibet illicita conuentio ad damnum publicum, & quæstum priuatum dicitur monopoliũ, vt per Archidiacon. *in c. constitutionem. de verb. signific. lib. 6.* & Innoc. *in c. 2. de schismatic.*

6 Ad seditionem † conuenticulum dicitur, vel coniurando, vel conspirando contra principem, vel rempublicam, Bald. *in l. obseruare §. nunquam ff. de offic. proconsul.* Barbat. *in consi. 71. vers. capio alium articulum,*
7 *vol. 2.* est autem coniuratio † quando plures subditi in vnum se colligunt, & iuramenta inter se præstant, vt sint contra superiorem, *cap. si quis clericum 11. quæstio. 1.* conspiratio autem est sine iuramento, *c. coniurationum 11. qu. 1.* & regulariter omnes coniurationes, conspirationes, siue confœderationes, vel ligæ ciuitatum, siue aliorum quorumcunque sunt de iure prohibitæ, *l. denuntiamus C. de his qui ad eccl. confug. l. 1. & 2. C. de seditios. l. conuenticula C. de episc. & cleric. & ff. de colleg. illicit. per totum.* etiam de iure canonico, *d. c. conspirationum & d. c. coniurationum & c. si quis clericorum 11. q. 1. & c. constitutionem §. cæterum, de verborum sign. lib. 6.* &
8 in dubio † semper præsumuntur illicitæ, vt not. *in c. 2. de schismat.* & per Io. Andr. *in d. c. constitutionem.* Erit igitur hic casus mixti fori, quia de iure ciuili puniũtur pœna capitis, si ad seditionem, vel tumultum, vel turbationem status publici, *vt l. 1. & 2. C. de seditios. & d. l. denuntiamus C. de his qui ad eccles. confug.* quæ pœna sublata non est, per pœnam vnius vnciæ, de qua *in d. c. conuenticulum. de pac. iuram. fir.* vt probat ibi Afflict. *n.*
9 *42.* Nam qui collegium † illicitum facit, is maiestatem lædere videtur, præsertim si aduersus rempublicam id colligat, vt probatur *in l. 2. & ibi gloss. & Bart. ff. de colleg. illicit.* & probatur *in l. 1. ff. ad l. Iul. maiest.* secũdum inductionem, quam facit Decian. *in tract. criminal. lib. 7. c. 20. num. 7.* Gigas *in tractatu de crimin. læsæ maiest. in tit. qualiter, & à quibus qu. 48.* Alia ratio est de iure canonico, quia istæ conuentiones alliciũt subditos ad peccandum, & ad iurgia, quæ mala sunt, quiá mala ex eis sequi possunt, ideo reprobantur à iure, vt not. *in c. & si Christus, de iureiur.* & probat Luc. de Pen. *in l. magistros col. 6. c. de profess. & medic. lib. 10.* Doct. *in l. periniquum C. de iurisd. om. iud.* Item confiscatur domus, vbi fiunt illicita conuenticula, *d. l. conuenticula C. de episc. & cleri.* & de iure canonico laici similia perpetrã-
10 tes debent ab episcopo † excommunicari, *d. c. conuenticulus. de pace iuram. firmand. & d. c. conspirationum 11. qu. 1.* & habetur *in c. exhibita. de iudic.* & sunt infames, *c. coniurationum*, clerici autem debent deponi, vt in dd. iuribus, & probat gl. *in d. c. constitutionem. in ver. canonicas.*

Et licet Bald. *in l. 1. ff. quod cuiusque vniuers. nom.* dicat in duobus casibus posse fieri huiusmodi † congre- 11
gationes, easque licitas esse, cuius dictum fuit praxi receptũ in Camera Imperiali anno 1535. vt refert Mynsinger. *lib. singular. obseruation. centur. 6. obseruat. 2. in fi.* Tamen ego credo in nullo casu licitum esse populo † 12
se congregare sine principis, aut suorum magistratuũ auctoritate, vt probatum *1. Macchabæorum, 14.* ibi: *ne liceat vlli ex populo, & ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum, & contradicere his, quæ ab eo dicuntur, aut conuocare conuentum in regione sine ipso. & Psal. 15. non congregabo conuenticulam eorum. & habetur in auth. de mandatis prin. in §. deinde competens, & in d. l. denuntiamus.* Ab. & Hostiens. *in c. fin. de testib. cogend.* Ioan. Fab. *in l. addictos C. de episc. audient.* Inno. *in c. significasti. de offi. deleg. & ibi Felyn.* & titulus *in auth. vt neque miles, neque fœdera.* & est tex. *in c. 1. & c. tertio 23. q. 3.* Vnde Sueton. in Augusto *c. 32.* dicit, Augustum collegia † su- 13
stulisse, quod plurimæ factiones titulo collegij noui coibant, & Plato *in lib. 1. de legibus* inquit: nam & hæc Gymnasia, & hæ sodalitates, cum alioquin in multis rebus sint conducibiles ciuitatibus, tamen ad seditiones concitandas immodicè sunt opportunæ. Et apud Isocratem Nicocles dicit: videte ne sodalitates, aut collationes, nisi auctore me faciatis, si quidem huiuscemodi consociationes, vt in aliis rerum publicarum statibus præcipuas partes ferunt, ita in singulari principatu periclitantur; Quia igitur est timor, & periculum ne interdum in huiusmodi congregationibus aliqua tractentur contra principem, & eius statum, ideo semper in istis debet interuenire magistratus ciuitatis prout vbilibet obseruatur in Italia.

Quot autem homines conuenticulum † facere pos- 14
sint, Bartol. *in l. prætor in princip. num. 5. ff. de vi bonor. rapt.* dicit, quod si statutum puniat coadunantem homines, poterit puniri qui coadunabit quatuor, vel quinque, & ita tenet gl. *in l. 1. de legat. 1.* Bald. *in l. 2. §. 1. num. 9. ff. de excus. tut.* dicit multa sunt tria, quatuor vel quinque, quod facit cõtra eum, qui accusatur de insultu cum multitudine armatorum, & hanc opinionem tenet Cuman. *in d. l. 1. in prin.* & Alex. *nu. 12. & in l. licet imperator. num. 8. de legat. 1.* ibi Angel. Socin. iun. *in d. l. 1. nu. 65. & seq.* Ideo est communis opinio. Et pro ipsa inducitur *l. 1. §. hoc rescriptũ ff. ad Syllan.* vbi hoc rescriptum ait, multa continet. & ibi gloss. exponit tria, aliàs duo. Item *§. fin. Instit. de iure person.* vbi gl. *in ver. multa*, dicit, quod duo veniunt appellatione multorũ, per illud tex. & ad hoc est gl. *in auth. defuncto. in ver. proximis. C. ad Tertull.* Item tex. *in §. singulorum Inst. de rerum diuis.* Item *auth. de deposito in princ. in ver. & alia multa priuilegia.* Item *c. ad nostram. de rebus eccles. alienand. vel non.* & ibi glo. exponit *ver. multos.* & ad hoc facit quia pluralis locutio duorum numero contenta est, Dyn. *in c. pluralis. de regul. iur. li. 6. c. iteratur dist. 2. l. multis C. de liberal. caus. l. sciendum ff. eo. tit.* Item Inn. *in cap. 1. vt lit. non contest. in ver. sæpe exponere.* vbi dicit sæpè, id est, multis vicibus, & tamen tex. *in §. quia vero multi. in auth. de testib.* & ibi gl. in prin. exponit sæpe, id est, bino actu, quam gl. commendat Bart. *in §. audient. in auth. de defensor. ciuit.* Geminian. Archidiacon. & Io. Andr. *in c. sæpè. de elect. lib. 6.*

Vnde Roman. *in consil. 301.* consuluit, quod si quis testis deponeret Titium possedisse per multos annos, intelligi debet de quatuor annis. Item si fieret compromissum cum facultate prorogãdi multoties, quod

non

non possit prorogari nisi bis, consuluit Bald. in consil. 299. & consil. 300. vol. 1. per quæ ita tenet Lanfranc. in tract. de arbitrio 1. cap. & ratio potest esse, quia duo faciunt multa, per tex. in c. 1. de notis feud. quem ad hoc ponderat ibi Bald. & facit l. vbi numerus. ff. de testib. & c. 2. de testament. li. 6. & iden Rip. in l. 1. ff. de legat. 1. nu. 12, dicit, conclusionem istam verificari etiam in duobus. Item si quis in libello asserat se multoties percussum: intelligitur de duabus percussionibus, Bald. in l. fideicommissum. § si quis decem, de legat. 3. Angel. in auth. de triente & semiss. §. & quid sæpe, August. de Arimin. in addit. ad Angelic. de malefic. in ver. pluribus & pluribus.

Pro contraria verò parte, quod appellatione multi-
15 tudinis † veniat vltra numerum quatuor, inducitur c. latores. de cleric. excommunic. vers. tam ipsi, quàm multi alij. &c. & statim subiungit, mandamus quatenus si quadraginta solummodo deliquisse constiterit, &c. ergo quadraginta intelliguntur per hunc tex. Item c. vidua. dist. 34. vbi glossa intelligit multos numero viginti trium millium. Item auth. de triente, & semiss. in princip. Vbi multi interpretantur esse decem. Ideo Angel. in d. l. licet Imperator. nu. 4. de legat. 1. dicit quod licet tres vel quatuor faciant numerum multorum, tamen non faciunt multitudinem, & mouetur per auth. de referendariis, in princ. & hanc sequitur Immol. ibid. Socin. in d. l. 1. numer. 66. reprobat per l. 2. §. 1. ff. de ex. us. tut. vbi tria vel quatuor faciunt multitudinem, & §. 1. Instit. eo. tit.

16 Ego credo verius † esse quod hoc remittatur arbitrio iudicis, vt per gloss. in c. cùm causam. de testib. & tenet Alberic. in 1. part. statutorum, q. 10. & in l. constitutionem. n. 2. C. de administr. tut. Alex. in d. l. licet Imperator. n. 8. Iacob. de Bellouis. in auth. de referendar. col. 1, vbi sic intelligit illam auth. & ad hoc allegatur gloss. in d. c. ad nostram. de reb. eccles. alien. vel non. & tenent Rip. in d. l. 1. n. 12. Socin. n. 67. Alex. n. 12. de legat. 1. Declaro tamen hanc resolutionem esse veram, vbi de iure decisum non est, putà in interpretatione testium, contractuum, testamentorum, rescriptorum, & similium, tunc enim iudicis arbitrio remittendum est, vt dicit Alberic. in d. l. constitutionem. secus igitur est, vbi lex expressè statuit, & ita dicit Innoc. in c. cùm oporteat. in princip. in vers. quot autem vices, de accusat. quod li-
17 cet dictio † sæpe, possit verificari in duobus, tamen hoc relinquitur arbitrio iudicis. Nam si dicat statutum quod iudex antequam formet inquisitionem, debeat sæpius requirere, &c. quomodo dicatur sæpius requiri statur arbitrio iudicis, & hoc etiam tenet Archidiacon. in summa. 2. qu. 8. per tex. in §. 2. in auth. de testib. & dicit ita tenere Roffred. de libellis. §. quando, & quoties.

Denique videndum est, an religionis causa congre-
18 gari † liceat: & quidem vtroque iure expeditum est: illa enim quæ fiût religionis vel pietatis causa, vt sunt disciplinæ confratrum, & alia collegia, quæ tendunt ad finem deuotionis, iure ciuili approbata sunt, l. 1. §. si religionis, & ibi Bart. ff. de colleg. illicit. Afflict. in d. cap. conuenticulas, n. 10. & probatur etiam per canonistas, Archidiac. in c. si despicat. dist. 41. Abb. in c. accedentes, in 2. not. & ibi Felyn. col. 1. & 2. de præscript. Sed Afflict. in d. c. conuenticulas. intelligit hæc si fierent à laicis, à clericis verò non valerent sine auctoritate superioris, Abb. verò in cons. 104. pro euidentia, nu. 4. vers. eorumque collegium, parte 1. dicit dispositionem c. 1. de religios. domib. lib. 6. procedere tam de congregationibus laicorum, quàm clericorum, vt quodlibet approbationem habere debeat ab episcopo: comprobantur de iure ciuili collegia piorum locorum, aut Xenones, monasteria, orphanotrophia, gerontocomia, procheotrophia, nosocomia, brephotrophia, & talia similia consortia, l. sancimus res, C. de sacros. eccles. Hospitalia † etiã 19 inter pias causas connumerantur, quorum congregationes egenorum sunt, l. omnia priuilegia. C. de episc. & cleric. vbi iisdem priuilegiis, quibus vtebatur maior ecclesia Constantinopolitana, donantur: sed de iure canonico requiritur auctoritas, & approbatio episcopi, gloss. in clem. quia contingit. in §. fin. in ver. altare. de religios. domib. Hostiens. in summa, tit. de regular. §. non tamen, vers. quid de rustum, & in tit. de religios. domib. §. 2. ante finem. & §. 3. Spec. de statu monach. vers. 36. Abb. in c. de xenodochiis. & in c. ad hæc, de religios. domib. Fely. in c. de quarta, col. 2. de præscript. Et hoc iure vtimur, quia sine consensu Episcopi † initiata, poterunt colle- 20
gia dissolui, atque collegiati excommunicari, aliisque pœnis temporalibus per episcopos affici; ergo priuilegiis sibi de iure ciuili concessis, si ab episcopo approbata fuerint, gaudere possunt.

Fateor tamen quod hospitale † poterit à quocunque 21 ædificari, etiam sine auctoritate Episcopi, & ædificans poterit rectorem præfigere, & de eo disponere, ad libitum, sicut de aliis bonis suis, illudque destruere, seu alteri subiacere, vel donare, gloss. in c. vnicuique. de consecr. dist. 1. c. inter dilectos. de donation. & d. clem. quia contingit. Io. de Selua in tract. de benefic. parte 1. q. 6. num. 6. Syluestr. in ver. hospitale. §. 2. n. 3. §. si quis per ædificationem, vers. in omnibus in auth. de ecclesiastic. titul. & hoc casu non gaudebit priuilegiis piæ causæ, prout disputat Tiraquell. in tract. de priuileg. piæ causæ, in præfatione. Nec poterit † visitari ab episcopo, quia est profa- 22 num, non religiosum, Innoc. in d. c. inter dilectos, n. 2. & in c. ad hæc. de religios. domib. Io. de Selua in d. q. 6. nu. 7. Syluestr. in d. verbo. hospitale. §. 1. Nec obstat dispositio Concil. Trident. sess. 22. c. 8 de reforma. quia disponit hoc posse episcopum in casibus à iure concessis, sed cùm hoc non sit sub eius dispositione, ideo non est religiosum, nec comprehenditur. Nec dicuntur propriè religiosa, vel loca pia, † quando sunt ædificata sine au- 23 ctoritate episcopi, Abb. in d. clem. 2, nu. 4. & 5. de religios. domib. & quod dixi posse per episcopum dissolui, collegiatosque puniri, intelligo quando id facerent in forma ecclesiæ, Caputaqu. decis. 328. parte 1. Nauarr. in cons. 3. de foro compet. quia hoc modo non posset fundari sine consensu episcopi, Innoc. in d. cap. ad hæc. de religios. domib.

Sed quia prætextu congregationum † licitarum tam 24 in profanis, quàm in religiosis conuentibus sub specie pietatis plura, & ingentia mala perpetrata fuerunt olim, & vtinam etiam hodie non committerentur, in confratriis artificum detectæ sunt sæpe fraudes, monopolia, & conspirationes: item quia multæ controuersiæ inter confraternitates oriri solent, præsertim de præcedentiis, quæ determinari debent iuxta formã bullæ Gregorij XIII. pontificis, Nauarr. in c. statuimus, n. 5. decima nona quæst. 3. & per Bullam Pij IV. sub data Romæ 18. Ianuarij 1564. & propterea Byzantij populus, vt scribit Procop. lib. 1. de bello Persic. in duas partes diuisus, duarum sectarum fuit; quarum altera Venetorũ, altera Prasinorum appellata est, quorum gratia in certamina descendentes, nihil non periculosum subibãt, & denique ignominiosam etiam mortem oppetere non dedignabantur. Ideo Romæ per senatusconsultũ huic malo prouisum fuit, L. Cæcilio, & Q. Martio consulibus, & sublata moderniora collegia, retentis antiquis, quæ ad vtilitatem reipublicæ videbantur, vt ait Cicero in oratione in Pisonem. Et postquam sublata restituisset, lege lata Pub. Clodius tribunus plebis, &

alia noua instituisset, alia sustulisset, vt eodẽ loco scri-
bit Cicero, iterum restituta fuerunt à Cæsare dictato-
re sublata, restitutis his, quę antiquitus erant restituta,
cuius rei tamen lex fuit irrita ob motus populares, vt
ait Suetonius in Iulio, donec postea fuerit ab Augusto
firmata, ne factiosorum hominum cœtus ad res nu-
uandas, & ad rempublicam perturbandam societate a-
buterentur: quam legem Seuerus mandauit nedum in
vrbe, & in Italia, sed etiam in prouinciis obseruari, *l. 1.*
ff. de colleg. illicit. Factus fuit delectus collegiorũ à se-
natu temporibus M. Cæsaris, vt scribit Paulus Iuriscõ-
sultus *in l. cùm senatus, 21. ff. de reb. dub. iu.* & Vlpian. *in l.*
1. & 2. ff. de manumiss. iau. quæ seruis ad vniuers. pertin. im-
pon. D. Marcus, inquit, *omnibus collegiis, quibus coeundi ius*
est, manumittendi potestatem dedit, &c. contra collegiũ,
quod nullis priuilegiis subnixum erat, hæreditatem
capere non poterat, vt aiunt Diocletian. & Maxim. in.
in l. collegium. C. de hæredib. instit. Tarquinius quoque
omnia collegia præter instituta à Numa dissoluit, vt
ait Dionysius Halicarnass. *in 4.* destruxit etiam om-
nia, præter antiqua Iulius Cæsar, bellis compositis, vt
scribit Sueton. *in Iulio Cæsare c. 32.* refert etiam Cicero
aliud senatusconsultum *in lib. 2. epistolarum ad Q. fra-*
trem. aliud etiam refert Cornelius Tacitus *lib. 14.* de
dissoluendis nouis collegiis.

25 Item quia suspectæ semper sunt coitiones † homi-
num in republica, siquidem quamuis ab initio virtu-
tis causa conuenire videantur, tamen facile crescente
disciplina, multitudinis numerus addit animos ad ali-
quid noui audendum, & metuendum, quod periculo-
sius est, ne in malum prorumpat cœtus, quia se sapien-
tiorem cæteris esse sibi persuadeat.

Ideo videndum est, quo remedio huiusmodi nouæ
26 confraternitates † admittendæ non essent: Scipio Am-
miratus in Tacitũ *lib. 1. discursu 3.* putat ipsos Princi-
pes admittere non debere, idque multis Romanorum
comprobat exemplis, & Bonifacius de Vitalin. *in tra-*
ctat. de malefic. in tit. de collegiis illicitis: confraternita-
tum, nouarũmque religionum approbationẽ ad ipsum
Principem pertinere testatur. Iterum probari posset
opinio, si quidem istæ confraternitates, vt plurimum,
solent ex singulis nationibus in alienis ciuitatibus co-
ire, sed cum mixtio diuersarum gentium facit, vt vnà
cum moribus iam imbibitis, & quodammodo natura-
libus fiat commixtio morum, & corruptio bonæ in-
stitutionis: & nõ sine causa Aristoteles *in 7. politic. c. 6.*
27 disputat vtrum communio † maris, turba nautica, &
naualis potentia sint vtilia, aut damnosa ciuitatibus,
ex eo maximè, quia frequentare quosdam aduenas, a-
lienis moribus educatos, & legibus, inutile putatur ad
rectam ciuitatis disciplinam, & *in lib. 5. politic. c. 3.* mul-
tas & varias recenset seditiones ortas propter cõgre-
gationes peregrinorum. Non. n. possunt diuersi, imò
contrarij se mores cõpati: sicut accidit Budæ mortuo
Sigismundo Imperatore Rege Vngariæ, ante Alberti
de Austria coronationem; nam ciuitas ex Vngarica &
Germanica gente constans, tumultu excitato, ferè ad
interitum peruenit, & cùm Alemanni, seu Teutones
vellent ciuitati dominari, tandem per Vngaros obsessi
in domibus, sine discretione sexus, aut ætatis sublati
sunt, vt testatur Æneas Syluius in historia, & Fulgos.
lib. 9. c. 7. vt autem regionum mores diuersi sunt, sic &
inde nati diuersum habent morum habitum, & ratio-
nem, & proinde non possunt simul conuenire sine ali-
28 qua antipathia, † quæ tamen aliquando excitant in re-
publica motus, & seditiones, & læsionem, vel conuer-
sionem consueti status: elati, superbi, bellis assueti, fa-
cilè pacificis & mansuetis vim inferunt: mali, & nulli-
tiei dediti, corrumpunt bonos mores: vndè Vlpian. *in*
l. quod si nolit. §. qui mancipia vendunt. ff. de ædilit. edict.
Qui mancipia, inquit, *vendunt, nationem cuiusque in*
venditione pronunciare debent: plerumque enim natio ser-
ui aut prouocat, aut deterret emptorem, ideirca nostra in-
terest scire nationem: præsumptum enim est quosdã seruos
bonos esse, quia natione sunt non infamat., quosdã malos
videri, quia & natione sunt quæ infamis est. Itẽ Ezechiel
propheta *c. 16.* à gentis origine arguit peccata: *Hæc di-*
cit Dominus Deus Hierusalem radix tua, & generatio tua
de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus, & mater tua
Cethæa. Mores in vna prouincia sæpe diuersi, & diuer-
sa studia, vt non mirum sit, si inter regnorum incolas,
qui longo interuallo distinguuntur inuicem, hæc in-
ueniantur varia, & sæpe contraria. Et singularum pro-
uinciarum mundi qui mores, studia & vitia fuerint ab
initio, & sint ad præsens Principes pro regimine eorũ
status necessariò debent cognoscere, de quibus omni-
bus singulariter scribunt Philalethes Polipiensis *in li.*
1. quæstionum Firmicarum. Dio Cassius *li. 39. Historiæ*
Rom. Alex. ab Alex. *li. 4. c. 13.* & scripsi latius in meis lu-
cubrationibus ad cognoscendas sympathias & anti-
pathias hominum primo aspectu.

Sed quia ad sanctam sedem apostolicam pertinet
nouas cõfirmare vel prohibere religiosas domos, *c. 1.*
de religios. domib. li. 6. & passim indies nouæ, prout di-
uini aculei impetus suboriuntur, & interpulantur, ve-
luti de succo & de misericordia, & aliæ innumeræ, quę
potius fraternitatum titus sapiunt, quàm religionis,
quarum onus visitandi, reformandi, & iurisdictionem
exercendi, ad episcopos, tanquam ad delegatos sedis
apostolicæ pertinet, vt diffinitum est in sacrusancto
Concil. Trident. sess. 22. c. 8. de reformatione. & dixi supra:
Non video quo iure Principes † seculares, super his, 29
quæ ad religionem pertinent, possint manus appone-
re, quin rebelles & inobedientes apostolicæ Romanæ
sedis euadant, vt probat multis exemplis Albert. Bru-
nus *in tract. de seditiosis, li. 1. cap. 5.* & propterea possent
excommunicari, & si diu obdurauerint, eorum status
interdicto affici, vt latius scribo inferius *in tract. de ex-*
communicat. c. de reformatione religiosorum non admissa
à Principibus secularibus. quare ad conseruationẽ pacis
vniuersalis, ad honorem & gradum sanctæ Romanæ
Ecclesiæ, & vt ideo Deus optimus Maximus dignetur
sua benedictione Principum suæ Ecclesiæ obedientiũ
regna augere, rogo, & in visceribus Iesu Christi obte-
stor, vt iuxta *c. si quando. de rescript.* rationes quare exe-
qui non debeant Pontificis mandatum, per suos ora-
tores explicari faciant: si quidem cuiuscunque colle-
gij, vel conuentus, siue sit profanus, siue religiosus, si-
ue literarum, siue artificiorum, siue regularium, siue
clericorum institutio, & causa institutionis, legesque
præscriptæ, erunt perpendendæ, & qui regno, vel sta-
tui aliquando impedimento esse possunt, vel minima
quidem suspicione, velut ex agro malæ herbæ, vel zi-
zania conuelli debent, si fieri potest. Nam vt ait D.
August. ad Publicolam *epistola 154.* *Absit, vt ea quæ*
propter bonum & licitum facimus, aut habemus, si quid
per hæc, præter nostram voluntatem, cuiquam mali accide-
rit nobis imputetur, alioquin nec ferramenta domestica,
vel agrestia sunt habenda, ne quis eis, vel se, vel alterum
interimat, nec arbor, aut restis ne quid se inde suspendat,
vel fenestra facienda est, ne se quisquam per hunc sepræ-
cipitet, &c. & sic sperandum est summum Pontificem
esse executurum.

CAP. XXIV.

Piratarum animaduersionẽ esse mixti fori.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Piratarum animaduersio est mixti fori.*
2 *Pirata quoties excommunicantur in anno ex ore summi Pontificis.*
3 *Pirata dicuntur hostes Christiana reipublica.*
4 *Piratas quilibet potest occidere, & depradari.*
5 *Sunt infames, nec possunt obtinere dignitatem.*
6 *Piratarum infamia durat vsque ad vltimam generationem.*
7 *Pompeius Magnus dissipauit piratas è mari Tyrrheno.*

1 PIratæ † sunt cursarij, siue latrunculi maris, spoliantes itinerãtes, & sunt adeo legibus odiosi, vt benefacere iudicentur illi qui debilitant, & ipsos mutilant, ne maiora committant, *c. si quis 23. q. 3. c. si quis Romipetas. 24. q. 3.* Horum animaduersionem esse mixti fori tenet Aufrer. *de potestate secular. in ecclesiastic. n. 59.* Id-
2 que probatur, siquidem ter † in anno ob ore summi Pontificis excommunicantur, vt per Hostiens. *in summa de sent. excom.* Io. Andr. & Abb. *in c. excommunicationi. de raptor.* Alberic. *in dictionario, in ver. Pirata.* qui dicit hoc esse verum, licet super hoc non reperiatur constitutio. Summa Angelic. *in ver. excommunicatio. in 5. §. 18. casu.* & adest particulare capitulum de hoc in bulla cœnæ domini, quæ publicatur à summo Pontifice in die Iouis sancta.
3 Iure autem † ciuili dicuntur hostes Christianæ reipublicæ, & possunt à quocunque deprædari, & occidi, *auth. nauigia*, vbi Bald. *c. de furt.* Ias. *cons. 170. vol. 2.* Laudens. *in tract. de princip. q. 309.* Petrus Bellin. *in tract. de re militar. tit. 11. nu. 2.* quos Papa & Imperator hostes pronunciarunt publicos, cùm sint extra omne legum præsidium, notent omnes canonistæ *in c. 1. de homic. li. 6.* Ang. *in cons. 290. thema tale est.* vbi quod quilibet
4 potest eos occidere, & deprædari, Straccha *in tract. de nautis, parte 3. n. 29. & 30.* Dec. *in tract. crim. li. 9. c. 29. n. 39. & seqq.* & ibi *n. 47. & seq.* quod eorum cadauera diuiduntur in partes, & de aliis pœnis.
5 Et propter eorum infamiam † non possunt fieri milites, nec doctores, nec aliquam obtinere dignitatē, *l. 1. & l. pen. ff. de testam. milit. l. miles. ff. de re iudic.* Bald. *in l. 2. C. qui bon. cedere poss.* & habetur *in d. auth. nauigia. arg. l. Cæsar. ff. de publican. & vectigal. & l. ex hoc. §. ff. de alien. iudic. mut. caus. fact. & l. hostes. ff. de verb. signif.* & per Innoc. *in c. fiunt. in 3. de iniuriis.* vbi quod piratæ possunt impunè derobari, offendi, & occidi, de qua infamia scribit etiam Decian. *d. c. 19. n. 38.* & ipsam
6 † vsque ad vltimam eorum generationem durare arbitror. Nam cùm bona detineant deprædata, excommunicatione affecta, quomodo possunt lapsu temporis, etiam antiquissimo, absque summi Pontificis absolutione, infamia purgari: cùm continuare dicantur peccatum, infamiam irrogans, *c. infames, 6. qu. 1.* tēpore
7 Pompeij † Magni Piratæ mille nauibus cōgregati mare Tyrrhenum infestabant, captis in terra quadringētis ciuitatibus, quos Pompeius quingentis nauibus, & exercitu viginti trium millium peditum, & equitum quinque millium, cum duobus quæstoribus, & viginti quatuor præfectis, & quindecim legatis per ipsum electis ex senatoribus, diuiso mari anteriore in tredecim partes, datis illi Ducibus cum debita nauium portione, mira celeritate persecutus est, illosque insimul constrinxit, & sicut venator circuiuit vt feras, & post alias prouisiones etiam in terra factas, terræ, & mari infra quadraginta dies libertate restituit. Quis igitur piratas illos, tam potentes effectos, etiam ante eorum destructionem, non infames diceret? An potuerunt infamiam purgare, cùm Pompeius eosdem victos in deditionem accepit, atque eorum opera in bellis naualibus contra Cæsarem vsus est? vt testatur Lucanus *li. 5.* quem citat Dec. *in d. c. 29. n. 30.* Nam & Turcæ piratarum opera in bellis vtuntur, & etiam nostrates Principes latronum publicorum opera aliquando vtuntur in bellis saluo conductu eis facto, ad purgandas regiones, & tamen infames semper existunt: & licet pœna *l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest.* respectu filiorū indictæ ad nepotes non progrediatur, vt diffusè disputando concludit *tractatus de crimine læsæ maiestatis incerti auctoris in 6. qu. per totam.* tamen negari non potest, quin omnes descendentes ex sanguine piratarum, dicantur originem trahere ex sanguine infecto; ergo quantum ad hanc continuationem infectio huius criminis omnes pertingit successores.

CAP. XXV.

Incendiorum casus esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Incendiariorum pœna quæ sint, & nu. 9.*
2 *Incendiarij dolosi sunt excōmunicati de iure canonico.*
3 *Sententia episcopi requiritur ad declarandos incendiarios excommunicatos.*
4 *Incendiarios excommunicatos per sententiam nullus potest absoluere præter Papam, & nu. 11.*
5 *Incendiarij dolosi tenentur ad emendam etiam in foro animæ.*
6 *Incendiarij bonorum prope ecclesias, possunt absolui ab episcopo.*
7 *Incendiarij non sunt tuti si ad ecclesiam confugiant.*
8 *Incendium cū violentia, & sine ea, quomodo puniatur.*
10 *Incendiarij condemnati per iudicem secularem corporaliter, possunt condemnari ad emendam per episcopum.*
12 *Incendiarij an possint esse excommunicati ipso iure, de consuetudine.*
13 *Incendiarius absolutus à laico, potest conueniri coram ecclesiastico.*
14 *Sententia iudicis laici quando non pariat rem iudicatam coram ecclesiastico.*
15 *Incendiarius absolutus coram iudice ecclesiastico quando non potest conueniri coram laico.*
16 *Incendiarij an possint condēnari ex sola præsumptione.*
17 *Incendium absque culpa inhabitantium non præsumitur factum.*
18 l. si vendita. ff. de peric. & com. rei vend. *explanatur.*
19 *In incendio præsumptio indeterminata personæ non sufficit ad condemnandum.*
20 *Pœna non imponitur propter leuissimam culpam.*
21 *Incendiarij præsumpti non possunt denunciari excommunicati.*
22 *Culpa leuissima in faciendo æquiparatur leui.*
23 *Incendiarij quomodo teneantur ad damnum si factum præcessit.*

CVm incendiariis † diuersæ pœnæ imponantur de iure, gloss. *in l. data opera, C. qui accus. non poss.* & ibi latè Bal. & Cyn. ac Salyc. Bart. *in l. 3. ff. de offi. præfect. vigil.* & ibi Alex. multa cumulat, idem Bart. *in l. qui ædes. & in ll. seq. ff. de incen. ruin. naufrag.* Itē diffusè scribit Aretin. *in tract. malefic. in ver. Incendiario.* Ant. de Butr. Abb. & Felyn. *in c. tua nos. de sent. excom.* Cæpoll. *in consil. 36. & consil. 70. & in tract. de seruit. rustic. tit. de* 1

igne, & tit. de furno. Floria. in l. si quis furno. §. r. ff. ad l. Aquil. & in l. si seruum. §. si quis insulam. ff. eo. tit. Doct. in l. si vendita. ff. de peric. & commod. rei vend. Ias. in l. si quis ex argentariis. §. prætor ait. col. 5. ff. de edend. latè Iulius Ferrett. in tract. de re n. n. sli, li. 7. præsertim nu. 42. Ioseph. Ludouic. in decis. Perusi. 25. Ideo ex diuersitate pœnarum mixtæ iurisdictionis esse probamus.

2 De iure canonico † dolosi incendiarij sunt excommunicati, c. cum deuotissimam, 12. q. 2. c. in literis. de raptorib. c. sua nos. de sent. excom. cum ibi notatis per omnes Canonistas. quo casu episcopi sententia requiritur, vt dicunt probari per d. c. sua gloss. ibi. & D. Antoninus in tract. de excommunicatione, c. 11. n. 1. & hoc non ob aliud, 3 nisi quia sententia in foro † exteriori non profertur, nisi de dolo constiterit: bene verum est, quod si à tali sententia est appellatum, non poterit episcopus condemnatum denunciare excommunicatum, ex his quæ scripsi infra in tract. de excommunicatione, c. 5. nu. 12. & 4 sequ. etiam rerentis his terminis, sed iusta † existente sententia, soli Papæ reseruata est absolutio d. c. sua nos. & ibi Io. Andr. Anton. & Abb. cōcludunt, legatum de latere hos non posse absoluere, licet contrarium conetur probare Petr. Andr. Gambar. in tract. de auctoritate legati de latere, lib. 8. tit. de potestate legati in absoluendo ab excom. n. 13. & plur. seq. Sunt & aliæ pœnæ canonicæ impositæ, de quibus in c. quisquis, 24. q. 3. & in c. si quis ecclesias, 17 qu. 4. Vbi quod si quis ecclesiat igne cōbusserit, quindecim annis pœniteat, & eā sedulò restituat, & pretiū pauperibus restituat, & ad hoc est gl. in c. si quis domum. de iniuriis. & Host. in summa tit. de incend. §. & quæ pœna. Alioqui dicunt, quod nō tenentur ad damnum, nisi ad solam pœnitentiam agendā pro culpa, Innoc. in c. sicut diximus. de homicid. Abb. in cap. presbyter. eo. tit. Ias. in d. l. prætor ait. §. prætor ait. col. fi. de edend. Sed hoc intelligo quando fuerunt in leui culpa, 5 secus si in dolo, † vel lata culpa, quia tūc etiam in foro animæ tenentur ad emendam, Corsett. in singular. in ver. forum conscientiæ. col. 34. vbi melius alii, & etiam per Dec. in c. quoniam contra. col. 17. de probationib. ergo 6 incendiarij † domorum sitarum intra ambitum ecclesiatum, de quibus in c. sicut antiquitus, 17. qu. 4. non debent excommunicari iuxta formam d. c. sua nos. id est, quod soli Papæ reseruetur absolutio, sed sunt vt violatores immunitatis ecclesiæ, & vt sacrilegi puniendi, vt consuluit D. Antoninus in d. c. 11. nu 6. Sunt igitur excommunicati, & facta satisfactione ab episcopo absolui possunt, vterque casus habet hoc commune, vt isti 7 † incendiarij nullo modo tuti sint, si ad ecclesiam confugiant, Cassane. in consuetud. Burgund. tit. des iustices. §. 5. n. 11. qui refert ita fuisse iudicatum, de quo in particulari capite inferius disputabo.

8 De iure ciuili: Aut incendium † fit cum violentia, aut sine illa qualitate. Primo modo fit, si quis cœtu, cōcursu, turba, seditione incēdium fecerit, vt probat Marian. in l. qui cœtu. in princ. ff. ad l. Iul. de vi publ. & ampliatur etiam ad eum qui aliquid rapuerit ex incendio l. 3. §. idem tenetur. ff. eo. tit. quæ leges loquuntur de incendio vi aperta, & publicè commisso. Altero modo incendium sine qualitate publicæ violentiæ factum, punitur pœna ignis, l. qui ædes. ff. de incend. ruin. naufr. & l. si. eo. tit. & l. capitalium. §. incendiarij. ff. de pœnis. & appellatione ædium venit omne ædificium, vt d. l. qui ædes. Item est pœna capitalis l. Corneliæ de sicariis, l. 1. ff. ad l. Corn. de sic. l. capitalium. §. incendiarij. ff. de pœnis. Sed Cyn. Bal. & Salyc. in d. l. data opera. C. qui accus. non 9 poss. sic distinguunt: Aut incendium † committitur dolo, appensatè, data opera, ex proposito, aut sine eis: Itē aut in ciuitate, aut in rure: si in ciuitate, aut incendiarius est humilis vitæ, & incendium est magnū, & tunc est pœna ignis; si verò non est magnū, tunc capite punitur, d. l. capitalium. § incendiarij. Si verò esset in dignitate constitutus, & incendium non esset magnum, tunc deportaretur l. fin. §. fi. data. ff. de incend. ruin. naufrag. Capyc. decis. 27. n. 18. Si verò incendium est commissum in rure, aut villa, tunc si incendiarius sit humilis, capite punitur, si incendium est magnum; sed si est paruum, relegatur, quia minus debet puniri in villa, quàm si in ciuitate, quia est minus periculum. Sin autem incendium est commissum culpa, siue negligētia, tunc est pœna fustigationis, l. 1. & ibi per Bart. ff. de offi. præfect. vigi. & debet fieri emendatio damni & interesse, & expensarum, vt ibi habetur, per Alex. in consi. 50. vol. 1. Ancharan. in cons. 349. Cæpoll. in d. tract. de seruit. rustic. præd. cap. de igne.

Aliquando singulæ pœnæ imponuntur per singulos iudices: siquidem si iudex laicus ad pœnam † corporalem iuris ciuilis condemnauerit, nulla facta mentione emendationis damni, & interesse, ad quem incendiarij & eius hæredes tenētur, vt dixi, poterunt damnum passi in curia episcopi agere ad declarandum incendiarium prædictum excommunicatum, publicéque denuntiandum, quousque satisfactione facta, à Papa absolutionem habuerit, prout latè scribo infra in tract. de excommun. c. 2. præsertim nu. 36. & 38. & si per iudicem laicum ad ipsam emendationem damni incendiarium condemnauerit, poterit pro executione huius pœnæ ciuilis etiam Episcopus adiri, vt excommunicatum denuntiet, pro incendio commisso, quod etsi episcoporum proprium munus est, tāto magis instante parte, censuras Pontificias exequi debent. Nam quod dicit Petrus Foller. in sua practic. crimin. canonica c. 25. videlicet incendiarios quoslibet siue clericos, siue laicos in omni casu esse excommunicatos, per cap. pessim. 23. q. 8. & c. si egressus. de iniuriis. & damno dato, & d. c. sua nos. de sent. excom. est verum in foro conscientiæ, & in incendiario occulto, quo casu quilibet episcopus posset absoluere, sed ad effectum, vt nullus præter Papam incendiarium absoluere possit, requiritur † sententia, & publica denuntiatio, vt dixi supra in princip. huius cap. Nec obstat, quod dicit Hostiens. in summa. de incendiis. §. & quæ pœna. quod de consuetudine in aliquibus locis, sicut in Theutonica incendiarij † sunt excommunicati ipso iure, siue sint denuntiati in ecclesia siue non, quia hoc dictum improbat Franc. de Platea in tract. de excommunicat. §. 29. n. 10. quia consuetudo sine sententia, vel constitutione expressa, aut tacita non potest facere aliquem excommunicatum. Itē si iudex † laicus inquisitum de incendio absoluerit, vt propterea nullus agendi remaneat locus damnum passo, coram iudice laico, poterit adhuc agi coram ecclesiastico, ad denuntiandum excommunicatum, ex his quæ latius scripsi d. c. 2 in tract. de excom. quia diuersus est modus agendi, & sententia † iudicis laici non parit exceptionem rei iudicatæ coram ecclesiastico, coram quo agitur via denuntiationis medicinaliter ad pœnitudinem peccati, vt ibi dixi, & iure etiam ciuili expeditum est, quod sententia absolutoria cum actu est vno modo agendi, non parit exceptionem rei iudicatæ cum altero modo agi intenditur, vt per Cyn. in l. 1. col. 3. vers. concluditur ergo. C. quando ciuil. act. crimin. præiud. cuius opinio fuit canonizata in Rota, vt decis. 17. num. 6. de sent. & re iudic. in antiq. & est decisio Franch. 289. quicquid dixerit Abb. in cons. 50. vol. 1. qui sibi contradicit in c. si clericus. num. 15. de foro compet. & inibi habentur multæ allegationes ad hoc in additionibus.

Fallit

15 Fallit si ab episcopo † publicè denuntiatus in excõmunicatione diu permanserit, & tandem cognita eius impotentia quod non sit soluẽdo, ac pœnitudine peccati, summus Pontifex ab excommunicatione absoluerit, saltem cum reincidentia si ad meliorem fortunã peruenerit, quo casu non poterit incendium passus vigore huius sententiæ iudicis ecclesiastici agere coram primæuo iudice laico, vt si non habet in bonis luat in corpore, ea regula *d.l.qui ædes, & l.si quis id quod.ff.de iurisdict.om.iudic.* & in terminis Franc.Marc.*decis.Delphinali 61.n.5.parte 1.* quia obstaret exceptio rei iudicatæ ab eodem iudice.

Quæritur à Iurisperitis si domus combusta fuerit, quia culpa inhabitantium præsumitur combusta, *l.3.§.1.ff.de offic.præfect.vigil.* an ex hac sola præsumptione
16 †condemnari possint, nisi probauerint nullam eorum adfuisse culpam? Nam si pœna iuris ciuilis damnari possent, ergo & canonica, cùm contrarium iure canonico non sit decisum, & ita ex sola præsumptione possent excommunicari. Nouissimi tenent affirmatiuam ex eo, quia gloss. *in §.præterea. Instit.quib.mod.re contrah.oblig.* quæ tenet contrarium, non alleget aliquem textum, qui expressè loquatur de leuissima culpa: nec Menoch.*de arbitrar.casu 390.n.9.* aliquem tex.expressum ad hoc allegat. Imò dicunt sensum *l.si vendita.ff.de peric.& com.rei vend.* esse pro hac opinione affirma-
17 tiua. Incendium † quidem regulariter absque culpa nõ fieri, & plerunque inhabitantium culpa, sed non statim patremfamilias esse condemnandum, qui si diligẽtiam adhibuit, non tenetur; ergo, ait, dum ex eo text. diligentiæ probatio excusat patremfam. argumentum est, quod ad eum alioqui incendij damnum pertinet, propterea quod in culpa præsumatur, & debet condemnari, nisi probet diligentiam.

Quorum opinio probari potest ex multis adductis, & allegatis per Afflict.*in decis.57.n.2.* & per Grammatic.*decis.3.n.8.ad finem.*

Sed ista opinio est communiter reprobata, vt probat Menoch.*ibid.nu.4.* quam primo loco tenuit gloss. *in §.præterea. in ver.debet. Instit.quib.mod.re contrah.oblig.* ea ratione, quia licet incendium præsumatur factũ culpa inhabitantium, tamen cùm talis culpa censeatur leuissima, ipse conductor non tenetur de leuissima culpa, *l.si vt certo.§.nunc videndum.ff.commodati.l.in iudicio.C.locat.l.contractus. & ibi* Dec.*de reg.iur.* & illam gloss. singularem dicit, & sequitur Salyc.*in l.quæ fortuitus.n.10.in fin.C.de pignor.act.* Alex.*in cons.50.n.6.vol.2.* Ias.*in l.sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cautionib.* & ratio rationis est, quia contractus locationis dicitur celebrari gratia vtriusque, ideo non tenetur conductor de leuissima culpa, *§.fin.Instit. quib.modis re contrah.oblig.*

18 Nec obstat allegatus sensus *d.l.si vendita.* † quia cõgruit literæ: ibi enim loquitur de culpa hominis particularis, sc. venditoris, qui ad insulam venditam tradẽdam cogi poterat, vt probant Alberic. & Salyc. ibid. quæ culpa non præsumitur, vt ibi in textu, sed nos loquimur de culpa indeterminati hominis, & tunc præsumitur inhabitantium, quæ propter incertitudinem non sufficit ad condemnandum, vt nunc probabo; & tenendo hunc verum intellectum non valet dicere, ibi dominus, qui non est in culpa, si probauerit diligẽtiam, non tenetur; ergo tanto magis debent probare inhabitantes, qui præsumuntur in culpa, quia hoc tex. non explicat, sed præsupposito, quod non præsumatur culpa debitoris, etiam si seruorum negligentia interuenerit, concludit hæc verba. Quamobrem si venditor diligentiam eam adhibuisset in insula custodiẽda, quam debent homines frugi, & diligentes præstare, si quid accidisset, nihil ad eũ pertinebit. Quæ verba ideo non habent hunc sensum allegatum, quia ponamus, quod neque emptor negligentiam probauerit venditoris, an ille dominus damnari possit? Certè nullus hoc confiteretur, vt ille, qui habet præsumptionẽ pro se, condemnari possit: item quia præsumptio transfert onus probandi contrarium in aduersarium, *l.generaliter.§.si petitum.n.in fi.ff.de fideicommiss.libert.* emptor insulæ tenebitur probare negligentiam, ergo non bene cognito sensu illius literæ, rectè textus potest allegari pro communi.

Quantum pertinet ad dictam communem, & quod in incendio præsumptio † indeterminatæ personæ nõ 19
sufficiat ad condemnationem, quia non dicitur fundata intentio locationis contra conductorem, probant Bald.*in cons.441.quidam magister volum.1.& cons.443.quidam nomine Restorlus vol.3. & in cons.491.vol.4.* Roman.*in cons.401.* Anchara.*in consi.348.* Alex.*in d.cons.50.vol.2.* Io.de Anan.*in cons.71.* Cæpoll.*in cons.criminal.70.* Corn.*in cons.242.vol.1.* Bertrand.*in consil.140.etiam si probaretur, vol.3.* Grammat.*in cons.22.* Goardin.*in cons.64.* Bald.& Salyc.*in d.l.quæ fortuitu.* Salyc.*in d.l.si vendita.* Curt.Iun.*in l.dominus horreorum, col.2.ff.pro soc.* Grammat.*in addit.ad decis.57.* Afflict. quicquid postea dixerit, *in sua decis.* licet videatur se velle saluare per actionem legis Aquiliæ, (quam quæstionem omitto scribere, quia ad hoc non pertinet, & melius omnibus explicat Vrsill. *in addit.ad d.decis.57.* Afflict.) Ias.*in cons.116.vol.1.* Menoch.*d.cas.390.* addẽtes omnes ad Alex.*in d.cons.57.* Item quia quando non probatur culpa determinatæ personæ remanet incertitudo, propter quam nullius potest sequi condemnatio, *l.licet.§ fi.ff.naut.caupon.stabular.* Item quia & si ipse conductor pactus fuerit, vt teneatur de incendio, adhuc de incendio fortuito non tenetur, *l.si quis domũ.§.si colonn.ff.locati.* per quam ita probat Iulius Ferret. *in tract.de re nauali, li.7.n.58.* quicquid dixerit Menoc. *ibi.n.9.in finẽ.*

Imò si ex leuissima † culpa tenerentur, & possent 20
condemnari ad damnum, tamen non possunt cõdemnari ad pœnam, Saly.*in consi.suo.incip.saluatoris nomine inuocato ad quæstionem propositam.* quem citat Petrus Rauenn. *in suo alphabeto aureo, in ver. incendium. col.2. ver. & eleganter Salyc.* ergo iudex Ecclesiasticus non posset procedere ad denuntiandum excommunicatos istos præsumptos † incendiarios, iuxta *d.cap.tua nos.de* 21
sent.excom. quia ex tali denuntiatione posset subesse periculum, vt quia posset contingere, quod innocens pœna, & damno afficeretur, contra *l.absentem.ff.de pœnis.* & in valde simili scribit Alberic. *in 2.parte, statut. q.61.* Alex.*in cons.15.vol.1.*

Nisi esset leuissima † culpa in faciendo, quæ æquipa- 22
ratur leui, ideo vbi quis tenetur de leui, tenetur etiam de leuissima in faciendo, Dec.*in l.contractus.vers.sexto dicitur.ff.de reg.iur.* Eodem modo si factum præcessisset, † quod fuit occasio damni, licet postea damnum ex 23
negligentia procedat, Saly.*in d.l.si vendita, in fin.ff.de peric.& commod.rei vend.* per tex. *in l.si seruus.§.si fornicarius, & §.si ex plaustro.ff.ad l.Aquil.* quibus casibus cùm possit sequi condemnatio per iudicem secularem ergo per Ecclesiasticum, qui procedit ad pœnitudinem peccati per remedia spiritualia.

CAP. XXVI.

Virginum & Sanctimonialium violatores esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Monialium violatores quot delicta committant.*
2 *Sacrilegium violando moniales est mixti fori.*
3 *Laicus cognoscens monialem efficitur mixti fori.*
4 *Clericus cognoscens monialem qua pœna punitur.*
5 *Moniales cognita carnaliter quam pœnam pati debēt.*
6 *Excommunicationis forma quæ fertur in violatores monialium tempore earum consecrationū.*
7 *Monialium violatores puniuntur morte de iure ciuili.*
8 l.si quis non dicā rapere. *an procedat in Pizocheris.*
9 *Clausura monasterij quando censetur violata.*
10 *Intrantes claustra monialium, quomodo sunt excommunicati.*
11 *Moniales è monasterio exeuntes cum causa debent requirere consensum superioris.*
12 *Causa necessaria ingrediendi monasteria quæ sit.*
13 *Episcopus non potest dare licentiam patri ingrediendi monasterium propter infirmitatem filiæ monialis.*
14 *Episcopus non potest dare licentiam procuratoribus ingrediendi septa monasterij.*
15 *Episcopus non potest ingredi sua monasteria, nisi in casibus necessitatis.*
16 *Principes condunt leges, vt nullus ingrediatur septa monasterij sub pœnis grauissimis.*
17 *Ingrediens monasterium de licentia episcopi si cognoscat monialem, non est excommunicatus.*
18 *Furiosi, & dementes de iure canonico sunt puniendi.*
19 *Prohibiti loqui cum monialibus quo iure censeantur prohibiti mittere literas.*
20 *Statutum prohibens loqutionem, prohibet etiam literas, vel nuntium.*
21 *Peccatum in dubio præsumitur commissum fauore animæ.*

1 Violatores † monialium sacrilegi dicuntur, eosque filios perditionis Apostolus appellat, *c. sciendum est*, 27. q. 1. & dicuntur tria delicta committere secundū gloss. *in c. virginibus*, 27. q. 1. & Abb. *in c. cùm dilectus. n. 2. de purgat. canonic.* & Dec. *in cons. 338. in princ.* primū, quia sponsa Dei, committitur adulterium: secundum, quia consecrata, committitur sacrilegium: tertiū, quia affinis spiritualis, committitur incestus, Paul. Grilland. *de pœnis omnifar. coitus, q. 1. n. 10.* Dec. *in tract. crimin. li. 6. c. 20.* Marquard. *in tract. de cælibatu sacerdot. non abrogando. c. 20. n. 4.*

2 Et ideo huiusmodi † delinquentes sunt mixti fori, vt dixi supra *c. 16.* & possunt à quocunque iudice seculari, & ecclesiastico animaduerti, & puniri, vt latissimè probat Caccheran. *in decis. Pedemontan. 103.* & dicit Marian. Socin. *in c. cùm sit generale. n. 47. de foro compet.*
3 quod si laicus cognoscit † monialem, respectu laici erit locus præuentioni, quia vterque iudex poterit punire, & sequitur Felyn. *ibi. n. 12.* & Aufrer. *de potest. secul. super ecclesiastic. person. vers. 6. fallit.* Boss. *in titul. de coitu damnato & punibili, n. 13. & seq. & n. 79.*

4 De iure canonico clericus † committens huiusmodi scelus, cuiuscunque fuerit gradus & ordinis, deponitur ab ordine sacro, & officiis, ac beneficiis priuatur, & detruditur in monasteriū ad agendā perpetuā pœnitentiā, Dec. *in d. c. 20. n. 6.* qui testatur esse cōmunē opin. contra gl. *c. si quis episc. & ibi* Turrecrem. 27. *qu. 1.* Item
5 moniales † tale scelus admittentes à monasterio proprio sunt eiiciendæ, & in ergastulis retrudendæ, *c. impudicas 27. q. 1. c. virginib. ead. caus. & qu.* Archidiac. *in c. peruenit, eadē caus. & quæst.* Laici verò excōmunicātur, neq; vnquā absoluētur, nisi publicā, & iustā pœnitentiā egerint, vt dicunt glo. & Archidia. *in d. c. impudicas, & d. c. virginib. & c. peruenit, 27. q. 1. & c. si quis episcopus, & c. si qua monachatum.* Eodē modo ego credo de clericis & monialibus, quæ ad arctius monasteriū detrusæ, non debent ab excommunicatione incursa, sic de facili, nisi magna peracta pœnitentia absolui. Ad quorum omnium terrorē, † placuit hic inserere formam 6
excommunicationis, quæ profertur in consecratione, & benedictione virginum, quæ velantur.

Auctoritate omnipotentis Dei, & Beatorum Apostolorū Petri & Pauli, firmiter sub intimatione Anathematis inhibemus: nequis præsentes virgines, seu sanctimoniales à diuino seruitio, cui sub vexillo castitatis subiectæ sunt, abducat, nullus earum bona surripiat, sed ea cum quiete possideant: si quis autem hoc attentare præsumpserit, maledictus sit in domo, & extra domum, maledictus sit in ciuitate & agro, maledictus vigilando, & dormiendo, maledictus manducando & bibendo, maledictus ambulando & sedendo, maledicta sit caro eius, & ossa, & à planta pedis, vsque ad verticem nō habeat sanitatem: veniat super illum maledictio hominis, quam per Moysen in lege filiis iniquitatis Dominus promisit, deleatur nomen eius de libro viuentium, & cum iustis non scribatur, fiat pars, & hæreditas eius cum Cain fratricida, cum Datan, & Abiran, cum Saphira, & Anania, cum Simone Mago, & Iuda proditore, & cum eis, qui dixerunt Deo, recede à nobis, semitam viarum tuarum nolumus. Pereat in die iudicij, deuoret eum ignis perpetuus cum diabolo, & angelis suis, nisi resipuerit, & ad emendationem venerit, Fiat, Fiat.

De iure ciuili † est pœna mortis naturalis, *l. si quis nō* 7
dicam rapere. C. de episc. & cleric. Boss. *ibid. nu. 79.* Dec. *d. c. 20. n. 6.* nam cùm in hoc crimine comprehendantur adulterium, sacrilegium, incestus, & stuprum, & pro singulis tribus primis imponatur pœna mortis, *l. si adulterium cum incestu. ff. de adulter. l. quamuis. §. fi. C. eo. tit.* multo magis quando cōcurrunt tot crimina, quod extēdit etiā in attentante, & ita intelligi *d. l. si quis non dicam rapere*, probat Afflict. *in dec. 276. col. 2.* & Boss. *d. n. 79.* & multa ad hoc per Io. de Plat. *in l. cùm quidā. C. qui militare poss. li. 12.* & Boss. *ibid. vers. sed quare.* extendit, etiam si monacha non fuisset virgo, per *c. si quis rapuerit, & c. si quis episcopus. & c. si qua monachatū*, 27. q. 1. sed hæc non procedunt † in cognoscentibus monia- 8
libus cōuersis, aut Pizocheris, quæ verè moniales non sunt, vt probat Federic. de Sen. *in cons. 213. ad vltimum.* & Cardinal. *in clem. 2. §. 1. q. 2. de statu monach.*

Ad tollendas igitur occasiones tam nefarij sceleris, per sacros. *Concil. Trid. sess. 25. c. 5.* fuit præceptū episcopis, vt monasteriis sibi subiectis adhibeant clausuram optimam, & circa monasteria exempta, tanquam sed. apostolicæ delegati. Vnde si quis exemptū sanct. monialiū monasteriū ingredi ausus fuerit, absque licētia, clausura † monasterij cēsetur violata, & ideo potest per 9
episcopum excommunicatione puniri, Abb. *in c. 1. nu. 1. de statu monach.* & Pius V. excōmunicat omnes mulieres, etiam duces ingredientes septa monasteriorum monialium virtute facultatum apostolicarū, quas reuocat, & est bulla 22. Nauar. *in suo manuali, c. 27. n. 150.* & est eius absolutio reseruata Papæ. Itē Gregor. XIII. in bulla 75. excommunicat omnes prælatos † intrantes 10
claustra monialium in casibus nō necessariis, & reseruat absolutionem Papæ, & confirmat in alia bulla quæ est 36. vbi excommunicat omnes ingredientes vigore licentiarum Papæ, vel ordinariorum, nisi in causis necessariis, & vrgentibus. Itē in sacra *congregat. Concil. declarat.* 400. fuit cōclusum ipsas moniales è monasterio † exeuntes, etiam cū causa probabili, debere requirere 11
cōsensum superioris regularis, & episcopi eius loci, & ad hoc est bulla Pij V. quæ est octaua, & incipit *Circa pastoralis.* Item eadem *congregatio declaration.* 489. declarauit non esse causam † necessariam ingrediendi 12
mona-

monasteria, si pater, vel mater, aut soror, vel consan-
guinei vellent videre filiam, aut sororem graui mor-
13 bo laborantem, & quod episcopus † non posset dare
hanc licentiam, etiam si esset in periculo mortis, neq;
quando filia vellet suscipere habitum, aut facere pro-
fessionem. Item nec possunt dare licẽtiam viduis, quæ
vellent in monasterio manere in habitu laicali, licet
promitterent inde nunquam egredi, quia nulla istarũ
causarum potest iudicari necessaria ea necessitate, quã
considerauit sacros. concil. Tridentinum. Item eadem
14 *congregatio declarat*. 115. disposuit, vt Episcopus † non
possit dare licentiam procuratoribus ingredi septa
monasterij, nisi causa euidentis vtilitatis, dummodo
eorum ætas & morum grauitas ea sit, quæ ipsos com-
15 mendet. Item Episcopus † non potest ingredi sua mo-
nasteria, nisi in casibus necessitatis, & cum comitatu
seniorum, & religiosarum personarum, Nauarr. *in c. statuimus. comm. 4. n. 62. de regular.* per bullam Grego-
rij XIII. & idem *in cons. 9. de statu monach.*

16 Et Principes † seculares ad tollendas occasiones tam
nefarij sceleris per suas leges, & pragmaticas decreue-
runt, vt nullus ad septa dictorum monasteriorum in-
gredi valeat, nec ad loquendum cum eisdem moniali-
bus, sine licentia episcopi in scriptis habita vel eorum
ad quos monasteriorum exemptorum cura pertinet,
sub grauissimis pœnis, vt per Alex. *in cons. 52. viso thema. vol. 3.* & per Caccialup. *in l. omnes populi. n. 46. ff. de iust. & iur.* nec possint circa ipsa monasteria fieri
Musicæ, nisi ab eisdem distent per spacium ad minus
centum passuum.

In aliquibus tamen casibus istæ iurisdictiones va-
17 riãt. Nam licet, si quis de licentia † Episcopi in scriptis
habita, cum causa necessaria æstimata, monasterium
ingressus si rem haberet cum moniali, non esset excõ-
municatus de iure communi, vt per Nauarr. *in consil. 34. de sent. excomm.* quem ad hoc citant quidam Mo-
derni, sed ego non credo: tamen de iure ciuili incidit
in pœnam, *d. l. si quis non dicam rapere.* item licet amen-
18 tes, & furiosi † non sint puniendi de iure ciuili, quia sa-
tis sunt puniti à pœna, quam patiuntur, *l. diuus. ff. de offi. præsid.* tamen quia isti possent esse causa peccandi, de
iure canonico essent puniendi, Nauar. *in d. c. statuimus. nu. 57.* item differunt, quia licet de iure canonico pro-
19 hibiti † loqui cum monialibus, censentur etiam pro-
hibiti, dare, vel accipere literas ab alijs occultè, vel pa-
làm sine consensu superioris, *c. non dicatis. ver. quicunque autem. & ibi* Nauarr. *nu. 13. vers. quarto nota. 12. q. 1.* idem si literæ respicerent vtilitatem, vel necessitatem
monasterij, vel salutem spiritualem, vel temporalem
singularum monialium, Innoc. *in c. ex parte. & in cap. penult. de accusat.* Item gl. *in cap. constitutionem. in ver. participatione. de sent. excomm. li. 6.* dicit quod in pœnã
excommunicationis ita incidit, is qui literas, vel nun-
tium mittit, sicut qui loquitur, similis glo. est *in clem. si summus Pontifex. in ver. literis. eod. tit.* & ad hoc est text.
in c. clericus. dist. 81. vbi clericus, qui prohibetur loqui
cum mulieribus, censetur etiam prohibitus mittere
20 literas, vel nuntium secretè ad eas. Item quia † leges
prohibentes aliquid fieri verbis, censentur etiam pro-
hibere, idem fieri per literas, *c. vbi periculum. §. nulli. de elect. li. 6.* prohibentur Cardinales loqui cum alijs,
eodem modo censentur prohibiti mittere, vel recipe-
re literas, vel nuntium ab alijs. Tamen secus est de iu-
re ciuili, quia prohibitus loqui cum aliquo, non intel-
ligitur prohibitus mittere literas, Bald. *in auth. habita. C. ne fil. pro patr.* & est cõmunis opinio inter ciuilistas,
vt testatur Galiaul. *in l. 1. in princ. in 5. not. ff. de verb. oblигat. & ibi* Alciat. *in 4. not.* quia statutum est odiosum,
& correctorium iuris communis, quo prohibentur
homines loqui, & scribere. Item quia hoc solum est
prohibitum in casu l. Iuliæ maiestatis; ergo generali-
ter est permissum, *l. 1. in fi. ff. ad l. Iul. maiest.* item quia
contradicit iuri gentium, quo libera sunt commercia:
Item quia est pœnale, ideo non extendendum, & ad
hoc est gl. *in clem. 2. de ætat. & qualit. in ver. in eisdem.* & sunt duo iura expressa *in l. prin. & l. fin. C. de interd. matrim.* & ratio diuersitatis est, quia ius canonicum
considerat materiam peccati, † quod in dubio dicen- 21
dum est fuisse patratum, quia in dubio propter fauo-
rem animæ debet dari absolutio, ad omnem melio-
rem finem, *c. fin. dist. 5.* sed ius ciuile considerat scanda-
lum quod oritur ex illa locutione laicorum cum mo-
nialibus, quod non oritur per literas adinuicem trãs-
missas. Quod secus esset si lex, vel pragmatica prohi-
beret commercium, quo casu comprehenditur tam
locutio per verba, quàm per epistolam, & de hac re
scribo latius *in lectura ff. de verbor. obligat.*

CAP. XXVII.

Iniuria facta clerico an sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Iniuria potest fieri clerico citra manus violentas.*
2 *Clericus quando dicitur pulsari.*
3 *Iniuriam inferens clerico quando non est excommunicatus.*
4 *Pœnam latæ sententiæ nullus patitur per solam attentationem.*
5 *Clericus non accusat laicum coram iudice seculari.*
6 *Iniuria quælibet facta clerico est mixti fori.*
7 *Iniuria facta clerico afficit Christum.*
8 *Iniuria afficientes clericos sunt excommunicandi.*
9 *Iniuria vt sit atrox quid requiritur.*
10 *Pœna mortis imponitur pro iniuria atrocissima facta clerico.*
11 *Iniuria qualibet facta clerico dicitur atrox.*
12 *Iniuria facta clerico seculari, cui debet fieri satisfactio.*
13 *Iniuria facta monacho, cui debet fieri satisfactio.*
14 *Iniuria facta clerico extra ecclesiam an sit punibilis de iure ciuili.*
15 *Iudex secularis potest procedere per inquisitionem super qualibet iniuria facta clerico.*
16 *Iudex ecclesiasticus non habet punitionem laici, inferentis iniuriam clerico.*
17 *Episcopus denunciat iniuriam inferenti, vt satisfaciat.*

QVia potest fieri iniuria † clerico citra manus vio- 1
lentas, quod formaliter requiritur ad incurren-
dam excommunicationem, de qua *in c. si quis suadente. 27. q. 4.* propter sacrilegium commissum, de quo dixi
supra *c. 16.* puta si quis occideret equũ, cui insidet cleri-
cus, vel laniauerit vestes suas, id est, quibus clericus in-
dutus est, qui secundum aliquos non est excommuni-
catus, sed solum dicitur fieri iniuria, nisi pulsetur, vel
verberetur, *l. lex Cornelia. in prin. ff. de iniur.* & † dicitur 2
pulsari, si per frenum equi, vel per vestes teneatur, sed
non dicitur pulsari, si equus occidatur, vel vestes lace-
rentur, vt per Ioan. de Lignano *in tract. de censura ecclesiast. §. 5. n. 16.* item si quis compelleret † clericum, vt 3
exeat de fundo, certè non est excommunicatus, quia in
ipsum non fit iniectio manuum, nec in rea secum ad-
hęrẽtes, quod requirit *d. c. si quis suadente.* Ita dicit Inn.
in c. nuper. de sent. ex. item si quis vibrauerit ensem, vt
clericum percuteret, quem tamen non percussit, quia
non mente potuit, nec erit excommunicatus, quia at-
tentis verbis, & mente canonis duo requiruntur ad
illationem pœnæ, scilicet dolosa voluntas, cum di-
cat, diabolo instigante, & factum consummatum

nec sufficit attentatio, vt notat Archidiac. *in d.c. si quis suadente.* & Io. Andr. *in c. in pœnis. de reg. iur. lib. 6.* dicit,
4 quod † in pœnam latæ sententiæ nullus incidit per solam attentationem, nisi peruenerit ad actus consummationem, per *c. perpetu. de elect. lib. 6.* vbi hoc notat *gl. in c. ad audientiam. de sent. excom.* Felyn. *in tractat. quando conet. puniatur, n. 10.*

Ex his videtur, quod si verbis fieret iniuria, excommunicationem, *d. c. si quis suadente,* non incurreret. Ideo videtur super similibus iniuriis non esse procedendum: siquidem per ecclesiasticum non debet, eo quia inferens has iniurias excommunicationem non pati-
5 tur. Item clericus † laicum iniuriantem coram iudice seculari accusare non potest, ne incurrat irregularitatem, *c. sententiam sanguinis, ne cler. vel monachi.* D. Ant. *in tract. de irregul. tit. 1. c. 2. col. 2.* & quia leuis iniuria facta clerico non est punienda, vt probat Io. de Arnono de sancto Angelo, Fasanella *in soliloquio 63.* & Marsil. *cons. 103. n. 20.*

6 Ego verò quamlibet iniuriam † clerico factam dico mixti fori, siquidem constitutio aliquando punit manum violentam, vt *d. c. si quis suadente.* & quasi *per totum tit. de sent. excomm.* aliquando punit manum temerariam, vt *c. cùm contingit. de sent. excom.* vt cũ quia detinet clericum cataeratum, aliquando punit vocem, *c. perpendimus, de sent. excom.* aliquando punit animum, vt cùm quis ratam habet percussionem clerici factam nomine suo, *c. cùm quis ratam. eod. tit.* aliquando punit negligentiam in opem præstando, vt *c. quanta. eod. tit.* & scribit Host. *in d. cap. perpendimus.* item quia corpus mysticum ecclesiæ est informatum spiritu Christi, & repræsentatur in ministris ecclesiæ, per quos præstatur
7 cibus sacramentalis; ergo iniuria † afficientes clericum, dicuntur afficere Christum, dicente propheta: *qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei.* & habetur *in c. accusatio 2. q. 7. & c. qui vis 8. q. 1.* qui ergo violat ministrum ministrantem cibum spiritualem, dignus est priuetur illo cibo sacramentali, vt puniatur in quo deliquit, & sic, vt excommunicetur. Item quia speciali-
8 ter est prouisum, vt seculares iniuria † afficientes clericos excommunicentur per iudicem ecclesiasticum, *c. olim. de iniuriis. & c. 1. eo. tit. li. 6.* ergo quæuis iniuria à secularibus in clericos illata, quæ sub sacrilegio non comprehenditur, de iure canonico ab ecclesiastico animaduertenda est, quo casu distinguendum non est an iniuria fuerit atrox, vel leuis, cùm quælibet vel leuis respectu aliorum dicatur atrox si in clericum facta
9 est, *l. prætor † ait. §. atrocem. ff. de iniur.* nec obstat *l. atrocẽ. C. de iniur.* vbi, vt dicatur atrox, requiritur, quod sit in habitu sacerdotali: quia illa dicitur atrocissima,
10 ex quo venit imponenda pœna † mortis naturalis de iure ciuili, vt dicit Aret. *in §. atrox. Instit. de iniur.* & probat Afflict. *in Constit. regni. incip. priusquam, n. 4. in fine.* & Men. *cons. 263.* ponit quod statur in hoc arbitrio iudicis, & quod imponenda sit pœna mortis de iure ciuili, vide *auth. sed nouo iure. C. de epis. & cler. & ibi* Iacob. But. & Bald. vbi quod debent quatuor interuenire, videlicet, quod sit presbyter, vel clericus; itẽ quod tempore, quo celebrantur diuina fiat offensio; item quod fiat in ecclesia; item quod fuerit diuinũ officium turbatum, si verò non fuerit diuinum officium turbatum, dicit ibi Bald. quod est pœna exilij: ergo quęlibet,
11 vt leuis iniuria † clerico facta, quæ atrox dicitur, *d. l. prætor ait. §. atrocem.* de iure canonico punienda est excommunicatione, à qua non debet absolui, nisi peracta pœnitentia, & facta satisfactione, vnde Paris. *in c. in præsentia. nu. 127. de probation.* dicit, quod si est facta
12 clerico † seculari, debet ei fieri satisfactio, vel si est mortuus eius hæredi: sin autem non habet hæredem, debet fieri prælato ecclesię, & in monacho videtur facere differentiam, nam si est illata intuitu † personæ 13
monachi, competit ipsi monacho, & eius hæredi, si verò intuitu monasterij, debet fieri monasterio, prout latissimè tractat ibi hunc articulum, & Fel. ibid. & Dec. idem Fel. *in c. cum dilecta. col. 24. & seq. de rescript.* vbi ponit etiam quis possit remittere iniuriam factam monacho.

De iure autem ciuili, videtur super iniuria facta clerico † extra ecclesiam non esse procedendum, quia cle- 14
ricus accusationem proponere non potest, ne irregularitatem incurrat, vt dixi. Contrarium est verius, vt per Bal. *in l. si quis in hoc genus. C. de epis. & cleri.* Steph. Aufr. *de potest. secular. in ecclesiast. nu. 30. in 26. fallent.* & ita est decisum, vt per Guid. Pap. *dec. 562.* vbi probat hoc crimen esse mixti fori. Et cum dicitur clericum non posse accusare, respondet Bald. ibi, iudicem secularem † posse procedere per inquisitionem; nam cum 15
sit crimen publicum potest superuenire quilibet accusator, qui admittendus est.

In hoc crimine iudex ecclesiasticus † non habet pu- 16
nitionem personæ laici, & omni tempore potest excommunicationem proferre, quæ non impedit cursum iudicij secularis; ergo licet sit mixtæ animaduersionis, tamen non video quomodo inter hos iudices possit hoc casu habere locum præuentio, vt dicebat Guido Pap. *in d. dec. 562.* nisi Episcopus † denuntiaret 17
iniurianti, vt satisfaceret, & in contumaciam vellet excommunicare, quo casu iudicium denuntiationis suspendi debet, quousque prius cœptum coram iudice laico terminetur, & an in iudicio denunciationis habeat capturam personæ, vt satisfaciat, dicam infra.

CAP. XXVIII.

Falsitatem in literis apostolicis esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Falsitas in literis apostolicis est mixti fori.*
2 *Pœna clerici falsantis literas apostolicas quæ sit.*
3 *Falsitas commissa circa non substantialia actus non est punibilis.*
4 *Falsitas in literis apostolicis, etiam in vno puncto, est punibilis. & nu. 18.*
5 *Laicus delinquens in ecclesiam fit de illius foro.*
6 *Iudex ecclesiasticus detinet laicum sibi præsentantem falsas literas.*
7 *Iudex ecclesiasticus posset capi facere laicum falsantem literas, si falsitas de iure ciuili esset præscripta.*
8 *Delicta non cognoscuntur post 20. annos.*
9 *Falsitas de iure canonico nunquam præscribitur.*
10 *Absolutionis litera quando non prosint excommunicato existenti per longius tempus.*
11 *Pœna falsantis literas apostolicas de iure ciuili quæ sit.*
12 *Falso rescripto principis vtens an debeat pati mortem naturalem.*
13 l. maiorem. C. de falsis. *quomodo intelligatur.*
14 c. ad falsariorum. de crimine falsi. *an comprehendat omnes literas.*
15 *Iudice ecclesiastico condemnante falsarium, falsitate præscripta, an procedat brachij imploratio.*
16 *Falsitas commissa in literis legati apostolici quam pœnam meretur.*
17 *Falsitas non dicitur commissa in literis apostolicis absque bullatione.*

19 *Clericus incipiens scribere falsas literas debet puniri extraordinariè.*
20 *Clerici grauius puniuntur in delictis, quàm laici.*
21 *Falsitas incepta per personam publicam, sed non perfecta, quomodo puniatur.*
22 *Clericus degradatus potest corporaliter puniri à iudice seculari.*
23 *Clericus degradatus punitus per secularem, non appellat ad ecclesiasticum.*
24 *Falsis literis apostolicis vtens mitius est puniendus.*
25 *Falsis literis qui vtitur amittit causam, siue clericus, siue sit laicus.*

1 FAlsitas † in literis apostolicis est mixti fori, *c. ad falsariorum de crimin. falsi. c. in memoriã. dist.* 19. Canonistę *in c. cũ sit generale. de foro comp.* Butr. *n.* 18. Ab. *n.*
2 24. Anc. *n.* 11. Soc. *n.* 24. Fel. & cæteri. si igitur † cõmissa
est à clerico, deponitur ab ecclesiastico, & traditur seculari iudici puniendus. Vnde licet si falsitas committatur circa ea, quæ † non sunt de substantia actus, non
3 est punibilis, quia nulla est, & ex ea non potest inferri
damnum, pro vt est comm. opin. de qua per Clar. *in §. falsum. vers. item ex. ns.* & fundatur *in l. damnus. vbi Bar. & Doct. C. de fals.* Soc. *in cons.* 103. *& seq. vol.* 1. Alex. *cons.* 145. *vol.* 6. delictum enim effectu carens non punitur, *l. qui falsam. ff. de fals.* Ang. *de malef. in ver. falsario. cũ alijs congestis ad hoc in Syntagm. com. opin. tom.* 3. *loco* 8.
4 *c.* 3. *col.* 1. tamen † fallit in literis apostolicis, in quibus
nec in magno, nec in modico audeat quis manum apponere, aut literam, aut punctum vnum iniungendo, exceptis officialibus, quibus est hoc commissum, alioquin manum apponens, ex canone latę sententiæ ipso facto excommunicationis pœnam incurrit, à qua non potest per aliquem citra sedem apostolicam relaxari, Host. *in summa. tit. de crim. falsi §. quæritur. vers. sed hodie præceptum est.* quem refert, & sequitur Archid. *in d. c. in memoriam.* idem tenet Fel. *in c.* 2. *nu.* 16. *de rescript.* Soc. *in c. fi. col.* 3. *de crim. fals.* Full. *in tractat. de contract. censu criis. §. Alphonsus. num.* 41. *& seq.*
Quam excommunicationem incurrit etiam laicus,
5 *d. c. ad* † *falsariorum.* & quia deliquit in ecclesiam, factus
est de illius foro & poterit ab eo puniri, *auth. itẽ nulla communitas. C. de episc. & cler. auth. causa quæ fit cum monacho. in fi. C. eo. tit.* & notant omnes *in d. c. cum sit generale. & c. ex tenore. de foro comp.* sed Oldra. *in cons.* 86. *quæritur. vers. In contrarium.* hoc intelligit verum si ecclesiasticus inuocet ad hoc auxilium brachij secularis, quem sequitur Anc. *in d. c. cum sit generale. n.* 11. *vers. in contrarium.* sed dicam in seq. c. Quæ opinio non habet
6 difficultatem, quando laicus † apostolicas literas falsas
præsentaret coram iudice ecclesiastico, quamuis non aliter constaret ipsum falsas effecisse, poterit tamen ipse laicus capi, & detineri, cum sit contra eum iuris præsumptio, *c. super* 10. *de crimine falsi.* & puniri poterit, nisi doceat de suo auctore, & purget suam innocentiam, *l. iubemus. C. de probat.* Alex. *cons.* 205. *vol.* 6. idem est si scripturam rasam produxerit in loco suspecto, Dec. *in cons.* 175. vbi quod contra eum est suspicio falsi, & potest puniri.
7 Item posset laicus † per iudicem ecclesiasticum capi,
& puniri, si falsitas de iure ciuili præscripta esset. Nam cum accusatio falsi, sicut cæterorum criminum regulariter duret spacio viginti annorum, & hoc tempore
8 elapso de delicto † cognosci non potest, *l. querelam. C.*
de fals. vbi gl. & omnes Doct. hanc firmant, Ang. *de malefi. in ver. falsario. in qu. vsque ad quantum tempus.* Gand. *de malefi. in ti. qui accus. possunt. n.* 28. & hanc opinionem esse magis com. probat Boer. *dec.* 26. *n.* 5. *& seq.*
9 Viuius *li.* 1. *opin.* 19. tamen de iure canonico † nunquam præscribitur. Rom. *sing.* 185. *in scis quod crimen.* & sequit. Ab. & Fel. *in c. licet causam. de probat.* vbi Dec. *n.* 23. *&* Bero. *n.* 28. Balb. *in tract. de præsc. part.* 4. *prin. in* 1. *limit.* 2. *q.* & ita est casus, vt per Capell. Tolos. *dec.* 187. imo post annum permanens in excõmunicatione habetur suspectus de hæresi, tanto magis per longius tẽpus, quo casu posset iudex ecclesiastic. huiusmodi suspectos capere, & animaduertere, per ea quæ dixi supra *c.* 9. nec sufficeret inquisito docere de absolutione
† per literas absoluentis, ex his quæ dixit Rota *in dec.* 10
11. *de sent. excõ. in antiq. per c. sicut nobis. de sent. ex. &. & ibi* Ab. & Fel. & Franc. Marc. *dec.* 680. *part.* 2. quia quatenus delictum fuisset occultum & per priuilegium alicuius congregationis, vt solebat fieri, potuisset absolui (quæ priuilegia omnia hodie per sanctissimũ D. N. Clem. VIII. fuere sublata) tamen cum delictum factum est publicum, & venit in iudicium, absolutio illa non prodest, sicut absolutio quæ datur à quolibet in casu mortis, quia pro pœna excommunicationẽ pati debet, vt absolutionẽ à summo Pontifice obtineat, sed illam obtinere nõ potest, nisi dignè pœnituerit, & cum publicũ sit delictum, publicam pœnam patiatur.
Videmus igitur quæ pœna † pro huiusmodi cri- 11
mine à iudice laico imponi debeat, tam ipsi clerico degradato, & curię seculari tradito, quàm etiam laico: In quo articulo distinguendum est, aut loquimur in falsum committente, aut in falso vtente. Primo modo imponitur pœna deportationis, & publicationis bonorum, *l.* 1. *in fi. ff. de falsis. §. item lex Cornelia. de falsis. Inst. de publ. iud.* Ias. *in l. si duo patroni. §. fi. in fin. ff. de iureiur.* Grammat. *dec.* 27. Capyc. *dec.* 30. & late scribit Syntagma comm. opin. *tom.* 3. *loc.* 8. *c.* 2. quo casu bona clerici confiscanda, essent applicanda fisco seculari, ex his, quæ dixi infra *tent. nr.* 2. *casu* 32.
Alij dicunt pro hoc delicto esse imponendam pœnam mortis naturalis, gl. *in d. c. falsariorum. in ver. legitimis. & ibi* Ab. *n.* 9. Anc. *n.* 2. Affli. *in dec.* 404. *n.* 21.
Quam opinionem aliqui vellent confirmare ex his, quæ dicit Sal. *in l. maiorem ante n.* 1. *C. de fals.* nã qui v-
titur falso † rescripto principis, debet pati maiorẽ pœ- 12
nam, sed duæ pœnæ reperiuntur impositę, sc. deportationis, & mortis, *d. l.* 1. *§. fi. ff. de falsis.* ergo dicẽdo maiorem debet intelligi de morte naturali, & hanc tenet gl. *in l. vbi falsi. C. de falsis.* sed ista confirmatio destruitur per tex. *in c. ad audientiam. de crimin. fals.* vbi qui falsificauit literas Regis Francorum nec punitur pœ-
na mortis, nec membri abscissionis, & *d. l. maiorem.* † 13
debet intelligi quo ad inquisitionem, non autem quo ad punitionem, secundum intellectum Angel. ib. quẽ sequuntur Gramm. *in d. dec.* 27. *nu.* 10. & Afflict. *in dec.* 21. *nu.* 3. & ideo gl. *in d. c. ad falsariorum*, dicit quod speciale est in literis Papæ, vt committens in eis falsitatẽ puniatur pœna mortis naturalis, & sequitur Afflict. *in d. dec.* 21. *n.* 6 *vers. sed ista decisio.*
Sed posset distingui dupliciter: vel secundũ Gomes. *in tractatu de Brenibus n.* 7. 8. *&* 9. qui distinguit de literis gratiæ, & iustitię, & probat sub dicta constitutio-
ne † non omnes literas comprehendi, quo casu pœna 14
quę datur pro falsitate cõmissa in literis aliorũ principũ, deberet imponi falsas reddentibus literas Papæ, quæ nõ cõprehenduntur, vt ibi vide: vel posset distingui, quia aut falsitas in literis Papę non est ab omni parte absoluta, aut est absoluta: Primo modo tripliciter cõtingere potest. Primo quãdo falsitas in literis apostolicis est præscripta, quo casu de iure ciuili nõ esset vlterius de delicto quærẽdum, sed quia de iure canoni-
co proceditur, vt dixi, si iudex ecclesiasticus † laicũ cõ- 15
demnasset, eiusq; brachium seculare implorauerit, de

iure

iure ciuili tantum puniet ex his quæ dico supra *in prima parte c.fi.* & ita deportatione, & bonorum publicatione: sed quia deportationis pœna hodie recessit ab aula, & non est in vsu, ideo imponetur pœna arbitraria, vt dicit Angel. *de malefi. in ver. & falsario. col. pen.* i-
16 tem si in literis † legati apostolici falsitas commissa est, tunc non aliter pœna mortis naturalis est imponenda, sed mitior, vt est notabilis decisio Ab. *in c. olim ex literis. nu. 2. in fin. de rescript.* & ibi addentes *in ver. literas legati.* probant hoc dictum per aliqua similia.
Tertio potest esse non ab omni parte absoluta, quãdo delictum non est consummatum. Et tunc iterum distinguendum est: aut loquimur in persona priuata, aut publica: si priuata, aut laicus, aut clericus est: laicus in-
17 cipiens falso scribere literas † apostolicas nullam incurrit pœnam: nam cum huiusmodi literæ perfectionem habeant ab ipsa bullatione annuli piscatorii, sine qua literæ apostolicæ non dicuntur; ergo nec falsitas dicitur commissa in literis apostolicis, & ad hoc est tex. *in §. item lex Cornelia de falsis Inst. de publ. iud. in ver. scripserit, & signauerit.* vbi signationis perfectio requiritur, & ad falsitatis essentiam requiritur vt ad perfectionem ducatur, *l. qui falsam. in prin. & l. si quis legatum. in prin. ff. de falsis.* sed cũ priuatus incipit scribere has literas nihil dicitur fecisse, quia perfectiua superest agendum, *l. pen. in fi. ff. ad Syllanian. §. ex ea. Instit. quib. mod. testam. infirm.* & principium illius scripturæ, cum in vsu esse non possit, non dicitur scriptura, *l. ædificia. §. perfecisse. ff. de verb. sign. l. Quintus. §. enim ff. de aur. & arg. leg. l. ex his. in fi. ff. quand. dies l. ced. l. stipulatio. §. opus. ff. de noui oper. nunciat.* nec censetur actum id quod non est per propriam formam in consummationem adductum, *l. si is qui. §. sed si opus. ff. ad l. Falcid.* nec obstant, quæ diximus supra *in vers. tamen.*
18 vbi quod ne punctum † quidem, vel literam licet apponere in literis apostolicis, quia procedit quando literæ sunt apostolicæ, sunt autem huiusmodi per bullationem, vt dixi, sed priuatus incipiens sibi scribere, nihil dicitur addere literis apostolicis, & sic nullam pœ-
19 nam incurrere debet. Clericus vero † id faciens, licet ordinariam pœnam neque pati debeat, tamen non liberarem ab extraordinaria arbitrio iudicis, siquidem negari non potest, quin principium huius falsæ scripturæ sit mali exempli, quod cum publicum factũ sit, ex eo generatur scandalum laicis, qua ratione grauius
20 puniuntur clerici † quàm laici in omnibus, *c. sicut dignum de homicid. c. præcipuè 11. q. 3.* & scribit D. Thom. *in 2. 2. q. 186. art. vlt.* & faciunt scripta per Archidiaco. *in c. 1. in fi. de vita & honest. cler. lib. 6.* & ad hoc est exemplum Danielis *c. 3.* vbi sacerdotes, qui deposuerunt falsum testimonium non iurati, & sic inualidum, lapidati fuerunt, Daniele sic iudicante. Sed hic casus non esset mixtæ iurisdictionis, quia neque depositio, neq; traditio imponitur, sed leuiter ad exemplum esset pu-
21 niẽdus: & pro hoc facit, quia si esset † persona publica, puta notarius, & conficeret falsum instrumentum, licet non perficeret, neq; sigillauerit, vel altera persona publica deputata ad scribendum literas apostolicas, & falso inciperet aliquas, licet non perfecerit, tamen ordinaria pœna falsi est plectendus, ex congestis ad hoc per Luc. de Pen. *in l. 1. col. 4. vers. saluis dico notarium, & col. 5. C. vt nemo ad suum patrocinium, lib. 11.*

Aut ipsa falsitas est ab omni parte absoluta, & tunc vera est opinio glossæ, Abb. & aliorum, quod speciale est in literis apostolicis, vt falsitas in eis commissa puniatur pœna mortis, quia de iure canonico imponitur degradationis pœna, vt per Inno. *in c. qualiter & quando. de accus.* & per Ab. *in c. at si clerici. de iud.* quo casu clericus degradatus an possit coram iudice laico dicere se iniuste degradatum, scripsi infra *centuria 2. casu 47.* & quod possit à seculari † corporaliter puniri, scri- 21
psi *in eadem centur. casu 57.* & quod ab hac sentẽtia pœnæ per iudicem laicum impositæ non amplius possit † 23
clericus ad ecclesiasticum iudicem appellare, sed debeat ad superiorem iudicem ipsius laici, si superiorem habet, scribit Diaz *in summa pract. crimin. canon. c. 134. & seq. & ibi latißime addentes.* Clarus *in pract. crim. §. fi. q. 36. vers. sciat autem. & seq.* Couar. *pract. q. c. 31.*

Siquis autem falsis literis † apostolicis vtetur, mitius 24
erit puniendus, *d. c. ad falsariorum. in § fin.* & ratio est, quia qui conficit, delictum suum perficit, sed ei, qui vtitur, parcitur, si ab vsu abstinet, quia delictum non est consummatum, Ancar. *ib. n. 9.* Marsil. *in consi. 24. n. 20. & 19. & consi. 30. n. 17 & consi. 3 . n. 52. & cons. 43. n. 48.* quo casu, quoad clericos non erit mixti fori. Licet clericis † & laicis commune sit, vt causam amittãt, 25
si in iudiciis vtentur, Guido Pap. *singul. 616.* Alex. *in l. diuus. nu. 6. ff. de re iud.* Couar. *in c. quamuis. num. 6. vers. item punitur. de pact. lib. 6.* Boet. *decis. 291. nu. 2.* & licet aliqui dicant hoc locum habere, quando causa sit contra fiscum, tamen magis communis opinio est, etiamsi causa sit contra priuatum, vt per Ruyn. *in consi. 15. nu. 3. vol. 5.* Clar. *in §. falsum. vers. item propter.*

CAPVT XXIX.

Episcopum in suæ iurisdictionis casibus habere capturam personæ contra laicos.

SVMMARIA.

1 *Episcopus in quibus casibus habeat capturam & punitionem personarum laicarum.*
2 *Ecclesiam habere vtrumque gladium.*
3 *Clerici non puniuntur pœnis legalibus.*
4 *Episcopus habet auctoritatem fustigandi, & torquendi per proprios ecclesiæ ministros.*
5 *Episcopum habere capturam personæ laicæ, qui teneant & qui dicunt contrarium, n. 13.*
6 *Episcopi cur non teneant familiam armatam.*
7 *Episcopus in sua diœcesi habet imperium.*
8 *Episcopus habet territorium per totam diœcesin.*
9 *Imperium habens, potest habere familiam armatam.*
10 *Episcopus potest habere carceres.*
11 *Intrusio in carcerem de iure canonico quæ pœna sit.*
12 *Episcopus potest in pecunia punire laicos, & sibi applicare.*
14 l. episcopale. C. de episcop. audient. *declaratio.*
15 *Episcopi habentes merum imperium habent cognitionem contra portantes arma, sicut princeps.*
16 *Brachij secularis imploratio an impediat posse haberi familiam armatam.*
17 *Iudex delegatus non habet proprios executores.*
18 *Episcopus quando imploret brachium seculare.*
19 *Iudici laico impedienti ecclesiasticum quid fit.*
20 *Iurisdictio qualis acquiratur consuetudine.*

EPiscopus † in quibus casibus habet iurisdictionem in laicos, potest exequi suam sententiam contra ipsos, etiam per capturam, & punitionem personalem, quod probatur ex dispositione *sacr. concil. Trident. sess. 25. cap. 3. de reformatione, in vers. per suos proprios, vel alienos executores.* quam sententiam tot sapientissimorum hominum, qui in sacram Oecumenicam, & generalem

ralem synodũ conuenere, & diuini spiritus afflati in-
stinctu, non humano iudicio sunt moti, decreto con-
firmatam, nemo est, qui cõmuniorem opinionem nõ
fatebitur. Item probatur ex iis, quæ sacræ Theologiæ
professores *in 4. lib. senten. dist. 37.* dicunt penes eccle-
2 siam † esse vtrumque gladium, quod sanè negantes in
hæresin incurrunt, vt habetur *in extrauag. Vnam san-
ctam.* & nos supra *in prima parte, c. 8.* in eiua relectiune
diffusè hanc conclusionem probauimus.

Item probatur per textus punctuales, qui nullam
bonam responsionem pati possunt, *c. contra doloris. &
ibi gl. 26. q. 5. & c. attendendum. 16. q. 4. & c. 2. de adult.* in
quibus casibus episcopus potest laicos capere, & cor-
poraliter coërcere; ergo nemo dubitat, quin tenere
possit ministros armatos. Nec potest dici quod est
speciale in casibus dictorum iurium, quia non potest
reddi specialitatis ratio. Nec valet, quod *d. c. attenden-
dum.* nõ exprimit laicos, vt disputamus, quia loquitur
de sacrilegis indefinitè, & nos supra *c. 16.* probauimus,
quemlibet sacrilegũ esse mixti fori, & posse animad-
uerti ab ecclesiastico, & *in d. c. 2. de adulter.* oportuit il-
lum esse laicum, qui puniendus erat pœnis legalibus,
3 quibus † clerici non puniuntur, Innoc. *in c. ad reprimẽ-
dum. de offic. ord.* tanto magis, quia tex. loquitur de ma-
trimonio contrahendo, quod non fit per clericos. Itẽ
4 Episcopus habet † auctoritatem fustigandi, & tor-
quendi per proprios ecclesiæ ministros, *c. nemini. dist.
49. c. in archiepiscopatu. c. cum voluntate. de sent. exc. cap.
bus. c. protestatur. c. illa qui 5. q. 5.* vbi Turrecrem. *post alios
n. 3.* & probat Diaz *in sua pract. crim. can. in ver. Verbe-
rari. c. 125. pœna verberum. ver. per ministrum ecclesia, &
n. 6. vers. sed aduerte quod iudex ecclesiasticum habet iuris-
dictionem fustigandi, & verberandi, & sententiam super
his potest mandare executioni.*

Et quod Episcopus † habeat capturam personæ con-
5 tra laicos, etiam per proprios ministros, tenent Bald.
in l. nam salutem. §. ait. ff. de offic. praefecti vig. dicens se
putare episcopos posse habere familiam armatam. Idẽ
tenet Bald. *in l. 1. C. de seruit. & aqua. num. 68. & 69.* vbi
quærit, an Episcopi possint mouere arma, & dicit
quod non, subdit, armari tamen posse, quoties sine ar-
mis, seu vt ipse loquitur, ratio tuta esse non possit; er-
go secundum ipsum pro tuenda iurisdictione, & exe-
quenda iustitia, rectè poterit armari, & armatam fami-
liam habere, quam opinionem sequuntur Brixiens. *in
suo repertorio. in ver. Arma. ver. ass. tales communiter.* Ma-
rian. Socin. *c. cùm sit generale. in fin. vers. vtrum autem
ecclesia in criminib. ecclesiasticis possit capere laicos, & pu-
nire. de foro compet.* Dec. *in c. significasti. n. 19. & n. 51. de
offi. deleg.* Geminian. *in c. cùm episcopus. de offi. ordinar.
li. 6. quæst. 5. vers. sed quæro an episcopus possit laicum.* Ste-
phan. Aufrer. *in clement. 1. in 5. quæst. de offic. ordinar &
in tractat. de potestat. ecclesiastic. super laicis. cas. 24. vers.
Episcopus potest habere familiares, aut seruientes arma-
tos.* & ita est casus decisus in Capella Tholosan. *decis.
379.* & ibi Stephan. Aufrer. in additionibus sequitur
eandem opinionem, Ioan. Vanquel. Coloniensis *in d.
c. cùm episcopus. vers. vltima conclusio. de offic. ordinar. lib.
6.* Gundissaluus *in tractat. de haeretic. qu. 11. numer. 17. in
fine.* qui dicit hanc opinionem Baldi esse communiter
vsu receptam Lælius Iordan. *in tractatu de Romana se-
dis origine, cap. 8. per totum.* Barbatia *in c. cùm non ab ho-
mine. de iudic. num. 34. & 40.* qui miratur Panormita-
num, tenentem contrarium, non vidisse Baldum, &
6 dicit quosdam Episcopos † non tenere familiam
armatam pro executione gladij ecclesiastici, quia o-
portet eis dare stipendia, & tempore nostro contin-
git Episcopos esse tenaces, & habere manus ad-
uncas, & tamen Episcopos tenentes familiam arma-
tam maiori esse in honore, & reuerentia. Soto *in tra-
ctatu de iustitia, & iure art. 8. quæst. 1. num. 5 vers. ad ter-
tium.* dicit licere episcopis pro sui episcopatus iurisdi-
ctione, & iure non solum armis ecclesiasticis, sed en-
se, & aliis armis materialibus vti, Innoc. *in cap. vene-
rabilem. de sentent. excomm.* Angel. *in l. vnic. num. 3. C.
nequis in sua causa. vers. plus dicta, &c. & vers. & etiam
armis corporalibus.* Oldradus *in consil. 89.* dicit magi-
stratus, & officiarios Regios libenter velle sequi opi-
nionem Abbatis Panormitani, sed opinionem Baldi
obseruari, Næuizan. *consil. 83. materiam salua guardia.
num. 7. vers. quod contrarium.* Marsil. *in pract. crimin. d.
§. pro complemento. num. 5. vers. item vsus.* Diaz *in pract.
criminal. canonic. cap. 114.* Antonius Massa *ad formulam
Cameralis obligationis, §. Reliqua de processu. num. 48. &
seq.* Gregor. Lopez *in gl. 7. in §. l. 59. partita 1.* Nauarr.
in cons. c. de foro compet. Bellugo *in speculo prin. Rubr. 12.
§. quadam. num. 101. & plur. seq.*

Et mouentur omnes præcitati, quia Episcopus † in 7
sua diœcesi habet imperium; ergo potest habere pro-
prios ministros, & executores, & armatam familiam,
antecedens probant Bald. *in authent. causa qua fit cum
monacho num. 6. Cod. de episcop. & cleric.* Dec. *in d. c. si-
gnificasti. nu. 19 vers. sed contrarium.* Hostiens. *in c. cum
contingat. in prin. de foro compet. vers. † Episcopus autem 8
habet forum, siue territorium per totam diœcesim, & ideo
omnes delinquentes intra ipsum potest punire.* Innoc. &
alij *in c. venerabili. de censib.* Geminian. *in d. c. cum epi-
scopus. de offi. ordinar.* Ioan. de Anan. *in c. 2. de adulter. &
in c. qualiter, & quando. in 2. §. ad corrigendos. col. 8. de ac-
cusation.* Brixiens. *in suo repertor. in ver. Episcopus in sa-
cra diœcesi. vers. habet etiam merum imperium.* Berta-
chin. *in tractat. de episcop. in 3. parte. quarti libri. nu. 3.* &
quod valeat consequentia, habet imperium; † ergo 9
potest habere familiam armatam, probat text. *in l. il-
licitas. §. qui vniuersas. & ibi Alberic. dicit ff. de offi. præ-
sid.* vnde quia carcer significat merum imperium, vt
dicit Bald. *in d. authent. causa qua fit cum monacho, nu.
6.* ideò potest † habere carceres, vt dicit tex. *in d. c. cum* 10
*episcopus. de offi. ordin. lib. 6. & in c. nouimus. de verb. si-
gnificat. & in clement. 1. de haeretic. in vers. capi seu arre-
stari.* qui tex. secundum Dec. *in d. c. significasti. num. 8.
de offi. delegat. vers. non obstat clement.* non loquitur so-
lum de casu speciali. Lælius Iordan. *in d. cap. 8. nu. 59.*
Bellug. *in d. §. quadam. num. 103. & 104.* qui de hoc di-
cit esse casum *in d. authent. causa qua fit cum monacho,*
quia nuntij aberrantes sunt laici. Item quia intrusio † 11
in carcerem de iure canonico est terminus pœnæ ali-
cuius delicti, vt notat Innocen. *in d. c. qualiter & quan-
do in 2. de accusation.* Diaz *cap. 159.* Franc. *in d. c. cum e-
piscopus.* & facit pro confirmatione huius opinionis,
quia episcopus † potest temporaliter punire laicos, 12
Nouarr. *in d. consi. 1. de foro compet.* etiam in pecunia, &
sibi applicare pœnam, *c. statuimus. 16. quæst. 1. c. quisquis
17. quæst. 4.* Roman. *singul. 535. sui interrogatum.* & ibi
addentes alios cumulant, Abb. *in c. licet. & c. ad aures.
de pœnit.* latius Felyn. *in c. irreparabilis. num. 5. per duas co-
lum. de offi. ordin.* & latissimè dixi supra *parte 2. centur.
2. casu 32.*

Et licet contrariam † partem teneant Abb. *in d. c. si-* 13
gnificasti. n. 10. de offi. deleg. vbi quod si Episc. nõ habet
temporalem iurisdictionem, non potest tenere fami-
liam armatam pro executione suę sententię, & Fel. *ib.
nu. 4.* Capra *prope finem.* Berous *num. 35.* Afflict. *in con-
stitutione regni incipien. Intentionis. num. 7. vers. decimo*

tero

tertio.Palatius Rub.*in c.per vestras. de donat. inter vir. fol.*80.*& seq.*Decian.*in tract.crimin.parte* 2.*li.*8.*c.*3.*nu.* 46.Immo.*in d.c.cùm episcopus.de offi.ordin.li.*6. Ancar. *in regula,ea qua.in* 11.*qu.li.*6.

Pro qua opinione allegatur Guid. Pap. *singul.* 770.
14 per text. *in l.episcopale.* † C.*de episcop.audient.* sed ibi contrarium probatur, vt per Odofred.Salyc. & alios, dicentes illum text.loqui de episcopo iudicante vt arbitro, & sic per iurisdictionẽ prorogatam,non autem ordinariam:Imò ipse Guid.Pap.*in dec.*437.*nu.*6.*vers. an cognitis portationis armorum.* tuetur episcopos ha-
15 bentes † merum imperium, habere cognitionem in causa cognitionis armorum , quam etiam habet Rex, & ideo,vt contrarius pro neutra parte est allegandus. Eodem modo Ancar.*in cons.*340.*viso themate.n.*1.sibi contradicit: Vult enim quod Episcopus dicatur officialis communis, & ideo sicut cæteri officiales possit carcerare & punire subditos suæ iurisdictionis , qua ratione etiam vtitur Dec.*in d.c.significasti.n.*21.

Item quantum attinet ad auctoritatem prædictorũ in contrarium allegatorum , non obstant, postquam opinio pro ecclesia maiori doctorũ numero fulcitur; imo fortiorib.rationib. nã vltra enumeratos pro hac vera nostra opinione,munitur dispositione dicti concilij Tridentini,ad cuius cõpilationem, doctores grauissimi qui interuenerunt, fortè quatuor folia implerent:& eandem sequitur D.Thom.*in* 2.2.*qu.*40.*art.*2. & D.Bonauentur.*in* 4.*lib.sent.dist.*37.

Imò dicta opinio cõtraria non habet rationes, quæ non possint dissolui.Nam quod dicunt Abb. *in d.c.significasti.*& cæteri allegati in contrarium,quod tenen-
16 tur ecclesiastici † inuocare auxilium brachij secularis. Ad hoc respõdent varijs modis,Dec.*in d.c.significasti. prope finem,vers.non obstant.* non procedere argumentum , quia vt omnes concludunt inquisitores possunt habere familiam armatam, & tamen aliquando inuocant brachium seculare.Item potest inuocari hoc brachium quando ecclesiasticus per se facere non potest, Oldrad.*in cons.*89.sed in rei veritate hæc procedunt in
17 delegato, † qui non potest habere proprios executores neque familiam armatam , & ita dicit esse comm. opin. Palatius Rubeus *in d.c.per vestras. in* 1.*not.nu.*5. *cum aliis per eum adductis*.propterea debet prius inuocare auxilium Episcopi iudicis ordinarij,quam implorare brachium seculare,Cardin.*in clem.*1.*in* 10.*quest.de offi.deleg.*Roland.*in cons.*37.*n.*6.*vol.*1.Alciat.*in c.perniciosam,num.*17.*de iudic.*sed episcopus iudex ordinarius potest exequi suam sententiam per suos ministros, & mulctare, Host.*in summa tit.de sentent.excomm.§.quis possit.*

18 Et licet Episcopus † etiam imploret brachium seculare,tamen hoc fit,aliquando ad adiuuandum,quando indiget ; ergo non semper opus est, & tunc exequitur suam sententiam,aliquando vt puniat degradatum, & seculari curiæ traditum, & tũc quia ecclesia non habet vltra quid faciat,vt dixi,*in* 1.*parte,c.*11.iudex laicus imponet pœnam corporalem,& suam exequetur sententiam,de cuius brachij imploratione latè scribo *in d.*1. *parte,c.fi.*& hoc non impedit,quin Episcopus suã possit exequi sententiam: & hoc voluit dicere Oldrad. *in cons.*86.quem allegaui in præcedenti capite, ad episcopum spectare laicum non solum corrigere,& punire dum tamen secundum canones , & inuocet brachium seculare,idem quando Episcopus habet pœnam condignam,tũc corrigit & punit secundum canones; cùm verò eius iurisdictio finita est,tunc brachium seculare implorabit.

Retenta hac opinione, quæ vera est de rigore iuris, si iudex laicus impediet ecclesiasticum † sua vti iurisdi- 19
ctione,poterit moneri, vt non impediat sub pœna excommunicationis,& stãtim declarare excommunicatum.Sed quia stylus parlamenti Franciæ hoc non admittit,vt *in rubr.quorum cognitio specialiter pertinet ad Regem.* & ideo hoc casu dicunt aliqui esse obseruandam consuetudinem,Bellug.*in d.§.quadam.num.*204. Clar.*in §.fi.quæst.*37.*vers.vnum adde.*tanto magis,quia ex consuetudine † acquiritur iurisdictio , quæ acquiri 20
potest,Rota *dec.*753.*in prim.parte,in nouissim.*ideo videtur, quod episcopi ad euitandum scandalum , & de Vrbanitate, hanc debeant sequi consuetudinem, pro vt de vrbanitate debere intelligi communem hanc opinionem Doct. testatur Lælius Iordan. *in tract. de origine fidei Apostolica.c.*8.*num.*10.sed episcopus debet saltem magistratus Regios aduertere ne incurrant *Bullam*;*Cœnæ domini*.contra quam nulla potest opponi præscripta consuetudo.

CAPVT XXX.

An restitutio in integrum , concedenda ecclesiæ,sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Ecclesia coram quo iudice restituatur in integrum.*
2 *Ecclesiam restitui in integrum coram iudice ecclesiastico,qui teneant.*
3 *Ecclesia restituitur contra laicum coram iudice ecclesiastico.*
4 *Fori priuilegio an possit renuntiari per clericos aliquando.*
5 *Laicus ratione fructuum prabenda sibi locata debet conueniri coram ecclesiastico,& n.*21.
6 *Opinio ex quibus causis sit amplectenda.*
7 c.cum sit generale. de foro competenti. *quomodo procedat.*
8 *Ecclesia debet sequi forum rei.*
9 c.restitutus. de in integr. restit. *an procedat contra laicum.*
10 *Iure retractus an comprehendat clericum agentem contra clericum.*
11 c.pen.de rebus eccles.non alienand.*declaratur.*
12 *Ecclesia quando possit esse iudex in causa propria.*
13 *Lis inter dominum, & vasallum de feudo coram quo debeat terminari.*
14 *Innoc.*in c.cum sit generale.de foro compet.*non rectè allegatur ab alijs.*
15 *Ecclesia restituitur coram iudice ecclesiastico, stante fraude & oppressione.*
16 *Ecclesia restituenda contra laicum regulariter, debet sequi forum rei.*
17 *Patrimonialia clericorum præscribuntur, spatio quo præscribuntur patrimonialia laicorum.*
18 *Restitutio in integrum ad pinguius probandum quando concedatur clerico.*
19 *Clerici quando habeant electionem, & variationem fori.*
20 *Patrimonialia clericorum quando habeant priuilegia ecclesiæ.*

ECclesia † aut restituitur contra ecclesiam,aut con- 1
tra priuatum,*c.auditis,& ibi* Abb.*col.*2.*de in integ. restit.*Roman.*consi.*166.*in fine.*primo modo non dubitauimus de iudice,tum ex qualitate personarum in iudicio existentium,tum ex regula generali, quod actor sequa-

sequatur forũ rei, *c. si clericus. & c. cùm sit generale de fo-
ro compet. l. actor. C. vbi in rem act.* quin debeat esse ec-
clesiasticus. Sed contra priuatum secularem est diffi-
cultas: hoc autem dupliciter contingere potest, aut li
circa principale in integrum restitutio petatur, aut
circa incidentia puta omissionem probationis, *vt c.
cùm venissent. de in integr. restit.* & Canonistæ, atque
moderniores Ciuilistæ non aliter huiusce rei distin-
2 ctione considerata, dicunt Ecclesiam † coram ecclesia-
stico iudice hanc in integrum restitutionem contra
laicum petere posse.

Cuius opinionis primus auctor citatur Innoc. *in d.
c. cùm sit generale. in fin.* & not. hoc Abb. *in c. 1. de rest. in
integr. n. 18. & in c. constitutus. n. 1. vers. sed speciale est in
ecclesia. eod. tit.* per *cap. pen. de reb. eccles. non alien.* & ibi
Anton. de Butr. *n. 9.* Roman. *singul. n. 113.* quid si eccle-
sia qui citat Innoc. Rodoan. *in tract. de reb. eccles. non a-
lien. in d. q. 23. si restitutio coram quo petenda sit.* Franch.
in c. 1. de restit. in integr. lib. 6. Baptista de sancto Blasio
in rubrica decret. vbi tractat de differentiis legum &
canonum, *numer. 231.* & nouissimè Oddus *in tractat. de
3 restit. in integr. quæst. 32. art. 15.* & ampliant, † etiam si
peteretur ab ecclesiastico contra laicum, Abb. Butr.
& Roman. *ibid.* quia clerici gaudent eodem priuile-
gio in patrimonialibus, quo gaudent in rebus eccle-
siæ, *c. fin. de vit. & honest. cler.* & Aufr. *de potestate secu-
lar. in ecclesiast.* ab his ecclesiasticis arguit ad eccle-
siam.

Et cùm hoc sit speciale in ecclesia, & ecclesiasticis,
& sic vt priuilegium in eorum fauorem inductum,
possunt huic fauori renuntiare, *l. si quis in conscribendo,
C. de episc. & cler. & l. eadem. C. de pact.* & ita poterunt
agere coram seculari, & erit mixti fori: tanto magis,
4 quia hæc renuntiatio † fori non est, vt se submittant
laicis in re noua, sed vt de regula etiam à iure canoni-
co sancita, actor sequatur forum rei, quæ non est cen-
senda derogata, ex reg. *l. præcipimus. C. de appell. & l.
sancimus. C. de testament.* cùm iurisdictio in dubio cu-
mulatiuè censeatur concessa, non priuatiuè, vt notant
Hostiens. Ioan. Andr. & Abb. & cæteri *in c. pastoralis.
de offi. ordinar.* Bald. *in l. 1. §. fin autem. C. de caduc. tol-
lend.*

Supradicta opinio confirmari potest ex simili, quia
5 laicus † ratione fructuum præbendæ sibi locatæ con-
ueniri debet coram iudice ecclesiastico, nec potest re-
missionem petere ad iudicem secularem, Innoc. quem
sequitur Abb. *in c. si clericus laicum. in 1. not. & col. 4. de
foro compet.* vbi habetur quod clericus potest conue-
nire laicum pro rebus ecclesiæ coram iudice ecclesia-
stico, idem pro rebus suis, siue agat actione reali, siue
personali.

6 Sed re diligentius perspecta hæc opinio † non est
amplectenda: tria sunt enim, quæ opinionem sequi fa-
ciunt: textus, item auctoritas doctorum, quæ ex multi-
plici numero fulcitur, & casus similes, quorum decisio-
nibus aliquando vtendum est, ex reg. *l. non possunt. ff.
de legib.* sed quantum pertinet ad textus, pro hac opi-
nione allegantur *c. cùm sit generale. de foro compet. c. con-
stitutus. de restit. in integr. & c. penult. de reb. eccles. non
alien. and.* quæ iura si diligenter perpendantur, non fa-
7 ciunt ad quod allegantur. Nam *d. c.* † *cùm sit generale.*
loquitur data violentia, rapina, vel fraude, alias cessan-
8 tibus his, ecclesia † non habet fori electionem, sed de-
bet sequi forum rei, ita dicit Ioan. Andr. quem citat
Alexand. *in consil. 103. in fin. vol. 5.* & Afflict. *decis. 257. nu.*
9 *2.* Item *in c. constitutus.* † non constat quod illa restitu-
tio petebatur contra laicum, vt ibi dicit Immol. & An-
charan. *in princip. vers. & aduerte.* quo casu dicit Co-
uarr. *lib. 1. var. resolut. cap. 4. n. 3.* quod cùm imagine-
mur illam esse petitam contra laicum, vt imaginatio
sit iusta, debemus interpretari, quod disponebat in di-
tione temporali ecclesiæ, & secundo, quod ibi ageba-
tur contra clericum, prout Ioan. Andr. *ibid.* videtur
sequi, illa opinio, quæ habet consuetudinem iuris † 10
retractus comprehendere clericum agentem contra
clericum (de qua per Napodan. *in consuetud. Neapoli-
tan. incip. si eccl. sia. vers. sed quid de cl. ri. c. & in consue-
tud. incip. vbi dominus in ver. ecclesia* & per Afflict. *in con-
stitutione regni: Sanctimus, numer. 8.* & Tiraquell. *de re-
tract. lignag. §. 1. gloss. 13. numer. 2.*) potest iure fundari
per *d. c. constitutus.* Item *c.* † *p. n. de reb. eccl. non alien.* 11
loquitur de feudo ecclesiæ, concesso laico, sed cum cõ-
trouersia est inter dominum & vasallum de feudo li-
gio, iudex competens est ipse dominus, Curt. iun. *in
tractat. de feud. part. 1. q. 8. col. 2. in 2. effect.* post Iason. *in
prælud. feud. num. 112. vers. quartus.* Franc. Sonsbecc. *in
tractat. de feud. part. 4. num. 26.* Petr. Gregor. *in tracta.
concess. feud. part. 5. q. 8. col. fin.* Capyc. *in inuestit. Rubric.
feudo general. col. 48. vers. lignum. conclus. 11.* quia cum
ecclesiæ † sit promissa fidelitas, nulla alterius fidelitate 12
seruata, habeaturque supremus princeps, iure optimo
potest esse iudex in causa propria, Bart. *in l. proximè. in
prin. in num. 1. ff. de his quæ in testam. delent.* quamuis re-
gulariter quando vertitur lis † inter dominum & va- 13
sallum de feudo, pares curiæ sint iudices, non autem
dominus, Federic. Schenck. *in tract. de feud. lib. 2. tit. 10.
num. 4.* per *c. 1. de controuers. feud. inter par. termin. c. 1. §.
pen. de prohib. feud. alien. per Feder.* Oldrad. *cons. 234. in
fine.*

Quantum † ad Innocent. *in d. c. cùm sit generale.* ab 14
omnibus citatum pro hac opinione, si rectè legatur,
non dicit id, ad quod allegatur: Nam retentis terminis
d. c. cùm sit generale. scilicet agentem oportere explica-
re in libello fraudem & oppressionem, dicit, quod ali-
ter non audietur, nisi coram ordinario iudice rei, per
c. si clericus. eod. tit. deinde subdit hæc verba. (Tamen
quidam dicunt, & non malè, quod etiam si dicatur cõ-
tractus aliquis tenere, si petat restitutionem, corã ec-
clesia agetur, & idem si dicat alicuius canonici non in-
teruenisse consensum argumento capitulorum prædi-
ctorum) quæ verba non sunt intelligenda simpliciter,
& sola de per se, sed retentis supradictis terminis, scil.
fraude, & oppressione, nam addit argumento capitu-
lorum prædictorum, sed prius allegauerat *c. nulli liceat
prædia 12. q. 2. & c. de locis. eod.* quæ loquuntur de rapi-
na, & oppressione ecclesiæ. Item allegauit *c. in canoni-
bus 16. q. 1.* vbi etiam, si negetur rapina, cognoscet ec-
clesia; ergo illa verba; *tamen quidam dicunt & non ma-
lè, &c.* debent intelligi, vt coram † ecclesiastico agatur, 15
retentis terminis fraudis & oppressionis. Tanto ma-
gis, quia idem Innoc. in vltimis verbis dicit. Nec ob-
stat *d. c. si clericus.* quia loquitur, vbi agitur de rei ven-
dicatione, & deposito, & similibus, in quib. nullo spe-
ciali iure iuuatur ecclesia, quasi dicat, quod cùm desit
illa qualitas, quam dixerat exprimendam esse in libel-
lo, scil. oppressionem & fraudem, propter quam eccle-
sia hoc speciali iure vtitur, quoad cæteras restitutio-
nes, ecclesia sequitur forum rei, & sic, vt manifestè ap-
paret, nullus adhuc rectè Innoc. allegauit; & ita præfa-
ti Doctores non videntur confirmare supradictam o-
pinionem ex numero, quia debent intelligi secundum
veram Innoc. opinionem, quam nos explicauimus,
per doctrinam Bart. *in l. non solum. §. si liberationis. ff. de
liberat. leg. in vnlgaribus.*

Ideo verior est contraria opinio, quod ecclesia † re- 16
stituenda contra laicum, debeat sequi forum rei, &

V hanc

hanc opinionem tenet Bero. *in c.1.nu.162. de restit.in integr.* Immol. *in d.c.consticucm.nu.3.* Couar. qui multa congerit *in d.c.4.à num.2.infra.* ego puto pro hac disputatione esse casum *in d.c.si clerum.* quod aut sumus certi, res, de quibus iudiciis tractatur, esse ecclesiæ, & decidit textus coram iudice ecclesiastico tractandas esse, aut per reum negantur, & tunc procedit regula, & sequitur illius forum. Fallit in casu *d.c.cùm sit generale.* & si petatur restitutio retentis terminis *d.c.conuenissent.* iudicium erat cœptum coram laico; ergo incidens probationum coram eodem fieri debet ex reg. *l. nulli prorsus.C.de iudic.* nec debet ecclesia quæ est iustitiæ cultrix ægrè ferre, continuari iudicium restitutionis coram eodem iudice, ne fiat præiudicium tertio ex his, quæ congerit Surd. *decis.10.in fine.*

Sed hæc opinio nullo modo procedit in patrimonialibus clericorum, vt tenet Spec. *in tit.de restit.in integr.§.qualiter.vers.sed nunquid.* Item gloss. *in c.posses-*
17 *siones.16 q.4.* dicat patrimonialia † clericorum præscribi tempore quo præscribuntur bona laicorum, nec obseruatur tempus à iure statutum ad vsucapiendas res ecclesiæ, latè Balbus *in tractat.de præscription. in 5.*
18 *parte princip.q.5.* item restitutio † in integrum, quæ datur ad pinguius probandum, & in regno Neapolis bia cooceditur, & vocatur primum beneficium, vel secundum beneficium, conceditur clerico agenti nomine ecclesiæ, secus si ageret pro suis patrimonialibus, Felyn. *in c.ecclesia S.M.n.8.de consti.* Afflict. *decis.390.*&
19 ibi Vrsill. *nu.1.* item electio † fori, quæ datur miserabilibus personis, de qua *in l.1.C.quando Imper. inter pupill.& vid.*& variatio fori eisdem in regno permissa multoties, etiam lite incepta, per *Constitutionem regni, incip.statuimus.* permittitur clericis agentibus pro bonis ecclesię, non autem pro patrimonialibus, Andr. *in d.constit.statuimus.vers.item clericus.*& ibi Affl. *n.16.* & idem Affli. *in constit.incip.iusti cultores.nu.5.* qui respondet contrariis, Capyc. *decis.160.* Franch. *decis.234.* ergo gl. *in c.fin.de vit.& honest.cleric. & in c.ecclesia S. M. in ver.ex literis.de pignorib.* quę volunt patrimonia-
20 lia † clericorum habere eadem priuilegia, quæ habent ecclesiæ, intelligi debent in casibus specialiter à iure expressis, vt per Couarr. *in d.c.4.n.2.prope finem.*& hãc esse comm.opin. testatur Viuius *in sua commun.in ver. Clericus in bonis* alios allegat Rimin. iun. *in cons.2.nu. 12.vol.1.* vel per consuetudinem introductis, vt est in Regno Franciæ, & Aretio, vbi clerici pro quacunque causa possunt trahere laicum eorum debitorẽ coram iudice ecclesiastico, vt testatur Specul. *in tit.de cess.actione.in princ.vers.quarto præsumitur.n.8.& in titul.de competent.iudic.aditione, in princip.*
21 Nec est vera illa opinio, quod † laici ratione fructuũ præbendæ sibi locatæ debeant conueniri coram iudice ecclesiastico, quia isti fructus sunt quid temporale, *c.vestra.de locato.* Abb. *in c.si.de rerum permut.* ideo laicus est iudex competens, vt latè scripsi supra *cap. 24.vers.item iudex laicus.*& ad hoc sunt decisiones Pedemontanæ, vt per Caccher. *dec.32.* & per Thessaur. *decis.22.*

CAP. XXXI.

Clericatus cognitionem solum ex priuilegio esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Clericatus cognitio pertinet ad iudicem ecclesiasticum, ad quem remitti debet.*
2 *Iudex laicus quã cognitionem habeat super clericatu.*
3 *Clericus in Regno Neapolis quomodo debet comparere coram iudice laico.*
4 *Clericus opponens declinatoriam fori quid debet probare.*
5 *Bulla clericatus possunt probari per testes.*
6 *Clericatus an probetur per testem singularem, & nu.8. & n.10.*
7 *Clericatus probatur cõmuni opinione, & æstimatione.*
9 *Iurisdictionis negocia sunt magni præiudicij.*
11 c.si iudex laicus.de sent.excomm. *non fuit receptum in regno Franciæ.*
12 *Veneti quomodo cognoscunt in clericos.*
13 *Iurisdictio quando quæratur præscriptione.*
14 *Clericos nullo modo posse cognosci à laicis de consuetudine.*
15 *Iudex secularis qui potest ex priuilegio cognoscere de clericatu, cur debet statim id facere.*
16 *Clericatus cognitio regulariter non est mixti fori.*
17 *Prima consura an sit ordo.*
18 *Prima tonsura habet omnia priuilegia iuris.*
19 *Iudex ecclesiasticus debet definire an prima consura sit ordo.*
20 *Clericatus cognitionem quomodo posit sustineri esse mixti fori secundum aliquos, cuius contrarium probatur.*
21 *Iudex secularis potest recipere testes pro sua informatione an sit clericus.*
22 *Clericatus cognitio an remittatur ad ecclesiasticum retenta persona præuenti per iudicem laicum.*
23 *Clericus constituitur in possessione clericatus per habitum.*
24 *Iudex laicus an cognoscat an quis sit habitus clericalis, & n.26.*
25 *Iudex laicus cognoscit si clericus coniugatus per ipsum detentus contraxerit cum vnica, & virgine.*
17 *Iudex laicus cognoscit an clericus debeat remitti vigore illius habitus, quem deferebat.*
28 *Iudex articuli principalis quando sit etiam iudex incidentis.*
29 *Statutum quod fiat compromissum comprehendit etiam hunc articulum, an debeat causa compromitti.*
30 *Iudex laicus cognoscit de habitu si captus per ipsum incesserit in habitu laicali, & diceret se clericum.*

LIcet regulariter clericus reus captus à iudice seculari, si opponat exceptionem clericatus, † de illa 1
debeat cognoscere iudex ecclesiastitus, ideo ad illum remitti debeat, vt dicit tex. *in c.si iudex laicus.de sent. excom.lib.6.vbi gl. & communiter Doct.* Ant.& Butr. *in c.ex parte, in 3.in fin.de priu.* Bald. *in l.si qua per calum. vers.sed pone quod iste.C.de epis.& cleric.* Cæp. *in cons. 11.vers.de 1.q.n.2.*
Tamen iudex laicus, qui † præuenerit per capturam 2
personæ laicæ, poterit adhibere aliqualem causæ cognitionem de clericatu ad ipsius instructionem, vt dicit Bald. *in d.l.si qua per calumniam,* & Archidiac. *in c. frequent.dist.54.* Bellug. *in speculo prin.rubr.11.§.videamus.n.4.vers.& quod dictum.* Gramm. *dec.81.* Franch. *dec.189.& 329.* Capyc. *dec.161.* Buff. *in tit.de foro compet. n.156.*
Et in regno Neap. obseruatur Ritus Magnæ Curiæ
Vicarię 235. vt nullus clericus † possit cõparere, nisi per 3
sonaliter, cũ documentis clericatus, alias nõ auditur in declinando forum ipsius Curiæ, & ipso veniẽte, datur terminus ad probandũ de clericatu, oblata per eũ quadã petitione declinatoria fori. Quo casu probare debet,

4 bet, † quod ipse incesserit in habitu & tonsura, vt ha-
betur per alterum Ritum 65. eiusdem Curiæ. Item
quod seruiuit in diuinis, cap. pen. de vit. & honest. cleri.
quæ postea fuerunt disposita per sacrosanct. Concil.
Tridentin. sess. 23. cap. 6. incip. nullus prima tonsura. alias si
talia non probentur, nullo modo gaudebunt priuile-
gio fori ecclesiastici, sed animaduersio fiet per iudi-
cem laicum, iuxta dispositionem dicti Concilij, & hic
stylus obseruatur in regno Neapolis ab anno 1410.
vel circa, cùm dicti Ritus postea fuissent compilati
anno 1425. & audiui à senioribus & peritioribus re-
gni, dictos ritus fuisse confirmatos per summum Pon-
tificem Clementem VII. de quo scribo infra cap. 39.
n. 37.

5 Si bullæ † clericatus fuerint deperditæ, possunt pro-
bari per testes, gloss. in ver. fecerit. in fi. in d. cap. si iudex
laicus. & l. testium. ff. de testam. l. si solemnib. C. de fid. in-
strum. Guido Pap. dec. 474. Couarr. in lib. pract. quæst. c.
33. n. 3. Ias. in l. admonendi. in repet. n. 186. ff. de iureiur. &
in l. hac consultissima. C. de testament. Rebuff. in practica
benefic. sal. in tit. de forma literarum tonsura. num. 24. &
s. q. Boer. decis. 171. num. 3. Prob. in addit. ad Ioan. Mona-
6 chum in d. c. si iudex laicus. nu. 12. quo casu dicunt † suffi-
cere etiam vnum testem, Bald. in c. nuper. de testib. Bal.
& Felyn. in c. licet vniuersis. in fi. de testib. Ias. in consi. 77.
placet. col. 2. vol. 3. Anna. sing. 408. Boer. dec. 127. quia est
casus decisus in Rota vrbis, vt per Caputaquens. decis.
177. parte 1. quod possit probari per publicam vocem,
& famam. Item quia sufficit aliquo tempore fuisse in
possessione clericatus, licèt non probetur alio modo,
Rota dec. 8. de causa possess. & propriet. in antiq. qua ra-
tione receptum fuit in Rota, & vsu obseruatum, vt
7 clericatus † probetur communi opinione, & reputa-
tione, nisi sit admodum recens, & multo magis si diu-
turna, Inno. in cap. annotauit. de eo qui furtim ordin. susc.
Geminian. in cons. 91. & ita obseruat Rota non solùm
in possessorio, sed etiã in petitorio, nisi ordinatus fue-
rit illegimus, aut aliqua alia ratio suadeat, Gabriel. in
cons. 181. n. 16. vol. 2.

Quorum opinionem, quantum pertinet ad præsen-
tem casum iurisdictionis, vbi tractatur de iudicis, &
partis præiudicio, insequendum non est, quia videtur
contra tex. in c. sua. de cler. peregrin. vbi probatur, quod
8 clericatus debet probari per literas aut per testes, † &
pluralis locutio ad minus requirit numerum duorum,
c. pluralis. de regul. iuris, li. 6. vnde Inno. in c. 1. de cler. pe-
regrin. dicit, quod in probatione clericatus requirun-
tur duo testes, quamuis requirantur quinque sigilla e-
piscoporum; ergo licet clericatus nulli præiudicet, ta-
men hoc non fit alio respectu, nisi vt laicus pro cleri-
co non reputetur. Item ne permittatur celebrare pu-
blicè propter scandalum populi, si appareat postea nõ
esse ordinatum. Item quando tractatur de iurisdictio-
9 ne † absorbenda est res magni præiudicij, c. peruenit. in
fi. 11. q. 1. & Nauarr. in cons. 4. de præsumption. & consil. 3.
de success. ab intest. dicit, quod quando agitur de inter-
esse tertij, plura requiruntur, & non sufficere proba-
tionem per vnum testem, probat diffusè Couar. in d.
c. 33. practicarum. nu. 3. sed posset dici, quod quando quis
longo tempore fuit habitus vt clericus, tunc propter
10 argumenta præcedentia, vnus testis † probabit illum
esse clericum, arg. not. per Io. Andr. in c. inter quatuor.
de cler. peregrin. quia potest esse quod omnes testes,
qui interfuerunt suæ ordinationi, sint mortui, præter
vnum, & isto casu procedat opinio præfata: aut non
fuit longo tempore habitus vt huiusmodi, & tunc se-
cus sit dicendum, præsertim si sit aduena, & ignotus,
per totum tit. de cler. peregrin. & qualiter debeant de-
ponere testes ad probandum clericatum, vide Bald. &
Felyn. in c. cùm causam. de testib.

In regno Franciæ decisio d. c. † si iudex laicus. non 11
fuit recepta, vt testatur Matthæus Boys in additionib.
ad Steph. Aufrer. in tract. de potest. secul. in eccle-
siast. n. 24. & Ioan. Gallus q. 38 & Guido Pap. dec. 138. &
in suo cons. 100. Couarr. in d. c. 33. n. 1. vers. apud Gallos. I-
gnatius Lopez in pract. crim. c. 62. n. 14. Domini † Ve- 12
neti ex priuilegiis à diuersis Romanis Pontificibus si-
bi concessis cognoscunt in clericos, prout de priuile-
giis in atrocissimis delictis testantur Dec. in cons. 82. n.
8. vol. 2. & Men. qui testatur se legisse huiusmodi priui-
legia in cons. 557. num. 11. Gigas in tract. de crimine læsæ
maiestat. q. 68. §. vidimus. nu. 20. qui etiam dicit, quod in
cæteris criminibus ex indulto Clem. VII. possunt pro-
cedere contra clericos, dummodo non sint in sacris
ordinibus constituti, vel beneficiati.

Ex quo inferunt aliqui cùm hæc iurisdictio † sit pri- 13
uilegio quæsibilis, ergo etiam ex præscriptione quæri
posset, vt tractant Doct. omnes in l. imperium. ff. de iu-
risdict. om. iud. & ad hoc allegantur l. quod prin. ff. de a-
qua pluuia arc. §. quo minus. ff. de flum. l. fluminũ. in prin.
ff. de dam. infect. Io. de Plat. in l. 2. C. de fundis limitroph.
lib. 11. l. & quia. ff. de iurisd. om. iud. quę secundum Io. de
Plat. ibi intelligitur de consuetudine ordinariã iuris-
dictionem præbente, sed melior est expositio glossæ
ibi, quod intelligitur de lege scripta, facit c. cùm cõtin-
gat. de foro comp. quem tex. dicit ibi Host. nõ esse alibi,
qui de priuato loquatur, sed certè ibi non loquitur de
priuato, qui præscriptione iurisdictionem acquisiuit,
sed de capitulo Belluacen. & quod iurisdictio præscri-
ptione acquiri possit, est tex. in l. magistratus. ff. ad mu-
nicip. in vers. verum & si non sit datum, & si non denega-
tum morib. competit. l. probatorias. C. de diuers. offi. lib. 12.
vers. nisi ex his sint, quos solis auctoribus apparitioni ag-
gregari vetusta consuetudo perdonauit. c. si. extra de offi. ar-
chidia. vers. de pacifica sic obtenta cõsuetudine iurisdictio-
nem aliquam, &c. Item c. cùm contingat. in ver. consue-
tudine speciali. de foro compet. & c. 1. de offi. ordin. lib. 6.
vers. nisi aliud Remensis ecclesia, circa talium officialium
institutionem de cõsuet. obtineat speciali. loquitur enim
de officialibus, qui à Remensi Episcopo in suorũ suf-
fraganeorum territorio instituebantur ad faciẽdas ci-
tationes & inhibitiones post appellationes à suis suf-
fraganeis interiectas, & c. Romana. de appell. li. 6. in ver.
consuetud. sed hæc omnia procedunt † respectu iurisdi- 14
ctionis laicorum, cuius alij laici capaces existunt, sed
iurisdictionis ecclesiasticæ sunt incapaces; illam igitur
nulla temporis præfinitione acquirere possunt, vt dif-
fusè scribo in 4. parte, cas. 64. ergo in iurisdictione ec-
clesiastica non procedit argumentum de priuilegio
ad præscriptionem.

Aduerto tamen, quod † iudex secularis, qui ex priui- 15
legio potest de clericatu cognoscere, statim id nego-
tium expediat, Boer. dec. 103. nu. 12. alias si vellet longo
carcere clericum afficere, in non expediendo, statim
incideret in excommunicationem, c. nuper. in c. respons.
de sent. excom. li. 6. summa Syluestrina in ver. excommu-
nic. 6. n. 3. ver. 2. n. 14. quia ex retentione clerici in car-
ceribus, ostenditur, quod captura non fuit facta ad bo-
num finem, nec pro bono publico, nec suadente Deo,
& vt seruaretur iurisdictio regia, sed vt extorqueretur
pecunia. Videndus ad hoc Nauarr. in summa. cap. 27. n.
83.

Sed circumscripto priuilegio, clericatus † cognitio 16
nõ est mixti fori, sed iudex ecclesiasticus debet de hoc
articulo cognoscere, per d. c. si iudex laicus. & ita diffi-
nitum est in Rota in dec. 3. de sent. ex. om. in nouis. & in

senatu Delphinali, vt per Franc.Marc.decis.1063.parte
1.& dec.268.num.5.parte 2. & hanc opinionem tenent,
Franc.in c.vnico.col.3.de cler.coniug.lib.6. Ripa in c.de-
cernimus.num.4.vers.sed coram quo ind. Alex.in consi.8.
col.pen.vers.& cognoscere an sit clericus.vol.1. Roland.
consi.4.nu.20.vol.1. Couat.practic.quæst.c.33.nu.1.Boss.
in tit.de foro competenti,num.151.& seq. Clar.in practic.
q.36.vers.dixi clericum.cum aliis per Mascard. conclus.
689.numer.6.ad finem.& conclus.962.& per Farinac.in
tit.de inquisition.quæst.8.num.33.& seq.& per Stephan.
Aufrer. in tract.de potestate secular. in ecclesiast.nu.24.
in 20. fallentia. & ratio communiter ponitur ab om-
nibus, quia opus est tractare de ordine, sed de re eccle-
siastica & spirituali solum ecclesiasticus cognoscit, vt
d.c.decernimus.& cap.quanto.de ind.atque ita apud Hi-
spanos hæc sententia omnino seruatur, vt per Couat.
in d.c.33.n.1.
17 Et licet aliqui † teneant primam tonsuram non esse
ordinem, sed dispensationem ad alios ordines, cùm in
ipsius tonsione nulla detur potestas tonso, vt per D.
Anton.in sua summa.tit.14.de ordinib.§.6.incip.de pri-
ma tonsura. Turrecrem.in c.clerici.distinct.23. Soto in
4.lib.sentent.dist.24.q.2.art.1.& ita restringendo quę-
stionem ad clericos primæ tonsuræ, videtur posse per
iudicem secularem cognosci. Tamen verior opinio
est, quod prima tonsura sit ordo, per text.in c.cùm con-
tingat.& ibi gloss.de ætate & qualit. & c.1.de apostat.in
ver. ordine demisso. & est communis opinio inter Ca-
nonistas, vt testatur summa Syluestr. in ver.ordo eccle-
siasticus.in prima qu. quia Canonistæ tenent, quod no-
uem sunt ordines, summa Angelica in ver.ordo.n.1. &
illa contraria opinio est Theologorũ, vt dicit Io.Lup.
in tract.de libertat.ecclesiastic.parte 2.c.5. quæ ea ratio-
ne procedit, quia dicunt primam tonsuram non ha-
bere officium spirituale, sicut cæteri ordines, vt per
Innoc.in d.c.cùm contingat.prope finem.sed Butr.ibi nu.
1.tenet, quod recipit officium cantandi, Abb.n.1.vers.
quæro an psalmistatus. Ioan.Andr.num.12.vbi quod est
18 ordo, & habet omnia † priuilegia iuris, Anchar.in fine,
& fuit opinio originalis Host. quem omnes citant,
Cardin. in clem.dudum.in 8.quæst.de sepultur. & quod
per primam tonsuram clericus gaudeat priuilegio fo-
ri, Grammat. voto crimin.33. & quando hic articulus
dubitaretur, ideo dubium esset de iurisdictione, tunc
19 iudex ecclesiasticus † propter maiorem auctoritatem
debet iurisdictionis quæstionem diffinire, Felyn.in c.
pastoralis.nu.4.& ibi Dec.de rescript. Couarr.d.c.33 nu.
1.Boss.in d.tit.de foro compet.nu.155. qui dicit hoc fieri
debere audito iudice seculari, vt habetur in d.c.si iu-
dex laicus.
20 Aliqui dicunt cognitionem † clericatus esse mixti
fori.& posse sic diffiniri. Aut delinquens qui erat cle-
ricus, tempore delicti, & capturæ personæ non ince-
debat in habitu, & sic vt laicus fuit captus à iudice se-
culari, & sic ipsum debere hunc articulum diffinire,
quia habet fundatam suam intentionem, quia præsu-
mitur laicus in dubio, Dec.in cons.125.n.6.& si vult di-
cere se clericum debet probare, Innoc.in c.super his.de
accus.ergo coram eo iudice, à cuius iurisdictione vult
21 liberari, & quod iudex † secularis potest recipere testes
pro sua informatione an sit clericus, Bonifacius in
consi.50. quia potest ex notorio facti sibi constare, de
quo ipse iudex laicus potest cognoscere, Geminian.in
c.1.§.fin.in fin.de cler.coniugat. Cyn.in d.l.si qua, per ca-
lumniam.in fi.C.de episc.& cler. & ibi Iacob.Butrigar.
Ioan.Campeg.in tract.de testib.regula 427.limitatione
6.prope finem.
Aut incedebat in habitu clericali, & tunc procedit
supradicta opinio, vt cognoscat iudex ecclesiasticus, &
si iudex laicus præuenisset debeat remittere, vt cogno-
scatur ab ecclesiastico an sit clericus, d.c.si iudex laicus.
sed Afflict. in constit.regni.incip.Apostolicæ autem.nu.11. di-
cit, quod retenta persona, donec † diffinitum fuerit, de- 22
bet remitti articulus, Farinac.in d.q.8.n 36. dicit, quod
debeat remitti etiam persona.si captus fuerit in habi-
tu clericali, per d.c.si index. sed opinio Afflict.procè-
dat si in habitu laicali fuerit captus, Franch.verò in 4.
dec.189.in fine dicit, fuisse decisum, vt remitteretur as-
sertus clericus ad iudicem ecclesiasticum, cum condi-
tione, vt restitueretur eidem iudici laico, quando fuis-
set iudicatum non esse clericum.
Sunt etiam qui addunt hanc rationem, quia cùm i-
pse reperiatur in possessione clericatus per habitum,
ideo ecclesiasticus debet cognoscere; quia habitus
constituit † eum in possessione clericatus, vt de ea est 23
casus in d.cap.si iudex laicus. in §. idem esse. Probus in
additionib. ad Ioan.Monach. ibi, non contentatur hac ra-
tione, quia ista possessio habet præcedentem veritatẽ
ab initio scil.quod ipse fuerat laicus, & qualitas cleri-
catus non potuit inesse à natura, sed ab accidenti, ideo
probanda, ad quod allegat glo.in c.si fortè.in ver.scien-
tia.de elect. Chassan.in cons.44.n.13. & Abb.in cap.si.de
præsump.sed potest defendi, quod hoc debeat probari,
retenta dispositione d.§.idem esse. & sic coram eccle-
siastico.
Ex quo infertur alter casus, quod si delinquens fue-
rit captus in habitu clericali, quem negetur esse habi-
tum clericalem, tunc de illo habitu debeat cognosce-
re iudex laicus, † de quo per Guido.Pap.dec.138.& in 24
cons.110.n.2.& per Rip.in d.c.decernimus.nu.4. Clarus
in d.q.36.vers.dixi cleric.in fin. & Masc.in d.concl.689.
dicit, quod hoc facilè cognoscet iudex laicus, si denu-
dato capite, contrarium cognouerit, quia poterit tunc
denegare remissionem, tanquam calumniosè petitã, i-
dem sequitur Farin.in d.q.8 n.34. in.ò hoc sentit Ro-
ta in decis.3.de sent.exc.in nouis. vbi habet, quod iudex
laicus cognoscit, † si clericus coniugatus per ipsum de- 25
tentus contraxerit cum vnica, & virgine, & detulerit
habitum clericalem priusquam remittatur, idémque
sequitur Aufrer. in additionib.ad decis.117. Capell.Tho-
los n.
Alij tenent contrariam partem, † quod etiam con- 26
trouersia super vestibus clericorum debeat per iudicẽ
ecclesiasticum terminari, Geminian.in c.si.in fi.de cle-
ric.coniugat.li.6. Cæpoll.in d.consi.11.nu.30.Roland.in
consi.4.n.33 vol.1. vnde Stephan.Aufrer.in d.tractat.de
potestate secul.in eccles.in 20.fallent.distinguit, aut con-
trouersia est super habitu, aut controuersia est, an de-
beat remitti † vigore illius habitus, & hoc secundo ca- 27
su debeat cognoscere iudex laicus. Ego autem distin-
ctionem non admitto, quia cùm malefactor incedit
in habitu non notoriè laicali, quia portat aliquas ve-
stes, quæ pertinent ad clericos, aliquas, quæ ad laicos,
& sic non euidenter apparet laicus, tunc ecclesiasticus
cognoscit, ita habetur in d.§.idem esse. in vers.pro laico
publicè non gereb. & ibidem in §.non si. autem.vers.pro
laico publ. se gerebat, & pro tali publicè habebatur. nec
valet supradicta distinctio, quia quando tractatur de
extinguenda iurisdictione alicuius iudicis, ille qui est
iudex † articuli principalis, est etiam iudex competẽs 28
articuli incidentis ad illum principalem, vt si extat sta-
tutum quod fiat compromissum inter coniunctos, &
alter eorum conuentus coram iudice ordinario, pete-
ret fieri compromissum, auctor autem negaret, tũc in
casu dubij, debet etiam compromitti † iste articulus, 29
sc. an causa debeat compromitti, nec poterit ille index
ordi-

ordinarius de hoc articulo cognoscere, *l. penult. & ibi Bar. & alij. C. de pact.* Cast. *in l. si quis in conscribendo. n.* 11. C. *de pact.* Ias. *n.* 21. Dec. *n.* 33. *& ibi* gl. *in fin. &* gl. *fin: in l. cum proponas. C. de reb. cred.* & latè scribit de hoc Pisanell. super *Pragmatica regni edita Thori, n.* 43.

30 Et ideo teneo, quod in tantum iudex secularis †potest cognoscere de habitu, in quantum malefactor incederet in habitu laicali, quia clerici possunt ex causa iusti belli habitum intermittere cum licentia sui superioris, puta bellum gerendo contra hæreticos & Hugonotos, *c. cler. de vit. & honest. cleri. & clem. quoniam. eo. tit.* quo casu si dimisisset habitum, & postea maleficium perpetrasset, & captus à seculari, opponeret declinatoriam ad suum forum, prout in hoc casu alias fuit remissus, vt est decisio Rotæ Anenionen. 125. hoc casu iudex laicus de habitu dicitur cognoscere, non clericali, quia circa ipsum non se intromittit, sed an per dimissionem ipsius poterit ad ecclesiasticum remitti.

CAP. XXXII.

De Remissione ecclesiasticorum facienda à laicis, in diuersis casibus.

SVMMARIA.

1 *Remißio ad iudicem ecclesiasticum in quibus casibus fieri debeat.*
2 *Equitum religionum qui sint merè laici.*
3 *Ordo aurei velleris quando fuit institutus, & à quo, & penes quem resideat.*
4 *Ordo sancti Michaelis in Francia quando fuit institutus, à quo, & penes quem resideat.*
5 *Ordo equitum Hierosolymitanorum ab initio fuit tripartitus.*
6 *Ordo templariorum, & Theutonicorum fuit sublatus.*
7 *Equites Hierosolymitani quando fuerint instituti.*
8 *Dicuntur verè religiosi.*
9 *Clericus solemniter degradandus est, sed equites sunt degradati ipso facto.*
10 *Equites per statutum degradati, statim dicuntur exuti priuilegio clericorum.*
11 *Religiosus factus post delictum quando gaudeat priuilegio clericorum.*
12 *Religionem vouens non euadat pœnam mortis probando votum solo iuramento.*
13 *Equites Hierosolymitani non remittuntur ad ecclesiasticum ante impressum characterem.*
14 *Religionis ordines militares quot sint.*
15 *Equites ordinum qui non iurant tria puncta substantialia religionis non sunt propriè religiosi.*
16 *Pensio non vacat per clericalem militiam Hispaniæ, & sancti Stephani.*
17 *Equites Hispaniæ, & sancti Stephani non gaudent priuilegio fori.*
18 *Papa potest eximere religiosos non exemptos à foro laicorum.*
19 *Exemptio religiosorum non exemptorum potest fieri in praiudicium Principum.*
20 Constitutio regni Neap. incip. Ascriptitios. *est directò contra libertatem ecclesiæ.*
21 *Episcopus quando possit cogere laicos ad accipiendos ordines sacros.*
22 *Commendæ equitum dicuntur beneficia Ecclesiastica.*
23 *Commenda habet affinitatem cum prælatura.*
24 *Commenda non gaudent priuilegio fori, vbi non gaudent equites.*
25 l. creditoris arbitrio. ff. de distract. pigno. *non habet locum in feudis, nec in commendis.*
26 *Argumentum à feudis ad beneficia ecclesiastica quando valet.*
27 *Creditoris arbitrium in exequendo, quando procedat.*
28 l. à diuo Pio. ff. de re iudic. *procedit in actione personali, & hypothecaria.*
29 *Clericus coniugatus cum vnica, & virgine cognoscitur ab Ecclesiastico.*
30 *Clericus coniugatus quando gaudet in causis solū criminalibus.*
31 *Clerici coniugati non debent se immiscere negotiis secularibus.*
32 *Clericus coniugatus non amittit priuilegium fori sine monitione.*
33 *Clericus primæ tonsuræ, etiam non incedens in habitu, an gaudeat fori priuilegio, si non fuerit admonitus.*
34 *Monitio generalis sufficit in multitudinem.*
35 *Iudex ecclesiasticus & secularis in administranda iustitia debent esse concordes, & iuuari adinuicem.*
36 *Iurisdictio ecclesiastica & secularis debent sibi inuicem suffragari.*
37 *Episcopus debet esse facilis ad monendum clericos ad instantiam Principum.*
38 *Clericus non incedens in habitu, etiam non admonitus in regno Neapolis non gaudet priuilegio fori, ex bulla Papæ.*
39 *Clericus delinquens vt laicus, si postea reassumpsit habitum, debet remitti ad ecclesiasticum.*
40 *Clerici recuperant priuilegium si dimitunt negotia.*
41 c. ex parte in 3. de priuileg. *quomodo procedat.*
42 *Clericus delinquens vt laicus, citatus vt laicus, si cōparet cum habitu & tonsura non remittitur ad ecclesiasticum, contrarium probatur inferius.*
43 *Clericalem habitum mutat solum capputium.*
44 *Clericus se suspendens est remittendus ad ecclesiasticum.*
45 *Pensio non venit appellatione beneficij ecclesiastici.*
46 *Clericus habens pensionem tenetur dicere officium paruum.*
47 *Pensionem potest habere etiam laicus.*
48 *Remißio clericorum cur fieri debeat sine dedecore, & ignominia.*
49 *Clericorum remißio debet fieri expensis petentis.*
50 *Remißio delinquentis debet fieri expensis carcerati.*
51 *Processus fabricatus à iudice laico an faciat fidem coram ecclesiastico.*
52 *Remißionis cognitione pendente, supersederi debet in causa.*
53 *Clericus homicida, & si postea ducat vxorem, tamen debet remitti ad ecclesiasticum.*
54 *Clericus effectus miles non amittit priuilegium fori.*
55 *Bigamus est exutus omni priuilegio clericorum.*
56 *Clericus assumens clericatum postquam laicus est captus à seculari, non debet remitti, sed executio spectat ad Ecclesiasticum.*
57 *Causa quando debeat terminari per iudicem secularem, sed exequi per ecclesiasticum.*
58 *Clerici ioculatores, & buffones amittunt priuilegium clericorum.*
59 *Clerici tabernarij, carnifices, & macellarij non gaudent priuilegio clericorum.*

MOdò videamus quæ personæ remitti †debeant, vel non ad forum ecclesiasticum, vt sciamus quando inhibitio sub excommunicationis pœna fieri possit, & ad alias pœnas progredi, si non pareatur, de 1

1 quibus scripsi supra. col.

Ordines militares, quia sunt ab ecclesia approbati sub aliqua religione, & religiosi nuncupantur, propterea dubitatur; an equites ipsorum conuenti coram iudice laico possunt cognosci, & iudicari, vel eidem inhiberi debeat, vt remittat. Istorum ordinum alij sunt

2 merè laici, alij verò ecclesiastici. Merè † laici sunt, qui nullis religionis regulis ligantur; huiusmodi sunt, or-

3 do aurei velleris, vulgariter nuncupatus del Tosone, qui non excedit numerum quinquagenarium, & fuit institutus à Philippo Duce Burgundiæ, translatus per successionem in Inuictissimum Carolum V. Romanorum Imperatorem, & Regem Hispaniarum, &c. deinde in Philippum II. Regem Catholicum, & hodie residet penes potentissimum Regem Philippum III. in quorum numero multi sunt ascripti Reges, & principes non recognoscentes superiorem, quos recenset Petrus Calesatus in *tract. de equestri dignitate,*

4 *num.* 43. Item Ordo † sancti Michaelis apud Christianissimum Regem Francorum, qui fuit institutus à Ludouico XI. Gallorum Rege, vt testatur Chassanæus in *catalogo gloria mundi, parte* 9. *considerat.* 10. in quo non solent admitti nisi proceres, & principes supremi.

Alij sunt ecclesiastici, & istorum aliqui iurant tria substantialia vota religionis, alij verò non: qui iurant

5 sunt equites Hierosolymitani, quorum ordines † tres cœpisse Hierosolymis scribit *Historia Volaterrana lib.* 21. *capit. ordines militares, videlicet sancti Ioannis Baptistæ, qui Rhodij sunt appellati, hodie Melitenses: item Templarij. Item equites sanctæ Mariæ Theutonicorũ.* sed quia

6 Templarij † propter iustas causas fuerunt sublati, in concilio Viennensi, vt scribit Reimundus Freguier. in *tractatu de religiosis sectis, col.* 3. & Platina in vita Clementis V. sub anno 1312. & Ordo militum sanctæ Mariæ Theutonicorum est nobis incognitus, postquam Prussiam occupauit, vt ibi refert Volater. Ideo soli mi-

7 lites sancti Ioannis hodie vocantur † Hierosolymitani, qui cæteris sunt antiquiores, instituti enim fuerunt, sub Imperatore Phoca, qui fuit anno salutis 700. vt idem Volater. *lib.* 23. à Godofredo Rege regnante eis fuit concessa Rhodus, inde expulsi fuerunt à Solymanno Turcarum Imperatore anno 1523. sed eisdem postea data fuit insula Melite ab Inuictiss. Carolo V. Imperatore de anno 1530. vt dixi supra in prima parte, & ideo appellantur equites Melitenses, & propter tria vota religionis quæ iurant, dicuntur fratres, & sic etiã se subscribunt. Isti equites † dicuntur verè religiosi,

8 & ecclesiasticæ personæ, secundum gloss. *in c. quisquis.* 17. *quæst.* 4. *in cap. ex parte. in* 1. *de decimis. & in c. si eunt cuncti. de election. lib.* 6. & probatur etiam in libro suarum constitutionum, cuius titulus est, *stabilimenta militum sacri ordinis Diui Ioannis Baptistæ Hierosolymitani.* præsertim in procœmio, & in aliis multis capitulis, in quibus se vocant religiosos: Imo sunt verè religiosi regulares, quia profitentur paupertatem, castitatem, & obedientiam, quæ sunt tria substantialia veræ & regularis religionis, *cap. cùm ad monasterium. de statu monach.* & computantur inter personas ecclesiasticas, *cap. duo sunt genera. & ibi gloss.* 12. *quæst.* 1. habent certum & limitatum ordinem viuendi à Pontificibus institutum, ideo religiosi sunt ex reg. *clement.* 1. *de religios. domib.* & quod gaudeant omnibus priuilegiis clericorum, Bartol. *in l. semper. §. quibusdam. ff. de iure immunitat.* qui dicit etiam ipsos habere hoc ex priuilegio, & se vidisse multa consilia excellentium Doctorum ad hoc probandum, Ioan. Maurit. *in repetition. l. vnic. C. quo loco mul. mun. subire deb.* Petrus Duen. *in regula* 99. *nu.* 5. Dominus Franciscus de Ponte *in consil.* 14.

Est tamen aliqua differentia inter equites Hierosolymitanos, & clericos aut alios religiosos circa huiusmodi fori priuilegium. Primò, quia clericus † committens delictum, propter quod degradandus sit, solemniter degradandus est, sed siquis ex illis militibus committeret aliquod delictum propter quod à religione intelligitur ipso facto degradatus, non aliter requiritur solemnis degradatio, ad hoc est textus in *cap. degradatio, de pœnis, lib.* 6. vbi in primo responso in clerico carente sacris ordinibus sufficit verbalis degradatio, Specul. *de accusation.* § 2. *numer.* 4. Bertachin. *in tractat. de episcop. libr.* 4. *parte* 8. *capite; de causa formali degradationis. numer.* 2. & ideo quando † 10

à statuto degradatus est, statim intelligitur exutus priuilegio clericorum, *cap. nouimus.* 27. *& ibi gloss. & omnes Doct. de verbor. significat.* Bald. in *l.* 1. *numer.* 2. *ver. prius degradatur. C. an seruus ex facto suo.* Item si quis fecit votum † religionis, & post votum delinquit, de- 11

inde efficiatur religiosus, gaudet priuilegio ecclesiastico, Bald. *in dict. l.* 1. *in fine. Cod. an seruus ex facto suo;* Iason in *l. cùm quadam puella. colum.* 3. *vers. vltimo hac lex facit. ff. de iurisdict. omn. iudic.* quod multum extollit, quia ex hoc quis † posset euadere pœnam 12

mortis, & eius iuramento stabitur se vouisse, vt ibi per Iason. & sequitur Cotta in *suis memor. ver. Laicus.* licet Claud. ibi *col. penult. vers. secundo induuntur.* hoc non admittat in practica, nisi factis plenis probationibus. Secus est in milite Hierosolymitano, qui fecit suas probationes pro admissione ad ipsam religionem, soluit viaticum solitum, & se præparauit accedere ad insulam Melitæ pro assumptione habitus, & sic omnia fecit, † sed postea deliquit ante assumptio- 13

nem habitus, & professionem religionis, & ideo cùm non adhuc sit impressus character, non est extra iurisdictionem iudicis secularis. & ita fuit decisum & iudicatum Neapoli, vt per Franch. *decis.* 449. per rationes, vt ibi.

Sunt etiam alij ordines † militares, de quibus scri- 14

bit Remund. Freguier. in *dict. tractat. de religiosis sectis,* & Historia Volaterr. *ibid.* videlicet in Hispania milites sancti Iacobi de Spata, ordinis sancti Augustini; Item milites de Calatraue, ordinis Cistersiensis anno 1120. à Sancto Rege instituti, in regione Toletana, à prouincia Calatraue nuncupati, vbi fuerat cœnobium Templariorum. Item milites Iesu Christi in Lusitania anno 1526. apud Tomarium oppidum, sub Dionysio Rege per Ioannem vigesimum secundum, quibus cuncta bona Templariorum in Lusitania concessa sunt. Item in eodem regno milites eiusdem ordinis apud Auisium oppidum, quorum caput in regno Castellæ apud Alcantaram oppidum iuxta Tagum amplissimum cœnobium id videtur. Item in Aragoniæ regno, duo militum ordines, primus sanctæ Mariæ de redemptione captiuorum, seu de mercede, cuius auctor fuit Iacobus ille, qui Baleares insulas subegit, anno 1212. Gregorio IX. probante. Alter ordo Montesiæ dicitur in regno Valentiæ, ordinis Cistersiensis, eodem ferè tempore initiatus sub magistro, & militia de Calatraue. Item Milites sancti sepulchri, Milites sancti Thomæ, vt per Remundum ibidem. Item complures militum ordines erecti à summis Pontificibus, vt Milites sancti Petri, sancti Pauli, Lauretani, sancti Georgij, sancti Lazari, Liliati, & Milites Pij, à Pio IV. sub

anno

anno 1560. cum amplissimis priuilegiis, & prærogati-
uis erecti sunt. Item milites sancti Stephani sub ordi-
ne sancti Benedicti erecti sunt anno 1561. à Cosmo
Medice Magno Duce probante eodem Pio IV. Pon-
tifice, cuius ordinis primus magnus magister fuit ipse
Cosinus, & post eius successores, qui in iis satis pru-
denter fuerunt instituti ad fidei Catholicæ defensio-
nem, marisque mediterranei ab infidelibus custo-
diam, & tuitionem, & vt singulis annis videmus, mul-
tum conferunt Christianæ religioni.
15 Sed isti ordines † non iutant tria puncta substan-
tialia religionis, ideo equites non sunt verè, & pro-
priè religiosi, Specul. *de statu mon. i. b. q* 36. D. Thom.
in 2.2. *qu*. 86. *artic*. 4. *in fine*. & fuit conclusum in Rota
vrbis, in vna Lucana plebis, sub die 23. Maij, 1579. e-
16 quites Suptos Hispaniæ, † & equites sancti Stephani
non esse proprie religiosos, & ideo per hanc militiam
clericalem nō vacare pensionem, sicut per ingressum
veræ, & propriæ religionis, in qua emittuntur illa tria
vota substantialia, post professionem ipso iure vacant
beneficia prius obtenta, *c. beneficium de reg. lib.* 6. Ideo
17 † non gaudent priuilegio fori, vt latè probat Ança-
ran. *in regula, ea qua in* 15. *q. de regul. iur. lib.* 6. Soto *lib.*
7. *de iust. & iur. quæst.* 5. *artic.* 3. & ad hoc faciunt notata
per *gloss.* 3. *in fi. in clem. ex eo. de sent. excom.* & per Bar-
tol. *in l. commodissimè & ibi additio* Alex. *ff. de liber. &
posthum.* & idem Alex. ad Bart. *in l. semper §. quibusdam
ff. de iure immunit.*
Hæc conclusio non procederet, quando Papa per
18 priuilegium eximeret huiusmodi religiosos † a foro
laicorum (prout vidi exemisse equites Calatraue, quo-
rum verba priuilegij ponit Borgnin. *in decis.* 32. *nu.* 17.
& 36. *parte* 2. & equites sancti Stephani) quia, vt dixi in
præcedenti capite, potest hoc facere inconsulto Impe-
ratore, per rationes quas scripsi *in parte* 1. *c.* 8. Nec ob-
19 stat, quod hæc exemptio † sit meri iuris positiui quæ si
moribus vtentium non recipitur, à certo genere per-
sonarum, non recipientes non peccant, saltem post
multa tempora, Abb. *in c. cum olim n.* 4. *de cleric. coniu-
gat.* & dicta exemptio, tanquam præiudicialis Regi-
bus & Principibus, in quorum regnis, & statibus fie-
rent tales equites, non videtur admittenda; quia quæ
pertinent ad exercitium religionis, possunt etiam fieri
in præiudicium domini, ex reg. tex. *in §. ascriptitios in
aut. de sanctiss. episc. & auth. ascriptitios. & auth. seq.*
20 *C. de episc. & cleric.* non obstante *constitutione Regni* †
incip. Ascriptitios. quæ est de directo contra libertatem
ecclesiasticam, quia possunt pro beneficio reipublicæ
21 Christianæ laici † cogi & compelli per episcopos ad
accipiendos ordines sacros, vt fiant ministri sacramē-
torum, & rerum ecclesiasticarum, vt post multas ra-
tiones concludit Alfonsus Hoieda *in tract. de Benefic.
compatibil. parte* 2. *c.* 9. *nu.* 22. Nisi dicamus, quod cum
hoc priuilegium exemptionis fori concedatur ex cau-
sa, non auditis illis Principibus, de quorum interesse
tractatur, poterunt ipsi audiri coram sanctissimo Pa-
pa, & demonstrare quod illa causa non militat in eo-
rum regnis, & in regno Neapolis multoties fuit con-
clusum cum summis Pontificibus, vt quantum perti-
net ad ea, quæ sunt iurisdictionis, ipse Rex conserue-
tur in sua possessione, & nihil innouetur.
22 Tamen istorum equitum † commendæ dicuntur
beneficia ecclesiastica *c. dudum in* 2. *de elect. c. qui plures*
21. *q.* 1. Innoc. & Doct. *in c. si constiterit de accusat.* gloss.
*in d. cap. dudum in ver. commendare vers. dic. quod non de
elect. lib.* 6. & ad hoc multos congerit Arnulphus Ru-
zeus *in tractatu de iure regal. in* 3. *priuileg. num.* 2. *&* 6.
& plur. seq. Guido Pap. *decis.* 152. & ita fuit declaratum
per Bullam Papæ Hadriani, quam verbotenus recen-
set Probus *in addition. ad Ioan. Monac. in c. nemo. de elec.
lib.* 6. & scribit D. Alexan. Raudens. noster Collega in
studio Pisano, *in consi.* 17. *nu.* 19 quod commenda † ha- 23
bet quandam affinitatem cum prælatura, vbi multos
allegat; ideo qui beneficiorum est iudex competens,
erit & commendæ, de quo dixi supra *c.* 14.
Et licet in regnis, vbi equites religionum non gau-
dent priuilegio fori, nec eorū commendæ † gaudeant, 24
prout vidi practicari in regno Neapolis, vbi ad instā-
tiam creditorum commendatarij, solent vendi, tamen
negari non potest, quin istæ commendæ habeant se-
paratam naturam ab aliis bonis, quo casu regula *l.* † 25
creditoris arbitrio ff. de distr. cit. pign. non procedit dire-
ctò, & immediatè contra has commendas, sed eo mo-
do, quo dicimus in feudis, & eorum fructibus non ha-
bere locum, nisi in subsidium, vt consuluit Anna *alle-
gatio* 141. ex regula *l. stipendia C. de execut. rei iudic. &
constit. Regni Incip. si quis post litem.* vbi Andr. Idē And.
in c. 1. *§. quid ergo. de inuestit. de re alien. fact.* Bald. *in l. si
certarum. ff. de scil. uulit.* textus in simili *in l. bine quæ-
ritur. vers. cum enim. ff. de pecul.* Brun. *in consi.* 104. Iaco-
bin. *in inuestitura vers. dictique vas. lli num.* 39. Ita di-
cendum est in beneficialibus, quia feudum est benefi-
cium, *c.* 1. *§. beneficium in quib. caus. f. ud. amit.* & in ter-
minis quo ad executionem in fructibus, quod valeat
argumentum à feudis ad beneficia ecclesiastica, consu-
luit Brun. *in consil.* 107. Sic in simili materia maiora 26
tus, quod non posit ad ipsius executionem deueniri,
nisi facta discussione super aliis bonis, & tandem in
subsidium contra maioratum, probat Ludouic. Valas.
in repet l. Tauri l. 49. *gl.* 9. Item tenet Salyc. *in l.* 2. *C. de
pign. in* 2. *opposit.* Negusant. *in* 2. *membro* 5. *partis nu.* 51.
gloss. Parisiens. *in §* 11. *num.* 31. quæ dicit creditoris ar-
bitrium † procedere, quando non sunt alij creditores, 27
qui contradicant creditori primo eligere volenti, &
omnes tenent eo casu non habere locum creditoris
arbitrium, sed debere regulari secundum leges quæ à
vilioribus rebus initium habere debent, in exequen-
do, vt per glo. Bart. & alios in *l. quandiu. C. de distract.
pignor.* Ergo licet ordo legis † à diuo Pio procedat in 28
actione personali, idem dicendum est in hypotheca-
ria, vt per Capyc. *in inuestitura feud. in ver. feud. exe-
quutionis.* cum quo concordat Liparulus *in addition. ad
And. in §. quid ergo. de inuestit. de re alien. fact. vers. quid
vero, si actum sit hypothecaria.* & Anna declarat in his
terminis *in d. allegat.* 141. & ad hoc sunt punctuales
decisiones tribunalium. Minadous refert ita fuisse iu-
dicatum per Consil. Neapolit. & per Regiam Came-
ram, *in constit. regni incip. In aliquibus vers. Comitum, &
Baronum. nu.* 42. & idem Minadous facit ad hoc *decis.*
13. & per Menoch. *de arbitra. iud. lib.* 1. *q.* 13. qui etiam a-
lia cumulat ad hoc.
Item clericus † coniugatus si contraxit cum vnica, 29
& virgine incedens in habitu, & tonsura, habet priui-
legium vt cognoscatur à iudice ecclesiastico, *cap.* 1. *de
cleric. coniugat. lib.* 6. cuius dispositio procedit etiam
in orientalibus, & Græcis, qui vxores ducunt, vt per
Bald. *in consil.* 23. *orientalibus volum.* 3. & Remigium de
Gonis *in tractatu charitatiuo subsidio, quæstion.* 65.
numero 8. Sed per Concil. Tridentin. *sess.* 23. *capit.* 6.
additum est, vt isti clerici gaudere posint, de-
beant ab episcopo alicuius ecclesiæ seruitio depu-
tari, eidemque ecclesiæ seruiant. Et hoc intelli-
gitur † de causis criminalibus criminaliter siue 30
ciuiliter motis, Geminian. *in dict. capitul.* 1. *§.* 1.

puta si ageretur actione iniuriarum ciuiliter, Marant.
in speculo parte 4.dist.1.& licet aliqui teneant, quod in
causa ciuili tantum potest cōueniri coram iudice lai-
co, licet non possit pro illa causa ab eodem capi, vel
carcerari, Couar.*in lib.practic.qu.c.31.nu.7. vers.prima
igitur.* Nauarr.*in libro de horis canonicis,c.7.nu.15.* con-
trarium tamen defendo *part. 8.casu 153.* clericus igitur
coniugatus habens hæc requisita non potest detineri,
vel cognosci à laico absque incursu excommunicatio-
nis, ideo contra iudicem laicum canonica inhibitio
procedere potest.

31 Sed quia clerici coniugati † in habitu,& tonsura in-
cedentes,& alicui ecclesiæ seruientes, secularibus ne-
gotiis,& armis immiscere se non debent, gl. *in cap.si
qui dist.32.*gl.*in c.ita 20.qu.1.*Innoc.*in c.fin.de vita, &
honest.cleric.* Io. Monach. & Gemin.*in d.c.1.in princip.
de cleric.coniug.lib.6.* quid si occasione talium nego-
tiorum caperetur à iudice laico, an remitti debeat, di-
stinguendum est: Aut captus est cum habitu,& tonsu-
32 ra,& remitti debet, pro vt dixi supra *c. 37.* quia non †
amittit priuilegium fori sine monitione, Alex.*in cons.
8.videtur super primo vol.1.& consil.149.vol.6.* Admo-
nitio enim semper debet præcedere vindictam, *c.in-
digne 12.q.2.c.omnes decimæ 16.q.7.c.sacro.de sen.excom.*
& notatur *in c.fi.in ver.tertio de vita,& honest.cleric.*&
Abb.& Anton.de Butr.*in c.1.de apostatis.*& Gramma-
33 tic.*in voto 33.*in causa clerici firmat, quod clericus† de
prima tonsura, etiam si non incedat in habitu, & ton-
sura, gaudeat priuilegio fori, & remitti debeat ad ec-
clesiasticum iudicem, nisi tertio fuerit admonitus, qui
multos allegat, & testatur sic pluries fuisse iudicatum
in regno Neapol. Quo casu numquam vna citatio, e-
tiam peremptoria habet vim trinæ monitionis, Abb.
& cæteri *in d.c.fin.de vit.& hone.cleric.* Nisi hoc Papa
faceret per viam legis condendæ, Abb.*ibid col.2.* Præ-
posit.*in c.cleric.dist.23.*quia lex semper monet, *l.Arria-
ni.C.de hæretic.* & licet gl.*in ver. nominatim, in clem.1.
de vita & honest.cleri.*dicat clericos debere specialiter
nominari, quia quilibet particulariter læditur propter
amissionem priuilegii, ergo particulariter est monen-
dus, arg.*l.nam ita diuus ff.de adopt.& l.fi. C.si per vim,
vel alio modo.* tamen quantum pertinet ad huiusmodi
materiam, quando clerici non incedentes in habitu,
&c.vel se immiscentes negotiis secularibus sunt mul-
34 ti, & incerti, tunc admittitur admonitio † generalis,
iuxta not.*in auth.si omnes.C.sicut se ab hered.abstin.&
in c.cum in tua, qui matrim.accus.poss.& in c.inter qua-
tuor.de maior.& obed.* Et quod monitio generalis in
multitudinem sufficiat, propter causam incertitudinis
probat tex.*in c.sacerdotibus.ne clerici, vel monachi.* Vbi
clerici inuoluētes se secularium procurationibus post
admonitionem perdunt priuilegium clericale, & ta-
men ibi tex.dicit sufficere admonitionem generalem.

35 Et quia iudex † ecclesiasticus, & secularis in admi-
nistranda iustitia debent esse concordes, & alter alte-
rum iuuare debet, *c.administratores.23. qu.vltim.& c.
princeps seculi eadem caus. & quæst.& c.cum ad verum
dist.90.& c.1.& c.quoniam.de offi.ordinar.* & habetur *in
36 c.dilecto.in fine de sent.excom.* quod iurisdictio † eccle-
siastica,& secularis consueuerunt, suadente necessita-
te, sibi adinuicem suffragari, & in iuuamen alterius
subuentione mutua frequentius exerceri. Ideo iudex
secularis, siue melius Princeps poterit per suas literas
requirere iudicem ecclesiasticum, vt clericos nō ince-
dentes in habitu,& tonsura, atque negotiis seculari-
bus,& armis se immiscentes, moneat sub pœna priua-
tionis priuilegii fori, vt incedant in habitu, & tōsura,
& à dictis negotiis se abstineant,& data negligentia il-
lius ecclesiastici, supplicare etiam sanctissimo nostro
Papæ. Et hoc propter publicam vtilitatem ne delicta
remaneant impunita, *l.ita vulneratus.ff.ad l. Aquil.c.
vt famæ.de sent.excom.l.licitatio § quod illicitè.ff.de pu-
blican.& vectigal.*& dicit Andr. *in Constitutione regni
incip. Apostatantes, in fine,& ibi* Afflict.*col.3.*quod Epi-
scopus † seu Prælatus debet esse facilis ad faciendum 37
talem monitionem.

Sed ista non procedunt in Regno Neapolis, vbi spe-
cialiter fuit dispositum per Clementem Papam VII.
in sua Bulla extrauaganti, directa Hieronymo Cen-
telles tunc temporis Nuntio Apostolico, ad supplica-
tionem Ludouici de Corduba Ducis Suessæ tūc tem-
poris pro Inuictissimo Carolo V. Imperatore, ac Re-
ge Catholico apud suam sanctitatem Oratoris, quod
nulla requiratur † monitio. Per hæc verba. 38

*Discretioni tuæ per præsentes committimus,& manda-
mus vt dictis prima tōsura,& minorum ordinum clericos
in dicto regno Siciliæ citra Farum existentes, per edictum
publicum, vel intra terminum duorum mensium, quos il-
lis pro termino peremptorio, & trina monitione canonica
assignabis, moneas & requiras, vt habitum, & tonsuram
honestè, ac alia solemnia iuxta canonicas sanctiones defe-
rant: alioquin dicto duorum mensium termino elapso, si in
habitu decenti clericali incedere, & tonsuram deferre, ac
alia sollemnia obseruare, vt supra neglexerint, & eosdem
foro seculari subiectos fore, & tanquam laicos per curiam
secularem,& vsq; ad vindictam sanguinis, vltimiq; sup-
plicii pœnam puniri posse, in dicta monitione, auctoritate
nostra declares,& denunties, & quos etiam nos ex nunc
prout ex tunc & è conuerso declaramus seculares, & per
curiam secularem puniendos decernimus ipso iure, nulla
alia noua declaratione super hoc requisita, vel requirēda.
Non obstantibus,&c. Datum Rom. die 19. Ianuarii,* 1524.
quæ bulla eodem mense, & anno fuit executa, & pu-
blicata Neapoli per dictum Nuntium Centelles.

Aut dimisit † habitum, & incedebat vt laicus, sed 39
postea pœnitentia ductus habitum,& tonsuram reas-
sumpsit, quo casu, si delictum commisisset hoc medio
tempore, adhuc fori priuilegio gaudere debet, & ad
ecclesiasticum iudicem remitti, *clement.1.de vit.& ho-
nest.cleri.* nam in illis casibus clericus est priuatus post
monitionem priuilegio clericali, & tamen si illam ar-
tem dimittit,& vt clericus incedit, recuperat priuile-
gium,& ibi not.gl.*in ver.quandiu.* Innoc. *in c.fi.de vi-
ta & honestat.cler.*dicit clericos † priuatos priuilegio 40
clericali, dum se negotiationib. implicant, & reassu-
mere priuilegium, dum negotiationes dimittunt, &
videtur probari *in cap.vnic.de cler.coniugat.lib. 6.* qui
tex.non dicit, perdant priuilegium, sed quod non gau-
deant,& ideo dicit Ioan. de Lignano quod iure anti-
quo istud priuilegium erat concessum characteri or-
dinis,& ordini clericali, ergo cum Pontifex *in d. c. v-
nic.de cler.coniugat.lib. 6.* non disponat de nouo, sed
loquatur declaratiuè, intelligitur, quod gaudeat priui-
legio cum illa conditione, vt si non portat habitum,
suspendatur priuilegium, & non perdatur, ita tenent
Archidiac. Ioan. Monach. & Geminian. *ib.* & Ant.de
Butr.*in c.Ioannes.de cler.coniugat.* Alex.*in d.consi.149.
vol.6.*qui allegat ita tenere Ioan. Andr.*in d.c.Ioannes.*
qui dicit ita fuisse iudicatum Paduæ, & sequuntur *ibi*
communiter Doct.& cum hoc fundamento respōde-
ri potest *ad c.ex parte in 3.de priuileg.*& ad similia con-
traria, quia paria sunt portare, & reassumere quo ad
tempus reassumptionis,& pro hoc est casus *in c.cler.in
2.de vita,& honest.cler.* vbi duxerat vxorem, & dimi-
serat tonsuram,& tamen dicitur quod iterum tondea-
tur,& sic gaudebit priuilegio, reassumpta tonsura.

Et

Et licet secundum alios fallit quando habitum re-
assumeret in fraudem, & ita dicunt procedere tex. *in*
d.c. † *ex parte.* prout intelligunt Archi diac. & Gemi-
41 nian. *in d.c.vnic.§.& cùm de cleric.coniugat.lib.6.* frau-
dem dicunt, si facto crimine in habitu laicali, habi-
tum & tonsuram reassumpsisset ad euadendum puni-
tionem iudicis secularis, tunc enim reassumptio non
prodest vt per Archidiacon. & Geminian. *ibid.* & ibi
etiam Franc. Bellug. *in speculo Princip.rubric.21. §.vi-*
42 *deamus.num.3.* Vnde si † citatus post delictum vt lai-
cus, quod perpetrauerat vt laicus, compareat coram
iudice laico vt clericus, & sic cum habitu & tonsura,
non remittitur ad ecclesiasticum, sed à iudice seculari
anima luertitur, quia clericatus dicitur in fraudem re-
assumptus, prout est casus decisus in Cappella Tholos.
*decis.*144.

Idem est, si incedebat indutus vestibus, quæ magis
pertinebant ad laicos, quàm ad clericos: puta quia por-
tabat omnes vestes clericorum præter capputiũ, quia
43 capputium † solum mutat habitum clericalem, quia
est vestis laicalis, quo casu captus huiusmodi vestibus
indutus, non remittitur ad ecclesiasticum, ita est casus
decisus in Cappella Tholos. *decis.228.& in decis.253.*v-
bi sunt etiam alia multa similia. Tamen contrarium
est verius, quod validissimis rationibus defendo infra
in parte 4.casu 121.

44 Item clericus † se suspendens est per laicum remit-
tendus ad ecclesiasticum, sicut remitteretur si superui-
xisset, vt scribit Benedict. *in c.Raynutius. tit. de success.*
*ab intest.ver.& vxore.nu.*242. quia iudex ecclesiasticus
cognoscit contra clericos viuos & mortuos, siquidem
character est impressus in anima, & ossibus, ideo non
euellitur, vt scribunt Doct. *in c.degradato, de pœnis, lib.*
6. & ita scribit etiam Aufrer. *in lib. de stylo parlamenti*
arresto 109.

Item habens pensionem beneficij ecclesiastici, si
habeat ordines minores gaudet priuilegio fori, & est
45 remittendus, quia licet pensio † non veniat appella-
tione beneficij ecclesiastici, Io. de Salua *in tract. de be-*
nefic. parte 1. qu.3. num. 1. Felyn. *in c.ad audientiam. in 2.*
de rescript. Geminian. *in cap. quamuis, in prima. de præ-*
bend. li.6. Capyc. *decis.200.n.3.* tamen æquiparatur be-
neficio, vt post multa scribit Sarnens. *in regula de an-*
nali possessore, qu.31. vbi multos citat ad hoc: quia pen-
sio cùm sit pars substantialis beneficij, multoties capi-
tur loco ipsius, & habet eandem vim, Rebuff. *in practi-*
*ca benefic. tit. de dispensation. super defectu ætatis. nu.*82.
Et hodie dispositum est per Bullam Pij V. vt quicun-
46 que habens pensionem vt clericus † teneatur dicere
officium paruum Beatæ Mariæ Virginis, de quo per
Nauarr. *in summa cap.2. num.*122. & ideo si pensionem
retinet vt clericus, & docet de ordinibus minoribus,
vtique remittendus est, prout multoties fuit iudica-
tum Neapoli, secus si pensionem haberet vt laicus:
47 quia laicus † etiam potest habere pensionem, vt *cap.*
cum M. Ferrariensis, & ibi gloss. in ver. receperunt. Ioan.
de Selua *in d.q.3.num.4.& in 3.parte, q.5.nu.27.casu* 17.
Sarnen. *de expectatiuis, num.*42. & tamen non remitti-
tur.

In his casibus remissionis faciendæ ad purgandam
inhibitionem, & euitandam excommunicationem
48 plura aduertenda sunt: Primò quod remissio ipsa † fiat
sine dedecore, aut ignominia; & ista est iustior, & ho-
nestior consuetudo, vt scribit Clar. *in practic. quæst.36.*
vers. quæro quomodo. Nam si iudex laicus ignominio-
sè faceret remissionem, vt cum tubis, in cleri oppro-
brium, magnam iniuriam dicitur facere ecclesiæ, ex
regula *c. quem pœnitet. vers. oportet ei. de pœnitent. distin-*
ction.1. & esset excommunicatus, vt notatur *in c. si quis*
suadente 17. quæst.4. per *cap. nuper. de sent. excommuni-*
cat. Secundo quod dicta † remissio fieri debeat ex- 49
pensis petentis illam fieri debere, Carauita super *Ritu*
235. *numero* 13. qui multa adducit, Menoch. *de arbitrar.*
casu 228. Viuius *in communibus opinionibus, opinione* 162.
Index laicus. Stephan. Aufrer. *in r.pet.clem.1.numer.75.*
de offi. ordinar. Ioann. Baptist. Asin. *in sua practi. in*
tractatu de expens.§.32. ampliatione 61. numero 2. & s.q.
Boer. *decis.*303. Farinac. *quæst.7. numero* 39. Ex quibus
elicitur ista resolutio, quod remissio † fieri debeat ex- 50
pensis carcerati, qui si non sit soluendo, expensis ac-
cusatoris, & in eius defectum iudicis requirentis, & in
subsidium expensis iudicis requisiti, & de hac resolu-
tione est casus *in l. lex Cornelia. in fine princip. Digest.*
ad Syllan. vbi expressè habetur illas informationes de-
bere fieri expensis carcerati, & si non sit soluendo ex-
pensis accusatoris, & vltimo loco ipsius curiæ: quo ca-
su licet soleat remitti ad ecclesiasticum cum proces-
su fabricato † a laico, tamen non debet stari illi pro- 51
cessui, tanquam à non competenti fabricato, *l. fin. Cod.*
si à non compet. iudic. & ita est comm. opinio, de qua
per Dec. *in cap. at si clerici. colum.3. de iudi.* Clar. *in dict.*
quæstion.36. vers. quæro vltimo. Guido Pap. *decis.202.*
numero 6. & decis.419. numero 1. Tertio aduertendum
est, quod sicut iudex laicus aliquando remittit ad ec-
clesiasticum, ita & ecclesiasticus aliquando remittere
debet ad iudicem laicum, quod potest contingere
quando tractatur de causa sanguinis, quia regulariter
ecclesiasticus de omni incidenti temporali cognoscit,
vt per Ancar. *in cap. ea quæ numero 26 vers. secreto ibi*
quæris. de regul. iur. lib.6. Denique quod pendente co-
gnitione remissionis † coram alterutro iudice ab al- 52
tero petita, supersederi debeat in causa principali, tex.
& glossa *in cap. si iudex laicus. in fine de senten. excomm.*
lib.6. Innocent. *in cap. vt famæ numero 1. de sentent. ex-*
comm. Couar. *libro practicar. quæstion. cap. 37. numero 3.*
& 4.

Item clericus † committens homicidium tempore 53
clericatus, si postea ducat vxorem, per quem actum
videtur clericatui renuntiare, & esse de foro laico-
rum, nihilominus de dicto homicidio commisso
tempore clericatus debet cognosci à iudice ecclesia-
stico, & ideo debet remitti, quia tempus status delicti
attenditur, & non præsens, Bald. *in l. affinitatis iura*
Cod. commun. de success. vbi per gloss. singularem *in l.*
nemo potest. de legat.1. tenet, quod debet attendi tem-
pus commissi delicti, quando erat de foro ecclesiasti-
co, idem sequitur Alexand. *in dict. consil. 8. volum.1.* &
ita fuit pluries decisum, Grammat. *decis.10.* & Franch.
*decis.*417.

Item clericus † effectus miles non amittit priuile- 54
gium fori, *c. feriatim, & c. si quis verò, dist.32.* Archidiac.
in c. si quis in gla. in ver. adde 13.q.4. Innoc. *in c.1. de apo-*
stat. in gl. 1. circa medium. Specul. *in tit. de legat. §. iuxta*
præpositum, ver. miles autem. & ad hoc est decisio Rotę
Auenionens. 125. præsertim *nu.9.* licet amittat priuile-
gium *canonis, si quis suadente.* Socin. *in consil.12. num.19.*
vol.1. & hoc est, quia non incedit in habitu; ergo reas-
sumendo habitum remitti debet ad iudicem ecclesia-
sticum, vt per Rot. Auen. *ibid.*

Sequitur modo videre de casibus, in quibus Eccle-
siasticorum remissio fieri non debet. Bigamus † est 55
exutus omni priuilegio clericali, *c. altercationis. de bi-*
gam. lib.6. & quando fallat, consulendæ sunt *decisiones*
Capella Tholos. 235. & 254. & 255. & 256. & etiam *de-*
cis. 64. Item clericus † assumens clericatum post- 56
quam fuit captus à iudice seculari, non debet remitti,

quia

quia iurisdictio est præuenta, & videtur fecisse in fraudem, Stephan. Aufrer. *de potestate secul. in ecclesiastic. in ti. fallitur. nu. 19.* Abb. *in c. 1. de obligat. ad ratiocin.* Iaf. *in l. cum quadam puella. ff. de iurisdict. om. iudic.* Costalius *in l. si quis postea. ff. eo. tit.* Couar. *lib. practic. q. c. 32.* Cap-
57 pella Tholos. *decis. 147.* quo casu, causa † debet terminari per iudicem ciuilem, sed executioni mandari debet per ecclesiasticum, Specul. *in tit. de reo. §. 1. vers. sed quid si est criminalis.* Anchar. *in d. c. ea quæ, in 14. q.* quos sequitur Aufre. *in addition. ad d. decis. 147. Cappel.* Itē
58 clerici † ioculatores, & buffones amittunt priuilegium clericorum, *c. 1. de vita, & honestat. cleric. li. 6.* vbi quod si per annum in ipsa arte durauerint ipso iure, sin autem minori tempore, tertio moniti si nō resipuerint, non possunt gaudere priuilegio clericorum, & ad hoc multos allegat Diaz *in pract. crimin. canon. c. 62.* & habetur *in d. c. si iudex laicus.* illi namque histriones sunt infames, & ideo ipsis non datur sacramentum eucharistiæ, *c. pro dilectione. vbi* gl. *de consecr. dist. 2.* Item cle-
59 rici † tabernarij, carnifices, vel macellarij non gaudent priuilegio clericali, Paul. de Leazar. Gulielm. de Monte Laudun. & Bonifac. de Vitalin. *in clem. 1. de vit. & honest. cleric.* Diaz *in d. pract. crimin. c. 63.* Lambertin. *de iure patronat. lib. 2. art. 26. q. 9. parte 1.* & de hoc est dispositio Concil. Tridentin. *c. 12. de reformat. s. ff. 24.* Nec obstat tex. *in l. 2. C. de episc. & cleric.* quia vt ibi glos. *in ver. tabernis.* dicit, quod clerici poterunt eorum tabernas locare, & sic eorum priuilegio non priuantur, & Geminian. *in d. c. 1. col. 2. vers. nota istam glossam, de vita & honest. cleric. lib. 6.* dicit, quod hoc procedit de clerico personaliter tabernam exercente, secus si per alium faciebat vendi vinum, quod recolligebat in possessione ecclesiæ, Rodoan. *in tract. de spoliis. q. 2. n. 42. & 47.*

CAP. XXXIII.

Principes seculares nullo modo posse se intromittere circa electionem ecclesiasticorum, & aliter posse inhibere sub pœnis.

SVMMARIA.

1 *Electionem prælatorum facessunt seculares.*
2 *Principes non debent se ingerere circa electionem prælatorum sub pœna anathematis.*
3 *Clerici sub qua pœna non debent habere inuestituras dignitatum, & beneficiorum à laicis.*
4 *Beneficium ecclesiasticum recipiens à laico, nisi Papa exprimat, impetratio est surreptitia.*
5 *Consuetudo electionis vt fiat de consensu secularis potestatis non valet.*
6 *Electio quomodo dicatur turbari à secularibus potestatibus.*
7 *Electores non debent esse astricti requirere consensum principis secularis.*
8 *Electionem perturbant sola principum preces.*
9 *Electio per seditionem, violentiam, & oppreßionem est nulla.*
10 *Consuetudo electionis de supponendo capiti factionis, an sit delenda.*
11 *Negotiationes consultoriæ de episcopatu an sint prohibendæ.*
12 *Schisma quid sit.*
13 *Papa potest statuere de futuro Pontifice eligendo.*
14 *Episcopus in synodo potest apponere pœnam vbi ius cōmune non apponit.*
15 *Iurisdictionis est apponere pœnam statutis.*
16 *Episcopus in synodo potest creare nouum delictum, & illud prohibere sub pœnis, & censuris.*
17 *Capitulum sede vacante habet ordinariam iurisdictionem.*
18 *Capitulum quando posit excommunicare, & absoluere, & omnia quæ potest prælatus facere.*
19 *Capitulum sede vacante potest prohibitiones & inhibitiones etiam pœnales facere.*

QVia totius mundi præcipua negotia ad electionem prælatorum ecclesiæ reducuntur, multi ex secularibus † magnatibus prælaturam facessunt, & vt ait D. Hieronym. ad Titum *in c. Moysis 8. q. 1.* non quærunt eum in ecclesia erigere columnam, quem plus cognoscant ecclesiæ prodesse posse, sed quem vel ipsi amant, vel cuius sunt obsequiis illiniti, aut pro quo maiorum quispiam rogauerit: ex Principum enim iussu, vel precibus aut ad dignitatum culmina illiterati iuuenculi, aut malè morigerati, & quandoque irregulares, & multos patientes defectus assumuntur, iura ecclesiastica pereunt, & ecclesiæ gladius eneruatur, vt tota ecclesiastica iurisdictio aboleatur. Hinc multi indigni, qui vix legere sciunt ad sacerdotale officium promouentur, & quia literarum sunt ignari, mercibus sese implicant, vsuris student, & reliqua id genus scelera perpetrantur, sic vt verè de eis dici possit: *Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus iudicibus, qui videbantur regere populum,* Daniel *c. 13.* Quo enim ore, quoue animo Prælatus illiteratus, confusus vitiis & auaritia irretitus ordinandum scrutabitur, & ad literas, ac virtutum culmen in examine hortabitur, cum ignorantiæ cæcitate ipse ducatur, contrariáque virtuti exequatur, sibique dici posit, tu eadem commisisti, quæ corripis, pro quo est tex. *in c. primum itaque dist. 25.*

Statutum fuit *in 7. Synodo Constantinopolitana*, sub anathematis pœna, vt omnes Principes † sileant, & at- 1
tendant vsque quo à collegio ecclesiæ finem suscipiat electio futuri Pōtificis, *c. nullus, c. Hadrianus. dist. 63.* ad hoc est tex. *in c. nullus laicorum principum dist. 62.* vbi habetur ad literam, quisquis secularium principū, vel potentum, vel alterius dignitatis laicus aduersus communem consonantem, atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentauerit, anathema sit, donec obediat, & cōsentiat quicquid ecclesia de electione, & ordinatione proprij præsulis se velle mōstrauerit. Item in Synodo generali prohibitum fuit per hæc
verba: *Decernimus, vt nullus † clericorum inuestituras episcopatus, vel abbatiæ, vel ecclesiæ de manu Imperatoris, vel Regis, aut alterius laicæ personæ viri, vel fœminæ suscipiat, quod si præsumpserit, recognoscat inuestituram illam apostolica auctoritate irritam esse, & se vsque ad dignam satisfactionem excommunicatione subiacere.* & habetur *in c. quoniam inuestituras 16. q. 7.* Imo recipientes beneficia ecclesiastica à manibus Principū sunt fures, & latrones, cum sine titulo illa possideant, quia laicus illa conferre non potest, ita dicit Præposit. *in c. cumpe-rinus, col. 2. distinct. 10.* per tex. *in c. dudum. de elect.* Imo si
recipiens † dignitatem à laico, postea à Papa illam impetraret, non facta huius receptionis expreßione, esset subreptitia impetratio, Abb. *in c. præterea in 1. de iure patronat.* Aufrer. *in addit. ad Cappell. Tolosan. in decis. 483.* Petrus de sancto Baisio *in directorio electionū, parte 1. cap. 10.* Et qui inuestituram de manu laici recipit, nullatenus inter episcopos haberi debet, *cap. si qui deinceps, & cap. constitutiones 19 qu. 7.* quia hæc electio est contra canonicam libertatem, *cap. quisquis. de elect.* Nec valet consuetudo quod electio † fieri debeat de 5
volun-

vuluntate potestatis secularis, aut alterius cuiuscunque laici, *capit. cum de terra, & capit. Messana de electiou.*

Caueant igitur Principes ne ecclesiarum ordinationes impediant, quod si fecerint, potenter tormenta patientur, *c. illud* 8. *qu.* 1. Sic fecit Valentinianus Imperator, quem Diuo Ambrosio dixisse legitur: *Noli timere, quia Deus te elegit, ipse semper te adiuuabit, & ego ero adiutor tuus, vt meum ordinem decet, c. Valentinianus distinction.* 63. & habetur *Actuum c.* 20. *& in c. Ephesijs distinction.* 43. mundæ sunt manus meæ à sanguine omnium prælatorum, quoniam nullum indignum promoueri feci, nec aliquem litium anfractibus vexari permisi.

6 Multipliciter autem dicitur turbari electio † à secularibus potestatibus. Primo si domini temporales compellant eligentes pro eorum voto, etiam per capturam temporalitatis, *c. abbas & ibi gl. in ver. coactus. de his quæ vi aut met. caus. fiunt. & ibi* Abb. Bona enim temporalia sunt alia vita, gloss. *in l. aduocati Cod. de aduocat. diuers. ind.* Item si domini temporales cum diuersis mediis rapi, aut in carceres detrudi faciant electum, donec iuri suo renuntiauerit, quia excommunicationem incurrunt, *clem. mulierum. de pœnis.* Item si minis alicuius personæ potentis aliquem eli-
7 gant, *c. quisquis de election.* Item si electores † aliquo modo astricti sint requirere consensum principis secularis super certa persona eligenda, *d. c. cum de terra. de election.* Vel conuocare laicos, vt intersint electioni episcopi, aut alterius prælati, qui recipiantur ad electionem, *d. c. Messana.* Item si grauent aliquam personam ecclesiasticam, vel consanguineum, aut spolient ecclesias, vel monasteria ipsorum bonis, quia non eligitur is, pro quo rogant, *c. sciant cuncti de election. li.* 6. & ibi Geminianus & Franch. probant quod metus consanguineorum suorum, dicatur metus cle-
8 ricorum eligentium. Item solæ † principum preces perturbant electionem, quando solent malè tractare sibi non obtemperantes, quia tunc dicitur fieri per impressionem, Ioan. Andr. *in c. insinuante in glossa sua metu regio, qui cleri, vel vouent.* Vnde Franc. Marc. *in decis.* 106. *part.* 1. *in fine.* dicit, quod non debent interuenire literæ, vel preces principum, nisi vtantur precibus benignis, & beneuolis, absque comminatione,
9 alias electio † fieret per seditionem, violentiam, & oppressionem, & esset nulla, *c. in nomine domini. distinct.* 23. *d. c. Messana & d. c. quisquis & c. bona, in primo de election.* Bald. *in tractatu de schismat. in rubr. C. si quis aliquem testari prohib.* Item perturbatur futura electio, si viuente Pontifice, Principes facessunt futurum eligendum, quo casu committitur crimen læsæ maiestatis, vt voluit Ioan. Andr. *in c. veniens de testib.* Alexand. *in l.* 1. *Digest. ad l. Iul. maiest.* Marsil. *in consil.* 1 *num.* 23. & scribit Cardinal. Alberic. *in tractatu de Cardinalibus, q.* 30.

Quare imprimis considerandum est, an expediat
10 delere † consuetudinem supponendi capiti, quod vocant factionis, atque prouidere, vt sic omnis priuatæ affectionis inordinatio deponatur, capita factionis in singulis electionibus prohibendo, ac detestando, liberum esse vnicuique, prout melius inspiratur, vota præstare: singuli enim inter ipsos optimum recognoscũt cui suffragia præstare non valent: An ingratitudini ascribendum est eligere potius ad salubritatem ecclesiæ, quàm ad proprium commodum? Non in se reciprocent eligentes considerationis intuitũ, vel in suos, quæ sua sunt quærant, non commodis priuatis intendant, sed nullo arctante ipsorum in eligendo iudiciũ, nisi Deo, puris, ac liberis mentibus, nuda electionis conscientia, vtilitatem publicam liberè prosequatur, & eorum ministerio idoneum celeriter ecclesiæ constituant. Item considerandum est an expediat prædictas de episcopatu, † etiam consultorias negotiationes 11
prohibere quibuscunque quæ iure hucusque prohibitæ non sunt, sicut prohibentur tractatus deliberatorij, siue diffinitorij, Conrad. *de Pont. Maxim. qu.* 2. *nu.* 2. Sic enim nimia in suffragiis complacendi libido eriperetur, schismatisque potior causa auferretur: Nam cum schisma † sit illicita eorum discessio, inter quos 12
vnitas esse debet, hæc autem Christi vnitas in optimo persistere, quis non videt, de victis erga Reges suffragiis, Christo fidem debitam non adhiberi. Et si præmissa seruabantur ex legibus tabularum, in Rectoribus & Republicę administratoribus, qui diuinę legis notitiam non habebant: An non sunt seruanda in illis, qui fide illuminati, ceu præsides à Deo constituti, alios corrigere, & reformare debent? Et possunt multæ nouæ formæ inueniri ad remouendos tractatus, & factiones, atque partialitates reformare, vt qui sanctior, qui iustior, qui administrationi ad vtilitatem ecclesiæ aptior videtur, ab eiusdem filiis eligi possit.

In futurum vltra prouisiones iam factas, si quæ aliæ sibi fortè viderentur vrgentiores, potest summus Pontifex † statuere, vt sacri canones decreuerunt, *cap.* 13
vbi periculum de elect. lib. 6. *& clem. ne Romani & cap. licet cod. tit.* & notatur *in cap. his omnibus* 8. *quæst.* 1. latè scribit Cardinal. Alban. *in tractatu de Cardinalibus. quæst.* 31. omnia enim quæ consummationem, & effectum sumunt in vita Papæ durant etiam post mortem, vt sunt statuta, sententiæ, contractus, & similia, *cap. fin. de offi. leg. l. gest. ff. de re iudic.* & notatur *in c. querelam ne prælati voces suas.* Sic est constitutio de futura electione sanctissimi Papæ, quæ ipso viuente vires continet in perpetuum, Immol. *in d. clem. ne Romani, nu.* 29.

Item Episcopus † potest statuendo in Synodo ad- 14
iuuare ius commune, scilicet apponendo pœnam vbi ius commune non apponit, vel aggrauando pœnam à iure impositam, *cap. innotuit, vbi Butr. & Abb. notant. de eo qui furtim ordin. suscepit. c.* 2. *§. statuto de constitut. lib.* 6. nota gloss. *in ver. tolli in d. clem. ne Romani* quæ est communiter recepta, *c. à nobis in primo & ibi Abb. in 1. not. de senten. excomm.* Hostiens. Ioann. Andr. Zabarell. & Butr. *in cap. fin. de offi. Archipresbyt.* Felyn. *in c. quod super his, vers. fallit septimo de maior. & obed.* vbi plura allegat Geminian. & Cardinal. Alexand. *in summa* 18. *distinction. colum.* 1. & 2. *& in cap. mancipia in princip. distinction.* 54. quia pœnam † apponere sta- 15
tutis, est iurisdictionis, Abb. *in cap. quæ in ecclesiarum colum.* 2. *vers. tertio vero casu de constit.* & ibi Dec. *vers. secunda conclusio.* qui multos allegat, & Felyn. *in cap. irrefragabili §. cæterum versi. limita tertio de offi. ordina.* Sed episcopus habet non solum iurisdictionem, sed etiam merum imperium, Bald. *in rubric. de constitut. col.* 2. & scripsi supra in *cap.* 35. & in dicto statuto poterit apponere pœnas excommunicationis, suspensionis, & interdicti, absque quo præmittat trinam monitionem, Henric. Buich. *in c. sacro de sen. excom.* Federic. de Sen. *in consil.* 108. *quæst. magis.* Socin. iun. *in consi.* 174. *pro facto. in fin. vol.* 2. etiam statuta latæ sententiæ, gloss. fin. *in c. nullus* 3. *q.* 4. gloss. *in c. Romana §. caueant, in ver. pro futuris de sent. excom. lib.* 6. vbi Geminian. & Franch. *in ver.* 7. *differentia.* Ioann. Andr. *in cap. quod translationem colum.* 1. *de offic. legat. in nouell.*

Alberic.

Alberic.*in dictionario,in ver.Episcopus.* Et super casi-
bus non dispositis de iure communi, potest in syno-
16 do sua facere statuta† creando nouũ delictum, & pro-
hibendo sub pœnis,& censuris ecclesiasticis,*c.2.de cō-
stit.lib.6.*facit *c.catholica dist.11.* Ab.*in c.1.in 1.not.de lo-
cato.*Felyn.*in c.cum dilecta in 1.amplia tione de rescript.*
vbi respondet contrariis, Barbat. *in clem. ne Romani
col.7.vers.1.casu de el...* Tanto magis posset declara-
re excommunicatos eos, qui aliquo modo turbaue-
runt electionem Ecclesiasticæ personæ, & prouidere
prius per inhibitiones, & monitiones pœnales,ne su-
pradicta impedimenta fierent.

Et si sede vacante, inspecto præsenti statu,impedi-
menta fierent liberæ electioni, possunt inhibitiones
17 fieri ab ipso Capitulo†quod sede vacante ordinariam
à iure communi habet iurisdictionem,gl.2.*in cap.2.ne
prælati vices suas,*&notat Io.Andr.*in c.si in gl.sua pen.
de supplenda neglig. prælat. in nouell.* & latè scribit de
hoc Io.Francisc.Pauin.*in tractat. de officio & potestate
Capituli sede vacant. parte 1.q. 2.prin.* & quia hæc or-
dinaria iurisdictio est apud ecclesiam, cuius appella-
tione venit Capitulum, *c.cum clerici de verb.significat.c.
18 antiquos 10.q.1.* & potest excommunicare, † & absol-
uere,& omnia quæ ipse Prælatus faceret exercere, vt
per eundem Pauin.*in d.tract.2.parte q.6.* tanto magis
19 monitiones † istas pœnales,item inhibitiones, atque
declarationes excommunicationis incursæ, quæ ad
ordinariam pertinet iurisdictionem, in executionem
tot constitutionum Pontificalium.

CAP. XXXIV.

Principes seculares nullo modo posse in episcopos,licèt seditiosos, animaduerrere.

SVMMARIA.

1 *Rex quando possit episcopos pacem turbantes de regno expellere.*
2 *Membrum à corpore quando debeat abscindi.*
3 *Homo periculosus communitati quando occidendus.*
4 *Pacis perturbatio est crimen grauissimum.*
5 *Eccl. pœna ... imponit.*
6 *Pacis perturbatio,vbi est notoria non requiritur causæ cognitio.*
7 *Archiepiscopus qui fuerit furca suspensus à Florentinis.*
8 *c. ... de iniuriis limitatio.*
9 *Assassinio priuantur episcopi,& Cardinales dignitatibus.*
10 *Diffidere est dare cuilibet licentiam offendendi.*
11 *Cardinales an comprehendantur in dispositione* c.1.de homicid.lib.6.
12 *Dispositio correctoria,& odiosa quando extendatur.*
13 *Dictio,* quicunque, *geminata extenditur etiam ad materia expressa.*
14 *Cardinales & episcopi cur non nominentur verbo tenus in dispositione* c.1.de homicid.lib.6.
15 *Dignitates oportet à fraudibus plus esse alienos.*
16 *Clerici quando occidi poterunt sine dispositione.*
17 *Assassinij pœna procedit, etiam non secuta morte occidendi.*
18 *Reipublicæ expedit capita factionum occidere.*
19 *Reipublicæ conturbationi obuiandum.*
20 *Iustum quale proprium dicatur in actibus humanis.*
21 *Dauid non aliter potuit habere pacem, nisi occiso Absalone filio.*
22 *Seditionis peccatum nunquam Deus voluit relinquere inultum.*
23 *Legem naturalem omnes gentes habent.*
24 *Episcopum seditiosum posse expelli de regno secundùm aliorum opinionem.*
25 *Episcopos expellere incurritur in* bullam, Cœnæ domini.
26 *Et alios canones.*
27 *Episcopus expellens feudis ecclesia priuandus est.*
28 *Papa solus habet potestatem in episcopos.*
29 *Leges Codicis si non sunt approbatæ de iure canonico sunt nulla ipso iure.*
30 *Legem condere super ecclesiasticis excedit. secularem potestatem.*
31 *Leges principum secularium non ligant clericos ad eorum obseruantiam.*
32 *Leges contra priuilegia clericorum auferunt libertatem ecclesiasticam.*
33 *Leges auferentes competentia clericis de iure communi non valent.*
34 *Idem si auferunt competentia de consuetudine.*
35 *Eleemosyna quæ datur de consuetudine non potest statuto tolli.*
36 *Lex iusta propter pacem ligat aliquando clericos, & quomodo.*
37 *Clerici etiam primæ tonsuræ non possunt expressè distingui in legibus secularibus.*
38 *Mala non sunt facienda,vt inde veniant bona.*
39 *Lex super titulis ecclesiasticorum an possit condi à Principe seculari.*
40 *Titulos recipere ecclesiasticæ personæ nullo iure prohibentur.*
41 *Clericis dicitur conueniens omnis habitus honestus.*
42 *Tituli quibus iuribus sint concessi prælatis.*
43 *Honestas est præceptum iuris.*
44 *Honorem potest quis petere sibi exhiberi.*
45 *Cardinales sunt illustrissimi.*
46 *Cardinales excedunt episcopos, Archiepiscopos, & Patriarchas.*
47 *Honor est diuersus iuxta excellentiam.*
48 *Episcopi appellantur reuerendissimi, & quot alios titulos habeant.*

QVæsitum est,si Rex posit in aliquo casu episco-
pos de regno expellere, & certe si posset, non
deberet,id faciens excommunicatione damnari; ideo
circumscriptis omnibus Doctoribus excellentissimis
Hispanis,& Gallis,quos in fine quęstionis recensebo,
videndum est quid de iure ciuili, & canonico statua-
tur, Doctoresque Itali senserint,ac exempla nostro-
rum temporum fieri permittāt. Omnium igitur pro-
pugnantium pro seculari iurisdictione vnica est sen-
tentia,Regem ipsum†posse episcopos, si cōtra custo- 1
diam, vel quietem publicam demoliti fuerint depre-
hensi,procul ab ea vrbe,quam conturbauerint,expel-
lere,*l.quicunque C.de epis.& cleri.*vbi id tenet Paul.de
Castro,& Saly. Item *in §.si clericus de pace tenenda.* sta-
tuitur,clericum turbantem pacem priuari posse,& tā-
quam proscriptum haberi,vbi id tenet Bal.*n.2.* Alua-
rott.*n.2.* qui respondet Andreæ, & Baldo dicentibus
non potuisse Imperatorem hanc legem condere *in d.
n.2.vers.sed hoc videtur.& ib.nu.3.*Quod autem supra-
dicta iura videantur iustè,ac rectè cōdita, ex doctrina
D.Augustini probatur, qui contra Parmenianum di-
cit,sic enim si saluti†totius corporis humani expediat 2
præcisio alicuius membri,puta cum est putridum, vel
corrup-

corruptiuum aliorum membrorum, laudabiliter, &
3 salubriter abscinditur, ita cùm aliquis homo † periculosus est toti communitati propter aliquod scandalum & peccatum, laudabiliter & salubriter occiditur, vt bonum commune conseruetur. Ad quæ adaptari possunt notata per D.Thom. *in 2.2.qu.64.art.2.* vbi quod hoc habet locum in omnibus criminibus; ergo
4 multo magis perturbãdo pacem † vniuersalem, quod crimen flagitiosissimum est, ideo resecandum est à principio ne intima cordis corrodat. Et cùm dicat D. August. licitè occidi poterunt, intelligendum est à lai-
5 co, quia ecclesia † pœnam mortis non imponit, vnde dicit tex. *in c.nouimus.de verb.significat.* quod quando Ecclesia tradit clericum degradatum iudici seculari, debet efficaciter intercedere, vt citra mortis periculum eius sententia moderetur: & licet cognitio saltem videatur pertinere ad ecclesiam, *c.quoties,24.q.1.* tamen quia hoc crimen resecandum est a principio, ne
6 pax violetur; vbi perturbatio † pacis est adeo notoria: non requiritur causæ cognitio, vt in simili deciditur de filiis presbyterorum. Imò dicit D. August. quẽ citat Franciscus Arrias *in tractatu de bello, & bellator. num.101.& seq.* quod quando vult Deus concitare aliquam potestatem aduersus hæreticos, schismaticos, dissipatores Ecclesiæ, & exsufflatores, ac blasphematores Christi, ac pacis perturbatores, ipsi non mirentur, quia Deus concitat, vt à Sara verberetur Agar, cognoscat se Agar, supponatque ceruices; Non esse mirandum ait, cur potestates Christianæ sic mouentur, quomodo enim redderent rationem de imperio suo: & propterea præcedentem conclusionem tenet Gratianus in glo. *in ver.violentiæ.vers.sed cùm aliquis.in c.si quis su. dente,17.qu.4.* Socin. *in consi.20.inter consilia Francisc Curt.seniorn,n.50.vers.possumus tertio.* qui con-
7 suluit super morte Archiepiscopi † Pisani furcis suspensi à Florentinis, & idem Francisc.Curt. *in consi.21.* super eodem facto consuluit Ruyn. *in consi.4.lib.5.* & hanc tenet Archidiacon. *in c.de fama,24.q.5.* limitari e-
8 tiam possunt, *c.† olim.de immun.& clem.1.de pœnit.* vt non habeant locum in assassinio, vt *in c.1.de homicid.*
9 *li.6.* tunc enim quilibet clericus, etiam Episcopi, † & Cardinales dicuntur priuati ipso iure, dignitate, ordine, vel beneficio, & à populo Christiano diffidati, & tanquam diffidati possunt à quocunque offendi, adeo, vt nec treuga aliqua eis fuisset seruanda, vt dicunt Hostiens. & Ioann. Andr. *in d.c.1.* & communiter omnes Doct. dicunt ibi; quod tanquam diffidati possunt à quocunque occidi impunè, vt Cyn. *in l.reos.C.de accusat.* & Angel. in terminis *in consi.13. in quest.præmissa:*
10 Clar. *in §.assassinium. vers.sed quæro.* quia diffidare † idem est quod dare licentiam cuilibet, offendendi, Bald. *in l.3.C.ad l.Falcid. & in l.cùm mulier.ff.sol.matrim.* etiam absque incursu excommunicationis, vt dicit Syluestr. *in summa.in ver.assassinium.nu.3.* Et quod in dispositione *d.c.1.* comprehendantur etiam Cardi-
11 nales, † probatur ex multis: Primo, quia quando agitur de salute animarum, & euitando peccato dispositio
12 tio correctoria, † & odiosa de tali materia loquens, extenditur ex rationis identitate, vt per Ioan. Andr. *in c.ex tenore, qui fil.sint legit.* quem sequitur ibidem Butr. & Abb. & idem Abb. *in c.quæsiuit.de diuort.* Bart. *in auth.sacramenta puberum.vers.quæro vtrùm ista.* Sed dispositio *d.cap.1.* respicit fauorem animarum, vt dicit ibi tex. & ideo licet dicatur de principe, Ioann. Andr. extendit ad personas etiam maximi gradus supra principem, quia constitutio illa respicit fauorem animarum, & reipublicæ secundum eum, & Capyc. *decisio.55.*

numer.23. Secundo propter dictionem *quicunque* † 13
geminatam, quæ extenditur ad maiora expressis, & comprehendit etiam odiosiora, Socin. *in consi.47.num.30.vol.4.& consil.3,num.23.volum.3.* Corn. *in consi.237.num.16.vol.4.* Dec. *in consi.599.num.2.* Crauett. *in consil.308.num.3.* Roland. *in consil.5.num.44 & consil.61.num.40.li.1.* maximè in materia fauorabili, vt per eundem Roland. *in consil.12.num.39.lib.4.* Item quia *in d.cap.1.* non nominantur Episcopi & Cardinales † pro- 14
pter honestatem religionis, ne detur scandalum quod Episcopi, & Cardinales possunt ista delicta facere, & iccirco dicitur quicunque princeps, prælatus, seu quæuis Ecclesiastica persona, & per supradicta concluserunt præcitati consulentes, comprehendi etiam Archiepiscopum Pisanum, Capyc. *d.decis.55.numer.22.* & est doctrina gloss. Ioan. Andr. & communiter scribentium *in d.c.1.* ideo dicendum est comprehendi etiam Cardinales, vt probat Felyn. *in c.cùm aures.nu.31.de rescript.* & Cassador. *decis.38.nu.5.super regulis Cancellariæ.* Et est ratio, nam cum maiori dignitate sint præditi, oportet eos plus aliis à fraudibus esse alienos 15
iuxta notata *in c.cùm quidam.de iureiur. & in l.presbyteri.C.de episc.& cleric.* facit tex. *in clem.1. de renuntiat.* & ideo Samens. super *reg.de infirmis non resignantibus,* alios citans concludit *in d.cap.1.* comprehendi etiam Cardinales.

Quo casu etiam sine depositione occidi poterunt, 16
vt dicit Lap. *in d.cap.1.* quia ipso iure sunt degradati, & data cuique potestas capiendi, *cap.1.de schismatic.li.6.* Paris. *de syndic.in ver.inquisitio.cap.5.num.13.* Boss. *in ti.de foro compet.numer.142.* Stephan. Aufrer. *in tract.de potest.secul.contra eccles.reg.1.fallent.18.* Grammat. *votum 8. & 9.& 11.* Marsil. *in tractat.de bãnit.vers.atrocioribus,numer.12.& sequ.* etiam non sequuta sententia declaratoria ipsius assassinij, Alberic. *de stat.quæst.94.in vltima parte,* & Socin. *in d.consil.20.in 4.quæst.in fin. inter consilia Curtij Sen.* Etiam non sequuta † morte 17
principis, contra quem volebat committi assassinium, vt dicit gloss. *in vers.mandauerit.* & ibi glossell. *in d.c.1.* Gonius *in tractatu de immunit.eccles.fallent.15. post numer.8.* Angel. *in dict.consil.13.* & ita seruatur Lugduni ex iussu senatus Parisiensis, vt dicit Antonius Columb. *singular.4.* & ex istis Henricus III. Rex Francorum supplicabat sanctissimo Domino nostro Papæ absolutionem pro occisione Cardinalis de Guisa, qui coniurauerat in Regia necem cum toto Populo Parisiensi ad complacentiam dicti Cardinalis, & D. Ducis eius fratris. Humana ratione, & experientia videtur propter periculum, quod est in mora non solùm licitum, sed necessarium expellere, atque etiam occidere, quem alias leges occidi vetant, *l.si quis filio. §.hi qui. Digest.de iniusto testament.* Hieronym. de Tortis *in consil. vnic. numer. 14. inter consilia Butris.* Expedit enim reipublicæ † capita factionum occide- 18
re, Franc.de Aretin. *in consil.162.numero 19.* & propter metum periculi, vel scandali permittitur magistratibus aliquando leges trãsgredi, *d.§.si qui,* & dicit Immola *in cap.1.de constit.* & Bald. *in l.quid ergo.§.pœna grauior. Digest.ex quib.caus.infam.irrog.& in d.§.hi qui.vers.nota quod ratione.* Nec quis debet expectare † actum facti, scilicet se percuti, vel rempublicam 19
conturbari: Vnde Terentius dicit; *malo nos ante prospicere, quàm vlcisci,* & monemur exemplo Scipionis Nasicæ relato per Valerium Maximum *lib.3.capitul.de fortitudine,* vbi cùm Tiberius Gracchus profusis largitionibus fauore populi rempublicam oppressam teneret, conuocatis patribus conscriptis in ædem

Fidei à cõsule Mutio Scæuola quidnam in tali potestate faciendum esset deliberant, cunctisque censentibus, vt consul armis rempublicam tueretur, Scæuola negauit se quicquam vi esse acturum, tunc Scipio Nasica, quoniam, inquit, consul dum iuris ordinem sequitur, illud agit, vt cum omnibus legibus humanum imperium corruat, ego memet priuatus voluntati vestræ offero, ac deinde læuam apertè manum circumdedit, sublataque dextera proclamauit, qui rempublicam saluam esse volunt, me sequantur, eaque voce, cunctatione bonorũ ciuium discussa cum scelerata factione quas meruerat, pœnas persoluere coegit.

20 In actibus humanis in tantum aliquid est iustum, †
in quantum iuri naturali est consonum, D.August. *in*
lib.1.de libero arbitrio translatiuè *in c.quo iure, distinct.*
8.quod ius naturale diuinum est, *dist.1.in princip.* Sed
in iure diuino plures exempla traduntur propter seditionem & coniurationem, etiam proprios occidi
21 debere: Non enim meruit † aliter pacem habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius à Ioab tribus lanceis fuisset occisus, 2.*lib.Reg.c.*18. Adonias etiam contra patris voluntatem, per coniurationes regnare tentans à Salomone fratre suo occisus est, 3.*lib.Reg.c.*2. Et
22 seditionis peccatum † neque Deus omnipotens inultum relinquere voluit. Nam cùm filius Bocri clamauit coram omni populo Israel, non est tibi pars in Dauid, &c. feceritque seditionem, vt tribus Israel recederet à regimine Dauid, permittente Domino Ioab procedens contra ipsum, fecit decapitare, 2.*lib.Reg.c.*20. Ipse idem Deus O.M. puniuit omnes adhærentes coniurationi Absalonis, & ex peste propterea mortui sunt septuaginta millia virorum, 2.*lib.Reg.c.*22. quod fuit propter coniurationem & seditionem populi, vt dicit D.Thom.2.2.*quæst.*40.*art.*2. Et de seditione etiam Choræ qualiter fuerit, & qui in seditione puniti à Deo habetur *Numer.c.*16. Vnde super dicto Apostoli *ad Roman.c.*2. cùm gentes quæ leges habent, quæ legis sunt faciunt, ipsi sunt sibi lex, dicit glossa. Legem
23 non habent scriptam, habent tamen legem † naturalem, qua quilibet intelligit, & sibi conscius est, quod bonum & malum est, & optimum videtur, vt membrum corruptiuum aliorum statim abscindatur, vt bonum commune conseruetur.

Ex his concluserunt Doctores Hispani, & Galli Re-
24 gem † posse Episcopum seditiosum, vasallosque conturbantem de regno expellere, Boer. *in tract.de seditiosis, c.1.col.*1. Chassan. *in consuetud.Burgund.rubric.1.§.5.in gloss.se il n'aggrace.n.*81. Auendanus *in tractatu de exequendis mandatis Regis parte.2.cap.6.nu.*12. Couarr. *practic.quæst.cap.*35.*n.*3. Benedict. *in c.Raynutius.in vers. & vxorem nomine Adelasiam in 2.decis.nu.*460. Carol. de Grass. *lib.2.Reg.Franc.iure 7.col.pen.*10. Fab. *in auth. qua in prouincia.C.vbi de crim.agi oport.* Bellug. *in suo spec.in tit.de offic.al.lai.§.vlt. & in tit. de proposit. rubric.*11.*§.dubitatur.nu.*18. Salsedo *in addit.ad pract.criminal.Berandini Diaz.cap.*102.*in 1.addit.* vbi intrepidè dicit contra Nauarr. *in suo manual.c.*27.*n.*67. qui Na-
25 uarrus † *in* 10.*casu* tenet *Bullâ, Cœnæ Domini*, hunc casum fuisse diffinitum, vt nullo modo liceat iudicibus secularibus episcopis non parentibus suis iussis præcipere, vt de regno exeant, Salsedo putat hunc casum minimè potestati Regiæ derogare, sed tunc procedere quando Episcopi & alij prælati sine causa expellantur, cuius opinio à fortiori procedit in maioribus sui regni ecclesiis, quarum Reges ipsi sunt domini, vt per Archidiacon. *in c.lectis.dist.*63. per illum tex. cum tribus capitulis præcedentibus, Corsett. *in tract.de potestate Reg.parte* 3.*q.*34.*num.*60. Sic Genuenses Episcopum Petrum à Balma expulerunt, & Alphonsus Estensis vltimus Dux Ferrariæ, Episcopum Ferrariæ nostris temporibus expellit; sed ista facta non sunt trahenda ad exemplum: Nec causam scire possumus cur sanctissimus Papa, qui maxima cum consideratione Principes excommunicatos denuntiare debet, non fecerit.

Sed ego non video quomodo præcedens opinio
possit citra excommunicationem † legi, ne dum susti- 26
neri, & vltra quod *in bulla, Cœnæ Domini* hic casus diffinitus sit, vt latè per Nauarr. *in d.c.*27.*n.*67. Sunt certè decretales stabilitæ aduersus bannientes Episcopos, & alios clericos, & pro eorum opinione scribentes excommunicatione damnantur, & decretales sunt in corpore iuris canonici integraliter receptæ, nec inficiati possunt, quas placuit verbotenus inserere. Nam dum Florentini eiecissent Episcopum Fesolanũ propter eorum rationem politicam, conditum est *c.olim.de iniuriis.* [Olim scribentibus nobis episcopo Mutinen. vt potestatem & consiliarios & populum Ciuitatis Florentiæ ad satisfaciendum de damnis, & iniuriis irrogatis Episcopo, & Ecclesiis Fesulan. censura ecclesiastica coarctaret, idem testes lite non contestata recepit: quare nos, eius processu penitus reuocato, commune Florentin. quia banniuerat Episcopum Fesulanen. contra Deum, & ecclesiasticam libertatem, propter iniuriam banni, expensas, & damna tali occasione secuta taxatione iuramento præmissa in mille libris vsualis monetæ prædicto Episcopo sententialiter diximus condemnandum.]

Clem.1.de pœnis. [Si quis suadente diabolo in hoc
sacrilegij genus proruperit, quod quamuis pontificem iniuriosè, vel temerè percusserit, aut cœperit, seu banniuerit, vel hæc mandauerit fieri, aut facta ab aliis rata habuerit, vel socius in his fuerit faciendis, aut consilium in his dederit, aut fauorem, seu scienter defensauerit eundem in illis casibus de prædictis, in quibus excommunicationem per iam editos canones non subiret, si huius nostræ constitutionis auctoritate (non obstante quacunque consuetudine, quam reputamus, approbante sacro concilio potius corruptelam) anathematis mucrone percussus à quo nequeat, nisi per summum Pontificem (præterquam in articulo
mortis) absolui. A feudis † insuper, locationibus, of- 27
ficiis, & beneficiis spiritualibus, siue temporalibus, quę ab Ecclesia, cui sic offensus præest episcopus, obtinet, cadat hoc ipso ac ad eandem ecclesiam liberè reuertatur. Ipsius filij per masculinam descendentes lineam vsque ad generationem secundam (omni spe dispensationis adempta) reddantur ipso facto inhabiles ad ecclesiastica beneficia in ciuitate & diœcesi, in quibus idem Episcopus præsidet obtinenda. Terra quoque ipsius (dum tamen vltra vnam diœcesin non contineat) vsque ad condignam satisfactionem eiusdem, nec non locus, aut loca, in quibus captus Episcopus detinebitur, quandiu detentio ipsa in eisdem durauerit, ecclesiastico subiaceat interdicto. Quod si terra eiusdẽ duas diœceses, vel vltra cõtineat, diœcesis domicilij principalis ipsius, & illa etiã in qua fuerit delictũ cõmissum, si sua sit, & duæ aliæ, quæ sub ipsa sint eidem loco magis vicinæ interdicto subiaceant supradicto; & quia eo maior erit ipsius confusio, quo sua fuerit culpa,

culpa patenior,quo vsque dignam satisfactiooem pręstiterit, per omnes illius loci, in quo commissum est facinus, nec non ciuitatum & diœcesium vicinarum ecclesias quibuslibet diebus dominicis & festiuis,pulsatis campanis, & candelis accensis, excommunicatus publicè nuntietur: & cùm absoluendus fuerit, idoneè caueat quod inferendæ pœnæ parebit, & auxiliante Domino pœnitentiam peraget iniungendam. Ciuitas autem, quæ præmissa, vel eorum aliquod in episcopū suum commiserit,interdicto,donec satisfecerit subiaceat memorato. Potestas verò, consiliarij, Balliuus, scabini,aduocati,consules,rectores,& officiales ipsius, quocunque nomine censeantur in præmissis culpabiles existentes,similiter excommunicationis sententię, à qua (nisi vt præmittitur) non valeant absolutionis obtinere beneficium,sint subiecti. Quæ omnia tantò magis in Episcoporum interfectoribus sunt seruanda,quantò in eos seuerior,quàm in præfatos pœna debet exurgere,& grauioris indignationis aculeus desæuire.]

C. *Nouerit.de sent.excomm.*[Nouerit fraternitas tua (& infra.) Excōmunicamus omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, & fautores,& receptatores,& defensores eorum: Nec non & qui de cætero seruari fecerint statuta edita, & consuetudines introductas cōtra Ecclesiæ libertatem: Nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post huiusmodi publicatiooem sentẽtiæ fecerint amoueri. Item excommunicamus statutarios, & scriptores statutorū ipsorum,nec non potestates,consules,rectores,& cōsiliarios locorum,vbi de cætero huiusmodi statuta,& consuetudines editæ fuerint,vel seruatæ,nec non & illos qui secundum ea præsumpserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata.]

Non solum sunt excommunicati, sed & feudis, quæ ab ecclesia tenent,priuari debent,*c.grauamen.in fin.de sent.excom.*gloss.notat.*in d.c.nouerint.in ver.scriptores.eo.tit. & d.clem.1.de pœnn.in v.rsi.à, audit insuper.*

18 Potestas † in episcopus pertinet ad solum Papam, quod disponitur in multis conciliis generalibus, vt ex postrema *Tridentina synodo* constat,*canone vltimo tertia sessionn*,sub Iulio Papa III.celebratæ,& fuit etiam decretum sub *octaua sessione eiusdem concily*, sub Pio Papa IV.celebrata, inter decreta *reformationis canone* 5.vbi statuitur summum Pontificem oportere per seipsum causas episcoporū cognoscere,& statuere; Aut Metropolitanis, vel episcopis Papæ ipsius manu signato rescripto eligendis, cognitoris tantùm, & facti instructionem sumpturis, processum que confecturis, & statim ad Romanum Pontificem transmissuris delegare,seruata eidem diffinitiua sententia. Item probatur ex quampluribus decretis canonum,ipsorum Episcoporum causas à solo summo Pontifice,& non ab alio finiri oportere, aut ab aliis iudicibus apostolicæ sedis auctoritate constitutis,quod dignosci poterit ab ipsis primis ecclesiæ initiis,vt traditur *in c.inquisitores.de hæretic.li.6.* & ita ab omnibus Pontificibus Romanis sancitum esse reperitur, *c.nullam.2.q.5.& c.omnis.c.ad Romanam.c.si quis put.tuerit.1.si quis Episcopus.2.qu.6.& c.dudum.3.q.6.& c.1.& seq.6.q.4.& c.maiores.de baptism.& c.vltra prouinciæ.3.q.6.& c.synodū.17.dist.& c.ipsi canones.& c.cuncta per mundum.9.q.3.*in quib. dicitur difficiliores,& maiores causas ad sedem apostolicā referre oportere.& *cap.præceptis.dist.12.*vbi Gregorius statuit in hæc verba:*Nulli dubium esse,non solum pontificalem accusationē,sed etiā omnē sanctæ religionis relationē ad sedem apostolicam, quasi caput ecclesiarū debere deferri,& inde normam accipere,vnde sumpsit exordium.*

Item probatur summorum Pontificum Epistolis, Anacletus Papa Petri discipulus in epistolà prima de oppressione episcoporū, & de accusatione eorū, missa ad omnes Episcopos,ita scripsit:*quod si difficiliores ortæ fuerint quæst.aut Episcoporum, aut maiorū iudicia, ad sedem apostolicam referantur.* quæ epistola ponitur *in 1.tomo conciliorum.fol.*54.& recensetur. Burcardo Episcopo VVormacien. Christianæ religionis defensore *in li.1.de prim.att.eccles.decret.*178. Euaristus Papa, tēporibus Domitiani,& Neruæ Traiani in quadam sua epistola *in eodem 1.tomo conciliorū fol.*68.quæ est secūda,directa ad omnes per Ægyptum conglutinatos fratres, post multa dicit: *quoniam iniuri. Episcoporum ad Christum pertinet,&c.* sin autem aduersus eos aliquam querelam habueritis,his peractis inquirendum erit,& auctoritate huius sanctæ sedis terminandum. Alexander Papa I. scripsit epistolam ad omnes orthodoxos de sacerdotibus non vexandis,& Episcoporum causas ad sedem apostolicam remittendas, quæ habetur *in eod.tomo 1.concil.fol.*71. & ibi *in d.1.tomo concil.* sunt multæ epistolæ Pontificū de hoc,quæ ad exemplū inducta sunt,ad ostendendum, quod nunquā in alio fuit potestas Episcopos inquirendi,iudicandi,& expellendi,nisi penes ipsum summum Pontificem, & ideò rectè *in Bulla Cœnæ domini.* singulis annis excommunicantur, vltra priores censuras sacrorum conciliorum.

Nec obstant supradictæ leges † Imperatorū in Co- 29
dice,& alibi allegatæ; quia omnes leges Codicis positæ sub titulo de sacrosanctis ecclesiis,& de Episcopis,
& clericis, & alibi de ista materia in toto iure ciuili,si
non sunt approbatæ de iure canonico,vel merè priuilegiatiuè,sunt nullæ ipso iure;quia legem † condere su- 30
per ecclesiasticis,est res excedens quamcunq; potestatem secularē,*c.nunquam.dist.96.*Bald.*in c.ecclesia S.M.n.5.*Et super rebus secularib. non possunt expressè distingui priuilegiatiuè,vel imperatiuè,*c.2.de foro comp.c.cùm non ab homin.de iudic.*cum aliis per Alex.*in cons.211.& 212.vol.2 & cons.149.in princip.vol.6.*etiā si illæ leges essent iustæ, & rationi consonæ, quia ex defectu potestatis sunt nullæ,& ab ipsis reclamare, vel appellare non est necesse, *c.bona.dist.96.* Alex.*in d.c.ecclesia S.M.*quem sequuntur ibi alij,præsertim Dec.*n.*84.Fely.*n.*4.*in prim.limit.*Idem Dec.*in c.in præsenti.de probat.*vbi Paris.*n.*109.post Salyc.*in auth.cassa.n.*9 Alex.*in cons.*81.*vol.*1. Cagnol.*in l.1.nu.*20. *C.de sacrosanct.eccles.* Tiraquell.*de retract lignag.§.1.gloss.*8.*n.*42.*& seq.*

Ideo dicunt Doct. quod leges † Principū secularium 31
siue auferāt clericis quæ ipsis competunt de iure communi,siue competant de consuetudine, vel ex priuilegio Papæ aut Imperatoris, vel aliter quomodocūque, nō ligant clericos,vt ad earū obseruantiam teneantur.
Quod autem attinet ad ea, quæ ex priuilegio † aliquo 32
clericis competunt,indubitati iuris est,si legibus secularium tollantur,leges illas tanquam cōtra libertatem ecclesiasticam non valere, vt concludunt omnes Canonistæ *d.c.nouerit.de sent.excomm.& c.ecclesia S.M.de constit.*& Legistę omnes *in auth.cassa.C.de sacros.eccles.*
Ea autem,quę competunt clericis † de iure communi, 33
licet controuersia sit apud Doct.an si tollātur,dicatur fieri contra libertatem ecclesiasticam,vt locus sit pœnis, *d.c.nouerit. & ad auth.cassa.* tamen in hoc conueniunt quod leges huiusmodi aliquid auferentes clericis ex his quæ sibi licita sunt de iure cōmuni, non valeant, ita Dec.*in d.auth.cassa.n.*2 Bart.*in l.filiusfam.§.diuin.*84.*de leg.*1. Dec.*in d.c.ecclesia S.M.n.6.& 7.*& ibi Felyn.*nu.*69. Idem videtur de legibus secularium,
quæ clericis auferunt ea quæ de consuetudine † eis 34
competunt cùm consuetudo nihil aliud sit,quàm lex,

ſeu ius non ſcriptum, *§.ex non ſcripto. Inſtit.de iure na-*
tur.gent.& ciuil. Vnde dicit Alberic. *in auth.ſimiliter.*
C.ad l.Falcid.n.6. quem ſequitur Dec. *in d.c.eccleſia S.*
M.n.231. conſuetudine ſit introductum, vt populus tri-
35 buat aliquam eleemoſynam † clericis, huiuſmodi con-
ſuetudo non poterit ſtatuto tolli, *c.ad apoſtolicam. de*
ſimonia.c.vnic.de conſuetud. Quæ procedunt, etiam ſi
lex nihil præciperet, aut prohiberet ipſis clericis, ſed
ſolum legem imponeret laicis, in qua præiudicium
clericis afferretur, *c.fin.de immunit.eccleſ.li.6.* Anchar.
36 *in conſ.155.* Et licet lex iuſta † & honeſta, præſertim
propter pacem & bonum publicum ſimpliciter lata
liget quandoq; clericos, vt poſt Canoniſtas, D. Thom.
& alios concludunt Dominic. Soto *in 4.lib. ſent. di-*
ſtinct.25.q.2.art.1.& 2. & Victoria *in lib.de poteſtate ec-*
cleſiaſtic.& ciuil. Couar. & plures alij. Tamen, id intel-
ligi debere exiſtimo: Primo vbi non ſit contra liber-
tatem eccleſiaſticam, aut non ſit in dedecus, aut præiu-
dicium honeſtæ reuerentiæ clericorum iuxta gradus
prærogatiuam ex his, quæ ſupra deducta ſunt, & in
ſpecie dicit Frater Bartholomæus de Medina *in 4.lib.*
ſent.diſt.12.quæſt.96.art.9. ibi à legibus, quæ ordinan-
tur ad bonum commune, & non dedecent clericos. Se-
cundo procedit vbi de clericis nominatim non ſit mē-
tio, Deus enim diſtinxit iuriſdictiones, & poteſtates,
& ſummo Pontifici aſſignauit ſacerdotium & iuriſdi-
ctionem in ſpiritualibus, & in rebus, & perſonis Ec-
cleſiaſticis, Imperatori autem, & Regibus in ſeculari-
bus, *c.cùm ad verum, diſtinct.96. in auth.quomodo oport.*
epiſcop.& ibi not.per Doct. cum aliis congeſtis per Alex.
in conſil.8.col.1.& 2.vol.1. Et ideo clerici etiam primæ
37 † tonſuræ non poſſunt expreſſè diſtingui, aut compre-
hendi in legibus ſecularibus ſuper rebus eccleſiaſticis,
& in fauorem clericorum editis, quia legem condere
ſuper eccleſiaſticis eſt res excedens quamcunque po-
teſtatem ſecularem, *d.cap.nunquam.diſt.96.* Alphon-
ſus de Caſtro *de poteſtate legis pœnalis, c.6.* Exiſtimo i-
gitur in hoc caſu, & in cæteris, vbi perſonæ eccleſiaſti-
cæ tangendæ eſſent, quod debeat conſuli ſummus Pō-
tifex, cuius eſt communibus vtilitatibus prouidere, vt
in Concilio Lateranenſi ſtatutum eſt, *c.aduerſus.de im-*
munit. eccleſ. & ad ipſam ſedem apoſtolicam ſpectat
declarare an ipſi Principes poſſint ſuper iſtis condere
leges, vel ne, Abb. Aretin. Felyn. & Dec. *in c.cùm om-*
38 *nes. de conſtit.* Nec ſunt facienda mala †, vt inde ve-
niant bona, & mandata domini diligenter ſunt cuſto-
dienda, vt dicit Samuel. *in lib.1.Reg.c.13.* & Deus Opt.
Max. cùm ſit omnipotens profitetur nihil iniuſtum,
vel inhoneſtum poſſe fieri, vt ait D. Auguſtin. cum a-
liis cumulatis per Crauett. *in tract.de antiquitate tem-*
por.parte 1.n.26.& ſeq.

Et ex prædictis dum eram Aduocatus in vrbe annis
39 præteritis contigit diſputare; An † licuiſſet Principi
ſeculari Pragmaticam ſanctionem condere abſque au-
ctoritate ſedis apoſtolicæ ſuper titulis, qui iam in fa-
miliaribus, & quotidianis ſermonibus, quàm in epi-
ſtolis, & vbique ſolent dari Cardinalibus, Epiſcopis, &
aliis perſonis eccleſiaſticis, & quid ſi in Pragmatica nō
eſſent nominati expreſſè tales perſonæ. Et pro nulli-
tate talis legis, & pro defenſione honoris ſanctæ no-
ſtræ matris Eccleſiæ, adducebam vltra prædicta, quæ
40 obiter hic iuſſi inſerere, quod nullo † iure diuino, aut
pontificio prohibentur Prælati, & cæteri clerici reci-
pere huiuſmodi titulos, illiſque ſeſe inuicem honora-
re iuxta gradus cuiuſcunque prærogatiuam, in ſignum
honoris, & reuerentiæ, quæ Prælatis, & ſuperioribus
debetur, *l.libertas.ff.de ſtatu hom.* cum aliis per Felyn.

in d.c.eccleſia S.M.qu.6.de conſtitut. Vbi dicit quod lex
ſecularis, quæ hoc prohibet, nouum inducit vinculum,
& aufert hanc libertatem & facultatem, vt ex defini-
tione libertatis Alexand. poſt alios *in conſ. 49.num.12.*
vol.6. quod omnis habitus † honeſtus iuxta gradus 41
prærogatiuam dicitur conueniens clericis, dummodo
non ſit à iure, vel conſuetudine reprobatus: ſed nedum
tales tituli † non videntur his Prælatis à iure diuino, 42
aut humano interdicti, ſed potius expreſſè conceſſi
legitur enim *Eccleſiaſt.cap.7. Honorifica ſacerdotes, & in*
medio fratrum ſuorum carum in honore: & Exodi c.28.
in princip. Facies veſtem Aaron in gloriam, & honorem,
quibus ſanctificatus miniſtret mihi. & in c.dominus.diſtin-
ction.94. Cyprianus ex dictis inſtitutionem procedere
oſtendit, vt ſacerdotes legitimè, & plenè honorentur,
tanquam ideo inſtituti, dictique miniſtri, ac mediato-
res inter Deum, & populum, vt latè cumulat Chaſſan.
in tract.gloriæ mundi.parte 4.conſiderationibus 2.4 & 6.
Honeſtas † enim, & reuerentia collocatur inter iuris 43
præcepta, *l.iuſtitia eſt.§.1.ff.de iuſt.& iur. §.iuris præce-*
pta.Inſtit.ead. cum aliis per Crauett. *de antiquit.tēpor.*
parte 4.nu.120.ante finem. Et de reuerentia Epiſcopo-
rum & aliorum parentum, *l.1.§.prætor ait, & ibi plenè*
not.ff.de in ius voc. Achill. de Graſſ. *de exemptione diu.*
prima. Gerardus de petra ſancta *ſingul.82.* dicit, quod
ea, quæ lædunt famam, & exiſtimationem, & quietem,
dicuntur non eſſe in noſtra poteſtate, & *ſingular.33.*
quod nobiles † poſſunt cogere inferiores, vt ſibi debi- 44
tum exhibeant honorem, & reuerentiam. Et propter-
ea Innocen. III. *in c.ſolitæ.de maior.& obed.* conqueri-
tur de Imperatore Cōſtantinopolitano, quod Patriar-
cham ſuum, cui aſſurgere debebat, minus in ſedendo
honoraret, quàm eſſet conueniens, & tamen Impera-
tor non omnino inhonoratum relinquebat Patriar-
cham, cùm apud ſe licet in ſiniſtra parte ſedere face-
ret, quod eſt non modicum honoris ſignum, vt notat
Chaſſan. *in catalog.glor.mundi, parte 1.conſid.7.&.11.&*
12. Et de conſuetudine & ritu adorationis pedum, &
de oſculatione manus Epiſcoporum bene Ioſephus
Stephanus in tractatu quem in ſpecie edidit *de adora-*
tione pedum, & ſcripſi ſupra *in 1.parte, capitul.9.arti.*
fin.

Et de titulo Illuſtriſſimi † expreſſè quoad Cardi- 45
nales, Doct. *in l.1.ff.de offic.eius.* conueniunt, vt Cardi-
nales ſint Illuſtres, Illuſtris autem, & Illuſtriſſimus in
iure aliquando pro eodem vſurpantur, vt not. Iaſ. *in d.*
l.n.2.ff.de offic.eius ſunt enim ſenatores, & patritij iux-
ta tex. *in c.eccleſia habet, 16.q.1.* cum aliis per Anchar.
conſil.116. Roman. *in conſil.498.* Dec. *in c.canonum ſta-*
tuta.in 2.lect.nu.2. de conſtit. latè Lancellot. Couar. *in*
ſuo templo iudicum.lib.2.c.2.quæſt.1.num.18. ſenatores,
& patritij in numero ſuperilluſtrium, qui eſt primus
ordo dignitatis, ponitur à Doct. *in d.l.1.* vt per Iaſ. *nu.*
1. Dec. *nu.6.* & cùm hodie ex communi omnium ſen-
tentia Cardinales † excedant dignitate Epiſcopos, Ar- 46
chiepiſcopos, & Patriarchas, vt latè idem Lancellot.
d.cap.2.§.3. conuenire videtur, vt aliquo inſigniori ti-
tulo ab illis diſtinguantur, cùm honor, qui debetur
ratione † eccleſiæ ſit diuerſus iuxta diuerſitatem ex- 47
cellentiæ ſecundum D. Thom. *in 2.2.qu.81.art.4.* Cer-
tum autem eſt, poſt ſummum Pontificem, neminem
maioris honoris, aut dignitatis luce præfulgere, vt di-
cit Hoſt. quem etiam ſequitur Io. Andr. *in c.dilectus.in*
1.de præbend.

Item Epiſcopus expreſſè † appellatur Reueren- 48
diſſimus, *cap.in nomine domini.diſt.23.& in l.nulli.C.de*
epiſc.& cleric. & in multis aliis locis, *c.generaliter 16.q.*
1. Aliquando ſanctiſſimus, *clement. pleriſque. & ibi*

Car-

Cardinal. in 4. not. de elect. Aliquando dux, c. si officium. dist. 59. Aliquando Illustris, cap. fin. de re iudic. lib. 9. Aliquando spectabilis, Bald. in l. 1. §. 1. ff. de offic. prator. Aliquando pater animarum, c. esto subiectus. distin. 85. Aliquando persona egregia, l. ad egregias ff de iniur. quare cum his titulis à Pontifice Maxi. & ab Imperatore decoratus reperiatur, & sic tam iure canonico, quàm ciuili, videntur ei debiti, quod etiam colligitur ex traditis per Doct. in d. l. 1. ff. de offic. eius. Vbi dum volunt probare quis magistratus sit superillustris, & quis illustris, non alio vtuntur argumento, quàm quod magistratus ille illustris, aut superillustris in iure reperiatur: & honor pro reuerentia Episcoporum maximè commendatus est à Principibus secularibus; & saltem hi tituli illis competunt de consuetudine ab vniuerso Christiano orbe approbata, quæ consuetudo eo magis est valida, ex quo à iure fomentum, & robur sumit, vt de Illustrissimis & Reuerendissimis mox dictū est, & ex honesta & rationabili causa procedit, & ideo reuocari non potest, c. ad apostolicam. de simonia. c. 1. de. vit. in extrauag. comm. Egid. in consil. 31. cum aliis per Cassador. in d. c. vnic. de consuetudin.

Caueant igitur Principes seculares expellere, vel parum honorare episcopos, vel alios prælatos & ecclesiasticos, si volunt eorum Regna & status longo tempore possidere.

CAP. XXXV.

Iudicem laicum ad effectum publicationis bonorum hæretici, nullam habere huius criminis cognitionem, etiam ratione feudorum.

SVMMARIA.

1 *Inquisitor debet præsentare literas suæ commissionis Principi seculari.*
2 *Delegatus debet probare suam delegationem.*
3 *Excommunicatio relaxata à delegato, quando sit nulla.*
4 *Delegatio etiam Papæ, & Imperatoris, debet probari per literas.*
5 *Delegatus non potest visitare, ni ostenderit literas suæ commissionis.*
6 *Iudex laicus nullam habet cognitionem super crimine hæresis.*
7 *Iudex laicus non potest declarare qualitatem hæreticalem.*
8 *Iudex laicus non cognoscit de hæresi ad effectum bonorum.*
9 *Hæreticorum bona quomodo publicentur.*
10 *Iudex competens in causa feudali est dominus.*
11 *Iudex Ecclesiasticus est competens super publicatione bonorum, etiam feudalium hæretici.*
12 *Feudalia bona hæretici an publicentur.*
13 *Fiscus succedit ad feuda quoad vsumfructum, durante vita hæretici.*
14 *Vsusfructus quando non potest peruenire ad fiscum, saltem peruenit commoditas.*
15 *Feudum an publicetur, publicatis bonis per quodcunque delictum.*
16 *Feudum delinquentis an reuertatur ad Dominum, vel ad agnatos.*
17 *Primus acquirens potest præiudicare filiis tam alienando quàm delinquendo in feudalibus.*
18 *Feudum hæreditarium quam qualitatem habeat.*
19 *Crimen hæresis, & rebellionis hodie sunt æquiparata.*
20 *Feudum ex pacto & prouidentia paternum qui tenēant ad Dominum reuerti propter delictum commissum in dominum.*
21 *Feuda cum qua conditione ab initio censeantur concessa.*
22 *Feuda ex pacto & prouidentia paterna non reuertuntur ad dominum propter delictum, viuente feudatario.*
23 *Agnati non excluduntur à feudo ex pacto, & prouidentia paterno, propter delictum agnati.*
24 *In feudo ex pacto & prouidentia paterna tot sunt concessiones, & donationes, quot sunt personæ.*
25 *Agnatus non excluditur à feudo antiquo ex facto alterius.*
26 *Statutum & pactum non valent, vt propter delictum filij pater priuetur feudo.*
27 *Feudum quod reuertitur ad dominum solum in vita delinquentis.*
28 *Prælatus feudatarius committens in dominum quomodo perdit feudum.*
29 *Feudatarius delinquens amittit feudum in eius vita tantum.*
30 *Iura quot loquantur de amissione feudi in consuetudinibus feudorum & omnia declarantur.*
31 §. si vasallus culpam. si de feud. fuerit contentio inter dominum, & agnatum, *declaratur.*
32 *Lis quando possit esse inter dominum & agnatum.*
33 §. denique. quæ sit prima causa benefic. amittend. *declaratur. & nu 35.*
34 *Verbum vnum secundum diuersitatem casuum diuersimodè accipitur etiam in vno textu.*
36 *Casum diuersificare in vno textu an liceat pro eius intelligentia.*
37 *Verbum, reuertatur, aliquando intelligitur temporaliter.*
38 c. 1. si vasallus feudo priuetur, *declaratur.*
39 *Dictio,* quandoque, *posita in lege, quando referatur ad tempus, & non ad casum.*
40 c. 1. an ille qui interfec. fratrem dom. sui, *declaratur.*
41 *Feudum ob culpam in dominum commissam non reuertitur ad dominum, si potest apparere ex tenore inuestituræ.*
42 §. denique. quæ sit prima caus. benefic. amittend. *quando non habeat locum.*
43 *Feudum ex pacto & prouidentia antiquum non reuertitur ad dominum.*
44 *In feudo ex pacto, & prouidentia paterno, quot rei considerantur.*
45 *Filius est eadem persona cum patre culpante.*
46 *Publicatio bonorum hæretici ad quem fiscum pertineat.*
47 *Feudi vsusfructus siue commoditas habet naturam allodialium.*
48 *Feuda laici hæretici, quæ recognoscit ab ecclesia, in totum reuertuntur ad ecclesiam.*
49 *Feuda clerici feudatarij, quæ recognoscit à laico, si est hæreticus applicantur ecclesiæ.*
50 *Clerici delinquentis bona publicanda semper applicantur fisco ecclesiæ.*
51 *Inquisitor solus potest cognoscere de publicatione bonorum, etiam feudalium delinquentis in crimine hæresis.*

1 Licet inquisitor † sancti officij, datus à Papa, antequam officium suum incipiat exercere, debeat literas suæ commissionis Principi seculari illius loci præsentare, vbi officium suum exercere satagit, requirens ipsum, eiusque iudices, qui iuxta commissionem prædictam criminis reos citare, vel capi facere intendit: quousque enim Principi suas literas ostenderit, poterit in eius officio retardari, vt latè scribit Nicolaus Eymericus *in suo directorio Inquisitorum, c.1.* & ibi D.Pegna *in suis commentariis, vers. poterit. & meritò.*
2 quia nemo creditur delegatus, † nisi probet delegationem, *c.cùm in iure.de offi.deleg.* Itaque dicit D.Pegna, si virtute mandati sibi facti procedere cupit, mandatum ostendere, & probare debet, allegat quæ copiosè tradit Conradus Brunus *in tract. de legationib. li.1.c.8.*

Tamen ex hoc nullam potest iudex laicus prætendere superioritatem vel iurisdictionem, quia hoc ponitur pro regula in quolibet delegato; vnde dicit Innocent. *in c.venerabilis, num.5.de censib.* quod excom-
3 municatio † lata à delegato, qui copiam suæ commissionis petenti noluit dare, non solùm est iniusta, sed etiam nulla, quem refert, & sequitur Felyn. *in d.c.cùm in iure.nu.3.& c.in sacro.de sentent.excomm.* & ibidem tenet Abb. *in d.c.cùm in iure.col.2.* & idem videtur sentire Rota *in decis.15.de dolo & contumac.in nouis.* De-
4 legatio † quælibet, etiam summi Pontificis, & Imperatoris debet probari per literas, Rota *in decis.5.num.3.de offic.vicar.in nouis.* Bellamer. *decis.110.* tex. *in c.1.de fide instrum.* Specul. *de probationib.§.videndum restat. n.1.& in tit.de legat.§.superest.vers.quid si de legati iurisdictione, nu.14.& seq.* Anton.de Butr. *in c.venerabilis.num.10.vers.quartus casus.de censib.* inferens delega-
5 tum † huiusmodi visitare non posse, absque eo, quod ostenderit literas, & si excommunicauerit, non tenet excommunicatio, neque visitatio, debet enim probare iurisdictionem suam vt lege ciuili etiam sancitum est, *l.1.C.de mandat.princip.* vbi omnes Doct. & scribit Cæphal. *in consil.236.in princip.* Vt autem hæc omnia locum habeant etiam in Cardinale, cui, nisi ostenderit literas, non sit credendum, probat Mascard. *de probation.conclus.491. col.2. cum suis ampliationibus, & limitationibus.*

6 Et specialiter prohibitum est laicis † habere aliquam cognitionem super crimine hæresis, *c.inquisitionis, §.prohibemus.de haretic.lib.6.c.excommunicamus.§.1. c.ad abolendam.* vbi Abb. *nu.7.& 12.de haretic.c.vt officium.c.cùm secundum.eod.tit. in antiqu.* Guodissalu. *in tract.de haretic.c.15.* Episcop.Squillacen. *in tract.de fide catholic.c.23.& c.30.* Villalob. *in comm.opin. ver.haresis.n.42.* Alphons.de Castr. *in li.1.de iusta haretic.punitione, c.5.* & latius *c.24.* vbi pluribus rationibus probat, secularem iudicem non posse de hæresi iudicare, neque declarare, nisi ex delegatione Papæ ad extirpationem tanti criminis, Milleus *in practic.fol.94.nu.38.*
7 Ergo non potest † iudex laicus declarare qualitatem hæreticalem, vt si quis contrahat binas nuptias, est de hæresi suspectus, & criminaliter contra eum procedi potest per Inquisitores, vt probat Arnaldus Albiensis *in tract. de cognoscendis assertionibus catholicis, qu.23.per totam.* præsertim *n.64.* Nisi ab aliquo impetu prauorum morum procederet, quo casu est mixti fori; ergo vbi ecclesiasticus præuenisset iudicem laicum, ille de hac qualitate hæreticali cognoscere debet, de quo inferius in particulari capite scribam.

8 Quare non potest iudex laicus † prætendere iurisdictionalium cognitionem super crimine hæresis statem quoad effectum bonorum, ex reg. *c.vergentis.de haretic.* vbi Principes seculares publicant bona hæreticorum sui status; quia diffusè probaui supra *in parte 1.cap.51.* hoc spectare ad iudicem ecclesiasticum, & ibi probo, quod cùm bona † hæreticorum publicanda, ex 9
constitutionibus summorum Pontificum diuidenda sint in tres partes, quarum vnam tantùm Domino temporali esse applicandam summi Pontifices decreuerunt, huius negotij declaratio spectat ad Inquisitores, quia cùm publicatio bonorum hæretici ipso iure fiat, facta declaratione talis criminis, diuisio bonorum publicatorum est pars sententiæ; ergo ad eosdem Inquisitores pertinere debet.

Et licet aliàs in feudalibus Dominus † feudi fit iu- 10
dex competẽs, Curt. *de feud.part.1.q.8.col.2.in 2.effect.* Ias. *in pralud.feud.n.112.vers.quartus.* Francis.Sonsbec. *de feud.part.4.num.26.* Petr.Gregor. *in tractat.de concess.feud.part.5.q.8.col.final.* Capyc. *in inuestitura, vers. Feudorum generalia, conclus.11.* quia cùm fuerit promissa fidelitas, nullius alterius fidelitate seruata, habeaturque supremus dominus, potest iure optimo esse index in causa propria, Bart. *in l.proximè.in princip.ff.de his qua in testam.delent.& in l.1.nu.1. C. ne quis in caus. propria.*

Tamen in causa confiscationis bonorum hæretici, etiam si fuisset feudatarius directi Domini laici, iudex
competẽs huius confiscationis est † Ecclesiasticus, quia 11
d.c.inquisitionis, cum similibus nuper allegatis generaliter loquantur, ergo prohibent laicis etiam in causa feudali cognitionem ipsam.

Neque obstat quod bona † feudalia hæretici non 12
publicantur, sed ad directos Dominos reuertuntur, ad tradita per Host. *in c.excommunicamus.§ moneantur.de haretic.* & per Specul. *in tit.de feudis, n.62.* quia præsupposito etiam, quod feuda non veniant generali bonorum publicatione, in quo fundatur supradicta opinio, dicendum est quod non statim reuertantur ad Dominos directos, vel ad eos, qui proximè successuri e-
rant, nisi post mortem hæretici; ergo interim fiscus † 13
succedet ad feuda quoad vsumfructum, Andr. *in cap.1. §.denique.& §.praterea.qua sit prima caus.benefic.amitt.* quia regula *l.Statius Florus.§.Cornelio Felici.ff.de iure fisci.* habet locum in feudis, Loffred. *in consi.1.num.143.* Thom.de Marin. *in tract.de feud.in titulo de feudo ex pacto, & prouidentia antiquo, num.88.* Molin. *de primogen Hispan.lib.4.cap.11.num.12.* vbi quod etiam stante prohibitione alienationis bonorum, vel maioratus
delinquente possessore, licet ad fiscum vsusfructus † 14
peruenire non possit, per regulam *d.§.Cornelio Felici.* tamen fiscus poterit percipere commoditates, etiam si in specie prohibitum esset, nequid ad fiscum perueniret, quia in fraudem fisci id prohiberi non potuit.

Sed vt hoc negotium clarius innotescat, ipsum diuido per tres articulos, primus est: An feuda veniant in generali bonorum publicatione. In quo longior ero, quàm conueniat stomachis delicatis, qui vno flatu volunt negotium expeditum, sicut de sacco exit triticum, & quia isti termini magis innotescunt Neapolitanis, vbi semper aguntur causæ feudales. Secundus articulus est: Ad quem fiscum pertineat vsusfructus bonorum feudalium viuente condemnato, an ad fiscum Principis, vel ad fiscum ecclesiæ. Ex quibus clarior fiet tertius articulus, quia sit iudex in huiusmodi articulo publicationis vsusfructus feudorum, viuente condemnato.

Primus articulus diuiditur in duas partes. Altera est
si bonis † confiscatis per quodcunque delictũ, feudum 15
publi-

publicetur, & tuoc illa ratione; quia feuda non sunt
transitoria ad hæredes extraneos, non publicantur, de
quo ai ticulo, Bart. Immol. Romon. & Alexan. *in l. si fi-*
nita. §. si de vectigalib. ff. de damn. infect. latè pertractãt,
& est comm. opin. de quo per Boer. *in decis. 264. num.*
7. altera est, quando vasallus committit delictum prin-
cipaliter in dominum, & idem sit Dominus directus,
16 & fiscus, si feudum † delinquentis, quod redit in do-
minum in vltionem suæ iniuriæ, *c. 1. §. denique. quæ sit*
prima caus. ben. fic. amitt. iu perpetuum, vel temporali-
ter redeat in præiudicium agnatorum: & tunc aut lo-
quimur de feudo ex pacto, & prouidentia nouo, & si-
17 cut pater primus † acquirens, potest alienando filiis, &
descendentibus præiudicium facere, vt dicit Andr. *in*
c. 1. § si lib. llum. num. 10. de alien. feud. patern. quem se-
quitur Aluarott. *in c. 3. col. in fin.* & in *c. 1. §. final. quæ sit*
prima caus. benefic. amitt. & Thomas de Marinis qui a-
lios adducit *in tractatu de feud. in tit. de feud. ex pact. &*
prouid. nouo. ita pater delinquendo præiudicat descen-
dentibus, Andr. post Iacob. de Bellouis. *in d. c. 1. §. fin.*
quæ sit prima caus. [be]nefic. amitt. & idem Andr. *in cap. 1.*
§. si verò pacu. de pace tenenda. item alios adducens banc
opinionem confirmat idem Thom. *in dicto titulo, nu-*
mer. 23.

Quæ conclusio locum habet etiam in feudo hære-
18 ditario: hoc enim † feudum habet naturam, & qualita-
tem, vt qui in eo succedere vult, siue filius, siue agnatus
sit, semper debet esse hæres & primi acquirentis feu-
dum, & vltimi morientis, vt idem Andr. *in c. 1. vol. 1. an*
agnatus. & in c. 1. §. quid ergo. n. 8. de inuestit. de re alien.
fact. & in c. 1. §. hoc quoque. n. 4 de success. feud. quo fit, vt
tam contrahendo, quàm delinquendo, & contemnen-
do, possit successoribus præiudicare, vt idem Thomas,
ex dictis Andreæ in pluribus locis manifestè demon-
strat *in titulo de feudo antiquo, siue paterno, & hæredita-*
rio, n. 26.

Maxima autem est difficultas, an istæ conclusiones
habeant locũ in feudo ex pacto, & prouidentia pater-
no, quãdo delictum principaliter committitur in Do-
19 minum, vel in Deum: (quia hodie crimen † hæresis
crimen rebellionis sunt æquiperata, vt firmarunt om-
nes post gloss. *in l. Manichaeos. in vers. vbi re. C. de haret.*
Decian. *in cons. 18. n. 41. vol. 1.* qui alios refert.)

In qua Doctores diuersimodè loquuti sunt; alij di-
20 cunt communiter teneri, feudum † ad Dominum re-
uerti, vt hanc habeat suæ iniuriæ vltionem, *c. 1. §. deni-*
que. quæ sit prim. caus. benefic. amitt. in vers. non ad proxi-
mos, sed ad dominum beneficium reuertatur. & ibi proxi-
mos intelligunt de agnatis, *l. 1. §. proximi. ff. vnde agnat.*
& §. si plures. Instit. de legit. agnat. success. quinimo ex
quo nõ dubitatur de descendẽtibus, quin ob delictum
patris feudo priuentur, *c. 1. si vasallus feud. priuetur.* &
du bitabilis sit illa constitutio, *d. §. denique.* erit intelli-
gendus de agnatis. Item ratio *d. §. denique.* vt sc. habeat
suæ iniuriæ vltionẽ, vt generalis est, non solum debet
cõprehẽdere filios, sed etiam agnatos, & ad hoc suffra-
gatur tex. *in c. 1. an ille qui interfec. fratr. dom. sui feud. a-*
mit. quo in loco, cùm in initio fuerit dictũ, quod si va-
sallus nõ delinquit cõtra personã domini, sed cõtra a-
liũ, feudũ amittit, & illud nõ acquiritur Domino, sed a-
gnatis. Deinde subiũgit hæc verba: cùm aũt ad Domi-
nũ respicit felonia, tunc feudum Domino aperitur: ex
quib. iurib. & rationib. hãc opinionẽ tenuerũt, gl. *in*
d. c. 1. §. deniq. ver. ad proximos, gl. in *c. 1. §. si vasallus cul-*
pã. in ver. reuocabũtur. in fin. si de feudo defunct. contron.
fuer. inter dom. & agna. Ioan. Reinold. *in c. imperialem.*
in ver. pœna. n. 5. de probib. feud. alien. per Feder. Bart. *in*
l. 3. ff. de interdict. & relegat. Afflict. *in dec. 265. nu. 31.* A-
lex. *in cons. 30. n. 9. vol. 6.* qui dicit communem opinio-
nem. Curt. iun. *in tract. de feud. in 5. parte principal. nu.*
2. Iacobin. *in verb. dileque vasalli promiserunt non com-*
mittere felloniam. n. 80. nã dum feuda † ita à principio 21
data censeantur, vt si ingratitudo, vel offensa contra
Dominum committatur, per quemlibet successorem
ad ipsum Dominũ reuertatur, quæ conditio tacitè ab
initio traditionis feudi ascripta præsumitur, vt dicit
Curt. *in d. 5. parte n. 2.* & Curt. sen. *in cons. 49. n. 25.* iccir-
co affirmant feudum ad dominum perpetuo reuerti.

Ego verò hanc opinionem non affirmo: quinimo
contrariam teneo, quam veriorem, † & humaniorem, 22
nedum iuribus, & rationibus, verum etiam auctori-
tatibus magnorum virorũ feuda profitentium ante-
pono: quæ fundatur primo ex. *c. 1. §. si vasallus culpam.*
si de feu. defunct. contr. su. fit inter dom. & agnat. vbi da-
tur pro regula, quod si vasallus culpã cõmiserit, pro-
pter quã feudum amittere debet, neq; filius, neq; eius
descendentes ad id feudum succedũt, sed agnati, qui
quarto gradu sunt, dũmodo ad eos pertineat: ex quo
colligo regulam generalem, vt in feudo ex pacto, &
prouidentia † paterno, agnati minimè excludantur ob 23
delictũ agnati, sed tantum filij, & eius descendentes &
proinde erit intelligendus generaliter, neque restrin-
gẽdus aliqua distinctione an in dominũ vel in alium,
quia esset contra tex. *l. de pretio. ff. de publican. l. 1. ff. de*
aleatorib. regula enim istius textus est fũdata in ratio-
ne, quæ militat ne dum quando committitur in aliũ,
quàm in personam domini. Etenim in hoc feudo † ex 24
pacto, & prouidentia paterno, lex ipsa feudi arguit, vt
tot censeantur donationes, quot sunt personæ, & feu-
dum ipsum præsumitur concessum ordine successiuo,
nimirum vt durãte vita habeat vnus, & eo mortuo al-
ter, sic dicit Andr. *in c. 1. §. quoq; de success. feud. col. 3. n. 6.*
in tantum, quod in quolibet persona feudum ipsum,
non alieno iure, sed proprio stabit, vt is, qui principa-
liter fuit cõsideratus in initio generationis ipsius feu-
di per prouidentiam primi concedentis, & pactũ pri-
mi acquirẽtis, quod facit, vt vnusquisque ad vitam, &
propria donatione feudũ capiat, illudque recuperet a-
ctione rei vẽdicationis. *l. 2. & l. 3. C. de do. quæ sub modo.*
item post And. aliis iuribus, & rationibus comproba-
uit Camerar. *in c. imperialem. de probibita feud. alienat.*
per. Feder. fol. 95. & stante generalitate illius textus, ag-
natus † à feudo excludi nõ debet, ex quo facto alterius 25
grauari non debet *l. si quis in suo. §. legis. C. de inoff. test.*
l. non debet. de reg. iur. c. non debet. de reg. iur. lib. 6. hinc
dicit Bal. *in l. 1. in §. oppofit. C. de bis qui potent. no.* neque
statutum, † neque pactum valere, vt propter delictum 26
filij pater priuetur feudo, quem sequutus est Ias. *in d. l.*
quis in suo. §. legis. C. de inoff. test. & alibi Imperator sta-
tuit pœnã suos tenere auctores, *l. Gracchus. C. de adult.*

Hæc opinio firmatur auctoritatibus gl. *in c. 1. §. quo-*
que. de success. feu. ver. partem. vers. si quis vasallus. Iacob.
de Ardizon. *in sua summa, vers. sed expressior.* vbi decla-
rando se dicit, quod feudum, quamuis † ob culpam va- 27
salli in dominum reuertatur, istud est intelligendum,
dummodo delinquens vixerit, & eius descendentes,
quibus mortuis, ad agnatos feudum deuoluitur. Idem
firmat Spec. *in tit. de feu. n. 63.* vbi recitatis opinionib.
aliorum, in hãc inclinat sententiam, vt feudum perpe-
tuo non amittat, sed ad tempus, & allegat tex. *in c. si. de*
capitu. Corradi. vbi prælatus committens † culpã in do- 28
minũ, feudum ad dominum deuoluitur, donec præla-
tus vixerit, eo demũ mortuo ad successores. Huius o-
pinionis est Host. *in rubr. de feu.* itẽ gl. *in c. si vasall. feu.*
priuari defer. in ver. vasal. relatis hinc inde opinionib.
dicit hanc opinionẽ esse æquiorem. Hanc opinionem

sequitur Andr. in c.1.n.4. vers. si directè. si vasallus feud. priu. vbi disputando articulum tres opiniones refert: Primam, vt statim admittantur agnati: secundam, quod reuertantur ad Dominum: Tertiam, vt tempo-
29 raliter † tantum admittantur agnati, videlicet quandiu vita naturali delinquens vixerit, post cuius mortem naturalem ad agnatos deuoluatur, ex regula l. Statius Florus. §. Cornelio Felici. ff. de iure fisc. item eandem opinionem firmauit in d.c.1. §. denique. quæ sit prima caus. benefic. amitt. n.50. eandem tenet in c.1. nu.3. an ille qui interfec. fratr. Domini sui. & in c. Imperialem. §. firmiter. vers. & cùm dicat. de prohib. feud. alienat. per Federic. & in c. sancimus. quo temp. mil. & in c.1. nu.4. in fin. de inuest. de re alien. fact. & in c.1. §. sed quia vidimus. nu.14. vers. quid autem. de his qui feud. dare poss. & dum in d.c. 1. si vasall. feud. priuet. articulum latè disputat, respondet obiectis, quod in crimine læsæ maiestatis feuda confiscantur, dicit hoc habere locum quoad feuda delinquentis, sed tale feudum non est suum, nisi donec viuit, ergo illud tantum publicabitur, nimirum vt illud teneat in vita delinquentis, ex reg. d. §. Cornelio Felici. Hanc opinionem sequutus est Bald. in l. plautit. C. de liberal. caus. dicens quod ob feloniam in Dominum commissam, filij non autem agnati priuantur, Aluarot. in d. §. denique. nu.8. Afflict. in §. si vasallus culpam. si de feud. defunct. fuer. controuers. inter dom. & agnat. & in cap. 1. n.6. si vasall. feud. priu. & in tit. quæ sint regal. in verb. bona committentium crimen læsæ maiestatis. n.4. Paris. in d. §. denique. & in d. §. si vasall. culpam. & in d.c.1. si vasall. feud. priuetur, in 1. decis. Freec. in 29. auctorit. att. dicens ita fuisse iudicatum in causa Comitis sanctæ Agatæ per Regiam Cameram Neapoli. Clarus in §. feudum, q.66. Roland. in consil. 1. n.31. & nu.44. vol.3. Cuiacius in lib.3. de feud. rubric. ad quem feud. amiss. red. addentes ad Afflict. in decis. 282. n.20. & seq. Thomas de Marin. in tit. de feud. ex pacto, & prouid. antiquo, nu.88. qui relatis opinionib. residet cum opinione Andreæ, Episcopus Nicoteræ in Additionibus ad Andream in d. §. denique. n.50. litera D. Incertus auctor in tractat. de crimine læsæ maiestatis. in 3.q. n.4. Gratus in consil. 2. n.15. & seq. vsque ad 60. vol.1. qui loquitur in feudo, quod tenebatur ab ecclesia, Camerar. in cap.1. an agnat. in 11. opposit. per totum. vbi respondendo obiectionibus contradicentium, firmat opinionem Andreæ. Quibus recitatis apparet Iurisconsultos antiquos & modernos, qui verè feuda professi sunt, in hanc concurrisse sententiam.

Denique in hac quæstione pro responsione ad d. §. deniq. & ad similia, in quibus se fundant contrariam partem tenentes: præsupponendum est, in consuetudi-
30 nibus † feudorum reperiri sex iura, quæ de feudi amissione loquuntur propter delictum agnati, nimirum c. 1. §. vasallus culpam. Item c.1. §. denique. Item c.1. an ille qui interfec. fratr. domini sui. Item c.1. si vasall. feud. priu. Item c.1. §. si. de capitulis Corradi.

31 In §. si vasallus † culpam. si de feud. defun. cont. sit inter dom. & agnat. datur regula, quam diximus, qui textus loquitur de feudo ex pacto, & prouidentia paterna, per illa verba, sed agnati, & per alia, dummodo ad eos pertineant, & facit regulam generalem, vt culpa vnius agnati, alteri non noceat, sed tantum filiis, & descendentibus ab eo: & iste textus est intelligendus, nedum quando culpa committitur in alium, quàm in personam domini, sed etiam quando ipse Dominus directò offenditur, & hoc nedum propter sui generalitatem, sed quia se conformat cum dispositione iuris communis, quæ est, vt nemo ex facto alterius incommodum sentiat, ex regula d. l. non debet. quinimo si ex rubrica arguere licet, pro vt diximus in Lecturis in l. 1. ff. si cert. pet. necessario erit dicendum, textum in d. §. si vasallus. comprehendere casum, quando culpa committitur in Dominum, quod probatur, quia d. text. est situatus sub rubrica; si de feudo defuncti miliris contentio sit inter Dominum, & agnatos vasalli. sed non potest esse aliqualis † inter istos, nisi quando culpa directò 32 committitur in dominum; etenim quando culpa committitur in alium, contentio non est cum domino, sed inter descendentes agnati culpantis, & agnatos transuersales, & ideo dum dicit tex. quod neque filij, neque eius descendentes ad id feudum reuocabuntur, sed agnati, qui quarto gradu sunt: necessario est intelligendus, quando vasallus in dominum delinquit. Cuius §. dispositioni, ex his, quæ ibi tradunt Doct. non obstant illa tria iura, nimirum d. §. denique. quæ sit prima caus. benefi. amitt. & d.c.1. an ille qui interfec. fratrem dom. sui, & d.c.1. si vasall. feud. priu. nam dict. §. denique † in vers. 33 proximos. debet intelligi de descendentibus, vt ibi per gloss. & Andr. in quo non insisto, sed remitto me ad Gratum in d. cons. 2. num.50. vbi dat hunc intellectum, & illum fundat multis rationibus. Nec obstat, quod sicut in secunda parte textus non potest intelligi illud verbum proximos de descendentibus, ita nec in prima, ex regula, quod vnum verbum † secundum diuer- 34 sitatem casuum diuersimodè accipiatur. Vnde quando est diuersa ratio, præcedentia non intelliguntur secundum subsequentia, d. l. si seruum plurium. §. final. Item dico, quod d. §. denique, dum in prima parte, exclusis proximis, dicit, feudum domino aperiri, intelligitur scilicet temporaliter, durante vita feudatarij delinquentis, & intelligunt dictum † text. Andreas & cæ- 35 teri Doct. supra citati, concordando cum regula text. in d. §. Cornelio Felici. nec dicatur, quod sicut in secunda parte, quando dicitur, spectare ad agnatos, hoc intelligitur perpetuo; ita etiam intelligitur in prima, dum dicit spectare ad Dominum, alioqui esset diuersificare casum à † principio textus ad finem, quod non 36 licet, argum. l. si putaui. ff. ad l. aquil. quia casus expressè diuersificatur à textu, vnus est casus delicti in dominum, alter casus delicti in alterum, sed bene est diuersificare intellectum verborum, quæ adeo secundum subiectam materiam intelligenda sunt, vt aliquando improprientur, l. si vno anno. ff. locati. cum similib. quia ratione stante, tollitur illud, quod verbum reuertatur, stet † perpetuo, quia secundum subiectam materiam 37 non est inconueniens, quod intelligatur temporaliter ad hoc vt conformetur dispositioni iuris communis, & concordetur cum aliis iuribus.

Minus obstat text. in cap.1. si vasall. † feud. priu. si- 38 quidem cum ex textu non dicatur aliud, nisi quod feudum vasalli delinquentis, quandoque ad agnatos pertineat, ad filios verò nullatenus, semper quod detur casus, in quo verificatur supradicta distinctio, textus ille non obstabit: Etenim, si dicimus illam dictionem, quandoque, intelligi, id est, in feudo antiquo, ad differentiam noui, in quo nec etiam agnatus succedit, & rectè potest intelligi, quia in antiquo agnatus admittitur, filius verò nec in antiquo, nec in nouo. Denique non erit inconueniens illam dictionem quandoque, † 39 referri ad tempus, & non ad casum, quod posse fieri, probat ipse Gratus in d. cons. 2. num.31. & sic ex istis intelligentiis saluatur text. vt non officiat text. in d. §. si vasallus culpam.

Ad textum in c.1. † an ille, qui interfec. fratrem dom. 40 sui. vel est respondendum vt ille text. intelligatur de descendentibus, videlicet, vt ipsi non priuentur feudo, quando culpa non committitur in dominum, quam re-

sponsionem ipsemet Gratus comprobat variis ratio-
nibus,videlicet,vt textus iste pénitus de agnatis trans-
uersalibus loquatur , vel vt ideinmet Andreas dicit,
quatenus in secunda parte loquatur de agnatis in trās-
uersalibus , intelligendus est vt vadat ad dominum
temporaliter,non autem perpetuo.

Sed vt magis pateat veritas huius rei , corroboro
opinionem Andreæ,& sequacium,etiam ex dictis de-
41 fendentium feudum † ob culpam in dominum com-
missam,perpetuo reuerti,& dum ita concludunt,hanc
conclusionem limitant , quando aliter ex inuestitura
apparere posset,vt puta si feudum erit concessum plu-
ribus;item si fuerit dictum, vt de vno deueniat ad al-
terum,vel quod vnus alteri succederet ; vel si conces-
sio esset facta generi,& familiæ,tunc enim dicunt tex-
42 tum *in d.§.denique*.non† habere locum,vt sic delictū
agnati non noceat alteri cognato,Aluarott.*in d.§.de-
nique.in 2.conclus.* vbi etiam Præposit.& Martin.Lau-
dens.Bal.*in c.1.col.3 vers.ego autem.si vasall.feud.prin.*
Iacobin.*de feu.ver.dictique vasalli.n.58.in 4.& 5.limit.*
Curt.*in 5.parte princ.col.2.vers. tertio videretur.* Cac-
cheran,*dec.29.n.20.*Curt.sen.*in d.cons.49. post nu.88.
debet limitari* : quam opinionem esse cōmunem,pro-
bat Dec.*in cons.606.n.15.* Alex.*in cons.105.num.8. vers.
quinimo.*qui loquitur de feudo concesso cum clausula;
reuertendo ad eos,& denuo in alium ; *vol. 1.* & huius
opinionis fuit Decian.*in consi.23.n.38.& seq. vol.1.* ex
qua limitatione dico,quod est omnino fatendum,vel
quod prædicti Doctores superius nominati , dum af-
firmarunt culpam vnius nocere alteri , quando dire-
43 cto offenditur dominus, non intellexerint † de feudo
ex pacto,& prouidentia antiquo , sed nouo,& de feu-
do hæreditario,in quibus cadit,vt culpa vnius agnati,
alter grauetur : Vel quod si intellexerunt de feudo ex
pacto antiquo perperam locuti sunt , siquidem non
considerauerunt qualitatem , & substantiam feudi ex
pacto,& prouidentia;vel cum in eo non ita minus cō-
sideratur illa qualitas,vt deueniatur ad vnum,mox eo
mortuo ad alium,quæ in casibus traditis in limitatio-
44 ne. In feudo enim ex pacto † paterno considerantur
plures res , nemitum donationes ; item qualitas iuris
proprij;item qualitas fideicommissaria , vt vnus alte-
ri restituat,vt vnus alteri succedat, vt vnus tandiu ha-
beat,quandiu vixerit,Andr.*in c.1.§.hoc quoque. vers.&
Hostien.in summa,de success.feudi.* idem Andr. *in c.1.§.
quid ergo.nu.7.vers.& sic. de inuestitur. de re alien.fact.*
Dec.*in consi.445.n.47.*idem And.*in c.1.nu.1.vers.siue
ergo admittatur.de alienat.feudi paterni.* quare opinio
contraria nō potest procedere, si ex eorum limitatio-
ne,multo magis confirmatur opinio Andreæ , quam
sequimur nimirum , feudum ad dominū reuerti tem-
poraliter,ad damnum agnatorum,perpetuo autem in
præiudicium filiorum , & aliorum descendentium : &
45 ratio cur sic dispositum sit,est,quia cum filius † sit idē
cum culpante,& à quo esse deducit,& propter identi-
tatem vnius ad alterum,*l.final.C.de impub.& alijs sub-
stit.§.ei qui Instit.de inutilib. stipulat.* ideo paterni cri-
minis,& hæreditarij exempla metuuntur,*l.quisquis.C.
ad l.Iul.maiest.*quæ considerauit Andr.*in c.1.n.5.si va-
sall.feud.priu.* ergo hæc opinio non solùm est verior,
sed etiam maiorum virorum auctoritatibus fulcita.

46 Secundus articulus est:ad quem fiscum † pertineant
bona condemnati de hæresi , & cum conclusum sit in
præcedenti articulo in præiudicium filiorum & descē-
dentium feuda venire cum bonorum publicatione; er-
go hic casus est expeditus vt feuda sicut cætera allo-
dialia publicentur,& applicentur secundum constitu-
tiones Pontificias , de quibus dixi nuper,atque scripsi
in d.parte 1.cap. 51. & infra *in parte 4.casu 137. & casu
138.*in præiudicium verò agnatorum , cum publicen-
tur tantum temporaliter,durante vita ipsius condem-
nati , & hic vsusfructus , † siue commoditas ex feudo 47
prouenìens,etiam habeat naturam bonorum allodia-
lium , ex traditis per Franch. *in dec.15.8.* ergo eandem
regulam sequi debent , atque tripertitam diuisionem.

Declaratur tamen hic articulus, vt non procedat in
feudis laicorum hæreticorum , quæ laici † recogno- 48
scunt ab ecclesia: laico enim possidente feudum , siue
emphyteusim ab ecclesia,quomodolibet contingat e-
ius bona publicari,eidem ecclesię in eorum applican-
da sunt,vt diffusè probaui *in dict.casu 138.num.6.ad fi-
nem.* item declaratur , vt non procedat ista tripertita
diuisio in feudo,& emphyteusi,quæ clericus † feuda- 49
tarius , siue emphyteoticarius recognoscebat à dire-
cto domino laico. Nam hoc etiam casu feudum, &
emphyteusis sunt applicanda fisco ecclesiæ , vt etiam
probaui *in d.casu 137.art.3.*& quod in omni casu, quo
† clerici delinquentis bona publicanda sunt , debeant 50
regulariter applicari fisco ecclesiæ, diffusè scripsi *in d.
parte 4.casu 15.n.19.& plur.seq.& casu 85.articu.3.* quo
me remitto , ne bis eadem repetantur , quæ propter
coniunctionem principiorum oporteret millies re-
peti , & quasi in omni articulo.

Tertius articulus necessario infertur ex præceden-
tibus : nam cum laici nihil possint cognoscere super
hoc crimine:item cum feuda etiam publicentur , siue
perpetuo,siue temporaliter, cum distinctione , quam
supra probauimus,& in hoc sequuntur naturam allo-
dialium,sequitur necessario, vt cum Inquisitor † tan- 51
tum debeat de hac bonorum publicatione cognosce-
re,& tripartita diuisione,vt idem ipse sit iudex, etiam
respectu feudorum.

CAP. XXXVI.

An clericus incorrigibilis sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Iudex laicus habet iurisdictionem in personis clerico-
rum incorrigibilium.*
2 *Incorrigibilis quis propriè dicatur , & quot modis exi-
stit.*
3 *Incorrigibilis vt quis sit , an requiratur , vt moueatur
ab episcopo,& nu.5.*
4 *Fori priuilegium non perditur, absque trina monitio-
ne.& nu.7.*
6 *Incorrigibilitatis sententia declaratoria an requira-
tur.*
8 *Clericus prima tonsura delinquens , quando sit omni
priuilegio destitutus.*
9 *Incorrigibilitatis monitio,an requiratur in clerico diu
perseuerante in miscendo se sauis.*
10 *Clericus committens delictum atrocissimum,an possit
cognosci à iudice laico.*
11 *Delicta atrocissima quæ sint in materia incorrigibili-
tatis.*
12 *Clericus assumens militiam quando possit puniri à iu-
dice seculari.*
13 *Clericus quando etiam sine monitione possit à iudice
seculari puniri.*
14 *Clericus volens delictum committere an possit capi à
iudice laico.*
15 *Monitio pro incorrigibilitate,an sufficiat fieri per ver-
ba reprehensiua.*

Gloss.

GLossa in *c. principes seculi. 23. qu. 5.* septem enumerat casus, in quibus iudex laicus habet intra ecclesiam
1 iurisdictionẽ in personis ecclesiasticis. Primus † est in personis clericorum qui incorrigibiles sunt: est
2 autem † incorrigibilis ex propria nominis etymologia, qui non vult à suo superiore corrigi, & hoc multipliciter contingit; Primo, quando delicto commisso pro correctione clerici, retinetur in carceribus, à quibus si aufugerit, incorrigibilis dicitur, Felyn. *in c. cum non ab homine. n. 11. in fine de iudic.* item quando delicto commisso, pro eius correctione imponitur pœnitentia, quam si agere contemnat, incorrigibilis dicitur, Abb. *in d. c. cum non ab homine. nu. 30. vers. quandoque.* quia contemptus est nouum delictum, Felyn. *in c. a n. 7. de maior. & ob. d.* Calderin. *in cons. 4. de sent. excommunic.* item quando peracta pœnitentia reuertitur ad priora delicta, vel in illis perseuerat, Abb. *in d. c. cum non ab homine. nu. 30. in princ. vers. quarto.*

3 Sed quæstionis est; † an ad esse incorrigibilem requiratur monitio illi facta ab Episcopo? Vna opinio est negatiua quia text. *in c. vt famæ de sent. excommuni.* qui particularis est huius materiæ locus, trinam hanc monitionem non requirit, & licet à Doctoribus allegetur text. *in c. in audientia, & c. contingit. de sen. excom.*
4 vbi per eos disponitur, quod priuilegium † fori absq; trina monitione non perditur, Belluga *in suo Specul. princip. rubr. 11. §. dubitatur, num. 4. & seq.* tamen aduertendum esse rogo, has decretales non loqui de aliquibus ex supradictis modis incorrigibilitate, sed de eo clerico, qui armis militaribus se induerit, an clericale priuilegium perdat. Imo *in d. c. in audientia.* loquitur solum de priuilegio canonis, & *in d. c. contingit*, solum de priuilegio fori: quod suaderi potest, quia *c. cum non ab homine. de iudic.* quod per extensum de incorrigibili disponit, de hac trina monitione non loquitur: dicit ergo hæc opinio, particularem esse hunc incorrigibilitatis casum in clericis arma portantibus, vt si tertio commoniti non obtemperauerint, de clericorum vtroque priuilegio sint destituti.

5 Altera opinio est, & quidem communior, † & verior, clericorum incorrigibilitatem ex hac trina monitione dependere, sine qua incorrigibilis dici non potest, ad effectum vt sit de iurisdictione laicorum: quam opinionem amplexi sunt Hostiens. & Ancaran. *in c. 1. de apostat.* Cardin. & Ab. *in c. perpendimus. de sent. excom.* Alciat. *in d. c. cum non ab homine. nu. 8. de iud.* Alex. *in cons. 9. vol. 1.* Roland. *in cons. 4. n. 29. & seq. vol. 1.* Vasquius *in tract. de success. creat. lib. 3. §. 22. limit. 17. n. 63* Decian. *in tract. crimin. lib. 4. c. 9. n. 88. & seq.* & hanc esse communem opinionem attestatur Viuius *in suis comm. opin. ver. clericus apostata.* Alberic. *in tract. de statutis. parte 2. quæst. 42.* qui dicit se vidisse ita communiter seruari, & quod requiratur monitio, quia etiam in clerico facinoroso, & incorrigibili, aliquæ remanent reliquiæ Clericatus, quæ absque hac trina monitione deleta non censentur, & secundum Felyn. *in d. c. cum*
6 *non ab homine. nu. 9.* etiam declaratoria † incorrigibilitatis sententia requiritur.

7 Difficilius † enim perditur priuilegium fori, quàm canonis, quia primum est de iure diuino, *c. quamquam de censib. lib. 6. gl. in c. si Imperator. dist. 96.* Innoc. *in c. 2. de maior. & obed.* & dixi supra in eadem *parte, cap. 6.* & ideo perdi non potest, secundum vero est de iure positiuo ab Innoc. Papa II. vt *in rubr. c. si quis suadente 17. q. 4.* maior est igitur ratio fori priuilegij, ad quod non valet argumentum à priuilegio canonis, *d. c. perpendimus.*

Dicunt tamen fallere istam communem senten-
8 tiam, † si clericus sit de prima tonsura, qui dimisso habitu, perpetrauerit aliquod delictum, tunc enim ante monitionem, clericorum priuilegio destitutum esse asserunt Ioan. Lup. *in tract. de libert. eccles. q. 4. nu. 2. vers. quod clerici tantum.* Ant. de Butr. *in c. 1. de apostat.* Auendanus *in tract. de exequend. mandat. reg. c. 22. n. 2, in fine,* Andr. *in constit. regni incip. Apostatantes.* Lucas de Penn. *in l. iudices vers. quid ergo C. de dignit. lib. 12.*

Sed quicquid sit in puncto iuris de veritate huius articuli, de qua inferius exarabo, etiam in hac parte, cùm agam de iis, qui remittendi sunt ad iudicem ecclesiasticum, & *in 4. parte*, cùm agam de casibus depositionis, & traditionis clerici incorrigibilis ad iudicem laicum: Hodie ille articulus, est resolutus ex dispositione sacrosancti *Concilij Tridentini, sess. 23. c. 6.* vbi habetur clericos in minoribus constitutos fori priuilegio non gaudere, nisi habeant beneficium ecclesiasticum, aut deferentes habitum clericalem, & tonsuram, deseruiant alicui ecclesiæ de mandato episcopi, aut versentur in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel vniuersitate de licentia Episcopi.

In altero articulo asserunt non requiri monitio-
9 nem, † vbi videlicet clericus dimisso habitu, diu perseuerauerit in miscẽdo se sæuis, & enormitatibus & delictis, Alex. *in cons. 61. vers. si vero reliquit. vol. 4.* Steph. Aufrer. *in tract. de potest. secular. super eccles. reg. 1. n. 27.* qui allegat alios, & probat esse com. opinionem, atque etiam narrat casus, qui euenerunt, quia perseuerantia, siue temporis qualitas ad effectum monitionis non requirendæ, sufficit esse per spacium vnius anni, *c. 1. de vit. & honest. cler. lib. 6. & ibi gl. in ver. annum,* quia hæc monitio fieri debet clerico, verum elapso anno, clericus, qui sine habitu, & tonsura incesserit præsumitur desijsse habere animum essendi clericus; ergo nulla monitio requiritur, vt à seculari cognosci possit, & ad hoc est tex *in c. ex parte. in 3. de priuil.* item dicunt non
10 requiri † monitionem, vbi clericus commiserit delictum atrocissimum, tunc enim posse à iudice laico cognosci, etiam absq; depositione, attenta dispositione *d. c. cum non ab homine.* Ioan. Andr. ibi Ancar. *in consil. 157. col. 5.* Marl. *in cons. 9. nu. 17. gl. in d. c. vt famæ. vers. de mandato. in fine. de sen. excom.* adducentes ad Alexan. *in d.*
11 *cons. 8. vol. 1. in ver. Admonitione.* & quæ sint delicta † atrocissima respectu ecclesiæ in terminis incorrigibilitatis, late ponit Cepolla *in cons. 11. n. 24. vsque ad 30.* quia cum clericus commiserit delicta adeo grauia, ecclesia non habet pœnæ depositionem condignam, ideo absque admonitione, dicũt punire posse iudicem secularem, Guglielm. de Benedict. *in c. Raynutius. ver. & vxorem. n. 440.* Chassan. *in consuet. Burgund. rubr. 1. §. 5. nu. 66.* Carter. Regin. *in practic. crimin. §. homicidium, in 5. num. 11.*

12 Et quod clericus sæuis & enormibus se immiscens contra statutum clericale assumendo † militiam possit puniri à iudice seculari, tenet Bernard. Lauren. *in tract. de quibus casibus iudex secularis possit cognoscere in cler. n. 9.* pro quo allegat text. *in auth. clericos. §. sed in ciuili. C. de episc. & cler.* qui canonizatus est *in c. si quis clericus. §. quod si de criminali 11. qu. 1.*

Sed hæc limitatio iure expresso non fundatur, neq; possunt Doctores facere communem intelligentiam in præiudicium iurisdictionis ecclesiæ, ad tradita per Doct. *in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit.* ideo istam limitationẽ intelligo, iuxta veros terminos iurisdictio-
13 nis, videlicet, monitionem † non requiri, quando clericus fecerit actum clericatui contrarium, vt quia ducat secundam vxorem vel primam corruptam, vel effectus sit miles, & sæua exercet, tunc enim, sine mo-

nitione efficitur de foro secularium, Hostien. & cæteri *in c.1. de apostat.* Doct. *in c.1. de bigamn. li.6. & c. quisquis. dist.84.* Alex. *in d.cons.8. numer.3. vol.1.* Afflict. *in Constitut. regni incip. Apostatantes.* Gramm. *vôto 33.* Alber. *in tract. de statu, parte 3. q.42.* idem si factus sit goliardus, ioculator, buffonus, *c.1. de vita & honest. ac. lib. 6.* sunt enim actus incompatibiles, per quos censentur clericatui renuntiare, & effici de foro laicorum.

Dicunt etiam non requiri monitionem, ad effectum
14 vt clericus † capi possit à laico; si voluerit delictum committere, vt dicit Felyn. *in d.c. cùm non ab homine.* quia cùm tractatur de delicto committendo, inferior potest coercere superiorem, Archidiacon. *in c. si putauerit. in 4. col.2. qui.* sed hæc limitatio ordini casuum particularium est annectenda, de quibus tracto *in 4. parte.* neque ipsam admitto, cùm hodie quomodocunque captant clerici, etiam si in fragranti crimine, incidant in excommunicationem *Bullæ, cœnæ Domini*, vt ibi declaro.

Denique notant, quod cum requiratur monitio ad
15 esse incorrigibilem sufficit † ipsam esse factam per verba reprehensiua, vt dicit Felyn. *in d. cap. cùm non ab homine n.12. vers. Dominicus. in c. neminem.* qui alios allegat, ex quorum opinione inferunt iudices seculares sufficere clericum criminosum ter fuisse remissum ad iudicem ecclesiasticum, vt quarto delinquens, tanquã inobediens, & incorrigibilis à laico cognosci possit. Sed hæc illatio satis debili innitur fundamento, & quando esset vera, illa correctio reprehensiua non esset facienda per laicum, sed per ecclesiasticum: neque trina remissio laici inducit correctionem: sunt enim principia satis diuersa, quæ non sunt ponenda in præiudicium iurisdictionis.

CAP. XXXVII.

Iudex laicus in quibus casibus cognoscat super crimine simoniæ.

SVMMARIA.

1. *Principes seculi an cognoscant de simonia clerici.*
2. *Simonia an sit de iure positiuo.*
3. *Papa quomodo est supra omne ius positiuum.*
4. *Papa non potest sibi legem præfigere à qua non liceat discedere.*
5. *Papa potest tollere ius positiuum sine causa.*
6. *Papa in quo foro non possit incidere in labem simoniæ.*
7. *Simoniam an committat dans aliquid Papa pro beneficio.*
8. *Ecclesiæ status vniuersalis turbatur propter venditionem beneficiorum.*
9. *Simonia an sit de iure diuino.*
10. *Simoniæ auctores duo.*
11. *Papa potest incidere in labem simoniæ. & nu.13.*
12. *Officia emi non posse.*
14. *Papa dispensat super iure diuino: item super quibus alius dispenset.*
15. *Papa de hæresi redargui potest.*
16. *Renuntiatio, quæ fit facto, vel verbo æquiparatur.*
17. *Catholici omnes possunt insurgere contra Papam hæreticum.*
18. *Hæreticus est minor quolibet catholico.*
19. *Pontifices quomodo se purgauerint coram Principibus ad euitandum scandalum.*
20. *Concilium debet conuocari auctoritate Papæ.*
21. *Et quando fallit.*
22. *Concilium generale quando possit conuocari per Cardinales.*
23. *Concilium generale quando possit conuocari per Imperatorem, & alios principes seculares, & numer. 25.*
24. *Interpellatio requiritur ad effectum acquirendi facultatem in casu negligentiæ.*
26. *Imperatores qui conuocauerunt concilium generale.*
27. *Concilium generale quomodo possit conuocari à Principibus.*
28. *Concilij, etiam conuocati per Principes, duæ partes quam auctoritatem habeant.*
29. *Concilium quando conuocatur per seculares, dicitur fieri per viam requisitionis.*
30. *Papam posse incidere in hæresin qui teneant.*
31. *Papam posse incidere in hæresim secundum communem opinionem.*
32. *Concilium non potest conuocari propter simoniam Papæ canonicè electi.*
33. *Papa an possit canonicè admoneri.*
34. *Papa subditus est legi euangelicæ.*

SVnt qui putent, Principes seculi de simonia† cleri- 1
ci cognoscere posse, gl. *in verb. intra ecclesiam. in c. principes secul. 23. q.5.* allegat *c. si quis pecuniam. distinct. 79.* vbi si quis per pecuniam, aut humanam gratiam, seu popularem, militarémve tumultum Papa sedi Apostolicæ intronizatus esset, non Apostolicus, sed Apostaticus est habendus, & Cardinalibus cum clericis & laicis licitum est eũ à sede repellere, super quo diffusè disputat Petrus Andreas Gambanis *in relectione extrauagantis Iulij Papæ II. de simoniaca Papæ electione.* Ego diuido tractationem istam in duos articulos, in primis Papa an possit incidere in crimen simoniæ; deinde à quibus sit concilium generale indicendum.

Primus articulus habet duas partes, imprimis videbimus an simonia sit de iure diuino, vel positiuo: Deinde sequitur facilè an Papa incidat in ipsam, & quomodo. Vna opinio est, simoniam esse de iure po-
sitiuo, quia † à D. Petro prohibita, & Simon Magus 2
damnatus est, à quo nomen assumpsit, vt *in actib. Apostol. c.8. nõ est tibi pars, neq; sors in sermone isto, quia existimas donum Dei posse pecunia possideri.* secũdum istam
opinionem, cum Papa† sit super omne ius positiuum, 3
c. proposuit. de concess. præbend. quia ipse est contra ius, supra ius, & præter ius omnia potest, Bald. *in c. super col.1. de caus. poss. & propriet.* allegat *l. quæ in prouincia §. diuus ff. de ritu nupt.* idem Bald. *in c.1. col. 2. vers. pone prælatus. qualit. Dom. feud. prop. priu.* Dec. *in cons. 588. n. 5.* ergo nulla populi constitutione ligatur, quia non
potest sibi legem † præfigere, à qua non liceat ei dem 4
recedere, *l. digna vox C. de legib. l. pen. ff. de recep. arbitr. c. final. & ibi gl. in ver. temporibus. de rescript. lib. 6. c. innotuit. de elec.* gl. *in c. nullus. in vers. vitere. de sent. excom.* Pari. *in cons. 11. n.5. & seq. vol.2.* sunt enim constitutio-
nes iuris † positiui, quas potest tollere etiam sine cau- 5
sa, & indistinctè, Paris. *in cons.5. num.84. vol.4.* post Innoc. & Fely. quos ipse refert, tanto minus ligatur constitutionibus aliorum, quas potest ad libitum propter varias temporum mutationes atque necessitates corrigere, & moderari.

Sed quando † hæc opinio sit vera intelligõ illam 6
procedere quo ad forum militare ecclesiæ, in quo nõ licet disputare de factis suis, quia ipse iudicat solus, à nemine iudicatur, non quo ad Deum, nam eius scriptum est fundatum super bono communi, *cap. erit autem lex. distinct. 4.* & si Papa est negligens remissus, aut

non

non attentus circa bonum publicum punietur à Deo,
vt maximè si circa bona ecclesiastica, quæ sunt Dei, *c. 1.*
ex eo. de electioni. li. 6. Innoc. *in c. cùm super. de cons. poss. &*
propriet. item intelligo, quod & si Papa non incurrat
7 pœnas iuris positiui, tamen incurrit is qui recipit † be-
neficium, nisi expressim secum dispensetur, secundum
Abbatem *in c. extirpandæ. §. si verò. de præbend.* quod nõ
inconuenit, vt vnum correlatiuorum incurrat pœnã,
alterum verò non, sicut Esau commisit simoniam vẽ-
dendo ius primogenituræ, non Iacob, *c. quàm pericu-*
losum, 7. q. 1. item Giezi, non Naàm Syrus, & sicut Epi-
scopus non est excommunicatus à sua sententia siue
canone, aut statuto, vt latè per Ioan. Andr. *in regula,*
cui licet. li. 6. licet Cardin. *in c. latorem 2. qu. 1.* faciendo
actum illicitum ex certa scientia super quo potest
dispensare cum inhabili, videtur tacitè dispensare, Iu-
nuc. & alij *in c. diuersis fallaciis. de cler. coniugat.*

Et inter tenentes opinionem, quod Papa nõ potest
incurrere simoniam, Anchar. *in c. 1. de constit. in 11. oppo-*
8 *sit.* dicit, sed facere beneficia † ecclesiastica venalia, est
denigrare statum ecclesiæ vniuersalem, allegat text. *in*
l. si quemquam. C. de episc. & cler. vbi dicitur, profectò
enim quis locus tutus, & quæ causa poterit esse excu-
sata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur,
& si denigratur status vniuersalis ecclesiæ: nec videtur
Pontifici permissum: nec credo esse verum quod spi-
rituale concedatur gratis, sed pretium recipiatur pro
temporali, quia hæc sunt adeo connexa, vt vendito v-
no, aliud venditum censeatur, *c. si quis obiecerit. 1. q. 3.* i-
mo etiam quando per pecuniam confertur illi bene-
ficium, qui erat ordinatus ad sacros ordines, aut ex dis-
pensatione habenti aliud beneficium censetur vendi-
ta executio ordinis in illo loco, vbi non habebat ta-
lem potestatem, & cùm spiritualium venditio iure di-
uino prohibita sit, cuicunque inseparabiliter adhære-
bit, incapax erit venditionis.

9 Alia opinio est, quod simonia † est de iure diuino,
quia vt habetur in Matthæi *cap. 21.* Christus Dominus
noster eiecit ementes, & vendentes de templo colum-
bas, quod intelligitur de venditione spiritualium, ex
quo intelligitur diuina lege simoniæ labem prohibi-
tam esse, vt dicit Præposit. *in c. studet. 1. q. 1.* & dicit Ale-
xander Anglus *in suo destructorio vitiorum, parte 4. c.*
10 *2. col. 1.* cuius peccati † duo leguntur fuisse principales
auctores, nimirum Giezi, qui erat Præpositus venden-
tium, & Simon Magus, qui videtur esse præpositus e-
mentium: vnde Giezi gratiam sanitatis Naaman Syro
mendaciter vendidit, & ideo eandem gratiam sanita-
tis Helisæo vendicante, factus leprosus emisit, vt *in 4.*
li. Reg. c. 5. Simon vero Magus videns Apostolos dan-
tes spiritum sanctum per impositionem manuum,
obtulit eis pecuniam ad spiritualem potestatem e-
mendam.

11 Et propterea Papam † posse incidere in Simoniæ
crimen, tenet D. Thom. *in 2. 2. qu. 100. art. 1.* nam licet
sit principalis rerum ecclesiæ dispensator, non tamen
est dominus, *c. non liceat Papæ. 12. q. 2.* & qui tenent Pa-
pam à simonia excusari posse, dicunt etiam esse pecca-
tum toto Christiano orbi perniciosum, & vniuersa-
12 lem ecclesiam scandalizans: nam si turpe † est iudicem
constituendum in aliquo loco emere magistratum, eo
quod lex præsumat eum venditurum iustitiam, qui iu-
dicandi munus emit, vt *in auth. iusiurandum quod præ-*
statur ab his. & c. iudices. 1. q. 1. quanto magis in eo, qui
est iudicaturus vniuersum orbem, & ideo maximè de-
nigrat statum vniuersalem ecclesiæ Dei, vt tradit Inn.
in c. sedes apostolica. de rescript. & Abb. *in c. de multa. de*
præbend. & dicit D. Hieronym. *in d. c. iudices. 1. q. 1.* quod
Hierusalem subuersa est propter simoniam sacerdo-
tum, quem textum præ oculis habeant, qui dicunt si-
moniam non habere locum in Romana Curia, per
text. in l. 1. ff. ad l. Iul. de ambitu.

Eandem † opinionem tenet D. Thom. *in 4. lib. sen-* 13
tent. distinct. 25. qu. 15. videlicet Papam posse simoniam
committere, quam opinionem etiam alij distinguen-
do determinant, Geminian. *in cap. 1. distinct. 12. & in c.*
in nomine domini. distinct. 23. & in c. si Papa. distinct. 40.
tenet indistinctè quod Papa possit illaqueari hoc pec-
cato, idem tenet *in c. elt art. t. q. 3. & in c. non debet, dist.*
12. gl. *in c. cum pridem. in vers. illicita pactionis. de pact.*
Summ. Syluestrina *in verbo Simonia, qu. 4.* Abb. *in d. c.*
extirpandæ. nu. 13. de præbend.

Sed prima opinio est verior in iure, gl. *in c. presbyter.*
dist. 82. in ver. denarium. Ioan. Andr. *in c. pro humani. in*
gl. spiritualibus. n. 2. vers. non obstat. de homicid. lib. 6. gl.
in c. ex parte. in 1. de offi. delegat. vbi Felyn. latè defendit
hanc conclusionem, & dicit esse communem opinio-
nem; item dicit esse communem *in c. 1. de simonia.* re-
spondens omnibus rationibus Abbatis contrarium
sentientis. Item tenendo etiam quod sit de iure diui-
no, Papa † dispensat super eo, vt in simoniam incurre- 14
re non dicatur, *c. super eo. de vsur. c. gaudemus. de diuort.*
nam de plenitudine potestatis dispenset contra Apo-
stolum, *c. lector. distinct. 34.* & contra canones aposto-
lorum, *c. presbyter distinct. 82.* & contra vetus testamẽ-
tum in decimis non dandis, *c. ex parte. de decimis.* item
in voto, *c. 1. de voto, & voti redempt.* & in iuramento, *c.*
secundo 15. q. 6. & c. constitutus. de rescript. item super e-
uangelio, *c. sicut. distinct. 14.* nam potest euangelium
declarare, Paris. *in cons. 68. col. 3. & seq. vol. 4.* item di-
spensat contra præcepta decalogi in concernentibus
ius positiuum, Franc. de Selua *in tract. de benefi. parte*
4. q. 9. n. 54. & de plenitudine potestatis omnia potest.
Decet tamen nolle facere, quæ boni Pontifices facere
non consueuerunt, vt dicit Francisc. Pauin. *in tract. de*
visitationibus, parte 1. qu. 10. num. 28.

Ista autem procedunt post legitimam electionem
in papatu, secus si mediante pecunia in papatum per-
uenerit (quod absit) quia Papa † de hæresi redargui 15
potest, *d. c. si Papa dist. 40.* sed crimẽ simoniæ est hæresi
maius, *c. eos. 1. q. 1.* vnde D. Thom. *in 4. lib. senten. distin.*
13. art. 15. dicit, sicut hæreticus dicitur qui contra fidem
sentit; ita Simoniacus operatur ac si contra fidem sen-
tiret, dum pretio sacramenta vult adipisci, vel dare, ac
si existimaret posse donum spiritus sancti pecunia
possideri: Plus, vel tantum valet renuntiatio † quæ fit 16
ipso facto, quantum verbo, *c. ex ore. de his quæ fiunt à*
maiori parte Capituli. c. final. de vita & honest. cler. l. de
quibus propè finem ff. de legib. plus est factis demonstra-
re, quàm verbis, vt not. *in d. c. dilecte fili. in 1. de appell.*
vnde licet non verbo quis dicat simoniam non esse
peccatum, tamen ex quo dicit facto, seu opere, idem
est, Francisc. Squillacens. *in tract. de fide cathol. cap. 15. n.*
3. operatur enim simoniacus, ac si existimaret donum
spiritus sancti posse pecunia possideri, quę existimatio
est hæretica, vt dicit Gregor. in registro, cum omnis
auaritia sit idolorũ seruitus, & quisquis hanc in eccle-
siasticis dignitatibus dandis, vel recipiendis non præ-
cauet, infidelitatis perditioni subiicitur, etiam si fidẽ
quam negligit, tenere videatur, D. Thom. *in 4. li. sen.*
distinct. 25. art. 10. cum hæreticus sit infidelis, vt ibi in
argumento, *& in 2. quæst. de fide, quæst. 85. art. 1. in princ.*
& hæreticus dicitur, qui fidem Christi confitetur, sed
eius dogma corrumpit, *c. qui in ecclesia 24. q. 3.* quo ca-
su, omnes Catholici † insurgere possunt cõtra Papam 17
hæreticum (quod absit) quia præceptum est diuinum,
rela-

relatum in Deuteronomio, vt Principes seculi insurgant
aduersus docentes vel asseuerantes falsum dogma cō-
tra fidem, 23.q.5.c.si audiens. vbi Matathias iustè inter-
fecit illum, qui idolis sacrificaturus ad aram accesserat:
ergo possunt catholici ex pręcepto diuinę legis insur-
gere contra Papam hæreticum, quia & ipse etiam na-
turali legi, & diuinæ subiectus est, c.sunt quidam, 25.q.1.
18 & not. in c.quæ in ecclesiarum. de constit. item † hæreti-
cus minor est quolibet catholico, c.sanctum, 24.q.1.& c.
sumus.12.q.1. & ideo Papa hæreticus posset à quolibet
redargui, & probatur exemplo D.Pauli, qui redarguit
D.Petrū Apostolorū principem, ad Gal.c.2.& c.Pau-
lus.2.q.7.& tamen Paulus erat inferior Petro in admi-
nistratione, quia tamē Petrus malè de fide sentiendo,
euaserat inferior, iusta fuit redargutio. Item quia sum-
19 mi Pontifices † de similibus notati, ad euitandum scā-
dalum, se purgauerunt, c.nos si incompetenter, 2.q.7.vbi
Papa se emendat coram Imperatore, & c.Menna, 2.q.1.
vbi Menna, quem coepiscopum, & fratrem Gregorius
nominat, denuò iubetur, obiectum crimē diluere co-
ram Brundechilde Frācorum Regina, item Sixtus Pa-
pa III. se purgauit apud Valerian. c.mandatu, 2.q.1.

Propterea succedit tractatio secundi articuli, circa
quem multi cogitant generale cōcilium esse indicen-
dum, Ant.de Rosell. in tract.de potest.Imperat.& Pap.§.
20 abundè vt arbitror.n.22.& licet Papæ † auctoritate hoc
cōcilium conuocari debeat, c.ideo, 2.q.6.& c.generalia.
dist.17.& sic legitimè conuocatum, debeat à Papa ap-
probari, §.hinc etiam.dist.17.& latè scribit de hoc Car-
din.Iacobat. in tract.de concil.li.3.art.1.n.23.& plur.seq.
tamen quando notoriè est hæreticus, non possessor,
21 neq; receptus, vt c.si Papa.dist.40. Concilium † poterit
sine eo congregari, & cognoscere, & iudicare, quia nō
est verisimile, quod Christus ascendens in cœlū, hunc
casum reliquerit indecisum, & in simili dicit Inno. in
c.ad apostolicæ.in fin.de re iud.lib.6. & gl. in c.1.de schis-
mat.li.6.ideo dicit Egidius Bell. in clem.dudū. in prin.
ver.quarto nota.de sepultur. quod in istis casibus, & in
specie quando Papa non est canonicè electus, & in si-
milibus, in quibus desinit esse Papa, quibus debet ob-
uiam iri per vniuersalem ecclesiam, non est necessa-
rium quod concilium congregetur per Papam, cùm
concilium sit supra eum, & sufficit quod conciliū con-
gregetur, etiam si vnus solus fidelis catholicus, illud
Deo adiuuante, procuraret congregari.

22 Sed hoc casu congregationem † concilij spectare ad
Cardinales & Patriarchas, & alios prælatos gradatim,
& deinde ad Imperatorem, & alios Principes, firma-
runt Catald. de Boncompagnis in tract.de potestate Pa-
pæ, nu.63. Ant.de Rosell. in tract.de canc.§.sed ex prædi-
ctis, nu.25. Card.Iacob. in d.art.1.nu.62.& seq.& Catal-
dus vbi supra dicit, potestatem conuocandi cōcilium
23 his casib. † spectare ad Imperatorem, & alios principes
seculares, nimirum negligētibus Cardinalibus & aliis
Prælatis, & cōsiderandum est, an possint declarari ne-
gligentes, quando huiusmodi defectus Papę essent no-
torij, & ipsi non statim cōuocarent, ex reg. c.1.§.noto-
rie.de censib.li.6. ego autē credo, in hoc casu negligen-
24 tiæ † ad effectū deuoluendæ facultatis ad Principes se-
culares, requiri interpellationem; nam Inno. quē ibi
sequuntur Abb. & alij in d.c.extirpandæ, de præbend. di-
cit, vbi pœna imponitur à iure pro negligētia, seu cul-
pa in non faciendo, opus est, quod præcedat monitio,
siue interpellatio, vt incurratur illa pœna, c.ex parte.cū
tribus c.sequentib.de cleric.non resident.l.si ex causa.ff.de
verb.oblig. Io.de Imm. in l.non solum.§.morte.ff.de noui
oper.nunciat. Ant.de Butr. in c.cùm in cunctis.col.9.de e-
lect. Afflict. in dec.370.n.8.& seq. & hic est casus nota-
bilis † vt propter negligentiam ecclesiastici, potestas 25
conuocandi concilium deuoluatur ad laicos, de quo
per Catald. vbi supra n.63. ad limitationem c.qualiter.
de iud. quia Principum munus est, vt suis temporibus
pacatam velint habere sanctam matrem ecclesiam,
vnde spiritualiter nati sunt, c.quando 23.q.4.

Et quod concilia multoties fuerint congregata † ab 26
Imperatoribus, adducuntur multa exempla: nam tem-
pore Constantini fuit congregatum concilium, vt
habetur in c.habeo librum. dist.16. & in libro Concilio-
rum in libro Africani concilij. & notat historia tripertita
in li.1.c.fi.& in li.2.c.13.& in lib.3.c.1.& c.3. Item c.Va-
lentinianus.dist.63. vbi Valentinianus congregauit E-
piscopos in concilium. Item de licentia Principis fuit
conuocatum concilium Chalcedonense, vt in li.Chal-
cedonensis concilij in prin. cuius concilij verba sunt hęc:
Sancta, & magna, & venerabilis Synodus, quæ secundum
gratiam Dei, decreto piissimorum Imperatorum congre-
gata est. item Synodus Constantinopolitana, tempore
Constantini Constantis filij, & patria Iustiniani, anno
salutis 670, secundum Imperialem sanctionem cōgre-
gata est, vt legitur in principio singularum actionum.
Item patet in gestis Antiocheni concilij, c.1. itē in ge-
stis Syluestri Papæ, & habetur in d.c.habeo librum, dist.
16.& in c.1.dist.15.& in c.futuram, 12.qu.1. & in c.conti-
nua.§.item Constantinus, 11.q.1. item de his sunt similes
casus, in c.sexta.§.quinta.dist.16.& in c.nunc autem.dist.
21.& c.mandatis, 2.q.4.& c.Valentinianus.dist.63.& cap.
nos ad fidem.dist.96.& c.continua, 11.qu.2.c.Adrianus.in
2.dist.93 & c.sancta Rom.dist.15. item in l.nos reddentes.
C.de summa trinit. vbi fuit congregatum concilium si-
ne scientia Papæ, & decretum eius mittitur ad Papam
confirmandum.

Sed si Imperator neglexerit concilium conuocare,
tunc quilibet Princeps ipsum † conuocare posset per 27
viam requisitionis, non autem citationis, Ant.de Gos.
in d.q.4.n.28.& nu.43. & legitur quod Ottho primus
Theutonicorum Rex deposuit Ioannem XII. c.in Sy-
nodo.dist.63. licet Leonis auctoritas prius id compro-
bauerit, vt dicit Marc.Mantua in tract. de concilio.n.58.
allegans c.quia sancta.§.verum. & c.sacrorum canonum.
§.ex constitut.dist.63.& quod possit conuocari per Re-
ges per viā requisitionis, est tex. in d.§.hinc etiam. dist.
17.& in casu negligentiæ Imperatoris, & aliorum Re-
gum, quod vnus solus possit concilium cōuocare, (in-
telligendo semper vt ille cæteros interpellet) & tunc
si duæ partes † erunt, eorum qui in concilio interesse 28
debent, quod ipsęmet duæ partes possunt auctoritatē
dicto concilio impartiri, & deficientem tertiam par-
tem, etiam sub pœnis, & censuris ecclesiasticis citādo,
& conuocando monere, latissimè scribit Petrus à Mō-
te in sua monarchia conciliorum. in c.de generalis concilij
celebratione, per totum. item quomodo quando conuo-
catur † concilium per seculares, dicatur conuocari per 29
viam requisitionis, non autem per modum auctorita-
tiuæ citationis, quo casu debeat ad constituendum re-
quisitos in contumacia inseri iusta causa; item quod
debeat postea idem concilium quomodolibet cōgre-
gatum per seculares auctorari per ipsos eosdemmet
coadunatos, latissimè scribit Card.Iacob. in d.tract.de
concilio li.3.art.1. ad quos me remitto, quia non perti-
net ad præsens caput.

Et retenta hac opinione posset dici, quod si Papa es-
set simoniacè electus, (quod Deus auertat) tunc sal-
tem in casu negligentiæ Cardinalium, & aliorum præ-
latorum, possit per ipsos seculares Principes gradatim
modo prædicto animaduerti in illum Pontificem, sal-
tem generale concilium requirendo.

30 Sed contrarium videtur verius; nam cùm †Christus Dominus noster, orauit pro Papa, ne deficeret fides sua, vt fratres suos in fide nutantes confirmaret, iniquum videtur posse dici Papam aliquando in hæresim incidere posse. Hoc priuilegium personale est Romani Pontificis, ex assistentia Spiritus S. non permittentis in hæresim ipsum labi posse, quamuis in alia quæuis delicta possit ex humana fragilitate incidere: & ideo grauissimi viri tenent, Papam non posse hæreticum fieri, Albertus Pigius Campensis *in li.4.c.8.de ecclesiastica hierarchia.* cuius sententia satis videtur probabilis, & consona rationi, cogitans omnes Romanos Pontifices qui in hæresim incidisse commemorantur, posse ab hæresis nota liberari, atque ostendere rem aliter se habuisse.

31 Et licet communis omnium Theologorum, & Canonistarum sit in contrarium, nimirum Papam † in hæresim incidere posse, Guttieres *in summa de eccles. li.2.c.93.& sequ.* Caietan. *in opuscul. de auctorit. Papa, & concilij.* Card. Alban. *in lib. de potest. Papa, part.1.* Sotus *in lib.4.sent.dist.22.q.2.art.2.vers. dubium autem.* Alphonsus de Castr. *in li.2.c.23.in prin. de iusta hæreticorum punitione.* Melchior Canus *in lib.6.cap.vlt.de locis Theologicis.* Syluestrina *in ver. Pap. q.4.n.4.* Canonistę omnes *in c.si Papa, dist.40.* Ioan. Royas *in singular.146. incip. Papa de crimine,* August. de Ancona *in summa de potestate ecclesia q.5.* Simancas *de catholicis institutionib. tit.12.n.13.& tit.45.de Papa num.35.* & alij multi, quos longum esset repetere.

32 Tamen procliuior sum in eam sententiam, vt †propter simoniam Papæ post canonicam supremæ dignitatis adeptionem generale concilium indicendum non sit, sed solum in causa hæresis congregatur concernentis articulos fidei. Item in casu simoniacæ electionis ipsius, vt dictum est. Pro simonia enim Papa deponi non potest, vt notat gl. *in c.siquis pecuniam. distinct.79.* Præposit. *in c.si Papa.n.14.dist.40.* Abb. *in c. quoties. de simonia.* de nullo crimine redargui potest, *c. electionem. dist.79. c. oues.2.q.7.* per textum concilij *in c. nunc autem. distin.21.& §. hinc etiam. dist.17 & §. item cùm baleam.2.q.7.* quia superiore caret coram quo posset accusari, *d.c. nemo. & c. ipsi sunt. & c. aliorum. & cap. cùm ita per mundum, 9.qu.3.& c. licet, & c. significasti. de electione.* facit glos. *in c. mandastis.2.q.5.* etiam si esset incorrigibilis (quod absit,) & perseueraret in peccato notorio, etiam, vt dicit Præposit. si turbaret statum vniuersalem ecclesiæ; sic enim asserit *in d.c.si Papa, n.14. vers. & est ratio. dist.40.* quia talia gesta in scandalum ecclesiæ non tenent, eique resistitur per ipsam, sicut Paulus resistit Petro, nec ei esset in talibus obediendum, vt dicit Innoc. *in c. inquisitioni. & ibi etiam* Abb. *de sent. excom.* & scribit Cardin. Palæott. *in libro de sacri consistorij consultationibus.*

33 Sed an posset admoneri †iuxta regulam *c.si peccauerit.2.q.1.* ex quo nō potest ab alio iudicari, frustra esset denuntiatio, & admonitio, quo casu, secundū aliquos, possent illa verba (dic ecclesiæ) exponi, id est Deo, vt illum conuertat, vel dic ecclesiæ triumphanti, vt oret pro eo; sed hoc procedit, quando peccatum est occultum, propterea sæpius oratur pro eo, ne, si is qui vnctus est, peccauerit, totus populus propter malum exemplum, in peius corruat, *c. magna. de voto.* sed certè

34 Papa †subditus est legi euangelicæ, *c. ad mensam.11.q.3.* Abb. *in d.c. proposuit.n.18.de concess. prabend.* & propter eius scandalum, posset iuxta regulam *d.c. nouit. de iud.* admoneri per eos, qui circa eius latus sunt, sed reuerenter, non per modum correctionis æqualis, sed per reuerentem charitatis admonitionem, D. Thom. *in 2.2. q.33. artic.4. & in 4. lib. sententiarum, distinct.14. & distinct.19.*

CAP. XXXVIII.

Clerici schismatici, an sint mixtæ iurisdictionis.

SVMMARIA.

1 *Laici habent iurisdictionem in schismaticos.*
2 *Hæresis, & schisma quomodo differant, & n.6.*
3 *Schisma quid sit.*
4 *Vnitas in ecclesia quotuplex.*
5 *Schisma omne continet hæresim.*
7 *Schismaticorum pœna quæ sint.*
8 c. nec licuit. dist.17. *explicatur, & n.14.*
9 *Concilia particularia possunt aberrare, secus generalia, & n.10.*
11 *Schismatici statim possunt puniri à iudice laico.*
12 *Schismatis cognitio pertinet ad ecclesiam, nisi crimen sit notorium.*
13 *Percussio imaginum Saluatoris, & sanctorum est mixta iurisdictionis.*
15 *Pœna cùm à iudice imponitur, nō requiritur monitio.*
16 *Iudices seculares sunt pars ecclesiæ.*
17 *Iudices laici si neglexerint punire schismaticos, possunt excommunicari.*
18 *Episcopus non dispensat contra concilia generalia, neque Episcopi synodus.*
19 *Legatus non derogat statutis concilij generalis.*
20 *Synodus particularis diceretur schismatica, quando congregaretur ad corrigendum concilium generale.*
21 *Schismatici primo excommunicantur, deinde per seculares comprimuntur.*
22 *Excommunicatio quotupliciter dicatur contemni.*
23 *Ecclesia quando habet sua remedia non censetur demandasse suam iurisdictionem.*
24 *Excommunicatio contemnitur à perdurantibus ipsa per annum.*
25 *Excommunicatus per annum non caret suspicione hæresis.*
26 *Excommunicatus post annum potest citari responsurus super fide.*
27 *Schismata quot fuerunt in ecclesia Dei, & quomodo sedata.*

SI potestates Christianę nō mouētur aduersus schismaticos, quomodo reddent rationem de imperio suo? ita dicit D. August. quem citat Franc. Arrias *in tr. de bello, & bellatorib. n.101.* propterea gl. *in c. prin. seculi. 23.q.5.* certos cumulando casus, in quib. laici habēt cognitionem intra ecclesiam, tertium vocat, cùm fidem volunt subuertere, *c. nec licuit. dist.17.* quintū vero cū schisma †faciunt, & excommunicationem contemnūt, 1
c. de Ligurib.23.q.5. de quo etiam scribit Card. Iacob. *in tract. de concilio li.3. art.1.n.195.* inter hæresim, & schisma †hoc interest quod hæresis habet diuersū dogma, 2
schisma verò post discessionem episcopalem, ab ecclesia separat, *24.q.3.c. inter hæresim.* ideo schisma †diffinitur, est illicita diuisio per inobedientiā ab vnitate 3
ecclesiæ, *c. loquitur. c. alienus.24.q.1.* de ratione ecclesiæ est, vt sit vna ratione membrorum inter se, & cum suo capite, quam vnionem schismaticus tollit, dum se à communione capitis, & aliorum membrorū separat.
Sed multiplex vnitas †inuenitur in ecclesia, vel ratione eiusdē principij, id est Dei vocantis alios, Ioan. *c.6.* 4

Nemo

Nemo venit ad me,nisi quem pater traxerit ad me. vel ra-
tione eiusdem vltimi finis,quod significatum est Mat-
thæi c.20. in illo vno denario omnibus operantibus
promisso. Vel ratione eorundem mediorum, id est fi-
dei sacramentorum,iuxta illud *ad Eph.c.4.vna fides,v-
num baptisma* vel ratione eiusdem Spiritus S. à quo
tanquam externo rectore ecclesia gubernatur, *1.ad Co-
rinth.c.12.diuisiones gratiarum sunt,idem autem spiritus.*
vel ratione eiusdem capitis tanquam interni rectoris:
omnis enim ecclesia eidē Christo, & eius Vicario pa-
ret,*ad Eph.c.1.ipsum dedit caput super omnem ecclesiam.*
vel ratione connexionis membrorum inter se,& pre-
cipuè à capite,quod est principale membrum *ad Rom.
c.12.vnum corpus sumus,alter alterius membra.* Schisma
autem opponitur his vnitatibus, & tunc propriè est,
quando vnum membrum nō vult amplius esse mem-
brum illius corporis,& sub illo capite,scilicet sub Pa-
pa Christi Vicario, & tunc tollit vnitatem essentialē,
atq; ecclesiam ipsam,Cardin.Bellarmin. *in tract.de ec-*
5 *clesia militante,c.1.* ergo nullum schisma est,quod† in
aliquam hæresim non sapiat,vt rectè ab ecclesia re-
6 cessisse videatur. Item heresis,† & schisma distinguun-
tur per eorum opposita, siquidem hæresis opponitur
fidei,schisma verò vnitati ecclesiasticæ charitatis,& i-
deo sicut fides, & charitas sunt diuersæ virtutes, ita
schisma & hæresis sunt diuersa vitia,licet omnis hære-
ticus sit schismaticus,sed non est contra; & sicut amis-
sio charitatis via ad amittendum fidem iuxta illud D.
Pauli *ad Timoth.c.1.* à quibus quidem aberrantes,scili-
cet charitate,cōuersi sunt in vaniloquium; & ita schis-
ma est via ad hæresim. Itaque dicit gl. *in d.c.* principes
seculi,in hoc tertio casu, cùm fidem volunt subuerte-
re,quia per subtractionem charitatis sequitur destru-
ctio fidei. In *d.c. de Liguribus.* episcopi volebant con-
gregare concilium synodale contra generale conci-
lium,sed Pelagius Papa prohibuit, pœnamq; subiun-
xit, vt contra facientes laicorum iurisdictioni suppo-
nantur; recedentes enim à Papæ obedientia, schisma-
tici poterunt sic puniri.

7 De schismaticorum pœnis† latè scribunt Card. Tur-
recrem. *in summa ecclesiæ, parte 2.c.8.* & Palatius Ru-
beus *in tract.de regno Nauarræ.parte 5.§.7.* & de ipsorū
materia copiosè tractant D.Thom.& Caietan. *in 2.2.
q.39.* Alex.de Alea *in part.2.q.182.* Bonauentura *in lib.
4.sent.dist.13.* & latius Gabriel Biel. & Petrus de Palu-
de, & alij. Aug.de Anc. *in summa,de potest.eccles.qu.25.*
D. Antonin. *in summa,parte 2.tit.5.c.11.* Abb.& alij *in
c.quia diligentia.de elect.* Paul.Grilland. *in tract.de hæ-
ret.q.2.n.6.& seq.* Bermond.Diaz *in pract.crim.canon.
c.105.* Gundisalu. *in tract.de haret.q.7.* Summistæ om-
nes,& Repertorium inquisitorū, Locatus *in opere in-
dicali, ver.schisma.* Simanchas *de Catholicis institutio-
nib.titulo 5.in 8.enchiridio.* Ioan.Royas *in tract. de hæ-
ret.parte 1.n.498.& seq.* Conradus Brun. *in tract.de hæ-
ret.c.16.* item Episcopus Mileuitanus sex libros scripsit
contra libros Donatistarum,in quibus copiosè tractat
de hac materia.

8 Item *in d.c.nec licuit.*† Papa Pelagius prohibet con-
gregari particularem Synodum contra generale Con-
9 cilium: siquidem particularia † concilia,ex communi
sententia errare possunt,testis est Carthaginiense con-
cilium sub Cypriano,quod fuit episcoporum,quorum
plerisq; martyres, vel confessores laudantur, vt patet
ex epistola Cypriani ad Iubaianum, & tamen errauit.
Item testis est quinta Synodus Romana sub Symma-
cho,vbi legimus concilia prouincialia, quia præsentiā
Papæ non habent valetudinem perdidisse. Item Pro-
sper *in Chronico anni* 420. dicit Hæresim Pelagianam à
Concilio Aphricano 217. Episcoporum damnatam,
nec prius ab ecclesia totius orbis damnatā, quam Zo-
zimus Papa decreta concilij illius reprobasset. Vnde
etiam D.August. *in li.2.retractationum,c.50.* non dicit
hæresim Pelagianam à Conciliis Africanis,quæ parti-
cularia erant,damnatam, sed à Pontificibus Innocen-
tio,& Zozimo,cooperantibus Africanis conciliis: sed
generalia concilia † errare non possunt, quia totam 10
ecclesiam repræsentant,quæ errare non potest, vt latè
scribit in specie Card.Bellarm. *in 2.lib.de conciliorum
auctoritate,c.2.& sequ.* item quia Concilium generale
non fit sine summo Pontifice, cuius fides nūquam po-
test deficere , propterea nulla ratio subest, cur conci-
lium particulare à Papa non approbatum, quod erra-
re potest , corrigere possit generale , quod erra-
re non potest. Multi enim eo tempore,aut ignorantia,
aut animi peruersitate adducti,volebant quintum cō-
cilium recipere,vt ait D.Aug *in li.7.epistola 53.* & par-
ticularem synodum vniuersali præferebant; imò et-
iam sedis apostolicæ auctoritati anteponebant; quare
istud iure statutum est, & qui contra faciunt, contu-
maces existunt; ergo nulla requiritur monitio,vt sta-
tim subsint † iurisdictioni laicorum. Alex.Anglus *in* 11
*destructorio vitiorum,parte 6.c.40.sub titulo de schisma-
te,col.final.* & ad hoc est decisio Delphinalis, Fran.
Marc. *in dec.497.nu.11.parte 1.* vbi allegat Baldum di-
centem hos schismaticos debere per iudices laicos
furcis suspēdi,Oldrad. *in consi.62.* Milis *in repertorio
in ver.citatio partis,vers.item fallit.* quod magis proce-
dit in crimine notorio, Ioan.Andr. *in c.1.n.6.de excess.
prælat.* cognitio† pertinet ad ecclesiam *c.quoties 24.q.3.* 12
sed si crimen est notorium,causæ cognitio non requi-
ritur, *c.quoniam.de filiis presbyter.* item aliud est hære-
ticare in facto,vt si quid fit,quod verè hæreticum fue-
rit diffinitum,& per vtrumque ius,sub diuersis pœnis
temporalibus, & spiritualibus prohibitum, sicut est
percutere imagines saluatoris Domini nostri Iesu
Christi, atque gloriosissimæ virginis, & aliorum san-
ctorum,de quo *in c.si canonici.de offic.ordinarij,lib.6.&
in l.1.C.nemini licere signum Saluatoris.* & tunc quando
accideret casus,est mixtæ † iurisdictionis, gloss. *in d.c.si* 13
canonici.in ver.vltrix.vers.vel iudicis officio. pro quo vi-
de Brunum *in tract.de imaginib.c.20.* & hic casus cùm
acciderit Neapoli, fuit per iudices laicos præuentum,
&malefactor ad furcas condemnatus,& ita executum,
vt per Franch. *in dec.504.*

Aliud esse hæreticum esse, vel schismaticum, quo-
rum declaratio pertinet ad ecclesiam, *c.vt inquisitionis.
§.prohibemus.de hæret.li.6.* item *in d.c.nec licuit.*† con- 14
gregabatur particularis Synodus contra generale con-
cilium;ergo schisma in facto notorio apparebat, pro-
pterea cognitio fuit laicis demandata , Stephan. Aufr.
in tract.de potest.laicor.super ecclesiasticis,regula 1.nu.11.
item habetur *in d.c.nec licuit.* quod ibi erant obstinati,
&cōtumaces,propterea se subtraxerunt à capite,id est
Papæ obediētia;non ergo mirum si statim conceduntur
tur secularibus. Item quia in pœnam imponitur vt à
laicis comprimantur, Anc. *in c.accessorium.n.22.de reg.
iur.li.6.* & cùm pœna à iure imponitur,non requiritur
monitio,† *c.licet canon.de elect.li.6.* Doct. *in l.impera-* 15
tor.ff.de iure fisc. latè Auchar. *in cons.65.in fi.* tantò ma-
gis, quia textus dicit per seculares comprimi potesta-
tes, ne aliorum perditio esse possint, & ita ad euitan-
dum mali occasionem fauore animarū,propter quod,
omni mora postposita occurrere debemus : nam & i-
gnotantes facilè credunt,licet excusentur, Caietan. *in
2.2.quæst.2.art.6.* quam excusationem admitto, quan-
diu non fuerint ab Episcopo admoniti,vel ab alio, cui

admonendi ius competit; vel deciperentur in his, quę
nõ sunt in ecclesia tam vulgata, secularibus ergo sunt
16 suppositi potestatibus: nam & ipsi † sunt pars ecclesię,
sua interest ecclesiam esse vnitam, quorum interest,
17 committitur, quod si neglexerint, poterunt † nõ solum
per episcopos excommunicari, sed imò per Papam ab-
solutis subditis à fidelitatis iuramento, eorum terras à
catholicis occupandas exponi, de quo est tex. in c. ex-
communicamus. §. moneantur. de hær. & ibi Abb. Itẽ Ey-
meric. in suo directorio Inquisitorum. parte 2. c. 13.
18 Item quod nec Episcopus † possit dispensare contra
generalia concilia, neq; episcopi Synodus, habetur per
Host. in c. fi. de filiis presbyter. quẽ omnes ibi sequũtur,
facit gl. in c. cùm dilectus. in ver. ætate. de elect. quæ dicit
Episcopũ non posse dispensare contra concilia gene-
ralia, c. post translationem. de renunt. Io. de Anan. in c. cũ
diœcesi. col. fin. de vsur. Fel. in c. nonnulli. col. 4. vers. ratio
huius. de rescr. Doc. in c. at si cler. §. de adul. de iud. & no-
tat Bald. in l. humanum. C. de legib. vbi quod decretales
cõciliares sunt maioris auctoritatis, quã decretales E-
piscopales, facit c. prudẽtiã. in pr. de offic. deleg. facit etiã,
19 quod legatus † nõ potest derogare statutis concilij ge-
neralis, Spec. in tit. de iud. de legat. §. 8. vers. quid si Papa.
propterea Episcopus non potest statuere quod minor
triginta annis possit eligi in episcopũ, cõtra tex. in c. cũ
in cunctis. de elect. vel quod minor 25. annis possit assu-
mi ad curã animarũ, d. c. cùm in cunct. §. inferiora. nec quòd
possit obtinere duo beneficia curata, cap. de multa. de
præb. nec contra c. quia in omnib. de vsuris. nec contra c.
quanquam. de vsur. li. 6. nec contra clem. 1. eo. tit. vt scri-
bit Io. de Anan. in c. cũ in diœcesi. in fi. de vsuris. licet E-
piscopus sic faciẽs non esset schismaticus, de quo tex-
20 tus non loquitur in d. c. nec licuit. nisi cũ particularis †
synodus ad corrigendum, vel declarandũ generale cõ-
ciliũ indiceretur. Itẽ nisi id crederet facere posse, quo
casu schismaticus in secundo gradu est iudicandus, Ey-
mericus in d. directorio Inquisitorum. parte 2. c. 48.
21 In aliis casibus schisma † facientes excommunican-
tur, d. c. de Ligurib. 23. q. 5. & si excõmunicationem cõ-
tempserint, per potestates seculi coerceri debent; er-
go casus d. c. nec licuit. particularis est, vt statim per se-
culares comprimi possint. Hic autem non ante excõ-
municationẽ, neq; ante eius contemptũ. Multipliciter
22 sũt excõmunicatio † contemnitur: primo per facientes
schisma, & non obstante excommunicatione in schis-
mate perdurauerint, quo solo casu mandatur coerceri
per laicos, d. c. de ligurib. ad euitãdum malũ, quod mul-
tis posset accidere. factiosi schismatis capita insequen-
do, fauore animarũ, & ideo pœna debet violenter im-
poni, quia ecclesia non imponit tam acrem pœnam, c.
principes seculi, 23. q. 5. Steph. Aufr. in tract. de potest. laic.
super eccles. n. 11. & de pœna habetur per Card. de Tur-
recr. in summa de ecclesiast. libert. lib. 4. parte 1. in 15. capi-
tulis. & per Palatium Rubeum in tract. de regno Nauar.
23 part. 5. §. 7. in cæteris casibus ecclesia † habet sua reme-
dia, & eorum cognitio non censetur demandata, quia
expressè prohibita, d. §. prohibemus. latè Afflict. in const.
regni. incip. Constitutionem diuæ memoriæ, nu. 58. notant
Doct. in c. sciscitatus. de rescr. & in l. 1. C. de dignit. li. 12.
Innoc. in c. cùm super. de offi. deleg. & in c. cum literis. de
rescr. sic econtra, quod quibusdam prohibetur, cæteris
videtur permissum, l. cùm prætor. ff. de iud. l. ex eo. ff. de
testib. l. quæsitum. §. idem respondit. ff. de fundo instru. l.
possess. §. 1. ff. ex quib. caus. in possess. eatur. c. qualis. dist. 25.
24 Item contemnitur excommunicatio † à perduranti-
bus in ipsa per annum, & sic in causa fidei, vt quia cita-
ti responsuri super fide non comparuerunt, & ideo ex-
cõmunicantur, c. cum contumacia. de hæret. li. 6. vel quia
impedierunt officium Inquisitionis, d. §. prohibemus.
vel quia aliquo modo fauerunt hæreticis, c. excommu-
nicamus itaque. §. credentes. de hæret. & isti post annum,
tanquam hæretici sunt condemnandi, Archidiac. in c.
accusatus. in ver. orta. in prin. de hær. li. 6. si verò excommu-
nicatus † quis fuerit propter aliam contumaciam, licet 25
non sint statim, vt hæretici condemnandi, non tamen
carent suspicione hæresis, c. grauem. de pœnit. & ibi gl.
in ver. hæret. prauitatem. quæ loquitur de anno, gl. in d. c.
excõmunicamus itaque. §. qui autem. ver. condemn. Host.
in summa. tit. de hær. §. qualiter quis deprehendatur. An-
no elapso † potest citari responsurus super fide infra 26
certum terminum, quo elapso in contumaciam con-
demnari, vt hæreticus cuius praxim ponit Eymericus
in d. directorio Inquisitorum, part. 2. q. 47. n. 7. item con-
temnitur excommunicatio per lacerantes cedulones
censurarum, qui casus, cùm sapiat hæresim, per Inquisi-
tores sanctæ Inquisitionis coerceri debet.
Age, cùm in hoc capite tractemus de schismaticis,
placeat subnectere omnia schismata, † quæ hucusque 27
fuerunt in ecclesia Dei, & quomodo sedata fuerint, et-
iam aliquando per Principes seculares.
Primo modo schismata sedata fuerunt per Conci-
lium generale, c. index. dist. 79. vt inter Vrsinum & Da-
masum, & Concilium decreuit Vrsinum ab vrbe ex-
pelli, & fuit factus Archiepiscop. Neapolitanus, & Da-
masus Papa. Item eodem modo inter Symmachum &
Laurentium c. §. hinc etiam. dist. 17. item in concilio Cõ-
stantiensi, priuato Benedicto, & Ioanne, accedente
Gregorio fuit electus Martinus V.
Secundo si contendentes de Papatu committant a-
licui potestatem discutiendi eorum iura, & pronun-
tiandi cum cautione de stando illorum sententiæ, cap.
nos si incompetenter, 2. q. 7. & ibi gl. 1. & videtur gl. aper-
ta in cap. in synodo. dist. 63. hoc modo sedatum est inter
Bonifacium I. & Eulalium vrbis Romę presbyterum,
quia iussu Imperatoris ambo contendentes vrbem e-
gressi sunt, & facta inquisitione de electione certa, Bo-
nifacius obtinuit.
Tertio si isti contendentes compromittunt in arbi-
tros, & arbitratores, & cùm hoc statuant, quod pronun-
ciatio det titulum, & ius alterius habetur pro trãslato
in alium, pro quo fuerit laudatum. Hoc modo fuit se-
datum quintum schisma per compromissum factũ in
Theodoricũ Regẽ, qui pro Symmacho sentẽtiã tulit.
Quarto, vt Antipapa cognoscat errorem suũ, & ce-
dat vero Papæ, hoc modo sedatum fuit decimum ter-
tium schisma; quia Bened. X. qui per Romanorũ vio-
lentiam intrusus fuerat, conscientia ductus, renunciauit
Papatui, & electus fuit Nicolaus II. item schisma inter
Alexandrum II. & Cadulum, qui deficiente sibi fauo-
re Henrici Imperatoris, destitit à prosecutione Papa-
tus. Item schisma inter Nicolaum V. & Amadeum
Ducem Sabaudiæ, qui fuerat creatus Papa in concilio
Basiliensi, & Felix vocatus. & cessauit à prosecutione
Papatus, recognoscens in Papam ipsum Nicolaum, &
ille remansit Cardinalis.
Quinto, vt conueniant omnes Cardinales, electores
tam veri Papæ, quàm Antipapæ, etiam si essent creati
aliqui Anticardinales, vt omnes simul eligant vnum
canonicum pastorem, & hoc de voluntate contẽden-
tium, aliàs secus.
Sexto, si mortuo vno ex contendentibus collegium i-
psius defuncti expectet mortem alterius, vel alterum
contendentium si sunt plures, & tunc ex omnib. colle-
giis fiat electio summi Pontificis, sed si Collegiũ de-
functi vellet administrare, est ei permittendum, ne
per hoc obedientia eius detrimentum patiatur.

Septi-

Septimo si per contendentes fiat vna constitutio, quod vno mortuo, vel canonicè amoto, alius contendens superstes possit ius verum, vel prætensum defuncti, vel deiecti administrare, vel ipso facto acquirat absque vlla electione, quæ constitutio subscribatur ab omnibus electoribus vtriusque contendentium, Papa enim licet non possit eligera successorem, potest tamen statuere super electione, *c.in nomine domini.dist.* 23.præsertim ad euitandum schisma.

Octauo si conueniatur, vt moriente altero ex contendentib.alter superstes eligatur ab altera parta. Hoc modo sopitum est schisma inter Syluestrum, & Viglium, qui Syluestro, in exilio pro fide Christi mortuo Viglius est in Papatu receptus: itē inter Felicem, & Liberium, quia Felix martyrio coronatus est, Liberius autem alio modo vocatus Leo, occupauit Pontificatum pluribus annis, quo tandem mala morte mortuo, Damasus est electus.

Nono, si per contendentes fiat vna cōstitutio, quod post eorum cessionem, vel mortē, alius ex eis, pro hac vita eligi non possit. Hic coarctatur electio ad vnum de certis personis, quod potest fieri non solum per Papam, sed etiā per consuetudine n. *c.dilectus de consuet.*

Decimo, quod vterque ex contendentibus cum suo collegio, decernat, quod se moriente, vel cedente, non possint Cardinales ad electionem alterius procedere, sed teneantur vel adhærere superstiti, & ei cedere, & habere pro Papa, vel expectare alterius mortem, & tunc vtrunque collegium conueniat, & eligat.

Vndecimo, vt contendentes de Papatu aliquos sibi fidos eligant, qui post eorum cessionem, soli, seclusis omnib. Cardinalibus, possint Papam eligere, qui modus in præiudicium Cardinalium posset tolerari pro vna vice, ad euitandum scandalum schismatis.

Duodecimo, si reconcilietur Papa cum Imperatore, & Principibus, quorum fauore schisma fouetur. Hoc modo sopitum est schisma inter Alexandrum secundum, & Cadulum: item schisma inter Alex.III.& alios quatuor Antipapas, & fuit bonum pro tollendo schismate inter Iulium II.& Regem Francorum.

Decimo tertio, per capturam intrusi, vel intrusorū. Hoc modo fuit sopitum schisma inter Calixtum II. & Burdinum. Nam Calixtus cœpit in futrio Burdinum, & schisma sedatum est: item inter Ioannē XXII. & Petrum de Corbario qui fuit captus, & ductus ad Ioannem, & cessauit schisma.

Decimo quarto, via armorum adhibita contra intrusos: Hoc modo sopita sunt multa schismata inter Eugenium II.& aduersarium eius: item inter Leonem V.& Christophorum: item inter Leonem VIII.& Benedictum V.& multa alia.

Decimo quinto, vt cogantur cedere tā Papa, quàm antipapa, & si nolunt, subtrahatur eis obedientia, vt sic per indirectum ad vnionem compellantur, qui a vnionem subterfugiētes sunt digni omni pœna, cùm propter ambitionem infinitas animas perdant, vt per Anc.*in tract.schismatis*.& per Cardinal.*in tract.de concil.li.*9.

CAP. XXXIX.

An possessorium causarum beneficialium sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Beneficia quæ sint de iure diuino, & quæ de iure positiuo.*
2 *Cardinalatus an sit de iure diuino, vel positiuo.*
3 *Ecclesia Romana regitur consilio Cardinalium.*
4 *Cardinales ab initio dicti sunt consiliarij.*
5 *Cardinalatus dicitur pars Papatus.*
6 *Cardinales non iurant fidelitatem Papæ.*
7 *Episcopatus est beneficiū, & fuit ante aduentū Christi.*
8 *Episcopi sunt presbyteri, & quare sic dicti.*
9 *Apostoli quomodo repræsententur per Cardinales, & per Episcopos.*
10 *Beneficia quæ sint de iure positiuo.*
11 *Papa habet plenissimam potestatem in beneficialibus.*
12 *Beneficia qualibet sunt spiritualia, & n.24.*
13 *Spiritualia quot modis sint.*
15 *Iudex laicus an cognoscat de possessorijs beneficiorum.*
16 c.causam quæ in 2. qui fil.sint legit. *declaratur.*
17 *Possessorium & petitorium possunt tractari coram diuersis iudicibus.*
18 *Possessorium rei spiritualis an differat possessorio rei prophanæ.*
19 *Ius canonicum quomodo differat à iure ciuili circa possessorium.*
20 *Possessorium beneficiorum an possit cognosci per iudicem laicum.*
21 *Lites sunt immortales coram iudicibus ecclesiasticis.*
22 *Possessorium beneficialium inter clericos debet cognosci solum à iudice ecclesiastico.*
23 *Titulus cognoscendus est in quolibet possessorio.*
24 *Iudex laicus cognoscit de titulo beneficij.*
25 *Titulus coloratus sufficit in possessorio beneficialium.*
26 *Possessorium beneficialium quare debeat cognosci à iudice ecclesiastico.*
27 l.nulli prorsus.C.de iud. *loquitur de delegato.*
28 *Continentia causæ an & quando diuidi possit.*
29 *Possessorium & petitorium quando diuidi nō possunt.*
30 *Possessorium & petitorium sunt diuersi effectus.*
31 *Sententia lata in possessorio non solet exceptionem parere in petitorio.*

Beneficia alia † sunt de iure diuino, alia de iure positiuo. Primo modo est Papatus, *c.1.de maledi. in ver. per depositionem officij, & beneficij nostri.* & prob. Matth.*c.16.quodcunque ligaueris, & c.*& Ioan.*c.vlt.pasce oues meas.& c.significasti.de elect.* item Cardinalatus 1
† est de iure diuino, *c.venerabilem.§.rationib.qui fil.sint*
legit. And.Barb.*in tract.de præstātia Cardin.q.1.*& scri- 2
ptum est *in Deuteron. Recurre ad sacerdotes Leuitici generis.& in d.§.rationib.* habetur, sacerdotes Leuitici generis sunt fratres nostri, qui nobis iure Leuitico in executione sacerdotalis officij coadiutores existunt, & *in 1.li.Reg.c.2.* dicitur, *Domini sunt Cardinales, & posuit eos super orbem:* quod Host.intelligit de Card.*in c.2.de cle.non residentib.*& sicut officiū regitur in Cardine: itē ecclesia Romana † regitur consilio Cardin. Archid.*in*
c.vbi periculum.& ibi Io.Andr.*de elect.li.6.* gl.*in clem.* 3
ne Romani, de elect. & antequā iura positiua vocassent,
eos Cardinales † simpliciter vocati fuerūt Consiliarij, 4
c.ecclesiasticis.12.q.2.& c.in parrochia.vers.consiliarij nostri.16.q.1.& c.conuenientib.1.q.7. Bald.*in suo tract.de schismate* (quem ponit post titulum *C.si quis aliquē testari prohibuerit*) appellat cœtū Cardinalium senatum diuinum. Item appellatur gremium ecclesiæ, *c.in nomine domini, dist.23.*& ecclesia est de iure diuino, *Apoc.c.3.* vidi Hierusalem descendentem de cœlo. Itē Car-
dinalatus † dicitur esse pars Papatus, *c.fœlicis, de pœn.li.* 5
6. Archidiac. Ioan.Andr. & Ioan.Monach. *in cap.2.de schismat.* Host.*in c.antiqua.de priuil.* dicit, licet Episcopi iurent summo Pontifici fidelitatem, *c.ego. de iureiur.* tamen Cardinales † non iurant, quia sunt mem-

bra & pars corporis Papæ, & debent reputare se præ
cæteris astrictos esse ad seruandum Papæ fidelitatem,
atque Papa debet eos diligere sicut seipsum.
7 Item Episcopatus † est beneficium, c. cleros. dist. 21. &
est de iure diuino, vt probat Andr. Barbat. in tract. de
præstant. Cardin. qu. 1. erat Episcopatus ante aduentum
Christi inuentus, Psal. 118. Fiant dies eius pauci, & Epi-
scopatum eius accipiat alter. & habetur in Act. Apostol. c.
1. & in 1. ad Timoth. c. 3. etiam apud gentiles ante Chri-
sti aduentum, l. munerum ciuilium in 2. §. item ope. ff. de
muner. & honor. quorum officium erat præesse cunctis
necessariis, & rebus pro humana natura sustentanda, c.
8 1. de empt. & vend. sed omnes episcopi † post Christi
resurrectionem aliquando presbyteri vocabantur, c.
legimus. dist. 93. & c. olim. dist. 95. orta autem discordia
inter eos, dum vnus volebat alteri præferri, dicendo
ego sum melior te, quia baptizatus sum à Petro, alter,
quia baptizatus sum à Paulo, fuit ordinatum per Apo-
stolos, vt vnus ex eis alteri præponeretur, qui vocare-
tur Episcopus, cui alij obedirent, ergo episcopatus,
prout est hodie, fuit ordinatus & distinctus Apostolo-
rum ordinatione, & non de iure positiuo, ita cõcludit
D. Hieron. in d. c. legimus. dist. 93. & d. c. olim. dist. 95. &
Dionysius Papa I. Pontifex in ordine XXIV. sub an-
no à natiuitate Domini, 274. parrochias, & diœceses
distribuit, vt quisque finibus & limitibus suis cõtentus
esset. Creatio igitur episcopatuum, ordinatio, & insti-
tutio personarum, atque limitatio diœcesum procedit
ex ordinatione Ecclesiæ, & de iure positiuo. Vt autem
ipsi Episcopi repræsentant Apostolos, c. in nouo. dist. 22.
9 sic sunt de iure diuino: nã & Apostoli † ipsi dupliciter
repræsentantur, nimirum ante Christi resurrectionẽ,
& tunc solum per ipsos Cardinales assistẽtes personæ
Papæ sicut Apostoli assistebant personæ Domini. Item
post Christi resurrectionem, & tunc fuit ordinatũ per
Ecclesiam: ite, & prædicate Euangelium omni creaturæ,
vt in Actibus Apostolorum, & de hoc scribit Romanus
in illo suo sermone, impresso post sua consilia.
10 Alia verò beneficia † sunt de iure positiuo, non di-
uino, Abb. in c. constitutus. de religios. domib. & in dispu-
tatione sua incip. Episcopus. col. 2. vers. ad propositum. per
tex. in c. 1. & 2. dist. 22. vbi dicit textus, quod Papa insti-
tuit Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos & alios
in dignitate constitutos, allegat tex. in c. in illis. dist. 80.
& in c. 1. dist. 90. Inno. in c. nisi cùm pridem. de renunciat.
& in c. 1. de simonia. tex. in c. olim. dist. 95. Archidiac. in
c. omnes. dist. 22. Felyn. in c. cùm accessissent. de constit. Ge-
minian. in c. 1. dist. 22. Cardi. in c. 1. dist. 44. col. 4. vers. &
quantum postea. Speculator in rationali diuinorum, li. 2.
c. 1. tex. cum gl. in c. 1. dist. 23. & probatur in c. 2. de præ-
11 bend. lib. 6. & in clem. 1. vt lit. pend. vbi Papa † habet
plenissimã potestatem in beneficiis, per d. c. proposuit.
de concess. præbend. quod secus esset, si beneficia essent
de iure diuino, per c. sunt quædam, 25. qu. 1. tex. in c. cùm
de beneficio. de præbend. li. 6.
12 Sed beneficia † quælibet sunt spiritualia, gl. in summa
1. q. 1. vbi dicit, quod spiritualia sunt omnia iura eccle-
siastica, vt administrationes, & præbendæ. Item spiri-
tualium multiplex est differentia, secundum Io. Andr.
Abb. & Ananiam in c. consulere. de simonia. gl. & Archi-
13 diac. in d. c. 1. 1. q. 1. quædam enim sunt spiritualia † secũ-
dum essentiam suam, & istorum aliqua sunt incorpo-
ralia, aliqua corporalia: incorporalia, vt virtutes, dona
Dei, & similia: corporalia autem, vt sanctorũ reliquiæ:
item quædam sunt spiritualia per causam, vt sacramẽ-
ta, per quę consequimur gratiam, & sic sunt causa gra-
tiæ: Quædam sunt spiritualia per statutum, vt religio:
Quædam sunt spiritualia, quæ dependent à causa spiri-
tuali, vt absolutio peccatorum, c. ad aures. de simonia. i-
tem quædam sunt spiritualia ratione officij, d. c. ad au-
res. vt quæ competunt clerico ratione ordinis, vt pul-
sare campanas, claudere ostia ecclesiæ: Quædam sunt
spiritualia, quia deputata ad vsum spiritualium, vt vasa
sacra, vestes sacerdotales, & beneficia, Archid. autem
in d. c. 1. dicit in summa concludendum esse, quod sicut
anima viuit secundum seipsam, corpus autem propter
vnionem animæ, ita quædam sunt spiritualia secũdum
seipsa, vt sacramenta: quædam spiritualia eo quod spi-
ritualibus adhærent.
Et quod ipsa beneficia † sint spiritualia, firmarunt 14
Felyn. & Abb. in rubr. de simonia. & in c. nemo. & cap. ad
nostram. per illum tex. eod. tit. quia simonia committi-
tur in causa spirituali, vel dependente ab illa, Doct. in
rubr. de simonia. gl. in summa 1. q. 1. sed simonia commit-
titur in beneficiis, d. c. nemo, & d. c. ad nostram. cum simi-
lib. & quasi per totum titulum de simonia; ergo be-
neficium, saltem ratione officij, est spirituale, facit tex.
& ibi Abb. in 5. not. in cap. dilecto. de præbend. vbi quod
præbenda est ius spirituale, quando habet canonicatũ
annexum, gl. in c. cum M. de constit. tex. in cap. 1. de statu
monach. & ibi Abb. in 1. not. vbi monachatus est spiri-
tualis, quia simonia committitur, si pro eo aliquid tẽ-
porale datur. Idem in monialibus, c. veniens. & c. dile-
ctus. in t. de simonia. facit c. quæsitum. de rerum permut. i-
bi commutationes præbendarum de iure fieri nõ pos-
sunt cum pactione præmissa, quia circa spiritualia, vel
spiritualibus connexa labem continet simoniæ, facit
c. cùm pridem. & c. pactiones. de pact. & c. præterea. de si-
monia.
Sed laici non possunt se intromittere de rebus spiri-
tualibus: nam separatum est negotium, & iurisdictio-
nes distinctæ; ergo Iudices laici non possunt cogno-
scere de beneficiis, & eorum annexis, quæ spiritualia
sunt: Ideo ecclesiasticus rectè poterit inhibere, ne pro-
cedat super huiusmodi causis.
Dicunt multi iudicem † laicum cognoscere de pos- 15
sessoriis beneficialium & spiritualium, vel quasi, quia
huiusmodi possessoria sunt temporalia, quam opinio-
nem firmauit Vincent. in c. fin. de iud. ab omnib. alle-
gatus, Bal. in c. 1. apud quẽ, vel quos cõtrouers. gl. & Doct.
in c. cùm dilectus. in ver. iuramẽt. de elect. Card. in clem.
dispendiosam. nu. 17. in fin. de iud. Bened. in c. Raynutius.
ver. & vxorem. in 2. n. 351. de test. Steph. Aufr. de potestat.
secular. super ecclesiast. reg. 2. fallent. 24. Milis in suo re-
pertorio, ver. beneficium. vers. beneficialis causa. Men. de
recuperãd. remed. 15. q. 18. Item de retinend. possess. remed.
3. q. 52. n. 323 & n. 327. Crauett. in cons. 258. vol. 1. & 2. Fer-
rett. in cons. 1. & ita pluries fuit decisum, Guid. Pap. de-
cis. 1. & 85. & 207. & 552. Boer. decis. 69. num. 23. Capell.
Tholosan. dec. 420. Gramm. dec. 78. Caccher. decis. 116.
Thessaur. dec. 117. item super hoc articulo latè scribit
Ioan. de Selua in tract. de benefic. parte 1. qu. 7. per tot. &
est magis communis opinio Ciuilistarum, & Canoni-
starum, vt probat Couar. in lib. pract. q. c. 35. quã defen-
dunt etiam Ant. de Butr. in d. c. literas. de iuram. calum-
nia. Lapus allegation. 56. Bald. sibi contrarius in l. omni
innouatione. C. de sacrosanct. eccles. Dec. in c. decernimus.
de iud. cum aliis per Alexand. in l. Titio. ff. sol. matrim.
& hanc opinionem videtur sequi Rota, vt per Put. in
dec. 361. li. 1.
Cuius opinionis fundamẽta sunt, primo per text. in
c. causam † quæ in 2. qui fil. sint legit. vbi dũ summus Põ- 16
tifex mandauerat iudicib. fuit ante initiũ causæ prin-
cipalis, quæ super legitimitate matrimonij erat, spolia-
tũ esse restituẽdũ, Rex Anglię cõquestus est, & nõ per-
misit illos iudices de huiusm. spoliatione cognoscere:
ideo

ideo Papa rescripsit, & mandauit Regi possessoriũ iu-
dicium relinqui, & ibi dicit rationem: *Nos attendentes
quod ad Regem pertinet, non ad ecclesiam de huiusmodi
possessionib. iudicare, ne videamur iuri Regis Anglorũ de-
trahere, &c.* Quare iudiciũ possessorium nimirum spo-
liationis in causa spirituali, ad iudicem laicum dicitur
17 pertinere. Vbi textus vult iure licere possessoriũ † iu-
diciũ eiusdẽ rei tractari corã vno iudice, & corã altero
petitoriũ diffinire: Nã in illa decretali possessoriũ Re-
ctoriæ Castri de Sina corã potestate Florẽtiæ decisum
fuit, corã quo volebat cõmunitas etiã super proprie-
tate procedere, & Papa mandat iudicibus delegatis, vt
cõmunitatem moneant, & cõpellant, electũ ab Abba-
te & conuentu sanctæ Mariæ de Florentia, in cuius fa-
uorem sententia super possessorio Rectoriæ lata erat,
in possessione remanere, donec super illius proprieta-
te diffinitum erit, quib. iudicib. eandem proprietatis
causam terminandã cõmittit. Item *c. litteras. §. prater-
ea. in ver. iuramento de restit. spoliat.* vbi in iudicio re-
stitutorio vult iuramentũ deferri calumniæ, in spiri-
tualib. aũt causis iura antiqua canonica exigi prohibẽt,
neque deferri permittunt, calumniæ ergo iudicium
possessorium inter causas spirituales non numeratur.
18 Item probatur, quia natura possessorij † rei spiritua-
lis non est diuersa à natura possessorij rei prophanæ:
Vtraque enim lex possessori fauet si iustum habeat i-
nitium, vel saltem coloratum, vel si iustã habeat cau-
sam possidendi, non autem violentam aut aliter vitio-
sam; prout in beneficialibus probatur *in clem. vnic. de
sequestr. poss. & fruct. & c. licet. de prabend. lib. 6.* gloss.
in c. contingit. de dolo & contumac. & in regula cancella-
riæ de triẽnali possessore, & in altera regula de annali
possessore, & vtrobique Sarnens. per multas quæstio-
nes declarat: idem est in re prophana, *l. 3. §. genera. ff. de
acquir. possess.* in quibus non sufficit dicere, possideo,
quia possideo. *l. nunquam nuda. ff. de acquir. rerum dom.
& in d. §. genera. & l. 1. & final. ff. pro suo.* In hoc solo dif-
19 fert ius† canonicum à ciuili, quia ius ciuile initium so-
lum adeptæ possessionis considerat an bonæ fidei, vel
malæ fidei sit, *l. nam ergo. ff. quod vi, aut clam. l. vnic. C.
de vsucap. transformand. l. clam possidere in princip. ff. de
acq. possess.* sed ius canonicum omni tempore vult bo-
nam fidem, *c. si diligenti. c. final. de prascriptionib. c. pos-
sessor. de reg. iur. li. 6.* præsertim in beneficialib. Innoc.
in c. constitutus. in gloss. *in ver. irritum de rescript. & in
c. illud, & ibi* Felyn. *de præsumptionib.* Item conueniũt,
quia omnia interdicta personalia sunt, *l. 1. in fi. ff. de in-
terdict.* Item quia vtrobique opus est interuenire titu-
lum, & possessionem non vitiosam saltem ab initio, *l.
1. ff. vti possidetis, & d. l. clam possidere, in princ. & §. qui
ad nundinas.* Io. Andr. post Hostiens. *in c. quoniam fre-
quenter.* Vt lite non contestata, possessio enim violen-
ta nihil iuris habet, *l. fin. C. si per vim alio modo.* Item
20 possessorium † beneficiorum quæstio facti est, ergo
iudex secularis potest cognoscere, tanto magis, quia in
hoc vertitur vtilitas Ecclesiasticorum, quia lites co-
21 ram Ecclesiasticis † iudicibus motæ solent fieri im-
mortales, *c. 1. de iuram. calum. lib. 6. vers. nos tamen quia
frequenter calumniari videmus, &c. & c. finem litibus. de
dolo, & contumac.* & habetur ista ratio *in §. si verò con-
tigerit. in auth. vt differentes iudices. & in auth. si verò
contigerit. C. de iudic. & in §. 1. auth. vt omnes obediãt iu-
dit. prouinc.* Et dũ beneficia diu litigiosa manẽt, solent
ruinis ædificia deturpari atque reformari, diuinusque
cultus diminui, *d. clem. vnic. de sequæstr. possess. & fruct.*
& beneficium est Ecclesiæ, vt quãto citius huiusmodi
possessoria expediantur, quod celeriter fiet coram iu-
dice laico. Item in hoc possessorio ecclesia habet dues

iudices, vt firmarunt Roman. *in l. Titia ff. solut. ma-
trim.* & Felyn. *in c. causam quæ col. 6. in fi. de prascript.* ex
reg. cum sit generale. de foro compet.

Sed ista opinio procedit, quando clericus conuenit
laicum, ex regul. *d. c. cum sit generale, & clem. fin. l. §. fi.
de pæna.* Verum si ageretur de possessorio beneficia-
lium inter clericos, † iudex competens est Ecclesiasti- 22
cus, non autem laicus, vt probant Ferrett. *in d. cons. 1. n.
15.* Ripa *in l. naturaliter. §. nihil commune nu. 19. ff. de ac-
quir. possess.* Dec. *in l. final. col. 5. C. de edict. diui Adrian.
tollend. & in cons. 100.* & probat Couar. *in d. lib. practic.
qu. c. 35.* & ita practicatur Neapoli, & in toto Regno
Franciæ, & in Pedemontio. Tessaur. *in decis. 81.* de qua
re latius scribo infra *parte 4. casu 38.* vbi respondeo o-
mnibus, quæ in contrarium adduci possunt.

Et pro hac opinione facit, quia in quolibet possesso-
rio † necessarium est cognoscere de titulo, gl. *in c. li- 23
tteris & c. ex transmissa de restit. spolia. & c. 1. vt lit. pend.
lib. 6.* sed de titulo † beneficij laicus non est iudex cõ- 24
petens, Imol. *in cle. dispendiosam. in fi. de iud.* Bero. *in
rubr. de indic. n. 52.* Couar. *in lib. pract. q. c. 35. n. 1. vers. ex
quo patet.* & ideo in huiusmodi possessoriis non pos-
sunt deduci articuli coram iudice laico, qui respiciant
petitorium, Io. Ferrett. *in cons. 10. in fi.* Et licet sufficiat
doceret† de titulo colorato, vt latè scripsi supra eadem 25
parte *in c. 5.* de quo iudex laicus potest cognoscere, vt
firmarunt Menoch. *de retinend. possess. remed. 3. n. 331. &
333. & 336.* Farinac. *in q. 8. nu. 21. vers. amplia iterum.* An-
car. *in regula, ea quæ n. 9. de reg. iur. lib. 6.* Tamen quan-
do possessorium † beneficiorum habet secum anne- 26
xam causam spiritualem, & ideo debet sapere causam
spiritualium, propter vtriusque continentiam, qui co-
gnoscit de vno debet cognoscere de altero, ex regula
*l. nulli prorsus C. de iud. & in l. cognitio ff. de liberali cau-
sa. in vers. ne variè in vtroque iudicio iudicetur, & in l.
fi. §. quoniam. C. de re milit. lib. 12.*

Et licet regula *l. † nulli prorsus C. de iud.* loquatur in 27
iudicibus delegatis, *in vers. pœna ei ex officio iudicis im-
minente, qui contra hanc supplicauerit sanctionem, & in
vers. alium super principali qn. iudicem postulauerit.* &
ita tenent Salyc. & Alex. ibi. Afflict. *decis. 354. n. 6. & 7.*
& Saly. & ferè omnes dicunt pœnam illius legis extra
casum suum non extendi, ergo secus dicendum est co-
ram iudicibus ordinariis, vt coram vno petitorium, &
corã altero possessoriũ prosequi liceat, ex regu. *§. nihil
commune ff. de acquir. possess.* Tamen hæc non procedũt
† in iudicibus diuersi fori, nam cum causa sit in totũ 28
spiritualis, nõ potest corã laico possessoriũ, & Eccle-
siastico cõpetitoriũ diffiniri. Itẽ licet inter alios mo-
dos ne cõtinẽtia causæ diuidatur, ponitur quãdo con-
currit idẽtitas personarũ, & rei, licet nõ actionis, vt est
in petitorio, & possessorio, vt declarat Iacob. de Bel-
louis. quẽ refert Alberic. *in d. l. nulli.* & Afflict. *in d. de-
cis. 354. n. 13.* Tamẽ hoc intelligitur, quãdo possessoriũ
† est adeo annexũ petitorio, vt sententia in vno pariat 29
exceptionem rei iudicatę in altero, ex reg. *l. fundi & l.
fundum ff. de excep. rei iud.* & ideo Anton. de Butr. post
multa in hanc sententiam inclinauit *in c. final. col. 4. de
iud.* Vbi possessorium, & petitorium compatibilia nõ
reperiuntur coram diuersis iudicibus tractari posse, &
sic procedat *d. c. final.* quod de directo contradiceret
dict. l. nulli prorsus, si aliter intelligeretur, ergo posses-
sorium, & petitorium non sunt semper adeo inter se
continentia, vt coram eodẽ iudice terminari debeant,
sed hoc intelligo de diuersis iudicib. propriæ iurisdi-
ctionis ad materiam pertinẽtis, præsertim cum diuer-
si sint effectus†. Nam in causa possessoria actor sequi- 30
tur forum Rei, nec alibi conueniri potest, *l. vnic. Cod.*

vbi de possess. agi oport. sicut etiam de quibuscunque aliis personalibus dicitur, *l. quod legatur. in princip. ff. de iudic.* Si de proprietate quæstio sit coram iudice loci, vbi res sita est, terminari potest, *l. si. C. vbi in rem actio, & d. l. quod legatur. in fi. & l. sedes si susceperit. in fi. ff. de iudic.* Item non omnis qui in possessione obtinet, in petitorio obtinebit. Pone quod ia qui agit interdicto post annum ogat, certè inutiliter agit, *l. 1. ff. de interdict.* quia interdictum illud annale est, *l. vnic. C. vti possidetis.* Item quod actor de possessione non doceat, & propterea reus in possessione conseruatus est: ob id tamē iure proprietatis non priuabitur, quia si in petitorio rectè de dominio probabit, obtinebit, & ideo non so-
31 let sententia lata in possessorio † exceptionem rei iudicatæ parere in petitorio, de quo latissimè scripsi *in §. nihil commune.* & ita sentiunt Bart. Bal. Ioan. de Immol. Paul. de Castr. & omnes *in l. Titia. ff. solut. matrim. & in l. omni in vocatione. C. de sacros. eccles.* Ioan. Andr. *in clem. dispendiosam. de iudic.* Butr. *in c. final. de iudic. & in cap. cum sit generale. de foro compet.* Bald. *in l. si de proprietate, col. 3. C. si non à compet. iudic.* Felyn. *in cap. causam quæ col. 6. in fi. de præscripcion.*

CAP. XL.

An aliquæ causæ beneficiales possint esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Causas beneficiales aliquando posse cognosci per seculares qui teneant.*
2 *Papa potest concedere laicis facultatem conferendi beneficia.*
3 *Beneficiorum collationis ius an posit consuetudine acquiri.*
4 *Beneficia possunt conferre Reges ex Priuilegio Papæ.*
5 *Rex Apuliæ habet priuilegium conferendi beneficia.*
6 *Imperator quod priuilegium habeat in ecclesiis Alemaniæ.*
7 *Comes Rheni præsentat ad beneficia, vacante Imperio.*
8 *Reges aliqui conferunt præbendas in suis regnis ex priuilegio Papæ.*
9 *Rex Franciæ habet priuilegium conferendi beneficia, & in quibus locis, & à quo habuerit dicta priuilēgia.*
10 *Pragmatica sanctio de beneficiis ecclesiasticis, ex quibus causis facta in Francia.*
11 *Pragmaticam prædictam, qui probent fuisse hæresin manifestam & scissuram Ecclesiæ.*
12 *Rex Franciæ quot Archiepiscopatus, & Episcopatus habeat in sua ditione.*
13 *Rex Hispaniæ in omnibus Episcopatibus Hispaniæ potest nominare successores.*
14 *Regem Hispaniæ maximo fauore prosequitur Ecclesia Romana.*
15 *Rex Hispaniæ quot ecclesias cathedrales habeat in sua ditione.*
16 *Rex Catholicus, & Rex Christianissimus possunt dare priuilegium originis quoad nominationem beneficiorum.*
17 *Argumentum à iure collationis ad iurisdictionem super beneficialibus non valet.*
18 *Collationum beneficiorum ius est de regalibus.*
19 *Reges habent priuilegia nominationis, non autem collationis beneficiorum.*
20 *Præscriptione centum annorum multa priuilegia non quæruntur.*
21 *Consuetudo à iure reprobata non habet vim priuilegij.*
22 *Priuilegia collationum Regibus concessa, præsumuntur coactè concessa, & ad importunas preces.*
23 *Principes seculares cum multo periculo animæ se intromittunt in conferendo beneficia.*
24 *Priuilegia Principum cum iure conferendi debent restringi ad ius præsentandi, siue nominandi.*
25 *Verba priuilegij sunt simili modo intelligenda.*
26 *Priuilegia nominationum ad ecclesias quare sint Regibus concessa.*
27 *Princeps secularis quando possit non admittere Prælatum electum.*
28 *Episcoporum causa à solo Papa diffinienda sunt.*
29 *Fructus Episcopatus sede vacante, non debere reduci ad manus Regis.*
30 *Concordata Franciæ fuere facta in locum pragmaticæ sanctionis.*
31 *Fructus ecclesiarum vacantium debent reseruari futuro successori.*
32 *Capitulum succedit in omni iurisdictione sede vacante.*
33 *Fructus spiritualium rerum possunt locari, & vendi.*
34 *Fructus beneficiorum quando possint peti coram iudice laico.*
35 *Colonus Ecclesiæ non potest opponere fori declinatoriam.*

SVnt qui putent iudicem † secularem esse compe- 1
tentem super causis beneficialibus, etiam si de pro-
prietate tractetur, dummodo beneficiorum illorum
collatio pertineat ad Regem, Stephan. Aufrer. *de po-
testate secular. super Eccles. regn. f. llent. 25.* Costalius
in l. de quib. ff. de legib. & mouentur, quia Papa potest † 2
huiusmodi facultatem conferendi beneficia laico cō-
mittere, Bald. Ancaran. Io. Andr. & omnes *in cap. 2. de
iudic. ibi* Dec. *latius alibi col. 7.* & de communi attesta-
tur Abbas *in c. quanto col. 2. de consuetud.* Dec. *in consil.
134. viso puncto col. 2.* Alex. *in consi. 74. nu. 8. vol. 4.* Bald.
in l. rescripta. C. de precibus Imper. offer. Martin. Lau-
dens. *in tract. de priuileg. & rescript. q. 2.* Anton. Cor-
sett. *in tract. de potest. Regia parte 2. q. 11.* Ideo inferunt
aliqui ergo consuetudine † potest acquiri ius collatio- 3
nis, Ioan. Andr. quem sequitur Geminian. *in cap. 2. de
præbend. lib. 6.* & consuluit Cardinal. *in consi. 58. proposi-
ta quæstio.* Geminia. *in c. catholica circa finem dist. 10.* Bu-
tr. *in c. peruenit. col. 6. de censibus.* Abb. *in d. c. quanto in
1. not. & in d. c. ad aures in 1. not. & in c. causam. de præ-
scriptio. & in c. dilecto. de præben. & dignit.* Rota *decis. 11.
de consuetud. in antiquis.*
Item quod Reges † possint conferre beneficia ex 4
priuilegio Papæ, dixit glossa *in c. imperium dist. 10. c. di-
lectus in 3. de præbend. & ibi Io. And. in 1. not.* Et quod
Rex † Apuliæ habeat hoc priuilegium conferendi be- 5
neficia, testatur gl. *in ver. ecclesia in fine 7. q. 1. in summa.*
Item in fœdere inito inter Clementem VII. & Caro-
lum V. de anno 1529. fuit data facultas ipsi tanquam
Regi Neapolis nominandi, & præsentandi prælatos
ad 24. ecclesias regni Neapolis.
Item Imperator † habet priuilegium quod in quali- 6
bet ecclesia Alemaniæ possit facere vnum recipi, Spe-
cul. *in tit. de præben. § restat, col. final. vers. item nota,* vbi
testatur se vidisse hoc priuilegium bullatū, & Petrus
de Monte *in sua Monarchia in princip. capitis 4.* Restau.
in tract. de Imperatore, q. 100. n. 14. Conradus *in templo
iudi.*

iudic. u lib. 1.c.2.§.3.n.10.in fin. Boer. *in decis.32.nu.8.* Et vacante Imperio præsentat ad Ecclesiastica bene-
7 ficia Comes † Palatinus Rheni, vt cauetur *in Bulla aurea Caroli IV.* de qua testatur Restaur. *in tract. de Imperatore.q.8.vers.26.*

8 Item Rex † Vngariæ, & Rex Anglorum conferunt in suis regnis præbendas ex priuilegio Papæ, Bald. *in d.l.rescripta col.2.* Archidiacon. *in d.c.imperium.distin. 10.& in c.Adrianus in 1.distinct.63.* Abb. & Doct. *in c. dilectus.de testib.* Confert Decanatum, & præbendas Ecclesiæ Cenomanen. in Normandia, *c. cum inter in decisione textus de elect.* Ideo Archidiacon. *in d.c.imperium.* dicit hoc de Regibus Normandiæ & Angliæ, & de omnibus tractat Ioan. de Selua *in tracta. de benefic. parte 2.q.23.n.23.* & Restaur. *in d.q.100.*

9 Item Rex Franciæ † habet priuilegium conferendi beneficia ex concessione apostolica, vt probant Anton. de Butr. *in d.c.quanto.de iudic.* Geminian. *in cap.licet colum.3.de præbend.* dicit Romæ, tempore Nicolai III. plurimum fuisse disputatum propter Reges Franciæ, & Angliæ, qui in plerisque Ecclesiis suorum regnorum asserunt habere ius conferendi præbendas sede vacante, Archidiacon. *in d.c.imperium distin.10.& c.lectis, distinct.63.* Specul. *in tit.de legatis §.nunc tractemus* gl. *in c.concilia in ver.reuerentia dist.17.* dicit Regem hoc ius conferendi præbendas ex priuilegio, & consuetudine habere, iuxta *c.hinc etiam.16.q.1.* idem dicit gl. *in c.bene quidem in ver. præter Romanum Pontificem dist.96.* gloss. *in c.laicis 16.q.7.* multa ad hoc allegat Felyn. *in c.dilecto in princ.de testib. & in c. de hoc de simonia.* Boer. *decis.32.* & latius per Io. de Selua. *in d.tractat.de benef.parte 2.q.23.* & per Restaur. *in d.qu.100. tractatu de Imperatore.*

Innocentius Papa VI. in primo anno sui Pontificatus, 9. Februarij concessit gratiam Regi Franciæ, quod posset nominare sexaginta personas idoneas in totidem ecclesiis regni sui, mandando certis executionibus, vt statim conferant, atque reseruent præbendas vacantes, vel vacaturas, quas illi per se, vel alios infra mensem ducerent acceptandas, de quibus sibi postea prouiderent. Item sub eadem data consimilem gratiam fecit Reginæ Franciæ, & Nauarræ viduæ de viginti personis per eam in viginti Ecclesiis dicti regni nominandis; Idem concessit Reginæ Ioannæ vxori Regis de aliis viginti personis; Idem concessit Reginæ Nauarræ de aliis viginti personis in eodem regno Franciæ nominandis sub eadem data. Postea eodem anno 1. Aprilis idem Pontifex ampliauit gratiam eidem Regi Franciæ de aliis quadraginta personis per eum nominandis in totidem ecclesiis, sed hæc secunda gratia de quadraginta fuit restricta ad duas prouincias duntaxat, videlicet Senonensem, & Remensem, in quibus poterat Rex in quadraginta Ecclesiis totidem nominare personas de quibus priuilegiis mentionem fecit Rota *in decis. II. de concess. præbend. in antiquioribus.*

Ex quibus concessionibus licet euenisset multum malum in Ecclesia Dei, nam Carolus VII. Rex Fran-
10 corum pragmaticam † illam ediderit, declarando omnium beneficiorũ, & Ecclesiarum collationes ad ipsum Regem pertinere, & ideo suos seculares iudices competentes deputauit tam super petitorio, quam
11 super possessorio. Aduersus † quam pragmaticam Andr. Barbatia scripsit *in c.mandatum col.5.de rescript.* probando esse hæresim manifestam, scissuram ecclesiæ, & membra diaboli: Tamẽ post multã Dei misericordiã facta sunt concordata inter Regem Christianissimum, & summum Pontificem. Nam Leo Papa X. dictam pragmaticam reuocauit, cassauit, & annullauit, & postea fuerunt facta dicta concordata, de quibus per Rebuffum *in suo particulari tractatu concordatorum.*

Habet igitur Rex † Christianissimus duodecim 12
prouincias sub ditione sua, quæ totidem Archiepiscopis subsunt, vt testatur Ioann. Ferrald. *in tractatu de iuribus, & priuileg. regni Franc. b. numer. 6.* quorum ista sunt nomina, Remens. Senonens. Rothomagen. Turonen. Burdegalen. Vienen. Bisuntinen. Sed *in tractatu de titulis, & numero Cardinalium, Patriarch. Archiepiscop. & Episcoporum. & in tractatu de taxu Episcopatuum regni Franciæ;* sed alij Archiepiscopatus in regno existentes prædictis adduntur, videlicet Tarantasien. Treueten. Erebduen. Aquen. Arelaten. & Auenionen. & ita decem, & octo Archiepiscopatus in eo regno nominantur, & Episcopi centum, & quatuordecim colliguntur, quorum nomina breuitati consulendæ omittimus.

Item Rex Hispaniæ † potest in omnibus Episco- 13
patibus Hispaniarum nominare successores, qui se digni esse probentur, in prædecessorum sedibus præficiuntur, prout *in 12. Concilio Toletano* fuit declaratum, & habetur *in c.cum longa distinct.63.* & ibi glossa dicit, quod nihil hodie subtrahitur Regi Hispaniæ, quia sicut prius eligebat, & nominabat, ita & modo, Restaur. *in tractatu de Imperatore quæst.100.numer.16.* Conradus *in templo iudic.lib.1.cap.2.§.3.num.14.* Ioan. de Selua *in tractatu de benefic.parte 2.quæst.23.num.44.* Corsett. *in tractatu de potestate regia quæst. 55.* cum aliis per eos allegatis, & hoc iure vtimur, quia eccle-
sia † Romana magno fauore prosequitur Regem ca- 14
tholicum, qui propter suam, & suorum ministrorum religionem, ea maiori fruitur potentia, ditione, & magnitudine, quam nemo hucusque Rex, vel Imperator fuerit consequutus, de cuius regnorum, & statuum titulis scribit Sebastianus Munsterus *in Cosmographia vniuersali, de Hispania capit. secundo.*

Et quantum ad hunc articulum pertinet, si Eccle-
siæ † cathedrales in eius sitæ ditione computentur, 15
iuxta collecta *in tractatu de titulis, & numero Card. Patriarch. &c.* in quorum maiori parte habet nominationem. Sunt in Hispania sex Archiepiscopatus, nimirum Taraconensis, Cęsar-Augustanus, Toletanus, Compostellanus, Vlixisponensis, Granatensis. Item in Regno Portugaliæ Episcopus Bracharensis, & isti præsunt aliis quadraginta sex Episcopis Item in Regno Neapolis viginti sunt Archiepiscopatus, qui præsunt centum, & septem Episcopis, quos recenset Freccia *in 1.lib.de subfeudis in cap.de prouinciis, & ciuitatibus regni fol. 71.* Item in Insula Siciliæ tres sunt Archiepiscopatus, Panormitanus, Montis regalis, & Messanensis, qui præsunt decem aliis Episcopis. In regno Sardiniæ tres sunt Archiepiscopatus, Calaritanus, Turitanus, Aborensis, qui præsunt quindecim aliis Episcopis. In Ducatu Mediolanensi est Archiepiscopus Mediolanensis, qui decem & octo præest Episcopis, licet non omnes sint in ditione Regis Catholici.

Isti potentissimi Reges, Catholicus, † & Christia- 16
nissimus quantum ad Regna Franciæ, & Hispaniarum pertinet, habent etiam priuilegium nominandi subditum naturalem loci, vt per Restaur. *in d.q.100.n.19.* & Seluam *in d.cap.23.n.94.* possunt tamen alienigenas habilitare, & dare priuilegium originis, vt præcitati dicunt,

dicunt,& de Rege Hispaniæ scribit Lopez.in l.3.gloss.
14.partit.4.& in l.5.gloss.2.ead.partit. & scripsi de hoc
in lectura in rubrica de legatis primo.

17 Sed certè non valet argumentum † à iure collatio-
nis hoc asserto ad Iurisdictionem super eisdē benefi-
ciis,quia sunt differentia, & cum vtrumque sit de re-
galibus,concesso vno,non venit alterum.Item asserta
priuilegia sunt potius nominationis, quàm collatio-
nis.Vnde dicit Ioan.Andr.in additionib.ad Spec.in tit.
de prebend.§.restat.quod tales beneficiati,dicuntur re-
cepti ad primarias preces Imperatoris, & remittunt
se ad ea quæ dixit in titulo de legatis in §.nūc tractemus
ver.sed nunquid legatus.vbi etiā loquitur de aliis mul-
tis regibus,& probat Benedict. in c. Raynutius in ver.
& vxorem decis.2.nu.70. quod Reges sic priuilegiati,
debent ad minus nominare tres ex quibus summus
Pontifex debet vnum eligere,& insti tuere.

Nec obstat præscriptio in qua se fundāt aliqui, for-
18 te non bonæ conscientiæ. Quia hoc ius collationis †
beneficiorum est de regalibus,Stephan. Aufrer.de po-
testate secul.regula 2.nu. 25. & non potest spectare ad
alios seculares,nisi ex priuilegio expresso Papæ,c.Mes-
sana c.sacrosancta.de election. Ioan. Andreas in c.2.n.7.
de prebend.lib.6.Specul.in tit.de prebend. in d.§.restat.
19 num.7.& cum vt dictum ista priuilegia† sint nomina-
tionis,non autem collationis,qui aliter cogitant, sunt
in errore iuris,qui inducit malam fidem, cum qua nō
currit præscriptio,l.nunquam in princip.& ibi not.ff.de
vsucap.Dyn.in c.possessor.de reg.iur.lib.6.Tanto magis
quia lex resistit actori ab initio,Caccheran.in decis.Pe-
demont.65.col. final. Item quia multa sunt priuilegia,
20 quæ centum annorum præscriptione † non quæruntur,
vt not.in c.2.de prebend.lib.6.& in c.causam.& c.ac-
cedens de præscriptionib.ergo possessio immemorabilis
non habet vim priuilegij vbi nō sumus in priuilegio
habili,quia deest habilitas personæ,Cardinal.in consil.
57.& consi.89.Socin.in consil.260.nu.22.vol.2.Plut.de-
21 cis.365.in fin.parte 1.Item quia consuetudo † à iure re-
probata non habet vim priuilegij, l.hoc iure §. ductus
aquæ ff.de aq.quot.& æstiu.Franc.in c.1.in 50.notab.ver.
imo tradit Hostiens.de consuetud.li.6. tantominus præ-
scriptio, quia consuetudo est plenioris iuris quàm
præscriptio,c.olim de consuetud. Innoc. & Butrius in c.
dilecto,de offi.archidiac.Cardinal.in clem.1.de supplenda
neglig.prælat.li.6.in consuetudine consideratur æqui-
tas,in præscriptione rigor,& odium, Bald. in l. si rimus
prope finem C.de inoffic.testament. Ergo qui vsurpaue-
runt hoc ius conferendi, spoliarunt ecclesiam iure
suo,ideo possessio non est interrupta,Put.decis.170.n.
3.part.1.

22 Et quatenus priuilegia†collationum beneficiorum
essent Regibus concessa: tamen videntur potius coa-
ctè data ad importunas preces eorum, ita firmarunt
Cardinal.Iacobat.in tractat. de concilio lib.10. art.8.in
fine.& Restaur. in tractat. de Imperatore,qu.100.nu.28.
qui deplorant angustias nostrorum temporum, post-
quam gladius temporalis non videtur datus ad tuitio-
nem ecclesię,sed ad eius depressionē. Vnde Boerius,
qui Regum partibus semper fauit,in decis.32.n.7. dicit
23 multo cum periculo Principes†seculares se intromit-
tere in conferēdo beneficia Ecclesiastica. Nec pariter
Papæ tolerantia illos iuuat, quia in gestis ita exorbi-
tanter per ipsos Potentes, præsumitur potius Papam
dissimulasse propter scandalū vitandū, quā propterea
factis eorum assensum præstitisse.Item verba conces-
sionis regulantur à persona cui conceduntur, c.1.§.E-
piscopum, vel Abbatem & ibi Bald. & impropriantur
secundum subiectam materiam, l.si vno anno ff.locati

ergo quatenus Principes habuerunt bullas,& cum iu-
re†conferendi,ista verba debent restringi ad ius præ- 24
sentandi,siue nominandi,quia præsentans,siue nomi-
nans aliquem,conferre dicitur,vt notatur in c.nobis.de
iure patron.Baldus etiam in c.1.de capit.qui cur.vendid.
restringit concessiones Principum, prout ius intelli-
git,quia verba†ipsa sunt ciuili modo intelligenda, vt 25
in titulo de controu.inuestit.in fine.& verba Principum
redduntur ad intellectum legis,Andr. in titulo de pace
tenenda,§.fin autem. Paris de Puteo in tract.de reinte-
gratione feudorum,in c. An facta concessio feudalium, n.
10.ergo si non potest stare ius conferendi, debet esse
ius nominandi,siue præsentandi.

Tanto magis quia præcipua causa propter quam
fuere concessa huiusmodi priuilegia,† fuit,quia de iu- 26
re rex potest obiicere quod Episcopum electum ha-
bet suspectum,& si potest hoc probari, debet electio
retractari,vt dicit Innoc.in c.super his.de accusat.quod
refert Abb.in multis locis,& singulare dicit in d.c. su-
per his col.3.& in c.1.col.3.de electione. Felyn.in c. super
his,multos allegat,Geminia.in c.1.in nono col.final.dist.
22.& ideo Abb.in c.quod sicut.de elect.dicit,Princeps† 27
secularis potest non admittere Prælatum per Papam
institutum,si habet suspectum, quod est valdè notan-
dum, pro quo multos cumulat Igneus in l.necessarios
§.non alias n.325.ff.ad Syllanian.& Petrus à sancto Bla-
sio in suo directorio electionum,parte 1.cap.6. Sed pro-
pter hanc causam prudenter agitur, si in Ecclesiis li-
mitrophis, Regibus conceditur facultas nominandi
plures suos confidētes, vt ex illis vnus per Pontificem
eligatur, & instituatur, ergo quatenus verba conces-
sionis & priuilegij essent & cum iure conferendi, de-
bent intelligi secundum aptam materiam,& restringi
ad personas,& ad causas propter quas conceduntur, à
quibus causis regulatur intentio concedentis.

Ex quibus infertur valde errare laicos, qui præten-
dunt iurisdictionem super Episcopis, quibus Episco-
patus per ipsos Reges collati fuerint. Nam & si ex su-
prascriptis appareat id fieri non posse:tamen speciali-
ter fuit diffinitum in Concilio Tridentino,vt causæ † E- 28
piscoporum à Solo Papa terminentur,in sess.13.c.8. de
reformation.& sess.24.c.5.de reformat.Vel in conciliis, vt
sess.25.c.22. Ex quo potest desumi argumentum, quod
nec de aliis beneficiatis à Rege possunt ipsi iudices
laici cognoscere.Quare nullo modo potest subsistere
illa opinio,quod causæ beneficiales sint mixti fori,eo-
rum quorum collatio pertineat ad Reges.

Item infertur errare eos,qui tenent mortuo episco-
po,sede vacante,fructus †Episcopatus tanquam rega- 29
lia reduci debere ad manus Regis,prout fieri testatur
Francisc.Marc.in decis.Delphinali 373.& decis.44.par-
te 2.& decis.98.parte 1.Nam quantum attinet ad illam
pragmaticam fuit sublata,& in eius locum concorda-
ta†facta sunt,& ita huiusmodi omnia abrogata:qua 1- 30
gitur temeritate, eadem facienda sunt? quare fructus
Episcopatuum, & cæterorum beneficiorum iure re-
galium exigi non possunt. Item quia prohibitum est
c.quia sæpe.de elect.lib.6.vbi Domini temporales,quā-
cunque dignitate præfulgeant; prohibiti sunt aliqua
de dictis bonis occupare sub pœna excommunicatio-
nis, etiam si prætendatur eis competere iure regaliæ,
guardiæ,aut custodiæ,c.generali eo.ti.lib.6. sed debent
dicti fructus † & bona inde prouenientia futuro suc- 31
cessori reseruari,c.cum vos.de offi.ordinar.Non obstan-
tibus statutis,cōsuetudinibus,vel priuilegiis, d.c.quam
sæpe,& clem.statutum.de election.vbi etiam emolumē-
tum sigilli, & iurisdictionis debet futuro successori
reseruari,de quo etiā scribit Tessaur.in decis.131.item
qua

32 quia ſede vacante, cuſtodia pertinet ad Capitulum,† quod ſuccedit in omni iuriſdictione, Innoc. *in c. vt noſtram, vt eccleſiaſtu. beneſic.* Geminian. *in cap. cupientes §. ad hac. de elect. lib. 6.* & latè ſcribit Rodoan. *in tract. de reb. eccleſ. non alien. rubric. 30. caſu 2. nu. 3.* Io. de Selu. *in tract. de beneſic. part. 2. q. 10. & q. 11.* Vel ab eodem, ſiue altero ſuperiore deputandus eſt Oeconomus, qui recuperet omnia iura eccleſiæ ſede vacante, *c. cum res. de offi. ordinar.* Hoſtienſ. *in c. ea noſtra. de ſtatu Monach.* Archidiacon. *in c. præſenti. de offi. ordinar.* ergo ſatis religiosè faciunt Reges qui à fructibus Eccleſiarum ſede vacante abſtinent, prout verè abſtinere debent, ne incidant in cenſuras Eccleſiaſticas.

Propterea ſuccedit altera quæſtio de fructibus beneficiorum; An poſsint peti coram iudice laico; quod
33 videtur affirmandum, quia fructus † qui ex ſpiritualibus proueniunt poſſunt locari, & vendi, *c. noſtra. de locato. c. fin. ne prælati vices ſuas.* Ancaran. *in reg. ea quæ num. 12. verſ. in contrarium de regul. iur. lib. 6.* Sed hoc
34 intelligo, † ſi cauſa ſit agitanda contra laicum, puta colonum ruris beneficialis, aut inquilinum domus beneficij, quem colonum alter laicus, clerici beneficiati creditor conueniſſet coràm iudice laico ad facien-
35 dum depoſitum: Colonus enim † fori declinatoriam opponere non poteſt, ſed coram iudice laico conueniri debet, Federic. de Senis *in conſi. 11.* alias eſt 13. *num. 9.* Specul. *in titul. de competent. iudic. aditione §. 1. num. 27.* vbi ſi iſti conueniuntur ex delicto, vel contractu ſortiuntur forum laicorum, Abb. Felyn. & Aretin. *in c. 2. de foro compet.* Præpoſit. poſt Geminian. *in c. primo 11. qu. 1.* Caccheran. *in decis. 32.* Teſſaur. *in decis. 22.* Lapus *allegation. 81.* Guido Pap. *decis. 1.* Franciſc. Marc. *in deciſione 45. part. 2.* Sed de hac quæſtione iterum tractabo infra *in 4. parte*, inter quæſtiones practicas.

CAP. XLI.

An cauſæ iurium patronatuum, & ſepulcrorum aliquando poſsint eſſe mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Ius patronatus quid ſit.*
2 *Cauſa iuris patronatus debet terminari coram iudice eccleſiaſtico.*
3 *Ius patronatus an ſit ſpiritnale in prima ſui erectione.*
4 *Iudex laicus non cognoſcit de iure patronatus.*
5 *Iudex eccleſiaſticus cognoſcit de iure funerandi.*
6 *Ius ſunerandi quid ſit.*
7 *Ius funerandi non eſt ſub proprietate laicorum.*
8 *Iudex laicus cognoſcit de iure patronatus cum agitur de priuando patrono.*
9 c. ſignificauit. de teſtib. *declaratur.*
10 *Patronus Eccleſia expulſus, agit actione iniuriarum.*
11 *Iudex laicus cognoſcit de iure patronatus cum vniuerſitate rerum, & n. 3.*
12 *Iudex laicus in ſententia nihil exprimere debet de iure patronatus.*
14 *Vniuerſitas bonorum quæ ſit.*
15 *Ius patronatus quando publicari poſsit cum vniuerſitate bonorum.*
16 *Iudex laicus eſt competens ſuper iure patronatus in actione perſonali.*
17 *Comptomiſſum quando poſsit fieri de iure patronatus.*
18 *Iudex laicus cognoſcit de expulſione violenta à ſepultura.*
19 *Iudex laicus cognoſcit de iure ſepulcrorum ad inſtantiam creditorum.*
20 *Sepulcra vendi, vel pignorari non poſſunt ſine conſenſu Epiſcopi.*
21 *Simonia eſt ſi pro obtinenda capella in Eccleſia aliquid annuum detur.*
12 *Leges ciuiles an ſint correcta circa diſpoſitionem locorum religioſorum.*
23 *Iura familiarum ſepulcrorum vendi non poſſunt.*
24 *Sepulcra acquiruntur familia ſine epiſcopi conſenſu.*
25 *Iura patronatuum & ſepulcrorum an poſsint obligari.*
26 *Ius patronatus non tranſit cum venditione omnium bonorum.*
27 *Iuris patronatus fructus in quibus conſiſtant.*
28 *Creditorum priuilegium ad quæ non extendatur.*

IVs patronatus † eſt auctoritas, ſiue poteſtas proueniens ex beneficiis antè conſecrationem Eccleſiæ 1
collatis, ſecundum Goffred. quem defendit Lamberti. *de iure patronat. part. 1. lib. 1. q. 1.* Et ideo eſt quoddam mixtum ratione ſpiritualitatis, & tēporalitatis, vt per Abb. & cæteros *in rubr. de iudicus.* participat enim de vtroque, neque præcisè accedit ad alteram extremorum, cuius ſimile eſt, cum agitur de crimine ciuiliter, vt *c. tua. de procurator. & c. quarto. de iudic.* expreſsè dicitur, cauſam † iuris patronatus ita coniunctam eſſe 2
ſpiritualibus cauſis, quæ non niſi Eccleſiaſtico iudicio valeat diffiniri, *c. de iure. de iure patronat.* cum inconueniens ſit vendi, quia eſt ſpirituali annexum. Et licet ſatis altercetur inter Doct. an ſit ſpirituale † in prima 3
ſui erectione, vel temporale, aut ipſa erectione fuerit creatum annexum, de qua qu. ſcribit latiſsimè Lambert. *in lib. 3. qu. 9. principal.* & hanc opinionem concludit, ipſum tamen aſſumit ſibi naturam à digniori, & potentiori, quod trahit ad ſe minus dignum, *cap. in dubiis. de conſecratio. eccleſ. vel altar. l. quæritur ff. de ſtatu hom. l. Titia de legat. primo.* Qua ratione concluditur regula iudicem † laicum non eſſe competentem 4
ſuper cauſis de iure patronatus, & hanc opinionem firmarunt Abb. *in dict. cap. quanto col. final. de iudic.* Dec. *à num. 6. ad 30.* Felyn. *ibid. in fin.* & facit *c. final. in princip. de iudic. lib. 6. & clem. diſpendioſam. de iud.* Vbi quod de nouo diſponitur in iudiciis cauſarum ſpiritualium, habet etiam locum in cauſis dependentibus & connexis, gl. *in cap. accuſatus. in ver. iudicari de hæretic. lib. 6.*

Idem intelligit Abbas de iure funerandi †, quod 5
huius iuris cognitio ad iudicem Eccleſiaſticum ſpectet, *d. c. quanto in fin.* & hanc opinionem firmarunt, Hoſt. *in ſumma de iure patronat. in §. final.* Cardinal. *in d. cap. quanto*, Lambertin. latè *de iure patronat. libr. 3. quæſt. 9. artic. 10.* Sebaſtian. Medic. *in tractatu de ſepulturis parte 1. quæſt. 16. num. 44.* Eſt enim hoc ius † com- 6
petens Eccleſiæ ad ſepeliendum in cœmeterio, proueniens ex Epiſcopi aſsignatione, *cap. eccleſias 13. quæſt. 2.* Et hoc ius competit parochiali Eccleſiæ, vel ei, cui à iure, vel priuilegio conceſſum eſt, non autem aliis, D. Antonin. *in 3. parte ſumma. titul. 10. capit. 5. §. 2.* Vnde ipſi laici non poſſunt † habere ius ſepeliendi re- 7
ſpectu proprietatis, loca enim religioſa non ſunt in alicuius dominio, licet habere poſsint quo ad vſum, vt ipſi, & ſui in ſepulcro ſepeliantur, nec patronis inuitis, poſsit extraneus ſepeliri, *l. 3. §. ſi vſufructu Digeſt. de religioſ. & ſumptibus funerum* Poteſt tamen Prælatus in ſepulcro particulari aliquem ſepeliri

facer

facere,Syluestr.*in ver.sepultura.nu*.3.Summa Pisanel-
la *in ver.sepultura in 1.§.1.*

Sunt autem multi casus, in quibus in hoc negotio
iudices laici possunt se intromittere. Primus articulus
8 est, cum agitur † de priuando pa trono suo iure præ-
sentandi,casus est *in c.significauit.de testib.vbi Felyn.in*
*col.*1.ita illum textum interpretatur,& sequitur Lam-
bertin.& omnes citati ab eo,*de iurepatronat.lib.3.q.9.*
*princ.artic.*3.& ita dicit Bal.*in c.quanto de iudic.*multos
ad hoc allegat Igneus *in repetit.d.§. non aliaq nu.* 504.
*& nu.*552.*ff.ad Syllanian.*Nam cum tractetur de exclu-
dendo patrono ab ipso iure patronatus,causa ipsa non
est adeo amica spiritualibus, ideo laicus iudex potest
cognoscere.Nec dicatur quod *in d.c.significauit.* causa
9 ipsa † fuerat commissa clerico: quia de clericatu non
constabat,neque præsumitur,nisi probetur,*c.ex literis*
& ibi notatur de transact.& notatur *in c.adeo.de rescrip.*
Propterea communem opinionem asserit Lamber-
tin.vbi supra, quod caus. prædicta fuerat commissa
laico. Vnde Bal. *in d.c.quanto* dicit, quod si patronus
10 ecclesiæ est expulsus per vim de custodia Ecclesiæ va-
cantis poterit agere actione iniuriarum coram iudice
laico,& ita dicit non solum pro expulsione,sed etiam
pro turbatione competit actio iniuriarum,*l.seruus.ff.*
de action.& obligat.& hoc sequitur Andr.Barbat.*in d.*
*c.quanto col.*10.*vers.sed Baldus hic.*

11 Secundos articulus est, iudex laicus † cognoscit de
iure patronatos accessoriè cum vniuersitate tempora-
li,in qua includitur ipsum ius patronatus,Cardinal.*in*
*d.c.quanto.de iudic.*allegat gloss. *in c.filiis vel nepotibus*
16.*q.7.* quæ loquitur secundum eum in materia con-
fiscationis,de quo scripsi supra,& sequitur Ab. *in d.c.*
quanto.

12 Declaratur articulos, dummodo neque in libello,†
neque in sententia fiat mentio de iurepatronatus, vt
notat Io:de Anania *in c.1. de iure patron. lib.6.* quia in
hoc iudicium partes veniunt voluntariè ad tractandũ
de tota vniuersitate,cum qua transit ipsum ius patro-
natus,*c.ex literis.de iure patronat.* Et hanc opinionem
tenuit Paul.de Cittadinis,*in tract.de iure patrona. par-*
te 9.*qu.*16.& Lambertin.*in lib.3.q.9.art.5.*

13 Et propterea iudex laicus † tacitè iudicat de iure
patronatus cum ipsa bonorum vniuersitate publica-
ta,de quo per Gigant.*in tractat. de crimin. læsæ maiest.*
quæst. 4. *in princip.* qui probat hanc esse communem
opinionem, & hanc tenet Paul. de Cittadin. *qu.*20.*in*
10.*parte principal.nu.*20. Lamberti. qui post omnium
opiniones relatas,& glossas contrarias explicatas, de-
clarat articulum per decem conclusiones,*in lib.3.qu.8.*
14 *c.principal.articulo* 8.*&* 9.*&* 10.Item vniuersitatem†
intelligo,vt Castrum, villam, vel hæreditatem,secus
si publicaret vniuersitatem non veram, vt si per sen-
tentiam publicaret omnia eius bona,quia hoc signum
omnium bonorum non dicitur quid vniuersum,mul-
tò minus si publicaret omnia iura, quæ habet in ali-
qua villa, quæ sua non est, licet inibi certos habeat
fundos. Multo minus si publicaret feudum, & pala-
tium patroni,In quibus esset ius patronatus, vt decla-
rat Lambertin.in *dict.art.8.num.*14. Item hoc intelli-
gitur de ea bonorum vniuersitate,quæ comprehendit
15 ius patronatus, † quæ ad hæredes extraneos transire
potest,hæc enim in fiscum transit,Lambertin. *in dict.*
*art.8.num.*8. Et si non transit in extraneos,saltem fi-
scus viuente condemnato præsentabit, Gigas *in lib.2.*
*de crimine læsæ maiest.tit.de pœnis.qu.*4.*num.* 4. Roch.
de Curte *in verb. ipse, vel ii à quo, quæstione* 29. *col.* 3.
*vers.vel dicamus.*Et faciunt quæ scripsi supra in eadem
parte c.35.

Tertius articulus est, iudex laicus † potest cognosce- 16
re super actione personali pro iurepatronatus pro-
misso donati,& condemnare promissorem ad obser-
uantiam promissionis & sic ad donandum, Anton.de
But.& Abb. *in dict.c. quanto.in fine de iudic.* Federic.
de Sen.*in consi.*192.*facta est lex.* Aufrer. *in tract. de po-*
test.secular.in Ecclesiastic.regula 4.*fallentia* 21.Lamber-
ti.*de iure patronat.lib.3.q.8.artic.*8.*num.*6.*vers. & quis*
iudex secularis.

Quartus articulus est,licet causa iuris patronatus re-
gulariter sit de foro ecclesiæ,*d.c.quanto.* Et propterea
non possit compromitti † in laicos, vt probat Lam- 17
bertin.*in* 2.*parte lib.2.q.3.art.7.& in lib.3.q.9.art.4.* Et
probat Ioan.Baptista,*in tract.de arbit.lib.4.cap.15.* Ta-
men quia arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum,*l.*
1.*ff.de arbit.c.quintauallis.de iureiur.* Ideo in omnibus
supradictis causis, in quibus iudex laicus potest co-
gnoscere,poterit etiam fieri compromissum,& trans-
actio,Felyn.*in d c.quanto col.2.de iud.* Idem intelligi-
tur de iure sepulcrorum, vt videlicet possit in casibus
compromitti,Lambertin.*in d.l.3.q.8.art.6.*de quibus
potest iudex laicus cognoscere.

Quintus articulus est;iudex † laicus cognoscit de ex- 18
pulsione violenta à sepultura, nimirum quando erit
inter laicos, omnis enim violentia dicitur personalis
iniuria,vt notatur *in l.neque fullo ff.de furtis.*& probat
Lambertin.*in d q.8.art.7.*Sebastian.Medic.*in tractat.*
*de sepultur.q.15.n.46.*Decian.*in tract.crim.lib.6.cap.41.*
col.5.

Sextus articulus est,Iudex laicus † cognoscit de iure 19
sepulcrorum ad instantiam creditorum, vt probatur
in l.monumenta C.de legat. & latè scribit Asinius *in l.*
familiaria ff.de religios.& sump.funer. Decian. *in tra-*
ctat.criminal.lib.6.c.40.nu.26. Et ita passim iudicatur
in Prætorio Neapolis.

Sed de iure canonico hoc non procedit,quo sepul-
cra † vendi,vel pignorari non possunt sine consensu, 20
& auctoritate Episcopi,Ripa *in l. obligatione generali*
n.52.ff.de pign.c.post quam 13.q.2 & c.abolenda.de sepul-
*tur.*Paul.de Castr.*in consil.363.in princ.vol.1.* Vnde in-
fert Gregor.Lopez.*in l.1.titul.13.partit.1.in gl.in ver.*
vendere. simoniacas † esse eas pactiones, quæ solent 21
fieri cum clericis,vel religiosis, vt pro capella aliquid
annuum, vel aliquod pretium eis præstetur,& sequi-
tur Molina *de primogenit.lib.1.cap.24.num.40.*Et licet
Ioan.Fab.*in §.religiosum Inst de rerum diuis.*dicat, cir-
ca loca religiosa † leges ciuiles, quoad effectum iuris 22
remansisse incorrectas à iure canonico, tamen hoc
non procedat quo ad vẽditionem, & pignorationem,
quod specialiter est de iure canonico prohibitum.An
autem possint vendi familiaria sepulcra, idem iudex
cognoscit, quia de familiæ agitur præiudicio aduersus
alios laicos, & hoc non alio modo, quàm per viam
exceptionis opponi solet.

Quod autem iura † familiarium sepulcrorum ven- 23
di non possint, textus est ad literam *in l.familiaria.ff.*
de religios.& sumpt.funer. Ius sepulcrorũ omnibus de
familia, etiam non hæredibus est acquisitum, probat
Sebast.Medic.*in tract.de sepultur.cap.15.col.1.* & in hac
familiæ † acquisitione alter Episcopi consensus non 24
requiritur,sed qui in limine fundationis, & cõtractus
interuenit,etiam pro translatione ad familiam sufficit
ex regula *l.quoties C.de donat. quæ sub modo.* Lamber-
tin.*in 2.art.2.qu.principal.in 2.parte lib.1.* Et quod hoc
ius acquiratur etiam filiabus,probat Sebastia. Medic.
*in d.c.15.num.26.*allegat Roch.*in ver.ipse, vel ii à quo,*
num.14. Natura ipsorum iurium † est, quod obligari 25
non possint, Bartol. *in l.si is qui §. iura vers. sed extra*
gloss.

gloss.ff.de pignor. vbi distinguendo dicit, alia esse iura
in re, vt iuspatronatus ecclesiæ, & similia, vnde si nihil
percipitur commodi, non possunt obligari, *c.cum Ber-*
toldus, & quod ibi not.de re iudic. Lambertin. *in 9 quæst.*
principal. in 2. parte li. 1. quia iuspatronatus non transit
cum vniuersitate obligata, Roch. *in d.verbo, ipse, vel ii*
à quo, qu.27. Lambertin. *in artic.2.d.quæst.9.* Item cum
26 vēditione † omnium bonorum non transit iuspatro-
natus, Ioan. Andr. *in c.ex literis.de iure patronat.* Felyn.
in c.causam.de præscriptionib. Neque ius sepulturæ ve-
nit cum vniuersitate pignori data creditori, Sebast.
17 Medic. *in d.c.15.nu.32.* Fructus † iurispatronatus consi-
stunt in quadam honorificentia, vt ius præsentandi; I-
tem affixio armorum; Item oblatio cerei, quæ quia
non sunt proportionata ad sustentationem onerum
matrimonij, ideo non transeunt in maritum, sicut non
transirent in creditorem occasione pignoris dati, &
tales fructus nō sunt compensabiles cū debito, Roch.
in d.verb.ipse vel ii à quo.n.62. Ex quo non videtur ve-
ra opinio Rotæ Antiquæ aliter sentientis, licet Rota
nouissima iudicauerit contra antiquam sequendo Ro-
chum, vt *in decis.625.part.3.in nouissimis.* Ex responde-
ri potest etiam ad Tiraquell. *de legib.connubial.* in fine
operis insequentem Rotam antiquam, & quæ proce-
dunt de iurepatronatus Ecclesiæ, procedunt etiam in
iure sepulchrorum, Medic. *in d.c.15.n.34.*

Quæ iura neque vendi possunt ex limitato priuile-
18 gio † creditorum, quod non extenditur ad ea, quę sunt
posita honoris causa, etiam à priuato, *l. Aufidius.ff.de*
priuileg.credit. Arcus triumphales, statuæ, insignia ar-
morum ad hunc finem insculpebantur in Vrbe, vt in
illorum memoriam, qui gloriosè vixerant, & honores
gesserant, conseruarentur. Item iudicis extat officium,
tueri memoriam defunctorum, *l.Quintus.§.Pōponius.*
ff.de annuo legat. Per armorum insignia denotatur, &
cōseruatur familia domus eius circa diuinum cultum,
quæ per impressionem aliorum armorum confunde-
retur, & in modico tempore ignorari posset, quis di-
ctam Ecclesiam, seu capellam fundauerit, vel quæ do-
mus, & sic non conseruaretur agnationis dignitas, quę
debet esse salua, *l.1.§.1.ff.de liber.agnosc.* per signa e-
nim cognoscuntur signata, *c.in nonullis.de iudic.* & pro-
pterea armorum alienorum impressio est prohibita
in alienis rebus, *l.1. C.vt nemini liceat. & l.basilicam.*
C.de noui oper.nuntiat. Et quando finiretur familia, vt
quia nullus de domo superesset, tunc non debet extin-
gui memoria, sed extendi per aspectum ædificiorum
templi Dei, & similia.

CAP. XLII.

Inhibitio Iudicis Ecclesiastici in quibus casibus, & quomodo possit fieri iudici laico.

SVMMARIA.

1 *Crimina Ecclesiastica præuentione non acquiruntur.*
2 *Iudex Ecclesiasticus quando inhibet laico sub pœna excommunicationis.*
3 *Inhibitio non valet sine causa cognitione.*
4 *Iudex Ecclesiasticus an possit inhibere laico sine causa cognitione.*
5 *Iurisdictio laici in quibus casibus sit suspensa.*
6 *Citatio quando non requiratur super inhibitione facienda.*
7 *Inhibitioni si non vult parere iudex, quid sit faciendū.*
8 *Inhibitio quando non valet, non citata parte.*
9 *Inhibitio quando non habet effectum rei iudicatæ.*
10 *Inhibitio quando resoluitur in simplicem citationem.*
11 *Acta post inhibitionem facta sunt nulla.*
12 *Inhibitio contra ius, & iurisdictionem est nulla.*
13 *Inhibitio non canonicè facta, non inducit nullitatem actus.*
14 *Inhibitio contra formam statuti non valet.*
15 *Inhibitio minus canonicè decreta non ligat manus iudicis.*
16 *Inhibitio quandò non sit obseruanda.*
17 *Inhibitio siue iusta, siue iniusta, quando sit timenda.*
18 *Iurisdictio quando non suspenditur per exceptionem declinatoriam.*
19 *Inhibitio facta æquiualet decreto irritanti.*
20 *Iudex laicus inhibitus, si procedat, quid patitur.*
21 *Inhibitio quando non fiat laico, nisi parte citata.*

NVnc dicendum de inhibitionibus Ecclesiasticis,
primo simpliciter, & de per se, deinde iunctis cū
aliquibus casibus miatis subsequentibus, in crimini-
bus † igitur Ecclesiasticis, & generaliter vbi Ecclesia- 1
stico iudici est reseruata cognitio, etiam si laicus præ-
uenisset, quia nec præuentione potest acquirere iuris-
dictionem, potest iudex Ecclesiasticus mandare, & in-
hibere † iudici laico ne procedat, etiam sub pœna ex- 2
communicationis, Innoc. quem ad hoc allegat Bald.
in Margarita, in ver. Iudex, & ver. laicus si reum. Cæpol.
in consil.criminali 10.n.2. allegat gloss. *in c.decernimus.*
de sent.excommunicat.li.6. Bal. *in l.consulta diualia.nu.*
1.C.de testam. & ibi Angel. & Salyc. *nu.3.* Boer. *in decis.*
114.n.2.

Et licet alias inhibitio † non valeat sine causæ co- 3
gnitione, *c.non solum.in fi.vers.canonicè.de appellat.lib.*
6. & c.Romana.§.si verò.eod.tit.l.2. & l.iudex. & l.fi.C.
communicationes vel Epistolas. text. *in auth.in medio li-*
tis non fieri sacras iussiones. Et canonica inhibitio est
quæ fit causæ cognitione, & partis citatione, vt cōmu-
niter tenent Doct. & testatur Couar. *in lib.practic.q.1.*
24.n.3. vbi alios allegat, Rota *in decis.58.nu.1.de appel-*
lat.in nouis, & decis.75.de appellat.in antiqu. Maranta
parte 4.dist.11.n.55. Felyn. *in c.dilectus.n.14.de rescript.*
Caccheran. *in decis.Pedemontana,5.num.5.num.7.vers.*
non obstat. Roland. *in consil.77.num.24.vol.2.* Ruin. *in*
consil.71.num.28.vol.5. Socin. iun. *in consil.47.col.1. vol.*
4. Parisiens. *in consi.108.col.2.volum.1.* Riminald. iun.
in consil.149.num.4. Vitalis *in tract.de clausulis, versic.*
nihil innouari appellatione pendente, numer.3. Herculan.
in tract.de attentatis, c.18.col.1. & 2. Lancellot. *in tract.*
de attentatis, c.20.de attentatis post inhibitionem, versic.
circa secundam inspectionem per duas columnas. Ias. *in l.*
nec quicquam.numer.30.vers.contrarium est verius.ff.de
offic.proconsul. qui allegat Alex. & est *in consil.69. vol.*
7. & Ancharan. *in cons.234.* & Rodulph. *in tract.de vsu-*
ris, q.131.

Tamen in præfatis causis, potest iudex Ecclesiasti-
cus † inhibere iudici laico etiam sine causæ cognitio- 4
ne, Abb. *in c.tuam.in vltimo not.vers.quæro nunquid.de*
ordine cognit. Butr. *ibid.n.9.* Lapus *allegat.63.* Stephan.
Aufr. *de potest.Ecclesiastic.super secular.c.1.n.7.vers.ne-*
mo potest. Bald. *in l.presbyteri, col.penult.C.de episcop. &*
cleric.

Sed prima opinio est communis, & magis recepta, etiam quando Ecclesiasticus inhibet seculari. Sed in hoc articulo distinguendum est: Aut sumus in casu

notorio de iurisdictione Ecclesiastici, pota quia iodex
laicus vellet se ingerere super administtatione facta-
mentorum, vel similium sibi expressè ptohibitorum,
& tunc si pzocederet contra prohibitionem canonum
peccaret, & tatione peccati Ecclesiasticus est compe-
tens, & ptocedit contra quoscunque. Item quia iuris-
dictio iudicis † laici in similibus est suspensa, ideo sta-
5 tim poterit fieti huiusmodi inhibitio, ne vlterius prō-
cedat sub pœna excommunicationis, & hæc inhjbitio
erit potius quędam declaratio, quam actus disponens,
6 quo casu nunquam requiritur citatio, † *arg. c. pastora-
lis. de appellat.* & ita consuluit Federic. de Sen. *in consil.*
211. Et si iudex inbibitus noluerit inhibitioni parere,
7 † poterit Episcopus, admonita prius vniuetsitate, vr
consulat de remedio oportuno, submittere locum in-
terdicto, vbi degunt officiales temporales obedire re-
cusantes, *c. canonici. de offi. ordinar. lib. 6. c. licet. de iure-
iur. c. si iudex laicus. de sent. excom. li. 6.* Aufrer. *in d. c. 1. n.*
10. Rebuff. *super concordatis Franciæ, in tit. de interdictis
non leuiter puniendos.*

Secundo casu, quando dubitatut, tonc ex parte vtrius-
que iudicis adest intetesse iurisdictionis, & pattium.
Nam si ex forma statuti peto executionem instrumē-
ti contra Titium debitorem, ille autem coram Eccle-
siastico dicit instrumentum vsurarium, & petit inhi-
8 beri iudici laico, non valet inhibitio, † non citata par-
te, vt consuluit Federic. de Sen. *in cons.* 300. Abbas &
Immol. *in c. debitores. de iureiur.* Idem Immola *in l. 4.
§. condemnatum. ff. de re iudic.* Anchatan. *in d. cons.* 134.
quia cùm contractus vsutarij plerumque fiant ita oc-
cultè, vt vix cognosci possit an sint vsurarij, vel non, vr
dicit tex. *in clem. 2. §. cæterum. de vsuris*, consentaneum
est, vt illa inhibitio non fieret, nisi citata parte, & præ-
habita discussione, an instrumentum quod allegaba-
tur vsuratium esset tale, & hanc opinionem sequitur
Riminald. *in d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 282. de constitut.*
Et quia exceptio requirens altiorem indaginem non
debet executionem iuratæ confessionis impedire, vr
considerat Ancharan. *in d. consil.*

9 Quo casu dicta inhibitio † non habebit effectum
rei iudicatæ, *l. iudex. l. programma. C. comminationes vel
Epistolas, &c.* sed resoluitur in vim citationis, vt dicit
Abb. *in d. c. tuam. num. 11. in fin.* & dicit Bald. *in rubric.
num. 4. C. comminat. vel Epistol. vers. breuiter dic.* Aut in-
hibitio est inualida, & resoluitur in communicationē,
& sic nullum habet effectum. Aut est valida, & tunc
10 aut pars inhibita † comparet, & resoluitur in simpli-
cem citationem, aut non comparet, & stat præceptum
firmum. Ego autem dico: Aut inhibitio emanat in
casu iurisdictionis, super quo regularitet iudex laicus
non solet cognoscere, & tunc statim sibi intimata, su-
spenditur ad vlteriora processus, sed pars, quæ habet
interesse, si comparet coram iudice inhibente, & petit
andiri in suis iuribus, sic resoluitur in vim citationis
tam respectu partis, quàm respectu iudiris. Quod pro-
batur, quia si pars inhibita obtineret reuocari inhibi-
tionem, & altera pats inhibens appellasset ab ea reuo-
11 catoria, adhuc iudex inhibitus † non posset procedere,
& si procederet, esset nullum, Butr. *in d. cap. tuam. in 2.
quæst. de ordin. cognit.* Alex. *in consil. 63. in causa, & lite
vertente inter. vol. 3.* Ias. *in l. 1. col. 1. C. de bon. possess. ser.
tab.* ergo comparitio inhibitæ partis, deseruit etiā pro
iudice seculari, postquam compatitionem non impe-
diretur iudex laicus ad vlteriora procedere: Nisi vel in
illa inhibitione apposita esset clausula; supetsedeti,
donec cognoscatut de causa inhibitionis; vel iterum

inhiberetur, vt pendente iudicio dictæ inhibitionis
non procedatur, quorum alterutruoi si factum fue-
rit, adhuc remanet in sui validitate si fuerit appella-
tum.

Aut inhibitio † relaxatur contra ius & iurisdictio- 12
nem casus, de quo iudex laicus est, in possessione co-
gnoscendi, & tunc ipsa inhibitio vti non canonicè fa-
cta est nulla; ergo & excommunicationis pœna, Bald.
in l. consulta diualia. nu. 1. C. de testam. & ibi Salyc. *nu. 3.*
Borgnin. *decis. 9. num. 4. & seq. parte* 1. & latè scripsi de
hoc infra *in 3. parte c. 7.* Item inhibitio † non canonicè 13
facta non inducit nullitatem actus contra eam, ideo
neque causat attentata, etiam si ab huiusmodi decreto
non fuisset appellatum, Abb. *in c. cùm venissent. num. 4.
not. de restit. in integr.* Dec. *in consi. 460. nu. 20.* Paris. *in
cons. 108. nu. 11. & seq. vol.* 1. Roland. *in d. cons. 77. nu. 26.*
Idem si inhibitio † esset contra formam statuti à Papa 14
confirmati, quia cùm iurisdictio Ecclesiastici hoc casu
non esset priuatiua, & iudici seculari esset præuentio-
ne acquisita; ergo & inhibitio & excommunicatio es-
set contra ius, & sic vtrumque nullum. Item inhibitio
minus † canonicè decreta, manus iudicis non ligat, Ro- 15
ta *decis. 58. de appellat. in nouis.* Milus *in repertorio. vers.
Appellatione in Curia interposita.* Paris. *in d. cons. 108. nu.
9. & n. 11.* Et si de nullitate inhibitionis constat in prō-
ptu, ipsa tamque non canonicè facta, non est obser-
uanda, † Rota *decis. 75. de appellat. in antiqu.* Bellamera 16
decis. 139. Vestrinus *in practica Cur. Rom. li. 8. c. 4. nu. 16.
vers. & quamuis. & c. ne captanda. & ibi* Gemin. *in vlti-
mo not. &* Franch. *super gloss. fi. de concess. præbend. lib. 6.*
Boer. *decis. 61. n. 4.*

Nec obstat quod inhibitio † siue iusta, siue iniusta
timenda est, Rota *decis. 26. de appellat. in antiq.* quia hoc 17
procedit in illis casibus, in quibus secularis iudex ha-
bet iurisdictionem ab Ecclesiastico, vt firmarunt Bal.
in l. 1. in fi. C. quomodo, & quand. iud. Socin. *in cons. 99. n.
2. vers. vnam tamen non omitto. vol. 3.* Afflict. *decis. 30. n.
3. vers. imo dicebat Baldus.* Marsil. *singular. 490. incip. mos
iudicum.* & quando istorum opinio esset vera, eam in-
telligendam esse puto, præterquam in prohibitis de
iure canonico, in quibus & si non habeat iurisdictio-
nem ab Ecclesiastico, tamen ab eo est priuatus ex tra-
ditis, *in c. si iudex laicus. de sent. excom. li. 6.*

Denique est aduertendum, quod cùm articulus
iuridens spiritualis accidit coram iudice laico, aut sta-
tim coram eo pars opponit declinatoriam fori, & sta-
tim est suspensa eius iurisdictio, † nisi opponat frau- 18
dulenter, Capyc. *decis. 7.* & tunc si antiquam iudex lai-
cus inciperet cognoscere de tali exceptione, superue-
niat inhibitio iudicis Ecclesiastici, valet etiam sine ci-
tatione, saltem quoad præueniendum iurisdictionem,
quia quatenos ille articulus consisteret in facto, vel
alio modo posset cognoscere iudex laicus, tamen po-
terit etiam Ecclesiasticus, cui per compatationem
partis, & citationem erit iurisdictio præuentione
quæsita, vt dixi in præcedentibus capitibus. Quo
casu, si procederet, duo consideranda sunt, primùm
acta sua esse nullius momenti, quia inhibitio † facta 19
æquiualet decreto irritanti, *cap. cùm dilectus, vbi gloss.
& Doct. de iurepatronat. cap. præsenti. in t. responso. de
offi. delegat. libr. 6.* Lapus *allegatione 16. an valeat. post
numer. 2. & ibi Addentes, versicul. ille.* Cassador. *deci-
sione 2. numero 7. alias 3. de repet. spoliat.* Nec obstat
l. nulli prorsus. Codic. de iudic. quia loquitur in iudi-
cibus delegatis, vt probaui superius, Afflict.
decis.

20 *lectis.354.n.7.* Secundum, quod ipse iudex laicus † iterum citari debet ad dicendum causam, quare non debet declarari incurrisse pœnas inhibitione contentas, *c.licet.in 2.in fi.de prabend.lib.6.* & est communis opinio, vt per Doct.*in c.2.de sponsalib. vbi* Felyn. *à n.1.ad 6.* & notat Bart.*in l.vnic n.6 ff.si quis ius dic.non obtemper.* Cassador.*in decis.6.post nu.10.vers.& declaratur, de caus.poss.ff.& propter.*

Aut pars non opposuit istam exceptionem declinatoriam coram laico, & sic eius iurisdictio viget, & tunc si ecclesiasticus vult inhibere ad effectum procedendi ad vlteriora, debet prius citare, siquidem cùm possit cognoscere de multis articulis, præsertim in facto cõsistẽtibus, nec possit priuari sua iurisdictione sine cau-
21 sa: Ideo non potest † ille procedere, nisi parte citata, Socin. *in consi.16.col.pen. & cons. 166. vers. sextus casus. vol.2. & cons.27.col.3 & cons.59.vers.sexto, & cons.63.& cons.87.& cons.120.vol.3.* Dec.*in cons.498.in fi.& consi.528.vol.2.* quos citat Crauett.*in tract.de antiquitate tẽpor.parte 1.n.8.* & per eundem *in cons.5.col.2.* Nec valet dicere hic adesse causam, quia laicus non se intromittit de spiritualibus, *c.decernimus. de iudic.argum.l. solemus.§.si latrunculator.ff.de iudic.* quia hoc procedit in spiritualibus de iure, secus in aliis multis, in quibus iudex laicus potest cognoscere; ergo quoties istius iurisdictio viget, & non est suspensa, non potest inhibitio fieri sine causæ cognitione, & si fieret, fortè non obseruaretur, quod multum debent aduertere iudices Ecclesiastici, ne suprema eorum iurisdictio postea videtur sperni.

CAP. XLIII.

Decimæ an sint de iure diuino, vel humano. Et an inhibitio ab ecclesiastico super ipsarum causis possit fieri laico.

SVMMARIA.

1 *Homines in principio saluabantur per oblationes, & sacrificia.*
2 *Primitia, oblationes & decima vnde habuerunt originem.*
3 *Decimarum solutio, quale praceptum sit.*
4 *Decima an sint de iure diuino.*
5 *Decimas deberi an probetur ex testamento noua legis.*
6 *Decima debentur ex pracepto Ecclesia.*
7 *Decimas deberi de iure diuino, qui teneant.*
8 *Decima personales debentur de iure positiuo, non autem diuino.*
9 *Consuetudo excusat à non solutione decimarum.*
10 *Decimas prædiales non soluentes peccant, & possunt excommunicari, & n.14.*
11 *Concionatores in prædicationibus debent persuadere solutiones decimarum.*
12 *Iudex laicus non est competens super solutione decimarum.*
13 *Fructus, qui ex spiritualibus perueniunt sunt temporales.*
15 *Quastio de iure decimarum est de foro ecclesia.*
16 *Clericus tenetur soluere decimas.*
17 *Clericus non tenetur ad solutionem decimarum de bonis ecclesia.*
18 *Iudex laicus est competens super solutione decimarũ, quando conuenitur laicus.*
19 *Decimarum detentores, fautores, & consultores sunt fures, & quomodo puniuntur.*
20 *Sacrilegium punitur etiam per iudicem sæcularem.*
21 *Crimen sacrilegij est mixti fori.*
22 *Decimas subtrahentes sunt excommunicati excommunicatione maiori.*
23 *Decimas non soluentes excusantur à peccato, si est de consuetudine non soluendi.*
24 *Decima etiam pro præterito solui debent, quando à clericis petuntur.*
25 *Decimas non soluentes quot modis puniantur.*
26 *Fiscus accipit quod non datur Christo.*
27 *Decimas non soluentium exempla pœnarum.*
28 *Muscarum plurima oriuntur in æstate propter non solutionem decimarum.*
29 *Decimas malas soluentes quomodo puniantur.*
30 *Decima qua soluuntur debent esse optima.*
31 *Decima soluuntur vt census pro tenimento vita æterna.*
32 *Homo est decima creatura inter intellectuales.*
33 *Decima personalis de quibus non est danda, & quare.*
34 *Decima non est soluenda, vbi rei dominium non transfertur.*
35 *Decima prædialis debet dari etiam ab iniusto possessore.*
36 *Decima animalium computantur inter decimas prædiles.*
37 *Decima animalium sunt soluenda im parrochia vbi pascuntur.*
38 *Decimarum in solutione attenditur consuetudo loci.*
39 *Decima non adiudicatur si non est solitus percipere in vno fundo, etiam existente in parrochia.*
40 *Decima debent solui Episcopo de omnibus rebus sua diœcesis.*
41 *Decima debentur in signum vniuersalis dominij.*
42 *Decima in regno soluuntur à Baronibus etiam de feudalibus.*
43 *Constitutio regni mandat solui decimas.*
44 *Constitutio Regis non posset auferre solutionem decimarum.*
45 *Dictio, prout, in dubio stat causaliter, & non conditionaliter.*
46 *Episcopus percipiens decimas in aliquibus corporibus acquirit quasi possessionem decima vniuersalis in omnibus.*
47 *Possessio in vno, quando fundet intentionem iuris vniuersalis in omnibus, & n.50.*
48 *Decima debentur de toto territorio, si in vna parte est effectum decimale.*
49 *Decimarum ius est reale concernens non speciem fructuum hanc vel illam.*
51 *Episcopus si est in possessione iuris decima in certis corporibus debet habere eam in omnibus.*
52 *Decima debetur de ea parte fundi, qua postea reducitur ad culturam.*
53 *Episcopi pro decimis habent intentionem fundatam in toto territorio.*
54 *Decima prædialis non minuitur per expensas, siue meliorationes.*
55 *Decima debentur de nonalibus, & de nouis introitibus.*
56 *Decimarum quota an præscribi possit.*
57 *Papa potest hoc ius decimarum aliis concedere.*
58 *Patientia cum longo tempore non minus operatur quã vera concessio.*
59 *Papa post concilium Lateranense non potest concedere decimas.*

60 Decimarum concessionem fuisse factam ante conciliũ Lateranense, quomodo probetur.
61 Papa est super omnia concilia, quæ interpretatur, tollit, corrigit, & mutat.
62 Papæ sententia est standum, etiam si contradicat Ecclesia.
63 Papa in quibus dispenset, & in quibus non possit.
64 Decimæ concessæ laicis ante concilium Lateranense, possunt eisdem in feudum dari.
65 Præscriptio centenaria habetur loco tituli legitimè constituti.
66 Præscriptio non procedit contra id, quod specialiter à tota ecclesia fuit statutum.
67 Consuetudo minuens quotam decimæ est valida.
68 Decimæ debent solui iuxta solitum, & consuetum.
69 Decimæ possunt diminui per priuilegium, & per præscriptionem.
70 Consuetudine antiqua approbata tolerabilia sunt.
71 Lex positiua potest distinguere, & modificare legem diuinam.
72 Decimæ præscribi possunt non in totum, sed in quantum.
73 Decimarum quantitatis quæstio est temporalis.
74 Iudex laicus potest cognoscere de quantitate decimarum, quæ debetis.
75 Quæstio spiritualis incidenter tractatur coram iudice laico.
76 Matrimonium potest probari, in causa summaria alimentorum coram iudice laico.
77 Alimenta habenti non sunt præstanda, & quomodo fallit.

VT sciamus vtrum Ecclesiasticus possit inhibere
iudici laico ne se intromittat super causis deci-
marum, & an in aliquibus earum iudex secularis ha-
beat iurisdictionem, præmittendum est an ipsæ sint de
iure diuino, vel positiuo debitæ. In principio igitur
mundi in lege naturæ soluebantur homines solũ per
1 oblationes † & sacrificia, vt dicit Magister sententiarũ
in 4. lib. sicut patet de Cain, & Abel, qui offerebant
domino manipulos messium, & primogenita ouium:
Crescente autem cultu Dei, iussit Deus dare primitias
ministris domus suæ, qui sunt propriè sacrificia offe-
rentes, vnde Sacerdotes sacra dantes; vel sacrificia of-
ferentes dicuntur oblationes non tollendo, sed primi-
2 tias † addendo. Postea cultu Dei magis triumphanter
crescente, propter multitudinem ministrorum addi-
dit illis decimas, & reseruauit sibi decimam partẽ re-
rum omnium, quę crescunt, & renouantur, & acqui-
runtur omni anno, quas præcepit dari suis ministris,
Malachiæ *c. 3.* Inferte omnem decimationem in hor-
reum meum, vt sit cibus in domo mea pro ministris
3 meis, & sic præceptum de solutione † decimarum est
partim morale inditum ratione naturali, quia conso-
num est rationi naturali, vt operarius sit dignus mer-
cede suo, *1. ad Corinth. c. 10. & etiam nunc 281. q. 1. & cap. Ecclesias. §. quia verò 4. qu. 1.* Et quod seminantes spiri-
tualia debent metere carnalia secundum Apostol. vt
sit æqua ratio dati, & accepti secundum Aristotelem,
partim etiam ex diuina institutione sumens robur, D.
Thom. *in 2. 2. q. 87. art. 1.* & ibi Caietanus Archidiacõ.
4 *in c. decima, n. 3. 16. q. 1.* Ad quod allegatur † textus *Exodi c. 22.* quo vndecim tribus Israel iubentur soluere de-
cimam omnium fructuum duodecimæ tribui Leuita-
rum, diuino cultui addictæ. Idem habetur *Leuitic. cap. 27. & Deuteronom. ca. 13. & Paralipom. c. 22. & Numer. c. 4.* In quibus locis omnibus mandatur laicis generali-
ter, vt de cunctis rebus soluant decimam partem. Ad
hoc allegantur etiam textus † noui testamenti, Lucæ *c.* 5
11. Væ vobis Pharisæis, qui decimatis mentam, & rutam, & omne opus, & præteritis iudicium, & charitatem Dei, hoc oportuit facere, & illa non dimittere. Matthæi *c. 10. Dignus est operarius mercede sua.* & D. Paul. *1. ad Corinth. c. 9.* dicit: *Quis militat vnquam stipendiis suis, aut quis plãtat vineam, aut de fructibus eius non edet.* & Luc. *cap. 18. Decimas do omnium quæ possideo.* & Matthæi *c. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Sed ad ista
loca respondet Io. Andr. *in regula, qui prior. num. 13.* in
mercurialibus, quod nõ sunt verba Christi, vel Euan-
gelistæ, sed potius ostentatiua narratio Pharisæi, vt ex
nouo testamento non habeatur certus textus de solu-
tione decimarum.

Item debentur † ex præcepto Ecclesiæ, Alex. Papa 6
II. *in 32. dist. c. præter hoc.* vbi argumentatur de sancta
synodo, & fuit constitutum *in concilio Maguntino 16. q. 1. c. si quis laicus. & c. quæsti. & q. 7. c. decimas. & per Concilium Rotomagen. ead. caus. q. 7. c. omnes decimæ. & per Concil. Gregor. c. quadragesima. de consecrat. dist. 5. & c. in aliquibus. de decim.* vbi ea generali concilio totius Eccle-
siæ debentur, idem fuit statutum in sacrosancto *Concilio Tridentino sess. 25. c. 12.* pro quo habes in iure ca-
nonico, *dict. c. decimas, 16. q. 1. & c. decimas, & c. seq. 16. q. 7. c. parrochianos. c. ex transmissa. cap. sua. de decim. cap. omnes decimæ, 16. qu. 7. c. peruenit. c. non est. cap. tua. de decim. & dict. cap. in quibusdam. & item. 1. eod. tit.* Et quod
decimæ † debeantur de iure diuino, voluerunt Gloss. 7
Archidiacon. Anchar. Franc. Aret. Dominic. Philipp.
Franc. & alij *in c. 1. de decim. lib. 6.* Ioan. Andr. *in rubric. eod. tit.* Innoc. *in c. fin. de parroch.* Cardinal. *in cap. in aliquib. de decim.* Rota *decis. 1. de decim. in antiqu.* Alex. *in consi. 60. volum. 4.* Afflict. *in constitutione regni, Quanto vers. tertio quarto. tex. in d. c. parrochianos. ibi; sed ab ipso domino sunt instituta, in c. sua, eod. tit. vers. diuina constitutione debentur in d. cap. in aliquibus, vers. quæ debentur ex lege diuina.* Marcus Antonius Cucchus *instit. canon. li. 2. tit. 25. in princ.* Dominic. de Soto *de iustitia, & iure. lib. 9. q. 4. art. 1.* & est communis opinio, vt per
Benedictum Capram *in regula 98. per totam.* latè Re-
buff. *in tract. de decim. qu. 1. num. 6.* Bursat. *in consil. 50. num. 9. volum. 1.* Menoch. *in consi. 9. num. 11. vol. 1.* & sic
fuit decisum in Rota Perusina, vt per Ioseph. Ludo-
uic. *decis. 106. num. 53.* sed hoc intelligo de decimis rea-
libus, & prædialibus; non autem de decimis † persona- 8
libus, quia istæ non sunt debitæ de iure diuino, sed de
iure humano, & positiuo introductæ, & ideo consue-
tudo † eas non soluendi prodest, & excusat non sol- 9
uentes, Ant. de Butr. *in d. c. parrochianos*, Abb. *in d. c. in aliquibus, vbi gloss.* Hostien. *eod. tit. §. quod sint, & seq. & §. qualiter tangit*, Felyn. *in cap. causam quæ. de præscript.* Archidiacon. *in c. quicunque 16. q. 7.* & Anton. *in d. cap. parrochianos.* refert Theologos non tenere contrariũ,
sequitur Balb. *in tract. de præscript. 1. parte 5. partis princip. q. 7.* vbi latissimè, *vers. 1. conclusio est.* Et propterea
qui decimas † prædiales non soluunt, peccant morta- 10
liter, & possunt excommunicari, *c. cùm non sit. in fin. de decim.* & non solùm animo, sed corpore affliguntur, i-
ta vt soluere denegantes, pauperes efficiantur, *c. reuertimini, 16. q. 1.* & erunt etiam infirmi, *cap. decimæ. eadem causa, & quæstione.* & carent denique Ecclesiastica se-
pultura, *c. prohibemus. de decim.* Vnde mandat Papa, *in c. 1. de decim. lib. 6.* ne quis persuadeat populis vt à deci-
marum solutione desistat, & *in clem. cupientes. de † pœnis.* afficit pœnis prædicatores, qui certis temporibus 11
non incumbunt persuadere in prædicationibus, sol-
uendas esse decimas.

Ergo

12 Ergo super causis decimarum † iudex laicus non erit
competens, quia spirituales sunt, c. suam. & c. quanto. §.
prohibemus. & c. si iudex laicus 10. II. q. 1. in summa. Ioan.
Andr. & Archidiac. in c. fi. de decim. lib. 6. Et licet fru-
13 ctus, † qui ex spiritualibus proueniunt, sint tempora-
les, quia locari possunt & vendi, c. nostra. de locato. c. fi.
ne prælati vices suas. & permutari, c. vt super. in gloss. t.
de reb. eccles. non alien. c. fin. de rerum permut. Nihilomi-
14 nus deuegantes † soluere decimas possunt astringi per
cēsuras Ecclesiasticas, clem. dispendiosam. de iudic. quod
non est secularium munus. Propterea Federic. de Sen.
in cons. 23. quem sequitur Anchar. in reg. ea quæ. n. 12. li.
6. distinctione concordant, & est opinio D. Thom. in
15 2. 2. q. 87. art. 3. Aut est quæstio † de iure decimarum,
quia dicit possessor se ad decimas non teneri ex priui-
legio, compositione, vel alia ratione, & tunc quæstio
est de foro ecclesiæ, ius decimæ in dubium reuocatur,
causa omnino spiritualis est, non est merum factum,
Concil. Trident. sess. 25. c. 12. de reform. Couar. pract. quæst.
c. 35. n. 2. vers. a. dico, poterit igitur Ecclesiasticus iudex
secularis, qui procedere satageret, inhibere atque etiā
sub excommunicationis pœna prohibere, ne super
spiritualibus se intromittant, videlicet super iure deci-
mandi, si verò super solutione earum quæstio cōtin-
gat, quia est super obuentionibus, & fructibus tempo-
ralibus, qui ex spiritualibus proueniunt. Aut clericus
conuenitur, & tunc debet cognosci in foro suo eccle-
siastico toto titulo de foro competenti. Nam & cleri-
16 cus † tenetur soluere decimas de propriis bonis, siue
patrimonialibus, c. si quis laicus. 16. qu. 1. Gloss. in c. 2. de
decim. debentur etiam à clericis conductoribus bono-
17 rum alterius, c. dilectis. de decimis. Non tamen † tenentur
ad solutionem decimarum de bonis dotalibus eccle-
siæ, text. cum gloss. in d. c. 2. de decim. & clem. 2. vbi gloss.
eod. tit. & constitutio Bonifacij VIII. in c. vnico. eod. tit.
in extrauagant. communibus. vbi an ecclesia teneatur
ad decimas summo Pontifici, & quo casu, pro quo vi-
de Marc. Anton. Cucchum, in institutionib. canonicis li.
18 2. c. 15. in fi. Aut laicus † conuenitur, qui decimas tenet,
& cum mala fide, & tunc laicus est iudex competens,
Federic. de Sen. in consi. 245. Calderin. in consi. 45. de fo-
ro competenti. Decimarum subtractio est sacrilegium,
c. inquirendum. de peculio cleric. & non solum decimarū
19 † detentores sunt fures, latrones, & sacrilegi, sed etiam
fautores, consultores, & auxiliantes eis, quia pari pœ-
na punientur, & grauissimè peccant, quod sint sacrile-
gi, testatur D. Thom. 2. 2. q. 87. art. 3. & 16. q. 4. cap. fi. ut
quisquis. vbi dicitur, qui per furtum & vim aufert in
20 ecclesia dedicata, sacrilegus iudicatur: sacrilegi † autem
puniri possunt etiam per iudicem secularem, l. si quis
in hoc genus. C. de episc. & cleric. gloss. in l. cùm sit gene-
rale. de foro compet. vbi Hostiens. videtur velle, quod
quando agitur ad pœnam corporalem laicus est iudex
competens, si verò ad spiritualem, tunc Ecclesiasticus.
Abbas verò dicit ibidem, sin autem agitur ad restitu-
tionem rei subtractæ, vel ad pœnam nō corporalem,
sed pecuniariam, iuxta d. c. quisquis. 17. qu. 4. tunc etiam
21 laicus est iudex competens, & sic crimen † sacrilegij
est mixti fori; est ergo locus præuentioni, c. proposuisti.
de foro compet. & quod sacrilegi sint excommunicati,
patet 11. q. 3. c. canonica, 17. q. 3. c. omnes ecclesiæ. & est hæc
excommunicatio maior, quia separat ab ingressu ec-
clesiæ, sepultura Ecclesiastica, atque fidelium commu-
22 nione, 3. q. 4. c. ego vidi. & quod subtrahentes † deci-
mas & bona ecclesiæ sint excommunicati excommu-
nicatione maiori, est textus apertus in c. hoc consultissi-
mo. de reb. eccles. non alien. li. 6. Nisi sit de consuetudine
23 † patriæ quod decimæ ipsæ non soluantur: tunc enim
ex hac Pontificis taciturnitate oritur excusatio à pec-
cato, Abb. in c. ad nostr. & in d. c. in aliquib. de decim. Fe-
lyn. in c. causam quæ. de præscript. isti non peccant, quia
cum eis Papam dispensasse credendum est: Nisi à cle-
ricis fuerint ipsæ decimæ petitæ, Abb. in d. c. in aliqui-
bus, & in c. ex parte. de decim. Syluestrina in summa. in
ver. decima. Afflict. in constitutione regni, quanto. Quod
si clerici † petierint, etiam præteritæ soluendæ sunt, 24
Rota in d. decis. t. de decimis. in antiquis. Abb. in d. c. per-
uenit. debitores autem non tenebuntur ad pretium
quanti plurimi, sed ad illud pretium quod tunc tem-
poris valebat, Bart. & Doct. in l. diuortio. § donatione.
ff. de soluto matrimon.

Qui igitur decimas † Deo non persoluit, quadrupli- 25
citer à Deo punietur, primo per penuriam rerū tem-
poralium, secundo per incidentiam in peccatū, tertio
per perditionem regni cœlorum, quarto per deiectio-
nem ad æternū supplicium. De primo scribit D. Au-
gust. & ponitur 16. q. 7. c. maiores. quia noluimus cū Deo
partiri decimas, totum tollit hoc fiscus, † quod nō ac- 26
cipit Christus, & meritò, nā Sapientiæ c. 11. Per quæ pec-
cat, per hæc & torquetur: & Prouerb. c. 11. Alij dimidūt pro-
pria, & ditiora fiunt, alij rapiunt nō quæ sua sunt, & sem-
per in egestate sunt. Cuius exemplum † ostēdit Prosper 27
in libello suo de dono timoris. narrat de sancto Anselmo,
qui certo tempore viderat diabolum in horreo suo
semipleno super garbam suam sedentem, qui iterum
decimari fecit omnia, quo facto; vix nouem partes in
horreo potuerunt recondi. Narrat etiam idem quod
Beatus Ignatius quodam tēpore vidit diabolum super
horreum suū sedentem, qui admiratus à suis ministris,
quæsiuit, si rectè garbam suam decimassent, & dixit si-
bi vnus seruorum suorum, quod septem garbas de de-
cima, vt horreum repleret, ibidem reposuit, quo audi-
to, accessit vir sanctus ad horreum, & adiurauit diabo-
lum, vt diceret, quare ibi sederet, qui respondit se in
horreo illo iurisdictionem habere: cui sanctus Igna-
tius, tu, inquit, iurisdictionem tuā exerce, at ille statim
summitatem domus asportauit, & supercecidit ignis,
& totum residuum incinerauit. Hęc Prosper. Et in cō-
firmationem prædictæ sententiæ dicit dominus per
Prophetam Malach. c. 3. Reuertimini ad me, & ego re-
uertar ad vos, dicit dominus exercituū, & dixistis, in quo
reuertemur, si affliget homo Deum, quia vos cōfigistis me,
& dixistis, in quo configimus te in decimis, & in primitiis,
& in penuria vos maledicti estis, & vos me fraudatis, &
cōfigitis gens tota. Super quo vide quæ scribit D. Hier.
in c. reuertuntur 16. q. 1. Vnde Holcot in lectura libri sa-
pientiæ, in lectura 206. qu. 6. Fertur, inquit, quod quædā
patria in Anglia, quæ Norfolchia nominatur, contin-
git quod blada in æstate creuerant, & ecce appropin-
quante tempore messium, venit genus muscæ † in ma- 28
xima multitudine, quod totum illud bladum pulcher-
rimum in tantum consūmpsit, quod vix infra quinque
miliaria vnum quarterium inueniretur, homines ve-
rò illius patriæ quasdam de muscis ceperunt, & diligē-
ter inspicientes quales erant, quia nunquam prius cō-
similes viderant, inuenerunt eas habere literas depi-
ctas in alia sua, in vna ala scribebatur, Ira, & in alia
Dei, vt manifestum esset, propter demerita populi,
vindictam fuisse, iuxta illud Hieremiæ, seminauerunt
triticum, & messuerunt spinas, hæreditatem accepe-
runt, & eis non proderit, confundimini à fructib. ve-
stris propter iram furoris Domini. Secundo puniun-
tur malè decimantes † per incidentiam in peccatum, 29
vnde legitur Genes. c. 4. quod Abel iustus obtulit Deo
de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, &
respexit dominus ad Abel, & munera eius, ad Cain

bra & pars corporis Papæ, & debent reputare se præ
cæteris astrictos esse ad seruandum Papæ fidelitatem,
atque Papa debet eos diligere sicut seipsum.
7 Item Episcopatus † est beneficium, *c. cleros. dist.* 21. &
est de iure diuino, vt probat Andr. Barbat. *in tract. de*
præstant. Cardin. qu. 1. erat Episcopatus ante aduentum
Christi inuentus, *Psal.* 108. *Fiant dies eius pauci, & Epi-*
scopatum eius accipiat alter. & habetur *in Act. Apostol. c.*
1. *& in* 1. *ad Timoth. c.* 3. etiam apud gentiles ante Chri-
sti aduentum, *l. munerum ciuilium in* 1. *§. item ope. ff. de*
muner. & honor. quorum officium erat præesse cunctis
necessariis, & rebus pro humana natura sustentanda, *c.*
8 1. *de empt. & vend.* sed omnes episcopi † post Christi
resurrectionem aliquando presbyteri vocabantur, *c.*
legimus. dist. 93. *& c. olim. dist.* 95. orta autem discordia
inter eos, dum vnus volebat alteri præferri, dicendo
ego sum melior te, quia baptizatus sum à Petro, alter,
quia baptizatus sum à Paulo, fuit ordinatum per Apo-
stolos, vt vnus ex eis alteri præponeretur, qui vocare-
tur Episcopus, cui alij obedirent, ergo episcopatus,
prout est hodie, fuit ordinatus & distinctus Apostolo-
rum ordinatione, & non de iure positiuo, ita cõcludit
D. Hieron. *in d. c. legimus. dist.* 93. *& d. c. olim. dist.* 95. &
Dionysius Papa I. Pontifex in ordine XXIV. sub an-
no à natiuitate Domini, 274. parrochias, & diœceses
distribuit, vt quisque finibus & limitibus suis cõtentus
esset. Creatio igitur episcopatuum, ordinatio, & insti-
tutio personarum, atque limitatio diœcesum procedit
ex ordinatione Ecclesiæ, & de iure positiuo. Vt autem
ipsi Episcopi repræsentant Apostolos, *c. in nouo. dist.* 21.
9 sic sunt de iure diuino: nã & Apostoli † ipsi dupliciter
repræsentantur, nimirum ante Christi resurrectionẽ,
& tunc solum per ipsos Cardinales assistẽtes personæ
Papæ sicut Apostoli assistebant personæ Domini. Item
post Christi resurrectionem, & tunc fuit ordinatũ per
Ecclesiam: *ite, & prædicate Euangelium omni creaturæ,*
vt in *Actibus Apostolorum*, & de hoc scribit Romanus
in illo suo sermone, impresso post sua consilia.
10 Alia verò beneficia † sunt de iure positiuo, non di-
uino, Abb. *in c. constitutus. de religios. domib. & in dispu-*
tatione sua incip. Episcopus. col. 2. *vers. ad propositum.* per
tex. *in c.* 1. *&* 2. *dist.* 22. vbi dicit textus, quod Papa insti-
tuit Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos & alios
in dignitate constitutos, allegat tex. *in c. in illis. dist.* 80.
& in c. 1. *dist.* 90. Inno. *in c. nisi cùm pridem. de renuntiat.*
& in c. 1. *de simonia.* tex. *in c. olim. dist.* 95. Archidiac. *in*
c. omnes. dist. 22. Felyn. *in c. cùm accessissent. de constit.* Ge-
minian. *in c.* 1. *dist.* 21. Cardi. *in c.* 1. *dist.* 44. *col.* 4. *vers. &*
quantum postea. Speculator *in rationali diuinorum. li.* 2.
c. 1. tex. cum gl. *in c.* 1. *dist.* 23. & probatur *in c.* 2. *de præ-*
11 *bend. lib.* 6. *& in clem.* 1. *vt lit. pend.* vbi Papa † habet
plenissimã potestatem in beneficiis, per *d. c. proposuit.*
de conceß. præbend. quod secus esset, si beneficia essent
de iure diuino, per *c. sunt quædam,* 25. *qu.* 1. tex. *in c. cùm*
de beneficio. de præbend. li. 6.
12 Sed beneficia † quælibet sunt spiritualia, gl. *in summa*
1. *q.* 1. vbi dicit, quod spiritualia sunt omnia iura eccle-
siastica, vt administrationes, & præbendæ. Item spiri-
tualium multiplex est differentia, secundum Io. Andr.
Abb. & Ananiam *in c. consulere. de simonia.* gl. & Archi-
13 diac. *in d. c.* 1. *q.* 1. quædam enim sunt spiritualia † secũ-
dum essentiam suam, & istorum aliqua sunt incorpo-
ralia, aliqua corporalia: incorporalia, vt virtutes, dona
Dei, & similia: corporalia autem, vt sanctorũ reliquiæ:
item quædam sunt spiritualia per causam, vt sacramẽ-
ta, per quę consequimur gratiam, & sic sunt causa gra-
tiæ: Quædam sunt spiritualia per statutum, vt religio:
Quædam sunt spiritualia, quæ dependent à causa spiri-
tuali, vt absolutio peccatorum, *c. ad aures. de simonia.* i-
tem quædam sunt spiritualia ratione officij, *d. c. ad au-*
res. vt quæ competunt clerico ratione ordinis, vt pul-
sare campanas, claudere ostia ecclesiæ: Quædam sunt
spiritualia, quia deputata ad vsum spiritualium, vt vasa
sacra, vestes sacerdotales, & beneficia, Archid. autem
in d. c. 1. dicit in summa concludendum esse, quod sicut
anima viuit secundum seipsam, corpus autem propter
vnionem animæ, ita quædam sunt spiritualia secũdum
seipsa, vt sacramenta: quædam spiritualia eo quod spi-
ritualibus adhærent.
Et quod ipsa beneficia † sint spiritualia, firmarunt 14
Felyn. & Abb. *in rubr. de simonia. & in c. nemo. & cap. ad*
nostram. per illum tex. eod. tit. quia simonia commitit-
tur in causa spirituali, vel dependente ab illa, Doct. *in*
rubr. de simonia. gl. *in summa* 1. *q.* 1. sed simonia commit-
titur in beneficiis, *d. c. nemo, & d. c. ad nostram. cum simi-*
lib. & quasi per totum titulum de simonia; ergo be-
neficium, saltem ratione officij, est spirituale, facit tex.
& ibi Abb. *in* 5. *not. in cap. dilecto. de præbend.* vbi quod
præbenda est ius spirituale, quando habet canonicatũ
annexum, gl. *in c. cum M. de constit.* tex. *in cap.* 1. *de statu*
monach. & ibi Abb. in 1. *not.* vbi monachatus est spiri-
tualis, quia simonia committitur, si pro eo aliquid tẽ-
porale datur. Idem in monialibus, *c. veniens. & c. dile-*
ctus. in t. de simonia. facit *c. quæsitum. de rerum permut.* i-
bi commutationes præbendarum de iure fieri nõ pos-
sunt cum pactione præmissa, quia circa spiritualia, vel
spiritualibus connexa labem continet simoniæ, facit
c. cùm pridem. & c. pactiones. de pact. & c. præterea. de si-
monia.
Sed laici non possunt se intromittere de rebus spiri-
tualibus: nam separatum est negotium, & iurisdictio-
nes distinctæ; ergo Iudices laici non possunt cogno-
scere de beneficiis, & eorum annexis, quæ spiritualia
sunt: Ideo ecclesiasticus rectè poterit inhibere, ne pro-
cedat super huiusmodi causis.
Dicunt multi iudicem † laicum cognoscere de pos- 15
sessoriis beneficialium & spiritualium, vel quasi, quia
huiusmodi possessoria sunt temporalia, quam opinio-
nem firmauit Vincent. *in c. fin. de iud.* ab omnib. alle-
gatus, Bal. *in c.* 1. *apud quẽ, vel quos cõtrouers.* gl. & Doct.
in c. cùm dilectus. in ver. iuramẽt. de elect. Card. *in clem.*
dispendiosam. nu. 17. *in fin. de iud.* Bened. *in c. Raynutius.*
ver. & vxorem. in 2. *n.* 331. *de test.* Steph. Aufr. *de potestat.*
secular. super ecclesi. st. reg. 2. *fallent.* 24. Milns *in suo re-*
pertorio, ver. beneficium. vers. beneficialis causa. Men. *de*
recuperãd. remed. 15. *q.* 18. Item *de retinend. poss. remed.*
3. *q.* 52. *n.* 323 *& n.* 327. Crauett. *in cons.* 258. *vol.* 1. *&* 2. Fer-
rett. *in cons.* 1. & ita pluries fuit decisum, Guid. Pap. *de-*
cis. 1. *&* 85. *&* 207. *&* 552. Boer. *decis.* 69. *num.* 23. Capell.
Tholosan. *dec.* 420. Gramm. *dec.* 78. Cacchet. *decis.* 116.
Thessaur. *dec.* 117. item super hoc articulo latè scribit
Ioan. de Selua *in tract. de benefic. parte* 1. *qu.* 7. *per tot.* &
est magis communis opinio Ciuilistarum, & Canoni-
starum, vt probat Couar. *in lib. pract. q. c.* 35. quã defen-
dunt etiam Ant. de Butr. *in d. c. literas. de iuram. calum-*
nia. Lapus *allegation.* 56. Bald. sibi contrarius *in l. omni*
innocatione. C. de sacrosanct. eccles. Dec. *in c. decernimus.*
de iud. cum aliis per Alexand. *in l. Titia. ff. sol. matrim.*
& hanc opinionem videtur sequi Rota, vt per Put. *in*
dec. 361. *li.* 1.
Cuius opinionis fundamẽta sunt, primo per text. *in*
c. causam † quæ in 2. *qui fil. sint legit.* vbi dñ summus Põ- 16
tifex mandauerat iudicib. suis ante initiũ causæ prin-
cipalis, quæ super legitimitate matrimonij erat, spolia-
tũ esse restituẽdũ, Rex Angliæ cõquestus est, & nõ per-
misit illos iudices de huiusm. spoliatione cognoscere:
ideo

ideo Papa rescripsit, & mandauit Regi possessoriū iu-
dicium relinqui,& ibi dicit rationem: *Nos attendentes
quod ad Regem pertinet, non ad ecclesiam de huiusmodi
possessionib. iudicare, ne videamur iura Regis Anglorū de-
trahere,&c.* Quare iudiciū possessorium nimirum spo-
liationis in causa spirituali, ad iudicem laicum dicitur
17 pertinere. Vbi textus vult iure licere possessoriū † iu-
diciū eiusdē rei tractari corā vno iudice,& corā altero
petitoriū diffinire: Nā in illa decretali possessoriū Re-
ctoriæ Castri de Sina corā potestate Florētiæ decisum
fuit, corā quo volebat cōmunitas etiā super proprie-
tate procedere,& Papa mandat iudicibus delegatis,vt
cōmunitatem moneant,& cōpellant,electū ab Abba-
te & conuentu sanctæ Mariæ de Florentia,in cuius fa-
uorem sententia super possessorio Rectoriæ lata erat,
in possessione remanere,donec super illius proprieta-
te diffinitum erit, quib. iudicib: eandem proprietatis
causam terminandā cōmittit. Item *c. litteras. §. prater-
ea. in ver. iuramento. de restit. spoliat.* vbi in iudicio re-
stitutorio vult iuramentū deferri calumniæ, in spiri-
tualib. aūt causis iura antiqua canonica exigi prohibēt,
neque deferri permittunt, calumniæ ergo iudicium
possessorium inter causas spirituales non numeratur.
18 Item probatur,quia natura possessorij † rei spiritua-
lis non est diuersa à natura possessorij rei prophanæ:
Vtraque enim lex possessori fauet si iustum habeat i-
nitium, vel saltem coloratum; vel si iustā habeat cau-
sam possidendi,non autem violentam aut aliter vitio-
sam; prout in beneficialibus probatur *in clem. vnic. de
sequestr. possess. & fruct. & c. licet. de prebend. lib. 6.* gloss.
in c. contingit. de dolo & contumac. & in regula cancella-
riæ de triēnali possessore,& in altera regula de annali
possessore,& vtrobique Samens. per multas quæstio-
nes declarat: idem est in re prophana, *l. 3. §. genera. ff. de
acquir. possess.* in quibus non sufficit dicere, possideo,
quia possideo. *l. nunquam nuds. ff. de acquir. rerum dom.
& in d. §. genera. & l. 1. & final. ff. pro suo.* In hoc solo dif-
19 fert ius † canonicum à ciuili, quia ius ciuile initium so-
lum adeptæ possessionis considerat an bonæ fidei, vel
malæ fidei sit, *l. nam ergo. ff. quod vi, aut clam. l. vnic. C.
de vsucap. transformand. l. clam possidere. in princip. ff. de
acq. possess.* sed ius canonicum omni tempore vult bo-
nam fidem, *c. si diligenti. c. final. de præscriptionib. c. pos-
sessor. de reg. iur. li. 6.* præsertim in beneficialib. Innoc.
in c. constitutus. in gloss. *in ver. irritum. de rescript. & in
c. illud, & ibi* Felyn. *de præsumptionib.* Item conueniūt,
quia omnia interdicta personalia sunt, *l. 1. in fi. ff. de in-
terdict.* Item quia vtrobique opus est interuenire titu-
lum,& possessionem non vitiosam saltem ab initio, *l.
1. ff. vti possidetis, & d. l. clam possidere, in princ. & §. qui
ad nundinas.* Io. Andr. post Hostiens. *in c. quoniam fre-
quenter.* Vt lite non contestata,possessio enim violen-
ta nihil iuris habet, *l. fin. C. si per vim alio modo.* Item
20 possessorium † beneficiorum quæstio facti est, ergo
iudex secularis potest cognoscere,tanto magis,quia in
hoc vertitur vtilitas Ecclesiasticorum, quia lites co-
21 ram Ecclesiasticis † iudicibus motæ solent fieri im-
mortales, *c. 1. de iuram. calum. lib. 6. vers. nos tamen quia
frequenter calumniari videmus, &c. & c. finem litibus. de
dolo, & contumac.* & habetur ista ratio *in §. si verò con-
tigerit. in auth. vt differentes iudices. & in auth. si verò
contigerit. C. de iudic. & in §. 1. auth. vt omnes obediāt iu-
dic. prouinc.* Et dū beneficia diu litigiosa manēt, solent
ruinis ædificia deturpari atque reformari, diuinusque
cultus diminui, *d. clem. vnic. de sequestr. possess. & fruct.*
& beneficium est Ecclesiæ, vt quāto citius huiusmodi
possessoria expediantur, quod celeriter fiet coram iu-
dice laico. Item in hoc possessorio ecclesia habet duos
iudices,vt firmarunt Roman. *in l. Titia ff. solut. ma-
trim.* & Felyn. *in c. causam quæ col. 6. in fi. de præscript.* ex
reg. *cum sit generale. de foro compet.*

Sed ista opinio procedit, quando clericus conuenit
laicum,ex regul. *d. c. cum sit generale, & clem. fin. l. §. fi.
de pœnis.* Verum si ageretur de possessorio beneficia-
lium inter clericos,† iudex competens est Ecclesiasti- 22
cus,non autem laicus,vt probant Ferrett. *in d. cons. 1. n.
15.* Ripa *in l. naturaliter. §. nihil commune nu. 19. ff. de ac-
quir. possess.* Dec. *in l. final. col. 5. C. de edict. diui Adrian.
tollend. & in cons.* 200. & probat Couar. *in d. lib. practic.
qu. c. 35.* & ita practicatur Neapoli, & in toto Regno
Franciæ,& in Pedemontio. Tessaur. *in decis.* 82. de qua
re latius scribo infra *parte 4. casu* 38. vbi respondeo o-
mnibus,quæ in contrarium adduci possunt.

Et pro hac opinione facit,quia in quolibet possesso-
rio † necessarium est cognoscere de titulo, gl. *in c. li- 23
teris & c. ex transmissa de restit. spolia. & c. 1. vt lit. pend.
lib. 6.* sed de titulo † beneficij laicus non est iudex cō- 24
petens, Imol. *in cle. dispendiosam. in fi. de iud.* Bero. *in
rubr. de iudic. n. 52.* Couar. *in lib. pract. q. c. 35. n. 1. vers. ex
quo patet.* & ideo in huiusmodi possessorijs non pos-
sunt deduci articuli coram iudice laico, qui respiciant
petitorium, Io. Ferrett. *in cons. 10. in fi.* Et licet sufficiat
docere † de titulo colorato, vt latè scripsi supra eadem 25
parte *in c. 5.* de quo iudex laicus potest cognoscere, vt
firmarunt Menoch. *de retinend. possess. remed. 3. n. 331. &
333. & 336.* Farinac. *in q. 8. nu. 21. vers. amplia iterum.* An-
car. *in regula, ea quæ n. 9. de reg. iur. lib. 6.* Tamen quan-
do possessorium † beneficiorum habet secum anne- 26
xam causam spiritualem, & ideo debet sapere causam
spiritualium, propter vtriusque continentiam, qui co-
gnoscit de vno debet cognoscere de altero, ex regula
*l. nulli prorsus C. de iud. & in l. cognitio ff. de liberali cau-
sa in vers. ut variè in vtroque iudicio iudicetur, & in l.
fi. §. quoniam. C. de re milit. lib. 12.*

Et licet regula *l. † nulli prorsus C. de iud.* loquatur in 27
iudicibus delegatis, *in vers. pœna ei ex officio iudicis im-
minente, qui contra hanc supplicauerit sanctionem, & in
vers. alium super principali qu. iudicem postulauerit.* &
ita tenent Salyc. & Alex. ibi. Afflict. *decis. 354. n. 6. & 7.*
& Saly. & ferè omnes dicunt pœnam illius legis extra
casum suum non extendi, ergo secus dicendum est co-
ram iudicibus ordinariis, vt coram vno petitorium, &
corā altero possessoriū prosequi liceat, ex regu. *§. nihil
commune ff. de acquir. possess.* Tamen hæc non procedūt
† in iudicibus diuersi fori; nam cum causa sit in totū 28
spiritualis, nō potest corā laico possessoriū, & Eccle-
siastico cōpetitoriū diffiniri. Itē licet inter alios mo-
dos ne cōtinētia causæ diuidatur, ponitur quādo con-
currit idētitas personarū, & rei, licet nō actionis, vt est
in petitorio, & possessorio, vt declarat Iacob. de Bel-
louis. quē refert Alberic. *in d. l. nulli.* & Afflict. *in d. de-
cis. 354. n. 13.* Tamē hoc intelligitur, quādo possessoriū
† est adeo annexū petitorio, vt sententia in vno pariat 29
exceptionem rei iudicatę in altero, ex reg. *l. fundi & l.
fundum ff. de excep. rei iud.* & ideo Anton. de Butr. post
multa in hanc sententiam inclinauit *in c. final. col. 4. de
iud.* Vbi possessorium, & petitorium compatibilia nō
reperiuntur coram diuersis iudicibus tractari posse, &
sic procedat *d. c. final.* quod de directo contradiceret
dict. l. nulli prorsus, si aliter intelligeretur, ergo posses-
sorium, & petitorium non sunt semper adeo inter se
continentia, vt coram eodē iudice terminari debeant,
sed hoc intelligo de diuersis iudicib. propriæ iurisdi-
ctionis ad materiam pertinētis, præsertim cum diuer-
si sint effectus †. Nam in causa possessoria actor sequi- 30
tur forum Rei, nec alibi conueniri potest, *l. vnic. Cod.*

vbi de possess. agi oport. sicut etiam de quibuscunque a-
liis personalibus dicitur, *l. quod legatur. in princip. ff. de*
iudic. Si de proprietate quæstio sit coram iudice loci,
vbi res sita est, terminari potest, *l. fi. C. vbi in rem actio,*
& d. l. quod legatur. in fi. & l. fides si susceperit. in fi. ff. de
iudic. Item non omnis qui in possessione obtinet, in
petitorio obtinebit. Pone quod is qui agit interdicto
post annum agat, certè inutiliter agit, *l. 1. ff. de interdict.*
quia interdictum illud annale est, *l. vnic. C. vti possidetis.*
Item quod actor de possessione non doceat, & pro-
pterea reus in possessione conseruatus est: ob id tamē
iure proprietatis non priuabitur, quia si in petitorio
rectè de dominio probabit, obtinebit, & ideo non so-
31 let sententia lata in possessorio † exceptionem rei iu-
dicatæ parere in petitorio, de quo latissimè scripsi in
§. nihil commune. & ita sentiunt Bart. Bal. Ioan. de Im-
mol. Paul. de Castr. & omnes *in l. Titia. ff. solut. matrim.*
& in l. omni in vocatione. C. de sacros. eccles. Ioan. Andr.
in clem. dispendiosam. de iudic. Butr. *in c. final. de iudic.*
& in cap. cum sit generale. de foro compet. Bald. *in l. si de*
proprietate, col. 3. C. si non à compet. iudic. Felyn. *in cap.*
causam quæ col. 6. in fi. de præscription.

CAP. XL.

An aliquæ causæ beneficiales possint esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Causas beneficiales aliquando posse cognosci per seculares qui teneant.*
2 *Papa potest concedere laicis facultatem conferendi beneficia.*
3 *Beneficiorum collationis ius an possit consuetudine acquiri.*
4 *Beneficia possunt conferre Reges ex Priuilegio Papæ.*
5 *Rex Apuliæ habet priuilegium conferendi beneficia.*
6 *Imperator quod priuilegium habeat in ecclesiis Alemaniæ.*
7 *Comes Rheni præsentat ad beneficia, vacante Imperio.*
8 *Reges aliqui conferunt præbendas in suis regnis ex priuilegio Papæ.*
9 *Rex Franciæ habet priuilegium conferendi beneficia, & in quibus locis, & à quo habuerit dicta priuilēgia.*
10 *Pragmatica sanctio de beneficiis ecclesiasticis, ex quibus causis facta in Francia.*
11 *Pragmaticam prædictam, qui probent fuisse hæresim manifestam & scissuram Ecclesiæ.*
12 *Rex Franciæ quot Archiepiscopatus, & Episcopatus habeat in sua ditione.*
13 *Rex Hispaniæ in omnibus Episcopatibus Hispaniæ potest nominare successores.*
14 *Regem Hispaniæ maximo fauore prosequitur Ecclesia Romana.*
15 *Rex Hispaniæ quot ecclesias cathedrales habeat in sua ditione.*
16 *Rex Catholicus, & Rex Christianißimus possunt dare priuilegium originis quoad nominationem beneficiorum.*
17 *Argumentum à iure collationis ad iurisdictionem super beneficialibus non valet.*
18 *Collationis beneficiorum ius est de regalibus.*
19 *Reges habent priuilegia nominationis, non autem collationis beneficiorum.*
20 *Præscriptione centum annorum multa priuilegia non quæruntur.*
21 *Consuetudo à iure reprobata non habet vim priuilegij.*
22 *Priuilegia collationum Regibus concessa, præsumuntur coactè concessa, & ad importunas preces.*
23 *Principes seculares cum multo periculo animæ se intromittunt in conferendo beneficia.*
24 *Priuilegia Principum cum iure conferendi debent restringi ad ius præsentandi, siue nominandi.*
25 *Verba priuilegij sunt ciuili modo intelligenda.*
26 *Priuilegia nominationum ad ecclesias quare sint Regibus concessa.*
27 *Princeps secularis quando possit non admittere Prælatum electum.*
28 *Episcoporum causæ à solo Papa diffiniendæ sunt.*
29 *Fructus Episcopatus sede vacante, non debere reduci ad manus Regis.*
30 *Concordata Franciæ fuerit facta in locum pragmaticæ sanctionis.*
31 *Fructus ecclesiarum vacantium debent reseruari futuro successori.*
32 *Capitulum succedit in omni iurisdictione sede vacante.*
33 *Fructus spiritualium rerum possunt locari, & vendi.*
34 *Fructus beneficiorum quando poßint peti coram iudice laico.*
35 *Colonus Ecclesiæ non potest opponere fori declinatoriam.*

SVnt qui putent iudicem † secularem esse compe- 1
tentem super causis beneficialibus, etiam si de pro-
prietate tractetur, dummodo beneficiorum illorum
collatio pertineat ad Regem, Stephan. Aufrer. *de po-*
testate secular. super Ecclesiast. regu. 5. fallent. 25. Costalius
in l. de quib. ff. de legib. & mouentur, quia Papa potest † 2
huiusmodi facultatem conferendi beneficia laico cō-
mittere, Bald. Ancaran. Io. Andr. & omnes *in cap. 2. de*
iudic. ibi Dec. *latius aliis. col. 7.* & de communi attesta-
tur Abbas *in c. quanto col. 2. de consuetud.* Dec. *in consil.*
134. viso puncto col. 2. Alex. *in consi. 74. nu. 8. vol. 4.* Bald.
in l. rescripta. C. de precibus Imper. offer. Martin. Lau-
dens. *in tract. de priuileg. & rescript. q. 2.* Anton. Cor-
sett. *in tract. de potest. Regia parte 2. q. 11.* Ideo inferunt
aliqui, ergo consuetudine † potest acquiri ius collatio- 3
nis, Ioan. Andr. quem sequitur Geminian. *in cap. 2. de*
præbend. lib. 6. & consuluit Cardinal. *in consi. 58. proposi-*
ta quæstio. Gemini. *in c. catholica circa finem dist. 10.* Bu-
tr. *in c. peruenit. col. 6. de censibus.* Abb. *in d. c. quanto in*
1. not. & in d. c. ad aures in 1. not. & in c. causam. de præ-
scriptio. & in c. dilecto. de præben. & dignit. Rota decis. 11.
de consuetud. in antiquis.

Item quod Reges † possint conferre beneficia ex 4
priuilegio Papæ, dixit glossa *in c. imperium dist. 10. c. di-*
lectus in 3. de præbend. & ibi Io. And. in 1. not. Et quod
Rex † Apuliæ habeat hoc priuilegium conferendi be- 5
neficia, testatur gl. *in ver. ecclesia in fine 7. q. 1. in summa.*
Item in fœdere inito inter Clementem VII. & Caro-
lum V. de anno 1529. fuit data facultas ipsi tanquam
Regi Neapolis nominandi, & præsentandi prælatos
ad 24. ecclesias regni Neapolis.

Item Imperator † habet priuilegium quod in quali- 6
bet ecclesia Alemaniæ possit facere vnum recipi, Spe-
cul. *in tit. de præben. §. restat. col. final. vers. item nota,* vbi
testatur se vidisse hoc priuilegium bullatū, & Petrus
de Monte *in sua Monarchia in princip. capitis 4.* Restau.
in tract. de Imperatore, q. 100. n. 14. Conradus *in templo*
iudi-

iuducum lib. 1.c.2.§.3.n.10.in fin. Boer. *in decis.32.nu.8.*
Et vacante Imperio præsentat ad Ecclesiastica bene-
7 ficia Comes † Palatious Rheni, vt cauetur *in Bulla au-
rea Caroli IV.* de qua testatur Restaur. *in d.tract.de Im-
peratore.q.8.vers.26.*

8 Item Rex † Vngariæ, & Rex Anglorum conferunt
in suia reguis præbendas ex priuilegio Papæ; Bald. *in
d.l.rescripta col.2.* Archidiacon. *in d.c.imperium.distin.
10.& in c.Adrianus in t.distinct.63.* Abb.& Doct. *in c.
dilectus.de testib.* Coofert Decaoatum, & præbendas
Ecclesiæ Cenomauen. in Normandia, *c. cum inter in
decisiane textus de elect.* Ideo Archidiacon. *in d.c.impe-
rium.* dicit hoc de Regibus Normandiæ & Angliæ, &
de omnibus tractat Ioan. de Selua *in tracta. de benefic.
parte 2.q.23.n.23.* & Restaur. *in d.q.100.*

9 Item Rex Franciæ † habet priuilegium conferendi
beneficia ex concessione apostolica, vt probant An-
ton. de Butr. *in d.c.quanto.de iudic.* Gemioian. *in cap.li-
cet colum.3.de præbend.* dicit Romæ, tempore Nicolai
III. plurimum fuisse dispotatum propter Reges Fran-
ciæ, & Angliæ, qui in plerisque Ecclesiis suorum re-
gnorum asserunt habere ius conferendi præbendas
sede vacante, Archidiacon. *in d.c.imperium distin.10.&
c.lectis,distinct.63.* Specul. *in tit.de legatis §.nunc tracte-
mus* gl. *in c.concilia in ver.reuerentia dist.17.* dicit Re-
geoi hoc ius conferendi præbendas ex priuilegio, &
coosuetudine babere, iuxta *c.hinc etiam.16.q.1.* idem di-
cit gl. *in c.bene quidem in ver. præter Romanum Pontifi-
cem dist.96.* gloss. *in c.laicis 16.q.7.* multa ad hoc allegat
Felyn. *in c.dilecta in princ.de testib. & in c. de hoc de si-
monia.* Boer. *decis.32.* & latius per Io. de Selua. *in d.tra-
ctat.de benefi.parte 2.q.23.* & per Restaur. *in d.qu.100.
tractatu de Imperatore.*

Innocentius Papa VI. in primo anno sui Pontifica-
tus, 9. Februarij concessit gratiam Regi Franciæ, quod
posset nominare sexaginta personas idoneas in toti-
dem ecclesiis regni sui, maodando certis executioni-
bus, vt statim conferant, atque reseruent præbendas
vacantes, vel vacaturas, quas illi per se, vel alios infra
mensem ducerent acceptandas, de quibus sibi postea
prouiderent. Item sub eadem data consimilem gra-
tiam fecit Reginæ Franciæ, & Nauarræ viduæ de vi-
ginti personis per eam in viginti Ecclesiis dicti regni
nomioandis; Idem concessit Reginæ Ioannæ vxori
Regis de aliis viginti personis; Idem concessit Regi-
næ Nauarræ de aliis viginti personis in eodem regno
Franciæ nominandis sub eadem data. Postea eodem
anno 1. Aprilis idem Pontifex ampliauit gratiam ei-
dem Regi Franciæ de aliis quadraginta personis per
eum nominandis io totidem ecclesiis, sed hæc secun-
da gratia de quadraginta fuit restricta ad duas prouin-
cias duntaxat, videlicet Senonensem, & Remensem,
in quibus poterat Rex in quadraginta Ecclesiis toti-
dem nominare personas de quibus priuilegiis men-
tionem fecit Rota *in decis.11. de concess. præbend.in an-
tiquioribus.*

Ex quibus concessionibus licet euenisset multum
malum in Ecclesia Dei; nam Carolus VII. Rex Fran-
10 corum pragmaticam † illam ediderit, declarando
omnium beneficiorũ, & Ecclesiarum collationes ad
ipsum Regem pertinere, & ideo suos seculares iudi-
ces competentes deputauit tam super petitorio, quam
11 super possessorio. Aduersus † quam pragmaticam
Andr. Barbatia scripsit, *in c.mandatum col.5.de rescript.*
probando esse hæresim maoifestam, scissuram eccle-
siæ, & membra diaboli: Tamẽ post multã Dei miseri-
cordiã facta sunt concordata inter Regem Christia-
nissimum, & summum Pontificem. Nam Leo Papa
X. dictam pragmaticam reuocauit, cassauit, & annul-
lauit, & postea fuerunt facta dicta concordata, de qui-
bus per Rebuffum *in suo particulari tractatu concorda-
torum.*

Habet igitur Rex † Christianissimus duodecim 12
prouincias sub ditione sua, quæ totidem Archiepisco-
pis subsnnt, vt testatur Ioann. Ferrald. *in tractatu de
iuribus, & priuileg. regni Franc.h.numer. 6.* quorum ista
sunt nomina, Remens. Senonens. Rothomagen. Tu-
rónen. Burdegalen. Vieuen. Bisuntinen. Sed *in tracta-
tu de titulis, & numero Cardinalium, Patriarch. Archie-
piscop. & Episcoporum. & in tractatu de taxa Episcopa-
tuum regni Franciæ;* sed alij Archiepiscopatus in regno
existentes prædictis adduntur, videlicet Tarantasien.
Treueren. Erebduen. Aquen. Arelaten. & Auenio-
nen. & ita decem, & octo Archiepiscopatus in eo re-
gno nominantur, & Episcopi centum, & quatuorde-
cim colliguotur, quorum oomina breuitati consulen-
dæ omittimus.

Item Rex Hispaniæ † potest in omnibos Episco- 13
patibus Hispaniarum nominare successores, qui si
digni esse probentur, in prædecessorum sedibus præ-
ficiuntur, prout *in 12. Concilia Toletana* fuit declara-
tum, & habetur *in c.cum longa distinct.63.* & ibi glossa
dicit, quod nihil hodie subtrahitur Regi Hispaniæ,
quia sicut prius eligebat, & nomioabat, ita & modo,
Restaur. in *tractatu de Imperatate quæst.100.numer.16.*
Conradus in *templo iudic.lib.1.cap.2.§.3.num.14.* Ioan.
de Selua *in tractatu de benefic.parte 2.quæst.23.num.44.*
Corsett. *in tractatu de potestate regia quæst.55.* cum
aliis per eos allegatis, & hoc iure vtimur, quia eccle-
sia † Romaoa magno fauore prosequitur Regem ca- 14
tholicum, qui propter suam, & suorum ministro-
rum religionem, ea maiori fruitur potentia, ditio-
ne, & magnitudine, quam nemo hucusque Rex,
vel Imperator fuerit consequutus, de cuius regno-
rum, & statuum titulis scribit Sebastianus Monste-
rus *in Cosmographia vniuersali, de Hispania capit. se-
cunda.*

Et quantum ad hunc articulum pertinet, si Eccle-
siæ † cathedrales in eius sitæ ditione computentur, 15
iuxta collecta *in tractatu de titulis, & numero Card. Pa-
triarch. &c.* in quorum maiori parte habet nomina-
tionem. Sunt in Hispania sex Archiepiscopatus, ni-
mirum Taraconensis, Cęsar-Augustanus, Toletanus,
Compostellanus, Vlixisponensis, Granatensis. Item
in Regno Portugaliæ Episcopus Bracbareosis, & isti
præsunt aliis quadragiota sex Episcopis Item in
Regno Neapolis viginti sunt Archiepiscopatus, qui
præsunt centum, & septem Episcopis, quos recenset
Freccia *in 1.lib.de subfeudis in cap.de prouinciis, & ciui-
tatibus regni fol.71.* Item in Insula Siciliæ tres sunt
Archiepiscopatus, Panormitanus, Montis regalis, &
Messanensis, qui præsunt decem aliis Episcopis. In re-
gno Sardiniæ tres sunt Archiepiscopatus, Calarita-
nus, Turitanus, Aborensis, qui præsunt quindecim a-
liis Episcopis. In Ducatu Mediolanensi est Archiepi-
scopus Mediolanensis, qui decem & octo præest Epi-
scopis, licet non omnes sint in ditione Regis Catho-
lici.

Isti potentissimi Reges, Catholicus, † & Christia- 16
nissimus quantum ad Regna Franciæ, & Hispaniarum
pertinet, habent etiam priuilegium nominandi sub-
ditum natoralem loci, vt per Restaur. *in d.q.100.n.19.*
& Seluam *in d.cap.23.n.94.* possunt tamen alienigenas
habilitare, & dare priuilegium originis, vt præcitati
dicunt,

dicunt,& de Rege Hispaniæ scribit Lopez.in l.3.gloss.
14.partit.4.& in l.5.gloss.2.ead.partit. & scripsi de hoc
in lecturu in rubrica de legatis primo.
17 Sed certè non valet argumentum † à iure collatio-
nis hoc asserto ad Iurisdictionem super eisdē benefi-
ciis,quia sunt differentia , & cum vtrumque sit de re-
galibus,concesso vno,non venit alterum.Item asserta
priuilegia sunt potius nominationis , quàm collatio-
nis.Vnde dicit Ioan.Andr.in additionib.ad Spec.in tit.
de præbend.§.restat.quod tales beneficiati,dicuntur re-
cepti ad primarias preces Imperatoris , & remittunt
se ad ea quæ dixit in titulo de legatis in §.nūc tractemus
ver.sed nunquid legatus. vbi etiā loquitur de aliis mul-
tis regibus,& probat Benedict. in c. Raynutius in ver.
& vxorem decis.2.nu.70. quod Reges sic priuilegiati,
debent ad minus nominare tres ex quibus summus
Pontifex debet vnum eligere,& insti tuere.
Nec obstat præscriptio in qua se fundāt aliqui, for-
18 te non bonæ conscientiæ. Quia hoc ius collationis †
beneficiorum est de regalibus,Stephan. Aufrer.de po-
testate secul.regula 2.nu. 25. & non potest spectare ad
alios seculares,nisi ex priuilegio expresso Papæ,c.Mes-
sana r.sacrosancta.de election. Ioan. Andreas in c.2.n.7.
de præbend.lib.6.Specul.in tit.de præbend. in d.§.restat.
19 num.7.& cum vt dictum ista priuilegia† sint nomina-
tionis,non autem collationis,qui aliter cogitant , sunt
in errore iuris,qui inducit malam fidem, cum qua nō
currit præscriptio,l.nunquam in princip.& ibi not.ff.de
vsucap.Dyn.in c.possessor.de reg.iur.lib.6.Tanto magis
quia lex resistit actori ab initio,Caccheran.in decis.Pe-
demont.65.col.final. Item quia multa sunt priuilegia,
20 quæ centum annorum præscriptione † non quærun-
tur,vt not.in c.2.de præbend.lib.6.& in c.causam.& c.ac-
cedens de præscriptionib.ergo possessio immemorabilis
non habet vim priuilegij vbi nō sumus in priuilegio
habili,quia deest habilitas personæ,Cardinal.in consil.
57.& consi.89.Socin.in consil.260.nu.22.vol.2.Plut.de-
21 cis.365.in fin.parte 1.Item quia consuetudo † à iure re-
probata non habet vim priuilegij , l.hoc iure §. ductus
aquæ ff.de aq.quot.& æstiu.Franc.in c.1.in 50.notab.ver.
imo tradit Hostiens.de consuetud.li.6. tantominus præ-
scriptio , quia consuetudo est plenioris iuris quàm
præscriptio,c.olim de consuetud. Innoc. & Butrius in c.
dilecto,de offi.archidiac.Cardinal.in clem 1.de supplenda
neglig.prælat.li.6.in consuetudine consideratur æqui-
tas,in præscriptione rigor,& odium , Bald. in l. si vnus
prope finem C.de inoffic.testament. Ergo qui vsurpaue-
runt hoc ius conferendi , spoliarunt ecclesiam iure
suo,ideo possessio non est interrupta,Put.decis.170.n.
3.part.1.
22 Et quatenus priuilegia† collationum beneficiorum
essent Regibus concessa: tamen videntur potius coa-
ctè data ad importunas preces eorum , ita firmarunt
Cardinal. Iacobat.in tractat. de concilio lib.10. art.8.in
fine.& Restaur. in tractat. de Imperatore,qu.100.nu.28.
qui deplorant angustias nostrorum temporum, post-
quam gladius temporalis non videtur datus ad tuitio-
nem ecclesiæ,sed ad eius depressionē. Vnde Bocrius,
qui Regum partibus semper fauit,in decis.32.n.7. dicit
23 multo cum periculo Principes† seculares se intromit-
tere in conferēdo beneficia Ecclesiastica. Nec pariter
Papæ tolerantia illos iuuat , quia in gestis ita exorbi-
tanter per ipsos Potentes , præsumitur potius Papam
dissimulasse propter scandalū vitandū, quā propterea
factis eorum assensum præstitisse.Item verba conces-
sionis regulantur à persona cui conceduntur , c.1.§.E-
piscopum, vel Abbatem & ibi Bald. & impropriantur
secundum subiectam materiam , l.si vno anno ff.locati
ergo quatenus Principes habuerunt bullas,& cum iu-
re† conferendi,ista verba debent restringi ad ius præ- 24
sentandi,siue nominandi,quia præsentans,siue nomi-
nans aliquem,conferre dicitur,vt notatur in c.nobis.de
iure patron.Baldus etiam in c.1.de capit.qui cur.vendid.
restringit concessiones Principum , prout ius intelli-
git,quia verba† ipsa sunt ciuili modo intelligenda , vt 25
in titulo de controu.inuestit.in fine.& verba Principum
redduntur ad intellectum legis,Andr. in titulo de pace
tenenda,§.fin autem. Paris de Puteo in tract.de reinte-
gratione feudorum,in c. An facta concessio feudalium, n.
10.ergo si non potest stare ius conferendi , debet esse
ius nominandi,siue præsentandi.
Tanto magis quia præcipua causa propter quam
fuere concessa huiusmodi priuilegia,† fuit,quia de iu- 26
re rex potest obiicere quod Episcopum electum ha-
bet suspectum,& si potest hoc probari , debet electio
retractari,vt dicit Innoc.in c.super his.de accusat.quod
refert Abb.in multis locis,& singulare dicit in d.c. su-
per his col.3.& in c.2.col.3.de electione. Felyn.in c. super
his,multos allegat,Gemini.in c.1.in nono col.final.dist.
22.& ideo Abb.in c.quod sicut.de elect.dicit,Princeps† 27
secularis potest non admittere Prælatum per Papam
institutum,si habet suspectum, quod est valdè notan-
dum , pro quo multos cumulat Igneus in l.necessarios
§.non alias n.325.ff.ad Syllanian.& Petrus à sancto Bla-
sio in suo directorio electionum,parte 1.cap.6. Sed pro-
pter hanc causam prudenter agitur , si in Ecclesiis li-
mitrophis , Regibus conceditur facultas nominandi
plures suos confidētes, vt ex illis vnus per Pontificem
eligatur , & instituatur , ergo quatenus verba conces-
sionis & priuilegij essent & cum iure conferendi , de-
bent intelligi secundum aptam materiam,& restringi
ad personas,& ad causas propter quas conceduntur,à
quibus causis regulatur intentio concedentis.
Ex quibus infertur valde errare laicos , qui præten-
dunt iurisdictionem super Episcopis, quibus Episco-
patus per ipsos Reges collati fuerint. Nam & si ex su-
prascriptis appareat id fieri non posse:tamen speciali-
ter fuit diffinitum in Concilio Tridentino,vt causæ † E- 28
piscoporum à Solo Papa terminentur,in sess. 13.c.8. de
reformation.& sess.24.c.5.de reformat.Vel in conciliis, vt
sess.25.c.22. Ex quo potest desumi argumentum, quod
nec de aliis beneficiatis à Rege possunt ipsi iudices
laici cognoscere.Quare nullo modo potest subsistere
illa opinio,quod causæ beneficiales sint mixti fori,eo-
rum quorum collatio pertineat ad Reges.
Item infertur errare eos,qui tenent mortuo episco-
po,sede vacante,fructus †Episcopatus tanquam rega- 29
lia reduci debere ad manus Regis.prout fieri testatur
Francisc.Marc.in decis. Delphinali 373.& decis.44.par-
te 2.& decis.98.parte 1.Nam quantum attinet ad illam
pragmaticam fuit sublata,& in eius locum concorda-
ta† facta sunt,& ita huiusmodi omnia abrogata:qua i- 30
gitur temeritate, eadem facienda sunt ? quare fructus
Episcopatuum , & cæterorum beneficiorum iure re-
galium exigi non possunt. Item quia probibitum est
c.quia sæpe.de elect.lib.6.vbi Domini temporales,qua-
cunque dignitate præfulgeant ; prohibiti sunt aliqua
de dictis bonis occupare sub pœna excommunicatio-
nis , etiam si prætendatur eis competere iure regaliæ,
guardiæ,aut custodiæ c.generale eo.ti.lib.6. sed debent
dicti fructus † & bona inde prouenientia futuro suc- 31
cessori reseruari.c.cum vos.de offi.ordinar.Non obstan-
tibus statutis,cōsuetudinibus,vel priuilegiis, d.c.quam
sæpe,& clem.statutum.de election.vbi etiam emolumē-
tum sigilli , & iurisdictionis debet futuro successori
reseruari,de quo etiā scribit Tessaur.in decis.131.item
qua

32 quia sede vacante, custodia pertinet ad Capitulum, † quod succedit in omni iurisdictione, Innoc. *in c. vt nostram, vt ecclesi. ben. benefic.* Geminian. *in cap. cupientes §. ad hac. de elect. lib. 6.* & latè scribit Rodoan. *in tract. de reb. eccles. non alien. rubric. 30. casu 2. nu. 3.* Io. de Selu. *in tract. de benefic. part. 2. q. 10. & q. 11.* Vel ab eodem, siue altero superiore deputandus est Oeconomus, qui recuperet omnia iura ecclesiæ sede vacante, *c. cum res. de offi. ordinar.* Hostiens. *in c. ea nostra. de statu Monach.* Archidiacon. *in c. præsenti. de offi. ordinar.* ergo satis religiosè faciunt Reges qui à fructibus Ecclesiarum sede vacante abstinent, prout verè abstinere debent, ne incidant in censuras Ecclesiasticas.

Propterea succedit altera quæstio de fructibus beneficiorum; An possint peti coram iudice laico; quod
33 videtur affirmandum, quia fructus † qui ex spiritualibus proueniunt possunt locari, & vendi, *c. nostra. de locato. c. fin. ne prælati vices suas.* Ancaean. *in reg. ea quæ num. 12. vers. in contrarium de regul. iur. lib. 6.* Sed hoc
34 intelligo, † si causa sit agitanda contra laicum, puta colonum ruris beneficialis, aut inquilinum domus beneficij, quem colonum alter laicus, clerici beneficiati creditor conuenisset coram iudice laico ad facien-
35 dum depositum: Colonus enim † fori declinatoriam opponere non potest, sed coram iudice laico conueniri debet, Federic. de Senis *in consi. 11.* alias est 13. *num. 9.* Specul. *in titul. de competent. iudic. aditione §. 1. num. 27.* vbi si isti conueniuntur ex delicto, vel contractu sortiuntur forum laicorum, Abb. Felyn. & Aretin. *in c. 2. de foro compet.* Præposit. post Geminian. *in c. primo 11. qu. 1.* Caccheran. *in decis. 32.* Tessaur. *in decis. 22.* Lapus *allegation. 81.* Guido Pap. *decis. 1.* Francisc. Marc. *in decisione 45. part. 2.* Sed de hac quæstione iterum tractabo infra *in 4. parte*, inter quæstiones practicas.

CAP. XLI.

An causæ iurium patronatuum, & sepulcrorum aliquando possint esse mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Ius patronatus quid sit.*
2 *Causa iuris patronatus debet terminari coram iudice ecclesiastico.*
3 *Ius patronatus an sit spirituale in prima sui erectione.*
4 *Iudex laicus non cognoscit de iure patronatus.*
5 *Iudex ecclesiasticus cognoscit de iure funerandi.*
6 *Ius funerandi quid sit.*
7 *Ius funerandi non est sub proprietate laicorum.*
8 *Iudex laicus cognoscit de iure patronatus cum agitur de priuando patrono.*
9 c. significauit. de testib. *declaratur.*
10 *Patronus Ecclesia expulsus, agit actione iniuriarum.*
11 *Iudex laicus cognoscit de iure patronatus cum vniuersitate rerum, & n. 3.*
12 *Iudex laicus in sententia nihil exprimere debet de iure patronatus.*
14 *Vniuersitas bonorum quæ sit.*
15 *Ius patronatus quando publicari possit cum vniuersitate bonorum.*
16 *Iudex laicus est competens super iure patronatus in actione personali.*
17 *Compromissum quando possit fieri de iure patronatus.*
18 *Iudex laicus cognoscit de expulsione violenta à sepultura.*
19 *Iudex laicus cognoscit de iure sepulcrorum ad instantiam creditorum.*
20 *Sepulcra vendi, vel pignorari non possunt sine consensu Episcopi.*
21 *Simonia est si pro obtinenda capella in Ecclesia aliquid annuum detur.*
22 *Leges ciuiles an sint correcta circa dispositionem locorum religiosorum.*
23 *Iura familiarium sepulcrorum vendi non possunt.*
24 *Sepulcra acquiruntur familiæ sine episcopi consensu.*
25 *Iura patronatuum & sepulcrorum an possint obligari.*
26 *Ius patronatus non transit cum venditione omnium bonorum.*
27 *Iuris patronatus fructus in quibus consistant.*
28 *Creditorum priuilegium ad quæ non extendatur.*

IVs patronatus † est auctoritas, siue potestas proue- 1
niens ex beneficiis antè consecrationem Ecclesiæ collatis, secundum Goffred. quem defendit Lamberti. *de iure patronat. part. 1. lib. 1. q. 1.* Et ideo est quoddam mixtum ratione spiritualitatis, & tēporalitatis, vt per Abb. & cæteros *in rubr. de iudiciis.* participat enim de vtroque, neque præcisè accedit ad alteram extremorum, cuius simile est, cum agitur de crimine ciuiliter, vt *c. tua. de procurator. & c. quanto. de iudic.* expressè di-
citur, causam † iuris patronatus ita coniunctam esse 2
spiritualibus causis, quæ non nisi Ecclesiastico iudicio valeat diffiniri, *c. de iure. de iure patronat.* cum inconueniens sit vendi, quia est spirituali annexum. Et licet
satis altercetur inter Doct. an sit spirituale † in prima 3
sui erectione, vel temporale, aut ipsa erectione fuerit creatum annexum, de qua qu. scribit latissimè Lambert. *in lib. 3. qu. 9. principal.* & hanc opinionem concludit, ipsum tamen assumit sibi naturam à digniori, & potentiori, quod trahit ad se minus dignum, *cap. in dubin. de consecratio. eccles. vel altar. l. quæritur ff. de statu hom. l. Titia de legat. primo.* Qua ratione concludi-
tur regula iudicem † laicum non esse competentem 4
super causis de iure patronatus, & hanc opinionem firmarunt Abb. *in dict. cap. quanto col. final. de iudic.* Dec. *à num. 6. ad 30.* Felyn. *ibid. in fin.* & facit *c. final. in princip. de iudic. lib. 6. & clem. dispendiosam. de iud.* Vbi quod de nouo disponitur in iudiciis causarum spiritualium, habet etiam locum in causis dependentibus & connexis, gl. *in cap. accusatus. in ver. iudicari de hæretic. lib. 6.*

Idem intelligit Abbas de iure funerandi †, quod 5
huius iuris cognitio ad iudicem Ecclesiasticum spectet, *d. c. quanto in fin.* & hanc opinionem firmarunt, Host. *in summa. de iure patronat. in §. final.* Cardinal. *in d. cap. quanto*, Lambertin. latè *de iure patronat. libr. 3. quæst. 9. artic. 10.* Sebastian. Medic. *in tractatu de sepul-*
tura parte 1. quæst. 16. num. 44. Est enim hoc ius † com- 6
petens Ecclesiæ ad sepeliendum in cœmeterio, proueniens ex Episcopi assignatione, *cap. ecclesias 13. quæst. 2.* Et hoc ius competit parochiali Ecclesiæ, vel ei, cui à iure, vel priuilegio concessum est, non autem aliis, D. Antonin. *in 3. parte summa titul. 10. capit. 5. §. 2.* Vn-
de ipsi laici non possunt † habere ius sepeliendi re- 7
spectu proprietatis, loca enim religiosa non sunt in alicuius dominio, licet habere possint quo ad vsum, vt ipsi, & sui in sepulcro sepeliantur, nec patronis inuitis, possit extraneus sepeliri, *l. 3. §. si vsufructu Digest. de religios. & sumptibus funerum* Potest tamen Prælatus in sepulcro particulari aliquem sepeliri facere

facere, Syluestr. in ver. sepultura nu. 3. Summa Pisanel-
la in ver. sepultura in t. §. 1.
Sunt autem multi casus, in quibus in hoc negotio
indices laici possint se intromittere. Primus articulus
8 est, cum agitur † de priuando pa trono suo iure præ-
sentandi, casus est in c. significauit. de testib. vbi Felyn. in
col. 1. ita illum textum interpretatur, & sequitur Lam-
bertin. & omnes citati ab eo, de iurepatronat. lib. 3. q. 9.
priuc. artic. 3. & ita dicit Bal. in c. quanto de iudic. multos
ad hoc allegat Igneus in repetit. d. §. non alias nu. 504.
& nu. 552. ff. ad Syllanian. Nam cum tractetur de exclu-
dendo patrono ab ipso inre patronatus, causa ipsa non
est adeo amica spiritualibus, ideo laicus iudex potest
cognoscere. Nec dicatur quod in d. c. significauit. causa
9 ipsa † fuerat commissa clerico: quia de clericatu non
constabat, neque præsumitur, nisi probetur, c. ex literis
& ibi notatur de transact. & notatur in c. adeo. de rescrip.
Propterea communem opinionem asserit Lamber-
tin. vbi supra, quod caus. prædicta fuerat commissa
laico. Vnde Bal. in d. c. quanto dicit, quod si patronus
10 ecclesiæ est expulsus per vim de custodia Ecclesiæ va-
cantis poterit agere actione iniuriarum coram iudice
laico, & ita dicit non solum pro expulsione, sed etiam
pro turbatione competit actio iniuriarum, l. seruus. ff.
de action. & obligat. & hoc sequitur Andr. Barbat. in d.
c. quanto col. 10. vers. sed Baldus hic.
11 Secundus articulus est, iudex laicus † cognoscit de
iure patronatus accessoriè cum vniuersitate tempora-
li, in qua includitur ipsum ius patronatus, Cardinal. in
d. c. quanto. de iudic. allegat gloss. in c. filiu vel nepotibus
16. q. 7. quæ loquitur secundum eum in materia con-
fiscationis, de quo scripsi supra, & sequitur Ab. in d. c.
quanto.
12 Declaratur articulus, dummodo neque in libello, †
neque in sententia fiat mentio de iurepatronatus, vt
notat Io. de Anania in c. 1. de iure patron. lib. 6. quia in
hoc Iudicium partes veniunt voluntariè ad tractandũ
de tota vniuersitate, cum qua transit ipsum ius patro-
natus, c. ex literis. de iure patronat. Et hanc opinionem
tennit Paul. de Cittadinis, in tract. de iure patrona. par-
te 9. qu. 16. & Lambertin. in lib. 3. q. 9. art. 5.
13 Et propterea iudex laicus † tacitè iudicat de iure
patronatus cum ipsa bonorum vniuersitate publica-
ta, de quo per Gigant. in tractat. de crimin. læsæ maiest.
quæst. 4. in princip. qui probat hanc esse communem
opinionem, & hanc tenet Paul. de Cittadin. qu. 20. in
10. parte principal. nu. 10. Lambetti. qui post omnium
opiniones relatas, & glossas contrarias explicatas, de-
clarat articulum per decem conclusiones, in lib. 3. qu. 8.
14 C. principal. articulu 8. & 9. & 10. Item voiuersitatem †
intelligo, vt Castrum, villam, vel hæreditatem, secus
si publicaret vniuersitatem non veram, vt si per sen-
tentiam publicaret omnia eius bona, quia hoc signum
omnium bonorum non dicitur quid vniuersum, mul-
tò miona si pnblicaret omnia iura, quæ habet in ali-
qua villa, quæ sua non est, licet inibi certos habeat
fundos. Multo minus si pnblicaret feudum, & pala-
tium patroni, in quibus esset ius patronatus, vt decla-
rat Lambertin. in dict. art. 8. num. 14. Item hoc intelli-
gitur de ea bonorum vninersitate, quæ comprehendit
15 ius patronatus, † quæ ad hæredes extraneos transire
potest, hæc enim in fiscum transit, Lambertin. in dict.
art. 8. num. 8. Et si non transit in extraneos, saltem fi-
scus viuente condemnato præsentabit, Gigas in lib. 2.
de crimine læsæ maiest. tit. de pœnis. qu. 4. num. 4. Roch.
de Curte in verb. ipse, vel is à quo, quæstione 29. col. 3.
vers. vel dicamus. Et faciunt quæ scripsi supra in eadem
parte c. 35.

Tertius articulus est, iudex laicus † potest cognosce- 16
re super actione personali pro iurepatronatu pro-
misso donari, & condemnare promissorem ad obser-
uantiam promissionis & sic ad donandum, Anton. de
But. & Abb. in dict. c. quanto in fine de iudic. Federic.
de Sen. in consi. 192. facta est lex. Aufrer. in tract. de po-
test. secular. in Ecclesiastic. regula 4. fallentia 21. Lamber-
ti. de iure patronat. lib. 3. q. 8. artic. 8. num. 6. vers. & quia
iudex secularis.
Quartus articulus est, licet causa iuris patronatus re-
gulariter sit de foro ecclesiæ, d. c. quanto. Et propterea
non possit compromitti † in laicos, vt probat Lam- 17
bertin. in 2. parte lib. 2. q. 3. art. 7. & in lib. 3. q. 9. art. 4. Et
probat Ioan. Baptista, in tract. de arbit. lib. 4. cap. 15. Ta-
men quia arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum, l.
1. ff. de arbit. c. quinta vallis. de iureiur. Ideo in omnibus
supradictis causis, in quibus iudex laicus potest co-
gnoscere, poterit etiam fieri compromissum, & trans-
actio, Felyn. in d. c. quanto col. 2. de iud. Idem intelligi-
tur de iure sepulcrorum, vt videlicet possit in casibus
compromitti, Lambertin. in d. l. 3. q. 8. art. 6. de quibus
potest iudex laicus cognoscere.
Quintus articulus est; iudex † laicus cognoscit de ex- 18
pulsione violenta à sepultura, nimirum quando erit
inter laicos, omnis enim violentia dicitur personalis
iniuria, vt notatur in l. neque fullo ff. de furtis. & probat
Lambertin. in d. q. 8. art. 7. Sebastian. Medic. in tractat.
de sepultur. q. 15. n. 46. Decian. in tract. crim. lib. 6. cap. 41.
col. 5.
Sextus articulus est, Iudex laicus † cognoscit de iure 19
sepulcrorum ad instantiam creditorum, vt probatur
in l. monumenta C. de legat. & latè scribit Asinius in l.
familiaria ff. de religios. & sump. funer. Decian. in tra-
ctat. criminal. lib. 6. c. 40. nu. 26. Et ita passim iudicatur
in Prætorio Neapolis.
Sed de iure canonico hoc non procedit, quo sepul-
cra † vendi, vel pignorari non possunt sine consensu, 20
& auctoritate Episcopi, Ripa in l. obligatione generali
n. 52. ff. de pign. c. post quam 13. q. 2. & c. abolenda. de sepul-
tur. Paul. de Castr. in consil. 363. in princ. vol. 1. Vnde in-
fert Gregor. Lopez. in l. 1. titul. 13. partit. 1. in gl. in ver.
vendere. simoniacas † esse eas pactiones, quæ solent 21
fieri cum clericis, vel religiosis, vt pro capella aliquid
annuum, vel aliquod pretium eis præstetur, & sequi-
tur Molina de primogenit. lib. 1. cap. 14. num. 40. Et licet
Ioan. Fab. in §. religiosum Inst. de rerum diuis. dicat, cir-
ca loca religiosa † leges ciuiles, quoad effectum iuris 22
remansisse incorrectas à iure canonico, tamen hoc
non procedat quo ad vẽditionem, & pignorationem,
quod specialiter est de iure canonico prohibitum. An
autem possint vendi familiaria sepulcra, idem iudex
cognoscit, quia de familiæ agitur præiudicio aduersus
alios laicos, & hoc non alio modo, quàm per viam
exceptionis opponi solet.
Quod autem iura † familiarium sepulcrorum ven- 23
di non possint, textus est ad literam in l. familiaria. ff.
de religios. & sumpt. funer. Ius sepulcrorũ omnibus de
familia, etiam non hæredibus est acquisitum, probat
Sebast. Medic. in tract. de sepultur. cap. 15. col. 1. & in hac
familiæ † acquisitione alter Episcopi consensus non 24
requiritur, sed qui in limine fundationis, & cõtractus
interuenit, etiam pro translatione ad familiam sufficit
ex regula l. quoties C. de donat. quæ sub modo. Lamber-
tin. in 2. art. 2. qu. principal. in 2. parte lib. 1. Et quod hoc
ius acquiratur etiam filiabus, probat Sebastia. Medic.
in d. c. 15. num. 26. allegat Roch. in ver. ipse, vel is à quo,
num. 14. Natura ipsorum iurium † est, quod obligari 25
non possint, Bartol. in l. si is qui §. iura vers. sed extra
gloss.

gloss.ff.de pigner. vbi distinguendo dicit, alia esse iura in re,vt iuspatronatus ecclesiæ, & similia,vnde si nihil percipitur commodi,non possunt obligari,*c.cum Bertoldus,& quod ibi not.de re iudic.*Lambertin.*in 9 quæst. principal.in 2.parte li.*1.quia iuspatronatus non transit cum vniuersitate obligata, Roch.*in d.verbo,ipse,vel is à quo,qu.*27. Lambertin.*in artic.2.d.quæst.*9. Item cum
26 vēditione † omnium bonorum non transit iuspatronatus,Ioan.Andr.*in c.ex literis.de iure patronat.*Felyn. *in c.causam.de præscriptionib.* Neque ius sepulturæ venit cum vniuersitate pignori data creditori, Sebast.
27 Medic.*in d.c.15.nu.32.*Fructus † iurispatronatus consistunt in quadam honorificentia,vt ius præsentandi; Item affixio armorum; Item oblatio cerei, quæ quia non sunt proportionata ad sustentationem onerum matrimonij,ideo non transeunt in maritum,sicut non transirent in creditorem occasione pignoris dati, & tales fructus nō sunt compensabiles cū debito,Roch. *in d.verb.ipse vel is à quo.n.62.*Ex quo non videtur vera opinio Rotæ Antiquæ aliter sentientis, licet Rota nouissima iudicauerit contra antiquam sequendo Rochum,vt *in decis.625.part.3.in nouissimis.*Et responderi potest etiam ad Tiraquell.*de legib.connubial.*in fine operis insequentem Rotam antiquam, & quæ procedunt de iurepatronatus Ecclesiæ, procedunt etiam in iure sepulchrorum,Medic.*in d.c.15.n.34.*

Quæ iura neque vendi possunt ex limitato priuile-
28 gio † creditorum,quod non extenditur ad ea,quę sunt posita honoris causa, etiam à priuato, *l.Ansidius.ff.de priuileg.credit.* Arcus triumphales,statuæ,insignia armorum ad hunc finem insculpebantur in Vrbe, vt in illorum memoriam,qui gloriosè vixerant,& honores gesserant,conseruarentur. Item iudicis extat officium, tueri memoriam defunctorum, *l.Quinem.§.Pōponius. ff.de annuo legat.* Per armorum insignia denotatur,& cōseruatur familia domus eius circa diuinum cultum, quæ per impressionem aliorum armorum confunderetur,& in modico tempore ignorari posset, quis dictam Ecclesiam,seu capellam fundauerit, vel quæ domus,& sic non conseruaretur agnationis dignitas,quę debet esse salua, *l.1.§.1. ff.de liber.agnosc.* per signa enim cognoscuntur signata,*c.in nouellis.de iudic.*&propterea armorum alienorum impressio est prohibita in alienis rebus, *l.1. C.vt nemini liceat.& l.basilicam. C.de noui oper nuntiat.* Et quando finiretur familia,vt quia nullus de domo superesset,tunc non debet extingui memoria, sed extendi per aspectum ædificiorum templi Dei, & similia.

CAP. XLII.

Inhibitio Iudicis Ecclesiastici in quibus casibus, & quomodo possit fieri iudici laico.

SVMMARIA.

1 *Crimina Ecclesiastica præuentione non acquiruntur.*
2 *Iudex Ecclesiasticus quando inhibet laico sub pœna excommunicationis.*
3 *Inhibitio non valet sine causæ cognitione.*
4 *Iudex Ecclesiasticus an possit inhibere laico sine causæ cognitione.*
5 *Iurisdictio laici in quibus casibus sit suspensa.*
6 *Citatio quando non requiratur super inhibitione facienda.*
7 *Inhibitioni si non vult parere iudex,quid sit faciendū.*
8 *Inhibitio quando non valet,non citata parte.*
9 *Inhibitio quando non habet effectum rei iudicatæ.*
10 *Inhibitio quando resoluitur in simplicem citationem.*
11 *Acta post inhibitionem facta sunt nulla.*
12 *Inhibitio contra ius,& iurisdictionem est nulla.*
13 *Inhibitio non canonicè facta, non inducit nullitatem actum.*
14 *Inhibitio contra formam statuti non valet.*
15 *Inhibitio minus canonicè decreta non ligat manus iudicis.*
16 *Inhibitio quando non sit obseruanda.*
17 *Inhibitio siue iusta, siue iniusta, quando sit timenda.*
18 *Iurisdictio quando non suspenditur per exceptionem declinatoriam.*
19 *Inhibitio facta æquiualet decreto irritanti.*
20 *Iudex laicus inhibitus,si procedat,quid patitur.*
21 *Inhibitio quando non fiat laico,nisi parte citata.*

NVnc dicendum de inhibitionibus Ecclesiasticis, primo simpliciter,& de per se, deinde iunctis cū aliquibus casibus mixtis subsequentibus, in crimini-
bus † igitur Ecclesiasticis, & generaliter vbi Ecclesia- 1
stico iudici est reseruata cognitio,etiam si laicus præuenisset,quia nec præuentione potest acquirere iurisdictionem,potest iudex Ecclesiasticus mandare,& in-
hibere † iudici laico ne procedat,etiam sub pœna ex- 2
communicationis, Innoc.quem ad hoc allegat Bald. *in Margarita,in ver.Iudex,& ver.laicus si reum.*Cæpol. *in consil.criminali 10.n.2.* allegat gloss. *in c.decernimus. de sent.excommunicat.li.6.*Bal.*in l.consulta diualia.nu.1.C.de testam.& ibi* Angel.& Salyc.*nu.3.* Buer.*in decis.114.n.2.*

Et licet alias inhibitio † non valeat sine causæ co- 3
gnitione,*c.non solum.in fi.vers.canonicè.de appellat.lib.6.& c.Romana.§.si verò.eod.tit.l.2. & l.iudex.& l.fi.C. communicationes vel Epistolās.* text. *in auth.in medio litis non fieri sacras iussiones.* Et canonica inhibitio est quæ fit causæ cognitione,& partis citatione,vt cōmuniter tenent Doct. & testatur Couar.*in lib.practic.q.c.24.n.3.*vbi alios allegat, Rota *in decis.58.nu.1.de appellat.in nouis, & decis.75.de appellat.in antiqu.* Maranta *parte 4.dist.11.n.55.*Felyn.*in c.dilectus.n.14.de rescript.* Caccheran.*in decis.Pedemontana,5.num.5.num.7.vers. non obstat.* Roland.*in consil.77.num.24.vol.2.*Ruin.*in consil.71.num.28.vol.5.*Socin.iun.*in consil.47.col.1.vol.4.*Parisiens,*in consi.108.col.2.volum.1.* Riminald.iun. *in consil.149.num.4.* Vitalis *in tract.de clausulis,versic. nihil innouari appellatione pendente,numer.3.*Herculan. *in tract.de attentatis,c.18.col.1.& 2.* Lancellot.*in tract. de attentatis,c.20.de attentatis post inhibitionem,versic. circa secundam inspectionem per duas columnas.* Ias.*in l. nec quicquam.numer.30.vers.contrarium est verius.ff.de offic.proconsul.* qui allegat Alex.& est *in consil.69. vol.7.*& Ancharan.*in cons.234.*& Rodulph.*in tract.de vsuris,q.131.*

Tamen in præfatis causis, potest iudex Ecclesiasti-
cus † inhibere iudici laico etiam sine causæ cognitio- 4
ne, Abb.*in c.tuam.in vltimo not.vers.quæro nunquid.de ordine cognit.*Butr.*ibid.n.9.*Lapus *allegat.63.* Stephan. Aufr.*de potest.Ecclesiastic.super secular.c.1.n.7.vers.nemo potest.*Bald.*in l.presbyteri,col.penult.C.de episcop.& cleric.*

Sed prima opinio est communis, & magis recepta, etiam quando Ecclesiasticus inhibet seculari. Sed in hoc articulo distinguendum est: Aut sumus in casu

Z noto-

notorio de iurisdictione Ecclesiastici, puta quia iudex laicus vellet se ingerere super administratione sacramentorum, vel similium sibi expressè prohibitorum, & tunc si procederet contra prohibitionem canonum peccaret, & ratione peccati Ecclesiasticus est competens, & procedit contra quoscunque. Item quia iuris-
dictio iudicis † laici in similibus est suspensa, ideo sta-
5 tim poterit fieri huiusmodi inhibitio, ne vlterius procedat sub pœna excommunicationis, & hæc inhibitio
erit potius quędam declaratio, quam actus disponens,
6 quo casu nunquam requiritur citatio, † *arg. c. pastoralis. de appellat.* & ita consuluit Federic. de Sen. *in consil.* 211. Et si iudex inhibitus noluerit inhibitioni parere,
7 † poterit Episcopus, admonita prius vniuersitate, vt consulat de remedio oportuno, submittere locum interdicto, vbi degunt officiales temporales obedire recusantes, *c. canonici. de offic. ordinar. lib. 6. c. licet. de iureiur. c. si iudex laicus. de sent. excom. li. 6.* Aufrer. *in d. c. 1. n. 10.* Rebuff. *super concordatis Franciæ, in tit. de interdictis non leuiter ponendos.*

Secundo casu, quando dubitatur, tunc ex parte vtriusque iudicis adest interesse iurisdictionis, & partium. Nam si ex forma statuti peto executionem instrumenti contra Titium debitorem, ille autem coram Ecclesiastico dicit instrumentum vsurarium, & petit inhi-
8 beri iudici laico, non valet inhibitio, † non citata parte, vt consuluit Fedcric. de Sen. *in cons.* 300. Abbas & Immol. *in c. debitores. de iureiur.* Idem Immola *in l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic.* Ancharan. *in d. cons.* 234. quia cùm contractus vsurarij plerumque fiant ita occultè, vt vix cognosci possit an sint vsurarij, vel non, vt dicit tex. *in clem. 2. §. cæterum. de vsuris*, consentaneum est, vt illa inhibitio non fieret, nisi citata parte, & præhabita discussione, an instrumentum quod allegabatur vsurarium esset tale, & hanc opinionem sequitur Riminald. *in d. c. quæ in Ecclesiarum. n. 282. de constitut.* Et quia exceptio requirens altiorem indaginem non debet executionem iuratæ confessionis impedire, vt considerat Ancharan. *in d. consil.*

9 Quo casu dicta inhibitio † non habebit effectum rei iudicatæ, *l. iudex. l. programma. C. comminationes vel Epistolas, &c.* sed resoluitur in vim citationis, vt dicit Abb. *in d. c. suam. num. 11. in fin.* & dicit Bald. *in rubric. num. 4. C. comminat. vel Epistol. vers. breuiter dic.* Aut inhibitio est inualida, & resoluitur in communicationē, & sic nullum habet effectum. Aut est valida, & tunc
10 aut pars inhibita † comparet, & resoluitur in simplicem citationem, aut non comparet, & stat præceptum firmum. Ego autem dico: Aut inhibitio emanat in casu iurisdictionis, super quo regulariter iudex laicus non solet cognoscere, & tunc statim sibi intimata, suspenditur ad vlteriora processus, sed pars, quæ habet interesse, si comparet coram iudice inhibente, & petit audiri in suis iuribus, sic resoluitur in vim citationis tam respectu partis, quàm respectu iudicis. Quod probatur, quia si pars inhibita obtineret reuocari inhibitionem, & altera pars inhibens appellasset ab ea reuo-
11 catoria, adhuc iudex inhibitus † non posset procedere, & si procederet, esset nullum, Butr. *in d. cap. suam. in 2. quæst. de ordin. cognit.* Alex. *in consil. 63. in causa, & lite vertente inter. vol. 3.* Ias. *in l. 1. col. 1. C. de bon. possess. sec. tab.* ergo comparitio inhibitæ partis, deseruit etiā pro iudice seculari, postquam comparitionem non impeditur iudex laicus ad vlteriora procedere: Nisi vel in illa inhibitione apposita esset clausula; supersederi, donec cognoscatur de causa inhibitionis; vel iterum inhiberetur, vt pendente iudicio dictæ inhibitionis non procedatur, quorum alterutrum si factum fuerit, adhuc remanet in sui validitate si fuerit appellatum.

Aut inhibitio † relaxatur contra ius & iurisdictio- 12
nem casus, de quo iudex laicus est, in possessione cognoscendi, & tunc ipsa inhibitio vti non canonicè facta est nulla; ergo & excommunicationis pœna, Bald. *in l. consulta diualia. nu. 1. C. de testam.* & ibi Salyc. *nu. 3.* Borgnin. *decis. 9. num. 4. & seq. parte* 1. & latè scripsi de
hoc infra *in 3. parte c. 7.* Item inhibitio † non canonicè 13
facta non inducit nullitatem actus contra eam, ideo neque causat attentata, etiam si ab huiusmodi decreto non fuisset appellatum, Abb. *in c. cùm venissent. num. 4. not. de restit. in integr.* Dec. *in consi. 460. nu. 20.* Paris. *in cons. 108. nu. 11. & seq. vol. 1.* Roland. *in d. cons. 77. nu. 26.*
Idem si inhibitio † esset contra formam statuti à Papa 14
confirmati, quia cùm iurisdictio Ecclesiastici hoc casu non esset priuatiua, & iudici seculari esset præuentione acquisita; ergo & inhibitio & excommunicatio esset contra ius, & sic vtrumque nullum. Item inhibitio
minus † canonicè decreta, manus iudicis non ligat, Ro- 15
ta *decis. 58. de appellat. in nouis.* Milus *in repertorio, vers. Appellatione in Curia interposita.* Paris. *in d. cons. 108. nu. 9. & n. 21.* Et si de nullitate inhibitionis constat in promptu, ipsa tamque non canonicè facta, non est obser-
uanda, † Rota *decis. 75. de appellat. in antiqu.* Bellamera 16
decis. 239. Vestrinus *in practica Cur. Rom. li. 8. c. 4. nu. 16. vers. & quamuis. & c. ne captanda. &* ibi Gemin. *in vltimo not. &* Franch. *super gloss. fi. de concess. præbend. lib. 6.* Boer. *decis. 61. n. 4.*

Nec obstat quod inhibitio † siue iusta, siue iniusta 17
timenda est, Rota *decis. 26. de appellat. in antiq.* quia hoc procedit in illis casibus, in quibus secularis iudex habet iurisdictionem ab Ecclesiastico, vt firmarunt Bal. *in l. 1. in fi. C. quomodo, & quand. iud.* Socin. *in cons. 99. n. 6. vers. vnam tamen non omitto. vol. 3.* Afflict. *decis. 30. n. 3. vers. imo dicebat Baldus.* Marsil. *singular. 490. incip. mos iudicum.* & quando istorum opinio esset vera, eam intelligendam esse puto, præterquam in prohibitis de iure canonico, in quibus & si non habeat iurisdictionem ab Ecclesiastico, tamen ab eo est priuatus ex traditis, *in c. si iudex laicus. de sent. excom. li. 6.*

Denique est aduertendum, quod cùm articulus incidens spiritualis accidit coram iudice laico, aut statim coram eo pars opponit declinatoriam fori, & sta-
tim est suspensa ejus iurisdictio, † nisi opponat frau- 18
dulenter, Capyc. *decis. 7.* & tunc si antiquam iudex laicus inciperet cognoscere de tali exceptione, superueniat inhibitio judicis Ecclesiastici, valet etiam sine citatione, saltem quoad præueniendum iurisdictionem, quia quatenus ille articulus consisteret in facto, vel alio modo posset cognoscere iudex laicus, tamen poterit etiam Ecclesiasticus, cui per comparationem partis, & citationem erit iurisdictio præuentione quæsita, vt dixi in præcedentibus capitibus. Quo casu, si procederet, duo consideranda sunt, primùm
acta sua esse nullius momenti, quia inhibitio † facta 19
æquiualet decreto irritanti, *cap. cùm dilectus, vbi gloss. & Doct. de iurepatronat. cap. præsenti. in 1. responso. de offi. legat. libr. 6.* Lapus *allegatione 16. an valeat. post numer. 2. & ibi Addentes, versicul. ille.* Cassador. *decisione 2. numero 7. alias 3. de repet. spoliat.* Nec obstat *l. nulli prorsus. Codic. de iudic.* quia loquitur in iudicibus delegatis, vt probaui superius, Afflict. *decis.*

20 *lecis.354.n.7.* Secundum, quod ipse iudex laicus † iterum citari debet ad dicendum causam, quare non debet declarari incurrisse pœnas inhibitione contentas, *c. licet. in 2. in fi. de prabend. lib.6.* & est communis opinio, vt per Doct. *in c.2. de sponsalib. vbi* Felyn. *à n.1. ad 6.* & notat Bart. *in l. vnic. n.6 ff. si quis ius dic. non obtemper.* Cassalot. *in decis.6. post num.10. vers. & declaratur, de caus. poss. ff. & propter.*

Aut pars non opposuit istam exceptionem declinatoriam coram laico, & sic eius iurisdictio viget, & tunc si ecclesiasticus vult inhibere ad effectum procedendi ad vlteriora, debet prius citare, siquidem cùm possit cognoscere de multis articulis, præsertim in facto cõsistẽtibus, nec possit priuari sua iurisdictione sine causa:
21 Ideo non potest † ille procedere, nisi parte citata, Socin. *in cons.16. col. pen. & cons. 166. vers. sextus casus. vol.2. & cons.27. col.3 & cons.59. vers. sexto, & cons.63. & cons.87. & cons.120. vol.3.* Dec. *in cons.498. in fi. & consi. 528. vol.2.* quos citat Ceauett. *in tract. de antiquitate tẽpor. parte 1. n.8.* & per eundem *in cons.5. col.2.* Nec valet dicere hic adesse causam, quia laicus non se intromittit de spiritualibus, *c. decernimus. de iudic. argum. l. solemus. §. si latrun. ul ator. ff. de iudic.* quia hoc procedit in spiritualibus de iure, secus in aliis multis, in quibus iudex laicus potest cognoscere; ergo quoties istius iurisdictio viget, & non est suspensa, non potest inhibitio fieri sine causæ cognitione, & si fieret, fortè non obseruaretur, quod multum debent aduertere iudices Ecclesiastici, ne suprema eorum iurisdictio postea videtur sperni.

CAP. XLIIII.

Decimæ an sint de iure diuino, vel humano. Et an inhibitio ab ecclesiastico super ipsarum causis possit fieri laico.

SVMMARIA.

1 *Homines in principio salubantur per oblationes, & sacrificia.*
2 *Primitia, oblationes & decima vnde habuerunt originem.*
3 *Decimarum solutio, quale praceptum sit.*
4 *Decima an sint de iure diuino.*
5 *Decimas deberi an probetur ex testamento noua legis.*
6 *Decima debentur ex pracepto Ecclesia.*
7 *Decimas deberi de iure diuino, qui teneant.*
8 *Decima personales debentur de iure positiuo, non autem diuino.*
9 *Consuetudo excusat à non solutione decimarum.*
10 *Decimas prædiales non soluentes peccant, & possunt excommunicari, & n.14.*
11 *Concionatores in prædicationibus debent persuadere solutiones decimarum.*
12 *Iudex laicus non est competens super solutione decimarum.*
13 *Fructus, qui ex spiritualibus perueniunt sunt temporales.*
15 *Quæstio de iure decimarum est de foro ecclesia.*
16 *Clericus tenetur soluere decimas.*
17 *Clericus non tenetur ad solutionem decimarum de bonis ecclesia.*
18 *Iudex laicus est competens super solutione decimarũ, quando conuenitur laicus.*
19 *Decimarum detentores, fautores, & consultores sunt fures, & quomodo puniuntur.*
20 *Sacrilegium punitur etiam per iudicem secularem.*
21 *Crimen sacrilegij est mixti fori.*
22 *Decimas subtrahentes sunt excommunicati excommunicatione maiori.*
23 *Decimas non soluentes excusantur à peccato, si est de consuetudine non soluendi.*
24 *Decima etiam pro præterito solui debent, quando à clericis petuntur.*
25 *Decimas non soluentes quot modis puniantur.*
26 *Fiscus accipit quod non datur Christo.*
27 *Decimas non soluentium exempla pœnarum.*
28 *Muscarum plurima oriuntur in æstate propter non solutionem decimarum.*
29 *Decimas malas soluentes quomodo puniantur.*
30 *Decima quæ soluuntur debent esse optima.*
31 *Decima soluuntur vt census pro tenimento vita æterna.*
32 *Homo est decima creatura inter intellectuales.*
33 *Decima personalis de quibus non est danda, & quare.*
34 *Decima non est soluenda, vbi rei dominium non transfertur.*
35 *Decima prædiales debet dari etiam ab iniusto possessore.*
36 *Decima animalium computantur inter decimas prædiles.*
37 *Decima animalium sunt soluenda im parrochia vbi pascuntur.*
38 *Decimarum in solutione attenditur consuetudo loci.*
39 *Decima non adiudicatur si non est solitus percipere in vno fundo, etiam existente in parrochia.*
40 *Decimæ debent solui Episcopo de omnibus rebus suæ diœcesis.*
41 *Decima debentur in signum vniuersalis dominij.*
42 *Decima in regno soluuntur à Baronibus etiam de feudalibus.*
43 *Constitutio regni mandat solui decimas.*
44 *Constitutio Regis non posset auferre solutionem decimarum.*
45 *Dictio, prout, in dubio stat causaliter, & non conditionaliter.*
46 *Episcopus percipiens decimas in aliquibus corporibus acquirit quasi possessionem decima vniuersalis in omnibus.*
47 *Possessio in vno, quando fundet intentionem iuris vniuersalis in omnibus, & n.50.*
48 *Decima debentur de toto territorio, si in vna parte est effectum decimale.*
49 *Decimarum ius est reale concernens non speciem fructuum hanc vel illam.*
51 *Episcopus si est in possessione iuris decima in certis corporibus debet habere eam in omnibus.*
52 *Decima debetur de ea parte fundi, qua postea reducitur ad culturam.*
53 *Episcopi pro decimis habent intentionem fundatam in toto territorio.*
54 *Decima prædialis non minuitur per expensas, siue meliorationes.*
55 *Decima debentur de nouallibus, & de nouis introitibus.*
56 *Decimarum quota an præscribi possit.*
57 *Papa potest hoc ius decimarum aliis concedere.*
58 *Patientia cum longo tempore non minus operatur quàm vera concessio.*
59 *Papa post concilium Lateranense non potest concedere decimas.*

12 Ergo super causis decimarum †iudex laicus non erit
competens, quia spirituales sunt, *c. enim. & c. quanto. §. probibemus. & c. si iudex laicus 10. 11. q. 1. in summa.* Ioan.
Andr. & Archidiac. *in c. fi. de decim. lib. 6.* Et licet fru-
13 ctus, † qui ex spiritualibus proueniunt, sint tempora-
les, quia locari possunt & vendi, *c. nostra. de locato. c. si-*
ne prælati vices suas. & permutari, *c. ut super. in gloss. 1.*
de reb. eccles. non alien. c. fin. de rerum permut. Nihilomi-
14 nus deneganres †soluere decimas possunt astringi per
cēsuras Ecclesiasticas, *clem. dispendiosam. de iudic.* quod
non est secularium munus. Propterea Federic. de Sen.
in cons. 23. quem sequitur Anchar. *in reg. ea quæ n. 12. li.*
6. distinctione concordant, & est opinio D. Thom. *in*
15 *2. 2. q. 87. art. 3.* Aut est quæstio † de iure decimarum,
quia dicit possessor se ad decimas non teneri ex priui-
legio, compositione, vel alia ratione, & tunc quæstio
est de foro ecclesiæ, ius decimæ in dubium reuocatur,
causa omnino spiritualis est, non est merum factum,
Concil. Trident. sess. 25. c. 12. de reform. Couar. *pract. quæst.*
c. 35. n. 2. vers. 2. dico, poterit igitur Ecclesiasticus iudex
secularis, qui procedere satageret, inhibere atque etiā
sub excommunicationis pœna prohibere, ne super
spiritualibus se intromittant, videlicet super iure deci-
mandi, si verò super solutione earum quæstio cōtin-
gat, quia est super obuentionibus, & fructibus tempo-
ralibus, qui ex spiritualibus proueniunt. Aut clericus
conuenitur, & tunc debet cognosci in foro suo eccle-
siastico toto titulo de foro competenti. Nam & cleri-
16 cus † tenetur soluere decimas de propriis bonis, siue
patrimonialibus, *c. si quis laicus. 16. qu. 1.* Gloss. *in c. 2. de*
decim. debentur etiam à clericis conductoribus bono-
17 rum alterius, *c. dilecti. de decimis.* Non tamen †tenentur
ad solutionem decimarum de bonis dotalibus eccle-
siæ, text. cum gloss. *in d. c. 2. de decim. & clem. 2. vbi gloss.*
eod. tit. & constitutio Bonifacij VIII. *in c. vnico. eod. tit.*
in extrauagant. communibus. vbi an ecclesia teneatur
ad decimas summo Pontifici, & quo casu, pro quo vi-
de Marc. Anton. Cucchum, *in institutionib. canonicis li.*
18 *2. c. 15. in fi.* Aut laicus †conuenitur, qui decimas tenet,
& cum mala fide, & tunc laicus est iudex competens,
Federic. de Sen. *in cons. 245.* Calderin. *in consi. 45. de fo-*
ro competenti. Decimarum subtractio est sacrilegium,
c. inquirendum. de peculio cleric. & non solum decimarū
19 †detentores sunt fures, latrones, & sacrilegi, sed etiam
fautores, consultores, & auxiliantes eis, quia pari pœ-
na punientur, & grauissimè peccant, quod sint sacrile-
gi, testatur D. Thom. *2. 2. q. 87. art. 3. & 16. q. 4. cap. sicut*
quisquis. vbi dicitur, qui per furtum & vim aufert in
20 ecclesia dedicata, sacrilegus iudicatur: sacrilegi †autem
puniri possunt etiam per iudicem secularem, *l. si quis*
in hoc genus. C. de episc. & cleric. gloss. *in c. cùm sit gene-*
rale. de foro compet. vbi Hostiens. videtur velle, quod
quando agitur ad pœnam corporalem laicus est iudex
competens, si verò ad spiritualem, tunc Ecclesiasticus.
Abbas verò dicit ibidem, sin autem agitur ad restitu-
tionem rei subtractæ, vel ad pœnam nō corporalem,
sed pecuniariam, iuxta *d. c. quisquis. 17. qu. 4.* tunc etiam
21 laicus est iudex competens, & sic crimen † sacrilegij
est mixti fori; est ergo locus præuentioni, *c. proposuisti.*
de foro compet. & quod sacrilegi sint excommunicati,
patet *11. q. 3. c. canonica, 17. q. 3. c. omnes ecclesiæ.* & est hæc
excommunicatio maior, quia separat ab ingressu ec-
clesiæ, sepultura Ecclesiastica, atque fidelium commu-
22 nione, *3. q. 4. c. ego iisdem.* & quod subtrahentes † deci-
mas & bona ecclesiæ sint excommunicati excommu-
nicatione maiori, est textus apertus *in c. hoc consultissi-*
mo. de reb. eccles. non alien. li. 6. Nisi sit de consuetudine
23 †patriæ quod decimæ ipsæ non soluantur: tunc enim
ex hac Pontificis taciturnitate oritur excusatio à pec-
cato, Abb. *in c. à nobis. & in d. c. in aliquib. de decim.* Fe-
lyn. *in c. causam quæ. de præscript.* isti non peccant, quia
cum eis Papam dispensasse credendum est. Nisi à cle-
ricis fuerint ipsæ decimæ petitæ, Abb. *in d. c. in aliqui-*
bus, & in c. ex parte. de decim. Syluestrina *in summa. in*
ver. decima. Afflict. *in constitutione regni, quanto.* Quod
si clerici † petierint, etiam præteritæ soluendæ sunt, 24
Rota *in d. decis. t. de decimis. in antiquis.* Abb. *in d. c. per-*
uenit. debitores autem non tenebuntur ad pretium
quanti plurimi, sed ad illud pretium quod tunc tem-
poris valebat, Bart. & Doct. *in l. diuortio. § donatione.*
ff. de soluto matrimon.

Qui igitur decimas †Deo non persoluit, quadrupli- 25
citer à Deo punietur, primo per penuriam rerū tem-
poralium, secundo per incidentiam in peccatū, tertio
per perditionem regni cœlorum, quarto per deiectio-
nem ad æternū supplicium. De primo scribit D. Au-
gust. & ponitur *16. q. 7. c. maiores.* quia noluimus cū Deo
partiri decimas, totum tollit hoc fiscus, † quod nō ac- 26
cipit Christus, & meritò, nā *Sapientia c. 11. Per quæ pec-*
cat, per hæc & torquetur: & *Prouerb. c. 11. Alij diuidūt pro-*
pria, & ditiora fiunt, alij rapiunt nō quæ sua sunt, & sem-
per in egestate sunt. Cuius exemplum †ostēdit Prosper 27
in libello suo de dono timoris. narrat de sancto Anselmo,
qui certo tempore viderat diabolum in horreo suo
semipleno super garbam suam sedentem, qui iterum
decimari fecit omnia, quo facto; vix nouem partes in
horreo potuerunt recondi. Narrat etiam idem quod
Beatus Ignatius quodam tēpore vidit diabolum super
horreum suū sedentem, qui admirans à suis ministris,
quæsiuit, si rectè garbam suam decimassent, & dixit si-
bi vnus seruorum suorum, quod septem garbas de de-
cima, vt horreum repleret, ibidem repoluit, quo audi-
to, accessit vir sanctus ad horreum, & adiurauit diabo-
lum, vt diceret, quare ibi sederet, qui respondit se in
horreo illo iurisdictionem habere: cui sanctus Igna-
tius, tu, inquit, iurisdictionem tuā exerce, at ille statim
summitatem domus asportauit, & supercecidit ignis,
& totum residuum incinerauit. Hęc Prosper. Et in cō-
firmationem prædictæ sententiæ dicit dominus per
Prophetam Malach. c. 3. *Reuertimini ad me, & ego re-*
uertar ad vos, dicit dominus exercituū, & dixistis, in quo
reuertemur, si affliget homo Deum, quia vos cōfigistis me,
& dixistis in quo configimus te in decimis, & in primitiis,
& in penuria vos maledicti estis, & vos me fraudatis, &
cōfigitis gens tota. Super quo vide quæ scribit D. Hier.
in c. reuertimur 16. q. 1. Vnde Holcot *in lectura libri sa-*
pientiæ, in lectura 206. qu. 6. Fertur, inquit, quod quadā
patria in Anglia, quæ Norfolchia nominatur, contin-
git quod blada in æstate creuerant, & ecce appropin-
quante tempore messium, venit genus muscæ †in ma- 28
xima multitudine, quod totum illud bladum pulcher-
rimum in tantum consumpsit, quod vix infra quinque
miliaria vnum quarterium inueniretur, homines ve-
rò illius patriæ quasdam de muscis ceperunt, & dilig
ter inspicientes quales erant, quia nunquam prius cō-
similes viderant, inuenerunt eas habere literas depi-
ctas in alia suis, in vna ala scribebatur, Ira, & in alia
Dei; vt manifestum esset, propter demerita populi,
vindictam fuisse, iuxta illud Hieremiæ, seminauerunt
triticum, & messuerunt spinas, hæreditatem accepe-
runt, & eis non proderit, confundimini à fructib. ve-
stris propter iram furoris Domini. Secundo puniun-
tur malè decimantes † per incidentiam in peccatum, 29
vnde legitur *Genes. c. 4.* quod Abel iustus obtulit Deo
de primogenitis gregis sui, & de apibus eorum, &
respexit dominus ad Abel, & munera eius, ad Cain

verò,& munera eius non respexit, quia Cain de dete-
riorib. & malis obtulit: Abel verò de optimis,& ideo
Cain derelictus,& maledictus à Deo incidit in fratri-
cidium, & damnationem æternam. Et ideo dicit pro-
pheta *Malach.c.1.* si offeratis claudum,vel languidum
nónne malum est, offer illud duci tuo,si placuerit ei,
& sequitur,Maledictus dolosus,qui habet in grege suo
masculum,& votum faciens immolat debile domino,
30 & ideo dicitur *Numer.c.18.* *Omnia † quæ offertis ex deci-
mis,& in donaria domini separabitis optima,& electa cũ-
ctáque erunt.* Item *Numer.t.cap.35.* *Noli offerre munera
grana,non enim suscipiet illa dominus.* Tertio puniũtur
malè decimantes per perditionem regni cœlorũ,vnde
Lit.*super euangel.parte 3.c.44.* Hæc est,inquit,ratio
quare homo dat decimas Deo,ad designandum quod
per eam ruinæ decimæ partis Angelorum restaurabi-
tur. Et sciendum est,quid gloria illa,ad quam peruen-
31 turus est,tenimentum eius est,decima † verò tanquam
census,est,quem soluere debemus Deo pro illo teni-
mento,quam si nõ soluamus pro perpetuo illud teni-
mentũ amittemus. Quarto puniuntur malè deciman-
tes per eiectionem ad æternum supplicium, vnde D.
August.*in sermone de decimis.* Attẽde, inquit,quod de-
32 cima creatura † inter intellectuales creaturas est ho-
mo,quia angeli in nouem ordinibus cõstituuntur,de-
cimus autem ordo est hominum ; & ideo hominis est
decimam soluere, vt ruinam valeat angelorũ supple-
re, & qui non vult debitè decimam soluere, iustũ est,
quod iungatur decimæ parti angelorum , qui ad sup-
plicium ceciderunt; ad quod vide *c.decima.16.q.1.*

Duæ sunt autem decimarum species , aliæ persona-
les,quæ personam concernunt,vt de stipendiis,lucris,
33 mercatura, militia, & similibus , & quia decima † est
danda de omni lucro honestè acquisito, ideo non erit
danda de meretricio , neque histrionatu, licet in ipsis
transferatur dominiũ,ne videatur ecclesia ipsa appro-
34 bare. Nec est danda, † vbi rei dominiũ non transfer-
tur,quia de iniustè acquisitis,ecclesia Dei decimã non
recipit,vt in furto,violentia,rapina,simonia, vsura, &
similibus , nec de ludo taxillorum , sententia iniqua,
scriptura falsa,bello iniusto,oppressione pauperum,&
captione, siue spoliatione ipsorum, ista.n.Ecclesia nõ
approbat,*c.ex transmissa.de decim.* gl.*in summa 14.q.6.*
& c.decima.16.qu.1. vbi arguit pro vtraque parte Ioan.
Andr.*in c.cũ in volunt ate.de sent.excom.*& vide Cyn.*in*
35 *l.2.C.de condit.ob caus.*Prædialis † autem debet dari nõ
solum a iusto,sed etiam à violento prędone,& posses-
sore,etiam à Iudæo,Sarraceno,& hæretico, etiã si se-
minet ex semine furtiuo,quia nõ datur ratione perso-
næ,sed ratione prædij,*c.de terris.de decim.* Certum est
36 etiam quod decimæ † animalium computandæ sunt
inter decimas prædiales , & ideo in quacunque parro-
37 chia † pascantur continuè animalia, ibi decimæ sunt
persoluendæ, etiam si per medietatem anni fuerint in
vna parrochia, & per alteram medietatẽ in parrochia
alterius ecclesiæ,æquum erit igitur decimas diuidi in-
ter easdem parrochias,*arg.c.relatum.in fin.de testam.&*
c.fi.1.q.3. eodem modo si continuè iaceant in vna par-
38 rochia,& pascantur in alia, licèt in hoc seruetur † loci
consuetudo,*c.quãtum.de decim.c.de quarta.de præscript.*
c.dudum.in gloss.a.eod.tit. Astensis *in sua summa.lib.6.*
tit.35.vers.cum terminis. Host. *in summa. eod.tit. §.cui*
danda sit. Decimam igitur si quis perceperit in tota
39 parrochia excepto † vno fundo, non adiudicabitur ei
decima in illo fundo, quia debet probare percepisse
decimã in singulis fundis, decisio est Innoc.*in c.tua.in*
*primo.de decim.*sed hoc intellige in diœcesi aliena, sic
loquitur etiam Io.Andr.*in c.cum cõtinget.vers.in præ-*
*scriptione verò.de decim.*sed Episcopus † in omnib. te 40
bus suæ diœcesis habet fundatam suam intentionem,
vt decimæ debeantur, & consuetudo non operatur in
contrarium,vt post alios Boer. *in consuetud.Biturică.*
*in rubrica.de consuetud.prædior.§.15.*qui refert fuisse de-
cisum pro Episcopo Albiense petente decimas de eto-
eis contra subditos, allegantes nunquam de illis fuisse
solutam,& sequitur Petr.Rebuff.*in tract.de decim.q.8.*
n.30.& q.13.n.41. Decima † enim debetur in signum 41
vniuersalis dominij Dni optimi Maximi,*c.tua.in 2 &*
c.cùm non sint.de decim. ergo debetur de omnibus fru-
ctibus,*c.nuntios.& c.ex parte.in 2.eod.tit.*& de omnib.
bonis, *c.non est.eod.tit. & c.quadragesima.de consecrat.*
*dist.5.*etiam de feudalibus,Paris.*in cons.101.n.29.vol.1.*
Et in Regno Neapolis specialiter est constitutũ,quod
decima † soluatur à Baronibus de bonis feudalibus.I- 42
mò Capitula Papæ Honorij IV. & Regis Caroli re-
spectu bonorum, de quibus decimæ solui debent ge-
neraliter,& indistinctè loquuntur,ibi. Pro bonis,quæ
tenent,& solum respectu temporis quo solui debent,
se referunt ad solitum.Constitutio † verò Regni licet 43
mandet solui decimas , quia antecessores præstiterunt
tempore Regis Gulielmi; Non tamen sumi debet ar-
gumentum à contrario sensu,quod si aliqua bona non
soluissent decimas, de illis non deberi, quia esset con-
tra iuris dispositionem , qua deberi de omnibus cau-
tum est , vt in specie dixit Afflict. *in d. constitutione,*
*quanto in 9.notabili.n.35.*præsertim,quia illa constitu-
tio voluit augere iura Ecclesiæ , non diminuere : Nec
constitutio † Regis posset hoc facere, quia decimæ vt 44
probatum,debentur de iure diuino.Item dicta *consti-*
tutio,quanto iubet soli decimas prout tempore Regis
Gulielmi,qui prædecessor fuerat constituentis,exolu-
tæ fuerunt ; sed non constat quantæ exolutæ fuerunt,
Ergo in dubio, dictio , † *prout* , stabit causaliter, non 45
conditionaliter, *c.abbate.de verb.significat. l.pen.vbi o-*
mnes. C.de condit.instit.in l.admouendi , Bart. Paul.de
Castr.*& latè* Ias.*de iureiurando.l.cum qui.§.item si mi-*
hi.vbi Bart.*ff.de constit.pecun.*latissimè Felyn. *in c.a.de*
*rescript.*Constitutio est clara,facta ab eo qui voluit,&
potuit disponere in beneficium ministrorum Dei,
non poterat disponere contra, stabit igitur illa dictio
causatiuè,non autem conditionaliter, & pro hoc vide
Bart. *in extrauag.ad reprimendum.in ver.prout.* Alex.
*in consi.9.in fin.vol.5.*Aret.*in cons.76.col.2.* & subtilius
quàm omnes alij *in l. si testamentum. C.de consti.insti-*
*tu.*super qua dictione , *prout* , in priuilegiis posita Re-
nerterius facit decisionem quam posui secundam in
ordine,& super ea latè scripsi in additionibus. Quare
Episcopus † percipiens decimas in aliquibus corpori- 46
bus acquirit quasi possessionem decimæ vniuersalis in
omnibus in toto territorio , vt dicit Anton.de Butr.
in c.fin.sub num.47.vers.& aduertendum. de causa pos-
sess. & propriet. allegat tex.*in cap.1.de relig.domib.* vbi
Abb.*num.5.* dat regulam, quod in propria diœcesi,in
qua ius commune non fundat intentionem alterius,
quàm possidentis , possessio † in vno fundat intentio 47
nem totius iuris vniuersalis. Et communis opinio
est,quod si quis percipit decimam in certis fructibus,
nullo alio existente in possessione percipiendi de a-
liis quod debetur ei decima de omnibus , postquam
territorium † est effectum decimale , non debet di- 48
uerso iure censeri, decimale in parte, & in parte non,
vt per Abb.*num.6.*Anchar.*in 3.notab.& in fin.*Ant.de
Butr.*sub num.5.vers.puto etiam.in cap.cùm in tua.de de-*
cim. Abb. *in consil.71. col.2. vers.secundo principaliter.*
*volum.2.*Balb.*in tract.de præscript.in 3.parte tertiæ par-*
tis principalis , numer. 18. vers. quod intellige. Aymo
de

de antiquitate tempor. in 4. parte princip. n. 57. & est ra-
49 tio, quia decimæ † ius, est ius reale concernens nō spe-
ciem fructuum hanc vel illam, ita dixit Anchar. *in d. c.*
cùm in tua. & est ius vniuersale respiciens totum terr-
50 torium, & ideo qui est in possessione decimę † in parte
territorij, alio non existente in possessione, dicitur in
parte territorij, alio non existente in possessione to-
tius, vt per Corset. *in addit. ad* Abb. *in c. bona. in 2. de*
postulat. prælat. n. 4. in vers. etiam ius postulādi an ? t. ad-
dit. Aymon *in d. parte 4. n. 57. & seq.* & in his terminis v-
num territorium, atque vna res dicitur tota diœcesis
respectu episcopi, quia tota sub vno iure vniuersali
cōprehenditur, vt voluit Ant. de Butr. *in d. c. fin. n. 47.*
vers. & aduertēdum. de caus. poss. & propriet. vnde suf-
51 ficit quod in sua diœcesi fuerit in possessione † iuris
decimæ in certis corporib. & tunc episcopus habet in-
tētionem fundatam in alijs. Idem si soluta est de parte
52 fundi, quæ colebatur, si altera pars † fundi reducta sit
postea ad culturam, de ea parte etiam decima debetur,
Abb. *in d. cons. 71. in 2 parte.* & sequuntur Felyn. *in cap.*
causam quæ. circa fin. & in c. audicu. sub n. 19. & 20. de præ-
script. Claudius Seissell. *in l. 3. nu. 15. ff. de acquir. poss. ff.*
Petr. Rebuff. *in d. tract. de decim. q. 14. n. 20.* & licet istē
doctores loquantur quādo eiusdē fundi pars erat cul-
ta, altera verò inculta, tamen idem dici debet, cùm tra-
53 ctatur de decima Episcopi † habentis intentionē fun-
datam in toto territorio, cuius tota diœcesis pro vno
54 fundo habetur, & vna re, vt dixi. Nec à decima † præ-
diali deducuntur expensæ, quæ fieri occurrunt in re-
collectione, *c. non est. & c. tua. in 2. & c. pastoralis. vers.*
expensas autem. de decimis. & est casus decisus, vt per
Capyc. *dec. 20.* & Franc. Marc. *in dec. 198. n. 1. parte 2.* &
vide Afflict. *in d. constitutione, quanto. nu. 19. vers. nona*
quæro: meliorationes etiam neq; deducuntur; quia sunt
expensæ pro recollectione fructuum ad cōseruationē,
vel ad maiorem redditum, vt *d. c. pastoralis.* aut consi-
stunt in alijs corporibus aggregatis, & non debent à
55 decima separari. Item decimæ † debentur de nouali-
bus, *c. quoniam. & c. cùm contingat. de decim.* ratio colli-
gitur ex *c. quia circa. de priu.* ne idem territoriū diuerso
iure censeatur, & tanto magis debentur decimæ de
nouis introitibus, si sunt constituti in territorijs, de
quibus Episcopus colligit decimas; nam cùm essent
antea inculta, & pascua, exigebatur in eis fida anima-
lium, de qua fida Episcopus percipiebat decimam, si
nunc eadem corpora sunt culta, & in eis constituti sunt
noui introitus, de his etiam debetur decima, text. *in c.*
commissum. de decim. vbi dicit Ant. de Butr. *nu. 4. vers.*
& quanquam. quod debetur nunc decima inspecta
quantitate nouorum introituum. Idem si in territorio
colligebantur certi fructus, v. g. frumentum, & nunc
colliguntur alij fructus, puta milium, etiam de eo de-
betur decima, vt per Io. Andr. Anchar. Zabarell. Butr.
Abb. *in cap. cùm in tua. de decim.* rationem assignat ibi
Anchar. quia ius decimæ est reale concernens terram,
non speciem fructuum hanc vel illam.

Superest videre si laicus sit iudex competens super
declaratione quantitatis decimarum, sed inducamus,
56 primo, an decimarum † quota præscribi possit. Potest
57 Papa † hoc ius decimarum alijs concedere, vt latissimè
disputat Belluga *in suo speculo. rubr. 13.* & post multa ita
concludit *n. 36. & seq.* D. Thom. *in 2. 2. quæst. 87. art. 4.*
notatur per gl. & Doct. *in c. quamuis. de decim.* Doct. *in*
c. causam quæ. de rescript. in c. 2. de iudic. ergo possunt
58 præscribi, quia non † minus operatur animi patientia
firmata longitudine temporis, quàm vera concessio,
l. venditor. §. si constat. ff. commun. prædior. l. si pupillus al-
terum. ff. de administr. tut. Bald. *in l. 1. n. 5. C. ne rei domi-*
nicæ vel templ. sed hoc procedit ante concilium Late-
ranense, postmodum † verò etiam ex iustissima causa 59
non potest, *c. ad apostolicam. de his quæ fiunt à prælatis.*
Doct. *in d. c. quamuis.* quod Lateranense cōcilium fuit
celebratum anno domini 1189. ob Alexādro Papa III.
Doct. *in d. c. cum apostolica.* & vide *decis. Capella Tolosa-*
na 440. & Guido Pap. *dec. 288.* latè Felyn. *in c. cau-*
sam quæ. de præscrip. & quomodo probetur concessio-
nem † fuisse factam ante concilium Lateranense, ple- 60
nissimè scribit Mascard. *de probat. conclus. 483.* & Bor-
rellus *in addit. ad Specul. princip. super rubr. 13. in vers.*
restat. in additione. quæ incipit inexpugnabilem.

Sed ego credo concilium Lateranense non posse
impedire, quin ipse Papa † possit ex iusta causa hoc ius 61
decimandi laicis concedere: quia est super omnia cō-
cilia, *c. sicut. dist. 15. c. quodcunque 24. q. 1.* statuta enim cō-
ciliorum interpretatur, & tollit, *d. c. sicut. & c. nec licuit.*
dist. 17. c. statutum. de elect. lib. 6. c. statutum. de rescr. li. 6.
clem. ne Romani. §. fin. de elect. c. constit. & c. statutum. de
sent. excom. quia concilia ipsa corrigit, & mutat, *d. c. sta-*
tutum. & per Doct. in c. significasti. de elect. vbi dicit Io.
Andr. *super verbo, robur,* quod Papæ † sententiæ est stā- 62
dum, etiā si contradicat ecclesiæ, vel concilio, *c. in istis.*
d. st. 5. & d. c. sicut, dist. 15. & c. pen. dist. 19. & c. nemo. 9. q. 3.
ideo dispensat † in omnib. etiam contra apostol. *c. lect.* 63
dist. 34. etiam in decimis non dandis, gl. latè *in ver. di-*
spens. in c. proposuit. de concess. præbenda. Bonaguida de
Aretio *in tract. de dispens. nu. 61.* præter quam in certis
casibus, de quibus per Io. Radei. *in tract. de dispens.* vbi
turbaretur status Christianorum: & propterea deci-
mę † concessę à Papa laicis ante concilium Lateranen- 64
se, possunt de nouo laicis in feudum dari, Card. *in c. 2.*
de feud. cuius opinionem dicit esse communem Im-
mol. *in d. c. 2.* & licet contrariam opinionem insecte-
tur Calderin. *in cons. 1. in tit. de decim.* cuius opinionem
veriorem, & tutiorem dixit esse Imm. ib. & Pręposit.
in c. 1. §. sciendum. de feudi cognit. concordantur tamen
opiniones quod scilicet noua infeudatio fieri possit,
quando decimę ad ecclesiam redijssent non per se sed
accessoriè, vt puta cum vniuersitate castri, tunc enim
cum castri concessione possent de nouo concedi, sicut
dicimus de iure patron. *c. ex literis. & c. cum seculum. de*
iure patron. præsertim cum ecclesia decimas retinuerit
vt domino castri, non vt ecclesia, vt volunt Doct. *in d.*
c. cum apostolica.

Potest dictum cōcilium præscriptionem ipsam im-
pedire, quia licet pręscriptio † centenaria habeatur lo- 65
co tituli legitimè constituti, *l. hoc iure. §. ductus aquæ, v-*
bi gl. ff. de aqua quotid. & æstiua. & habet vim priuilegij,
vt probat *in c. super quibusd. §. præterea, & ibi gl. de verb.*
sign. & etiam habet vim legis, *l. 1. §. fin. & l. in summa in*
prin. ff. de aqua pluuia arcen. not. Cord. *in cons. 38.* Ab. *in*
cons. 71. vol. 2. Fran. Curt. *in cons. 24. col. 2. & cons. 56. col.*
11. Ias. *in l. de quib. col. 13. ff. de leg.* Fel. *in rub. & in c. cum*
nobis. & in c. si diligenti. col. 7. de præscr. nihilominus
præscriptio † non procedit cōtra id, quod specialiter à 66
tota eccl. super spiritualib. fuit statutū, atque decretū,
quia esset cū peccato maximo, vt dixi, & credere posse
præscribere contra præceptum eccl. saperet hæresim.

Sed consuetudo † minuens quotā decimæ est valida, 67
ergo quota decimæ præscribi potest, vt determinat
sanctus Doct. relatus à Cyno, & Bald. *in l. comperit. C.*
de præscr. 30. ann. & probatur per tex. *in c. in aliquib. in*
vers. vel loci consuet. approbat. vbi Ab. dicit valere cō-
suetud. Theutonicor. qui pro decimis soluunt certas
mensuras, siue coloni aliquid recipiant, siue non, & idē
tenet ibi Io. Andr. & Ant. de Butr. pro quo facit tex. *in*
c. commissum. de decim. vers. cum ea integritate soluant,

qua prim. & tex. *in c. dilecti, vers. de quib. consueuerunt,*
& c. fin. vers. ad consuetudinem duximus recurrendum.
eod. tit. per quæ iura consuluit Socin. *in cons. 145. circa*
primum consultationis articulum, col. 2. in fi. vol. 1. & in
cons. 297. viso priuilegio. col. 5. volum. 2. vbi loquitur de
præscriptione cuius non extat memoria hominis in
contrarium, qua probata, præsumitur Papam exemis-
se non soluentes integram decimam; & ibi concludit,
quod ex tali præscriptione præsumitur, quod ea con-
sensu & conuentione inita cum parrochianis, talis so-
lutio diminuta facta fuerit, siue quod legitima cõposi-
tio præcesserit, ad formam *c. statuimus. de transact.* & I-
ta etiam consuluit Paul. de Castr. *in cons. 324. in causa*
68 *decimali.* vbi concludit decimam † debere solui iuxta
solitum, & consuetum, allegando Bart. *in l. litibus. C. de*
agric. & censit. li. 11. & faciunt consulta per Fulgosium
in cons. 166. in quæst. quæ vertitur. col. 1. dicens quod sicut
69 decima † potest diminui per priuilegium, vt notatur *in*
c. à nobis. de decim. ita etiam per lapsum tanti temporis
cuius initij non extet memoria in contrarium, quæ
præscriptio æquiparatur priuilegio, vt dixi: nam tole-
70 rabilia † sunt, quæ antiqua consuetudo approbat, *l. im-*
peratores. §. fi. de pollicit. & contra antiquam consuetu-
dinem in præstandis censibus nihil debet innouari, *l.*
cùm satis. §. caueat. C. de agric. & censit. li. 11. & quod ta-
lis consuetudo valeat, firmat summa Angelica *vers. 10.*
§. a. circa finem. & potest approbari. Nam & si decimæ
71 de iure diuino debeantur, ipsam tamen † legem diui-
nam potest positiua lex distinguere, & modificare: nõ
autem in totum tollere, vt notat gl. *in l. fin. C. si contra*
ius, vel vtilit. public. & in terminis est tex. *in c. à nobis, de*
decim. & ibi notant Doct. quod per priuilegiũ quota
decimæ remitti potest, ergo poterit consuetudo, Alex.
in cons. 74. videtur quod tota difficultas. col. 2. vol. 4. ex
quibus infertur veram esse conclusionem quod cõsue-
tudine decima diminui potest. Et quia istud est contra
ius, requiruntur anni quadraginta, vt notatur *in c. fi. de*
consuet. quanto ergo fortius introducetur per præscri-
ptionem cuius initij memoria non existat, quæ habet
effectus supradictos, & iste est casus pluries sic decisus,
72 quod scilicet ipsæ decimæ præscribi † possint, non in
totum, sed in quantum, Francis. Marc. *in dec. 205. parte*
prima, & in dec. 198. n. 9. parte 2. Guid. Pap. *in dec. 294. n.*
2. Rota *dec. 2. in fi. de iudiciis. in nouis.*

73 Quæstio † quantitatis decimarum est temporalis,
Anc. *in regula, ea quæ. n. 12. vers. in contrarium. de regul.*
iur. li. 6. quia isti fructus, qui ex spiritualib. perueniũt,
possunt locari, & vendi, *c. nostra. de locato. c. fi. ne prælati*
vices suas. Item præsupposito quod decimæ ipsæ de-
bentur, cuius resolutio ad ecclesiasticum duntaxat iu-
dicem pertinet, si fortè possessor ex priuilegio vel cõ-
positione, aut alia causa se ad decimas non teneri op-
posuerit, quia reuocatur in dubium ipsum ius spiritua-
le videlicet decimarum: quantæ verò debeantur deci-
mæ, siue ex priuilegio, siue ex præscriptione est quæ-
stio facti, Feder. *in cons. 23.* allegatus ab Anchar. *in d. n.*
74 12. ideo † iudex laicus potest cognoscere, Couar. *pract.*
quæst. d. cap. 35. n. 2. Gomes. *in c. si annuum. nu. 15. & 16. de*
iud. li. 6. Aufr. *de potestate seculari super ecclesiastica, re-*
gula 3. n. 12. Bart. *in l. Titia. ff. solut. matrim. & in l. 2. ff.*
de iurisdict. om. iud. & in l. omni innouatione. C. de sacros.
eccles. & in l. quoties. C. de iudiciis. tenet quod quando
75 incidit quæstio † spiritualis incidenter coram iudice se-
culari, tunc potest cognoscere per modum quæstionis
facti, non autem iuris, vt si negaretur coram seculari
fuisse matrimonium contractum per verba de præsen-
ti, para vult probare, potest iudex laicus admittere
probationes, secus si esset quæstio iuris, quia fortè al-
legaretur impedimentum consanguinitatis, Bald. *in l.*
filium. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris. distinguit:
aut sumus in causa † summaria, vti alimentorum, & 76
potest probari matrimonium coram iudice seculari,
neque præiudicat principali quæstioni, *l. pen. ff. de his*
qui sunt sui, vel alieni iuris. aut sumus in causa requirẽ-
te plenam cognitionem, & tunc, aut est quęstio de po-
tẽtia, sc. an potuerit esse matrimoniũ, & hæc est iuris,
aut est quæstio de actu, sc. an fuerit factum matrimo-
nium, de qua iudex secularis potest cognoscere. Alias
Christiani essent peioris conditionis, quàm Iudæi, &
pagani, qui probant eorum matrimonia coram eorũ
potestate. Et hanc partem tenent Capyc. *dec. 7. nu. 2.*
Ferrat. *cautela 55.* Aymo in *cons. 253. n. 2. & cons. 258. n. 1.*
Ab. *in c. post miserabilem. de vsuris. & in c. cum sit gene-*
rale. vbi etiam Felyn. *col. 3. de foro compet.* Ripa *in c. 2. n.*
17. *de iud.* Afflict. *in dec. 219.* Rolan. *in cons. 12. nu. 24.*
vol. 2. Vantius *in titulo de nullitate ex defectu iurisdi-*
ctionis. n. 54. in fin. vers. quamuis si esset quæstio non iuris,
sed alicuius facti. Petra sancta *in singulari 96. & sing. 58.*
vbi æquiparat in hoc quæstionem facti, & quæstionẽ
iuris municipalis. Et ista est communis opinio, vt per
Couar. *in epitom. de sponsal. c. 8. §. 12. n. 3.* Turzan. *in com.*
opin. 90. Villalob. *in com. opin. verbo Iudex secularis. n.*
107. *& seq.* secus si inter clericos quæstio facti de re-
bus spiritualibus incideret, nam tunc solus ecclesiasti-
cus cognoscet, vt latè scripsi *in 1. parte operis, c. 4.*

Nec est verum quod laicia iudicibus ascribunt, pos-
se cognoscere, si episcopi habeant alimenta, vt ipsis
non integraliter decimæ debeantur, ex regula iuris,
habenti alimenta † non dantur, de qua per Alex. in 77
cons. 27. viso themate. vol. 4. & in cons. 48. n. 2. vol. 3. Dec.
in consi. 476. col. 1. quia hoc esset cognoscere de iure di-
uino, quod non potest, vt demonstratum est. Nec est
vera ipsa regula, quod habenti alimenta denegantur,
quia si hodie habenti denegantur per sententiam, cras
eidem carenti, si petierit, obstabit exceptio rei iudica-
tæ. De cuius regulæ interpretatione vide Aymon. *in*
cons. 199. & Roman. *in cons. 344.* vbi consuluit, quod
clericus etiam debeat habere alimenta, si ipsa ex suis
operis habere potest, atque parrochiani ipsis clericis
adhuc tenentur ad oblationes, quem sequitur Aymo
in d. consi. 100. nu. 5.

CAP. XLIV.

Episcopum debere præcipere statuentibus, & Vniuersitati, vt declarent eorum statuta non comprehendere clericos, & contra libertatem ecclesiæ facta cassari.

SVMMARIA.

1 *Statuentes contra libertatem ecclesiasticam, scriptores statutorum, consulentes & rectores sunt excommunicati.*
2 *Episcopus potest tollere statuta contra libertatem ecclesiæ, & declarare.*
3 *Episcopus tenetur ex debito officij præcipere statuentibus contra libertatem ecclesiæ, vt illa statuta cassent.*
4 *Episcopus non satisfacit debito officij si declaret tantum statuta esse contra libertatem ecclesiæ.*
5 *Episcopus debet prouidere animabus eorum, qui in excommunicationem inciderunt.*
6 *Episcopus sub quibus pœnis debet præcipere statuentibus, vt dicta statuta cassent.*
7 *Vniuersitas an possit excommunicari, & quomodo.*
8 *Vniuersitas quot modis delinquere potest.*

9 *Vni-*

9 *Vniuersitatis delictum quando non est, sed particularium.*
10 *Vniuersitas ratificando delinquit.*
11 *Vniuersitas ratificando statum incidit in excommunicationem.*
12 *Vniuersitas negligendo delinquit.*
13 *Scientia popularis, quomodo præsumatur.*
14 *Vniuersitas potest interdicto affici.*
15 *Vniuersitas interdicenda, est prius monenda.*
16 *Vniuersitas quibus pœnis damnari possit.*
17 *Vniuersitas cur possit interdici, & non excommunicari.*
18 *Interdicti tempore quæ diuina celebrantur.*
19 *Episcopus debet præcipere statuentibus, vt declarent statuta dubia non comprehendere ecclesiasticos.*

1 QVia statuentes † contra libertatem ecclesiæ sunt
excommunicati: Item scriptores statutorum,
consiliarij, potestates, consules, atque rectores loco-
rum, vbi statuta edita sunt, item iudicantes secundum
illa, atque redigentes iudicata in publicam formam, *c.
nouerint. de sent. excom.* vbi hoc notant Innoc. Io. And.
Abb. & cæteri, & *c. grauem eod. tit.* Card. *in clem. 1. q. 7.
de vit. & honest. cler.* & quæ statuta sint nulla & contra
libertatem ecclesiæ, scribo infra *in parte quarta per
centum prima capita*, ideo ad conseruandam ecclesiasti-
cæ immunitatis auctoritatem iuris remedia prodita
2 sunt. Imprimis igitur, Episcopus † potest dicta statuta
tollere, & declarare esse contra ecclesiæ libertatem,
atque mandare sub excommunicationis pœna ipso
facto incurrendæ illa non esse obseruanda, etiam non
citatis statuentibus, ex his quæ scribit Felyn. *in c. eccle-
sia sancta Maria. nu. 108. de constitut.* cum aliis allegatis
per Ioan. de Arnono *in singular. 73. incip. Clericis.* item
3 quia Episcopus † tenetur ex debito officij præcipere
statuentibus contra libertatem ecclesiæ, vt de libro
statutorum illa cassent, Archidiac. *in cap. quæ Lotharius
secunda quæst. prima.* Franch. *in c. final. col. final. vers. di-
cens quod statutum. de immunit. eccl. lib. 6.* Fel. *in d. c. ec-
clesia sanctæ Mariæ. nu. 109.* nec sufficit si permittat illa
reuocari tantum, quia tenetur ex debito officij illa cas-
sari facere, vt post Bart. *in authen. cassa in fine. C. de sa-
crosanct. eccles.* probat Fely. *in d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. nu.
109. de constit.* & ad id sunt iureiurando astricti, *cap. e-
go. §. de iureiurand.* ideo non satisfacit debito episco-
4 palis officij, si tantum declarauerit † esse contra liber-
tatem ecclesiæ, quia hoc non est exequi canones man-
dantes dicta statuta cassari debere, & sicut non adim-
pletur dispositio Imperatoris, si iidem statuentes in fi-
ne voluminis statutorum alterum conderent, decla-
rantes statuta contra libertatem ecclesiæ inibi posita
nullius esse effectus, vt dicit Bartol. *in d. authen. cassa.
in fin.* ita Episcopus suum non implet officium, si ipse
declaret duntaxat, non esse obseruanda dicta statuta,
quæ contra ecclesiæ sunt libertatem, vt scribit Lapus
allegatione 92. incip. an constitutio. in fine. item quia de
iure ciuili punitur factum in statuentibus contra li-
bertatem ecclesiæ, *d. authent. cassa.* sed per dictum sta-
tutum vltimum, quod attenderetur, non posset fieri,
vt illud primum statutum non fuisset scriptum; ergo
cum non sit imposita pœna condigna, opus est vt de-
leatur: item quia de iure canonico Episcopus non so-
lum debet videre, ne libertas ecclesiæ impediatur, sed
etiam vt prouideatur † animabus eorum, qui excom-
5 municationem inciderunt, cui prouideri non posset
concedendo absolutionem, nisi verè, & realiter dicta
statuta cassata fuerint.

Quare debet præcipere statuentibus † quibus ab 6
vniuerso populo commissum est, vt dicta statuta cas-
sent, & nisi obedierint, censuris affectos esse declaran-
di sunt, atque eorum loca interdicto supponenda,
donec obedierint, & pœnitentiam condignam ege-
rint.

Non obstat quod vniuersitas † censuris affici non 7
possit, *cap. Romana. de sentent. excommunicat. lib. 6.* quia
in hoc casu Papa posset vniuersitatem excommunica-
re, qui non est illi canoni suppositus, vt notat summa
Syluestrina *in ver. excommunicatio, in primo, numer. 10.*
Item Episcopus posset excommunicare vniuersita-
tem, dummodo alios non includat, quàm culpam ha-
bentes.

Vniuersitas † autem multipliciter delinquere, & es- 8
se in culpa potest. Vel committendo, & hoc quando
pulsata campana, & conuocato consilio in loco so-
lito, & eleuato vexillo, præuia deliberatione aliquid
commiserit, Bartol. *in l. aut facta. §. final. numer. 9. ff. de
pœnis.* Boer. *in tractat. de seditiosis quæst. final.* Cyn. *in l.
siquis in tantam. Cod. vnde vi.* Ioann. Andr. *in cap. feli-
cis. de pœn. lib. 6.* Cornel. *in consi. 224. volum. 4.* Oldrad.
in consi. 315. circa istud. numer. 3. Parisiens. *in consi. 21. nu-
mer. 30. volum. 4.* Curt. iun. *in consi. 174. nu. 33.* Roland.
in consi. 66. numer. 5. volum. 2. vnde & si omnes homi-
nes vniuersitatis † aliquid committerent, delictum 9
non est vniuersitatis, sed deliquisse dicuntur particu-
lares, & singulares homines, *l. semper. §. in sepulchro. ff.
quod vi, aut clam.* vbi Bartol. & Angel. Paul. de Castr.
in l. siquis id quod numer. 14. ff. de iurisdict. omn. iudic.
gloss. *in l. sicut. §. & ibi Paul. de Castr. ff. quod cuiusque v-
niuers. nom.* gloss. Bartol. & cæteri *in l. aliud. §. refertur.
ff. de regul. iur.* Innocent. *in cap. grauem. de sentent. ex-
communicat.* item delinquit ratificando † quod eius 10
nomine gestum est; nam ratificatio etiam in delictis
mandato comparatur, *l. 1. §. sed & si ff. quod vi, aut clam.
cap. 1. de homicid. in libr. 6.* gloss. *in capit. ratihabitionem.
de regul. iuris. libr. 6.* Ancaran. *in consil. 58.* Iason *in con-
sil. 130. volum. 4.* propter quam ratihabitionem taci-
tam, vel expressam, aliquo interuallo factam post di-
cta statuta condita, vniuersitatem † in excommuni- 11
cationem incidere, probat Francisc. de Plat. *in tract.
de excommunicatione, §. 30. in princip.* per *cap. grauem.
de sentent. excommunicat.* item quia vniuersitas negli-
gendo, & non desistendo † à delictis, successiuis 12
temporibus permanentibus, dicitur delinquere, vt
per Ancaran. *in dict. consil. 158.* quem sequitur Natta
in consil. 449. & Rota Bononiens. *in decis. 70.* quo ca-
su non requiritur solemnis congregatio, de qua
in dict. l. sicut. sed sufficit sola scientia † popularis, 13
quæ præsumitur ex qualitate facti, quando est tale,
quod solet in notitiam deuenire, *capit. quanto. de tran-
slation. prælatorum. capit. illud. de cleric. excommunica-
tion. ministr.* imo etiam scientia certitudinalis sufficit,
l. manifestissimi. §. sin autem nescius. Codic. de furt. Bald.
in cap. 1. §. vasallus. in princip. si de feud. fuer. controuers.
Felyn. *in capit. cum contingat. numer. 5. vers. dixit etiam
Bald. de rescript.* præsertim quia publicè notum est in
ciuitate, ideo omnes præsumantur scire, Bartol. *in
l. si tutor. Codic. de pericul. tut.* & ibi addentes pro-
bant.

Potest etiam Vniuersitas † interdicto affici, vel à 14
iure, *capit. 1. de vsur. libr. 6. capit. & si pignorationes, de
iniuriis. libr. 6. capit. vbi periculum. §. ciuitas. de election.
libr. 6. capit. felicis, de pœnis. libr. 6. clement. si quis sua-*

dente

dente.de pœnis. vel ab homine, *c.sanè.in 2.& c.ex literis.*
de offic.delegat.c.quærenti.de verb.significat. c. inter vi-
nos.de consuetudine c.transmissam.de elect.c.cum & plã-
tare.§.excommunicatos.de priuileg. c.cum ab ecclesiarum
de offi.ordinar. at si ab homine propter contumaciam
15 interdicto supponendo est, necessaria † est monitio, vt
forma, quæ traditur *in c.1.de sen.excom.lib.6.* & sic in-
telligitur *c.reprehensibilis.de appellat.& c.sicut.& c.si au-*
tem.de cohabitat.cler. & mulier. si propter delictum
fertur, non est necessaria monitio, *c.in loco 8.q.4.* & sic
intelliguntur notata per Innoc.& alios *in c.adhæc quo-*
niam.de appellat.in c.1.de excess.prælat.
16 Poterit etiam aliis pœnis † damnari, de quibus per
Carrer. *in sua pract.criminal.in tit.de homicid. & ass. ff.*
§.circa tertium dic.num.9.& seq. & vltra pœnas aratri,
ignis, vel desolationis, de quibus ibi per Carret. potest
priuari Episcopali dignitate in certis casibus, vel quã-
do turbatur electio Papæ, *d.c.vbi periculum.§.ciuitas.*
de elect.lib.6. vel quando occiditur Cardinalis siue e-
piscopus illius ciuitatis, *d.c.fœlicis. de pœnis. libr.6.* vel
quando impeditur inquisitor hæreticæ prauitatis, *c.ad*
abolendam.§.si ciuitas.de hæret. lib.6. de quibus & aliis
pœnis, etiam per Farinac. *in titulo.de delictis & pœnis,*
q.28.n.122.& seq.
17 Sed cur possit interdicto † affici, & censuris minimè
condemnari, causam puto, quia absurdum, & iniquum
est, admittere pœnam qua infantes minores, & mu-
lieres, qui culpa carent, damnentur in æternum: Per
18 interdictum † non sic puniuntur, quia baptisma par-
uulorum potest interdicti tempore celebrari, *c.non est*
de sponsalib. etiam adultorum, *cap. quoniam.de sent.ex-*
comm.lib.6. etiam confirmatio, vt ibi, & Chrismatis
confectio; Item & pœnitentiæ morientium imponi
possunt, *c.final.de pœnitent.distinct.vltim.* item extre-
ma vnctio potest interdicti tempore celebrari, An-
ton.de Butr. *in d.cap.non est. & ibi Præposit. nu.7.* item
potest contrahi matrimonium, *cap.final.de sentent.ex-*
comm.lib.6. item collatio ordinum, etiam sacrorum,
vt per Præposit.ibid. item interdictis non prohibetur
communicare aliis, nec alij secum, Præposit. *in c.adhæc*
num.3.de appellat. vbi ponit omnes conuenientias, &
differentias inter excommunicationem, & interdi-
ctum.

Si statuta sunt dubia an sint contra libertatem ec-
19 clesiæ, Doctores firmarunt, Episcopum † debere præ-
cipere laicis statuentibus, vt declarent illa ecclesiasti-
cis non afferre præiudicium, Ioan.Andr. *in c. final.col.*
2.vers.nec esset absurdum.de immunit.eccle.lib. 6. & ibi
Geminian. *in col. final. versi.imo non esset absurdum.*
Franch. *col.final.versi.potest episcopus.* Francisc.de Plat.
in tractat.de excommunicatione.§.30. Immol. *in cap.1.de*
consuetudin. Ancaran. *in rubr.de regul.iur. lib.6. sub nu.*
9.& in c.ea quæ,in 26.quæst.eod.tit. Felyn. *in d.c.eccle-*
sia.S.M.num.107.de constitut. Hippolyt.Rimin.in re-
petitione *cap.quæ in ecclesiarum.num. 280. de constitut.*
& ratio est secundum Bald. *in authent.statuimus. num.*
5.C.de episc.& cleric. quia similia statuta præstant cau-
sam delinquendi, & ideo pertinet ad officium episco-
pi, vt corrigantur. Nisi paruerint, supradicta practica
obseruanda est.

CAP. XLV.

Ecclesiasticus an inhibeat seculari ad impediendam executionem instrumenti guarentigiati.

SVMMARIA.

1 *Iudex ecclesiasticus an inhibeat seculari ad impedien-*
dam executionem instrumenti guarentigiati.
2 *Inhibitio, ex causa falsitatis clerici, de qua coram epi-*
scopo, non potest fieri iudici laico super causa princi-
pali.
3 *Exceptio vsurarum potest opponi ad impediendum e-*
xecutionem laudi.
4 *Iurisdictio iudicis laici non impeditur si pendet lis de*
vsura in contractu.
5 *Instrumentum guarentigia quid dicatur continere.*
6 *Promissio iurata prius est exequenda, quam de vsuris*
cognoscatur.
7 *Officium iudicis quando implorari non possit.*
8 *Debitor qui prius tenetur soluere, & postea repetere*
quæ remedia habeat.
9 *Obediendum non est superiori, qui officium suum egre-*
ditur.
10 *Fideiussor tenetur soluere vsuras.*
11 *Fideiussor, & iuramentum æquiparantur.*
12 *Fideiussor soluens vsuras potest illas repetere, etiam si*
nihil opposuerit aduersus creditorem.
13 *Vsuræ quando debentur etiam in foro poli.*
14 *Inhibitio contra ius, & æquitatem non valet.*
15 *Iudex Ecclesiasticus quando inhibet iudici laico, & im-*
pedit executionem instrumenti.
16 *Exceptio litis pendentiæ impedit alibi conueniri pos-*
se.
17 *Inhibitio quando fit de æquitate ad impediendum ex-*
ecutionem instrumenti.
18 *Instrumentum vsurarium exequi non debet.*
19 *Litis pendentia super nullitate impedit executionem*
sententiæ.
20 *Inhibitio à quo iudice fieri debeat.*
21 *Ius præcipiendi dependet à iurisdictione, & superiori-*
tate.
22 *Iudex ecclesiasticus procedens super vsuris, non potest*
impediri per laicum procedentem super executione
instrumenti.
23 *Iudex ecclesiasticus quando potest inhibere ex of-*
ficio laico super executione instrumenti, proce-
denti.
24 *Inhibitio quando fiat creditori, etiam per viam de-*
nuntiationis.

SI petatur executio instrumenti habentis executio-
nem paratam vigore statuti coram iudice seculari,
& debitor per viam actionis proponit coram iudice
ecclesiastico, quod contractus fuit celebratus in frau-
dem vsurarum: sæpissimè contingit dubitari an eccle-
siasticus † possit inhibere in forma seculari iudici, & 1
impedire prædictam executionem & quod nõ possit
inhibere, tenet Bald. *in l.1.in fine. C. quomodo & quan-*
do iud. vbi si clericus † contra laicum produxit falsos 2
testes, & deinde accusatur de falso coram episcopo,
quod Episcopus propter pendentiam litis de falso,
non potest inhibere iudici seculari, ne fungatur offi-
cio suo, licet accusatio falsi sit præiudicialis, & maior,
& hoc accidit propter diuersitatem magistratuum,
quorum quilibet habet iurisdictionem principalem
diuersi fori, & sequitur Benedict. de Barzijs *in tracta-*
tu de guarentigiis.in 2.parte qu.22. Alex. *in cons.91.visis*
actis.num.2.vol.2. vbi quod licet exceptio vsurarum sa-
piat spiritualitatem, † tamen nõ potest opponi ad im- 3
pediẽdum executionem laudi, & in hoc sequitur An-
car. *in consi.98.istam quæstionem.* & ibi Alex. *in d.consil.*
91.nu.

91.*num.7.verſ.ex quibus*.concludit quod facta fide co-
ram iudice eccleſiaſtico de dicto cõpromiſſo, & lau-
do emologato, nullatenus erat inhibendum iudici ſe-
culari, ne procederet ad executionem dicti arbitra-
menti. Barbatia *in conſi.45.mandato, & iuſſu.num.*10.
verſ. & ideo dixit Angel. *vol.* 2. quod non ſuſpenda-
4 tur iuriſdictio † iudicis laici, quia pendet quæſtio de
vſurario contractu coram eccleſiaſtico, Cæpoll. *in
conſi.*18.*in ciuilibus*, Socin. *in conſi.* 99 *sereniſsimus, num.*
21.*& in conſi.*237.*difficultatem.per totum.* & quod talis
inhibitio fieri non debebat, & facta non tenuit, Be-
rous *qu.*77. & ſcripſi ſuprà *in cap.* 3. præſertim *à num.*
14.*ad finem.*

5 Inſtrumentum † guarentigię ſemper continet iura-
mentum de ſoluendo, & pactum de nihil opponendo
nec ſe defendendo, ſed ratione iuramẽti, præcisè tene-
tur contractum adimplere & ſoluere; quia iuramen-
tum eſt præcisè obſeruandum, *c.debitores. & c.ad no-
ſtram in fine.de iureiu.* & antè adimpletum contractum
iudex eccleſiaſticus non potuit iudici ſeculari exequẽ-
ti inhibere, quia ius canonicum reſiſtit, quod mandat
6 prius ſeruãdam † eſſe promiſſionem iuratam, quàm de
prauitate vſuraria cognoſcendum, *d.c.debitores.* & ibi
Doct. & Abb. *in cap.1.col.2.eo.tit.* item per pactum de
non opponendo, debitor non poteſt aliquid oppone-
re, niſi prius ſoluat, quia per tale pactum ſunt denega-
7 tæ defenſiones, quo caſu nec iudicis † officium implo-
rari poteſt, licet ſecus eſſet, ſi denegarẽtur tantum ex-
ceptiones, vt tunc iudicis officium denegatum nõ vi-
deatur, vt eſt commun. opinio Bart. Bal. Caſt. & Ang.
per illum tex. *in l.planè.ff.de petit.heredit. & l.fi.ff.eo.
tit.* Alex. *in conſ.75.col.pen.vol.3.& conſ.113.vol.*5. Abb.
in c.cum quis.de reſtit.ſpoliat. & tunc eccleſiaſticus non
poteſt inhibere, quia eius officium implorari non po-
teſt, propter pactum iuratum, & ratione iuramenti
debet prius ſoluere. Ex hoc caſu debitor duo ſolum
8 remedia habebit: Primum, † vt ſoluat, & poſtea repe-
tat, Bar. *in l.1.§. & parui.ff.quod vi, aut clam,* per *d.c.de-
bitores.* licet Felyn. *in c.ex parte.in 2.nu.18.de offic.dele-
gat.* multa allegat in contrarium: Secundum quod cõ-
queratur apud iudicem eccleſiaſticum per viam de-
nuntiationis euangelicæ, ſecundum omnes Doct. *in c.
nouit.de iud.* Cæpol. *cautela 285.ſtatuta quandoque.* Fe-
lyn. *in d.c.ex parte in fin.* ergo antè ſolutionem inhibi-
tioni eccleſiaſtici reſiſtit ius canonicum, & ſuperiori †
9 non eſt obediendum, quando officium, & poteſtatem
eius egreditur, gl. *in l.non videtur.§.qui iuſſu. ff. de reg.
iur.* & notat Innoc. *in cap.ad aures.de tempor.ordinat.* &
ſequitur Ab. *in c.ſiquando.in fine.de reſcrip.* Bald. *in l.fi-
liusfamilias.§.diui.de legat.*1. niſi per inobedientiam,
& vſum iuriſdictionis ſecularis turbaretur iuriſdictio
eccleſiaſtici, Soc. *in d.conſ.*237.

10 Item ſolet accedere fideiuſſor, † qui ratione iura-
menti, & periurij metu, nec ſcienter poterat excipere
contra creditorem vſuras petentem, *d.c.debitores.* vbi
notant omnes. Afflict. *deciſ.49.n.3.* allegat Bar. *in l.at-
qui natura.§.cum me abſente.n.6.ff.de neg.geſt.* nã bene
facit fideiuſſor, ſi ſuo parcẽs pudori, ſoluit vſuras pro-
miſſas, quæ ſunt verba tex. *in l. Quintus Mutius. ff.mã-
dati.* & ſicut ad vſuras ſoluendas obligat iuramentum,
11 ita & fideiuſſoris adiectio, cum iſta † duo æquipaten-
tur, *c.grauis. de cenſib.* imo fortior eſt obligatio per fi-
deiuſſorẽ, vt probatur *in aut. vt nulli iudicũ. §. ſi vero
crimen.* per not. *in c.per veſtras.de donat. inter virum &
vxor. & in l.fi.de pign.* hinc eſt quod ſi ſoluerit vſuras
12 † etiam ſponte, nulla oppoſita exceptione vſurarum,
poteſt à debitore repetere, *l.ſi mãdato meo.§.ſi fideiuſ-
ſor.vbi gl.ff.mandati.l.atqui natura.§.non tantum.ff.de
neg.geſt.* Innoc. *in c.1.de vſur.* Bald. *in l.2.C.eo.tit.* Card.
in c.peruenit.de fideiuſſor. & hoc † verum etiam in foro 13
poli, Io. Andr. *in regul.damnum.* in mercurialibus: quia
fideiuſſor videtur habere mandatum à reo de ſoluen-
do, *l.indebitum.ff.de condict.indeb.* & dum reus debi-
tor mandauit ſibi, vel paſſus eſt, vt fideiubeat, viden-
tur etiam alia mandata, quę ſequuntur, *l.quod procura-
torem.ff.de procurator.* gl. *in d.l.indebitum.* & ſi eccleſia-
ſticus poſſet inhibere iudici laico cum conuenitur
principalis debitor à creditore, poſſet etiã prohibere
cum conueniretur à fideiuſſore, qui vſuras ſoluit, & v-
ſuras repetit, & in foro poli etiam repetere poteſt, vt
dixi, & talis inhibitio † eſſet contra ius, & æquitatem, 14
vt fideiuſſor qui vſuras ſoluere cogitur, non poſsit il-
las repetere à principali. Alberic. *in l.1.col.fi.verſ.hanc
quæſtionem habui de facto.C.de ſumma trinit.* Bart. *in l.
1.ff.quod quiſque iur.* Io. Monach. *in c.licet Epiſcopus.&
ibi Prob.in addit.de præbend.lib.6.*

Sed quia crimen vſurarum eſt mixti fori, vt ſcripſi
ſupra *capit.*8. ideo diſtinguendum eſt: aut eccleſiaſti-
cus eſt præuentus ſuper declaratione inſtrumenti v-
ſurarij, aut non. Primo caſu poteſt inhibere iudici lai-
co, † ne procedat, & impedire executionem, & de hoc 15
eſt caſus *in c.tuam.de origine cognit.* vbi quæſtio nata-
lium præiudicialis prius fuit intentata, quam ſucceſ-
ſionis, vt probatur ibi *in verſ.ſucceſsionis cauſam, &c.* &
exceptio litis † pendentiæ coram vno iudice impedit 16
litem agitari coram altero, plenè Socin. *in conſi.33. vo-
lum.* 1. maximè quia ſententia coram vno pareret ex-
ceptionem rei iudicatæ coram altero, Bald. *in cap.tan.
fine de controu.verſ.feud.apud pares terminand.* & eſſe
commun. opin. quod hoc caſu per inhibitionem im-
pediatur executio inſtrumenti tẽſtatur Marin. Frecc.
*in tractat.de præſeruatione inſtrument: parte 9.quæſt.*13.
quã tenuit primo loco Federic. de Sen. *in conſi.300.fa-
ctum quod proponitur.* Lapus *allegat.*63. Abb. *in dict.c.
tuam.colum.4.& 5.& ibi cæteri Canoniſtæ. & in cap.la-
tor qui fil.ſint legit.* Doct. *in l.Titia.ff.ſolut.matrimon.*
Angel. *in l.4.§.condemnatum.ff.de re iud.* & dicit Lau-
rent. de Rodulphis *in tractat. de vſur. quæſt. 129. verſ.
contrarium.* quod de † æquitate eſt in vſu, vt ſi veriſi- 17
militer appareat iudici, contractum eſſe vſurarium, &
veriſimiliter timet de nouitate faciẽda debitori, non
ſine diſpendio animæ creditoris, cui ex officio præca-
uere debet, inhibeat iudici laico ne procedat, quæ in-
hibitio cum non dicatur fieri ad partis inſtantiam,
nõ requirit cauſæ cognitionem, ex his quæ ſcripſimus
ſupra *capit.*2. ne aliter, dum tractaretur corã eccleſia-
ſtico, an inhibitio concedenda eſſet, ipſe iudex laicus
exequutus fuiſſet ſuam ſententiam. Et Hoſtienſ. *in
dict.capit.ad noſtram.de empt.& vendit.* dicit quod hæc
opinio æquior ſibi videtur, & ſæpè practicatur contra
alteram contrariam, & ſequitur Grammatic. *in con-
ſil.ciuil.88.numer.*3. & inhibitio eſt obſeruanda, quia
cum iudex ſecularis impediatur de exceptione vſu-
rarum cognoſcere, propter vim ſtatuti impedientis
opponi aliquam exceptionem, ante factam ſolutio-
nem, ideo eccleſiaſticus præuentus, qui de hac cauſa
cognouit, rectè inhibebit; & ita puto intelligenda
eſſe allegata per Socin. *in conſil. 77. licet pendeat.volu.*
3. & per Capyc. *in deciſ.* 165. quod quando † conſtat 18
per informationem captam inſtrumentum eſſe vſu-
rarium, exequi non debet, Frecc. *in dict.parte 9.quæſt.*
7. præſertim *numer.* 7. vbi latè. & ſi iudex laicus poſt
inhibitionem ad vlteriora procederet, diceretur
nulliter procedere, & reuocari deberet tan-
quam executum poſt inhibitionem, & poſſet per
Eccleſiaſticum procedi ad vlteriora, de quibus
ſcripſi

scripsi supra *capit.2.* & comprobatur ista opinio, quia
ob præuentionem, & inhibitionem subsecutam pen-
19 dentia † litis super nullitate impedit executionem
sententiæ, per text. & ibi not. per Doct. *in cap. non so-
lum. de appellat. lib. 6.* & ita firmat Castrens. *in auth.
qua supplicatio. nu. 3. vers. & ita vidi seruari Florentia.
C. de precib. imperat. offerend.* & sequitur Rip. *in l. 4. §.
condemnatum. num. 28. vers. tu considera. ff. de re iudic.*
Vant. *in tractat. de nullit. in tit. quot, & quibus modis. nu.
30. vers. quamuis fortè.*

Secundo casu quando Ecclesiasticus non fuit præ-
uentus, tunc non potest inhibere ipsi iudici laico, quia
potuit etiam super instrumento vsurario cognoscere,
20 quia inhibitio † debet fieri à iudice maiore, gloss. *in
c. licet. de excep. lib. 6.* Rip. *in d. §. condemnatum. num. 28.
& seq.* & si iudex laicus declarauerit se competentem
in cognoscendo, iudex ecclesiasticus non est ille supe-
21 rior, vt scripsi supra *cap. 3.* ius præcipiendi † dependet
à iurisdictione, & superioritate, *d. c. tuam de ordine co-
gnit.* Soc. *in cons. 119. vol. 3.* Bero *in cons. 117. nu. 2. vol. 3.*
vbi quod delegatus Papæ non possit facere præce-
ptum iudici laico, quia Papa in temporalibus illius lo-
ci nullam habet iurisdictionem in actu, & ideo iudi-
cem laicum, dicit posse non obstante inhibitione, ad
vlteriora procedere.

22 Sed iudex ecclesiasticus † non posset impediri per
laicum præuenientem super executione instrumenti,
quia sententia laici non posset in hoc afferre præiudi-
cium ecclesiastico, sicut è contra, vt dixi, ideo simul &
semel procedetur coram eodem iudice, quo casu si
reus diligentior erit coram ecclesiastico, & compila-
to summario processu citata parte, clarè cognoscitur
23 contractum esse vsurarium, potest iudex † Ecclesiasti-
cus inhibere ex officio, ne permittat creditorem pec-
care in scandalum aliorum, iudicemque, & executo-
res retrahere à prædicta executione non adhuc facta,
& iudex parere debet, ad euitandum eas pœnas, de
24 quibus scripsi in *dict. cap. 2.* vnde inhibitio † fiet credi-
tori vigore processus compilati, in cuius executionem
intentatur iudicium denunciationis, vel ad impedien-
dum executionem, vel ad restitutionem solutorum,
secundum Bart. *in d. l. 1. §. & parui. ff. quod vi, aut clam.
argum. dict. c. debitores de iureiur.* quem sequuntur ibi
Abb. Butr. & Immol. Nec obstat repetenti exceptio
sententiæ, & prioris debiti, quod iterato per instru-
mentum probatur, contra quod nihil potest opponi,
& sic obstaret repetenti altera exceptio, videlicet do-
lo facis petere quod restituturus es, & hanc opinio-
nem tenet Bald. *in l. 1. C. de condit. insert.* & Sal. *in l. ita
nobis. C. ad l. Iul. de adulter.* quia quando hæc vltima o-
pinio esset vera, tunc procederet iudicium denuncia-
tionis, ne creditor in scandalum aliorum locupleta-
retur cum aliena iactura, vt per Canonistas *in d. c. no-
uit.* & illa opinio Ciuilistarum solet distinctione con-
cordari: aut statutum considerat executionem instru-
menti, aut instrumentum, vt primo casu procedat o-
pinio Bartoli, vt si statutum dicat, quod sententia mit-
tatur executioni omni exceptione reiecta, tunc fiet
executio, quia non potest audiri, sed facta executione
poterit agere, & si constabit de exceptionibus poterit
obtinere inhibitionem, de hoc est casus *in clem. 1. de re
iud. & ibi gl. in ver. donec.* Bald. & Spec. *in tit. de ap-
pellat. versi. quod si iudex.* secundo vero casu pro-
cedat opinio Saly. vt sicut non poterat op-
ponere ante, ita nec post executio-
nem instrumenti.

***

CAP. XLVI.

Ecclesiasticus, coram quo pendet lis su-
per absolutione iuramenti, an possit in-
hibere iudici laico, procedenti super
causa principali.

SVMMARIA.

1 *Absolutio à iuramento est causa spiritualis.*
2 *Iudex causæ præparatoriæ an sit iudex causæ præpara-
tæ. & nu. 7.*
3 *Citatio partis in facienda super absolutione à iura-
mento. & n. 15.*
4 *In absolutione iuramenti concedenda debent fieri pro-
bationes.*
5 *Iudex præparatorij non est iudex præparati in præiu-
dicium iurisdictionis.*
6 *Vasallus non potest prorogare iurisdictionem in præiu-
dicium domini.*
8 *Iudex præparatorij quando inhibeat iudici causæ præ-
paratæ.*
9 *Iudex Ecclesiasticus ex officio potest inquirere contra
vsurarios.*
10 *Episcopus non potest absoluere periurum.*
11 *Absolutio quando dicatur calumniosè petita, vt non
valeat.*
12 *Absolutio iuramenti potest dari etiam per nuntium
petita.*
13 *Argumentum de contractu ad distractum, non valet
in materia iurisdictionis.*
14 *Absolutio iuramenti à quo episcopo dari debeat.*
16 *Absolutio iuramenti ad effectum agendi, & ad effe-
ctum rescindendi contractum quæ sint.*
17 *Absolutio iuramenti quando requirit causæ cognitio-
nem.*
18 *Absolutio iuramenti quando perficiatur.*
19 *Iudex ecclesiasticus procedens super absolutione iura-
menti non inhibet laico super executione instru-
menti procedenti.*
20 *Creditor potest remittere iuramentum suo debitori.*
21 *Iurisdictio non prorogatur per absolutionem facti.*
22 *Creditor quando dicatur remittere iuramentum de-
bitoris in præiudicium iurisdictionis ecclesiasticæ.*

QVia absolutio † à iuramēto est causa spiritualis, 1
& ideo pertinet ad ecclesiasticum, *c. venerabilē.
in fine de elect. c. nouit. de iud. c. cum contingat. de iureiur.
c. si. de foro compet. lib. 7.* Canonistæ *in c. tuam. de ordine
cognit.* gl. *in c. ex tenore. in ver. ecclesiasticum. de foro com-
pet.* quæ enumerat causas spirituales. Felyn. *in c. cum sit
generale. & ibi cōmuniter omnes. de foro comp.* Abb. *in c.
1. nu. 3. de iureiur.* Fel. *in c. præterea. nu. 28. de sponsal. vbi
com. omnes Doct.* Franc. *in c. quamuis. nu. 3. de pact. lib. 6.*
ideo si coram eo pēderet lis super † absolutione præ- 2
dicta, dicunt coram eodem tractandum esse iudicium
causæ principalis, per illam regulam, quod iudex cau-
sæ præparatoriæ sit iudex causæ præparatæ, quam esse
cōmuniter receptā dicit Dec. *in rubr. de iud. col. 1. vers.
similiter ad superius dicta.* per tex. *in l. ordinarij. & ibi gl.
in ver. exhibiti. C. de rei vend.* per quē tex. Bald. primus
dixit hanc opinionem; quem sequuntur Alex. *in consi.
58. vol. 1. & cons. 63. n. 1. vol. 3. & in l. quoties, & ibi Ias. C.
de iud.* Castrens. *in l. 2. C. vbi, & apud quem.* Curt. iun. *in
rubr. C. de edend. n. 14. & in consi. 152. nu. 9.* cum aliis per
Couar. *in li. 1. var. resolut. cap. 4. nu. 8.* item quia in præ-
dicta † absolutione concedenda, citanda est pars ad- 3
uersa.

uers. Ancar. *in cons.* 198 & 381. Feder. de Sen. *in cons.*
300. Calderin. *in cons.* 1. *tit. de feriis.* Alexā *in cons.* 222.
col. 3. *vers. præterea. vol.* 2. Soc. *in cons.* 59. *col.* 3. & *vol.* 3.
& hanc esse magis comm. opin. testatur Vrsill. ad Af-
flict. in *dec.* 220. *num.* 14. ita etiam probant Viuius *in*
tractat. comm. opin. parte 2. *cap.* 1. & Tiraquell. *in tract.*
Res inter alios acta. limit. 30. Emanuel Zoares *in suo*
Thesauro comm. in ver. citatio num. 54. Turzan. in *com-*
mun. opinion. 47. & ita est casus decisus Guido. Pap.
dec. 140. Cappella Tolos. *dec.* 62. & quia pro iustifican-
4 da causa † absolutionis concedendæ, requiritur fieri
probationes, ex his quæ congerit Crauetta *in cons.* 7.
ideo coram ecclesiastico introducitur iudicium, & e-
ius iurisdictio præuenitur super principali, quo casu
si creditor coram iudice laico introduceret iudicium,
posset vtriq; inhiberi, etiam sub pœnis, & censuris,
quia vnusquisque iudex suam potest tueri iurisdi-
ctionem, etiam pœnali iudicio, vt dixi supra *cap.* 3.
5 Nec videtur posse applicari limitatio, vt iudex † pre-
paratorij non sit iudex præparati, quoties fieret præ-
iudicium iurisdictioni alterius, quam dant Afflict.
decis. 155. *nu.* 6. & Caccher. *dec.* 78. *nu.* 11. cum aliis per
eos allegatis. Quia illa procedit in subditis baronis,
6 † qui non potest prorogare iurisdictionem in præiu-
dicium sui domini, & consensus in illam habetur
pro non præstito, Ias. in *l.* 1. §. & *post operis. ff. de oper. li-*
bert. Capyc. *dec.* 9. Boer. *dec.* 124. & ita intelligitur *c. ex*
tenore. de foro compet. allegatū per Caccher. *in d. nu.* 11.
vnde quia iurisdictio dicti domini est præuenta per
legem, ideo potest prohibere subdito, ne coram alio
litiget, vt dixi supra *ca.* 38. sed nos loquimur de sub li-
to imperij, qui potest vbilibet litigare, & idem est de
subditis illorum principum, qui repræsentant iura
imperii, & habent subfeuda.

Veritas huius quæstionis est: aut loquimur de dua-
7 bus causis, preparatoria, & preparata † simul spiritua-
libus, puta si absolutio iuramenti peteretur super cō-
tractu vsurario, & tunc si notoriè constat vsuram esse
cōmissam, vel ex inspectione instrumenti, vel aliter,
in promptu pro absolutione obtinenda, iudex eccle-
8 siasticus † ex officio inhibet iudici laico ne procedat
super causa principali, quia dubitat aliquid innouari
in preiudicium animæ creditoris, & in scandalum
populi, cui ex officio ecclesia prouidere debet, *c. ipsa*
pietas. vers. item si per potest. item 23. *q.* 4. & *c. ex literis.*
de sponsal. & ibi *gl. in ver. compellas.* & ad hoc est text.
in *c. ad nostram. in* 2. *de iureiur.* vbi not. Inn. quod iudex
9 † ecclesiasticus ex officio potest inquirere contra vsu-
ratios, ad vsurarū restitutionem; quia vertitur preiu-
dicium animę: item *c. exceptionem. de except.* & *c. pi.*
eod. tit. li. 6. vbi iudex ex officio repellit excommuni-
catum agentem, etiam si non petatur, fauore animę,
vt rubore confusus, redeat ad gremiū ecclesię, & hanc
opinionem, omissis multis aliis similibus, quę addu-
ci possent, probaui in precedenti capite, & sequitur
Gramm. *in cons.* 88. *n.* 1. *in ciuil.* circa absolutionem cō-
tractus vsurarij, vel simili, Steph. Aufr. *in tract. de po-*
testat. secul. in ... *lim.* 21. & Afflict. in *dec.* 30. *n.* 4.
qui dicit per sacrum consiliū fuisse conclusum, ꝙ opi-
nio Angeli *in l.* 4. §. *condemnatum*, habet locū in casu
illius decis. & quod opinio Feder. de Sen. sit vera in
casu suo: sed Feder. quę prius allegauerat in *cons.* 300.
loquitur de absolutione à iuramento super cōtractu
vsurario, in qua causa dicit iudicē laicū supersedere
debere; & ideo nos conclusimus posse illi inhiberi.

Fallit ista conclusio, quando non constat notoriè
de contractu vsurario, vt dixi supra cap. precedenti. I-
tem fallit quando debitor incurrisset periurium, quia
tunc Episcopus † nō potest absoluere, Berous *in cons.* 10
50. *nu.* 74. *vol.* 1. Rim. iun. *in cons.* 203. *n.* 77. qui multos
allegat, nisi solus Papa, vt per eosdem, & Gramm. *dec.*
66. nec fallit quando dicta absolutio † calumniose pe- 11
teretur, puta si immediatè ante diem solutionis, quo
casu nō valet, & perinde est, ac si post terminū solu-
tionis, & post incursum periuriū petiisset, vt conclu-
dunt Ioan. Andr. Butr. & Abb. in *c. debitores. de iureiur.*
quos ad hoc allegat Afflict. in *dec.* 31. vbi est casus de
hoc, & quia absolutio † datur debitori, etiam si ꝑ nū- 12
tiū peteretur, *l. Labeo, vbi gl. ff. de iureiur.* Fel. *in c. ad-*
ministrationis. nu. 30. *de iureiur.* debitor, cuius nomine
est impetrata absolutio, infra illum terminum debet
ratificasse absolutionem, infra quē debuisset petere,
alias nec ratificatio ꝓdesset, ꝓ vt ad hoc multos al-
legat Gigliard. in *tract. de absolut. à iuramēto* §. 1. n. 10.

Aut loquimur de causis, quarum præparatoria est
spiritualis, sed præparata est tēporalis, quia de re ꝓ-
fana, puta de obligatione cōtractus, & similib. & ec-
clesiasticus nullo modo est iudex, nec; potest inhibe-
re. Quia nō valet argumentū † de cōtractu ad distra- 13
ctū in materia iurisdictionis, *l.* 2. & *ibi not. Bart.* &
Bald. C. vbi, & *apud quē.* vbi agens ad rescissionē con-
tractus debet sequi forū rei, vt probat Dec. in *rubr. de*
iud. n. 19. *in prima lect.* vnde quia absolutio † à iuramē- 14
to potest dari ab Episcopo originis absoluendi, & ab
Episcopo loci sui domicilij, Io. Vinc. de Anna. *alleg.*
83. *part.* 2. cum aliis congestis à Gagliard. *in d. tr. de ab-*
solutione à iurā. cap. 4. *num.* 35. non autem ab Episcopo
creditoris, Capyc. *dec.* 18. *n.* 6. Fel. *in c.* 1. *n.* 31. *de iureiur.*
si Florentinus commorator Patauij, vbi contraxit, &
obtinuit absolutionem ab Archiepiscopo Florentiæ,
quæ valet, & debeat conueniri Patauij, corā cuius E-
piscopo nihil est actū, neq; iurisdictio eius proroga-
ta, debebit agi coram iudice laico ipsius rei conuenti.

Nec obstat quod vbi petitur absolutio, † ibi debet 15
citari creditor, propter qualitatem absolutionis con-
cedendæ. Quia licet ista sit magis comm. opin. tamen
contrariū obseruatur in practica, pro vt testantur Vr-
sill. ad Afflict. *in d. dec.* 220. Couar. *lib.* 1. *var. resolut. c.* 4.
n. 5. & 6. Cacch. *dec.* 125. Capella Tolos. *dec.* 62. Ioseph.
Ludou. *in dec. Perusina* 18. Borgnin. *dec.* 9. *n.* 24. & Ne-
uizan. *in cons.* 22. *n.* 54. qui testatur hunc esse stylū Cu-
riæ Romanæ, & in conflictu harum opinionū, in du-
bio Episcopi debēt sequi stylum Curiæ Romanę. Et
ego credo illam communem non esse veram, quia si
dicta absolutio potest dari per nuntium, *d. l. Labeo. ff.*
de iureiur. vtique si requireretur citatio, requireretur
mandatum. Nisi diceremus quod duplex considera-
tur absolutio, † altera ad effectū agendi, & excipien- 16
di; altera ad effectum rescindendi contractum, vt latè
per Fel. *in c.* 1. & *c. debitores de iureiur.* Crauett. *cōs.* 7. *n.*
7. & *seq.* Couar. *in d. cap.* 4. *n.* 6. *vers. ecōtrario autē.* Ro-
ta Bononien. *in dec.* 14. & quod in prima nulla requi-
ratur causę cognitio, quia solū conceditur ex causa *ca-*
pitulis & *si Christus. de iureiur.* quia sc. iuramentum nō
debet esse vinculū iniquitatis: sed in secunda paratur
præiudicium † creditori, ideo requiritur causę cogni- 17
tio, partis citatio, & fieri ꝓbationes, Guido Pap. *dec.*
125. Oldrad. *cons.* 120. & ita intelligatur illa communis,
vt in ea absolutione requiratur causæ cognitio, in qua
fit præiudiciū parti, pro vt precitati intelligunt. Sed
certè ista absolutione ad effectū rescindendi non in-
digemus, quia per illam primam poterit quis agere,
& reagere, vt concludit Afflict. *in dec.* 322. *n.* 12. & licet
sit imperfecta in sui initio ad inualidandum contra-
ctū, tamen perficitur † postea, quando reus absolutus 18
vult agere ad rescindendum, & declarandum nullum.

In contractu igitur adest duplex vinculum, scilic. iu-
ramenti & eiusdem contractus, primum obstat ad a-
gendum, remissum est ex causa *d.c. & si Christus.* opus
est vt rescindatur contractus, hæc rescissio nihil spiri-
tualitatis continet, ideo non pertinebit ad iudicem
ecclesiasticum.

19 Ergo iudex † ecclesiasticus nõ poterit inhibere iu-
dici laico, ne procedat super executione instrumenti,
Alex. *cons.83.vol.5.& cons.9.vol.4.* Afflict. *in d.dec.30.*
n.2.& ibi Gramm. *in addit.& dec.31.*& vtrobiq; Vrsil.
aliquos allegat, & probat Ant. Gagliard. *in d.tract.de*
absolut.à iuram.§.3.nn.46.& dixi supra in præcedenti
*cap.& in cap.12.*prope finem.

20 Aliqui dicunt, quod si creditor † remittit iuramen-
tum suo debitori, quod facere potest, Bart. *in l.1.§.&*
post operis.n.7.ff.de noui oper.nunciat.& in d.l.Labeo n.
5.ff.de iureiur. tunc ipse debitor, qui absolutione non
eget, nõ potest ire pro ea ad forũ ecclesiasticum, quod
notant ad euadendũ forum ecclesiæ, vbi causæ fiunt
immortales, & ita tenuit primus Paul. de Castr. *in d.*
l.ordinarij.C.de rei vindic.& in cons.71.visis & põdera-
tis. vol. 2. quem sequitur Aufr. *in d. lim. 21. in fine.* &
pro dicto notabili ponit Gerard. de Petra sancta *in*
suo singul.88. incip. qui est index. quod dictum est ve-
rum in causa profana, in qua cum absolutio non pos-
sit fieri nisi de facto, postquam est iuramentũ remis-
21 sum à creditore, absolutio † facti non prorogat iuris-
dictionem, Gramm. ad Afflict. *in d.dec.30.ver.certè id*
fieri non potuit. sed in causa spirituali, puta vsurarũ,
vel similium, in quibus debet cognoscere iudex ec-
22 clesiasticus, remissio † iuramenti per creditorem, cen-
seretur facta in præiudicium iurisdictionis ecclesiasti-
cæ, quod fieri non potuit, ad impediendam reforma-
tionem morum, correctionem peccatorum, atque
scandalum vitandum, vt sæpius dixi supra.

CAP. XLVII.

Episcopus an possit inhibere ministris iustitiæ, vt permittant, damnatos ad mortem suscipere sacramentum.

SVMMARIA

1 *Suspensis in patibulo non est deneganda communio, nec ecclesiastica sepultura.*
2 *Pœna sufficiens pro delicto prodest, vt in altera vita non puniatur.*
3 *Creditores non possunt impedire cadauera mortuorum ne sepeliantur.*
4 *Consuetudo denegans suspendendis communionem, & sepulturam an sit valida.*
5 *Episcopus potest cogere ministros iustitiæ, vt permittant damnatos ad mortem suscipere sacramentum.*
6 *Iudex ecclesiasticus cogit seculares, & ministros iustitiæ ad obseruantiam canonum.*
7 *Damnati ad mortem an liberentur propter susceptionem sanctissimi sacramenti.*
8 *Priuilegium immunitatis ecclesiæ procedit in his, qui sunt extra carceres.*
9 *Damnati ad mortem, recipientes sanctissimum sacramentum, nisi post tres dies suspendi non debent.*
10 *Crudelitas magna est laqueo strangulari, & vbi id non obseruatur, laudabile.*
11 *Bannitorum & deportatorum cadauera non possunt sepeliri in ciuitate, sed debent extra ciuitatem.*

1 SVspensis † in patibulo pro suis sceleribus, si verè pœ-
niteant, non est deneganda communio, nec eccle-
siastica sepultura, ita fuit dispositum in Concilio Ma-
guntino, translatiuè *in c.quæsitum 13. q.2.& c.2.de fur-*
tis & c.super eo.de hæret.li.6. & clem.1.de pœnit.& re-
miss. gl. *in c.siquis de corpore 26.q.6.*& gl. *in d.clem.1.* vbi
hoc intelligit, si ipsi petierint, & ibi Card. *in 1.notab.*
& in q.11. & 13. Archid. *in d.c. quæsitum.*& ibi Turre-
crem. Steph. Aufr. *in tract.de potest.secul.in ecclesiast.n.*
58. Chassan. *in consuet.Burgund.rubr.2.§.1.in ver.il con-*
fisque les biens n.5. Damhauder. *in pract.cri.c.150.* Abb.
in c.ex par.in 2.de sepult.n.4. Marant. *in repet.l.is potest.*
nu.11.ff.de acq.hære. Franc. Marc. *in dec.10.parte 2.*

Et ratio ponitur *in d. c.quæsitum.* nã & illa † pœna 2
si sufficiẽs est pro delicto, prodest, vt in alia vita non
puniat de eodẽ delicto, quia scriptũ est: *non iudicabit*
Deus bis id ipsum. & habet. *in c. quid ergo 23 q.5.* altera
ratio consideratur ab Imperatore *in §. meminimus in*
auth.vt cũ de appell. cognosc. per illa verba: *ideoq; pium*
& humanũ esse perspeximus talẽ crudelitatẽ hac lege pi-
issima coercere, &c. qui tex. licet loquat. de debitorib. &
sic in ciuilib. tamen eadẽ debet esse dispositio in sus-
pẽsis pro delictis, postquã ita crudeli pœna patibuli af-
ficiuntur, & esset magna crudelitas eosdẽ communio-
ne, & sepultura priuare. Pro hac igitur opinione facit,
quòd creditores † nõ possũt impedire cadauera debi- 3
torũ ne sepeliantur, *l.ne corpora.ff.de religio. & sump.*
funer. Butr. *in c.ex parte.in 1.de sepult.& ibi Abb.nn.5.* la-
tè Geminian. *in c.quamquam.col.6.de vsur.lib.6.*

Ex quibus apparet, quòd illa consuetudo † quæ est 4
in Hispania, de qua testatur Cou. *in li.2.var.resol.ca.2.*
n.1. item quæ est in Gallia, vt testatur Matth. Boys *in*
addit.ad Aufr.in d.n.58. itẽ quæ est in multis locis Ita-
liæ, de qua testatur Clarus *in pract. quæst. pe.n.3.* quod
criminoso, qui suspendi debet sanctissimũ sacramen-
tũ eucharistiæ denegatur, & per consequens sepultu-
ra: quia cuicunq; datur sacramentũ pœnitentiæ, con-
cedenda est etiã sepultura, *d.c.quæsitum.* est contra ius
canonicum, & nimis crudelis, atq; contra omnem hu-
manitatẽ, & ideo non obseruanda, *c.fin.de consuet.* ita
in specie probat Petr. Rauen. *in rub.de pœnit.& remiss.*
in clem. & in alphabeto suo iuris. huiusmodi est etiam
consuetudo Angliæ, quod corpora debitorum sepul-
turæ non tradantur ad instantiam creditorum, de qua
per Abb. *in d.c.ex parte in 1.nu.5.in princip.*

Ergo per iudicem † ecclesiasticum loci ordinariũ, 5
iudices seculares, & ministri iustitiæ compelli possunt
vt permittant ipsum damnatum ad mortem suscipe-
re sacramentum; quia si isti procederent contra pro-
hibitionem canonum peccarent, & ratione peccati
ecclesiasticus est competens, & procedit contra quos-
cunq; *c.nouit. de iud.* item gesta contra canones in-
ducunt contemptũ clauium ratione cuius inobedien-
tiæ possunt excõmunicari, vt dixi infra *in tract.de ex-*
com. item quia iudex † ecclesiasticus cogit iudices se- 6
culares, & ministros iustitiæ ad obseruantiã canonũ,
quæ statuta sunt ad prouisionem animarum, prout
de hoc sunt iura clara in *c.licet de iureiur.in c.fin.de fo-*
ro compet.li. 6. in c.fin. de except.in c.decernimus de sen.
excomp.lib.6. Zabarell. *in d.clem.de pœnit.& remiss.*

Nec potuit fundari illa consuetudo, ex quo propter
honorem † sacramenti eucharistiæ videntur gaudere 7
immunitate ecclesiæ ex his quæ scribit Host. *in sũma*
de immun.eccl.§.in quantum vers.quid ergo siquis. & di-
cã infra latius, quia sicut ecclesia liberat quemlibet fu-
gientem ad eum, præter publicum latronem, ita &
corpus Christi quo nihil est dignius: quia corpus Chri-
sti est cib. animæ, non corporis *c.non iste.de consecr.di.*
2. ergo tantũ liberat animã, nõ autẽ corpus, nec pœnas
corporales remouet. Itẽ quia ec. quẽlibet liberat, q. ad
eã confugiat, nõ distinguendo an fidelis sit, vel infide-

lis,

lij, præter publicum latronem, & nocturnum depopulatorem, *c. inter. de immunit. eccleſ.* ſed corpus Chriſti non datur infidelibus. Item aliud eſt recipere corpus Chriſti, aliud confugere ad aliud, & priuilegium immunitatis reſpicit hunc ſecundum caſum. Item aliud eſt eſſe carceratus, aliud extra carcerem, & priui-
8 legium immunitatis † procedit in iis qui ſunt extra carceres, & poſſet hoc caſu miniſtrari ſacramentum Euchariſtiæ detentis in carceribus in vna camera exiſtente intus carceres, cuius porta ſit ſbarrata, & carcerati videant, & audiant miſſam ab extra, & presbyter eos communicet, ſicut fit ſingulis diebus in carceribus Neapolis, tam in carceribus nobilium, quàm plebeiorum, qui diſtincti ſunt.

Non tamen nego, quin recipientes † ſanctiſſimum
9 euchariſtiæ ſacramentum, gaudere debeant aliquo priuilegio, quia poſt communionem ſacram ad vnum diem, aut duos vel tres, ad ſupplicium trahi nõ debẽt, ſed tandiu expectandum eſt, vt probat Hoſt. *in ſumma in tit. de immun. eccleſiarum. §. in quantum. n. 11.* Addentes ad Abb. *in c. ſicut, de celebrat. miſſ.* & Franc. Marc. *in d. dec. 10. n. 4. part. 2.* quo verò ad eos, qui ꝓpter criminis immanitatem exuruntur, peti poſſunt, vt eorum oſſa, & cineres ſepeliantur, pro vt dicit text. *in l. 1. ff. de cadauer. punit.* & inib etiam Vlpianus gentilis dicit, nunquam deneganda eſſe, ſi petita fuerint, niſi maieſtatis crimine rei fuerint, quod iudices Chriſtiani propter humanitatem, & fraternitatem in Chriſto, permittere non debent ſed recordari debent, quod
10 qui laqueo † ſtrangulantur crudeliſſimè pereunt, vt demonſtrant conuulſiones & cõtorſiones, quę illis accidunt, & ob id leges ſatis crudeliter diſpoſuiſſe, & laudabiliorem eſſe Venetã conſuetudinem vt cuilibet delinquenti, niſi enormiſſimus fuerit, ceruix vno ictu amputetur, quæ pœna non ſine cruciatu eſt, ſed minore, quam in his, qui ſuffocantur laqueo, celeriuſque abſoluitur, in quam vtinam illa prima commutaretur, ad maiorem ſpem ſalutis animarum in patibulo morientium.

Huc etiam pertinet, quod licet ſit diſpoſitum, vt banniti, † & deportati, qui viui in ciuitate non poſſunt permanere, nec in eadem eorum cadauera ſepeliri poſſint, per text. *in l. ſi quis inſulam, & ibi Bart. ff. de cadauer. punit.* & not. *in l. 1. C. ex delict. defunct.* Marant. *in d. l. ſi poteſt num. 121.* Couar. *in d. cap. 1. nu. 11. verſ. hinc expendi poterit*, tamen poſſunt ſepeliri in alio loco, & ſic non denegatur.

CAP. XLVIII.

Epiſcopus quandò poſſit cogere laicos contribuere pro reparatione eccleſiæ.

SVMMARIA.

1 *Eccleſia ex quibus debeant reſtaurari.*
2 *Laici patroni an poſſint cogi per Epiſcopum ad reparationem eccleſiarum dirutarum.*
3 *Rector eccleſiæ tenetur ſuccurrere toti familiæ patroni de alimentis.*
4 *Ius patronatus quando poſſit acquiri per extraneum in reparatione eccleſiæ.*
5 *Interpellatio requiritur cũ tractatur de iure perdẽdo.*
6 *Eccleſiam liberam an teneantur laici reficere, vel reparare.*
7 *In eccleſiæ reparatione qui teneantur contribuere.*
8 *Clerici totius diœceſis quando teneantur contribuere reparationi eccleſiæ.*
9 *Populus ex conſuetudine tenetur contribuere in refectionem eccleſiæ.*
10 *Eccleſiæ reparationi quandò tenetur contribuere laici parrochiani.*
11 *Laici diœceſani quomodo dicuntur ſubditi Epiſcopi.*
12 *Epiſcopus quando poſſit exigere à laicis charitatiuum ſubſidium.*
13 *Confratres quando teneantur contribuere ad charitatiuum ſubſidium.*
14 *Clerici tenentur ad contribuendum in opera publica ciuitatis.*
15 *Iudex quis erit competens quando laici vel clerici teneantur actione ſubſidiaria ad reparationem eccleſiæ.*
16 c. filiis vel nepotibus 16. q. 7. *intelligentia.*

DIſponit ſancta Tridentina ſynodus *ſeſſ. 21. de reformatione cap. 7.* vt parrochiales eccleſias † Epiſcopi refici inſtaurarique procurent, etiam ſi prædictæ 1 eccleſiæ ſint iuris patronatus, ea fructibus, & prouentibus quibuſcũque ad eaſdẽ eccleſias quomodocũque pertinẽtibus, quod ſi nõ fuerint ſufficiẽtes, omnes patronos, & alios qui fructus aliquos ex dictis eccleſiis prouenientes, percipiunt, aut in illorum defectũ parochianos omnibus remediis oportunis, ad prædicta cogant, quacumque appellatione, exceptione, & contradictione remota. Quod ſi nimia egeſtate omnes laborent ad matricea, ſeu viciniores eccleſias transferantur, cum facultate tam dictas parrochiales, quàm alias eccleſias dirutas, in profanos vſus non ſordidos, erecta tamen ibi cruce, conuertendi: ex quibus apparet, quod ſeculares patroni, & alij, qui fructus ex eccleſia percipiunt, in ſubſidium tenentur ad eius reparationem, deficiente fabrica ipſius eccleſiæ.

Hic autem conſiderandum eſt, dupliciter cum patronis † eccleſiarum dirutarum agendum eſſe: primo, 2 actione, de qua diſpoſuit Concilium, quando fructus percipiant; ſiquidem, ſi patroni in neceſſitatem deuenerint, debent ali ab eccleſia, *c. quicunq; 16. q. 7. c. nobis. de iure patr.* & quod rector † eccleſiæ hoc caſu teneatur 3 de alimentis ſuccurrere toti familię ipſius patroni latè ſcribit Lambertin. *in tract. de iure patr. lib. 3. in 3. quaeſt. princip. art. 6.* qui fructus debent prius expendi in reparationem eccleſię: ſecũdo interpellatione, quia eccleſia diruta, ſi quis extraneus vellet ędificare, & reparare † cũ conſenſu epiſcopi, & ſic acquireret ius pa- 4 tronatus, gl. *in c. 3. de iure patronat.* Geminian. *in c. cum acceſſiſſent. de conſtit. lib. 6. & ibi gl.* Roch. *de iure patronat. in verb. conſtruxit. num. 12. verſ. aut vero eſt funditus.* Lãbertin. *in 3. art. 6. quaeſt. princip. prima partis. l. 1. in 18.* & hanc non conſiderauit concilium, quo caſu eccleſia diruta ęquum eſt, vt Epiſcopus priuſquam conſẽtiat, interpellet patronum, vt ipſe ędificet, vel reficiat, alias dabitur alteri facultas id faciendi cum acquiſitione iuris patronatus, ita dixit prius Hoſt. *in d. c. 3.* quem diffuſe ſequũtur Lambertin. *ibid. nu. 19. & 20.* & Roch. *in d. n. 12.* addo rationem, quia cum tractetur † de iure 5 perdendo in totum, cum extraneus penitus dirutam ædificare vult, vel in partem, ſi poſſit refici tantum, & pro eo cuadat compatronis, interpellatio fieri debet, ad conſtituendum patronum in negligentia, & culpa, ex his quæ dicit Innoc. *in c. extirpanda §. quia vero. de prabend.* & ibi ſequuntur Abb. & cęteri, per *cap. ex parte cum trib. c. ſeqq. de cleric. non reſident.* & ex his quę latè ſcribit Afflict. *in dec. 370. in a. dubio.*

Sed an laici † teneantur reficere, vel reparare eccleſiam liberã, communis reſolutio eſt pro negatiua, gl. *in c. quatuor 12. q. 2.* dicit. Item ex omnibus his capitulis

collige laicos nô esse compellendos ad reparetionem
fabricæ, sed tantum clericos. Item text. *in c. decreuimus.*
10. *q.* 1. dicit, & si qua forte basilica fuerit reperta desti-
tuta, ordinatori eius reparari præcipiatur, & ibi gl. in-
telligit, id est, sacerdoti. Et hanc opinionem probant
tex. *in c. si monachus, & ibi gloss. final.* 16. *q.* 1. *& in c.* 1. *& c.*
de bn. de eccles. ædific. ex quo textu, & ex rubrica illius
tituli probatur idem esse, quando ecclesia de nouo fie-
ri debet: Hanc opinionem tenent Innoc. ibi, & Abb.
nu. 3. & Archidiacon. *in d. c. quatuor.* Alberic. *in l. ad in-*
structionem nu. 1. *C. de sacros. eccl.* Cæpoll. *in tr. de seruit.*
vrban. præd. c. 59. *nu.* 22. Andr. de Isernia super *Constit.*
regni incip. quando vers. sed si clerici. & quia canonici
7 & cappellani tenentur contribuere † pro rata reddi-
tuum, *d. c. si monachus. & c. fin. de bn quæ fiunt à maio. par-*
te C. & ita tenet Feder. de Sen. *in cons.* 217. quem refert
& sequitur Card. Flor. *in c. ad audientiam. de eccl. ædifi-*
cand. & hoc intelligi debet detractis alimentis neces-
sariis prælati & clericorum, *d. c. de his.* ideo si istorum
bona non sufficiunt, tunc episcopus, & capitulum pos-
8 sunt facere statutum, quod omnes clerici † diœcesis te-
neantur ad côtribuendum, & ad hoc cogi possunt, Io.
Andr. *in c. si propter. in gl. fina in ver. ecclesia sua fabrica.*
de rescript. Anc. *in d. c.* 1. *n.* 3. *de eccles. ædificand.* item pos-
sunt deputare fructus beneficiorum vacantium ad fa-
bricam ecclesiæ, Io. Andr. ibid. Abb. *in d. c.* 1. *nu.* 6.

Abbas *in d. c.* 1. *num.* 3. dicit quod si est consuetudo,
9 quod populus † contribuat in refectionem ecclesiæ
seruetur talis consuetudo, si ea non sit, ecclesia repa-
retur ex redditibus suæ fabricæ, & si non habeat, vel
minus sufficientem, quod clerici illius ecclesiæ con-
tribuant ex eo, quod eis supererit deducto necessario, &
si nihil superest eis, aut quod superest, non sufficiat ad
reædificationem, debent vltimo loco compelli par-
10 rochiani † huiusmodi ecclesiæ ad contribuendum ra-
tione sacramentorum, quæ sibi ministrantur, & diui-
norum officiorum, quę ibi audiunt. Hanc opinionem
Abb. sequuntur Rip. *in responsis* 1. 2. *&* 3. *sub titulo de*
ecclesiis ædificandis. grauissimi Doctores Hispani, Gre-
gorius Lopez. *in l.* 11. *gl. scando. lege* 10. *partita.* 1. Auen-
danus in *tractatu de exequendis mandatis Regum libr.*
1. *cap.* 10. *nu.* 29. *& lib.* 2. *cap.* 14. *nu.* 19. & Io. Gutieres, *in*
sua allegatione 10. qui loquuntur extra casum consue-
tudinis, quia vbi adest consuetudo coguntur actione
primaria non subsidiaria. Et probatur primo, quia lai-
11 ci † diœcesani dicuntur subditi Episcopo, quo ad
quædam, vt notat gl. *in clem.* 1. *in ver. subditos. de foro*
compet. & habetur *in c. nuper. de sent. excom.* ideo laici
tenentur ad procurationem episcopi visitantis cle-
rum, & populum, *c. cauendum.* 10. *q.* 3. & ibi gl. *in ver.*
subditos. exponit laicos, & Archidiac. ibi in princip.
dicit quod poterit prima die esse in sumptibus laico-
rum, & hanc opinionem dicunt esse veriorem de iure,
licet de consuetudine non seruetur, Guglielm. de
Monte Lauduno *in c. Romana ver. populor. de censib. li.*
12 6. & ibi Inm. & Franc. item potest exigere † charita-
tiuum subsidium à laicis, quando imponeretur pro v-
tilitate publica totius terræ, vt dicit Collectatius *in c.*
cum apostolus. de censib. nisi laici vellent consulere Pa-
13 pam, vt ibi dicit Collect. & de illis laicis, qui sunt de
aliqua confraternitate, † quod debeant contribuere
ad charitatiuum subsidium, tanquam partes loci pij,
est resolutum in Rota Romana, vt per Capitaquen-
sem *dec.* 328. *part.* 1. ex quibus apparet quod laici pro-
pter sacramenta, quæ sibi ministrantur, & diuina offi-
cia quę ibi audiunt, & ideo propter hanc publicam vti-
litatem, in subsidium teneantur ad refectionem, & re-
parationem ecclesiæ, nec poterunt renuntiare, dicen-
tes se nolle eis vti in dicta ecclesia, vt probat Abb. *in*
d. c. 1. *nu.* 4.

Item sicut clerici † tenentur in subsidium, ad con- 14
tribuendum in opera publica ciuitatis, quæ sunt com-
munia omnibus, pro vt est refectio viarum, murorū,
& pontiū, per *l. ad instructionem, C. de sacrosanct. eccles.*
c. non minus. & c. aduersus. de immunit. eccle. & latè scri-
psi supra *part.* 2. *cent.* 1. *casu* 11. & sic fuit diffinitum per
sanctissimum Dominum nostrū Clem. VIII. hoc an-
no 1600. quod clerici diœcesis Pisanæ teneantur in
subsidium laicorum ad purgationem, & reparationē
fluminis. eodem modo laici teneri debent contribue-
re ad reparationem, & reædificationem ecclesiæ, quia
& hæc est causa pia & publica, & communia omni- 15
bus, imo est maior ratio de ecclesia, quàm de aliis.

Præsupposita igitur hac laicorum † obligatione
subsidiaria, quis erit iudex côpetens contra illos. Non
inueni hucusque scriptum ab aliquo, videtur in dubio
standum esse regulæ vt actor sequatur forum rei, prę-
sertim cum tractetur de interesse omnium clericorū,
Episcopi, videlicet, an debeat contribuere pro duabus
quartis, etiam applicâdo illam, quæ debetur pauperi-
bus, quousque ecclesia perficiatur, prout videtur expe-
diens. Item omnium clericorum an debeant contri-
buere etiam respectu bonorum suorum patrimonia-
lium, pro vt dicit Innoc. *in d. c. de his. de eccles. ædific.* &
licet Abb. ibid. *n.* 4. dicat côtrarium, tamen est opinio
falsa, quia si secundum ipsum, laici tenentur côtribue-
re in subsidium, ergo patrimonialia clericorum saltē
debent concurrere cum hac actione subsidiaria, alias
in iis quæ immediatè pertinent ad clericos, laici es-
sent peioris côditionis. Ideo episcopus videtur aliquo
modo suspectus. Item videtur, quod saltem debeant
eligi arbitri, sicut dicimus quod quando est conten-
tio inter Episcopum, & clerum de solutione subsidij,
eliguntur arbitri, vt per Host. Io. Andr. & Butr. *in d. c.*
cum apostolus. de censib. per tex. *in c. si clericus* 11. *q.* 1. &
dicit Io. Andr. sic fuisse de facto obtentum, idem dicit
Archidiac. *in* §. *iuxta sanctionem* 16. *q.* 1. per *d. c. si cleri-*
cus. & subdit ibi Archid. quo si clerici nollent eligere
arbitros, Episcopus eos compellet, vt latè scribit Bart.
Beller. *in tract. de charitatiuo subsid. q.* 17. huius articuli
veritas est decisa per supradicta verba concilij Tri-
dent. vt parrochiales ecclesias episcopi refici, instau-
rarique procurent, &c. quæ licet videantur procedere
quando lis est inter Rectorem, & patronum, & sic nō
cesset præfata ratio suspicionis, tamen inducitur, quod
huius rei cognitio est episcopalis, qui si impeditus
fuerit recurritur ad archiepiscopum, *c. filius vel nepoti-*
bus 16. *q.* 7. & si Metropolitanus etiam, recurretur ad
Papam, & ideo Collectatius *in d. c. cum apostolus. de*
censibus. dicit, nisi laici vellent consulere Papam quia
in hoc casu absque recursu ad Metropolitanum, po- 16
test immediatè recurri ad Papam. Nec obstat quod *in*
d. cap. † *filius, vel nepotibus.* dicatur, & si Metropolita-
nus neglexerit, recurratur ad Regem, & sic ad iudicem
laicum. Quia vt dixi supra, habetur recursus ad Re-
gem, quando minatur ruinam, & propter longam di-
stantiam ab vrbe, non potest ita celeriter à Papa obti-
neri prouisio, & vt dicit gloss. ibi *in ver. Regis.* regula-
riter secularis non se intromittit, *c. placuit* 11. *q.* 1. & di-
cit Innocent. *in d. c. cum apostolus.* & ibi etiam Ho-
stiens. quod hoc fiet per superiorem, superior autem
erit Episcopus, vel Metropolitanus, vel Papa, cum a-
liis allegatis ad hoc per Boer. *dec.* 136. *per totam.*

CAP.

CAP. XLIX.

Iudex Laicus an aliquo casu possit cogi per ecclesiasticum, vt iudicet secundum Canones.

SVMMARIA.

1 *Iudex laicus in causis ecclesiasticis ordinatoriis iudiciorum debet sequi ius ciuile, secus in decisoriis.*
2 *Iuramentum non tenet, si inducat peccatum etiam veniale.*
3 *Consuetudo, vel lex inducens peccatum, non valet.*
4 *Ius ciuile non est seruandum in foro ciuili, quando ex illius obseruantia induceretur peccatum.*
5 *Iudex laicus quando cogi potest ad obseruantiam iuris canonici.*
6 *Leges permittentes necem in aliquibus casibus, inducunt peccatum.*
7 *Papa potest tollere leges inducentes peccatum.*
8 *Peccatum auctoritate legis factum, quando non obliget.*
9 *Gesta per iudicem contra leges inducentes peccatum sunt nulla ipso iure.*
10 *Iudex ecclesiasticus imperitus potest in causis ecclesiasticis petere consilium à laico.*
11 *Peccatum quod notoriè inducitur, facit acta nulla.*
12 *Ius canonicum seruandum est in præscriptione malæ fidei.*
13 *Præscriptionem in causis allegare, est impium refugium.*
14 *Iudex ecclesiasticus præcipit laico, quando notoriè constat de mala fide præscribentis.*
15 *In criminibus mixti fori, vterque iudex potest leges condere.*
16 *Iudex laicus potest disponere, vt vsura præsumatur ex aliquibus coniecturis.*
17 *Iuramentum an possit tolli per laicos, saltem ratione confirmationis contractus.*
18 *Ius ciuile debet seruari, si clericus conueniat laicum pro re sua temporali.*
19 *Ius canonicum parum, aut nihil tractat de contractibus stricti iuris.*
20 *Ius ciuile debet seruari inter ecclesiasticos in contractibus stricti iuris.*
21 *Iuri ciuili quando standum sit, etiā in foro canonico.*
22 *Ius canonicum quando seruandum sit in causis feudalibus.*
23 *Papa potest resoluere dubia inter Legistas.*

QVia ex supradictis apparet, in animaduersionibus mixti fori duplicis generis causas interuenire, scilicet concernentes peccatū, & ecclesiasticas, ideo superest videre, cum id accidit, secundum quod ius secularis iudex iudicare debeat, canonicum videlicet, an ciuile. Pro cuius quæsiti vero responsione est sic distinguendum. Si causæ spirituales in facto, aut quomodolibet concernentes peccatum tractari contigerit
1 corā laico, aut loquimur in ordinatoriis † iudiciorum, aut in decisoriis: primo casu semper seruatur ius ciuile, etiamsi discordet à Canonico, gloss. *in clem. dispendiosam. de iudic.* vbi quod causa vsuraria tractatur coram iudice laico non de plano, & sine strepitu, & figura iudicij, sed iuris ordine seruato, & sic secundum consuetudinem fori, vbi tractatur, & ita Abb. *in c. ecclesia in 5. nu.* 19. intelligit dicta per gl. *in c. quod clericis de foro compet.* Archid. *in c. ei qui. §. nominatiques. 2. q. 6. & in c. continua. 11. q.* 1. & dixi latius supra *cen. 1. cas.* 43. secundo casu semper debet seruari ius canonicum, siue in terris ecclesiæ, siue imperij, *c. fin. & ibi notant omnes. de præscript.* Abb. *in d. c. ecclesia S. M. n. 8. & nu. 14.* Dec. *n. 9. & seq.* Bart. *in l. priuilegia n. 2. & ibi omnes sequuntur. C. de sacros. eccles.* gl. magistralis *in c. possessor. de reg. iur. lib. 6.* Fel. *in c. in causis. n. 1. vers. & scias. de testib.* Dec. *in cons. 432. cum sit. nu. 19.* Ceph. *in cons. 40. nu. 16.* latè Berous *in cons. 11. viso instrum. deposit. vol. 3.* Butr. *in c. cleric. in fine. de iud.* Afflict. *dec. 322. n. 5.* & ibi Addentes alios cumulant, & probant esse receptissimam sententiam, Imm. *in repet. d. c. fin. de præscript. in 1. not.* dicit, quod debet seruari ius canonicum etiam
si lex ciuilis nutriret peccatum veniale, vt ibi in fine 2
dicitur, quod iuramentum † non tenet, etiam si inducat peccatum veniale, gl. & Archid. *in c. si aliquid 22. q. 4.* Io. Andr. *in c. quamuis. de pact. li. 6.* Butr. *in c. si verò. de iureiur.* & est ratio, quia remittere peccatum pertinet ad solū Deum, *c. verbum. de pœnit. dist. 1.* & habetur *in clem. si dominum, de reliqui. & venera. sanct. & in c. abusionib. de pœnit. & remiss.* Fel. *in summa de pœnit. & re-*
miss. §. 1. ideo omnis consuetudo, † compositio, iu- 3
ramentum, lex, priuilegium, & statutum per quæ nutriri possit peccatum, non valet, & ad Papam est recurrendum pro talium reformatione, Io. Andr. *in c. extirpandæ. de præbendis. in gl. in ver. consuet.* & in istis leges obediunt canonib. *l. fin. C. de summa trinit. aut quomodo oporteat episcop. in 1. responso. & §. si vero Canonum. in auth. de mandat. princ. & §. si vero ecclesiastici. in auth. vt cler. apud propr. episcop. & auth. de ecclesiast. tit. in 1. respons. & l. priuil. C. de sacros. eccles. & auth. cassa eodem titulo.* quorum iurium mente ponderata emanauit *auth. sacramenta puberum. C. si aduers. vendit.* & ita limitatur supradictus primus casus, vt in
ordinatoriis litis, † ius ciuile non sit obseruandum in 4
foro seculari, quando ex illius obseruantia induceretur peccatum, Franc. *in c. licet. in 3. notab. & ibi Gemin. in vers. nota quod canones. de iureiur. lib. 6.*
Et quod in similibus casibus iudex † laicus possit co- 5
gi ad obseruantiam iuris canonici, sunt iura expressa *in c. fin. de foro compet. li. 6. c. fin. de except. licet de iureiur. & c. decernimus. de sent. excom. li. 6.* p quā iure posse compelli etiam per censuram ecclesiasticam, tenent Auth. *de potestat. secul. in ecclesiast. nu. 35. & n. 58. vers. id quod facit.* Fel. *in d. c. ecclesia S. M. nu. 41.* Gemin. *in d. c. licet in 1. opposit.* Ancor. *in regula 2. ea quæ in 3. q. d. reg. iur. li. 6. vers. in qua diffinitione.* Moran. *part. 4. dist. 11. nu. 56.*
Ideo leges † permittentes viro occidere adulterum 6
vxoris deprehēsum in adulterio si est persona vilis, & cui non debetur reuerētia, *l. merito. in 1. responso. & l. si adulterium ff. de adulter. & l. Gracchus. C. eo. tit.* & similiter permittentes patri, qui habet filium in potestate occidere adulterum filiæ, in domo filiæ, & è conuerso permittentes patri occidere adulteram filij, & generi, & occidere filiam, *l. pater. l. nec in ea. & l. quod ait ff. de adulter.* non valent, nec sunt seruandæ, gloss. *in c. inter hæc 32. q. 2.* quam sequitur Abbas, *in c. veniens in 2. de sol. & in repet. c. cum esses. col. 3. de testam.* Richard. *in 4. lib.*
sent. dist. 37. q. 2. art. 1, & Papa † ratione peccati potest 7
istas leges tollere, Abb. *in c. ad nostrā. in vltimo not. per illū text. de prob.* Dec. *in d. c. ecclesia S. M. n. 97.* & quod
dicitur, peccatum, † auctoritate legis factum, nō obli- 8
gat, intelligitur quando illa lex non est nutritiua peccati, Bald. *in c. omnis. post princ. de test.* vel auctoritate iuris pontificij, Dec. *d. n. 97.* melius intelligitur quantum ad pœnas introductas de iure ciuili, p ea quæ habetur *in l. nec in ea in §. ius occidendi. & in l. marito. & in l. si adulterium. in §. imperatores ff. de adul. & in l. si quis in grauit. §. si tamen. ff. ad Syllanian.* item prohibetur

maritus tenere vxorem in adulterio deprehẽsam,*l.cri-
men.& l.castitati.C.de adulter.*sed ius canonicum per-
mittit sine vlla pœna, dummodo ipsa velit ab adul-
terio recedere, *c.illud verò.§.hic subandiendum* 31.*q*.1.
item filius vnius germani coniungi potest matrimo-
nio cũ filia alterius germani,*§.inter eas.Instit.de nupt.
& l.nemini.C.de nupt.*sed ius canonicum permittit eas
separari,*c.nõ debet.de cõsanguinit.& affinit.& c.proge-
niem* 25.*q*.3. item rapta non potest contrahere matri-
monium cum raptore,*l.vnic.C.de raptu virgin.* sed de
iure canonico nouissimo potest, *c.fin.de raptor.* item
licitum est concubinam retinere, *ff.de concubin.* &
multis casibus vxorem repudiare, vt *C.de repud.* quæ
tanquam inducentia peccatum iure canonico prohi-
bita sunt,*c.lege.dist.* 10.*c.sunt qui dicunt* 27.*q*.2.item
quia duellum ratione peccati prohibitum est de iure
canonico,vt latius scribo *in tractatu de excom.cap*....&
cum iudex contrauenicns excommunicati possit, er-
9 go & gesta † per eum, secundum leges inducentes
peccatum, sunt nulla ipso iure: nam cum virtus legis
ciuilis in materia peccati sit sublata, & dispositio iu-
ris canonici vigeat, quod etiam in foro seculari ser-
uandum est,vt dixi, ergo sententia in prædictis,vel si-
milibus casibus, contra ius canonicum lata, est nul-
la ipso iure,ex regula *l.si expressim ff.de appellat.& l.2.
C.quando prouoc. non est necess.& c.1.de sent.& re iudic.*
10 Ex his infero,quod si iudex † ecclesiasticus imperi-
tus in similibus causis peteret consilium à laico,vt po-
test, secundum communior. opinion. Doct.de qua
per Doct.*in c.decernimus.nuper.*132.*de iudic.*& est casus
in l.quidam decedens.§.1.ff.de administr.tut.& ideo te-
netur sequi consilium illius, vt est not. doctrina Ant.
de Butr.*in c.cum olim num.*18.*vers.puto etiam quod ar-
ctetur. de arbitris.* quem sequitur Alex. *in l.si conuene-
rit.col.pen.ff.de re iud.*& Dec. *in d.c.decernimus n.*136.si
laicus rogatus acceptauerit,quo casu cogi potest,*l.3.§.
tametsi.l.litigatores §.1.l.non distinguemus.§.1.ff.de ar-
bitr.*& notant gloss.&Doct.*in l.fin.C.de contrah.empt.*
cogi poterit sicut ordinarij iudices ad præstandum
consilium de iure canonico.
11 Declaro supradicta procedere quando † peccatum
notoriè induceretur & nutriretur quod posset puniri
de iure canonico saltem per viam denuntiationis, v-
tendo in subsidium remediis censurarum. Vt in præ-
scriptione malæ fidei,*l.sicut.l.omnes.C.de præscript.*30.
*ann.*quæ sunt correctæ de iure Canonico,*c.fin.de præ-
script.*& ibi notant communiter omnes scribentes,&
12 standũ est dispositioni † iuris canonici,gloss.& omnes
Doct.*in c.possessor.de regul.iur.lib.*6.Io.Andr.*in mercu-
rial.in vltima opposit.* Host.*in summa de præscript.rerũ
immobil.§.verum col.*1.*&* 2.Bald.*in l.quibus diebus §.do-
minus.ff.de cõdit.& demõstr.*Ang.& Imm.*in l.sequitur
§.si viam.ff.de vsu.*Alex.*in cõs.*188.*viso tit.ver.venio ad
secundum dubium. vol.*2. *& cons.* 34. *viso processu causa
vol.*3. quod est verum non solùm in actionibus reali-
bus,sed etiam personalibus,reprobata opinione Bart.
*in d.l.sequitur.*vt ibi per omnes scribẽtes. Et ideo pre-
13 scriptionem † in causis allegare est impium refugium,
Afflict.*dec.*37.*& dec.*329.vbi Vrsill. in additionibus in
fine dicit,quod toto tempore, quo ipse exercuit offi-
cium aduocationis, nunquam potuit videre quod fe-
ratur sententia ex causa præscriptionis, idem dicit *in
dec.*13.*& d.dec.*37.*nu.*2.*circa finem.* ergo quando noto-
14 riè constat de mala † fide præscribentis,posset ecclesia-
sticus præcipere seculari iudici pro obseruantia cano-
num, vt dixi, ne permitteret præscribentẽ esse in pec-
cato,iuxta allegata per Paris.*in cons.*27.*n.*117.*& seq.vol.*
1.& quando actor nõ posset obtinere, habet remediũ
denuntiationis euangelicæ contra præscribentem,
quia præscriptio non potuit tollere obligationem na-
turalem, per quam potest intentari dictum reme-
dium,vt latius scribo infra *cap.*2.

Secus induceretur peccatum puniendo, non au-
tem nutriendo.Nam in criminibus † mixti fori vter- 15
que iudex tam secularis,quàm ecclesiasticus potest di-
sponere,præsertim leges condendo, quia legem con-
dere regulatur ad metas iurisdictionis statuentis,Bald.
*in c.1.de rescript.*Belluga *in specul.princip.rubr.*12.*§.qua-
dam n.*66.& dixi supra in 1.*parte cap.*9.*art.*2.vsura pu-
nitur de iure ciuili, & est mixti fori, vt dixi *c.*8.potest
igitur laicus † disponere,vt vsura punita per leges suas, 16
præsumatur ex aliquibus coniecturis pro vt est com-
mun.opin.Doct.*in d.c.ecclesia S.M.*Dec.*nu.* 144. Fel.
*num.*64.*vers.hanc declarationem.* Abb.*nu.* 18.vbi om-
nes concludunt,quod licet dispositio laici non valeat,
si esset directo circa actum spiritualem, tamen valet,
quando dirigitur circa actum tẽporalem,ideo statue-
re quod contractus præsumatur vsurarius,non est nu-
trire peccatum,sed punire contrahentes, & annullare
contractum,& si super eo apponitur iuramentum eis-
dem ratione, & modo potest super eo disponere, ita
dicunt præcitati *in d.c.ecclesia S.M.* Bartol. *in l. omnes
populi.num.*25.& ibi Crotus *num.*47.Roman. *in consil.*
12.*per totum.* & Mandos. ibi alios citans, probat esse
magis communem. Non potest tollere † iuramentũ 17
quod ad religionis vinculum, vt est magis comm.de
qua per Couar.*in c.quamuis pactum. in 2.parte.§.1.nu.
7.de pact.libr.*6. potest tamen tollere effectum confir-
mationis contractus, Couart.*ibid.nu.*8. & hoc quia
est mixti fori, vt dixi *c.* 12. ideo potest statuere quod
non extendatur ad casus illicitos,Bellug.*in d.§.quad.
num.* 66.& per legem remittere iuramentum, Ancar.
in c.ea quæ.in 3. quæst. de regul.iur. lib. 6. nec nutriret
peccatum,sed puniret dolum ipsum præsumendo,qui
vitiat iuramentum,*d.c.quamuis.& authent.sacramen-
ta puberum.Cod.si aduers.vẽd.*nec valet obiectio Cro-
ti *in d.l. omnes populi.numer.* 47. *in fine.*quod non est
permissum directò, nec etiam per indirectum, *c.vna.
de procurator.c.cum quid vna via.de regul.iur.lib.*6.quia
hoc procedit in casibus simplicis iurisdictionis, secus
in casibus mixti fori,in quibus laico non est prohibi-
tum per indirectum,vt probatum est.

Secunda distinctio principalis huius quæsiti est: aut
tractatur de rebus temporalibus clericorum, aut de
rebus temporalibus ecclesiarum, (omitto de perso-
nis,quia regulariter non subiiciuntur laicis,nisi in ca-
sibus supradictis) primo casu, cum clericus † conue- 18
nit laicum coram iudice seculari pro re sua tempora-
li,seruari debent leges, *ex reg.c.si clericus. de foro com-
pet.*& hanc opinionem tenet gloss. *in clement. dispen-
diosam.de iudic.& in c.2.de regul.iur.lib.*6. Butr. *in c.
quod clericis.nu.*6.*de foro compet. & ibi* Abb.*nu.*6.*& in
c.1.numer.*8.*de noui oper.nuntiat.& in d.c.ecclesia S. M.
num.*14.*& ibi* Felyn.*num.*43. Ancaran. *in c.1. num.*44.
& seq.& ibi communiter omnes.de constit. Bartol. *in l.
priuilegia,num.*2.*C.de sacros.eccles.& ibi* Bald.*num* 3.*&*
Salyc.*num.*1. qui mouentur per *c. per venerabilem. qui
fil.sint legit.* Ancar. ibid. testatur de communi, & de
eadem testatur Coras.*in lib.*2. *commun. opinion. tit.*9.
casu 30. *num.* 159. intelligit tamen Dec. quando leges
ciuiles generaliter loquerentur, & canones non con-
tradicerent,nec de clericis mentionem facerent *in d.
c.ecclesia S.M.nu.*106.*& seq.*

Et licet hæc sufficeret ad probationẽ huius articuli
sic generaliter pertractati,tamen casib.etiam particu-
lari-

19 latibus confirmari potest. De iure canonico † parum, aut nihil tractatur de cōtractibus bonæ fidei, aut stricti iuris, puta commodati, depositi, locati, mutui, de pignoribus, de fideiussoribus, &c. vt dicit Archidia-
20 con. *in c. quo iure. dist.* 8. Ideo ecclesiæ, † & ecclesiasticæ personæ postquā sunt prædictorū titulorū capaces, in acquirendo, retinendo, & disponendo, debēt secundū leges ciuiles diiudicari, Ancar. *in d. c. 1. n.* 46. & de hoc est tex. *in c. 2. de arbit. lib. 6. in c. 1, & 2. de noui oper. nunciat.* & ibi notant Doct. & *in c. cū esset. de test.* Felyn. intelligit hanc cōclusionē etiam si leges & canones adinuicem sint cōtrariæ, in allegatn *n.* 43. Luc. de Penn. *in l. vnic. C. de conductor. & procurator. lib. 11. col. 5. vers. quarto quæritur.* intelligit etiam si coram iudice ecclesiastico agendum sit, stante prædicta repugnantia, & causa agatur inter duos laicos, de quo latius scripsi infra *centur. 2. casu* 92. Ratio ab omnibus assignatur, quia leges sunt diuinitus per ora principium promulgatæ, & Ecclesiastici secundum diuinam, & humanam legem iudicare debent, *c. summopere.* 11. *q.* 3. Et ideo
21 etiam in his quæ spectant † ad forum canonicum, vbi ius canonicum statuit rigorem, ius autem ciuile æquitatem, standum est iuri ciuili, vt per Archidiacon. *in c. quod à patribus dist.* 95. ergo si clericus iurat dare intra decem dies, etiam quo ad pœnam periurij inspicimus pœnam à media nocte, secundū ius ciuile, vt notatur *in l. mora. ff. de feriis.* & secundum ecclesiam à vesperis, vt ibidem not. & æquius est ius ciuile in hoc, ad euadendum periurium. Sicut econtra, quando in causa feudali non reperitur casus decisus de iure feudorum, recurrimus ad ius commune, *c. 1. de feud.* & tūc si repe-
22 ritur contrarietas inter ius ciuile, & canonicum, † ratione iuramēti, quod præstatur in feudo, debet obseruari dispositio iuris canonici, vt determinat Bald. *in c. imperialē. §. fin. de prohib. feud. alien. per Feder.* & ratio est, quia quando dubitatur de opinione inter legistas,
23 recurritur ad Papam † pro decisione, per tex. *in c. per venerabilem. vers. rationibus qui fil. sint legit.* Butr. *in c. super literis de rescript.* per illum tex. *& in c. 1. de iuram. calum. & in c. fraternitatis de testib.* ideo dicit quod cum *clem. 2. de testib.* decidat id, de quo erant magnæ altercationes inter Legistas seruanda erit etiam inter laicos in foro seculari, notant etiam Doct. *in c. licet ex suscepto. de foro compet. & in l. quanquam C. ad l. Falcid. & in c. Raynutius. de testam.*

Idem intelligo in secundo casu, cum clericus conuenit laicum coram iudice seculari, de re temporali ecclesiæ, per easdem rationes. Sed quid in casibus mixti fori, si ageretur conta laicum coram iudice ecclesiastico, vide *in d. casu* 92.

CAP. L.

An cognitio immunitatis eorum, qui ad ecclesias confugiunt, sit mixti fori.

SVMMARIA.

1 *Papa potest concedere facultatem extrahendi reos ab ecclesiis.*
2 *Immunitas ecclesiæ est de iure positiuo introducta.*
3 *Immunitas ecclesiarum infra quem ambitum duret extra ecclesias.*
4 *Iudex ecclesiasticus solus cognoscit de iure immunitatis ecclesiarum.*
5 *Immunitate ecclesiarum qui non gaudent, non extrahuntur sine licentia.*
6 *Confugientes ad ecclesias nemo potest extrahere sub pœna excommunicationis.*
7 *Officialibus creditur in pertinentibus ad eorū officiū.*
8 *Satellitibus quando non credatur circa capturā reorū.*
9 *Iudex laicus qui extraxit ab ecclesia sine licentia episcopi, debet remittere captum ad eundem locum.*
10 *Iudex laicus relaxans captum in ecclesia, non potest illum iterum capere.*
11 *Immunitate qui nō gaudet, si admittitur ad laicum, debet capi cum iuramento de non imponenda pœna sanguinis.*
12 *Confugiens ad ecclesiam, si portat arma, potest capi à laicis propter arma.*
13 *Priuilegium immunitatis amittitur propter delictū.*
14 *Saluus conductus non extinguitur propter delictum postea patratum, vt de vtroque puniri possit.*
15 *Iudex laicus propria auctoritate extrahit eum qui non potest gaudere immunitate ecclesiarum.*
16 *Iudex laicus extrahens ab ecclesia aliquem, an cognoscat de immunitate ecclesiarum.*
17 *Notorium facti plus operatur quàm notorium iuris.*
18 *Delicti qualitas probanda est, an quis gaudere debet immunitate ecclesiarum.*
19 *Cognitio immunitatis ecclesiarum est mixti fori.*
20 *Confugiens ad immunitatem ecclesiæ debet custodiri per vtrumque iudicem.*
21 *Iudex vterque cognoscet an quis gaudere debeat immunitate ecclesiarum.*
22 *Iudex vterque si discordant circa cognitionem immunitatis, eligendus est tertius, & tandem recurrendum ad superiorem.*
23 *Iudex præueniēs dicitur habere fortiorē iurisdictionē.*
24 *Iudex secularis cognoscit de immunitate ecclesiæ stante qualitate concernente suam iurisdictionem.*
25 *Iudex secularis non potest procedere contra bona confugientis ad ecclesiam.*
26 l. præsenti §. cum autem C. de his qui ad eccles. consug.
27 *Immunitate ecclesiarum gaudent etiam confugientes ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum.*
28 *Immunitatis priuilegiū quare sit concessum ecclesiis.*

DE Iudice immunitatis ecclesię perscrutantes, circumscribimus Bullas summorū Pontificū; nam & ipsi possunt cōcedere † laicis facultatem extrahendi 1
reos ab ecclesiis, per tex. *in c. vxor Felicis* 17. *q.* 4. & firmat Io. de Visch. *in tract. de immunit. ecclesiar. n.* 14. Quia dicta immunitas † est de iure positiuo introducta, vt probat Conar. *lib. 2. var. resol. cap. 20. in princip.* 2
Igneus *in l. 1. n. 42. ff. de senatuscons. Claud.* & Papa est super omne ius positiuum, *c. proposuit. de concess. prabend.* & hanc facultatem concedendi prædictam extrahendi potestatem principibus, & suis subditis, solet etiam concedere suis delegatis, vt testatur Gigas *in tract. de crimine læsæ maiestat. in rubric. qualiter & à quibus q. 10. n. 4.* quos sequitur Decian. *in tract. criminal. lib. 6. cap. 37. nu. 4.* Et Sixtus V. temporibus nostris per suam constitutionem largissimè concessit laicis. Sed Gregorius XIV. reuocauit, & reduxit ad terminos iuris communis.

Retētis igitur terminis iuris communis si dubitatur, an cōfugiens ad ecclesiā gaudere debeat immunitate ecclesiarum, puta si sit de casibus exceptis eorum, qui gaudere non debent, de quibus in sequēti capite: vel si delictum cōmissum est infra spatiū immunitatis. Nam ecclesiæ † maiores habent immunitatem infra 3
quadraginta passus, & ecclesiæ minores infra triginta, vt *c. sicut antiquitus & c. quisquis 17. quæst. 4.* & de

modo cōputandi istos passus habetur gloss. *in d. c. sicut*
antiquitus. & notatur *in l. vicena millia passuum ff. si quis*
cautiou. Quod non habet locum in capellis, quæ sunt
infra ambitum castellorum, vel in modicis populatio-
nibus, propter loci angustiam, *d. c. quisquis. & c. quæstio:*
ead. caus. & quæst. Item si hospitalia, cæmeteria, & mul-
ta alia loca huiusmodi gaudere debeant immunitate
prædicta, quis igitur est iudex competens.

Io. de Vischis *in d. tract. de immunit. Ecclesiar. nu. 17.*
4 dicit, † quod solus Ecclesiasticus, & firmat etiam Frā-
cisc. Marc. *decis. Delphinal. 268. n. 5. parte* 2. quorū opi-
nio potest fundari his testibus, *c. fin. de immunit. eccles.*
vbi Papa mandat publicari delinquentes in Ecclesiis
non debere gaudere immunitate prædicta. Item *c. ad*
Episcopos 17. *quæst. 4.* vbi Gelasius Papa ad Epiphaniū
Episcopum dicit: Ad Episcopos cæteros direximus
iussionem, vt eos, qui Ecclesias violasse perhibentur,
accessu earum iudicent esse indignos. Item *c. ex par-*
te. 21. de verb. signific. vbi est casus de hoc, nam tracta-
tur an territorium ecclesiæ sit violatum, & habetur
quod huius cognitio spectat ad iudicem Ecclesiasticū,
imo Comitissa habens interesse appellat ad Archiepi-
scopum; & hoc casu seruandum esse ius canonicum, e-
tiam si contradicat ciuili, & simus in terris imperij, te-
nent Fulgos. *in l. fideli C. de his qui ad eccles. cōfug.* Ioan.
Fab. *in §. sed hoc tēpore Instit. de his qui sunt sui, vel al.*
iur. quos sequitur Alex. *in consil. 145. vol. 7. n. 4. vers. &*
quod in hac materia, & num. 9. vers. non obstat vltimum.
Oldrad. *in consil. 154. in princip.* Decian. *d. lib. 6. cap. 25.*
nu. 7. Et pro hac opinione facit altera illi proxima,
5 quod rei ad Ecclesiam † fugientes, quando dicta im-
munitate gaudere non debent, tunc extrahi non pos-
sunt, nisi prius requisita licentia Episcopi, quam tenuit
Stephan. Aufrer. *in tract. arrestorum Parlamenti, parte*
2. tit. de forma arrestorum, arresto 216. Octauian. Vul-
pell. *in tract. de libert. ecclesiastic. parte 1. nu. 29.* qui dicit
sic obseruasse in practica, & scribit Boerius *in decis.*
109. Cyn. & Salyc. *in auth. si quis ei C. de adulter.*

Primo ex hoc sequitur quod nullus poterit ad ec-
6 clesiā cōfugientes reos extrahere † quacunque dignita-
te fulgeat, *c. miror. 17. q. 4.* vbi Rex propterea excommu-
nicatus, non prius fuit absolutus, quàm extractum ho-
minem restituisset, & *c. frater. eadem caus. & quæst.* & sa-
tellites extrahentes dicerentur facere contra libertatē
ecclesiasticā, *c. inter alia, & c. fin. de immunit. eccles.* qui-
7 bus † licet regulariter credatur, sicut cæteris in perti-
nentibus ad eorum officium, vt firmat Bartol. *in l. 1. §.*
cura carnis ff. de offic. præfect. vrb. & in extrauag. ad re-
primendum in ver. per nuntium. tamē si dicerent se ce-
pisse reū extra locū immunitatis, & ipse reus hoc ne-
8 garet, ac iuramento cōfirmaret, ipsis satellitibus † nul-
lo modo esset credendum, prout in specie probat De-
cian. *d. lib. 6. cap. 29. nu. 10.* & faciunt scripta per Tira-
quell. *de retract. § 8. gloss. 6. nu. 16.* vbi alios refert. Nec
sunt ipsi extractores excōmunicati ipso iure, sed ve-
niunt excommunicandi, *c. si quis contumax, & c. quis-*
9 *quis 17. q. 4.* Nec satis facit † iudex laicus, si dimittat il-
lum liberum, sed debet illum restituere ad eūdem lo-
cum, i. ad ecclesiam, Nauarr. *in consil. 3. de immunit. ec-*
cles. aliàs subiacebit pœnis in monitorio sibi facto à
10 iudice Ecclesiastico: quo casu si relaxat † à iudice se-
culari, non posset iterum capi ab eo, Bartol. *in l. 1. §. 1.*
per illum tex. & in l. 3. ff. de acquir. rerum dom. & in l. 1. per
illum tex. C. de nauicular. lib. 11. vers. sequitur in tex. Fe-
lyn. *in c. fin. de treuga & pac. & in c. ego col. fin. de iureiur.*
Abb. *in c. accedens. in princip. per illum tex. num. 2. de pro-*
curator. ratio est, quia non est liberatus iudex laicus,
vousque reduxerit extractum ad locum tutum, Alex.
in d. consil. 147. in fin. vol. 7. Igneus *in d. l. 1. num. 25. &*
seq. ff. ad Syllanian.

Item sequitur, quod si ecclesia † quæ cognouit, velit 11
reum consignare, debet prius iudicē laicum iurare fa-
cere ad sancta Dei euangelia, quod illum non puniet
pœna sanguinis, vt *in c. id cōstituimus & c. reū. 17. q. 4. &*
c. inter alia de immunit. eccles. & si non esset confiden-
dum de illius iuramēto, etiam maior cautio esset exi-
genda, Inn. *in d. c. inter alia.* Guido Pap. *decis. 12. fin.* li-
cet Rebuff. *in constit. Reg. tit. de immunit. eccles. art. 1.*
gloss. 3. nu. 3. dicit, quod hæc hodie non obseruantur.

Denique cū esset vera ista opinio, falleret, si confu-
giens † ad ecclesiam portaret arma, quia tunc posset 12
capi à laicis propter arma, etiam in ecclesia, Foller.
in pract. crim. canonic. cap. Miscellanea quadam num. 30.
Couar. *lib. 3. var. resolut. cap. 20. nu. 18. vers. 36.* & ratio
est, quia cum portare arma sit delictum, *l. 1. C. vt ar-*
morum vsus lib. 11. c. clerici arma. de vit. & honest. cleric.
ipse confugiens ad ecclesiam portans arma dicitur de-
linquere, propter quod delictum amittit priuilegium
† immunitatis, casus est *in c. 1. §. si clericus in fin. de pace* 13
tenend. & pro hoc facit quod si quis obtinuerit sal-
uum conductum à Principe pro delictis patratis in-
fra certum tempus, si infra tēpus securitatis deliquè-
rit, puniri potest tanquā nō † assecuratus tam de nouo 14
delicto, quā de ante securitatem patratis, quia amittit
priuilegium salui conductus, Roman. *in l. 3. §. si seruus*
col. fin. vers. 7. casu ff. de acquir. poss. ff. Vital. *in tract. clau-*
sularum in clausul. nil innouari s. curia pend. Gregor.
Magald. *in tract. de securitate & saluo conduct. parte 2.*
col. 2. vers. sed hoc limitatur. Menoch. *casu 337. num. 13.*

Altera opinio est, quod si delictum est tale, pro quo
confugiens † ad ecclesiam non possit gaudere immu- 15
nit. eccles. iudex secularis propria auctoritate illū ex-
trahit, Benedictus *in c. Raynutius. ver. & vxorem n. 444.*
testatur se vidisse ita pluries obseruari. Guido Pap. *de-*
cis. 121. in fin. Boer. *in d. decis. 109. n. 2.* Clar. *in §. fin. q. 30.*
vers. quæro nunc. Coua. *d. cap. 20. n. 18. vers. 34.* qui alios
multos allegant. Sed præfati Doct. non explicant, an
idem iudex † laicus extrahens cognoscat de prædicta 16
immunit. quod nos quærimus: & Boer. *in d. decis. 109.*
num. 2. dicit, id de facto fieri: ideo pro confirmatione
huius opinionis, & quod secularis iudex possit de hoc
cognoscere, potest iudicari, tex. *in auth. si quis C. de a-*
dult. in vers. si tamē in sacro oratorio Vbi si maritus in-
ueniat vxorē suam loquentē cum aliquo in Ecclesia,
debet eos tradere defensori ecclesiæ, aut aliis clericis,
vt ad eorū periculum seruentur diuisim, donec iudex
cognoscēs hoc, mittat Episcopo, vt isti ei tradātur, &
sic secularis cognoscit, & dicit Angel. *in §. quia vero. in*
auth. vt liceat matri, & auia. vnde *d. auth. si quis.* est de-
sumpta quod Imperator vult, vt iudex secularis cō-
gnoscat, & tamen delictum fuit cōmissum in ecclesia,
& pro hac opinione faciunt, quæ sæpius supra adno-
tauimus, quod iudex secularis cognoscit de causa Ec-
clesiastica in facto consistente, quæ contigerit pertra-
ctari super causa suæ iurisdictionis. Confirmatur etiā,
quia publici latrones, & depopulatores agrorū statim
extrahuntur, nec requiritur sententia, quia notorium
facti idem † operatur quod notorium iuris, quod ori- 17
tur ex sententia, imo aliquando plus operatur notoriū
facti, quàm iuris, per not. per gloss. *in clem. 1. in ver. pu-*
blicè. de sepultur. & per Abb. *in c. peruenit. de appellat.* &
in talibus notoriis negatio non facit rem dubiam,
nor. Abb. *in c. clericus laicum. de foro compet.* & hanc o-
pinionem tenet Io. de Visch. *ibid. num. 23.* præsuppo-
nens etiam quod ecclesiasticus cognoscebat. Confir-
matur melius, quia etiam in casu, quo non constaret
noto-

notoriè de delicto;propter quod non meretur immu-
18 nitatem,† nihilominus non requiritur probatio deli-
cti,sed sufficit probatio qualitatis,id est tituli,propter
quem gaudere non debet, vt est casus pluries decisus
in supremo senatu Regni Lusitaniæ, vt per Gamara
*decis.*a81.qui respondet Auendano *in tract.de exequen-
dis mandat.Regum.cap.*22.& Aretino, *in c. cum non ab
homine.de iudic.in.*qui tenebant contrarium.

Petrus Belluga *in Speculo Princip. in d.rubric.* 21.§.
sed quia loquimur à *num.* 19. ad finem, concludit co-
19 gnitionem † immunitatis prædictæ esse mixti fori,
Iudex quidem secularis, vt possit illum extrahere,
tanquam non gaudentem immunitate &, sic punire,
vt hominem sui fori:Iudex autem ecclesiasticus ad ef-
fectum defendendi immunitatem; vel remittendi si-
ne cautione præfata, de qua *in c. diffinimus.* 17. *q.* 4.&
20 ideo,qui ad immunitatem confugit† ponitur in com-
pedibus, & catenis, & custoditur per vtrumque iudi-
cem. Item cognitio si deliquerit intra immunitatem,
vel extra pertinet etiam ad vtrumque iudicem, quia
Ecclesiasticus cognoscit, ad effectum puniendi sacri-
legium,si in loco immunitatis deliquerit,& iudex lai-
cus ad effectum puniendi de crimine principaliter
commisso,nam cum immunitas sit violata per male-
factorem, licitum est illum extrahere, vt dixi, & sic
quilibet pro suo interesse cognoscit, & interim cri-
minosus ponitur in compedibus,vt dictum.

Remigius de Conis *in tractatu de immunit.eccles.in
d.q.*2.*num.*6.*vers. quarta opinio.* ex quo dictum est se-
cundum Bellugam, custodiendum esse per vtrumque
21 iudicem,ideo infert quod vterque † iudex ecclesiasti-
cus, & secularis simul cognoscent; an gaudere debeat
immunitate, vel non, cum enim per ambos custodi-
tur,ideo ambo debent esse iudices causæ præparantis,
& præparatæ,per regulam vulgarem, de qua per gl.
in c.parrochianos.de sent.excomm.& per Felyn.*in c.cum
sit generale.vers.quinto amplia de foro compet.* & si illi
22 iudices † discordant,tunc debent eligere tertium,& si
in hac electione etiam discordarent, tunc recurren-
dum esse ad superiorem.

Ex omnibus prædictis apparet,tam ex dispositione
iuris scripti,quàm ex interpretatione iurisconsultorũ,
vtrumque iudicẽ posse de hac immunitate cognosce-
re,& sic mixti fori fatendũ est: sed quia peruẽtio etiã
per citationem realem inducitur,vt scripsi supra eadẽ
23 parte *c.*1.ideo ecclesiasticus†qui cognoscit pro suo in-
teresse præuenisse dicitur iudicem secularem, & for-
tiorẽ habet iurisdictionem circa ipsam immunitatẽ:
ergo non debet per vtrumque iudicẽ custodiri, sed p
ecclesiasticum duntaxat,qui super cognitione immu-
nitatis habet præuentionem propter personã,& sic ces-
sat fundamentum Remigij de Conis,& totũ,quod se-
quitur corruit, immunitas ipsa nõ debet spoliari,arg.
*c.si iudex laicus.de sent.excomm.lib.*6.ecclesiasticus etiã
habet iurisdictionem,præuenit realiter, ergo ipse de-
bet cognoscere. Et hanc opinionẽ teneo cum hac di-
24 stinctione: Aut qualitas delicti,† id est ipsius titulus est
talis,per quem gaudere nõ debet,& secularis cognos-
cit,imo extrahit,vt dictum est, & detentio criminosi
debet fieri per ecclesiasticũ nomine iudicis secularis,
l.auth.si quis C. de adulter. & tunc procedit secunda
opinio. Aut titulus nõ impedit immunitatem,& tunc
ecclesiasticus cognoscit ad effectum consignandi iu-
dici seculari cum iuramento,vel cautione supradictis:
25 Et in hoc casu interim secularis †nec contra bona de-
linquentis procedere potest, & si procederet, iu-
dex ecclesiasticus posset illi inhibere, & si nollet obe-
dire,potest procedere ad excommunicationem in mo-
nitorio contentam,Ita firmat Io.de Visch. *in tract. de
immunit.eccles.nu.*57.*vers.nunquid autem*, & pro hoc
tex.*in c.diffinimus* 17.*q.*4. diffiniuit concilium, vt nul-
lus audeat confugientes ad ecclesias,vel residentes in-
de vi abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis, vel
damni, seu spolij residentibus in loco sancto inferre:
Sed hoc debet intelligi in casu, quo potest gaudere
immunitate ecclesiæ, vt dixi: quia titulus non repu-
gnat,& sic non obstat tex.*in l.præsenti.*†§.*cũ autẽ C.de* 26
his qui ad eccles.confug. qui videtur directo contradi-
cere *d.c.diffinimus.*licet *d.§.cum autem,*loquatur de eo,
qui propter debitum aufugit ad ecclesiam, vt aduer-
tit ibi Io. Fab. *in ver. priuato.* & probat Remig. *in d.
tract.de imm.eccles.quæst.*13.

Quæ autem dicta sunt circa immunitatem ecclesia-
rum,sunt etiam vera si confugerint ad†sacratissimum 27
Eucharistię sacramẽtum, dum ducitur per ciuitatem,
& hanc opinionem firmat Archidiac.*in c.quæsitum* 13.
*q.*2.Abb.*in c.sane.de celebrat.miss.* Albert.*in c.*1.*de hæ-
retic.lib.*6.Io.Andr.*in d.c.sane, vbi* Anton.de Butr.&
cęteri,Host.*in summa de immunit.eccles.§.in quantum.*
Roma.*singular.* 335. Corset.*singular.in ver.Card.*qui
dicit hanc esse communem opinionem, Gomes.*in §.
pœnalis n.*50. *Instit.de action.*qui dicit hanc esse comm.
Cotta *in memor.in ver.rationis identitas.* quicquid di-
xerit Couar. *in d.cap.*20.*nu.*6. hæc est communior,&
magis pia opinio.Nam vt dicit Ancar.*in consil.*329.*nu.*
1.hæc immunitas † est concessa ecclesiæ propter ho- 28
norem, qui ei debetur, & nulli debetur magis quam
Christo saluatori domino nostro,& hanc opinionem
latè probat Vasquius *de success.creat.lib.*3.§.21. *limita-
tione* 17.*num.*55.

CAP. LI.

De his,qui non gaudent immunitate confugientium ad ecclesias.

SVMMARIA.

1 *Immunitate ecclesiarum non gaudent qui delinquunt sub spe immunitatis.*
2 *Delinquentes si statim confugiunt ad ecclesiam,præsumuntur deliquisse animo gaudendi immunitate.*
3 *Animus cognoscitur ex facto subsecuto.*
4 *Homicida voluntarius & appensate non gaudet immunitate ecclesiarum.& n.*6.
5 c.1.de homicidio.*loquitur etiam de laicõ, & eius intelligentia.*
7 *Assassinus non gaudet immunitate ecclesiarum.*
8 *Veneno interficiens alterũ non gaudet immunitate ecclesiarum.*
9 *Homicida rixosus gaudet immunitate eccles.*
10 *Exceptis quando non firmet in exceptis.*
11 *Casus excepti possunt extendi ad casus similes ex identitate rationis.*
12 *§.* neque autem homicidis. in auth. de mandatis princip.*intelligentia.& n.*14.
13 *Imperator potest super immunitate ecclesiarum legem condere.*
15 *Immunitas ecclesiæ conceditur solum pro pœna corporali.*
16 *Securitas delinquentibus non est concedenda in territorio proprio.*
17 *Damnati ad triremes confugientes ad ecclesias non gaudent immunitate.*
18 *Immunitas ecclesiæ reddit tutum à pœna infligenda,non autem ab imposita.*

19 *Eu-*

19 *Fugiens ad ecclesiam à triremibus erit tutus pœna mortis.*

20 *Damnati ad triremes si aufugerint quando non debeant pati pœnam mortis.*

21 *Latrones publici, & agrorum nocturni depopulatores non gaudent immunitate ecclesiæ.*

22 *Latro publicus quis sit.*

23 *Fures quilibet confugientes ad ecclesiam, immunitate non gaudent.*

24 *Delinquentes in ecclesia, vel extra ecclesiam immunitate non gaudent.*

25 *Delinquens in vna ecclesia, ab omnibus est exclusus.*

26 *Delinquere qui dicantur in ecclesia.*

27 *Delicti mandatum quando est factum in ecclesia impedit immunitatem.*

28 *Clericus qui potest cognosci per secularem confugiens ad ecclesiam, debet extrahi per ecclesiasticum.*

29 *Delinquentes contra ecclesiam non gaudent immunitate ecclesiarum.*

30 *Simoniaci æquiparantur hæreticis.*

31 *Blasphemus homicida confugiens ad ecclesiam à quo cognoscatur, & quid si est præuenta iurisdictio alterius iudicis.*

32 *Iudæi non gaudent immunitate ecclesiarum.*

33 l. 1. C. de his qui ad eccles. confug. *intelligentia.*

34 *Iudæus apostata, & hæreticus confugientes ad ecclesiam possunt cognosci per inquisitores.*

Videamus igitur qui criminosi ad ecclesiam confugientes hac immunitate non gaudeant, ad effectum iurisdictionis, de qua in præcedenti capite, quos sub duabus regulis enumeremus. Prima est:
1 quando † quis deliquit spe immunitatis ecclesiæ, confugiens ad eandem, gaudere non debet; quia frustra legis auxilium quærit, qui in legem committit, *c. quia frustra. de vsur. c. fin. de immunit. eccles. l. auxilium in fin. ff. de minor.* & ita tenet Iohan de Vilch. *in tract. de immunit. eccles. num. 27.* & Menoch. *lib. 5. præsumpt. 10. n. 5.* sub hac regula comprehenduntur omnes illi, qui ap-
2 pensatè delinquunt, cum enim post delictum † ad ecclesiam statim confugiant, præsumuntur antea habuisse animum delinquendi, vt ad illam recurrerent, Alciat. *regula 3. præsumpt. 33.* quem sequitur Menoch. *in d. præsump. 16. num. 10.* & probatur quia ex facto subse-
3 cuto animus † præcedens præsumitur, *l. reprehendenda C. de instit. & substit.* & fortiora sunt facta ad demonstrandum animum quàm verba, Grammatic. *voto 10. num. 1.* quia sæpe verba proferuntur contra intentionem proferentis, *c. dilecti. de appellat. c. existimant. 11. quæst. 3.* ideo dicit Hostiens. *in c. fin. de immun. eccles.* quod qui delinquit in ecclesia habet præsumptionem iuris, & de iure contra se, & sic gaudere non debet, quia ex facto præsumitur animus ad faciendum sub spe veniæ.

4 Sub hac regula comprehenditur, primo † homicida voluntarius, qui consulto & appensatè delinquens, statim ad ecclesiam confugit, vt per supradictā rationē, licet communiter scribētes firment hanc opinionem
5 per alteram rationem, inducendo tex. *in c. 1. de † homicid.* cuius verba sunt: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.* Et opinio Abbatis, *in c. cum non ab homine & in c. at si clerici. n. 39. de iudic.* quod loquatur de laico communiter reprobatur prout probant Couar. *lib. 2. var. resolut. cap. 20. nu. 7.* Decian. *in tract. cri. tomo 1. li. 6. cap. 28. nu. 13.* Farinac. *in tit. de carceribus, & carceratis, q. 28. nu. 24.* qui alios citant. Generaliter enim loquitur ille tex. per dictionem *si quis.* ergo comprehendit laicū, probatur etiam, quia dicit morte moriatur, quæ pœna cum non imponatur de iure canonico, *c. nouimus, de verb. significat.* Ideo Butr. *in d. c. 1.* inter varios intellectus, dicit quod verba illa sunt *Exodi cap. 21.* per quam legem sæpe imponebatur pœna mortis, & dixit etiam Hostiens. ibi, & inseritur in decretalibus vt illa lex innotesceret, non autem vt seruetur, & hunc esse meliorem intellectum *d. c. 1.* dicit Guido Pap. *decis. 121. vers. vel quinto.* ergo comprehendit etiam laicum fugientem ad altare: Nam eo tempore qui confugiebat ad altare sacrificiorum, siue holocaustorum tutus erat.
Vnde Ioab † quia proditoriè occiderat Abner 2. *Reg.* 6
cap. 3. Item per insidias occiderat Amasem, 2. *Reg. c. 20.* tandem ne occideretur à Salomone, cōfugit ad tabernaculum domini, & apprehendit cornu altaris, vt habetur 3. *Reg. cap. 2.* & cum nollet egredi, Salomō iussit ibi eum interfici, & sic *d. c. 1.* est lex *Exodi,* quæ fuit exequuta in Ioab laico, qui erat Dux exercitus Dauid. Et quod homicida voluntarius nō gaudeat immunitate ecclesiarum per *d. c. 1.* est communis opinio Doct. de qua testatur etiam Vasquius *de success. creatione. lib. 3. §. 22. limitatione 17. num. 53. vers. illud autem.* Decian. *in d. cap. 28. num. 15.* Alciat. *regula 7. præsumpt. 33. & in lib. 5. parergon iuris, cap. 6.* Nauarr. *in suo manuali cap. 25. nu.* Guido Pap. *d. decis. 121.* Boer. *decis. 109.* Francisc. Marc. *decis. 268. parte 2.* Ioseph. Ludouic. *in decis. Lucensi 16. n. 33.* & ita obseruatur in tota Italia, vt testantur Farinac. & Couar. præcitati. Clarus *in §. fin. q. 30. vers. punctus est.* & omnes intelligunt tam de homicidio volunta-
rio, & appensato, quàm si per insidias †, proditionem 7
commissum fuerit, imo etiam per pecuniam, quod assassinium vulgariter nuncupatur, vt per Doct. *in c. 1. de homicid. lib. 6.* & quantum ad hanc immunitatem pertinet, colligunt quotas Doct. Decian. *in d. c. 28. nu. 18.* Farinac. *in d. q. 28. n. 34.* & Couar. *in d. cap. 20. nu.* Eisdem rationibus intelligēdum est, eum qui veneno
† alterum occidit, hac immunitate gaudere non posse, 8
& comprehendi etiam sub dispositione *d. cap. 1. de homicid. in antiquis.* & ita tenet Io. de Anā. ibid. & Boer. *in d. decis. 109. nu. 5.* quia negari non potest, quin animo deliberato, & dolose id faciat, & qui animo præmeditato hominem occidit, non est tutus in ecclesia vt ibi dicitur, & ad hoc Decian. *ibid. num. 19.*

Declarant igitur hoc non procedere in homicida
rixoso, † qui in rixa repente suborta, calore iracundiæ, 9
& impetu homicidium commisit, nam & hic si ad ecclesiam confugit, ab ea abducendus non est, quia non potuit considerare spem immunitatis, nec proditoriè, aut aspēsate, vel per insidias cōtigit, ideo immunitate gaudere debet, & hanc esse comm. opin. testatur Couar. *in d. cap. 20. nu. 7. in fin.* Clarus *in d. quæst. 3. vers. scias tamen.* testatur de obseruantia, & sic esse decisum, Decian. *in d. cap. 28. num. 16.* Hęc autem opinio fundatur efficaci ratione, quia iure canonico in multis locis enumerantur omnes casus excepti, in quibus delinquentes non gaudent, *c. inter alia c. fin. de immunit. eccles. & d. c. de homicid.* sed homicida in rixa non enumeratur, ergo gaudere debet.

Et licet posset responderi, quod vbi lex aliquos ca-
sus excipit, † non firmat regulam in non exceptis, qui 10
alia lege sunt excepti, imo suppletur per illam, *c. ad audientiam. de cleric. non resident.* gloss. & Bartol. *in l. serui ff. de vsucap. c. quoniam frequenter vt lite nō contest.* Imo
casus † excepti possunt extendi ad casus similes ex 11
identitate rationis, gloss. & Io. Andr. *in c. si postquam. de elect. lib. 6.* & latius scripsi in mea methodo consulendi in regulis extensionis. Sed de iure ciuili specialiter

est

est decisum, vt homicida non gaudeat, per tex. *in §.*
neque. autem † homicidis in auth. de mandat.princip.
ideo ius canonicum debeat suppleri per legem ciui-
lem ex regula *cap.1.de noui oper.nunciat.*

Tamen Doctores perdunt intellectum pro respó-
sione ad *d.§.neque autē.* in primis dicūt io materia im-
munitatis standum esse iuri canonico, non ciuili, quia
pertinet ad honorem, & reuerentiam exhibenda lo-
cis sacris, quorum cura pertinet ad Pontifices, & alios
ecclesiasticos, Couar. *in d.cap.20.nu.7.in fin.& num. 3.*
allegat quotas Doct. quos postea allegauit Farinac. *in*
d.q.28. nu.6. & dixi in præcedenti cap. & ita etiam re-
spondent allegati per Decian. & Clar. in dictis locis.
Sed hoc non procedit, quando de iure canonico non
est expresse dispositum, quod est dispositum per ius
ciuile, quia tunc standum est dispositioni iuris ciuilis,
si non nutriat peccatum, etiam in foro canonico, *d.c.*
1.de noui oper.nūtiat. Nec potest dici, quod *d.§.neq; au-*
tem, sit nullus, quia contra libertatem ecclesiasticam,
ex reg. *c.ecclesia sancta Maria, de constit.* quia, vt firmaui
in præcedēti c. cognitio immunitatis ecclesiæ est mix-
ti fori, & iudex laicus potest de ea cognoscere quod ad
13 effectus procedentes de iure ciuili; ergo † Imperator
potuit super illa immunitate legem cōdere, quod re-
gulatur ad metas iurisdictionis statuentis, Bald. *in c.1.*
de rescript. Bellug. *in Spec.princip.rubric.11.§.quadam n.*
76. & dixi supra *cap. 46.* Item dicunt quod *d.§.neque*
14 † *autem.* loquitur de homicidiis commissis in ecclesia,
vt concordet cum *c.fin.de immunit.ecclesiar.* vel de ho-
micidiis consulto, & appensatis, vt concordet cum *d.*
c.1.de homicid. prout intelligit Io. de Lignano, & Im-
mola *in clem.1.de pœnit.& remiss.* & dixit Alex. *in consil.*
145.nu.3.vers.3.probatur vol.7. quod ita ex communi
practica semper fuit intellectus ille tex. Et probat hoc
Decian. *in d.cap.28.nu.16.in fin.* quia in *d.§.neq; autem.*
referuntur duo alia crimina, quæ fieri nō possunt sine
consultatione, & appensamento, ideo dicit hunc esse
communem intellectum illius tex. Sed iste intellectus
est diuinatiuus, & successit inter Doctores, sicut inter
aues volando, quia noluerunt diu cogitare super illo.

Verba *d.§.* sunt hæc: *Neq; autem homicidis, neq; adul-*
teris, neq; virginū raptoribus delinquentibus, terminorum
custodies cautelam, sed etiam inde extrahes, & suppliciū
eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere conue-
nit, sed hoc patientibus, vt non talia à præsumptoribus pa-
tiantur. Deinde templorum cautela non nocentibus sed
læsis datur à lege, & non erit possibile vtrumque tueri
cautela sacrorum locorum. & lædentem, & læsum.

Ego dico quod *d.§.neq; autem.* loquitur de securita-
te præstanda à iudicibus. nam in *§.sed neq;* qui imme-
diatè præcedebat disponitur, debitori posse dari tri-
ginta dierum securitatē, mox sequitur, neq; autem ho-
micidis, &c. & disponitur homicidis, adulteris, &
raptoribus securitatem non esse præstandam, per illa
verba, Neque terminorum custodies cautelam, id est
non obseruabis illam promissionem termini triginta
dierum, deinde dicit, Sed inde extrahas, & supplicium
inferas, exponit Bartol. ibi. *nu.2.in fin.* extrahas ab ec-
clesia, & inferas pœnam, quæ expositio est diuinatiua,
quia non loquitur de ecclesia. Nec obstat, quod *in §.*
sed neque. qui præcedebat, loquitur de securitate, quæ
præstatur ei, qui erat in ecclesia, quia illa securitas non
præstatur ad effectum, vt gaudere possit immunitate
15 ecclesiæ, immunitas † enim ipsius conceditur solum
pro pœna corporali, & ille, contra quem corporalia
pœna non est infligenda, non est tutus in ecclesia, Ol-
drad. *in consil.54.num.2.* Igneus *in l.1.n.55.ff. ad Sylla-*
nian. Decian. *in d.cap.28.n.27.* ideo *d.§.sed neq; in fi.* di-
cit, quod durante termino securitatis, expedito nego-
tio, si assecuratus noluerit parere sententiæ, renun-
tiando d. securitati, etiam in ecclesia executionem in-
feras, qui tex. expresse dicit pro debitis ciuilibus non
esse locum dictæ immunitati; ergo non potest inter-
pretari, quod isti delinquentes, quibus securitas præ-
stari non potest fuerint in ecclesia.

Sed ille versiculus: sed inde extrahas, interpretādus
est, si est in territorio tui iudicis, probatur, quia im-
mediatè subdit, & supplicium eis inferos, sed ex terri-
torio alieno extrahi nō potest. Vnde Iacob. de Bello-
nisu *in d.§.neq; autē.* & Cyn. *in l.præsenti C.de his qui ad*
ecclef.confug. quærētes, an securitas præstari potest hu-
iusmodi delinquētibus, sic distinguūt, aut sunt in ter-
ritorio iudicis, & securitas † danda non est, & proce- 16
dit *d.§.neq; autem,* quia quando citius pœna est impo-
nenda, vt innocentes & læsi non tradantur exitio, *l.3.*
vers.sed ab his secernimus C.de epis.op.aud.l.prouinciarū
præsides, C.de feriis, & est contextus *in §.nō permittas in*
ead.auth.de mand.at.princip. Aut sunt in alieno territo-
rio, & quia inde inuiti extrahi non possunt, hoc casu
tenent securitatem dari posse: quia circa cognitionem
delicti dota est iudici potestas, vt aliquando possis e-
tiam rei partes assumere, *l.& si non defendantur ff.de*
pœnis. & hanc etiam tenet Gregor. Magalott. *in tract.*
de securitate, & saluo conduct. parte 1.nu.60. Nec obstat
vers.deinde templorum cautela, & vers.tueri cautela sa-
crorum locorum. quia non loquitur de ipsa immunitate
ecclesiæ seruanda, hæc enim conceditur reis lædenti-
bus, & illi versiculi loquuntur de læsis. Sed dicit, quod
hæc templorum cautela, quæ datur à lege, id est ipsa
securitas, quæ conceditur iis, qui verisimiliter lædi
possunt, Guglielm. de Cun. *in tract.de securit.num.3.*
non conceditur à lege lædentibus, sed læsis, & non est
possibile per hanc securitatem sacrorum locorum,
supple quæ conceditur per legem, defendere vtrum-
que, scilicet lædentem, & læsum, & sic vsque ad finem
Imperator prosequitur materiam securitatis præstan-
dæ per iudicem lege permittente, nunquam verò lo-
quitur de ipsa ecclesiæ immunitate non concedenda
in illis casibus; ergo non obstat dispositioni iuris ca-
nonici, & malè hucusque fuit allegatus.

Sub hac regula comprehenduntur etiam damnati
ad † triremes in perpetuum, nam cum isti à triremi- 17
bus aufugerint, & ad ecclesias statim conuolauerint,
non possunt gaudere, supra dicta ratione, quia præsu-
muntur sub spe immunitatis aufugisse. Idem intelli-
go si post multum tempus fugæ in ecclesia capti fue-
rint, & ita est casus decisus in Senatu Lusitaniæ, vt per
Gaman. *decis.361.* Addo aliam rationem, quia ecclesia
confugientem ad eam reddit tutum à pœna † infligēda 18
corporali, *c. reum 17.quæst. 4. c.reos 23.quæst.5.* non au-
tem à pœna iam imposita, ideo cum fugit ad eam, non
potest saluare à pœna imposita, sicut dicimus quod
si captus à curia duceretur per ecclesiam ad carceres,
quod non est tutus, sed extrahi potest, Archidiacon.
in d.c.sicut antiquitus 17.q.4. Oldrad. *consil.54.num.4.*
Decian. *d.cap. 28.num.30.* secus intelligerem de alte-
ra noua pœna imponenda, puta si statutum, vel sen-
tentia diceret, quod si aufugeret à triremibus punia-
tur pœna mortis, quo casu aufugiens † ad ecclesiā, erit 19
tutus à noua pœna, sicut dicimus de bannito, Decian.
d.cap.28.nu.8.in fine, & quod damnati † ad triremes in 20
perpetuum, si non sit apposita clausula in sententia; si
reperiantur extra triremes, puniantur pœna mortis
naturalis, & aufugerint, non debeant mori, sed iterum
ad triremes condemnari, vide Franch. *in decis.149.*

Item

21 Item publiçi latrones, † & agrorum nocturni de-
populatores non gaudent, prout est casus expressus *in*
c. inter alia. de immunit. ecclef. & in c. ficut antiquitus 17.
q. 4. & vtrobiq; per gloss. & p. Doct. Boer. *d. decis.* 109.
n. 3. Franc. Marc. *decis.* 987. *n.* 3. *parte* 1. *et decis.* 554. *part.*
22 2. Est autē publicus† latro, qui in itinere publico cō-
misit furtū & insidiose, vt per Remig. *de immunit. ec-*
clef. fallent. 2. etiam si semel commiserit; nā ex quo sic
cōuictus potest vt publicus latro puniri pœna legis,
l. capitaliū §. famosos, & grassatores ff. de pœnu. ergo est
publicus latro in rei veritate, & nō debet immunitate
gaudere, quicquid dixerit Ludouic. Peguer. *in decision.*
crimin. 40. ad hnc vt gaudere non possit, requiri plura
furta commissa, *si. n.* esset hoc verū, non posset vt pu-
blicus latro puniri, si semel ppetrauerit, cuius contra-
rium tota die experimur, & faciunt quæ scripsi supra
23 *cap.* 22. Et hæc procedūt etiā in furibus † hodie, vt de
consuetudine omnium laicorum, & clericorū ab ec-
clesia extrabantur, Couar. *d. cap.* 10. *n.* 3. *vers.* 19. Clar. *in*
d. q. 30. *ver. quæro an fures.* cū aliis per eosdē allegatis.
24 Secunda regula est; delinquentes † in ecclesia, vel
cōtra ecclesiam gaudere non debent: circa primā par-
tem ratio est, quia ecclesiā violat, arg. *c. de viro* 12. *q.* 2.
& de hoc est casus *in c. fin. de immunit. ecclesiar.* & dicit
Host. *in summa eiusdem tit. §. in quantū col.* 3. Innoc. *in*
c. inter alia eod. tit. Couar. *d. c.* 20. *n.* 15. *vers.* 24. Ioan. de
Visch. *in tract. de immunit. n.* 64. Remig. *in eod. tract. in*
3. *fallēt.* nemo. n. ad supplicandū debet admitti, vbi sa-
crilegiū commisit, *c. frater* 17. *q.* 4. Ista immunitas non
est concessa vni ecclesię† in specie, sed omnib' in vni-
uersali, ergo qui in vna sacrilegiū cōmisit, ab omnib.
debet esse exclusus; ideo qui furatur in hospitali non
25 est tutus, si ad ecclesiam cōfugiat, pręsupposito quod
hospitale habeat immunitatis priuilegiū, vt per Na-
uarr. *in suo manuali, cap.* 25. *nu.* 17. & ita consuluit An-
gel. inter cōsilia Paul. de Castro *in consil.* 458. *vol.* 2. Et
pro hac regula est etiam textus iuris ciuilis, *in §. quia*
vero ita comperiuntur. in auth. vt liceat matri, & auiæ.
26 Sub hac regula comprehenduntur † qui ex eccle-
sia exiens alterum extra ecclesiam existentē percutit;
Item qui existens extra ecclesiā percutit stantē in ec-
clesia, vt per Abb. & communiter scribentes *in d. c. fin.*
Item qui existens intra ecclesiā, iussit extra ecclesiam
27 delictum fieri; quia † mandatum delicti factum est in
ecclesia, ꝙ delictū est, Remigius *in d. tractatu fallent.*
5. Itē si deliquit in eū quē p vestes extraxit ab eccle-
sia, licet commiserit extra ecclesiam, Remig. *ibid. fal-*
lēt. 4. *vsq; ad* 11. Item personæ ecclesiasticæ, quæ in ec-
clesia delinquunt, hac immunitate nō gaudent, Abb.
in d. c. fin. sed debent extrahi per iudicem ecclesiasti-
28 cum, vt ibi per Doct. Verum si esset clericus † in mi-
noribus constitutus, qui iuxta dispositionem *Concil.*
Tridentin. sess. 23. *c.* 6. posset cognosci à iudice seculari,
adhuc debere extrahi per iudicē ecclesiasticum, dicit
Nauarr. *d. cap.* 25. *num.* 22. quod propter auctoritatem
hominis sequendū est, quando reperiretur in habitu
clericali, secus si in habitu laicali, vt dixi supra. Item
comprehendūtur multi alij casus, extendendo ratio-
nes *d. c. fin.* quæ generales sunt ad casus similes, qui ex
idenditate rationis dicuntur mente cōprehensi, put
latè disputant hunc articulū Ioan. de Visch. *in d. tra-*
ctatu num. 31. *& plur. seq.* & Remig. *in eod. tract. in* 3. *fal-*
lent. num. 5. qui testatur esse communem opinionem
pro hac extensione, citant alios, & cumulant casus.
29 Circa secundam, qui delinquunt † contra ecclesiā,
non gaudent immunitate prędicta: isti enim indigni
reputantur, vt possint gaudere priuilegio ecclesiæ,
qui sunt ipsius hostes. Sub hac regula comprehen-
duntur hæretici, vt per Boer. *decis.* 110. *num.* 6. Gundis-
salu. *de hæretic. q.* 11. Bouar. *d. c.* 20. *n.* 11. *vers.* 14. Item
apostatæ, *c.* 1. *de apostat. & l.* 1. *C. eod. tit.* Item simoniaci,
qui † æquiparantur hæreticis, *§. verum* 6. *quæst.* 1. Item 30
blasphemi, † Boer. *d. decis.* 110. Nec in hoc sequor limi- 31
tationem Deciani *lib.* 6. *cap.* 26. *n.* 6. vt non procedat,
quando aufugeret ad ecclesiam p altero delicto, pu-
ta homicidio puro: quia cum inquisitus est de blas-
phemia apud iudicē laicum, & sic præuenta est eius
iurisdictio, si homicidiū commiserit, pro vtroq; de-
licto simul puniendus est, & si blasphemia est præ-
uenta iurisdictio ecclesiastici, poterit p eum extrahi,
Item Iudæi, † *l.* 1. *& ibi gloss. C. de his qui ad eccles. cōfug.* 32
§. publicorū. vbi gloss. in auth. de mandat. princip. Abb. *in*
c. inter alia nū. 6. *de immunit. eccles.* Boer. *d. decis.* 110. *n.*
4. Couar. *ibidem nu.* 11. cum alijs relatis per Remigiū
ibid. fallent. 18. & per Decian. *d. cap.* 26. *num.* 2. qui om-
nes probant hanc esse veram opinionem, ne in Iu-
dæos perfidissimos hostes Christiani nominis aliquā
humanitatem elargiamur. Nec est verum ꝙ aliqui
dicunt, tex. *in d. l.* 1. † *C. de his qui ad eccles. confug.* exci- 33
pere eos Iudæos, qui vellent fieri Christiani: quia
imo dicit, quod simulant velle fieri, nec recipi debe-
re iubet, nisi purgata innocentia, & solutis debitis, &
si omni tempore fuerit difficillimum cognoscere ve-
ram voluntatem pessimorum, & fœtidorum homi-
num, est tamen longè difficilius nostris temporibus,
cum pluries videamus Iudęos factos Christianos ite-
rum & sæpius iudaizare, prout occasio permanendi
in aliqua ciuitatę sese obtulerit, & sanctissimè fuit
dispositum p Extrauagant. Martini directā inquisito-
ribus Franciæ, vbi cauetur quod si hęreticus, Iudęus,
† vel apostata confugiet ad ecclesiā, non ad remediū 34
salutare, sed causa euitandę pœnę, quod inquisitores
possunt eosdem ab ecclesia abstrahere, & contra il-
los procedere, sicut si non aufugissent ad ecclesiam.

CAP. LII.

Episcopus, quando scribit ad secularem iudicem, an vtatur literis requisitoriis, vel præceptoriis. Et quid econtra.

SVMMARIA.

1 *Iudex ecclesiasticus scribens ad iudicem laicum an vti debeat literis requisitoriis vel præceptoriis.*
2 *Spiritualia sunt digniora temporalibus.*
3 *Præcepta fiunt cum causa cognitione.*
4 *Literæ præceptoriæ hodie non sunt in vsu.*
5 *Citatio vnica requiritur vbi par citat parem, quæ dicitur requisitio.*
6 *Potestas temporalis, & spiritualis vt sunt distincta.*
7 *Iurisdictio vna tenetur adiuuare alteram, & nu. 9.*
8 *Iudex vterque in casibus mixtæ iurisdictionis procedit à pari.*
10 *Iudex debet requiri ex processu alieno.*
11 *Literæ requisitoriæ an differant à monitoriis.*
12 *Literis requisitoriis quando scribendum sit.*
13 *Iudex laicus requirit iudicem ecclesiasticum literis hortatoriis in casibus suæ iurisdictionis.*
14 *Vicarius coruscat radiis Episcopalis dignitatis.*
15 *Vicariatus non est dignitas ecclesiastica.*
16 *Vicarius est spectabilis.*
17 *Vicarius habet præeminētiam ratione iurisdictionis.*

POstquam in multis casibus accidit, vt iudex eccle-
siasticus debeat scribere ad laicū pro executione
alicu-

aliculus sententiæ : quæro quem modum obseruare
2 debeat, an scvtatur literis † præceptoriis; vel requisi-
toriis & monitoriis : Et quid econtra. Circa primum
articulum præsupponendum est, quod licet spiritualia
3 † sint digniora temporalibus, *c. inter corporalia. de trãs-
lat. episc. & §. 2. auth. de defensor. ciuit.* vbi quanto quis
præest melioribus, tanto maior ipse, & honestior est,
& facit *l. 2. C. vt digni. ordo seru. li. 12.* & ex quibus ma-
ioritas dignosci ponit Geminian. *in c. 1. de offic. legat.
li. 6.* & ordo naturalis est, vt minor seruiet maiori, *c. est
ordo, 34. q. 5.* Tamen Ecclesiasticus quantum pertinet ad
executionem suæ ordinationis faciendam per laicum,
3 non debet vti literis præceptoriis ; quia præcepta †
fiunt cum causæ cognitione, Cyn. *in l. quoties. C. de fi-
deicommiss.* Bart. *in l. si filiusfamilias. §. diui. in fin. & ibi*
Ias. *in 1. lect. n. 115. & in 2. lect. num. 5. & n. 157. de legat. 1.*
Bertrand. *in consi. 247. vniuersitas. nu. 3. vol. 2. & consil.
64. egregiè. vol. 3.* & non potest ex abrupto citari ad vi-
dendum sibi fieri præceptum, quia ignoratur an velit
4 obedire : Ideo istæ literæ † præceptoriæ hodie non
sunt in vsu in Curia Romana, nisi quando Papa scri-
bit pro receptione alicuius monialis, vt dicit Abb. *in
c. ex insinuatione. de rescript.* & Staphil. *de literis iusti-
tiæ. §. 1. n. 2.*

Et sic regulariter vti debet literis requisitoriis. Nã
5 vbi par citat † parem, sufficit vna citatio, quæ propriè
dicitur requisitio, puta si sunt plures electi arbitri, &
vnus se absentat, nolens arbitrari, tunc cæteri citabant
collegam quę propriè requisitio dicitur, ita dicit glos.
singular. *in ver. requisiuerunt. in clem. 1. de hæretis.* cuius
non meminit Angel. *in l. ad peremptorium. ff. de iudic.*
& ibi Bald. tenet hoc per d. gloss. & *in cons. 155. quidam
in terra. vol. 5.* & Ias. *in l. cùm quadam puella. n. 18. ff. de iu-
risdict. omn. iudic.* & ibi notant omnes. & *in l. 2. ff. de in
ius voc.* vbi tractatur materia literarum requisitorialiũ.
6 Item quia potestas † temporalis & spiritualis sunt di-
stinctæ, *c. cùm ad verum. dist. 96.* & temporalis depẽdet
à Deo, vt *in auth. quomodo oport. episcop. col. 1. in princip.*
& licet dependeat etiam ab ecclesia, vt notant Doct.
in c. nouit. de iudic. & in c. causam. qui fil. sint legit. & di-
xi supra *parte 1. c. 8.* tamen summus Pontifex dicitur ap-
probasse iurisdictionem temporalem, vt nihil præiu-
dicetur illi in temporalibus per spiritualem, & ideo
7 habetur quod vna † potestas tenetur adiuuare alterã,
c. administratores. 23. q. 5. & si hoc est magis debitum in
iurisdictione tẽporali, quia est inferior : tamen negari
8 nõ potest, quod in casibus † mixtæ iurisdictionis pro-
cedant à pari, & cùm par in parem non habet imperiũ,
l. cùm magistratum. ff. de arbitr. l. ille à quo. §. tempestiuũ.
9 *ff. ad Trebell.* Sed communiter vna potestas † alteri suf-
fragatur in iuris subsidium, requisitis requirendis, *l. à
diuo Pio. §. sententiam. ff. de re iudic. l. cùm vnus. ff. de bo-
nis auctor. iudic. possid. c. Romana. §. contrahentes. de foro
compet. lib. 6. c. postulasti. de foro compet.* sequitur quod
hoc fieri debeat per literas requisitorias. Et pro hoc
10 facit, quia ex processu alieno † debet iudex acquiri, Bal.
in l. fi. in 7. q. C. de edict. diui Adr. toll. & ita est casus de-
cisus, vt per Francisc. Marc. *decis. 367. parte 1.*
11 Non differunt istæ literæ † requisitoriæ à monitoriis
in effectu; nam &, *moneo*, verbũ idem significat, quod
suadeo. hortor, requiro, aduerto, doceo, vt per Mandos. *in
tract. de monitoriis. q. 1. in princip.* ideo fieri possunt sine
causæ cognitione, vt monitoria, vt per Mandos. *ibid. q.
2.* Solent differre in forma, quia requisitoriæ solẽt scri-
bi, & mitti sine appositione pœnę, sed monitoria cum
appositione sententiæ excommunicationis, vel ipso
facto incurrendæ, vel absque, & tunc habebunt effe-
ctum diuersum, quia monitoria præcedent vindictam
spiritualem, *c. petimus. 11. qu. 1. vers. vsque hodie commoni-
tus. c. dignè. & ibi gl. in ver. admonitio 12. q. 2. c. literis &
ibi gl. in ver. moneat. de sponsalibus.* Requisitoriis igitur
scribendum est, siue simus in casibus mixti fori, siue in 12
quibus iudex laicus nullam habeat iurisdictionẽ: nam
vbi requisitus est pro executione, semper potest ali-
quam summariam adhibere cognitionem, vt scripsi-
mus *in 1. parte, c. final.* & vrbanitas id suadet, vt non ali-
ter Episcopus ad monitoria pœnalia perueniat, nisi
prius requisitoriis vsus fuerit.

Multoties autem contingit secularem iudicem indi-
gere auxilio Ecclesiastici, vt si laicus post iudiciũ cœ-
ptum coram ipso, factus sit clericus, & quia potuit cõ-
demnari, vt dixi *in 2. centur. casu 1.* & sententia laici pa-
rit rem iudicatam coram ecclesiastico, *c. fi. de except. li.
6.* cùm non possint personaliter exequi contra clericũ,
† requirit iudicem Ecclesiasticum, vltra requisitorias 13
literas, non habet aliud quid faciat, ad monitorias pœ-
nales procedere non potest, quia hoc non facit infe-
rior. Item in regno Neapolis, quando Episcopus gra-
uat iurisdictionem laicorum, solet Regium collatera-
le consilium expedire quasdam literas hortatorias de
hortando Episcopum, vt cesset ab inferendo mole-
stiam, non possunt apponere pœnam, quia tunc admo-
nitio transiret in naturam præcepti, & inferior iuris-
dictio hoc non facit addunt in admonitione, vt desi-
stere debeat à molestiis inferendis in iurisdictionem
vel subditos Regis, pro quanto habet caram gratiam
Regiæ Catholicæ Maiestatis, audiui aliquando coe-
gisse per subtractionem fructuum beneficiorũ, quod
esset malè factum, & directò contra libertatem eccle-
siasticam, vt scripsi supra.

Quod dixi de episcopo, procedunt etiam in eius vi-
cario. Nam coruscat † radiis episcopalis dignitatis, ita 14
Episcopo præsente, sicut absente, vt patet in Augusta,
quæ sic radiis coruscat Imperatoris, *l. fœmina. ff. de se-
nator. §. hoc ita. in auth. de consulib.* ita arguũt Bart. Flo-
rian. & Cuman. *in l. quod princip. ff. de legat. 2.* de Au-
gusta ad vicarium Episcopi, & licet vicariatus † nõ sit 15
dignitas ecclesiastica, alioqui non expiraret per proui-
sionem factam à succedente in Episcopatum; est tamẽ
quædam præeminentia non determinata ad aliquam
ecclesiam, coruscans ex radiis Episcopalibus, & est spe-
ctabilis, & de mediis magistratibus, vt dicit Specul. *in* 16
tit. de iurisdict. omn. iudic. vers. medy sunt. & dicit gl. in
clem. auditor. de rescript. quod dignitas est, esse vicariũ
Episcopi, & lata sumpta significatione vicarius dicitur
prælatus, vt notat Ant. de Butr. *in c. decernimus. de iu-
dic.* & præeminentia † est radicata in ipso vicariatu ra- 17
tione iurisdictionis, quæ de sui natura habet dignita-
tem annexam, vt notatur *in c. licet n. de procurator. li. 6.*
ergo eodem modo vicarius Episcopi poterit vti lite-
ris requisitoriis & monitoriis, vt dictum est, pro exe-
cutione iurisdictionis ecclesiasticæ.

CAP. LIIII.

Legatus Apostolicus, Patriarcha, & Archiepiscopus an possint habere baldachinum, & excommunicare eos impedientes.

SVMMARIA.

1 *Baldachinum qua vox sit, & quid sit, n. 6.*
2 *Pallium, & baldachinum an sint idem.*
3 *Legati de latere vtitur eisdem insigniis, quibus Papa, & n. 18.*

4 Pallium an sit idem quod Paleum.
5 Papa præsente quiescunt omnes inferiores dignitates.
7 Solium ponitur inter insignia principis.
8 Insignia Romanorum regum quæ erant.
9 Lictores 12. cur assumpsit Romulus.
10 Imperatori debetur adoratio de iure ciuili.
11 Imperatori debetur auri coronarij concessio.
12 Imperatoris insignia sunt aliis communicanda.
13 Proreges vtuntur omnibus insigniis Imperatoris.
14 Insignia Principis fuerunt communicata in feudis regalibus.
15 Ducatus dignitas qua insignia habeat.
16 Ducum, & quos comites debeant habere sub se.
17 Legatus de latere est imago Papæ.
19 Papa quando videtur vices suas, & omnem iurisdictionem commisisse.
20 Legatus de latere assimilatur proconsuli.
21 Legato ingredienti ciuitatem suæ prouinciæ, totus populus occurrit, & eum recipit sub pallio.
22 Legato ingrediente prouinciam, populus debet acclamare, Viuat talis Legatus.
23 Legatus de latere vti potest baldachino, & n.30.
24 Legatus habet supremam iurisdictionem ordinariam.
25 Patriarchæ æquiparantur Regibus.
26 Archiepiscopi debent habere baldachinum, & num.31. prout & de consuetudine.
27 Archiepiscopus est dux Episcoporum.
28 Archiepiscopus habet maiorem iurisdictionem quàm Patriarcha.
29 Cardinales præferuntur Episcopis.
32 Magistratus supremus impedientes vti suis insigniis, excommunicari possunt.
33 Clerus debet processionaliter obuiam ire episcopo ingredienti diœcesin.
34 Honor reuerentialis remitti non potest.
35 Honoris quæstio dicitur causa ardua propter quam potest excommunicatio relaxari.

QVæstionem nouam aggredior à nemine hucusque pertractatam, an Legati de latere, Patriarchæ, & Archiepiscopi possint habere baldachinum, & eos ad hoc impedimentum dantes, censuris afficere, vtilem operi, & necessitati horum temporum in Italia,
1 in quibus casus occurrit, Baldachinum † apud antiquos Romanos non inuenitur, & est vox Itala, quam solum inueni *in libro 1. sacrarum ceremoniarum ecclesiæ, c. de consecratione, & coronatione summi Pontificis, & c. de processione Pontificis, & Cæsaris per vrbem in pluribus lo-*
2 *cis.* Aliqui ex nostratibus pallium † appellarunt: Nam Alberic. *in rubric. C. de sacrosanct. eccles. nu.* 4. quærit an Principes benedicendi in nuptiis vti debeant palliis ecclesiæ, Gundissalu. de Villadiego *in tract. de Legat.*
3 *q.5. in princip.* quærit vtrum Legatus † de latere, qui vtitur eisdem insigniis, quibus Papa debeat processionaliter recipi sub pallio, qui voluerunt intelligere de baldachino, & Abb. *in rubric. nu. 3. de auctoritate, & vsu*
4 *pallij,* dicit pallium † quod datur Archiepiscopis, scribendum esse per vnum l. & literam e. & dicendum est paleum, quod est propriè dignitatis, pallium verò est, honestatis, & honoris, quod etiam laicis competit, *c. suscepimus. de auctorit. & vsu pall.* Et intelligo quæsitum extra curiam Romanam, quia præsente Papa con-
5 quiescit † officium inferioris, *c. volentes. de officio legati.* & facit *c. denique. dist. 21.* vbi præsente Episcopo sacerdos non benedicit, & Host. *in d. c. volentes.* distinguit, quod potestas reuerentialis, siue vt ipse dicit insigniolis est illa, qua non vtitur inferior coram superiore, licet aliquando vti possit potestate iurisdictionali, vt per ipsum.

Est † igitur baldachinum tegmen solij Principis in 6
throno stantis, siue incedentis, Regina Saba salutando Salomonem, 3. *lib. Reg. cap. 10. vers. 9.* dicit: *sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuisti, & posuit te super thronum Israel, eo quod dilexit dominum, in sempiternum, & constituit te Regem, vt faceres iudicium, & iustitiam:* dicit ibi glossa thronum Regis tegmine adornatum esse. Et *Prouerb. c. 20. vers. 8. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum.* Item Athen. *lib. 12. c. 3.* ait: *Persarum Reges, quamuis deliciis addicti, tamen ius in aureo solio, & purpureo tegmine coaperto dicebant.* Refert Boerius *lib. 1.* Goltherum Scotorum Regem in Hispania, in Brigantia vrbe, quæ hodie Compostella nuncupatur, ius dixisse sedentem in marmore in modum cathedræ supernæ coopertæ efformato, & ideo marmori illo tantam auctoritatem accessisse, &c. Est igitur ornamentum loci, vbi propriè per Principem sedentem iurisdictio exercēda est: Hinc subsellia tribunorū: Triumuirorum, quæstorum, & huiusmodi minora iudicia exercentium, qui non in sellis curulibus, nec tribunalibus, sed in subselliis considebant: erant & subsellia iudicum, id est eorum, qui publicis iudiciis disceptandis operam dabant, Budæus *in annotationibus prioribus ad l. 1. ff. de iudic.* Spiegell. *in suo Lexica. in ver. subsellia.*

Et ponitur solium, † quod Græce thronum dicitur, 7
Alberi. *in dictionar. in ver. solium.* inter insignia ipsius
Principis: Romanorum verò Regum insignia † nu- 8
merantur à Polydoro, quem refert Chassan. *de gloria mundi, parte 1. conclus. 1. & 2.* esse fasces cum securi, corona aurea, sella eburnea, trabeæ curulea, phaleræ, annuli, paludamenta, prætexta, togæ pictæ, tunicæque palmatæ, & omnia denique decora quibus imperij dignitas eminebat, quibus & antiquiores etiam vsos fuisse, scribit Petr. Gregor. *in lib. 6. de republica, c. 20.* Romu-
lus † ex more 12. Hetruriæ populorū, qui singuli Regi 9
creato antea singulos lictores dabant, eosdem duodecim lictores assumpsit, qui magistratibus ministrabāt, fascesque virgarum allegatos cum securibus gestabāt. Item diadema, corona, & sceptrum sunt insignia Imperatorum, Chasson. *ibid. parte 5. considerat. 19.* Item
Imperatori † adoratio debetur pro salutatione de iure 10
ciuili, *l. 2. C. de fabricens. lib. 11. vers. per biennium adoraturus æternitatem nostram, & in l. 1. C. de domestic. & protect. & in l. 1. de præposit. sacri cubic. & in l. 1. C. de silentiar. eod. lib.* Vbi Imperator eandem adorationem sedentibus in suo consistorio exhiberi iubet, & sic suum honorem alteri communicat, *in vers. nec non in nostro consistorio his honor amuifariam obseruetur. l. 1. C. de præposit. labor. eod. lib.* & cum eadem laude, qua Princeps excipi debet, *l. vnica. C. de quæstor. & offic. magistr. officiorum. eod. lib.* Item auri † coronarij concessio Imperato- 11
ri debetur, *l. vnic. C. de aur. coronar. li. 10. l. Iudæorum. C. de Iud.* idque à Iudæis in iucunda imperij susceptione debetur: dicit tex. ei soli aurum spargere licet, & tamen aliquando consulibus & prætoribus concessum fuit, quod hodie non licet, *§. 1. & §. fi. auth. de consulib. l. 2. C. de consulib. & non spargendis ab ips. pecun. lib. 12.* quæ dicebantur missilia in vulgus, *§. hoc amplius, Instit. de rer. diuis.* vbi Accurs. dicit idem obseruari in Papæ coronatione.

Et quod insignia † Imperatoria sint aliis communi- 12
cabilia, probatur, ex quo fuerunt omnia cōmunicata proconsulibus: nam, vt ex Dione *li. 53.* scribit Frācisc. Hottomann. *in lib. de magistratuum Romanorum descriptione. c. de Proconsulib. col. 4.* Ab ipso Cęsare inter alia iustum est, vt proconsules dicerentur, non modò illi duo,

duo, qui consulatu essent functi, sed etiam cæteri viri
prætorij, quive pro prætore mitterentur, vt tot licto-
res vtrisque darentur, quot habere in vrbe legibus li-
cebat, vt Imperij insignia quamprimum pomœrio e-
gressi essent, acciperent, eaque vsque dum ex prouincia
decederent, perpetuo retinerent, &c. Et hodie obser-
uatur, vt eisdem omnibus insigniis, quæ sunt propria
13 Regum, vtantur Proreges, † per tex. *in l.1.C.de silen-*
tiar.lib.12.in vers. vt iam in adorandis nostra serenitate,
quàm in salutandis administratoribus, & reliquis, prædi-
ctis honoris priuilegiis, nec non in nostro consistorio his ho-
nor omnifariam obseruetur. & facit *c. cum inter vniuer-*
sas in ver. vice regia. de elect.
Item probatur ex *l.1.C.de metropoli Beryto lib.11.* &
14 insignia † Principis fuerunt communicata in feudis
regalibus, vt sunt Ducatus, Principatus, Marchiæ, vel
alterius dignitatis regalis datæ ab Imperatore, vel à
Papa, *c.1.de feud.Marchiæ, c.1.quis dicatur Dux.* Bart. *in*
l.1.in fi.C.de dignit.lib.10. Et dicuntur feuda Regalia,
quia isti, quibus concessæ sunt istæ dignitates, in eorũ
feudis tenent locum Regis, Paris. *de reintegrat. feudæ.*
1.de feudo regali: & dicuntur habere Regiam dignita-
tem; & quia quælibet dignitas debet habere sua insi-
gnia, vt per Luc. de Penn. *in l.murileguli. C.de murile-*
15 *gul.lib.11.* Ideo Dux † ex communi vsu habet pileum
circundatum quadam corona rotunda non erecta, nec
ascendente in modum Zonæ circumdantis pileum, vt
dicit Chassan. *in d.parte 1.conclus.9.* quod etiã affirmat
de Marchione, & Comite, & ita communiter obserua-
tur, vt ex hoc cognoscantur ab aliis, & de origine Du-
16 cum, & quomodo † debeant habere sub se duodecim
Comites, & quę sint alia eorum insignia scribit Frecc.
de subfeud.li.2. c.quis dicatur dux. & hodie communis
obseruantia est, vt quibus concessum est habere Co-
ronam prædictam pro insigniis, iidem vti possint bal-
dachino, & hoc vbilibet docet experientia; Et de aliis
insigniis Principum, Marchionum, & Comitum, vi-
dendus Frecc. *in d.2.lib.de subfeud.cap.quis dicatur Co-*
mes. & Lancellott. Conrad. *in templo iudic. li.1.c.3.4.5.*
& 6.
17 Ita dicimus de Legato † de latere ipsius Papæ, quia
gerit vices Papæ, *c.venerabilis.de consuetud.cap.1. & ibi*
Abb. *in vltim.not.de offic.legat.* Specul. *in tit.de legat.*
§.nunc ostendendum, ver.legatus: & est imago ipsius Pa-
pæ, *c.volentis.eod.tit.* & ideo tẽpore legationis in pro-
uincia dicitur superillustris sicut & Papa, Petrus Gam-
bar. *in tract.de Legato.li.2.§.quoniam.n.30.* ergo debet
18 vti † iisdem insigniis, quibus Papa, scilicet parafreno
albo, & calcaribus auratis, & licet Hostiens. *in c.anti-*
qua.de priuilegiis. velit quod istis possit vti solum trãs
mare, tamen videmus hodie quod vbilibet indistin-
ctè vtuntur, ita testantur Gambar. *in d.tract. li.1.§.con-*
stituuntur, n.4. & Gundissalu. de Villadieg. *in tract.de*
Legato. q.5. n.1. & sic vidi seruari in Italia semper. Nam
19 eo ipso quod Papa † vices suas, vel plenę legationis of-
ficium alicui committit, in aliqua prouincia, videtur
omnem iurisdictionem, & omne imperium commi-
sisse, *c.valde.in princip. & §.legatum. & ibi* Archidiaco.
dist.94. c.mandata.de præscription. & c.si abbatem. & ibi Ar-
chidiacon. Geminian. & Franc. *de electione.lib.6.* & id
quod facit Legatus in prouincia censetur factũ à sum-
mo Pontifice, vt notat Cardin. Alex. *in c.regula.§.por-*
ro.in princip.dist.3. Et si Vicerex debet habere balda-
chinum, quia repræsentat personam Regis, an negan-
dum erit Legato Papæ, qui repræsentat Papæ perso-
nam? aliàs destrueremus iura, & humanam concor-
diam, & ad hoc est tex. *in c.fi.dist.93.*
20 Item quia Legatus † de latere assimilatur procon-
suli, & vicem proconsulis obtinet, *c.ex parte.de offi.le-*
gat. & latius ad hoc cumulant Boer. *in tract.de Legato*
de latere.n.67. Gambar. *in tract.de auctorit.Legat.lib.3.*
§.debet.per totum. Io. Brunell. *in tract.de dignitate, &*
potestate Legati, conclus.9.per totam. Ergo cùm primũ
egreditur portam Romæ potest vti insigniis procon-
sularibus: nam isto modo proconsules egressi Romã,
ante ingressum prouinciæ sibi decretæ exercebant a-
ctus voluntariæ iurisdictionis, adoptionis, & manu-
missionis, *l.1. & 2.ff.de offic.Legat.* An non idem dice-
mus in Legatis, & proconsulibus Papæ, in quorũ ho-
nore, veneratur Ecclesia Romana, *c.si quis legationem.*
dist.94. Ideo Legato † ingredienti ciuitatem aliquã suæ 21
prouinciæ clerus, & totus processus processionaliter
occurrit, & illum recipient sub pallio, sicut Iudæi Chri-
sto obuiauerunt intranti Hierusalem portantes ramos
oliuarum, ita dicit Gundissalu. de Villadieg. *in tract.de*
Legato.parte 3.q.5.nu.1. Gambar. *in tract.de auctoritate*
Legati.li.1.§.debet.n.5. allegat ad hoc Bertachin. *in tra-*
ctat.de Episcopis.li.4.in princip. qui licet loquatur de E-
piscopo, & archiepiscopo, prout hoc non habet diffi-
cultatem, quia experientia demonstrat, tamen idem
esse intelligendum de Legato, dicit Gambar. *in d.§.*
debet.n.5. Et pro † vlteriori honore ipsius Legati, de- 22
bet populus acclamare; viuat talis legatus; ita probat
Gundissalu. *in d.tract.de Legat.li.1.q.7.n.7.* per tex. cũ
gloss. *in l.vnic.C.de q.li.12.* in argumentum, & *l.iustissi-*
mos.C.de offic.rect.prouinciæ. Et sic est expeditum quod
Legatus de latere, tum quia repræsentat Papam, & ho-
norem ecclesiæ; tum quia obtinet vicem proconsulis,
debet habere omnes honores, & insignia Pontificalia,
& recipi sub pallio, id est, baldachino, sicut processio-
naliter recipiuntur Archiepiscopus, & Episcopus in
ingressu ciuitatum suarum ecclesiarum.
Quod autem legatus † de latere vti possit baldachino 23
in actionibus publicis suæ legationis probatur, quia
legatus Papę habet supremam iurisdictionem ordina-
riam, Abb. *in c.1.de offic.ordin.* vbi dicit, quòd Legatus
Papæ in prouincia sibi decreta habet ampliorem po-
testatem, quàm Episcopus, vel Archiepiscopus: imò
est verè super ipsos, idem dicit Host. *in tit. de offic.Le-*
gat.§.nunc ostendendum.vers.Legat. & quia hæc supre-
ma iurisdictio est ordinaria, *c.2.de offic.Legat.lib.6.* gl. 24
in c.sicut vir. in ver.ut Legatum 7.q.1. gl. *in c.igitur 25.*
q.2. Io. de Deo *in quæstionib.suis. in princip.* Inn. *in c.li-*
cet.de offic.deleg. gl. *in c.ex litteris.de rest.in integ.* Ideo
sicut proconsules qui habebat ordinariam in prouin-
cia sua vtebantur omnibus insigniis Imperatoris, vt
dictum est, ita & legatus vti debet omnibus insigniis
Papæ. Nec obstat quòd legatus gerit vices Papæ vt di-
ctum, & ideo non videtur habere ordinariam, quę ra-
dicatur in persona propria. Nã vt bene aduertit Bru-
nell. *de dignitate & potestate Legati.conclus.10.* illa ver-
ba, *vices nostras,* non tollunt legatis iurisdictionẽ pro-
priam, sed debent intelligi secundum qualitatem per-
sonæ, & ideo habebunt ordinariam sicut proconsules.
Idem intelligendum est de Patriarchis, † quia æquipa- 25
rantur Regibus, Bald. *in l.1.ff.de offic.præfecti prætor.* &
ibi etiam quòd Archiepiscopi æquiparantur præsidi-
bus prouinciarum, gloss. *in c.1.de offic.ordin.lib.6.* pro-
pterea idem dicendum est de Archiepiscopis, vt in a-
ctionibus publicis quas faciunt vt Archiepiscopi, † ita 26
in eundo, vt in processionibus solemnibus, sicut stan-
do coram vniuerso populo debeant habere baldachi-
num, quia æquiparantur Ducibus, Corrad. *in templo*
iudic.li.1.c.4.nu.3. Nam diximus Duces habere sub se
plures Comites, ita Archiepiscopus habet plures epi-
scopos, & sufficit etiam si vnum tantum habeat. Et

27 quòd Archiepiscopus † dicatur Dux Episcoporum, specialiter est dispositum per *legem 15. partitarum prima.tit.5.* Archiepiscopus tamen est minor Patriarcha, *c.cleros.dist.21.c.vrbes.& c.in illis.dist.*80. Abb.*in c.duo simul.de offic.ordin.in 1.& 2.nat.* ideo Archiepiscopus promouetur in Patriarcham; ergo ad dignitatem maiorem, *c.legimus dist.*93. gloss.*in c.1.de cleric.non resid.*
28 *lib.6.* non econtra. Nec facit quod Archiepiscopus † habet maiorem iurisdictionem, quàm Patriarcha; quia est iudex omnium suffraganeorum suorum Episcoporum, & Patriarcha est iudex solius Archiepiscopi, glo. *in c.prouincia. in ver.comitibus.dist.*99. quia Episcopus habet maiorem iurisdictionem quàm simplex pres-
29 byter Cardinalis, † & tamen Cardinalis præfertur in dignitate, vt notant Archidiacon. & Geminian. *in cap. quanquam 2.q.7.* & Abb. *in c.ecclesia. in 2.col.fi.de elect.* Io. Andr. & Immol. *in c.dilectus.in l.de præbend.* Felyn. *in rubric.de maior. & obed.col.5.* & hæc inducuntur ad
30 validandum quod legatus † de latere debeat habere Baldachinum, qui est maior, & dignior Patriarcha, & Archiepiscopo, & quod Archiepiscopus debeat habere Baldachinum, probat Gambar. *in d.tract.de auctoritate Legati, li.2.§.illud nasse.n.*249. vbi ex Sabellico *Eneadum 8.lib.in fi.* dicit Imperatorem Valentinianum illo vsum fuisse, & donasse Archiepiscopo Rauennatensi, & ibi dicit verisimile esse Constantinum, vel alios Imperatores donasse cæteris. Sed quantum
31 ad Archiepiscopos † pertinet, ego puto seruandam esse consuetudinem loci, quæ pro affirmatiua, satis iure fundari potest.

Modò videamus an impedientes huiusmodi supre-
32 mos † magistratus vti suis insigniis, quæ sibi de iure vel consuetudine debentur, possint censuris affici, & affirmatiuè est decisum *in c.signis.dist.94.* Si quis legationem, id est legatum impedierit, non eius, sed multorum vtilitatem auerit, & sicut multis nocet, ita à multis est arguendus, & quia Dei causam impedit, & statum turbat Ecclesiæ, ab eius limitibus arceatur, & satis impedire legatum, qui non exhibet illi debitum honorem, quia in eius honore honoratur Ecclesia, cui non debet legatus renuociare. Vnde dicit Felyn. *in c.cùm non liceat.circa princip.de præscript.* quod licet
† Episcopus alicui Ecclesiæ exemptionem concedat, 33
vt illi obuiam processionaliter non eat; quæ tamen prius ire solita erat, concessionem huiusmodi in præiudicium Ecclesiæ non esse validam, per tex. in *l.fi.C. de bon. libert.* vbi ad hoc Bald. & notatur ibi *in ver.reuerentia.* quoniam neque † gratis, neque per pactum 34
huiusmodi reuerentialis honor remitti potest, *l.alia. §.eleganter.vbi hoc notat* Angel. *ff.solut.matrim.* cùm sit contra naturale vinculum, *l.vena. C.de in ius voc. & constitutus.de religios.domib.* quia honestas & reuerentia collocatur inter iuris præcepta, *l.... ff. de iust.& iur.* Crauett. *de antiquit. parte 4.n.120.*

Et quod possint excommunicari impedientes dari propria insignia, & debitum honorem præstari vt decet, probatur, quia censuræ relaxantur ex causa ardua, *Concil.Trident.sess.25.c.3.* & quæstio honoris † dicitur 35
causa ardua, per tex.in sui ratione *in l.inimicitia. in fin. ff.de his quib.vt indig.* & honor, & honestas in tanto pretio habendi sunt, vt pari passu cum vita ambulent, *l.iusta,ff.de manumiss.vindict.* & interesse honoris est maior omni alio honore, Chassan. *de glor.mundi, parte 1.considerat.2.* Tanto magis, quia de iure ciuili, qui non præstat honorem puniendus est, prout est casus *in l. singuli,& in l.sciant. C.de assc.diuers. indic. & in l.1.C. de domestic.& protect.li.12.* pœna sacrilegij similis erit, si his honorificentia non deferatur. Ergo si non præstatur sibi debitus honor potest censuras relaxare, quia tunc non est iudex, sed iuris executor fore censetur, Innoc. *in c.ex parte. de verb.signific. & in c.nosti.de elect.* gloss. *in c.Romana.de pœnn.lib.6.* latè Gundissalu. de Villadieg. *in d.q.7.n.37.* Et potest interdicto afficere totam prouinciam, donec paruerint, Nicolaus Boer. *in tract.de potestate Legati de latere. §. de throno Dei.n.17.* Et ad hoc faciunt multa quæ scripsi supra to 15. Sed an interim sit consulendus summus Pontifex: Non credo, ne minuatur opinio electionis, si ignoretur animaduertere diuersas resolutiones.

Finis partis secundæ.

TRACTA

TRACTATVS

DE IVRISDICTIONE INTER IVDICEM ECCLESIASTICVM, ET LAICVM EXERCENDA.

Pars Tertia.

In qua tractatur de Excommunicationibus ferendis ob ipsam Iurisdictionem; & de earum validitate, atque tota practica ipsarum, & monitoriorum, declaratur.

DOCTORIS MARTÆ NEAPOLITANI IVRISCONSVLTI IN ALMA VRBE ADVOCATI.

DOCTORIS MARTÆ

NEAPOLITANI IVRIS CONSVLTI, IN ALMA VRBE ADVOCATI,

Tractatus,

DE IVRISDICTIONE INTER IVDICEM Ecclesiasticum, & Laicum exercenda.

Pars Tertia.

Quæ tractat de Excommunicatione & Interdicto, Ad commodiorem vsum vtriusque Iurisdictionis.

CAP. I.

Episcopum posse quoslibet suam Iurisdictionem turbantes excommunicatione afficere.

SVMMARIA.

1 *Iurisdictionem licet defendere pœnali iudicio.*
2 *Episcopus potest excommunicare statim turbantes suam iurisdictionem.*
3 c.dilecto.de sentent.excommunic.li.6.*habet locum etiam in turbante iurisdictionem prælatorum.*
4 *Monitiones non requiruntur in ferenda excommunicatione, contra turbantem iurisdictionem, contra Couarr.*
5 *Monitio episcopi non requiritur, quando quis est monitus per legem.*
6 *Excommunicationis declaratio potest fieri etiam in non citatos.*
7 *Episcopus potest excommunicare solum subditos suæ diœcesis.*
8 *Episcopo potest esse non subditus ex priuilegio.*
9 *Subditi quomodo fiant, qui non sunt, delinquentes intra diœcesim.*
10 *Acceptio personarum nulla est apud Deum.*
11 *Acceptio personarum habet respectum solum ad debitum iustitiæ, non gratiæ.*
12 *Excommunicatio fertur in pœnitentiam, sine personarum acceptione.*
13 *Pœna maior datur in dignitate constituto, quàm cæteris.*
14 *Reges confiteri debent peccata parrocho proprio.*
15 *Principes exempti debent reuerentiam Episcopo.*
16 *Episcopus est maior Imperatore in sua diœcesi.*
17 *Iurisdictio delegati conturbata per quē defendenda est.*
18 *Sententia in exemptum lata, non tenet.*
19 *Exemptio si non constat notoriè, tenetur comparere, & allegare.*
20 *Priuilegium vt quis non possit excommunicari ab episcopo, de qua excommunicatione intelligitur.*

OMNIBVS magistratibus secundum ius suæ potestatis
concessum est, iurisdictionem
† suam defendere pœnali iu- 1
dicio, *l.1.ff.si quis ius dic.non obtemper.* Episcopus autem ad-
uersus nimiam potentiam, suf-
ficientem temporalem defen-
sionem forte non habet: Propterea in Concilio Lug-
dunensi dispositum est, vt possit spiritualiter etiam,
gladio vtendo ecclesiastico se defendere, & ad arma
spiritualia recurrere, quæ sunt propria ipsius ecclesiæ,
atque excommunicationis sententiam in suam iuris-
dictionem turbantes † ferre, prout est casus *in c.dile-* 2
cto.de sentent.excommun.lib.6. & hanc opinionem fir-
marunt ibi Ioan. Andr. Geminian. & Franch. item
Socin. *in cap.perpendimus.numer.122.de sent.excom-
munic.& in consi.237.colum.2.volum.2.* Lap.*allegat.37.*
Capyc. *decis.124.nu.11.* Dec.*in cap.reprehensibilis.col.2.
de appellat.*Anton.de Butr.*in c.venerabilis.col.2.de cen-
sibus.*

Et quamuis *d.c.dilecto.* † loqueretur de defensione 3
personæ prælati, & bonorum ecclesiæ, quos offenden-
tes sunt excommunicati ipso iure, *cap.si quis suadente
diabolo.17.quæst.4.& cap.2.de rebus eccles.non alienand.
& in extrauag.communib.de reb.eccles.non alienand.* ni-
hilominus multo magis procedit in defensione iuris-
dictionis ecclesiasticæ, cuius vsurpatio æqualiter con-
siderata est cum vsurpatione bonorum ab Innocen-
tio III. in Concilio generali, *in cap.final.de rebus ec-
cles.non alienand.* imò magis conturbatur ecclesia in
vsurpatione suæ iurisdictionis, & habet locum ratio
auth.multo magis. quo casu posse eundem iudicem,
qui turbatus fuit, in turbatorem excommunicatio-
nem ferre, dixit magnæ auctoritatis vir Innocent.
*in capitul.dilectus.versic.nisi turbares iurisdictionem.de
pœnis.*

Quo casu monitiones † non requiruntur, vt dixit 4
Couart. *in c.alma mater.part.1.§.9.num.6.de sent.ex-
comm.lib.6.* quoniam cùm iurisdictionem ecclesiasti-

cam conturbantes, singulis annis *in Bulla, Cœna Domini.* excommunicentur, ipsa lex, quæ maturè & pruden-
ter excommunicationem indixit, quotidie admonet
5 † subditos, ne ecclesiasticam iurisdictionem contur-
bẽt, propterea nulla altera monitio requiritur, ita pro-
bat tex. *in c.2. de constitut. li. 6. & cap. à nobis. de sent. ex-
com. & d. c. si quis suadente 17. q. 4.* & firmarunt Doct. *in
c. sacro. de sent. excomm.* de quo vberius in sequentibus
tractabo: Et debet statim Episcopus excommunica-
6 tos † declarare, ad euitandum scandalum, aliorumque
medicinam, vt timore pœnæ caueant similia perpetra-
ri, & ita fecit D. Paulus Apostolus, qui excommuni-
cauit Corinthium absentem, & irrequisitum, de quo
habetur *in c. cùm sit Romana, §. fi. de appellationib.* & D.
Ambrosius prohibuit ingressum Ecclesiæ Theodosio
Imperatori, eo quòd non pœnituisset tanti sanguinis
innocentium hominum effusionis, *c. duo sunt. dist. 96.
c. apud Thessalonicam 11. q. 3.* D. Antonin. *in summa histo-
rial. parte 2. tit. 9. c. 8. §. 3.*

Hæc excommunicatio non in omnes personas fie-
7 ri permittitur, per *d. cap. dilecto*: Nisi in suæ diœcesis †
subditos, vt per Io. Andr. *ibid. in sua gloss. ecclesiasticum,
vers. nisi homines suæ iurisdictionis.* Innoc. *in c. venerabi-
li. n. 3. vers. nihilominus pendente lite, de censib.* In nõ sub-
ditos censuræ relaxatæ non ligant, Abb. *in c. cùm sit ge-
8 nerale. n. 9. vers. sed fateor. de foro compet.* Item † Episco-
po potest esse non subditus non solum si non est in-
tra diœcesim, sed etiam ex Papæ priuilegio, *c. si Papa.
9 de priuileg. li. 6.* Sed qui non sunt intra † diœcesim, sed
in ipsa delinquunt, vt per literas efficiuntur subditi, *l.
1. C. vbi de crim. agi oport.* ergo si per literas Episcopi
iurisdictionem conturbauerint, possunt excommuni-
catione damnari.

10 Subditorum autem nulla debet esse personarum †
acceptio, quæ apud Deum non datur, Deuter. *c. 1. & c.
16.* Matth. *c. 22.* Luc. *c. 20. c. nec quemquam. de consecrat.
dist. 4. c. nouit. de iudic. c. venerabilis. de prabend.* vbi non
generis nobilitas, sed virtutum, vitæque honestas gra-
tum Deo faciunt. Item Actuum *c. 10.* & Iacobi *c. 2. &
ad Rom. c. 2. §. illud. in auth. de monach. cum gloss.* Et li-
cet gratiam suam non det reprobis, non tamen dici-
11 tur personarum acceptio, siquidem hæc acceptio †
opponitur iustitiæ, ideo in illis duntaxat locum ha-
bet, quæ dantur ex debito, quod attendit iustitia, Deus
autem non ex debito, sed ex gratia vocat, D. Paul. *ad
Titum c. 3. non ex operibus iustitiæ, &c. & ad Rom. c. 11. si
ex operibus, iam non ex gratia.* ergo neque apud iudi-
ces personarum acceptio esse debet, *d. c. venerabilis. de
prabend. & c. final. distinction. 49. & c. fauorum. distinct.
63.*

12 Item quia excommunicatio est sententia, † in cuius
prolatione, personarum acceptio prohibetur, *c. necesse
3. q. 9.* Item excommunicatio datur in pœnitentiam, &
in istius impositione eadem acceptio prohibetur, *c. sa-
cerdos, 27. q. 7.* Et quando esset habenda dignitatis per-
sonæ consideratio, id in eius damnum debet extendi;
13 quia plus punitur † in dignitate constitutus & pec-
cans, quàm cæteri propter scandalum, atque malum,
quod aliis præstant exemplum, *c. cùm quidam, vbi Bald.
de iureiur. l. presbyteri. C. de episc. & cleric.* Bart. *in l. Pe-
llitio. §. diuus. ff. de incend. ruin. naufrag.* gloss. *in c. cùm non
rogantur.*

14 Omnes Reges † debent confiteri peccata sua Parro-
cho eorum residentiæ, *c. omnes. & ibi glo. 1. de maior. &
obed.* ex priuilegio habent, vt possint eligere confesso-
rem. Host. *in c. conquerente. de offic. ordinar.* Corsett. *in
tract. de potestat. Regia, parte 3. q. 35.* Cõsuetudo hoc nõ
posset inducere, *c. de secundo. de pœnitent. & remiss. li. 6.*
quia neruus Ecclesiasticæ disciplinæ ex hac consuetu-
dine frangeretur, *c. cum venerabilis. de consuetu.* & pro-
pter quas causas huiusmodi exemptiones conceduntur,
ponit Baldus de Periglis, *in tract. de exempt.* Sed
quantumuis Principes † sint exempti semper debent 15
reuerentiam proprio Episcopo, ita dicit Bald. consu-
luisse Oldradum *in l. fi. n. 5. C. de bonis libert.* & latè con-
gerit Felyn. *in d. c. conquerente. de offic. ordinar.* quia in
propria diœcesi Episcopus † est maior Imperatore, & 16
ipsum præcedere debet, *d. c. omnes. de maior. & obed.*
ergo subditi Episcopali reuerentię de eius diœcesi di-
cuntur esse.

Quare conturbantes Ecclesiæ iurisdictionem, ac
censuras Ecclesiasticas contemnentes in Cœna Do-
mini fulminatos, ab Episcopo excommunicatione fe-
riri posse, nulla distinctione personarum habita, siue
potius censuris affectos declarari, non est dubitan-
dum, si delegati iurisdictio † conturbata fuerit, est per 17
ordinarios hoc faciendum, Innoc. *in d. c. dilectis v. de-
legati u. per ordinarios de pœnis.* Bart. *in l. pen. in fin. ff. de
falsis.* Nisi in literis id fuisset specialiter concessum. Si
adeo exempti fuerint ab ordinario, de quo per Cano-
nistas *in c. cum persona. de priuileg. lib. 6.* Papa, vel Le-
gatus de latere animaduertit, vt notatur *in cap. quando
translationi. de offi. deleg.* quod cęteris Legatis non per-
mittitur; ergo neque sententia, † neque citatio coram 18
ordinario facta valebit, quia à non suo iudice, neque
vti contumaces potuerunt censuris affici, *clem. pastora-
lis §. notorium. ver. Pisan. & ibi gloss. de re iud. gl. in cap.
veniens. de accusa. c. si Episcopus 2. q. 3. & ibi gl. in ver. con-
uocari. & in ver. propter contumac.* Innoc. *in c. secundo de
dilationib. l. non videtur in prima ff. de iud.* Sed hoc pro-
cedit si notoriè sit exemptus, & diu toleratus in priui-
legio exemptionis, sicut sunt religiosi mendicantes, si
verò non constat, † tunc tenentur comparere & alle- 19
gare priuilegium, *d. c. cum persona. de priuileg. lib. 6.* &
propterea ratione debitæ reuerentiæ, etiam in supra
dicto casu censuris affici possunt, nisi speciale à Papa
habuerint priuilegium, quod à nullo valeant excom-
municari, † Riccard. *in lib. 4. sent. dist. 18.* Syluestrina *in
verb. exemptio §. 8. n. 6.* Sed ego hoc priuilegium intel-
ligo in excommunicatione ex causa noua incurrenda,
non autem de censuris, in quas incidunt in *Bullam, Cœ-
na Domini.* contrauenientes, quæ singulis annis ab i-
pso eodem summo Pontifice, consulente Concilio
renouatur, atque publicatur, & Episcoporum est de-
clarare, vt inferius vberrimè pertractabo.

CAP. II.

Excommunicatio qualis pœna sit in Ecclesia Dei.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatio est maior pœna in Ecclesia Dei.*
2 *Excommunicato vtitur diabolus velut pecore.*
3 *Excommunicatio iusta quid operetur respectu Dei.*
4 *Excommunicato Angelus deputatus minus operatur.*
5 *Excommunicati, & peccatoris differentia.*
6 *Excommunicatus non potest interesse diuinis, & quando possit orare.*
7 *Excommunicatio priuat à perceptione sacramentorum.*
8 *Excommunicatus cur non possit confiteri peccata sua.*

9 *Absolutio à censuris cur detur à sacerdote ante absolutionem à peccatis.*
10 *Excommunicatus confessus peccata, quando teneatur iterum confiteri.*
11 *Excommunicatus tenetur alterum excommunicatum vitare.*
12 *Excommunicatus in vna diœcesi debet vitari in omnibus.*
13 *Suspensus ab officio æquiparatur excommunicato.*
14 *Ordinarius, qui non excommunicauit, potest denuntiare.*
15 *Mulier se subiiciens excommunicato grauius peccat.*
16 *Excommunicatus non est vir bonus, nec honesta persona.*
17 *Excommunicatio quando imponitur de iure canonico, de iure ciuili mortis pœna esset imponenda.*
18 *Excommunicatio non est fulminanda, nisi tentatis prius aliis remediis.*

1 NVlla pœna maior excommunicatione In ecclesia
Dei dari potest, *c. corripiuntur. 24. qu. 3.* per quam
excommunicatus Sathanæ traditur ad affligendum
corpus, & sine consilio, atque auxilio relinquitur. I-
tem frequenter causa mortis naturalis, quia excom-
municatus citius moritur, *vt in d. c. corripiuntur.* & Pre-
positus *in c. nemo 11. q. 3.* D. Thom. & Petrus de Palu-
de *in 4. lib. sent. dist. 12. art. 1. qu. 1.* item diabolus habet
maiorem potestatem in excommunicato, quàm ante
2 excommunicationem, quia excommunicato † vtitur
tanquam quodam pecore, & sicut rusticus iumento, *c.
audi denique. & ibi gl. in verbo Sathanæ 11. q. 3.* Hostien.
& Io. And. *in c. cita quorundam. de iudiciis.* item & si ex-
3 communicatio † iusta quoad Deum nihil operatur,
quia quilibet peccans incontinenti à Dei gratia sepa-
ratur, *c. illud 11. q. 3.* & ideo Ecclesia excommunicando
respectu Dei, solum dicitur denuntiare, quia manife-
stat illum esse extra gratiam Dei, gl. *in c. quodcunque
verbo facit ecclesia 24. q. 1.* posset tamen dici quo respe-
ctu Dei, & ecclesiæ triumphantis hunc effectum ope-
rari, quia quandiu excommunicatus in excommuni-
catione obdurет; multo magis à Dei gratia protectus
est, Ab. *in rubr. de sentent. excommunicat. in fin.* sed re-
spectu ecclesiæ militantis, semper ligat; etiam si iniu-
ste lata est, vt dicit ibi glossa, & habetur in *c. 11. qu. 3.* i-
4 tem Angelus † deputatus ad custodiam hominis, qui
postea excommunicatur, multo minus operationis a-
git. Hos enim misit, sicut inspirans ad hominum cu-
stodiam, & propter similitudinem substantiæ, quam
habent cum anima rationali, & amorem, quo ho-
mines prosequuntur, summi illius boni cognitionem,
quam per illuminationem, & superiorum angelorum
participationem, ipsis hominibus, tum in somniis, tũ
vigilia, & operibus impartiuntur: si anima in mortali
peccato, atque excommunicatione obdurauerit, ope-
rationem nobilissimam in substantia, propter quali-
tatem repugnantem vigorosiorem, quam in homi-
5 nes amore satagunt, inducere non possunt: Plus est
excommunicatus, quàm peccator; quia non potest si-
cut peccator per se resurgere, nisi absolutionem obti-
neat, *c. à nobis. & c. cum desideres. de sentent. excommuni-
cat.* & peccatores sine nouo peccato audiunt missam,
quod non faciunt excommunicati. Propterea excom-
6 municatus † non potest interesse diuinis dum ipsa ce-
lebrantur, *c. pastoralis. in fine. de appellat.* sed dum ipsa
non celebrantur in ecclesia orare permittitur, gl. no-
tabilis *in c. qui studet in c. final. in fin. 1. q. 1. & ibi* Prepo-
sit. *n. 19. in fine.* quia non reperitur prohibitum, *d. c. cum
super. de sentent. excommunic.* secus si orare vellet cum
aliis, etiam priuatim, quia aliorum communio eis
prohibetur, Archidiacon. Geminian & Præposit. *in c.
presbyterum. distinct. 28.* secus in suspenso, *vt in d. c. pres-
byterum.* prædicti Doctores adnotarunt, vbi etiam
quod clericus excommunicatus, vel suspensus, aut de-
gradatus, horas canonicas recitare tenetur, ne melio-
ris sit conditionis, Io. de Lignan. *in repetit. clem. 2. de
celebrat. miss. q. 3.*

Item excommunicatio † priuat à perceptione sa- 7
cramentorum. Hinc est quod si excommunicatus
sciens, vel inuincibiliter Ignorans se esse excommu-
nicatum, suscipiat aliquod sacramentum, peccat mor-
taliter, atq; est sacrilegus; si verò accedat bona fide, cũ
ignorantia iuris, vel facti, excusatur à peccato morta-
li, de quo non est dubium, vt dicit Franciscus de Vi-
ctoria *in sua summa titulo de excommunicatione, qu. 3.
col. 2.* item excommunicatus excluditur à participatio-
ne sacramenti matrimonij, ecclesia autem hoc non ir-
ritat, sed si fiat, tenet, vt patet in eo, qui duxit in matri-
monium quã polluit per adulterium, *c. significasti.* A-
lexan. *in consi. 56. nu. 4. vol. 4.* item excommunicatus † 8
secundum aliquos, etiam inuincibiliter ignorans se
excommunicatum, si accedat ad sacramentum pœni-
tentiæ, nullum omnino sacramentum suscipit, quia
excommunicatio tollit iurisdictionem, ita quod ex-
communicatus nullius est subditus sed nullus sacer-
dos potest absoluere non subditum, & licet ignoran-
tia excuset à peccato, tamen non potest facere vt sit
validum, quod omnino est irritum si fieret cum sciẽ-
tia opposita, & propterea consueuit ecclesia † ante ab- 9
solutionem à peccatis, præmittere absolutionem ab
excommunicatione, ne irritetur sacramentum: alij di-
cunt, quod si ad pœnitentiæ † sacramentum excom- 10
municatus accedat cum ignorãtia inuincibili, quæ ex-
cuset illum à sacrilegio, & suscipiat sacramentum, am-
plius de illis peccatis confiteri non tenetur, sed abso-
lutionem quærere ab excommunicatione, & interim
non commisceri diuinis: hæc est sententia Caietani *in
sua summa. verb. impedimenta absolutionis.* Petr. de Pa-
lude *in 4. lib. sent. distinct. 18. qu. 4.* Adrian. *qu. a. de con-
fess. circa finem.* quia licet absolutio sacramentalis sit de
iure excommunicato prohibita, nullo tamen iure est
irrita, si de facto suscipiatur, nec vsus ecclesiæ habet
contrariũ, & qui hoc cogitant, decipiuntur: alia autem
sacramenta non annullantur per hoc quod ab excom-
municato suscipiautur; ergo neque hoc, ne sententia
videatur iniusta, si vellet iouincibilem condemnare.

Item excommunicatus † tenetur alterum excom- 11
municatum vitare, sicut alios fideles, neque potest cũ
eo participare, atque æquè peccat participando cum
excommunicatis, sicut cum fidelibus, omnesque ex-
communicati sic participando, minorem incurrunt
excommunicationem, aliàs excommunicati melioris
essent conditionis, quam non excommunicati, qui
conuersatione priuantur.

Item excommunicatus † in vna diœcesi debet vi- 12
tari in alia diœcesi, Scotus *lib. 4. sentent. distinct. 19. q. 5.*
& omnes qui sunt in ecclesia Dei debent illum vitare
in quocunque loco existat, *c. siquis à proprio. 11. qu. 3.* gl.
in l. ex ea causa. ver. non interrogat ff. de postul. nec ob-
stat quod Episcopus non habet iurisdictionem In a-
liena diœcesi, quia de iure diuino vbilibet vitari de-
bet, vt patet Matth. *c. 18. si te non audierit, sit tibi sicut
ethnicus, & publicanus.* Omnibus Christianis hoc dici-
tur, non illis tãtum qui de vna diœcesi sunt, Maioris.
in 4. lib. senten. distinct. 18. q. 4. dicit hanc obligationem
non ex Episcopi sententia prouenire, sed diuini iuris
dispositione, quod præcipit vbilibet vitandum esse, &
habe-

habetur in Concilio Niceno *c.5.* & in Concilio Sardi-
censi *c.16.& c.17.* atque fuerunt p osita *in c. si quis pres-
byter.& c.quisquis 11.q.3.* idem dicendum est in suspen-
13 so † ab officio, qui æquiparatur excommunicato, *c.2.
& c.3.de cler.excommunic.vel suspens.* Boer. *cons.21.n.6.*
Francisc. Marc. *dec.* 676. vbi atiam quod nihil potest
percipere, secus si esset suspensus à beneficio, quia tunc
alibi posset beneficium obtinere. Ordinarius etiam †
14 qui non excommunicauit, denuntiare potest, Innoc. *in
c.pastoralis.de appellat.* Præposit. *in c.cura n.3.11.qu.3.&
ibi Geminian.* ad cuius officium spectat, excommunica-
tos vitari facere. Non idem videtur, si à delegato lata
fuerit excommunicationis sententia, *c.vt nostrum. de
appellat.* sed denuntiare ad ipsius requisitionem, *c.cum
contingat.de rescrip.c.ex literis.de offi. delegat.* & ita ser-
uat Rota Romana, quotiescunque executio ad partes
committitur, requirit enim ordinarios, & prælatos, i-
mo quoslibet clericos pro exequutione literarum.

Ego autem indistinctè credo, quemlibet ordina-
rium pro animarum salute posse quem excommuni-
catum scit, denuntiare, vt ab aliis enitetur *cap.illud.de
15 cler.excommunicat. minor.* item mulier † se subiiciens
excommunicato, grauius peccat, quia præter malitiam
sui corporis, aliquam circumstantiæ ratinnem ab ex-
communicatione habet.

16 Quare excommunicatus † magnopere dehonesta-
tur, nec amplius vir bonus, aut honesta persona dici
potest, Soc. *in cons.45.nu.1.vol.1.* propterea cum maxi-
ma consideratione est fulminanda excommunicatio-
nis sententia, nam mortis loco infertur, quæ iure ca-
nonum non imponitur, vt per D. Thomam *in 2.2.qu.
99.art.8.* ad primum. Vnde tex. *in c.nullus.11.qu.3.* non
pro paruis, & leuibus causis aliquem excommunicari
licere, sed solum in casibus, in quibus antiqui patres
arceri ab ecclesia iusserunt: Nec immeritò igitur iura
sanciuerunt, quod vbicunque de iure canonico ex-
17 communicatio † fulminatur ibi de iure ciuili naturalis
mortis pœna esset imponenda, vt probat *text. in c.tua
nos.de sent.excommunicat.& ibi gl. ver. incendia.* textus
cum gloss. *in ver.titulos.in c.primo* 15.q.6. & facit text.
melior secundum Abbatem *in c. per venerabilem. qui
filij sint legit.in vltimo not.* alia remedia prius tentan-
18 da † sunt, ne qui excommunicentur, censuras contem-
nant, & alij ab eorum communione parum absti-
neant, quodque inuentum est in remedium, conuer-
tatur in venenum, Io. Andr. *in c. Romana. §.sed nec. de
senten.excomm.libr.6.& in c.constitutionem.in fi.eo. tit.
& libr.& ibi Ancaran.* Hostiens. *in d.c.ver. cognoueris.
& ibi* Ant.de Butr. *col.penult.&* Immol. *in fine de of-
fic.delegat.* monent prælatos, vt diligenter aduertant,
ne ferant excommunicationis sententiam, quam vi-
derint inutilem, & contemptibilem.

CAP. III.

Excommunicationem ob solam contumaciam fulminandam esse, peccatum solum non sufficere, & quis sit contumax declaratur.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatio ferri non potest absque trina monitione præcedente.*
2 *Fertur ob solam contumaciam.*
3 *Contumacia quale peccatum sit.*
4 *Excommunicatio fertur pro leui contumacia in non comparendo.*
5 *Contumacia est delictum & dolus.*
6 *Ordo diuinæ legis peruerti non debet.*
7 *Denuntiatio iudicialis quomodo prohibetur.*
8 *Monitiones coram testibus fieri debent.*
9 *Excommunicatio non fertur propter peccatum, nisi ob contumaciam.*
10 *Contumax quis sit.*
11 *Excommunicatio fertur in verum contumacem.*
12 *Contumax fictus quis sit.*
13 *Citatus per edictum contumax an sit excommunicandus.*
14 *Citatio per edictum quomodo sit exorbitans.*
15 *Excommunicatus quando non sit is, qui scit mortaliter se peccare.*
16 *Ignorantia canonis excusat à pœna excommunicationis.*
17 *Excommunicari non debet, nisi personaliter monitus, & apprehensus.*
18 *Citatio per edictum quando fieri debet, & quos afficiat.*
19 *Citari per edictum potest promitti per pactum.*
20 *Citationi non potest renunciari.*
21 *Excommunicare citatum per edictum solus Papa potest.*
22 *Concessio facultatis citandi per edictum quando fiat.*
23 *Episcopus non excommunicat citatum per edictum, nisi habeat facultatem.*
24 *Absentes, & ignorantes non debent ab ecclesia expelli.*
25 *Citationis scientia quando præsumatur.*
26 *Excommunicatio quando feratur absque monitionibus.*
27 *Peccatum quando est notorium, monitiones non requiruntur.*
28 *Monitio vnica quando pro pluribus sufficiat.*
29 *Monitio an requiratur in excommunicatis à iure.*
30 *Denunciatio excommunicationis an requirat citationem.*
31 *Denunciatio non fit de excommunicatione manifesta.*

SI peccauerit in te frater tuus, ter monendum esse,
docuit Christus Dominus noster, Matth. *c.18.* an-
tequam ab ecclesia expellatur: Propterea excommu-
nicationem † ferri non posse, nisi trina monitione præ-
cedente, iure canonico sancitum est, *c.omnes decima 16.
q.7.c.de illicita 24.q.3.c.notandum 18.q.4.& c.de presby-
terorum.c.nemo episcopus 2.q.1.c.cum speciali.de appellat.
c.sacro.& c.contingit.de sentent. excomm.* quia per so-
lam † contumaciam ab homine excommunicatio fer- 2
tur, *c.episcopi 11.q.3 & c. nemo episcoporum.eod.* pro solo
autem crimine ab homine non excommunicatur, nisi
fuerit contumax, Innoc. *in c.ex parte n.4.de verb.signi-
ficat.c.illud.distinct.45.& c.tam sacerdotes 24.q.3.* quia
potest se corrigere, Felyn. *in rubr.de sent. excom.n.1.&
in c.2.n.1.in fine.de testib.cog.*

Contumacia † est maximum inobedientiæ pecca- 3
tum, *c.sciendum 8.q.1.* & ideo contumax dicitur infide-
lis, *c.siqui sunt.in tertio.distinct.* 81. Abb. *in c.1.nu.10.de
iud.* facit dictum gl. *in l. in accusationibus. ff. de iud.* ni-
mirum contumacem peccare in duobus, & quia non
comparet & quia non obtemperat, sed qui est contu-
max in non obtemperando, in vno solo delinquit,
Ab. *in d.c.1.n.10.de iud.c.cum haberet.& ibi gl.de eo qui
dux. in matrim. quam polluit per adult. c. quoniam fre-
quenter.vt lit.non contest.* pro leui contumacia † in non 4
comparendo fertur excõmunicatio, non pro leui con-
tumacia in non restituẽdo, *l.creditores.§.iussu.ff.de ap-
pellat.*

pellat. glossa magna *in clem.1.de appellat.* And. Barbat.
in c.de causis col.4.in fine.de offi.deleg. Dec. *in c.1.in prima lectura in 7.notab.de iud.* quia quælibet, vel minima in non comparendo cõtumacia, digna est excommunicatione, glossa est singularis *in c.duo sunt.distinc.* 46. & vbi pro minori re quis est cõtumax, maior culpa insurgit, Præposit. *in d.c.duo sunt.in fine.* sicut nimia subsequens contumacia facit cessare omne priuilegium, Tiraq. *in tracta.de pœnis tempor.aut remitt. caus.* 31. *num.* 33. per tex. *in c.2.in fine.de offic.delegat.lib.6.* ex quibus patet intellectus ad multa iura dicentia neminem posse excommunicari nisi propter crimen. Nam
5 & ipsa contumacia † crimen, & delictum est, & quidẽ punibile, *l.contumacia.& ibi Doct.ff.de iud.* Cephal. *cõsil.* 350. *n.* 29. *& seq.vol.3.* Gratus *consil.* 100. *nu.* 12. *vol.1.* Franciscus de Caldas *in l.si curatorem, ver.lasit n.13.C. de in integr.restit.* vbi dicit minorem etiam, doli capacem, incurrere contumaciam absque aliqua exceptione, Tessaur. *dec.* 265. item contumax ipse multos offendit, gl. *in c.1.ver.nota, de dolo, & contumac.* & vbicũque contumacia habet superioris contemptum, est reipsa dolus præsumptus, Aquens. *in l.si mora col.final. ff.solut.matrim.* Ceph. *in d.cons.350.n.31.* est igitur contumacia & ratione inobedientiæ, & ratione contemptus excommunicatione digna, de quo latè per Andr. Bar. *in tract.de testibus parte 3.n.9.*

Hic est ordo diuinæ legis, Matth. *c.18.* ergo præpo-
6 sterari nõ debet, neq; peruerti †, Ant. Fran. *in additionib.ad Abb.in c.exhibita.de iud.in additione, quæ incipit, vtrum peruersio ordinis.* corripe eum inter te, & ipsum solũ, hæc est denuntiatio euangelica, Speculat. *in tit.de denuntiat.§.1.n.8.* quæ fit ad emendationem inter corripientem, & delinquentẽ tantum, Bald. *in auth.ad hæc n.18.C.de vsur.* Guid. Pap. *dec.* 754. Bart. *in extrauag.ad reprimendũ.ver.denuntiat.nũ.5.& 6.& 17.* si te non audierit, adhibe tecum vnum, vel duos, quia in ore duorum, vel triũ stat omne verbũ, hæc est iudicialis denũ-
7 tiatio, † & requirit testes. Imo etiam per iuramentum denuntiantis probatur, Bal. *in d.auth.adhæc.n.18.* Io. de Anan. *in c.omni.de testib.* Bart. *in ver.denuntiationem.n.17.* ꝓbatio requiritur, vt tandẽ deueniri possit ad actũ tam maximè præiudicialẽ, vt sit ethnicus, & publicanus. Propterea *in c.sacro.de sent.excom.* cauetur, moni-
8 tiones † coram duobus testibus, & fide dignis fieri debere, vt probari possit, cur ecclesia ipsum verum contumacem, & excommunicatũ declarauerit: tertia denuntiatio est, quæ fit ecclesiæ, & hæc canonica dicitur à Speculator. *in d.tit.de denun.* quæ ordo diuinæ legis præposterari non debet. Vnde Host. & Io. Andr. *in c. nouit.de iud.ver.audierit.* dicũt, quod ꝓpter hoc ipsum quod noluit reus obtẽperare ecclesiæ, & sic contumax est, debet haberi ethnicus, & publicanus, Præposit. *in d.c.si peccauerit.n.39.vers.aut si non vult pœnitere, 2.q.1.*
9 Et quod peccatum † ad excommunicandum nõ sufficiat, nisi in peccato contumaciter præstiterit, tenet gl. *in c.ex part.n.1.de verb.sign.& ibi* Inn. *n.4.gl.in ver. quidam in summa 4.q.1.* Beatus Ambros. *in tr.de exco. c.73.col.1.* Io. de Lignano *in tract.de cens.eccl.c.1.num.3.* Syluest. *in summa ver.excom. in primo.n.12.* Franc. de Vict. *in sua summa tit.de excom.q.5.* Ideo Marian. Soc. *in c.nulli.n.5.de sen.excom.* solam probat contumaciam esse immediatam excommunicandi causam, si quis igitur pro crimine excommunicatur, intelligitur pro contumacia ex tali crimine descendente, *c.certũ 11.q.3.*
10 Contumax † autem esse non potest nisi certificatus, & admonitus. Item fictè potest dici contumax, de quo per Bart. *in c.fin.ff.de restit.in integr.* Bart. & Alex. *in l.*
ex consensu.§.final.ff.de appella. Alex. *in l.properandum. §.sin autem reus.C.de iud.* Foller. *in pract.criminal.ver. & si confitebuntur n.3.* Rota *dec.2.de dolo, & contum.in nouis.* sed hic verè contumax esse debet, vt excommu-
nicatio † feratur ab homine, erit autem, si personaliter 11
vocatus ad iudicem non venit, Bart. *in l.1. C.quorum appellat.non recip.* vel qui dum citatur, respondet, nolo venire, gl. & Doct. *in l.consentaneum. ver. contumacia, C.quomodo, & quando iud.& ibi* Bart. *col.3.* Bald. *in d.l.ex consensu, §.final.ff. de appellat. & in l.1.§.pœna in 4.q.ff.de liber.agnosc.* Bald. *in l.falsus. C.de furt.* aut si venerit, respondere contemnit, *c.certum.11.q.3.* vel si discedit antequam debeat, *d.c.certum.* vel si sententiæ non obedit, *c.quisquis.2.q.6.* & de vero contumace habetur *in d.decis.2.num.5.ad finem.& decis.16. de dolo, & contumac.in nouis.decis.46.de appellation.in antiquis.* fi-
ctè autem † contumaces dicuntur, si ad domum fuis- 12
sent citati, *d.decis.2. & d.decis. 46.* & hæc contumacia non facit indicium ad torturam, Blanch. *in tractatu de indiciis n.193.* Grammati. *consil. criminal. 45.n.26.* item si citati fuerint per edictum, *vt d.decis.16.* Franch. *in c. bona n.22.de appellat.* Felyn. *in c.quo ad consultationem. de re iud.* idem si fuerint citati in loco beneficij, Felyn. *ibid.*

Sed an fictè contumax, de quo per gl. *in c.ex part.*
in primo.de verb.significat. qui per edictum † citatus nõ 13
comparuerit, sit excommunicatione damnandus, Bellam. *in dec.188.* ait, vt citatus excommunicetur, non sufficit probare, quod in vicinis partibus fuerit edictũ affixum, sed quod citato potuerit verisimiliter ad eius notitiam peruenire, probare oportet, per not. *in c. si aduersus.de eo qui mitt. in possess.* citato debet causa significari per literas, vt paratus ad respondẽdum accedat, *c.si primates.2.q.7.* neque debẽt iudicari absentes, nisi citati venire contempserint, *c.relatum.c.de illicita. 5.q.2.* hæc citatio † per edictum est multum à iure ex- 14
orbitans & rigorosa, Roman. *in consi.364.* quia absentes, & ignorantes afficit, excommunicatio autem non fulminatur ab homine, nisi ob contumaciam cum peccato, sed ignorans non peccauit, *cap.2.de constitut.* rem quæ culpa caret, in damnum vocari non conuenit, neque potest dici contumax. Vnde si quis peccat
mortaliter, † & excommunicatio non sit formaliter 15
lata pro illo facto, sententiam canonis non incurrit, id est si quis sciat se peccare mortaliter, sed ignoret inuincibiliter id, pro quo lata est sententia excommunicationis, non est excommunicatus: Vt si occidi Petrum, & ignoro inuincibiliter illum esse clericum, scio me mortaliter peccare occidendo, sed excommunicationem non incurro, quæ contra hominis percussorem non est lata, sed contra clerici percussorem tantum, vt est casus *in c.si vero.in secundo.de sent.excom.* itẽ si factum, pro quo excommunicatio lata est, sit aliàs licitum, vel de iure diuino non condemnatum, igno-
rantia canonis † excusat à pœna. v.g. si Papa nunc præ- 16
ciperet sub pœna excommunicationis, ne quis clericus vestiretur serico, & ego ignorem canonem istum, excommunicationis sententiam non incurro si clericus serico vestior; quia non pecco mortaliter, cum inuincibiliter ignorẽ, *c.propositsti.distinct.* 81. propterea Rota concludit non debere aliquem excommunica-
tione † damnari, nisi personaliter fuerit monitus, & 17
apprehensus, Bellamera *decis.3.de dolo, & contumac.* nisi in fraudem excommunicandus se absentet; vel nisi impediat, quin ad eum citatio peruenire possit; vel nisi citationis notitia, quæ ad ipsum peruenerit, constituat eum verè contumacem, vt notat Romanus

in

18 *in conf.271.* Bellomera *dec.577.* & tunc per edictũ † in
aliquo loco publico citandus est, vnde ad eum, suorũ-
que notitiam verisimiliter peruenire possit. Iccireo
Rota *dec.5.n.4.de rescrip. in nouis*, concludit hoc mo-
do citatum posse excommunicatione damnari. Quia
Papa *in extrauagante, Rem non nouam, sub ti. de dolo &
contuma.* decernit talem citationem efficere, ac si per-
sonaliter fuisset citatus, *clem.1.de iud.* qui tea. principa-
liter ad hoc emanauit, & facit *c.1.§.contrahentes.de fo-
ro compet.lib.6.c.quoniam frequenter §.porro.& ibi scri-
bentes.vt lit.non contest.* ita etiam cantat, citationis illa
forma per edictum, gl. *in d.extrauagante; Rem non no-
uam.ver.personaliter*: hoc dicit in specie, & *in ver.per
edictum citationis posse excommunicari.* per textum *in c.
nemo episcoporum* 11.q.3. de qua citatione per edictum,
quomodo, & quando fiat, & quos afficiat, & quando
ad notitiam ipsius citati præsumatur peruenisse; item
quomodo probetur, ac demum vbi affigi edictũ de-
beat, latè per Rotam *in dec.5.de rescript.in nouis.* Van-
tium *in tract.de nullitat.in ti.de nullitate ex defectu ci-
tationis.à n.120.vsq; ad n.145.* Octauianus Vestrius *in
sua practica in titulo de exequutione citationis.* Mascar-
dus *in tractatu de probationibus, conclusione 291.& seq.*

19 Supradicta autem vera sunt, vbi etiam aliqui † pro-
miserunt in stipulationibus in casu absentię posse per
edictum citari; verisimiliter enim id nõ permisissent,
nisi ex publico edicto citationis notitiam habere pos-
sent, sicut debitores aduenæ faciunt alibi contrahen-
tes, amicorum domum, siue notarij curiam, & officiũ,
vbi citari debeant, assignare solent, & vnde citationis
20 notitiam habere possint, licet citationi † renuntiare
non possent, Specul. *in tit.de libell.concep.§.nunc osten-
damus n.6.* & iura quæ ob citationem per edictum ad
excommunicationem deueniri posse dicunt, in solo
21 Papa † procedunt, vt habetur *in d. extrauagante; Rem
non nouam.& in d.clem.1. de iudiciis.* fallit igitur in E-
piscopis, & aliis inferioribus, vt dicit gloss. *in d.clem.1.
ver.Papa.*

22 Cum autem Papa † concedit hanc per edictum ci-
tandi facultatem, clausulam apponere solet, videlicet
cõstito de nõ tuto accessu, quo casu iudex debet sum-
mariè testes examinare super metu, potentia, atq; non
tuto accessu, seu impedimento, quæ ex aduerso prætẽ-
duntur quem testes satis est, quod dicãt, se credere im-
possibile fore, vel non esse tutos eosdem in personis,
aut eorum bonis, aut illorum domiciliis stare, Bart. *in
Constit.ad reprimendum in ver.per edictum col.1.* Fel. *in
c.quoniam frequenter.col.11.vers.pro pract.d.clem. vt li-
te non contestata.* Cassador. *dec.2.de dolo, & contumac.*
iuramentum partis non sufficit, vt ibi Fel. & processus
contra hunc ordinem non valeret, Dec. *in cons.460.n.*
23 26. cum igitur Episcopi, † & alij Papa inferiores, ex-
communicationem inferre satagunt, considerationes
quæ in hoc actu requiruntur animaduertere debent,
nec incidere in ea, quæ dicit Præposit. in *d.c.nemo epi-
scoporum.11.q.3.* si personalem per edictum citandi fa-
cultatem non habent, personaliter non citatos, censu-
ris afficere non possunt. Quare stante distinctione in-
ter Papam, & eius inferiores, supradictæ decisiones
nequaquam existunt inter se contrariæ.

In absentibus præsumitur ignorantia, *l.1.ff.de decret.
24 ab ord.faciend.* absentes † autem, & ignorantes non de-
bent ab ecclesia expelli, esset enim valde graue, quem
sic haberi, & reputari contumacem, vt excommunica-
ri possit, qui verisimiliter se citatum ignorauerit, Ro-
ta *dec.5.num.3.de feriis.in nouis.& latissimè in d.dec.c.de
dolo, & contum. in nouis.* sed hæc procedunt, si citatus
supradictis modis notitiam citationis nequaquã ha-
buerit, nam si quomodocumque habuerit notitiam
venire contempserit, verus contumax efficeretur,
Rota *dec.16.de dolo.& contumac.in nouis.*

Hæc scientia † quo ad hunc effectum præsumitur, 25
si vltra citationem ad domum factam, siue ad supradi-
cta alia loca, sententia etiam fuerit ad domum, vel ad
supradicta alia loca intimata, quia sic concurreret du-
plex scientiæ præsumptio, ad Bald. *in l. scire oportet.§.
fieri in fine.ff.de excusat.tut.* Fel. *in c.quo ad consultatio-
nem.n.33.de re iud.* Angel. *in authen.hodie. C.de appell.*
Franch. *in d.c.bona nu.22. de appellat.* ergo vltra semel
ad domum admoniti poterunt, velut veri contuma-
ces excommunicatione damnari. Idem si citatio fuis-
set in duobus locis executa, puta in valuis palatij cau-
sarum, atque ad domum, tunc enim non est verisimi-
le quod ad eius notitiam non potuerit peruenire, *cap.
quod dictis.dist.16.c.primo. de postulat.prælat.* & facit o-
ptimè *clem.causam electionis.de electione.*

Aliquando autem † nulla monitio requiri videtur 26
in fulminanda ex communicatione, vt dicit Anton. de
Butr. *in c.1.de excess.prælat.* nimirum quando relaxatur
non pro contumacia, sed pro delicto, videlicet quan-
do ipsum est notorium, vt dicit Io. Andr. *in c.1.de offi.
delegat.lib.6.* licet contrarium sentiat *in d.cap.sacro.* ad
quod inducitur exemplum Apostoli, *1.ad Corinth.c.1.*
excommunicantis Corinthium, nulla præmissa moni-
tione: sed potest dici quod D. Paulus iudicauit ipsum
tradi Sathanæ congregatis fratribus, fratrum autem
congregatio in excommunicatione ferenda, fit in te-
stimonium admonitionis, Matthæi *c.18. Adhibe tecum
vnum, vel duos. & in d.c.sacro*, admonitio fit coram i-
doneis testibus. Sed quando peccatum † est notorium,
& generatur scandalum, à regulis iuris recedendum
est. Nam sanctus Ambrosius Episcopus Mediolanen-
sis palam prohibuit ingressum Ecclesiæ Theodosio
Imperatori, eo quod non pœnituisset tanti sanguinis,
tot innocentum hominum apud Thessalonicam effu-
si, *cap.duo sunt.distinct.96.cap. apud Thessalonicam 11.q.
3.* & narrat D. Antonius *in sua summa historiali parte
2.tit.9.c.8.§.3.*

Si necessitas adest, poterunt interualla † dierum pro 27
monitionibus assignata moderari, & si fit monitio
per iudicem præsenti, & intelligenti, sufficit vnica,
Bald. *in l.qui crimen.col.3.C.qui accus.non poss.* gl. *in l.2.
C.quomodo, & quand.iudex.* Abb. *in c.2.de testib.* Ioan.
de Anan. *in c.2.de accusat.* vbi dicit, si de iure requiri-
tur monitio, & extraiudicialiter fiat, trina esse debet,
si iudicialiter, sufficit vnica, allegat gl. *in clem.1. de hæ-
ret.* Io. Immol. *in c.cum causa.de offi.delegat.*

In excommunicatis † à iure hæc conclusio non pro- 28
cedit, quia nulla monitio requiritur in excommunica-
tione ferenda, *c.reprehensibilis. de appellat.* siue potius
declaranda, vel denuntianda, quæ monitiones non vi-
detur requirere, Soc. *in c.perpendimus num.157.& in c.
parrochianos.de sentent.excommunicat.* licet citentur, vt
cognoscatur an fecerint. Qui sententiam excommu-
nicationis ipso facto, ipsóque iure incurrunt, satis sunt
ab ipsa ecclesia admoniti, & à Christi lege, talia fieri
prohibente vt percussores clericorum, *c.siquis suaden-
te.17.q.4.* item incendiarij, *capit.de incendiariis.* quæ est
sufficiens admonitio. Denuntiatio autem, siue publi-
catio fit, vt magis innotescat magisque euitetur, neq;
admittatur ad sacramenta, sed prius non fit, quam
de excommunicatione quis confessus, aut conuictus
fuerit: quo casu, ante denuntiationem est citandus,
quia vt dicit Ioan. Andr. *in c.statuimus. de sentent.ex-
communicat.* etiam in sententia iuris constare debet
de crimine, Doct. *in c.1.de homicid.lib 6.& c.cum secun-*

dum.

dum de haret. & hoc tenet gloss. *in d.c.sacro.de sent.ex-com.in ver.constiterit.* & gl. *in ver. quàm citò commodè. in clem.1.* & gl. *in ver.constiterit.in clem.2.de pœnit.* Feder. *in conf.116.l.eum qui delatorem.* & ibi Bart. *ff.de iu-*
31 *re fisc.* si excommunicatio † manifesta est, non est necesse fieri dēnuntiationem, quia adepto fine cessant media, *c.euidentia. de accusat.* si excessus est notorius, non est necesse quod sentētia adhibeatur, potest enim denuntiare, & vitari facere absque citatione, *c.pernenit.in primo.de appellat.* & latè probat Socin. *in c.audi-tu.de procurator.*

CAP. IV.

In excommunicationibus ferendis, quot sint prius examinanda ex dispositione Concilij Tridentini.

S V M M A R I A.

1 *Excommunicationes cum magna consideratione sunt fulminanda.*
2 *Pracepta siue monitiones non debent fieri ex abrupto.*
3 *Praceptum quando tenet in vim comminationis.*
4 *Monitiones quando possint fieri, remittitur ad arbitrium ecclesiastici.*
5 *Excommunicatus quando non sit, non obseruans praceptum.*
6 *Praceptum iustificatum quale sit.*
7 *Excommunicatio est remedium extraordinarium.*
8 *Remedium extraordinarium cessat, vbi actio potest intentari.*
9 *Monitiones sub pœna excommunicationis fieri non debent, quando actio ordinaria potest intentari.*
10 *Monitoriorum publicatione fit publicè praiudicium.*
11 *Monitionibus in concedendis debet constare de credito petentis.*
12 *Officium iudicis exuberat propter causam peccati euitandi.*
13 *Monitiones generales quando resoluuntur in vim simplicis citationis.*
14 *Excommunicatio medicinalis est, & quis modus adhibendus.*
15 *Causa qualibet examinatur per quatuor partes.*
16 *Excommunicatio non fertur propter quodlibet peccatum.*
17 *Excommunicatio non fertur pro peccato veniali.*
18 *Peccatorum mortalium quomodo datur differentia.*
19 *Peccatum mortale est damnum inferre alteri.*
20 *Culpa quantitas non mensuratur ex nocumento, sed ex voluntate.*
21 *Excommunicatio si excedit quantitatem damni, non excedit quantitatem culpa.*
22 *Excommunicatio pro qua quantitate damni ferenda est.*
23 *Damni quantitas arbitranda est ex circumstantiis.*
24 *Excommunicatio ferri potest contra contumacem etiam pro leuissima re.*
25 *Personarum acceptio quando est attendenda in iudiciis.*
26 *Delicta non prasumuntur facta à positis in dignitate.*
27 *Monitiones generales faciliùs sunt concedenda ad instantiam pauperum pro re parua.*
28 *Excommunicatio non fertur ab inferiore in superiorem, neque à pari in parem.*
29 *Delegatus pracipit ordinario etiam sub pœna excommunicationis.*
30 *Iustitia distributiua, & commutatiua quales sint.*
31 *Excommunicatio an ferenda sit in mortuum.*
32 *Delicta quomodo distinguuntur à loco.*
33 *Actione impedita ex lege ciuili, agitur coram ecclesiastico per viam denuntiationis.*
34 *Excommunicatio in quibus dictum non est ferenda.*
35 *Excommunicatio non fertur ab homine pro futuris culpis, secus à statuto, n.39.*
36 *Debitor potest in futurum condemnari.*
37 *Contumax de prasenti potest condemnari ad futuras expensas.*
38 *Episcopus potest excommunicare clericos negligentes.*
40 *Excommunicationis causa est examinanda per Episcopum.*
41 *Causa quid sit, & quid lis.*
42 *Examinatio diligens qua sit.*
43 *Peccatum potest esse in obligatione naturali.*
44 *Causa cognitio an sit remissa, si est commissum conscientia iudicis.*
45 *Denuntiatio excommunicationis requirit causa cognitionem.*
46 *Excommunicationem qui prelati possint inferre.*
47 *Episcoporum munus quale sit.*
48 *Excommunicatio quando fertur in non subditos.*
49 *Episcopus & Vicarius faciunt vnum corpus.*
50 *Appellatio non permittitur à Vicario ad Episcopum.*
51 *Fallit in Vicario foraneo.*
52 *Vicarius Episcopi potest monitiones generales facere.*
53 *Capitulum sede vacante succedit in iurisdictione Pralati.*
54 *Capitulum sede vacante constituit Vicarium, & potest concedere monitiones generales.*
55 *Nuntius apostolicus quam iurisdictionem habeat.*
56 *Monitiones generales concessa à Papa non differunt à concessis ab aliis ecclesiasticis superioribus.*
57 *Episcopus non declarat capita monitionum generalium à Papa concessarum.*

DEcernit Sacrosancta Tridentina Synodus *sess.25.*
c.3.de reformatione. excōmunicationes illas, quæ 1
monitionib. præmissis, ad finem reuelationis, vt aiunt, pro deperditis, siue subtractis rebus fieri solent, à nemine prorsus, præterquam ab Episcopo decerni, & tunc non aliàs, quàm ex re non vulgari, causaque diligenter, ac magna maturitate per Episcopum examinata, quæ eius animum moueat. Nec ad eas concedendas, cuiusuis secularis, etiam magistratus auctoritate adducatur, sed totum hoc in eius arbitrio, & conscientia sit positum, quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore decernendas esse iudicauerit.

In negotiò tam maximi præiudicij decreuit Tridētina Synodus maxima consideratione procedendum
esse: à præceptis † igitur, siue comminationibus nō li- 2
cet incipere, *l.1.C.de execut.rei iud.toto tit.C.comminationes, vel epistolas.* gl. Bar. & Doct. *in l.de pupillo.§.meminisse.ff.de noui op.nūt.* Alex. *in l.filiusfamilias.§.diui.*
col.fi.de leg.1. sed quando iudex pręcipit † aliquid ad e- 3
ius officium spectans, tale præceptum, in vim comminationis tenet, *l.1.§.si cùm patronus.ver.comminari.ff.de offic.præfect.vrb.l.nam salutem.§.1.ff.de offic.præfect.vi-*
gil.c.cùm cessante.de appellat. potest ecclesiasticus † de 4
quolibet peccato cognoscere, *c.nouit.de iud.* ad quem spectat animarum salus, propterea ad eius arbitriū remittitur, quādo comminationes istas sub excommunicationis pœna debet concedere, per tex. Concilij.
Si mādatur † aliquid fieri sub excommunicationis pœ- 5
na, contra faciens non erit excommunicatus, Steph. Aufr. *de potestate ecclesiast. super laic.n.53.vers.118.* quia

præceptum in vim ſimplicis citationis reſoluitur, Sa-
lyc. *in l.1.n.6.C. cōminat. vel epiſtol.* Bald. *in rubric. eiuſ-
dem tituli. nu.6.* dicit quod iudici ſic præcipienti, nihil
6 poteſt imputari, quia fecit præceptum † iuſtificatum,
Hugo Celſus *in tract. de clauſulu, c.1. nu.214.* ſin autem
eccleſiaſticus voluit pœnam inſerre, ſubiungendo, qui
contra fecerit, ſit excommunicatus ipſo facto, tunc
cauſæ cognitio præcedere debet, ex ipſo textu conci-
lij, & ſi præceſſit, præceptum valet, atque executionem
meretur, *l. ea qua. C. comminat. vel epiſtolas.* idem ſi non
præceſſit, ſed habet clauſulam iuſtitiæ: *ſi quis ſenſerit ſe
grauatum:* ſed hic nemo excommunicatur, Syluestr. *in
ver. excommunicatio. in primo. n.21.* & qui ſentit ſe gra-
uatum, habet remedia iuris.

In primis igitur conſiderandum eſt, excommunica-
7 tionem † eſſe remedium extraordinarium, & ſubſidia-
rium. Nam idem Concilium in *d. cap.3. de reform. in verſ.
in cauſis verò.* decernit, quandocunque executio realis,
vel perſonalis fieri poteſt, cenſuras non poſſe ferri, &
ideo eſt via cenſurarum ſubſidiaria, atque extraordi-
naria, vt dixi etiam *in tract. de præuentionib. c.2. n.11.* ſed
8 vbi actio † ordinaria poteſt intentari, ceſſat remedium
extraordinarium, *l. quædam. ff. de edend. & ibi* Bart. *n.1.*
gl. *in l. vinum. ff. ſi cert. pet.* Soto *in 4. lib. ſentent. diſt.22.
q.1. art.2. col.6. circa fin.* ne pereat temporalis gladij iu-
riſdictio, & omnis cauſa deuoluatur ad forum eccle-
ſiaſticum, Abb. *in c. nouit. n.52. de iudic.* Item ceſſat offi-
cium iudicis, quod etiam eſt extraordinarium, Corn.
conſ.18. n.11. vol.3. vbi quod neque poteſt cumulari cū
actione; ipſam enim præſupponit obligationem, &
datur in ſubſidium cùm deficit actio, *not. in l. Marcel-
lus. ff. de fideicom.* Bart. *in l. qui colluſionem. §. pretij. ff. de
act. empt. & in l. quaro. in princ. ff. locat.* quo caſu, nec mo-
9 nitoria † quidem excommunicationis fieri debere, di-
cit Geminian. *in c. fin. de elect. li.6.* & ibi Ancharan. Fe-
lyn. *in c. cauſam ſtatuta. num.8. verſ. & idem conſuluit.*
Cardin. *de cōſtit.* Io. de Neuiz. *in ſylua nuptial. li.3. n.48.*

Item debet conſtare aliqualiter, & in genere de re,
& eius quantitate, ſuper qua cenſuras relaxari ſuppli-
catur, quia publicando monitoria, fit publico præiudi-
10 cium, videlicet † malefactores exiſtere, ac peccatores:
præſertim ſi ſit ſolitum ante portam alicuius monito-
ria vociferare, & deinde aggrauare vociferando cum
candela accenſa, † abuſus viget in ciuitate Neapolis;
vel etiam per Curſores capita deſideratæ reuelationis
intimentur ſub pœna excommunicationis, eiſdemque
etiam intimari ſolent, latam eſſe excommunicationē
in ſcriptis generaliter contra ſcientes, & non reuelan-
tes: ad quæ euitando, accuratius procedendo, debet
11 ſaltem † aliquid in genere conſtare, ad minus per iura-
mentum petentis, quod in ſummariis ſufficit, Bart. *in
l. ſiquis à liberis. §. ſiquis ex his. ff. de liber. agnoſcend.* idem
*in l. Carbonianum. §. cauſa. verſ. item nata. ff. ad Carbon.
& in l. iudices. in 1. oppoſit. C. de iud. & in l. 5. col. penult.
verſ. item differunt. C. quorum bonor.* Bald. etiam *in d. l.
iudices.* dicit, ſufficere præſumptiuam probationem:
ſed abolcuit vſus, monitoria ex abrupto concedendi,
propter prouentus Curiæ, licet abuſus colorari poſ-
12 ſit, ratione peccati, † propter quod officium iudicis e-
xuberat, Cardin. *in clement. diſpendioſam. q.23. de iudic.*
& licet pars accuſet, dicitur tamen iudex procedere
ex more iudicis officio nobili, & accuſans dicitur ſti-
mulus inſtigans iudicem. Riminald. *in l. imperium. col.
4. ff. de iuriſdict. om. iudic.* imò facilius debent permitti
ad denunciationem peccati, ipſiuſque correctionem,
& extirpationem, & multo facilius debent concedi
pro viduis, pupillis, & orphanis, *cap.1. & 2. & tota diſt.
87.* quia non ita facillimè poſſunt in iudiciis iuuari,
quo fit, vt etiam à lege ciuili plures habeant reſtitutio-
nes.

Hæc monitoria † in vim ſimplicis citationis reſol- 13
uuntur, ſtatim ac comparet coram Epiſcopo qui ha-
bet intereſſe formatum, atque opponit, ſicut in aliis
iudiciis de legitimatione perſonæ, quæ in quantumuis
ſummariis cognoſci debet plenariè, gl.2. *in l. penult. C.
de edict. diui Adr. toll.* reputata ab omnibus ibi ſingula-
ris, Iaſ. *in rubr. C. qui admitti. col.1.* Maranta *in ſpeculo.
§. nonum membrum.* vbi tractat de exceptionibus. *col.1.
& 2.* præſertim *nu.5.* oppoſita hac exceptione, cogno-
ſcitur de rei quantitate. Item ſi competit actio, aut ſi
petenti excommunicari, aliter ſuccurri poteſt; cautè e-
nim prouidere debet eccleſiaſticus, vt oſtendat ſe pro-
ſequi quod corrigentis eſt, & medentis, non quod in-
terficientis, quia excommunicatio † medicinalis eſt, 14
non mortalis, *c.1. de ſent. excomm. li.6.* D. Bonauentura
poſt Alex. de Ales *parte 4. q.81. membro 2.* in medicina-
libus ait, duplex eſt modus curandi, videlicet per me-
dicamenta lenientia, & per medicamenta exaſperan-
tia, curatur alter per emplaſtri appoſitionem, alter per
membri ſectionem: ſic in mortalibus, duplex eſt cor-
rigendi modus, alter per dulces monitiones, alter per
aſperas increpationes, & hoc ſecundum duo homi-
num genera: quidam enim ſunt tractabiles, & placa-
biles, quidam verò duri, & rebelles, ſic in diuinis, &
eccleſiaſticis iudiciis, in quibus eſt inſtructio, corre-
ctio, & curatio duplex reperitur modus inſtruendi,
corrigendi, atque curandi, & ideo Dominus noſter in-
ſtitutor, & fundator eccleſiæ, eidem dedit non tan-
tùm medicamenta ſacramentorum ad curandum ac-
cedentes, ſed etiam gladium ſpiritus, quod eſt verbum
Dei, & poteſtatem amputandi, & reſecandi contem-
ptores, & rebelles, & ſecundum eundem, *qu.2. parte 4.
diſt.18. in lib.4. ſenten.* ſicut duplex eſt medicina, quæ-
dam præſeruatiua, quædam curatiua, ſic duplex eſt ex-
communicatio, quædam à iure, quædam ab homine,
prima præſeruatiua eſt, ſecunda curatiua, à iure fertur
ad cauendum culpam, quia eſt quædam comminatio,
ne culpa committatur, ab homine fertur, ad frangen-
dum contumaciam, vt qui non poteſt trahi piis ad-
monitionibus, metu pœnæ compellatur, iuxta illud
Chriſti Domini noſtri: *Compelle intrare.* ergo ſi po-
teſt aliter ſoccurri, non eſt ad monitoria excommuni-
cationis deueniendum, tanto minus ad excommunica-
tionem ipſam procedendum.

In examinanda cauſa † conſideranda ſunt quatuor, 15
ad quæ textus concilij reſtringitur, videlicet, Res, Per-
ſona, Locus, & Tempus.

Res ipſa comprehendit quantitatem, de qua *in l.
aut facta. ff. de pœnis.* cuius ratio † multum operatur in 16
delictis, in contractibus, in iudiciis, *l. final. in princip. ff.
de abigeis.* pro minimis delictis, non eſt exacerbanda
pœna, *l. reſpiciendum. ff. de pœnis.* idem † excommuni- 17
catio non fertur propter quodlibet peccatum, quia D.
Paulus *ad Roman. capital.6.* excommunicationis me-
minit ſolum propter inceſtum: Pro veniali autem
nulla fertur excommunicatio, † neque etiam minor 18
incurritur, *capit. nullus ſacerdotum. vndecima quæſtione.
tertia.* pro mortali duntaxat actu fulminatur, *cap. nemo
epiſcoporum, in ſecundo. eadem cauſa & quæſtione.* mor-
talium verò peccatorum alia ſunt grauia, id eſt valde
enormia, *cap. de pœnitentibus. de conſecratione. diſtinct.
3. & §. alias. diſtinctione 25. & capit. in cœna. de conſecra-
tione. diſtinctione 2.* alia leuia, id eſt minus enormia,
propter quod aliquando maior, aliquando minor ex-
communicatio fulminatur, Præpoſit. *in capitul. rogo.
vndecima. quæſtione tertia,* res eſt conſideranda, id eſt

dam-

damnum temporale, quod alicui fit; nam damnifican-
19 do † aliquem corporaliter, vt in rebus corporalibus,
mortaliter peccat, & contra charitatem agit, nisi cre-
didisset propter suam necessitatem famis, aut nudita-
tis, cibaria, vestes, pecus & id genus effecta esse Dei
voluntate communia, atque pro sua commoditate a-
liquid parui accipere Deum ipsum esse permissurum,
quo casu minor pœnitentia imponitur, *c. si quis propter necessitatem. de furtu.* aut esset res modica, quia in his
quæ minima sunt, homo non putat sibi nocumentum
inferri, & ille qui accipit, potest præsumere hoc non
esse contra voluntatem eius, cuius est res; ideo res mi-
nimas furtiuè accipiēs, potest excusari à peccato mor-
tali, secundum D. Thom. *in 2. secunda, q. 1. art. 2. versic.*
20 *quo igitur ad primum.* in culpa est peccans, † & culpæ
quantitas non mensuratur ex nocumento, sed ex vo-
luntate, qua facit contra Dei præceptum, vnde etiam
in rebus minimis si nocumentum proximo animum
inferendi habet simpliciter, & absolutè, peccat mor-
taliter; si verò habet animum limitatum ad huiusmo-
di minima, vt quia paratus erat accipere aliquod no-
tabile, sed non accepisset, nisi huiusmodi friuola, tunc
hoc nocumentum non computatur ab humano ani-
mo inter nocumenta simpliciter, & propterea non
est peccatum mortale, & perfectum, sed veniale,
& imperfectum. Quare quamuis pœna excommuni-
21 cationis † excedat quantitatem damni, non tamen ex-
cedit quantitatem culpæ ratione peccati scilicet per-
fecti, etiam in rebus minimis, & per hanc pœnam ex-
communicationis corrigi potest, quæ medicinalis
est.

22 Quantitas huius temporalis damni † à prudentissi-
mis viris, in synodalibus constitutionibus distinita
est: Nequis excommunicetur pro re, quæ minoris
centum dupondiis valeat, & alibi etiam statutum fuit:
ne pro re quæ minus duobus regalibus, id est Carle-
nis valeat, excommunicetur, quorum Constitutiones,
nisi aliter statutum appareat, amplectenda esse, habi-
ta consideratione personarum, latè scribit Nauarr. *in suo manuali, c. 17. n. 3. & plurib. sequentib.*

Sed quia sacrum Concilium determinauit id ex non
re volgari fieri debere, propterea visu venit in Roma-
na Curia, vt non concedantur censuræ nisi pro quin-
quagintes scutorum summa, per rationem Soti *in 4. lib. sent. dist. 22. q. 1. art. 2. & lib. 4. qu. 7. art. 3. de iustitia & iure.* Couarr. *in lib. 1. var. resol. c. 3. num. 12. & in regul. peccatum. parte 2. §. 4.* Nouarr. *in d. cap. 17. n. 130. & num.*
23 140. vbi etiam quod quantitas † furti arbitranda est
secundum circumstantias, licet in oppidis, & vtilis
possit excommunicatio fulminari pro scutis decem,
secundum qualitatem personæ, Nauarr. *in d. cap. 17. nu. 3. & infra.*

Quando Episcopo videretur pro leuissima re, mo-
24 nitoria concedere, tunc & contra contumacem † ex-
communicationem fulminare potest; nam & contu-
macia minima digna est excommunicatione, gloss. est
singularis *in c. duo sunt. dist. 46.* & vbi pro minori re
quis est contumax, eo maior culpa insurgit, Præposit.
in d. c. duo sunt. in fine.

Personarum acceptio licet non sit apud Deum, *cap. nouit. de iudic.* præsertim quia excommunicatio datur
in pœnitentiam, sed circa impositionem pœnitentiæ,
personarum acceptio prohibetur, *c. sacerdos, 26. q. 7.* ta-
25 men † hic locus non inuestigat turpitudinem, quam
Cicero in paradoxis non absurdè ad absterrendum
homines per omnia delicta parem esse disputat; sed
considerat vtilitatem reipublicæ, atque humanæ socie-
tatis conseruationē, quæ exigit ordinem quendam po-
liticum, ordo exigit differentiam personarum, & pro-
inde differentia requirit diuersum ius tam in meritis,
quàm in pœnis, nobilibus minor pœna imponitur,
Dec. *in d. c. nouit. col. 4. de iudi.* & hoc respectu plebei
diuites æquiparantur nobilibus, Lancellot. Corrad. *in templo iudi. li. 1. §. 3. verbo vigesimo. n. 2.* præsertim quod 26
sublimiores, atque in dignitate positi homines, atque
vtiles reipublicæ non tam leuiter inducuntur ad de-
linquendum, sicut fex plebis, ideo in nobilibus con-
tractus non præsumitur vsurarius, Bald. *in l. 1. n. 39. C. de his qua pœna nomine.* vel hic consideratur persona,
quia respectu pauperis non erit vulgaria res, quæ diui-
tis respectu minima iudicatur; facilius ergo ad instan-
tiam pauperum concedendæ † erunt pro re parua, quā 27
ad instātiam diuitum, ad quorum fauorem pro re par-
ua fulminari non debent, gloss. *in l. & si susceperit. §. 1. ver. modica. ff. de iud.* modicum dicitur respectu perso-
narum, & ponit exemplum de Regina Matilda, quæ
aliquantulum terræ donauit Ecclesiæ, & per triginta
miliaria extandebatur, Curt. *in repetitione l. admonen-
di, n. 67.* Bart. *n. 54.* Item Curt. *in l. 3. nu. 18. ff. si cert. pet.*
hic non conuenit Ias. *in l. vt vim. n. 25. ff. de iust. & iur.*
vbi quod res dicitur vilis, quæ non valet duobus au-
reis, de quo latè per Alciat. ad vtramque partem *in l. 1. n. 18. & seq. ff. de iudic.* cùm consideratio sit ad perso-
nas relata, earumque diuitias, & paupertatem. Neque
passim minutiores quantitates spernendæ, pro quibus
si excommunicatio non decerneretur, aliquando nec
ecclesia haberet hoc competens remedium ad com-
pellendos reos, eiusque iurisdictio elusoria fieret, &
sine effectu.

Item inferior non excommunicat † superiorem, ne- 28
que par parem, *c. 1. de maior. & obed. c. cum animarum. de constitut. lib 6.* delegatus Papæ maior est ordinario
c. studuisti. de offic. legat. & ideo potest ordinario † præ- 29
cipere, vt exequatur suam sententiam, etiam sub ex-
communicationis pœna, & non parem excommuni-
care, Abb. *in c. cùm in iure, nu. 3. de officio deleg.* secus si
ordinarius replicaret sibi de mandato fidē fieri, quod
sibi permittitur, *d. c. cùm in iure.* nam interim non es-
set inobediens, & si excommunicaretur, censuræ es-
sent nullæ, ob iurisdictionis defectum, Abb. *ibid.*

Quare ex Aristotele in Ethicis duplex † est iustitia; 30
altera distributiua, quæ vnicuique suum tribuit meri-
tum, & pœnam, habita ratione personarum ad bene-
ficium humanæ societatis, & aliquando ne veniant
scandala; altera commutatiua, quæ rerum communi-
cationem per formas constituit, æqualiter ab omni-
bus seruandas, neque aliter distinguens personas,
quod & D. Thom. in *2. secunda. q. 63. artic. 1.* & Alex. &
Ales *in 22. tractatu.* de eodem sic explanarunt.

Demum est persona consideranda, id est, quæ viua
sit, nam in mortuum excommunicatio † non fertur, 31
nisi in casu *l. 1. C. de Iudæis.* cùm scilicet Christianus a-
liquid Iudæo relinquit; nam post mortem poterit cen-
suris affici, gloss. *in c. Iudæi. de Iudæis.* quam pro singu-
lari allegat Roman. *in singulari 751. incipiente, Christianus non pecc.* idem dicit Ludouic. Montalt. *in tract. de reprobat. sentent. Pilati. §. nos in quam perfidi. numer.* 10.

Locus facit, † vt furtum, vel sacrilegium sit, vnde *l.* 32
diui. ff. ad l. Iul. peculat. Martianus ait: Res priuatorum,

si in ædem sacram depositæ, surreptæ fuerint, furti a-
ctionem, non sacrilegij esse; nam ibi res priuatæ nõ ha-
bent locum suum; ergo non potest delictum ex eo
crescere, vt sit pœna capitis, iuxta *l. sacrilegi. eod. tit.* I-
tem grauior est iniuria, quæ fit in domo propria, quã
quæ alibi committitur, *l. plerique. ff. de in ius voc.* pro-
pterea Principes multo grauius solent punire vim ar-
matam, quæ in aula, quàm alibi contingit, & locus vul-
neris atrociorem facit iniuriam, *§. atrox. Instit. de iniu-
riis.*

Tempus etiam dupliciter considerandum est; præ-
teritum scilicet, & præsens: primum quidem cùm im-
33 peditur actio † de iure ciuili, præscriptione, aut perem-
ptione instantiæ, vel alio modo, non impeditur posse
agi coram episcopo per viam denuntiationis, & ex-
communicationis, ad quem finem possunt monitoria
obtineri. Præsens verò, quia non omni tempore pos-
34 sunt censuræ fulminari, non enim in diebus † Pascha-
tis, vel natiuitatis Saluatoris Domini nostri, in quibus
solent Pij Episcopi absoluere, saltem cum reinciden-
tia, & præsens tempus valde considerandum, ne in
multitodine scandala oriantur.

35 Pro futuris culpis † excommunicatio in genere, vel
in specie non est concedenda, v.g. excommunico ta-
les, vel istos, si tale quid in futurum fecerint, aut etiam
per viam commissi, si in futurum non se emendent in-
fra tale tempus, *c. Romana. §. caueant. de sentent. excom-
municat. li. 6.* nisi mora in exhibenda satisfactione, vel
culpa seu offensa præcesserit, vel alia rationabilis cau-
sa subsit, quam in ipsis sententiis exprimant, *c. sacro. de
sentent. excommunicat. c. statuimus. eod. tit. lib. 6.* & dicit
Baccanus *in 2. lib. sentent. 18. qu. 2.* quod omnia in scri-
ptis debent exprimi, quando excommunicationis sen-
tentia est de futuro, tractus temporis non spectat ad
iudicem, gloss. *in d. §. caueant.* ergo pro futuris culpis
non est à iudice excommunicandus: secus si est obli-
36 gatus, † nam potest in fututum condemnari, quod ad-
ueniente tempore soluat, Afflict. *decis. 279.* vel in præ-
37 senti sit contumax, † quia potest condemnari ad futu-
ras expensas: vbi mora, vel culpa, aut offensa præcessit,
ibi ius est præsens, tractusque temporis ad iudicem
spectat, ius quare excommunicatio fertur est præsens,
quia obligatur ad interesse, si condemnatus non sol-
uat, & tunc mora præcedente, poterit præfigi termi-
nus ad soluendum, aliàs excommunicabitur. Item E-
38 piscopus † visitans clericos negligentes, poterit pro-
pter negligentiam commissam excommunicare om-
nes, qui non intersunt, aut officio diuino non interue-
nerint. Item qui tenuit concubinam, poterit propter
offensam factam excommunicari, si eam vlterius
tenebit. Supradicta fallunt in sententia excommuni-
39 cationis lata † per Canonem: nam per statutum po-
test ferri excommunicatio pro futuris culpis, hoc mo-
do, *statuimus quod nullus id faciat, quod si fecerit, ipso iu-
re sit excommunicatus.* item tempus distinguit emanso-
rem à fugitiuo, & effractorem vel furem diurnum à
nocturno.

40 Causa propter † quam excommunicatio fulminan-
da est, magna maturitate, atque diligenter per Episco-
pum examinanda est, in quo ipsum concilium Episco-
41 pi conscientiam onerat: Causa † est controuersia in
dicendo posita cum certarum personarum interposi-
tione, gloss. *in l. causas. C. de transact.* & si ante Episco-
pum deducatur, efficitur lis: iudex autem repellit à iu-
dicio non solùm eum, cui non competit actio, sed
eum cui competit inefficax, Felyn. *in c. ad aures. numer.
3. de præscript.* diligenter examinare † est de omnibus 42
per diligentem inuestigationem iudicem cognoscere,
Laurent. de Rodulphis *in c. siue exceptione, in quæst. 9.
in 12. quæst. secunda.* Rodoanus *in tract. de reb. eccles. non
alienand. in tit. de causis vtilitatis, numer. 16.* gloss. *in c. 1.
in ver. defensore. de reb. eccles. non alienand. lib. 6.* sed iu-
dex in primis debet cognoscere personam actoris,
maximè in tam præiudiciali actu excommunicatio-
nis. Actio dependet ab obligatione ciuili, non natu-
rali, & pro hac etiam excommunicatio permittitur,
Abb. *in cap. nouit. numer. 49. de iudic.* sed hic permitti-
tur † ratione peccati, quod potest esse in obligatione 43
naturali, ne quis locupletetur cũ aliena iactura, Abb.
ibidem. Bart. *in extrauaganti, ad reprimendum. ver. de-
nuntiationem. n. 10.* secus de obligatione naturali, quæ
à consensu tacito, vel expresso non habet originem,
vt ibi.

Et licet in hoc casu Concilium † grauet Episcopi 44
conscientiam; ergo videtur remissa causæ cognitio,
Iason *in §. sed ista. numer. 100. vsque ad numerum 147.
Institut. de actionibus.* hoc tamen procedit, vbi nulli fit
præiudicium, vel monitionem tantùm commissio
importaret: Sed hic de conscientia à iure informata
debent intelligi verba Cõcilij, *c. ne innitaris. vbi* Doct.
de constitut. libr. 6. Iason *in d. §. sed ista. numer. 146.* a-
liud est committere negotium alicuius conscientiæ:
aliud est conscientiam grauare, in quo omnia illa o-
mitti non possunt, quæ ad omnem diligentiam perti-
nent, & magis strictum est mandatum, de quo per
Menoch. *de arbitrar. iudic. qu. 8. num. 40. & seq.* & sen-
sus est quod Episcopus aduertat, ne vllo modo con-
tra conscientiam faciat: non autem quod possit omit-
tere quæ ad inuestigationem iuris petentis excom-
municari pertinent, illorumque præiudicium contra
quos excommunicatio supplicatur, & hæc causæ co-
gnitio, quæ † requiritur in excommunicando, est etiam 45
necessaria in excommunicatum denuntiando, vt pro-
bant Addentes ad Abbatem *in c. si sacerdos. de offic. or-
dinar.*

Examinatio causæ per Episcopum fieri debet, quia
excommunicatio est mucro Episcopalis, *c. corripiun-
tur. vigesima quarta quæst. tertia. capit. visis decima sex-
ta quæst. secunda.* & licet de iure communi † possint o- 46
mnes ecclesiarum prælati excommunicationem in-
ferre, *c. cùm ab ecclesiarum. de offi. ordinar.* & ibi notant
Ioan. Andr. Abbas, & cæteri, etiam qui præest colle-
gio, vt Abbas non benedictus, vel qui præest vniuer-
sitati ecclesiæ ab eo, qui habet administrationem cum
iurisdictione, vt ab Episcopo, etiam qui est electus
ab vniuersitate, siue collegio, tamen subest Episcopo,
c. 1. de elect. C. legimus. distinct. 93. etiam ille, cui ex pri-
uilegio, vel consuetudine competit excommunicandi
facultas, vt Capitulum, *cap. ex parte decani. de rescript.*
etiam Parrochi, *cap. si sacerdos. de offic. ordinar.* Hostiens.
*de sentent. excommunicat. quis possit excommunicare.
ver. nedum autem ius.* si ex consuetudine hoc haberent,
præcedentibus monitionibus, & non essent ab Epi-
scopo impediti, Angelic. *in ver. excommunicatio. in pri-
mo. n. 3.*

Sed hic de Episcopis † duntaxat fit mentio, quo- 47
rum proprium munus est animarum correctio, præ-
cipuumque onus ligandi, & soluendi: idque possunt † 48
etiam in subditos alienæ diœcesis, si in propria deli-
querint, vt dixi supra. Item in casu *capitul. 1. de raptor.*
in quo excommunicari quis debet à Prælato lo-
ci, vbi

ci, vbi incendium, vel rapina commissa est. Ex quo capite non credo excludi Episcopum originalis diœcesis, quin possit etiam excommunicationem inferre ad tradita per Doct. *in l. 1. C. vbi de crim. agi oport.* Ang. *de malefi. in ver. & iudex commissar.* & ibi Addentes, cùm etiam *in d. c. 1.* decernatur, postea Episcopo originis significari debere, vt excommunicatum haberi publicet, donec post damni emendationem, ab ipso excommunicatore absoluatur, quod plus vrget Episcopum loci delicti, vt suis diœcesanis satis fiat, quorum interest etiam habere commodum.

49 Dicendo Episcopum, † dixit eius Vicarium, qui vnum faciunt corpus, *cap. 2. de consuetud. li. 6.* Rebuff. *in praxi benefi. tit. c. de Vicarius Episcoporum, & cap. seq.* propterea reprobanda est opinio Andreæ, *in Constit. Regni incip.* officiorum periculosa, qui dicit Vicarium
50 non † esse iudicem Episcopi, sed loco assessoris, & propterea dicit à sententia Vicarij appellari ad Episcopum, tanquam à delegato ad delegantem; per *l. 1. ff. quis, & à quo.* opinio praua, & contra textum *in c. 2. de consuetud. li. 6.* Afflict. etiam *in d. Constitut. n. 12.* reprobat illum, posset procedere fortè in Vicario foraneo,
51 † aut deputato in vna parte prouinciæ ad certos actus, qui non facit vnum cum Episcopo consistorium, & ab eo posset appellari ad Episcopum, ad notata per gloss. Claud. & Bonifac. *in clement. 2. de rescrip.* Geminian. *in c. Romana, de offic. ordinar. lib. 6.* Calderin. *cons. 302.* per quæ iura ita fuit decisum, Rota *dec. 191. nu. 1. parte 3. in nouissimis.* item eius opinio procederet in appellatione ab interloquutoria, à qua sicut prouocatur ad eundem Vicarium vt illa reuocat, ita & ad Episcopum haberi potest recursus, Franch. *in d. c. 2. in vltimo not. de consuetud. li. 6.* Rota vt per Put. *dec. 303. parte 2.*

52 Quòd igitur Episcopi Vicarius † huiusmodi monitoria & excommunicationes concedere possit, fuit decisum in sacra congregatione Concilij per hæc verba: Vicarius generalis, & ad id facultatem habens ab Episcopo, potest sine præuia cognitione facti ab ipsomet Episcopo, excommunicationes ad finem reuelationis pro deperditis rebus decernere, dum tamē ipse Vicarius causæ cognitionem adhibeat, requiritur autem, vt ad id habeat speciale mandatum, nisi verba illa, & ad id facultatem habens, referantur ad facultatem Vicariatus generalem.

53 Item quia Capitulum † sede vacante succedit in iurisdictione Prælati sui, & in administratione bonorū temporalium, & spiritualium habet iurisdictionem ordinariam à iure communi, potestque iudicem dare & constituere, & omnia, quæ ad iurisdictionem pertinent, expedire, vt diffusè probat Francisc. de Pauinis *in tract. de offi. & potest. cap. sede vacante. qu. 1. & 2. prima partis principal.* item Concil. Trident. *sess. 24. c. 16. de reformat.* decreuit, quod Capitulum sede vacante officialem suum, seu Vicarium infra octo dies post mortem Episcopi constituere, vel existentem confir-
54 mare teneatur; ergo & ipsum poterit † monitoria siue excommunicationes generales decernere, cùm hoc ad iurisdictionem spectet, in qua sede vacante Capitulum successit.

55 Et licet Nuntius † Apostolicus, Legatus à latere in prouincia sibi commissa ordinariam habeat iurisdictionem, vnde post mortem Papæ mittentis non expirat, *c. 2. vbi gl. pen. de offi. Legati. lib.* & plenissimam, imò maiorem post Principem in ea habeat potestatē, Spec. *in tit. de legato. §. consequenter in princip.* & omnia videtur posse, quæ specialiter Papa sibi non reseruauit, *c. cùm venerabilis. de consuetud. c. 1. de offi. Legat.* Specul. *in titul. de Legat. §. nunc ostendendum. vers. Legatus.* Boer. *in tract. de potestate Legati de latere. n. 16. & n. 65.* nihilominus in decernendis monitoriis generalibus committit Episcopo eiusque Vicario, vt re maturius considerata, eas decernat, iuxta textum Concilij.

Neque est facienda differentia inter † monitoria sub excommunicationis pœna à Papa fulminata, & ea quæ ab Episcopis, eorumque vicariis feruntur; vnica est potestas clauium, etiam Episcopis, aliisque Ordinariis ecclesiasticis impartita: Si à Papa supplicantur, quod fit Romæ in tribunali pro Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino Cardinale Vicario Papæ deputato, expediuntur breuia commissionis excommunicationis in partibus exequendæ à notariis dicti tribunalis, super capite generali pro rebus hæreditariis occupatis simpliciter. Quo casu Episcopus, † vti merus executor particularia capita, generale illud à Papa commissum, declarantia, subiicere non potest, neque se intromittere, vbi summus superior manus imposuit, & ita sæpius controuersum dubium ab Episcopis diuersarum ciuitatum fuit declaratum ab Illustrissimis & Reuerendissimis Cardinalibus congregationis Episcoporum, & per literas Episcopis vniuersi orbis manifestatum. 56 57

CAP. V.

In quibus casibus neque monitoria, neque excommunicationes ferri debent.

SVMMARIA.

1 *Monitiones generales non conceduntur contra personas nominatas.*
2 *Sacerdos quando celebrat coram excommunicato.*
3 *Monitiones generales conceduntur ad sciendum furem.*
4 c. qui cum fure. de furt. *declaratur.*
5 *Denuntiationis via agendum est, quando persona est certa.*
6 *Episcopus tradens delinquentem curiæ seculari, an sit irregularis.*
7 *Excommunicatus quando agit contra excommunicatorem ad pœnas.*
8 *Sed prius debet purgari.*
9 *Excommunicationes non feruntur, neque monitiones super capitibus infamatoriis.*
10 *Nec feruntur contra personas quæ tutæ sunt exceptione peremptoria.*
11 *Excommunicationes feruntur, solum quando de iure permittitur.*
12 *Excommunicatio non fertur pro peccato alterius contra alterum.*
13 *Dominus non debet excommunicare pro peccato populi.*
14 *Quod si est negligens in administrando iustitiam populo.*
15 *Pœna spiritualis nunquam est data alicui pro peccato alterius.*
16 *Excommunicatio non fertur contra vniuersitatem.*
17 *Excommunicatio vniuersitatis quomodo includit oppositum in adiecto.*
18 *Excommunicatio non fertur post mortem debitoris.*
19 *Creditor non impedit exequias defuncti debitoris.*
20 *Excommunicatio non fertur Romæ contra debitorem alibi obligatum.*
21 *Obligatio Cameralis potest fieri in priuata scriptura.*

22 *Excommunicatio non est ferenda contra debitorem impotentem.*
23 *Lata contra debitorem impotentem tenet in foro fori.*
24 *Periurus non est qui per impotentiam non soluit in tempore debito.*
25 *Creditor potest prorogare terminum excommunicationis.*
26 *Excommunicatio non fertur pro peccato quod non est commissum.*

1 MVlti autem sunt casus, in quibus monitoria om-
nino abnegare opus est: Primo si contra † perso-
nas nominatas supplicatur, *c. si sacerdos. de offi. ordina.*
etiam si Episcopo notum esset has personaa in pec-
cato existere, sed sibi non constaret, vt iudici, debet e-
nim moueri exemplo Domini, qui vti Deua sciebat
Iudam se traditurum, & tamen eidem communica-
2 bat; ergo potest sacerdoa † absque peccato sacramen-
ta coram excommunicato ministrare, quem excom-
municatum non potest probore, ne detur scandalum,
Abb. *in d. c. si sacerdos. n. 5.* quore generaliter potest in-
dicere, quod non licet in specie quando mali occasio
tribuitur, *arg. l. 1. C. quæ res pignor. obliga. poss.*

3 Neque obstat, quod monitorio † ferri possunt ad
sciendum furem, *cap. qui cum fure. de furt. & ibi* Innoc.
prope finem, vers. nota aliquem. gl. *in ver. furti. in c. quod
quidam. §. ex his 1. q. 1.* & diffuaè hanc quæstionem tra-
ctat Ioann. Guttierea *in lib. canonicarum quæstionum c.*
4 *11.* ex quo textus *in d. c. qui cum fure.* † licet loquotur de
furto, tamen loquitur respectiuè ad furem, de quo pro-
ximè meminerot, & in furto fur comprehenditur, se-
cus de iure ciuili, vt probat Ias. *in l. 4. §. si tibi ob indi-
tium. col. 1. ff. de condit. ob turp. caus.* quia & si id possit
facere Episcopua ex officio procedendo ad purgan-
dum prouinciam malia hominibua, vt Io. Andr. *in d.
c. qui cum fure. n. 5.* Abb. *n. 5.* nulla persona nominatur,
& cum Episcopo constiterit, vt iudici, non potest ali-
5 ter, quàm per denuntiationis † viam ipsum furem cor-
rigere. Si incorrigibilis est, poterit Curiæ seculori tra-
6 dere. Sed an erit Episcopus † irregularis? Nicolaus Plo-
uiua *in tract. de irregularitate in 5. regula. num. 4.* dicit
quod sic, & generaliter loquitur de iudice ecclesiasti-
co. Quod verum puto, si statim tradet, non cognito de
illius incorrigibilitate, sed cùm canonicè trodiderit,
debet efficaciter intercedere, vt citra mortem illum
iudex laicus castiget, *c. nouimus. de verb. signif.* vtilis est
etiam protestatio, de qua *in c. 2. de homicid. li. 6.* vt pur-
get se, & prouinciam malis hominibus.

Si personaa excommunicando nominauerit, contra
7 formam *d. c. si sacerdos.* an nominatus † aget contra ex-
communicaturem ad pœnas in ipsum statutas, per *c.
sacro. de sentent. excommunicat.* non puto quia *in d. cap.
sacro.* loquitur in casu suo, nisi nominatim excommu-
nicatus agendo cumularet, etiom de iniusta excom-
municatione, & tunc per superiorem excommunican-
tis, pœno grauior esset inferenda, de quo per Socin. *in
d. c. sacro. nu. 341. & infra.* tum quia iniustè communica-
uit, quod prohibet illud, *c. sub pœna.* tum quia contra
prohibitionem *d. c. si sacerdos.* quod licet pœnam non
imponat, tamen auget culpam iusti excommunicato-
ris, si nominatim non excommunicatur, sed non obe-
dit, est nominatim excommunicatus apud Deum, &
si non quoad ecclesiam, Præposit. *in c. quidam. num. 3. 5.
q. 1.* hoc etiam casu poterit agere de excommunicatio-
8 ne iniusta, sed nominatim † se censuris affectum con-
fitetur, & interim repellitur à iudiciis, *c. decernimus. de
sentent. excomm. lib. 6.* nec audietur pro interesse, nisi
absolutus sit.

Item neque excommunicationes, neque † monito- 9
ria feruntur super capitibua infamatoriis alicuius per-
sonæ, Ioan. de Neuizan. *in sylua nuptiali. li. 4. num. 50.*
Bernard. Diaz *in regula 243. limitatione 4.*

Item non feruntur contra personas, † quæ exceptio- 10
ne aliqua peremptorio tutæ sunt, Bald. *in authent. ad
hac. nu. 11. C. de vsur.* vt contra mulierea tutas Velleia-
no, out filiosfamilias tutos Macedoniano, aut vbi no-
toria rei iudicatæ exceptio opponitur, aut is contra
quem supplicentur, potest ostendere clarè de sua bo-
na conscientia, Bart. *in constitutione, ad reprimendum.
ver. denuntiationem. per totum.* Bal. *in d. auth. ad hac. C.
de vsur.*

Excommunicotiones † regulariter non feruntur, 11
nisi quando de iure permittitur, quio est maior pœna
quæ ab ecclesia dari possit, & non indicitur, nisi vbi de
iure expressè cautum sit, Chossan. *in cons. 1. in 5. præsup-
posito. num. 45.* pro quo ollegotur textus *in l. at si quis.
§. diuus. & §. cùm igitur. ff. de religios. & sumpt. funer.*
Menoch. *de arbitrat. cas. 276. num. 19.* v. g. si quis pecca-
tum non fecit, excommunicari non debet, *24. quæst. 3.
§. o.* non pro vnius peccato † toto familia est excom- 12
municatione damnonda, icciroo nec vxor, cùm pecca-
tum mariti non sit peccatum vxoris, est pro mariti
peccato censuria afficienda, nisi criminis particeps es-
set, & tunc pro suo delicto excommunicari dicitur. I-
tem nec filius pro peccoto patrio, nec seruus pro pec-
cato domini, *24. q. 3. c. si habes.* item nec dominus † pro 13
peccato populi, nisi aut committendo, aut omittendo
particepa fuisset illiua populi peccati. Si enim notabi-
liter negligens, † & remissua in regimine populi, vt 14
propter eius negligentiom popolus lobatur in publica
crimina, præsertim contra ecclesiam, si sufficienter ad-
monitua negligentiam suam non curauerit iustè e-
mendare, excommunicari poterit, & tunc pro subdi-
torum peccato excommunicari non dicitur, sed pro
suo. Nec obstat quod *in 1. libro Reg. cap. 2.* per Samue-
lem prædicta fuerit futuro punitio Heli pro filiorum
suorum peccato: quio imò fuit punitus pro peccato
proprio, nam filios suos non correxit, vnde in eius re-
dargutionem dixit sibi homo Dei ex parte Domini,
mogis honorasti filioa tuoa, quàm me. Item *Threno-
rum capit. vltimo, Christus Dominus captus est in peccatis
nostris.* quod quædom glosso ibi exponit de Iosia, ergo
Rex iustè à Deo punitur pro peccato suo, permissum
est interfici, quio non acquieuerat sermonibus Neca-
ho ex ore Dei, vt hobetur *in 2. Paralip. c. 35.* vel potest
dici, quod illud verbum Hieremiæ ad literam debet
intelligi de redemptore nostro, quod verisimilius est.
Icciroo glosso, quæ illud verbum exponit de Iosia, lo-
quitur iuxta opinionem Hebræorum. Sic vbi autem
legitur pro peccato † alterius, alterum punitum esse, 15
nusquam spiritualiter intelligendum, nam & pro pec-
cato patria filij puniti sunt corporaliter, *Exodi c. 20. Ego
sum Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios vsque
ad tertiam & quartam generationem.* de quo habetur
in 24. quæst. 3. in summa.

Item excommunicatio non est ferenda contra † v- 16
niuersitatem, gloss. super illud Matthæi *cap. 13. Inimicus
homo hoc fecit.* dicit, multitudo non est excommuni-
canda, nec Princeps Populi, & c. *confessiones, dist. 44.*
dici-

dicitur, leuissimis & instantissimis comessationibus
multitudo tangatur, sed excommunicatio non est ad-
monitio leuissima, sed pœna grauissima, *c Romana.§.
final.de sent.excomm.lib.*6.quia contingeret etiam in-
noxios huiusmodi sententia irretiri, Magon.*decis.Lu-
cens.72.numer.7.* Ideo in vniuersitatem in vniuersum
consideratam non cadit dispendium salutis æternæ,
Natta *consi.*548.*in fine.* Neque est concedenda si peta-
tur contra omnes,& singulos de tali vniuersitate,quia
idem esset. Et licet gloss.*in d.c.Romana.§.final.* teneat,
in vniuersitatem excommunicationem latam firmam
esse, quia multa contra prohibitiones fiunt, quæ facta
tenent,sed contra prohibitiones faciens grauiter pec-
cat: Tamen communiter Theologi tenent non valé-
re,Petr.de Palud.*in lib.4.senten.dist.*18.*q.*1.*art.*2. quia
sententia,quæ intolerabilem continet errorem, est i-
pso iure nulla, cuiusmodi esset in vniuersitatem lata
sententia, contingeret enim innoxios excommunica-
ri,qui est intolerabilis error. Item quia per constitu-
tionem tollitur excommunicandi iurisdictio in vni-
uersitatem; ergo si in ipsam attentatur contra prohi-
bitionem nihil fit,sicut in suspensione iudicis. Et si es-
set excommunicatio valida,non caueretur animarum
periculo,quod propriè intenditur, Riccard.*in 4.libro
sentent.distinct.*18.*q.*2.*art.*3. Denique excommunica-
17 tio † vniuersitatis includit oppositum in adiecto: nam
est separatio ab hominum communione, & non ope-
ratur à communione sui scilicet vniuersitatis,& sic po-
terunt de vniuersitate sibi communicare, & non po-
terunt, quia per excommunicationem sunt à commu-
nione separati, quæ opposita sunt.

18 Item excommunicatio † ferri non potest post mor-
tem debitoris, quia si creditor exequias prohibet ex-
communicando debitorem, aut alio modo, priuatur
suo credito,& aliàs punitur,*auth.item qui domum.C.de
sepulchr.viol.* & *in auth.vt defunct. seu funer. §. sanci-
mus.in primo.* & *§.si verò.* Ripa *in c.cum M.Ferrarensis.
nu.*147.*de constit.* Pet.Duen.*in regul.*397.*vers.quinto.*
19 *qui exequias.* Imò si exequias† defuncti impedit,vexan-
do hæredes debitoris pro consequutione sui crediti,
omnia acta, & actitata intra dictum tempus sunt nul-
la,*auth.sed neque.C.de sepulchr.violato,* Menoch.*de ar-
bitr.casu* 387.*numer.*22. Ripa *de remediis præseruatiuis
contra pestem.n.*104. Vbi etiam,quod cautiones præsti-
tæ isto medio tempore per ipsos hæredes, vt se à ve-
xationibus dictorum creditorum liberarent pro sepe-
liendo defuncti corpore, sunt nullius roboris, & mo-
menti: ergo non possunt sepulturam impedire, Abb.
in cap.ex parte.de sepultur. Felyn. *in c.sunt Iudas.col.*2.
vers.item nota.eod.tit. Marsil.*in singular.*199. Menoch.
in d.casu 387.*n.*20. Sebastian.Medic. *in tract.de sepult.
part.*4.*q.*14.*nu.*9. Duen.*in d.regul.*397.& *primo*,quan-
tumuis debitor esset obligatus in forma cameræ, & i-
ta seruatur in curia Romana.

20 Item excommunicatio † ferri non potest in Roma-
na curia contra debitorem extra Romam in forma
Cameræ obligatum, nisi prius citato eodem debitore
ad dicendum contra instrumentum, vel apocham in
curia præsentatum,vbi obligatio scripta esset,& ad vi-
dendum iurare testes super illius recognitione, atque
extendi obligationẽ Cameralem, quod si nõ fiat,pro-
cessus,& excommunicatio est nulla, Galles. *de obligat.
Cameralis,tit.de processu ipso,§.aggrediendo secundam.n.*
2.& 3.& *in titulo quæstionum post processum,§.ex dictis.
n.*2.Staphil.*quib.mon.lit.ad benefi.n.*4.& 5.& *in titulo
de commission.& literis iustitiæ,parte* 2.*§.spoliatus.num.*
*r*1.Iacob.Buca *in tractatu de stylo Cameræ c.*5. Speciale
est obligationis † Cameralis, vt cœpta etiam à priua- 21
ta persona sit valida, atque etiam in priuata scriptura
possit quis iuxta formam Cameræ obligari, si post
confessionem debiti, dixerit, & ita me obligo in for-
ma Cameræ, & iuro, quod sufficit ad obligationem
inducendam, & facta ipsius extensione possit ad cen-
suras deueniri.

Item si debens adimplere,† non posset,non est fe- 22
renda excommunicatio, Bernard. Diaz *in regula* 243.
limitatione finali. quia per excommunicationem nul-
lus potest arctari ad impossibile,quæ infligitur solum
pro peccato mortali cum contumacia, existente ergo
impotentia,deficit contumacia, & non incurritur ex-
communicatio, quia impossibilium nulla est obliga-
tio,nec excommunicatio. Vnde Soto *in 4.lib.sentent.
distinct.*22.*quæst.*2.*artic.* 3. ait, excommunicationem
ferri non debere pro debito, si nimia egestate debitor
pressus sit, ita quod soluere non possit, & quod ista
comminata excommunicatio contineat præceptum
impossibile,& errorem manifestum, latè probat Di-
dac. Perez.*in l.*1.*titul.*5.*lib.*5.*ordinat.* Sed hoc proce-
dit in foro Poli,vt apud Deum, si soluendo non est,
nec excommunicatus sit, secus in foro fori, vbi excõ-
municatio † tenet, nisi in actis constaret de soluendi 23
impossibilitate,Soto,vbi supra proximè. Vel est no-
toria debitoris impossibilitas, ad quam probandam
debet admitti,data contritione, & intentione soluen-
di quàm primum potuerit,*cap.Odoardus.de solut.* Vn-
de Innoc.*in cap. P. & G.de offi..delegat.* dicit, inopiam
ab excommunicatione excusare, Guido Pap. *in tra-
ctat.de appellat.quæst.*15.*numer.*22. Idem in eo, qui in
certo termino soluere iurauerit, nam si per impo-
tentiam non soluit, periurus † non dicitur, vt ibi In- 24
noc.quia est excusatus, nec in peccato est. Sic excu-
satur hæres, licet defunctus fuerit in peccato, habet
bonam fidem, quia illud in hæreditate inuenit; er-
go non est censuris afficiendus, Bartol.*in constitutione
ad reprimendum.ver.Denunciationem numer.*19. Nisi
hæredi fuerit notificatum, ita quod per certam noti-
tiam in peccato esse dici possit, Abb.*in d.c.nouit.num.*
53.*in fine.* Et nota quod ad excludendum excommu-
nicationem, sufficit conuentum allegare iustam cau-
sam, V.g.titulum,nec tenetur illam probare,quia satis
est non constare,quod contra conscientiam teneat,&
nisi actor probet de læsa conscientia, præsumitur pro
possessore. quæ præsumptio onus probandi transfert
in aduersarium, Barbat.*in addit.ad Abbatem in d.c.no-
uit.num.*53. si quęruntur probationes,possunt fieri ge-
nerales monitiones, atque excommunicationes ful-
minari. Si episcopus excommunicat debitorem solue-
re potentem, nisi soluerit infra mensem, *l. obligatio-
num fere §.conditio ff.de act.& obligat.* Pars ad cuius in-
stantiam excommunicatio † fulminatur poterit pro- 25
rogare terminum, vt notatur per Innoc. *in c.præterea,
in secundo,de appellat.* Bart.*in l.*1.*§.& post opera nu.*6.*ff.
de noui operis nunciat.*

Item vbicunque peccatum non est adhuc commis- 26
sum,†& si patrandum esse dubitetur, non est ferenda
excommunicatio,quę solum pro peccato cum contu-
macia fertur, & futurum non est adhuc in esse dedu-
ctum. Propterea monitoria pro futuris culpis non
conceduntur, Alex.*in l.filiusfamilias §.diui columu. pe-
nult.de legat.*1. ad futura respicit constitutio,*cap.secun-
do, de consuetudin.* pro præteritis tantum peccatis
fiunt monitiones ad correctionem, Syluestrina *in
vers. excommunicatio, in primo numero* 13. Si quis

promisit delictum facere, est impossibilis de iure promissio habeturque pro non facta; ergo non est in culpa, nec conceduntur monitoria.

CAP. VI.

Monitoria pro reuelationibus non esse concedenda in præiudicium iurisdictionis laicorum.

SVMMARIA.

1 *Monitiones generales non sunt concedendæ in præiudicium iurisdictionis laicorum.*
2 *Exceptio rei iudicatæ opponitur coram iudice alterius iurisdictionis.*
3 *Iudicium nullum debet impedire alterum.*
4 *Sententia in iudicio summario, quando non faciat rem iudicatam in plenario.*
5 *Monitiones generales non sunt concedendæ super capitibus impertinentibus in probationibus coram laico, & n.9.*
6 *Monitiones generales aliquando conceduntur ad solam præsumptionem inducendam.*
7 *Testes coram didicitis testificatis an probent.*
8 *Restitutio ad pinguius probandum quibus, & cur, & quomodo detur.*
10 *Terminus ad probandum in quibus sit communis vtrique parti.*
11 *Monitiones generales non conceduntur vltra petita.*
12 *Litis contestatio quando possit fieri in articulis.*
13 *Sententia quando possit ferri vltra petita.*
14 *Iudex an possit pronunciare ex confessione voce coram se facta à partibus.*
15 *Testes ad futuram rei memoriam non examinantur per monitiones generales.*
16 *Testes ad futuram rei memoriam examinantur super articulis obiectiuis.*
17 *Testes ad futuram rei memoriam in quibus casibus examinandi, & quando pro eis examinandis monitiones generales concedendæ.*

1 NVnc de monitoriis † videndum est, quæ nullatenus in laicorum iurisdictionis præiudicium concedenda sunt. Vbicunque enim testes prohibentur recipi coram iudice laico: prohibentur etiam coram ecclesiastico per viam excommunicationis super eadem
2 causa si eodem modo agi desideratur: quia † exceptio
rei iudicatæ à laico, opponitur etiam coram ecclesiastico, *c. final. §. fi. de except. c. fi. §. similiter. de except. li. 6.* propter bonum publicum, ne delusoria sint decreta prætorum, *l. si prætor. in princip. ff. de iudi. l. res iudicata. ff. de re iudic.* Bald. *in auth. ad hæc. n. 15. C. de vsu.* quando absolutio sequuta est, secus si condemnatio, tunc enim ecclesiasticus potest alteram pœnam inferre, quę iure suo decreta sit, vt per Felyn. *in c. de his accusat.* & dixi pluries supra in secunda parte. Neuter iudicum
3 debet † esse impedimentum alterius iurisdictionis: sicut igitur testes reiici coram iudice laico multipliciter contingit, ita in illis eisdem casibus monitoria recusandum est.
Diuersus est modus agendi in iudicio summario à
4 plenario, ideo sententia † absolutoria cùm actum est
vno modo agendi, non parit exceptionem rei iudicatæ, si altero modo agatur, etiam si eadem iura inducātur, Rota *decis. 17. nu. 6. de sent. & re iudic. in anti.* Cyn. *in l. 1. col. 3. vers. concluditur ergo C. quando ciuil. act. criminal. præiudic.* quod examinatur summarie non prohibetur postea plenariè in iudicium deduci, *l. pen. ff. de his qui sunt sui vel alien. iur.* gl. in *l. à diuo Pio §. si super rebus ver. præiudicare ff. de re iudic.* Bart. in *l. si quis à liberis §. solet in 1. not. ff. de liber. agnos.* & ita fuit iudicatum, Fran. *decis. 289.* si super exceptione pronunciatur vbi summaria fuit cognitio, non obstat res iudicata, si illud idem postea in plenarium iudicium deducatur, Bart. *in l. qui Romæ §. duo fratres nu. 7. ff. de verb. obl.* qui citat Innoc. *in c. super spoliatione col. fi. in princ. vers. sed contra ponamus, de ordine cognit.* Paul de Cas. *in d. §. duo fratres n. 8. in 2. artic. vers. & tunc aut succubuit in summario, & non prohibetur in plenario.* Ab. *in c. cum dilectus nu. 26. de ordin. cognit.* Fel. *in c. causam quæ in 1. nu. 5. de testib.* licet contrarium teneat Abb. *in cons. 50. vol. 1.* sibi contrarius *in c. si clericus n. 15. de foro compet.*
Sed si in iudicio summario testes producti sint, & si in plenario iudicio agi non sit prohibitum, neque alios testes produci, *c. veniens, de testib.* Ab. *in d. c. fraternitatis n. 4. vers. septimo de testib.* Nihilominus propter timorem subornationis, didicitis testificatis, corā iudice laico articuli impertinentes reiiciendi sunt, *clem. 2. de iud.* vbi Cardinal. Canonistę omnes *in d. c. fraternitatis.* Bart. & cęteri *in l. per hanc C. de tempor. appellat.* ergo coram † Ecclesiastico iudice, super illis dun- 5
taxat capitibus generales monitiones concedendæ sunt, quæ capita primis testificatis non sint contraria, aut eadem, vel similia in causa appellationis, de quibus impertinentium regulis, à supracitatis Doctoribus latissimè pertractatur, nisi reuelationis capita, non ad probationem, sed ad solam præsumptionem † indu- 6
cendam supplicarentur, vt in causa matrimonij, Inn. *in c. cum dilecti. de accusa.* Angel. *in l. final. C. de testibus:* tunc enim monitoria concedi non prohibentur, sicut in cæteris casibus, in quibus etiam didicitis testificatis produci fas est, quos casus congerunt Addentes ad Ab. *in d. c. fraternitatis nu. 4. prope finem. de test.* Ecclesiasticus non prohibetur testes † recipere, sicut nec lai- 7
cus iudex didicitis testificatis, *c. cum clamor. de testibus.* probibetur productio, quæ est relatiua ad partem aduersam, ideo ritè producuntur, si pars non opponit, sed non rectè, quia contra vtriusque prohibitionem, ergo in limine ferendæ sententiæ reiici possunt, *l. non dubium C. de legibus.*
Idem est, si cum personæ † priuilegiatæ restituun- 8
tur in iudiciis, etiam in summariis, Vrsill. ad Affl. *in decis. 271. num. 3.* Capyc. *decis. 13. & decis. 83. in fine.* etiam in causa attentatorum, Vrsill. *ad decis. Afflict. 35. in fine.* quia per procuratores, vel alios legitimos administratores in iudiciis læsæ sunt, & ad pinguius probandum restituuntur, *l. cum mandato ff. de minor.* gloss. *in l. item ver. ex voluntate ff. de minor.* Afflict. latissimè *in constitutione cogn. obscuritatem.* & tunc accuratè reiiciendi sunt impertinentes à laico; ergo accuratissimè ab Ecclesiastico iudice capita reuelationis pertinentia sub † 9
excommunicationis pœna non permittenda ne detur occasio falsitatis conficiendæ, aut detegendæ. Idem puto, si per testes scripturarum aliqua falsitas detegi potest, si personę priuilegiatę restituūtur ad probandum, hic probationis terminus, † etiam parti ad- 10
uersæ communis est, Vrsill. *ad Afflict. in decis. 89.* qui alios refert, si restitutio simpliciter fuisset petita; si verò limitatè, atque ita concessa fuisset, puta ad producendum de nouo, tunc altera pars non poterit veteribus probationibus alteram probationem addere, & ponere de directo contraria, Bald. *in l. 1. per hanc C. de tempor.*

*tempor.appellat.*Franc.*decis.*269.*in fin.*Vbi igitur pro-
bare poteſt,dummodo impertinentia non probet ge-
nerales monitiones non ſunt denegandæ.
Quid ſi vltra petita probationes poſtulantur, v-
trum generales monitiones indicendæ?quod non vi-
11 detur, quia † in concernentibus priuatam vtilitatem
non poteſt iudex parte non petente iudicare, Iaſ.*in l.*
ita demum in fin.Cod.de procurat.& vide Bartol.*in l.*4.
§.hoc autem iudicium ff.de damn.infect. Chaſſan.*in con-*
*ſuetud.Burg.rubric.*1.*§.*6.*num.*66.*& plur.ſeq.* Contra-
rium credo veriſsimum, vbi in articulis etiam dedu-
12 cere poteſt, & ſuper eis, ſi ſint concluſorij † fieri litis
conteſtationem. Nam *cap.vnic.de lit.conteſt. & l.*1.
Cod.eod.tit. procedit vbi articuli non ſunt concluſo-
rij, Rota *deciſ.*9.*de probat.in antiq.*& articulorum co-
pia datur parti,vt de iure canonico, & in terris eccle-
ſiæ, & alibi de ſtylo: Aut vbi reſtitutio ad proban-
dum, vel pinguius probandum conceditur, quo caſu
13 poſſet iudicari etiam vltra primam † petitionem, ſi-
cut in multis aliis iudiciis,de quibus per Dec. *in l. vi-*
*num numer.*17.*ff.ſi cert.pet.ad limitat.l.final. Cod.de fi-*
deicommiſſ.libert. dummodo de negotio ipſo, debito
modo liqueat, Bartol.*in l.ſi filius,ff.de donat.* Pari-
ſienſ.*de ſyndicat.in ver.ſententia §. vtrum num.*10. Et
14 iudici ſupremo poteſt conſtare † etiam per oblatio-
nem,viua voce factam, ſecundum quam,ad iudican-
dum moueri poteſt,Bald.*in l.*1.*col.*1.*Cod.de manumiſſ.*
*vindict.*quam deciſionem extollit Fel. *in c. cum vene-*
*rabilis num.*42.*de except.* ſed hæc doctrina in pleriſque
tribunalibus carentibus arbitrio iudicandi non ob-
ſeruatur.
15 Teſtes ad futuram † rei memoriam non ſunt per
monitoria examinandi,ſi teſtes adſunt, ſed examina-
ri non permittuntur; quia iudicis vſus non eſt adhuc
intentatus, interim in teſtes, abſfuturos,vel valetudi-
narios,propter periculum, habes remedia iuris. Ad
16 futuram † rei memoriam recipi poſſunt, etiam ſu-
per articulis obiectiuis, & non admiſsibilibus, vel
fortè nunquam admittendis, quia peccant in forma,
ſecus ſi in materia, Rota *deciſ.*5.*num.*3.*de ſequeſtr. poſ-*
ſeſſ.& fruc.in nouis. Et ante inchoationem totius litis,
recipi poſſunt,*c.quoniam frequenter. vt lit.non conteſt.*
Et valet talis teſtium receptio, ſi poſt receptionem,
ipſorum copia haberi non poteſt, aut quia ſunt mor-
tui, vel aliàs impediti, ſin autem ſuperuixerent,& re-
ceptio facta fuerit à iudice ordinario,cauſaque tracte-
tur coram delegato, hæc teſtium receptio irritatur,
Rot.*deciſione* 3.*de teſtib.in antiq.*ſi recuſant deponere,
habes remedium de teſtibus cogendis. Si eſt appella-
17 tum, poſſunt teſtes abſfuturi, † & valetudinarij pro-
pter periculum examinari etiam ab ordinario, à quo
eſt appellatum,Rota *deciſ.*11.*de appellat.in deciſion.Biſ-*
*ſignet.*Milus *in repertorio in ver.iudex appellationis.*So-
cin. *in conſil.*244. *conſiderata col.*1. *verſ. quarto contra*
*eundem vol.*1.Si coram iudice appellationis, quia velit
cognoſcere de impertinentibus, poterit teſtes abſfu-
turos arreſtare,ne illicentiati, quouſque depoſuerint,
recedant, & ſi fuerit iudex eccleſiaſticus etiam arre-
ſtare poterit ſub excommunicationis pœna, à qua ap-
pellatio non eſt permiſſa,Rota *deciſ.*21. *nu.*2. *de teſtib.*
*in nouis.*Sed quia teſtis veritatem celans, peccat mor-
taliter,*c.quiſquis* 11.*quæſtion.*3. Eſt enim reus, qui ve-
ritatem occultat, *cap.*1.*de crimine falſi.* poterit com-
pelli ad deponendum, Rota *deciſ.*22.*num.*2.*de teſtibus*
in nouis. & ſuper eius depoſitione monitoria fieri, ad
conuincendum illum de ſcientia, etiam ſub excom-
municationis pœna, vt illum corrigat, quin permaneat in peccato occultando veritatem.

CAP. VII.

Qui reuelare teneantur.

SVMMARIA.

1 *Coniux,deſcendentes, & alij conſanguinei non teneantur reuelare ſub excommunicationis pœna.*
2 *Priuilegium non reuelandi an excuſet à toto.*
3 *Sacerdos, qui ſcit in confeſsione, non tenetur reuelare.*
4 *Sacerdos quando celebret, etiam præſente excommunicato.*
5 *Confeſſor deponens in iudicio non probat.*
6 *Reuelare quis tenetur,etiamſi eſt factum iuramentum de non reuelando.*
7 *Iuramentum temerarium non ſeruandum.*
8 *Veritas ſi poteſt taceri quando reſultat ſcandalum.*
9 *Excommunicatus non eſt non reuelans; ſi reſultat ſcandalum,& periculum reuelanti.*
10 *Socius criminis, non reuelans non eſt excommunicatus.*
11 *Principalis non tenetur reuelare.*
12 *Delicta ſua nullus poteſt cogi publicare ſub quacunque pœna.*
13 *Peccant publicantes delicta ſua, etiam ſi metu pœnæ id faciant.*
14 *Sacerdos cur poſſit celebrare ſi homicidium voluntarium commiſerit occultè.*
15 *Excommunicatus quando poſsit communicare ante abſolutionem.*
16 *Principalis reſpondens contra veritatem cum iuramento,non punitur de periurio.*
17 *Furari quando liceat rem æqui valentem.*
18 *Creditor quando poſsit furtiuè accipere rem ſui debitoris.*
19 *Reuelari non debent,quæ legitimè fiunt.*
20 *Reuelari debet quodcunque factum quando eſt notorium,alias excommunicatur.*
21 *Principalis tenetur reuelare quando eſt infamatus ſufficienter de delicto.*
22 *Reuelari non debent quæ vxor furata fuerit pro ſatiſfactione arrarum,& dotis.*
23 *Aduocatus, & medicus non tenentur reuelare quæ ſciunt intuitu officij.*
24 *Obſtetrices non tenentur reuelare ſub pœna excommunicationis.*
25 *Teſtis de auditu non tenetur reuelare.*
26 *Si reuelauerunt illi,à quibus audiuerunt.*
27 *Peccatum quando non eſt ſecretum an debeat reuelari.*
28 *Teſtes criminoſi non admittuntur ad denunciandum.*
29 *Repulſa eſt concedenda contra teſtes examinatos ad reuelationem excommunicationis.*

SEquitur videre quos afficiat excommunicatio reuelare recuſantes: Omnis veritatem occultans, peccat mortaliter,*cap.quiſquis* 11.*quæſt.*2. *cap.*1.*de crimine falſi.* Si peccato additur contumacia non reuelandi,iuſtè excommunicatur, *capit.* 1. *de teſtibus cogend.*

Sed

Sed hęc regula illos nō videtur amplecti, qui sunt pri-
uilegiati, vt c. si testes §. item lege Iulia 4. q. 3. & notatur
in c. si qui testium. de testib. & attestationib. propter quę
priuilegia videntur excusari à peccato; ergo & à con-
1 tumacia. Coniux,† descendentes, & alij, quos enume-
rat summa Angelica in ver. Denuntiatio nu. 13. non te-
nentur testificari; ergo nec propalare ob tales moni-
tiones, Nauarr. in manuali, cap. 25. num. 46. & in c. inter
verba nu. 808. 11. q. 3. Antonius de Corduba in libro sui
quæstionarij, qu. 43. vers. septimò & in tractat. de los casos
de conscientia. qu. 64. circa finem vers. el secundo caso es.
2 Sed hoc priuilegium† nō excusat à toto, nisi alij testes
haberi possint, Archidiac. in c. statuendum 2. q. 6. & di-
cit, quod ita consuenit concludi in c. dilectus de testibus
cogend. Ab. in d. c. 1. nu. 4. eod. tit. ergo qui ad ferendum
testimonium compelli non possunt, vbi aliter veritas
haberi nequit, possent excommunicari, quia & com-
pelli non possent: sed regula multipliciter fallit respe-
3 ctu testiū, & principalis. Nam & sacerdos,† qui scit in
confessione non tenetur reuelare, quia scit vt Deus,
c. sacerdos. de offi. ordin. quo casu, si in foro contentio-
so diceret se nescire, non diceret falsum, Bald. in d. c. si
sacerdos num. 7. secus si aliter sciret, quàm per confes-
sionem, quia tunc eo modo quo scit, tenetur reuelare,
tenendo secretam confessionem, exprimendo causam
scientiæ, vt scandalum euitetur, vt cum Alex. de Ales.
docet Adr. in 4. lib. de sacrament. confess. in vltimo dub.
vers. quo ad hanc col. 2. Francis. de Victor. in sua summa
confess. qu. 186. quamuis cautius faciat, si omnino reti-
ceat: & propterea etiam pręsente excommunicato ce-
4 lebrat, † quem vti Deus sciuisse excommunicatum,
quandiu per alias probationes notum non sit, Abb. in
5 d. c. si sacerdos, n. 5. Si vellet deponere vti Deus † in iu-
diciis, non probaret, Bald. in l. an si gerentes C. de episc.
aud. Ias. in l. 1. §. huius studij n. 6. ff. de iust. & iur. Nisi vti
Deus deponeret super causa matrimonij, glo. in c. tua
nos. de sponsalib. quam singularem reputat Roman. in
l. si non speciali C. de testamen. Ias. in d. § huius studij. se-
6 cus si sciret, vt homo, quo casu reuelare debet, † etiam
si esset factum iuramentum de non reuelando, quia iu-
ramentum non extenditur ad casum cum producitur
in testem, & iccirco non cogitauit, & si cogitasset, iu-
7 ramentum † esset temerarium, & non seruandum, Inn.
in c. qualiter, & quando in primo de accusat. & in c. ad no-
stram. de iureiu. Abb. in d. c. si sacerdos num. 7. quia nòn
debet aperiri via iniquitatis ad delinquendum, nec ad
impunitatem delicti, Inn. in c. quia plerique. de immun.
eccles. Bald. in c. 1. §. item sacramenta de pace iuram. fir-
8 man. Et quando potest veritas † taceri, si resultet scan-
dalum, & maius malum, ponit Innoc. in c. officij. de pœ-
9 nit. & remiss. Et quod excommunicatione † non sit in-
nodatus sciens aliquem commisisse furtum, vel habe-
re rem furto sublatam, & non reuelans emanata ex-
communicatione contra scientes, & non reuelantes, si
resultet periculum, & scandalum, ponit Foller. in pra-
ctic. criminal. in suis miscellaneis n. 41. Quod non credo
bonum, nam ad saluandum alios, non debet ponere a-
nimā suam in periculo, excommunicatione emanata,
& quæ dicuntur per Foller. vera esse possunt, quando
resultat scandalum, & periculum reuelanti, ad tradita
per Doctor. in c. si quis cum fure. de furt. & in l. inciuile C.
eod. & c. nemo. de simon. c. 2. de offic. ordinar. c. placuit. 6. q.
2. c. si peccauerit 2. q. 1. & clem. 1. de heret. latè per Hier.
Paun. in tract. regul. Cacellar. fol. 10.

Qua ratione circa excommunicationem potest ta-
10 ceri reuelatio à socio † criminis, sub excommunicatio-
nis pœna, quia principalis est, qui nullatenus tenetur
ipsum prodere, nec reuelare, imo nec admittitur in
testem neque pro sociis, nec contra eos, l. quoniā libe-
ri, & ibi Doct. C. de testib. l. final. C. de accusat. veniens &
ibi gl. de testib. c. 1. & ibi omnes Canonistæ de confessis.

Principalis † non tenetur reuelare, ne cogatur de- 11
tegere turpitudinem suam, nam lege naturali, & diui-
na omnes sumus liberi à manifestandis criminibus
nostris secretis in foro exteriori, c. si peccauerit 2. q. 1. c.
quis aliquando §. his auctoritatibus. de pœniten. distinct. 2.
vt ait Diuus Chrysostomus: Non dico tibi vt pandas te,
id est peccatum tuū secretum publices, & vt exponit ibi
glo. hoc est priuilegium Dei, quod non potest ab in-
feriore tolli, c. inferior. dist. 21. sub excommunicationis
pœna, Abb. in c. 2. in fin. de confessis, summa Angelic. in
ver. confessio delicti in prin. & in ver. inquisitio §. pœn. &
in ver. denunciatio §. 13. Syluestrina in ver. accusatio §. 13.
quam opinionem dicit esse communem Natta in cle.
sæpe §. & quia col. 7. de verb. sign. Diuus Thom. in 2. 2. q.
69. art. 1. & 2. & ibi Caietan. Soto de ratione tegendi, &
detegendi secreta. in 2. membro qu. 7. conclu. 1. & 2. de iu-
stit. & iur. lib. 4. q. 9. art. 1. & 2. & q. 7. Greg. Lopez in l.
4. tit. 29. part. 7. in glossa iurar que diga la verdad. vbi
latè examinat, & ita resoluit Roderic. Suarez in l. 4. ti.
de las iuras nu. 15. lib. 2. Anton. Gomez. in 3. lib. var. re-
sol. c. 12. de probat. delict. n. 5. Bernard. Diaz in sua pra-
ctica crimin. canonic. c. 118. Et de communi testatur An-
ton. de Cotdubo in lib. 1. sui quæstionarij, qu. 43. fol. 350.
& ad hoc solet allegari, l. 1. & ibi gl. in ver. nulli. de pro-
bationib. Præterea nemo potest † à quolibet humano 12
iudice cogi sub quacunque pœna ad publicandum sua
delicta, imo debemus peccata nostra, quantum possu-
mus occultare, ne peccemus, c. quam sit graue gloriari.
de excess. prælat. c. non sunt audiendi 11. qu. 3. & si peccat,
qui famam suam negligit, quanto magis qui dissipat,
& hanc tenet Sanctus Antoninus in 3. parte tit. 8. c. 4.
§. 1. ver. primo modo. & Caietan. in 2. secunda qu. 73. art. 2.
dicentes, peccare eos, † qui seipsos infamant, etiam si 13
metu pœnæ id faciant, ita quod metus pœnæ non ex-
cuset propalantem sua secreta crimina. Nullus iudex,
qui naturali legi, & diuinæ subditur c. sunt quidam 25.
q. 1. potest iustè cuiquam præcipere, vt sua peccata ma-
nifestet. Vnde D. Thom. in 2. secunda qu. 13. art. 7. ad 5.
dicit: Prælato non est obediendum contra præceptum do-
mini. & Actuum c. 5. Obedire magis oportet Deo, quàm ho-
minibus. Iccirco quando prælatus præcipit, vt sibi di-
catur, quod quis sciuerit corrigendum, intelligendum
est præceptum, saluo ordine fraternæ correctionis, si-
ue præceptum communiter fiat, siue specialiter, sed si
Prælatus expressè præciperet contra hunc ordinem à
Domino institutum, & peccaret pręcipiens, & ei obe-
diens, quasi contra Domini præceptum agens, vnde
non esset ei obediendum. Hæc ille. Item lege euange-
lica, & naturali prohibemur scandalizare proximum,
Matthæi c. 18. c. nihil. de præscript. c. 2. de noui oper. nun-
tiat. Sed peccata publicare est proximum scandalizare,
D. Thom. in secunda 2. q. 44. art. 2. & probatur in cap.
presbyter si à plebe. & in c. si mala 5 q. 4. Item ex præce-
ptis decalogi vetitum est alteri detrahere, hoc autem
est non solum falsum crimen imponere, vel imponē-
di causa esse, sed etiam si crimē alterius aut proprium
citra ordinem iuris detegit, vel est causa, vt detegatur;
quare à nemine quis potest cogi ad publicandum sua
peccata sub quacunque pœna.

Sicut † dicimus de sacerdote, qui homicidium vo- 14
luntarium occultè perpetrauerit, nam post confessio-
nem, contritionem, & pœnitentiam potest celebrare,
non impetrata dispēsatione super irregularitate, præ-
sertim si esset parrochus, vel beneficiatus, aliquo mo-
do ad celebrandum obligatus, maximè pro sui hono-
ris, &

ris,& famæ conseruatione, est enim crudelis, qui fa-
mam suam spernit, *c.volo 12.quæst.1.* & posset de deli-
cto haberi coniectura, in cuiusque cognitionem deue-
nisi per cessationem à diuinis, ita tenet Scanen. *in tra-
ctatu de censuris Ecclesiasticis, titulo de dispensationibus
super irregularis.* ex mente Nauarr. *in summa cap. 27.
nu.259.* Frater Alphonsus de Castro *de potestate legis
pœnalis lib.2.cap.15.* Ioann. Guttieres *in libro canonica-
rum quæstionum c.13.* Quia lex naturalis, & diuina de
defendendo suam famam, præstat legi humanæ de
abstinendo à sacro in irregularitate, *c.sicut.de conse-
crat. distinctione* 1. vbi vide Nauarr. & ita consuluit
Bartolom. de Anenia pro quodam excommunicato
in periculo infamiæ constituto, & in moniali excom-
municata excõmunicatione Papali, occultissimè ta-
15 men, vt posit communicare † ante moram petendi
absolutionem, interesse choro, & aliis, à quibus absti-
nendo, fama monasterij, & sua periclitaretur, cum de-
claratione tamen quod dictus sacerdos faceret dili-
gentiam pro obtinenda dispensatione, secus si dili-
gentiam non faceret.

16 In iudiciis † principalis inquisitus, respondens cum
iuramento contra veritatem non punitur de periu-
rio, Alex. *in addit. ad* Bartol. *in l.1.ff. de bonis eorum qui
ante sent.* Addentes ad Abb. *in c.1.de testib.cogend.* vbi
dicitur paucos hoc scire, licèt sic respondens peccet,
vt dicit Abb. *in c.cum P. de testib.cagend.col.2.vers.& in
quantum.* & facit gl. not. *in c.nequis arbitretur 22. qu.2.*
quod mendacium benignitatis, quod fit ad salutem a-
licuius, non sit peccatum mortale.

Quid si iuridicè facit, tanto minus tenetur reuela-
re sub excommunicationis pœna, V.g. licet alicui rem
17 furari † æquiualentem, quando rem suam occupatam
ab aduersario potenti, & opulento aliter habere non
potest, glossa *in c.iuu gentium distinctione* 1. Innocent.
in c.olim in prima n.8.de restitut.spoliat. Alexan. *in con-
sil.135.n.1.vol.2.& in consil.127.num.8. vol.4.* Felyn. *in
c.quoniam n.13.de simonia,& in c.2.de sponsalib.* Marsil.
*in singular.177.& in sua practica criminal. §.constante
n. 36.* Nauarr. *in sua manuali cap.17.n.182.& seq.* quod
procedit etiam in vsura fraudulenta, rapina, & aliis
damnificationibus, vt quis tunc in conscientia ab i-
stis vsurariis, & damna inferentibus, aliud eiusdem va-
loris, furto subtrahere, atque accipere posit, D. An-
tonin. *in sua summa parte 2.titulo 1.c.15.sub verb.de fur-
to in genere.* Cutta *in memor. ver. dolum bonum. prope fi-
18 nem.* vbi tenet, quod creditor † potest furtiuè accipe-
re propria auctoritate rem sui debitoris, idem firmat
Marsil. *in d.§.constante n.37.* Næuizan. *in sylua nuptial.
lib.4.nu.43.* vbi concludit hoc etiam in conscientia li-
citum esse: quo casu, si post acceptionem occultè fa-
19 ctam † fierent monitoria contra scientes, & non re-
uelantes, non tenetur aliquo modo ea bona restitue-
re, nec propalare, neque etiam alij hoc scientes reue-
lare debent, vt per eundem Næuizan. cum relatis per
eum: summa Armilla *in ver. furtum n.15.* Secus tamen
si testes dubitarent, licet recuperans eis dicat, quod
ad recuperandum suum debitum tantum, quod iu-
stum est, accepit. Nisi tanta fide, & virtute apud eos
polleret, vt merito propter eius dictum certi redde-
rentur, ita Nauarr. *in d.cap.17.n.114.& cap.25.num.46.*
Medina *de restitut. quæstione 3.caus.12.* & latius *quæstio-
ne 11.* Soto *in 4.lib. sentent. distinctione 22.quæstione 1.
artic.2.* Antonius de Corduba *in lib.1. quæstionarij,
quæstione 43.col.3.in 4.limitatione, & in quæst.64.in 4.
limitatione, & in tractatu de casos de consientia, in 2.edi-
tione quæstione 181.* Hoc autem fallit, quando factum
est † notorium, quia tunc omnino debet reuelari, vt 20
per Angelic. *in summa in ver. Confessio delicti. in princ.*
sed tunc non debent ferri monitoria, neque excom-
municatio, quę in subsidium tantum, vt dixi, & vbi de-
ficit actio ordinaria, sed hic superest actio ordinariè a-
gendi ex facto notorio coram seculari iudice, aut per
viam intimationis coram ecclesiastico, si esset simpli-
citer infamatus, aut aliquibus indiciis affectus, & se-
miplena adesset probatio, possent monitoria emana-
ri, teneretúrque † principalis contra se deponere, Am- 21
bros. de Vignatte *in l.ciuile Cod.de furt.* Anton. de
Corduba *in d.tractatu de casos de consientia, q.64.in 2.
puncto, & in lib.1.quæstionarij, qu.43.col.2.vers.et vera.*
Quod intellige, si ageretur tantum ad pœnam spiri-
tualem; secus si monitoria concederentur, ad proce-
dendum iudicialiter, summa Angelica *in ver. Denun-
tiatio in fine.* Syluestrina *in ver. Confessio, in primo vers.
prima in ista quæstione: hic aduertendum est.* Nam & si
principalis non teneatur reuelare, tamen tenetur re-
stituere quod possedit mala fide, *c.2.de regul.iur.lib 2.*
D.Thom. *in 2.secunda quæstione 62.* Syluestrina *in ver.
Restitutio per totum.& §.6.*

Item si vxor † de bonis mariti aliquid in casu licitò 22
propria auctoritate occultè acceperit pro satisfactio-
ne suæ dotis, vel arrharum, quando ea recuperare
non poterat, non tenebitur ipsa, neque id scientes re-
uelare, Anton. de Corduba *in dict. tractatu de casos de
consciencia quæst. 126. in princip.* Item Aduocatus &
medicus † non tenentur reuelare secreta ad præce- 23
ptum superioris, ne dicantur præuaricatores, & pro-
ditores causæ, Petr. de Palude *in 4.lib.sentent. distin-
ctione 28.quæst.1.in casu 7.* Nauarr. *in manuali cap.25.
num.42.& 46.* vbi quod aduocati, confessores, medi-
ci, & alij similes, quibus deteguntur secreta litium, du-
biorum, & morborum, peccant testificando de secre-
tis cum eis secreto communicatis, nisi aliunde illa no-
uerint, vel nisi sint talia, quæ non detecta in aliorum
damnum redundarent, quo casu est detegendum so-
lum necessarium, vt ibid. Nauarr. *in c.inter verb. num.
799.11.quæstione 3.& in Manuali cap.18.num.60.* Idem
probat Anton. de Corduba *in d. tractatu de casos de
consientia quæst.64. in 2.puncto, vers.el tercera caso es,
& in lib.1.quæstionarij, quæst. 43.* loquens etiam in ob-
stetrice, † & quod supradictæ personæ etiam si sub 24
excommunicationis pœna, vel cum iuramento co-
gantur specialiter à superiore reuelare quod sciunt,
nam reuelando peccant mortaliter, vel testifican-
do.

Idem nec tenetur reuelare testis † de auditu, si id 25
audiuit à leuibus personis, non fide dignis, ita quod
reuelaturus de leuitate notaretur, si id ideo crede-
ret, vel denuntiaret, aut de auditu ab istis leuibus
personis testificaretur, præsertim si crederet, quod
ex eius reuelatione, iudex plus debito contra reum
moneretur, hoc enim casu reuelare non tenetur. I-
tem testes † non tenentur reuelare, quotiescunque il- 26
li, à quibus sciuerunt, reuelauerunt, Nauarr. *in cap. in-
ter verba numer.790. 11. quæst. 3. & in Manuali cap.25.
num.46.*

Item si peccatum † est secretum, atque reus est om- 27
nino emendatus, vel speratur cum correctione frater-
na posse emendari, non debet obedire Prælato præci-
pienti, vt denuntietur, absque dicta trina fraterna cor-
rectione, D.Thom. *in 2.secundæ, quæst.33.artic.7.ad 3.*
Diuus Antoninus *in sua summa parte 2. titulo 9.*
cap.

c.6.§.4. Nauarr.*in d.c.25.nu.64.* Nisi constaret reum, de illo crimine esse infamatum, cum sufficientibus indiciis, aut semiplena probatione, quo casu, si à iudice interrogatur, tenetur veritatem dicere, ergo ad euitandam excommunicationem reuelare.

28 Si testes † sunt criminosi, non admittuntur ad denuntiandum, quia propter malum zelum præsumuntur alios velle corrigere, cum ipsi essent corrigendi, & si admitterentur, generaretur scandalum in ecclesia Dei, Felyn.*in c.nouit.n.14.ver.soluere poterit.* pro quo est tex.*in c.dilectus.de accusat.* gl. *in c. personas.de testib. & in c.cum oportet. ver.ad denuntiandum.de accusat. & in c.cum in tua, ver.persona.de sponsalib.& in cap.cum in tua, ver.repellendus.qui matrim.accus.poss.& in l.cum ex iniuncto.ver.cenetur in fin.de heretic.* Vnde contra te-
29 stes † huiusmodi debent concedi repulsa, & potest opponi, quod sunt criminosi, & in peccato mortali existentes, Bart.*l.in constitut.ad reprimendum ver. Denuntiationem nu.8.& ibi latè Apostilla.* Et triplicitet opponitur, scilicet, excommunicatio, expoliatio, & depredatio, ita & aliæ præiudiciales exceptiones opponi possunt, gl.final,*in d.c.nouit.& ibi* Innoc. *n.1.* Specul.*de denuntiatione §.2.n.6.* Sed an coram Ecclesiastico iudice, vt laico obiectus dari debeat? Vtique ad denegandam copiam coram Ecclesiastico, quem constito de prædictis dare non debet.

CAP. VIII.

Denuntiationis iudicium quando fieri debeat coram Ecclesiastico, etiam in præiudicium iurisdictionis laicorum.

SVMMARIA.

1 *Recursus habetur ad ecclesiam ratione peccati.*
2 *Actione sublata per legem, petitur executio obligationis naturalis.*
3 *Causa quomodo agantur coram iudice seculari, & quomodo coram Ecclesiastico.*
4 *Denuntiatur ecclesiæ, qui condemnatus non pœnitet.*
5 *Imperatori quando fuerit prohibitus ingressus ecclesiæ.*
6 *Peccati omnis causa pertinet ad Papam.*
7 *Iudex Ecclesiasticus quando aditur per viam denuntiationis.*
8 *Causa ciuilis, etiam ratione peccati quando non possit trahi ad ecclesiam.*
9 *Sententia in vno foro an, & quando pariat exceptionem rei iudicatæ in altero.*
10 *Pœna diuersa quando possit imponi ab vtroque iudice.*
11 c.felicis.de pœnis lib.6.*quando procedit.*
12 *Pœna condigna quando non imponitur per vnum iudicem, debet imponi per alterum.*
13 c.final.de exceptionibus lib.6.*quando procedit.*
14 *Denuntiatione agendum est, quando actio de iure ciuili non competit.*
15 *Denunciationis iudicium non procedit, quando superest actio de dolo.*
16 *Iuramentum extraiudicialiter interpositum non producit actionem, sed ob ipsum agitur coram ecclesiastico.*
17 *Statutum auferens actiones infra certum tempus, est validum.*
18 *Negligentia quomodo punitur de iure ciuili, & de iure canonico.*
19 *Actione sublata de iure ciuili, agitur per denuntiationem euangelicam.*
20 *Præscriptio cum mala fide potest induci auctoritate Papæ.*
21 *Mala fides non datur, vbi est auctoritas legis.*
22 *Peccatum an sit inductum, attenditur ius canonicum.*
23 *Adulteri possunt occidi in adulterio deprehensi.*
24 *Occidens adulterum, non excusatur à peccato.*
25 *Bannitum occidens vigore statuti, non excusatur à peccato.*
26 *Deceptio infra dimidiam iusti pretij est permissa de iure, sed non excusatur à peccato.*
27 *Deceptione quacumcunque minima, & dolosa, peccatum committitur.*
28 *Ecclesia non debet vendere rem pluris, quàm valeat.*
29 *Exceptio infra dimidiam iusti pretij an sit approbata de iure canonico.*
30 *Permissio iuris non omnis est honesta.*
31 *Papa non potest confirmare quod cum peccato fit.*
32 *Papa auctoritas non excusat à peccato.*
33 *Filius contra patrem non agit de iure ciuili, sed potest agere ratione peccati.*
34 *Debitor iniquè absolutus à iudice, adhuc tenetur in foro conscientiæ.*
35 *Confessus suam sententiam iniustam, potest conueniri coram ecclesiastico.*
36 *Conscientia quid sit.*
37 *Princeps quando possit iudicare in causa propria.*
38 *Princeps à subdito conuenitur coram Papa.*
39 *Papa est iudex laicorum ob negligentiam iudicis laici.*
40 *Recursus habetur ad Papam propter malitiam iudicis laici.*
41 *Appellatio à laicis ad ecclesiasticum, an, & quando sit admittenda.*
42 *Serui contra dominum agere possunt coram iudice ecclesiastico.*

QVando iuris ciuilis obseruantia habet in se pec-
catum iuris naturalis, ad ecclesiam † habetur re- 1
cursus, Bald.*in §.si quis per triginta annos, si de feud.defunct.fuer.controuers.* Vt in obligatione naturali, quæ oritur ex consensu: Aut cum quis locupletatur cum alienis iactura, Abb.*in c.nouit.nu. 49. de iudic.* lex non potest veram iustitiam abolere, super qua fundatur euangelica denuntiatio, Bald.*in auth. ad hæc.vers.sed ponamus,n.29.C.de vsur.* Et ideo etiam quod actio † sit 2
sublata, potest peti executio obligationis naturalis, Felyn.post Innoc. *in cap. qua in ecclesiarum.de constit.*
Qualibet causæ † coram quibusuis iudicibus semper 3
super iniustitia vertuntur, quæ mortale peccatum est, coram secularibus quidem iudicibus, prout ipsa iniustitia est iniquitas contra rationem naturalem, coram Ecclesiasticis autem, quatenus ipsa est peccatum, occidens animam, & priuans eam vita diuinæ gratiæ, & ideo vbicunque potest denuntiatio fieri, potest Ecclesiasticus iudex adiri, etiam si præiudicium fiat laicorum iurisdictioni. V.g.

Si interfector iustè esset à seculari iudice punitus, citra mortem, sed peccati non pœniteret, vt si diceret, placere sibi id fecisse, poterit corrigi fraterna correctione, & si nõ corrigeretur, denuntiare † ecclesię, & si 4
admonitus ab ecclesia non pœniteret, posset vt contumax excommunicari, quia secularis puniuit illum, vt homi-

homicidam offendentem proximum, & rempubli-
cam, Ecclesiasticus autem quatenus est impeditiuum
vitæ æternæ, quia per impœnitentiam & contuma-
ciam impedit vitam spiritualem, quod lex ciuilis non
facit, nisi in aliam id proximi offensionem extenda-
tur, Diuus Ambrosius Episcopus Mediolanensis pa-
lam prohibuit ingressum Ecclesiæ Theodosio Impe-
5 ratori. † eo quod non pœnituisset tanti sanguinis toc
innocentium hominum apud Thessalonicam crude-
liter effusi, *c. duo sunt, distinction. 96. c. apud Thess. lonicam, 11. qu. 3.* vt narrat D. Antonin. *in summa Historial. parte 2. tit. 9. c. 8. §. 3.* ergo Ecclesiastica potestas potest
procedere contra laicum sui Episcopatus, etiam Im-
peratorem super crimine merè prophano, quale fuit
illud Theodosij ad cogendum illum pœnitere, Na-
uarr. *in cap. nouit an 6. not. numer. 4. de iudic.* dicit Papa
6 *in d. cap. nouit.* intendimus † decernere de peccato, cu-
ius ad nos pertinet sine dubitatione censura, quam in
quemlibet exercere possumus, & debemus, & paulo
infra. Nullus ait, qui sanæ mentis est, ignorat, quin
ad officium nostrum spectet de quocunque mortali
peccato corripere quemlibet Christianum, quod
cum summa iurisdictione fieri à Papa, cæterisque E-
piscopis, ostendit Nauarr. *in capitul. si peccauerit, 2. quæstion. 1.*

Nec potest dici, per hoc remedium denuntiationis
aperiri viam, vt omnes causæ fori secularis trahantur
7 ad Ecclesiasticum, † aut trahi possint, concludendo li-
bellos petitorios, videlicet, reos ipsos peccare, atque in
peccato perseuerare, quod certè euenit in omnibus
contractibus, & cæteris, in quibus aliquid restituen-
dum est. Quia tunc iudex Ecclesiasticus hac via inter
laicos adiri potest, cùm aliud deest remedium coram
iudice laico, vel quia non vult, vel quia non potest iu-
stitiam ministrare, Hostiens. *in d. c. nouit. col. 3. de iudic.*
Imo etiam si superesset actio, & facultas iudicis laici,
posset etiam coram Ecclesiastico laicum ratione pec-
cati conuenire; nam per *d. c. nouit.* potest Ecclesiasti-
cus de quocunque peccato cognoscere: Hoc intelli-
8 go, nisi reus excipiat actorem malitiosè † ipsum tra-
here ad forum ecclesiasticum omisso seculari iudice,
& reus sic excipiendo offerat stare iudicio sui secula-
ris iudicis, quia ecclesia debet exceptionem admitte-
re, ne impediat iurisdictionem laicorum, cùm etiam
ad remedium censurarum, & denuntiationis deueni-
ri non possit, quotiescunque adest ordinarium reme-
dium, vt quis coram suo iudice conueniri possit, vt la-
tius superius explicaui. Mirandum certè, cur æmu-
li, detractoresque iurisdictionis Ecclesiasticæ in pun-
cto iudicij denuntiationis Euangelicæ, quæ coram E-
piscopo fit, Ecclesiasticos iurisdictionis cupidos, om-
nia ad se trahere dicant, ratione peccati, idque non vi-
deri permittendum, ne impediatur laicorum iurisdi-
ctio. In illa autem ardua quæstione; quam explicaui-
mus supra in parte prima; An Papa habeat iurisdi-
ctionem temporalem directo in temporalibus; cùm
inducantur tot plurima exempla, in quibus summi
Pontifices pro tempore tot Imperatores, Reges, Prin-
cipes priuarunt ex causa merè temporali, respondent,
id factum esse, rationes peccati, quam ipsi summi Pon-
tifices habent omnimodam: ibi igitur omnino rela-
xant habenas ad velandum actus qui in casibus emer-
gentibus continuò fiunt, hoc autem omnino peccati
rationem violare, atque restringere conantur, ex quo
magna contrarietas ostenditur, & propterea eo-
rum scriptis detractoriis non esse credendum opus
est.

Neque Baldo assentior *in d. §. si quis per triginta annos. si de feudo defuncti fuer. contro. vers.* vbi ait, ad ec-
clesiam recursum haberi non posse, si à iudice laico
per sententiam fuerit negotium diffinitum, vt etiam
firmat, *in auth. clericus. C. de Episcop. & cleric. & in auth. adhuc. numer. 15. C. de vsur.* Quia contrarium patet in
delictis mixti fori, vt dixi supra in secunda parte:
nam sententia † in vno foro, non obstat in alio, ob 9
varios respectus, castigatus à laico ob vulnus illatum
in Ecclesia, poterit etiam puniri ab Ecclesiastico
quatenus sacrilegium, quia ob varios respectus cri-
men est vtriusque fori, Bald. *in l. placet, C. de sacros. eccles. & in l. si quis in hoc genus. C. de episcop. & cleric. & in consil. 260. volum. 3.* Aretin. *in cap. de his. de accusat.* vbi
Felyn. *numer. 13.* alios congerit. Idem Aretin. *in consil. 58. in 2. dub.* Abb. *in capitul. 1. de offic. ordinar.* Maranta
in titul. de inquisitione numer. 97. Practica Corradi *in titulo de accusat. numer. 11. versu. 9.* Ioann. Marc. Mon-
tic. *in sua practica criminal. reg. 1. numer. 16.* Boss. *in titulo de foro compet. numer. 84.* Foller. *in practica criminal. canonic. capitul. 35. numer. 23.* & est communis opinio,
de qua per Couarr. *lib. 2. var. resolut. cap. 20. numer. 6. vers. vndecimo, eadem constitutio.* & Alciat. *in c. 1. num. 128. de offi. ordinar.* Clar. *quæst. 57. vers. sed hic occurrit.*
Boer. *decis. 289.* Francisc. Marc. *decis. 907. parte 1. & decis. 19. num. 4. part. 1.* Pro quo est tex. *in c. felicis. §. final. de pœnis. lib. 6.* vbi non obstante punitione † per ec- 10
clesiasticum, potest iterum per iudicem laicum puni-
ri, quem textum dicit notabilem Abb. *in c. tuæ. de procurator.* nesciens alium æquè bonum, sequens distin-
ctionem Ioanni. Andreæ *in d. c. felicis id nouella.* vbi re-
fert hoc fuisse disputatum Bononiæ, & conclusum,
quod aut per diuersas leges imponuntur diuersæ pœ-
næ pro delicto, omnino separatæ, & tunc impositio v-
nius non tollit aliam, *l. qui sepulchra. C. de sepulcro violat. l. 3. ff. de libero hom. exhibend. l. quoties. ff. de act. & obligat.* Aut pœnæ non sunt omnino diuersæ, quia vna
lex imponit pœnam centum scutorum, alia mille, &
tunc procedit opinio legistarum, de qua per Bald. *in consil. 31. volum. 4.* Aut pœnæ sunt omnino similes,
quia quælibet imponit pœnam centum scutorum, &
tunc non refert, quæ pœna assignetur, cùm sit eadem,
Felyn. *in d. c. de his. num. 13.* Boer. *in d. decis. 289. num. 6.*
Stephan. Aufrer. *in tractatu de potestate ecclesiastic. super laic. num. 54. vers. centesimo vigesimo.* Et licet tex. in
d. c. felicis. † loquatur in offendente Cardinalem, ta- 11
men idem est in omnibus aliis delictis, vt per gloss. i-
bi. & August. *in addit. ad* Angel. *de malefi. in ver. & ad querelam. num. 91.* quod est generaliter verum in om-
nibus delictis mixti fori, prout reprobata gloss. dicit
Anton. Gomez. *in tit. de delictis, cap. 1. num. 40. tomo 3.*
Couar. *in d. capit. 10. vers. 11. eadem constitutio.* Boss. *de foro compet. num. 147.* Alberic. *in l. 2. §. hoc edicto. ff. de vi bonor. rapt.* Abb. *in d. c. tuæ. col. 2. de procurator. & in d. c. de his. de accusat.* Ancharan. *in regula, ea quæ, q. 9. de regul. iur. lib. 6.* Felyn. *in c. quod olim. de iudi. & in cap. cùm sit generale. num. 27. de foro compet.* & ratio conclusionis
sumitur ex *l. 2. vers. sin autem. C. de sportulis*, vbi Bald.
& *in l. si quid erit. ff. de offi. proconsul. & in auth. defensor ciuit. §. audient.* vbi quando ex defectu iurisdictio-
nis non potest pœna † competens delicto per iudicem 12
imponi, recurritur ad alterum iudicem, qui compe-
tentem, & condignam imponat. Prima autem pœna
computatur in secunda, & secunda suppletur per pri-
mam, Bartol. *in l. senatus. col. final. de accusat.* si secun-
da erit corporalis post primam pecuniariam, tunc pe-
cuniaria debet restitui, Maranta *in d. tit. de inquisitione, num. 100.* Neque obstat *c. final.* † *de except. li. 6.* quia 13

Dd loqui-

loquitur quando iudex plenariè poteſt abſoluere, Bal.
in conſ.260.in fin.vol.1. vt epiſcopus in clericum, & lai-
cus in laicum de delicto merè ciuili; ſecus de aliis, in
quibus vnuſquiſque habet cognitionem, & quilibet
in foro ſuo maior eſt, *l.apud Deum.ff.de manumiſſ.*

Interdum iure ciuili actio non competit, vt ex pa-
cto nudo, *l.iuriſgentium.§.ſed cum nulla.ff.de pact.* &
14 tunc per viam † denuntiationis euangelicæ in foro
Eccleſiaſtico, etiam in terris imperij, poteſt executio
pacti modi peti, Innocent.& Compoſtellan. *in c.qua
in Eccleſiarum.de conſtitut.* Doct.*in c.nouit.de iudi.*Bar-
tol. *in conſtitut. ad reprimendum, in ver. Denuntiatio-
nem.* Alexand.*in d.§.ſed cùm nulla.prope finem. verſ.I-
tem ſecundum eum.* Niſi ille cui factum eſt pactum,
15 poſſet exercere de dolo actionem, † iuxta tex.*in l.ele-
ganter.§.ſeruus pactionē.& ibi* Bart.*ff.de dolo.*Bald.*in l.
cum mota.C.de tranſact.*Angel.*in conſ.1.*vt quia petere-
tur damnum, ſi pactum non obſeruaretur, & nulla a-
lia ſupereſſet actio, tunc de dolo datur; ergo ceſſat ex-
communicationis & denuntiationis remedium, *l.quo-
ties.ff.de praeſcript. verb.vbi gloſſ.* eadem gloſſ. *in rubr.
ff.eod.tit.& l.ſancimus.C.de ſacroſ.eccleſ.* & vide Odo-
fred. *in lib.de formandis libellis in actionibus ciuilibus,
c.41.*

16 Item ex iureiurando † extraiudicialiter interpoſito
actio non competit *l.ſi quis pro ea.ff.de fideiuſſor.* Non
loquor de iureiurando litis deciſorio, de quo in *l.acto-
ri.C.de iureiur.& l.ſi duo.ff.eod.* Neque de iuramento
confirmatorio contractus prohibiti, vt *c.2.de pact.li.6.*
quod accumulat forum foro, & ſi præſtatur inter lai-
cos poteſt in vtroque foro conueniri, *c.cùm laicus.de
foro compet.li.6.*Abb.*in c.cùm veniſſent.nu.25. de inſti-
tut.* ſed loquor de iureiurando obligationis inducti-
uo, V.g. iuro quod per te faciam certum quid, nullo
altero pacto præcedente inter nos, *d.l.ſi quis pro ea.*
quia ſi præceſſiſſet pactum; competeret actio. Sed pro
hoc iuramento actione inefficaci, poteſt multipliciter
agi, vt dicit Abb.*in d.c.cùm veniſſent.in fine.* & inter a-
lios modos Innocent.ibi, & *in cap.nouit.de iudi.* poſſe
per viam denuntiationis agi, aſſerit, quia non ſeruan-
do iuramentum iſtud peccat: Aut etiam per viam inti-
mationis, vt intimetur iudici Eccleſiaſtico illum ſtare
in peccato: in vtroque caſu debet de pacto, & iureiu-
rando conſtare, ſicut in cæteris iudiciis, ex regula, *acto-
re non probante, &c.* quæ denique obſeruatur in hac
materia, *c.ſi peccauerit.2.q.1.* Quid ſi non conſtat? Re-
gula eſt, Epiſcopus ad inſtantiam cuiuſcunque peten-
tis generales monitiones per viam edicti publici con-
tra ſcientes, & non reuelantes, ſub excommunicatio-
nis pœna, debet concedere.

17 Item ſi ſtatutum auferat † actionem, quod eſt vali-
dum, gloſſ.*in c.1.§.porrò,& ibi* Bald.*qualit.olim feud.a-
lien.pot.*Bart.*in l.nemo poteſt.numer.12.de legat.1.* Vbi
quod ſimilia ſtatuta valent, quia ſunt inducta propter
fauorem publicum in odium negligentis. Et idem te-
net *in l.ſequitur.§.viam. ff.de vſucap. & in l.ſi. §.procu-
ratoe.ff.rem rat.hab.& in l.ait prætor.§.planè.nu.3.ff.ex
quib.cauſ.maior.& in l.ſi is cui.§.Flauius.ff.de ſolut.* Fe-
lyn.*in rubri.de praeſcript.numer.18.* Barbat. *in conſil.36.
volum.4.*qui reſpondet contrariis, Bald.*in l.cùm acu-
tiſſimi.C.de praeſcript.30.annor.& in auth.ſed nouo iure.
C.de natural.lib.in c.debitores.de iureiur.*Iaſon & Are-
tin.*Inſtitut.de actionib.in princip.*Guido Pap.*deciſ.199.
numer.4.& deciſ.319.& deciſ.409.& deciſ.416.* Pari-
ſienſ.*conſil.49.numer.32.vol.2.* Angel. *in l.2.ff.de vſu-
fruct.*Paul.de Caſtr.*in d.l.ſequitur.§.viam.num.6.& in
l.hoc autem.numer.4.ff.de ſeruit.vrban. praed.* Cuman.
in conſi.67.& in conſi.90. Corn.*in conſil.267.volum.4.*
Ripa *in d.l.nemo poteſt.num.113.*qui dicit eſſe commu-
nem opinionem, Alberic.de Roſat. *in regula, poſſ. ſfor.
de reg.iur.li.6.* vbi latè ſe extendit ſtatutum huiuſmo-
di non oppugnare iuri naturali, quia finem litibus im-
ponit, neque iuri canonico; quia damnum, quod quis
ſua culpa ſentit, ſibi imputare debet, *c.damnum.de reg.
iur.lib.6.* Negligentia punitur à lege, victor non tene-
tur expenſas reficere victori, in quibus ſua negligen-
tia fuit condemnatus, Alberi.*in d.regula, damnum.* Af-
flict.*deciſ.177.* Item negligentia † punitur à lege ciui- 18
li, *l.1.§.n.ff.de act.oblig.& in l.milites.ff.de cuſtod reor.*
Et propter negligentiam iure canonico quis priuatur
dignitate, *c.ad monaſterium. de ſtatu monach.c.2.de cle-
ric.non reſid.* ergo non eſt abſurdum, ſi ſtatutum hoc
creditoris negligentiam in non petendo, puniat, pri-
uando actione, quam habet: in hoc ſtatuto, mala fides
debitoris non eſt conſiderabilis, quia ſtatutum non
tollit creditum in fauorem debitoris, ſed impedit,
quia creditor negligens poteſt agere, nam quod quis
per longum tempus non petat, quod ſibi debetur,
tanquam nimium negligens debet puniri, maximè ad
extinguendum lites, Pariſienſ.*conſil.101.num.18.vol.1.*
Socin.*conſil.17.volum.2.* Propterea ceſſante mala fide
debitoris, non incidit *in cap.final.de praeſcript.*vt dicit
Socin.iun.*in conſil.145.num.65.vol.1.* Abb.*in cap.quod
clericus.col.5.de foro compet.* Si tollitur modus agendi
de † iure ciuili, non tollitur obligatio naturalis, & ipſa 19
veritas, ſiue iuſtitia naturalis, in qua fundatur Euange-
lica denuntiatio, & ideo ſemper poterit haberi recur-
ſus ad eccleſiam non obſtante ſtatuto, Bald.*in tractatu
de praeſcript.§.decima quarta principaliter.num.1. verſic.
non poteſt tollere.* Niſi Papa ſtatutum approbaſſet, quo
caſu auctoritate canonis, ſeu Papæ ex cauſa rationabi-
li poſſet induci in certis caſibus † præſcriptio cum 20
mala fide, quod lex ciuilis, & ſtatutum non poſſet in-
ducere, Abb.*in c.1.in 1.not.de praeſcript.* per textum cū
gloſſ.not.*in cap.inter hæc.33.quaeſt.2.* Imo tutus aucto-
ritate canonis præſcriptionem inducentia, non debet
dubitari de conſcientia, Innoc.*in c.cura. de iure patro-
nat.* quem inducit Bald. *in d.§.ſi quis per triginta an-
nos.in princip.ſi de feud.fuer.controuerſ.* Ancharan. *in c.
ſignificauit.numer.2.de cenſib.* Et vbi eſt auctoritas le-
gis, ibi non datur mala fides, † *l.1.ff.de his qui ven. a-* 21
tat.impetrau. Aluarott.*in d.§.ſi quis per triginta annos.*
neque dicitur peccare, qui facit auctoritate legis, ad
quod citant, *l.Gracchus.C.de adulter.*vbi quod legitimè
factum eſt, pœnam legis non meretur de iure ciuili:
ſed certè ad inducendum peccatum attenditur † ius ca- 22
nonicum, *c.quis peccat.23.q.4.* Ancharan.*in cap.canonum
ſtatuta.quaeſt.14. verſ.in hac eadem materia.de conſtitut.*
Roman. *in conſi.214.col.2.l.n qui aggreſſorem. C.de ſica-
riis.verſ.nullam calumniam metuendam.* & Ariſtot. *in
lib.5.& hic capitul.1.& 2.* Iuſtum dicit, quod ex lege
eſt, quod contra legem violentum: ſed certè iſta con-
firmatio expreſſa, & ſpecialis debet eſſe non obſtante
peccato, inter cætera non ſufficit, Abb.*in c.cùm contin-
gat.de iureiur.* Io.Andr.Ant.de Butr. & Immola *in c.
dudum.de electione.* dicunt, quod generalis confirma-
tio Papæ refertur ad actus validos, & non inualidos,
Alex.*in conſi.59.vol.1.& in conſi.122.vol.3.*Iaſ.*in l.lega-
to.num.12.de legat.1.& in l.mori maiorum.num.17.ff.de
iuriſd.om.iud.*aliàs generalis legis auctoritas non opi-
tularetur.

Item per legem Longobardam licet viro permitta-
tur occidere vxorem in adulterio † deprehenſam, 23
quod

quod etiam est verum hodie per nouissima iura, vt
notat gloss. *in c. inter hæc. 33. q. 2.* si tamen faciat, non ex-
24 cusatur † à culpa, vel peccato, quod sequitur Archi-
diacon. *ibid.* & Ioann. Fab. *in d. l. Gracchus. C. de adulter.*
Immola *in l. quid ergo. §. 2. de legat. 1.* Abb. *in c. veniens.*
in 2. de sponsal. & in repetit. c. cùm esset. col. 5. de testam.
vbi dicunt illam glossam esse singularem, non tamen
est singularis, quia altera glossa ciuilis hoc dicit *in l.*
quod ait lex. in gloss. 1. ff. de adulter. Item Abb. *in 1. si ve-*
rò. in secundo. col. pen. de sent. excom. Roman. *in l. si ab*
hostibus. num. 14. ff. sol. matrim. Felyn. *in c. 2. col. 1. de præ-*
script. & in c. ad nostram. col. 1. & infra de probat. vbi di-
cit illam glossam auream: sed eam faciunt singula-
rem Abb. Io. Andr. & Felyn. *in cap. 2. de homicid.* Felyn.
in c. qua in eccl. sitarum. col. 5. de constitut. Ias. *in l. vt vim.*
col. 5. vers. ad eo ad primam partem. ff. de iust. & iure. D.
Thom. *in 4. lib. sent. ait. dist. 37. q. 2. art. 1.* vbi etiam Ric-
cardus. Item licet ex statuto permittatur occidere ban-
25 nitum, † non propterea occidens excusatur à peccato,
vt dicunt multi ex præcitatis, Bald. *in c. 1. col. 1. de iudic.*
& in cap. fin. in 2. not. de præscrip. Ias. *in l. si ex plagu. col.*
1. ff. de verb. oblig. Alij dicunt non peccare quando oc-
cidit zelo reipublicæ, & animo exequendi statutum,
secus si ex animo effundendi humanum sanguinem ex
odio, Bald. *in l. vt vim. ff. de inst. & iur.* Sed quod nullo
modo possit occidi in foro conscientiæ, probat Nico-
laus Moron. *in tract. de fide, trenga, & pace, quæst. 107.*
num. 9. Addentes ad Abbatem *in c. olim. sub num. 17. de*
restit. spoliat. Alberi. *in tractat. de statutis, parte 4. quæ-*
stione 19.

26 Item licet iura permittant deceptionem † infra di-
midiam iusti pretij, tamen decipiens peccat, Bald. *cap.*
cum causa. in fin. de testib. ex quo infert hæc verba: *Quò*
ergo vadit anima mercatoris? Innocent. *in cap. in ciuita-*
te. in princip. de vsur. & ibi Anton. de Butr. *versic. venio*
ad glossam. Abb. Ioan. de Auan. & Felyn. item Archi-
diacon. *in c. hoc ius. col. 4. 10. qu. 2. & in c. si quis. 16. quæst.*
1. Abb. *in c. 1. de empt. & vendit.* Federic. de Sen. *in con-*
sil. 21. Salyc. *in auth. ad hæc. num. 21. C. de vsur.* Aretin. *in*
consi. 92. col. 2. Ias. *in l. si quis in cons. vbi cado vltimo not. C.*
de pact. & in l. si quis non aliter. col. pen. ff. de verb. oblig.
D. Thom. *in secunda 2. qu. 77. art. 1.* Scotus *in 4. lib. sen-*
tent. dist. 15. q. 2. art. 2. conclus. 3. D. Antoninus *in 2. parte*
summæ tit. 1. c. 16. vers. quantum ad tertium principale.
vbi reprehendit Durandum, qui tenuit contrarium, &
idem tenet D. Bernard. *in li. 6. de Euangelio æterno, ser-*
mone 35. art. 1. cap. 2. quorum plurimos citat Corradus
in tract. de contractib. q. 57. vbi asserunt hoc procedere,
27 quantumcunque sit † modica læsio, & ratione pecca-
ti tenetur ad restitutionem, si deceptio ex dolo pro-
cessit, & D. Thom. *in d. art. 1. q. 77.* Calderin. *in repeti-*
tione c. nauiganti. col. 4. vers. tertio oppono de vsuris, & i-
bi Abb. *& in c. in ciuitate. & in c. cùm causa. col. final. &*
ibi Felyn. *in fin. de testib. & in c. 1. ne cleric. vel monach.*
Salyc. *in auth. ad hæc. C. de vsur.* licet lex dicat, contra-
28 hentes posse se decipere, ecclesia † tamen non debet
vendere rem pluris quàm valet, gloss. *in §. fo. ius. 10. q.*
2. & ibi Archidiac. Roman. *singular. 755.* Ias. *in l. quo-*
ties. col. 5. vers. secundo principaliter. C. de rei vendic. An-
ton. de Butr. *in cap. continebatur. col. 1. de his quæ fiunt à*
prælat. & in d. cap. in ciuitate. de vsuris. vbi quod putat
de personis ecclesiasticis, idem putat esse de laicis quo
ad forum animæ, & idem voluit Anton. & Immola *in*
d. c. cum causa. de testib.

Non obstat, quod ius canonicum, cuius principalis
intentio est consulere animarum saluti, approbet cō-
tractum, in quo interuenit deceptio † infra dimidiam 29
iusti pretij, *c. cùm dilecti. de empt. & vendit.* & propter-
ea hoc casu contrahentes sint tuti in foro conscientiæ,
vt tenuit Ioan. Crotus *in repetit. c. vt animarū. in prin-*
cip. de Const. Bal. sibi contrarius, & *in c. si proponente. de*
rescript. c. Aliter sequeretur, aliquem legis clypeo de-
cipi, quod fieri non debet, *de viduis, 27. q. 2.*

Quia respondetur, quod licet leges, & canones id
permittant, † non tamen caret vitio & dedecore, *c. hac* 30
ratione 31. q. 1. dicit Chrysostomus, quod permittimus,
nolentes præcipimus, quia malas hominum volunta-
tes ad plenum prohibere non possumus, & *in c. nerui.*
dist. 13. dicit textus, non sine vitio est quod ignoscitur,
& non præcipitur, vt dicit Bald. *in l. 1. & 2. ff. ne quis*
eum qui in ius voc. per illum tex. *in ver. non delinquit. &*
in ver. simili delicto. cùm textus videatur sibi contra-
rius esse, Bald. declarat, non deliquit iuris interpreta-
tione, quia non punitur, tamen verè deliquit quoad
bonos mores, quod est simile delicto, nō omne quod
permittitur honestum est, & sine vitio, *l. non omne. l.*
semper. ff. de reg. iur. l. semper. ff. de ritu nuptiar. semper
in contractibus non solùm quod liceat, sed quod ho-
nestum est, considerandum esse, & ideo gloss. *in d. re-*
gula semper. dicit, & si licitum sit contrahentibus se in-
uicem decipere; hoc tamen nōn conuenit facere bo-
no viro, quam glossam dicit Bald. singularem *in cap. si*
proponente. vers. & nota quod interdum. de rescript. vbi,
si infra dimidiam est deceptio, ius canonicum appro-
bauit contractum, sed non specialiter dixit, non ob-
stante peccato, generalis confirmatio refertur ab actu
valido, ideo ad contractus huiusmodi si dolo carue-
rit, & peccatum abest. Nulli licet rem cum peccato te-
nere, quod facit, si contra Dei legem dicit, vel facit
vel concupiscit, Alex. Angelus *in suo destructorio vitio-*
rum, parte 1. c. 1. gl. in c. alle Rex. de pœnitentia. dist. 3. quia
facit contra rationem naturalem, ergo contra legem
Dei æternam, Nauarr. *in sua summa. in præludiis, cap. 7.*
nu. 5. Neque Papa, † neque ius canonicum posset con- 31
firmare quod cum peccato fit, quia non habent aucto-
ritatem peccandi: Iono. *in c. inquisitioni. de sent. excom.*
ergo Papæ auctoritas, quantumuis specialis, † non ex- 32
cusat à peccato, Abb. *in d. c. inquisitioni. num. 3.* Quare
vbicunque adest peccatum, recurrimus ad ecclesiam,
vt dixi, aut per viam denuntiationis, aut per viam in-
timationis.

Filius contra patrem † non habet actionem, *l. fi. C.* 33
de in ius vocand. nisi in castrensi ciuiliter, *l. lis nulla. ff. de*
iudi. & etiam in quasi castrensi, *l. si quis vxori, in 1. re-*
sponso ff. de furt. non tamen de furto, sed actione in fa-
ctum, *l. superstiter. C. de dolo malo.* quod secus intelligit
glossa, de iure canonico, *in c. quæritur. 2. q. 7.* sed hoc e-
tiam iure, intelligas, quod agere potest solum ratione
peccati, arg. *c. si annum. de iudi. li. 6.* Vbi filius in spiri-
tualibus non est in potestate patris, & propterea vbi
superest peccatum, filius admittitur in iudicium con-
tra patrem, Abb. *in c. non est. n. 2. de sponsalib.* & econtra,
pater admittitur eadem ratione contra filium, Sylue-
strina *in ver. filiusfamilias. nu. 28.*

Item si quis iniquè absolutus est à iudice, potest ra-
tione peccati † denuntiari ecclesiæ, quia iste peccat in
fratrem suum, non soluendo naturale debitum, *l. Iu-* 34
lianus. ff. de condict. indeb. l. procurator. ff. rem rat. hab. cap.
cùm æternus. de re iudi. li. 6. Innoc. *in c. quia plerique. nu.*
2. de immunit. eccles. Bald. *in l. cùm quis. C. de iur. & fact.*
ignor. Immola *in l. nemo potest. de legat. 1. & in c. final.*
de præscript. Sed contra quia obstat sententia iudici
laici, Bald. *in authent. ad hæc. numer. 15. Codic. de vsur.*

35 Propterea intelligõ prædicta, si victor † confiteretur
sententiam iustam, lo quod. *in d. cap. quia plerique. vers.*
nam & si scire. Immola post Bald. *in l. si quis instituatur.*
in fi. ff. de hared. instit. Aut si constaret dolo, vel pecu-
nia sententiam obtinuisse. In hac denuntiatione re-
quiritur peccatum, & quod denuntiatus sciat, vel scire
debeat, se teneri, arg. *l. quod te. ff. si cert. pet.* cùm scit, fa-
36 cit contra conscientiam, est enim conscientia † sensus
animi cognoscentis bonum, & malum, cùm autem
scire debet, habet conscientiam erroneam, & icirco
cogi potest ad correctionem erroris, siquidem pecca-
tum est errare in eo, vbi non est peccandum, Bal. *in d.*
auth. adhuc. col. 1.

Interdum actio quàm difficillimè exerceri potest, vt
37 subditus contra † principem non recognoscentem su-
periorẽ, qui licet iudicare possit in causa propria, Bart.
in l. 1. C. ne quis in causa sua. Ial. *in l. qui iurisdiction. ff. de*
iurisdict. om. iudi. Socin. *in regula* 195. *& regula* 203. gl.
in ver. anathema. in c. quilisarias 23. *q.* 4. Abb. *in cap. cum*
venissent. col. 2. de iudi. Lancelot. *in templo iudi. lib. 1. c.*
1. §. 4. *vers. Decimo. per totum.* tamen hoc procedit, quã-
do superior agit contra subditum. Felyn. *in c. 1. n. 8. de*
probat. Stephan. Aufrer. *in tract. de potestate ecclesiast.*
38 *super laic. n. 32. vers. quadragesimo.* Si subditus † vult a-
gere contra suum superiorem, non recognoscentem
alterum, potest conuenire ipsum coram Papa, cano-
nistæ omnes *in c. 1. per illum tex. de prob.* Host. Abb. &
cæteri *in d. c. nonit.* Inno. *in cap. licet ex suscepto. de foro*
compet. qui vult debere iri ad Papam, vbi non est alius
superior & alij relati pro Fel. *in d. c. 1. n. 8. de prob.*

39 Eodem modo permittitur iri ad Papam, † si iudex
laicus negligens fuerit in administranda iustitia, *c. ex*
transmissa. c. licet ex suscepto. de foro compet. gloss. *final.*
in c. qualiter. n. 2. de iudi. Sed in casu negligentiæ iudicis
ecclesiastici non habetur recursus ad laicum, *d. c. quali-*
ter. in fine.

Quæ dicuntur de negligentia in genere, procedunt
etiam si malitiosè agatur, & tunc ad Papam etiam per
40 viam † recursus, & appellationis posse iri, etiam si ipse
Rex, qui superiorem in temporalibus non recogno-
scit, sic pronunciasset, firmauit Andr. *in c. imperialem. §.*
si inter duos. n. 81. vers. vel pone. de prohib. feudi alien. per
Federic. & in proœmio constitutionum regni. prope finem.
§. in prologo. liquet igitur. & hoc procedit in Regno
Neapolis, vt ibi Andr. Item Afflict. *in proœmio consti-*
tutionum. q. 21. Vbi etiam tractat quando talis appel-
41 latio sit † admittenda, ne fiat præiudicium iurisdictio-
ni Regiæ, & retardandæ iustitiæ fortius procedit in a-
liis locis Romanæ ecclesiæ subditis, quæ non pro hæ-
redibus quibuscunque, sed ad certum tempus conces-
sa sunt.

42 Item serui † contra dominum non possunt agere,
& tamen si opprimuntur ab eo per viam denuntiatio-
nis coram Ecclesiastico agere possunt, *l. 2. ff. de his qui*
sunt sui, vel alien. iur. l. 1. §. quod autem. ff. de offi. præfect.
vrb. Bart. *in constitut. ad reprimendum ver. denuntiatio-*
nem. num. 4. vbi etiam de cæteris, qui agere impediun-
tur.

CAP. IX.

De effectibus excommunicationis in foro fori coram vtroque iudice.

SUMMARIA.

1 *Excommunicatus repellitur à iudicio.*
2 *Non potest alterum reconuenire.*
3 *An & quando opponat exceptionem compensationis.*
4 *An & quando possit cedere actiones suas.*
5 *Cessionario an obstet titulus cedentis.*
6 *Excommunicatus nullo modo est capax iudiciorum.*
7 *An possit facere testimonium.*
8 *Non potest esse iudex delegatus, nec arbiter, nec accusator, nec denuntiator.*
9 *In iudiciis ciuilibus & criminalibus nullo modo interesse potest.*
10 *Excommunicatus suam appellationem negligens, non potest repelli.*
11 *Semper est admittendus, nisi legitimè appareat se esse talem.*
12 *Vbi interuenire potest, per se, & non per procuratorem potest.*
13 *Excommunicato omnis defensio conceditur per seipsum, non per alium.*
14 *Aduocatus an possit patrocinium præstare excommunicato.*
15 *Procurator excommunicatus non potest esse in iudicio.*
16 *Fallit si est excommunicatus post appellationem interpositam.*
17 *Excommunicatio reddit quem inhabilem in procuratorio.*
18 *Procurator excommunicatus an possit substituere.*
19 *Gesta per excommunicatum occultè an valeant.*
20 *Præscriptio semper currit contra excommunicatum.*
21 *Vasallus excommunicatus non excusatur, si non petit inuestituram tempore debito.*
22 *Clericus excommunicatus tenetur dicere officium, & alia facere.*
23 *Excommunicatus pro crimine hæresis est intestabilis.*
24 *Excommunicatus vltimas voluntates conficere potest.*
25 *Testamentum an possit conficere excommunicatus, à Papa dispensatus.*
26 *Executio an impediatur per exceptionem excommunicationis.*
27 *Excommunicatus non agit aliquo iudicio possessorio.*
28 *Excommunicatio non impedit restitutionem attentatorum.*
29 *Exceptio excommunicationis nunquam intelligitur exclusa.*
30 *Metus excommunicationis quando reddit actum nullum.*
31 *Dictio vniuersalis negatiua omne tempus includit.*
32 *Excommunicationis metus cadit in constantem virum.*
33 *Contractus cum excommunicato tenet.*
34 *Excommunicatus non agit ex contractu reciproco.*
35 *Contractus habens originem ab excommunicatione est nullus.*
36 *Solutio non potest fieri excommunicato.*
37 *Excommunicatus cogi potest ad soluendum.*
38 *Excommunicationis metus non facit præsumi renuntiationem actorum.*
39 *Metus censurarum non inducit præsumptionem renuntiationis.*
40 *Compromissum non potest fieri cum excommunicato.*
41 *Excommunicatus spoliatus non restituitur.*
42 *Non potest recipi ad religionem.*
43 *Excommunicatus qui non possit eligere.*
44 *Non potest habere dignitatem, neque clericatum.*
45 *Electio non valet ab excommunicato facta.*

46 Ex-

46 *Excommunicatus quomodo repellatur ab electione.*
47 *Excommunicati non sunt sepeliendi, & aliquando exhumandi.*
48 *Exceptio excommunicationis an possit opponi contra mortuum.*
49 *Excommunicatus à canone non debet vitari ante declarationem.*
50 *Sepultura non est prohibenda nisi notoriè constet de exceptione.*
51 *De delicto an possit tractari post mortem.*

NVnc de effectibus excommunicationis in iurisdictionalibus dicendum est: In primis igitur ex-
1 communicatione denunciatus † actor ab agendo repellitur, & sic in vim dilatoriæ, iuxta terminos *c. decernimus. de sent. excomm. lib. 6.* Bellam. *decis. 561. & decis.*
2 86. Item ei denegatur reconuentio, † *c. intelleximus. de iudic.* quia reconuentio est actiuuis species, *c. cùm inter. de except.* Item denegatur exceptio compensationis,
3 quia qui compensat, † agit, & petit, *l. amplius. ff. rem rat. hab.* & sic tenet gloss. in *c. cùm inter. de except.* & ibi communiter omnes Doct. nisi iudicatum oppositum esset liquidum, & actor compensationi consentiret, Capella Tholosan. *decis. 1.* vbi Aufrer. in additionibus alios congerit. Si actor compensationi non acquiescat, est tamen de æquitate admittenda, quia compensatio est defensio, & reus impeditus facto aduersarij non soluit, Abb. *in d. c. cùm inter.* & in simili Bart. *in d. l. amplius.* dicit in periurium non incidit qui iurat soluere, & compensat, ratione prædicta. Potest tamen cedere, † quia hoc vitium cohæret personæ, & nõ trans-
4 it ad successorem, *l. an vitium. ff. de diuers. & temporal. præscript. l. vitia. ff. de acquir. poss. ff.* Iacob. de Aret. *in l. dali. ff. de manat.* infert, quod cessionario non obstat exceptio excommunicationis cedentis, per illum tex. qui loquitur in delegatione. Idem tenet Specul. *de procurator. § si circa prin.* Sed Dynus distinguit, *in c. si quis*
5 *in ius. de reg. iur. lib. 6.* Nam cessionario † ex titulo lucratiuo obstat exceptio cedentis, ex titulo autem oneroso non obstat, *l. apud Celsum. § si quis autem. & §. de auctoru. & §. si cum legitima. ff. de dolo except.* Alex. *in d. §. si cum legitima,* qui alios addit ad Bartol. Item ex-
6 communicatus † nullo modo est capax iudiciorum, nec vt iudex, nec vt aduocatus, nec vt notarius, nec vt testis, *d. c. decernimus.* Sed si excommunicatus produ-
7 ceretur in testem, † non petito per partem quod absoluatur, sicut absolui debuit, post publicationem absoluetur; & iterato producitur, Zabarell. *in clem. 2. n. 2. vers. Bertrand. de testib.* & ignorantia producentem excusat, Put. *decis. 4. nu. 20. lib. 3.* excommunicatus igitur non feret testimonium, *c. testimonium. de testib.* siue sit publicus, siue occultus, quia in his, quæ geruntur ratione priuati iuris, non est differentia inter publicum, & priuatum censuratum, sed sufficit quod ita sit in rei veritate: nisi adhiberetur ad solennizandum actum retro factum; quando excommunicatus non erat, vt in testamento, Put. *d. decis. 4. nu. 17. li. 2.* Item iudex de-
8 legatus esse † non potest, *cap. ad probandum. de re iudi.* Nec arbiter, quia arbitraria sunt redacta ad instar iudiciorum, *l. 1. ff. de arbitr.* Doct. *in l. ex facto. § si quis rogatus. ff. ad Treb. & in l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig.* Bland. *in tract. de compromiss. in 2. quæst. principal. nu. 9.* Neque iudex ordinarius, vt latè per Vant. *in tract. de nullit. ex defectu iurisdict. nu. 137. & in tit. de sentent. ex defect. iurisdiction. delegati, n. 61.* Nullo igitur modo in
9 ciuilibus † iudiciis interesse potest. Neque etiam in criminalibus, vt accusator, *dict. cap. intelleximus.* Vbi Abbas generaliter loquitur: Nec vt denuntiator: Nec

sit litis assistens, Abb. *in c. veritatis. num. 32. & seq. de dolo & contumac.* quod facit iudex, etiam parte non opponente, *c. exceptionem. de exceptionibus.* vbi Abbas in *solutio. final.*

Sed si appellaueris excommunicatus, † & appella- 10
tionem prosequutus non fuerit, non poterit appellatus propter negligentiam appellantis excommunicatum repellere, *c. significauerunt. de except.* Io. Andr. *in c. pia. n. 2. de except. li. 6.* dum enim dubitatur de validitate excommunicationis sic censuratus ad omnem actum admittendus est, glo. *in c. solet. in fin. de sent. excomm. li. 6.* vbi cùm apparebit † legitimè esse excom- 11
municatus, excludetur; ergo interim ad omnia supradicta admitti poterit, & hunc tenet Bald. *in l. lite. C. de liber. al. caus.* per illum tex. vbi pendente lite de statu serui, ille potest esse in iudicio, pro quo allegat *c. 1. de rescript. li. 6.* Socin. *in c. sacris, num. 311. & seq. de sent. excomm.* distinguit, sed vtcunque de excommunicatione ista prius tractari conueniat, coram excommunicationis iudice tractandum est.

Vbi igitur interuenire † potest, an per se, vel per 12
procuratorem debeat comparere, Doct. *in d. c. intelleximus. de iudi.* variant. Ego indistinctè teneo, quod per se personaliter comparere possit, quia ad sui defensionem excommunicati persona non inhabilitatur. Item nullo iure cauetur, quod non per se, sed per procuratorem comparere debeat. Item textus *in c. significauerunt. de exceptionib.* omnem defensionem excommunicato concedit, & si per procuratorem duntaxat cõparere posset, & excluderetur per seipsum, non omnis
† defensio concessa esset, & tunc quis vrgente neces- 13
sitate (sicut est in quolibet alio) cum excommunicato participat, in minorem excommunicationem incurrit, *c. quod antecessorum, 11. q. 3.* Dec. *in cons. 522, nu. 11.* & faciunt quamplurima, quæ in casu necessitatis permittuntur, quæ aliàs fieri sunt prohibita.

Postulans pro excommunicato † an incurrat ex- 14
communicationem; si enim extra iudicium, in non concernentibus defensionem, vtique incidit, quia hic casus non est à iure permissus: secus in iudicio, cui excommunicato nulla defensio sublata fuit, *d. c. significauerunt.* Fallit si aduocatus causam iniustam foueret, tunc enim communicat ei in crimine, & in excommunicationem incidit, arg. *cap. si concubina. de sent. excomm.* si defendit excommunicatum super crimine, super quo fuit excommunicatus, vtique procedit hæc opinio, & fuit Hostiens. quia communicat criminoso in crimine: Aut enim protegit in alia causa, licet iniusta, & tunc iniustè communicat, sed non communicat in crimine, pro quo fuit excõmunicatus; ergo in minorem tantum excommunicationem incidit, *c. nuper. de sent. excom.*

Item procurator † excommunicatus in iudicio esse 15
non potest, *cap. per cessionem. de probat. c. prudentiam. de offic. delegat.* tam tempore constitutionis, quàm absumptionis, nã si à principio constitutionis actus fuit nullus, tractu temporis non reconualescit; A principio nullam recipit potestatem; ergo si postquam absoluens est dominus permaneat in eadem voluntate, nihil facit, nisi de nouo constituat, quod procedit, ne repellatur exceptione opposita, *d. c. pia. de except. lib. 6.* Speculator *in tit. de procurator. in princip.* Fallit in causa appellationis, post cuius interpositionem, † si ex- 16
communicatus fuerit, ipsamque prosequatur, & sic se

immisceat, non peccabit secundum aliquos, cùm seruet fidem datam, *c. iuramenti, & c. de forma, 22. q. 5. & c. 2. & 3. de pectu.* Sed licet teneatur appellare, non tamen prosequi appellationem, *l. inuitus. C. de procurator. c. non iniustè eod. tit.* propterea peccat, nisi fidem in hoc etiam dederit, quod intelligo, statu promittentis non mutato, arg. *c. quemadmodum. de iureiurand.* & talis promissio post censuras continet turpitudinem, *c. in malis 22. q. 3.* Fallit in procuratore rei, cui omnis defensio conceditur, *c. cùm inter. & c. dilecti. de excep. cap. intelleximus. de iudi.* Sed non est sic, quia excommuni-
17 catio † reddit quem inhabilem in procuratorio, *d. cap. post cessionem.* Item quia procuratorium est à principio voluntarium, *l. inuitus. C. de procurator. l. filius. §. inuitum. ff. eod. tit.* & prohibito commercio, nullus à principio voluntariè in prohibitionem incurrere debet.

Quid si procurator à principio specialem habuerit facultatem ad substituendum, an valeat excommuni-
18 catus † substituere? substitutus enim videtur datus à primo, *l. inter eorum. §. 1. ff. quod quisque iuris. in alterum. nomin.* gloss. *in clem. religiosus. de procuratoribus.* Credo substitutionem valere antequam excommunicationis exceptio fuisset contra procuratorem opposita, arg. *l. Barbarius. ff. de offic. prætor.* & notatorum *in decis. 1. de officio Vicarij, per Crescentium impress.* & hanc tenet Innoc. & Ioann. de Lignan. *in tract. de censuris ecclesiastic. §. 4. n. 27. arg. c. iudex. de offic. deleg. li. 6.* opposita igitur exceptione, postea substitutio non valebit.

19 Item gesta † per excommunicatum occultè in officio publico non valent ad beneficium illius, qui non ignorabat esse excommunicatum, sic Calderin. *in c. ad probandum. de re iudic.* vbi Felyn. *n. 8.* & per totum capitulum latissimè disputat, & sequitur Dec. *in d. c. post cessionem, n. 22.* sed contra valere etiam respectu scientis, tradit Felyn. *in c. Rodulphus. n. 40. de rescript.* & hæc opinio magis placet propter publicam tolerantiam, & vide Chassan. *in consuetu. Burgund. titul. des iustices, rubric. 1. §. 6. n. 17.*

20 Item contra excommunicatum iustè, semper currit præscriptio, † siue sit in mora petendi absolutionem, siue non, Abb. *in c. 1. de præscript.* & hanc tenet Balbus *in tract. de præscript. §. his itaque præmissis. nu. 24.* licet enim agere non possit, & non valenti agere non currit præscriptio, cùm non possit remouere impedimentum, & impedimentum illud culpa sui processerit, nec sibi iuuare debet.

21 Item vasallus † excommunicatus non excusatur, si intra annum & diem inuestituram nō petierit, Andr. quem sequitur Afflict. *in c. sancimus. n. 7. quo temp. mi-*
22 *les.* Nam sicut clericus † excommunicatus tenetur dicere officium, quod proprium ipsius est debitum, Dec. *in d. c. intelleximus. in 2. not.* Item omnia alia debita prosequi debet, & sic inuestituram infra debitum tempus petere. Verum si Dominus fuerit excommunicatus, excusatur vasallus, si ab eo inuestiri non petierit, Afflict. *in d. c. sancimus. nu. 69.* Sic econtra Dominus excommunicatum recusare potest, vt eum adeat, propter eandem rationem, quam ponit Afflict. post Andr. *ibid.*

23 Item excommunicatus † pro crimine hæresis intestabilis redditur, *l. Manichæos. l. credentes. C. de hæret. c. excommunicamus. §. credentes. de sent. excomm.* Idem si fuerit excommunicatus pro crimine vsurarum, *capit. quanquam. de vsur. li. 6.* Bald. *in l. fin. num. 7. C. si à non compet. iudic.* Idem si solemniter, & publicè fuerit excommunicatus, Bald. *in l. 3. col. final. C. si pend. appellat.* quia sic anathematizatus in non leuem hæresis suspicionem incidit, Franch. *in rubric. de testam. li. 6. num. 31.* Crass. *in §. testamentum. q. 24.* secus est, si ex aliis causis fuerit excommunicatus, quia retinet adhuc dominium, & exercitium rerum temporalium, nec ob excommunicationem amittit, *c. cùm dilectus. de consuet.* propterea omnes vltimas † voluntates conficere potest de rebus suis; Federic. de Sen. *in consil. 71.* Bart. & 24
Aretio. *in l. si quæramus. de testament.* Duennas *in regula 272.* & est communis opinio, de qua per Clarum *in §. testamentum. qu. 24.* Si tamen Papa dederit † mona- 25
cho licentiam testandi, non potest testari, si est excommunicatus, ne in eodem subiecto sint duo specialia, vt dicit Bald. *in c. intelleximus. col. 2. de iudic.* quem sequitur Felyn. *in c. ad probandum. nu. 1. prope finem. de re iudic.*

Item exceptio † excommunicationis retardat etiam 26
executionem, quæ fit vigore rei iudicatæ, *c. pia. §. si post rem. de except. li. 6.* Guido Pap. *decis. 215. n. 5.* Io. Baptist. de Asinaria *in sua praxi iudiciaria. §. 31. c. 2. limitatione 17.*

Item non potest excommunicatus † agere in aliquo 27
possessorio, Milus *in suo repertorio, ver. excommunicatus licet non possit.* Et propterea non potest intentare possessorium restitutorium, Capella Tholosan. *decis. 172.* Dec. *in c. cùm inter. n. 16. de except.* & ita pluries fuit iudicatum in Rota vrbis: non tamen impedit † restitu- 28
tionem attentatorum, Dec. *in c. ex parte. in 2. nu. 24. de rescript.* cum aliis allegatis per Lancellot. *in tract. de attentat. c. 24. q. 3. n. 10.* vbi attestatur esse communem opinionem. Et licet iudicium attentatorum sit iudicium possessorium, Rota *decis. 1. vt lit. pend. in nouis. & decis. 2. de re iudic. in nouis, & decis. 28. de re iudic. in antiq.* hæc tamen est specialis differentia inter spolium, & attentata, & propter ista fit etiam iniuria iudici, ideo agentis excommunicatio restitutionem non impedit, propter iudicis etiam honorem conseruandum.

Excommunicationis exceptio † nunquam exclusa 29
intelligitur per quamcunque dispositionem quascunque exceptiones excludentem, vt probat Io. Baptista de Asinar. *in d. practica. §. 13. cap. 10. ampliat. 11. limitationis secundæ principalis.* Ioan. de Anan. *in c. postulasti. de homicid.* vbi expressè negat, dispositionem negantem opponi exceptionem excommunicationis esse validam, vt sentit etiam Dec. *in cap. ecclesia sanctæ Mariæ. vers. duodecimo. de constitut.* Lapus *allegation. 92.* vbi dicit non admittentem huiusmodi exceptionem, videri facere contra libertatem ecclesiæ, per *cap. decernimus. de sentent. excom. lib. 6.* licet aliter videatur sentire Tiraquell. *de retract. lignag. §. 1. gloss. 9. numer. 282.*

Item metus excommunicationis † reddit actum 30
nullum: & licet regula sit, valida sunt, quæ per metum fiunt, sed postea rescindenda actione quod metus causa, vt not. *in capitul. Abbas. de his, quæ vi, metusque causa fiunt.* Tamen hic metus excommunicationis nullum ipso iure facit actum, Abb. *in cap. olim, in tertio. nu. 10. vers. sed contra. de restit. spoliat.* vbi Addentes latiùs scribunt. Metus, qui cadit in constantem virum simpliciter hoc facit, *l. 1. ff. de eo quod met. caus. l. metū. §. ait prætor. l. si mulier. §. quod metus. ff. eod. titul. vers. nullo tempore ratum habet.* ergo neque in præsenti quod tempus est, dictio *nulla*, est vniuersalis † negatiua, gl. 31
in vers. nullo modo. in clem. vt hi. de ætat. & qualit. Felyn. latius *in c. cùm accessissent. nu. 8. de constitut.* & vniuersale tēpus, etiam præsens includit, *c. 1. Abbas. & c. ad aures. de his quæ vi, metusq. caus.* Excōmunicationis est † iustus metus, qui cadere pōt in cōstantē virū, *d. c.* 32
dile-

dilectus.de his quæ vi,met.cauſ. & d.c.olim. in tertio. in gl.de reſtit.ſpoliat. Archidiac.*in c.1.de ſent.excom.lib.6.* Innoc.*in c.inquiſitioni.eod.tit.* Luc.de Penn. *in l.quinque.col.8.verſ.vtrum autem pœna.C.de decur.lib.10.* ergo actum facit nullum,non reſcindendum. Cõtractus
33 † ab initio cum excommunicato tenet,Io.Andr. *in c.veritatis.nu.8.de dolo & contum.*qui poteſt in ſui præiudicium,non ignorata modò, ſed etiam notoria eius excommunicatione ſe obligare,Innoc *ibid.*& eius doctrina eſt communiter recepta,de qua per Stephanum Coſtam, vt teſtantur Addentes ad Ioan.Andr. *in d.c.veritatis,in verſ.tenet.*atque agi contra eum poteſt,etiam excommunicatione durante.Sed in contractu re-
34 ciproco excommunicatus † non aget,niſi prius abſoluatur,Io.Andr.*in d.c.veritatis.n.8.in fin.*Item iuramẽtum poteſt ab excommunicato præſtari ,glo. *in c.parvuli 22.q.5.*& eſt communis opinio , de qua per Soc.*in c.ſacris.nu.98.de ſent.excom.* ſed ſi fuerit hoc metu extortum,nullum eſt, Saly. *in auth.ſacramenta.num.3.c.quemadmodum.& c.cùm contingat.de iureiur.*metus autem facti eſt, & coniecturis probatur , de quibus per
35 Caccheran.in *deciſ.*179 ſed ſi contractus † ab excommunicatione originem ducat , ad quam euitandam tranſigatur,nullus eſt,& notoria erit nullitas, ſi in eodem inſtrumento de excommunicatione mentio habeatur,nec eſt opus alia probatione,Io.Andr.*in d.cap.cùm dilectus.de his,quæ vi metuſque cauſ.* iuſtam ait excommunicationem non cauſare metum:nam regulariter ſi culpa præcedit,hic non excuſat, *l.ſi mulier.in 2.ff.quod met.cauſ.*& ita fuit deciſum,Rota *dec.38.de ſentent.excom.in antiq.* Roman. *in conſ 369.nu.10.& plur.ſeq.*Benedict.*in c.Raynutius.in verſ.ſi abſque libern.in ſecundo,n.38.*Rota *dec.10.num.2.de ſent.excomm.in nouis.* vtramque excommunicationem ſiue iuſtam,ſiue iniuſtam ſemper maximum timorem inconcutere , demonſtrat:maxima enim pœna eſt,inter homines non poſſe conuerſari, & hominum carere ſuffragio , *l. qui ſanctum.C.de apoſtat.* ergo quilibet iudex ſuper contractus validitate, vel nullitate iudicaturus de iuramento & excommunicationis timore , ad cauſæ iuſtitiam cognoſcere poteſt.

36 Neque ſolutio † fieri poteſt excommunicato, de eo quod ſibi detur, Abb.*in c.inter alia.n.6.de ſentent.excomm.*quia incurri non debet periculum animæ ex facto proprio,item quia vbi nulla petitio, ibi nulla mora,*l.ſi pupillus.ff.de verb.obligat.l.lecta.ff.ſi cert.pet.* & cum excommunicato nulla habenda eſt communio, niſi in iis quæ tangunt eius correctionem , *c.cum excommunicato 11.q.3.* imò etiam ſi iuraſſet ſoluere intra certum tempus, tacita ſubintelligitur conditio , ſi in eodem ſtatu permanſerit , *22.q.2.c.nequis arbitretur.& l.cùm quis.ff.de ſolut.* ſed in hoc certior mihi viſa eſt Innocent.opin.*in c.veritatis.n.4.de dolo & contum.*vbi etiam Apoſtatæ debemus de omnibus ſuis iuribus reſpondere,*c.Iulianus.& c.Imperatores 11.qu.3.* debitum præcedens facit ceſſare dolum , & neceſſariò cum excommunicato tractando , periculum non incurritur:
37 ab excommunicato † autem debitum exigi poteſt, ad quod tenetur , ne cenſuræ commodum excommunicato afferant,*c.ſi verè, & ibi* Abb.*nu.2.de ſent.excomm.* ſoluit gl.*in c.nos ſanctorum 3.q.6.*ei non eſſe ſoluendũ, ſed pecuniam in ædem ſacram deponendam. Poſtea dicit,quod licet nõ habeat ius petendi, tamen ei ſolui debet, *c.debitores.de iureiur.c.inter alia,in 2.reſponſo.de ſent.excom.* vnde licet excommunicatio tollat obligationem quoad fidelitatem , non tamen quoad alios contractus.

Item metus † excommunicationis non facit præſu- 38
mi renuntiationem actorum ; quoniam excommunicatus,etiam comparens coram iudice à quo, non cenſetur appellationi renuntiare,ſed quicquid facit , puta ſi petat prorogari terminum,cenſurarum metu facere
cenſetur,ſed metus renuntiationis † præſumptionem 39
ſumi non patitur, & ita fuit reſolutum in Rota die 16. Octob.1551.coram Rip.d.Fabio.& eſt deciſ.*in recollectis Guidoboni 33.quæ incipit voluerunt , ſub rubr.de appel.*cum qua concordat *dec. 20. de Appellation. Achill. de Graſſis.*& eſt in eadem cauſa Lucana, Addo Anton. de Butr.*in c.quæſtioni.in c.qua fronte.de appel.* Milus *in repertorio.ver. Appellationi interpoſita.*& faciunt ſcripta per Chaſſan.*in conſil.68.n.74.*vbi vult,quod is qui appellat,ſi compareat coram iudice à quo , timens ab eo excommunicari , non cenſetur appellationi renuntiare.

Item cum excommunicato non poteſt † compro- 40
mitti propter periculum communionis , *c. dilecta.de except.c.ſolet.de ſent.exc.li.6.*Spec. *de arbitr.§.reſtat.in fine.*abſurdum enim eſſet,quod ex voluntario actu excommunicari, iuriſdictio, quæ à patribus dari poteſt, perpetuando,iudici tribueretur,propterea voluntariè non compromittet,ſed in omni caſu , quo voluntariè compromitti contigerit, de quo *in c.ab arbitris.de officio deleg.lib.6.& ibi gloſſ.& Doct.* vtique poterit, aliàs obſtaret *c.intelleximus,de iudicis.*

Item excommunicatus † ſpoliatus non reſtituitur, 41
Abb.*in c.veritatis,nu.41.de dolo,& contum.* Fel.*in c.à nob.nu.7.de except.* quod eſt verum in excommunicatione maiori,ſed in minori ſecus eſt,vt per Felyn.*in c.dilectus,in primo.n.11. de reſcript.*cum aliis limitationibus vt,ibi per eum.

Nec poteſt † recipi ad religionem : & licet huiuſ- 42
modi via tendat ad religionem,arg.*c.reſponſ.de ſenten.exc.*tamen Arcbidiac.*in c.monaſteriis.19.qu.3.*determinat non poſſe recipi,& ita fuit iudicatum:vt per Franciſc. Marc. *deciſ. Delphinal.688.part.1.* quia non licet cum excommunicato oráre,licet quodammodo pertineat ad ſalutem animæ.

Et qui maiori excommunicatione † excommuni- 43
cati ſunt , nec poſſunt eligere , quia hominum communio interdicta eſt,& omnes actus legitimi , *cap.decernimus.de ſentent.excomm.lib.6.*& licet in minori excommunicati,olim poterant eligere,*cap.illa quotidiana,de electione.cap.ſi celebret.de cleric.excomm.minor.*& ibi Abb.gloſſ.*in cap.perpetuo.in verſ.priuentur.de elec.lib.6.* quia excommunicatio minor non repellit à communione hominum,nec à perſecutione iuris proprij , *dict.c.ſi celebret.* ſed quia eligentes hodie debent communicare iuxta ordinationem Concilij Baſilien. *tit.de electione §.& cum humanè.* & ſic vtantur ſacramentis,idcirco ſunt repellendi ſi conſtaret , qui ſacramentis vti non poſſunt,per quæ deuenitur ad electionem;ergo nec poterunt vti ipſa electione , nec digni-
tatem, † nec aliquem clericatum conſequi , niſi prius 44
pœniteat, & abſoluatur, Innocentius & Abb. *in dict.c.ſi celebret.*licet minor excommunicatus poſſet fieri monachus , Baldus *in d.c.illa quotidiana.*& iſta omnia procedunt,etiam in ſuſpenſis,Boer.*conſil.21.numé.12.* & pro hoc videndus eſt Franciſc. Marc. *deciſion.679.num.13.vſque ad finem.part.1.*ſi eligentes eligerent excommunicatum, non valet electio : nec † ignorantia 45
eligentis prodeſſe debet indigno, gloſſ.*in verſic.ſcienter.in dict.c.ſi celebret.* & tunc eligentes priuati ſunt eligendi poteſtate,glo. *in d.verſ.ſcienter.* excommuni-

nicati non debent scienter admitti, aliàs electio corruit, *c. fin. de procurator.* ergo protestari debent, ne videantur admissi, Abb. *in d. c. veritatis col. fin. de dolo, & contumac.* & ibi Innoc. Io. Andr. *in c. 1. de rescr. lib. 6.* & quando actus factus per habiles, & inhabiles valeat, ponit Io. Andr. *in reg. quando alicui.* & de practica ex-
46 pellendi excommunicatos † ab electione, & quid si nollent exire, vide Innoc. & Compostell. *in d. cap. illa quotidiana.*

47 Item excommunicati † non sunt sepeliendi, sed eorum ossa, si discerni possunt exhumanda, & proiicienda sunt, *c. sacris. &* ibi Io. Andr. *&* Abb. *de sent. exc. li. 6.* quo casu, debent iterum loca sacra benedici. Sed an ex-
48 communicationis † exceptio possit opponi contra mortuum ad impediēdam ecclesiasticam sepulturam, vt quia erat excommunicatus à canone, si erat vsurarius manifestus, quod videtur permittendum, quia etiam post mortem tractatur de delicto, *l. pen. §. Scio. ff. de adim. legat. l. si ab hostib. §. fin. ff. solut. matrim.* tanto magis de sepultura, cuius executio post mortem tractari debet. Sed contrarium est verius, quia odiosissimum est prohiberi mortuos tumulari, & contra taliter prohibentes, & impediētes, lex statuit multas pœnas, *l. fi. C. de sepulchr. violat.* & in authenticis ibi positis, ideo sepulturam ibi non prohibet appellatio, *c. ex parte. de sepult.* neque litis motio, quia sepultura est de genere permissorum, *l. 1. ff. de mort. inferend.* nisi sint probationes in promptu, vt tenet Io. And. *in c. quanto. de vsur. li. 6.* aliàs licitum esset vnicuique mouendo litem defuncto, impedire sepulturam mortuique famam denigrare contra expressam dispositionem *in d. l. fi. C. de sepulchr. viol.*

49 Item excommunicatus † à canone non debet vitari ante sententiam declaratoriam parte citata, & causa cognita, vt not. *in clem. 2. de consib. c. cùm secundum leges. de heret. li. 6.* ergo sententia legis, vel canonis non priuat aliquem exercitio actuum permissorū, fortius procedit in sepultura, per regulam, quod communicatur viuenti, communicandum est defuncto, *c. ex parte. in 2. de sepultur.* vbi excommunicatione refertur quæstio requirens altiorem indaginem, post mortem, non
50 est sepultura † prohibenda, præsertim si confessus fuerit: nam & in occulto vsurario sufficit ad sepulturam confessio, vel contritio, etiam absque iussu, vel mandato malè ablatorum, licet hæredes vrgeri possint ad restitutionem, vt tenet Paul. de Lezar. *in clem. eos. de sepult.* pro quo facit *c. in literis. de raptor. & c. fi. de sepult.* nec obstat *c. quanquam. de vsur. li. 6.* quia loquitur in v-
51 surario manifesto. Quod autem dicebatur de delicto † posse tractari post mortem, non procedit per *l. fi. C. si reus, vel accus. mort. fuer.* hæc enim lex condita fuit ante *auth. bona damnatorum.* & ideo bona deportati applicabantur fisco: dicit tamen *d. l. fi.* quod si deportatus appellat, & pendente appellatione mortuus est, causa amplius tractari non potest, neque etiam quoad confiscationem bonorum, sed omne totum extinctum est, & fortius procedit, si ante mortem non inceperit de delicto tractari.

CAP. X.

Excommunicatus an sit vitandus ante publicationem excommunicationis.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatum non esse vitandum, nisi constet de publicatione excommunicationis, & nu. 7.*
2 *Concilium Basiliense quid statuerit de vitando excommunicato.*
3 *Concilium Basiliense, vel Constantiense sit seruandum circa vitandum excommunicatum ante vel post publicationem.*
4 *Concilium Constantiense esse seruandum secundum vsum Ecclesiæ.*
5 *Concilij Constantiensis quæ acta fuerint approbata in concilio Florentino.*
6 *Communicantes cum notoriè excommunicatis an peccent.*

CVm inter homines multi orirentur scrupuli, verum illi, cum quibus conuersabantur, essent excommunicati, & ita excommunicationem incurrerēt: alij verò existimarent, notoriè excommunicatum qui non est, cum iniustè vitare curarent, iniuria afficere, scandalique causam præbere; sic itaque tota Christiana respublica scrupulis abundare videbatur, & confusione: propterea in Constantiensi Cōcilio ordinatum est, quòd nemo deinceps † à communione alicuius in 1
sacramentorum receptione, vel administratione, aut aliis quibuscunque diuinis, vel extra, prætextu cuiuscunque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ à iure, vel ab homine quomodolibet promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut interdictum ecclesiasticum obseruare, nisi sententia, aut censuræ huiusmodi fuerint in & contra personam, collegium, vniuersitatem, ecclesiam, vel locum certum à iudice publicatæ, vel denuntiatæ specialiter, & expressè, Constitutionibus apostolicis, & aliis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Saluo siquem pro sacrilega manuum iniectione in clericum, sententiam latā à canone, adeo notoriè cōstiterit incurrisse, quod factum non possit aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari: nam à communione illius, licet denuntiatus non fuerit, volumus abstinere, iuxta canonicas sanctiones. Ita statutum fuit in prædicto Concilio, sub Martino V. quamuis ipsius acta, quæ in secunda parte, siue tomo, vbi adest prædictū Constantiense Concilium hæc constitutio non inuenitur.

Et licet post Constantiense Concilium † Basiliense 2
fuisset celebratum sub anno 1435. quod de eadem re disponens, retulit omnia supradicta verba cōstitutionis concilij Constantiensis, vsque ad vers. *Saluo siquem pro sacrilega, &c.* cuius loco Basiliense prædictum, ita subsequutum est. Aut siquem ita notoriè excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiuersatione celari, aut aliquo modo iuris suffragio excusari, nam à communione illius abstineri vult iuxta canonicas sanctiones, pro hoc tamen huiusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos, non intendit in aliquo reuelare, neque eis quomodolibet suffragari.

Propter quorum Cōciliorum diuersitatem in verbis, & in substantia, ortæ fuerunt diuersæ Doctorum opiniones. Ac standum esse † Concilio Basiliensi duntaxat, & non Cōstantiensi, velut reuocato per Basiliense immediatè factum, tenent Rebuff. *super concordatis Galliæ, in titulo de excommunicatis nō vitandis.* Cosmas Guimier *supra pragmatica sanctione Gallicana in titulo de excommunicatis non vitandis.* Nauarr. *in c. 1. §. laborent. num. 10. de pœnitent. distinct. 6.* idem *in Manuali c. 9. num. 6. & in c. 27. nu. 35.* Felyn. *in c. Rodulphus, nu. 39. de rescript.* Couarr. *in c. alma mater. in 1. parte §. 2. num. 7. vers. ego vera.* & vtramque literam referens, arbitrabatur standum esse concilio Basiliensi, existimans constitutionem Constantiensia fuisse factam à Martino 3
V. tem-

V. tempore eiusdem concilij, & quod proptereà in decretis concilij non inuenitur.

Contrariam verò partem, quod imo standum sit
4 literæ supradicti concilij Constantiensis, † probatur; ex quo maior pars auctorum, atque vsus sanctæ Romanæ ecclesiæ approbauit. Nam sanctus Antoninus *in tertia parte summa titulo* 25.*c*.3. eam referẽs, probat esse Concilij Constantiensis, eamque esse amplectendam, licet non extet inter acta dicti concilij. Idem refert sanctus Antoninus *in tract. de censuris, c*.83.*in vers. nota diligenter*. summa Angelica *in verbo, excommunicatio, in octauo, num*.3. & hanc etiam tenet Fel. licet sibi contrarius *in c. cum non ab homine. in finalibus verbis. de sent. excom*. Dec. *in c*.2.*de except. n*.4. vbi reprobat Fel. *in d. c*. *Rodulphus. de rescript*. summa Syluestrina *in ver. excomm. in quanto, q*.4.*n*.7. Caietan. *in summa, ver. excommunicatio minor*. vbi probat literam dicti Concilij Constantiensis, idem *in verb. absolutio, in* 2.*vers. ex extrauaganti*. vbi dicit, hanc extrauagantem esse consuetudine vtentium approbatam, idem Syluestr. in epistola, quę habetur in vltimo folio ad lectorem, scribens, dicit standum esse extrauaganti concilij Constantiensis, & non determinationi concilij Basiliensis, Ledesinius *in* 4.*lib. qu*.25.*art*.1.*fol*. 345. idem expresè probat Adrian. *in* 4.*tract. de confessione q*.9.*fol*.282. vbi ait Concilium Constantiense per Basiliense postea fuisse confirmatum, Maiorin. *in* 4.*lib. sen. distinct*.18.*q*. 3. Ioannes Diego *in tract. de libert. ecclesiast. fol*.88. hãc etiam probat summa Armilla *in ver. Absolutio* §.30. vbi refert hoc concilium Constantiense esse vtentium vsu comprobatum, idem in verbo, *excommunicatio, in primo* §. 5. vbi dicit concilium Constantiense esse approbatum in Basiliensi ante eius scissuram, Ioann. de Medina *in cap. de restitutione. quæst*. 3. *in causa nona fol*. 21.*column*.1. Soto in 4.*lib. sent. distinct*.1.*quæst*.5.*artic* 6. *colum*.2.*vers. in transitum autem*. vbi affirmat, quod vsus ecclesiæ eam amplam exceptionẽ, scilicet in quocunque notorio excommunicato non recepit, nisi illam duntaxat concilij Constantiensis, quam quidem Constitutionem, vt Diuus Antoninus inquit Papa Martinus confirmauit, idem Soto *dist*.22.*q*.1.*art*.4. vbi dicit, quod licet constitutio Constantiensis facta fuisset ante schisma, postea tamen in concilio Florentino
5 sub † Martino V. omnia fuerunt decreta secundum tenorem Concilij Constantiensis, & ideo more vtentium & vsu ecclesiæ receptissimum, vt non euitemus, nisi duas illas excommunicatorum species, quas prædictum Concilium Constantiense iussit, quod absque vllo metu tenendum est, sed hoc non reperitur scriptum in concilio Florentino. Idem Soto ibidem *dist*. 23.*art*.9.*q*.1. Alphonsus de Castro *in lib*.2.*de potestate pœnali, c*.15.*vers. circa istos*. Francisc. de Victoria *in sua summa tit. de sacramento baptismi, q*.30. *& titulo de excommunicatione, quæst*.4.*& q*.10. vbi quod iste est vsus ecclesiæ, & determinatio dicti concilij non reperitur ædita, ex defectu impressorum, vbi quod Papa Eugenius in quibusdam ordinationibus reuocauit omnia facta in Concilio Basiliensi, vbi erat ordinatum quod omnes notoriè excommunicati vitarentur, quod erat contra determinationem Concilij Cõstantiensis, Medina *in sua summa tit. de instruct. confess. lib*.1. §.5. *col*.1. Ioseph. Angles *in suis floribus Theologicarum quæstionum, in quæst. de excommunicatione in* 2.*difficultate. in* 1. *dub*. & Couar. *in c. alma mater. in* 1.*parte relect*. §. 2.*n*.9. dicit magis receptam esse in Christiano orbe Martini V. & Constantiensis Concilij Cõstitutionem, & Nauarr. *in d. cap*.27.*num*.35. quamuis ait ex dicto Concilio Basiliensi † peccant omnes communicantes cum notoriè excommunicatis, sed quia durum est damnare gentem, in qua sunt tot viri eruditissimi, scientissimi, & Academiæ celeberrimæ, præsertim Basiliensis, Tolosanæ, & Louaniensis, probabiliter dici potest, prædictam extrauagantem esse vsu receptam, cum illa sola limitatione de excommunicatione manifesta, percussionis clerici iuxta tenorem antiquæ, vel quod multitudo negotiorum, & necessitas communicandi; atque negociandi faciat licitum, quod aliàs non esset, iuxta regulam iuris: *quod non est licitum*. & in eodem *manuali c*.9.*nu*.6. expresè fatetur vsum Constitutionis Constantiensis.

Quibus autem rationibus innitatur vsus catholicæ Ecclesiæ prædicti concilij Constantiensis latissimè scribit Ioan. Guttieres *in lib. quæstionum canonicarum, c*.1.*per totum*. quas breuitatis causa omitto. Quare non
aliter † vitandus excommunicatus, nisi publicatis cen- 6
suris, præter quam si notoriè excommunicatus esset ob clerici possessionem.

CAP. XI.

Publicatio excommunicationis an debeat fieri in loco, vbi vitandus est, vel sufficiat in loco, vbi sententia lata est.

SVMMARIA.

1 *Publicatio excommunicationis, in quo loco fieri debeat.*
2 *Excommunicatio debet publicari in loco iudicij, & vbilibet potest vitari.*
3 *Episcopus potest sibi eligere tribunal in tota diœcesi.*
4 *Excommunicatus publicatus in vna diœcesi, debet vitari vbilibet.*
5 *Excommunicatus magis debet alios vitare, quàm vitari.*
6 *Notorium est, quod est in actu.*
7 *Notorium debet reuelari etiam à principali.*
8 *Excommunicatus à iure ante publicationem citandus est.*
9 *Constitutio Papæ an sufficiat esse Romæ publicata, vt vbilibet liget.*
10 *Ignorantia inuincibilis quando excuset à culpa, & quando à pœna.*
11 *Lex quando imponit pœnam pro culpa an debeat in omni prouincia publicari.*
12 *Matrimonia clandestina sunt valida, vbi concilium non est publicatum.*

NOn parua dubitatio est, vbi excommunicationis
publicatio † fieri debeat, nam cum in diminutio- 1
nem potestatis clauium in plerisq; locis publicationi solemni fiat impedimentum, aliqui dicunt, non aliter ligari excommunicatum, neque esse vitandum, si publicatio ista facta non sit, quoniam sacrum Cõcilium Tridentinum in illis Christianorum prouinciis nequaquam obligat, vbi receptum, & publicatum non est: Addunt, quod idem Concilium *sess*.24.*c*.1.*de reformation. matrimonij*. clandestina matrimonia nulla, & irrita declarauit, & tamen in illis locis, vbi solemnis in ecclesiia publicatio facta non est, si clandestina matrimonia fieri contigerit, valida esse, communiter receptum est, quantumuis eiusdem concilij libri palam per illa loca pendantur, & quantumcunq; Pius IV. qui concilium confirmauit, expresè iusserit illud ligare omnes, etiam ignorantes à prima die Maij 1564. quibus

bus non obstantibus matrimonia occulta in illis locis valida esse, receptum est.

Pro resolutione quæstionis plures articuli distinguendi sunt.

2 Primus articulus est, si iudicialiter actum est, sufficit in loco iudicij excommunicationem † esse publicatam, ad effectum vt vbilibet vitari debeat, nam cum excommunicatio feratur solum propter contumaciã in non parendo, vt diffusè probaui supra in eadem parte *cap.* 3. & contumax dici non potest, nisi certificatus, & admonitus, vtique excommunicationis sententia in loco iudicij ferenda est, gl. *in l. pen. & ibi* Bar. *col. 2. vers. quarto hic Guglielmus. ff. de iust. & iur.* Bar. *in l. 1. C. de sent. ex peric. recit. & in l. cum sententiam. in 1. not. C. de sent. & interlocut. om. iud. & in l. 1. col. 2. ver.*
3 *iuxta hoc est videndum. C. de confes.* & Episcopus † potest sibi eligere tribunal, & locum iudicij in quacunque parte diœcesis, Bald. *in l. testamenta, col. 1. in fi. C. de testam.* per *c. cum episcopus, de offi. ordinar. lib. 6.* præterea si per sententiam publicatus est excommunicatus in v-
4 no diœcesi, debet † vitari in alia diœcesi, Scot. *in lib. 4. sent. distinct.* 19. *q.* 5. & omnes qui sunt in ecclesia Dei, debent illum vitare in quocunque loco existat, *c. si quis à proprio* 11. *q.* 3. & dicit Maiorin. *in 4. lib. sent. distinct.* 18. *q.* 4. id non prouenire ex vi sententiæ, sed diuini iuris dispositione, Matth. *cap. 18. si te non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* ergo à Iudice excommunicatore publicatam esse oportet, vt vbilibet effectum habeat, & vitari debeat, nisi inuincibilis ignorantia
5 interuenerit; Item quia ipse excommunicatus † magis alios vitare debet, quàm vitari, quia plus peccat alios non vitando, *c. illud. de cler. excomm. minist.* Nauarr. in relectione *c. conting. de rescr. remed. 2. n. 28.* ne igitur in peccatum incidat, se excommunicatum declarare debet, quod facit alios vitando, & nulla maior probatio, quàm propria oris confessio, *l. 1. C. de confes.* notorium
6 est † quod omnes continuo videre possunt, Bal. *in authent. quod locum quæst. final. C. de collation.* & quod ex actis resultat, Angel. *in auth. de testibus. § 1.* Inn. *in cap. ex insinuatione, de appellat. & in c. per tuas. de testib.* & quando factum est notorium, tunc omnino debet re-
7 uelari, etiam in præiudicium † reuelantis, Angelic. *in summa ver. Confessio delicti in princ.* quod est verum si tantum ad spiritualem pœnam agatur, vt probaui supra in eadem parte *c. 7. n. 21.* sed hic agitur de peccato vitando vt dixi.

Secundus articulus est, cum quis contrauenit legi, vel canoni aliquid præcipienti sub excommunicationis pœna, sufficit in contrauentionis loco esse excom-
8 municationem † publicatam, vt vbilibet vitari debeat. Nam cum ante publicationem citandus sit, *c. in præsentia. de sent. excommunicat.* & ita denuntiatio iudicialiter facta est, intrant omnes rationes supradictæ in præcedenti articulo, nisi fuerit appellatum, vti dicam in sequentibus. Et facit, quia sententia specialis ligat etiam ignorantem, Franc. *in c. 2. col. 2. vers. venio ad aliquas quæstiones. de constit. lib. 6.* Andreas ab Exea *in c. cognoscentes. nu. 52. de constit.*

Tertius articulus est, cum summus Pontifex aliquid præcipit fieri, vel non fieri sub excõmunicatio-
9 nis pœna, atque præceptum, siue Constitutionẽ † Romæ publicat, animo omnes contrauenientes afficiendi, vtiq; omnes percutit, quantumuis in locis particularibus non fuerit publicata. Probatur ex illa receptissima doctorum sententia, quæ vult constitutionem Papæ in spiritualibus omnes ligare, si Romæ tantum fuerit publicata, neque requiri publicationem fieri in omnibus Christianorum prouinciis, quam firmarunt Ioan. Andreas in Data sexti libri decretal. Ioan. Monach. *in c. ut præsentia num. 7. de regul. iur. lib. 6.* Paul. de Eleazar. *in proœm. clement.* Capella Tholosan. *decis.* 445. Henrich. Boich. *in c. secundo de constitutionib.* Ludouic. Carbon. *in tractatu de legib. lib. 3. qu. 8. vers. nec obstat.* nam cum ecclesiastica gubernatio ad vnum finem communem omnibus fidelibus referatur sub vno pastore Christo, & eius Vicario Pontifice Romano, & cum ex omnibus prouinciis vna fiat communis Respublica, satis est, si promulgetur Romæ, vbi sunt homines de omnibus partibus prouinciarum, à quibus publicationis notitiam omnes alij habere possunt: quæ ratio desumitur ab obligatione subditorum Principum laicorum, quia noua lege deuicti sunt, quantumuis in propriis locis publicata non fuerit, si in ciuitate primaria, & dominatore publicata fuerit, prout omnes fatentur: Idem dicitur de legibus Concilij generalis: nam omnes obligant post publicationem factam in ipso Concilio, vbi sunt homines de omnibus partibus Christianorum, quia sunt leges superioris potestatis, & totius ecclesiæ, vt etiam probat Ludo. Carbon. *in d. qu. 8.* & hoc etiam tenet Abb. *in c. nouerit. num. 3. de sent. excommunicat.* Papæ constitutionem non esse necessario in qualibet prouincia publicandam, cum satis sit Romæ publicatam esse, & Alex. *in cons. 52. vol. 7.* qui consuluit contrarium, defert in hoc Antonio de Butrio *in c. 2. de constit.* quod etiam Romæ tantum publicata, cæteros alias prouinciarum afficit, si de consuetudine existat, sed consuetudo est in Curia Romana, vt Papa adiiciat tempus à quo velit obligare contrauenientes, quo casu omnes afficere probant, Ab. *in d. c. secundo. n. 7.* Felyn. etiam *n. 7. vers. quinto limita. de constit.* & ad hoc est textus *in c. cum in singula. de præbend. lib. 6.* vbi statuitur, quod religiosus regularis, qui habet duas curatas, vnam intra mensem dimittere teneatur, alias fit inhabilis ad beneficia, iste tamen non tenetur statim dimittere, etiamsi legem nouerit, quia in lege certum tempus determinatum est. Item consuetudo est quod solum Romæ publicentur, & ideo isti standum est, per *cap. cum dilectus. de consuetud.* & probat Fely. *in d. c. secundo, num. 7. vers. & idem Immola.*

Et licet non desint etiam qui tenent contrariam opinionem de directo, videlicet Papæ constitutionem non ligare, nisi in prouinciis publicatio facta fuerit: tamen omnes prædicti mouentur ex tex. *in auth. vt factæ nouæ constitutiones.* & sic de iure ciuili, addunt, non reperiri scriptum contrarium de iure canonico, & ideo dicunt iuri ciuili standum esse, ex reg. *c. 1. de noui oper. nunciat.* sed certè istorum opinio non potest subsistere, quia non aduertunt, *§. sed & quod principi. Instit. de iure nat. gent. & ciuil.* ergo de iure canonico sancitum dici potest cum in singulis suis constitutionibus sic Papa præcipiat.

Præterea lex aliter se habet quantum ad obligationem pœnæ, & aliter quantum ad obligationem culpæ,
vnde licet ob ignorantiam † inuincibilem quis excu- 10
satur à culpa, non tamen excusatur à pœna, vt probat Ludouic. Carbon. *in d. tract. de legib. lib. 3. quæst. 7. vers. ex his quæ diximus.* & ideo contraria opinio legistarum
potest procedere, quando lex † imponit pœnam pro 11
culpa, sed si lex procedat inferendo damnum ex causa sine culpa, talis lex ligat etiam ignorantes, vt tradit Ang. *in l. 1. in prin. ff. si quis omiss. caus. testam.* Dec. *in d. c. secundo, in 2. lectura col. 4. vers. o. adde. de constit.* & sequitur Andreas ab Exea in repetitione eiusdem *c. 2. n. 53. de constit.*

Nec obstat quod Pius IV. in Bulla confirmationis

con-

concilij iubeat illud obligare à prima die Maij, 1564.
& tamen communiter Doctorea fatentur in illis lo-
12 cis vbi concilium non est publicatum, matrimonia †
clandestina, & occultè facta, non aliter esse nulla, & ir-
rita, sed valida, & sic contra dispositionem concilij *in sess. 24. c. 1. de reformatione matrimonij*. quia idem concilium iu *d. c. 1. de reformatione matrimonij*. disposuit ipsum decretum non aliter habere locum, nisi post triginta dies à die publicationis faciendæ in vnaquaque parrochia. Vnde & si vendatur liber concilij Tridentini per Regnum Franciæ, vbi neque publicatum, neque receptum est, tamen quia publicatio in parrochiis facta non est, & ideo terminus à decreto concilij datus non adhuc incepit, adhuc statur dispositioni iuris communis, & matrimonia valent, & Pius Papa IV. confirmando concilium, & mandando obseruari ab ipsa prima die Maij, non derogauit dictæ publicationi solemniter in parrochiis faciendæ, iccirco intelligitur in cæteris præterquam in expressè prouisis per ipsum concilium.

CAP. XII.

De Appellationibus à censuris.

SVMMARIA.

1 *Appellatio permittitur ab excommunicatione.*
2 *Permittitur à futuro grauamine.*
3 *Permittitur à comminatione excommunicationis.*
4 *Permittitur à monitoriis.*
5 *Permittitur à tacita interlocutoria, processus ad vlteriora.*
6 *Excommunicatio trahit secum executionem.*
7 *Absolutio ad cautelam quo iure petatur.*
8 *Absolutio quando debet dari cum cautione.*
9 *Appellari ad quem debeat ab excommunicatione lata ab Episcopis.*

EXcommunicatus duo iuris remedia exercere potest, appellationem, & querelam, *c. per tuas. de sen. excomm.* Soc. iu *c. sacro. num. 28. eod. tit.* dicendum prius
1 de appellatione: à censuris † igitur appellatur, *d. c. per tuas. & c. adhac* iu 2. *& c. pastoralis. §. verum. de appellat.* sicut à qualibet alia correctione, si superior in corrigendo modum excederet, *c. licet. de offic. ordin. & ibi* Ab. *nu. 1. c. de priore. & c. reprehensibilis. de appellat.* Roman. *in cons.* 301. Oldra. iu *cons.* 106. quia appellatio fundatur super grauamine, *c. vt debitus. de appel.* quod po-
2 test fieri in quolibet actu, imo etiam à futuro † grauamine potest appellari, Soc. *in d. c. sacro.* sed hoc procedit solum in beneficialibus, in quibus est speciale, Roman. iu *consi.* 304. item contra incertam personam potest appellatio à futuro grauamine interponi, dummodo certa sit, quo ad rem, & factum, Roman. *in consil. 18. alias est* 390. Milus iu *Repertor. ver. Appellatio generalis.* & quanto à futuro appellatur, tempus prosequendi currit à die illati grauaminis, non à die appellationis, Milus *ibid. ver. appellari potest.* in cæteris non recipitur appellari à futuro, nisi fiat aliquis actus, per quem designetur futurum grauamen, Ant. de Butr. & Ab. iu *c. 1. per illum tex. de dilation.* Fel. *in c. significasti. num. 9. v. fallit tamen. de testib.* vbi latè de hoc actu præcedenti.

Et propterea obseruatur in Curia, vt à commina-
tione excommunicationis appelletur, † si ad credito- 3
ris instantiam facta sit, sicut Neapoli appellatur ab indebita citatione super tenore instrumenti exequendi via Ritus 166. magnæ Curiæ Vicariæ.

Si monitoria concederentur, vbi concedenda non
sunt, appellari † potest, quia fit actus, per quem desi- 4
gnatur futurum grauamen, Fely. *in d. c. significauerunt.* sed quia non omnis actus iudicis habet vim sententiæ, nec omnis vox iudicis est sententia, cautela est, vt non appellet grauatus ab illo actu, tanquam ab illato grauamine, sed petat illum reuocari, & si non reuocetur, poterit à non reuocatione appellari, Lancell. *in tract. de attentat. parte 2. c. 12. limitatione* 50. *n.* 71. & licet in his peragendis decem dierum spacium lapsum fuerit, tamē non excluditur grauatus, quo minus possit appellare, Rota *dec. 5. de appellat. in nouis.* quando instat grauaminis futuri actum reuocari, & iudex ad
vlteriora procedit, ab ista etiam tacita † interlocutoria 5
potest appellari, sicut si causam referret, quæ tacita est etiam interlocutoria respectu instantiæ, Franch. *in c. cum intimasti. nu. 8. vers. tu aduerte. de appellat.* sed cautius agetur, si post primam instantiam, atque ad vlteriora progressum, iterum, & secundo instabitur pro reuocatione præiudicialis actus, quem nisi reuocauerit, tutius appellare poterit, Paul. de Castr. *in cons. 334. num. 6. vol. 1.*

Appellatio à censuris non permittitur ad finem, vt
appellans releuetur, quia excommunicatio † trahit se- 6
cum executionem, *c. pastoralis. §. verum. de appellat.* vbi Præposit. sed vt causam transferat ad superiorem, *c. reuera. 3. quest. 9.* quia excommunicatus non est particeps iudicij, *c. intelleximus. de iudic.* apud quem de iniusta conquerena excommunicatione, poterit cautione præstita de parendo mandatis excommunicatoris à superiore absolui, vt super censurarum iniustitia audiri possit, *d. c. per tuas. eod. tit. & c. cum contingat. de offic. delegat.* conditione horum canonum petitur ab-
solutio † ad cautelam, aut agitur officio iudicis, Ho- 7
stiens. iu *d. c. cum contingat.* dicit, quo iure absolutio petatur, non esse curandum, cum de iure canonico, actio in libello non exprimatur, *c. dilecti. de iudic.* Rota *decis. 33. de sentent. excommunicat. in antiq.* si probatur manifesta offensa poterit à superiore absolui, sola iu-
ratoria † cautione præstita de parendo iuri, sed hoc 8
procedit parte non instante, aliàs sufficiens cautio, siue fideiussoria, siue pignoratitia dari debet, vt absoluatur, *c. 2. de iudic. C. venerabilibus. de senten. excommun. lib. 6.*

Hoc appellationis iudicium ad summum † Ponti- 9
ficem, & ad sedem apostolicam deuolutum, poterit coram Vicario summi Pontificis exerceri, qui canonicam habet obedientiam, & clericorum subiectionem atque omnium causarum cognitionem, quæ ad forum ecclesiasticum ordinarium spectant, vt dicit Vestrius iu *practica, lib. 2. cap. 16. num. 1.* & dixi etiam in *tractatu de præuentionibus tribunalium Vrbis.* posset etiam ad sacram congregationem super grauaminibus per Episcopos illatis recursus haberi, sed hic committuntur causæ à sanctissimo, non cognoscuntur. Potest etiam per literas causæ grauaminis commissio obtineri ad Prælatum aliquem in partibus existentem, vnde appellatio emanata est, quæ via securior est, vt præsens in iudicio, potius quàm per procuratores valeat experiri, de hoc etiam scribam inferius, vbi de competentia iudicia excommunicationia nullæ cognoscendæ agam.

CAP.

CAP. XIII.

An denuntiatio excommunicationis facienda sit appellatione pendente.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatus non obstante appellatione vitari debet.*
2 *Denuntiatio excommunicationis an sit facienda pendente appellatione.*
3 *Excommunicatus per denuntiationem plus ligatur.*
4 *Denuntiatio excommunicationis quare fiat.*
5 *Quando fieri debeat.*
6 *Denuntiatio excommunicationis fit præcedente monitione.*
7 *In quibus casibus non est facienda.*
8 *Excommunicatus declaratus appellans an debeat vitari.*
9 *Denuntiatio per cedulones non fit pendente appellatione.*
10 *Absolutio in dubio debet iudicari non valere propter fauorem animæ.*

1 EXcommunicationis executio est vitari,& cum trahat secum executionem, non obstante appellatione,vitari debet, *c.pastoralis*, *§.verum.de appellat.*item denuntiari excommunicatus, & interim fructus beneficij excommunicato non dabuntur,*d.c.pastoralis §.verum*, vbi Præposit.*in prin.* Rota *dec.36.*quā allegat Milus *in Repertor.in ver.attentata post executionem.*de-
2 nuntiatio † autem facienda non est, cum plus ligatur excommunicatus,*c.tua.de sent.excommunicat.* vbi incendiarij,& alij,de quibus ibi,plus ligantur per denūtiationem in eo, quia post eam publicationem non possunt absolui, nisi à Papa: quod autem talis denuntiatio appellatione pendēte fieri non possit, post Immol.tenet Franch.*in d.§.verum.nu.25.q.4.vers.quarto quæritur.*

Et licet Rota videatur sentire quod post appellationem possit deueniri ad denuntiationem, qui actus non erit aliter attentatus, pro quo consuluit Roman. *in cons.482.*tamen per regrauationem excommunica-
3 tus † plus ligatur, ergo licet excommunicatio trahat secum executionem,ita vt excommunicatus statim sit ligatus, tamen non trahit secum executionem cum istis qualitatibus quod ille nō possit absolui,nisi à Papa, & quod vltra excommunicationem sit etiam aggrauatus, & regrauatus in istis qualitatibus extrinsecia,nec comprehensis in excommunicatione,sed connexis in ipsa,requiritur nouum factum iudicis, prout est ipsa regrauatio, per quam debet censeri innouatū appellatione pendente,iuxta terminos tituli: *nihil in-*
4 *nouari appellatione pendente*: Hæc denuntiatio † fit,vt magis innotescat,magisque vitetur,neque admittatur ad sacramenta,aut similia inconsideratè, Ant.de Butr. *in c.cum non ab homine.de iudi.* propterea potest ordinarius, etiam qui non excommunicauit denuntiare, Innoc.*in c.pastoralis.de appellat.*pro salute animarum, vt ab aliis vitetur. *c.illud.de cler. excomm. minist.* vbi agitur de periculo animæ per denuntiationes, & modis,quibus potest, debet ordinarius occurrere tali periculo,*c.si sacerdos.& c.significauit.de offic.ordi.c.ad nostram,in primo.de iureiur.* quod procedit etiam si censuræ fuissent fulminatæ à delegato, quia in hoc nihil turbatur iurisdictio ordinarij, sed potius coadiuuatur vt in simili dicimus *in c.cum teneamur, de appellation.*
sed non fiet denuntiatio † priusquam quis fuerit de 5
excommunicatione confessus,vel conuictus, Io.And. & Gemin.*in c.statuimus.de sent.excom.li.6.* quia etiam in sententia iuris,debet constare de crimine,vt not.*in c.1.in fine.de homic.lib.6.* Doc.*in c.peruenit, in primo de appell.*gl.*in c.sacro.ver.constiterit.de sent.excomm.* gl. *in clem.prima.ver.quam cito commodè.de pœnis. & in cle.2.ver.constiterit eod.tit.* Feder.de Sen.*in cons.116.* & est tex.*in l.eius qui delatorem.& ibi* Bart.*de iure fisci.*

Si excessus est notorius, non est necessaria talis solemnitas, sed potest eū vitari facere absq; alia citatione,denuntiādo illum excommunicatum,*in c.peruenit, in primo.*nec potest talis denuntiatio† fieri die feriata, 6
c.felicis.§.præsenti,de pœnis.li.6. quare in denuntiatione facienda requiritur monitio,*c.in præsentia.eod.tit.in antiquis.*præsertim si ab altero iudice facienda esset, cui committeretur: Aut si ex officio ad id procedere vellet, vel si per literas ei significaretur talem esse excommunicatum, quia saltem debet citari ad dicēdum contra literas excommunicationis contra ipsum productas,ad finem denuntiandi,& tunc obiici poterit de appellatione, vnde cum prædicti actus iudiciales sint, & pendente appellatione fieri prohibentur, si denuntietur,vel regrauetur,attentari dicitur.

Item siquis ignoranter fuerit excommunicatus, vt *in c.illud.& c.de pen.de cleri.excom.minor.*si à die notitiæ appellat, pendente appellatione non potest fieri
denuntiatio,† Franc.*in d.c.pastoralis,§.verum,nu.9.qu.* 7
5.de appell. idem si appellet à declaratoria incursoria in excommunicationem à iure, vel ab homine, nam per appellationem impeditur denuntiatio, Petr.Duē.*in regula 42.n.8.* Fel.*in d.c.cum non ab homine.nu.12.de iud.*Franc.*in d.§.verum.q.6.nu.27.*& est tex.*in d.c.peruenit.in primo,de appellat.* Capyc.*dec.1.n.19.*quia à declaratoria excommunicationis incursæ datur appellatio,licet ab excommunicatione non detur, Ancar. *in cons.240.prope finem.*Gabriel.*in commun.conclus.tit.de reg.iur.conclus.3.nu.59.*

Nec obstat *decisio Rotæ 2.de dolo,& contumac.in nonis.*vbi post Lap.*in clem.vnic.de sequestr.poss.& fruc.*
concluditur, quod is qui à declaratoria † appellauit, 8
debet vitari, & ita appellatum à declaratoria non suspendit illius effectum. Quia vitare minus est quàm publice denuntiare,& Rota non dixit ibi, quod pendente appellatione possit publicè denuntiari. Item in illa vltima additione referunt opinionem Lapi, sed non probatur,quod illam insecteutur:nisi essemus in declaratoria, quæ fieri solet in obligationibus in forma Cameræ apostolicæ factis, quæ sine dubio potest fieri,non obstāte appellatione:ita Ant. Massa Gallesi. *in tract.de oblig.Cameral.part.3.c. reliqua de processu.n.43.vers. illud verò est certum.* alias limitationes ponit Franch.*in d.§.verum.*

Denuntiatio facta,pendente appellatione,est actus 9
irretractabilis,nam quæ publicata sunt omnibus,fieri nō potest,vt sint occulta,ergo vt attentata frustra tractantur reuocari:nisi diceremus reuocari debere actū denuntiationis,& publicationis, videlicet cedulones affixos lacerari, ne vlterius ad ignorantium notitiam excommunicatio lata perueniat. Sed hæc procedūt,si appellatio fuerit legitimè interposita,nam non legitima,non operatur verum effectum, licet operetur, vt interim ratione dubij nō habeatur pro excommunicato,per not.*in c.solet.& c.licet.de sent.exc.li.6.* & hoc tenet Soc.*in d.c.sacro num.67.de sent.excom.* quod non placet,quia text. *in c.illud.§.licet.de cler.excom.minor.* habet, quod in dubio debet se pro excommunicato

gere-

genere,& ab ecclesiasticis sacramentis se obstinere, & hanc tenet Hostiens.*in summa,tit.de sent.excom.§.qualiter proferatur.ver.vnde in dubio.* quia hæc est via tutior quæ respectu animarum est eligenda, *c.iuuenis.de sponsal.c.significasti.in 2.de homicid.c.pen. & cap. ad audientiam.eod.tit.* propter quam rationem existens in dubitatione absolutionis† debet potius iudicare obsolutionem non valere,Soc.*in c.perpendimus.num.207.de sent.excom.& in c.venerabilis.eod.tit.*

CAP. XIV.

De nullitatis censurarum remedio, & excommunicationis iniustæ.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatione existente nulla, exercetur querela.*
2 *Nullitas excommunicationis coram quo iudice deduci debeat.*
3 *Excommunicatio quot modis sit iniusta.*
4 *Excommunicatio iniusta an liget.*
5 *Excommunicatio iniusta, quomodo & quando liget.*
6 *Excommunicatus iniustè non priuatur suffragiis communibus ecclesiæ.*
7 *Excommunicatio quæ non est ipso iure irrita, est valida.*
8 *Excommunicatus communicans, & econtra, quas pœnas patiatur.*
9 *Excommunicatus non potest absolui à peccatis excommunicatione manente.*
10 *Absolutio prius danda est ab excommunicatione, quàm à peccatis.*
11 *Excommunicatio in quibus casibus sit nulla ipso iure.*
12 *Ob defectum potestatis dicitur nulla ipso iure.*
13 *Non fertur in vniuersitatem,siue collegium.*
14 *Non tenet lata contra habentem priuilegium ne excommunicetur.*
15 *Pro causa pecuniaria quomodo ferenda in subsidium.*
16 *Dictio quandocunque est vniuersalis,& comprehendit omnes casus, & tempus.*
17 *Discussio est remedium iuris.*
18 *Excommunicatio lata contra ordinem concilij Tridentini est nulla.*
19 *Tertius possessor non potest conueniri,non facta discussione debitoris.*
20 *Excommunicatio ex contractu quando ferenda.*
21 *Est via executiua, ad quam creditor agens ordinariè, non potest redire.*
22 *Creditor vbi ordinariè incepit agere, non potest petere excommunicari.*
23 *Excommunicatio non est ferenda,pendente iudicio coram seculari iudice.*
24 *Ferri non potest,vbi per suos, vel alienos executores fieri potest executio.*
25 *Creditor quando amittit beneficium petendi excommunicari debitorem.*
26 *Protestatio post factum præiudicium nihil operatur.*
27 *Excommunicatio ferri non debet, si potest fieri executio per iudices laicos.*
28 *Notoriè iniusta est nulla.*
29 *Non est ferenda pro creditore contra debitorem notoriè pauperem.*
30 *Sententia lata contra formam iusti statuti non obligat.*
31 *Excommunicatio est nulla post appellationem interpositam.*
32 *Excommunicatus remanet pendente appellatione.*
33 *Dictio nisi,facit conditionem.*
34 *Appellatio non datur à sententia absolutionis.*
35 *Excommunicatio est nulla, lata pendente recusatione iudicis.*
36 *Lata non præcedentibus monitionibus, an sit valida.*
37 *Ligat quoad ecclesiam, si monitiones non præcedant, secus quoad Deum.*
38 *Iniusta quomodo liget quoad ecclesiam.*
39 *Absolutio dari debet iniustè excommunicato, etiam recusanti.*
40 *Excommunicatio non requirit pro forma monitiones.*
41 *A delegato lata absque monitionibus est nulla.*
42 *Est nulla, si lata est contra pactum.*
43 *In quibus aliis casibus sit nulla, remissiuè.*

SEquitur videre de querela, † quæ exercetur super 1
nullitate censurarum,*c.per tuas.de sent.excom.* Soc. *in c.sacro.nu.28.eod.tit.* de nullitate † conqueri potest 2
coram iudice excommunicatore, & coram iudice appellationis,sicut est regulare in quibuslibet sententiis, Sebast.Vant.*in tract.de nullitat.in titul.quot,& quibus mod. nullitas in iud. propon.* & coram appellationis iudice principaliter & incidenter deduci potest, vt ibidem. Si coram excommunicatore fiat,propositis nullitatibus, supplicandum est, censuras reuocari, & nisi fecerit,ad superiorem si extat,à non reuocatione prouocandum est, *d. c. sacro.* vbi eidem superiori forma datur,quod si absque moræ periculo facere potest, ad excommunicatorem remittat,vt infra certum terminum excommunicationis sententiam nullam declaret,aliter ipse superior idem faciet,si censurarum nullitas esset dubia,poterit absoluere ad cautelam,quamuis excommunicatus illam non petierit, *d. c. per tuas.* Soc. *in d.c.sacro,n.30.*

Sed videamus quando sit nulla, & quando iniusta. Sententia igitur excommunicationis † aliquando est 3
iniusta ex animo proferentis, sed est iusta ex ordine, interdum ex animo, & causa iusta est, ex ordine verò minimè,aliquando verò iusta est ex animo,& ordine; sed non ex causa:Iniusta dicitur ex causa, quando nullum delictum inest in eo,contra quem fertur excommunicatio,ex animo autem,quando non iustitiæ amore censuræ fulminantur,verùm odij liuore,vel pretio, aut etiam aduersariorum fauore : Demum ex ordine iniusta dicitur, quando iudiciali ordine non seruato profertur, *c.seruetur.& c.cum sententia* 11.q.3. his modis iniustæ excommunicationis prolatio,quib. ex parte iudicis iniustitia apparet,quacunque ex causa id fiat, siue odio,siue probationis defectu,siue etiam ex ignorantia, excommunicatio non est ipso iure irrita.

Et de hac quæro † vtrum liget. Inter diuersas Do- 4
ctorum sententias Gaetanus *in 2. secunda q. 70. art.4. ad 2.* tenet expressè quod talis sententia est omnino nulla,ita quod nullum prorsus habet effectum, neque apud Deum,neque apud homines, quia excommunicatio nisi pro mortali peccato ferri non potest, iste autem non peccauit,ergo.Item quia sententia iniusta, sententia dici non meretur,nam secundum D.Thom. *in 2.secunda quæst. 70. art. 4.* iudicium iniustum non est iudicium. Sed Adrianus *in quolibeto* 6.tenet,quod excommunicatio iniusta ex parte causæ, si non sit ipso iure irrita,est valida,& ligat,eandem etiam tenet Riccard.*in 4.lib.sentent.distinct.18.quæst.5.art.3.* Alexan-

der Papa *in qu.*81.*membro vlt.* Syluestrina *in verbo,ex-*
communicatio in 2.§.2.*&* §.3.Petrus de Palude *in* 4.*lib.*
*sentent.distin.*18. *q.*1.*art.*3. Durandus *in d.dist.*18.*arti.*
4. Gratiaous *in c.qui iustm.* 11.*q.*3. & videtur esse seo-
tentia D.Thom.*in qu.*21.*addit.arti.*4. quorum opioio
fundarl videtur per textum *in c.per tuas.§.verum in a-*
liis.de sent.excomm. vbi Iono.dicit, verum in aliis,oisi
gratiam absolntionis imploret , non debet audiri ne
sententiam ecclesiasticam contemnere videatur,ioiu-
stæ enim sententiæ homo parere debet , ne ex super-
bia ligetur, qui prius ex puritate conscientiæ absolu-
tus tenebatur.
5 Nec obstat *c.crimen.§.illicita* 24.*q.*3.vbi †illicita ex-
communicatio noo lædit eum qui notatur , sed illum
à quo notatur: quia hoc intelligendum est de læsione
quoad Deum,& de illo, qui excommunicationem nõ
contemnit. Minus obstst *c.cus illata.* 11.*q.*3.vbi senten-
tia si est iniusta,tanto eam curare non debet , quanto
apud Dominum,& eius ecclesiam iniqua sentẽtia ne-
minem potest grauare;ita ergo ea se non absolui desi-
deret, quia se nullatenus prospicit obligatũ, quia hoc
intelligendnm est,vel de grauamine apud Deum, vel
quando intolerabilis error continetur in causa. Et si
est causa ioiusta , oon tameo intolerabilis error , illud
verbum , se non absolui desideret, intelligendum est,
quaotum ad reatum , noo quantnm ad sui reconcilia-
tionem cum militante ecclesia.

Ad quornm declarationem istas firmo conclusio-
nes.

6 Prima est, iniustè excommunicatus † suffragiis ec-
clesiæ commnnibus non priuatur : quam sententiam
omnes præcitati Doctores firmatunt, & defendunt,
etiam illi qui asserunt,ioiustam excommunicationem
ligare,præsertim Riccard.*art.*7.*n.*2.& Petr.de Palude
*in qu.*1.*art.*1. & Alex.vbi supra *in membro* 1. solus Du-
randus eam negat, sed rationes Gaetani , & Adriani,
sufficienter probant:quia ecclesia iniquam nõ appro-
bat iudicis voluntatem , quia innocenti daonum in-
ferret, sine aliqua publica vtilitate.
7 Secunda conclusio est,senteotia , † quæ non est ipso
iure irrita, est valida quoad hoc quod excommonica-
tus existat,oon solum propter scaodalum euitandum,
sed etiam absolutè teoetur vitare omoem cõmunio-
nem,& vitari. Quas duas conclusiones tenet D.Greg.
in homilia 26.tractana illud Ioan.*c.*20.*quorum remiseri-*
tis peccata,&c. & hoc patet *ex c.quibusd.* 11.*q.*3. quia si
semel daretur vnicuique facultas discernendi an causa
sit iusta,vel iniusta,esset magna coosusio,vel schisma,
propterea ecclesia præcipit,vt talis remedia iuris quę-
rat,& interim sententiam timeat, eique pareat.
8 Tertia conclusio est,si talis participaret †io diuinis,
vel alij communicarent publicè eidem,casdem pœnas
incurreret coram ecclesia, ac si seotentia iusta esset : si
enim non est delata appellatio ad superiorem,& con-
ninor de communione contra ecclesiæ præceptum,
iudex ecclesiæ iustè me condemnabit, tanquam irre-
gularem , hæc Inn.*de sent.exc.c.*4. & D.Greg.*in d.ho-*
milia 26. ligat igitur talis excommuoicatio quantum
ad ecclesiam,id est,quantum ad ea,quæ prohibita sunt
excommunicato, videlicet ad vitandum ecclesiam tẽ-
pore diuinorum,& sacramentorum perceptionem,a-
liosque legitimos hominum actus vitandos, id si non
fecerit, contemptor ecclesiasticæ disciplinæ iudicabi-
tur , & per inobedientiam mortaliter peccat : si verò
humiliter pœnam hanc suffert , donec legitimo ordi-
ne absoluatur, magnum sibi apud Deum cõparat me-
ritum, de quo per D.Greg.*in d.homilia* 26. vbi prope
finem,ait : sed vtrum iustè, vel iniustè obliget pastor,
pastoris tamen sententia est timenda ne is qui subest,
& qui forsan iniustè ligatur, ipsam excommunicatio-
nis sententiam fortassis ex alia causa mereatur.

Qui iustè est excommunicatus,† à peccatis absolui 9
nequit, excommunicatione manente, quia si per eum
stat,quin ab ipsa exconiniunicatiooe absoluatur, pec-
cat mortaliter,cum quo absolutio stare non potest,&
quidem est in peccato mortali si non pœnitet , quia
sententiam excommunicationis cootemnit , sed qui
iniustè est excommunicatus,per eum autem non stat,
quio absoluatur , quia absolutionem fortè petit , sed
eam ex aliqua causa habere non potest , de eo non est
ita clarum, ao possit absolui, excommunicatione ma-
nente, quia *c.quicunque.*24.*q.*1. de illis loquitur,qui se
ab vnitate fidei, aut Petri societate semetipsos segre-
garint. Ego tamen credo,quod tales minimè à pecca-
tis absolui possunt ab homine, quamuis si verè pœni-
tent , absoluantur in iudicio Dei : decretum enim ex
consuetudioe,quæ est optima legum interpres,sic ob-
seruat,vt non absoluantur: quia præsumendum est, vt
in pluribus , quod iustè excommunicati fuerint , &
quod nisi per eos staret,ab excommunicatione absol-
uereotur. Nisi interdum in excommunicatione per
longum tempus teneantur , ad grauius puniendum a-
liquod scelus graue : & propterea sacerdos,qui pœni-
tentem absoluit, prius † ab excommnnicatione abso- 10
lutionem præmittere debet,quàm à peccatis. A quo
autem absolutio obtineri debeat , si ab homioe lata
est,vel à iure,siue excommunicatio maior,siue minor
fuerit, vel ab eodem, aut diuerso Prælato, aut alio su-
periori, io speciali capite inferius exarabo.

Multis autem casibus excommunicatio † est nulla 11
ipso iure , aut ob defectum iurisdictionis super ex-
communicatum simpliciter, vel in illo casu saltem, in
quo fertur excommunicatio : aut quia fertur post ap-
pellationem legitimè interpositam:aut quia habet in-
tolerabilem errorem expressum , aut quia nulla alia
præcesserit monitio.

Si excommunicatio feratur iure oon permittente in
aliquo casu,iniusta dicitur excommunicatio †ex defe- 12
ctu potestatis,& per consequens,nulla ipso iure, V.g.
decretales prohibent ferri excommunicationem in v-
niuersitatem,† siue collegium. Quid si feratur,an te- 13
neat:aliqui dicebant,quod sic ; quia multa contra pro-
hibitionem fiunt , quæ facta tenent , quamuis contra
prohibitionem faciens,grauiter peccet: alij respicien-
tes non tantùm ad verba , sed principaliter ad inten-
tionem constituentia,quæ præcipuè est consideranda,
*l.*2.*C.de legib.*dicunt & bene,quod si senteotia feratur
in communitatem,non tenet:si enim teneret,per hãc
constitutionem non caueretur periculo animarum,
quod constitutio vitare contendit , & hanc opinio-
nem tenet Riccard.*in* 4.*lib.sent.dist.*18.*q.*2.*art.*2.Item
si quis haberet priuilegium †quod non posset excom- 14
muoicari , & hoc fit notum iudici excommunicatio-
nem proferenti,vtique excommunicatio facta non te-
net , arg.*c.si duob.de appellat.* & expressius in glo.*ibid.*
& tenet Riccard.*in d.dist.*18 *qu.*5.*art.*5.nisi ab eo ferre-
tur excommunicatio , qui priuilegio posset deroga-
re. Idem dicendum est , si excommunicatio feratur
contra canones aliquid fieri permittentes , cùm iudi-
ces illos scire præsumantur,excommunicatio lata nul-
la est.

Disponit sacrosanctum Concil. Trident. *sess.*25. *c.*3.
vt excommunicationes pro causa pecuniaria , nisi in
subsidiũ,non † relaxẽtur. Quid si duo essent principa-
liter,& insolidum obligati in forma Cameræ apostol. 15

&

& iudicium fuisset contra alterum ciuiliter intentatū,
an & contra alterum, contrà quem nulla executio fieri
potest, excommunicatio fieri possit, verba concilij ferri prohibent, quæ sunt, ferantur censuræ quandocunque executio realis, vel personalis fieri non potest,
16 verbum *quandocunque* † est vniuersale, quod comprehendit omne tempus, & omnes casus, & per consequens etiam quando contra alterum æquè principalem executio fieri potest, Marian. Soc. *in cons. 141. nu. 5. vol. 1.* Tiraq. *de retract. lignagier. §. 1. gl. 2. n. 20.* item sacrosanctum concilium dicit per priuationem beneficij, aliaque iuris remedia, sed remedium discussionis
17 † contra tertios principaliter obligatos, est remedium iuris, Angel. *in auth. hoc si debitor. n. 4. C. de pigno.* ergo dicendum est, quod prius procedi debeat contra correos obligatos, si eorum, vel bonorum copia haberi possit, quàm deueniendum sit ad fulminationem censurarum contra eum, contra quem realis, vel personalis executio fieri non potest. Item concilium dicit realis, vel personalis executio aduersus reos, vnde cùm loquatur in plurali, casus iste potuit comprehēdi, Fel. *in c. nonnulli. §. sunt & alij. nu. 43. vers. vbi verba. de rescript.* ergo lata excommunicatio hoc casu contra textum concilij nulla est. Sic patet quantum errent curiales non admittentes discussionem: dat ipsum conciliū certum ordinem, qui obseruandus est, *l. à diuo Pio. §. in venditione. vbi* Ias. *& cæteri. ff. de re iud.* & excommuni-
18 catio † cōtrà hunc ordinem lata, nulla est, & ita decreuit sacra congregatio concilij, cuius decreti verba insi hic inserere: supposito quod duo sint insolidū obligati in forma Cameræ pro eodem debito, & quod cōtra vnum tantùm possit deueniri ad executionem realem, vel personalem, an contra alterum, contra quem executio realis, vel personalis fieri non potest, ad instantiam creditoris, possint in subsidium ferri censuræ. Congregatio Concilij respōdet non posse, A. Cardinalis Carrafa. Nam sicut quando sunt duo rei prin-
19 cipales insolidum obligari non potest agi contra † possessores bonorum, nisi prius facta discussione contra ambos obligatos, ad Bart. *in l. quoties. C. quo quisq; ordine conueniri deb.* Ias. *in §. item si quis, nu. 82. Instit. de action.* Ronchegall. *in l. reos, n. 63. ff. de duob. reis.* ita dicendum est de censuris, vt ad eas ante discussionem contra ambos deueniri non possit, excommunicatio igitur contra ius lata, nulla est.
20 Item excommunicatio † fertur ex contractu, & ita ordinario iure, creditor autem habet electionē agendi; ergo videtur quod possit in primis petere excommunicari debitorem. Hoc prohibetur à cōcilio, abstineant se iudices tam à procedendo, quàm à diffiniendo, sed liceat eis, si expedire videbitur per mulctas pecuniarias, seu captionem pignorum, personarumque distractionem per suos proprios, aut alienos executores faciendam, siue etiam per priuationem beneficiorum, aliaque iuris remedia procedere, & causas diffinire. Discussio est remedium iuris, Ang. *in auth. hoc si debitor, n. 4. C. de pignor.* ergo ista in primis faciēda est, & postea in subsidium excommunicatio ferenda.
21 Excommunicatio † est via executiua, & extraordinaria, de directo oppugnans ordinariæ, vbi autem creditor alteram elegerit, ad alteram redire non potest, hic est casus *c. vt qui duas. de elect. li. 6. & c. 1. in fi. de postul. prælat. lib. 6.* per quæ iura ita consuluit Roma. *in cons. 114. vers. secus autem vbi apparet.* & Gramm. *consil. 93. n. 28. in ciuilib.* & est tex. *in auth. qui semel. C. quomodo & quand. iudex.* vbi litem inchoatam quis vsque ad finem prosequi tenetur, gloss. *fin. il. in l. proinde. ff. ad l. aquil.*

Sed quid si est obligatus in forma Cameræ, in qua proprio secularium foro renūtiat, eiusque vigore coram diuersis iudicibus eodem tempore conueniri potest: hæc debitoris renuntiatio fauorem cōcernit debitoris, cui, & idem creditor † renunciare potest, *c. si di-* 22
ligentes. in 1. responso. de foro compet. vbi gl. *in ver. factorum.* quam ibi sequuntur omnes. Item gl. iuris ciuilis *in l. 2. §. conuenire. in ver. consensu. ff. de iud.* huic igitur fauori, creditorem coram seculari iudice ordinariè agentem renuntiasse, non est ambigendum, postquam legis necessitate cogitur litem prædictam ordinariè inchoatam prosequi vsque ad finem. Vbi autem ordinariè actum est, & constat de iniquitate obligationis, ad alteram viam redire non potest; secus si executiuè & extraordinariè agere cœperit, discussione facta ad excommunicationem in subsidium obtinendam, redire permissum est. Quid si creditor ab ecclesiastico prius exequi realiter, & personaliter obtinuerit cōtra debitorem in prædicta forma obligatum, mox executionem petierit coram iudice laico, idem respondeo; Iudex enim secularis nō est hoc casu merus executor, sed mixtus, debetq; debitorem illum iudicare, vt subditum, ergo debet de causę iustitia accoratè cognoscere. Propterea obseruatur, vt secularis iudex (data prius idonea cautione per debitorem executum, de soluēdo iudicatum) de tota causa cognoscat: non obseruatur, vbi ignoratur, licet contrariū viderim obseruari contra laicos illos Principum ministros, à quorum curiis mandatum executiuum emanauit.
Hoc igitur modo procedente † iudicio coram secu- 23
lari iudice, ad ecclesiasticum pro censuris obtinendis redire non potest creditor, Io. de Neuix. *in sylua nup. li. 3. n. 60.* & reus posset allegare pendentiam litis coram alio iudice, Afflict. *dec. 354. n. 9.* & si ab ecclesiastico facti fortè ignaro obtinuerit, atque facilè excommunicationem concesserit, quam in subsidium relaxari conuenit, talis excommunicatio contra concilium nulla est ipso iure, & quod inuentum est in remedium conuertitur in venenum, Præposit. *in c. 31. nemo*
contemnat. nu. 5. 11. q. 3. prohibent † verba concilij ex- 24
communicationem vbi per suos proprios, vel alienos executores potest contra debitorem fieri executio: cùm autem coram seculari iudice, velut alieno executore, executio facta est, verba concilij verificantur pariter & illius dispositio, *l. 4. §. prætor ait. vbi* Alex. *n. 5.*
ff. de damn. infect. creditor, † qui exequi fecit, voluit es- 25
se cautus: ergo amisit beneficium, quod datur illis, qui de suo credito cauti non sunt, sicut dicitur amisisse beneficium petendi assecurari iudicium per cautionem, quando suum aduersarium à principio approbat pro idoneo, *l. si creditores ff. de priuileg. credit.* Bart. *in l. si fideiussit. §. fi. n. 1. ff qui satisd. cog.* sic etiam amittit beneficium sequestri, prætextu paupertatis, Practic. Papiens. *in titulo de forma sequestri, in princip. num. 2. vers. præmissa autem.* & hoc casu nō sufficit protestatio pro creditore, quia & ipsa effectum iuris impedire nō potest, qui ex cautione nascitur, quò minus scilicet tunc intraret prohibitio concilij, ne cùm censuras deueniri posset, Bart. *in l. Nesennius. ff. de neg. gest.* Fel. *in c. cum M. Ferrariensis. num. 77. vers. sed hoc intellige. de constit.*
& si protestatio † fuerit interposita post factum credi- 26
tori præiudicium, nihil operatur, gloss. *in l. 1. §. accedit in verb. fuerit. C. de rei vxor. act.* Bart. *in l. non solum. §. morte. num. 17.* Alex. *num. 14. ff. de noui oper. nunciat.* Pariens. *cons. 5. nu. 196. vol. 4.* Tiraquell. *de retract. lignag. §. 1. gloss. 10. num. 39. in fin.* Menoch. *in consi. 370. num. 5. vol. 4.*
Non obstat Stylus tribunalis Vrbis, vbi in Romana

17 Curia † executio fieri non poteſt,quia debet intelligi
vbi nec per ſuos, nec per alienos executores esecutio
fieri poſſit,vt dicit textus concilij , aliàs eſſet contra e-
ius verba,& ſtylus propterea non ſeruandus,*c.1.de con-
ſtitut.*vbi notatur. Item iſte ſtylua debet ſtrictè intel-
ligi, vbi aliud non concur rat , videlicet ſe tutum non
fecerit pro executione per alienos executores facien-
da , quia ſtylus ſtrictius quàm ſit poſſibile ſemper in-
telligendus , Felyn.*in c.nostra correlatio* 21.*verſ.ſed ob-
ſtare videtur, de reſcript.* Pariſienſ. *in conſ.*112.*n.* 12.*vol.*
4.coram diuerſis iudicibus extraordinariè, & executi-
uè agi poteſt,ſed cum ordinatia iudicij tela electa eſt,
ad alteram redire non poteſt,*l.de pupillo.§.meminiſſe.
ff.de noui oper.nunciat.* Bald. *in l.2.quaeſtion.*10. *C. de
ſeruit.& aqua.* Tiraquell. *de iure Conſtituti,part.*1.*nu-
mer.*89.& vbi cœptum eſt iudicium,ibi terminari de-
bet,*l.vbi cœptum.ff.de iud.*meritò ſtylua non eſt atten-
dendus.

18 Item excommunicatio † ſi eſt notoriè iniuſta dici-
tur nulla, Anton.de Butr.*in c. Odoardus.col.*3.*de ſolut.
vbi* Abb.*n.*9.ſed quando notoriè quis eſt non ſoluen-
do,& fertur contra ipſum ſentẽtis, talis ſententia non
ligat condemnatum apud Deum,*c.1.de re iud.l.6.*ergo
non debet illum eccleſia escommunicare,qui per no-
29 toriam † paupertatem apud Deum ligatus non eſt.Et
licet tex.*in c.per tuas.de ſent.excom.*exemplum det hu-
ius nullitatia, quando in ſententia eſt expreſſus error,
vel quando poſt appellationem lata eſt, tamen vbi
notoria eſt iniuſtitia,ibi nulla prçſumptio eſt pro ſen-
tentia,ideo ratio non apparet,cur eccleſia militans ve-
lit aliquem iniuſtè ligare apud Deum,idẽ notat Abb.
*in d.c.per tuas.*Butr.*in c.cum M.Ferrarienſis.col.penult.
ver.& nota hoc dictum.de conſt.*Card.poſt Paul.de Lea-
zar.*in clem.paſtoralis.verſ.rurſus.de re iud.*pro qua opi-
nione Fel.*in c.inter caetera.n.*5.*de re iud.* adducit tex.*in
c.ſolicitudinem.in fin.de appell.*vbi mandatum notoriè
iniuſtum, vel indiſcretum, non aſtringit eũ, cui man-
datur,& ſuperior declarat eum non eſſe ligatum.Item
*clem.paſtoralis.de re iud. verſ.dicit ne meruit ſent. & d.
c.inter caetera.verſ.nec eu ſtari ſecundum communem ſen-
tentiam*,& quæ huic cõcluſioni obſtent,congerit Fel.
ibi more ſuo. Et ideo impotentia facit,vt excommu-
nicatus propter pecuniam petens gaudere beneficio
*c.Odoardus.*debeat relaxari ab excommunicatione,hic
non fit abſolutio,ſed relaxatio ſine difficultate,vt nec
expenſas ſoluere teneatur, Abb.*in d.c.Odoardus.nu.*4.
nec differt an laicus exiſtat , quia ab Eccleſiaſtico ex-
communicatus eſt ; idem ſi à laico,quando es priuile-
gio poſſet ferre ſententiam excommunicationis , in-
ter quos & iudicem eccleſiaſticum eſt locus prouen-
tioni,in executione obligationis Cameralis, vt ſcripſi
in tractatu de præuentionibus tribunalium Vrbis,
dum egi de iudicibus capitolinis.

30 Sententia † lata contra formam iuſti ſtatuti,nec va-
et,nec obligat,ſicut nec ſententia lata contra legem,
c.1.de ſent.& re iud. ſecus ſi ſtatutum eſſet iniquũ,quia
nec in foro iudiciali,vel conſcientiæ obligat, Andr.*in
tit.quae ſint regalia.col.*3.de quo melius quàm alibi per
Tiraquell.*de vtroque retract.in praefatione.nu.*73.& per
Doct.*in c.1.de conſtitut.*

31 Poſt appellationem † legitimè interpoſitam prolata
excommunicatio nulla eſt,*c.ad praeſentiam.& ibi* Fran.
*de appell.& in c.ſaepe.in gl.in ver.rata.n.*8.*& in c.peruе-
nit.in* 2.*not.eod.tit.* & tradit Lapus *alleg.*1.*n.*2. Ang.*in
conſ.*188.Franch.*in c.ſolet.de ſent.excom.li.*6. Maranta
in ſpeculo in 3.*parte ſexta partis principalis. qu.*2.*nu.*170.
Rota *deciſ.*20.*de appellationib. in nouis.* & hoc proce-
dit, etiam appellatione extraiudicialiter interpoſita,
nam interim excommunicatio fulminata , nulla eſt i-
pſo iure , Franch.*in c.bonae.concluſ.*2.*n.*35.*de appellatio-
nib.* etiam ſi appellatio fuerit ab interlocutoria : nam
cenſuræ poſt eam fulminatæ non ligant , & velut at-
tentatæ reuocatur , vt pluries ſuiſſe deciſum in Rota
cumulat Lancellot.*in tract.de attent.part.*2.*cap.*12.*am-
pliatione* 8.*n.*3. habet tamen hoc ſpeciale vt pendente
appellatione,excommunicatus † remaneat,Franch.*in* 32
*d.c.adhaec.& in d.c.ſaepe.nu.*32.*de appellat.& in rubr.eod.
tit.n.*3.Guido Pap.*in tract.de appellationib.q.*110. cuius
rationes citat idem Franch.*in c.paſtoralis.§.verum.nu.*
3.*de appellat.*idem tradit Io.And.*in c.is cui.n.*4.*de ſen-
tent.excomm.lib.*6. ſed hoc procedit in appellatione à
ſententia excommunicationis purè lata , ſecus ſi ſub
conditione lata fuerit,hoc enim caſu, ſi ante euentum
conditionis excommunicatio appellat , appellatio
conſeruat ſtatum ipſius , & interim non eſt excom-
municatus, quod eſt valde notandum à Curialibus in
Vrbe,vbi ferè ſemper ſolent ferre excommunicatio-
nes , niſi ad primam diem paruerit , vel niſi infra tres
dies,vt tradit Franch.*in c.praeterea.nu.*4. *in vlti.not.de
appellat.*poſt Io.Andr.*in d.c.is cui.n.*4.*de ſent.excomm.
li.*6. quia dictio *niſi* , † appoſita in ſententiis facit diſ- 33
poſitionem conditionalem,Dec.*in c.praeterea.in* 1.*not.
per illum tex.de appellat.*Lapus *allegation.*73.*n.*4. Rota
*deciſ.*9.*in fi. de dolo & contumac.in nouis.* hæc verò non
procedunt in abſolutione ab excommunicatione:
nam interim appellatus remanet abſolutus , non ob-
ſtante appallatione aduerſarij, Franch.*in c.qua fronte.
q.*4.*n.*35.*de appellat. & in d.c.paſtoralis.§.verum. in vl-
tim.quaeſt.per illum tex.de appellat.* imò verius,quia † à 34
ſententia appellationis, non datur appellatio, Guido
Pap.*in tract.de appellat.q.*110.*verſ.ſed à ſententia.* poſt
Innocent.*in c.ab excommunicato.de reſcript.* Antonius
Nicell.*de concordia gloſſarum.n.*105.Rota *deciſ.*8.*n.*2.*de
ſent.excomm.in nouis.*

Item excommunicatio † eſt nulla iudicis recuſatio- 35
ne pendente , Lapus *allegat.*1. per text.*in c.per tuas. de
ſentent.excomm.* Ioann.Andr.*in c.legitima.nu.*3.*de ap-
pell.in* 6.vt refert Franch.*in rubr.de appellat in princip.*
& facit quod dicit Milus *in repertorio, ver.iuriſd.* quod
pendente ſuſpicione , ceſſat omne exercitium iuriſdi-
ctionis.

An excommunicatio † lata nullis præcedentibus 36
monitionibus ſit nulla ipſo iure : aliqui tenent affir-
matiuam,Nicolaus de Milis *in ſuo repertorio.ver.cita-
tio partis , & ver.item fallit.* qui dicit , ita tenere Ro-
tam , & eius deciſionem habes primam *col.*2. *de feriis,
in nouis.*per doctrinam Innocent.*in cap.pen.nu.*5.*de eo
qui mittit.in poſſeſſ.*ſed certè hæc excommunicatio po-
tius dicitur iniuſta ex ordine, *cap.epiſcopus. §.ſi ergo in-
iuſtè* 12.*q.*3.quam ſubſiſtere non deſunt,qui defendere
poſſent,quia reperitur iure cautum, ipſam quoad † ec- 37
cleſiam ligare ; *cap.ſententia.c.nemo contemnat.vndeci-
ma quaeſt.tertia.* licet non reperiatur iure ſcriptum, an
liget apud Deum , & videtur eſſe tenendum , quia
Chriſtus , poſtquam dedit formam canonicæ moni-
tionis,& trinæ,indefinitè ſubiunxit,tamen dico vobis,
quodcunque ligaueris ſuper terram,erit ligatum & in
cœlis:tamen apud Deum, & eccleſiam triumphantem
non ligat, quia ſine peccato nullus poteſt priuari gra-
tia Dei, *cap.temerarium. vndecima quaeſt.tertia. & cap.
literas.de reſtitut.ſpoliat.* & æterni tribunal iudicij il-
lum reum non habet , quem iudex iniuſtè condem-
nat, *cap.cùm aeterni.de re iud.lib.*6. eccleſiæ prælati ali-
quando fallunt , *cap.ſi quis non rectè* 24. *quaeſtion.tertia.
& c. ſententia.* 35. *quaeſt.*9. *capit. lator. de re iudic. cum*

ſimi-

similib. & quod dicitur ex iniusta excommunicatione
38 ligari † quoad ecclesiam militantem, hoc est, non solum propter scandalum vitandum, sed etiam, quia absolutè omnem communionem vitare tenetur, & vitari, quod introductum est, omissis omnibus distinctionibus, ne detur facultas discernendi an causa sit iusta, vel iniusta, neque inducatur magna confusio, vel schisma, propterea ecclesia præcipit, vt taliter excommunicatus, remedium iuris quærat, atque sententiæ excommunicationis pareat, imò parere debet, ne ex superbia ligetur, qui prius ex puritate conscientiæ absolutus tenebatur, Rom. *in conf.* 369. *n.* 12. nocet igitur hæc excōmunicatio quoad participanda ecclesiastica sacramenta, *c. à nobis. de sent. excomm. & d. c. si quis non recto, & ibi gl.* 24. *q.* 3. supradicti canones monitiones ante excommunicationem præcipientes, absolutionem taliter excommunicato dari permittunt; ergo talis excommunicatio ligat quoad ecclesiam, imo etiam si recusauerit,
39 rit, † absolui debet ab iniustè excommunicante, Riccard. *in* 4. *lib. sent. dist.* 18. *q.* 1. *in princip. l. non dubium. C. de legib.* procedit, quando lex prohibet actu fieri, secus quando mandat actum fieri certo modo, quia tunc valet actus, licet modus seruatus non fuerit, si nō processit vlterius annullando, Bald. & Paul. de Castr. late *in l. humanum. C. de legib.* Fel. *in c. dilecta. n.* 11. *vers. Salycetus clarius. de rescript.* Rota *dec.* 9. *n.* 4. *de offi. deleg. in*
40 *nou.* excommunicatio non requirit † pro forma ipsas admonitiones, quia Christus Dominus noster non posuit formam canonicæ positionis sub necessitate, vt videlicet, si vis excommunicare, hanc formam serua, sicut dicitur Matth. *c.* 19. si vis ad vitam ingredi, serua mandata, quia tunc verè ecclesia non posset excōmunicare, nisi trina admonitione præmissa, sed sub pia voluntate bene præmisit in principio, non est voluntas ante patrem, vt pereat vnum de pusillis istis, & tunc sequitur: si peccauerit in te frater tuus, &c. ex monitionibus ordinatim proceditur ad excommunicationem, propterea absque monitionibus, iniusta dicitur ex ordine *d. §. si ergo.* non autem est nulla ex defectu formæ, quia ex nullo signo potest intelligi monitiones esse datas pro forma, de quibus per Fel. *in d. c. dilecta. n.* 6. *de rescript.* quare licet requiratur citatio, & monitio, vt excommunicatio iusta sit, non tamen vt sit valida, imò absque citatione & monitione, valet excommunicationis sententia, licet iniusta fuerit, vt notat gloss. *in c. irreprehensibilis. de appel. & c. Romana §. sed nec in specie. de sent. excom. li.* 6. *& C. vt lite non contest. l. fi. in fin.* Innoc. *in c. illud. de cler. excom. minor.* Feder. de Sen. *in cōs.* 81. *alias est consi.* 11. Ant. de Butr. *in c. fin. de prabend.*

Hæc autem intelligo de sententia, quæ profertur ab
41 ordinario, secus si à delegato † proferatur absque monitionibus, quia tunc & iniusta est, & nulla ipso iure, vti concordat has opiniones Nicolaus de M. *in d. repertorio. verbo, iniustitio partis. vers. fallit. fol.* 68. allegans Rom. *in conf.* 341. & ita decisum est, Rota *dec.* 10. *& dec.* 23. *de sent. excom. in antiq. & decis.* 3. *eod. tit. in antiquior.* quicquid dixerit Nauarr. in repetitione *c. cùm contin. in* 5. *causa nullitatis. col. fin.* sed maior est Rotæ auctoritas, pluries casum decidentis.

42 Item nulla est ipso iure excommunicatio, † quando is, ad cuius instantiam conceduntur monitoria, prius pactus esset cum altera parte, quod etiam si fecerit fieri monitoria, & excommunicationem, neque ipse, neque scientes teneantur propalare, quia excommunicatio regulatur à mente excommunicatoris, gl. *in c.* 2. *de testib. cogend. & in cap. cum P. & G. de offic. delegat. & in clem.* 1. *de iud. gl. in c. ad apostolica. de cler. excomm.* & est communis sententia secundum Didac. Perez. *in l.* 1. *tit.* 5. *li.* 8. *ordin. vers. quam non lusionem.* idem est in excōmunicatione generali secundum Abb. *in c. si sacerdos, in fi. de offi. ordin.* summa Tabiena *in ver. excom. in* 2. *§.* 11. & Syluestrina *in ver. excom. in* 2. *n.* 1. *ver. decimus quartus.* vbi quod non ligantur excommunicatione siue generali, siue speciali ex officio, vel ad instantiam partis lata, quos iudex excommunicans intendit ad hoc eximere, si concedens monitoria sciuisse hoc pactum, verisimile est, quod neque monitoria, neque excommunicationem concessisset; ergo non ligat, Bernard. Diaz *in reg.* 243. *limit.* 6.

Sunt & alij casus, in quibus excommunicatio † lata 43
nulla est, quos recenset gl. *in c. præsenti. de sent. excom. li.* 6. Ioan. Monach. *ibid.* summa Angelica *in ver. excom. in* 4. *§.* 19. Zabarell. *in c. ab excom. de rescript.* Nauar. *in manual. c.* 23. *n.* 4. sed sufficiat de prædictis disputasse ad effectum videndi quale remedium pro excommunicationibus nulliter latis adhibendum sit.

CAP. XV.

Rationes aduersæ partis referuntur, quibus probare arbitrantur, excommunicationem nulliter latam, non esse timendam. Neque excommunicatum debere se pro excommunicato gerere, quæ inferius resoluuntur.

SVMMARIA.

1 *Excommunicationem nullam, qui teneant non esse timendam.*
2 *Excommunicatio non est maior lata à Papa, quàm à delegato Papa.*
3 *Excommunicatio delegati Papa nulliter lata, est timenda ad euitandum scandalum.*
4 *Excommunicatus magis peccat non vitando alios, quàm econtra.*
5 *Excommunicatum nulliter peccant, qui vitant.*
6 *Excommunicatus nulliter an debeat se immiscere sacramentis.*
7 *Sacramenta facta à iusto excommunicato, sunt valida.*

Doctor Nauarrus parum accuratus in perpēdendis Doctorom auctoritatibus pro iurisdictione ecclesiæ in relectione *c. cùm contingat. de rescript. in* 2. *remedio. nu.* 3. ex plurimorum auctoritate, quos refert, arbitratur excommunicationis sententiam, quæ ex a-
liqua causa nulla † est, non esse timendam, idque diffi- 1
nire ait à Gelasio Papa *in c. cui est* 11. *q.* 3. & ante illum Gregorius *in cap. non debet. ead. caus. & q.* gl. Hugunt. Geminian. & Card. *in c.* 1. *ead. caus. & qu.* Archidiac. *in c. nemo. in* 1. ibidem Host. *in summa tit. de sent. excomm. §. quis sit effectus. §. hac vera. & in tit. de cler. excomm. §. qualiter excusetur.* D. Thom. *in* 4. *lib. sent. dist.* 18. *qu.* 2. *art.* 1. *qu.* 4. quem omnes ibi secuti sunt, præsertim Paludanus Theologorum omniū in hac re doctissimus *q.* 1. *col.* 3. & Beatus Antoninus, quem omnes Rapsodi, & summistæ sequuntur *in tertia parte, tit.* 24. *c.* 73. *in fi.* Abb. *in c. per tuas. de sent. excom. & in c. cùm conting. de offic. deleg.* quæ omnium vna est opinio, vt refert, & sequitur idem Nauarr. qui hanc opinionem valdè periculosam comprobauit.

Item allegantur à quibusdam modernis multi casus, in quibus Gratianus dixit excommunicationem nullam non esse timendam, *c. cui illata. c. secundū. in ca-*

 tho-

tholicam.c.cœpisti habere.c.temerarium.c.qui obest.c.quoniam,c.illud plane 11.*qu*.3. item *c.si quis*. 24. *q*.3. item *c. manet*.24 *q*.1.

2 Item non est maior excommunicatio † lata à delegato Papæ, quàm ab ipso eodem Papa, cum sententia delegati Papæ, eiusdem Papæ sententia esse censeatur, vt probat Abb.*in* 1.*q*. post sua consilia, *dubio* 2. nec reperitur aliquod discrimen de iure canonico inter vtramque excommunicationem, sed si sententia delegati Papæ fuerit nulla in præcitatis casibus, non est ti-
3 menda, † nisi ad euitandum scandalum vulgaris populi, sententiã esse nullam ignorantis, ad quod sedandum, seruanda est in publico, quousq; scandalum rationabiliter sedatum fuerit: vnde si quis nulliter excõmunicetur, & denuntietur, ex aduerso publicet sufficienter ipse causam propter quam sententia est irrita, & si aliquis tunc scandalizatur, non est scandalũ Christianorum, sed Pharisæorum: neque tenetur eam seruare in occulto, siue in publico coram sapientibus, quibus sententiæ nullitas nota est, ita dicit Petr. de Palud.*in lib*.4.*sent.dist*.20.*q*.1.*art*.3.

Item non videtur timenda ratione peccati, quia pro-
4 pter communionem excommunicati † magis peccat excommunicatus non vitando alios, quàm econtra, per text.*in c.illud.de cler.excom.minor*. sed ipse sic nulliter excommunicatus, cum aliis communicando non peccat, ergo neque alij communionem ipsius non vitantes, hoc est argumẽtum ex eodem Nauarr. desumptum *in d.c.cùm contingat. remed*.2.*n*.28.*de rescript*. & pro hoc allegatur casus *in c.dilectus.in fi. de appellat*. i-
5 mo satis peccarent, qui sic nulliter † excommunicatum vitarent quia iniuriam illi facerent, vitando eum, in quibus vitatio esset illi præiudicialis, vt per Innoc. & cæteros Doct.*in c.solet.de sent.excom.li*.6.

6 Item nulliter excommunicatus † non videtur censuras vitare debere ratione sacramentorum, quibus se immiscere nõ debet durante tali excommunicatione, quia & si verum sit, quod iste excommunicatus sciens, & prudens malè faciant ea percipiendo: nihilominus potest dari casus, in quo non semper malefaciat, vt probat Nauarr.*in c.considerat.§.cautus.n*.30.*vers.neque*
7 *videtur.de pænit.dist*.5. item ipsa sacramenta † etiam à iustè excommunicato facta tenent, vt professio, *c.cùm illorum.de sent.excom*. item matrimonium *c.significasti.de eo qui dux.in matrim*. itẽ eucharistia per excõmunicatum consecrata est verum sacramentum, *arg.c.de homicidio.de consecrat.miss.& c.intra ecclesiam*.1.*q*.1. & omnes Theologi scribentes *in* 4.*lib.sent.dist*.13. de quibus per Nauarr. vbi sopra allegatum; ergo tanto magis nulliter excommunicatus, poterit se sacramentis immiscere, citra peccatum, sedato scandalo. Hæc sunt in Summa quæ pro hac parte adducuntur.

CAP. XVI.

Quis sit iudex competens in cognoscendo de nullitatibus censurarum.

SVMMARIA.

1 *Iudex competens quis sit super validitate excommunicationis.*
2 *Excommunicatio cuius auctoritate feratur.*
3 *Excommunicationem non esse inuentum gentilium.*
4 *Iudices laici non habent aliquam cognitionem super spiritualibus.*
5 *Papa potest dare facultatem laicis ferendi excommunicationem.*
6 *Iudex laicus non cognoscit de exceptione excommunicationis coram se opposita, & n*.18.
7 *Et qui teneant posse incidenter cognoscere.*
8 *Iudex laicus cognoscit de exceptione excommunicationis per modum quæstionis facti.*
9 *Iudex laicus quando cognoscit de iuramento in quæstione facti.*
10 *Iudex laicus cognoscit de facto solo nihil iuris habente mixtum in spiritualibus.*
11 *Quæstio facti est æquiparata quæstioni iuris municipalis.*
12 *Iudex laicus nullo modo ius dicit inter clericos.*
13 *Iudex debet scire qualitates litigantium.*
14 *Iurisdictionis qualitas debet inprimis cognosci.*
15 *Brachio implorato super excommunicatione laicus non cognoscit de illius viribus.*
16 *Executor merus exequitur sententiam etiam iniustam.*
17 *Iudex laicus non cognoscit de nullitate sententiæ ecclesiastici.*
19 *Excommunicatus non potest cognoscere de nullitate suæ excommunicationis.*
20 *Excommunicatus debet parere, & timere.*
21 *Excommunicatus interim debet se pro excommunicato gerere.*
22 *Iustitia sententiæ præsumitur in dubio.*
23 *Sententia facit de albo nigrum, & de indebito debitum.*
24 *Obedientia est de lege iurisdictionis.*
25 *Principes laici non permittunt subditos cognoscere de nullitatibus sententiarum.*
26 *Subditus non potest cognoscere de præcepto superioris.*

PRo resolutione istius quæstionis videndum est, quis debeat † iudicari an sit excommunicatio vali- 1
da & pro fundamento firmandum est, merè spiritualem excommunicationem † esse, quia fertur auctorita- 2
te Domini nostri Iesu Christi & est ipsius inuentum, Matthęi c.18.*amen dico vobis, quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata, & in cælo*. & ibi gl. exponit vinculo anathematis, & D.Paul.2.*ad Thess.l.cap*.3. scribit, si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, vt confundatur, &c. Christus igitur dedit Apostolis hanc excõmunicandi facultatem, vt dicit Io.Chrysostomus, & habetur *in c.nemo contemnat*.11.*qu*.3. & D.August. super Ioannem, & habetur *in c.quodcunque* 24.*q*.1. propterea valde decipiuntur isti defensores iurisdictionis laico-
rum, putantes excommunicationem † fuisse inuentum 3
gentilium, Couar.*in li*.1.*var.resolut.c*.18.*n*.5.*& in c.alma mater*.§.1.*n*.10.*in fi.de sent.excomm.li*.6.& Tiraqu. *de retract.lignag*.§.1.*gl*.9.*nu*.267. hæc enim opinio sæpius fuit in sacris concilus reprobata.

Ex his infertur nullos seculares, neque aliqua quantumuis maxima auctoritate præditos, neq; merè subditos, aliquod super ipsis censuris iudicium aut cogni-
tionem † habere posse, quia super spiritualibus quæcunque carent facultate, *cap.bene quidem.dist*.96.*cap*.2.*& c.quanto.de iudicin. c.si iudex laicus.de sent.excomm.lib*.6. 4
Cald.*in cons*.9.*sub tit.de iudiciis*. sed vt clarius pateat, declaremus hoc negotium per articulos.

Primus articulus est: Potestas secularis nihil facultatis habet de excommunicatione disponendi, multo minus ferendi ipsam excõmunicationẽ, quia, vt probatũ est, merè spiritualis est, cuius non est capax secu-
laris potestas. Posset † tamen summus Pontifex hanc 5
ferè excommunicationis facultatem laicis impertiri, vt dicit Præposit. *in §.verum.per illum textum, dist*.10.

vbi

vbi excommunicandi poteſtas fuit commiſſa fœminę,
c. Menna 2. q. 5. c. clericum nullus 11. qu. 3. vbi gloſſ. *in ver.*
ſeculare. allegat *c. illud 11. q. 3.* gloſſ. *in c. decernimus. ver.*
præſumentes. de iudic. & ibi Hoſtienſ. Ioan. Andr. Ant.
de Butr. & alij. Bald. *in l. reſcripta. C. de precib. imper. of-*
ferend. Ioann. Fab. *in auth. ſtatuimus. C. de epiſcop. & cle-*
ric. Archidiac. *in c. ab arbitris. de offic. deleg. lib. 6.* Dele-
gatio Epiſcopi facta laico de excommunicatione fe-
renda, non ſufficit, Præpoſit. *in d. c. bene quidem. num. 2.*
diſt. 96.

Secundus articulus eſt, ſi contingeret excommuni-
6 cationis † exceptionem coram iudice laico opponi,
an ipſe poſſit de prædicta excommunicatione cogno-
ſcere. Prima opinio, & quidem verior ſecularem non
poſſe de illa cognoſcere. Bald. *in l. quoniam, nu. 6. C. de*
iudic. & ibi Caſtr. *num. 7.* Salyc. *n. 2.* cum igitur opponi
contigerit, ad eccleſiaſticum iudicem eſt remittenda,
imò etiam ſi à principio id non fuiſſet oppoſitum,
Gulielm. de Cuneo *in l. placet, nu. 10. C. de ſacroſ. eccleſ.*
Geminian. *in c. ſi quis, num. 19. de except. lib. 6.* Abb. *in c.*
paſtoralis. nu. 12. de except. Paul. de Caſtr. *in conſil. 12. vol.*
1. quia articulus incidens merè eccleſiaſticus remitti-
tur cognoſcendus ad iudicem eccleſiaſticum, *c. tuam.*
de ordin. cognit. cap. lator. qui fil. ſint legit. & ita dicit in
tribunalibus obſeruari, Franch. *in deciſ. 512.* In cauſis
ſpiritualibus etiam incidenter pertractatis laicus nul-
latenus ſe intromittit abſque ſummi Pontificis licen-
tia, *c. decernimus. c. quanto. de iudic. & d. c. lator. & c. cau-*
ſam quæ. qui fil. ſint legit. gloſſ. *in d. c. ſi iudex laicus. ver.*
ſpirituali. de ſent. excom. lib. 6. auth. caſſa. auth. ſtatuimus.
C. de epiſc. & cleric. Vantius *in tractatu de nullitatibus,*
in titulo de nullitate ex defectu iuriſdictionis. num. 54. &
ſeq.

Altera opinio eſt gloſſæ *in l. 1. C. de iur. & fact. igno-*
7 *rant.* ſecularem iudicem † poſſe de exceptione excom-
municationis coram ipſo oppoſita incidenter cogno-
ſcere, quam gloſſam Iaſ. dicit ſingularem *in l. 2. C. de*
ſacroſ. eccleſ. & commendat Bald. *in c. ut eccleſiaſtica. xi. num. de iu-*
dic. & in c. cùm contingat. col. 10. de dol. & contumac. &
in Additionibus ad Specul. *in tit. de competentis iudicis*
aditione, in fin. Pro qua opinione eſt textus *in c. poſtula-*
ſti. de homicid. vbi excommunicatio fuit oppoſita co-
ram Rege, & ſic coram iudice ſeculari, quem textum
ad hoc notat ibi Ioan. Andr. *in 1. not.* & tũc tenet Ge-
minian. *c. 1. § 2. col. 5. de except. li. 6.* Bald. *in l. fin. col. 1. C. ſi*
à non compet. iudic. fuer. appellat. Hæc opinio innititur
alteri, quæ vult, iudicem laicum de ſpiritualibus cau-
ſis, coram ſe incidenter oppoſitis, cognoſcere poſſe,
quam ſequitur Bald. *in l. 2. C. de Carbon. edict. & in auth.*
et qui iurat. n. 26. vers. tu coniunge. C. de bon. auctorit. iu-
dic. poſſidend. quem ſequuti ſunt Butrius *in c. cùm ſit ge-*
nerale. de foro compet. Roman. *in conſil. 173. col. 1. verſ.*
præmiſſis. Crauett. *in conſ. 258.* & hanc opinionem pro-
bat Menoch. *de retinenda poſſeſſ. remed. 3. n. 356.* & Dec.
in c. quanto. n. 28. verſ. tertio fallit. de iudic. & Guid. Pap.
deciſ. 138.

8 Sed iſta opinio † intelligi debet, per modum quæ-
ſtionis facti, non autem iuris, vt dicit Bart. *in l. Titia.*
ff. ſolut. matrim. & in l. 2. ff. de iuriſdict. om. iudic. & in l.
omni innouatione. C. de ſacroſ. eccleſ. & in l. quoties. C. de
iudic. Vt ſi coram ſeculari iudice negaretur matrimo-
niũ fuiſſe cõtractũ de pręſenti, pars vult hoc factũ pro-
bare, admitti debet. ſecus ſi iuris quæſtio incideret, vt
ſi conſanguinitatis impedimentũ allegaretur, Bald. *in*
l. filium. ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iuris. Item ſi ſta-
tutum annullaret cõtractus ſine certa ſolemnitate fa-
9 ctos, tunc iudex laicus † cognoſcit de iuramento ſuper
illo contractu interpoſito, vbi cùm deficiant ſolemni-
tates, non dicitur de iuramento conſtare, neque tunc
cognoſcit de viribus, & ſubſtantia iuramenti, ſed tan-
tum de facto, an de eo conſtet, vel non, ita conſuluit
Hieronym. Gabriel. *in conſ. 3. & conſ. 4. & conſ. 13.* Mã-
doſ. *in additionib. ad* Roman. *in conſ. 12.* Roland. *conſ.*
59. vol. 1. & ſcripſi ſupra *in parte 2. c. 12.*

Quod autem de facto ſolo, † nihil iuris habente 10
mixtum cum ſpiritualibus coram iudice laico inci-
denter tractari poſſit, tenent etiam Gemin. *in c. ſi quis*
col. 2. verſ. iſtud credo verum. de except. Capyc. *deciſ. 7. n.*
2. Ferret. *cautela 53.* Crauett. *conſ. 153. nu. 2. & conſ. 258.*
nu. 1. Abb. *in c. poſt miſerabilem. de vſuris, & in c. cùm ſit*
generale, vbi etiam Felyn. *col. 3. de foro compet.* Ripa *in*
c. 2. nu. 17. de iudiciis. Afflict. *deciſ. 219.* Roland. *in conſ.*
12. n. 24. vol. 2. Vantius *in tit. de nullitat. ex defectu iu-*
riſdictionis n. 54. in fin. verſ. quamuis ſi eſſet quæſtio non
iuris. Petra ſancta *ſingular. 96. & ſingular. 58.* vbi in
hoc æquiparat † quæſtionem facti, & quæſtionem iu- 11
ris municipalis, & iſta eſt communis opinio, vt per
Couar. *in epitom. de ſponſalib. c. 8. § 12. n. 3.* Turzan. *in*
commun. opinion. 90. Villalob. *in comm. opinion. ver. Iu-*
dex laicus n. 107. & ſeq. Sed hoc intelligitur inter laĩ-
cos, quia ſi inter clericos agendum eſſet, etiam ſi de fa-
cto ageretur, ſecularis † iudex nullo modo eſt com- 12
petens, qui in clericos nullatenus ius dicit, *auth. ſta-*
tuimus C. de epiſcop. & cleric. Roland. *in d. conſ. 12. n. 38.*
Abb. *in cap. ſi diligenti colum. fin. de foro competent.* vbi
quod iudex laicus nullo modo, neque principali-
ter, neque incidenter eſt competens contra cleri-
cum.

Et quando hæc opinio eſſet vera, ſi excommunica-
tionis exceptio coram laico opponeretur, non vtique
de ipſa cognoſcere dicitur an ſit valida, ſed de facto
poteſt ſe de ipſa informare, ad ſciendum qualitates † 13
litigantium coram ſe, & ſi à iudicio repelli debeant.
Permiſſum quando non poteſt expediri ſine prohibi-
to, tunc trahit ad ſe prohibitum, Cyn. *in l. quoties C. de*
iudiciis. ergo iudex ſecularis de facto, & extra iudicia-
liter ſe informare poteſt, de quo ſummariè informans
cognoſcit an ſua ſit iuriſdictio, Specul. *in tit. de recon-*
uentione § nunc dicamus n. 22. & ſicut ſi fundatur iuriſ-
dictio † ſuper qualitate, debet ſummariè de illa quali- 14
tate cognoſcere, vt iudicetur an ſua ſit, Abb. *in c. cùm*
ſit generale nu. 14. verſ. Goffredus. de foro competent. Ita
è contra.

Tertius articulus eſt, cum impertitur brachium à
iudice † laico ſuper excommunicatione publicanda, & 15
tunc laicus non poteſt cognoſcere de iniuſtitia, neque
de nullitate excommunicationis, primum quidem
probatur arg. *cap. paſtoralis, § quia vero. de offic. delegat.*
qui ſingulariter habet, executorem † debere exequi 16
ſententiam, etiam quam ſciuerit iniuſtam, & dicit
Nauarr. *in d. c. cum contingat. in 1. remed. num. 6. & plur.*
ſeq. ſecularem iudicem non poſſe de iuſtitia, vel iniu-
ſtitia cuiuſcunque eccleſiaſticæ ſententiæ iuris ordine
ſeruato latæ, cognoſcere. Neque nullitate excommu-
nicationis iudicare: quia vt probatum eſt, merè ſpiri-
tualis exiſtit, ideo nihil commune habet cum iuriſdi-
ctione laicorum, & quod implorati ſuper impertitio-
ne brachij in crimine merè eccleſiaſtico nihil poſſint
cognoſcere, ſed tantum exequi, latè ſcripſi ſupra in
parte 1. c. 51. art. 1.

Non obſtat gloſſ. *in d. c. paſtoralis § quia vero. de offic.*
delegat. vbi qui non cognoſcit † de iniuſtitia, poteſt de 17
ſententiarum eccleſiaſticarum nullitate cognoſcere,
quam extollunt ſcribentes pro iuriſdictione laico-
rum, Immol. *ibi num. 4.* Abb. *colu. 2.* & eſſe communi-
ter receptam, Felyn. *in cap. de cætero. colum. 2. de iudic.*

Primo,quia illa gloſſ.loquitur de iudice ordinario ec-
cleſiaſtico coram quo petebatur executio ſententiæ
iudicis delegati etiam eccleſiaſtici, & vterque erat ca-
pax iſtius iuriſdictionis, ideo non valet argumentum
ad laicos,qui ſunt illius incapaces.Secundo dicit poſſe
de nullitate cognoſcere, quando cauſatur ex defectu
iuriſdictionis,& falſarum literarum, ſed nos præſup-
ponimus contrarium, ideo Abb.*in c.dudum,in ſecun-*
do.n.21.de electione. dicit,etiam confeſſionem factā ei,
qui abſoluēdi carebat poteſtate,eſſe nullam, & quam-
primum notitia habita fuerit,debet reiterari,quia vbi
nulla eſt in ſpiritualibus iuriſdictio, actus cenſetur fa-
ctus,velut laico. Tertio non poſſunt Principes laici,
neque eorum iudices de nullitate eccleſiaſticæ ſenten-
tiæ cognoſcere, ne eis aperiatur via de omnibus ec-
cleſiaſticis negotiis ſub prætextu nullitatis iudicare,i-
ta probat Antonius Corduben. *in lib. 4. quæſtionum*
*Theologicarum,q.*10. Theodoſius Imperator fuit à ſuo
Ordinario Epiſcopo excommunicatus,nec de viribus
illius ſententiæ auſus fuit iudicare,& ideo peracta pœ-
nitentia, procurauit abſolutionem, vt legitur in eius
vita.Sacrum Concilium Tridentinum *ſeſſ.25.c.3.de re-*
18 *formatione*,dicit: Nefas autem ſit cuilibet † magiſtratui
prohibere eccleſiaſtico iudici, ne quem excommuni-
cet, aut mandare, vt latam excommunicationem re-
uocet,ſub prætextu quod contenta in præſenti decre-
to non fuerint obſeruata,cùm non ad ſeculares, ſed ad
eccleſiaſticos cognitio pertineat.Sed probatum eſt ſu-
pra excommunicationem latam contra formam Cō-
cilij eſſe nullam,& tamen Concilium præcipit cogni-
tionem non pertinere ad laicos, ſi contenta in decre-
to non fuerint obſeruata, id eſt ſi ipſa excommunica-
tio fuerit nulla,& inualida.
19 Quartus articulus eſt : Nulli laico † priuato fas eſt
cognoſcere de nullitate ſuę excommunicationis.Quia
ſi daretur cuilibet facultas diſcernendi an excommu-
nicatio valida eſſet,vel ne, magna confuſio & ſchiſma
oriretur in eccleſia Dei,prout habetur ex doctrina D.
Gregorij *in homilia* 26. tractans illud Ioann *c.20.quo-*
20 *rum remiſeritis peccata,&c.* Propterea † eccleſia præci-
pit,vt talis ſententiam timeat,& remedia iuris quærat
atque interim pareat, Soto *de Iuſt.& iur.lib.5.q.7.art.*
4.prope finem. & ideo probatum eſt ſupra *in c.14.n.7.*
quod ſententia,quæ eſt ipſo iure irrita,eſt valida quo-
ad hoc,vt excommunicatus exiſtat. Item quia ſi quis
habet dubium an ſit excommunicatio valida, interim
21 † debet ſe pro excommunicato gerere, & ab eccleſia-
ſticis ſacramentis abſtinere,vt eſt diffinitum *in c.illud.*
§.licet.de cleric.excommunicat.miniſtrant. & tenet Ho-
ſtienſ.*in ſumma,in tit.de ſent.excomm.§.qualiter profe-*
ratur,ver.vnde in dubio. quia hæc eſt via tutior,quæ re-
ſpectu animarum eſt eligenda, *c.iuuenis.de ſponſalib.c.*
ſignificaſti.in 2.de homicid.c.penult.& c.ad audientiam.
propterea exiſtens in dubitatione abſolutionis,debet
potius iudicare abſolutionem non valere, Socin.*in c.*
perpendendum.n.227.de ſent.excomm.& in c. venerabi-
lis.eo.tit. ergo propter dubitationem,quam habet,nō
debet ipſe iudicare excommunicationem non valere.
22 Item quia in dubio præſumitur † pro iuſtitia ſenten-
tiæ;Roman.*in l.ſciendum.ff.de verb. oblig. & ibi* Alex.
*n.22.*Specul.*in tit.de ſententia.§.vt autem.nu.11.* Ant.
de Butr.*in c.bona.n.42.de elect.*Federic.de Sen.*in conſi.*
144 Qui ergo ſuccubuit,nimis ſibi arrogaret, ſi de vi-
ribus ſententiæ cognoſcere vellet; ſunt enim prodita
23 iuris remedia. Interim ipſa ſententia † facit de albo
nigrum,& de indebito debitum,ad effectum,vt ei pa-
rendum ſit,*l.Iulianus.ff.de condict.indebit.*& ſententiæ
iniuriam facit,qui eum reuelare ſatagit,*l.nemo clericus.*
*in prin.C.de ſumma trinit.*Item obedientia † eſt de le- 24
ge iuriſdictionis,*c.conquerente.de offi.ordinar.* Ioan.de
Immol.*in cap.quod ſuper his.in vltim.not.de maior.& o-*
bed.& ideo Principes † laici non permittunt ſubditos 25
ſuos cognoſcere de nullitatibus ſententiarum tempo-
ralium,præſertim ne detur occaſio ſeditionum,& re-
bellionum,quanto magis hæc ratio procedit in ſentē-
tia excommunicationis lata ab eo, qui ligandi,& ſol-
uendi à Deo habuit poteſtatem,&in eum qui propter
ſalutem animæ ſuæ magis credere debet ſe eſſe excō-
municatum,& abſolutionem petere, quàm arrogan-
ter de inualiditate ſententiæ diſputare. Item quod
ſubditus † non poſſit de ſui ſuperioris præcepto co- 26
gnoſcere,eſt fundatū ſuper iure diuino,ſuper illo Lu-
cæ *c.10.qui vos audit,me audit.* vt probat D. Baſilius *in*
libro monaſticarum conſtitutionum,cap.22. vbi ait,quod
dixit Chriſtus diſcipulis, intelligendum eſt de omni-
bus ſubditis reſpectu ſuperioris,& D.Hieronym.in e-
piſtola ad Ruſticum dicit,Præpoſitum timeas vt Do-
minum,diligas,vt parentem,credas ſalutare quicquid
ille præcipit,nec de maiorum ſententia iudices, cuius
eſt obedire,& implere quæ iuſſa ſunt, D.Thom.*in 1.*
*ſecundæ q.13.art.5.ad 3.*ſuper eo dubio, an ſuperiori ſit
obediendum in impoſſibilibus,hoc ideo dici,ait,quia
an aliquid ſit poſſibile ſubditus non debet ſuo iudicio
definire,ſed in vnoquoque iudicio ſuperioris ſtare,D.
Bernard. poſt multa ſatis apta ad huius articuli pro-
bationem,relata ab Alexandro Anglo *in ſumma, quā*
appellat deſtructorum vitiorum parte 6.c.59. per totum,
præſertim ſub *n.5.verſ.ſed enim.* Porro ait,imperfecti
cordis,& infirmæ prorſus voluntatis indicium eſt,ſta-
tuta ſeniorum ſtudio ſuo diſcutere, horrere ad ſingu-
la,quę iniunguntur,exigere de quibuſlibet rationem,
& malè ſuſpicari de omni præcepto,cuius cauſa latue-
rit,nec vnquam libenter obedire.

Ex his clarè patet, eos duntaxat iudices de iniuſtitia & nullitate ſententiæ excommunicationis cognoſcere poſſe, qui iuriſdictionem habent in ſpiritualibus, coram quibus,vel querelæ remedium, vel appellatio vel ſimul vtrumque exerceri poteſt.

CAP. XVII.

Non licere à ſententia excommunicationis à Papa latæ appellari ad futurum concilium.

SVMMARIA.

1 *Excommunicatio lata à Papa an differat ab excommunicatione lata à delegato ipſius.*
2 *Papa neminem habet ſuperiorem.*
3 *Papa interpretatur, & tollit ſtatuta conciliorum.*
4 *Papæ ſententiæ eſt ſtandum, etiamſi contradicat eccleſia.*
5 *Conciliorum confirmatio ſemper rogatur à ſummis Pontificibus.*
6 *Appellatio non permittitur à ſententia Papæ ad concilium.*
7 *Concilium Conſtantienſe non diffiniuiſſe auctoritatem concilij ſupra Papam.*
8 *Concilium Conſtantienſe non fuit generaliter confirmatum à Martino V.*
9 *Appellantes ad concilium à ſententiis Pontificis ſunt excommunicati.*
10 *De hæreſi ſuſpecti debent interrogari an credant Papam eſſe ſupra concilium.*

Non

1 NOn desunt adhuc multi pertinaces, qui asserunt differentiam inter excommunicationem † latam à Papa, & à Delegato ipsius; quia ab hoc habetur recursus ad Papam, sed si ab ipso censuræ fuissent fulminatæ ad Concilium generale, etiam futurum appellandum ire, & recursum habendum, prout inter nostrates Roman. *in consi.521.* firmare & persuadere conatus est.

Quæ opinio etsi iure certo sit reprobata, quia Pa-
2 pa † neminem habet superiorem, *c. nemo c. cuncta per mundum 9.qu.3.* & quod Papa sit maior concilio est etiam diffinitiuum, *c. sicut distinctione 14. & c. quodcunque 24.quæst.1.* & ideo statuta conciliorum interpretatur,
3 & † tollit, *d. cap. sicut, c. nec licuit c. statutum de electione lib.6. c. statuta de rescri. lib.6. clem. ne Romani §. sanè de elect. c. constitutionem cap. statutum de sentent. excomm.* gloss. *in c. in istis verb. inducent. distinctione* 4. Doct. *in c. significasti de electione.* vbi dicit Ioann. Andr. *in ver.*
4 *robur.* quod Papæ † sententiæ est standum, etiamsi contradicat ecclesiæ, vel concilio, *c. in istis. distinctione 5.* Catald. de Boncompagnis *de potestate Papæ n.79.* Cardinal. Iacobatius *in tractatu de concilijs libro sexto.*
5 declarat per plures articulos, & ideo confirmatio † conciliorum semper petitur à summis Pontificibus, vt per Gelasium Papam super Concilio Chalcedonensi, & per Pelagium Papam *in 2. epistola decretalium*, & Marcellum *in epistola decretalium ad Episcopũ Antiochiæ, & in Concilio Chalcedonen. Act. c.3.* Item Nicolaus primus apud Gratianum, *in c. si Romanorum di-*
6 *stinctio. 19.* ergo à sententia † Papæ non appellatur ad Concilium, quia cum Papæ auctoritate conciliorum statuta roborentur, *c. concilia distinct.17.* & potest illa resoluere, & absoluere, quod malè concilium iudicauit, est enim super omne concilium, & super omne statutum, *d. c. significasti. de electione.* & ipse est, qui superiorem non habet, *c. licet. eo. tit.* & ipse solus potest de nihilo aliquid facere, & de aliquo aliud, *c. reuera de consecr. distinct.2.* & not. gl. *in c. veniens de transactionibus.* & propterea summum Pontificem absoluere esse supra concilium, probat Cardinalis Bellarminus *in lib.2. de conciliorum auctoritate, c.17.*

Nihilominus nouissimis temporibus, etiam per sacrosanctum concilium Tridentinum fuit hoc negotium diffinitiuum, vbi *sess.25.* inscribitur de fine concilij, & confirmatione petenda à S.D.N. & propterea confirmatio concilij fuit facta à Pio IV. vt in eius Bulla edita post finem concilij.

7 Nec est verum, quod in concilio † Constantiensi *sess.24.* fuisset diffinitum contrarium. Nimirum concilium generale à Christo habere immediatam potestatem, cui omnes obedire tenentur, etiamsi Papalis dignitatis existat: quia vt bene respondet sapientissimus hæreticorum propugnator Cardinalis Bellarminus *in d. lib.2. cap.19. prope finem.* ideo non simpliciter, & absolutè fuisse in concilio definitum, sed schismatis duntaxat tempore, cum quis verus Papa esse ignoraretur, ad quem definiendum Concilij sententiæ standum est. Nec generaliter fuit hoc concilium à Martino †
8 Papa V. confirmatum, qui declarauit, se illius fidei decreta tantum confirmare, & quæ conciliariter facta erant: Cum igitur summus Pontifex canonicè electus est, an debeat Concilij determinationibus obedire, eo decreto non finitur, hinc colligitur id pro sedando schismate fuisse statutum. Propterea Pius Papa II. in Concilio Mantuano à Papæ sententiis ad Concilium
9 appellantem † excommunicauit, easdem censuras fulminauit Iulius Secundus, velut attestatur summa Syluestrina *in verbo, excommunicatio, in septimo numer.93.*

Et successiuis temporibus, omnes summi Pontifices pro tempore, eandem ferunt excommunicationem *in Bulla; Cœnæ Domini*, contra appellantes à Papa ad futurum concilium. Imo Martinus V. cum eiusdem Concilij Constantiensis voto sanciuit, vt omnes, & quicun-
que de hæresi † suspecti interrogentur, an credat summum Pontificem supremam in ecclesia habere potestatem; hinc supponitur, dicentem Papam non habere illam supremam in ecclesia potestatem, esse hæreticum prout sic fuit diffinitiuum per Bonifacium Papam octauum *in extrauagante, Vnam sanctam.* Quam cum habeat, dubitandum vlterius non est quin ex eiusdem Concilij Constantiensis resolutionibus, Papam esse supra Concilium, probatum sit. 10

CAP. XVIII.

Excommunicationem nulliter latam esse timendam, & resoluuntur rationes Nauarri relatæ superius.

SVMMARIA.

1 *Excommunicationem nulliter latam esse timendam.*
2 *Excommunicatum nulliter à Papa non debet sacramentis se immiscere.*
3 *Excommunicatio siue iusta, siue iniusta inducit iustum timorem.*
4 *Obediendum semper esse superioribus sine contradictione.*
5 *Excommunicationis sententia ab hæretico lata non est timenda.*
6 *Excommunicatio lata pendente appellatione non valet.*
7 *Excommunicatio continens intolerabilem errorem nulla, si tria concurrunt, & n.11.*
8 *Excommunicatum nulliter debet se pro excommunicato gerere, ad euitandum scandalum, & n.10.*
9 *Excommunicatio ferri non potest in exemptos.*
12 *Excommunicatio lata à Papa in quibus differat ab ea qua lata est à delegato Papæ.*
13 *Scandalum qui dat proximo peccat mortaliter.*

NVnc igitur affirmatiuè concludendum, excom-
munícationem, quantumuis † nulliter latam esse 1
timendam, quod etiam auctoritatibus Pontificiis, & sanctorum Patrum comprobatur, Innoc. *in c. inquisitioni. in fi. de sent. excom.* ait; si Papa præcipit laico, qui nec ratione rei, nec iurisdictionis subditus est, excommunicationem esse nullam ipso iure, vt si diceret, præcipio tibi, vt pallium tuum des Sempronio, sub pœna excommunicationis ipso iure, ipsoque facto incurrendæ, subdit Inno. excommunicationem autem semper obseruet, quia cũ in sua potestate sit ecclesia militans & ad eius mandatum debeant sacramenta ministrari,
ideo nullus † contra eius mandatum, debet se immi- 2
scere, idem tenet Ioan. Andr. *ibi nu.5.* & Diuus Antoninus *in tract. de excommunicatione. cap.73. nu.9. & seq.* dictum Innoc. pro notabili allegat Abb. *in cap. quæ in Ecclesiarum col. fin. vers. item limito consistit. & ibi* Felyn. *col.11. in fi.* Idem Felyn. *in c.1. circa prin. de fid. instr. & in c. ita quorundam in fin. de Iudæis, & c. quando in gl. fu. supersederi col.2. in fi. de rescri.* quos refert, & sequitur Pet. Alb. *de potestate Pontificia, §. diuini numinis nu. 6.* Gugliel. Mainer. *in reg. nemo potest n.157. de reg. iur.*

Item fuit diffinitum in Concilio Sardicensi, *in c.1.* & positum fuit *in cap. 4. 11. quæst. 3.* Cuius ista sunt,

verba

verba: Si quis Episcopus fortè iracundus, quod esse nō debet, citò & asperè commoueatur aduersus presbyterum, siue diaconum suum, & exterminare eum de ecclesia voluerit, prouidendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem, & ideo habet potestatem is, qui abiectus est, vt Episcopos finitimos interpellet, & causa eius audiatur, ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti, & ille Episcopus, qui aut iustè, aut iniustè eum abiecit, patiēter accipiat, vt negotium discutiatur, vt vel probetur sententia eius à plurimis, vel emendetur. Tamen prius quàm omnia fideliter, & diligenter examinentur, eum, qui fuerit à communione separatus, ante cognitionem, nullus alius debet præsumere, vt communioni societ.

Item Diuus Gregorius *in homilia* 26. in euangelia dicit hęc verba. Vtrum iustè, an iniustè obliget pastor, pastoris tamen sententia, gregi timenda est, ne is, qui subest, & qui iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suę sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is autē qui sub manu pastoria est, ligari timeat vel iniustè, ne pastoris sui iudicium temerè reprehendat, ne, & si iniustè ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat fiat. Et clarius, atque diffusius ponuntur *in c. non solum §. cum ergo* 11. *q*. 5. & hanc opinionem probat summa Syluestrina *in verb. excommunicatio, in secundo nu.* 1. *in fi. & num.* 2. & dixit Rota *in decis.* 10. *nu.* 20. *vers. ego vero. de sentent. excommunic. in*
3 *nouis*. quod excommunicatio † siue iusta, siue iniusta, inducere debet iustum timorem, licet opinio communis sit, quod excommunicatio iniusta tantum inducat iustum timorem, etiam qui cadit in constantem virum, Roman. *in consi.* 369. Anton. de Butr. *in c. olim in tertio, in fine de restit. spoliator.* Ab. *in c. cum dilectus, n.* 6. *vers. ex his. De his, quæ vi, metusque causa facta sunt.* Milua *in repertorio in ver. Metus iustus.* & de communi attestatur Couar. *in lib.* 4. *decretal. in* 2. *part. c.* 3. § 4. *nu.* 12. & notoria iniustitia æquipatatur nullitati, Afflict. *decis.* 39. *n.* 5. Verall. *decis.* 248. *part.* 2. Rota *decis.* 644. *in prin. part.* 1. *diuersorum.*

Huc pertinent omnia, quæ dicta sunt in *cap. præcedenti, in art.* 4. vbi si nulli laico fas est examinare excommunicationem in se latam, sed obedire tenetur; ergo quantumuis fuisset nulliter lata, timenda est, nam
4 cum obedientia, † & contradictio, siue temeraria reprehensio sint inuicem contraria, vno posito, alterum corruit, & ex ipsa tumidæ reprehēsionis superbia, culpa, quæ non erat, facta est, vt ait D. Greg. *in d. homilia* 26. Ideo sanctus Cæsarius Arelatensis, *in homilia* 8. *ad Monachos monasterij Liriensis*, quicquid, ait, à senioribus fuerit imperatum, accipe, tanquam de cœlo, sicut, de ore Dei prolatum, nihil reprehendas, nihil discutias, in nullo pœnitus murmurare præsumas, totū iustum, totum sanctum & vtile iudica, quicquid à Pręlato videris imperari. Sanctus Cassianus *in* 4. *libro de institutis renunciantium, c.* 41. hæc verba dicit: verum & hoc præ omnibus excole, vt stultum te secundum Apostoli sententiam facias in hoc mundo, vt sis sapiens, nihil scilicet discernens, nihil diiudicās ex his, quę tibi fuerint imperata. Gregorius Magnus *in* 1. *lib. Regum*, inquit, vera obedientia, nec Præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit, quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur operatur, nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire. Et certè si subditis fas esset de præceptorum superiorum nullitatibus iudicare, tota politia, & Christiana respublica rueret.

Non obstant quæ ex Nauarro, & aliis inducta sunt supra *in c.* 15.

Non obstat *c. cui est illata* 11. *qu.* 3. nam ideo ibi non
est timenda † sententia, quia ab hæretico data erat, vt 5
post Hug. probant ibi Gemin. Archidiac. & Cardin. Turrecrem. Non enim qui sunt extra ecclesiam vel nullam habent iurisdictionem in ecclesia, possunt alios ab ecclesia repellere.

Non obstat *c. non debet. ead. caus. & quæst.* Quia nihil dicit de non timenda excommunicatione, & poterat esse, quod passus sententiam non canonicam, quousque per superiorem reformetur, interim obedire debeat, ergo non probat ad quod allegatur, & Cardinal. Turrecrem. ibi in fine intelligit illum tex. quod sententia iniusta, non liget apud Deum, ligat tamen apud ecclesiam militantem, quousque absoluatur, & de iniustitia constet.

Non obstant quæ allegantur ex Hug. Gloss. Geminian. & Cardinal. *in c.* 1. 11. *quæst.* 3. & ex Archidiacon. *in c. nemo. ead. caus. & quæst.* & ex Hostiens. *in summa.* Quia omnes casus nullitatis excōmunicationis, quos recensent, ad duo capita referuntur, nimirum ad nullitatem ob defectum iurisdictionis ipsius excommunicatoris, & ex eo quia sententia continet intolerabilem errorem, exemplum datur de primo, vt si excommunicatio lata sit post appellationem interpositam, quo casu, iudex caret iurisdictione, & est expressè dis-
positum, excommunicationem, † pendente appella- 6
tione latam, nullius esse roboris, *c. ad præsentiam. de appellationib. & ibi* Franch. *& in c. sæpe ver. rata num.* 3. *& in c. peruenit in* 3. *not. de appell. & in c. ap. solet. de sent. excomm. lib.* 6. Rota *decis.* 20. *de appella. in nouis.* Item est expressè dispositum, quod excommunicatus appellatione interposita in actibus extraiudicialibus admittatur velut non excommunicatus, *d. c. solet. de sent. ex-*
comm. lib. 6. Secundum vero debet intelligi tribus † 7
concurrentibus, primo quod sit error intolerabilis, secundo quod sit manifestus, nec indigeat aliqua probatione, tertio quod sit expressus in sententia, vnde Ab. *in c. per tuas nu.* 11. *de sent. excom.* dat exemplum, vt si excommunicatur infans quia stuprauit virginem, tunc sententia est nulla, quia ista tria continet, & sumus in intolerabili manifesto, sed si error non est manifestus non pertinet ad excommunicatum de illo iudicare, vt probat Soto *de iust. & iure lib.* 5. *qu.* 7. *art.* 4. propè finē, & ibi concludit, quod si error non sit propatulus, reus excommunicationis debet illam timere, nec de illo iudicare, & Abb. *in d. c. per tuas nu.* 11. dicit: Aut error non fuit expressus in sententia, sed aliunde constat de ipsius iniustitia, vt puta excommunicauit Titium, quia spoliauit Sempronium, & notorie constat quod iste non spoliauit, sed alius, & tunc concludendum est, quod sententia excommunicationis teneat, & hoc vt magis timeatur, inde concludit illum textum, requirere errorem patentem, & expressum, aliàs semper timenda est.

D. Thom. & Petrus Paludanus ex aduerso allegati, præsupponunt terminos habiles, nimirum nullitatem excommunicationis in casibus declaratis, & di-
cunt quod ipse excommunicatus † timere non debet 8
in seipso, neque in priuato se pro excommunicato gerere, sed tamen in publico debet excommunicationem seruare, ad euitandum scandalum quousque rationabiliter sedatum fuerit.

Tertium exemplum ponit gloss. *in d. c.* 11. *quæst.* 3. cum pro indebitis exactionibus aliquis excommunicatur, allegat *c. cum ad quorundam. de excess. prælat.* Sed hoc exemplum reducitur ad defectum iurisdictionis,

nam

nam vt glo. *in d.c.cum ad quorundam.in ver. non tene-*
9 *re.*declarat, illi erant exempti † à iurisdictione Episcoporum, & immediatè subditi Papæ, & temerarium fuit in illos iurisdictionem exercere, & excommunicare, vt ibidem etiam probat Bart. Brixiens. & Alan: propterea Papa declarat excommunicationem nullã, sed ille tex. non probat, quod antequam illa declaratio facta esset, excommunicatio timenda non erat.

Sanctus Antoninus, qui ex aduerso allegatur, dicit totum contrarium, *in 3. parte summæ tit. 24. cap. 73.* ait in fine. Dicit etiam Petrus de Palude in quarto: quod quando sapientibus notum est sententiam esse nullã, quamuis apud vulgus nesciatur, potest homo non seruare illam in occulto, sed in publico debet illam ser-
10 uare, quousque scandalum † rationabiliter sedauerit. Vel si aliquis publicè excommunicatur, & publicè denuntiatur, ita ex aduerso ipse publicet causam quare non valeat, puta appellationem, vel aliam, quo facto, amplius non est scandalum pusillorum, sed pharisæorum. Quæ verba D. Antonini à nobis firmaliter adducta sunt, vt ostendatur, primo quod excommunicatio etiam nulla seruanda est in publico ad euitandum scandalum, secundo quia dat exemplum de excommunicatione post appellationem interpositam lata, & diximus rationem quare sit nulla, & cum dictam nullitatem solum sapientes scire possint, ideo D. Antoninus subdit, sed in publico respectu ignorãtium illam seruare debet ad euitandum scandalum.

Quæ ex aduerso allegantur ex Abbate *in dict. c. per tuas nu.* 11. etiam parum accuratè posita sunt, nam Ab. vbi sententiam intolerabilem, & manifestum exprimit
11 errorem loquitur, sed vbi manifestus non est, † pro excommunicato se gerere debere ait, & *in c. cum venerabilis.* notat quod sententia nulla non eget absolutione, sed nihil dicit an interim debeat se pro excommunicato gerere, pro vt declarauerat *in d. c. per tuas:*

Cætera capitula ex aduerso allegata nil probant, & à nobis adducta sunt, vt accuratius vidisse cognoscatur.

12 Nec est verum non esse discrimen inter excommunicationem latam à Papa, & à Delegato ipsius, quia cum à delegato excommunicationis sententia nulliter lata est, potest reus in priuato se pro excommunicato non gerere, sed in publico, quousque scandalum sedatum non fuerit, seruare debet; At si à Papa fulminata fuerit, etiam si nulliter, debet & in occulto seruari, quia Innoc. *in d. c. inquisitioni. in fin. de sent. excom.* omnino prohibet se sacramentis immiscere.

Non obstat quod non sit timenda ratione peccati, quia excommunicatio quamuis nulla seruanda est in publico ad euitandum scandalum, vt firmarunt omnes sacri Theologi, & Canonistę, etiam ex aduerso al-
13 legati, sed mortaliter peccat, † qui proximo dat scandalum, vt probat summa Syluestrina *in verb. scandalum num. 2.* ergo licet non peccet ratione excommunicationis non seruatæ, tamen peccat ratione scandali dati.

Eodem modo respondetur ad alterum, quia etiam si excommunicatus conficiat sacramenta, tamen malè facit se immiscendo sacramentis, cum det scandalum, & peccet mortaliter: At cum scandalum sedatum fuerit, nihil controuersiæ ponendum est.

CAP. XIX.

De Absolutione à censuris, & à quo Iudice danda sit.

SVMMARIA.

1 *Absolutio ab excommunicatione quotuplex sit, & cur semper obseruanda.*
2 *An sit danda parte non citata.*
3 *Absolutio ad cautelam an & quando concedenda, & quo iure petatur.*
4 *Sacerdos an possit absoluere ab excommunicatione maiori lata à canone.*
5 *In articulo mortis potest absoluere ab omni censurarum genere & quam cautionem exigere debet.*
6 *Absolutus in articulo mortis, quid debeat facere.*
7 *Excommunicatio est meri imperij.*
8 *Absolutio ab excommunicatione est meri imperij.*
9 *Absolutionem ab excommunicatione maiori quis dat, & quis à minori.*
10 *Sacerdotes quam potestatem recipiunt, dum consecrantur.*
11 *Sacerdotes nõ audiunt confessiones sine nouo examine.*
12 *Sacerdotes in Hispania habent facultatem absoluendi ab excommunicatione maiori ad instantiam partis lata.*
13 *Absolutio debet dari ab eo, qui excommunicauit.*
14 *Episcopus quamlibet excommunicationem absoluit, nisi reseruatam.*
15 *Absoluit ab excommunicatione incursa extra suum Episcopatum.*
16 *Absolutio etiam ab intruso data valet.*
17 *Acta in præiudicium ecclesiæ ab intruso non valent.*
18 *Archiepiscopus absoluit, si episcopus negligens in absoluendo.*
19 *Absolutio quando facillimè debet concedi.*
20 *Archiepiscopus habet iurisdictionem in diœcesanis Episcopi.*
21 *Absolutio ab excommunicatione an possit dari procuratori.*
21 *Absolutio à iuramento potest dari absenti, & per nuntium.*
22 *Absolutio ab excommunicatione potest concedi per partem.*
23 *An requirat præsentiam excommunicati.*
24 *Potest pro altero peti, ab eo cuius interest.*
25 *Absolutio an possit dari excommunicato post mortem.*
26 *Absolutio ab excommunicatione data Hendoxiæ post eius mortem.*
27 *Indulgentiæ an prosint mortuis.*
28 *Papa num possit absoluere existentes in purgatorio.*
29 *Absolutio ab excommunicatione quomodo probetur.*
30 *Absolutionem petens an fateatur se excommunicatum.*
31 *Excommunicatio debet probari certissimis argumentis.*
32 *Excommunicatio præsumptiuè probatur per petitionem.*

ABsolutio est † duplex, altera iudicialis, siue ordi- 1
naria, altera extraiudicialis, siue extraordinaria, quæ ad cautelã solet appellari, prima valet, etiã parte non vocata, quia sicut pastoris sententia siue iusta siue iniusta timenda est, *c. 11. q. 3.* & scripsi in præcedenti capite, ita & absolutio, cũ par sit potestas ligandi, & soluendi, *de pœnit. dist. 1. cap. ver. & c. venerabilibus & ibi gloss. in §. vbi autem. de sent. excomm. lib. 6.* Abb. *in c. qua*
fronte. de appell. Sed tutius est citare † partem, quæ po- 2
test interesse prætendere, quia fortè excommunicatio fulminata est propter manifestã offensam, *c. ex parte. de verb. signific.* Bald. *in l. si pacto quo pœnam C. de pact.*

pro

pro quo allegatur glo. *in c.excommunicatos 11. quaest.1.*
3 Absolutio † ad cautelam est valdè extraordinaria, &
multum praeiudicialis, quia in ea non recipitur iura-
mentum, nec cautio praestatur, nec satisfactio impedi-
tur, & ideo cum maiori difficultate datur, quam sim-
plex absolutio, prout notatur *in c.solet & c.venerabili-
bus. de sent.excomm.li.6.* Quo casu petitur absolutio ab
iniusta excommunicatione per condictionem *c.apren-
lis, cum contingat. de offi.delegat.* vel ex *decretali. saceo de
sent.excom.* Vel agitur officio iudicis, Hostien. *in d.c.
cum contingat.* vnde ab excommunicatione, quae dici-
tur iniustè lata, si non opponatur, & probetur mani-
festa offensa, absoluetur cum cautione iuratoria de
stando iuri, & satisfaciendo expensis, quando apparue-
rit iustè excommunicatus, *d.c.cum contingat.de offi.de-
leg.* & hoc fit quanto citius propter periculum com-
munionis, siue laesionis iustitiae, *d.c.solet & d.c.venera-
bilibus. & c.veniens.de testib. & c.ad apostolica.de cleric.
excom.ministr. & c.ad audientiam de appellationib.* Se-
cus est in generali interdicto in quo cessat tantum pe-
riculum, cum interim celebretur ianuis clausis, Rota
decis.9 de sent.excom.in nouis.

Nunc videamus qui possint absoluere, & primum
4 an sacerdos † ab excommunicatione maiori à canone
lata, pro negatiua tex. *in clem.1.de priuileg. & in extra-
uag.1.§.obseruent.eod.titul.* Sed ista iura loquuntur de
religiosis, qui non possunt absoluere à sententiis sta-
tutorum synodalium, sed in foro interiori sacerdotes
possunt ab excommunicatione maiore à iure lata ab-
soluere, quod probat tex. *in c.nuper §.in secunda de sen-
ten.excomm. & ibi* Innoc. & Hostiens. D. Thom. *in 4.
lib.sentent.distinctione 18 quaest.2.art.3.* & est commu-
nis opinio, vt per Maiorin. ibi, Couar. *in c.alma ma-
ter, in 1.parte relect.§.12.num.5.* Nauarr. *in manual.cap.
27.num.39.* Dominic. Soto *in 4.lib.sentent.distinctio-
ne 22. quaest. 2. artic.3.* vbi loquitur de excommunica-
tione lata à canone, vel concilio, Petr. de Palud. *in 4.
lib.sentent.distinct.18.quaest.1. artic.1.* Et in communi-
catione lata per constitutiones Episcoporum, & alio-
rum quorumcunque potestatem habentium censu-
ras inferendi, dummodo absolutio non sit reseruata,
Henric. Boteus in *tractatu de synodo Episcoporum, in 3.
parte artic.5.num.1.* Petr. Duenas in *regula* 252. Archi-
diacon. *in summa distinct. 17. in fine, & ibi* Geminian.
& Praepositus, Collector. *in c.grauem.de praebend.* Si li-
gatus est censuris contentis *in Bulla Coena Domini.* in
5 mortis articulo sacerdos † potest absoluere, quod fa-
cit in omni censurarum genere, gloss. *in cap.pastoralis
ver. praeterquam.de offi. ordinar.* sed debet sufficientem
cautionem exigere de parendo mandatis sanctae Ro-
manae ecclesiae, si superuixerit, quam primum com-
modè poterit, sub poena reincidentiae in easdem cen-
suras, *c.eos qui.de sent. excomm.lib. 6.* sufficiens cautio
est, aut pignoratitia cum securitate pignorum de sa-
tisfaciendo, aut fideiussoria, aut denique iuratoria, si
absoluendus sit omnino pauper, gl. *in c.vestra.de don.
inter vir. & vxor. & in c.Odoardus.de solut.* & vide Ray-
mundum *in summa tractatu 13. in fine.* & Gaetanum
in sua summa, & alios summistas, glossam *in dict.c.ex
parte.de verb.signifi.* D. Antonin. *in 3.parte tit.24.c.77.*
Si excommunicatio non sit certa, & contumacia, vel
offensa dubia, sufficit dari cautionem iuratoriam, vt
dicunt Doc. etiam si possit dari fideiussoria. Est demũ
sciendum quod in articulo mortis constitutus, à quo-
6 cunque casu excommunicationis absoluatur, † si su-
peruixerit, necesse est adire superiorem illum, à quo
aliàs de iure fuerat absoluendus, vt elicitur *ex d. c.eos
qui.de sentent.excomm. libro 6.* & ex extrauagante Be-
nedicti Papae II. quae incipit, *Inter cunctos.* & quidem
non pro absolutione debet accedere, sed vt pareat
eius mandato, acceptando poenitentiam; aut huius-
modi.

In foro exteriori sacerdos non potest absoluere,
quia excommunicatio † est meri imperij, Innocent. 7
in c.transmissam in fine de elect. & ibi Cardinal. *quaest.7.*
Abb. *col.final.* Cardin. *in c.quo ad sedem quaest.12. & in
c.pastoralis in 3.not.de offic. ordinar.* & in repetitione *c.
perpendimus col.17.vers.circa hoc.de sent.excomm.* Ber-
tach. *in tractatu de episcop.part.1.lib.4.quaest.11.* Abb.
*in d.c.quo ad sedem, col.final. & in.c.cum contigat.col.5.
vers. & nota eod.tit.* Vbi dicit excommunicationem
aliquando non esse meri imperij, scilicet quando fer-
tur ad instantiam partis, Purpurat. *in l.imperium num.
136.ff.de iurisd.om. iudic.* Ita etiam absolutio † ab ex- 8
communicatione est meri imperij, Purpurat. *in l.iu-
bere cauere col. 4.vers.ampliatur tertio ff. de iurisd.omn.
iud.* Henricus Botteus *in tractatu de synodo Episcopi,
parte 3.art.5.num.6.* Sed parrochus non habet merum
imperium; ergo non potest absoluere ab excommu-
nicatione, & quod absolutio ab † excommunicatione 9
maiori sit reseruata solis Episcopis, tenet glo. *in verb.
reseruantur in c.2.de poenitent. & remiss.lib.6.* Affirmo
tamen Parrochum posse absoluere ab excommunica-
tione minori; Episcopum vero à maiori, *d.c.nuper. vbi
omnes Doct.de sent.excomm.* Summa Syluestrina alios
allegans, *in ver.absolutio, in primo, num.3.* Couar. *in c.
alma mater in 1.part.§.12.num.6.* Soto *in 4.lib.sentent.
distinctione 22.quaest.2.artic.3.* Nam & presbyteri † in 10
sui ordinatione accipiunt potestatem absoluendi à
peccatis, saltem in habitu, Hostien. *in summa de poeni-
tent.§.3.* Abb. *in clem.1.de priuileg.* Collectar. *in cap.
omnis ver. proprium quaest.12. de poenitent. & remiss.* &
est communis opinio, de qua attestatur Aufrer. *in ad-*
ditionibus ad Capell. Tholosan. *in decis.121.* Nauarr.
in c.placuit num.25.de poenit.distinct.6. Vbi quod illa
habitualis, & inefficax facultas reducitur ad actualem,
& efficacem per legitimam subiectionem poeniten-
tis, gl. magna *in c.si quem.de sent. excom. vers.cum vero
à canone infligitur excommunicatio minor.* dicit per
simplicem sacerdotem posse absolui, & sine iuramen-
to, vel aliquo mandato, tamque probat Nauar. *in d.c.
placuit num.25. & in Manuali cap.27.num.39.* Et hoc
intelligitur de sacerdote, qui per examen receperit
approbationem ab Episcopo, ex dispositione sacro-
sancti concilij Tridentini *sess.23.c.15* per quem tex. ita
tenet Francisc. à Victoria *in sua summa titulo de con-
fessione q.150.* & Antonius de Corduba *in tractatu de ca-
sos de conscien.quaest.10. & 16.* Vbi quod hodie per dis-
positionem dicti Concilij Tridentini, sacerdos, † vel 11
licentiarius in Theologia non potest audire confes-
siones, vel praedicare absque licentia ordinarij, & abs-
que nouo examine, quamuis in personis habilibus &
aliàs rigoroso examine approbatis nõ requiratur no-
uum examen. Idem est in excommunicatione maiori,
si sacerdotes † à Papa hanc habeant facultatem, vt est 12
in Hispania, vigore Bullae Cruciatae, sacerdotes pos-
sunt absoluere ab excommunicatione maiori ad in-
stantiam partis latae, nimirum ipsa parte consentien-
te, quia hoc est iurisdictionis, Nauarr. *in manuali c.27.
n.14.* quam non habent presbyteri, & ita consuluit Io.
Guttieres *in nona sua allegatione.*

Regulariter igitur absolutio † debet dari ab eo, qui 13
excommunicationem tulit, quia ligandi, & soluendi
vnita est facultas, Matthaei c.18. aut eius successore, *cap.
si Episcopus 11.quaest.3.* Aut etiam delegato, *c.pastoralis
§. praeterea.de offic. delegat.* praeter quam in casibus re-
latis

latis à Nauarr. *in manual. dict. cap. 27. num. 40.* Hanc
14 soluendi facultatem habet quilibet Episcopus † in sua
diœcesi, ergo potest excommunicatum absoluere, qui
in censuras ipso facto incurrit contra prohibitionem
Papæ, nisi Papa absolutionem sibi reseruasset, gloss. *in
c. sciant cuncti in ver. sententia de elect. lib. 6.* Et si Papa
reseruauit sibi, post eius mortẽ reseruatio expirat; er-
go prælatus post mortem reseruãtis, potest absoluere:
secus si reseruasset sedi apostolicæ, tunc enim à succes-
sore absolui deberet. Cardi. *in clem. 1. n. 5. de probation.*
In dubio præsumitur reseruasse sibi, quia reseruatio
est personalis, Archidia. *in c. præsenti, de offi. legat. lib. 6.*
per illum tex. Addo quod potest absoluere à qualibet
15 excommunicatione † incursa à iure extra suum episco-
patum, & parochiam, secundum Federi. de Sen. *in
consi. 16.* Abb. *in c. grauo, col. 3. de prabend.* Nauart. *in ma-
nual. c. 27. nu. 39. in fi.* quod est verum etiam in vicario,
vt à quacunque excommunicatione à iure lata, nulli
tamen reseruata possit absolutionem concedere, *c. nu-
per. §. in secunda, de senten. excomm.* Abb. *in d. c. graue,
nu. 13 de prabend.* Nauarr. *in d. nu. 39.* Couar. *in d. c. alma
mater. in 2. part. relect. c. 12. n. 4.* & vide Innocent. *in c. 2.
de solut.* glo. *in clem. 1. §. verum verbo ex communicatio-
nis sententia, vers. sed quid si tempus, de hæretic.* & est cõ-
munis opinio, vt per Nauarr. *in manual. d. c. 27. nu. 162.*
Fallit in casu *c. 1. de raptoribus.* vt dixi supra. Et valet i-
16 sta absolutio, † etiam si ab intruso data foret, propter
fidem sacramenti, glo. *in c. dudum. in 2. de election. ver.
decepta.* Francis. Marc. *decis. 948. num. 5. part. 1. c. nona 8.
q. 4.* Sed hoc est verum quando toleratur, & habet au-
ctoritatem sui superioris in foro contentioso, sed in
foro animæ, ex quo subditi credebant illum esse præ-
latum, tenet absolutio, etiam si non habet superioris
auctoritatem, vt per Abb. ibid. & *in d. c. dudum, de ele-
ctian.* Nisi essent gesta † in præiudicium ecclesiæ, quia
17 non teneret, Francis. Marc. *decis. 1184. nu. 3. part. 1. in l.
Barbarius.* habebat auctoritatem superioris, alias secus,
c. veritatis. in fi. de dolo, & contum. Crescent. *decis. 1. de
offi. ordinar.*

18 Interdum Episcopus † est negligens in absolutione
concedenda, & tunc absoluendi potestas deuoluitur
statim ad Archiepiscopum, Abb. *in c. si quis contra cle-
ricum de foro compet. vers. Aggredior nunc materiam ex-
trinsecam.* Felyn. *in c. pastoralis, nu. 6. de offic. ordinar.*
propter periculum animæ, quod posset mora absolu-
19 tionis † afferre, in qua concedenda faciliores deberent
esse Episcopi, quando post censuras sic affecti efficie-
rentur incorrigibiles, Abb. *in c. clericos, in 3. nu. 5. de co-
habit. cleric. & mulier.* Felyn. *in c. nauit, ante num. 14. vbi
alios congerit, de iudic.* Cum de amittendo iure propter
negligentiam tractatur, debet interpellari qui amitte-
re debet; ergo Archiepiscopus debet mandare Episco-
po, vt aliquam causam expediat, Felyn. *in d. c. pastora-
lis nu. 6.* quod potest facere quilibet superior mandan-
do suo subdito, vt infra certum terminum causam ex-
pediat, *c. nullus, de iure patronat.* Capyc. *in inuestit. feud.*
20 *ver. magistratuum creatio.* Archiepiscopus † habet in
diœcesanis Episcopi iurisdictionem in potentia, pro-
pter dictam negligentiam reducitur ad actum, & ab-
soluendo illos, vtitur proprio suo iure: propter hone-
statem non debet ante interpellationem absoluere, ne
videatur alienæ iurisdictionis cupidus, & si ante inter-
pellationem absoluet, cautionem recipere debet ab
excommunicato, de parendo mandatis excommuni-
catoris, nisi excommunicatio fuerit notoriè iniusta, vt
dixi. Sed in Romana Curia nunquam absolutio datur
ab Auditoribus Rotæ de excommunicatione in par-
tibus lata, nisi constiterit de nullitate sentẽtiæ excom-
municationis, Put. *decis. 46. part. 1.*

Sed an absolutio † possit dari procuratori? Archidia. 21
in c. cum aliquis 12. q. 2. & Bald. *in c. Imperatoris, de iu-
ram. calum. & in Auth. interdicimus. C. de episc. & cleric.*
dicunt, quod licet petitio absolutionis possit fieri per
procuratorem, tamen executio absolutionis requirit
præsentiam domini, cum requirat manus impositio-
nem, *c. venerabilem, de elect.* Non est sic in absolutione
† à iuramento quæ potest dari absenti, & per nũtium, 22
l. Labeo, vbi gl. ff. de iureiur. vbi Bartol & Ias. Item Fe-
lyn. *in c. administratoris, nu. 30. de iureiur.* Et quando
debeat, & possit absolutio à iuramento cõcedi copio-
se scribit Neuizan. *in consi. 22.* & an de ea cognoscat iu-
dex laicus, & quando absque absolutione à iuramento
iudex laicus cognoscere possit de tota causa, vide An-
ton. Gaghard. *in tract. de absolutione à iuramento.* Ge-
min. *in c. eas de sent. excom. lib. 6.* dicit quod absolutio
† ab excommunicatione potest peti per procuratorẽ 23
in foro iudiciali, *l. 2. C. de his qui ve. ætat. impetrar.* Vbi
etiam quod potest absenti remitti à parte ad cuius in-
stantiam excommunicatio lata est, quia regula est,
quilibet, ad cuius fauorem iuramentum est prestitum,
habet vim apostolici in remittendo illud, *c. 1. vbi Doct.
de iureiur.* & vide Ias. *in dict. l. Labeo, num. 2.* Hæc au-
tem partis remissio non est propriè absolutio, sed o-
peratur, vt quilibet sacerdos possit postea absoluere;
ergo in foro pœnitentiali præsentia excommunicati
requiritur. Ex quibus concordantur Doctorum opi-
niones dicẽtium absolutionem posse fieri absenti per
procuratorem, sicut excommunicatio potest fieri cõ-
tra absentes, de quo per Fran. Marc. *in decis. 612. part.
2.* non enim à pari procedunt, cum in absolutione † ab 24
excommunicatione requiratur præsentia excommu-
nicati, nisi subesset causa necessitatis, Inno. *in cap. cum
non desideres, de sent. excomm. & ibi Hostiens. & c. quan-
do 2. qu. 5.* licet iuramentum hodie præstari possit per
procuratorem ad id habentem speciale mandatum, *c.
fi. de iuram. calum. lib. 6.* Rota *decis. 36. de procurator. in
nouis.* Mandatum generale cum clausulis quantumuis
prægnantibus non sufficeret, nisi haberet in absolu-
tione † petẽda, vt canonicus pro altero canonico; quia 25
interest capituli, & omnium canonicorum alterum ex
eis non diffamari. Inno. *in c. Romana, num. 3. de sent. ex-
com. li. 6.*

Huic similis est altera quæstio: num absolutio † pos- 26
sit dari excommunicato post mortem: Respõdeo, aut
erat excommunicatus notoriè, vt in eo, qui publicè
percussit clericũ, qui vitandus est, absq; aliqua alia de-
nunciatione per constitutionem concilij Cõstantien-
sis, & Basiliensis, quam adducit summa Syluestrina *in
ver. excommunicatio, in quinto.* Aut erat excommunica-
tus occultè, & tunc si cum eo communicamus in vita
possumus etiã & in morte: in vtroq; casu, si ante mor-
tẽ aliqua contritionis signa apparuerint, poterit mor-
tuus absolui, Syluestrina *in ver. absolutio, in primo, nu.
8.* Nauarr. *in manual. c. 26. nu. 31.* Absolutio autem post
mortẽ vel à Papa dari debet, vel ab eo solo Episcopo;
à quo defunctus quando viuebat, absoluendus erat. Si
pœnitens in casu necessitatis cõfessus fuerit laico, ob-
tinet absolutionem, non quia laicus hanc habeat fa-
cultatem, sed quia præsumitur contritus, & ideo præ-
sumitur dignus venia propter contritionem, & deno-
tionem, ex quo fecit quantum potuit, *c. quem pœnitet.
de pœnit. dist. 1.* Abb. *in c. à nobis, n. 10. de sent. excomm.*
Si sepultus fuerit in loco sacro, non est extrahendus,
vt flagelletur, quia sufficit flagellare sepulchrum, & va-
let absolutio ad eum in loco sacro sepeliendum, aut à
loco sacro non extrahendum, & pro eo publicè orari

poteſt, pro quo vide Epiſcopum Scalen. *in tract. de cenſuris eccleſiaſticis, tit. de excommunicatione c.44. fol.* 141. vbi dat formam, & modum abſoluendi excommunicatum mortuum ſuper ſepulturam, & dicit effectũ prædictæ abſolutionis. Pro quo notandum eſt illud
26 exemplum de virtute abſolutionis † poſt mortem latæ per Innocentium Papam primum in Heudoxiam Imperatricem, ex quo eius perſuaſione ſanctus Epiſcopus Ioannes Chryſoſtomus ab Arcadio Imperatore relegatus fuerat, & cũ in excommunicatione Heudoxia mortua eſſet, & ſepulta, intremuit eius ſepulchrum, donec Papa excommunicationem remiſerit: qua relaxata, ceſſauit ſepulchri tremor, vt ſcribit Epiſcopus Scalen. *in d.c.44. in fine.* Contrarium videbatur dicendum, quia Petro data eſt poteſtas ſuper terram, non ſub terra, vnde mortuis non proſunt indulgen-
27 tiæ † directè, quia non extenduntur ad non ſubditos, *c. quod autem, de pœnitent. & remiſſ.* poſſunt tamen indirectè prodeſſe per modum ſuffragij, ſicut orationes, & alia pia opera viuentium, *c. anima defunctorum 13. qu. 2.* quia orando pro mortuis expreſsè, flectitur ipſe Deus ad eis miſerendum, ſed non ſunt ipſi mortui in iudicio prælatorum, nec poſſunt pœnitere, & ſubdit Riccardus, quod ſi Papa diceret in indulgentiis pro ſe, & parentibus ſuis mortuis, vel aliis mortuis, adhuc non prodeſſet eis, niſi per modum ſuffragij, & hanc partem firmat Iacob. Zocc. *in repetit. c. omnis vtriuſque de pœnit. & remiſſ.* dicẽs ſe ita cõſuluiſſe in Catalunia. Sed Inno. in hoc pũcto aliter ſcribit *in d.c. quod autẽ in fi. de pœnit. & remiſſ.* dicẽs, ſi Papa exprimit, quod viui etiam poſſint conſequi pro defunctis, & ipſorum nomine, non eſt dubitandum quin valeat, & ſequitur ibi Ioan. Andr. & Anton. de Butr. dicentes Theologos id etiam tenere. Et quod non occurrit ratio, cur Eccleſia non poſſit communicare theſaurum mortuis, ſicut viuis, & remittitur Anton. ad notata per ſeipſum *in c. à nobis in 2. de sent. excomm.* hancque partem tenet etiam Auguſt. de Anton. ordin. Heremitarum *in tract. de poteſtate eccleſ. quæſt. 30. art. 3.* & ſequitur Sanctus Antoninus *in 2. parte tertia partis ſummæ ſuæ, in rubric. de Pontificibus.* & reſpondet ad illa verba, ſuper terram, dupliciter, vno modo, quod referantur ad abſoluentem, & ſit ſenſus, quæcunque tu exiſtens ſuper terra, non enim ligat mortuos, ſed viuos, alio modo ſuper terra abſolutos, id eſt exiſtentes ſuper terra, quia cum purgandi ſint in terra, & circa terram, dici poſſunt ſuper terra, quia non in cœlo, hanc partem etiam tenet ſumma Piſana *in ver. Indulgentia, & in ver. vtrũ vnus poſſit alteri.* & ſanctus Antoninus in d. loco, referens ita tenere D. Thom. & Riccard. *in 4. lib. ſentent.* Sed vt dixi Riccardus hoc tenet per modum ſuffragij, cum Innocen. etiam tenet Cardinalis, *in dict. cap. quod autem, & in clem. 1. §. adhuc quæſt. 13. de pœnit. & remiſſ.* idem etiam tenet Aſteſa *in li. 5. tit. 39. artic. vlt.* Et ibi refert Bonauentur. *in 4.* dicens hæc verba, ſi Papa hoc poteſt, quare non abſoluit omnes exiſtentes in
28 purgatorio, † maximè cum ſit talibus compatiendum, & reſpondet, ſi Deus per ſeipſum non miſeretur eis, & ſemper vult timeri iuſtitiam, multo minus miniſter eius id facere debet. Quare diſpenſatio theſauri eccleſiæ facienda eſt diſcretè, & cum moderamine, & niſi id fiat, non acceptatur à Deo, & ſpiritualia bona nec diſpenſari poſſunt, vel diſtribui contra Dei voluntatem, de qua concluſione latiſſimè per Felyn. *in tract. de indulgentia.*

29 Denique videndum de probationibus † circa abſolutionem, & in primis ſciendum eſt, ipſam probari per literas abſoluentis, aut alio modo legitimo, *c. ſicut nobis. de ſent. excomm. & ibi Abb. & Felyn.* qui conſuluit pro cautela in abſolutione debere adeſſe teſtes, Fran. Marc. *in deciſ. 860. part. 2.* Rota *deciſ. 11. de ſentent. excomm. in antiq.* Sed pro ea probanda, credo ſufficere etiam vnicum teſtem, Gabriel. *in titulo de teſtib. concluſ. 1. num. 17.* Felyn. *in c. veniens col. final. de accuſationib.* Et verò qui abſoluit, ſoli credendum eſt, quia in concernentibus officium proprium vnicuique creditur, etiam Nuntio, Barto. *in l. 1. §. cura carnis Digeſt. de offic. præfect. vrb. & in l. magis puto §. ne tamen. ff. de reb. eorum. & in extrauag. ad reprimendum in ver. per Nuntium.* Tiraquell. *de retract. conſanguinit. §. 1. gloſ. 9. num. 11.*

An qui petit abſolutionem † ab excommunicatio- 30
ne, dicatur confiteri ſe cenſuris affectum, ita tenet gl. *in c. venerabilem. ver. poſtulauit, & ibi Hoſt. de elect.* Bartol. *in d. l. decem de verb. obligat.* Innoc. *in c. per tuas de ſentent. excommunicat.* Spec. *in tit. de probationib. §. videndum. verſ. ſed nunquid probatur.* Milus *in repertorio in ver. excommunicatio probatur.* priuatio præſupponit habitum, *d. l. decem, & c. ad diſſoluendum de deſponſat. impuber.* venia præſupponit culpam, *l. ſi ideo C. de his, quib. vt indign. c. verum. diſtinct. 8. c. veniam. diſtinct. 13.* In contrarium eſt veritas, nam ſi quis petierit abſolutionem à cenſuris non poteſt repelli à iudiciis, quia non probatur excommunicatus, *c. pia de exceptionibus lib. 6.* excommunicationem certiſſimis † debere pro- 31
bari argumentis aſſerit, & quod per petitionem abſolutionis non probetur excommunicatus dixit Rota *in deciſ. 11. de ſent. excomm. in antiquis. & deciſ. 5. de exceptionib. in antiq. & deciſ. 8. de ſent. excommun. in nouis.* Biſignett. *deciſ. 2. de probationib.* Archidiac. *in d. c. pia §. 1. & ibi Franch. & in c. teſtimonium colum. 5. verſ. quarta concluſio de teſtib.* Specul. *in tit. de probationibus, §. final. verſ. ſed nunquid.* gl. *in c. ſacrum ver. compellatur in fi. de ſent. excomm.* Dec. *in conſi. 321. n. 7.* Iaſ. *in l. decem nu. 51. verſ. vltimo pro iſta parte. ff. de verb. oblig.* & eſt communis opinio, de qua per Maſcard. *concluſ. 700. n. 1. & ſeq.* Niſi dicatur, quod per petitionem † abſolutionis 32
præſumptiuè probetur excommunicatio, & hæc probatio leuis ſufficit in his, quæ modici ſunt præiudicij, ſecus in his, quæ maximi, vel iudicialiter. idem eſt autem extraiudicialiter abſolutionem petere, quod ad cautelam. Farinac. *in lib. 1. quæſt. criminal. cap. 6. nu. 26. verſ. pro concordia,* & dixi ſuperius *in c. de appellation. à cenſuris.*

CAP. XXIV.

De Interdicti eccleſiaſtici origine, & cauſis.

SVMMARIA.

1 *Interdicti vſus in eccleſia oſtenditur à tempore D. Auguſtini.*
2 *Interdicti definitio quæ ſit.*
3 *Interdicti localis monumenta à quo tempore reperiantur in eccleſia.*
4 *Interdicti vſus propter quam cauſam fuerit introductus in eccleſia.*
5 *Interdicta quæ regna fuerint, & quanto tempore durauerit interdictum.*
6 *Populi quanto tempore ſoliti ſint tolerare interdictum.*
7 *Interdicto vti debent prælati eccleſiæ aduerſus temporalem potentiam.*

Nunc.

1 NVnc videndum de interdicto, † cuius origo antiquissima est. Nam & D. August. meminit *in epistola* 185. de qua habetur *in c. minor* 17. q. 4. *in vers. oblatio verò donum tua à clerico ne suscipiatur indixi, communionémque tibi interdico, donec peracta pro ausibus, vel errore à me desinita tibi pœnitentia, & tempore ordinato pro hoc facto, corde contrito, & humiliato, dignum offeras sacrificium.* Hoc interdicto, de quo Sanctus Augustinus loquitur, personale est, sed est species generali-
2 ter sumpti, sic enim diffinitur, † est suspensio à diuinorum officiorum, sacramentorumque actiua, & passiua celebratione respectu alicuius loci, vel personarum facta, ecclesiastica etiam prohibens sepultura, vt per Couar. *in c. alma mater. in 2. part. relection. §. 1. num. 2.* Et ad probationem generis, sufficit constare de vna
3 specie, vt probant logici. Localis autem interdicti † monumenta habemus ab Alexandro Papa III. circa annum 1170. nam & *in c. non est vobis. de sponsalib.* Idem Pontifex regnum interdicto supposuit, ex quo Angliæ Rex nurus, quas vi detinebat, propriis filiis, qui lites cum Rege patre habebant admonitos non restituerat. Item Innoc. Papa III. circa annum 1200. permisit interdictis prædicari verbum Dei, & chrismate vngi. Item Gregorius Papa IX. circa annum 1230. ministris Ecclesiæ, semel in hebdomada non pulsatis cāpanis, ianuisque clausis, atque excommunicatis & interdictis exclusis, celebrare permisit, vt habetur *in c. permittimus. de sent. excomm.* Item Innoc. IV. circa annum 1245. tempore generalis interdicti concessit pœnitentiam, & viaticum morientibus. Item Bonifacius VIII. circa annum 1300. permisit etiam sanos ad pœnitentiam admitti interdicti tempore, & diuina officia sub certa forma semper celebrari, de quo *in cap. alma mater. de sent. excomm. li. 6.* Hinc patet interdicti originem antiquissimam esse in ecclesia Dei.

4 Causa autem generalis † cur interdicti vsus fuerit introductus, est ad conseruandam iurisdictionem, & auctoritatem ecclesiasticam, ita dicit Soto *in 4. lib. sentent. dist. 22. quæst. 3. arti.* 1. & sunt iura expressa, *c. vbi periculum. §. cunctas de election. lib. 6. c. fælicis de pœnis eod. lib. clem. si quis suadente de pœnis c. quærenti. de verb. signific. cum similibus.*
5 Regnum † Poloniæ sub Gregorio VII. ad triennium fuit interdictum propter conseruationem auctoritatis ecclesiasticæ, Poloni religionis deuotissimi patienter sustulerunt, Vbi ni longiori tempore perdurauit, & ita pariter obseruatum, vt post illius relaxationem, ad sacrificiorum frequentiam populum sæpius exhortari opus fuit. Gregorius XI. attestatur in Regno Siciliæ ad septuaginta annos durasse interdictum. Honorius III. Regnum Lusitanæ interdicto supposuit, ex quo Rex Alphonsus III. quasdam leges contra ecclesiæ libertatem condidit, quas postea reuocauit, & vtiliores cōcorditer cum clericis statuit, quas postea Papa confirmauit, ex eisdem causis Iulius II. Venetias interdicto supposuit, vt autem absoluerentur, Anno 1510. iureiurando solemni Deo pro ecclesia promiserunt, se nunquam vlterius immunitatem ecclesiasticam esse violaturos, & cum non obseruassent citra multos annos, tandem S.D.N. Paulus V. post plurimas monitiones hoc anno 1606. excommunicauit eosdem, atq; eorum statum interdicto supposuit. Quare interdictum inuentum est remedium pro ecclesiasticæ auctoritatis defensione, vtique populi sæcularis priuati excommunicatos eiiciant, ita Soto attestatur *in 4. lib. sentent. distinct. 22. qu. 3. arti.* 1. populos
6 † per tres dies patienter expectare solitos, post latum interdictum, quibus elapsis excommunicatos eiicere solitos esse: certè laudabilis consuetudo: Hæc autem causa generaliter sumpta omnes illos comprehendit casus, in quibus ecclesiæ iurisdictio conturbatur, de quibus in toto hoc volumine pertractamus. Nam
cum ecclesiæ † Prælati aduersus temporalem potentiam non valeant insurgere, ecclesia decreuit, & in 7
Concilio Lugdunensi dispositum fuit, vt ad arma spiritualia recurrant, atque vtantur, *cap. dilecto. de sent. excomm. lib. 6.* excommunicationibus videlicet, & interdicto.

CAP. XXI.

De pœnis Ecclesiasticorum non obseruantium interdictum.

SVMMARIA.

1 *Interdicta ecclesiastica cum magna tarditate fulminanda.*
2 *Episcopi non obseruantes interdictum an sint ipso iure priuati.*
3 *Episcopi tenentur ex debito officij præcipere statuentibus contra ecclesiam, vt illa cessent.*
4 *Sententia iudicialis non requiritur contra priuatos ipsos iure.*
5 *Dictio, eo ipso, idem importat quod ipso iure.*
6 *Dictio, in continenti, quid significet.*
7 *Comminatio sub diuini iudicij intermiuatione quid importet.*
8 *Sententia super priuatione dignitatis quomodo requiratur.*
9 *Episcopi iurant defendere ecclesiasticam libertatem.*
10 *Sententia declaratoria priuationis quando requiratur.*
11 *Episcopi obedientes primi Principi sunt eiiciendi ab ecclesia.*
12 *Sententia declaratoria non requiritur, quando nulla competit defensio.*
13 *Citatio non requiritur cum nulla competit defensio, præfertur fauore reipublicæ.*
14 *Pœna exasperari debet ad exemplum aliorum.*
15 *Papa habet omnem potestatem in beneficialibus.*
16 *Papa potest deponere Episcopum sine causa.*
17 *Papa in quibus casibus procesit ad priuationem sine citatione.*
18 *Interdicti scientia quomodo probetur.*

SI interdicta † non obseruentur, ecclesiastica pote- 1
stas multo magis contemnitur: Ideo in eorum promulgatione plus Catone cunctandum est, interim super obseruantia sæpissime pertractandum & cum religionum generalibus, & cum cæteris ecclesiæ prælatis. Nam parum est iura condere, nisi sint qui tueantur, *c. vbi periculum, §. præterea in prin. de election. lib. 6. c. vnic. §. & quoniam. de statu regul.* atque remedia, quæ locis & temporibus conueniant consideranda. Sed quia non desunt ecclesiastici, qui canonicas sanctiones excedere solent, & æquitatis normam ausu temerario violare, nec non remedia, quæ pro defensione Ecclesiasticæ auctoritatis, cuius sunt participes, inuenta sunt in venenum conuertere, interdicta non obseruando; ideo videndum est, qua sint pœna afficiendi, qui in hoc enormissimum scelus inciderint.

Et restringēdo materiā videamus an episcopi † non 2

obseruantes interdictum sint ipso iure priuati: & pro
parte affirmatiua sunt iura expressa, *c. Tengualdum 11.
qu.3.* vbi Nicolaus Papa hanc definiuit sententiam in
Episcopos qui sententiam excommunicationis à Papa
emissam violauerunt, iudicauit omni sacerdotio, &
officio manere penitus alienos sancti spiritus iudicio,
& Beati Petri per nos auctoritate, Episcopatus exutos a
regimine consistere definientes, dixit igitur exutos es-
se, non exuit, non de nouo priuauit. Item *c. fi. de excess.
prælatorum.*

Quod multo magis dicendum est, si summus Ponti-
fex statum aliqueus interdicto supposuerit, atque om-
nibus Episcopis illius status, & cæteris in Ecclesiastica
dignitate constitutis mandauerit, vt vel habita tãtum
notitia interdictum publicent, atque obseruent, sub
pœna priuationis eo ipso incurrenda: Nisi enim fece-
rint, priuati sunt, *d. c. Tengualdum, & d. c. fin.* Episcopi
3 † enim tenentur ex debito officij præcipere statuenti-
bus contra libertatem ecclesiæ ipso iure excommuni-
catis, *c. nouerint. de sent. excom.* vt de libro statutorum
illa cassent, Archidiac. *in c. qua Lotharius 2. q. 1.* Franch.
*in c. final. col. final. vers. dicens quod si statutum de immu-
nit. eccles. lib. 6.* Felyn. *in c. ecclesia sancta Maria nu. 109.
de constitut.* Nec sufficit si permittant illa reuocari
tantum, quia tenentur ex debito officij illa cassari fa-
cere, vt post Bart. *in auth. cassa in fine C. de sacros. ec-
cles.* probat Felyn. *in d. c. ecclesia num. 109.* & si noto-
rium est ipsos non obseruasse, & sic Petri claues spre-
uisse, atque ecclesiasticam læsisse libertatem, vt dicit
tex. *in d. cap. final. de excess. prælat.* necessariò sequitur
4 ipso iure priuatos existere, nec aliquam sententiam †
iudicialem requiri, ita firmarunt Bartol. *in l. impera-
tor. vers. secus si lege. & ibi Alex. in additionibus. ff. de in-
re fisci.* Innocent. *in capite bona, in secundo numer. 5.
vers. qui hoc canone de electione. & in c. cum nostris nu. 2.
in princip. de concess. præbend.* Felyn. *in c. 2. num. 3. in prin-
cip. & ibi Barbat. de rescrip.* Abb. *in c. querelam num. 2.
vers. nam secundum, & ibi* Felyn. *vers. nisi sit iure cau-
tum de iureiurand.* Gemin. *in c. quo iure num. 11. distin-
ction. 8.* Roman. *in consi. 325. numer. 3. vers secundo quia.*
Pręposit. *in c. 1. col. 1. & in §. item si fidelis. quib. mod. feud.
amitt.*

5 Hoc important verba eo ipso, † quod sine hominis
ministerio, vel ipso iure, Archidia. *in c. primo de sepul-
tur. lib. 6. & in c. 1. de præbend. lib. 6.* Cardin. *in clem. 1. de
electione.* Fely. *in c. Rodulphus. num. 33. in fin. de rescript.*
6 Idem si in continenti † dixerit: nam idem importat
quod ipso iure, Bart. *in d. l. imperator. vers. mox, vel in-
continenti,* gloss. *in auth. de incest. nupt. in princ. ver. im-
minere, & ibi Bart. & Angel.* Addentes ad Abb. *in ca. 1.
num. 15. de mutuis petitionibus in additione incipienti in-
continenti.* pręsertim si per viam legis dictum sit, quod
absque aliquo intermedio intelligitur, *l. de pupillo, §. si
quis ipsi prætori, ff. de noui oper. nuntiat. & ibi Ias. in priu.*
Celsus Hugo *in consi. 1. num. 52. & consi. 119. nu. 3.* Idem
est si Papa mandaret Ecclesiasticis sub diuini iudicij
7 † interminatione. Nam hæc verba comminatoria om-
nium officiorum, & beneficiorum priuationem im-
portant, vt post Bald. probat Chassan. *in tract. gloria
mundi parte 5. consideratione 24. nu. 41. vers. indignatio-
nem Petri & Pauli.*

8 Nunquam requiritur sententia † super priuatione
dignitatis, sed super executione & declaratione ipsius
priuationis, & siue iudex dicat priuamus, siue priuatũ
declaramus, idem est sensus, ita dicit Bal. *in c. 1. in prin.
vers. 2. est necessaria, de feud. sine culpa nõ amit.* Io. And.
in c. ordin. de offi. ordin. in nouell. Felyn. *in d. c. Rodulphus
n. 35. vers. ego si declarata contumacia. de rescrip.*

Et licet aliqui velint hoc casu sententiam priuatio-
nis requiri: tamen cum Episcopi ex debito officij sint
ad hoc obligati, atque † iureiurãdo astricti pro defen- 9
sione Ecclesiasticæ libertatis, *c. ego. ff. de iureiurando.* &
à summo Pontifice ad sui debiti executionem præstã-
dam fuerint requisiti, tunc non sententiã priuationis,
sed declaratoriam † tantum esse necessariam, firmarũt 10
Iacob. Rayn. *in c. 1. §. firmiter. de prohibita alienat. feud.
per Feder.* Iacobin. *in sua inuestitura. ver. & promiserũt.
num. 32.* Et quod in casu, quo dignitatis priuatio est i-
pso iure indicta, sententia declaratoria tantum requi-
ratur, firmarunt Andr. Aluarott. Præposit. & Afflict.
in c. 1. de feud. sine culpa non amitt. Andr. & Afflict. *in c.
1. in prin. & §. si quo temp. miles.* Bald. Aluarot. Præpo-
sit. & Afflict. *in c. 1. §. 1. quib. mod. feud. amitt.* Alex. *consi.
103. num. 17. & consi. 124. nu. 2. vol. 1.* Barbat. *consi. 51. nu.
17. vol. 1.* Plotus inter consilia criminalia, *130. n. 6. vol.
1.* Crauett. *consi. 212. n. 1.* Dec. *consi. 185. nu. 9. & consi. 144.
col. final.* Ant. Gabriel. *in comm. conclus. tit. de crim. con-
clus. 11. & seq.*

Sed quando notoriè constat Episcopos non ob-
seruasse interdictum, imò rogatos à Principe seculari,
potius illi, quàm summo Pontifici obediuisse, (quo
casu † ex concilij Antiocheni *cap. 11.* sunt ab ecclesia e- 11
iiciendi, & quacunque ecclesiastica dignitate priuan-
di, vt habetur *in cap. si quis Episcopus 23. quæst. 8.*) palam
& publicè celebrantes, siue Pontificalia exercentes,
cùm nullã defensionem habere possint; ergo nec sen-
tentiam † declaratoriam requiri, firmarunt Andr. Al- 12
uarott. & Præposit. *in c. 1. §. final & ibi Afflict. quo temp.
mil.* Iacob. de Bellouis. & Præposit. *in c. 1. §. final. & ibi
Bald. numer. 25. Afflict. num. 39. de pace iuram. firmand.*
Felyn. *in c. Rodulphus num. 37. de rescript.* Tiraquell. *in
l. si vnquam. ver. reuertatur. num. 401. Codic. de reuoc. do-
nat.* Grammatic. *consi. 47. num. 5. in cuiuslib.* Et ita in-
telligendum est quod traditur, executionem factam
in pœnis, quæ ipso iure irrogantur, prætermissa sen-
tentia declaratoria non vitiati, Bald. & Afflict. *in c. in
princ. de feud. sine culpa non amitt.* Alex. *in consi. 6. vol. 3.*
Tiraquell. *in d. ver. reuertatur. n. 403.* Inno. *in c. ex ra-
tione de appellat.* Ias. *in consi. 21. col. 3. vol. 3. & in cons. 38.
col. 1. vol. 1.*

Et cum clarum est nullam posse competere defen-
sionem, citatio † non requiritur, vt est communis opi- 13
nio, de qua attestatur Collegium Florentinum inter
consilia Curtij senioris, *consi. 21. n. 15.* cum aliis allega-
tis per Farinac. *in tract. de delictis, q. 21. n. 70.* Vbi, quod
licet aliqui teneant contra, tamen quando fit præiudi-
cium reipublicæ, propter scandalum quod datur po-
pulo, potest reus condemnari, etiã sine citatione, Inn.
*in c. tua nos nu. 5. & ibi Host. col. 2. cohabitat. cleric. & mu-
lier.* Quod multo magis procedit contra ecclesiasticos
non obseruantes interdictũ, propter quos in dies cre-
scit sedis Apostolicæ contemptus, vt considerat tex. *in
d. c. fi. de excep. prælat.* Item quia ad exemplum † aliorũ, 14
etiam de iure ciuili exasperatur pœna, *l. aut facta §. fi. l.
capitalium, §. famosos, §. solent, §. grassatores, l. si quis, §.
qui abortionis ff. de pœnis, cum similib.* & propter scãda-
lum vitandum recedimus à regulis iuris communis,
vt probat Rodoan. *in tract. de simonia mentali, c. 3. nu.
16.* cum aliis similib. congestis ad hoc per Addentes
ad Abbatem *in c. considerauimus, in fi. de elect.*

Et summus † Pontifex, qui omnimodam habet po- 15
testatẽ in beneficialibus, & ecclesiasticis, & potest dis-
ponere vt vult, *c. 2. de præbend. lib. 6. clem. 2. in fin. ve lit.
pend.* Ant. de Butr. *in c. cõstit. de religios. domib.* vbi quod
etiam sine causa potest remouere vnum à beneficio,
gloss. *in c. per principalem, vers. ad nos 9. qu. 3.* quæ dicit
Papam

16 Papam etiam sine causa † posse episcopum deponere, Abb. *in c. translato. de constit.* Immo. *in c. ad supplicationem. de renunciat.* Cardin. *in clem. 1. in vlt. not. vt lit. pend.* Quicquid postea dixerit *in q. 142.* id non debere facere sine causa, sed magna, imò maxima causa est, non obseruantia interdicti, per quam diminuitur auctoritas ecclesiæ, & scandalum datur toti reipublicæ Christianæ, & scribit Socin. *in consi. 87. num. 23. vol. 3.* Quod si hæc palàm & notoriè fiant, non potest Princeps accusari, si parte non citata ad priuationem pro-
17 cessit, prout hæc, & multa exempla † Principum, in quibus processum est sine citatione adducit Pius Papa II. ad sui excusationem, in priuatione quam fecit de Episcopo Moguntino absque citatione, & habetur in epistola quinta ad vniuersos Christi fideles in Germania constitutos, eadem iner exempla Pij II. allegat Franciscus Niconitius *in sua allegatione 7. n. 5.*

Si Princeps laicus impediuerit bullæ interdicti pu-
18 blicationem † in loco, non possunt se episcopi excusare, neque cæteri ecclesiastici, quia, vt dixi supra *in c. xt.* sufficit fuisse Romæ publicatam, vnde omnes mundani notitiam habere possunt: Item si scitur in locis circum vicinis præsumitur scientia sufficiens ex vicinitate loci, Aretin. *in consi. 110. num. 1. in fi.* Bart. *in l. si tutor. & ibi Addentes latè C. de periculo tutor.* multóque magis scientia certò probatur, si Princeps laicus mandauerit ne interdictum publicent, aut, vt dictum, ecclesiasticos rogauerit ne illud obseruent, etiam si causam allegauerit, quam suum non est, nec ecclesiasticorum diffinire, sed omnimodo obedire tenentur, vt probaui superius *in c. 18.*

Sunt & aliæ pœnæ sacris canonibus impositæ, & à canonistis ampliatæ, ac declaratæ, quæ ad iurisdictionis materiam pertinere non videntur, de quibus diffusè scriptum est per Io. Calderinum, Nicolaum Plouium, & Beatum Antoninum in specialibus tractatibus de interdictis, quos scripsere, ibi consule.

CAP. XXII.

An ecclesiastici debeant inire bellum contra suos rebelles non obseruantes interdictum.

SVMMARIA.

1 *Bellum indici potest contra turbantes iurisdictionem ecclesiasticam.*
2 *Papæ munus est pacem conseruare.*
3 *Clericorum & ecclesiasticorum arma quæ sint.*
4 *Mali sunt tolerandi propter bonos, pro conseruanda pace.*
5 *Malum minus est eligendum, vt euitetur maius malum.*
6 *Pœna non est ferenda contra multitudinem, & quare.*
7 *Hæretico relapso quando sit parcendum.*
8 *Principes Christiani quando debeant mouere bellum contra turbantes ecclesiam & alios.*
9 *Hæresium omnium initium est Romani Pontificis contemptus.*
10 *Principes laici quam potestatem habeant ad defendendam ecclesiam.*
11 *Deus quando excitauit principes ad bellum.*
12 *Reges rogandi sunt ab ecclesia, vt eius inobedientes cogant.*

SVnt qui putant, non prius ciuitatem aliquam, vel regnum esse interdicti pœna supponendum, quam bellum fuerit præparatum, si forte illud minime obseruari contingat, quia iustè contra ecclesiasticam † 1
iurisdictionem turbantes bellum indici potest, *cap. omni timore, c. hortatu. 23. quæst. vlt. cap. 3. de pœnitent. & remiss.* & *ibi gloss. & Doct.* & dicit Hostiens. prælatorum auctoritate posse fieri bellum, præcipuè pro fide, & contra eos, qui excommunicati pro mortali peccato parere nolunt, de quo etiam per Luc. de Penna *in l. s. C. publica lætitia lib. 12. vers. tranquillitatis habenda.*

Sed certè valde vrgent rationes in contrarium, & experientia ipsa, quia nunquam huc vsque pro interdicti inobseruantia bellum ab ecclesiasticis motum est. Prima igitur ratio, quæ in contrarium adduci potest, est inspecta persona summi Pontificis, cuius absolutum munus est, pacem † conseruare, Isaiæ *cap. 49.* 2
Dedi te in fœdus populi, vt suscitares terram, scilicet curam, & pacem eius tenendo indistinctè. Item ex Concilio Carthaginensi quarto *cap. 6.* Studendum est Episcopis, vt dissidentes fratres, siue clericos, siue laicos, ad pacem magis, quàm in iudicium coërceant. Item *c. ipsa pietas, §. conuiuium, 23. quæst. 4.* dicitur, Conuiuium domini vnitas est corporis Christi, non solum in sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis. Item Papa ipse profitetur se pacis conseruatorem, *c. 1. de offi. legat. lib. 6.* Nos in eorum quiete quiescimus, & fouemur in pace; & *c. frequens, de restit. spoliat. lib. 6.* Et propterea nos, qui voluntarios labores appetimus, vt quietem aliis præparemus. & *c. ad apostolicæ. de re iudi. libro 6.* Quantum in nobis erat pacem per omnia secum habere, nec non in omnibus hominibus optamus, parati sibi pacem & tranquillitatem dare, ac mundo etiam vniuerso. Hoc munus profitetur Pontifex *in proœmio decretal. Rex pacificus, & in proœmio libri sexti decretal.*

Et ipsa Dominica veritas pacem in suo testamento dedit, pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, Matth. *cap. 10.* & Ioann. *cap. 14.* cuius heres non est, qui pacem testamento relictam non conseruat, vnde *Prouerb. cap. 16.* inimicos quoque eius conuertet ad pacem, vt non diuidatur, aut soluatur vinculum charitatis. Item in consistorio Papæ tam mentis, quàm sensuum debet esse tranquillitas, *l. 1. C. de comitib. consistorian. li. 12.* quomodo lætabitur si pacis consilia non inueniet, si pacis cogitationes non cogitabit, Propheta dicit, cogito cogitationes pacis, non afflictionis, & *Prouerb. c. 12.* Qui inuenient consilia pacis, sequetur eos gaudium.

Secunda ratio deducitur ex personis ecclesiasticorum, † qui nullatenus bellum gerere, neque arma ca- 3
pere debent. Cùm Petrus qui primus apostolorum à Deo electus est, materialem gladium exerceret, vt Christum Dominum ab iniuria defenderet, audiuit, conuerte gladium tuum in vaginam, ac si diceret, deinceps in exemplum patientiæ, gladium tuum, id est tibi hactenus concessum, in vaginam conuerte. Vnde Innocentius Papa, cùm à Iudæis, inquit, Christus caperetur, & Petrus cuiusdam inobedientis aurem abscinderet, ferire prohibuit, & forma omnium sacerdotum, quorum prior erat, etiam pro seipso arma capi prohibuit. D. Ambrosius ait: Non pila quærunt ferrea, non arma Christi milites, conatus repugnare. ô non, sed dolor, fletus, orationes, lachrymæ fuerunt mihi arma aduersus milites; talia enim sunt munimenta sacerdotum, aliter neque debeo, neque possum resistere; fugere autem, & relinquere ecclesiam non soleo, ferens

Christi oon custodia temporali, sed Domioi prouidentia petire consueuie.

Item in Concilio Toletano. Hia à quibus Domini sacramenta tractanda sunt, iudicium sanguinis agitare non licet, & ideo magnoperè talibus excessibus prohibendum est, ne indiscretè præsumptionls motibus agitati, aut quod morte plectendum est. sententia propria iodicare præsumant, aut pet se iuferant membrorum truncationes quibuslibet personis, aot inferendas percipiant, quod si quisquam immemor horum præceptorum, aut in ecclesiæ suæ famulia, aut in qoibuslibet personis tale aliquid fecerit, concessi ordinia & honore priuetur, & loco, sub perpetuo quoque damnatioois ergastulo relegatur.

Item ex eodem Concilio Toletano, clerici, qui in quacunque factione arma volentes sumpserint, reperti, amisso ordioia sui gradu, monasterio perenoiter tradantur.

Item D. Gregorius, si io morte Loogobardorum me miscere voluissem, gens neque Ducem, neque Regem haberet, sed quia timeo Deum, io morte cuiuslibet hominis me miscere formido.

Item Nicolaus Papa ad Carolum Imperatorem: Repreheosibile valde constat esse, quod subiotulisti, dicendo, maiorem partem episcoporum omnium, diu, noctúque, cum omnibus aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos inuigilare, & ob id episcopi impediantut venire, cum militum Christi sit Christo seruire; milites verò seculi seruiant seculo, secundum quod scriptum est, nemo Deo militana implicet se negotiis secularibus, quod si seculi milites militiæ student, quid ad Episcopos, & milites Christi, nisi vt orationibus vacent.

Item ipse Dominus noster Iesua Christua, cum percutereiur in facie, respondit, si malè loquutus sum exproba me de malo, si autem bene, quid me cædis, & tamen paratus aduenerat, non solum percuti in faciem, sad etiam pro his, à quibus patiebatur, crucifixus occidi, pro quibua ait in cruce pendens pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

4 Tertia ratio est, quia mali † tolerandi sunt propter bonos: Nam & Christus tolcraoit Iudam, & ad prædicandum misit, eique cum aliia Eucharistiam dedit.

Item D. Augustio. *in libra de verbis Damini:* Tolerandi sunt mali pro pace, neque corporaliter ab eis recedatur, sed spiritualiter: spiritualiter exire, est facere quod pertinet ad correctionem malorum, quantum licet, pro gradu cuiusque salua pace displicere, est non tangere: Noo eoim prophetæ qui hoc dicebant, populum suum diuiserunt. Clamauit Moyses, clamauit Esaias, clamauit Ezechiel, videamus si diuiserunt populum Dei, & se ad gentes alias transtulerunt. Quàm multa, quàm vehementer Hieremias increpauit in peccatores, & sceleratos populi, inter eos tamen erat vnum cum eis templum intrabat, eadem sacramenta celebrabat, & eadem sceleratorum hominum communione viuebat, sed clamando exibat inde, hoc est exire inde, hoc est immundum non tangere, ote noo parcere, & voluntati malæ non coosentire.

Item D. Augustin. *super Iaannem* dicit: quid ergo voluit Dominus noster Iesua Christus fratres charissimi admonere Ecclesiam suam, quando vnum perditum inter duodecim habere voluit, nisi, vt maloa toleremus, neque corpus Christi diuidamua, ecce inter sanctos est Iudaa, ecce fur est Iudas, & ne cootendas, fur, & sacrilegus, oon qualiscunque fur, sed loculorum dominicorum scilicet sanctorum, sic crimina discernuntur à furc, neque qualiscunque furti, sed etiam peculatus.

Et ibidem dicit, ecce inquiunt Prophetæ, accedire, exite inde, & immundum ne tetigeritis, quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & recedere iubemur, oe tangamus immuodum: Noa istam recessionem spiritualiter intelligimus, Illi corporaliter; nam & ego clamo cum propheta, æqualia sumus vasa, vtitur nobia Deus in dispensatione vastra clamamos, & ooa dicimus vobia, recedite, & exite inde, & immundum ne tetigeritis, sed contractu cordis, non corporia, quid enim est tangere immundum, nisi consentire peccatis; quid est autem exire, nisi facere qood pertioet ad correctionem malorum, quantum pro viniua cuiusque gradu, & persona fieti potest.

Item Diuos Augustinua *contra Parmentanum* dicit: quisquis vel quod potest arguendo corrigit, vel quod corrigere noo potest, saluo pacis vinculo excludit, vel quod saluo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificua.

Idem in sermone de verbis Euangelij. A malis semper corde disiungimini, ad tempua cautè corpore copulamini, duobus modis non te macular malus, si eis non consentias, & si redarguaa, hoc est noo communicare, non consentire, communicatur quippe, quando factum eius consortium voluntatis, vel approbationis adiungitur, oe ergo consentientes sitis malis, vt approbetis, neque negligentea vt oon corrigatis, neque superbientes, vt insultanter arguaris. Item quàm magnum est crimen ab istorum innocentium communione separari, nam etiam facta nocentium, quæ inoocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant queoiquam, si propter innocentes, etiam cognita sustinentur, non enim propter malos boni sunt deserendi, sed propter bonos mali tolerandi, sicut tolerauerunt eos prophetæ, contra quos tanta dicebant, oeque communionem illius populi relinquebant, sicut Iesus oocentem Iudam vsque ad condignum eius exitum tolerauit, & eum sacram cœnam cum innoceotibus communicare permisit.

Item *in libra de vnica baptisma*. Fortè in populo *Dei* stat iuxta te auarus, raptor inhiana rebus alienis, quem oosti talem, & fidelia est, vel potiua fidelia vocatur, nõ eum potes de ecclesia pellere, non habea aliquẽ actum castigando & corrigeodo illum corrigere, accessurus est tecum ad altare, noli timere, vnusquisque onus suũ portabit, & parum infra. Attende Apostolum dicẽtem vnusquisque onua suum portabit, liberet te ista sententia; non enim communicaris com illo auaritiam, sed communicaris Christi mensam, & quid tibi obesset, si cum illo communicaris Christi mensam, Apostolua dicit, qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit sibi, oon tibi.

Hinc D. Hieronym. ait, qui secundum carnem natus est, persequebatur spiritualem, nunquam verò spiritualis carnalem seqoitur, sed dignoscit ei, quasi rustico fratri scit eum proficere posse per tempus, & si quando Ægyptij filium viderit irascentem, recordabitur vnius patris qoi boues creauit, & culices, & in magna domo esse oon solum vasa aurea, sed lignea, & sic illa voluit.

Et quando concorrunt duo mala, † quorum vnum 5
euitari non potest, tunc minus malum est eligendum, ita fuit diffinitum in octauo concilio Toletano, & habetur *in cap. dua mala, distinction. 13.* Duo mala licet

fiot

sint cautissime præcauenda, tamen si periculi necessitas ex his vnum perpetrare compulerit, id debemus resoluere, quod minori nexu noscitur obligare, sed vt probatur, tolerandi sunt mali, ne Christi ecclesia diuidatur. Propterea licet impœnitenti non parcatur quoad culpam, tamen parcitur quoad pœnam, vt minus malum euitetur, *c. denique sacerdos. distinct.* 4. vbi D. Gregor. ad August. scribit: Vnde cum nec à tali mala consuetudine auerti possunt, & ideo cum venia sunt suo ingenio relinquendi, ne forte peiores existant, & ibi gl. id declarat, *in ver. venia.* & quando de malis iudicium sumi non potest, sine detrimento bonorum tolerantur, vt per plura exempla demonstrat D. August. *in sermone de pœnitentia*, & habetur *in c. multi corrigantur* 2. q. 1.

6 Quarta ratio est, quia pœna non est † in multitudinem ferenda, vnde cum discipuli cœlesti igne vellent Samaritanos comburere, prohibiti sunt, & Samaritani ad pœnitentiam expectati. Ideo D. Ambros. ait: quod Christus discipulos suos increpauit, quia ignem de cœlo super eos descendere gestiebant.

D. August. *in epistola ad Bonifacium* scribit: Verum in huiusmodi causis, vbi per graues dissensionum scissuras, non huius, aut illius hominis est periculum, sed populorum strages iacent, parcendum est aliquid seueritati, vt maioribus malis sanandis charitas sincera subueniat, & habetur *in c. ipsa pietas. §. verum* 23. *quæst. quarta.*

7 Vnde licet hæretico † relapso non parcatur, tamen parcitur ob maius malum vitandum, & ad tollendum stragem multorum recipitur, vt *d. c. ipsa pietas. in fi. & d. c. multi corripiuntur* 2. q. 1. & probat Fel. *in c.* 2. *n.* 9. *in nono speciali de præscript.*

Item D. August. *contra Episcopum Parma.* dicit: Cum contagio peccandi multitudinem inuaserit, diuinæ disciplinæ se vera misericordia necessaria est, nam consilia separationis inania sunt, & perniciosa, atque sacrilega: quia impia, & superba sunt, & plus perturbant infirmos bonos, quam corrigant animosos malos.

Quinta ratio est, quia si non obseruantia interdicti eo deuenit, vt interdicta ciuitas labatur in hæresim, Principum laicorum munus est prouidere, vt ait D.

8 August. *super Ioannem*: si potestates Christianæ non commouentur contra dissipatores ecclesiæ detestandos, quomodo reddent rationem de imperio suo? intendat charitas vestra quid dicam, quia hoc pertinet ad Reges seculi, vt temporibus suis pacatam velint habere matrem suam ecclesiam, vnde spiritualiter nati sunt.

9 Et quia initium omnium hæresum est † Romani Pontificis contemptus, vt dicit Cyprianus *in epist.* 55. neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam si sacerdoti Dei non obtemperatum est, nec vnus in ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vestra; nemo enim dissidio veritatis Christi ecclesiam scinderet, nemo sibi placens, aut tumens seorsim foris hæresim nouam conderet.

Ideo Reges ipsi, & Principes laici debēt huic malo ab initio obuiare ne tota res pereat. Artrius vna scintilla fuit, quia tamen non ab initio extincta est, quam magna prouincia ab ecclesia Dei scissa est. Vnde D. August. etiam *super Ioannem*, & exponens illud psal. *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram, seruite domino in timore, exultate ei cum timore*, ait, quomodo ergo Reges Domino seruiunt in timore, nisi ea, quæ contra Dei iussa fuerint religiosa seueritate prohibendo, atque plectendo, aliter enim seruit quia homo est, aliter quia Rex est, quia homo, seruit fideliter viuendo, quia Rex est, seruit leges iustas præcipiendo, & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo.

Item in concilio Turonen. incestuosi, patricidæ, homicidæ multi apud vos reperiuntur, sed aliqui ex illis sacerdotum nolunt admonitionibus aurem accommodare, volentes in pristinis perdurare criminibus, quos oportet per secularis potentiæ disciplinam à tam praua consuetudine coerceri, qui per salutifera sacerdotum monita voluerunt reuerti.

Item Gelasius Papa Narsæ patritio, diuinæ, & humanæ leges statuerunt, vt ab ecclesiæ vnitate diuisi, & eius pacem nequissimè perturbantes facientes scissuras in sancta ecclesia non solum exiliis, sed & proscriptione à secularibus potestatibus comprimantur. Neque quicquam magis est, vnde Deo possitis sacrificium ostēdere, quam si id ordinetis, vt ij, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.

Item Gelasius Papa in quadam sua epistola: Relegentes literas excellentiæ vestræ, & infra. Auferte tales ab ista prouincia, vt amini oblata vobis à Deo opprimendi perfidos occasione, quod tunc planius fieri poterit, si auctores scelerum ad Clementissimum Principem dirigantur.

Idem D. August. *ad Bonifacium*: quis enim vestrum vellet aliquem amicorum suorum non solum punire, verum etiam nec aliquid perdere, sed si aliter domus Dauid pacem habere non potuit, nisi Absalon filius eius occideretur, quamuis magna cura mandauerit suis, vt eum quantum possent vnum, saluumque seruarent, & esset cui paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita, suam mæstitiam consolari?

Item Isidorus *in lib.* 3. *de summo bono. cap.* 53. Principes † seculi nonnunquam intra ecclesiam potestatis 10 adeptę culmina tenent, vt per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant, cæterum intra ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi vt quod præualet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem, sæpe per regnum terrenum cœleste regnū proficit, vt qui intra ecclesiam positi contra fidem, & disciplinam ecclesię agunt, rigore principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam ecclesiæ humilitas exercere non præualet, ceruicibus superborum potestas principalis imponat, & vt venerationem mereatur, virtutem potestatis impertiat. Cognoscant Principes seculi Deo debere se rationem reddere propter ecclesiam quam à Christo tuendam suscipiunt, nam siue augeatur pax, & disciplina ecclesiæ per fideles principes, siue soluatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam ecclesiam credidit.

Probatur etiam exemplis, aduersus hæreticos, schismaticos, & dissipatores ecclesiæ, solos Principes laicos fuisse excitatos. Locus est D. August. *super Ioannem.* quando vult Deus excitare aliquam potestatem aduersus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores ecclesię, aduersus blasphematores Christi, blasphemi non mirentur, quia Deus cōcitat, vt à Sara verberetur Agar, cognoscat se Agar, supponat q; ceruicem, quę cum humiliata discederet ad naturam suā, occurrit ei Angelus, & dixit, quid tibi Agar Ancil-

la Saræ, cùm conquesta esset de domina sua, quid audiuit ab Angelo, reuertere ad Dominam tuam, adhoc enim affligitur, vt reuertatur.

11 Item Dominus † per Sennacherib, & per Nabuchodonosor Regem, & per Antiochum, & Principes Amorrhæorum, nonnullosque Reges gentilium, populum Israeliticum delinquentem aliquando afflixit, aliquãdo captiuauit, vnde ipse Dominus inquit: Virga furoris mei Assur, quia per eum innumeras gentes diuina iustitia flagellare disposuit.

Item per Romanos peccatum mortis Christi punire decreuit, Vrbis excidium, & Iudaicæ plebis miseram captiuitatem ordinauit.

Item *in libro Iudicum* legitur, de Iabin Rege Cananæorum, & de Madianitis, quos propter idololatriam populi suscitauit Deus vt Israel affligerent, & terram eorum occuparent.

Item populus Iudaicus est excitatus ad occupandam terram promissionis, & ad delendas gentes peccatrices, & per filios Israel voluit punire peccata Amorrhæorum, & aliorum gentilium, quorum terram Israelitis possidendam dedit, quibus etiam præcepit, vt nemini eorum parcerent, sed omnes morti traderent.

Quare hoc ecclesiasticorum munus, & exercitium non videtur, sed Regum, qui ab Ecclesiasticis rogati sunt, vt probaui in parte prima in fine, vbi egi de impertitione secularis brachij. Rogãdi sunt igitur, vt inobedientes † cogant sanctæ matri Ecclesiæ parere, sic 12
Gregorius scripsit ad Brundichildam Reginam Francorum; si quis igitur violentos, & infra. Deum Deorum correctione placare festinate, vt super quos flagellum perfidarum gentium, quod quantum videmus ad vindictam multarũ nationom exercitatum est, non inducat, ne si, quod non credimus, diuinæ vltionis iracundia sceleratorum fuerit actione commota, belli, pestis interimant, quos delinquentes ad rectitudinis viam, & Dei præcepta non reuocant: ait enim D. August. si ea, de quibus vehementer Deus offenditur, insequi, vel vlcisci differimus, ad irascendum vtique diuinitatis patientiam prouocamus. Nonne Achor filius Zaræ præteriit mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira eius incubuit, & ille erat vnus, atque vtinam io scelere suo periisset.

Deus ipse Optimus Maximus cum tam maxima mala occurrant, mentem det, vt remedia opportuna ad pacem, & congregationem vniuersalem omnium inueniri possint.

Finis partis tertiæ.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS,

OMNIVM RERVM, ET VERBORVM INSIGNIVM IN HOC PRIMO VOLVMINE SEV PARTE PRIMA ET SECVNDA huius tractatus contentorum,

CVIVS PRIMVS NVMERVS PARTEM, secundus caput, tertius numerum denotat.

A.

Adam

Ap-

B

Bono-

Ca-

Cul-

Do-

non

ex

non

F

Fures

ca-

non

L

M

N

Nullitas

O

P

ex

Ii solui

Pœna

Pra-

Quan-

Q

R

Re-

Se-

Suspen-

T

V

Vectigalia

Laus Deo Omnipotenti.